1925
1925
Symbol
пл. Свободи, 7
13

Міністерство культури України

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ імені І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

1917–2017

Мала енциклопедія

У двох томах

Том 1

Музичне мистецтво

Харків
2017

УДК 378.018.54:78+792(477.54)
ББК 85.31р+85.33р(4УКР-4ХАР)я2
Х 21

Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського (протокол № 11 від 26 червня 2017 р.)

Редакційна колегія:

ВЄРКІНА Т. Б. –	народна артистка України, кандидат мистецтвознавства, професор, ректор ХНУМ імені І. П. Котляревського (голова)
ДРАЧ І. С. –	доктор мистецтвознавства, професор
ШАПОВАЛОВА Л. В. –	доктор мистецтвознавства, професор
ОЧЕРЕТОВСЬКА Н. Л. –	доктор мистецтвознавства, професор
БОГДАНОВ В. О. –	доктор мистецтвознавства, професор
ГРЕБЕНЮК Н. Є. –	доктор мистецтвознавства, професор

Наукова редакція – І. С. Драч

Редактор-упорядник – Л. В. Русакова

Х 21 **Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017.** До 100-річчя від дня заснування : мала енциклопедія / У 2 т. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. — Харків : «Водний спектр Джі-Ем-Пі», 2017.
ISBN 978-617-7445-37-0
Т. 1. : Музичне мистецтво. — 740 с.
ISBN 978-617-7445-38-7

До 100-річчя Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського уперше в рамках довідкового енциклопедичного видання відтворено історію і сучасність провідного музично-театрального навчального закладу України. Книга містить як узагальнюючи нариси, так і стислі біографічні статті, розташовані за зручним абетковим принципом. Під одною обкладинкою уперше зібрані імена не тільки викладачів та співробітників університету, чиї талант та самовіддана праця залишили слід в його історії, імена тих, хто працює нині в його славетних стінах, але і його випускників, чия яскрава професійна діяльність по праву становить його гордість.

Видання адресоване широким колам читачів, як фахівцям в галузі музично-театрального мистецтва, так і усім небайдужим до історії вітчизняної культури.

ISBN 978-617-7445-37-0
ISBN 978-617-7445-38-7 (Т. 1)

ББК 85.31р+85.33р(4УКР-4ХАР)я2

© Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, 2017

ЗМІСТ

Від ректора 9

Розділ 1. Музичне мистецтво 11
Еволюція музичної освіти в Харкові (О. В. Кононова) 13
Витоки. Співоча Слобожанщина 13
Музичне життя Харкова в університетському просторі (перша половина XIX століття) 18
Укорінення європейських форм організації музичного життя Харкова та розбудова фахової музичної освіти (друга половина XIX – перші десятиліття XX століть) 24
Заснування Музичного училища 31
Ілля Ілліч Слатін як музичний просвітитель 46
Консерваторія 53
Повернення муз 80
Назустріч майбутньому тисячоліттю 144
Від Інституту мистецтв до Національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського 150
Summary (O. V. Kononova) 159
Персоналії 163
Історія 165
Сучасність 385
Колективи 621

Основні скорочення 733
Додаток 737

ТЕЛЕГРАММА № [redacted]

Бланк № 9

Ин. № ...

Вх. ... 191 г. въ ... ч. ... м.

Принять

Д. П. Военный Цензор № 2871

СРОЧНО ОТВЕТ [redacted]ИН

ПЕТРОГРАД ЕКАТЕРИНИНСКІЙ КАНАЛ ВОСЕМЬ НАПРАВНИКУ

СРОЧН.

С ХАРЬКОВА 156103 20 21 15 37 *)

Отмѣтки о передачѣ въ отд.	Разрядъ.	Счетъ словъ.	Подача.
			... ч. ... м. пополу
			Особыя отмѣтки.

=ИЗВЕДИТЕЛЬНО ПРОШУ НЕМЕДЛЕННО СРОЧНО

ТЕЛЕГРАФИРОВАТЬ ПО РАЗРЕШЕНІИ ВОПРОСА НАШЕИ КОНСЕРВАТОРІИ =СПАТИН ;;

Самара

Харьковъ. Сталину

Консерваторіи грамматическая

работница. Прошу ответить

Кондратьева

24 Апр 1917

33

3 Мая 1917

*) Въ служебномъ заголовкѣ телеграммы, принятой на буквопечатающемъ аппаратѣ, значеніе чиселъ по порядку слѣдующее: 1) номеръ телеграммы, 2) число словъ, 3) число мѣсяца и 4) часы и минуты подачи.

Від ректора

З радістю святкуємо столітній ювілей Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського! Це – велика подія, яка дає нагоду по-новому усвідомити минуле і зробити впевнений крок у майбутнє.

Доволі непрості шляхи розвитку нашого славетного навчального закладу відтворюють численні свідоцтва, документи, факти. Засобом їх впорядкування стало складання енциклопедії. Це слово має декілька значень. У даному випадку воно трактоване як введення у коло відомостей про Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського.

Офіційно навчальний заклад розпочав заняття як Харківська консерваторія у вересні 1917 року, рішення про її заснування було прийнято у квітні того ж року. Цій події передував тривалий підготовчий етап засвоєння європейської практики професійного музикування та театрально-сценічної гри. Вирішальну роль у створенні навчального закладу відіграла харківська громада із її видатними представниками – вихованцями кращих осередків музичної освіти у Європі. Саме принципи європеїзації у подальшому визначили магістральний вектор формування художнього простору Харкова, стали основою плідної освітньої діяльності.

Історична пам'ять про дієвість університетської традиції як такої, що здатна оновлюватися у різних часо-просторових координатах, стала передумовою подальших структурних видозмін і привела на початку XXI століття до створення Університету мистецтв. Його унікальність полягає у діалогічному успадкуванні та продовженні двох мистецьких традицій – музичної і театральної, які взаємодіють, взаємодоповнюються, зберігаючи автономність і самодостатність.

Сто років існування Університету мистецтв є символічною датою. Вона знаменує перехід від «малого часу», коли все пройдене сприймається у масштабі людської долі, до «великого історичного часу», у якому стають помітними якісні зрушення, відкриваються справжні сенси буття тієї дійсно університетської спільноти, що має назву «харківська школа».

«Малий» формат ювілейної енциклопедії обумовлений, передусім, специфікою охоплення матеріалу. Зрозуміло, що коло тих, про кого йдеться на сторінках видання, можна було б значно розширити. Проте навіть всіх згаданих достатньо, щоб персоніфікувати процес розбудови музичної та театральної професійної освіти. З науковою ретельністю ми прагнули визначити ступінь вивчення наявного матеріалу, об'єктивно відтворити шлях розвитку, загальну спрямованість зусиль різних поколінь на здійснення університетської ідеї.

На відміну від попередніх видань, присвячених «круглим датам» Університету (1992, 2007, 2012), у «малій енциклопедії» систематизовані всі фактичні відомості про навчальний заклад та його велику «сім'ю». Це – своєрідний паспорт вишу, що засвідчує його відповідність високій освітній місії, окреслює його вагомий внесок у розбудову національного музичного та театрального мистецтва України.

Сподіваюсь, запропоноване видання зацікавить не тільки фахівців, але й найширше коло читачів. Адже зібрані та впорядковані матеріали передбачають як суцільне читання, так і вибіркове використання для довідок. Книга покликана не тільки зберегти пам'ять про яскраві сторінки історії, але й відкрита у Майбутнє, яке виникає завдяки спільній праці всіх причетних до Університету.

Т. Б. Вєркіна,
народна артистка України,
кандидат мистецтвознавства,
професор,
Почесний громадянин Харкова

розділ 1

Музичне мистецтво

ЕВОЛЮЦІЯ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В ХАРКОВІ

Витоки. Співоча Слобожанщина

Ювілей Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, спадкоємця Харківської консерваторії, є знаменною датою в культурному житті країни. Чимало поколінь викладачів і студентів, які працювали та вчилися в славетному виші, зробили визначний внесок у скарбницю української музичної культури, наслідуючи досвід уславлених попередників, вшановуючи та розвиваючи засновані ними художні традиції.

Нелегкий процес становлення України як самостійної держави супроводжується переосмисленням багатьох історико-культурних фактів і подій, виявленням глибинних зв'язків і закономірностей, що пояснюють тенденції розвитку художньої культури як всієї країни, так і окремих її регіонів. Звернення до витоків музичної освіти на Слобожанщині сприяє ґрунтовному дослідженню шляхів спадкоємності в даній царині, усвідомленню ролі та місця «ювіляра» на культурній мапі Європи.

Ґенеза музичної освіти в Харкові пов'язана з періодом функціонування Колегіуму, відкритого 1726 р. для дітей усіх верств населення православного віросповідання. Демократичні тенденції, витоки яких сягають діяльності заснованої у XVII столітті Києво-Могилянської академії, отримали продовження й в новому навчальному закладі. Всестановий характер освіти в Колегіумі зміцнився з відкриттям 1768 року «додаткових класів» для дворян, купців і різночинців. Через три роки класи дістали назву Казенне училище і були передані в підпорядкування губернській владі – здійснився перехід до світської форми навчання.

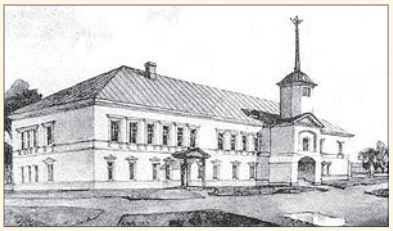

Харківський Колегіум

Попри те, що провідною ідеєю організації «додаткових класів» вважалося залучення дітей з малозабезпечених верств населення саме до технічних дисциплін, у закладі також викладалися основи музичного, образотворчого мистецтва, живопису, архітектури[1]. Отже, музика повноправно увійшла в систему тогочасної освіти. Малювання, «співоча» та інструментальна музика були найпопулярнішими заняттями вихованців школи Києво-Богоявленського братства, як наголошував історик Д. Бантиш-Каменський[2]. Випускники вказаного навчального закладу викладали в Колегіумі, сприяючи розвитку музичної освіти на Харківщині. 1773 року при Казен-

[1] Докладніше про це: Миклашевський Й. М. Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII – першої половини XIX ст. / Й. М. Миклашевський. — Київ : Наукова думка, 1967. — 159 с.

[2] Бантыш-Каменский Д. История Малой России от водворения славян в сей стране до уничтожения гетманства / Д. Бантыш-Каменский : В 3 ч., 4-е изд. — СПб; Киев; Харьков : Южно-Русское книгоиздательство Ф. А. Иогансона, 1903. — С. 485.

ному училищі відкрили «співочий» клас, до якого набирали учнів у самому Колегіумі, слов'яно-латинських українських школах, а також безпосередньо в сім'ях церковнослужителів і селян.

Окрім вокалу, в музичних класах у подальшому навчали інструментального мистецтва та теоретичних дисциплін. Зі спогадів Г. Квітки-Основ'яненка[3] та В. Ярославського[4] дізнаємося про активне використання училищного «повного оркестру музики» для міських потреб. Показово, що курси генерал-басу і теорії композиції в останній третині XVIII століття читались лише у кількох навчальних закладах Російської імперії – Харківському Колегіумі, Співацькій капелі, Академії мистецтв, Смольному інституті та Московському виховному будинку.

Вочевидь, у Колегіумі викладання велося на досить високому рівні. Одним із вагомих аргументів слід вважати успішну діяльність Романа Цебрікова[5], учня популярного в ту пору українського композитора Максима Концевича. Широко освічений музикант, котрий вільно володів декількома інструментами, Р. Цебріков багато років потому створив працю – «Уривки про музику, розмірковуючи про неї в моральному сенсі», цікаву вже самою спробою висловитися з питань музичного виховання, естетики, теорії музики.

У 1777 році в «класах» навчалися дванадцять вокалістів та сім інструменталістів. Контингент постійно розширювався, що зумовлювалося природною музикальною обдарованістю населення та потребою суспільства в подальшому підйомі музичного мистецтва. Завдяки його популярності в місті, студенти в змозі були самостійно заробляти на життя – грати у вечірній час в театральному оркестрі, виконувати в будинках харків'ян оди і канти власного створення, котрі міцно вкорінялися у звуковому побуті Слобідського краю. Важливим чинником розвитку естетичної освіти слід також вважати фінансову зацікавленість учителів – найбільшу платню отримували викладачі європейських іноземних мов і музичних класів. Таким чином адміністрація підтримувала і стимулювала світське виховання, яке повсюдно входило в моду.

Увага міської влади до потреб навчального комплексу, що існував при Колегіумі, сприяла запрошенню в «південну провінцію» видатних українських музикантів того часу – Максима Концевича та Артемія Веделя. Їх діяльність у сфері підготовки півчих була винятково плідною, що дозволило наблизити Колегіум до таких авторитетних в Україні центрів музичної освіти, як Глухівська співацька школа й Києво-Могилянська акаде-

---

[3] Квітка-Основ'яненко Г. Ф. История театра в Харькове / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. Зібрання творів : у 7 т. — Київ : Наукова думка, 1981. — Т. 7. — С. 90–103.

[4] [Ярославский В. И.] Из воспоминаний В. И. Ярославского о городе Харькове и Харьковской губернии (1788–1820 гг.) / [В. И. Ярославский] // Харьковский сборник : Лит.-науч. прил. к «Харьковскому календарю» на 1887 г. — Харьков : [б. и.], 1887. Вып. 1. — С. 29–52.

[5] Роман Цебріков (1763–1817) – літератор, перекладач, член Російської Академії. Близько 1778 року залишив Харків, переїхавши до Санкт-Петербургу.

мія – традиційних «постачальників» виконавців для Придворної капели. Відтік кадрів до столиці імперії перешкоджав використанню харківськими музикантами плодів їх педагогічної роботи на Слобожанщині в повному обсязі. Так, А. Ведель наприкінці XVIII століття зазначав, що регулярні набори півчих для потреб столиці негативно позначалися на якості місцевих хорів, які залишалися в результаті без своїх найкращих голосів. Ця проблема існувала й на початку XIX століття, підтвердження тому знаходимо в архівних документах, що розкривають діалектику попиту й пропозиції в «творчих» взаєминах між Санкт-Петербургом і Харковом. Зокрема, на чергову вимогу північної столиці (1803) стосовно набору півчих, директор Казенного училища відповідав: «<...> хоча при тутешньому училищі <...> півчі й є, втім по слабкості в голосах для Придворного хору вони неспроможні»[6]. В якій мірі це твердження відповідало дійсності?

Так, Єпископ Слобідсько-Український і Харківський Христофор Сулима був упевнений у тому, що в його єпархії знайдеться необхідна кількість обдарованих півчих, котрі могли б стати достойним поповненням для Придворної капели. З приводу згаданого набору він писав: «Про бажане цього підприємства успіху ні найменшого немає сумніву, лише б тільки той учитель використовував на те <...> старанне <...> вишукування»[7]. Мова йшла про вчителя співу в Казенному училищі – А. Снисаревського, який особисто керував пошуком півчих у Харківській губернії. Серед чотирьох відібраних вокалістів значилися-таки й вихованці Казенного училища. Отже, директор навчального закладу, ймовірно, був не до кінця щирим у своїй відповіді губернатору, продиктованій бажанням зберегти музичні кадри на Слобожанщині.

На невичерпність джерела, що постійно поповнювало царську капелу, вказують факти аналогічних «рекрутств» півчих. Як приклад наведемо розпорядження від 1808 року про доставку хористів у столицю «<...> на попередній підставі з Малоросійської губернії і Слобідсько-Української <...> дванадцять чоловік з найобдарованіших дискантів і альтів»[8]. 1819 року придворний співак, який перебував у Слобідській Україні у відпустці, також мав доручення «<...> відшукати <...> для визначення до Найвищого Двору гарних півчих. <...> і таких підшукав»[9]. За документальними даними, півчих набирали також у 1831, 1834, 1838, 1842, 1843 роках.

Отже, природний матеріал, тобто голоси, як і професійна їх обробка, відповідали високому рівню вимог фахівців – місцевих і столичних. Серед тих, хто екзаменував харківських музикантів, був і Михайло Глінка, він писав: «Будучи посланим <...> для набору півчих до Придворної співацької капели, я знайшов гідних до прийняття учнів парафіяльного училища <...>»[10]. Архівні матеріали останньої третини XVIII та пер-

[6] Державний архів Харківської області, фонд 3, опис 15, одиниця збереження 163.
[7] Державний архів Харківської області, фонд 3, опис 9, одиниця збереження 210.
[8] Державний архів Харківської області, фонд 3, опис 17, справа № 219.
[9] Державний архів Харківської області, фонд 40, опис 25, одиниця збереження 853.
[10] Державний архів Харківської області, фонд 3, опис 9, одиниця збереження 210.

ших десятиліть XIX століть зберігають свідоцтва про аналогічні набори до Санкт-Петербургу, що проводилися тотально – не тільки в співочих школах при народних училищах, для того єдино заснованих, а й у Колегіумі, парафіяльних школах губернії. Нині залишається лише дивуватися: яким чином удавалося підтримувати на Харківщині на гідному рівні хорове мистецтво, що користувалося винятковою популярністю і послужило потужним стимулом для розвитку музичного життя в місті.

Культурно-просвітницький вплив навчального закладу на весь край поширювався також завдяки ініціативності викладачів, які займалися приватною практикою і відкривали пансіони. Загальний тон культурі задавало «малоросійське населення» (як тоді говорили), що складало більшість на Харківщині[11]. Викладання, переважно, велося українською мовою. Разом із тим розвивалися російська мова і культура. На роботу до Колегіуму запрошувалися випускники Київської та Московської духовних академій, Московського університету й Академії мистецтв.

Характерною для того часу була пильна увага й до західної культури. Так, Д. Багалій зазначав: «<...> для приготування хороших вчителів молоді люди відряджалися за кордон»[12]. У Казенному училищі іноземці викладали нові європейські мови, посаду помічника регента обіймав німець Яків Цих, а першим педагогом музичних класів мав бути італієць Франц Мартіні. На відміну від столиць, у Харкові приплив чужинців, зрозуміло, відчувався не так сильно. Разом із тим у дворянських сім'ях повсюдно укорінювалася мода на західних вчителів, що навчали молодь інструментального мистецтва, іноземних мов, танців і манер. Не завжди тогочасні наставники відповідали суворим вимогам роботодавців. На поверхневий характер проникнення західної культури вказував, зокрема, Г. Гесс де Кальве: «Росіянин не задоволений своїм чудовим наспівом, або малоросійською ніжною піснею, він вважає себе набагато щасливішим <...>, якщо вивчить французький романс <...>. Російський танець, або козачок <...> недостатні для освіченої ноги; треба полірувати і привчати її до кадрилей, вальсів, екосезів, мазурок»[13].

Залучення населення Харківської губернії до цінностей європейської художньої культури стало особливо помітним у останній третині XVIII – початку XIX ст., у зв'язку з розширенням та вдосконаленням мережі навчальних закладів. Розквіт в імперії придворного мистецтва, виплеканого італійськи-

---

[11] Багалей Д. И. История города Харькова за 250 лет его существования (с 1655 по 1905-й год) : Историческая монография / Д. И. Багалей, Д. П. Миллер. — Харьков : Издательство Харьковского городского общественного управления, 1905. — Т. I. (XVII–VIII вв.). — С. 389.

[12] Багалей Д. И. Опыт истории Харьковского университета. (По неизданным материалам) / Д. И. Багалей. — Харьков : [б. и.], 1893. Т. 1. (1802–1815 гг.). — 1204 с.

[13] Гесс де Кальве Г. Теория музыки, или Рассуждение о сём искусстве, заключающее в себе историю, цель, действие музыки, Генерал-бас, правила сочинения (композиции), описание инструментов, разные роды музыки и всё, что относится к ней в подробности: Сочинено в России и для русских Густавом Гесс де Кальве. / Г. Гесс де Кальве. — Харьков : В Университетской типографии, 1818. — Ч. 2. — С. 60.

ми музикантами, безумовно, мав неоднозначний вплив на долю української культури. В той же час, спрямованість музичного мистецтва XVIII ст. на обслуговування, в основному, вищих верств суспільства, як і відкриття в Україні перших професійних шкіл з підготовки півчих, безперечно, стимулювали культурне зростання провінції. Колегіум був привабливий для молоді, котра тягнулася до знань, для численних любителів музики, які отримали можливість слухати у виконанні професійного хору партесні концерти А. Веделя, М. Концевича та інших українських композиторів.

Видатна роль у процесі формування культури Слобожанщини належала Григорію Сковороді, що віддав цьому краю значну частину свого подвижницького життя (від 1759-го до 1794-го, з невеликими перервами). Його багатогранна діяльність стимулювала розвиток слов'янської філософської думки, просвітництва, української літератури і музичного мистецтва. Становлення особистості Г. Сковороди здійснилося саме на перетині культур – слов'янської та західноєвропейської. Вихованець Києво-Могилянської академії, відзначений у Придворній співацькій капелі чином «придворного уставщика» як найкращий співак, під час мандрів Європою він безпосередньо знайомився з досягненнями західної культури. В. Ерн, традиційно сприймаючи Україну і Росію в єдності східнослов'янської культури, назвав Г. Сковороду «найосвіченішою російською людиною XVШ століття»[14].

Григорій Сковорода

Тричі український філософ і митець пов'язував свою педагогічну діяльність із Колегіумом. І хоча не судилося йому там надовго затримуватися як викладачу грецької мови і катехізису, вплив на молодь він мав надзвичайний. Навколо видатної особистості групувалися шанувальники пісенного мистецтва, українського фольклору. Вільно володіючи скрипкою, флейтою, бандурою та гуслями, Г. Сковорода став бажаним гостем перших музично-літературних гуртків-салонів харківських дворян, городян середнього достатку. Його музично-поетична творчість, поріднена в стильовому відношенні з народною традицією, стала центром тяжіння для широкого кола шанувальників. Саме в той період у Слобідській Україні відбувався рольовий розподіл у відносинах між виконавцем і слухачами, формувалась нова спільнота – слухацька аудиторія.

З кінця XVIII століття в Харкові популярності набували «шляхетні зібрання» (їх називали «клубами»), де ще жива була пам'ять про Г. Сковороду. Домашнє музикування послужило імпульсом до зародження концертного життя в місті. В клубах, салонах, дворянських опрічних будинках Харкова звучала світська вокальна та інструментальна музика; користувалися популярністю в цьому середовищі й народні пісні. Все це

[14] Эрн В. Григорий Сковорода: Жизнь и учение / В. Эрн. — Москва : Путь, 1912. — С. 48.

сприяло формуванню естетичного смаку тієї групи населення, яка згодом з великим співчуттям відгукнеться на університетські музичні вечори, концертну діяльність популярних у місті виконавців і російських та іноземних артистів.

На початок XIX століття в Харкові склалася сприятлива ситуація для подальшого розвитку музичної культури, зокрема, світської музичної освіти і публічних форм концертного життя із залученням певної кількості місцевих музикантів і слухацької аудиторії.

Музичне життя Харкова в університетському просторі (перша половина XIX століття)

Значний внесок Харківського університету[15] в формування міської музичної культури обумовлений спрямуванням діяльності музичних класів вишу на укорінення європейських тенденцій у сфері світського виховання і нових форм художнього життя. Як справедливо зазначає дослідник, «виникнення сучасного університету в Харкові виглядає як створення нової культурно-освітньої традиції, а не еволюційного продовження старої»[16]. Надзвичайну роль у піднятті музичного життя міста на якісно новий рівень відіграв перший керівник музичних класів, учень Й. Гайдна, – скрипаль, диригент і композитор Іван Вітковський (1777 – близько 1845), який працював в університеті у 1804–1815 та 1821–1830 роках. Його ім'я стало відомо далеко поза межами Харкова. Так, М. Глінка в «Записках», згадуючи про свою подорож 1823 року на південь Росії, писав: « <...> за порадою одного петербурзького знайомого, відрекомендувався, скільки умів, п-ну Вітковському, в якого був на той час досить хороший музичний магазин у Харкові. Зігравши перше соло концерту a-moll Гуммеля, я справив настільки приємне враження, що зараз же

Харківський університет. XIX століття

[15] Заснований 1804 року (одночасно з Казанським), Харківський університет для студентів був відкритий у 1805-му в зв'язку з тим, що процес запрошення професорів, істотну частину яких виписали з Німеччини, і складання навчальних планів розтягнулося на кілька місяців. У той час у державі вже існували Московський, Дерптський і Віленський університети. Петербурзький же, наприклад, був заснований у 1819-му, а Київський – у 1834 році.

[16] Кравченко В. В. Заснування та початок діяльності Харківського університету / В. В. Кравченко // Харківський університет – рідному місту. — Харків : НМЦ «СД», 2004. — С. 7–40.

познайомився з музичним сімейством господаря – й мене до самого приїзду очікуваного мною товариша розважали музикою»[17].

В Університеті визначився курс на взаємозв'язок теоретичної і практичної освіти: вивчення основ музичного мистецтва доповнювалося заняттями учнів в інструментальних, оркестровому та хоровому класах. Навчальний і концертний репертуар містив твори світського мистецтва, зокрема, спадщину віденських класиків та їх сучасників. Для індивідуальних музичних занять під керівництвом викладача студентам відводилась одна година на день. Доказом їх успіхів є виконуваний ними репертуар, до якого входили твори В. А. Моцарта, Л. Керубіні, К.-М. Вебера, Д. Россіні, Л. ван Бетховена, П. Роде, Ф. Калькбреннера та інших авторів.

Досить скоро Університет став центром концертної діяльності в місті. Відкритість студентських вечорів сприяла позиціонуванню вишу як невід'ємного компоненту духовного життя харківського суспільства. Разом із тим І. Вітковський, як потім й інші керівники музичних класів, влаштовував симфонічні та камерні вечори й у залі Дворянського зібрання. Поряд зі студентами виступали їх вчителі музики, професори інших факультетів вишу, провідні музиканти міста та заїжджі гастролери, що, звичайно, стимулювало молодь до занять мистецтвом. Серед концертантів – вчителя музики І. Вітковський, І. Лозинський, а також магістр хімії О. Шуман, професор математики І. Шад, доктор філософії Г. Гесс де Кальве та інші. Вони виконували як класичні твори, так і власні опуси. Наприклад, І. Вітковський включав до своїх програм скрипкові, оркестрові, ораторіальні твори. І. Лозинський також поповнював репертуар власними опусами, зокрема, 1822 року в авторському виконанні прозвучав його Концерт для кларнета. Перу І. Лозинського належать скрипкові п'єси, квартет, варіації для флейти і такі масштабні полотна, як симфонія й увертюра. Г. Гесс де Кальве разом із О. Шуманом виконав у супроводі оркестру свій Концерт для двох фортепіано (1812). Ці ж професори з'являлися на сцені й як диригенти. До того ж, О. Шуман, що свого часу навчався у Б. Ромберга, був прекрасним віолончелістом, а також автором першої створеної в Харкові опери – «Палац розваг», популярної серед місцевих меломанів.

Суттєвий внесок у європеїзацію смаків освіченої частини населення Харкова зробив студентський оркестр, як, втім, і той, що існував при архієрейському хорі, та поширені в Україні поміщицькі оркестри. До речі, в Харківській губернії їх налічувалося 12, Київській – 11, а, наприклад, у Полтавській – 35 (для порівняння: в Петербурзькій губернії в ті ж часи функціонувало 38 оркестрів). Харківські поміщики регулярно надавали свої колективи у розпорядження Університету для реалізації творчих задумів керівників музичних класів, про що повідомляла місцева періодика.

Особливою увагою слухачів користувалися масштабні кантатно-ораторіальні полотна, до виконання яких залучалися студенти, церковні та світ-

[17] Глинка М. И. Записки / М. И. Глинка / Подготовил А. С. Розанов. — Москва : Музыка, 1988. — С. 20.

ські хори, поміщицькі оркестри, інші артистичні сили міста. Ось найвизначніші твори зазначеного жанру, виконані в перші десятиліття XIX століття: Й. Гайдн – «Пори року», «Створення світу», «Сім слів Спасителя»; М. Лейдесдорф – «Свята Цецилія»; Л. ван Бетховен – «Христос на Оливній горі»; Л. Шпор – «Падіння Вавилону»; Ф. Мендельсон-Бартольді – «42-й псалом», ораторії «Павло» та «Ілія» тощо. Велика частина з наведеного списку звучала неодноразово з незмінним аншлагом.

З газетних відгуків дізнаємося, зокрема, про високу якість виконання ораторії М. Лейдесдорфа «Свята Цецилія» (1825). Автор рецензії, котрий відвідав незадовго до того Західну Європу, висловив компетентне судження щодо харківського концерту – за своїм художнім рівнем ця подія виходила за звичні рамки можливостей губернських міст. Власне, відбулося два концерти – 20 і 22 січня. І. Вітковський спромігся об'єднати 250 учасників – музикантів уланської дивізії, розташованої поблизу Харкова, кріпаків-оркестрантів, півчих Харківського колегіуму й архієрейського хору, студентів, дворян-дилетантів тощо. Репетиції тривали місяцями та дійсно стали свого роду «музичним університетом», суттєво сприяючи удосконаленню виконавської майстерності всіх учасників концертів і, в першу чергу, студентів.

Таким чином, вплив Університету на формування музичної культури не був локалізований межами Харкова, але поширювався на весь регіон. У процесі діяльності музичних класів складалися нові стійкі взаємини між викладачами та студентами вишу, виконавцями, які не належали до університетської спільноти, та шанувальниками музичного мистецтва, що являли собою основний контингент публіки.

З приводу ж виконання «Створення світу» Й. Гайдна професор Університету Іван Сокальський згадував: «Побожне спогад про цю постановку довго зберігався в харківському суспільстві. <...> Враження, що [вона] справила тут <...> можна порівняти тільки з тим [враженням], яке справила всюди грандіозна звістка про закінчення Сен-Готардського тунелю»[18]. Зрозуміло, що подібні «сплески» у художньому житті Харкова незмірно підвищували рівень музичної обізнаності й естетичних смаків аудиторії.

Першим, хто познайомив харків'ян із класичною спадщиною в таких великих жанрах, став Іван Вітковський, відкривши Харкову, за словами І. Сокальського, «Новий світ». Переважання творів Ф. Мендельсона-Бартольді в концертних програмах (і не тільки кантатно-ораторіального жанру) пояснюється, крім загальновідомої популярності його музики в середині XIX століття, також перебуванням у Харкові в 1841–1878 роках німецького музиканта Федора Шульца[19]. На своїй батьківщині він працював у Лейп-

[18] Сокальский И. Антон Григорьевич Рубинштейн и музыкальные классы в Харькове при отделении музыкального общества / И. Сокальский // Харьков, 1880. — 6 апреля.

[19] Ф. Шульц (1817–1878) очолював у Харкові музичні класи Університету і «Вільне музичне товариство», до складу якого входили, переважно, німецькі поселенці. Див.: Сокальский И. : Страницы из истории музыки в Харькове. Федор Иванович Шульц / И. Сокальский // Харьков, 1878. — 20 декабря.

цигу в оркестрі Гевандхауза під керівництвом Ф. Мендельсона-Бартольді. «Діяльність Шульца й як педагога, й як популяризатора в Харкові класичної музики була видатною», – зазначав Є. Рєдін[20].

Значна кількість виконаних ораторій і наявність серед них таких вершин жанру, як твори Й. Гайдна, незмінний гучний резонанс, що супроводжував ці концерти, слід розцінювати як ознаку формування так званого ораторіального напрямку в музичному житті Харкова, популярності якого в чималому ступені сприяли іноземні музиканти. Наприклад, у столицях тодішньої держави, завдяки діяльності Дж. Сарті та інших композиторів європейської школи, цей процес розпочався наприкінці XVIII століття. На території України він протікав пізніше. Так, у Львові, що знаходився під безпосереднім впливом західноєвропейської культури, ознаки ораторіальності в концертній практиці виявилися на початку XIX століття: 1803 року однією з видатних подій музичного життя міста стало виконання ораторії Й. Гайдна «Пори року». У Харкові прем'єра названого твору відбулася 1810 року. Для Одеси подієвим був 1846 рік – саме тоді в місті вперше прозвучала ораторія Й. Гайдна «Створення світу». Кияни ознайомилися лише з деякими номерами згаданого твору в 1844 році, в концертній програмі, що містила і симфонічну музику. Подібні мистецькі заходи із залученням чималої кількості виконавців у Києві, на відміну від Харкова, в першій половині XIX століття були рідкісним явищем.

Така увага до ораторіального жанру в Харкові свідчить про наявність необхідної кількості виконавців у місті, зацікавленість музикантів та публіки цим творчим напрямом. Поряд із кантатно-ораторіальними творами в одних і тих же університетських концертах нерідко звучала й симфонічна музика, що сприяло суттєвому розширенню обізнаності харків'ян у галузі класичного мистецтва. Згадані концерти можна назвати перехідним етапом у процесі залучення слухачів до симфонічної музики, яку з часом почали регулярно виконувати в місті завдяки діяльності відділення Імператорського Російського музичного товариства (ІРМТ).

Популярність ораторій у концертній практиці Харкова вплинула й на зростання інтересу композиторів до даного жанру: з'явилися твори місцевих авторів для хору і оркестру. Зокрема, І. Вітковскому належить ораторія з нагоди відкриття Університету (на слова професора І. Тімковського). Не обійшла Харків стороною й хвиля створення патріотичних опусів, що користувалися стійким попитом у період закінчення війни з Наполеоном. Як приклад подамо «Ораторію на торжество позбавлення від лютого та сильного ворога» професора О. Шумана (на слова професора І. Срезневського). Жоден урочистий акт в Університеті не обходився без виконання ораторії, написаної в стінах цього навчального закладу.

Високий рівень музичної освіченості викладачів Університету підтверджується й їх науково-методичною діяльністю. Зокрема, перший ректор

[20] Редин Е. К. Харьков – как центр художественного образования Юга России / Е. К. Редин. — Харьков : [б. и.], 1894. — 36 с.

вишу І. Ризький у своєму дослідженні «Про те, що називається взагалі ладом і в особливості танцювальним і мусикійським» приділив увагу музикознавчим проблемам. Г. Гесс де Кальве став автором однієї з перших на теренах тодішньої імперії музикознавчої роботи «Теорія музики...». І. Лозинському належить першість в Україні у створенні школи скрипкової гри. Видання наукових і художніх творів викладачів здійснювалося в університетській друкарні, на яку грошей не шкодували; з 1806 року в світ виходили також ноти.

Проблеми освіти – і ширше – професіоналізму в мистецтві, в тому числі музичному, тісно пов'язані із загальними питаннями естетичного виховання, формування художнього смаку в суспільстві. Нагадаймо, що до поняття «професіоналізм» входять, по-перше, наявність співтовариства фахівців, які керуються певними критеріями якості; по-друге, наявність так званих парадигмальних текстів, зокрема, навчальної літератури та системи трансляції професійних знань (освіта); по-третє, наявність підготовленої публіки – людей, здатних належним чином сприймати створені цінності. Саме в Університеті всі ці компоненти набули необхідного розвитку, взаємодіючи один з одним і готуючи новий етап в еволюції музичної культури Харкова. При безсумнівній участі в цьому процесі багатьох професорів Університету першорядне значення мала діяльність І. Вітковського та І. Лозинського та їх послідовників – Я. Зінькевича, В. Андрєєва і Ф. Шульца.

Вплив Університету позначався на поширенні в місті музичної освіти шляхом введення її до кола дисциплін в інших навчальних закладах, яких, наприклад, у 1810–1820 роках налічувалося дванадцять, і в десяти з них існували музичні класи. Як підкреслювалося в місцевій періодиці, всюди на публічних іспитах учні демонстрували належне володіння скрипкою або фортепіано. Гідний рівень викладання музичних дисциплін у місті підтримували, зокрема, В. Андрєєв і Ф. Шульц, які поєднували роботу в Університеті та Інституті шляхетних дівчат.

Микола Голіцин

Традиція проведення камерних вечорів, витоки якої сягали «шляхетних зібрань» заможних харків'ян наприкінці XVIII століття, також отримала свого розвитку в стінах Університету. Крім студентів і викладачів, в них брав участь видатний любитель музичного мистецтва – князь Микола Голіцин. Саме на його замовлення Л. ван Бетховен створив і присвятив князю три струнних квартети (ор. 127, 130, 132), а також увертюру «Освячення дому» – «Die Weihe des Hauses» (ор. 124).

Прекрасний віолончеліст, музичний діяч і критик, М. Голіцин[21], подовгу жив у Харкові, організував музичний гурток, в якому регулярно звучала класична

[21] Див.: Гинзбург Л. История виолончельного искусства / Л. Гинзбург. — М.–Л. : Музгиз, 1957. — Кн. 2. — 579 с.

музика. Його гостями й ансамблістами нерідко були як відомі артисти, наприклад, А. Контський, Г. Ніссен-Саломан, Т. Оттава, так і студенти Університету. Не раз М. Голіцин і його сподвижники концертували в університетському актовому залі. Так, 1842 року він виступив на благодійному вечорі в ансамблі зі студентом М. Кущевим. У цьому ж концерті брав участь К. Гулак-Артемовський – син славетного українського поета, ректора Харківського університету П. Гулака-Артемовського. Показовим також можна вважати концерт, що відбувся 1851 року: серед його учасників – польський скрипаль А. Контський, М. Голіцин і два студенти Університету – їм були доручені партії другої скрипки й альта. В інтерпретації музикантів прозвучали квартети Л. ван Бетховена, Ф. Мендельсона-Бартольді.

Про наслідки естетичного виховання, професійні досягнення студентів у галузі музичного мистецтва можна судити з опублікованих відгуків на їх виступи. Один з них відноситься до 1840 року та належить Василю Назаровичу Каразіну. Авторитетний рецензент із задоволенням відзначив, що старанне відвідування лекцій і заняття науками не заважають студентам удосконалюватися в мистецтві. Публічність концерту була названа чи не найголовнішим позитивним наслідком музичної освіти молодого покоління. Виняткової похвали дістав вчитель музики В. Андрєєв, котрий, за твердженням В. Каразіна, був душею вечора.

Різноманітна програма надала можливість слухачам ознайомитися з результатами навчання студентів гри на фортепіано, скрипці, альті і флейті. Звучала музика різних жанрів – концерт, квартет і квінтет, сольні опуси В. А. Моцарта, І. Гуммеля, Я. Каливоди та інших композиторів. Судячи з програми, збагачення студентського репертуару постійно було в полі зору університетських вчителів, оскільки поряд з творами В. А. Моцарта, І. Гуммеля, що вже утвердилися на концертній естраді, наявність у програмі Варіацій для скрипки чеського композитора Я. Каливоди (1801–1866) є свідоцтвом уваги харківських викладачів до широкого кола сучасних їм музичних явищ західноєвропейського мистецтва.

Характер музичного життя Харкова того часу значною мірою був обумовлений стабільністю функціонування музичних класів Університету. Для порівняння: в Московському університеті 1835 року (і до кінця 1840-х) аналогічні класи припинили своє існування. Студентський оркестр відродився тільки 1849 року, дозвіл же на відновлення благодійних концертів був отриманий лише на початку 1850-го. В Харкові вказаний період характеризується незмінним підйомом «кривої» на уявному графіку, що віддзеркалює динаміку музичної освіти в Університеті.

Тим не менш, виступаючи на певному історичному етапі в ролі рушійної сили, музичне аматорство (хоча і під патронатом Університету), виконавши свою місію, ставало гальмом у справі розвитку дійсно професійного мистецтва. Розглядаючи у своїй статті «Про музику в Росії» діалектику професіоналізму і дилетантизму в конкретній сфері художньої творчості, Антон Рубінштейн дав таку характеристику даному явищу: «Аматор, що займається мистецтвом лише для свого задоволення, не підлягає суду кри-

тики; навпаки, його завжди хвалять рівні і поблажливо судять навіть артисти, так як мистецтво не становить ні головного його заняття, ні засобів до існування. Ця недоторканність згубна для любителів мистецтва в країні, де тільки вони тримають мистецтво в своїх руках і де немає артистів відповідальних»[22].

Завдяки подвижництву А. Рубінштейна в тодішній державі розгорнувся рух за утворення консерваторій, музичних класів і училищ під егідою Російського музичного товариства. Таким чином, на порозі була нова ера – ера справжнього музичного професіоналізму, підготовчим етапом до якої в Харкові стала плідна діяльність Університету.

Укорінення європейських форм організації музичного життя Харкова та розбудова фахової музичної освіти (друга половина XIX – перші десятиліття XX століть)

Стабільний інтерес до музичного мистецтва, європейських зразків організації художнього життя призвів до появи в Харкові в середині XIX століття Музичного товариства, яке очолив випускник Празької консерваторії скрипаль Серафим Неметць. Відкриття, ознаменоване симфонічним концертом під орудою Федора Шульца, відбулося 9 квітня 1864 року. Всі наступні симфонічні вечори проводив С. Неметць. Ф. Шульц же обіймав посаду почесного члена дирекції, до складу якої увійшли відомі далеко поза меж українського міста особистості. Серед них – відомий виконавець князь М. Голіцин, сім'я Квіток, що подарувала Україні самобутнього письменника Ф. Квітку-Основ'яненка; вихованець Харківського університету Павло Шльоцер[23] (бл. 1840–1898), котрий отримав професійну музичну освіту в Німеччині під керівництвом визначних музикантів Т. Куллака і З. Дена, а також брав уроки у самого Ф. Ліста. В Харкові П. Шльоцер був одним з найбільш обдарованих виконавців. Він влаштовував чудові клавірабенди, брав участь чи не в кожному концерті Музичного товариства, неодноразово виступав у складі інструментальних ансамблів з місцевими музикантами, концертував з гастролерами, наприклад, з видатним чеським скрипалем Ф. Лаубом[24].

Активну участь у діяльності Музичного товариства брав Йосип Рубінштейн (1847–1884)[25]. Його дебют у Харкові відбувся 1865 року. Піаніст

---

[22] Рубинштейн А. Г. Еще о консерваториях. (Письмо в редакцию) / А. Г. Рубинштейн // Новое время. — 1889. — 11 июля.

[23] П. Шльоцер з 1872 р. викладав у Варшавському музичному інституті, з 1891 – у Московській консерваторії. В його класі вчилася перша дружина О. Скрябіна В. Ісакович і перший біограф Скрябіна Л. Сабанєєв. П. Шльоцер був дядьком філософа, музичного письменника і критика Б. Шльоцера, сестра останнього – Тетяна – стала другою дружиною О. Скрябіна.

[24] Див.: Павлович Л. Концерт Фердинанда Лауба / Л. Павлович // Харьковские губернские ведомости. — 1867. — 25 января.

[25] Й. Рубінштейн – відома особистість в західному музичному світі. Йому була присвячена конференція в Байройті: Baedeker P. / Aller Schmerzen Ende / Joseph Rubinstein /

віддавав перевагу романтичній музиці – виконував твори К. М. Вебера, Ф. Мендельсона, Р. Шумана, Ф. Шопена, А. Рубінштейна. В одній з рецензій на концерт піаніста повідомлялося, що він неодноразово залишав Харків з артистичними цілями, щоразу повертаючись більш зрілим музикантом завдяки творчим спілкуванням із Ф. Лістом і Р. Вагнером. «Гра набула нову силу, впевненість і мужність, якості, у відсутності яких довелося нам у попередні приїзди докоряти його»[26], – зазначав рецензент. На жаль, на початку 1870-х Й. Рубінштейн назавжди залишив Харків і останні десять років свого недовгого життя провів у Байройті: постійно музикував у будинку безмірно шанованого ним Р. Вагнера, робив аранжування його опер, виконував обов'язки концертмейстера в Байройтському театрі. Не переживши смерть кумира, Й. Рубінштейн невдовзі після цього покінчив життя самогубством і був похований за розпорядженням Козіми Вагнер поруч із композитором.

Згадаймо ще одного непересічного митця, чия діяльність у Харкові була тісно пов'язана з Музичним товариством, – скрипаля Василя Саліна (1842–1907). Вихованець Санкт-Петербурзької консерваторії по класу Г. Венявського, він мав яскравий талант і став помітною фігурою на артистичному небосхилі. В Харкові вів педагогічну діяльність, багато концертував, грав у ансамблях з місцевими музикантами, зокрема, з Й. Рубінштейном.

Більш ніж дворічне функціонування першого Музичного товариства (1864–1866) в значній мірі сприяло розвитку художнього життя Харкова. Членами Товариства і музикантами-аматорами було дано, в цілому, 24 концерти симфонічної та камерної музики. Харків'яни змогли переконатися в тому, що з'явилася професійна організація музикантів, які вирішили налагодити в місті регулярну концертну діяльність. Одночасно ставилися завдання по формуванню аудиторії з досить серйозними естетичними запитами. В Харкові без турбот знайшлося двісті постійних відвідувачів концертів Товариства, котрі протягом двох років фінансово забезпечували його існування, вносячи суму, необхідну для залучення виконавців до участі в концертах. Певну увагу новому починанню приділяла й преса. Разом із тим, відсутність власного симфонічного оркестру, оплата гастролерів, прагнення налагодити педагогічну функцію відділення призвели до виникнення складних фінансових проблем. Закриття Товариства виявилося неминучим і одразу ж спричинило занепад культурного життя Харкова. «У нинішньому сезоні хороші концерти в нас стали зовсім рідкісні», – констатувалося в пресі, проте, одночасно підкреслювалося, що «<...> потреба в хорошій музиці <...> не згасла»[27].

1847–1884 // Programmhefte dour Bayreuther Festspiele 1984. Herausgegeben von Wolfgang Wagner / Red. O. G. Bauer. Baureuth. 1984. S. 1–14.

[26] Гинзбург И. Местные известия / И. Гинзбург // Харьковские губернские ведомости. — 1874. — 16 февраля.

[27] Павлович Л. Концерт Фердинанда Лауба / Л. Павлович // Харьковские губернские ведомости. — 1867. — 25 января.

У другій половині XIX століття розвиток професійної музичної освіти в Харкові, так само, як і формування постійного контингенту відвідувачів концертів академічної музики, був пов'язаний із функціонуванням відділення ІРМТ[28]. Впровадження музичної освіти європейського типу в реалії соціуму того часу стало каменем спотикання для діяльності в Харкові першого відділення Музичного товариства, керівництво якого протягом двох років не спроможне було налагодити фінансування установи. Тим не менш, музична інституція репрезентувала спадкоємність культурних традицій міста, залучивши до своєї діяльності, зокрема, Ф. Шульца, М. Голіцина, активно використовуючи значний виконавський потенціал Харкова.

31 травня 1871 року за ініціативою Антона Рубінштейна відбулося підписання документів щодо заснування нового Харківського відділення ІРМТ на чолі з Іллею Іллічем Слатіним[29] (1845–1931). Енергійну участь у діяльності новоствореної філії брали колишні члени попереднього Музичного товариства – С. Неметць, котрий увійшов до складу директорів, В. Салін (протягом двох років) та інші. Цілеспрямований молодий талановитий піаніст і диригент І. Слатін, здобувши професійну освіту в Санкт-Петербурзькій консерваторії в класі О. Дрейшока (1863–1868) і в Німеччині під керівництвом Т. Куллака та Р. Вюрста (1869–1871), присвятив усе своє творче життя розвиткові музичної культури Харкова. На посту директора відділення, до якого послідовно входили учбові заклади – Музичні класи (1871–1883), Училище (1883–1917) та Консерваторія[30], він працював з 1871 по 1917 рік. Поєднання музично-освітньої та концертно-просвітницької функцій РМТ сприяло як формуванню професіоналізму, так і підняттю загального рівня музичної обізнаності харків'ян.

Ілля Слатін

Альберт Бенш

Ряд викладачів, запрошених директором протягом усього існування відділення, отримали освіту в російських консерваторіях, зокрема, Р. В. Геніка – в класах М. Г. Рубінштейна та П. І. Чайковського; А. Ф. Бенш – під керівництвом Л. Брассена, після чого А. Г. Рубінштейн особисто відвіз молодого піаніста до Ф. Ліста; Ф. С. Акименко

[28] ІРМТ – Імператорське Російське Музичне Товариство.

[29] Ілля Ілліч Слатін народився в Бєлгороді. Під впливом матері, що вільно володіла фортепіано та любила співати українські пісні, його музичні здібності проявилися надзвичайно рано. З дев'яти років Ілля став навчатися гри на фортепіано в єдиної на той час в Бєлгороді вчительки музики – альтистки, колишньої кріпачки. Надалі він продовжив музичну освіту в харківському приватному пансіоні.

[30] Документи про відкриття Харківської консерваторії були підписані 2 травня 1917 року; І. І. Слатін очолював її з 1917 по 1920 рік.

та А. А. Юрьян формувалися як композитори в класі М. А. Римського-Корсакова; Й. Ю. Ахрон навчався у А. К. Лядова та Л. С. Ауера, останній також був професором К. Горського; К. О. Прохорова-Мауреллі відома як талановита учениця Г. Ніссен-Саломан; віолончелісти А. Е. фон Глен та А. О. Борисяк вчилися відповідно у К. Ю. Давидова та О. В. Вержбиловича; класи Ф. Лауба та І. В. Гржималі закінчив С. І. Дочевський; О. І. Горовиць свого часу мав славу найулюбленішого студента О. М. Скрябіна.

Все зростаюча потреба в педагогічних кадрах у звязку із постійним збільшенням контингенту учнів Музичних класів та училища створювала умови для припливу іноземців, наприклад, викладачів класів оркестрових інструментів. Назвемо деяких з них: Г. Гек – випускник Магдебурзької музичної школи, С. Глазер, Ф. Губичка, Ф. Кучера, Ф. Сміт, І. Шоллар – вихованці Празької консерваторії, К. Бринкбок – випускник Амстердамської. Одним із тих, хто стояв біля витоків фортепіанної школи Харкова, був учень К. Таузіга та С. Монюшки – А. Шульц-Евлер. Серед засновників харківської вокальної школи – Ф. Бугамеллі, що навчався вокалу під керівництвом У. Мазетті, фортепіано – у Ф. Бузоні, композиції – у П. Масканьї, та С. Мотте – вихованка П. Віардо-Гарсіа. Отже, І. І. Слатін високо підняв планку вимог до претендентів на педагогічну роботу. В далекоглядності, вмінні відшукувати рідкісні професійні кадри директорові було важко відмовити.

Ростислав Геніка

Серед тих, хто пройшов поряд із І. І. Слатіним всі фази формування спеціальних навчальних закладів – від Музичних класів до Консерваторії, особливо помітним є Ростислав Володимирович Геніка (1859–1942). Блискучий піаніст, перший теоретик фортепіанного мистецтва в Російській імперії, автор ряду книг, позитивно оцінених провідними музичними критиками держави, він протягом майже всіх років існування «Русской музыкальной газеты» входив до складу її штатних співробітників. Праці Р. В. Геніки повністю публікувалися в «РМГ», а потім виходили окремими тиражами. При підготовці чергового дослідження фортепіанної творчості Л. ван Бетховена, Р. Шумана, П. Чайковського, А. Рубінштейна, композиторів епохи Бароко, Р. В. Геніка проводив у Харкові серію концертів-лекцій, виступаючи як лектор і виконавець. Настільки ефективна пропаганда музичного мистецтва істотно розширювала ерудицію публіки та служила наочним прикладом відданості обраній професії, сприяючи різнобічному фаховому вихованню учнів Харківського музичного училища і Консерваторії, де Р. В. Геніка вів клас фортепіано і курс історії музики (1882–1922). Його багатогранна діяльність здобула гідну оцінку. Зокрема, високої думки про харківського музиканта були Ц. Кюї, М. Фіндейзен та інші видатні музичні діячі тих часів.

Широтою творчих устремлінь відзначений життєвий шлях латиша Андрія Юр'яна (1856–1922), запрошеного І. І. Слатіним 1882 року викладачем Музичного училища по класах сольфеджіо, теорії музики; свого часу

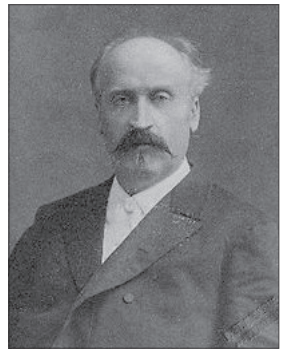
Андрій Юр'ян

він також керував хором. А. Юр'ян закінчив Санкт-Петербурзьку консерваторію за трьома спеціальностями, окрім композиції, також навчався в органному класі Л. Гоміліуса та в класі валторни Ф. Гоміліуса. В Харкові А. Юр'ян концертував як органіст і валторніст; разом зі своїм братом Юрісом[31] (1861–1940), також учнем Ф. Гоміліуса, став засновником школи виконавства на валторні, трубі та тромбоні. Третій брат – Павул (1866–1948) – закінчив Харківське музичне училище під керівництвом Юріса Юрьяна по класу валторни, цим же інструментом володів і четвертий брат – Петер. Разом вони організували квартет валторн, що набув популярності в багатьох містах імперії. А. Юрьян зробив видатний внесок у музичну культуру Латвії: став фундатором латиської музичної фольклористики, професійної симфонічної та вокально-інструментальної музики, одним з ініціаторів і головних диригентів Латиських співочих свят (1888, 1895, 1910)[32].

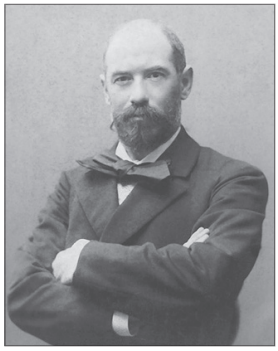
Костянтин Горський

І. І. Слатин залучив до роботи в Харківському філіалі ІРМТ відомого скрипаля і композитора Костянтина Горського (1859–1924). Учень А. Контського і Л. С. Ауера, він, за свідченням сучасників, славився неабиякою виконавською майстерністю, віртуозною непогрішимістю. Високо цінував музиканта і П. Чайковський, під орудою якого в Харкові пролунав його Концерт для скрипки з оркестром, натхненно виконаний К. Горським. Педагог Харківського музичного училища за класами скрипки і альта, він регулярно виступав у концертах відділення солістом, «першою скрипкою» квартету та учасником багатьох інших складів ансамблів. Поляк за національністю, К. Горський 1919 року переїхав до Польщі, де став концертмейстером оркестру оперного театру в Познані. Там же 1927 року була здійснена постановка його опери «Маргер».

Олександр Горовиць

Якщо названі вище блискучі фахівці – колеги І. І. Слатіна – відомі, переважно, професіоналам, то прізвище «Горовиць» у всіх на слуху. Геніального піаніста Володимира Горовиця знають і спеціалісти, і шанувальники музичного мистецтва, а ось ім'я його дядька – Олександра Іоахимовича Горовиця (1876–1927) – не так вже й давно вийшло з небуття. Нині важко уявити, що в ті роки, коли тільки-но сходила зірка Володимира, Олександр Го-

[31] Після від'їзду Юріса 1908 року до Риги Андрій став викладати у класах валторни, труби і тромбона, які колись вів його брат.

[32] Гравитис О. Э. Андрей Юрьян: Латышский композитор. 1856–1922 / О. Э. Гравитис. — Рига : Латгосиздат, 1955. — 171 с.

ровиць був уже широко відомим у музичних колах піаністом-концертантом: його чули в Москві та Варшаві, Києві й Санкт-Петербурзі. В Харкові саме О. І. Горовиць вперше публічно представив свого племінника на концертній сцені, виступивши з ним у фортепіанному дуеті. Невтомний пропагандист творчості обожнюваного ним О. Скрябіна, О. І. Горовиць підкорив харків'ян не лише бездоганним піанізмом, нестримним виконавським темпераментом, а й гострим, нещадним пером музичного критика, виступаючи зі сторінок газети «Южный край».

Андрій Шульц-Евлер

Одним із найвідданіших співробітників І. І. Слатіна був польський піаніст і композитор Андрій Шульц-Евлер (1852–1905). «В даний час Шульц-Евлер становить видатне явище в нашому музичному світі»[33], – підкреслювалося в одній з варшавських газет. Піаніст виступав з монографічними програмами з доробку Ф. Шопена, російських авторів. Особливою любов'ю музиканта користувалася творчість А. Лядова, про що він з непідробною щирістю писав композитору: «Ваші Твори божественно гарні! Скільки натхнення, витонченої простоти! А яка художня завершеність Ваших майстерно створених чудових тем, мотивів і задушевних мелодій, словом, все оповите у строгі форми, які зустрічаються тільки у геніальних композиторів. <...> Я схиляюся [перед] Вашими чудовими композиціями, в яких я знайшов для себе нове життя, новий світ. <...> Дивуюся тільки, чому Ваші твори не набули досі європейської популярності. І свої, навіть росіяни, самі ще не знають і не розуміють, якого майстра в Вас Бог їм послав. <...> Може бути, щасливий випадок призведе коли-небудь зустрітися з Вами, щоб я міг ще раз <...> потиснути Ваші дорогоцінні руки і поговорити з Вами докладніше про музику, яким би я був щасливим!!!»[34]. Блискучий виконавець, А. Шульц-Евлер прославився й як творець популярної в свій час транскрипції вальсу Й. Штрауса «Прекрасний голубий Дунай». Важко відшукати ім'я піаніста-гастролера тієї пори, який би не виконував цей ефектний твір. У числі інтерпретаторів – С. Рахманінов, Й. Гофман, Г. Гальстон, М. Орлов[35]. Помітний слід залишив А. Шульц-Евлер і в педагогіці. Кращим його вихованцем став Павло Луценко, особливо відзначений П. Чайковським серед учнів, що виступали перед славетним композитором у Харкові (1893).

І. І. Слатін дорожив своїми колегами і поважав їх. Наприклад, у роки Першої світової війни в складному становищі опинилися викладачі німецького походження, в їх числі й Гуго Гек, високо цінований І. І. Слатіним.

---

[33] Южный край [газ.]. — Харьков, 1892. — 19 янв.

[34] Російська Національна Бібліотека (РНБ) ім. М. Є. Салтикова-Щедріна. Ф. 449, оп. 1, од. зб. 67.

[35] Фірма «Мелодія» відтворила цю транскрипцію в інтерпретації Йосипа Левина в серії грамплатівок «Видатні піаністи минулого».

Побоюючись втратити рідкісного спеціаліста та чудову людину, керівник Харківського відділення звернувся до Головної дирекції ІРМТ із офіційною заявою. Перераховуючи всі заслуги педагога, який віддав вихованню професійних музичних кадрів у Харкові 25 років, І. І. Слатин підкреслював: «Його довголітня служба була надзвичайно плідною; будучи першокласним гобоїстом, Гек у той же час цілком володіє кларнетом. <...> Високо цінуючи такого співробітника і знаючи, що рівного йому <...> важко знайти, нам вельми бажано на майбутній час утримати Гека в числі своїх викладачів»[36]. Вчинок І. І. Слатіна, безсумнівно, гідний поваги, особливо, якщо згадати тогочасну політичну ситуацію.

Музиканти пишалися тим, що працюють в Харківському відділенні, щиро любили українське місто, якому віддавали десятиліття власного творчого життя. Так, Р. В. Геніка якось зізнався в листі до М. Фіндейзена незадовго до його приїзду на запрошення І. І. Слатіна: «Сподіваюся, що Ви не будете особливо хулити Харків; мені це було б дуже боляче, бо, незважаючи на всі його кричущі недоліки, я дуже прив'язаний до Харкова, для мене на всьому світі тільки два міста милі й дорогі: Харків і Відень»[37].

Осягнути еволюцію музичної освіти в рамках Харківського відділення можна за допомогою аналізу навчальних програм, актів ревізій філії, відгуків місцевих критиків і провідних представників культури та мистецтва того часу на виступи учнів, а також – простежуючи їх подальшу професійну долю. Суттєво сприяє процесу осмислення проблеми вивчення максимально широкого кола документів, що відносяться до діяльності Музичних класів (1871–1883), Училища (1883–1917) та його реорганізації в Консерваторію (1917). До переліку входять програми концертів та іспитів, доповіді й промови І. І. Слатіна на засіданнях Художньої ради Харківського музичного училища (ХМУ), його листування з Головною дирекцією, епістолярна спадщина, що належить ряду співробітників відділення.

В перший рік існування Музичних класів з 254 учнів 121 записався виключно до класу хорового співу. Увагу інших абітурієнтів привернули такі дисципліни: клас гармонії відвідували 43 особи, а решта 90 обрали навчання гри на одному з інструментів[38]. З часом картина пріоритетів істотно змінилася, що було пов'язано, очевидно, з усвідомленням абітурієнтами й учнями призначення Музичних класів. Тим, хто прагнув здобути освіту в престижному навчальному закладі, зрозуміло, надавалося право вибору спеціальності, водночас, заборонялося ігнорування всього комплексу обов'язкових музичних дисциплін.

---

[36] Російський державний історичний архів, ф. 408, оп. 1, справа № 580. Лише 1920 року Г. Гек покинув Харківську консерваторію після того, як І. І. Слатін вже склав із себе директорські повноваження. Талановитий гобоїст продовжив свою педагогічну діяльність у Московській консерваторії (з 1926 р. – професор).

[37] РНБ ім. М. Є. Салтикова-Щедріна, ф. 816, оп. 2, од. зб. 1261.

[38] Російський державний історичний архів, ф. 408, оп. 1, справа № 385. («Краткий обзор деятельности Харьковского отделения ИРМО и состоящего при нем Музыкального училища за 25 лет (1871–1896)». — 30 с.

Багатьох такий суворий підхід до спеціальної освіти відштовхнув від Музичних класів, і 1874 року склад учнів скоротився до 108 осіб[39]. Цікаво, що, наприклад, піаністів серед них було 46 (тобто – 43 %) – у процентному відношенні більше до загальної кількості учнів, ніж аналогічне співвідношення між 90 учнями, які обрали різні інструментальні спеціалізації, та загальною кількістю тих, хто поступив у рік першого набору (35 %). Професіоналізм педагогічного складу та розумне керівництво адміністрації відділення сприяли вирішенню цілого ряду проблем і організації навчального процесу на належному рівні.

Такої думки дотримувався і Микола Рубінштейн, який виступав 1874 року з благодійним концертом на користь Харківської філії і особисто ознайомився з педагогічною діяльністю викладачів. Відомості місцевої преси скупі. Зокрема, повідомлялося, що, прослухавши деяких учнів, М. Рубінштейн, «<...> мабуть, залишився задоволений тими скромними результатами, які музичні класи могли досягти в короткочасне своє існування»[40]. Разом із тим була зафіксована інформація про певну методичну допомогу, надану великим піаністом: «Загальні зауваження свої стосовно напрямку і переслідування цілей класів та відділення Музичного Товариства М[икола] Г[ригорович] передав на засіданні директорів, куди були запрошені викладачі»[41]. Крім М. Рубінштейна, класи до того моменту вже відвідали Г. фон Бюлов і А. Контський. Проте, на відміну від них, керівник Московського відділення повторив програму свого перебування в Харкові два роки потому.

Заснування Музичного училища

Незважаючи на відомі досягнення в галузі педагогіки, підготовчий період реорганізації Музичних класів в Училище супроводжувався бурхливою полемікою в місцевій пресі прихильників і супротивників розвитку професійної освіти в рамках ІРМТ. Суть питання зводилася до наступного: опоненти Товариства вбачали низьку результативність його діяльності у відсутності достатньої кількості «видатних артистів» серед випускників Музичних класів; їх також не влаштовували й приклади завершення професійного навчання вихованців Харківського відділення за кордоном[42]. Апологети ж реорганізації Музичних класів указували на різницю завдань, що стоять перед середньою та вищою ланками, а також на загальновідомий факт: школа дає освіту, але не талант. «Московська консерваторія, наприклад, за всі роки існування не випустила жодного композитора, – підкрес-

[39] Отчет Харьковского отделения ИРМО за 1873–74 уч. год. // Харьковские губернские ведомости. 1874. 5 сентября.

[40] Отчет Харьковского отделения ИРМО за 1873–74 уч. год // Харьковские губернские ведомости. — 1874. — 6 сентября.

[41] Там само.

[42] Хроника // Харьковские губернские ведомости. — 1881. — 4 января.

лював харківський кореспондент на початку 1881 року, – невже ж слід <...> вимагати закриття її класів гармонії і контрапункту?»[43].

У боротьбі зі скептиками І. І. Слатін отримував підтримку з боку центрального керівництва ІРМТ. Висока оцінка творчих успіхів харків'ян була репрезентована на сторінках російської преси і дбайливо передрукована однією з харківських газет: «Небагато відділень ІРМТ після Петербурзького і Московського досягли таких щасливих результатів, як Харківське. <...> Ми звертаємо увагу на Харківське училище, перше з усіх училищ, які існують при відділеннях, [що] скористалося наданими нещодавно <...> правами і вже розширило на наступний сезон навчальну програму»[44].

Головна мета керівництва Харківського відділення – підняття рівня музичної культури – досягалася завдяки вдосконаленню системи професійного навчання і, одночасно, – активізації концертно-просвітницької роботи. Ці види діяльності суттєво доповнювали і збагачували одне одного. Зокрема, важко було б визначити, формування яких саме інструментальних класів стане першочерговою турботою голови Харківської філії, якби не необхідність влаштування симфонічних концертів і відсутність власного оркестру. Вирішення даної проблеми стало потужним стимулом для розробки проекту з розширення інструментальних класів за рахунок відкриття оркестрових.

Вказаний проект передував документу, написаному І. І. Слатіним у червні 1879 року й названому «Нарис з історії розвитку оркестрів у Росії та їх сучасний стан»[45]. Історичний екскурс у минуле російського мистецтва, здійснений автором у «Нарисі...», та всебічне обґрунтування необхідності укомплектування оркестрових класів слід вважати важливим покажчиком ступеня усвідомлення І. І. Слатіним виключної відповідальності, покладеної на відділення й особисто на нього в справі підняття музичної культури регіону. Вказуючи на відсутність професійних оркестрових музикантів у провінції, І. І. Слатін наполягав на тому, щоб за вирішення вельми складної проблеми взялося саме ІРМТ, «<...>покликане сприяти естетичному розвитку <...> суспільства»[46].

Керівник Харківського відділення подав до Головної дирекції кошторис, в якому була розроблена чітка схема фінансування класів. Крім того особлива увага приділялася кадровій політиці, спрямованій на всебічну підтримку зацікавлених педагогів; вказувалось також і надійне джерело для набору потенційних учнів. «Найкращим контингентом» І. І. Слатін вважав п'ятнадцятирічних підлітків – колишніх учасників хорів, що залишилися в період мутації «без будь якого заняття, знань і, в більшості, без грошей для життя»[47]. Розуміючи, що в імперії навряд чи вдасться знайти для Харківського відділення десять кваліфікованих педагогів з класів ор-

---

[43] Хроника // Харьковские губернские ведомости. — 1881. — 30 января.

[44] Хроника // Харьковские губернские ведомости. — 1883. — 8 сентября.

[45] Санкт-Петербурзька Державна Академія Театрального Мистецтва, ф. 66, оп. 1, од. зб. 1. (Рукопис).

[46] Там само.

[47] Там само.

кестрових духових інструментів, І. І. Слатін запропонував «виписати» їх з-за кордону. Директор, зокрема, вказував на факт переважання іноземців в оркестрах Москви і Санкт-Петербурга, неминучий при мізерності випусків оркестрантів в російських консерваторіях. В результаті Харківська філія поповнилася низкою викладачів-іноземців, які зробили вагомий внесок у справу становлення професійної музичної освіти в Україні.

Між тим питання організації в Харківському училищі оркестрових класів у повному обсязі довгий час залишалося відкритим. Тільки у вересні 1886 року І. І. Слатін зумів, нарешті, укомплектувати штат педагогів за всіма необхідними спеціальностями. Характерною професійною відзнакою більшості викладачів оркестрових класів Харківського відділення слід вважати широку спеціалізацію: багато з них блискуче володіли декількома інструментами, вели теоретичні дисципліни, стали прекрасними диригентами, організаторами. Наприклад, Г. Гек викладав за класами гобоя і кларнета, Ф. Кучера – за класами фагота, флейти й контрабаса, був також організатором і незмінним диригентом протягом 14 років серії літніх симфонічних концертів; К. Бринкбок навчав гри на фаготі, контрабасі, скрипці; Ф. Губічка – на контрабасі, тубі й трубі; Ю. Юрьян вів класи валторни, труби, тромбона; С. Дочевський – скрипки, елементарної теорії, сольфеджіо, історії музики; К. Горський – скрипки й альта.

Було б помилкою пояснювати таку багатопрофільність педагогічного складу (в даному випадку – оркестрових класів) нестачею педагогічних сил у Харківському відділенні. Основна причина полягала в прагненні І. І. Слатіна максимально розкрити обдарованість непересічних музикантів. Показовим є його листування з Головною дирекцією ІРМТ у зв'язку з реорганізацією Училища в Консерваторію. У відповідь на розпорядження, спущене згори – забезпечити викладання по кожному інструментальному класу окремим фахівцем, Художня рада Училища прийняла протилежне рішення. Г. Гек, К. Бринкбок і Ф. Губічка, в силу їх широкої професійної освіченості, були затверджені викладачами відразу по декількох класах[48]. Вирішив суперечку О. Глазунов, котрий не мав сумнівів відносно складу викладачів Харківської консерваторії, що «<...> повністю відповідає своєму призначенню»[49].

Діяльність І. І. Слатіна, спрямована на розширення оркестрових класів та залучення талановитих педагогів до Харківського училища, з часом дала відчутні результати. Створений і очолений директором оркестр відділення був укомплектований виключно власними виконавськими кадрами, що для багатьох філій Товариства так і залишилося недосяжною мрією.

Система професійної музичної освіти, затверджена в рамках ІРМТ з часів А. Рубінштейна, відрізнялася централізованою координацією і контро-

[48] Російський державний історичний архів, ф. 408, оп. 1, справа № 580. (Витяг з рішення Художньої ради Харківського музичного училища ІРМТ від 19 серпня 1917 р.).

[49] Там само. (Доповідна записка О. К. Глазунова до Головної дирекції ІРМТ від 27 вересня 1917 р.).

лем над діяльністю всього Товариства з боку Головної дирекції. У той же час, допускалася ініціатива «знизу» за різними напрямками діяльності. Зокрема, це стосувалося навчальних програм, що, як правило, складалися педагогами філій. Однак їх затвердженню передувала експертиза Художньої ради однієї з консерваторій.

Цікаво порівняти відгуки Худради Московської консерваторії на програмні вимоги Харківського і Київського училищ, оцінені, в цілому, позитивно, але з деякими конкретними зауваженнями. Наприклад, загальними для двох навчальних закладів виявилися недоліки у вимогах з класу віолончелі, що містили на першому курсі етюди, « <...> більш придатні для дилетантів, ніж для фахівців»[50]. Відзначені були і дещо завищені вимоги з класу скрипки. Зокрема, якщо, рецензуючи київську програму, обмежилися лише рекомендацією про перенесення вивчення сонат І. С. Баха з середнього курсу на вищий, то програма Харківського відділення, на думку експертів, взагалі перевищувала можливості навіть самого обдарованого учня[51].

Дрібні зауваження стосувалися перевідних музично-теоретичних іспитів. Педагоги Київського відділення допустили у програмах по класах співу і фортепіано й такі прорахунки, як вивчення на молодших курсах гам кожною рукою окремо протягом двох років, прихильність до «салонного напряму» у виборі репертуару, відсутність на трьох курсах творів І. С. Баха, Г. Генделя, етюдів М. Клементі «Gradus ad Parnassum». Програми ж за класами співу і фортепіано, розроблені в Харківському училищі, не викликали заперечень рецензентів.

Аналіз «Програм викладання мистецьких предметів у Харківському музичному училищі ІРМТ» сприяє найбільш повному з'ясуванню ступеня професіоналізму педагогічного складу. В «Програмах...», зокрема, детально репрезентовані всі етапи технічного навчання в класі фортепіано – від початкового («постановка руки в найпростіших вправах») до етюдів Ф. Шопена на шостому курсі. Скрупульозно позначені темпи (по метроному), в яких слід було виконувати гами й арпеджіо на кожному курсі. Правда, з позиції сьогодення така деталізація здається зайвою. В ті ж часи вона служила певним стимулом для розвитку максимальної віртуозності учнів, що підтверджується і досить високими вимогами на четвертому та п'ятому курсах, а саме – виконання гам подвійними терціями, секстами та октавами.

В «Програмах...» досить диференційовано, за курсами, запропоновано опрацьовування інвенцій, прелюдій і фуг, сюїт, партит І. С. Баха, сонат Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена, творів К.-М. Вебера, Ф. Мендельсона-Бартольді, Р. Шумана, Ф. Шуберта й інших композиторів. Водночас підкреслювалося, що мова йшла лише про зразки, реальний же репертуар, зрозуміло, набагато ширше та його засвоєння необхідно здійснювати у комплексі технічних і художніх завдань.

[50] Російський державний історичний архів, ф. 408, оп. 1, справа № 263. (Рецензія Художньої ради Московської консерваторії на програми художніх предметів Київського і Харківського училищ від 15 лютого 1884 р.).

[51] Там само.

Так само ґрунтовно складені програми з класів скрипки, віолончелі, співу, обов'язкового фортепіано, теорії музики та сольфеджіо. Відгук професора К. Зіке, представника Головної дирекції, про результати ревізії училища в Харкові (1889) зафіксував, зокрема, його думку щодо вимог за класами теорії музики і сольфеджіо, які не тільки відповідають нормам вищого навчального закладу, а й перевершують їх[52]. Навіть консерваторські програми не мали курсу багатоголосого сольфеджіо, тоді як у навчальних планах Харківського училища він існував. Показово, що здобувачі атестату першого ступеня зобов'язані проходити ряд курсів елементарної теорії, сольфеджіо та гармонії в консерваторському обсязі. Навчання за всіма спеціалізаціями було розраховане на шість курсів, окрім класу співу, заняття в якому відбувалися протягом п'яти років. Програма ж обов'язкового фортепіано охоплювала три навчальних роки.

К. Зіке також зазначав своєчасність появи і стабільність функціонування наукових класів. Відкриттям двох з них було ознаменовано початок діяльності училища. 1885 року сформувалися ще два вищих класи. Вся програма в обсязі гімназичного курсу, що обіймала п'ять років навчання, включала вивчення російської мови, арифметики, географії, загальної та російської історії, чистописання, іноземної мови (німецька, французька або італійська). Аналогічні класи в Київському училищі, зауважив К. Зіке, до того часу вже встигли пережити як своє народження, так і закриття, а, наприклад, у Тифліському відділенні їх не існувало зовсім.

Важливо відзначити, що з часом програми неодноразово піддавалися вдосконаленню, неухильно наближаючись (за всіма спеціальностями) до консерваторських. Наприклад, 1904 року І. І. Слатин писав В. І. Сафонову: «Маючи на увазі переглянути програми нашого Муз. Училища, я дуже бажав би детальніше ознайомитися з програмами Моск. Консерваторії, а тому переконливо прошу тебе вислати мені тепер же <...> програми з класу фортепіано»[53].

Ретельність розробки програм і високі вимоги, що стояли перед учнями, повинні були, за задумом І. І. Слатіна, у перспективі дати можливість багатьом музикантам обмежити свою професійну освіту лише Училищем. З зазначеною думкою перегукується і публікація в «Петербургских ведомостях», передрукована харківської газетою: «Існування серйозного музичного училища на півдні Росії [тобто в Харкові. – О. К.] не можна не визнати вельми корисним з огляду на те, що воно задовольняє бажанням багатьох придбати хорошу музичну освіту і звільнити жителів півдня від необхідності їхати у віддалені від півдня консерваторії Москви і Петербурга»[54].

Висока оцінка навчальних програм Харківського музичного училища, що була дана Художньою радою Московської консерваторії і профе-

---

[52] Экзамены в музыкальном училище // Южный край. — 1889. — 17 мая.

[53] Всеросійське музейне об'єднання музичної культури ім. М. І. Глінки. Альбом РМТ, п. 5, № 978. (Лист І. І. Слатіна В. І. Сафонову від 21 серпня 1904 р.).

[54] Хроника // Харьковские губернские ведомости. — 1883. — 8 сентября.

сором К. Зіке, який прибув до периферійного відділення з ревізією, переконує в ефективності їх педагогічного призначення. Проте впровадження академічного документу до навчального процесу виявилося не простим і викрило ряд недоліків у системі професійної музичної освіти, що активно формувалася в Харківському відділенні.

Навчальний процес у Музичному училищі постійно перебував у колі пильної уваги директора, об'єктивним доказом чого є один з його виступів перед педагогічним колективом. «Промова І. І. Слатіна в Художній раді викладачів музичного училища від 1888 р.» стала дійсно епохальною в діяльності закладу.

На початку «Промови...» І. І. Слатін сформулював власне професійне кредо: «В мистецтві треба прагнути до ідеалів, тобто до широких задач, щоб досягати найближчих цілей <...>. Все, що живе, має йти постійно вперед. Виходячи з цього принципу, я вважаю, що та справа має <...> успіх, яка не зупиняється на здобутих результатах, а прагне з кожним роком прогресувати»[55]. Наведені слова були девізом усього життя І. І. Слатіна, а, отже, й Харківського відділення. Далі керівник відзначав велику роль Училища (а раніше – Музичних класів) у піднесенні музичної культури Харкова. Проте існували й негативні сторони в діяльності закладу, що належали, переважно, до внутрішньої організації навчального процесу та вимагали негайного викорінення, « <...> щоб недуга зовсім не зіпсувала життя коханої дитини».

Наприклад, І. І. Слатіним були розкриті причини гальмування творчого зросту учнів із спеціальних предметів, і, в першу чергу, – несумлінне ставлення до занять не тільки «платних» учнів, що складали, на жаль, необхідний «грошовий баласт», а й деяких обдарованих стипендіатів. Наголосимо: понад 30 % учнів вчилися безкоштовно. І. І. Слатіним був організований спеціальний фонд допомоги малозабезпеченим студентам. Ряд викладачів, а також харківські меценати, мали власних стипендіатів. Зокрема, в Училищі існувала премія імені М. В. Лисенка.

Деякі педагоги не уникнули амбітних прорахунків, пов'язаних із прагненням неодмінно підготувати зі своїх вихованців артистів-віртуозів, чим пояснювалися необдумані зміни в навчальному репертуарі, заміна багатьох творів класичної музики салонно-віртуозними. Легковажний підбір окремими викладачами навчальної програми породжував у молоді «погоню за ефектами <...>, а у деяких навіть свого роду нахабство й манірність у виконанні», – зазначав І. І. Слатін. Інколи складні епізоди учнями пропускалися, що надавало простір дилетантській недбалості, неповазі до авторського задуму та сприяло розвитку непосидючості.

Дісталося від І. І. Слатіна й педагогам-піаністам, які не дбали про розвиток творчої ініціативи вихованців, нав'язували їм власні трактування творів. Особливе місце в «Промові...» відводилося проблемі «спільного музикування» учнів: «Той, хто бажає зі своїх учнів утворити справжніх му-

[55] Санкт-Петербурзька Державна Академія Театрального Мистецтва, ф. 66, № 3. При подальшому цитуванні «Промови...», посилання на документ не надаватимуться.

зикантів, – звертався він до педагогів, – не повинен пропускати випадку доставити їм можливість акомпанувати один одному».

Директором нещадно критикувалися й порушення деяких правил, затверджених в Училищі. Так, кожен вихованець повинен був одержувати в класі за спеціальністю два уроки на тиждень (по 30 хвилин). Тим не менш, не всі учні користувалися однаковою увагою свого наставника: «улюбленцям» приділялося більше покладеного часу, іншим – крихти. Деколи необ'єктивність педагогів поширювалася й на відбір учнів для публічних виступів. Викладачі самостійно допускали (або не допускали) своїх вихованців до випускного іспиту, забуваючи іноді про особисту відповідальність за такий крок, а також непорушну істину: за довге перебування в Училищі – « <…> за вислугу років даються тільки чини, а не дипломи й атестати».

Під невсипущою увагою директора знаходилися й обов'язкові предмети – художні та наукові, спрямовані на сприяння загальному музичному й інтелектуальному розвитку. Зокрема, клас «спільної гри», завдяки якому учні знайомилися з музичною літературою й « <...> виділялися з-поміж дилетантів, – закрився внаслідок невідвідування», – зазначав І. І. Слатін. Велике значення він також приділяв хоровому співу, покликаному розвивати слух і загальну музикальність (довгий час І. І. Слатін особисто керував учнівським хором). Проте учні, за словами директора, зневажливо ставилися до таких важливих дисциплін. Відкритий 1883 року «педагогічний клас» (сучасна педпрактика), за свідченням І. І. Слатіна, також перебував у жалюгідному стані. Втім заснування його було продиктовано потребою допомогти учням в їх самостійній діяльності. Зокрема, у Звіті відділення за 1883/1884 навчальний рік підкреслювалося: «останнім часом у дирекції училища знаходиться багато заяв з проханням – для викладання уроків музики рекомендувати тих, хто навчався і навчається в училищі. < ... > Наразі < ... > майже третина учнів дає приватні уроки і цим підтримує своє існування, а часто й <...> усієї своєї родини»[56]. Саме ці обставини і послужили імпульсом до виникнення педагогічного класу.

З метою подолання виявлених у навчальному процесі недоліків І. І. Слатін розробив низку заходів. А саме: з наступного академічного року контроль над проведенням більшості занять зі спеціальної дисципліни мав проводитися особисто директором або його помічниками. Про ретельний контроль за досягненнями вихованців з боку І. І. Слатіна свідчить, зокрема, існування так званої пам'ятної книжки, до якої кожен з учнів самостійно заносив програму, вивчену протягом року, одначе, на жаль, не всі виконували ці вимоги. Директор навіть мав намір завести для аналогічних відомостей власну спеціальну книгу, де зберігалися б дані про весь курс навчання кожного вихованця.

Велике значення І. І. Слатін надавав контролю над проведенням занять з усіх обов'язкових дисциплін і, не маючи для цього вільного часу, прийняв рішення – з 1888/1889 академічного року припинити прийом у свій форте-

[56] Хроника // Харьковские губернские ведомости. — 1884. — 5 июня.

піанний клас, зовсім закритий 1897-го. З метою підвищення об'єктивності результатів іспитів розроблялися критерії оцінок. Припинялася практика виставлення педагогами балів власним учням за виступ на екзамені. Переведення учнів на останній, шостий, курс, мав супроводжуватися технічним іспитом, « <...> як це робиться в консерваторіях при переході <...> до професорського класу». Першорядна увага приділялася питанням, пов'язаним зі зміцненням дисципліни. І. І. Слатін вимагав від викладачів ретельної фіксації в журналах прізвищ учнів, що спізнюються на заняття або пропускають їх. Педагоги також закликалися до більшої строгості й акуратності в питаннях дисципліни. За новими правилами, відпустка за власний рахунок викладачів, котрі поєднували педагогічну діяльність з концертною, обмежувалася двома тижнями протягом академічного року.

Істотним чинником у вихованні музиканта директор вважав дотримання етичних норм як у педагогічному середовищі, так і між «викладачами й учнями». І. І. Слатін суворо попереджав про неприпустимість використання в корисливих цілях взаємовідносин вчителів з їх вихованцями. Перелік усіх нововведень мав вийти друком у примірниках «Правил викладачів».

Деяких педагогів, очевидно, не влаштовувало вживання таких суворих заходів. Незважаючи на звернення керівника до педагогічного колективу з пропозицією об'єднатися задля подолання недоліків і його розрахунок побачити в наступному навчальному році всіх колег, один із викладачів з класу фортепіано вирішив залишити Училище. Ним виявився А. Бенш, котрий невдовзі відкрив у Харкові власну фортепіанну школу.

Наведений документ – «Промова І. І. Слатіна в Художній раді викладачів музичного училища від 1888 р.» – переконливе підтвердження виключно відповідального підходу директора до вирішення проблем, пов'язаних з професійною музичною освітою. Аналітичний огляд діяльності

Педагогічна рада Харківського музичного училища (1908 рік)

Училища, здійснений ним, що передував цілому ряду заходів, спрямованих на вдосконалення навчального процесу, сприяв зростанню свідомості педагогічного й учнівського колективів, створенню в навчальному закладі атмосфери високої відповідальності та справжньої професійної творчості.

Вагому методичну та педагогічну допомогу в становленні та розвитку фахової музичної освіти в Харкові надавали видатні виконавці, композитори, музично-громадські діячі, які регулярно відвідували відділення, були присутніми на уроках і концертах учнів Училища, брали діяльну участь у подальшій професійній долі його вихованців. Початок цьому процесу було покладено 1874 року Миколою Рубінштейном. 1880-го естафету брата підхопив Антон Рубінштейн, котрий також позитивно оцінив педагогічну діяльність викладачів Харківської філії. Саме тоді він висловив побажання створити на базі Музичних класів Училище. Під час свого другого відвідування Харкова (1893) «Великий Антон» заявив дирекції, що « компліментів ніколи не говорить, але повинен зізнатися, <...> все почуте ним більш ніж добре і перевершило всі його очікування»[57].

Училище Харківського відділення РМО з моменту свого заснування було на хорошому рахунку в музичному світі. Через рік після його відкриття І. І. Слатін повідомляв Головну дирекцію: « <...> справи Муз. Училища йдуть дуже успішно, а в майбутньому можна сміливо сподіватися, що наше місто стане єдиним музичним центром усього півдня. В цьому мене переконують різні заяви, отримані мною з найвіддаленіших місць, про бажання вступити в число учнів з майбутнього навчального року»[58].

Певна стабільність набору була досягнута вже в перші роки функціонування Училища. Кількість учнів, що навчалися за такими спеціалізаціями, як фортепіано, спів, скрипка, альт, віолончель, контрабас, валторна, спеціальна теорія музики, дерев'яні духові інструменти, становила в 1883/84 навчальному році 140 осіб, а в 1886/87 збільшилася до 222. Наводимо дані за найбільш популярними спеціалізаціями.

Навчальний рік	Фортепіано	Спів	Скрипка	Віолончель
1883/84	102	18	11	7
1884/85	118	24	18	6
1885/86	126	33	19	8
1886/87	128	41	21	10

З 1884/85 навчального року закріпилася кількість теоретиків – по 3 особи щорічно, включаючи й 1886/87 навчальний рік, в якому були остаточно укомплектовані класи дерев'яних і мідних духових інструментів, де навча-

[57] По поводу посещения А. Г. Рубинштейном Харькова // Харьковские губернские ведомости. — 1893. — 28 апреля.

[58] Російський державний історичний архів, ф. 408, оп. 1, справа № 263. (Лист І. І. Слатіна в Головну дирекцію ІРМТ від 5 січня 1884 р.).

лося 14 учнів. Якщо наукові класи спочатку відвідувало 13 осіб (1883/84), то згодом їх налічувалося 60 (1886/87). Розширення складу учнів виявиться особливо наочним, якщо порівняти наведені цифри з тими, що відносяться до другого десятиліття XX століття:

Навчальний рік	Загальна кількість учнів	Фортепіано	Спів	Струнні інструменти	Духові інструменти
1911/12	446	303	47	59	37
1915/16	588	384	50	109	35

Додамо, що теоретиків у 1915/16 навчальному році налічувалося 10. Загальна кількість учнів у наступному навчальному році досягла рекордного числа – 600. Дефіцит аудиторій у будівлі Училища, спочатку розрахованому на 300 осіб, певною мірою стримував енергійний приплив абітурієнтів.

Кількість уже давно переросла в якість, і давня мрія керівництва підібрати склад учнів, що в достатній мірі відповідав би вимогам Консерваторії, здійснилася. «Це вже не училище, а справжня консерваторія. <...> Здавалося, що переді мною фігурують учні старших курсів консерваторії, й серед них деякі закінчують курс, до такого ступеня програми і виконання були на високому, майже недосяжному для училища, художньому рівні», – писав 1913 року М. Кленовський після концерту вихованців Училища, влаштованого в його честь[59].

Таким чином, Училище задовго до одержання формального статусу Консерваторії реально відповідало вимогам вищого навчального закладу. Цікавий факт: 1915 року секретар Харківської філії звернувся з офіційним листом до Головної дирекції ІРМТ, з проханням внести ясність, до якої ланки в системі спеціальної музичної освіти відноситься Консерваторія – середньої чи вищої?[60]

У різні роки (з 1884 – до початку Першої світової війни) результати педагогічної діяльності в Харківському училищі високо оцінювали корифеї світової музичної культури: Е. Тамберлік, І. Прянишников, А. Гензельт, Ю. Венявський, О. Вержбілович, Е. д'Альбер, К. Давидов, В. Сафонов, А. Рубінштейн, О. Глазунов, А. Аренський, В. Петров, Л. Ауер, О. Виноградський, М. Іполітов-Іванов, М. Фіндейзен, М. Кленовський, В. Тіманова, С. Василенко, деякі з них неодноразово бували в навчальному закладі. Відгуки високих гостей зберігає «Альбом відділення Імператорского російського музичного товариства (під час перебування директором його професора Іллі Ілліча Слатіна) для записів приїжджих артистів»[61].

Один з перших записів належить І. Прянишникову, котрий приїздив двічі (1884, 1885) і висловив побажання, « <...> аби й надалі успіхи учили-

[59] Санкт-Петербурзька Державна Академія Театрального Мистецтва, ф. 66, № 7.
[60] Російський державний історичний архів, ф. 408, оп. 1, дело № 580.
[61] Санкт-Петербурзька Державна Академія Театрального Мистецтва, ф. 66, № 7.

ща йшли так само, як і досі». Лаконічний і недвозначний відгук О. Вержбіловича також відноситься до 1885 року: «Дякую, дорогий Ілля Ілліч, за те велике задоволення, яке доставила мені Харківська Музична школа з усім її складом». Пророчими виявилися слова О. Глазунова: «<…> дуже задоволений станом музичної справи училища та передбачаю училищу блискучу майбутність» (1888). М. Фіндейзен 1912 року надав таку оцінку діяльності відділення: «Бачив Харківське Музичне Училище, чув його учнів і щиро порадів його видатним художнім результатами, що є плодом невпинної культурної роботи великого російського музичного діяча – Іллі Ілліча Слатіна». 1914 року В. Тіманова зазначала: «Прослухавши сьогодні учнівський вечір в Музичному училищі, я винесла з нього саме втішне враження». До цього ж року відноситься відгук С. Василенка на аналогічний концерт: « <...> вечір справив на мене чарівне враження. Є багато дуже цікавих обдарувань. Але головним чином мене вразила любов до справи <...> учнів <...> і викладацького персоналу. В усьому видно тверду та люблячу руку головного керівника, <...> його безперервну і плідну роботу»[62].

Справжнє подвижництво І. І. Слатіна неодноразово підкреслювали видатні діячі музичної культури тієї пори. 1898 року С. Танєєв у доповідній записці члену Державної ради, голові Археографічної комісії, редактору журналу «Старина и новизна» графу С. Шереметєву особливо відмітив серед видатних музичних діячів Олександрівської епохи трьох викладачів – Ю. І. Йогансена, І. П. Прянишникова й І. І. Слатіна, про котрого написав: « <...> чудовий педагог і діяч з розвитку музичної справи в Харкові»[63].

Поряд із висловлюваннями провідних музикантів, найліпшою характеристикою діяльності викладачів Харківського училища є досягнення його випускників, які успішно продовжували освіту в консерваторіях Європи, вели активну педагогічну діяльність у Харкові та поза його межами. Зокрема, турбота І. І. Слатіна щодо комплектації класів духових інструментів найкращими вітчизняними й зарубіжними викладачами принесла свої плоди. Наприклад, у листі до Головної дирекції ІРМТ (1914) керівник відділення підкреслив: « <...> в оркестрі Кусевицького – всі три гобоїста в минулому сезоні були наші учні; в Московській Імператорській російській опері – 1-й гобой – наш Куклес»[64]. Яків Куклес після 16 років роботи в театрі перейшов до «Персимфансу», а потім викладав у Ленінградській консерваторії. Ще один учень Г. Гека – Михайло Іванов став солістом оркестру Великого театру, професором Московської консерваторії (з 1943).

Не менш показовими виявилися досягнення вихованців Училища за іншими спеціалізаціями, наприклад, «оркестрові струнні інструменти». Нагадаємо, зокрема, що в класах К. К. Горського, а потім – Й. Ю. Ахрона отримав скрипкову освіту Ісаак Дунаєвський. Син І. І. Слатіна – Володимир після закінчення Училища вдосконалював майстерність під керівниц-

---

62 Там само.

63 Російський державний архів давніх актів, ф. 1287, оп. 1, дело № 6543.

64 Російський державний історичний архів, ф. 408, оп. 1, справа № 580.

твом К. Флеша. В період роботи В. І. Слатіна в Харківському музичному училищі в його класі навчався майбутній відомий український композитор, заслужений діяч мистецтв України – Дмитро Клебанов. Напередодні соціально-політичних подій 1917 року В. І. Слатін пройшов за конкурсом на посаду викладача з класу скрипки в Московській консерваторії, проте все подальше творче життя музиканта протікало в Белграді, де він працював у радіокомітеті, займався концертною діяльністю.

Йосип Пресс (вихованець С. С. Глазера й А. Е. фон Глена) 1911 року був удостоєний другої премії на конкурсі віолончелістів, присвяченому 50-річчю Московського відділення ІРМТ. 1916 року він став професором Петроградської консерваторії, а під час громадянської війни працював у Київській та Одеській. Багато й успішно виступав у Європі й Америці з такими видатними музикантами, як В. Сафонов, К. Ігумнов, С. Танєєв[65]. Оселившись у США, Й. І. Пресс викладав у Істменській музичній школі в Рочестері. Премію з Й. І. Прессом на конкурсі розділив О. Я. Бєлоусов, який здобув віолончельну школу в Харкові та Москві під керівництвом А. Е. фон Глена. Повернувшись до Харкова, він працював в Училищі недовго (1906–1908), але надзвичайно успішно. Саме тут відбувся ряд його камерних концертів із В. Сафоновим напередодні їх блискучих зарубіжних гастролей. З 1930 року О. Я. Бєлоусов викладав у Джульярдській музичній школі в Нью-Йорку.

Йосип Пресс

Віолончеліст Михайло Букінік також навчався в Харківському училищі по класу А. Е. фон Глена, в нього ж продовжив освіту і в Московській консерваторії. Згодом гастролював у Росії та за кордоном, виступав в ансамблі з М. Метнером, К. Ігумновим, О. Гольденвейзером, О. Гедіке, В. Ландовською, С. Танєєвим, з яким брав участь у прем'єрі його тріо. В 1907–1918 роках М. О. Букінік працював у Московській Народній консерваторії; протягом кількох років (1919–1922), до еміграції в США, був професором Харківської консерваторії, паралельно активно виступаючи як критик в різних періодичних виданнях. Музикант залишив цікаві спогади про С. Рахманінова та П. Чайковського[66]. В збірнику «Воспоминания о П. И. Чайковском» уміщено також статтю його брата-скрипаля – І. О. Букініка: «Концерты П. И. Чайковского в Харькове». Цьому ж автору належить біографічний нарис про І. І. Слатіна, опублікований в «Русской музыкальной газете». І. О. Букінік, закінчивши училище по класу А. Пестеля, вів

[65] Глиэр Р. М. Статьи и воспоминания / Р. М. Глиэр / Сост., ред. текста, предисл., коммент. и аннот. указ. В. А. Киселева. — М. 1975. — 220 с. Танеев С. Дневники / С. Танеев. — В 3 кн. — М. : Музыка, 1981–1985. Кн. 3: 1903–1909 гг. — 1985. — 560 с.

[66] Букиник М. Е. (Воспоминания о Рахманинове) / М. Е. Букиник // Воспоминания о Рахманинове / Сост., ред., примеч. и предисл. З. Апетян. 2-е изд., дополн. — М., 1961. Т. 1. С. 231–251. Букиник М. Е. 25 октября 1893 года / М. Е. Букиник // Воспоминания о П. И. Чайковском. — Л., 1980. — С. 346–351.

у Харкові насичену педагогічну та концертну діяльність – відкрив власну музичну школу, регулярно виступав у концертах РМТ у складі квартету.

Серед вихованців Харківського училища яскраво виявили себе в сфері теоретичної та критичної думки Павло Ренчицький і Юлій Енгель. Учень А. В. Шульца-Евлера з класу спеціального фортепіано, П. М. Ренчицький продовжив музичну освіту під керівництвом С. І. Танєєва в Московській консерваторії. Йому належить низка теоретичних робіт, ось деякі з них – «Учение об энгармонизме» (М., 1930), «Пути рационализации музыкальной грамоты» (М., 1940). Ю. Енгель – вихованець А. Юр'яна; завдяки рекомендації П. Чайковського, вступив до Московської консерваторії до класів С. І. Танєєва та М. М. Іпполітова-Іванова. Очоливши згодом музичний відділ газети «Русские ведомости», Ю. Д. Енгель став одним з авторів літопису дореволюційної культури. Під його редакцією вийшов російський переклад п'ятого видання «Музыкального словаря Х. Римана», до якого він додав 800 статей.

Юлій Енгель

Значними здобутками відзначена педагогічна діяльність викладачів вокальних класів Училища. В «Кратком обзоре деятельности Харьковского отделения ИРМО и состоящего при нем Музыкального училища за 25 лет (1871–1896)» у списку тих, хто закінчив курс, наведені такі дані: «Давидова Софія <...> виступає на сцені Імператорської Московської опери; Курочкіна Лідія <...> виступає на сцені приватної Петербурзької опери»[67]. Перша також була солісткою Тифліської опери, співала в Італії, а другій пощастило виходити на оперну сцену разом із Ф. Шаляпіним під час його гастролей у Харкові.

Широкою популярністю користувався випускник училища Микола Гуляєв. Почувши його 1912 року в Москві, Г. Конюс написав у рецензії: «Цікаво було познайомитися з учнем харківського професора Бугамеллі, молодим, красивим, потужним басом п. Гуляєвим, що виявив просту, благородну манеру співу»[68]. У тому ж році він став солістом Харківської опери. Разом з іншим прославленим харківським співаком – Іваном Алчевським – брав участь у Дягілєвських сезонах у Парижі та Лондоні. Серед випускників вокального класу К. О. Прохорової-Мауреллі – Варвара Зарудна, дружина М. Іпполітова-Іванова, перша виконавиця провідних партій у його операх. У 1893–1924 роках співачка була в числі професорів Московської консерваторії.

Харківська піаністична школа також зарекомендувала себе рядом відомих імен. Наприклад, однією з вихованок А. Рубінштейна стала випускниця училища Софія Якимівська. «До числа його [А. Рубінштейна. – О. К.] найбільш обдарованих учнів належали С. Познанська, Є. Голлідей,

---

[67] Російський державний історичний архів, ф. 408, оп. 1, справа № 385.

[68] Конюс Гергий Эдуардович: Материалы, воспоминания, письма / Гергий Эдуардович Конюс / Сост., авт. вступ. ст. и прим. Л. А. Кожевникова. — М., 1988. — 400 с. Мясковский Н. Я. Собрание материалов / Н. Я. Мясковский / В 2-х т. Т. 1: Статьи. Очерки. Воспоминания. 2-е изд. — М., 1964. — 392 с.

С. Якимівська і Л. Кашперова, – зазначав Л. Баренбойм, – перші троє, провчившись в його класі близько чотирьох років, блискуче закінчили навесні 1891 року консерваторію»[69]. В ті роки це був єдиний випуск студентів класу А. Рубінштейна. Поселившись у Дрездені, маестро не забував про обов'язки наставника та здійснював зі своїми вихованцями благодійні гастролі. «Виступи А. Г. Рубінштейна, – писав Л. Баренбойм, – переслідували завдання відкрити шлях для просування його "музичним дочкам" – піаністкам С. Якимівській, С. Познанській і співачці Г. Жеребцовій, а також Й. Гофману»[70]. С. Якимівська з успіхом концертувала в Росії, Німеччині, Австрії, Норвегії. А. Рубінштейн присвятив їй першу п'єсу свого фортепіанного циклу «Воспоминания о Дрездене». На жаль, життєвий і творчий шлях талановитої піаністки виявився недовгим (1871–1908).

Сергій Борткевич

Випускники Харківського училища – Сергій Борткевич та Павло Луценко – були професорами Берлінських консерваторій. С. Борткевич – вихованець І. І. Слатіна й А. Ф. Бенша, вдосконалювався у К. Фан-Арка, А. К. Лядова (Санкт-Петербург) та А. Рейзенауера (Лейпциг). Згодом викладав у консерваторії Клиндворта-Шарвенки (1904–1914), активно гастролював і користувався популярністю в Європі як композитор[71]. Деякі з його творів, наприклад, Концерт для фортепіано з оркестром, звучали в авторському виконанні в Харкові, де з 1914 року С. Борткевич вів власні фортепіанні курси. В роки громадянської війни він повернувся до західної Європи (з 1922-го жив у Відні).

П. К. Луценко[72], учень А. В. Шульца-Евлера, завершив свою освіту в Штернській консерваторії (Берлін) під керівництвом професора Е. Єдлічки. 1900 року, склавши іспит на звання «вільного художника» в Санкт-Петербузькій консерваторії, отримав запрошення на викладацьку роботу в консерваторію Штерна, де працював до 1914 року, спочатку був асистентом свого професора, потім вів власний професорський клас. Серед його учнів того періоду – Надія Ландесман, що згодом стала професором і завідувачем кафедри спеціального фортепіано в Харківській консерваторії, а також – відомий пропагандист творчості О. Скрябіна, канадський піаніст Альфред Лаліберте. Повернувшись на батьківщину, П. К. Луценко увійшов до професорсько-викладацького складу Консерваторії (яку очолював недовго) й вшановується як один із засновників харківської піаністичної школи. Широко відомі його вихованці – професори Харківської та Київської консерваторій Н. Ландесман, лауреат ІІ-го конкурсу Ф. Шопена Леонід Сагалов, Всеволод Топілін –

---

[69] Баренбойм Л. А. Антон Григорьевич Рубинштейн: Жизнь, артистический путь, творчество, музыкально-общественная деятельность / Л. А. Баренбойм. В 2-х т. — Л., 1962. — Т. 2. — С. 342.

[70] Там само. — С. 397.

[71] Перу С. Борткевича належать опера «Акробати», дві симфонії, три концерти для фортепіано з оркестром, фортепіанні сонати, пісні.

[72] П. К. Луценко отримав також юридичну освіту в Харківському університеті.

Клас П. К. Луценка

концертмейстер видатних скрипалів Мирона Полякіна й Давида Ойстраха (з 1930 по 1941 рр.), композитор і теоретик Михайло Тіц, доктор мистецтвознавства Валеріан Довженко.

Олександр Глазунов, Сергій Прокоф'єв, Олександр Вінклер

Фортепіанний клас І. І. Слатіна закінчив Олександр Вінклер який потім удосконалювався у Відні під керівництвом Т. Лешетицького. О. Вінклер, активно займався композицією, став лауреатом Бєляївської премії (1897) та здобув слави майстра інструментальних транскрипцій; про цей бік його діяльності схвально відгукувалися М. Римський-Корсаков, О. Скрябін, О. Глазунов. Довгі роки (1896–1924) О. А. Вінклер був у числі професорів Петербурзької консерваторії, де в його фортепіанному класі навчалися Б. Асаф'єв, М. Мясковський, недовго – С. Прокоф'єв, який присвятив своєму вчителю Етюди ор. 2, що стали творчою лабораторією композитора зі створення власної самобутньої фортепіанної фактури.

Син І. І. Слатіна – Ілля – отримав фортепіанну освіту в класі Р. В. Геніки та екстерном закінчив Санкт-Петербурзьку консерваторію. Як і його батько, він виявився талановитим диригентом. З 1912 по 1918 роки входив до штату викладачів оперного та оркестрового класів Московської консерваторії (з 1916 – старший викладач), був поміч-

ником М. М. Іпполітова-Іванова. В роки громадянської війни І. Слатін-молодший, як і два його брати, емігрував до Белграду.

Висока результативність педагогічної діяльності в Харківському училищі, зрозуміло, обумовлена наявністю талановитих наставників і постійним припливом обдарованих перспективних учнів. Одначе зібрати їх усіх під одним дахом, подбати про необхідні умови для творчої роботи, її методичне забезпечення, невпинно стежити за дисципліною й успішністю учнів, сприяти працевлаштуванню випускників, підтримувати імідж навчального закладу мав, в першу чергу, високопрофесійний керівник, яким і був І. І. Слатін. За особливий внесок у музичне мистецтво і на честь 25-річного ювілею Санкт-Петербурзької консерваторії він був прийнятий разом з іншими колишніми вихованцями цього навчального закладу – Г. М. Єсиповою, Є. А. Лавровською, І. К. Альтані – в почесні члени Санкт-Петербурзького відділення ІРМТ.

1889 року А. Рубінштейн писав до редакції газети «Новое время»: «Слатін у Харкові, Пухальський у Києві, Іпполітов-Іванов у Тифлісі <...> своєю діяльністю заслужили собі визнання тих місцевостей, в яких вони працюють на благо музичного мистецтва»[73]. 1895 року, повертаючись з Берліна до Харкова через Варшаву, І. І. Слатін отримав пропозицію генерал-губернатора П. Шувалова обійняти пост директора Варшавського музичного інституту, від чого відмовився на користь Харкова. І. І. Слатіна як авторитетного музиканта охоче запрошували в журі конкурсів, що тільки-но народжувалися о тій порі. Він тричі оцінював виступи молодих піаністів і композиторів на Міжнародному конкурсі А. Рубінштейна (Санкт-Петербург, 1890; Берлін, 1895; Відень, 1900); 1911 року входив до складу журі конкурсу віолончелістів, організованого на честь 50-річного ювілею Московського відділення ІРМТ. У вітальній телеграмі з нагоди ювілею І. І. Слатіна В. І. Сафонов наголошував: «Ви поклали стільки праці на справу музичної освіти в Харкові, що з чистою совістю можете озирнутися на прожиті роки»[74].

Ілля Ілліч Слатін як музичний просвітитель

Півстоліття кандидатура І. І. Слатіна відповідала найсуворішим критеріям, що висуваються до Керівника з великої літери. Як директор, він усвідомлював: його дітище в змозі успішно функціонувати лише в музично освіченому суспільстві. Саме тому величезні зусилля були спрямовані на просвітницьку діяльність – організацію камерних і симфонічних концертів відділення. Як диригент, І. І. Слатін мав великий авторитет далеко за межами Харкова, свідоцтвом чому є, наприклад, проведений ним 1890 року симфонічний концерт у Московському відділенні ІРМТ, де в тому ж сезоні біля пульта стояли А. Рубінштейн, П. Чайковський, М. Римський-Корса-

[73] Рубинштейн А. Г. Еще о консерваториях. (Письмо в редакцию) / А. Г. Рубинштейн // Новое время. — 1889. — 11 июля.

[74] Санкт-Петербурзька Державна Академія Театрального Мистецтва, ф. 66, № 5.

ков, І. Альтані, Е. Направник, А. Аренський, О. Зілоті, М. Іпполітов-Іванов, К. Кліндворт, Ж. Массне й А. Дворжак. Харківський диригент не загубився серед світової музичної еліти. Його майстерність і талант гідно оцінила московська критика. Зокрема, зазначалося, що І. І. Слатін виконав своє завдання з великим успіхом, вів оркестр досвідченою та твердою рукою, « <...> був викликаний багато разів і серед концерту, і по закінченні його»[75]. В рецензії, вміщеній у газеті «Театр и жизнь», підкреслювалося: «<...> Слатін стояв на висоті естетичних і музичних вимог»[76].

Далеко не всі відділення ІРМТ мали симфонічний оркестр. І. І. Слатін же, врешті-решт, зумів сформувати з педагогів, випускників та учнів Училища власний колектив, що відповідав високим професійним вимогам. Правда, довгий час диригентові доводилося користуватися послугами дилетантів, які не володіли необхідними навичками роботи в оркестрі. Він також запрошував італійських оркестрантів, чия виконавська манера, як відзначали сучасники, була досить специфічною, та оркестр Комерційного клубу, очолюваний К. Вільбоа, що складався, переважно, з колишніх кріпосних музикантів. Диригувати таким строкатим колективом, зрозуміло, було непросто. І все ж, рецензенти відзначали «єдність і виразність виконання», яких примудрявся домагатися І. І. Слатін[77].

В результаті несприятливих обставин, в перші роки існування Слатінського відділення ІРМТ оркестр функціонував нерегулярно. Протягом двох десятиліть, аж до 90-х років XIX століття, кількість щорічних симфонічних вечорів не була постійною, коливаючись від одного до п'яти. Для наочності наведемо таблицю:

Сезон	Кількість концертів	Сезон	Кількість концертів
1871/72	5	1877/78	–
1872/73	5	1878/79	1
1873/74	4	1879/80	–
1874/75	2	1880/81	1
1875/76	1	1881/82	1
1876/77	2		

Тільки в сезоні 1883/84 років стан справ дещо нормалізувався, хоча в 1887/88 симфонічних концертів знову стало менше, що пояснювалося дефіцитом оркестрантів і недостатнім фінансуванням відділення. Консерваторські випуски все ще не задовольняли кадрових запитів периферійних філій. Вихованців Харківського музичного училища також явно бракувало. Оплата ж запрошених оркестрантів не тільки з Росії, а й з-за кордону, ледве вписувалася в бюджет відділення. Але до 1890-их років число

[75] Южный край. — 1890. — 17 февраля.

[76] Там само.

[77] Гинзбург И. Внутренние известия / И. Гинзбург // Харьковские губернские ведомости. — 1872. — 4 марта.

концертів відділення вдалося стабілізувати: п'ять симфонічних і три камерних (не враховуючи екстрених, пов'язаних з ювілеями композиторів, приїздами видатних музикантів на запрошення керівництва Харківського відділення тощо). Разом з тим гострий дефіцит оркестрових виконавців давав себе знати ще довгий час. Навіть на початку XX століття місцева преса відзначала: «Попит на музикантів у Харкові нечуваний. <...> Музикантів шукають тепер всюди, пропонують величезні гроші, але їх немає <...>»[78]. На той час посилилася і конкурентна боротьба в гонитві за оркестрантами між оперними і драматичними трупами, оперетою, а також кафешантанами, ресторанами і «сінематографами», що тільки-но з'являлися.

Крім кадрової проблеми, І. І. Слатіну доводилося стикатися і з іншими труднощами, які гальмували пропаганду симфонічної музики. Мова йде, зокрема, про відсутність у Харківському відділенні власного концертного залу. Спочатку доводилося влаштовувати симфонічні вечори в театрах, Дворянському зібранні та інших приміщеннях, що створювало серйозні організаційні проблеми – неможливість планування приїздів солістів-гастролерів та реалізації регулярної концертної діяльності. Лише на початку XX століття симфонічні концерти отримали постійну прописку в міському Драматичному театрі. Визначилися і точні терміни проведення музичних вечорів – вони стали збігатися з періодом Великого посту. Все це створювало сприятливі умови для формування особливого роду публіки – любителів симфонічної музики, яких необхідно було регулярно залучати до концертної зали, піклуючись про просвітницьку спрямованість програм. Проте процес виявився складним і тривалим. Не останню роль у ньому відігравала і місцева критика.

Як постійний диригент, І. І. Слатін завжди ретельно формував програми, організовував цикли концертів, знайомлячи широку публіку з класичною спадщиною і творчістю сучасних композиторів. З 1880 року, за пропозицією керівника оркестру, один з вечорів сезону обов'язково присвячувався російській симфонічній музиці. «Пройдуть роки, – песимістично передрікав харківський оглядач, – перш, ніж провінційні відділення МО будуть мати можливість виконати одне із завдань свого існування – знайомити власних членів і місцеву публіку з творами російських композиторів»[79]. Директор Харківського відділення дивився на проблему ширше і дбав про пропаганду доробку також українських, польських, вірменських митців, приділяючи увагу й опусам харківських авторів.

У цьому непростому процесі суттєву допомогу надавали самі творці музики. І. І. Слатін регулярно влаштовував авторські симфонічні концерти, запрошуючи композиторів і поступаючись їм місцем за пультом. Підготовлені харківським диригентом програми отримували схвальні відгуки знаних митців. Першою знаменною подією в ланцюгу симфонічних вечорів став авторський концерт П. Чайковського (1893)[80]. Високу оцінку професіоналізму ор-

[78] Местная хроника // Южный край. — 1906. — 1 апреля.

[79] Хроника // Харьковские губернские ведомости. — 1882. — 20 февраля.

[80] Того разу склад оркестру був значно розширений музикантами з інших міських колективів.

кестрових музикантів, яку дав великий композитор, зберіг у своїх спогадах І. Букінік: «Репетирували Другу симфонію. Петро Ілліч увесь час вслухався і вдивлявся в кожного виконавця, <...> з його обличчя не сходила задоволена посмішка. <...> Петро Ілліч звернув особливу увагу на першого валторніста. Він так натхненно проспівав свою партію, що Петро Ілліч просяяв і вдячно закивав йому головою. Під час антракту <...> обійняв і сказав: "Ви дуже музична людина і добре зрозуміли мене. Коли я писав свою симфонію, я думав, що валторніст має виконувати свою партію так само, як виконували її Ви. Жоден валторніст досі не задовольняв мене так, як Ви. Від душі дякую Вам"»[81]. Концерт мав приголомшливий успіх. До грандіозної програми, що складалася з трьох відділень, увійшли фантазія «Буря», увертюра «1812 рік», Симфонія № 2, Концерт для скрипки з оркестром і кілька вокальних творів.

«Культ Чайковського з тих пір ревниво підтримується у нас, – відзначалося в місцевій пресі наприкінці XIX століття, – і за останні роки в концертах музичного Товариства <...> публіка змогла ознайомитися з цілим рядом його творів»[82]. Перша монографічна програма з симфонічної спадщини П. Чайковського (виключаючи авторський концерт під орудою композитора) прозвучала незабаром після його смерті. Аналогічний поминальний вечір відбувся 1894 року. Святкувалися також десята та двадцята річниці виступу митця в Харкові. В різні роки в симфонічних зібраннях відділення РМТ виконувалися всі симфонії П. Чайковського, увертюра-фантазія «Ромео і Джульєтта», балада «Воєвода», Серенада для струнного оркестру, симфонічні сюїти тощо.

П. І. Чайковський серед викладачів Харківського музичного училища (1893 рік)

Великий резонанс у місті мали авторські концерти О. Глазунова, А. Аренського і М. Іпполітова-Іванова. Під диригуванням О. Глазунова 1899 року в Харкові вперше прозвучала музика з балету «Раймонда» (створена 1898 р.), дві частини П'ятої та Шостої симфоній. У періодичних виданнях констатувався блискучий успіх авторського вечору: «Всі номери йшли на біс 1–3 рази»[83]. Після концерту О. Глазунов писав І. І. Слатіну:

---

[81] Воспоминания о П. И. Чайковском. — Л., 1980. — С. 292–293.

[82] Театр и музыка // Южный край. — 1899. — 6 апреля.

[83] Наука, литература и искусство // Харьковские губернские ведомости. — 1899. — 16 марта.

«<...> вважаю своїм обов'язком ще раз просити Вас подякувати оркестру, якому я головним чином зобов'язаний своїм успіхом і який знайшов цілком зіграним, дуже чуйним, [музиканти] чудово читають ноти»[84].

Приїзд до Харкова 1900 року А. Аренського вирізнявся не тільки виступом композитора в авторському концерті як диригента, а й як соліста. До програми увійшли вступ до опер «Сон на Волзі» та «Наль і Дамаянті», Друга і Третя сюїти для оркестру (ор. 38) та «Фантазія на теми І. Т. Рябініна» для фортепіано з оркестром (створена 1899 року). Музика А. Аренського в подальшому періодично звучала в симфонічних зібраннях Харківського відділення. Зокрема, у лютому 1906-го пам'ять нещодавно померлого композитора було вшановано виконанням «Фантазії на теми І. Т. Рябініна» (соліст – О. Горовиць), що згодом не раз з'являлася в програмах Слатінського відділення.

1885 року вперше в Харкові прозвучала симфонічна поема «Сафо» молодого митця М. Іполітова-Іванова. Цей твір одразу привернув до себе увагу критики та публіки, і надалі твори композитора неодноразово входили до програм симфонічних концертів. Наприклад, прем'єра сюїти «Кавказькі ескізи» відбулася в Харкові через два роки після її створення (1896). В концертах відділення виконувались фрагмент з балету «Азра», сюїта «Іверія» та інше. 1912 року М. Іполітов-Іванов репрезентував на симфонічному вечорі увертюру «Яр-хміль», фрагменти з опер «Ася» і «Русь», а також диригував у Харкові прем'єрою своєї Симфонії e-moll. На запрошення І. І. Слатіна з власними симфонічними опусами виступали також О. Спендіаров, М. Черепнін, С. Василенко.

Неординарним виявився симфонічний вечір 1908 року, в якому поряд із музикою О. Спендіарова («Три пальми», «Кримські ескізи») були представлені твори харківських композиторів – В. Сокальського («Зліт соколів слов'янських»), К. Горського (музична картина «На Олімпі») та А. Юр'яна (кантата «Співайте і радійте»). В рецензії на концерт відзначалися тонка майстерність і щирість почуттів, що притаманні музиці О. Спендіарова. Високою оцінкою був відзначений твір В. Сокальського – « <...> дуже ефектна, повна різноманітності й блиску музична характеристика, написана з великим знанням духу народностей», – і кантата А. Юр'яна, створена «<...> з глибоким знанням контрапункту»[85]. В музичній картині К. Горського критика привернув винятковий мелодизм. Відзначимо доволі сміливе поєднання в одній програмі настільки різних творів, насичених національним колоритом вірменської, української, польської та латиської музичних культур. Твори О. Спендіарова і харківських композиторів стали підтвердженням обдарованості й високого професіоналізму їх авторів, викликали схвалення критики та знайшли відгук у підготовленої аудиторії.

І. І. Слатін завжди уважно ставився до творчості композиторів, які жили й працювали в Україні, зокрема, в Харкові, періодично вносячи їх

---

[84] Там само. 23 марта.

[85] [Эмбе]. 4-е симфоническое собрание // Южный край. — 1908. — 29 марта

нові опуси до програм симфонічних зібрань. Зокрема, польський піаніст і композитор А. Шульц-Евлер, викладач Харківського музичного училища, ще 1889 року виступив солістом у симфонічному концерті з власною «Фантазією на російські теми для фортепіано з оркестром». У 1890 роках відбулися прем'єри Симфонії та Елегії для віолончелі з оркестром В. Сокальського. 1904-го харків'яни ознайомилися з творами Г. Алчевського (симфонічна картина «Альоша Попович») і К. Горського (Симфонічна поема). 1907 року під орудою автора прозвучала «Лірична поема» Ф. Акименка для оркестру[86], а 1912 рік був відзначений виконанням у Харкові прологу до його опери «Фея снігів». Прем'єра Другого концерту для фортепіано з оркестром киянина Г. Бобинського відбулася у Харкові (1909) під диригуванням І. І. Слатіна, солістом виступив О. Горовиць. Як зауважував критик: « <...> і виконавець, і присутній у залі автор <...> мали успіх»[87].

З просвітницькою метою 1901 року І. І. Слатін організував серію історичних концертів, кожен з яких присвячувався певній епосі розвитку інструментального мистецтва, причому репрезентація музичних стилів здійснювалася в хронологічній послідовності. З п'яти концертів два або три відводилися російській музиці, при цьому програми попередніх сезонів доповнювалися наступними. Прагнучи найбільш повно представити аудиторії панораму симфонічної спадщини, І. І. Слатін систематично вносив до програм твори сучасних західних композиторів. Харків'яни знайомилися з творчістю А. Дворжака, Б. Сметани, З. Фібіха, К. Сіндінга, Ю. Свендсена, П. Дюка, Г. Шарпантьє, В. д'Енді, К. Сен-Санса, С. Франка, С. Монюшки, Я. Сібеліуса. В симфонічних зібраннях солістами виступали С. Танєєв, О. Зілоті, Л. Ніколаєв, О. Гольденвейзер, К. Ігумнов, Д. Клімов, Б. Камчатов, Л. Ауер, О. Вержбилович, Г. Жеребцова-Андрєєва, В. Зарудна, А. Ель-Тур та інші.

Стимулюючи інтерес публіки до симфонічних зібрань, І. І. Слатін періодично запрошував до Харкова виступити з його колективом диригентів оркестрів інших відділень ІРМТ. Не боячись конкуренції, він передавав свою диригентську паличку З. Носковському, О. Виноградському, О. Хессіну, О. Бернарді, К. Сараджеву, М. Кленовському, Ю. Померанцеву, М. Малько.

У процесі формування постійної аудиторії симфонічних вечорів велике значення мали загальнодоступні концерти. Зниження цін на квитки майже вдвічі, перенесення симфонічних концертів на більш зручний денний час святкових та недільних днів сприяло залученню до зали працюючої демократичної публіки. Саме для неї з просвітницькою метою друкувалися програмки, в яких наводилися короткі біографічні відомості про композиторів, тексти вокальних творів, лаконічні характеристики виконуваних опусів.

Ефективність вжитих заходів відмітив, зокрема, авторитетний критик В. Сокальський: «Загальнодоступні симфонічні концерти місцевого відді-

---

[86] 1913 року за ініціативи С. Кусевицького вказаний твір було виконано у Москві в Сокольниках.

[87] [Дон-Диез]. Музыкальные заметки // Южный край. — 1909. — 18 марта.

лення ІРМТ в останні два сезони пробудили до такої міри інтерес у харківському суспільстві, що в залі не вистачає місць для всіх бажаючих відвідати ці концерти. Блискучим доказом тому служить останній концерт попереднього сезону, в якому був виконаний <...> "Реквієм" Моцарта: слухачів зібралося стільки, що хоча за бажанням публіки концерт був повторений, тим не менш, залишилося ще багато <...> тих, хто не потрапив на концерт через відсутність місць. Головною притягальною силою загальнодоступних концертів, окрім прекрасного виконання, без сумніву, є цікаві й доступні загальному розумінню програми»[88].

Громадськість зуміла оцінити користь пропаганди симфонічного мистецтва для розвитку міської культури. 1913 року інший відомий критик – О. Горовиць висловив загальну думку про неоціненний особистий внесок І. І. Слатіна в справу вдосконалення естетичних запитів харків'ян: «Кидаючи ретроспективний погляд на діяльність місцевої дирекції ІРМТ, головним чином в особі І. І. Слатіна, ми можемо переконатися, наскільки своєю невтомною енергією він сприяв розвитку інтересу до симфонічної музики. Вже кілька років звичайна серія концертів проходить з аншлагами»[89].

Одним з перспективних напрямків розширення слухацької аудиторії стала організація Харківським відділенням історичних концертів симфонічної музики для молоді. Оркестр формувався з вихованців училища, біля пульта перші роки стояв син І. І. Слатіна – Ілля, який вже встиг добре себе зарекомендувати 1908 року як піаніст і диригент в Зондерсхаузені на майстер-класах В. Бакхауза. Безкоштовні квитки на молодіжні концерти розсилалися в усі навчальні заклади міста. Формувалися доступні широкій аудиторії програми. Не задовольняючись вже досягнутими результатами в справі пропаганди симфонічної музики, адміністрація відділення не залишала поза увагою перспективу розвитку цього напрямку своєї діяльності, прагнучи прищепити підростаючому поколінню любов до високого мистецтва і звичку регулярно відвідувати концертний зал.

Тому ж сприяли і надзвичайно популярні в Харкові літні симфонічні концерти, що проводилися щотижня з першого травня по вересень. Їх ініціював викладач Харківського музичного училища – Ф. Кучера, котрий щорічно формував збірний склад оркестру. Наприклад, деякий час концертмейстером був Й. Піастро, випускник Санкт-Петербурзької консерваторії, засновник квартету імені Л. Ауера. Про розмах діяльності колективу Ф. Кучери можна судити, наприклад, за такими фактами: 1907 року з усієї серії літніх симфонічних вечорів, кожен з яких складався з чотирьох відділень, сім відводилося творчості П. Чайковського, а 1908 року аналогічних тематичних концертів налічувалося вже 12.

Не дивно, що харківська публіка перших десятиліть XX століття, за свідченням преси і відгуками гастролерів, відрізнялася добрим музичним

---

[88] Местная хроника // Южный край. — 1892. — 23 марта.

[89] Горовиц А. Музыкальные заметки / А. Горовиц // Южный край. — 1913. — 1 марта.

смаком і широкою ерудицією. В українському місті охоче бували славетні артисти, адже їх тут чекали повні збори, привітний прийом і професійна критика. Приватні агентства в неоплатному боргу перед відділенням ІРМТ і особисто І. І. Слатіним, оскільки чітко налагоджена ним концертна діяльність підвищувала інтенсивність загальноміського музичного життя. В Харкові з аншлагами проходили не тільки концерти оркестру А. Нікіша; часом у місті виступали відразу кілька колективів – місцевих та гастролерів, і слухачів вистачало всюди. Наприклад, 1913 року протягом місяця в Харкові виступили сім диригентів, троє з яких прибули з власними оркестрами – С. Кусевицький, Д. Ахшарумов і М. Степанов. Двоє гастролерів – М. Кленовський і Ю. Померанцев – відвідали українське місто на запрошення І. І. Слатіна, котрий, як і відомий педагог Харківського музичного училища Ф. Бугамеллі, підготував програму з оркестром відділення. «Якщо Вартбург був ареною, де відбувалися змагання співаків, то Харків у цьому році нагадує той же Вартбург у сенсі змагання диригентів, – писав О. Горовиць. – Жодна з наших столиць не дає протягом місяця десяти симфонічних концертів, і ми сміливо можемо сказати, що в цьому відношенні <...> випередили столицю»[90].

Музична культура Харкова останньої третини XIX – перших десятиліть XX століть багато в чому формувалася під впливом діяльності відділення ІРМТ, переживаючи небувалий підйом концертного життя. В українському місті, яке органічно увійшло в європейський художній процес, активно культивувалися вже затверджені форми естетичного спілкування. Неухильно розвивалася спеціальна музична освіта – надійне джерело поповнення професійних кадрів. Їх рівень відповідав найвимогливішим нормам, що пред'являлися до випускників музичних навчальних закладів того часу.

Консерваторія

Відкриття Консерваторії було детерміновано повною відповідністю педагогічного складу і навчальних програм Училища рівню вишу, а також великим напливом абітурієнтів[91], що сприяло підвищенню вимог до них на вступних іспитах.

Міцна матеріальна база відділення дозволяла здійснити реорганізацію за рахунок власних коштів, не вдаючись до нової субсидії і запросивши ззовні лише незначну кількість викладачів. Рішення Головної дирекції ІРМТ від 2 травня 1917 року про відкриття Харківської консерваторії приймалося одночасно із затвердженням кандидатури директора. На посаду голови вищого навчального закладу О. К. Глазунов висунув кандидатуру І. І. Слатіна, про якого писав у доповідній записці: «Беручи до уваги, що для голови консерваторії замало бути тільки гарним музикантом, але

[90] Горовиц А. 2-е симфоническое собрание ИРМО / А. Горовиц // Южный край. — 1913. — 13 марта.

[91] До 1917 року в Училищі було близько 600 учнів.

необхідно бути добрим адміністратором, якім є І. І. Слатін, я вважаю, на перше трьохліття слід затвердити його на цій посаді, тим більш, що, перебуваючи незмінно директором Харківського музичного училища від дня його заснування, І. І. Слатін зумів поставити як художньо-учбову, так і адміністративно-господарчу частину керівництва училищем чудово у всіх відношеннях»[92].

Народження довгоочікуваного дітища І. І. Слатіна співпало з радикальними соціально-політичними змінами, які потягнули за собою й численні перебудови в галузі вищої музичної освіти. Декрети та постанови, експерименти і всілякі віяння нового часу активно втручалися в мирне життя художнього закладу. Більше того, в архівному документі, наведеному в статті музикознавця В. Ф. Кравець, наголошується: « <…> З початку Жовтневої Революції Харківську консерваторію було зачинено. <…>»[93]. На щастя, це не відповідало дійсності. Як зазначає авторка статті, І. І. Слатін в автобіографії вказав рік завершення своєї діяльності на посаді голови Консерваторії – 1920. У протиріччя з цитованою архівною інформацією вступають і свідчення професора нововідкритого вишу Р. В. Геніки, котрий писав 1918 року в листі до М. Ф. Фіндейзена: «І як дивно, серед всієї цієї безглуздої розрухи наша Консерваторія не тільки не гине, але навіть міцніє та розростається»[94]. В навчальному закладі налічувалось 680 учнів наприкінці буремного року, у порівнянні з попередніми – рекордна кількість (нагадаємо, що Харківське училище в музичних колах вже давно сприймалося як виш).

Спроба першої реорганізації Консерваторії відноситься до 1918–1919 років. «Ядро нового учбового закладу отримало назву “Вищій Музичний Інститут” на чолі з блискучим піаністом П. Луценком»[95], – відзначає В. Ф. Кравець У той же час факт запрошення на посаду професора Харківської консерваторії по класу фортепіано відомого піаніста, композитора, диригента і музичного критика А. М. Корещенка[96] (1919) пов’язується з діяльністю на ректорському посту І. І. Слатіна, котрого А. М. Корещенко й замінив 1920 року в перейменованому вишу, а саме – в «Музичній академії».

Наступні трансформації Консерваторії якнайкраще віддзеркалюються в документі, цитування якого необхідно продовжити. Отже, пропонуємо «Річний звіт» за 1925/26 шкільний рік. Установа – Харківський Музично-драматичний Інститут. Адреса – вул. Свердлова, № 30: «Коротенька історія установи: <…> 10/V 1920 р. було організовано “Харківську музичну

---

[92] Російський державний історичний архів, ф. 408, оп. 1, справа 580. (Доповідна записка О. К. Глазунова в Головну дирекцію ІРМТ від 27 вересня 1917 р.).

[93] ЦГАВОВ Укр., Ф. 166, оп. 7, д. 344. Див.: Кравець В. Етапи сходження. З історії музичної освіти в Харкові / В. Кравець // Мистецтво та освіта сьогодення: Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти / Зб. наук. праць. — Харків : Вид-во «Кортес», 2006. — Вип. 18. — С. 24.

[94] РНБ імені М. Є. Салтикова-Щедріна, ф. 816, оп. 2, од. зб. 1265.

[95] Кравець В. Там само. — С. 25.

[96] Хроника // Театральный курьер. — 1919. — № 7.

Академію" з "Центральною музичною школою II ступеню", яку перейменовано в 1921 році на "Основний відділ Академії". З 15/VII 1921 р. "Академію" і "Основний відділ" було перетворено на "Муз. Інститут" та "Технікум" з "Музичними класами". З Жовтня місяця 23 р. Ін-т та Технікум було сполучено й [учбові заклади. – О. К.] існували як єдина шкільна установа під назвою "Харк. Муз. Інститут" з факультетами: Виконавчий (Технікум) та Педагогічний (Інститут). В Грудні 23 року було відкрито Драмфак, а в Січні 24 р. ще й Кіно-фак. З Жовтня 24 р. Кіно-фак був зачинений, а також був зачинений й виконавський факультет, а Педагогічний факультет був реорганізований на Харк. Муз.-Драм. Інститут з факульт.: Інстр.-Пед., Композ.-Диригентський, Сценічних Мистецтв і Муз. класи, в якому вигляді існує зараз»[97]. «Коротенька історія установи» підписана тодішнім ректором вишу Д. Я. Грудиною.

Микола Рославець

Бурхливе життя тих років збуджувало бюрократичну думку. Логіку наведених метаморфоз зараз важко осягнути, але чи була вона там? Проте, потяг до нового, ще не пізнаного, безумовно, характеризує і діяльність багатьох видатних особистостей того часу. Зокрема, Микола Андрійович Рославець, якого з легкої руки В. Г. Каратигіна іменували «російським Шенбергом», під час недовгого керівництва Харківським музичним інститутом, зі сторінок місцевої преси проголошував: «Ми творимо новий час. Новий час вимагає нових пісень, а нові пісні вимагають нових співаків»[98]. Додамо – «і нових педагогів», оскільки то була оригінально і талановито складена автором реклама відкритого у виші педагогічного факультету.

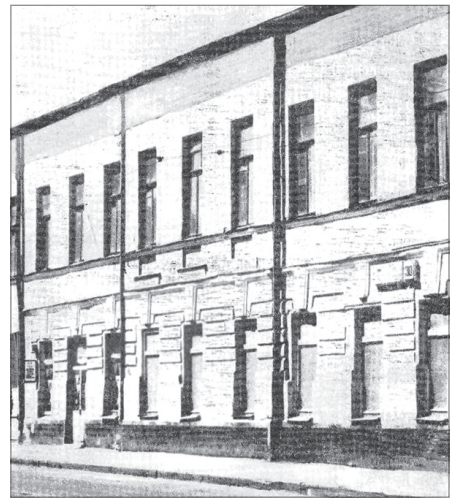

Консерваторія розміщувалась у будинку Музичного училища по вул. Катеринославській (згодом – Свердлова), 30

На жаль, калейдоскоп перетворень у вищій освіті супроводжувався скороченням штатів, зміною керівництва учбових закладів, великими побутовими проблемами, з якими намагалися боротися ректори. Некомпетентні кадри, що правили культурою, на руїнах знищеного меценатства винайшли залишковий принцип її фінансування[99]. Втім, фахівці не бажали здаватися, створив об'єднану Спілку пра-

[97] Кравець В. Там само. — С. 24–25.

[98] Рославец Н. А. О музыкально-педагогическом образовании / Н. А. Рославец // Просвещение и искусство. — Харьков, 1922. — № 6.

[99] На початку 1920-х років на Харківській біржі праці був зареєстрований 321 безробітний, переважна частина – артисти (141) і музиканти (131).

О. І. Горовиць з учнями. Стоїть зліва мати Марії та Наталі Єщенко – М. В. Ястремська

цівників мистецтва; вони висунули таку програму: 1) оновити склад відповідальних працівників, в якому не має бути місця чиновникам без художньої освіти; 2) домагатися від керівництва Республіки офіційного визнання проблем, пов'язаних з підняттям рівня мистецтва і культури як найважливіших та першочергових; 3) закликати Уряд до збільшення фінансування культури.

Якби ж борці за світле майбутнє мистецтва знали, наскільки тривалим виявиться це протистояння!

Незважаючи на скрутне матеріальне становище і бюрократичне свавілля, вищий музичний заклад, до якого 1934 року повернулася стара назва (де тепер був вказаний «власник») – «Харківська державна консерваторія», – в перші десятиліття свого існування, хоча й під різними найменуваннями, міцнів. Формувалися основні його підрозділи, до викладацької роботи залучалися кращі фахівці, що забезпечувало гідну кадрову спадкоємність. Певний час в Консерваторії[100] плідно працювали колишні педагоги Харківського відділення ІРМТ, добре відомі далеко поза межами України. Серед них – професори С. А. Брікнер, Р. В. Геніка, О. І. Горовиць, К. Брінкбок, Г. Гек, Ф. Губічка, Ф. Бугамеллі.

***

Активно розвивалися піаністичні традиції, засновані в Училищі. Так, Павло Кіндратович Луценко, який очолював кафедру спеціального фортепіано[101] до кінця своїх днів (1934), підготував чимало прекрасних фахівців. Зокрема, його учень – Всеволод Володимирович Топілін – після завершення професійної освіти в аспірантурі Московської консерваторії (клас Г. Г. Нейгауза) з 1929 року розпочав виконавську діяльність у Філармонії, на Всеукраїнському та Всесоюзному радіо, виступаючи з Д. Ойстрахом, М. Полякиним, З. Лодій, М. Марешалем та іншими визначними артистами. «Серед піаністів,

[100] На жаль, довоєнний архів Консерваторії було знищено під час окупації Харкова німцями.

[101] Докладніше див.: Кононова Е. В. Кафедра специального фортепиано / Е. В. Кононова // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. — Харьков, 1992. — С. 109–133. Кононова О. В. Спадкоємність поколінь: кафедра спеціального фортепіано / О. В. Кононова // Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського // Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. — Харків : Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського, 2007. — С. 20–56.

В. В. Топілін і Г. Г. Нейгауз

що у різні роки працювали в Україні, видатне місце належить Всеволоду Володимировичу Топіліну, – наголошують учні маестро в статті, присвяченій його діяльності, – ім'я музиканта по праву називають поряд з іменами В. Пухальського, Ф. Блуменфельда та Г. Беклемішева»[102].

Якось у Житомирі, засвідчував відомий російський художник і мемуарист Д. Р. Терехов, на концерт Д. Ойстраха, в якому брав участь В. Топілін, потрапив 18-річний Святослав Ріхтер. Піаніст виконував Четверту баладу Ф. Шопена. «Ось тут він [С. Ріхтер. – О. К.] і вирішив спробувати дати власний концерт <…> з творів Шопена. Він одразу ж розпочав вчити Четверту баладу, потім Четверте скерцо, прелюдії, декілька ноктюрнів та етюди. Робота обіймала майже рік. Перший концерт Святослава Ріхтера відбувся в Одеському будинку інвалідів у травні 1934 р.»[103]. Істинно, доленосною можна назвати місію В. В. Топіліна, котрий своєю натхненою інтерпретацією твору польського генія підштовхнув одного з найвидатніших піаністів XX століття до прийняття найважливішого рішення – невідкладно розпочати сольну кар'єру! Ймовірно, музичному світові ще довго довелося б очікувати дебютний клавірабенд С. Ріхтера, коли б не цей щасливий випадок.

Педагогічна діяльність Всеволода Володимировича Топіліна в силу драматичних обставин розпочалась значно пізніше[104]. Повернувшись до Харкова після довгих років війни та репресій, він працював у Музичній десятирічці (ХССМШ-і) та Консерваторії (1956–1962), а потім – у Київській консерваторії, де очолив кафедру спеціального фортепіано (1962–1970). «За роки педагогічної роботи в Києві В. В. Топіліну вдалося створити власну фортепіанну школу, виховати цілу плеяду талановитих піаністів, які працюють в різних країнах Європи і Америки»[105], – зазна-

[102] Бойков В., Вітовський А. Згадуючи професора / В. Бойков, А. Вітовський // Музика. — 1984. — № 2.

[103] Терехов Д. Р. Рихтер и его время / Д. Р. Терехов. — Москва : «Согласие», 2002. — С. 64.

[104] Докладніше про життєву та творчу долю В. В. Топіліна див.: Кравец Н. С. Шесть лет «режима» / Н. С. Кравец // Озерлаг: как это было / сост. и авт. предисл. Л. С. Мухин. — Иркутск : Вост.-Сиб. кн. изд-во, 1992. — С. 187–202. Пинчук Е. Г. Всеволод Топилин: триумф и трагедия / Е. Г. Пинчук // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. Вип. 37 / Харк. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. — Харків : Видавництво ТОВ «С. А. М», 2012. — С. 160–176. Суслин В. Всеволод Владимирович Топилин / В. Суслин // Там само. — С. 176–184.

[105] Пінчук О. Всеволод Топілін: Людяна інтонація (штрихи до портрета піаніста) / О. Пінчук // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Зб. наук. статей. — Вип. 43. — Харків, 2015. — С. 71.

Всеволод Топілін

чав його учень, народний артист України, композитор, музикознавець і піаніст Михайло Борисович Степаненко, завідувач кафедри спеціального фортепіано Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, голова журі Міжнародного конкурсу піаністів імені М. В. Лисенка (з 1997 р.). Серед вихованців професора В. В. Топіліна – В'ячеслав Новіков, про якого фінський критик Сеппо Хейкінхеймо в газеті «Helsingin Sanomat» написав: «Новіков належить до еліти мислячих піаністів»[106]. З 1989 року він є професором Академії Сібеліуса (Гельсінкі). За вагомий внесок у розвиток фінської культури В. Новіков був удостоєний Державної премії (2012). Піаніст активно гастролює як соліст і ансамбліст в країнах Європи, в Бразилії, Південній Кореї, Японії. В класі В. В. Топіліна також навчались лауреати Республіканського конкурсу: В'ячеслав Григорович Бойков – заслужений діяч мистецтв України, завідувач кафедри спеціального фортепіано Донецької державної музичної академії імені С. С. Прокоф'єва (1991–2012), Юрій Лотаков, Сергій Сильванський і народний артист Росії, професор, організатор та голова кафедри музично-виконавського мистецтва Державної академії слав'янської культури (Москва) Володимир Селівохін[107].

Ґенеза кафедри спеціального фортепіано міцно пов'язана з діяльністю таких викладачів, як Максиміліан Густавович Пільстрем, Микола Вікторович Полевський, Надія Борисівна Ландесман, професорів – Фані Омелянівни Фаненштіль, Людвіга Йосиповича Фаненштіля, Абрама Львовича Лунца.

Неординарною особистістю був вихованець Московської консерваторії Максиміліан Густавович Пільстрем[108], який так і не отримав диплом вишу в зв'язку з арештом (з політичних мотивів), що стався за три місяці до випускного екзамену, і висилкою з Москви на три роки. Після повернення М. Г. Пільстрем займався виключно приватною практикою. Високу оцінку його професійної майстерності надали К. М. Ігумнов і Г. Г. Нейгауз в офіційному листі до Наркомосвіти, підкреслюючи винятковий хист піаніста, що спромігся підготувати до вступу в Московську консерваторію чимало учнів. Завдяки їх підтримці М. Г. Пільстрем і отримав посаду викладача у Харківській консерваторії, яка на той час носила чергове модерне найменування (1922). Видатні музиканти не сумнівались у тому, що педагогічна діяльність їх протеже «послужить на користь українській музичній

---

[106] В'ячеслав Новіков [Електронний ресурс] // Львівська обласна філармонія [офіційний сайт]. — Режим доступу : http://www.philharmonia.lviv.ua/artists/actors-676/?lang=ua. (27.07.2017).

[107] В. Селівохін продовжив навчання в Московській консерваторії у Л. Оборіна; 1968 року став першим піаністом з СРСР, який отримав І премію конкурсу Ферруччо Бузоні (Больцано).

[108] М. Г. Пільстрем навчався у класах професорів А. А. Ярошевського (1899–1903) та К. М. Ігумнова (1903–1907).

культурі»[109]. Далеким відлунням цієї події стали слова колишнього студента М. Г. Пільстрема – доктора мистецтвознавства, лауреата премії Р. Шумана Даніеля Житомирського[110]: «І мені цілком зрозуміло, чому вони прагнули допомогти М[аксиміліану] Г[установичу] – не тільки з доброти та великодушності, що пішли в минуле разом із цим поколінням, але й по близькості художніх ідеалів. <…> Я тоді, у Харкові, не розумів, якою удачею було для мене особисте спілкування з М[аксиміліаном] Г[установичем], тепер я це розумію значно краще (продовженням такого впливу було частково моє спілкування з Нейгаузом)»[111]. Викладав талановитий піаніст у вишу в 1922–1929 та в 1943–1948 роках, оскільки влада не переставала сумніватися у благонадійності колишнього шведського підданого, небожа фабриканта та прихильника гнаної в ті часи теософії[112]. Серед учнів М. Г. Пільстрема були доцент Київської консерваторії Є. В. Богородський та професор Російської академії музики імені Гнесіних, заслужений діяч мистецтв Російської Федерації В. Я. Жубінська[113]. Прикладом методико-педагогічної майстерності М. Г. Пільстрема є його рукопис (на жаль, не завершений): «Советы молодым пианистам. Об исполнении фортепианных сонат Бетховена»[114].

Учень Л. В. Ніколаєва – Микола Вікторович Полєвський, за спогадами професора Г. О. Тюменєвої, вирізнявся винятковими виконавськими даними – вишуканою культурою туше, рідкісною чуйністю ансамбліста, що дозволило піаністові разом із А. І. Іллєвичем (скрипка) та Л. Ф. Тимошенко (віолончель) створити філармонійне тріо й з успіхом гастролювати країною. Окрім класичної та романтичної літератури, до їх програм входили також опуси сучасних українських композиторів. Зокрема, артисти були першими виконавцями присвяченого їм Тріо Миколи Коляди.

Популярністю серед любителів камерного мистецтва користувалося й організоване 1931 року фортепіанне тріо, до складу якого входили: учениця П. К. Луценка, обдарована виконавиця та педагог Надія Борисівна Ландесман[115] і викладачі кафедри струнних інструментів – В. М. Гольдфельд та І. М. Гельфандбейн. За наказом Наркомосвіти цей інструментальний ансамбль отримав високий статус і назву «Державного тріо імені Бетховена»,

---

[109] Лист до Наркомосвіти професорів Московської консерваторії К. М. Ігумнова та Г. Г. Нейгауза. Приватний архів учениці М. Г. Пільстрема В. А. Черноморченко.

[110] Д. В. Житомирський навчався в класі М. Г. Пільстрема у 1924–1926 роках.

[111] З листа Д. В. Житомирського до О. С. Ніценко від 07.12.1984 року. Приватний архів О. С. Ніценко.

[112] До теософії М. Г. Пільстрем звернувся після трагічних подій у особистому житті: не пройшло й місяця після одруження, як від смертельної інфекції загинула його дружина, з душею якої він намагався спілкуватися за допомогою суб'єктивного містичного досвіду.

[113] Є. Богородський та В. Жубінська навчалися в класі М. Г. Пільстрема чотири роки.

[114] Текст цієї праці наведено у публікації: Горецкая Н. В. Неизвестные страницы харьковской пианистической школы (незавершенные рукописи М. Г. Пильстрема) / Н. В. Горецкая // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Зб. наук. праць. — Харків, 2001. — Вип. 6. — С. 140–148.

[115] Н. Б. Ландесман після закінчення Штернської консерваторії в класі П. К. Луценка склала іспити на звання «вільного художника» в Московській консерваторії.

Державне тріо імені Бетховена

що було визнанням винятковості виконавської майстерності артистів. Н. Б. Ландесман, яка в 1939–1941 роках очолювала кафедру спеціального фортепіано[116], вже після повернення з евакуації дістала звання професора. Серед учнів пізнього періоду її педагогічної діяльності особливо вирізнявся Віталій Сєчкін, котрий завершив свою освіту в аспірантурі Московської консерваторії.

Надзвичайно успішною та багатогранною виявилась творча діяльність Людвіга Йосиповича Фаненштіля, який належав до вельми шанованої плеяди різнобічно освічених музикантів[117]. Набуваючи професію, він пішов шляхом матері, вихованки Санкт-Петербурзької консерваторії по класу Луї Брассена. Отримавши ґрунтовну домашню підготовку, Л. Й. Фаненштіль вступив до того ж вищого навчального закладу, випускники якого традиційно користувалися в Харкові особливою повагою. Окрім фортепіанного класу Л. В. Ніколаєва, він закінчив класи композиції М. О. Штейнберга і теорії – Я. Вітола. Широка професійна оснащеність Л. Й. Фаненштіля сприяла продовженню та розвиненню традицій, укорінених у музичній педагогіці Харкова. До 1935 року музикант виступав з клавірабендами. Програми містили вершини світової фортепіанної літератури, наприклад, 24 Прелюдії Ф. Шопена, Сонату h-moll Ф. Ліста. Активну виконавську та викладацьку роботу піаніст поєднував з науково-методичною, композиторською та музично-громадською. Так, дирекція бібліотеки Московської консерваторії придбала рукопис дослідження Л. Й. Фаненштіля «Опыт сравнительного анализа различных редакций этюдов Шопена ор. 25». 1930 року вийшла друком його методична праця «Основы преподавания фортепианной игры»; побачили світ близько 60 фортепіанних і камерних творів митця. Професор Харківської консерваторії був кореспондентом центрального на той час журналу «Советская музыка», його запрошували до роботи у складі журі Всесоюзного конкурсу. Справжній лідер, Л. Й. Фаненштіль протягом п’ятнадцяти років (1937–1952) очолював кафедру спеціального фортепіано. Серед 70 його учнів – професори Харківської консерваторії М. С. Хазановський, Б. О. Скловський, А. А. Мірошникова[118], доцент кафедри Р. П. Папкова та чимало блискучих фахівців, що працювали в інших містах – у Львові, Москві, Ленінграді, Єревані. Успішна діяльність Л. Й. Фаненштіля суттєво сприяла піднесенню престижу вищого учбового закладу в масштабах країни.

---

116 У ті роки існували дві кафедри спеціального фортепіано.

117 Л. Й. Фаненштіль був також дипломованим юристом.

118 Отримавши другу вищу освіту, А. А. Мірошникова стала заслуженим діячем мистецтв України, професором кафедри хорового диригування.

Відомою фігурою в музичному житті Харкова став ще один вихованець Петроградської консерваторії – Абрам Львович Лунц. Як писав піаніст в автобіографії, він неодноразово очолював кафедру спеціального фортепіано і кілька років обіймав посаду заступника директора з наукової та учбової роботи. Він не раз входив до складу журі різноманітних конкурсів молодих виконавців. 1931 року клас А. Л. Лунца закінчила блискуча піаністка, бездоганний концертмейстер Ізабелла Мойсеївна Полян, що згодом стала гідною супутницею життя свого професора та шанованою колегою, очоливши кафедру камерного ансамблю, а, потім – кафедру концертмейстерської майстерності. Серед учнів А. Л. Лунца післявоєнного періоду відзначимо Олександра Волкова і Олександра Снєгірьова, які завершили освіту в аспірантурі Московської консерваторії. В Alma Mater педагогічні традиції професора продовжували його вихованки – доцент Вікторія Іванівна Лозова та професор кафедри спеціального фортепіано Валентина Федорівна Шукайло.

Престиж вишу зростав рік від року пропорційно його впливу на музичне життя міста, яке набувало слави культурної столиці, де вітчизняні та зарубіжні артисти вважали за честь гастролювати. В той час концертні зали Харкова надавали путівку до творчого життя багатьом видатним музикантам: «Тут я зіграв свій перший концерт, тут зіграю і свій останній…», – не без пафосу написав видатний піаніст Яків Фліер на світлині, подарованій Харківській філармонії. Не випадково столиця Української республіки стала епіцентром формування конкурсного руху, розпочатого в перші десятиліття існування Консерваторії. Саме в Харкові на Другому Всеукраїнському конкурсі піаністів (1931) відбувся дебют Еміля Гілельса, котрий, не входячи до числа учасників цього музичного змагання через свій юний вік, отримав почесну стипендію. «<…> У Харкові я почув зовсім іншого Гілельса, – зізнавався П. Коган, якому за кілька місяців до цього талановитий юнак грав в Одесі, – він зробив гігантський творчий стрибок»[119]. На тому ж конкурсі піаністи-харків'яни Леонід Сагалов (учень П. К. Луценка) та Борис Скловський розділили Третє місце.

Вихованці харківської піаністичної школи репрезентували свій високий професійний рівень далеко поза межами рідного міста. Так, вже 1932 року Л. Сагалов став лауреатом Другого Міжнародного конкурсу імені Ф. Шопена. В одному з відгуків у тогочасній варшавській періодиці на виступ 22-річного піаніста зазначалося: «Як тільки Л. Сагалов сів за рояль, після перших же тактів стало ясно, що <…> незважаючи на його юний вік, ми маємо справу з видатною музичною особистістю»[120]. 1938 року свою виконавську майстерність підтвердив і Б. Скловський, діставши в Москві звання лауреата Всесоюзного конкурсу піаністів.

---

[119] Коган П. Вместе с музыкантами / П. Коган. — М. : Совет. композитор, 1986. — С. 161.

[120] Там само. — С. 142.

***

На пошук нових шляхів удосконалення професійної музичної освіти була спрямована діяльність всіх фахових підрозділів вишу. Помітними досягненнями в перші десятиліття існування Консерваторії вирізнялась кафедра струнних інструментів[121] – наступниця оркестрового відділу Слатінського Училища. Провідні викладачі – В. М. Гольдфельд, І. В. Добржинець, Ю. І. Гольдберг і Л. Ф. Тимошенко створили на кафедрі істинно творчу атмосферу. Будучи не тільки високопрофесійними викладачами, а й високообдарованими виконавцями, вони заохочували студентів до концертної діяльності, стимулювали їх до участі у музичних змаганнях, влаштовували творчі зустрічі фахівців різних консерваторій.

Прикладом беззавітної відданості мистецтву є постать Віктора Марковича Гольдфельда, який очолював кафедру протягом двадцяти років (1921–1941). Учень С. Томсона (Брюссель) і Л. С. Ауера, учасник квартету ІРМО імені Л. С. Ауера, артист, що виступав разом із Каролем Шимановським і Генріхом Нейгаузом, він був для молодих музикантів живою легендою. Різнобічні амплуа скрипаля визначили царину його викладацької діяльності – до Харківської консерваторії В. М. Гольдфельда запросили викладачем з класів скрипки, квартету та камерного ансамблю. Педагогічну роботу він поєднував з виконавською, відзначеною найвищою пробою.

Судіть самі: В. М. Гольдфельд, входячи до складу «Молодої філармонії»[122], створив квартет[123], музиканти якого 1921 року отримали з Держколекції раритетні інструменти видатного майстра Ж. Б. Вільома, відтоді ансамбль дістав назву «Всеукраїнський Державний квартет імені Ж. Б. Вільома». Одним з тих, хто активно підтримував молодих ентузіастів, був І. О. Дунаєвський, що в ті роки жив і працював у Харкові – його професійні об'єктивні рецензії віддзеркалюють непростий процес відродження музичної культури цього періоду. «Кожного разу, коли я приходжу на камерні вечори цього квартету, – писав І. О. Дунаєвський, – мене не менше прекрасного виконання хвилює воістину стоїчне для нашого часу ставлення учасників квартету до своєї роботи. <...> Успіхи, досягнуті квартетом, – колосальні»[124]. Артисти брали участь у Всесоюзних конкурсах квартетів, і на одному з них В. М. Гольдфельда нагородили скрипкою А. Страдіварі. Під егідою «Молодої філармонії» квартет вів широкомасштабну гастрольну діяльність у мі-

---

[121] Див.: Щелкановцева Е. М. Кафедра струнных инструментов / Е. М. Щелкановцева // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. — Харьков, 1992. — С. 158–181.

[122] Докладніше див.: Коган П. (зазначене джерело).

[123] До складу квартету Ж. Б. Вільома входили: В. М. Гольдфельд (І скр.), А. А. Старосельський (ІІ скр.), А. М. Свірський (альт), Е. Пржекутський (віолончель; у другому складі – П. І. Кутьїн).

[124] Дунаевский И. О. Квартет им. Вильома. 4-й камерный вечер Государственного квартета им. Вильома / И. О. Дунаевский // Театр, литература, музыка, балет, графика, живопись, кино. — Харьков, 1922. — № 11. — С. 9.

стах країни, пропагуючи найкращі зразки світової камерної музики. Проте В. М. Гольдфельд завжди пам'ятав, що він, перш за все, – викладач вишу, студенти якого мають знати якнайбільше квартетної літератури, і 1923 року для юної аудиторії було влаштовано Бетховенський цикл з шістнадцяти Квартетів. Не менш плідною була діяльність В. М. Гольдфельда і в складі «Державного тріо імені Бетховена», про що йшлося вище.

Знаменною подією стало створення 1925 року «Державного квартету ім. М. Д. Леонтовича»[125] за ініціативою Харківської філії Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича. Віолончеліст квартету Йосип Михайлович Гельфандбейн, учень Людмили Федорівни Тимошенко, багато років вів у Консерваторії квартетний клас. «Який довгий історичний процес повинен був звершитися до того, поки українська музика, що існує з того часу, з якого існує сам український народ, – могла вилитися в формі струнного квартету», – читаємо у відгуку на дебют артистів 1925 року[126]. У програмі були твори В. Костенка та П. Козицького. З цим колективом пов'язаний важливий період активної пропаганди української камерної музики. Артисти виконували опуси Б. Лятошинського, П. Козицького, В. Борисова, О. Стеблянка та інших вітчизняних митців, а також твори сучасних західних композиторів – К. Дебюссі, К. Шимановського, Б. Бартока, П. Хіндеміта тощо. Ініціативний пошук нової камерної літератури артистами квартету значно розширював уявлення студентів Консерваторії про новітні шляхи розвитку музичного мистецтва, сприяв збагаченню учнівського репертуару, що відповідав найвищим вимогам.

Кафедра струнних інструментів разом із Харківською філармонією 1930 року ініціювала проведення Першого Всеукраїнського конкурсу скрипалів, на якому тріумфатором став Давид Ойстрах. Втім, дебют майбутнього переможця в Харкові відбувся ще 1927 року завдяки В. М. Гольдфельду, котрий влаштував спеціально для студентів музичного вишу сольний концерт тодішнього випускника Одеської консерваторії Д. Ойстраха. На перших Республіканських конкурсах дипломами та званнями лауреатів були відзначені й скрипалі-харків'яни: Р. Клименська (клас І. В. Добржинця), А. Гриншпун (клас Ю. І. Гольдберга), Ю. Мутман (клас В. М. Гольдфельда).

Яскравою ілюстрацією, що підтверджує високий авторитет кафедри струнних інструментів, став у 1939 році обмін концертами студентів між Харківською та Московською консерваторіями. В. М. Гольдфельд запросив одного з фундаторів сучасної теорії скрипкового виконавства, завідувача кафедри скрипки Московської консерваторії, професора К. Г. Мострaса з його вихованцями дати концерт у Харківській консерваторії з подальшим обговоренням на кафедрі струнних інструментів. У відповідь на цей захід харків'яни на тих же умовах виступили в Малому залі Московської консерваторії.

---

[125] До складу квартету ім. М. Д. Леонтовича входили: С. Бружаницький (І скр.), М. Левін (ІІ скр.), О. Шор (альт), Й. Гельфандбейн (віолончель).

[126] Концерт Української Камерної музики // Нове мистецтво. — Харків, 1925. — № 7. — С. 8. Підпис: Allegro.

І. В. Добржинець

В показовому концерті брали участь Ю. Мутман, В. Пелло, Я. Етман (клас В. М. Гольдфельда), А. Гриншпун, Л. Сароян, В. Михелевич, Р. Клименська.

Ілля Володимирович Добржинець, що очолював кафедру струнних інструментів в 1941–1958 роках, за довгий термін роботи у виші здобув не лише непорушний авторитет а й щиру любов всього колективу. Широко освічена людина, І. В. Добржинец був талановитий у всьому: володів кількома мовами, чудово орієнтувався в питаннях літератури і живопису, мав яскравий виконавський талант скрипаля-соліста і ансамбліста, успішно займався диригентською та композиторською діяльністю. Перу І. В. Добржинця належать численні транскрипції, «Школи для скрипки», значна кількість етюдів. Як пише дослідниця історії кафедри Олена Михайлівна Щелкановцева, він був неперевершеним знавцем аплікатурних таємниць, і його порадами користувався навіть Д. Ойстрах. Серед учнів І. В. Добржинця – Р. Я. Клименська та І. В. Заславський, що стали його колегами, К. Варенберг – концертмейстер симфонічного оркестру Ленінградської державної філармонії під керівництвом Є. Мравінського, учасник квартету, сформованого при цьому оркестрі (Л. Гозман, К. Варенберг, В. Малкін, Л. Фішков), артист Ленінградського камерного оркестру (художній керівник Л. Гозман).

Відданість мистецтву, згуртованість, ініціативність і ентузіазм музикантів принесли значущі результати. Розвернулася велика просвітницька діяльність, направлена на зацікавлення академічною музикою широкої публіки; зокрема, у харківському міському саду було відроджено безкоштовні літні концерти, започатковані викладачем Музичного училища ІРМТ Ф. Кучерою ще на початку XX століття. Як і раніше, симфонічні програми збирали слухачів аж до початку 1940 років. Новітні творчі організації «Молода філармонія» та «Державні академічні ансамблі і солісти», що сформувалися в столиці України, енергійно просували на Всесоюзну сцену молодих артистів. Серед них – Еміль Гілельс, Натан Перельман, Леонід Сагалов, Всеволод Топілін, Давид Ойстрах, Мирон Полякин, Адольф Ліщинський, Микола Осипов, квартети імені Ж. Б. Вільома та М. Леонтовича. Їх виконавська діяльність сприймалася публікою із захопленням і мала широкий резонанс по всій країні.

***

При кафедрі струнних інструментів існував відділ духових та ударних інструментів. Ряд викладачів перших десятиліть мали високопрофесійну європейську школу і були або педагогами, або випускниками Харківського музичного училища. Зокрема, це вихованець Федора Войцеховича Кучери, професор по класу флейти Борис Нісанович Кричевський[127]; учні

[127] Після училища Б. Кричевський продовжив освіту в Санкт-Петербурзькій консерваторії у професора Ф. Степанова.

Гуго Альбертовича Гека: гобоїсти Василь Володимирович Бровкович[128], який змінив професора після його від'їзду в Москву (1920), і Михайло Олександрович Шевченко, кларнетисти Михайло Абрамович Гольдштейн і Григорій Костянтинович Риков. Клас фагота вів до 1920 року Карл Францевич Брінкбок[129], чиї педагогічні традиції наслідували та розвивали Микола Миколайович Арабей[130] і Костянтин Наумович Білоцерківський. Першим викладачем з класу труби був Ф. Губічка. Цікаво, що гру на тромбоні викладав видатний український диригент Натан Григорович Рахлін[131], котрий прекрасно володів усіма оркестровими інструментами, а на початку 1930 років очолював перший симфонічний оркестр на Харківському радіо. З моменту відкриття вишу в ньому функціонував духовий оркестр, започаткований випускником Музичного училища Дмитром Йосиповичем Катанським, справу якого продовжили Н. Г. Рахлін та П. Д. Леонтьєв. Наведений далеко не повний склад викладачів у перші десятиліття діяльності духового відділу свідчить про безперервність педагогічних і виконавських традицій у Харкові і тенденцію до їх збагачення за рахунок залучення перспективних творчих сил.

***

Надзвичайно результативною була діяльність викладачів вокального факультету[132], представленого видатними майстрами співу. Недовго у Консерваторії викладав Федеріко Бугамеллі, в чиєму класі отримав безцінні фахові знання народний артист СРСР, соліст Великого театру Марк Рейзен. «Я вчився у Бугамеллі всього один рік, – згадував видатний артист, – але ті поради, які дав мені <…> мій учитель, я постарався пронести через усе своє співацьке життя»[133]. З вихованців Ф. Бугамеллі необхідно відмітити Олександра Чишка, заслуженого діяча мистецтв

Ф. Бугамеллі

[128] В. Бровкович перед Другою Світовою війною був запрошений до оркестру Великого театру.

[129] К. Брінкбок 1920 року повернувся на батьківщину.

[130] М. М. Арабей тільки два роки викладав у Харківській консерваторії, але пам'ять про нього збереглася у вишу до наших днів. У 1905–1920 і в 1922–1928 роках він грав в оркестрі Великого театру.

[131] Н. Рахлін здобув освіту в Київській консерваторії (клас скрипки Д. С. Бертьє) й у Вищому музично-драматичному інституті імені М. В. Лисенка (клас диригування О. Орлова).

[132] Див. докладніше: Рывина И. А. Кафедра сольного пения / И. А. Рывина // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. — Харьков, 1992. — С. 225–246.

[133] Рейзен М. Автобиографические записки, статьи, воспоминания / М. Рейзен. 2-е изд., доп. / ред.-сост. Е. Грошева ; Лит. запись воспомин. М. Рейзена, Е. Гульянц. — М. : Совет. композитор, 1986. — С. 30.

Узбекистану і РРФСР, який увійшов до анналів української музичної культури як перший виконавець партії Кобзаря в опері М. Лисенка «Тарас Бульба» (Харків, 1924). Високий професіоналізм, істинна виконавська культура, набуті співаком у класі Ф. Бугамеллі, сприяли максимальному розкриттю його самобутнього обдарування. Творче життя О. Чишка позначене чималими досягненнями у вокальному та композиторському[134] мистецтві і педагогіці: він був солістом Харківського, Київського, Одеського оперних театрів, Малого оперного театру та філармонії в Ленінграді; автором шести опер, низки симфонічних творів, опусів для народних інструментів, численних хорів, романсів і пісень на вірші Т. Шевченка, О. Пушкіна, М. Лермонтова; йому належить книга «Певческий голос и его свойства»; в Ленінградській консерваторії у 1944–45 та 1948–1965 роках доцент О. С. Чишко вів клас композиції.

Створення вокального відділення відноситься до 1926/27 навчального року і пов'язане з запрошенням на педагогічну роботу солістів Харківської опери М. І. Литвиненко-Вольгемут, О. Г. Мосіна, Л. М. Балановської. Втім, як відзначено у статті І. А. Ривіної, викладацька діяльність артистів була нетривалою, що завадило їм відіграти провідну роль у становленні та розвитку вокального підрозділу вишу.

П. В. Голубєв

Видатним спадкоємцем педагогічного досвіду Ф. Бугамеллі став заслужений діяч мистецтв України, професор Павло Васильович Голубєв. Засновник сучасної харківської вокальної школи, він двадцять три роки очолював кафедру сольного співу (1930–1953). Саме до класу П. В. Голубєва перейшли учні Ф. Бугамеллі після його від'їзду з Харкова. Серед кращих випускників Ф. Бугамеллі – П. В. Голубєва була заслужена артистка РРФСР Олена Межерауп, чия виконавська манера вирізнялася задушевністю, щирістю, широким спектром тонких ліричних почуттів. З 1926 року О. Межерауп співала в Оперній студії Великого театру, а потім стала солісткою цього театру (1931–1949), виступала й як концертна співачка. Вихованцем видатних професорів був і володар чудового голосу Олександр Єщенко[135] – артист Харківської опери та соліст ансамблю Червоної Армії.

П. В. Голубєв здійснив визначну місію у вокальному мистецтві: відкрив музичному світові великого співака – майбутнього народного артиста СРСР, славетного соліста Київського театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка Бориса Гмирю. Професор згадував, як під час першої розмови був вражений надзвичайною красою, музикальністю і виразністю інтонацій його голосу. «Я сказав Гмирі, – писав маестро (у подальшому студент саме

[134] О. С. Чишко закінчив також Ленінградську консерваторію, де протягом трьох років навчався композиції (П. Б. Рязанов), гармонії (Ю. М. Тюлін) та поліфонії (Х. С. Кушнарьов).

[135] О. М. Єщенко – батько професорів ХНУМ ім. І. П. Котляревського Наталі Олександрівни та Марії Олександрівни Єщенко.

так звертався до свого наставника), – що відношу його до категорії тих, кому *потрібно* вчитися, а не тих, кому *можна* вчитися»[136]. Поміж випускників класу П. В. Голубєва, чий талант яскраво розкрився на оперній сцені – Лаврентій Ярошенко, котрий ще під час студентських років з успіхом виступав у Харківському театрі опери та балету (1938–1941). У повоєнні роки народний артист РСФСР Л. Ярошенко був солістом Ленінградського театру опери і балету імені С. М. Кірова (1946–1968).

Серед фундаторів кафедри сольного співу – професори Ребека Соломонівна Вайн, М. А. Вітте (учениця Л. Казіні), у минулому солістка П'ємонтського оперного театру; Зінаїда Никифорівна Малютіна (учениця У. Мазетті), широко знана як наставниця Івана Паторжинського; М. Л. Чемезов-Честнєйший (учень К. О. Прохорової-Мауреллі), визнаний в Україні педагог-методист і теоретик вокального мистецтва – Михайло Гнатович Михайлов (навчався у М. Бруно-Вібер, О. О. Муравйової та Є. Є. Єгорова).

Викладачі користувалися міцним авторитетом у студентському середовищі. Так, один з учнів тих часів – народний артист СРСР Петро Білинник, згадуючи під кінець життя роки творчого формування, наголошував, що найшановнішим своїм учителем на мистецькій ниві вважає професора Харківської консерваторії, педагога неаполітанської школи Р. С. Вайн. «Вона підняла в юнакові дух, вселила віру, коли жити було гірко, не милі були ні світло, ні пісня, ні все навколо, – свідчить автор меморіальної статті. – Ця скромна, але вольова жінка примушувала їх працювати до сьомого поту, як вони працювали на шахтах, заводах, в полі: заставляла співати одну і ту ж пісню або арію по сто, тисячу разів, поки вони не досягали належного трактування, чистоти, широти співу, поки повністю не входили в образ музичного твору, в його найтонші відтінки»[137]. У 1936–1940 роках П. Білинник входив до складу трупи Великого театру, з 1942-го і до кінця кар'єри співав на сцені Київського театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка.

Вокалісти, так само як і студенти інших виконавських кафедр, були підхоплені виром новітніх подій в художньому житті країни. Зокрема, Третя премія Всесоюзного конкурсу музикантів-виконавців (1935) відкрила вихованцю М. Л. Чемезова-Честнєйшого, солісту Харківського театру опери та балету Миколі Частію двері тоді вже столичної Київської опери, в якій він працював, з невеликою перервою, до 1958 року і був удостоєний звання народного артиста України. Інша учениця М. Л. Чемезова-Честнєйшого – Клавдія Шульженко – швидко прокладала свій шлях у мистецтві: 1923 року пройшла прослуховування, на якому їй акомпанував І. О. Дунаєвський, в хор Харківського театру під керівництвом М. М. Синельникова,

---

[136] Голубев П. В. Записки педагога. Борис Романович Гмыря / П. В. Голубев. — М. : ГМИ, 1959. — С. 9.

[137] Мельничук А. «Мы душою цвели…» [Електронний ресурс] / А. Мельничук // Режим доступу : https://zn.ua/personalities/my-dushoyu-cveli-v-oktyabre-2016-g-pevcu-petru-bilinniku-ispolnilos-by-110-let-_.html. (15.08.2017).

а 1925-го вже відома в місті співачка була запрошена виступати у Червонозаводському драматичному театрі. Переїзд до Ленінграду подарував їй нову творчу зустріч із І. О. Дунаєвським. 1931 року він диригував прем'єрою вистави «Условно убитый», музику до якої створив Д. Шостакович. Одну з головних ролей виконувала К. Шульженко, і спеціально для неї композитор написав дві пісні. Через кілька років кар'єра співачки, що отримала звання лауреата Першого Всесоюзного конкурсу артистів естради (1939), стала стрімко підніматися вгору. Культура виконання, професійне володіння голосом, освіченість у царині класичного мистецтва, народної музики, глибоке проникнення в образну сферу вокальних творів будь-яких стилів, набуті під керівництвом М. Л. Чемезова-Честнєйшого та вдосконалені в подальшій діяльності, визначили ту виняткову роль, яку відіграла творчість народної артистки СРСР Клавдії Шульженко в становленні естрадного вокального мистецтва країни.

Показовою для педагогічної роботи викладачів кафедри сольного співу Харківської консерваторії слід вважати участь у нараді, організованій Всесоюзним комітетом у справах мистецтв з питань вокальної освіти (Москва, 1937). З доповідями виступили професори М. І. Михайлов та П. В. Голубєв. У концерті брали участь шість студентів, у тому числі й Борис Гмиря, котрому акомпанувала Ізабелла Полян. «Виступ Гмирі отримав високу оцінку, – констатував П. В. Голубєв. – Він виявився в числі найкращих, хоча серед виступаючих були дуже просунуті студенти, що володіли чудовими голосами та майстерно виконували свою програму. Для нас, викладачів Харківської консерваторії, ця нарада мала велике значення»[138].

Наступного року студенти кафедри брали участь у Всесоюзному конкурсі вокалістів, перший тур якого для української групи учасників проводився в Києві, а другий – у Москві, де Харківську консерваторію репрезентували Б. Гмиря, І. Штейнберг (клас М. Г. Михайлова) та Н. Галицька (клас І. С. Архипової). З 77 співаків, що приїхали після республіканського відбору, тільки десять стали учасниками третього туру і серед них – два харків'янина. Журі вирізнялося своєю авторитетністю, достатньо назвати, принаймні, деякі славетні імена: народні артисти СРСР В. Барсова (голова), К. Держинська, А. Нежданова, Н. Обухова, І. Паторжинський, М. Литвиненко-Вольгемут. Другу премію[139] розділили представники різних національних вокальних шкіл – Д. Гамрекелі (Тбілісі), Б. Гмиря (Харків) та К. Семізорова (Москва). Найбільшим успіхом у численної аудиторії Великого залу Консерваторії, за свідченням П. В. Голубєва, користувались Д. Гамрекелі та Б. Гмиря, який отримав схвальні відгуки в центральній пресі. Таким чином, харківська вокальна школа підтвердила високій рівень своєї професійної майстерності та була визнана однією з найкращих у країні.

---

[138] Голубев П. В. Там само. — С. 15.

[139] Першу премію не було присуджено нікому.

***

Завдяки значним досягненням викладачів кафедри сольного співу й успіхам їх вихованців у другій половині 1930-х років актуалізувалося питання щодо створення Оперної студії, заснування ж її як самостійного театру відбулось 1939-го. Проте «формування студії почалося за декілька років до її відкриття в класах вокального ансамблю, в оперному класі»[140]. Професор Л. І. Кучер у своїй статті розповідає про регулярні відкриті покази студентів оперного класу, що проводилися раніше в Консерваторії. До їх програм входили не тільки оперні сцени, а й навіть одноактні опери.

Початковий період діяльності учбового театру згадує П. В. Голубєв: «Студія в цей час мала відмінний склад виконавців. Міцна група чоловічих голосів з числа студентів старших курсів була як на підбір. Гарні були також і жіночі голоси. Крім Гмирі, з моїх учнів співали в студії бас Л. Ярошенко <…>, баритон Д. Козинець (нині заслужений артист УРСР, що виступає в Харківському театрі опери і балету), бас Ф. Курочкін (нині доцент Харківської консерваторії), лірико-драматичне сопрано О. Соловйова. З класу М. І. Михайлова в студії вирізнялися дуже успішні співачки-сопрано: І. Штейнберг, Д. Гольдштейн і Л. Кольська, що згодом стали професійними артистками. З класу З. Н. Малютіної – бас В. Кримчак-Яновський і меццо-сопрано Н. Гур'єва. З класу Р. С. Вайн – тенор П. Білинник <…>. З учнів М. А. Вітте – тенор Р. Попов і колоратурне сопрано Е. Королькова. Такий сильний склад давав можливість розгорнути роботу студії широко. Були підготовлені окремі сцени з «Руслана і Людмили» Глінки, «Бориса Годунова» Мусоргського, «Снігуроньки» Римського-Корсакова»[141]. Зауважимо, що, наприклад, Б. Гмиря на той час вже мав певний досвід оперного співака, оскільки з 1936 року виступав у Харківському театрі опери та балету.

На відкритті Оперної студії у грудні 1939 року на суд публіки була представлена опера М. Мусоргського «Борис Годунов». Блискучій склад учасників спектаклю, професійна режисура, талановита інтерпретація однієї з вершин оперної класики справили незабутнє враження на всіх присутніх у залі[142]. «Харківську державну консерваторію можна зараз поздоровити з великим досягненням – дружними зусиллями колектив консерваторії створив молодий, повний свіжих сил і прагнення творчої діяльності музикально-театральний організм»[143], – констатувалося у місцевій періодиці.

---

[140] Кучер Л. І. Харківська оперна студія: історія і сучасність / Л. І. Кучер // Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського // Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. — Харків : Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського, 2007. — С. 212.

[141] Голубев П. В. Записки педагога. Борис Романович Гмыря / П. В. Голубев. — Москва : ГМИ, 1959. — С. 18–19.

[142] У зв'язку з відсутністю власного приміщення відкриття Оперної студії відбулось у Будинку Червоної Армії.

[143] Сироткін А., Фаненштіль А. Оперна студія / А. Сироткін, А. Фаненштіль // Соціалістична Харківщина. — 1939. — 17 грудня. Цит. за кн.: Кучер Л. Анотований

С. Д. Масловська

Організація Оперної студії нерозривно пов'язана з ім'ям Софії Дмитрівни Масловської – високообдарованим оперним режисером. Маючи різнобічну освіту – вона навчалася в Санкт-Петербурзі на драматичному відділенні Театрального училища і в Консерваторії, де й заснувала разом із І. В. Єршовим Оперну студію (1923). Її знали як талановитого режисера-постановника в театрах опери і балету Свердловська та Харкова (1935–1941, з 1938 – головний режисер). Отже, фундатором Оперної студії Харківської державної консерваторії стала яскрава особистість з багатим творчим багажем, освічена в співацькому мистецтві, завжди готова до сміливого відстоювання власної художньої позиції. Разом з С. Д. Масловською працювали досвідчені професіонали – диригент Й. Є. Вейсенберг, хормейстер Ф. М. Долгова та помічник хормейстера Д. А. Гершман.

У довоєнний період відбулися ще три прем'єри: 1940 року – «Чіо-Чіо-сан» Дж. Пуччіні та «Євгеній Онєгін» П. Чайковського, 1941-го – «Летюча миша» Й. Штрауса. «Молода оперна студія Консерваторії виросла в здоровий, згуртований, життєздатний колектив, повний бажання працювати і вдосконалюватись, – підкреслювалося у місцевій пресі. – <…> В студії об'єдналось ядро здатної зростаючої молоді – вокалісти, диригенти, хормейстери <…>. Студія стала достойною точкою прикладання творчих сил Консерваторії, цінною лабораторією оперних кадрів»[144]. Захопленість своєю справою, щире бажання розкрити індивідуальність кожного зі студентів, допомогти їм на складному шляху творчого становлення сприяли примноженню досягнень колективу молодіжного оперного театру.

***

Давні традиції хорового співу, притаманні Слобожанщині, та стрімкий розвиток демократичних тенденцій в музичному житті нової держави сприяли виникненню в Харкові протягом перших десятиліть XX століття численних аматорських колективів. Найкращі диригенти-хормейстери, завдяки майстерності яких процвітало самодіяльне хорове мистецтво, – Зіновій Давидович Заграничний, Олександр Арсенійович Перунов, Костянтин Миколайович Греченко – стали фундаторами кафедри хорового диригування[145] в Харківській консерваторії. Численні перемоги на республіканських та всесоюзних олімпіадах були показником високого виконавського рівня

каталог вистав Оперної студії Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / Л. Кучер. — Харків, 2012. — С. 6–7.

[144] Оліна Р. Перемога молоді / Р. Оліна // Соціалістична Харківщина. — 1940. Цит. за вищевказаною книгою Л. Кучер.

[145] Див.: Прокопов С. Н., Коломиец О. Н. Кафедра хорового дирижирования / С. Н. Прокопов, О. Н. Коломиец // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. — Харьков, 1992. — С. 258–278.

К. М. Греченко і З. Д. Заграничний зі студентами

аматорських хорів, як і використання одного з них, що існував при вишу, на Державних іспитах перших випускників кафедри[146]. Керував колективом Зіновій Давидович Заграничний, котрий домагався від хористів досконалої інтерпретації, гідної консерваторським вимогам. Престиж диригента-хормейстера міцно тримався на професійній освіті, здобутої ним у Харківському музично-драматичному інституті в класі професора С. С. Богатирьова. Цим і пояснюється значний внесок, зроблений З. Д. Заграничним до хорової літератури. Його твори, такі як «Моя Україна», «Я люблю тебе, мій краю», «У неділю рано вранці», «Огні горять» тощо, стали репертуарними для багатьох колективів. У той же час митець активно пропагував доробок композиторів-класиків і сучасних авторів, здійснюючи аранжування романсів і пісень для мішаного хору В. А. Моцарта, М. Глінки, П. Чайковського, К. Стеценка та інших митців. Багата стильова палітра репертуару сприяла розширенню творчих горизонтів молоді, яка із завзяттям збільшувала коло прихильників хорового мистецтва.

До періоду становлення кафедри хорового диригування відноситься й діяльність Олександра Арсенійовича Перунова, чия багатогранна освіта є прикладом невпинного вдосконалення професійної майстерності, що її одержували в ті часи найширші верстви населення. Талановитий музикант сформувався як фахівець завдяки власному нестримному потягу до знань, здобуваючи їх у класі одного з найвидатніших майстрів хорового мистецтва П. Г. Чеснокова на регентсько-вчительських курсах, організованих при Регентському співочому училищі (Санкт-Петербург); у Харківському Музично-драматичному інституті – на музично-педагогічному факультеті він отримав спеціалізацію «хормейстер-педагог» (1927) і паралельно протягом двох років навчався на теоретико-композиторському факультеті, а також – у рамках історико-теоретичного семінару, що вів С. С. Богатирьов. Не дивно, що молодого перспективного фахівця кафедра без вагань узяла на посаду викладача за конкурсною основою (1928). Надійна теоретична підготовка сприяла фокусуванню інтересів О. А. Перунова на опрацюванні науково-методичних тем, пов'язаних з розвитком професійного та аматорського хорового мистецтва, специфікою музичного виховання учнів середніх загальноосвітніх шкіл, які в перспективі

[146] У 1926/27 учбовому році студентський хор був організований композитором і хормейстером В. М. Верховинцем.

могли б поповнювати хорові колективи, а деякі з них – і студентські групи кафедри хорового диригування. Таким чином закладалися основи профорієнтаційної роботи.

Для фундаторів кафедри характерним було поєднання педагогічної та виконавської діяльності. Так, випускник Музичного технікуму (Київ)[147] Костянтин Миколайович Греченко, котрий викладав у Харківському музично-драматичному інституті хорові дисципліни, зокрема, у 1932–1941 роках також обіймав посаду диригента та художнього керівника Державної української хорової капели, завдяки чому в повній мірі розкрився його виконавський талант. Інтерпретації К. М. Греченка хорових мініатюр і творів a'capela, за спогадами сучасників, характеризувалися відточеністю деталей, тонким нюансуванням, емоційною глибиною. Особливо близьким диригенту був доробок українських композиторів. Доцент кафедри О. М. Коломієць згадувала, що Костянтин Миколайович вмів перетворювати «учбовий клас у живу творчу лабораторію, де народжувався той чи інший твір, і до цього процесу залучалися всі: студент-диригент, хормейстер, "хор" і концертмейстер – "оркестр" і, звичайно, педагог – натхненник»[148].

Отже, діяльність викладачів кафедри хорового диригування не обмежувалася рамками вишу. Зокрема, З. Д. Заграничний входив до Харківської філії Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича, що в 1920-х роках грало визначну роль у формуванні музичного життя, як самої столиці, так і всієї Української республіки. Діяльність Харківської філії була спрямована на розбудову національного музичного мистецтва, попри пріоритет ідеології, якої набувала культура в цілому. За ініціативи діячів прогресивного Товариства в Харкові з'явились три професійні хорові капели – Столична, Державна міжрайонна та Державна робітничо-селянська; Український концертно-вокальний ансамбль і два квартети – чоловічий імені М. В. Лисенка й Український жіночий. Конкурси на кращий хоровий твір (1925, 1927) стимулювали розвиток виконавського та композиторського мистецтва. Хорові колективи брали участь у музичних олімпіадах, «Днях музики» тощо, на які була так багата радянська дійсність. Зокрема, 1931 року в Харкові відбулась Перша Всеукраїнська музична олімпіада, в її рамках проводився конкурс у кількох номінаціях, наприклад, – у жанрах масової пісні, кантати та пісні для професійного хору. Разом із задіяними в Олімпіаді колективами виступали й професійні хори, найкращими з них виявилися Столична та Державна міжрайонна капели, відзначені Першою категорією. Без існування кафедри хорового диригування, її викладачів, студентів та випускників, навряд чи, було б можливим провести це масове музичне дійство,

[147] 1925 року молодші класи Київської консерваторії були сформовані в окремий навчальний заклад – Музичний технікум, а старші класи ввійшли до складу Музично-драматичного інституту імені М. В. Лисенка.

[148] Прокопов С. Н., Коломиец О. Н. Кафедра хорового дирижирования / С. Н. Прокопов, О. Н. Коломиец // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. — Харьков, 1992. — С. 261.

С. С. Богатирьов

що, з одного боку, відповідало певним ідеологічним реаліям епохи, а з іншого, – сприяло розвитку хорового мистецтва.

***

Одним з найпотужніших підрозділів Консерваторії споконвічно вважався Музично-теоретичний факультет[149], що обіймав класи композиції, теоретичні та історичні дисципліни. Формування факультету відбувалося під час діяльності Семена Семеновича Богатирьова (1917–1919; 1922–1941)[150], який поєднав у собі видатного викладача, музикознавця і композитора. Постать С. С. Богатирьова, була визначальною для розвитку теоретичної думки, піднесення композиторської творчості не тільки в тодішній столиці Української республіки, а й мала суттєвий вплив на динаміку музичної освіти в масштабах усієї країни.

Наслідуючи знання та досвід професорів Петербурзької консерваторії, учнів М. А. Римського-Корсакова – Й. І. Вітоля, В. І. Калафаті та М. О. Штейнберга, С. С. Богатирьов[151] сформував професійне кредо, що вступало в протиріччя з проявами псевдомистецтва 1920-х років. Музиканту були чужими крайнощі, пов'язані, як із перериванням культурних традицій, так і з всепоглинаючим зануренням у фольклор. У той же час він всіляко заохочував до вивчення української народної музики, що яскраво віддзеркалилось у творчості його учнів. У класі ретельно аналізувались і оркеструвались твори М. Лисенка. Щиро вшановуючи українську національну культуру, С. С. Богатирьов опанував українську мову, на якій довгий час читав лекції та написав курс контрапункту строгого письма[152].

Згадуючи вчителя, Веніамін Савелійович Тольба свідчив: «<…> Семен Семенович вів увесь теоретичний цикл: гармонію, контрапункт, фугу, аналіз музичних форм, інструментознавство й оркестровку, читання партитур і музичну літературу, а композиторам викладав вільне творення»[153]. Немало студентів-композиторів з класу С. С. Богатирьова наслідували цю його особливість, хоча й не в повному обсязі. Наприклад, доцент Харківської консерваторії, заслужений артист УРСР Зіновій Давидович Заграничний був одним з найбільш маститих, різнобічно освічених педагогів

---

149 Див.: Кравцов Т. С. Кафедра теории музики / Т. С. Кравцов // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. — Харьков, 1992. — С. 45–56.

150 У 1919–1922 роках С. С. Богатирьов очолював Кубанську консерваторію.

151 Консерваторію С. С. Богатирьов закінчив 1915 року; він також мав юридичну освіту.

152 Див.: Кравцов Т. С. Там само.

153 Тольба В. С. Воспоминания об учителе / В. С. Тольба // «С. С. Богатырев» Исследования. Статьи. Воспоминания // Редакторы-составители Г. А. Тюменева и Ю. Н. Холопов. — Москва : Сов. Композитор, 1972. — С. 275.

кафедри хорового диригування[154]; а професор кафедри В'ячеслав Андрійович Барабашов викладав, як композицію, так і музично-теоретичні дисципліни.

С. С. Богатирьов проводив уроки з композиції в присутності всіх учнів класу. Один з них – Валентин Тихонович Борисов через роки написав: «<…> ми <…> завдяки Семену Семеновичу знайомилися з останніми операми М. А. Римського-Корсакова, творами Скрябіна, з музикою Мясковського, Прокоф'єва, Стравінського, Равеля і багатьох інших, зовсім нам невідомих доти композиторів»[155]. С. С. Богатирьов відкривав студентам творчість П. Хіндеміта, А. Онеггера, П. Дюка, О. Респігі. Піклуючись про всебічну професійну освіту молоді, він запрошував для читання лекцій з історії західної та російської музики провідних фахівців Московської консерваторії – К. О. Кузнецова, Т. М. Ліванову, В. Е. Фермана та інших, оскільки на його факультеті бракувало власних викладачів-істориків.

Обіймаючи адміністративні посади завідувача кафедрою, декана теоретико-композиторського факультету та заступника директора, С. С. Богатирьов організовував творчі зустрічі студентів і викладачів вишу з видатними виконавцями та композиторами. Поміж ними були Левко Ревуцький, Сергій Прокоф'єв, професори Московської консерваторії Олександр Гольденвейзер, Генріх Нейгауз, Анатолій Доліво-Соботницький, знані французькі піаністи Габі та Робер Казадезюс, засновник японської композиторської школи, диригент, музичний діяч Косаку Ямада, видатний піаніст XX століття Артур Рубінштейн.

Про наслідки такої багатогранної професійно-освітньої роботи переконливо написав В. Т. Борисов: «Семен Семенович непомітно для нас самих, без умовлянь і агітації, виховав у нас тверді музично-естетичні принципи, які в подальшому не раз допомагали (та й понині допомагають) розібратися у всій складності й суперечливості багатьох явищ сучасної музики»[156]. За досягнення у справі підготовки висококваліфікованих кадрів для музичного мистецтва С. С. Богатирьов отримав звання заслуженого професора (1934). У травні 1941 року його призначили ректором Консерваторії, цей пост він обіймав декілька місяців (по жовтень).

Після евакуації С. С. Богатирьов, на жаль, не повернувся до Харкова. 1943 року він дав згоду на запропоновану йому посаду заступника директора з науково-навчальної частини Московської консерваторії[157], а через три роки одержав почесне звання заслуженого діяча мистецтв РРФСР. Фахівець світового рівня, доктор мистецтвознавства С. С. Богатирьов вперше розро-

---

[154] Див.: Прокопов С. Н., Коломиец О. Н. Кафедра хорового дирижирования / С. Н. Прокопов, О. Н. Коломиец // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. — Харьков, 1992. — С. 258–278.

[155] Борисов В. Т. Подлинный музыкант / В. Т. Борисов // Там само. — С. 254.

[156] Борисов В. Т. Там само. — С. 254.

[157] Вказану посаду він обіймав з 1943-го по 1948 рік, паралельно (з 1944-го) завідував кафедрою композиції, а з 1949-го й до кінця життя був деканом теоретико-композиторського факультету.

бив за традиціями С. І. Танєєва теорію оборотного контрапункту та подвійного канону, відновив незакінчену симфонію Es-dur П. Чайковського, виконану 1957 року. Один з московських учнів С. С. Богатирьова – відомий вчений Юрій Миколайович Холопов присвятив своєму професору статтю, що увійшла до збірника «Выдающиеся деятели теоретико-композиторского факультета Московской консерватории» (Москва : Музыка, 1966). Варіант вказаної статті відкриває неодноразово цитовану на цих сторінках збірку, яку разом з Ю. М. Холоповим уклала та редагувала найвідданіша учениця метра Галина Олександрівна Тюменєва, засновник та завідувач кафедри історії музики Харківської консерваторії протягом 32 років (1947–1979). Серед учнів композиторського класу С. С. Богатирьова в Московській консерваторії широкого визнання дістали народний артист СРСР, професор, ректор Тбіліської консерваторії (1965–1984) Сулхан Федорович Цинцадзе та народний артист України, лауреат національної премії України імені Т. Г. Шевченка Алемдар Сабитович Караманов.

Протягом усього московського періоду життя С. С. Богатирьов не поривав із Харківською консерваторією, цікавився успіхами своїх колишніх студентів. А вони складають істинний іконостас української музичної культури, визнаної далеко поза межами країни. Одним із найталановитіших учнів С. С. Богатирьова був Микола Терентійович Коляда, доцент Харківського музично-драматичного інституту, котрий прожив яскраве, але вельми коротке життя (1907–1935). Композитором української діаспори в США називають вихованця класу С. С. Богатирьова Миколу Олександровича Фоменка[158] – автора кількох опер, симфонічних, камерних та хорових творів, романсів на вірші Т. Шевченка, І. Франка, П. Тичини, тощо. 1951 року він емігрував до США, де працював професором Українського музичного інституту в Нью-Йорку, був активним пропагандистом творчості українських композиторів.

Серед вихованців С. С. Богатирьова – народний артист РРФСР Ісаак Осипович Дунаєвський; народний артист СРСР, професор, завідувач кафедри композиції (1968–1989), ректор (1954–1968) Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського Андрій Якович Штогаренко; народний артист УРСР, диригент Харківського театру опери та балету імені М. В. Лисенка (1931–1941 з перервою) та Київського українського академічного театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка (1934–1959 з перервою), професор Київської консерваторії Веніамін Савелійович Тольба; народний артист УРСР, заслужений діяч мистецтв Туркменської СРСР Юлій Сергійович Мейтус; заслужений діяч мистецтв України, диригент, професор, ректор Харківсько-

[158] М. О. Фоменко закінчив також вишу по класу фортепіано професора П. К. Луценка, був чудовим солістом і концертмейстером, виконавцем власних творів. Концертував разом із басом Костянтином Богуславським, дружиною – співачкою (сопрано) Ізабеллою Орловською. Див., зокрема: Лисенко Л. Ф. Павло Кіндратович Луценко та його учні: шляхи формування Харківської піаністичної школи / Л. Ф. Лисенко. — Харків : «Лівий берег», 1998. — 80 с.

го інституту мистецтв імені І. П. Котляревського (ХІМ, 1963–1967) Володимир Миколайович Нахабін; заслужений діяч мистецтв України, професор, завідувач кафедри композиції та інструментування ХІМ Дмитро Львович Клебанов; заслужений діяч мистецтв України, лауреат державної премії України імені М. Лисенка, ректор Харківської консерваторії (1944–1949), професор, завідувач кафедри композиції та інструментування ХІМ (1973–1988) Валентин Тихонович Борисов; професор, завідувач кафедри теорії музики, успадкованої від свого вчителя (1943–1970), Михайло Дмитрович Тіц.

***

1932 року молоді талановиті композитори і музикознавці, учні та сподвижники С. С. Богатирьова на чолі зі своїм наставником створили першу в країні організацію Спілки композиторів України. До творчого об'єднання ввійшли В. А. Барабашов, Ф. Ф. Богданов, В. Т. Борисов, Д. Л. Клебанов, М. Т. Коляда, Ю. С. Мейтус, В. М. Нахабін, В. П. Рибальченко, О. М. Сироткин, О. І. Стеблянко, М. Д. Тіц, Г. О. Тюменєва, А. Я. Штогаренко, який у 1936–1941 роках обіймав посаду заступника голови Спілки.

На той час початківці вже володіли певним творчим доробком. Так, М. Т. Коляда, музика якого має глибоко вкорінену фольклорну основу, був автором «Сюїти для симфонічного оркестру на українські народні теми» (1927), «Увертюри» для 2-х фортепіано, низки творів малих форм. Серед опусів, створених В. Т. Борисовим, – поема «Кармелюк» (1927), «Марш-увертюра» (1931) для симфонічного оркестру, три Квартети (1926, 1928, 1929). В. Н. Нахабін 1932 року написав Першу симфонію, трохи пізніше – балет «Міщанин з Тоскани» (1934), поставлений у Дніпропетровському театрі опери і балету та Київському – імені Т. Г. Шевченка (1936).

Перші кроки у кіномистецтві зробив Ю. С. Мейтус: 1928 року з його музикою вийшов фільм «Ночной извозчик», а 1932-го – кінострічка «Иван». Ю. С. Мейтус мав безпосереднє відношення до відкриття Українського театру музичної комедії в Харкові (1929): разом з О. П. Рябовим і Остапом Вишнею вони здійснили редакцію оперети Ж. Оффенбаха «Орфей у пеклі» з метою наблизити класику жанру до сучасного глядача. Молоді композитори збагатили музику оригіналу танцювальними номерами та куплетами, що відповідали гумористичним діалогам Остапа Вишні. Останній виконав аналогічну роботу з М. Д. Тіцем щодо опери С. С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм». Творчий тандем репрезентував новітню редакцію лібрето та вокальні й танцювальні номери, засновані на тематичному матеріалі популярних романсів, народних пісень і джазових мелодій. У новоствореному Українському театрі музичної комедії була поставлена й перша оперета І. О. Дунаєвського «Женихи».

У Харківському, Київському й Ворошиловградському театрах опери та балету відбулися прем'єри опери «Перекоп», що належала колективу «богатирьовців» – Ю. С. Мейтусу, В. П. Рибальченку й М. Д. Тіцу (1939). Їх творча співпраця мала продовження і в наступному році, результатом

чого стала нова опера – «Гайдамаки». Трупа філії Великого театру в Москві 1939 року втілила в життя постанову балету Д. Л. Клебанова «Світлана», на прем'єру якої прибули представники Харківської Спілки композиторів – С. С. Богатирьов, М. Д. Тіц, В. М. Нахабін та В. Т. Борисов[159].

Навіть вибірково наведені опуси молодої когорти композиторів є ілюстрацією їх могутнього художнього потенціалу, потягу до сміливого новаторства, невтримного творчого пошуку. Вони були в перших лавах майстрів, що прагнули голосно сказати власне слово в новому мистецтві, використовуючи задля цього всі можливості – із завзяттям творили в багатьох жанрах, співпрацювали з різними театральними трупами, камерними виконавцями і знаходили свою публіку.

***

Інноваційним у музичній фаховій освіті є відкриття в Харківському музично-драматичному інституті першої в країні «Кафедри народних інструментів», що стало закономірним результатом багаторічного розвитку виконавства на народних інструментах, яке здавна підтримувалося в місті. Ще наприкінці XIX століття авторитетний харківський музичний критик і композитор В. І. Сокальський, заохочуючи роботу відповідних аматорських гуртків, наголошував: «<…> тут мало-помалу готується відомий контингент публіки для більш серйозних і піднесених художніх насолод, назріває смак, розвивається здібність до сприйняття музичних вражень»[160]. У той же час в імперії існувала й інша думка, апологетом якої, зокрема, виступав російський музичний діяч В. Бессель: «Гра на балалайці, мандоліні, гітарі, концертіно, – писав він, – служить розвагою для тих, хто не може через недостатність коштів вивчати гру на гармоніці, скрипці, флейті або фортепіано, тобто гру на інструментах, котрі мають літературу, що могли би сприяти розвитку смаку й розумінню мистецтва взагалі»[161].

Еволюція виконавства на народних інструментах у Харкові стала підтвердженням перспективності зазначеного напрямку в музичній культурі не тільки столиці Слобожанщини, а й стимулом його розвитку в інших регіонах. Видатною подією в історії української культури став XII Археологічний з'їзд, що відбувся в Харкові 1902 року. Подвижницька праця Гната Хоткевича з виявлення 28 бандуристів і 37 лірників у Харківському та Богодухівському повітах привернула увагу суспільства до старовинного українського мистецтва. Його відродженню сприяв і загальнодоступний концерт у рамках з'їзду, де вперше в музичній культурі України були поєднані бандури, ліри і троїсті музики з метою репрезентації тембрових можливостей інструментів. Усе сві-

[159] Борисов В. Т. Подлинный музыкант / В. Т. Борисов // «С. С. Богатырев» Исследования. Статьи. Воспоминания // Редакторы-составители Г. А. Тюменева и Ю. Н. Холопов. — Москва : Сов. Композитор, 1972. — С. 253–259.

[160] Музыкальные заметки // Южный край. — 1898. — 28 января. Подпись: Дон-Диез.

[161] Бессель В. В. Об упадке музыки в С.-Петербурге / В. В. Бессель // Новое время. — 1896. — 20 мая.

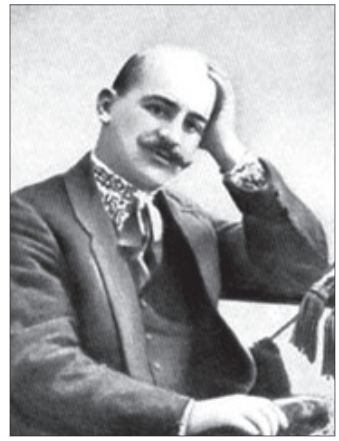

Г. М. Хоткевич

ливіше на концертну сцену виходило кобзарство, що вказувало на чітку новаторську тенденцію в цій царині національного мистецтва, визначним виразником якого став Гнат Мартинович Хоткевич.

Г. М. Хоткевич часто виступав у Харкові на вечорах славнозвісного «Музичного гуртка» П. І. Кравцова[162], котрим чимало було зроблено для розвитку та пропаганди народного мистецтва. До складу «Музичного гуртка» входили, зокрема, ансамблі мандолініст і балалаєчників, останній, по суті, – оркестр. Сформований 1899 року випускником Харківського музичного училища В. Й. Катанським[163] перший в Україні домрово-балалаєчний оркестр «андріївського типу» дебютував у рамках «Музичного гуртка» 1904 року[164]. У 1905 році любительський домрово-балалаєчний оркестр організував Володимир Андрійович Комаренко, вихованець того ж учбового закладу з класу кларнета. Серед харків'ян, що натхненно та послідовно відстоювали народне мистецтво – його збереження та піднесення – перший в Україні викладач-бандурист В. Кучугура-Кучеренко, якого М. В. Лисенко запросив до відкритої 1907 року Музично-драматичної школи, та С. П. Дрімцов, котрий разом із В. Кучугурою-Кучеренком реконструював бандуру, відзначену Гран-Прі на Паризькому конкурсі музичних інструментів (1912)[165]. Не випадково, що саме вихованець Харківського музичного училища Ю. Д. Енгель[166] виступив 1915 року на сторінках всеросійської преси із закликом сформувати в консерваторіях кафедри, які б «ближче і глибше» знайомили студентів з народною музикою[167]. Втім, минуло понад десять років, поки ця пропозиція була реалізована.

---

[162] Петро Іванович Кравцов – лікар, лектор, музикант, почесний член Харківського товариства розповсюдження грамотності серед народу, дід відомого українського композитора, доктора музикознавства, професора ХНУМ імені І. П. Котляревського Тараса Сергійовича Кравцова. Див.: Кононова О. В. Деякі тенденції музичного життя Харкова на порубіжні XIX–XX ст. // Культура України. — Харків : Мистецтвознавство, 2002. — С. 172–180.

[163] В. Й. Катанський отримав освіту в класах А. Юр'яна (теорія музики) та Ю. Юр'яна (труба); став військовим капельмейстером, а також вів оркестровий клас і викладав теоретичні дисципліни в реальному та музичному училищах. Див.: Бортник Є. О. Струнний інструментарій Слобідської України в минулому і сучасному // Музична Харківщина. Зб. наук. праць колективу авторів Харківського інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Упор.: Калашник П. П., Очеретовська Н. Л. — Харків, 1992. — С. 191–206.

[164] Южный Край. 1904. 28 февраля.

[165] Смоляга Н. В. Сергій Прокопович Дрімцов / Н. В. Смоляга // Музична Харківщина. — Харків, 1992. — С. 112–124.

[166] Ю. Енгель у 1898–1918 роках обіймав посаду завідувача музичного відділу газети «Русские ведомости».

[167] Энгель Ю. Музыкальное образование в России сущее и чаемое / Ю. Энгель // Музыкальный современник. 1915. Кн.1. — С. 22.

1920-і роки в тодішній столиці України відзначені появою кількох колективів народних інструментів різних складів – першого оркестру українських народних інструментів, сформованого Л. Гайдамакою, оркестру під орудою Л. Собецького та двох професійних колективів – оркестру, створеного В. А. Комаренком, і домрового ансамблю імені В. Андрєєва на чолі з Б. Семеновим[168]. Така активність стала поштовхом до відкриття 1921 року класів домри, бандури та балалайки (в музпрофшколах). Видатним організатором професійного навчання гри на народних інструментах був диригент і педагог-методист Володимир Андрійович Комаренко. 1924 року він підкреслював у своїй доповіді: «Давно вже слід було б ліквідувати аматорство в галузі викладання гри на народних інструментах, а, отже, це діло треба передати такої організації, яка весь час удосконалюється в цій області»[169]. Незадовго до заснування кафедри народних інструментів у Харківському музично-драматичному інституті на капельмейстерсько-хоровому факультеті були організовані класи народних інструментів: оркестровий і домровий – їх вів В. А. Комаренко та клас балалайки, гри на якій навчав М. Даньшев.

Формуванню кафедри народних інструментів (1926) сприяв тодішній ректор вишу Сергій Петрович Дрімцов – музично-громадський діяч, композитор, педагог, диригент, фольклорист, який вільно володів віолончеллю, гітарою, бандурою. Фундатор кафедри – В. А. Комаренко обіймав посаду завідуючого близько вісімнадцяти років (з невеликою перервою: 1926–1941; 1944–1947). За ініціативою С. П. Дрімцова були відкриті класи домри, балалайки і бандури, викладачем гри на якій він запросив Гната Мартиновича Хоткевича, котрий працював у вишу до свого арешту (1938). Видатний український музикант[170], письменник, історик, композитор, мистецтвознавець, етнограф, педагог, театральний і громадсько-політичний діяч він створив, так звану, харківську школу гри на бандурі, був автором численних музичних творів[171] і «Підручника гри на бандурі»[172] (1909).

Таким чином, кафедра народних інструментів мала достатню професійну основу, що стала запорукою стрімкого та невпинного розвитку новітньої структури вишу. Визнані фахівці, об'єднані палким прагненням підняти народне мистецтво на якісно новий рівень, вони в перші ж роки існування кафедри привернули до неї увагу суспільства та заслужили визнання спеціалістів всієї країни. Зокрема, Г. М. Хоткевич реалізував себе у вишу

---

[168] Див.: Бортник Е. А., Савиных В. Ф. Кафедра народных инструментов Украины / Е. А. Бортник, В. Ф. Савиных // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. — Харьков, 1992. — С. 197–220.

[169] Там само. — С. 199.

[170] Г. М. Хоткевич володів також скрипкою, фортепіано, мав баритон красивого тембру.

[171] До їх числа входять романси, хори, струнні квартети, твори великих форм для бандури й оркестру бандур.

[172] «Підручник гри на бандурі» неодноразово перевидавався, зокрема, 1968 року – у Детройті (США), 2003-го – у Харкові.

в кількох іпостасях: він був наставником сузір'я талановитих виконавців, серед яких – лауреат Першого Всесоюзного огляду-конкурсу виконавців на народних інструментах Л. Фінкельберг (Москва, 1939); організатором та художнім керівником студентського квартету бандуристів, що широко пропагував цей інструмент в концертних залах і на радіо; автором унікального труда, високо оціненого сучасниками та нащадками – «Музичні інструменти українського народу»[173] (1930) та невтомним творцем новітньої літератури для народних інструментів.

Процес формування випускаючих кафедр Консерваторії (вживемо початкову назву вишу) довоєнного періоду демонструє їх самодостатність, засновану на міцному професійному фундаменті, закладеному, в основному, в попередні десятиліття функціонування Музичного училища. У той же час нові реалії соціально-політичного устрою суспільства не могли не позначитись як на системі музичної освіти, так і на художній культурі в цілому. Автору даного нарису важливо підкреслити спадкоємність педагогічних традицій та їх розвиток на прикладі діяльності вишу, а також – інноваційні форми музичного життя, ініційовані викладачами Консерваторії, що сприяли розкриттю творчого потенціалу молоді.

Повернення муз

«У перші роки після війни, коли Харків піднімався з руїн і в ньому поступово відроджувалося культурне життя, – Філармонія на Сумській вулиці (під № 10) відкрила свої двері і ледь могла вмістити всіх прагнучих з новою жагою до життя, світла, мистецтва – почути своїх улюблених піаністів, скрипалів, співаків, познайомитися з новими іменами», – свідчить сучасниця культурного ренесансу Харкова, студентка Консерваторії повоєнної пори Нінель Борисівна Ліберолъ[174]. У травні 1949 року музична громадськість міста отримала подарунок: вперше до Харкова (на цілий тиждень!) з концертами приїхав Святослав Ріхтер, який став тріумфатором Всесоюзного конкурсу музикантів-виконавців (1945), з Ніною Дорліак. «У Консерваторії проходили останні заняття перед іспитами, – підкреслює Н. Б. Ліберолъ, – і наш викладач з історії російської музики – Галина Олександрівна Тюменєва, яка одночасно була художнім керівником Філармонії, одного разу, увійшовши в клас, сказала: «Сьогодні будемо вивчати живу сторінку історії – у мене вдома займається Ріхтер. Швидко збирайтеся й їдемо»»[175].

З чим можна порівняти такий урок – чотиригодинне занурення в таїнства майстерності генія? Можливо, з незабутнім спілкуванням С. Ріхтера зі студентами, до яких він прийшов у Консерваторію – грав вельми актуальні для них етюди Ф. Шопена, розмовляв на рівних не зі сцени, а спустившись в зал,

---

[173] 2012 року в Харкові вийшла друга редакція цієї книги.

[174] Либероль Н. Б. Вихревая стихия / Н. Б. Либероль // Аккорды любви. — Харьков, 2000. — С. 98.

[175] Там само. — С. 100.

фотографувався у дворі тодішнього будинку вишу[176]. Де зараз ці світлини? Одну я бачила у книжці Н. Б. Ліберолі і ще про одну читала в Інтернеті: «В аеропорту Лос-Анджелеса нас зустрічали російські музиканти-піаністи, а нині керівники Los Angeles Arts School – Сергій Сильванский і Ганна Парфьонова», – пише авторка. В будинку подружжя вона побачила «рідкісні фотографії великих російських музикантів XX століття, перш за все, Нейгауза та Ріхтера, який товаришував з піаністом і композитором Миколою Сильванським (батьком Сергія). На одному любительському знімку, зробленому в Харкові, – юний Ріхтер <…> під ручку з чарівною дамою в капелюшку з вуаллю (звичайно, Ніною Дорліак). А ось він разом з Миколою Сильванським серед учнів класу Нейгауза»[177]. Світ тісний: Південна Каліфорнія об'єднала і повоєнний Харків, і російських музикантів разом із українським композитором М. Й. Сильванським[178] – учнем Я. В. Фліера та В. А. Барабашова (Харківська консерваторія), і С. Сильванського – вихованця В. В. Топіліна…

Отже, у післявоєнний період, незважаючи на розруху та кадрові втрати, музичне життя продовжувалося. Педагогічна та концертна діяльність колективу Консерваторії характеризувалася прагненням відновити колишню значимість вишу, як в межах міста, так і в масштабах всієї країни. Вже 1945 року випускниця Харківської консерваторії піаністка Марія Єщенко (клас М. С. Хазановського) отримала почесний диплом Республіканського конкурсу, а 1946-го стала аспіранткою Московської консерваторії (клас С. Є. Фейнберга), як і її сестра Наталія Єщенко, що пізніше навчалась у того ж професора. До них приєдналися вихованець Н. Б. Ландесман – Віталій Сєчкін, котрий вступив до аспірантського класу Я. І. Зака, та Валентина Жубінська, яка удосконалювалася під керівництвом Г. Р. Гінзбурга. «Харківська піаністка Жубінська справила тут гарне враження, – зазначав С. С. Богатирьов[179]. – Особливо їй допоміг її ф-п [фортепіанний] концерт[180]. <...> Після Ніколаєвої це краща жінка – композитор-піаністка»[181]. Як стверджував той же кореспондент, схвального

[176] Консерваторія в ті роки розміщувалася в нинішній будівлі ХДАК на Бурсацькому узвозі.

[177] Грум-Гржимайло Т. Русская империя в Калифорнии [Електронний ресурс] / Т. Грум-Гржимайло // Режим доступу : http://moljane.narod.ru/Journal/01_56_mol/mol56_gg.html. (29.07.2017).

[178] М. Й. Сильванський закінчив Московську консерваторію по класу Я. В. Фліера (1944), по композиції навчався в Харківській консерваторії під керівництвом В. А. Барабашова (1950–1953). У 1944–1953 роках був солістом Харківської філармонії, займався педагогічною діяльністю. З 1953 – жив і працював у Києві, з 1955 – викладав у Київській консерваторії на кафедрі загального та спеціалізованого фортепіано (з 1963 – доцент).

[179] С. С. Богатирьов на той час обіймав посаду декана теоретико-композиторського факультету Московської консерваторії.

[180] В. Я. Жубінська закінчила Харківську консерваторію і як композитор (клас В. А. Барабашова).

[181] Польская И. Харьковская консерватория в музыкальном и социокультурном контексте конца 40-х – начала 50-х годов (из неопубликованных писем С. С. Богатырева к Л. И. Фаненштилю) / И. Польская // Мистецтво та освіта сьогодення. Проблеми

відгуку заслужив й інший абітурієнт, учень А. Л. Лунца – Олександр Снєгірьов. «Це п'ятий аспірант-піаніст у нас з Харкова – факт, який не можна не враховувати з позитивної сторони, так як з інших міст в аспірантуру майже ніхто зазвичай не потрапляє. ХДК може на цьому щось заробити», – резюмував С. С. Богатирьов[182]. У ті роки виконавських аспірантур було надзвичайно мало, й вступ до провідної Консерваторії держави вважався вкрай престижним.

Харківські музиканти поповнили число переможців конкурсів різних рівнів: М. Єщенко завоювала звання лауреата Міжнародного конкурсу імені Б. Сметани (Прага, 1951), В. Сєчкін став переможцем музичного конкурсу Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Берліні (1951), О. Снєгірьов – лауреатом двох конкурсів: Всеукраїнського (Київ, 1957) та Всесоюзного (Москва, 1957). Згодом піаністи стали знаними не лише як виконавці, а й як професори вишу: В. Я. Жубінська – Російської академії музики імені Гнесіних, В. В. Сєчкін був деканом Київської консерваторії (1972–1985), в якій О. М. Снєгірьов[183] керував кафедрою спеціального фортепіано (1983–1996), у 1971–1989 роках М. О. Єщенко очолювала аналогічну кафедру[184] в Харківському інституті мистецтв (ХІМ)[185] імені І. П. Котляревського, піаністка перша з інструменталістів-виконавців вишу захистила кандидатську дисертацію (1955).

Цікаво, що М. О. Єщенко завідувала кафедрою спеціального фортепіано вісімнадцять років, як і її наставник та попередник М. С. Хазановський, котрий прийняв керівництво підрозділом від свого вчителя Л. Й. Фаненштіля (1953). Педагогічна та адміністративна діяльність М. С. Хазановського[186] виявилася надзвичайно ефективною. Його клас закінчили лауреати регіонального та республіканських конкурсів Г. Л. Гельфгат, В. Є. Крамаренко, М. В. Сєчкін, О. Й. Могилевська, заслужені діячі мистецтв України професор Н. О. Єщенко і доцент Н. Б. Казимирова, кандидати мистецтвознавства, професори В. О. Сирятський та Н. В. Смоляга, І. М. Кармінська та інші. М. С. Хазановский мав рідкісний талант організатора. Зокрема, він був ініціатором і натхненником циклу концертів, присвячених 200-річчю Л. ван Бетховена. В залах Обласної філармонії, ХІМ, «Філармонії фізиків»

взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Збірник наукових праць. Вип. 18. — Харків, 2006. — С. 52.

[182] Там само. — С. 53.

[183] У 1953–1961 роках О. М. Снєгірьов був викладачем Харківської консерваторії.

[184] 1968 року кафедру спеціального фортепіано в черговий раз було поділено: на чолі першої стояли М. С. Хазановський, потім – М. О. Єщенко; другою керували, змінюючи один одного, В. Д. Захарченко, Б. О. Скловський, Ю. А. Смирнов, Ю. Ф. Вахраньов, а Н. О. Мельникова стала головою об'єднаних кафедр.

[185] 1963 року до Консерваторії був приєднаний Театральний інститут, чим і обумовлене перейменування вишу. До сьогодні Театральне і Музичне відділення нероздільні, хоча назви періодично змінюються. Але про це мова попереду.

[186] Отримавши диплом Харківської консерваторії, М. С. Хазановський екстерном закінчив Ленінградську консерваторію (клас Л. В. Ніколаєва).

М. С. Хазановський, В. Б. Шапіро, А. Д. Лебединець,
С. Т. Ріхтер, М. О. Єщенко, Б. О. Скловський, А. Л. Лунц

(ФТІНТ)[187] пролунали майже всі фортепіанні твори віденського класика в інтерпретації членів кафедри. Загальна серія вечорів, що складалася з дванадцяти програм, проходила з квітня 1969 по квітень 1970 року. Виконувались 32 Сонати, п'ять фортепіанних Концертів, кілька циклів варіацій, серед них 32 та 33, рондо, екосези, багателі, контрданси, Фантазія для фортепіано, хору та оркестру.

Про резонанс, який мав філармонічний цикл концертів, можна судити з розповідей очевидців: задля відновлення спокою та порядку навколо будівлі філармонії адміністрації довелося викликати кінну міліцію. З аншлагами проходили й концерти у ФТІНТі, про що повідомляла в своїй рецензії З. Б. Юферова: «Зал «філармонії» Інституту низьких температур знову гостинно відкрив свої двері для музикантів. Тут важко знайти вільне місце, а кількість бажаючих послухати музику Бетховена все збільшується»[188]. В цей же період Марія Єщенко виконала 32 сонати Л. ван Бетховена у власних клавірабендах, що стало справжнім музикантським подвигом[189].

У післявоєнний період харківська фортепіанна школа збагатилася цілою низкою яскравих імен. Серед них – учень Л. В. Ніколаєва, професор Веніамін Борисович Шапіро, який викладав з 1926 року в Київській консерваторії, а з 1950-го – у Харківській, де в нього навчалися лауреат музичного конкурсу Республіканського фестивалю молоді Сергій Кривоніс[190], що згодом став викладачем кафедри спеціального фортепіано, і майбутній керівник кафедри (1977–1987), кандидат мистецтвознавства професор Юлій Федорович Вахраньов – автор низки наукових статей та монографії «Исполнение музыки (поэтика)» (Харьков, 1994).

Випускниця Київської консерваторії по класу С. В. Тарновського, як і її брат – Володимир, Регіна Самійлівна Горовиць[191] на початку своєї про-

[187] Фізико-технічний інститут низьких температур НАН України. 1991 року інституту присвоєно ім'я його засновника Б. І. Вєркіна

[188] Юферова З. На концерті Марії Єщенко. У фізиків / З. Юферова // Вечірній Харків. — 1969. — 3 листопада.

[189] Докладніше див.: Кононова О. В. Марія Олександрівна Єщенко: концертна та педагогічна діяльність / О. В. Кононова [Монографія]. — Харків : видавництво «НТМТ», 2009. — 179 с.

[190] З третього курсу С. М. Кривоніс перевівся до Київської консерваторії, де навчався також і в асистентурі-стажування в класі професора Т. П. Кравченко.

[191] Докладніше див.: Руденко Н. І. Регіна Самійлівна Горовиць та її уроки / Н. І. Руденко. — Монографія. — Київ : КДВМУ, 2001. — 255 с.

фесійної кар'єри працювала в Київській, Московській та Харківській філармоніях, концертувала з Н. Мільштейном, Д. Ойстрахом, М. Полякіним, С. Фурером, Н. Бліндером, Л. Гілельс, А. Лещинським та іншими визначними музикантами. 1937 року піаністка розпочала педагогічну діяльність в Харківській консерваторії та Музичному училищі, повернувшись до Харкова після війни (1947), відновилася на роботі в Консерваторії[192]. Втім, 1954 року «внаслідок таємного голосування тов. Горовиць Р. С. – ст. викл. класу камерного ансамблю, яка не пройшла до складу форт. факультету <…> »[193] була звільнена з Харківської консерваторії. Країна переживала чергові складні часи, що не оминули й музичні вишу...[194]

Отже, в третій раз Р. С. Горовиць стала викладачем Харківської консерваторії 1962 року. Талановитий виконавець і педагог, вона виховала першокласних музикантів, серед них – дипломант Республіканського конкурсу імені М. В. Лисенка Борис Заранкін[195], що у газеті «Los Angeles Times» був охарактеризований як піаніст з тонким смаком, досконалим стилем і чудовою віртуозністю[196]; заслужені артисти України, професори кафедри спеціального фортепіано – лауреат Республіканського конкурсу імені М. В. Лисенка Сергій Сергійович Полусмяк[197] та Віктор Львович Макаров[198], котрий підготував 20 лауреатів міжнародних конкурсів; доцент цієї ж кафедри Ніна Іванівна Руденко; лауреат Республіканського конкурсу камерних виконавців «Золота осінь» і IV Міжнародного фестивалю сучасної музики в Москві, заслужений артист України, професор кафедри концертмейстерської майстерності Володимир Юрійович Соляников; кандидат мистецтвознавства, професор кафедри камерного ансамблю Сергій Павлович Колобков[199], доцент тієї ж кафедри Азат Амазаспович Аветісян; доцент кафедри загального та спеціалізованого фортепіано Віктор Борисович Лінецький[200], заслужений робітник освіти України, викладач-методист вищої категорії ХМУ ім. Б. Лятошинського Тамара Василівна Новічкова; завідуюча відділом

---

192 З 1949 року Р. С. Горовиць працювала за сумісництвом у Музичній десятирічці (ХССМШ-і).

193 Цитується за вище вказаним виданням: Руденко Н. І. Регіна Самійлівна Горовиць та її уроки… — С. 252.

194 Див., зокрема: Польская И. Харьковская консерватория в музыкальном и социокультурном контексте конца 40-х – начала 50-х годов (из неопубликованных писем С. С. Богатырева к Л. И. Фаненштилю)… Вказане видання.

195 Б. Заранкін вже кілька десятиліть живе і працює в Канаді.

196 Шустер Ф. Еще одна встреча с прекрасным [Електронний ресурс] / Ф. Шустер // Режим доступу : http://felixtours.com/articles/Once_more_Off_Centre_Music_Salon.html. (23.07.2017).

197 С. С. Полусмяк понад двадцять років концертує та викладає фортепіано у США.

198 У 1985–1998 роках В. Л. Макаров також очолював відділ спеціального фортепіано у ХССМШ-і; 1998 року оселився в Австралії.

199 С. П. Колобков закінчив також клас композиції Д. Л. Клебанова, був членом Спілки композиторів України.

200 В. Б. Лінецький більш, ніж чверть століття жив і працював в Ізраїлі; нині переїхав у США.

спеціального фортепіано ХССМШ-і Світлана Ігорівна Захарова; Леонід Наумович Маргаріус, який викладав у ХІМ, а потім – у ХССМШ-і, в його класі, зокрема, навчався Віталій Самошко – лауреат численних музичних змагань, у тому числі – імені Ферруччо Бузоні (І премія; Больцано, 1993), Міжнародного конкурсу молодих виконавців академічної музики (Монреаль, 1996), імені Королеви Єлизавети (Брюссель, 1999), де був удостоєний Гран-Прі. Брюссельський тріумф став початком нової фази творчого життя молодого піаніста. З 2001 року В. Самошко мешкає в Бельгії, активно концертує та викладає в Королівській Консерваторії Гента. Вже після від'їзду Л. Н. Маргаріуса з України його учнем у Піаністичній Академії «Incontri col Maestro» (Імола, Італія) був Олександр Романовський[201], переможець кількох міжнародних конкурсів, 1997 року удостоєний звання Почесного академіка Болонської філармонічної академії.

Представлений неповний перелік учнів[202] Регіни Самійлівни Горовиць є переконливим свідченням міцної фортепіанної школи, залишеної своїй Вітчизні Вчителем Музики, що так і не діждався формального визнання власних заслуг. Втім, була спроба висунути кандидатуру Р. С. Горовиць на звання доцента за підтримки Г. Нейгауза, Я. Флієра, Е. Гілельса, Н. Перельмана, П. Серебрякова, К. Аджемова, Ю. Брюшкова, В. Нахабіна, але не сталося… Більше того, наприкінці своєї педагогічної кар'єри Р. С. Горовиць працювала *асистентом (!)* кафедри спеціального фортепіано. Дізнавшись про переведення на цю посаду, Регіна Самійлівна відреагувала з притаманними їй гумором і оптимізмом: «Скоро меня переведут в студенты!». Тих, хто вершив її долю, вже немає, а ось учні видатного музиканта щедро поширюють по всьому світу професійні заповіти майстра аніскільки не бентежачись, що навчались вони не в професорському класі, та з гордістю рекомендуються: «учень Регіни Горовиць!»

Р. С. Горовиць серед вихованців (на першому плані – С. Полусмяк, Л. Маргаріус, С. Колобков; у середньому ряду – І. Полусмяк, В. Ангелова, Р. С. Горовиць, Н. Руденко, Т. Новічкова; стоять – А. Лаврушина, О. Морозова, Н. Чижик, С. Большакова). 1982 рік

Блискучими піаністами, відданими своїй справі викладачами ввійшли у колектив кафедри другої половини XX століття Н. О. Єщенко, Р. П. Па-

[201] 2008 року О. Романовський закінчив ще один навчальний заклад – «Королівський коледж музики» в Лондоні, де навчався в класі Дмитра Алексєєва.

[202] Більшість з наведених вихованців Р. С. Горовиць закінчили асистентури-стажування у Києві, Москві та Ленінграді.

пкова, В. І. Лозова, В. Є. Крамаренко, Г. Л. Гельфгат. Фахівцям та любителям фортепіанного мистецтва надовго запам'ятались тематичні концерти Наталії Олександрівни Єщенко, в яких вона інтерпретувала твори Ф. Шуберта, Дванадцять етюдів вищої виконавської майстерності Ф. Ліста, 24 Прелюдії Ф. Шопена, опуси українських композиторів – М. Лисенка, М. Тіца, О. Жука тощо. Піаністка неодноразово виступала солісткою симфонічних концертів під орудою І. Гусмана, В. Дубровського, В. Дударової, Є. Дущенка, К. Еліасберга, Кан-Сан-У, І. Пайна, А. Янсонса. Чимало записів Н. О. Єщенко зберігається в фондах Українського радіо. В ХНУМ плідно працюють учні професора – декан оркестрового факультету, кандидат мистецтвознавства, професор кафедри загального та спеціалізованого фортепіано Марина Володимирівна Бевз, концертмейстери Тетяна Башкатова, Людмила Венжега, Олена Левашова, Тетяна Ляшенко, Ганна Саламатова, Марина Фісун.

Значний вплив на професійне становлення доцента кафедри Римми Петрівни Папкової, окрім професора Л. Й. Фаненштіля, здійснив В. В. Топілін, з яким її об'єднували творчі та дружні стосунки в період педагогічної роботи останнього в Харкові. Викладацьку діяльність піаністки довго супроводили її концертні виступи. Особливо натхненно Римма Петрівна інтерпретувала твори композиторів-романтиків – Ф. Шуберта, Р. Шумана, Ф. Ліста, Й. Брамса. Р. П. Папкова поповнила професорсько-викладацький склад ХНУМ та інших музичних учбових закладів фахівцями високої проби. Її клас закінчили доктор мистецтвознавства, професор Н. Є. Гребенюк[203]; народний артист України, професор, завідувач кафедри композиції та інструментування В. М. Птушкін[204]; концертмейстер, дипломант численних міжнародних конкурсів, старший викладач кафедри сольного співу Д. А. Гендельман; кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри камерного ансамблю Н. Б. Міхєєва. В ХМУ відділом спеціального фортепіано керує вихованка Римми Петрівни кандидат мистецтвознавства О. Чередниченко; лауреат Республіканського конкурсу імені М. В. Лисенка Євген Сковородніков – нині професор Університету у Ванкувері (Канада). Немало учнів Р. П. Папкової працюють в Ізраїлі, Німеччині, США.

Вікторія Іванівна Лозова не мислила себе без педагогіки – постійно опікувала, пестила своїх численних студентів і в той же час невпинно самовдосконалювалася, переймала досвід старших колег в Alma Mater, на курсах підвищення кваліфікації в інших консерваторіях, тощо. По суті, її вчителями, окрім професора А. Л. Лунца, були В. В. Топілін і І. М. Полян, професори Ленінградської консерваторії Н. Є. Перельман і Московської – М. С. Воскресенський. Як виконавицю В. І. Лозову добре знали не тільки в рідному місті, а й в Києві, Москві, Ленінграді, де вона, зокрема, брала участь у популярних концертах-лекціях Л. А. Ентеліса. Піаністка

---

[203] Н. Є. Гребенюк є також випускницею кафедри академічного співу і працює в ХНУМ по своїй другій спеціальності.

[204] Композиторську освіту В. М. Птушкін отримав у класі Д. Л. Клебанова.

була великою шанувальницею романтичного мистецтва – її інтерпретації опусів Ф. Шуберта, Ф. Шопена, Ф. Ліста, А. Аренського не залишали байдужих у залі. Часто відбувалися класні вечори, особливо запам'ятався цикл, в якому студенти Вікторії Іванівни повністю репрезентували «Роки мандрів» Ф. Ліста. З класу доцента В. І. Лозової вийшли такі відомі музиканти, як заслужена артистка України, головний концертмейстер ХНАТОБ ім. М. В. Лисенка Інна Черничко, кандидати мистецтвознавства – професор ХНУМ Людмила Іванівна Кучер, доцент кафедри концертмейстерської майстерності Ніна Валентинівна Інюточкіна, завідувач кафедри камерного ансамблю Жанна Вікторівна Дедусенко, лауреат багатьох міжнародних фестивалів, доцент кафедри музичного мистецтва естради та джазу Сергій Петрович Давидов.

Яскравими концертантами були Віктор Євгенович Крамаренко та Гаррі Лазарович Гельфгат. Вихованці класу М. С. Хазановського, вони немов конкурували один з одним у складності й оригінальності програм, у кількості концертних виступів. Віддана публіка ніколи не була розчарована, а завжди із зацікавленістю слухала в їх інтерпретації твори вищої виконавської майстерності, опуси, що нечасто звучать зі сцени. Далеко не кожний артист вносить до своїх програм феєричні транскрипції Ф. Бузоні, Л. Годовського, С. Рахманінова, а В. Є. Крамаренку все це було доступно. Г. Л. Гельфгат не поступався колезі у віртуозності, проте на відміну від нього, виконував, як сольні, так і камерні програми. Тривалий час існувало відоме фортепіанне тріо у складі: Г. Гельфгат, В. Юр'єв, Г. Авер'янов, що користувалося визнанням та популярністю у слухачів. Віктор Євгенович мав схильність до монографічних програм із спадщини І. С. Баха, Ф. Шуберта, Р. Шумана, Ф. Ліста, Е. Гріга, О. Скрябіна. Гаррі Лазарович поряд із класичною та романтично літературою нерідко інтерпретував опуси своїх сучасників, за що й отримав спеціальну премію Спілки композиторів України «За краще виконання творів сучасних українських композиторів» (разом із дипломом) на Республіканському конкурсі імені М. В. Лисенка. Обидва викладача дали «путівку» в професійне життя десяткам фахівців. Клас В. Є. Крамаренка закінчило понад 100 студентів, що працюють по всій Україні та за її межами. Серед студентів Г. Л. Гельфгата – дипломант республіканських конкурсів, провідний концертмейстер класу Г. Б. Авер'янова, старший викладач кафедри камерного ансамблю Наталія Борисівна Гнатовська, піаністка та композитор, доцент кафедри загального та спеціалізованого фортепіано Олена Борисівна Гнатовська. Учнем Г. Л. Гельфгата у ХССМШ-і був Олександр Романовський, нагороджений Гран-Прі Міжнародного конкурсу юних піаністів Володимира Крайнєва (Харків, 1996).

Близько десяти років плідно працював у ХІМ випускник інституту Гнесіних Всеволод Данилович Захарченко, чиї уроки з вдячністю згадує автор цих рядків. Учень О. Ф. Гнесіної[205] та Т. Д. Гутмана, він привніс до педа-

[205] Цікаво, що серед учителів О. Ф. Гнесіної був П. Ю. Шльоцер, який у XIX столітті деякий час викладав і неодноразово концертував у Харкові.

гогічної діяльності кафедри високий професіоналізм всесвітньо визнаних піаністичних шкіл В. І. Сафонова та Г. Г. Нейгауза, що наслідували його професори. В класі В. Д. Захарченка навчалися народна артистка України, професор, ректор ХНУМ, завідувач кафедри спеціального фортепіано (з 2004) Тетяна Борисівна Вєркіна, професори тієї ж кафедри – Лариса Андріївна Кузьоміна та Олена Василівна Кононова, заслужений артист України, професор, завідувач кафедри теорії музики і фортепіано Державної академії культури (ХДАК) Олександр Давидович Скляров, провідний педагог відділу спеціального фортепіано ХССМШ-і Наталія Іваніна Баличева.

В ті ж роки на кафедру прийшла випускниця професора А. Л. Лунца Валентина Федорівна Шукайло, що й понині продовжує свою педагогічну діяльність. Високий професійний рівень професора кафедри постійно підтверджують її учні, виступаючи з клавірабендами, в концертах класу, отримуючи призові міста на конкурсах, оскільки прикладом служить активна концертна діяльність наставника: майже півтори сотні сольних та камерних концертів дала В. Ф. Шукайло в містах України та Росії – в Дніпродзержинську, Дніпропетровську, Києві, Кременчуці, Полтаві, Харкові, Москві, Орлі. Окрім програм з творів старих майстрів, Валентина Федорівна виконує музику сучасних композиторів, вона є найкращим інтерпретатором фортепіанних опусів своєї сестри – Людмили Шукайло. Немало уваги В. Ф. Шукайло приділяє методичній роботі, особливо такій важливій проблемі, як педалізація, за що їй особливо вдячні студенти та молоді викладачі, котрим суттєво допомагає в навчанні, виконавській та педагогічній діяльності багатолітній досвід майстра. Валентина Федорівна підготувала чимало лауреатів і дипломантів національних і міжнародних конкурсів, це, зокрема, кандидат мистецтвознавства, концертмейстер ХНУМ Ольга Михайлова; Вікторія Сушанова, яка нещодавно з успіхом захистила кандидатську дисертацію; Ольга Федорова – концертмейстер Баварської державної опери (Мюнхен); Наталія Федоренко, що нині живе і працює в Швейцарії та інші.

Майже одночасно на кафедру спеціального фортепіано прийшли талановиті випускники ХІМ Віктор Олексійович Сирятський, Ніна Іванівна Руденко та Тетяна Борисівна Вєркіна, які одразу ж виявили себе цілеспрямованими серйозними музикантами, яскравими та невтомними виконавцями. Віктор Олексійович Сирятський[206], широко освічений обдарований фахівець, працював на кафедрі кілька десятиліть (1971–2005). Він закінчив ХІМ як піаніст і композитор (класс професора І. К. Ковача); в аспірантурі Ленінградської консерваторії навчався по класах фортепіано (П. О. Серебряков), композиції (В. О. Успенський) і теорії та історії виконавського мистецтва (Л. А. Баренбойм). Цілком природно, що В. О. Сирятський розкрив себе

[206] Докладніше див.: Сирятская Т. Виктор Сирятский – пианист, педагог, композитор, ученый / Т. Сирятская // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : Збірник наукових статей. Вип. 36. — Харків, ХНУМ, 2012. — С. 34–48; Сухленко И. Секреты мастерства: в классе Виктора Сирятского / И. Сухленко // … . Там само. — С. 48–57.

у професійній діяльності багатогранно – виступав із клавірабендами і як соліст симфонічного оркестру в Харкові, Ленінграді, за кордоном. Йому належить низка фортепіанних творів, Симфоніета для 2-х фортепіано та 14 ударних, Концерт для віолончелі з камерним оркестром тощо.

Тема кандидатської дисертації В. О. Сирятського – «Піаністична спадщина М. Мусоргського в контексті європейської фортепіанної культури» знайшла своє продовження в монографії «Мусоргський та його вплив на європейське фортепіанне мистецтво», що входить до переліку рекомендованої літератури з курсу «Історії фортепіанного мистецтва». Необхідними в навчальному процесі піаністів стали науково-методичні рекомендації дослідника – «Глен Гульд і його виконавське світовідчуття». Віктор Олексійович підготував кількох лауреатів та дипломантів міжнародних конкурсів: Н. Гильова, О. Цигичко, кандидат мистецтвознавства, доцент Юрій Кирилович Попов, що працює на кафедрі спеціального фортепіано. Випускниками його класу є кандидати мистецтвознавства, доценти тієї ж кафедри Тетяна Олександрівна Сирятська та завідувач аспірантури, асистентури-стажування і докторантури Ірина Юріївна Сухленко; провідний концертмейстер кафедри оркестрових духових інструментів і оперно-симфонічного диригування, дипломант «Кращий концертмейстер» Першого Всеукраїнського конкурсу молодих виконавців «Слобожанський вернісаж – 2004», кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри загального та спеціалізованого фортепіано Марія Сергіївна Линник.

Ніна Іванівна Руденко завжди була активною концертанткою – як учениця ХССМШ-і та студентка ХІМ, і як асистент-стажист Московської консерваторії (клас Г. Б. Аксельрода). Педагогічна робота в Alma Mater не відвернула піаністку від виконавської діяльності – вона постійно давала клавірабенди з новими програмами, виступала у численних концертах (кафедральних, збірних, вузівських тощо), була солісткою симфонічних вечорів під орудою А. Калабухіна, В. Колеушка, С. Госачинського, В. Жорданії. Чимало зробила Н. І. Руденко задля увічнення пам'яті свого Вчителя Регіни Самійлівни Горовиць та збереження її педагогічних принципів для нащадків у наукових статтях, книзі «Регіна Самійлівна Горовиць та її уроки» (Київ, 2001), навчальному посібнику «Вивчення музичних стилів за методою Р. С. Горовиць». За цією методою доцент кафедри Н. І. Руденко і вчить своїх студентів, серед яких є лауреати республіканських та міжнародних конкурсів і фестивалів – Л. Лисенко, В. Козир, О. Глотова, Ян Ці Яо, О. Шаповал та інші.

Не просто писати про ректора. Втім, у останній тритині XX століття молодий викладач Тетяна Борисівна Вєркіна, навряд чи бачила себе на цій посаді, хоча й твердо вірила: «Консерваторія» має бути центром музичного життя міста, що невтомно повторювала оточуючим, серед котрих був і автор цих рядків. Як тут не позаздрити з позицій XXI століття?! – Адже час продемонстрував: мрії збуваються! Проте, все ще попереду…

Отже, діяльність у вишу фахівця-початківця Т. Б. Вєркіної можна охарактеризувати як високопрофесійну, ініціативну, наполегливу. Цьому сприяли й знання, набуті у Харкові, й стажування в Московській консер-

ваторії в класі С. Г. Нейгауза, й асистентура-стажування під керівництвом Є. В. Малініна, який також належав до школи Г. Г. Нейгауза. Така освіта багато до чого зобов'язує, зокрема, – до творчого горіння. Саме це й супроводило початок виконавського та педагогічного шляху піаністки. Згадуються, наприклад, її інтерпретація 24 Прелюдій Ф. Шопена в Харківській філармонії, виконання незаслужено забутих у музичному житті Харкова Концерту Й. Гайдна для фортепіано та скрипки (партія скрипки – тоді ще заслужений артист України І. Шаповалов) і подвійного Концерту В. Моцарта (разом із заслуженим артистом Росії А. Севідовим), прем'єри Концертів Д. Бортнянського[207], А. Шнітке, Я. Ряетса, що відбулись у виконанні Т. Б. Вєркіної під орудою диригентів О. Алексєєва, С. Дудкіна, А. Калабухіна, З. Хакназарова, С. Кочаряна. Саме в XX столітті піаністка виявила себе й як талановита співачка, перша виконавиця вокальних циклів Валентина Бібіка і Володимира Птушкіна, а також їх фортепіанних творів.

Після прем'єри вокального циклу В. Птушкіна на вірші С. Сапелюка. Тетяна Вєркіна з композитором та поетом

Що стосується педагогічної роботи, то й дана царина діяльності була відзначена помітними успіхами. Так, на Республіканському конкурсі ім. М. В. Лисенка студент Віктор Хмелевський отримав диплом та почесну грамоту (1981); Ольга Монах 1993 року стала переможцем Міжнародного конкурсу ім. П. Луценка (Харків); асистент-стажист цього ж класу Іветта Ірха одержала І премію на Міжнародному конкурсі піаністів у Швеції (1994); 1995 року Руслан Одинцов здобув І премію Конкурсу піаністів MTNA Competition (м. Нью-Джерсі, США). Лауреати наведені вибірково, оскільки їх було чимало навіть у XX столітті, тому відсилаємо всіх, хто зацікавився цим питанням до книги[208], де репрезентована повна інформація, хоча видання датоване 2016 роком, а зараз вже 2017-й… Поки що ми залишимо незавершеним творчий портрет доцента ХІМ Т. Б. Вєркіної, маючи намір повернутися до нього в наступному розділі.

Коротким і пам'ятним було перебування в Харкові дипломанта IV Міжнародного конкурсу імені П. І. Чайковського Юрія Авеніровича Смир-

[207] Рукопис Концерту Д. Бортнянського незадовго до цього було виявлено в одному з архівів Парижа.

[208] Тетяна Вєркіна: Мистецтвом змінювати світ : зб. наук.-метод. матеріалів / Харк. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського; заг. ред. та упоряд. Л. І. Шубіна. — Харків : Фактор, 2016. — С. 400–405.

нова[209], який закінчив Московську консерваторію по класу професора В. В. Горностаєвої. Змістовні масштабні програми його концертів у залах ХІМ і Філармонії стали відмінною професійною школою не тільки для студентів, а й для всіх музикантів-фахівців. Високою майстерністю і натхненням вирізнялися камерні виступи піаніста з видатними скрипалями Ґідоном Кремером і Тетяною Гринденко. Одна з учениць Ю. А. Смирнова – Євгенія Семенівна Нікітська нині керує кафедрою концертмейстерської майстерності.

1987 року посада завідувача кафедри спеціального фортепіано № 2[210] перейшла до випускниці Казанської консерваторії (клас професора А. С. Лемана) та асистентури-стажування (клас професора Н. О. Фоміної) Наталії Олександрівни Мельникової, яка через два роки очолила об'єднані фортепіанні кафедри. Клас Н. О. Мельникової закінчили понад 70 студентів, серед яких лауреати міжнародних конкурсів в Україні, Молдові, Росії, Бельгії, Румунії, Франції, Чехії: І. Сапожнікова, М. Баранова, А. П'ятак, С. Косенко, О. Коренєва, А. Напльокова, Н. Золотарьова, С. Школяренко. Ученицею Н. О. Мельникової була кандидат педагогічних наук, професор цієї ж кафедри, а нині й проректор з наукової та виховної роботи Наталія Вікторівна Горецька, чия діяльність у повній мірі розгорнулась у XXI столітті.

Н. О. Мельникова входила до складу журі міжнародних конкурсів в Україні, Росії, Чехії. Як виконавиця концертувала в ансамблі з народними артистами України та Росії Г. Олійниченко, І. Яценко, О. Чайковським, заслуженими артистами М. Суком та О. Кошванцем. Виступала солісткою в симфонічних концертах під орудою народного артиста України А. Калабухіна, заслужених артистів України Ю. Янко, М. Дядюри, В. Сіренка. 2004 року Н. О. Мельникова склала з себе повноваження завідувача кафедрою.

Виразною індивідуальністю відзначена виконавська та педагогічна діяльність лауреата Міжнародного конкурсу Королеви Єлизавети (1975) Сергія Юрієвича Юшкевича[211]. Вихованець ХССМШ-і (клас В. О. Кричевської) та Московської консерваторії по класу В. К. Мержанова, в якого навчався і в асистентурі-стажування, він пов'язав усю свою подальшу професійну діяльність з Харковом. Талановитого інтерпретатора фортепіанної літератури різних стилів і жанрів вшановує публіка, що відвідує його сольні, камерні та симфонічні концерти. Втім, географія виступів музиканта простягається далеко поза межі Харкова. Піаніст виступав у багатьох містах України, Росії, Вірменії, Грузії, а також – в Угорщині, Франції, Бельгії. З його виконавським мистецтвом можна ознайомитися завдяки компакт-диску (Франція, 1999). Запис містить фортепіанні твори С. Ю. Юшкевича – віртуозні транскрипції й обробки народних мелодій, що також опубліковані у Франції. В особі

[209] Ю. А. Смирнов очолював кафедру спеціального фортепіано № 2 ХІМ з 1973-го по 1976 рік.

[210] 1989 року кафедри були об'єднані.

[211] Піаніст був відзначений також спеціальною премією міста Брюсселя.

С. Ю. Юшкевича[212] студенти мають прекрасний приклад для наслідування та стимул задля власного професійного зростання. Його клас закінчили лауреати міжнародних конкурсів Ірина Денисенко, Іветта Ірха, Тарас Багінець – соліст Свердловської державної академічної філармонії, органіст, клавесиніст, засновник та художній керівник щорічного Міжнародного фестивалю «Bach-Fest». Згадуючи свого наставника, Т. Багінець підкреслює: «Я вчився в нього і як піаніст, і як органіст. Він виключно тонкий та майстерний музикант, прекрасний педагог і піаніст, що концертує. Він вчив мене головному – музиці. Саме Сергій Юрійович дав мені ґрунтовну підготовку, консультував під час підготовки до органних концертів»[213].

Таким чином, в діяльності кафедри спеціального фортепіано вбачається прогресивна динаміка, обумовлена залученням до педагогічної роботи, крім власних кадрів, вихованців інших музичних вишів, що безумовно, збагатило творчий потенціал колективу, дало змогу порівняти методи викладання та виконавські домінанти різних піаністичних шкіл. У післявоєнний період ряд випускників і студентів кафедри стали переможцями республіканських і міжнародних конкурсів, активізація ж цього процесу відноситься до кінця XX століття, що пов'язано з набуттям Україною незалежності.

***

З диференціацією фортепіанного факультету пов'язане утворення кафедри загального та спеціалізованого фортепіано[214] як самостійної структурної одиниці (1960). Місце, яке вона посідає в структурі вишу можна розцінювати і як одне з центральних, оскільки студенти всіх спеціалізацій (окрім «фортепіано та орган») набувають саме тут піаністичні навички, і як скромне допоміжне, але «обов'язкове». Не випадково певний час дисципліна мала саме таку назву – «Обов'язкове фортепіано». Дослідження історії кафедри розпочалось 1992 року в зв'язку з підготовкою першої збірки, присвяченої ювілею ХІМ. Автором статті у вказаному виданні (1992) та аналогічному наступному (2007) була талановита піаністка, педагог та науковець, кандидат мистецтвознавства, професор кафедри Наталія Вікторівна Смоляга[215].

---

[212] Важко обійти мовчанням хобі С. Ю. Юшкевича, в якому він розкрився як справжній профі. Піаніст відомий у певних колах як міжнародний гросмейстер з шашкової композиції та міжнародний гросмейстер Почесного Ступеня, дворазовий чемпіон СРСР, 14-разовий чемпіон України, багаторазовий переможець міжнародних змагань. Член журі понад 60 міжнародних, всесоюзних і республіканських конкурсів з шашкової композиції, національний арбітр.

[213] Солдатова М. «Играем сначала» [Електронний ресурс] / М. Солдатова // Режим доступу : http://baginets.ru/ media/pressa/6615/page/1/. (15.08.2017).

[214] Таку назву кафедра отримала 1990 року, спершу вона називалась «Кафедра загального фортепіано».

[215] Смоляга Н. В. Кафедра общего и специализированного фортепиано // «Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992» — Харьков, 1992. — С. 145–152; Смоляга Н. В. «Обов'язковий клас»: кафедра загального та спеціалізованого фортепіано // Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського дер-

Як і інші новоутворені кафедри повоєнної доби та періоду відлиги, кафедра загального фортепіано спочатку існувала як Відділ у структурі провідної кафедри. Втім цілі, що стояли перед викладачами загального фортепіано потребували розробки самостійних навчальних планів і програм, які мали диференціюватися за спеціалізаціями, ретельного вивчення існуючих проблем, а не зверхнього відношення до них, формування кола наукової проблематики, спрямованої як на розвиток кафедри в цілому, так і на підвищення наукового цензу кожного з викладачів тощо.

Біля витоків «загальної» кафедри стояли високопрофесійні викладачі, зокрема, випускниця Санкт-Петербурзької консерваторії доцент Аліса Миколаївна Гольдінгер[216], що працювала у виші з 1920 року. Серед її учнів були композитори Б. Л. Яровинський, І. К. Ковач, кандидати мистецтвознавства – композитор і музикознавець І. С. Польський, доцент І. Я. Бєлєнкова. У 1934–1951 роках відділ загального фортепіано очолювала випускниця Московської консерваторії, доцент Галина Ксенофонтівна Степанова, що користувалася вагомим авторитетом як освічений і вдумливий фахівець. Її колегою була вихованка Берлінської консерваторії Кліндворта-Шарвенка Марія Львівна Гузікова, яка отримала таку характеристику в «Свідоцтві» про закінчення Консерваторії: «Дівиця Гузікова здала випускний іспит по класу фортепіано доктора Гінзбурга. Вона завжди була дуже старанна і уважна, зробила дуже великі успіхи. Її техніка добре і рівномірно розвинена, її гра відрізняється темпераментом і природним почуттям»[217]. Документ підписаний головою Берлінської консерваторії Шарвенка (з 1881) К. Шарвенкою, керівником Консерваторії Кліндворта-Шарвенка (1993–1905) Ф. Шарвенкою та його наступником Р. Робичеком. М. Л. Гузікова за сумісництвом працювала в ХССМШ-і, де в її класі, навчався майбутній композитор і доктор мистецтвознавства, професор Т. С. Кравцов. Викладачем курсу загального фортепіано була мати відомих українських музикантів Віталія та Михайла Сєчкіних – Захарченко-Сєчкіна Марія Климентіївна, яка отримала освіту в Харківському музично-драматичному інституті. З вдячністю згадуючи уроки Марії Климентіївни, завідувач кафедри історії музики ХНУМ Л. І. Шубіна відзначала вміння викладача з захопленням розкривати студентам, особливо тим, хто приїхав з Росії, світ української музики[218]. Таким чином, професійний фундамент кафедри загального та спеціалізованого фортепіано вирізняється поєднанням західноєвропейської та східноєвропейської шкіл, що визначило перспективу її розвитку як самостійного, самодостатнього творчого колективу.

жавного університету мистецтв імені І. П. Котляревського // Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. — Харків : Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського, 2007. — С. 232–240.

[216] А. М. Гольдінгер закінчила Санкт-Петербурзьку консерваторію (1910) з малою срібною медаллю.

[217] Архів ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Особиста справа М. Л. Гузікової.

[218] Смоляга Н. В. Кафедра общего и специализированного фортепиано... Вказане видання. — С. 146.

Помітною фігурою у виші був його вихованець Валентин Олександрович Теплов, який працював в Alma Mater з 1947 по 1957 рік – викладав загальне фортепіано й очолював Відділ (1951–1957), а паралельно обіймав адміністративні посади[219]. В його класі навчались Т. С. Кравцов, кандидати мистецтвознавства, професор кафедри З. Б. Юферова та професор П. П. Калашник. Леоніла Семенівна Пестриченко, випускниця класу Л. Й. Фаненштіля, яка замінила В. О. Теплова на посаді завідувача Відділом, стала організатором та першим керівником кафедри загального фортепіано. Як влучно зазначила Н. В. Смоляга, «однією з найважливіших цілей курсу загального фортепіано є наближення викладання до тих завдань, які постануть перед музикантами в їх подальшій самостійній практичній діяльності. Важливу роль відіграє в цьому опрацьовування ансамблевої літератури і придбання навичок акомпанементу»[220]. Цим пояснюється запрошення до роботи на кафедрі викладачів з досвідом концертмейстерської практики – А. М. Меселевської, К. А. Скловської, О. В. Хлопової-Обухової, Т. О. Іваненко, Є. П. Леонтьєвої.

Учениця М. С. Хазановського, Євгенія Павлівна Леонтьєва, котра очолювала кафедру у 1968–1976 роках, чимало зробила для підняття її рейтингу по навчальному, методичному, виховному та іншим видам діяльності. Були переглянуті всі навчальні плани, введені технічні заліки, проводились конкурси студентів на краще виконання сольних фортепіанних творів, акомпанементів, читання нот з листа, тощо. Активізувалась виконавська робота викладачів – з клавірабендами виступали Н. В. Смоляга, В. І. Приходько, В. Б. Лінецький, В. Т. Стогній. Склався відомий фортепіанний дует В. Б. Лінецький – В. Т. Стогній, який протягом чотирнадцяти років своєї концертної діяльності набув популярності у Харкові, виступав у Києві, Луганську. До репертуару ансамблю входили опуси класичної, романтичної та сучасної музики, спеціально для них писали твори В. Бібік, О. Гнатовська, Ю. Іщенко. Цей вид музикування отримав продовження на кафедрі: у фортепіанних дуетах виступали В. І. Приходько – О. В. Кононова, О. Б. Гнатовська – О. В. Кононова, Н. В. Смоляга – М. В. Бевз, К. В. Тимофєєва (Тищенко) – К. В. Підпорінова.

За час завідування кафедри Олександри Олександрівни Журавльової (1976–1984) все частіше відбувалися відкриті концерти студентів, класні вечори. Розпочалась ґрунтовна наукова діяльність викладачів – над кандидатськими дисертаціями працювали Н. В. Смоляга та В. І. Приходько. У 1984–1988 роках керівником кафедри була доцент Лариса Андріївна Кузьоміна.

З 1988 року посаду завідувача обіймає кандидат мистецтвознавства, доцент Олена Василівна Кононова. За останні роки XX ст. відбулися успіш-

---

[219] В. О. Теплов завідував учбовою частиною, був деканом виконавських факультетів та виконував обов'язки заступника директора з науково-учбової частини.

[220] Смоляга Н. В. Кафедра общего и специализированного фортепиано... Вказане видання. — С. 147.

ні захисти кандидатських дисертацій Н. В. Смоляги та В. І. Приходько, розширилася сфера наукових інтересів членів кафедри. З'явились науково-методичні розробки присвячені творчості В. С. Бібіка (Б. А. Чурілова), М. Д. Тіца (Л. Ф. Лисенко), Г. Чеботарян (О. О. Журавльова), В. Т. Борисова (М. В. Бевз). 1991 року вперше в Україні на базі кафедри загального та спеціалізованого фортепіано було проведено Республіканський семінар-практикум «Удосконалення методики викладання курсу загального та спеціалізованого фортепіано». Викладачі активізували свою участь у наукових конференціях різних рівнів – ХІМ, міжвузівських, республіканських. Налагодився тісний зв'язок з Харківською організацією Спілки композиторів України, членами якої є О. Б. Гнатовська та О. В. Кононова. Концертні програми викладачів поповнилися творами композиторів Харкова – В. Т. Борисова, В. С. Бібіка, І. К. Ковача, І. С. Польського, В. М. Птушкіна, О. Б. Гнатовської, М. В. Кармінського, дружина якого з 1995 року викладає на кафедрі загального та спеціалізованого фортепіано. Розширився перелік концертних площадок, на яких виступали члени кафедри: окрім ХІМ, – Харківська організація СК, Філармонія, Будинок органної та камерної музики, бібліотеки ім. В. Г. Короленка та ім. К. С. Станіславського, Будинок Актора, ХДАК, ДМШ тощо.

Найголовніша мета членів кафедри всіх років її існування – бути корисними своїм учням, допомагати їм у творчому становленні, всіляко сприяти розвитку піаністичних навиків студентів різних спеціалізацій, розширюючи їх професійні горизонти, підтримувати потяг молодих виконавців до концертної діяльності.

***

Кафедра струнних інструментів відома іменами видатних маестро, одним з них є Адольф Арнольдович Ліщинський, який був завідувачем у 1958–1980 роках. Його виконавська та педагогічна діяльність – це ціла епоха в скрипковому мистецтві країни. Ім'я А. А. Ліщинського з'явилося на афішах Харкова ще 1924 року. Скрипаль-вундеркінд одразу привернув увагу фахівців і широкої публіки. Отримавши професійну освіту в Берлінській вищій школі музики під керівництвом Карла Флеша, він заслужив таку характеристику свого вчителя: «Адольф Ліщинський з Харкова був моїм учнем з 1929 по 1932 рік. За цей час він розвинувся у відмінного скрипаля. Він володіє як класичним, так і сучасним репертуаром, отримав у Вищій школі хорошу оркестрову практику, а також виявив великий інтерес до педагогіки. Але в першу чергу, він є абсолютно видатним солістом, з однаково

А. А. Ліщинський

блискучими звуковими, технічними і музичними якостями»[221]. Показово, що в тому ж класі навчався Генрик Шерінг, який згодом став всесвітньо відомим виконавцем, і на зустрічі зі студентами Московської консерваторії (1962) зізнавався: крім К. Флеша у нього в ті роки був один суперник – Адольф Ліщинський.

Не дивно, що, повернувшись до України, А. А. Ліщинський заблищав на естраді, нітрохи не бентежачись суперництва з такими відомими скрипалями, як Й. Сігеті, Я. Кубелик, М. Полякін, М. Ерденко, що концертували в 1930-ті роки в Харкові. Здобувши 1935 року звання лауреата Всесоюзного конкурсу музикантів-виконавців у Ленінграді, А. А. Ліщинський продовжував збагачувати свій репертуар, виступав із сольними, камерними та симфонічними програмами під орудою К. Зандерлінга, Н. Рахліна, О. Климова. Будучи учасником відомих квартетів, репрезентував спадщину старих майстрів і творчість сучасних українських композиторів – Д. Клебанова, М. Тіца, В. Борисова, Г. Цицалюка, В. Бібіка.

Безумовно, вчитися у такого викладача завжди вважалося престижним. Серед учнів А. А. Ліщинського 1944–1956 років – видатний скрипаль Альберт Марков[222], чиє ім'я занесено в книгу «Великі скрипалі» та Музичний енциклопедичний словник Гроува. А. Марков – володар золотої медалі Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Москві (1957), лауреат Міжнародних конкурсів ім. Королеви Єлизавети (1959) та ім. П. Чайковського (1962). Після п'ятнадцяти років роботи в інституті імені Гнесіних музикант емігрував до США, де 1976 року дебютував як соліст у супроводі Х'юстонського симфонічного оркестру. Після першого виступу А. Маркова в Америці «The New York Times» назвала його «досконалим чарівником»[223]. З 1981 року скрипаль викладав в Манхеттенській Школі Музики. Учнями А. А. Ліщинського також були лауреат конкурсу імені П. Чайковського (1962), артист Ленінградського академічного симфонічного оркестру Вадим Селицький; переможець міжнародного конкурсу скрипалів у Празі (1964) і трьох Всесоюзних конкурсів Григорій Фейгін[224], який викладав у Московській консерваторії (на початку 1990-х), а 1995 року став професором консерваторії в Токіо[225]. Вихованець професора А. А. Ліщинського

---

[221] Фрагмент листа К. Флеша з Баден-Бадена від 15 листопада 1933 року. Цитується за статтею: Щелкановцева Е. М. Кафедра струнных инструментов / Е. М. Щелкановцева // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. — Харьков, 1992. — С. 168.

[222] 1956 року А. Марков був переведений до Державного музично-педагогічного інституту імені Гнесіних, який закінчив по класу скрипки Ю. І. Янкелевича (1957), у нього ж навчався і в аспірантурі. Під керівництвом А. І. Хачатуряна і Г. І. Літинського вивчав також композицію.

[223] Кафанова Л. Три Марковы три [Електронний ресурс] / Л. Кафанова // Режим доступу : https:// www.chayka.org/node/3324. (15.08.2017).

[224] Г. Фейгін потім продовжив навчання в Москві під керівництвом Д. Ф. Ойстраха та Д. М. Циганова.

[225] Офіційна назва – «Музичний коледж у Токіо».

Марк Могилевський[226] є лауреатом Всесоюзного конкурсу (Москва), Міжнародного – імені Паганіні (Генуя) та Республіканського конкурсу камерних ансамблів (Київ). М. Могилевський став концертмейстером симфонічного оркестру та викладачем Університету в Мельбурні (Австралія).

Клас Адольфа Арнольдовича закінчили лауреати Республіканського конкурсу Михайло Пітельман, котрий працює в Німеччині, та Володимир Ушков – доцент Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, засновник (разом із О. Спренцісом) фестивалів-конкурсів пам'яті Л. Добрянського, І. Бітуса, О. Горохова, автор книги «Нариси з історії та методики українського скрипкового виконавського мистецтва» (упорядник О. Спренціс, 2009)[227]. Справу свого вчителя на кафедрі струнних інструментів ХНУМ продовжує лауреат Міжнародного конкурсу імені М. В. Лисенка, кандидат мистецтвознавства Алла Олексіївна Мельник.

Знаною фігурою у віолончельному мистецтві України другої половини ХХ століття був Георгій Борисович Авер'янов. Вихованець школи імені П. Столярського та Одеської консерваторії, він завершив фахову освіту в аспірантурі Київської консерваторії під керівництвом Г. І. Пеккера та Г. В. Васильєва. Після нетривалого часу роботи у Львівській консерваторії, Г. Б. Авер'янов пов'язав усе подальше, надзвичайно успішне, професійне життя з Харковом. Він виявив себе не лише видатним викладачем, визнаним далеко поза меж України, талановитим виконавцем – солістом і ансамблістом, а й авторитетним адміністратором, котрий шістнадцять років очолював Харківський інститут мистецтв імені І. П. Котляревського (1975–1991)[228].

Георгій Борисович володів багатим репертуаром, що вміщував опуси композиторів усіх стилів. Нерідко він виконував музику українських авторів, зокрема, – «Елегію» В. Сокальського для віолончелі з оркестром у тематичному концерті, що ініціювала та провела в залі Філармонії його дружина Зінаїда Борисівна Юферова, дослідниця музичної та критичної спадщини митця. Тісні творчі стосунки Г. Б. Авер'янов підтримував із сучасними майстрами – Дмитром Клебановим і Віталієм Губаренком, став першим інтерпретатором їх Концертів для віолончелі з оркестром, створених у співпраці з виконавцем. Меморіальні опуси талановитому музиканту присвятили Ігор Ковач («Лірична музика» для віолончелі та камерного оркестру), Валентин Бібік (Друга соната для віолончелі та фортепіано) й Анатолій Гайденко (Соната-елегія для віолончелі та фортепіано «Pro memoria»).

---

[226] М. Могилевський продовжив навчання в аспірантурі Державного музично-педагогічного інституту імені Гнесіних (Москва) у класі Г. Є. Жисліна.

[227] Національна музична академія України імені П. І. Чайковського. Кафедра скрипки [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://knmau.com.ua/fakultety/orkestrovyy/kafedra-skrypky/. (15.08.2017).

[228] Г. Б. Авер'янов, взагалі, був широко ерудованою та обдарованою людиною – мав математичні здібності, входив до юнацької збірної Одеси з волейболу, добре грав у теніс, був завзятим шахістом, знавцем літератури, живопису.

Заслужений діяч мистецтв України, професор Г. Б. Авер'янов виховав цілу плеяду обдарованих віолончелістів, лауреатів республіканських конкурсів: В. Мальцев, О. Шапіро, В. Кругляков, А. Єздаков, С. Россоха, Н. Клочко, М. Безрозум, М. Авер'янова. Резюмуючи результати Всесоюзного конкурсу віолончелістів (1968), професійний рівень учасників та їх наставників, Мстислав Ростропович зауважив, що Г. Б. Авер'янов, учні якого – В. Кругляков і В. Мальцев – відмінно себе зарекомендували, входить «до гвардії нашої педагогіки»[229]. Вихованці харківського маестро успішно працюють в Україні, Німеччині, Ізраїлі, Греції.

Якщо Г. Б. Авер'янов акумулював у своїй педагогічній і виконавській діяльності все найкраще, що має українська віолончельна школа, то професор Олена Михайлівна Щелкановцева, котра навчалася в класах С. М. Кнушевицького, М. Л. Ростроповича та Н. М. Шаховської, привнесла до віолончельного мистецтва Харкова традиції, укорінені в Московській консерваторії. Виконавська діяльність О. М. Щелкановцевої десять років була пов'язана з роботою в симфонічному оркестрі Харківської філармонії, а також – з виступами у складі фортепіанного тріо разом із Оленою та Марком Могилевськими. Колишні студенти Олени Михайлівни зарекомендували себе високопрофесійними фахівцями, як на теренах України, так і в інших державах. Зокрема, А. Давидовський став артистом оркестру Московської філармонії (художній керівник та диригент П. Коган), А. Круглов – Російського національного оркестру, в складі Камерного оркестру м. Хайфа (Ізраїль) грає М. Каневська. Лауреати та дипломанти міжнародних конкурсів І. Єременко, М. Чернявська, В. Рекало, О. Шадрін, В. Федоров поповнили педагогічний та виконавський контингент віолончелістів України. Незмінним підтвердженням самовідданої педагогічної діяльності професора ХНУМ є щорічні резонансні концерти класу – переконливе свідчення невичерпності джерела талантів в Україні. Істинним фестивалем віолончельного мистецтва, організованим О. М. Щелкановцевою та проведеним у залі Харківської філармонії, стали ювілейні концерти з нагоди 100-річчя Учителя – геніального Мстислава Ростроповича, який міг би порадіти досягненням своїх музичних онуків.

Кандидатська дисертація О. М. Щелкановцевої «Віолончельні сюїти Й. С. Баха та їх значення у формуванні музиканта-виконавця» (керівник Л. Гінзбург) довгі роки була єдиною на кафедрі оркестрових струнних інструментів ХНУМ. Розширення наукових інтересів дослідниці сприяло відтворенню в ювілейних збірниках Університету захоплюючої історичної картини еволюції професійної музичної освіти в Харкові за спеціалізацією «оркестрові струнні інструменти». Подарунком фахівцям і любителям музичного мистецтва та даниною видатному віолончелісту-харків'янину слід назвати монографічний нарис «Валентин Фейгин и его время». Отже, Оле-

[229] Рощенко-Аверьянова Е. Универсализм творческой личности виолончелиста Г. Б. Аверьянова / Е. Рощенко-Аверьянова // Музичне мистецтво і культура : Науковий вісник / Головний редактор О. В. Сокол. — Одеса : Астропринт, 2013. — С. 323.

на Михайлівна Щелкановцева є творцем і хранителем музичної культури Харкова в одній особі.

Невпинним творчим горінням відрізнялася діяльність професора з класу альта Сурена Гарніковича Кочаряна, випускника Київської консерваторії, який перебував на посаді завідувача кафедри струнних інструментів нашого вишу з 1989 по 2010 рік. Він не тільки примножив кількість лауреатів-солістів завдяки перемогам учнів власного класу на конкурсах різних рівнів, а й заснував та очолив студентський Камерний оркестр (1967). Колектив одержав ряд національних та міжнародних нагород – став лауреатом І премії Республіканського конкурсу (1983), дипломантом фестивалів «Київська весна», «Молоді голоси», «Золота осінь», «Музика – наш спільний дім», «Київ Музик Фест», дипломантом Міжнародних фестивалів музики на Мальті (1989) і «Харківські асамблеї». Вимагаючи від студентів високопрофесійного досконалого виконання, С. Г. Кочарян привернув увагу до Камерного оркестру сучасних українських композиторів, які присвятили юним музикантам, і особисто диригенту, свої твори. Серед авторів – В. Борисов, Д. Клебанов, І. Ковач, В. Бібік, Г. Стецюн, В. Шукайло. З колективом виступали відомі артисти – Т. Вєркіна, Б. Которович, О. Криса, М. Сук, О. Янченко, В. Соколов, Д. Вальтер (Франція), О. Фріман (США). Камерний оркестр завжди був і є прикрасою концертів Alma Mater, незмінним учасником міжнародних фестивалів і міських урочистостей.

***

1960-ті роки відзначені появою нових структурних одиниць під егідою оркестрового факультету, процес диференціації якого є свідченням його розвитку, розширення функцій нових кафедр, самостійного формування і корегування сучасних навчальних планів, розширення програм, що сприяє виходу на більш високий професійний рівень. Так, 1964 року було сформовано кафедру камерного ансамблю, до якої входила секція концертмейстерської майстерності. Впродовж кількох років кафедру очолювала талановита піаністка і педагог Ізабелла Мойсеївна Полян, що набула заслуженої популярності й авторитету як видатний концертмейстер далеко поза межами Харкова. Під її керівництвом кафедра збагатилась квартетним класом (1968), який вели Й. М. Гельфандбейн та І. Д. Сиротін. Проте, вже наступного року секція концертмейстерської майстерності трансформувалась у кафедру, на чолі якої, що цілком закономірно, стала І. М. Полян.

Значний поштовх для розвитку кафедри камерного ансамблю був здійснений завдяки перспективній кадровій політиці, яку проводив новий завідувач – Сурен Гарнікович Кочарян (1970–1986). Саме в цей час на кафедру прийшли молоді обдаровані музиканти, вихованці Р. С. Горовиць – Азат Амазаспович Аветісян та Сергій Павлович Колобков, учень Г. Б. Авер'янова – Ігор Федорович Гайда; випускниці Г. Л. Гельфгата – Наталія Борисівна Гнатовська і М. С. Хазановського – Олена Йосипівна Могилевська, які стали лауреатами національних конкурсів і, на жаль, вже

давно живуть і працюють в далеких країнах. У 1986–1991 роках на чолі кафедри була О. М. Щелкановцева.

З 1991 року кафедрою керував Ігор Федорович Гайда, який має величезний досвід виконавця і викладача. Він виступав як соліст та ансамбліст в Україні, Росії, Польщі, Болгарії, Сірії, Йорданії. Широко відомим було фортепіанне тріо у складі Вікторія Лозова[230], Григорій Куперман, Ігор Гайда. Артисти брали участь у численних міжнародних фестивалях камерної музики, виступали на різних концертних сценах країни. І. Ф. Гайда здійснив чимало фондових записів, був членом журі багатьох конкурсів. Серед більш ніж чотирьохсот його вихованців понад двадцяти дипломантів та лауреатів міжнародних конкурсів. Колишні студенти класу Ігоря Федоровича викладають у ХНУМ – А. О. Замотайло-Мельник, Є. С. Нікітська, Н. В. Інюточкіна, ведуть активну концертну діяльність у Європі та США – А. Напльокова, В. Самошко.

І. Ф. Гайда назвав доцента А. А. Аветісяна «легендою кафедри»[231]. І дійсно, музикант користувався надзвичайним авторитетом серед студентів і колег. Вчитися в його в класі було престижно. До нього за консультаціями приходили піаністи-солісти, інструментальні ансамблі – студенти, аспіранти, молоді викладачі і ніколи не чули відмови. Азат Амазаспович не концертував, але незмінно був у формі, свої зауваження супроводжував чудовими ілюстраціями, прекрасно читав з листа. Завжди проникав у саму суть твору, майстерно і доступно пояснюючи ансамблістам їх спільні художні завдання. Всі ми пам'ятаємо і любимо свого Вчителя – дотепного, простого в спілкуванні, але вимогливого фахівця, що завжди ставив за мету досягнення максимально високого художнього результату. Серед учнів Майстра – лауреат Республіканського конкурсу піаністів імені М. В. Лисенка Євген Сковородніков, лауреат Міжнародного конкурсу імені С. С. Прокоф'єва Ігор Чернявський, дипломант Міжнародного конкурсу камерних ансамблів (Київ, 1986), переможець Національного конкурсу (Донецьк, 2001) Емма Купріяненко.

Піаніст, член Спілки композиторів України, постійний виконавець творів харківських композиторів, кандидат мистецтвознавства, автор монографії «Принцип парадоксальності в створенні та виконанні музики» (Харків, 1997) та близько п'ятдесяти наукових статей і методичних розробок, професор «Кафедри камерного ансамблю» – і це все про Сергія Павловича Колобкова. Робота на кафедрі, безсумнівно, стимулювала творчість композитора у камерному жанрі – в його творах відчувались тонкий смак, знання природи інструментів, якась «беззахисна» інтелігентність і щира сповідальність. Спілкування з таким всебічно обдарованим педагогом, зро-

---

[230] Після відходу з життя В. Лозової, її замінив І. Приходько.

[231] Гайда І. Ф. Таємниці музичного спілкування: кафедра камерного ансамблю та струнного квартету / І. Ф. Гайда // Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського // Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. — Харків : Харків. держ. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського, 2007. — С. 144.

зуміло, йшло на користь студентській молоді. Сергій Павлович існує сьогодні не тільки в своїх музичних творах, наукових працях, у спогадах колег і колишніх студентів, він ніби присутній у своєму класі № 104, в який після його уходу, за розпорядженням батька, були перенесені старовинні меблі та картини з домашнього кабінету митця.

Палким пропагандистом квартетної музики був Фелікс Спартак-Карлович Щелкановцев, котрий захоплював студентів цим видом виконавської діяльності. Саме він започаткував «квартетні четверги», що активізували концертну діяльність молодих музикантів, стимулювали збагачення їх репертуару творами різних стилів і епох, опусами сучасних композиторів. Підопічні Ф. С. Щелкановцева добре виступили на двох конкурсах імені С. С. Прокоф'єва (VIII і IX) у Маріуполі, де дістали звання лауреатів.

***

При кафедрі струнних інструментів існував відділ духових та ударних інструментів, що тільки 1968 року отримав статус автономної кафедри, і це відразу додало впевненості викладацькому колективу та активізувало їх діяльність. Очолював кафедру духових та ударних інструментів у 1968–1983 роках Ян Олексійович Токарчук, який закінчив Горківську консерваторію та аспірантуру Московської консерваторії по класу кларнета й привніс до педагогічної роботи кафедри ХІМ досвід інших духових шкіл. Молодий викладач енергійно взявся за підготовку українських фахівців і досяг чималих результатів. Кілька його студентів здобули звання лауреатів Республіканських конкурсів, зокрема, Сергій Низькодуб, котрий був залишений на викладацькій роботі.

Винятковими досягненнями в педагогічній сфері відзначена діяльність заслуженого діяча мистецтв України, професора Валерія Миколайовича Алтухова, який створив власну кларнетову школу. Ще до закінчення Ленінградської консерваторії (1965) під керівництвом видатного музиканта професора В. І. Генслера, В. М. Алтухов став лауреатом І премії Республіканського конкурсу, дипломантом Всесвітнього фестивалю молоді і студентів (Москва, 1957) і Всесоюзного конкурсу молодих виконавців (Ленінград, 1963). У Харкові Валерій Миколайович підготував понад 30 лауреатів міжнародних конкурсів: зокрема, його студент Леонід Попов став переможцем престижних музичних змагань у Португалії, Бельгії, Франції, а інший вихованець – Валентин Правосуд отримав звання лауреата в Іспанії й Угорщині. Ім'я В. М. Алтухова відоме у багатьох країнах, завдяки успішній роботі його вихованців не тільки на Батьківщині, а й за кордоном, куди професор неодноразово виїжджає як член журі міжнародних конкурсів. Наприклад, він оцінював виступи молодих виконавців на одному з найпрестижніших у світі конкурсів кларнетистів

В. М. Алтухов

на честь Карла Нільсена (м. Оденсе, Данія). Кілька десятиліть В. М. Алтухов поєднує роботу у виші з педагогічною та адміністративною діяльністю в Харківській середній спеціалізованій музичній школі-інтернаті (ХССМШ-і), з 1984 року – обіймає посаду директора.

Викладачі кафедри духових та ударних інструментів виказали себе яскраво і багатогранно, гідно продовжуючи справу видатних іноземних фахівців, об'єднаних І. І. Слатіним під егідою відділення Музичного товариства, і створили професійну основу для подальшого розвитку духового виконавського мистецтва в Харківській консерваторії, а потім – у ХНУМ. Одним із прикладів може служити робота на кафедрі унікального фахівця-гобоїста, професора Володимира Ілліча Лебедєва, який отримав вищу освіту в цих же стінах, у класі М. О. Шевченка. Він повноцінно реалізувався як соліст оркестру й артист камерного ансамблю Харківської філармонії, виконав близько 1000 концертних програм і здійснив значну кількість фондових записів. У виші музикант неординарно виявив себе в науковій діяльності. За допомогою оригінальних приладів, використовуючи точні лабораторні вимірювання, він створив власний напрямок у дослідженні духового виконавства. В. І. Лебедєв автор 30 наукових робіт, у тому числі монографії «Технічні засоби навчання гри на духових музичних інструментах». Йому належать 20 винаходів у сфері вдосконалення інструментального виконавства[232]. В Україні широко використовуються результати наукових розробок В. І. Лебедєва, що сприяли професійному формуванню студентів його класу[233].

У другій половині XX століття помітно підвищується науковий рівень викладачів кафедри, які розробляли теми, тісно пов'язані з їх педагогічною діяльністю. Так, ступінь кандидата мистецтвознавства 1982 року була присуджена фаготисту Гаррію Артушевичу Абаджяну, 1983-го – Івану Васильовичу Якустіді, який вів клас валторни. Останній, не заспокоївшись на досягнутому, 1994 року захистив докторську дисертацію. Така захопленість, безсумнівно, сприяла успішній діяльності професорів і в педагогічній сфері, адже з їх класів вийшло чимало лауреатів національних і міжнародних конкурсів. Відзначимо важливі факти кар'єрного зростання неординарних представників славної когорти музикантів кафедри: І. В. Якустіді очолював відділ духових та ударних інструментів (1957–1968), потім був проректором з наукової роботи; Г. А. Абаджян з 1983 року і по сьогоднішній день керує кафедрою, а з 2005 року також обіймає посаду проректора з навчальної роботи.

Разом із тим одна з найбільш значущих заслуг викладачів кафедри духових та ударних інструментів – ініціатива створення Молодіжного симфонічного оркестру «Слобожанський» (1992), художнім керівником якого довгі

---

[232] В. І. Лебедєв був нагороджений Золотою медаллю ВДНГ (Виставка Досягнень Народного Господарства) СРСР.

[233] Див. : Богданов В. О. Школа виконавської майстерності: кафедра оркестрових духових інструментів / В. О. Богданов // Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського // Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. — Харків : Харків. держ. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського, 2007. — С. 83–100.

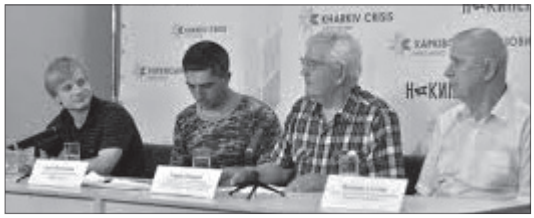

В. М. Алтухов і художній керівник оркестру «Слобожанський» Г. А. Абаджян на прес-конференції

роки є Г. А. Абаджян. Оркестр, що складається зі студентів і випускників нашого вишу, виконує важливу місію пропагандиста академічного мистецтва, адресуючи свої програми широкій аудиторії, і має аналог в історії музичної культури Харкова. Ще на зорі XX століття І. І. Слатін сформував перший в імперії Молодіжний оркестр, на чолі якого деякий час стояв його син Ілля. Таким чином, поява Харківського академічного молодіжного симфонічного оркестру «Слобожанський» була ніби генетично зумовлена. 1994 року на Європейському Музичному Фестивалі в Копенгагені (Данія) «Слобожанський» визнали «Найкращим молодіжним симфонічним оркестром Європи». Більше 20 років з колективом працювали диригенти – Володимир Янко, Рашид Нігматуллін, Дмитро Морозов, Шаліко Палтаджян та інші. «Слобожанський» концертував під орудою Володимира Сіренка, Миколи Дядюри (Україна), Дмитра Лісса (Росія). З оркестром виступали популярний в Європі український диригент Кирило Карабиць, прославлений кларнетист і диригент Валентин Урюпін[234], відомі зарубіжні маестро.

Насиченість і різноманітність програм служить підтвердженням високого професіоналізму музикантів, яким підвладні всі стилі – від Бароко до широкої палітри сучасної симфонічної літератури. Колектив репрезентував творчість А. Вівальді і А. Брукнера, І. С. Баха і Р. Штрауса, Й. Гайдна і С. Рахманінова, Д. Шостаковича, М. Скорика, Є. Станковича та багатьох інших зарубіжних і вітчизняних композиторів. Гідне місце посідають і опуси представників різних поколінь харківської композиторської школи – В. Борисова, Д. Клебанова, Б. Яровинського, В. Золотухіна, В. Пацери, В. Птушкіна, В. Мужчиля.

Серед солістів симфонічних концертів талановита молодь – лауреати міжнародних конкурсів, студенти і випускники Alma Mater та інших консерваторій України, далекого і близького зарубіжжя, а також відомі вітчизняні й іноземні виконавці. Зокрема, видатні харків'яни – Володимир Крайнєв, скрипаль Валерій Соколов, соліст паризької «Grand Opera» – Сергій Стильмашенко. Забігаючи наперед, відзначимо – за видатні досягнення в розвитку вітчизняної культури, Молодіжний симфонічний оркестр «Слобожанський» 2008 року отримав статус академічного.

***

На кафедрі оркестрових духових інструментів 1992 року було відкрито відділення «Музичне мистецтво естради» та відбувся перший прийом студентів за цією спеціалізацією. Через два роки відділення транс-

[234] В. Урюпін у 2008–2011 роках був постійно запрошеним диригентом «Слобожанського».

формувалося у кафедру інструментів естрадного оркестру, яку очолив народний артист України Олександр Ісаакович Литвинов, чия постать, дійсно, є знаковою для естрадно-джазового мистецтва країни. Ще 1961-го він створив рідкісний на ті часи жіночий естрадно-симфонічний оркестр «Харків'янка» і здійснював художнє керівництво ним протягом дванадцяти років. Колектив, що здобув звання «заслуженого», як і О. І. Литвинов, був добре відомий у СРСР і поза його межами. З оркестром виступали народні артисти Дмитро Гнатюк, Бела Руденко, Юрій Гуляєв, Костянтин Огневий, Валентина Арканова, Микола Манойло. У 1970-х роках О. І. Литвинов очолював заслужений шахтарський ансамбль «Донбас». Блискучі досягнення цього масштабного колективу також не залишились непоміченими, й Олександр Ісаакович здобув звання народного артиста України.

Кращу кандидатуру на посаді голови кафедри інструментів естрадного оркестру важко собі й уявити. Як зазначає В. В. Чуріков, «Олександр Ісаакович зумів організувати навчальний процес на такому високому рівні, щоб у жодного з опонентів не залишилось сумнівів щодо можливості співіснування в академічному навчальному закладі класичних та джазових напрямків підготовки музикантів»[235]. О. І. Литвинов ініціював проведення у Харкові національних конкурсів імені К. І. Шульженко та І. О. Дунаєвського. Незабаром вихованці модерної кафедри стали отримувати нагороди на джазових конкурсах, виступати на престижних фестивалях; популярності набув студентський естрадний оркестр під орудою професора О. І. Литвинова. Кафедра невпинно розвивалась, і 1998 року, знов-таки, за ініціативи Олександра Ісааковича й енергійної участі Наталії Євгенівни Гребенюк відкрилося відділення джазового вокалу. Держава високо оцінила подвижницьку діяльність О. І. Литвинова у царині вищої музичної освіти і 1999 року він був обраний дійсним членом Української академії наук національного прогресу.

Біля витоків кафедри також були лауреат Республіканського конкурсу камерних ансамблів та виконавців, доцент Віктор Васильович Чуріков та лауреат міжнародних джазових фестивалів Сергій Петрович Давидов. В. В. Чуріков ще до заснування кафедри інструментів естрадного оркестру був відомий як організатор джазового ансамблю «Консенсус», що об'єднував студентів і викладачів ХІМ: В. В. Чуріков (саксофон), І. М. Приходько (фортепіано), Ю. Г. Медовник (ударні) і Г. Музикант (бас-гітара). Склад ансамблю протягом всього терміну існування змінювався, але незмінною була популярність, яку він дістав, виступаючи з концертами в Україні, Росії, Франції, Німеччині. В. В. Чуріков з самого початку дбав про науково-методичне забезпечення кафедри. Він є автором посібників «Основы исполнительской техники при игре на саксофоне», «Рациональное использование аппликатуры при игре на саксофоне», тощо.

С. П. Давидова з повним правом можна назвати одним з найвідоміших джазових піаністів в Україні. 1991 року він пройшов стажування на кафе-

---

[235] Чуріков В. В. Барвиста палітра: кафедра інструментів естрадного оркестру / В. В. Чуріков // Pro Domo Mea… Цитоване видання. — С. 226–227.

дрі джазової музики в університеті Цинциннаті. Гастролював у Німеччині, Польщі, Росії, США, Франції, регулярно концертує в Україні, виступає з визначними джазовими музикантами США – Кріс Далгрен, Френк Лейсі, Джо Форд; Великої Британії – Джорж Хаслам; Росії – Данило Крамер, Аркадій Шилклопер, Анатолій Герасимов тощо. Клас С. П. Давидова закінчили лауреати міжнародних джазових конкурсів А. Саранчин і О. Полянський (фортепіано), М. Захарова (спів) та інші[236].

Вже в перше десятиліття свого існування кафедра інструментів естрадного оркестру репрезентувала високопрофесійну педагогічну роботу, підтвердження чого знаходимо у виконавській діяльності студентів, їх перемогах на конкурсах і фестивалях, налагодженні міцних творчих контактів викладачів та їх вихованців з видатними джазовими музикантами України та зарубіжжя, що є стимулом подальшого розвитку цього мистецтва в країні.

***

Чималими здобутками в другій половині минулого століття характеризується діяльність викладачів кафедри сольного співу. 1953 року професора М. Г. Михайлова на посту завідувача змінила його вихованка доцент Катерина Василівна Козорезова, яка керувала кафедрою одинадцять років і за згадкою сучасників була чуйною людиною та вдумливим викладачем. Клас К. В. Козорезової закінчив, зокрема, заслужений артист України, народний артист Росії Борис Жайворонок – соліст Харківського академічного театру опери та балету (1965–1975), Ансамблю пісні і танцю імені О. В. Александрова. Володар обширного репертуару різних стилів і жанрів, він завжди привертав увагу публіки та музичної критики прекрасними вокальними даними і високопрофесійною школою.

До вокальної школи М. Г. Михайлова належала і заслужена артистка України, професор Таїсія Миколаївна Бурцева. Володарка чудового драматичного сопрано й яскравого акторського таланту, вона була провідною солісткою Харківського театру опери і балету, блискучою виконавицею партій Ярославни («Князь Ігор» О. Бородіна), Одарки («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Марії («Мазепа» П. Чайковського) тощо. У ХІМ ім. І. П. Котляревського Т. М. Бурцева довгий час обіймала посаду проректора з учбової роботи, поєднуючи адміністративну діяльність з підготовкою молодих фахівців, серед яких – заслужені артисти України Віктор Ломакін, Ангеліна Романовська, Л. Суханова та інші

Важливим етапом у розвитку кафедри стали роки під керівництвом заслуженого діяча мистецтв України, професора Тамари Яківни Веске, яка є винятковою постаттю у ХНУМ. Студентка Харківської консерваторії, початок навчання якої співпав із передвоєнним роком, продовжила

[236] Див.: Чуріков В. В. Барвиста палітра: кафедра інструментів естрадного оркестру / В. В. Чуріков // Pro Domo Mea… . Цитоване видання. — С. 225–231.

професійну освіту тільки після Другої світової в класі професора М. Г. Михайлова. Учасниця війни, талановита випускниця Консерваторії, Т. Я. Веске завжди була на виду – їй доручали найскладніші та найвідповідальніші ділянки роботи. Вона розпочала свою педагогічну та адміністративну кар'єру в Харківському музичному училищі, де обіймала пост директора; з 1952 року працювала у виші – заступником директора Консерваторії з навчальної та наукової роботи, завідувачем кафедри сольного співу (1968–1988). Як пише І. А. Ривіна, наслідуючи професійні принципи свого професора, «Т. Я. Веске стала однією з "найрезультативніших" його учениць»[237].

Т. Я. Веске

І дійсно, кількість лауреатів у класі Тамари Яківни та випускників, відзначених почесними званнями вражає. Отже, це народні артисти СРСР – В. Третяк; лауреат Всесоюзного конкурсу ім. М. І. Глінки, заслужена артистка Білоруської РСР Н. Ткаченко; лауреат конкурсу ім. М. І. Глінки та Міжнародного конкурсу «Мадам Баттерфлай» (Токіо) Г. Ципола, яка отримала титул «Найкраща Баттерфлай світу», стала єдиною володаркою всіх трьох кубків (золотого, срібного та бронзового) і «золотого» кімоно, що нині зберігається в Театральному музеї на території Києво-Печерської лаври. Серед учнів Т. Я. Веске народні артисти України – Г. Горюшко, О. Востряков; лауреат конкурсів ім. М. І. Глінки та ім. П. І. Чайковського В. Тришин; лауреат конкурсу ім. М. І. Глінки та дипломант Міжнародного конкурсу в Токіо В. Болдирєв[238]; народні артисти Росії – лауреати конкурсу ім. М. І. Глінки В. Верестніков та Л. Сергієнко, яка також була серед переможців конкурсу ім. П. І. Чайковського; народний артист республіки Комі Ю. Главацький. Почесного звання заслужені артисти України удостоєні А. Резілова, А. Гроза, В. Підсадний, А. Шуляк, В. Єрмолов, Д. Попов, Л. Сєрова, Н. Говорухіна.

І це далеко не повний перелік здобутків професора Т. Я. Веске та її вихованців, що прикрасили сцени Харківського, Київського, Одеського, Дніпропетровського, Мінського, Кишинівського оперних театрів, Великого театру в Москві, Маріїнського театру (Санкт-Петербург), провідним солістом останнього, зокрема, був учень Тамари Яківни Федір Можаєв – відомий баритон вагнеровського репертуару, що нині викладає в Alma Mater. Обдарованим артистам аплодувала захоплена публіка багатьох країн світу. Власним професійним досвідом талановиті виконавці діляться зі студентами Київської музичної академії, ХНУМ, музичних вишів Росії, тощо.

---

[237] Рывина И. А. Кафедра сольного пения / И. А. Рывина // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. — Харьков, 1992. — С. 232.

[238] В. Болдирєв також навчався у класі старшого викладача О. О. Костюка.

Професором ХНУМ стала Алла Еммануїлівна Резілова, котра очолювала кафедру сольного співу в 1994–2002 роках; серед її учнів лауреат міжнародних конкурсів, завідувач кафедри сольного співу Дніпропетровської академії музики ім. М. Глінки Оксана Гопка. Професор Анатолій Григорович Гроза успішно передає своїм студентам артистичний досвід, що допомагає їм здобувати перемоги на престижних конкурсах. Свідчення тому – Перші премії Міжнародних конкурсів вокалістів ім. А. Дворжака (Чехія) й оперних співаків ім. Соломії Крушельницької та звання лауреата міжнародних конкурсів ім. С. Прокоф'єва й імені М. Лисенка, отримані Дмитром Гришиним, котрий нині є солістом Національної опери України, заслуженим артистом України. Лауреат міжнародного конкурсу оперних співаків у Неаполі, доктор мистецтвознавства, професор Наталія Євгенівна Гребенюк[239] репрезентувала школу Т. Я. Веске на майстер-класах Маргарет Кармен (Італія), виступала на сцені Маріїнського театру (Санкт-Петербург), працює за контрактом солісткою Національного будинку органної і камерної музики в Києві. Серед її учнів – переможець VI Міжнародного конкурсу «Алчевський – дебют» Д. Гарбовський.

Доцентом ХНУМ був Володимир Іванович Підсадний. Серед учнів Т. Я. Веске молодшого покоління – дипломант Міжнародного конкурсу імені А. Дворжака, кандидат мистецтвознавства, доцент Наталія Олегівна Говорухіна, що сама вже виховала дипломанта і лауреата Міжнародних конкурсів вокалістів імені Адама Дідура та імені Станіслава Монюшки (Польща) Вікторію Лунякіну, яка працює нині за контрактом у Польщі. Педагогічну роботу Н. О. Говорухіна, як і її професор, поєднує з адміністративною – очолює Навчально-науковий центр міжнародної освіти та співробітництва й є деканом по роботі з іноземними студентами.

Отже, педагогічна діяльність Тамари Яківни Веске, що була блискучим продовженням давніх традицій харківської вокальної школи і відповідала високим професійним вимогам міжнародного рівня, стала художнім еталоном для майбутніх поколінь фахівців, які примножують надбання своїх видатних попередників.

Від самого початку існування кафедри сольного співу (відділу) до педагогічної роботи запрошувались видатні оперні співаки, зокрема, – учень І. С. Паторжинського народний артист СРСР Євген Іванович Червонюк. Створені митцем на сценах Київського та Харківського оперних театрів понад п'ятдесяти яскравих образів увійшли до скарбниці української музичної культури. «Це був блискучий голос і справжній актор, – ділиться своїми враженнями народний артист України Микола Коваль. – Людина з простої сім'ї, але з якими величчю і гідністю він грав королів: Філіпа, Рене або Бориса – ніхто так не грає! А в образі Карася в опері Гулака-Артемовського

[239] Н. Є. Гребенюк навчалася також в асистентурі-стажування вокального факультету Санкт-Петербурзької консерваторії в класі кандидата мистецтвознавства, професора Т. В. Лимарєвої.

«Запорожець за Дунаєм» він був як живий козак!»[240]. Гідним спадкоємцем професора Є. І. Червонюка став народний артист України Генадій Калікін – професор Донецької державної музичної академії імені С. С. Прокоф'єва, чий «чарівний ліричний "оксамитовий" баритон свого часу зводив з розуму шанувальників опери»[241].

Учень П. В. Голубєва народний артист СРСР, уславлений соліст ХНАТОБ ім. М. В. Лисенка Микола Федорович Манойло вважався одним з найкращих баритонів України та СРСР. Його виконавську майстерність високо цінували любителі оперного мистецтва в Європі та Америці. Улюбленець харківської публіки, він користувався чималим авторитетом у колег і студентів, яким щедро віддавав власний досвід співака й актора. В 1988–1994 роках М. Ф. Манойло очолював кафедру сольного співу. Серед його учнів – солісти Харківської філармонії Михайло Маркович та Ігор Сахно, який став засновником і керівником ансамблю давнього церковного співу «Стрітення» – лауреата і володаря нагород ряду всеукраїнських і міжнародних фестивалів старовинної та церковної музики в Росії, Білорусі, Франції, Німеччині, Польщі, Норвегії. Про Михайла Марковича рецензент концерту пам'яті Дмитра Гнатюка (2017), зокрема, писав: «Співак володіє багатьма якостями, що забезпечують йому успіх у публіки <…> і не з чуток знає про секрети вокальної майстерності, будучи випускником класу народного артиста України Миколи Манойла»[242].

2000 року за розпорядженням голови Харківської обласної державної адміністрації була встановлена іменна стипендія на честь Миколи Федоровича Манойла в області музики і вокального мистецтва, що присуджується видатним діячам культури і мистецтва, обдарованій творчій молоді. Цією стипендією вже відзначено чимало харківських митців і молодих талановитих продовжувачів почесної, але такої нелегкої справи прославленого маестро.

Народна артистка СРСР Нонна Андріївна Суржина, що закінчила ХІМ ім. І. П. Котляревського лише декількома роками пізніше М. Ф. Манойла, також належить до школи П. В. Голубєва. Після десяти років блискучої кар'єри оперної співачки в ХАТОБ ім. М. В. Лисенка, вона повернулася на малу Батьківщину (Дніпропетровськ) і продовжила виконавську діяльність у ДАТОБ, тоді ж розпочала й педагогічну роботу в Музичному училищі ім. М. І. Глінки (нині – Дніпропетровська академія музики). Співачка удостоєна високих нагород, зокрема, – Державної премії України імені Т. Г. Шевченка та ордена

---

[240] Гареев К. Коваль играет Коваля [Електронний ресурс] / К. Гареев // Режим доступу : http://www.2000. ua/v-nomere/aspekty/art/koval-igraet-kovalja_arhiv_art.htm. (15.06.2017).

[241] Куцева Е. Кладовая фамильных ценностей. Каликин Геннадий Георгиевич [Електронний ресурс] / Е. Куцева // Режим доступу : http://media.ukr-info.net/smi/view_article.cgi?sid=3&nid=2532&aid=29196. (15.08.2017).

[242] Седова А. Концерт памяти Дмитрия Гнатюка: «Прошлое – ностальгия по настоящему» [Електронний ресурс] / А. Седова // Режим доступу : http://filarmonia.kh.ua/kontsert-pamyati-dmitriya-gnatyuka-proshloe-nostalgiya-po-nastoyashhemu/. (15.08.2017).

Святого Станіслава V ступеню з врученням Рицарського Хреста. Н. А. Суржина є організатором та співголовою журі (з народним артистом України В. Буймістером) конкурсу імені Б. Р. Гмирі, тим самим вона не тільки прославляє великого українського співака, а й славну харківську вокальну школу. До речі, студенти ХНУМ неодноразово отримували там лауреатські звання: Д. Севагін (клас Л. Г. Цуркан), Хун Хуань (клас А. Г. Грози), С. Тиха (клас І. К. Присталова), С. Алексєєва, Н. Соколова, (клас Л. А. Деркач) та інші.

Сорокалітня кар'єра оперної співачки, солістки ХНАТОБ, народної артистки України Валентини Федорівни Арканової «вписала яскраву сторінку в історію вокального мистецтва України», як підкреслила Л. Г. Цуркан у статті про кафедру сольного співу ХНУМ[243]. Знаменним став дебютний спектакль молодої співачки (1956), в якому її партнером був Сергій Лемешев. Діставши професійну освіту в Харківській консерваторії в класі учениці професора М. Л. Чемезова-Честнєйшого – доцента Людмили Євгенівни Кириленко, видатна виконавиця повернулася в Alma Mater, де підготувала близько сорока фахівців і отримала вчене звання професора. В. Ф. Арканова часто давала майстер-класи, брала участь у роботі журі вокальних конкурсів в України і поза її межами. Вона відкрила шлях на професійну сцену багатьом обдарованим співакам: це лауреати міжнародних конкурсів, заслужені артистки України – солістка ХНАТОБ, кандидат педагогічних наук, доцент ХНУМ Олена Слєпцова і солістка Харківської філармонії Олена Подус; переможці міжнародних конкурсів, солісти ХНАТОБ Володимир Єфименко та «надія українського вокалу»[244] Володимир Козлов і чимало інших. Валентина Федорівна Арканова вела активне професійне і громадське життя гідно оцінене Урядом, була кавалером Орденів Червоного Прапору, «За заслуги» та Княгині Ольги.

Професійне становлення народної артистки України Ірини Дмитрівни Яценко відбулося під впливом двох вокальних шкіл. У Харкові вона навчалася в класі професора П. В. Голубєва, а після його відходу з життя наставницею співачки стала народна артистка України, професор Одеської консерваторії О. М. Благовидова. Остання ж дістала професійну освіту під керівництвом професора Юлії Олександрівни Рейдер – вихованки Харківського музичного училища по класу вокалу Селіни Моте[245]. «Г-жа Рейдер имеет хороший голос, поёт недурно и обещает сделаться хорошей оперной артисткой»[246] – писав І. І. Слатін 1890 року. Пророцтво директора здій-

---

[243] Цуркан Л. Г. Вірність традиціям: кафедра сольного співу / Л. Г. Цуркан // Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського // Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. — Харків : Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського, 2007. — С. 66.

[244] Вечер памяти Валентины Аркановой [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.tkc.kh.ua/ blog/vecher-pamyati-valentiny-arkanovoj. (16.08.2017).

[245] Селіна Моте – учениця Поліни Віардо-Гарсіа.

[246] Письмо от 5 сентября 1890 г. ВМОМК. Ф. 80. № 974: Сафонов В. И. «Давайте переписываться с американскою быстротою…»: Переписка 1880–1905 годов / Ред.-сост. Е. Д. Кривицкая, Л. Л. Тумаринсон. СПб. : Петроглиф, 2011. — С. 97.

снилося й Ю. О. Рейдер стала видатною оперною співачкою та засновником Одеської вокальної школи, професором і завідувачем кафедри сольного співу (1917–1942) Одеської консерваторії ім. А. В. Нежданової, де отримала диплом Ірина Яценко. Молода співачка працювала в оперних театрах Новосибірська і Пермі, її запрошували до участі у спектаклях Великого театру в Москві, оперних театрів Києва, Мінська, Тбілісі, тощо. Але, як підкреслює Л. Г. Цуркан, «вищий розквіт виконавської діяльності І. Д. Яценко припав на період роботи в Харківському театрі опери та балету ім. М. В. Лисенка»[247]. Артистка мала в своєму репертуарі майже півсотні оперних партій, які виконувала з рідкісною майстерністю та натхненням, зокрема, її Кармен так і залишилась неперевершеною для багатьох прихильників таланту співачки. Серед педагогічних досягнень професора І. Д. Яценко – підготовка таких фахівців, як соліст Харківського театру опери та балету, народний артист Осетії Ч. Білаонов, солістка оперного театру в Хайфі В. Таранова.

До викладацької роботи на кафедрі сольного співу були також запрошені провідні солісти ХНАТОБ, народні артисти України Микола Петрович Коваль та Володимир Олександрович Болдирєв. М. П. Коваль є продовжувачем славнозвісних традицій вокальної школи П. В. Голубєва, клас якого закінчив наставник співака – Олексій Олексійович Костюк. Говорячи про Миколу Коваля, народний артист України Володимир Лукашов, який у 1973–1988 роках був головним режисером та художнім керівником ХАТОБ, наголошує: «Для нього оперна партія ніколи не була лише можливістю демонстрації вокальної майстерності. У ньому чудово поєднуються і чуття акторської природи, і повноцінний, великого діапазону, красивого рідкісного тембру, гучний, потужний голос начебто драматичного баритона. Але його щаслива доля (я сказав «начебто» не випадково) полягає в тому, що йому підвладні і ліричні партії, наприклад Євгенія Онєгіна»[248]. Співака нерідко запрошують до Києва брати участь у спектаклях Національного театру опери та балету. Довершений Князь Ігор, незрівняний Риголетто, блискучий Грязной – ці партії у виконанні М. П. Коваля є істинним надбанням українського оперного мистецтва. Всього ж в оперному репертуарі артиста – п’ятдесят партій! Співак щиро радіє успіхам своїх вихованців. Зокрема, в цитованому інтерв’ю він розповів про емоційний відгук, що викликало задушевне виконання української пісні «Ніч яка місячна» китайським студентом: «…ми просто плакали, адже це природна музикальність – їй навчити неможливо»[249]. Серед студентів ХНУМ у класі професора Миколи Петровича Коваля навчався лауреат Міжнародного конкурсу «Алчевський – дебют» Чжан Лі.

---

[247] Цуркан Л. Г. Вірність традиціям: кафедра сольного співу… Цитоване видання. — С. 61–62.

[248] Гареев К. Коваль играет Коваля [Електронний ресурс] / К. Гареев // Режим доступу : http://www.2000. ua/v-nomere/aspekty/art/koval-igraet-kovalja_arhiv_art.htm. (15.06.2017).

[249] Там само.

«Баритон, задающий тон» – таку назву російською має стаття, присвячена 60-річному ювілею В. О. Болдирєва[250]. Як пише авторка: «Приїхавши в Україну з Росії, <…> Болдирєв став "самим українським" відомим мені Остапом в опері М. Лисенка "Тарас Бульба". Йому вдалося створити цілісний, дуже живий характер»[251]. Глибоке проникнення у менталітет українського народу, втім, так само, як і в менталітет – італійського, французького, іспанського тощо, поряд із природними акторськими даними та прекрасною професійною школою, стали запорукою видатних успіхів співака на оперній та концертній сценах. В. О. Болдирєв є беззаперечним улюбленцем не лише української публіки, а й численних шанувальників вокального мистецтва в багатьох країнах, де він виступав. У репертуарі артиста тридцять дві оперні партії та понад п'ятсот камерних творів. Така велика творча практика професора, безсумнівно, стане в нагоді молоді, що тільки-но розпочинає свій шлях у виконавському мистецтві. «З віком розумієш, що прийшов час ділитися з іншими накопиченим досвідом», – зауважив якось в інтерв'ю Володимир Олександрович: «Одного разу я зрозумів, що можу допомогти товаришам. У театрі почав підказувати колегам по техніці звукоутворення, і до мене стали прислухатися. Незабаром відчув, що можу принести користь і молодим вокалістам. Коли 2001 року я отримав запрошення до консерваторії, то з великою радістю пішов туди працювати. І цей процес мені з кожним роком подобається все більше»[252]. У виші також радо зустріли колегу, якому XXI століття відкрило вражаючи перспективи кар'єрного зростання. Порушуючи хронологію викладення матеріалу, відзначимо, що досвід, компетентність та вміння вирішувати різноманітні проблеми сприяли затвердженню кандидатури В. О. Болдирєва на посаді художнього керівника ХНАТОБ, а згодом – і на посту завідувача кафедри сольного співу в ХНУМ.

Л. Г. Цуркан

З 2002 року кафедру сольного співу очолювала лауреат Всеукраїнського конкурсу вокалістів, заслужений діяч мистецтв України, професор Людмила Георгіївна Цуркан, випускниця Одеської консерваторії по класу професора О. М. Благовидової. Таким чином Л. Г. Цуркан, ніби було зумовлено пов'язати свою професійну долю з Одесою та Харковом, бути провідною солісткою славетних оперних театрів і, залишившись у нашому місті, продовжити педагогічні традиції обох вокальних шкіл. У своїй статті про Вчителя Володимир Северін наголошує: «Необхідно підкреслити той глибокий спадкоємний зв'язок, що існує між співочими школами Харкова і Одеси, які

[250] Коваленко Ю. Баритон, задающий тон [Електронний ресурс] / Ю. Коваленко // Режим доступу : http://izvestia. kharkov.ua/on-line/18/1189445.html. (07.07.2017).

[251] Там само.

[252] Ключко А. Владимир Болдырев: «Наступило время делиться своим опытом с другими» [Електронний ресурс] / А. Ключко // Режим доступу : http:// vecherniy. kharkov.ua/news/15603/. (11.06.2017).

є двома гілками в розвитку єдиного вокально-виконавського процесу. Відносини між цими співочими культурами встигли пустити глибоке і розгалужене коріння. Закономірності їх взаємодії виявилися досить істотними і своєрідними, набуваючи різні форми професійних, культурних, музикальних взаємин, які, безумовно, завжди будуть носити творчий, продуктивний характер»[253].

У вишу Л. Г. Цуркан вела активну викладацьку діяльність: підготувала програми та курси лекцій, зокрема – «Вокальне мистецтво України», видала друком понад 30 науково-методичних робіт, допомогла розкрити талант багатьом молодим вокалістам. Серед її вихованців блискучі співаки – народна артистка України, провідна солістка Національної філармонії України, володарка титулу «Чарівний голос України», професор факультету мистецтв Національного педагогічного університету ім. Михайла Драгоманова Ольга Чубарєва, заслужені артисти України С. Гомон, О. Крамарєва, М. Чиженко; лауреати міжнародних конкурсів – Валерій Попов, Максим Пастер, Ольга Журавель, солісти ХНАТОБ Жанна Німенська, Сергій Замицький, Олександр Золотаренко, Юлія Піскун, Сергій Крижненко та інші.

Людмила Георгіївна Цуркан здобула великого авторитету в колах вітчизняних та зарубіжних колег, чому підтвердженням є запрошення професора до участі в роботі журі міжнародних вокальних конкурсів – імені А. Солов'яненка «Солов'їний ярмарок» (Донецьк), імені С. В. Рахманінова (Москва), імені М. І. Глінки (Самара, Астрахань), ім. З. Долуханової «Янтарный соловей» (Калінінград), Міжнародного конкурсу камерного співу імені Г. Свірідова (Курськ) тощо. Послідовниками вокальної педагогіки Людмили Георгіївни в ХНУМ є солістка Харківської філармонії Марина Володимирівна Чиженко та кандидат мистецтвознавства, доцент Володимир Андрійович Северін.

У складі викладачів кафедри сольного співу, які у числі перших отримали наукову ступінь (1994) – лауреат Національного конкурсу вокалістів, професор Таїсія Петрівна Мадишева. Діставши дві вищих освіти – філологічну та вокальну (клас доцента І. Г. Азбель), вона надзвичайно мудро розпорядилася ними. А саме – захистила дисертацію на тему: «Про співвідношення мовної та музичної інтонації у вокальному виконавстві». Слідом за цим вийшли понад тридцять науково-методичних робіт, серед них – «Культура мови у співі», а також навчальний посібник «Співак і мова» – «перше вітчизняне видання, що розглядає проблеми виконання іноземними мовами»[254]. Чималий досвід камерної співачки, солістки Харківської філармонії Таїсія Петрівна Мадишева передає своїм студентам, які порадували її

---

[253] Северин В. А. Людмила Цуркан: штрихи к творческому портрету / В. А. Северин // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. Вип. 41. Класика в сучасній культурі / Харк. нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського ; ред. упоряд. Л. В. Русакова. — Харків : Видавництво ТОВ «С. А. М.», 2014. — С. 18.

[254] Цуркан Л. Г. Вірність традиціям: кафедра сольного співу… Вказане видання. — С. 68.

перемогами на вокальних змаганнях, зокрема, О. Губарєва стала лауреатом та дипломантом Міжнародних конкурсів – «Російський романс» (Москва) та імені А. Дворжака (Карлови Вари), Н. Водоп'янова та Х. Король відповідно отримали Першу та Другу премії Міжнародного конкурсу молодих виконавців у Каунасі (Литва).

Навряд чи можна надати повну картину діяльності кафедри сольного співу в нарисі розвитку професійної музичної освіти в даному виші. Проте, вражає кількість визначних особистостей, що з'явились у вокальному виконавському мистецтві та педагогіці другої половини XX століття і отримали визнання на міжнародній сцені, розширення географії конкурсів, в яких студенти Харківської консерваторії – ХІМ імені І. П. Котляревського виборювали призові місця. Розглядаючи в динаміці роботу кафедри, переконуєшся в плідності еволюційного процесу розвитку та вдосконалення методів і форм навчання, заснованих на міцних професійних традиціях, в найскладнішій сфері музичної педагогіки – вокальній. Схиляєш голову перед тими, хто вистояв у трагічні воєнні та драматичні післявоєнні роки, хто зумів зберегти любов до мистецтва, віру в його майбутнє та з надією відкрити шлях нащадкам у третє тисячоліття.

***

Безпосередньо пов'язана з педагогічними досягненнями викладачів кафедри сольного співу успішна діяльність Оперної студії в повній мірі виявилася в післявоєнний період. Деякий час студія залишалась самостійним Учбовим театром, переведеним 1951 року на баланс Консерваторії, що, на жаль, супроводжувалося зменшенням бюджету на утримання нового підрозділу вишу[255]. Відновлення діяльності студентського театру було ознаменовано трьома прем'єрами (1947)[256]: «Алєко» С. Рахманінова з висхідною зіркою Таїсією Бурцевою (Земфіра)[257], «Іоланта» П. Чайковського, у ролі короля Рене – майбутній заслужений артист України Д. Козинець, котрий брав участь і в наступній постановці – «Сорочинський ярмарок» М. Мусоргського. Диригентом-постановником першої та другої опер був народний артист Казахської та Української РСР Володимир Йосипович Пірадов, третій спектакль пройшов під орудою Ізраїля Борисовича Гусмана, що тільки-но отримав звання лауреата на Всесоюзному огляді молодих диригентів у Ленінграді. Режисером-постановником перших двох спектаклів став головний режисер Оперного театру, заслужений артист УРСР Віктор Георгієвич Буднєвич.

---

[255] 1958 року Оперна студія була підпорядкована кафедрі оперної підготовки на чолі із старшим викладачем В. Т. Монаховим.

[256] У 1947–1966 роках спектаклі Оперної студії проходили в приміщенні Будинку працівників зв'язку, у 1967–1996-му – в приміщенні Палацу культури будівельників ім. Горького, з 1996 по 2012-й – у Малому залі ХАТОБ ім. М. В. Лисенка.

[257] Того ж вечора (13.01.1947) давали й три сцени з опери П. Чайковського «Євгеній Онєгін».

Отже, «Оперовий театр-студія Харківської державної консерваторії», як значилося на афішах того часу, відроджувався після воєнної розрухи найкращими професійними кадрами музично-театрального мистецтва країни. Творчій труд виконавського складу артистів-початківців та їх наставників був високо оцінений у місцевій пресі: «Постановка «Іоланти» виявилася настільки вдалою, що може, мабуть, змагатися з іншими виставами свого старшого побратима»[258].

Якщо окинути поглядом період діяльності, який передував підпорядкуванню Оперної студії «Кафедрі оперної підготовки», то привертає увагу завидна різноманітність афіш молодіжного театру в перші післявоєнні роки. Окрім указаних вище зразків російської оперної творчості, були репрезентовані також «Євгеній Онєгін» П. Чайковського (спектакль знаходився в репертуарі до 1962 року), «Снігуронька» та «Травнева ніч» М. Римського-Корсакова. Українська класика представлена операми «Наталка-Полтавка» М. Лисенка і «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського; 1952 року творчий колектив вперше звернувся до сучасного твору – «Молодої гвардії» Ю. Мейтуса. Прем'єра класичної опери – «Весілля Фігаро» (1955) В. А. Моцарта подарувала слухачам зустріч з майбутніми народними артистами Нінель Ткаченко (Графіня) та Василем Третяком (Базіліо). В означений період були здійснені постановки таких вершин оперного мистецтва, як «Ріголетто» Дж. Верді, «Мадам Баттерфлай»[259] Дж. Пуччіні, «Паяци» Р. Леонкавалло. Неодноразово йшли лірична опера «Ромео та Джульєтта» Ш. Гуно і лірико-комічна опера Б. Сметани «Продана наречена». Молоді виконавці демонстрували свою майстерність, виступаючи в комічній опері «Корневільські дзвони» Р. Планкетта й опереті Ж. Оффенбаха «Розбійники».

Серед диригентів-постановників тих років був народний артист Башкірської АРСР, заслужений артист РРФСР Петро Михайлович Славінський, який на початку 1950-х очолив музичну частину Московського театру імені К. С. Станіславського та В. І. Немировича-Данченка, перейшовши згодом до МХАТу. В Оперній студії Харківської консерваторії під його керівництвом здійснилися постановки дев'яти спектаклів, що вирізнялися, за оцінкою критики, сценічністю та відсутністю штампів, якими грішили академічні театри. Надзвичайною продуктивністю вирізнялася натхненна праця режисера Михайла Веніаміновича Аваха, випускника Харківського театрального інституту, чия ініціативність та багата творча фантазія сприяли появі на сцені студії дванадцяти оперних прем'єр (1947–1958).

Репертуар студії в продовж другої половини XX століття постійно розширювався та вдосконалювався: на афіші з'явилася опера В. А. Моцарта

---

[258] Зорохович М. Молодёжный спектакль / М. Зорохович // Красное знамя. — 1947, 22 июня. Цитується за книгою Кучер Л. І. Анотований каталог вистав Оперної студії Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. — Харків, 2012. — С. 12.

[259] Опера йшла під назвою «Чіо-Чіо-сан».

«Дон-Жуан», а наприкінці XX століття вперше була виконана італійською мовою опера «Весілля Фігаро», запис окремих сцен з останньої здійснило Харківське телебачення. Художнє керівництво учбового театру продовжило роботу над геніальною тріадою Дж. Верді, і до опери «Ріголетто», що вже була в творчому багажі студії, приєдналася «Травіата». Молодіжна трупа винесла на суд суворих фахівців ще одну визначну італійську оперу – «Богему» Дж. Пуччіні.

Поряд із творами російських класиків, що звучали раніше, сценічне втілення отримали «Русалка» та «Кам'яний господар» О. Даргомижського, «Дубровський» Е. Направника, «Царева наречена» М. Римського-Корсакова – саме в цій опері, в постановках різних років, блискуче виказали себе в партії Любаши майбутні зірки оперної сцени Нонна Суржина, Олена Романенко, Алла Позняк. За моїми дитячими спогадами, на спектакль за участі Н. Суржиної[260] неможливо було потрапити, і мене з декількома шанувальниками оперного мистецтва заздалегідь провели до залу через чорний хід. Вистава мала шалений успіх. Взагалі, діяльність Оперної студії незмінно привертала щиру увагу харків'ян, котрі слідкували за творчими досягненнями своїх улюбленців. Високо оцінювали майстерність артистичної молоді не лише в рідному місті, а й у столиці. Наприклад, 1966 року вистава «Продана наречена» Б. Сметани (диригент-постановник – А. Калабухін, режисер-постановник – В. Лукашов) здобула Перше місце на огляді Оперних студій музичних вишів України, і трупу учбового театру запросили виступити в Києві, партію Маженки співала незрівняна Гізела Ципола. Спектакль відбувся в супроводі оркестру Київської консерваторії під гучні і тривалі оплески захопленої публіки.

Репертуар молодіжного театру помітно збільшувався творами радянських композиторів. Серед них дві опери С. Прокоф'єва – «Семен Котко» та «Любовь к трём апельсинам», а також: В. Шебалін – «Приборкання непокірливої», О. Ніколаєв – «Ціною життя», А. Спадавеккіа – «Хождение по мукам» та «Овод», О. Холмінов – «Оптимістична трагедія», Р. Щедрін – «Не тільки любов», К. Молчанов – «Зори здесь тихие» (1980, диригент-постановник А. В. Калабухін). Останню з наведених вистав було відзначено дипломом Міністерства культури в рамках огляду творчих колективів вишів мистецтва та культури України. Зрозуміло, постановки деяких з опер було приурочено до державних свят, що цілком відповідало політичним реаліям.

Одночасно зростав доробок українських композиторів, представлений на сцені Оперної студії. Зокрема, відбулись прем'єри «Утопленої» М. Лисенка, «Назара Стодолі» з музикою П. Ніщинського (до 150-річного ювілею Т. Г. Шевченка), дитячої опери молодого харківського композитора О. Бєлугіної «Царівна-жаба». Були репрезентовані два твори музично-театрального мистецтва Віталія Губаренка – «Відроджений травень» і «Аль-

[260] 1964 року диригентом-постановником «Царевої нареченої» був заслужений артист УРСР І. Штейман, режисером-постановником – В. Лукашов, хормейстером – Д. Герман, головним концертмейстером – М. Жиліна.

пійська балада»[261], остання стала не просто черговою прем'єрою студії, а, дійсно, першим виконанням нової опери молодими артистами на сцені Малого залу ХАТОБ ім. М. В. Лисенка. В партії Івана виступив майбутній заслужений артист України, соліст Дніпропетровської опери і Маріїнського театру (з 1996) Віктор Луцюк. Думається, така беззаперечна довіра композитора творчому колективу учбового театру й є однією з найвищих відзнак Оперної студії ХІМ імені І. П. Котляревського. В ці ж роки відбулося перше виконання в залі Харківської філармонії Симфонії № 8 «Поэма о хлебе» Дмитра Клебанова, створеної на вірші радянських поетів (диригент А. Калабухін, солісти заслужена артистка УРСР С. Орлова і соліст Оперної студії М. Олійник, концертмейстер Л. Кучер).

Історичною виявилася прем'єра 1985 року: в концерті, присвяченому 300-річчю від дня народження Й. С. Баха та Г. Генделя, що пройшов у Великому залі ХІМ ім. І. П. Котляревського, *вперше* в Харкові пролунав з великим успіхом грандіозний твір-дифірамб Й. С. Баха «Магніфікат» у виконанні симфонічного оркестру (диригент А. Калабухін), хору (диригенти Д. Гершман, Н. Бєлік) і солістів Оперної студії: Г. Давидян, Т. Жарких, С. Жеребчевський, В. Луцюк. Висока духовна тематика знайшла своє продовження в «Te Deum» А. Брукнера (1995), одному з найкращих творінь композитора. «Все для більшої слави Господа» – слова, що їх зашифрував автор у начальних латинських буквах, передують партитурі цього старовинного християнського гімну, присвяченого композитором, як і Дев'ята симфонія, «улюбленому Богу». Яка рідкісна удача для молодих фахівців пізнати на самому початку своєї сценічної діяльності музичні твори такого глибинного філософського змісту й найвищої композиторської досконалості! Воістину, слава Творцеві за мудрих і майстерних наставників Оперної студії й талановитих студентів, відкритих до сприйняття прекрасного мистецтва найвищої духовності!

Взагалі, останнє десятиліття минулого століття було відзначене незабутніми прем'єрами та значними ювілеями. Наприклад, до 200-річчя від дня смерті Д. Чимароза приготували виставу «Таємний шлюб» з Дмитром Поповим (Паоліно), котрий у той час, мабуть, і не припускав, що пройде якесь десятиліття і він вже буде виходити на сцени Баварської державної опери, лондонського Ковент-Гарден, мадридського Teatro Real, опери Монте-Карло, тощо. До 120-річчя від дня народження С. Рахманінова поставили «Франческу да Ріміні» (диригент-постановник А. Калабухін, режисер-постановник І. Ривіна, хормейстер Н. Бєлік). У прем'єрному спектаклі виступив Сергій Стільмашенко (Тінь Віргілія), який згодом скаже в інтерв'ю: «Харківські співаки виступають у багатьох країнах: у Метрополітен-опера, у Большому театрі, в Опера Ґарньє. Безумовно, ми маємо дуже гарну школу. <…> Тож, я рекомендую українські, харківські музичні

[261] Диригентом-постановником «Альпійської балади» був заслужений діяч мистецтв УРСР, професор А. В. Калабухін, режисером-постановником – старший викладач І. Чернічко. Концертмейстер – Л. І. Кучер.

виші»[262]. На початку 90-х С. Стільмашенко співав і в опері Д. Менотті «Телефон» (Бен), і в «Розумниці» К. Орфа (Король) – так формувався професіоналізм європейської оперної зірки.

Отже, Оперна студія підійшла до міленіуму в розквіті сил, таланту, підтверджуючи кожною прем'єрою професійне зростання учбового театру.

***

Діяльність кафедри сольного співу, як і кафедри оперної підготовки, неможлива без штату концертмейстерів, що завжди віддано працювали в Консерваторії, натхненно виконуючи свою нелегку, але таку цікаву і необхідну роботу. Втім, лише в передвоєнний час (1939) відбувся перший випуск концертмейстерського класу, причому довго його вів лише один викладач – Лідія Іванівна Фінкельштейн, випускниця Московської консерваторії (клас К. М. Ігумнова). У своїй праці «Виховання, роль і методи роботи оперного концертмейстера» Л. І. Фінкельштейн наголошувала визначальні професійні якості, якими має володіти концертмейстер: «Швидке творче сприйняття музичного матеріалу, миттєва реакція всіх частин технічного апарату, що швидко підкоряється творчій ритмічній волі – ось основний робочий стан концертмейстера на всіх етапах його роботи»[263]. Л. І. Фінкельштейн підготувала професійні кадри, які склали основу майбутньої кафедри – Віра Михайлівна Мурзина, Ірина Йосипівна Козловська та Лідія Леонідівна Монахова продовжували традиції, засновані фундатором.

Проте кафедру концертмейстерської майстерності, що була організована лише після виходу на пенсію Л. І. Фінкельштейн, очолила славнозвісна Ізабелла Мойсеївна Полян, котра з повним правом розділила славу висхідної зірки 1930-х років Б. Р. Гмирі. Народна артистка СРСР Валерія Барсова так писала про відому виконавицю: «Будучи головою багатьох конкурсів, в яких І. Полян брала участь як концертмейстер, знаю і високо ціную її музичну культуру. Вона є не тільки акомпаніатором, у вузькому сенсі цього слова, але музичним керівником і активним помічником співака в глибокому музичному розкритті виконуваного твору»[264]. І. М. Полян розпочала свою роботу в ХДК як концертмейстер (1936) і керівник класу камерного співу (1937). Її виконавська діяльність протягом усього творчого життя вирізнялась масштабністю, зокрема, 1960 року вона виконала зі своїми учнями всі романси С. Рахманінова. В числі випускників І. М. Полян народні артисти Борис Гмиря, Микола Манойло, Нонна Суржина, Євген Іванов, Гізела Ципола, Людмила Сергієнко, Борис Жайворонок.

---

[262] Борщ Ю. Відомий оперний співак: серед нас багато неврастеніків [Електронний ресурс] / Ю. Борщ // Режим доступу : http://www.slk.kh.ua/news/kultura/vidomij-opernij-spivak-sered-nas-bagato-nevrastenikiv-.html. (16.08.2017).

[263] Никитская Е. С., Калугина Т. Ю. Кафедра концертмейстерского мастерства / Е. С. Никитская, Т. Ю. Калугина // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. — Харьков, 1992. — С. 136.

[264] Там само. — С. 139.

До викладацької роботи на кафедрі концертмейстерської майстерності І. М. Полян залучила талановитих концертмейстерів Т. І. Кондрат'єву та Є. С. Нікітську. В 1980–1989 роках керівництво кафедрою перейшло до Агнеси Анатоліївни Мірошникової, яка закінчила Харківську консерваторію як диригент-хормейстер та піаністка (клас Л. Й. Фаненштіля), а концертмейстерської майстерності навчалася в класі Л. І. Фінкельштейн. Працюючи в 1948–1953 роках концертмейстером в Оперній студії та виступаючи як акомпаніатор з інструменталістами, А. А. Мірошникова набула певного досвіду. Новий завідувач омолодив склад кафедри, запросивши ряд викладачів, які демонстрували гідну педагогічну роботу, – В. Ю. Соляніков, Н. В. Інюточкіна (концертмейстерський клас І. Й. Козловської), І. М. Приходько (клас Є. С. Нікітської).

З 1989 року кафедру очолює випускниця концертмейстерського класу О. В. Обухової Євгенія Семенівна Нікітська з великим досвідом концертмейстерської роботи на кафедрі сольного співу, у ХНАТОБ ім. М. В. Лисенка та Харківській філармонії. На рівень професійних якостей піаністки вказують, зокрема, такі факти: Є. С. Нікітська успішно давала концерти з видатними співаками в Харкові, Києві, Нюрнберзі, Тулузі, Марселі, Барселоні тощо, брала участь у міжнародних конкурсах вокалістів в Україні, колишньому СРСР, Франції, Японії і здобула 5 дипломів як кращий концертмейстер. На трьох Всесоюзних конкурсах імені М. І. Глінки (1977, 1979, 1987) співаки, котрим акомпанувала Є. С. Нікітська, одержали призові міста – В. Ломакін (II премія), Х. Ширінський (III премія) і IV-ою премією був нагороджений В. Болдирєв, відзначений також дипломом конкурсу в Токіо.

«Особливу роль у долі Болдирєва зіграла концертмейстер Євгенія Нікітська, – підкреслювала автор статті «Баритон, задающий тон» Юлія Коваленко. – Її професіоналізм і віра в нього допомогли Володимиру стати лауреатом двох світових конкурсів вокалістів. Творча співдружність піаністки та співака триває десятиліття. В 1990-і вона навіть оформилася <…> в приватний театр «Аморе». Протягом трьох десятиліть музиканти регулярно виступали зі спільними концертними програмами»[265]. Камерний музичний театр «Аморе», в якому Є. С. Нікітська обіймала посади художнього керівника та головного концертмейстера, існував недовго (1993–1996), проте на його сцені були здійснені постановки таких опер, як «Сільська честь» П. Масканьї, «Служниці – господині» Дж. Перголезі, «Іспанська година» М. Равеля, «Телефон» Дж. Менотті, що стало справжнім проривом у музичному житті міста, яке, на жаль, як і вся країна, переживало не найкращі часи.

Євгенія Семенівна Нікітська підготувала чимало прекрасних фахівців-концертмейстерів, зокрема, дипломантів республіканських конкурсів – В. Цимощук, Д. Назаренко, В. Марковський, С. Давидов, І. Приходько, ряд її колишніх студентів працюють концертмейстерами в ХНУМ, і з кожним роком цей послужний список збільшується.

---

[265] Коваленко Ю. Баритон, задающий тон [Електронний ресурс] / Ю. Коваленко // Режим доступу : http://izvestia. kharkov.ua/on-line/18/1189445.html. (07.07.2017).

***

Відчутний вплив на розвиток художніх смаків любителів хорового співу Харківщини, залучення широких кіл шанувальників музичного мистецтва до концертних залів завжди здійснювала кафедра хорового диригування. Алгоритм результативної діяльності кафедри в указаному напрямку багато в чому визначався взаємодією фахівців та керівництва культурою різних рівнів, яке вирішувало бути чи не бути, наприклад, хору в Харківській філармонії. Перемога, звісно, виявилася на боці спеціалістів, чий авторитет зростав рік від року. Після Другої світової склад кафедри помітно зміцнів. Поряд із ветеранами працювали нові перспективні кадри, які значно підняли рівень викладання фахових дисциплін, розширили професійну діяльність в межах міста й області, висунули зі своїх лав лідерів, котрі заслужили визнання в масштабах країни.

З 1944 року в Консерваторії працював випускник Харківського музично-драматичного інституту по класу хорового диригування й аспірантури – по класу композиції С. С. Богатирьова, заслужений діяч мистецтв Узбецької та Української РСР Антон Дмитрович Лебединець (Бас – Лебединець). Діяльність музиканта поза межами вишу вже давно була відома – фундатор капели ХТЗ та один із засновників хорової самодіяльності в армії: «Десятки високоякісних хорових колективів і прекрасних індивідуальних виконавців виховав він, – констатувалось у періодиці. – Його знають бійці Криму, Криворіжжя, Черкас і, особливо, Харкова»[266]. 1949 року А. Д. Лебединець очолив групу композиторів, які створили Гімн Української РСР[267]. Цілком природно, що адміністративна кар'єра А. Д. Лебединця швидко пішла вгору: в 1950-му він очолив кафедру теорії музики і композиції, а в 1951-му – Консерваторію. На кафедрі хорового диригування близько десяти років (1951–1959) професор А. Д. Лебединець був художнім керівником студентського хору. Гадаю, одне з найголовніших професійних досягнень майстра віддзеркалено в наступній цитаті: «До сьогодні випускники тих років згадують зворушливе виконання хором під орудою Антона Дмитровича обробки української народної пісні М. Леонтовича «Зашуміла ліщинонька». <…> Хор під орудою А. Д. Лебединця ніби створював живописні картини, настільки виразними були штрихова та вокальна культура колективу»[268].

---

[266] «Ворошиловець», № 20, від 26 жовтня 1935 року. Цитується за статтею: Бєлік-Золотарьова Н. А. Сузір'я майстрів: кафедра хорового диригування / Н. А. Бєлік-Золотарьова // Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського // Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. — Харків : Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського, 2007. — С. 104.

[267] А. Д. Лебединець – автор значної кількості масових пісень, хорів. У 1948–1974 роках він входив до складу Правління Харківської організації Спілки композиторів України.

[268] Бєлік-Золотарьова Н. А. Сузір'я майстрів: кафедра хорового диригування… Цитоване видання. — С. 105.

Корифеї, що керували кафедрою хорового диригування в означений період, – Олександр Арсенійович Перунов (з 1945 по 1951) та Костянтин Миколайович Греченко (з 1951 по 1972), залишили гідну зміну. Зокрема, у класі професора К. М. Греченка вчилися заслужені діячі мистецтв України, професори – перший кандидат мистецтвознавства серед викладачів кафедри, Агнеса Анатоліївна Мірошникова[269] та Юрій Іванович Кулик[270], котрі «успадкували» посаду завідувача кафедри. Вихованцем же О. А. Перунова був народний артист України, лауреат національної премії України імені Тараса Шевченка, член-кореспондент Національної академії мистецтв України, професор В'ячеслав Сергійович Палкін, який очолював вказаний підрозділ вишу понад чверть століття (1983–2007).

Внесок цих визначних професорів у розвиток хорового диригування в Україні важко переоцінити. Педагогічна діяльність А. А. Мірошникової, що з успіхом закінчила аспірантуру КДК ім. П. І. Чайковського захистом кандидатської дисертації[271] й виконавським іспитом – концертом з капелою «Думка», відзначена видатними досягненнями в галузі вищої музичної освіти. Понад шістдесяти років працюючи в ХНУМ, А. А. Мірошникова блискуче викладала диригування, читання хорових партитур, лекційні курси – «Хорознавство», «Методику викладання хорових дисциплін», «Хорову літературу».

Індивідуальний творчий і вимогливий підхід до кожного студента сприяв максимальному розкриттю їх потенційних художніх можливостей, гартував тверду професійну та громадянську позицію відданих своїй справі та Батьківщині фахівців. Одним з них є народний артист України Геннадій Кас'яненко, що входить до складу знаменитого квартету «Гетьман»[272], створеного 1991 року на основі Ансамблю Збройних сил України. «В той час українська пісня практично не звучала. Особливо у військах, – згадував Г. Кас'яненко напередодні 25-річчя квартету. – Тому ми вирішили зробити маленький експеримент. Україна отримала незалежність, і нам було цікаво заспівати українські народні, авторські пісні, українську класику. Ми, всі хлопці з вищою музичною освітою, почали співати український репертуар»[273]. Вже десять років квартет «Гетьман» є складовою частиною Ансамблю Національної гвардії України, часто дає концерти в зоні АТО, буває з виступами на передовій.

---

269 А. А. Мірошникова завідувала «Кафедрою хорового диригування» у 1970–1972 роках.

270 Ю. І. Кулик закінчував Консерваторію в класі А. А. Мірошникової; на чолі кафедри був з 1973 по 1983 рік, до свого призначення на посаду проректора з навчальної роботи.

271 Тема дисертації А. А. Мірошникової – «Хорова творчість К. Стеценка».

272 Назву «Гетьман» на самому початку кар'єри артистів запропонували українські канадці під час гастролей вокального квартету по Північній Америці. 1998 року квартет став окремим колективом.

273 Музыка Л. Знаменитый квартет «Гетьман» отмечает свое 25-летие гастрольным туром по Украине // «Факты» 14. 12. 2016. Електронний ресурс : http://fakty. ua/227340-znamenityj-kvartet-getman-otmechaet-svoe-25-letie-gastrolnym-turom-po-ukraine.

Самобутніми, талановитими особистостями є й інші випускники класу А. А. Мірошникової, окрім Юрія Івановича Кулика, професорами ХНУМ ім. І. П. Котляревського стали заслужені діячі мистецтв України Наталія Андріївна Бєлік і Сергій Миколайович Прокопов. Серед вихованців А. А. Мірошникової заслужені діячі мистецтв України – директор, художній керівник та головний диригент Харківської філармонії, лауреат міжнародного конкурсу Вахтанга Жорданії Юрій Володимирович Янко; головний диригент Харківського театру музичної комедії Ярослав Ярославович Сорочук; кандидат педагогічних наук, член-кореспондент Петровської академії (Санкт-Петербург), професор Віктор Леонідович Бахарєв, який у 1986–1997 роках обіймав пост ректора Донецької державної консерваторії імені С. С. Прокоф'єва. Учні А. А. Мірошникової в числі переможців Всеукраїнського конкурсу хорових диригентів, це – диригент ХНАТОБ імені М. В. Лисенка Дмитро Морозов, головний хормейстер Академічного ансамблю пісні й танцю Національної гвардії України Євген Гундер та інші. Клас Агнеси Анатоліївни закінчив Олексій Миколайович Кошман, який вже багато років очолює диригентсько-хоровий відділ ХССМШ-і, є художнім керівником і диригентом хору хлопчиків та юнаків, спеціалістом вищої категорії, викладачем-методистом.

Щирою подякою та винятковою повагою пронизані слова С. М. Прокопова про свого Вчителя: «Володіючи даром викладання, Агнеса Анатоліївна проявляє надзвичайну любов до самого викладання. Не знаю педагога, що більш відповідально ставиться до своїх обов'язків, для котрого б не було нічого сумніше, ніж втрачений з якої-небудь причини урок за фахом. Думаю, що всі ці особливості педагогічної етики професора А. А. Мірошникової – зразок для багатьох з нас»[274].

Діставши середню освіту в Московському хоровому училищі, Юрій Іванович Кулик прийняв, безсумнівно, вірне рішення продовжити професійне навчання в Харківській державній консерваторії, де йому дуже пощастило з викладачами, за допомогою яких він не тільки опанував необхідний комплекс знань та вмінь, а й отримав підтримку в своїй подальшій діяльності, спрямованій на підкорення нових і нових висот. Впевнений кар'єрний зріст ніколи не давав осічки, окрім останньої адміністративної посади проректора з навчальної роботи, з якої його «звільнив» передчасний відхід з життя. Юрій Іванович натхненно працював з усіма хоровими колективами, яким пощастило співати під його орудою. У виконавській діяльності Ю. І. Кулика їх було чимало: аматорські хори – Вчителів м. Харкова й області, Української пісні Будинку культури «Серп і молот», Ветеранів війни Валківського районного будинку культури, Народна чоловіча хорова капела Національної юридичної академії ім. Ярослава Мудрого; професійний та учбові колективи – Хор української пісні Харківської обласної філармонії,

[274] Прокопов С. Дирижерская школа наивысших достижений. – С. 88 [Електронний ресурс] / С. Прокопов // Режим доступу : chrome-extension://mhjfbmdgcfjbbpaeojofohoefgiehjai/index.html. (17.08.2017).

студентські хори Харківського музичного училища та Інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського.

Повна самовіддача Ю. І. Кулика-диригента відповідала його професійному кредо, сформованому завдяки поєднанню кращих досягнень української та московської хорових шкіл. Про фахові якості виконавця так пише Н. А. Бєлік-Золоторьова: «Художня інтуїція та бездоганне вокальне чуття, дбайливе відношення до звуковидобування і продуманість кожного ланцюжка виконавської концепції, осмислена вимова кожного слова і кристальна інтонаційна чистота – принципи хормейстерської роботи диригента Ю. І. Кулика»[275]. Різноманітними та показовими були програми хору диригентсько-хорового факультету: від Г. Форе («Requiem») до Г. Свиридова («Курські пісні», «Ладога»), від Ш. Гуно («Gallia») до Т. Кравцова («Червона зима»), хорові опуси Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, Г. Майбороди, обробки М. Леонтовича тощо. Результати такої роботи підняли студентський хоровий колектив на рівень значно вищий за учбовий: юні виконавці виступали в Харківській філармонії, постійно брали участь у міських та районних урочистих заходах, а також чимало гастролювали – в Києві, Львові, Луганську, Ризі, Ленінграді та інших містах.

Кожен зі студентів, що співав в хорі під орудою Ю. І. Кулика, вважав себе його учнем, хоча й не навчався в класі маестро. Безпосередніми ж його вихованцями були, зокрема, заслужений артист України Ернст Олександрович Кузьма; кандидат філософських наук, завідувач кафедри хорового диригування (1982–1993) Харківського державного інституту культури, професор кафедри хорового диригування і декан виконавсько-музикознавчого факультету ХНУМ ім. І. П. Котляревського (2008–2015) Володимир Петрович Матюхін[276].

Незабутнім свідченням високих щирих відносин між диригентом і його підопічними назавжди залишився останній, п'ятдесятирічний ювілей Ю. І. Кулика, з яким його неординарно привітав учбовий хоровий колектив. Студенти, прийшовши зранку до будинку Юрія Івановича, котрий вже не виходив з дому, заспівали під його вікнами «Многая лета…» та колядку «Добрий вечір…», трохи змінивши в ній слова. Таке зворушливе поздоровлення було несподіваним для ювіляра. Він вийшов на балкон, із вдячністю дивлячись на молодь, і не в змозі стримати сліз. До сих пір тодішні студенти пам'ятають його очі, повні скорботи, й прощальний погляд Вчителя…

Юрія Івановича Кулика на посту завідувача кафедри змінив В'ячеслав Сергійович Палкін, який про себе міг би сказати (якби не скромність) пушкінськими словами – «Я памятник себе воздвиг нерукотворный…». І насправді, адже одиницям удається здійснити високодуховну мрію всього життя, реалізація якої залежить від чималої кількості людей, – створити філармонічний Камерний хор у місті, де подібного творчого колективу

---

[275] Бєлік-Золотарьова Н. А. Сузір'я майстрів: кафедра хорового диригування… Цитоване видання. — С. 108.

[276] Докладніше див. «Довідник».

не існувало вже *тридцять років*. У вступі до меморіальної книги «В'ячеслав Палкін. Шляхами хорового мистецтва» син Ігор та учениця маестро, кандидат мистецтвознавства О. М. Батовська наголошують: «Життя та творчість В. С. Палкіна припали на час кризи духовності людства, – найбільшої тривоги сьогодення. Тому В'ячеслав Сергійович був переконаний у високій місії духовного відродження на ниві мистецтва»[277]. Він був одним з тих, хто вважав девізом свого життя слова: «Якщо не я, то хто?» – це й стало гарантією перемоги.

Як підкреслюють колеги, головний принцип фахової діяльності В. С. Палкіна – непорушне поєднання теорії та практики, чого він дотримувався у власній виконавсько-педагогічній роботі й того ж навчав студентів. Зокрема, хоровою капелою Харківського політехнічного інституту В'ячеслав Палкін керував ще будучи студентом першого курсу Консерваторії та вже незабаром зумів досягти неабияких результатів. Самодіяльний колектив з успіхом гастролював в Україні, Грузії, Москві, Ленінграді. Понад трьох десятиліть (з 1974) В'ячеслав Сергійович очолював Народну чоловічу хорову капелу Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого, з якою підготував безліч програм, що містили шедеври майстрів світового мистецтва – Ф. Шуберта, Дж. Верді, Ж. Бізе, видатні зразки української хорової класики – спадщину М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича, П. Ніщинського, опуси російських композиторів – А. Рубінштейна, О. Александрова, К. Молчанова та інших. Особливу увагу диригент приділяв українській народній пісні та доробку сучасних вітчизняних майстрів, з якими творчий колектив тісно контактував, – М. Кармінського, Т. Кравцова, І. Ковача, М. Стецюна. Виконавський рівень капели був настільки високим, що В. С. Палкін використовував її для підготовки програм студентів-випускників ХДУМ ім. І. П. Котляревського.

Чому розповідь про професора вишу розпочинається з його досягнень не в професійній сфері, а на аматорській ниві? Тому, що мудрий і далекоглядний В'ячеслав Сергійович заздалегідь знав – для формування нового повноцінного колективу йому може не вистачить професійних голосів. Так і сталося: «Початок існування Камерного хору був досить важким, склад колективу – нестабільним (кількість: від 20 до 30 осіб). Основу складали викладачі музичних шкіл міста <…> та колишні учасники самодіяльних та учбових хорових колективів, <…> де працював В. С. Палкін», – згадує Н. А. Бєлік-Золотарьова[278]. Із самого початку новостворений хор репрезентував на концертах твори різних стилів – епохи Відроджен-

[277] Батовська О. М., Палкін І. В. Від редколегії / О. М. Батовська, І. В. Палкін // Палкін І. В. В'ячеслав Палкін. Шляхами хорового мистецтва : науково-популярне видання. / І. В. Палкін. Харків : СПДФО Брові О. В., 2011. — С. 3.

[278] Бєлік-Золотарьова Н. А. Харківський камерний хор: історія створення (спогади хормейстера) / Н. А. Бєлік-Золотарьова // Палкін І. В. В'ячеслав Палкін. Шляхами хорового мистецтва : науково-популярне видання. / І. В. Палкін. Харків : СПДФО Брові О. В., 2011. — С. 48.

ня, класичну та сучасну літературу, народні пісні, при цьому десять років працюючи безкоштовно[279]. Камерний є постійним учасником Державних іспитів студентів кафедри хорового диригування ХНУМ (з 1984 року). Робота з колективом, до якої В. С. Палкін залучав хормейстерів, сприяла їх активному творчому зросту. Серед таких щасливчиків – заслужені діячі мистецтв України – професор Н. А. Бєлік-Золотарьова, головний диригент та художній керівник Харківської філармонії Ю. В. Янко, лауреати Всеукраїнських конкурсів хорових диригентів А. І. Сиротенко, Є. Гундер, Г. В. Парфьонова та інші.

Красномовні свідчення про виконавський рівень хору належать авторитетним фахівцям. Так, 1997 року доктор мистецтвознавства, професор Київської музичної академії імені П. І. Чайковського М. Р. Черкашина-Губаренко писала: «Те, що Камерний хор Харківської філармонії почав гастрольні виступи у столиці України саме цим опусом (Дж. Россіні «Stabat Mater»), говорить багато. Тому що тут демонструються такі якості хорової звучності, як рівність звуковедення, злагодженість, чистота ліній, ідеальний характер тембрового забарвлення звуку, що імітує неземну природу ангельського співу»[280]. Відомий британський диригент Дэвід Ллойд-Джонс письмово зафіксував свої враження від спільної роботи з харківським колегою: «Я хотів би засвідчити, що моє творче спілкування з В. С. Палкіним на "Харківських асамблеях" 2003 року доставило мені справжнє творче задоволення. Містер Палкін підготував свій чудовий Камерний хор Харківської філармонії для мого виконання хорової симфонії Берліоза «Ромео і Джульєтта». <...> Я повинен також зазначити, що під час репетицій з оркестром, хорами і солістами містер Палкін давав мені дуже хороші і мудрі поради щодо хорових частин симфонії, що я нескінченно ціную. Він музикант і артист з особливим даром»[281].

Диригент-хормейстер
В. С. Палкін

Успішні гастролі Камерного хору під керуванням В. С. Палкіна в Грузії, Молдові, Німеччині, Польщі, Росії, блискучий виступ на Міжнародному фестивалі церковної музики «Хайнувка – 2005» (Білосток, Польща) тільки підтвердили талант наших співаків і майстерність диригента. На такого професора хотіли бути схожими всі його студенти. Вкажемо деяких з них:

---

[279] 1980 року В. С. Палкін став засновником, художнім керівником і головним диригентом Харківського Камерного хору Обласного відділення Музичного товариства України. У 1990–2008 роках Камерний хор, в якому обновився склад учасників, перейшов під егіду Харківської обласної філармонії на чолі зі своїм керівником.

[280] Черкашина-Губаренко М. Осенние мотивы / М. Черкашина-Губаренко // Зеркало недели № 46 (163) 15 ноября 1997 года. Цитується за вище вказаною книгою. — С. 278.

[281] Дэвид Ллойд-Джонс. Отзыв // Там само. — С. 151–152.

Герой України, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка, народна артистка України Раїса Опанасівна Кириченко, доктор мистецтвознавства, професор, народний артист України, ректор Національної музичної академії імені П. І. Чайковського Володимир Іванович Рожок, доктор педагогічних наук, професор завідувач кафедри всесвітньої історії та методики навчання суспільних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Олег Володимирович Михайличенко, лауреати Всеукраїнських конкурсів хорових диригентів – Художній керівник і головний диригент Академічного камерного хору імені В. Палкіна Харківської обласної філармонії Андрій Іванович Сиротенко, кандидат музикознавства, доцент кафедри хорового диригування ХНУМ Ганна Володимирівна Парфьонова.

Кафедрі хорового диригування в другій половині XX століття було незрівнянно складніше відстоювати право на існування професійного хору в Харкові, оскільки периферійному місту бюджетних коштів завжди не вистачало. Проте піднесення самодіяльного хорового мистецтва, якому фахівці традиційно приділяли пильну увагу, завзяття В. С. Палкіна та його сподвижників обумовили позитивне рішення надзвичайно актуального для музичної культури Харкова питання, результатом чого став Академічний камерний хор, що нині гордо носить ім'я свого засновника.

***

Відновлення діяльності Консерваторії, розпочате після визволення Харкова, відбувалося завдяки функціонуванню основоположних структур, до яких відноситься факультет теорії музики та композиції. З 1943 року його очолював професор[282] Михайло Дмитрович Тіц. Він акумулював у собі найкращі якості різнобічного фахівця, навчаючись під керівництвом найвидатніших професорів Харківського музично-драматичного інституту – С. С. Богатирьова та П. К. Луценка, чий клас М. Д. Тіц закінчив з відміткою «особливо видатний». Багатогранна професійна освіта – композитор, піаніст, музикознавець, помножена на талант, енциклопедична ерудиція та високі моральні якості сприяли довголітній ефективній діяльності М. Д. Тіца на керівній посаді (до 1970 року), незважаючи на всі соціально-політичні проблеми повоєнного часу. На жаль, його не оминула стороною сумнозвісна постанова ЦК КП(б)У від 25.05.1948 року, « <…> до якої М. Тіц потрапив як негативний приклад формалістичних захоплень»[283]. В 1949–1950 роках існувала реальна загроза закриття теоретичних кафедр (відділів) у ряді консерваторій, і Харківська була однією з них, хоча це й суперечило, зокрема, виступам фахівців на музикознавчій

[282] Вчене звання професора М. Д. Тіц отримав у 37 років (1935).

[283] Очеретовська Н. Л., Калашник П. П., Калашник М. П. Михайло Дмитрович Тіц : Монографія / Н. Л. Очеретовська, П. П. Калашник, М. П. Калашник. — Харків : РВП «Оригінал», 1995. — С. 59.

конференції в столиці тодішній держави щодо зростаючої потреби в кадрах (1950)[284]. С. С. Богатирьов дуже турбувався про долю свого дітища та ряду викладачів Харківської консерваторії, без яких вишу, на його думку, міг би втратити не лише факультет, а й власне обличчя, перетворившись «у школу гри та співу»[285].

На щастя, чергові трансформації в сфері вищої музичної освіти не відбулися, і музикознавство збагатилося низкою ґрунтовних наукових праць М. Д. Тіца – «До питання про перегляд основних проблем курсу гармонії: (Деякі особливості гармонії російських композиторів і висновки, які слід зробити з вивчення цих особливостей для перебудови курсу гармонії в ХДК). Харків, 1950; «Про тематичну та композиційну структуру музичних творів» (Київ, 1962); «Про сучасні проблеми теорії музики» (Зб. ст. Київ, 1976) тощо. Керівник активізував наукову роботу своїх колег, завдяки чому були захищені перші кандидатські дисертації, в яких досліджувалися актуальні проблеми музикознавства, пов'язані з творчістю сучасних українських композиторів. Наприклад, «Поліфонія А. Я. Штогаренка» Т. С. Кравцова, «Народнопісенні основи творчості В. Т. Борисова» П. П. Калашника, «Деякі особливості тематизму драматичних симфоній українських радянських композиторів» І. Л. Золотовицької.

М. Д. Тіц і Л. М. Булгаков з учнями

М. Д. Тіц гідно продовжив справу свого професора по формуванню теоретичної та композиторської шкіл. Зокрема, у його класі курс гармонії проходив народний артист СРСР, професор і ректор Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського Андрій Якович Штогаренко; ще декілька учнів М. Д. Тіца стали професорами цього ж вишу – композитор, народний артист України, член-кореспондент Академії мистецтв України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка Лев Миколайович Колодуб, заслужений артист УРСР, піаніст і композитор Віталій Васильович Сєчкін, доктор мистецтвознавства Віктор Никифорович Золочевський. Учнем С. С. Богатирьова та М. Д. Тіца був народний артист УРСР, голова Харківського відділення Спілки композиторів України (1949–1981), народний артист УРСР Петро Данилович Гайдамака. Традиції, засновані

[284] Див.: Польская И. Харьковская консерватория в музыкальном и социокультурном контексте конца 40-х – начала 50-х годов (из неопубликованных писем С. С. Богатырева к Л. И. Фаненштилю) / И. Польская // Мистецтво та освіта сьогодення. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Збірник наукових праць. Вип. 18. — Харків, 2006. — С. 40–56.

[285] Там само. Лист С. С. Богатирьова до Л. Й. Фаненштіля від 4 серпня 1949 року. — С. 50.

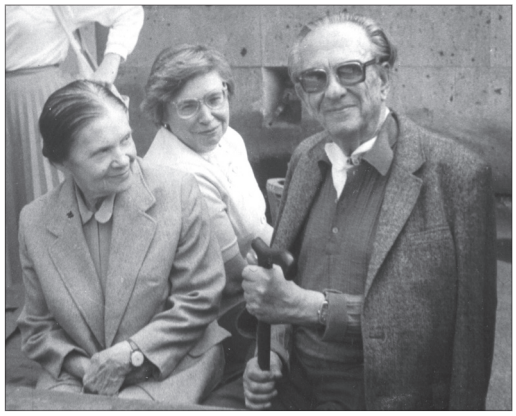

Мизикознавці Г. О. Тюменєва, Н. С. Тишко і композитор В. Т. Борисов

С. С. Богатирьовим та успадковані М. Д. Тіцем, в Alma Mater продовжували доктори мистецтвознавства, професори – композитор, заслужений діяч мистецтв України, Тарас Сергійович Кравцов та Неоніла Леонідівна Очеретовська, кандидат мистецтвознавства, професор Павло Павлович Калашник[286], кандидати мистецтвознавства, професори кафедри Ольга Василівна Гусарова, Зінаїда Борисівна Юферова, Ірма Львівна Золотовицька, доценти – Ігор Миколайович Дубінін, Лев Миколайович Булгаков, кандидат мистецтвознавства Леонід Борисович Решетніков, відомі композитори – народний артист України Володимир Максович Золотухін, заслужені діячі мистецтв УРСР Марк Веніамінович Кармінський, Ігор Костянтинович Ковач; у Харківській державній академії культури – композитор, кандидат мистецтвознавства, професор Ілля Самійлович Польський.

Надзвичайно влучна характеристика ролі, яку відігравав М. Д. Тіц у виші, дана в цитованій раніше монографії: «Михайло Дмитрович належав до тих людей, котрі визначають атмосферу певної установи, творчого, учбового закладу. Для Харківської консерваторії це ім'я залишиться в обрамленні імен таких обдарованих особистостей, як професори Дмитро Львович Клебанов, Валентин Тихонович Борисов, Галина Олександрівна Тюменєва, Тарас Сергійович Кравцов та інші»[287].

1947 року в надрах факультету було сформовано нову структурну одиницю – кафедру історії музики, затверджену Міністерством вищої освіти. В зв'язку з цим виникла необхідність трансформувати факультет теорії музики та композиції в кафедру під тим же керівництвом[288], а факультет отримав назву історико-теоретичного. Очолила кафедру історії музики вихованка С. С. Богатирьова і М. Д. Тіца Галина Олександрівна Тюменєва, котра перебувала на цій посаді більш ніж тридцять років (до 1979). Її сподвижниками були кандидат мистецтвознав-

Й. М. Миклашевський з ученицями

[286] П. П. Калашник також закінчив Консерваторію як піаніст по класу В. В. Топіліна.

[287] Очеретовська Н. Л., Калашник П. П., Калашник М. П. Михайло Дмитрович Тіц… Цитована монографія. — С. 57.

[288] Щоправда, кандидатуру М. Д. Тіца затвердили не одразу, напевне, з причин вказаних вище.

ства, автор унікального труда «Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII – першої половини XIX ст.» Йосип Михайлович Миклашевський і широко освічений у багатьох сферах науки та мистецтва Борис Олександрович Любимов. На момент створення нової кафедри Г. О. Тюменєва вже захистила кандидатську дисертацію за темою «Чайковский и “Могучая кучка”» (Москва, 1945). Авторитет завідувача невпинно зростав: 1949 року Г. О. Тюменєву було офіційно запрошено до Києва на переговори щодо викладацької роботи в Київської консерваторії, а 1950-го Галина Олександрівна з успіхом виступила в Московській консерваторії з критикою програми по історії російської музики, розробленої в цьому виші відповідною кафедрою, на жаль, з низкою явних промахів, як свідчив С. С. Богатирьов у згадуваних листах.

Різнобічно обдарована особистість, Г. О. Тюменєва не обмежувалась лише кафедральною діяльністю – кілька років була художнім керівником Філармонії, постійно вела активну діяльність у Спілці композиторів (з 1936 року). Кожний вектор роботи доповнював і збагачував один одного. Зокрема, як підкреслюють дослідники історії кафедри І. Л. Іванова та А. А. Мізітова, період перебування Г. О. Тюменєвої на посту художнього керівника «<…> став однією з яскравих сторінок у житті філармонії, коли в симфонічних концертах знову зазвучали, поряд із широко представленими класиками, твори сучасної музики та харківської композиторської школи»[289]. Різнобічними були і наукові інтереси Галини Олександрівни, якій належать, зокрема, дослідження «Чайковський і Україна», «Тичина і музика», нарис про Й. М. Миклашевського, монографія «Микола Коляда. Життя і творчість», що була видана під редакцією Н. Л. Очеретовської та Л. І. Шубіної вже після смерті автора, та багато інших праць.

Студенти класу професора Г. О. Тюменєвої наслідували її зацікавленість історією української та російської музики, народною творчістю, музичною культурою Харкова. Галина Олександрівна залишила міцну високопрофесійну школу. Поміж учнів Г. О. Тюменєвої доктор мистецтвознавства, професор Білоруської державної академії музики Галина Григорівна Кулєшова; доктори мистецтвознавства, професори Національної музичної академії України – член-кореспондент Національної академії мистецтв України, заслужений діяч мистецтв України, професор, завідувач кафедр історії музики (з 1985) та історії зарубіжної музики (1999–2015), нині професор тієї ж кафедри Марина Романівна Черкашина-Губаренко, завідувач кафедри теорії та історії культури Сергій Віталійович Тишко. Г. О. Тюменєва підготувала ряд кандидатів мистецтвознавства: це – Тетяна Каришева; декан (1996–2004), доцент НМАУ Надія Некрасова-Яворська; спадкоємець Галини Олександрівни на посаді завідувача, професор кафедри Лідія Іванівна Шубіна, доценти ХНУМ Людмила Тихонівна Жигачова, Ольга Григорівна Лисяна-Герасименко. Оскільки

[289] Иванова И. Л., Мизитова А. А. Кафедра истории музыки / И. Л. Иванова, А. А. Мизитова // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. — Харьков, 1992. — С. 58.

випуски класу Г. О. Тюменєвої охоплюють понад півстоліття, внесок професора в музичну культуру країни важко переоцінити. Більше ста вихованців, що працювали і працюють в Україні, близькому та далекому зарубіжжі, підготувала ця видатна особистість, корифей музикознавства, справжній символ музичної культури Харкова.

Із заснуванням кафедри історії музики пов'язане відкриття, за ініціативи Г. О. Тюменєвої, учбового кабінету фольклору (1947) на чолі з учнем С. С. Богатирьова, композитором Олександром Івановичем Стеблянко. Відданий народній музичній творчості, він протягом усього життя збирав фольклор Східної України. Цим визначним подвижником було збережено понад 2000 пісень! Частина їх вийшла друком у збірці «Українські пісні» (Київ, 1965). О. І. Стеблянко широко використовував у своїй творчості перлини пісенного фольклору. Опуси композитора, і серед них – «Віночок з українських пісень» виконувались, зокрема, оркестром народних інструментів Харківської консерваторії. На жаль, наприкінці 1950-х Міністерство культури припинило фінансування кабінету, його діяльність було відновлено лише 1976 року. Новий завідувач Сергій Олександрович Нікітін, учень Г. О. Тюменєвої, сприяв значному поповненню фондів фонограмами, яких було понад 7000 тисяч одиниць, а також фотографіями, текстовими стенографіями, тощо.

З діяльністю кафедри історії музики пов'язане також існування учбового кабінету історії музики, хоча, як стверджують автори ювілейної статті Л. І. Григор'єва та Ю. Л. Щербінін, «перша згадка про кабінет історії музики відноситься до 1940 року, коли на посаду завідувача кабінетом Семен Семенович Богатирьов запросив Йосипа Михайловича Миклашевського»[290]. До його обов'язків входила систематизація літератури, складання картотеки, що визначило подальше навантаження музикознавця на кафедрі історії музики, спрямоване на формування у студентів базових умінь і навичок в організації практичної роботи з опублікованими та архівними документами (бібліографія та архівознавство). І хоча з утворенням кафедри історії музики посаду завідувача учбового кабінету формально скасували (до 1959 року), Йосип Михайлович, за свідченнями сучасників, продовжував роботу, в якій завжди була потреба. Й. М. Миклашевський виховав гідних послідовників – З. Б. Юферову, Л. О. Ложнікову, Ю. Л. Щербініна. Окрім необхідної рутинної роботи, співробітникам кабінету і викладачам, що вели відповідні курси, належить заслуга в створенні експозицій до ювілеїв вишу. Справжня музейна експозиція прикрашала Харківський інститут мистецтв 1967 року. Юрієм Леонідовичем Щербініним, який на той момент працював старшим лаборантом кабінету, було репрезентовано 800 одиниць

[290] Григорьева Л. И., Щербинин Ю. Л. Учебный кабинет истории музыки / Л. И. Григорьева, Ю. Л. Щербинин. // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. — Харьков, 1992. — С. 334. Й. М. Миклашевський закінчив Київське музичне училище по класах фортепіано (В. В. Пухальський) і теорії музики (Є. А. Риб) та отримав звання «вільного художника» Санкт-Петербурзької консерваторії.

рідкісних документів з власного архіву та наданих професорами ХІМ, а також старожилами міста, любителями музичного мистецтва тощо. Експозиція, в якій закарбувалася історія розвитку професійної музичної освіти Харкова, мала неабиякий резонанс. Про неї позитивно відгукнулися «<...> Т. Хренніков, Б. Гмиря, А. Хачатурян, А. Штогаренко, П. Серебряков та інші. На виставці побувала і найближча родичка І. І. Слатіна Людмила Василівна Слатіна, що поділилася не лише спогадами, а й деякими сімейними реліквіями»[291].

Тільки 1970 року історико-теоретичний факультет поповнився автономною кафедрою композиції та інструментування попри те, що формування харківської композиторської школи відноситься до початкового періоду педагогічної діяльності С. С. Богатирьова. Всі викладачі кафедри були «богатирьовцями» – учнями фундатора або учнями його колишніх студентів. Очолив кафедру один з перших вихованців С. С. Богатирьова Дмитро Львович Клебанов, котрий також набув освіту як скрипаль[292] і диригент (під керівництвом Германа Адлера). Доля щедро наділила Д. Л. Клебанова талантами – у всіх сферах діяльності він з молоду досягав значних висот. Деякий час виступав у складі оркестру Ленінградського театру опери та балету імені С. М. Кірова, брав участь у прем'єрі опери А. Берґа «Воццек»; у Харкові працював диригентом у театрі «Веселий пролетар», Українському державному театрі музичної комедії, симфонічному оркестрі Українського радіоцентру. Все це стало найціннішою практикою для майбутнього композитора. Професійний авторитет Д. Л. Клебанова, обізнаного в різних сферах музичного мистецтва був настільки високим, що 1965 року його запросили очолити журі Республіканського конкурсу скрипалів і віолончелістів, а 1966-го – композитор входив до складу журі ІІІ Міжнародного конкурсу імені П. І. Чайковського.

Композитор Дмитро Клєбанов

Д. Л. Клебанов є одним з провідних українських композиторів, в чиєму доробку декілька опер, музичних комедій, балетів, у тому числі перший радянський дитячий балет «Лелеченя» (1937), дев'ять симфоній, початок яким поклав «Бабин яр» – скорботний відгук митця на криваві злочини війни (1945), низки інструментальних концертів і ансамблів тощо. Композитор мав що розповісти студентам і залишив наступним поколінням свій досвід, зафіксований у безцінних працях – «Мистецтво інструментування» (Київ, 1972), «Естетичні основи інструментування» (Київ, 1972) та інших. Цілком закономірно, що Дмитро Львович Клеба-

[291] Григорьева Л. И., Щербинин Ю. Л. Учебный кабинет истории музыки… Цитоване видання. — С. 336.

[292] Д. Л. Клебанов вчився в Музичному училищі РМТ в класі В. І. Слатіна, потім продовжив навчання під керівництвом В. С. Левенштейна та І. В. Добржинця.

нов сформував власну композиторську школу, яка вирізняється винятковим професіоналізмом, свободою мислення, сміливим пошуком модерних засобів музичної виразності, обстоюванням індивідуальної художньої позиції.

Клас заслуженого діяча мистецтв України, професора Д. Л. Клебанова закінчив видатний митець, народний артист України, лауреат державної премії імені Т. Г. Шевченка Віталій Сергійович Губаренко, який у 1961–1972 роках викладав у ХІМ композицію та теорію музики. Троє учнів Дмитра Львовича послідовно обирались на посаду завідувача кафедрою композиції та інструментування: заслужений діяч мистецтв України Валентин Савич Бібік і народні артисти України Володимир Максович Золотухін та Володимир Михайлович Птушкін, що обіймає цю посаду й понині. В. С. Бібік і В. М. Золотухін також очолювали Правління Харківської організації НСК України. Серед випускників класу Д. Л. Клебанова – І. С. Польський, М. В. Кармінський, Н. Г. Юхновська, В. Б. Наливайко, С. П. Колобков, О. Б. Гнатовська.

Харківські композитори Віталій Губаренко, Петро Гайдамака, Ігор Ковач

На посту керівника кафедри Дмитро Львович перебував недовго – всього три роки до виходу на пенсію (1973). Посаду завідувача наслідував інший вихованець С. С. Богатирьова – Валентин Тихонович Борисов, за плечима якого вже був неабиякий досвід педагогічної та керівної роботи, чималі творчі здобутки, відзначені почесним званням заслуженого діяча мистецтв України. Повернувшись до Харкова 1944 року, В. Т. Борисов занурився в педагогічну та адміністративну роботу – викладав композицію, інструментування, читання партитур, був Головою Правління Харківської організації СК України (1944–1948) і паралельно – ректором Консерваторії (1944–1949).

Автор симфоній, інструментальних концертів та інших опусів для оркестру, а також – квартетів, хорів, пісень, В. Т. Борисов звертався у власній творчості і до фольклорних витоків, і до новітніх здобутків у царині композиторської техніки. Саме широта естетичних поглядів, відкритість до сприйняття розмаїття думок, постійне прагнення розсунути в музичному мистецтві художні обрії сприяли творчому довголіттю майстра. Написаний В. Т. Борисовим у зрілому віці «Дивертисмент» для симфонічного оркестру з використанням елементів серійної техніки, вразив українську музичну спільноту: «“Дивертисмент” В. Борисова – п’єса змістовна, свіжа й винахідлива щодо образів і щодо мистецьких засобів, – відзначав М. М. Гордійчук у рецензії

названій “З свіжістю молодості”[293]. – І коли композитор на восьмому десятковi років життя здатний переглянути свій попередній шлях, відчути в собі достатній заряд творчої снаги сказати щось нове й небуденне, причому сказати в манері справді художній і щиро правдивій, – то такого композитора варто найсердечніше привітати з успіхом та побажати йому бути й надалі молодим і допитливим у своїй нелегкій, але такій потрібній людям праці». І В. Борисов не підвів, написавши після цього такі значні і різні твори, як пронизані лірикою два фортепіанних Концерти, трагічну Третю симфонію і Музику для струнних. Прем’єри останніх опусів, що вийшли з під пера маестро стали справжньою подією у музичному житті країни.

Отже, молодість душі, невтомне бажання творити та постійна спрага художніх відкриттів були запорукою дбайливого ставлення професора до творчої індивідуальності кожного зі своїх учнів. Тому не дивно, що саме в класі В. Т. Борисова успішно зростали такі різні особистості, як заслужені діячі мистецтв України – Володимир Якович Подгорний, котрий підкорив музичний світ своїми новаторськими і в той же час надзвичайно ґрунтовими, істинно національними баянними творами, та декан виконавсько-музикознавчого факультету професор кафедри композиції та інструментування ХНУМ Сергій Петрович Турнєєв, Голова Правління Донецької організації НСКУ, професор Донецької державної музичної академії ім. С. С. Прокоф’єва, завідувач кафедри композиції та сучасних музичних технологій Сергій Олексійович Мамонов; сміливий експериментатор, палкий пропагандист модерної композиторської творчості, лауреат міжнародних конкурсів ім. К. Сероцького та ім. В. Лютославського (Польща, 1990, 1995), духовної музики у Фрібурі (Швейцарія, 1991), ім. А. Дютійо (Франція, 1996), ім. Г. Малера у Клагенфурті (Австрія, 1998), композиторського конкурсу в Люксембурзі (2006), володар Російської національної театральної нагороди «Золота маска» в номінації «Інновація» (Москва, 2008) Олександр Степанович Щетинський; заслужений діяч мистецтв Російської Федерації, завідувач кафедри теорії музики та композиції, професор Ростовської державної консерваторії ім. С. В. Рахманінова Володимир Феодосієвич Красноскулов; доцент ХНУМ Валентина Іванівна Дробязгіна, що працювала на кафедрі композиції та інструментування, продовжуючи педагогічну справу вчителя; Анатолій Юрійович Дергачов, який нині живе в Парижі.

Естафету завідувача кафедри композиції та інструментування В. Т. Борисов 1983 року передав Ігорю Костянтиновичу Ковачу, котрий був також богатирьовцем, оскільки професійну освіту одержав у класі учня засновника харківської композиторської школи – В’ячеслава Андрійовича Барабашова. Фронтовик І. К. Ковач здобув такий бажаний диплом із запізненням, адже лише в тридцять років вступив до Харківської консерваторії. Проте, його подальша професійна доля виявилася надзвичайно вдалою. Склада-

[293] Стаття вийшла у газеті «Культура і життя», 1975, 15 березня. Поміщена у збірці: Гордійчук М. Музика і час : Розвідки й статті / М. Гордійчук. — Київ : Музична Україна, 1984. — С. 299–301. (Під назвою «Дивертисмент В. Борисова»).

ється враження, що він прагнув якомога скоріше компенсувати роки, відняті війною, дістаючи все нові й нові винагороди на конкурсах різних рівнів – Міжнародному імені Г. Венявського (Польща), Республіканському – за балет «Північна казка», Всесоюзному конкурсі музичних спектаклів для дітей та юнацтва. Премію Лейпцигського фестивалю І. К. Ковач отримав за музику до фільму «Син солдата» (1962), а інша стрічка – «Революція продовжується» з його музичним оформленням була відзначена дипломом Всесоюзного кіноконкурсу (1967).

Чимало композиторів вийшло з класу Ігоря Костянтиновича: майбутній Голова Правління Харківської НСКУ, художній керівник Харківської філармонії, заслужений діяч мистецтв України, лауреат премії ім. В. С. Косенка Микола Григорович Стецюн; лауреат Всеукраїнського фестивалю «Конвалія-джаз – 96» Віталій Володимирович Чепеленко, котрий вчив молодь мистецтву джазової імпровізації на кафедрі інструментів духового та естрадного оркестрів ХДАК; заслужений працівник культури, член Президії Джазової асоціації України, фольклорист, Президент Харківського караїмського національно-культурного та релігійного товариства «Карай» Валентин Гаврилович Іванов; Олександр Грінберг, який нині живе та творить у Німеччині й інші.

На зламі століть значну роль у музичному житті міста відігравали провідні викладачі Харківського інституту мистецтв, що консолідували навколо себе творчо активних колег, котрі ще не втратили віру в необхідність своєї професії для суспільства. Серед таких оптимістів був і професор Валентин Савич Бібік, який трафаретно мислити просто не вмів, оскільки належав до покоління шістдесятників, що не лише маніфестували, а й робили свою справу тільки так, як вважали за необхідне, не реагуючи на вказівки зверху, огульну критику та розраховуючи, переважно, на власні сили.

Як завідувач кафедри (1990–1994) Валентин Савич запросив на викладацьку роботу О. С. Щетинського, чия композиторська індивідуальність формувалась під значним впливом музики В. С. Бібіка, і В. М. Птушкіна, довгий педагогічний та творчий шлях якого виявився винятково успішним. Як Голова Правління Харківської організації НСК України (1989–1994) В. С. Бібік проводив активну діяльність з пропаганди доробку композиторів Харкова за межами міста. Оскільки в той час Спілка ще фінансувалася державою, В. С. Бібік енергійно налагоджував і укріплював контакти з аналогічними організаціями Тбілісі, Мінська, Риги тощо. Автори музики й її виконавці – викладачі та випускники ХІМ – без залишку віддавалися своїй роботі, відчуваючи щирий відгук іногородніх колег і шанувальників мистецтва, для багатьох з них творчість українських митців була справжнім відкриттям. На жаль, ситуація в колишніх республіках ставала все напруженішою[294], а фінансові проблеми все потужнішими, і сплеск активності, що стимулював нові ідеї, та проекти, почав згасати.

[294] Пам'ятаю, як у період перебування членів Харківської організації в Тбілісі ночами лунали постріли.

У ХНУМ на кафедрі, яку в свій час очолював Валентин Савич Бібік, нині успішно працює його учень – заслужений діяч мистецтв України, лауреат премії імені М. В. Лисенка, кандидат мистецтвознавства, професор Віктор Степанович Мужчиль. Поміж учнями В. С. Бібіка – Євген Костіцин, що тепер живе в США і відомий як прихильник композиційної техніки й стилю «синхронна музика».

1994 року Валентин Бібік залишив Харків, переселившись до Санкт-Петербургу, а 1998-го прийняв запрошення Тель-Авівської Академії Музики читати лекції та викладати композицію. В Ізраїлі він став лауреатом премії ACUM[295] і «Композитором року» (2001). Музика В. С. Бібіка[296] звучить у багатьох країнах світу; а 2010 року в Києві відбулась прем'єра в концертному виконанні його опери «Бег» за п'єсою М. Булгакова під орудою видатного українського диригента Романа Кофмана.

Проте, школа Д. Л. Клебанова, не дивлячись ні на що, продовжувала міцно тримати кермо кафедри композиції та інструментування. Наступником В. С. Бібіка став Володимир Максович Золотухін, який не покинув Харків на зламі тисячоліть, на порозі «початку кінця» культури Першої столиці. Як метафорично наголошено в одній з ювілейних збірок ХНУМ: «Саме В. М. Золотухін перевів "лад'ю" кафедри композиції та інструментування з берега XX століття на берег віку XXI, не припустивши фатального "зламу", що загрожує крахом»[297]. Інакше не могло й бути, оскільки авторитет митця в Харкові, рідній країні був надзвичайно високим, а популярність його музики за кордоном зростала рік від року.

Володимир Золотухін і Тарас Кравцов

Ще в 1969 році В. М. Золотухін отримав звання лауреата III Всесоюзного конкурсу композиторів. 1983-го він став учасником Днів української культури в Чехословаччині: у Празі з успіхом виконувалась його п'єса для гобоя і фортепіано «Сільські вечорниці», яка увійшла до репертуару Празької академії музичних мистецтв. 1996 рік відзначений участю композитора в «European youth music

[295] ACUM – Спілка авторів, композиторів і музичних видавців у Ізраїлі, що заснувала премії в галузі літератури, класичної музики та єврейських пісень. У конкурсах беруть участь тільки члени ACUM.

[296] Докладніше див.: Мизитова А. А., Иванова И. Л. Фрагменты творчества Валентина Бибика : Монографические очерки / А. А. Мизитова, И. Л. Иванова. — Харьков, 2006. — 126 с.

[297] Рощенко-Авер'янова О. Г. Кафедра композиції і інструментування крізь призму історії харківської композиторської школи / О. Г. Рощенко-Авер'янова // Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського // Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. — Харків : Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського, 2007. — С. 161.

festival» (Данія), 2003-й – у Фестивалі в університеті «Nortern Kentucky» (США). Музика В. М. Золотухіна лунала на міжнародних фестивалях в Узбекистані, Україні (Київ, Львів, Одеса, Харків), входила до програм міжнародних конкурсів ім. М. В. Лисенка, ім. В. Горовиця, ім. В. Кліберна, ім. Б. Сметани тощо. Володимир Золотухін – автор значних симфонічних полотен – чотирьох симфоній, остання з яких «Іспанська балада» створена за романом Л. Фейхтвангера; двох Концертів для фортепіано, програмного Концерту для чотирьох скрипок з оркестром «Купальські ігрища», музично-сценічних та естрадно-джазових творів.

Композитор широкого жанрового діапазону, що працював в різних стильових напрямках, В. М. Золотухін сприяв розкриттю художньої особистості кожного зі своїх вихованців. Поміж його учнями заслужені діячі мистецтв України – лауреат державної премії ім. Б. М. Лятошинського, лауреат Міжнародного конкурсу композиторів у Торонто (Канада), професор ХНУМ Анатолій Павлович Гайденко, котрий значно поповнив літературу для оркестру народних інструментів, баяна, домри, цимбалів, бандури; лауреат премій ім. І. Огієнка та ім. М. В. Лисенка, музичний директор Харківського муніципального театру народної музики України «Обереги», доцент ХДАК Юрій Борисович Алжнєв; дипломант міжнародного конкурсу IBLA Grand Prize (Італія, «Most distinguished and talented artist, composer», 2000), лауреат премії України ім. М. В. Лисенка, член Міжнародної федерації хорової музики (IFCM), доцент Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова Михайло Аркадійович Шух. Клас В. М. Золотухіна закінчили такі представники молодшого покоління композиторів Харкова, як лауреат Міжнародного конкурсу композиторів у Торонто (Канада), кандидат мистецтвознавства, доцент ХДАК Ігор Анатолійович Гайденко; Ірина Віталіївна Губаренко, яка протягом двадцяти років завідувала музичною частиною Харківського театру юного глядача; автор музики до двадцяти спектаклів, рок-опери «Соляріс», опери-жарт «Відмідь», симфонічної поеми «Ахтамар», низки камерно-інструментальних творів, вокальних циклів, пісень на власні тексти тощо.

Отже, впродовж другої половини XX століття композиторська школа Харкова виявила себе потужним творчим організмом, в якому сформувалися й розкрилися художні індивідуальності, що сповідували різні музично-естетичні ідеали. Втім, усі вони міцно стояли на позиціях непорушного професіоналізму, змістовності мистецтва та щирості творчих пошуків. Музика харків'ян зазвучала на міжнародних фестивалях, нащадки богатирьовців стали переможцями європейських композиторських конкурсів, опуси професорів «Кафедри композиції та інструментування» стали обов'язковими для виконання на престижних музичних змаганнях, афіші українських театрів збагатились оперними та балетними спектаклями вихованців Харківського інституту мистецтв. Усе це є доказом беззаперечного визнання досягнень видатних композиторів, їх вчителів і Alma Mater, що відкрила їм шлях у самостійне творче життя.

***

Великі людські втрати заподіяні війною, віддзеркалилися на діяльності кафедри народних інструментів, яку, в зв'язку зі значним скороченням набору студентів, було трансформовано у відділ. Ситуація ускладнювалася тим, що республіканське керівництво культурою підіймало питання доцільності існування класів балалайки, домри та баяна в музичних вишу України, оскільки, на думку можновладців, для виконавців на народних інструментах вища професійна освіта є зайвою. Що й казати, на «безкультурне керівництво» нам завжди щастило. Отже, Відділ народних інструментів Харківської консерваторії спочатку входив до складу диригентсько-хорового факультету, а потім – оркестрового (з 1951). Студенти новоствореного відділу співали в хорі та набували навичок хормейстерів, а згодом творчо збагатилися завдяки тісним професійним контактам з фахівцями струнної та духової кафедр.

І все ж, голови Відділу народних інструментів – В. А. Комаренко (1944–1947) та К. Л. Дорошенко (1947–1957)[298] ключовим завданням вважали збереження свого дітища як окремого академічного підрозділу. З цією метою Костянтин Леонтійович Дорошенко ввів цикл диригентських дисциплін до навчального плану студентів-«народників», домагаючись отримання ними двох кваліфікацій – виконавця-інструменталіста та диригента.

«Костянтин Леонтійович – ЯВИЩЕ в історії Харківської державної консерваторії. З його ім'ям пов'язане не тільки становлення харківської диригентської школи, а й професійної освіти на кафедрі народних інструментів в цілому, – наголошує професор Б. О. Міхєєв. – <…> Навчальні плани і програми циклу диригентських дисциплін факультетів народних інструментів *вперше* (курсив мій. – О. Кононова) розробив К. Л. Дорошенко. Вони і стали міцною основою для подальших методичних розробок в масштабах всієї країни»[299]. Учнями Костянтина Леонтійовича Дорошенка були майбутні професори Анатолій Васильович Калабухін, Володимир Федорович Савіних, Борис Олександрович Міхєєв, Володимир Іванович Ніколаєв, Олександр Іванович Назаренко та інші.

До роботи на Відділі К. Л. Дорошенко запросив випускника воєнно-диригентського факультету Московської консерваторії Ізраїля Борисовича Гусмана[300], котрий у 1949–1957 роках обіймав посаду головного диригента симфонічного оркестру Харківської філармонії. Видатний маестро протягом 1950–1953 років з успіхом вів диригування та оркестровий клас для виконавців на народних інструментах, що стало відправним началом поєднання його виконавської та педагогічної діяльності[301]. «І. Б. Гусману були чужі муштра, різкість суджень, – підкреслює його учень Є. О. Борт-

[298] К. Л. Дорошенко у 1963–1968 роках очолював «Кафедру народних інструментів.

[299] Воспоминания об учителе // Плужніков В. М. К. Л. Дорошенко – диригент, педагог, просвітник : монографія / В. М. Плужніков. — Харків : Колегіум, 2016. — С. 179.

[300] Протягом одного року (1947) І. Б. Гусман очолював оркестр Оперної студії.

[301] Згодом І. Б. Гусман отримав наукове звання професора Горьківської консерваторії. 1978 року йому присвоєно звання народного артиста РРФСР.

ник. – Він прагнув домогтися (і добивався) бажаного результату шляхом встановлення в оркестрі творчої дисципліни, вільної від дріб'язкової опіки, докорів і загроз. Одначе <…> в разі потреби міг досить різко висловитися за адресою недбайливого студента. Студенти обожнювали І. Б. Гусмана за підтягнутість, дисциплінованість, чіткість суджень, дотепність. Прагнули наслідувати його»[302].

До знакових і прогресивних подій періоду існування Відділу народних інструментів відноситься відкриття класу баяна (1951) на чолі з випускником Київської консерваторії Леонідом Мироновичем Горенко[303], який став фундатором професійної баянної освіти в Харкові. До його заслуг належить активне впровадження до академічного процесу інструмента нового типу – готово-виборного баяна. Отримавши високопрофесійну школу в класі професора М. М. Геліса, Л. М. Горенко деякий час поєднував виконавську та викладацьку діяльність – був солістом-баяністом Харківського обласного радіокомітету (1951–1956), одночасно розпочавши роботу в Харківській консерваторії, а в 1968–1972 роках очолював кафедру народних інструментів. Він є автором численних концертних перекладень для баяна, варіацій на тему української народної пісні «Їхав козак за Дунай» (Київ, 1956), упорядником збірників творів для баяна, випущених у видавництві «Музична Україна». Клас Л. М. Горенка закінчили заслужений діяч мистецтв України, професор ХДУМ ім. І. П. Котляревського Володимир Якович Подгорний, доктор мистецтвознавства, професор Російської академії музики імені Гнесіних, Дійсний член Міжнародної Академії Інформатизації Михайло Йосипович Імханицький, Леонід Гура та Ігор Ліпницький, які склали перший професійний дует баяністів у Харкові.

Відновити ж автономію кафедри народних інструментів удалося 1958 року за часи керівництва (1957–1963) випускника Харківської консерваторії (клас домри В. А. Комаренка) Миколи Тимофійовича Лисенка[304]. До вказаного моменту М. Т. Лисенко набув вже неабиякого авторитету як виконавець, отримавши звання лауреата Першого Всесоюзного огляду-конкурсу виконавців на народних інструментах (Москва, 1939), домрист-соліст з широкою філармонічною концертною практикою, диригент[305] оркестру народних інструментів Харківської філармонії і як викладач по класах домри, гітари та балалайки Харківського музичного училища, а 1955 року він здобув вчену ступінь кандидата мистецтвознавства.

---

[302] Бортник Е. А., Савиных В. Ф. Кафедра народных инструментов Украины / Е. А. Бортник, В. Ф. Савиных // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. — Харьков, 1992. — С. 205.

[303] Л. М. Горенко – учасник Другої світової війни нагороджений орденами Червоної Зірки та Вітчизняної війни I ступеня.

[304] Після закінчення Харківського музичного технікуму (1936) М. Т. Лисенко виступав у складі ансамблю народних інструментів Київської філармонії (1936–1938) під керівництвом А. Мартінсена, у якого навчався в Мінській консерваторії в 1938–1941 роках.

[305] В аспірантурі Київської консерваторії М. Т. Лисенко отримав освіту як оперно-симфонічний диригент у класі професора О. Г. Клімова.

1963 року Микола Тимофійович, на жаль, покинув Харків назавжди – спочатку працював у Київському педагогічному інституті, а потім – в Київській консерваторії, де у вченому званні професора очолив кафедру народних інструментів. Окрім історичної місії по відновленню статусу кафедри Харківської консерваторії, що випала на долю М. Т. Лисенка, він став засновником сучасної Харківської домрової школи. Серед його учнів професор кафедри, завідувач кафедри народних інструментів ХІМ ім. І. П. Котляревського (1973–1985) Володимир Федорович Савіних, лауреат кількох конкурсів, у тому числі – VI Всесвітнього фестивалю молоді та студентів (Москва, 1957), заслужений діяч мистецтв України, професор, завідувач тієї ж кафедри (1985–1989) Федір Гнатович Коровай, професор кафедри, декан заочного відділення ХДУМ Володимир Іванович Ніколаєв, котрий довгий час очолював на кафедрі народних інструментів секцію диригування, заслужений робітник культури України, кандидат мистецтвознавства, професор кафедри Євген Олександрович Бортник, заслужений діяч мистецтв України, проректор з учбової роботи ХДУМ (1991–2005), завідувач кафедри народних інструментів Борис Олександрович Міхєєв. Учнем М. Т. Лисенка по класу гітари був Борис Федорович Шопен[306], який став першим педагогом заслуженого артиста України, професора кафедри народних інструментів Володимира Ігоревича Доценка.

М. Т. Лисенку належить низка навчально-методичних посібників, наукових статей, «Школа гри на 4-х струнній домрі», що вийшла друком 1967 року і під такою ж назвою – книга у співавторстві з Б. О. Міхєєвим (1989), яка й нині «є основним підручником для студентів музичних навчальних закладів»[307]. Як свідчить кандидат мистецтвознавства Н. Є. Костенко: «Завдяки навчальним посібникам Н. Т. Лисенка та Б. О. Міхєєва були створені передумови для сучасного обґрунтування теорії домрового виконавства на історичному матеріалі Харківської домрової школи»[308].

Борис Олександрович Міхєєв як керівник кафедри (1989–2008) став продовжувачем справи своїх видатних попередників, розширюючи коло спеціалізацій, відкриваючи нові класи – автентичних українських народних інструментів, гітари, цимбалів. Б. О. Міхєєв широко відомий як вико-

---

306 Докладніше див.: Давидов М. А. Історія виконавства на народних інструментах : (Українська академічна школа) / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. — Луцьк, 2010. — С. 464. Електронний ресурс : http://www.guitar-times.ru/pages/guitarists/shopen.htm.

307 Костенко Н. Є., Мандзюк Л. С., Ніколаєвська Ю. В. Перші в Україні: кафедра народних інструментів / Н. Є. Костенко, Л. С. Мандзюк, Ю. В. Ніколаєвська // Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського // Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. — Харків : Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського, 2007. — С. 124.

308 Костенко Н. Современная теория и практика домрового исполнительства в Украине [Електронний ресурс] / Н. Костенко // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. — 2014. — Вип. 2. — С. 34. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tnvakho_2014_2_8. (17.08.2017).

навець-домрист – соліст ансамблю народних інструментів Харківської філармонії, Російського народного оркестру «Баян» (Москва), Державного камерного оркестру Литви, камерного ансамблю «Київські солісти» тощо. Він успішно концертував у численних залах Києва, Мінська, Москви, Єкатеринбурга, Софії; має фондові записи, платівки з сольними виступами. Талановитому музиканту довіряли перше виконання своїх творів відомі українські композитори – В. Борисов, Д. Клебанов, В. Подгорний, І. Ковач. Б. О. Міхєєв і сам написав чимало творів, зокрема, три Концерти для домри з оркестром народних інструментів, опуси для домри соло та в супроводі фортепіано, тощо. 1998 року він став лауреатом Міжнародного конкурсу композиторів у Москві; є членом Національної спілки композиторів України.

Борис Олександрович орієнтує своїх учнів не тільки на педагогічну, а й на активну виконавську діяльність. З його класу вийшло близько тридцяти лауреатів міжнародних та національних конкурсів, серед них володарі перших премій – Я. Данилюк, І. Кононова, Н. Корчинська, Н. Костенко, В. Матряшин, О. Савицька, К. Шатило та інші.

Визначним досягненням кафедри на чолі з Б. О. Міхєєвим стало заснування Міжнародного конкурсу виконавців на українських народних інструментах імені Гната Хоткевича. Велика роль в організації цього знаменного для України культурного заходу належала доктору фізико-математичних наук, професору Політехнічного інституту, видатному громадському діячу Петру Григоровичу Черемському[309], котрий входив до керівництва кількох громадських організацій, у тому числі й Благодійного фонду національно-культурних ініціатив імені Гната Хоткевича, був ініціатором створення меморіального музею Гната Хоткевича, став співзасновником і директором конкурсу на його честь. Вже перші музичні змагання бандуристів-інструменталістів, бандуристів-співаків, цимбалістів, свирельщиків, домристів та кобзарів, що відбулись 1998 року у Великому залі Харківського інституту мистецтв імені І. П. Котляревського, привернули увагу громадськості. Проведення Першого конкурсу стало гідним вшануванням 120-річчя від дня народження нашого знаного земляка та колеги, могутнім стимулом розвитку виконавства на українських народних інструментах, пропаганди творчості харківських композиторів, чиї опуси входили до обов'язкової програми, – Б. Міхєєва, А. Гайденка, М. Стецюна, Ю. Алжнєва та інших. Студентський оркестр народних інструментів під керівництвом Б. О. Міхєєва був постійним учасником конкурсу імені Гната Хоткевича та неодноразово нагороджувався дипломами.

Завершальні десятиліття XX століття ознаменовані відродженням класу бандури, започаткованого Гнатом Хоткевичем на зорі формування кафедри народних інструментів. Спроби реанімувати цей клас, що мав таку трагічну долю, відбувалися двічі – наприкінці 1950-х – початку 1960-х років та на початку 1980-х. Остання з них виявилась надзвичай-

[309] 2001 року П. Г. Черемський як почесний професор увійшов до складу кафедри народних інструментів Харківського інституту мистецтв імені І. П. Котляревського.

но вдалою, особливо з приходом на кафедру Любові Сергіївни Мандзюк (1989) – випускниці Київської консерваторії по класу народного артиста України, професора С. В. Баштана. Лауреат двох Міжнародних конкурсів імені Г. Хоткевича у номінаціях «Бандурист-інструменталіт» і «Ансамблі», Л. С. Мандзюк розпочала успішну виконавську діяльність – давала сольні концерти в Німеччині, виступала у складі тріо та з сольним репертуаром на сценах Національних опери та Філармонії України, в концертних залах Харкова тощо.

Свого викладача прагнуть наслідувати студенти Л. С. Мандзюк, що стали лауреатами міжнародних конкурсів, зокрема, – Тетяна та Олена Слюсаренко, Юлія Курочка, Тетяна Таран. По закінченні вишу, ці обдаровані співачки-бандуристки у складі квартету «Купава» Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого проводили широку концертну діяльність, спрямовану на пропаганду і піднесення українського народного мистецтва, що знайшло щирий відгук у слухачів і було високо оцінено керівництвом країни. 2000 року артисток нагородили почесним званням «Заслужений працівник культури України». Серед яскравих постатей, які здобули освіту в класі Любові Сергіївни Мандзюк, слід відзначити також бандуристку-солістку, ансамблістку та диригента Надію Мельник. Лауреат міжнародних конкурсів як солістка (Хмельницький, 1995) та у складі тріо (Харків, 1998) вона є діяльним популяризатором національного мистецтва – керівником капели бандуристів, аранжувальником творів для свого улюбленого інструмента.

Відкриття на кафедрі народних інструментів класу цимбалів (1990), було відправним началом становлення харківської цимбальної школи на чолі з Оленою Опанасівною Костенко, випускницею Мінської консерваторії по класу І. Жиновича. Володарка чималого концертного досвіду – протягом десяти років вона була солісткою-цимбалісткою Державного оркестру народних інструментів Білорусі, О. О. Костенко зуміла привернути увагу музичної громадськості українського міста до цимбального мистецтва. В Харкові сформувалася трирівнева система професійного навчання на цимбалах: спочатку був заснований клас цимбалів у ДМШ № 9, потім – у Музичному училищі, а згодом – в Інституті мистецтв імені І. П. Котляревського. З'явились і лауреати регіональних, всеукраїнських та міжнародних конкурсів, зокрема, – О. Польова, О. Савицька, Л. Тюкова, М. Кіслова та інші.

До останнього десятиліття XX століття відноситься й заснування класу гітари, що отримав широку популярність завдяки Володимиру Ігоревичу Доценко, вихованцю Державного музично педагогічного інституту імені Гнесіних по класу О. К. Фраучі. Лауреат Всеросійського (Тула, 1986) та Міжнародного (Краків, 1990) конкурсів В. Доценко підкорив харків'ян своєю натхненою концертною діяльністю. Як зазначають автори статті, присвяченої 90-річчю Харківського університету мистецтв, «<…> творча манера [В. Доценка] позначена експресивністю, яскравим темпераментом у поєднанні з високим професіоналізмом, блискучою технічністю та глибо-

ким проникненням у зміст виконуваних творів»[310]. Краще й не напишеш! Отже, завдяки означеним якостям виконавського стилю гітариста він став бажаним гастролером не лише на теренах України та Росії, а й у Білорусі, Німеччині, Польщі, Румунії, Туреччині, республіках колишньої Югославії тощо. В особі В. І. Доценка виконавський талант поєднується с педагогічним, свідченням чого є значна кількість лауреатів міжнародних конкурсів серед його студентів, зокрема: В. Ткаченко, О. Шеляженко, дует А. Кривенко – О. Шеляженко, У. Мачнєва, Б. Бельський та багато-багато інших. Одна з найталановитіших вихованок В. І. Доценка – Вікторія Ткаченко нині є його колегою по кафедрі народних інструментів ХНУМ.

Композитор
Володимир Подгорний

Друга половина XX століття – це енергійний, динамічний процес формування харківської професійної баянної школи, біля витоків якої стояв професор кафедри Л. М. Горенко. Його вихованця, котрий також є учнем В. Т. Борисова з класу композиції, – Володимира Яковича Подгорного слід вважати флагманом цього руху. Саме поєднання в одній постаті видатного виконавця, викладача і композитора, що має богатирьовську школу, було запорукою визначних досягнень баяніста у всіх сферах його діяльності, визнаних далеко за межами України. Молодому обдарованому Володі, в житті якого дитячі пустощі в одну мить перетворили строкатий світ перед очами на чорний, багато хто допомагав знайти себе на професійному шляху. Не став би він музикантом, якби не директор Музичного училища Лідія Іванівна Фінкельштейн та її наступниця Тамара Яківна Веске, якби не педагог з класу фортепіано цього ж учбового закладу Марія Володимирівна Ітігіна (до речі, вчитель Володимира Крайнєва), яка керувала заняттями Володі… по баяну, та педагог теоретико-композиторського відділу Олександр Абрамович Жук. Не бути б В. Подгорному студентом Консерваторії, якби не підтримка Рейнгольда Моріцовича Глієра: схвальний відгук про перші опуси композитора-початківця та пам'ятний подарунок – примірник улюбленого твору Володі – «Концерту для голосу з оркестром» з дарчим авторським написом; якби не Арам Ілліч Хачатурян, котрий написав характеристику-рекомендацію для вступу В. Подгорного до Консерваторії та Спілки композиторів, і не Валентин Тихонович Борисов, який не тільки навчав талановитого, але строптивого студента, а й фіксував його твори на нотній бумазі, й, безумовно, коли б не однокурсниця – вірний друг і дружина майбутнього знаного митця Зоя Миколаївна.

Наведений список далеко не повний, оскільки допомагали Володимиру Яковичу всі, хто цінував його талант, силу волі та невгамовну спрагу

[310] Костенко Н. Є., Мандзюк Л. С., Ніколаєвська Ю. В. Перші в Україні: кафедра народних інструментів / Н. Є. Костенко, Л. С. Мандзюк, Ю. В. Ніколаєвська // Pro Domo Mea… . Цитоване видання. — С. 133.

до творчості. Проте, вважаю за необхідне згадати й ті факти, що нині важко осягнути, але то були реалії нашого суспільного життя і забувати їх неприпустимо. В приймальній комісії Музичного училища документи у В. Подгорного не прийняли: «Сліпі до Музичного училища?! Та ніколи в світі! Геть звідси!» – І вигнали, не прослухавши, не проекзаменувавши. Це вже другого разу Володі пощастило зустріти директора, і все пішло інакше. Втім, історія вступних іспитів повторилась у виші, де, знову ж, в приймальній комісії навіть вислухати не захотіли: «Сліпих, божевільних і сухотних до Консерваторії не приймаємо», – так і сказали, точніше, просто озвучили офіційне розпорядження зверху. Тоді Т. Я. Веске поїхала з листом А. І. Хачатуряна до Міністерства і В. Подгорному, все ж таки, дозволили складати вступні іспити на загальних підставах. Так гартувалась сталь, а українське баянне мистецтво збагатилось одним з найвидатніших своїх майстрів.

Баянні опуси В. Я. Подгорного стали переломними у виконавстві на цьому інструменті, педагогіці та творчості. Ще перед вступом юнака до Консерваторії А. Хачатурян констатував: «Я був приємно здивований, коли почув музику симфонічного складу і симфонічної, я б сказав, думки»[311]. В. Я. Подгорний, перш за все, був композитором-симфоністом, підтвердженням чого стала вже його студентська робота Варіації для симфонічного оркестру (1952), про які С. С. Богатирьов писав В. Т. Борисову: «“Варіації” справляють хороше враження, і Ви можете бути задоволені таким учнем»[312]. 1955 року цей твір з успіхом пролунав під орудою заслуженого діяча мистецтв Латвійської РСР Л. Худолія на огляді творчості українських композиторів у Харкові та Києві. Виконана 1958 року в Москві «Балада» для симфонічного оркестру одержала високу оцінку С. Богатирьова, Д. Кабалевського та Т. Хреннікова. Оркестрові твори В. Я. Подгорного входять до програм Державного ансамблю «Россия», оркестру народних інструментів «Баян» (Москва). Показово, що всі свої баянні опуси композитор перекладав для симфонічного оркестру.

В тогочасне музичне життя повноправно входив готово-виборний баян, який енергійно пропагував Л. М. Горенко. В. Я. Подгорний був у перших рядах тих композиторів-баяністів, котрі у повній мірі оцінили художню перспективність цього інструмента – великі технічні можливості, багатство тембрової палітри, що в змозі передати звучання органу та різноманітних інструментальних груп симфонічного оркестру. Вплив фантазій, парафразів, обробок для баяна В. Я. Подгорного, які заворожують своєю виразністю й яскравістю, на розвиток фактури творів для цього інструмента, віртуозності баянного виконавства, можна порівняти з аналогічними опусами Ф. Ліста для фортепіано та їх значенням для піднесення піаністичного мистецтва. Доробок В. Я. Подгорного для баяна – «класика музичного реперту-

[311] Назаренко О. І., Кононова О. В. Володимир Підгорний / О. І. Назаренко, О. В. Кононова. — Київ : Музична Україна, 1992. — С. 11.

[312] Там само. — С. 13.

ару XX століття»[313]. На таких високохужніх, а у віртуозному відношенні – трансцендентних (якщо позичити термінологію у Ф. Ліста) зразках баянної творчості вчиться вже не одно покоління студентів ХНУМ, інших музичних вишів України, Росії. Баянні твори українського майстра виконували і виконують видатні артисти – А. Сурков, В. Безфамільнов, В. Семенов, Ф. Ліпс, В. Дукальтетенко, вони записані на платівки всесвітньо відомими баяністами – В. Мунтяном («Російська фантазія»), В. Галкіним (Фантазія на тему української народної пісні «Повій, вітре, на Вкраїну»), В. Петровим (Фантазія на тему російської народної пісні «Ах, ты, душечка») тощо.

Опуси В. Я. Подгорного входять до переліку рекомендованих до включення в міжнародні конкурсні програми, зокрема, в Клінгенталі, їх виконують у Болгарії, Данії, Італії, Литві, Норвегії, Фінляндії, Франції, Швеції, США та інших країнах. 1997 року найавторитетніше видання – «International Who's Who of intellectuals» звернулося до В. Я. Подгорного з пропозицією про розміщення біографічних даних на сторінках найближчих випусків. Володимир Якович зізнавався: «Іноді здається, що моєю творчістю більше цікавляться за кордоном, ніж тут, вдома. Я постійно отримую листи і запрошення з Англії, США. Тільки з США прийшло 27 листів – все запрошують приїхати, взяти участь у конференціях та інше. Цікаво, звичайно, я б не відмовився. Але де я візьму для цього кошти?! – Не розуміють…»[314].

Володимир Якович Подгорний залишив баянному мистецтву своїх талановитих учнів-послідовників, це заслужені діячі мистецтв України, професори ХНУМ Олександр Іванович Назаренко, член Національної спілки композиторів України Анатолій Павлович Гайденко, Олександр Володимирович Міщенко, Ігор Іванович Снєдков. Першим харків'янином, удостоєним звання лауреата на конкурсі в Клінгенталі (1969), був студент В. Я. Подгорного – Юрій Абраменко (III премія). Ця подія була настільки неординарною, що подяка викладачу за підготовку лауреата надійшла від самого Міністра культури К. О. Фурцевої. 1996 року I премію на тому ж конкурсі, як і на багатьох інших, отримав блискучій дует – Олександр Міщенко та Ігор Снєдков.

1991 року в Харкові пройшов Республіканський конкурс баяністів імені В. Я. Подгорного і попри те, що музичне змагання не мало продовження в місті, де Володимир Якович відбувся як виконавець, педагог, композитор, і дістав всесвітньої слави, він щиро дякував за його організацію та успішне проведення, розцінюючи цю подію як визнання художньою громадськістю

---

313 Костенко Н. Є., Мандзюк Л. С., Ніколаєвська Ю. В. Перші в Україні: кафедра народних інструментів / Н. Є. Костенко, Л. С. Мандзюк, Ю. В. Ніколаєвська // Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського // Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. — Харків : Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського, 2007. — С. 128.

314 Кононова Е., Назаренко А. Владимир Яковлевич Подгорный / Е. Кононова, А. Назаренко // Народник. Информационный бюллетень. — М. : Музика, 1998. — С. 23.

України своїх заслуг. Втім, 1998 року аналогічний конкурс відбувся в місті Губкін (Бєлгородська область), куди композитора запросили очолити журі. Лауреатом X відкритого фестивалю-конкурсу народної музики імені В. Я. Подгорного (2011, м. Губкін) став Дмитро Жаріков, вихованець учня героя фестивалю-конкурсу – Олександра Міщенка.

Назустріч майбутньому тисячоліттю

1990-ті роки одні з найдраматичніших в історії країни – це час економічного, політичного, морального падіння, повної розгубленості всіх прошарків населення. Розпочата 1985 року «перебудова», на жаль, не кращим чином позначилася на культурі. Не випадково творчі спілки України влаштовували конференції, круглі столи з актуальних проблем, порівнюючи те, що відбувалося, з ситуацією початку 1920-х років: «І тоді, і зараз країна на роздоріжжі, і від того, який виберемо шлях, залежить наше майбутнє – розвиток та саме існування нашої культури й мистецтва, всієї сучасної цивілізації України»[315]. В Харкові стан культури погіршувався відсутністю залу Філармонії, довгостроєм Оперного театру, зведення якого розтягнулося на двадцять років, аварійністю будівлі Театру музичної комедії – все це призвело до втрати публіки, усвідомлення музичною інтелігенцією незатребуваності своєї професії. Попри відданість мистецтву, гостре бажання (та спроби) змінити ситуацію, все ж, переважала віра в Месію, що прийде й допоможе всім знедоленним. Проте, підтримка надійшла від своїх же колег.

Тетяна Вєркіна на відкритті фестивалю

Саме на початку 90-х доцент Харківського інституту мистецтв імені І. П. Котляревського Тетяна Борисівна Вєркіна ініціювала довгостроковий творчий проект, до реалізації якого залучався колектив ХІМ ім. І. П. Котляревського, музична спільнота міста. На оголошений ЮНЕСКО «Рік Моцарта» (1991) харків'яни відгукнулись фестивалем «Дні Моцарта в Харкові», приєднавшись таким чином до світового культурного процесу. Наступного 1992 року з'явилась остаточна назва аналогічних музичних свят – «Хар-

[315] Кононова О. Культура в Харкові: початок кінця? / О. Кононова // Вечірній Харків. 1990. 28 вересня.

ківські асамблеї» (з постійно поновлюваною тематикою). Ініціатор і художній керівник фестивалю – Т. Б. Вєркіна як викладач музичного вишу ставила і вирішувала задачі перспективного проекту як у площині пропаганди класичного мистецтва, так і в аспекті вдосконалення методів і форм професійної музичної освіти. Цим і пояснюється та велика увага, що приділяється протягом більш ніж чверті століття участі в різноманітних заходах «Харківських асамблей» студентів і аспірантів Alma Mater, учнів Харківської середньої спеціалізованої музичної школи-інтернату (ХССМШ-і) та дитячих музичних шкіл. Зокрема, 1992 року до програми Міжнародного фестивалю «Харківські асамблеї» ввійшов дитячий фестиваль ХССМШ-і «Музика – наш спільний дім», який також є традиційним.

Високий художній рівень концертам задають світові зірки, котрих регулярно запрошує оргкомітет. Так, вже на першому ж фестивалі – «Дні Моцарта в Харкові» – виконавське мистецтво репрезентували видатні майстри різних національних шкіл: піаністи В. Плєшаков (США) та професор Зальцбурзької Вищої школи «Моцартеум» П. Ланг (Австрія), «золота флейта Франції» А. Дабонкур та валторніст Б. Мулен (Франція). Участю у моцартовському фестивалі вихованців ХССМШ-і, лауреатів міжнародних конкурсів, народних артистів Росії Тетяни Грінденко та Володимира Крайнєва було закладено традицію виступів на «Харківських асамблеях» знаних земляків. Серед них – випускник ХІМ ім. І. П. Котляревського, народний артист Російської Федерації, художній керівник та головний диригент Російського державного симфонічного оркестру кінематографії, професор кафедри оркестрового диригування РАМ ім. Гнесіних Сергій Скрипка; лауреат міжнародного та Всесоюзних конкурсів скрипалів, професор Московської і Токійської консерваторій Григорій Фейгін; лауреат І премії VI Всесвітнього фестивалю молоді та студентів, Всесоюзного конкурсу музикантів-виконавців, ІІ конкурсу ім. П. Чайковського, професор Московської консерваторії, народний артист Росії віолончеліст Валентин Фейгін; переможець міжнародного конкурсу молодих диригентів (Загреб), художній керівник та головний диригент Уральського академічного філармонічного оркестру, диригент Російського Національного оркестру, народний артист Російської Федерації Дмитро Лісс; переможець Міжнародного конкурсу диригентів Герберта фон Караяна, народний артист УРСР, у минулому професор ХІМ ім. І. П. Котляревського Вахтанг Жорданія – незабутній символ зоряного часу симфонічного оркестру Харківської філармонії; лауреат конкурсу ім. Н. Паганіні, концертмейстер кількох всесвітньо відомих оркестрів Антон Холоденко (Франція); лауреат міжнародних конкурсів у Греції, Італії, Іспанії, професор Вищої Школи Музики в Женеві та Вищої Школи Мистецтв у Берні (Швейцарія) віолончеліст Деніс Северін, а також – юні талановиті піаністи з Цюріха близнята Олександр та Михайло Манц – переможці конкурсів у Швейцарії. Творчі зустрічі з колишніми харків'янами дарують не лише естетичну насолоду, вселяють гордість за малу Батьківщину, а й заохочують молодь до музичних баталій. Вже 1992 року в Харкові відбувся перший конкурс юних піаністів Володимира Крайнєва, який

і понині є одним з найпрестижніших в Україні, а 2001-го було запроваджено конкурс диригентів «Вахтанг Жорданія – третє тисячоліття».

Показовим і перспективним виявився візит до Харкова (1991) професора фортепіано Нюрнберзької консерваторії Г. Розенберга та його учнів, що надав змогу реально зіставити професійний рівень підготовки студентської молоді України та Німеччини на прикладі досягнень вихованців двох музичних учбових закладів, а у подальшому підписати угоду про співпрацю між навчальними закладами українського і німецького міст-побратимів. Серед харківських піаністів особливу увагу слухачів фестивалю «Дні Моцарта в Харкові» привернув Дмитро Назаренко (клас Т. Б. Вєркіної): незабаром (1994) він дістав І премії на конкурсі ім. Дрекселя (Нюрнберг), пройшов стажування у Нюрнберзі та Глассборо, вступивши потім до Меріленського університету (США). Нині доктор музичних мистецтв Д. Назаренко викладає у власній фортепіанній школі в Бетесді, округ Монтгомері (штат Меріленд, США), за видатні досягнення у музичній освіті отримав Почесну відзнаку Американського фестивалю мистецтв і грамоту за підготовку переможців конкурсу та виступ своїх вихованців у Карнегі-хол[316]. Перспективною, талановитою молоддю була представлена на першому Міжнародному фестивалі харківська вокальна школа. Так, Валерій Попов (клас Л. Г. Цуркан) невдовзі став лауреатом міжнародного конкурсу у Відні (1992), а згодом – солістом Празького оперного театру; Олександра Дурсєнєва (клас Т. Я. Веске) у найближчі роки фігурувала серед переможців на міжнародних конкурсах – ім. М. Глінки, «Янтарный соловей» (І премія; Калінінград), ім. С. Монюшки (Варшава), 1994 року співачку запросили до Великого театру (Москва), а 2005-го вона отримала звання заслуженої артистки Росії.

Участь у престижному міжнародному фестивалі «Харківські асамблеї» для багатьох студентів ХІМ стала початком стрімкої кар'єри. Так сталося і в творчому житті Максима Пастера (клас Л. Г. Цуркан, клас камерного співу – Д. А. Гендельман), котрий зачарував широке коло відвідувачів фестивальних концертів своїм дивним тенором. Ще за часів студентства М. Пастер неодноразово нагороджувався дипломами та отримував звання лауреата міжнародних конкурсів – ім. А. Дворжака (Карлови Вари), «Янтарный соловей» (Калінінград), Гран-Прі конкурсу молодих виконавців ім. А. Солов'яненка «Солов'їний ярмарок» (Донецьк) тощо. Цей перелік продовжився й після закінчення вишу – Гран-Прі І Міжнародного конкурсу ім. Б. Гмирі (Київ) і ІІІ премія конкурсу ім. П. Чайковського вже в котрий раз підтвердили видатний талант співака та високий фаховий рівень харківської вокальної школи. Її блискучим наступником був і учасник фестивалю 1993 року, володар унікального басу Сергій Задворний[317], вихова-

[316] Назаренко О. Разом у творчості та житті / О. Назаренко // Тетяна Вєркіна: Мистецтвом змінювати світ : зб. наук.-метод. матеріалів / Харк. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; заг. ред. та упоряд. Л. І. Шубіна. — Харків : Фактор, 2016. — С. 129.

[317] С. Задворний народився у Харкові. За першою освітою він математик, випускник університету ім. В. Н. Каразіна. На жаль, 2011 року артист передчасно пішов із життя.

нець видатного співака із світовим ім'ям професора Одеської консерваторії, завідувача кафедри оперної підготовки Євгена Миколайовича Іванова, продовжувача традицій Ф. Бугамеллі – П. Голубєва (саме клас останнього він і закінчив). У феєричній кар'єрі С. Задворного яскраво переплелись навчання в Україні й Італії, перемоги на конкурсах – ім. П. Чайковського, ім. Віотті (Італія, І премія), ім. Лаурі-Вольпі (Мадрид, І премія) тощо і робота в Одеському оперному театрі, Міланському «Ла Скала», Паризькому Театрі Шатле, Цюріхському Оперному театрі та багатьох інших.

Актуальні питання музичної професійної освіти, що підіймаються в рамках «Харківських асамблей», відбиваються, як у назві багатьох фестивалів, наприклад, «Мендельсон і традиції музичного професіоналізму», «Ференц Ліст і традиції професійної музичної освіти», так і в їх програмах. Цікавою знахідкою стала неординарна форма проведення концертів, що мали назву «Молодіжний променад – марафон», на яких була широко представлена кафедра спеціального фортепіано, а саме – найкращі студенти всіх курсів та асистенти-стажисти. Такий «масовий» показ педагогічної роботи викладачів кафедри пробуджує здорову конкуренцію, бажання студентів будь-що виявитися гідними участі у концертному «марафоні». Надзвичайно показовими завжди є класні вечори провідних професорів – Т. Б. Вєркіної, Л. Г. Цуркан, О. М. Щелкановцевої, на яких панує індивідуальна викладацька школа майстра. Вагомим стимулом розвитку виконавського мистецтва молоді та юнацтва слід вважати музичні змагання, започатковані під егідою «Харківських асамблей» – конкурси юних піаністів ім. П. Луценка, ім. М. Кармінського та конкурсу піаністів і вокалістів ім. Р. Шумана, що відбувся в оголошеному ЮНЕСКО році Р. Шумана (1995) в межах фестивалю «Шуман та артистична молодь».

Університет сьогодні

Особливу увагу студентів і викладачів вишу, учнів і вчителів музичних шкіл і середніх учбових закладів завжди привертає усталена форма фестивальних заходів – майстер-класи. Харків'яни та гості першої столиці мали змогу ознайомитися з педагогічними принципами професорів провідних європейських музичних вишів, серед них піаністи А. Севідов (Росія) та Г. Розенберг (Німеччина), співаки К. Фільц (Німеччина) та Т. Корсунська (Швейцарія), віолончеліст Д. Северін (Швейцарія), професор кафедри ор-

ганної інтерпретації Вищої музичної школи у Фрайбурзі Х. Вальтер (Німеччина) та чимало інших. Справжніми курсами підвищення кваліфікації можна назвати репетиції та концерти симфонічних оркестрів Харківської філармонії, Молодіжного – «Слобожанський» під орудою славнозвісних диригентів: Кристофер Гейфорд, Девід Драммонд, Девід Ллойд-Джонс, Тімоті Рейніш (Велика Британія), Урс Шнайдер (Швейцарія), Лоран Кампеллон (Франція), Буркхард Ремпе (Німеччина), Гавріель Хейне (США), котрий у 2003–2007 роках став головним запрошеним диригентом симфонічного оркестру «Слобожанський», а також керував ним у фінальних турах VII та VIII Міжнародного конкурсу юних піаністів Володимира Крайнєва.

Неодмінними учасниками «Харківських асамблей», звісно, є викладачі Alma Mater, які кожен раз підтверджують високий рівень власного виконавського мистецтва й істинно творчій підхід до формування програм. Широка тематика традиційного фестивалю заохочує музикантів відновлювати у концертній практиці забуті твори видатних майстрів і надає можливість не обмежуватись доробком лише одного композитора. Наприклад, фестиваль «Дні Моцарта в Харкові» послугував стимулом для підготовки артистичними силами міста «Реквієму» Моцарта, що пролунав під орудою професора В. Палкіна після 30 років забуття в Харкові. Як писали рецензенти фестивалю І. Іванова та А. Мізітова: «Моцартовському фестивалю цілком можна присвоїти і зовсім інший девіз – “Невідомий Моцарт”»[318]. І дійсно, харківськими артистами був підготовлений ряд опусів віденського класика для нетрадиційного складу інструментів, зокрема, дуети для скрипки й альта в інтерпретації І. Шаповалова та В. Ковальчука, Концерт для флейти й арфи в супроводі камерного оркестру – солісти А. Войнов і О. Дяченко, диригент І. Шаповалов, а також фортепіанні дуети, що рідко звучать зі сцени, репрезентовані Т. Вєркіною та В. Шукайло тощо.

Поряд із шедеврами Моцарта лунала музика його сучасників, народжених у Харківській губернії, – Максима Березовського та Дмитра Бортнянського, в чому вгадується прагнення організаторів «...сформувати в сучасній суспільній свідомості уявлення про художній канон у світовому музичному мистецтві»[319]. Таким чином юна аудиторія глибше осмислює роль і місце українського мистецтва в світовій культурній скарбниці. Надзвичайно привабливим виявився показ творчості композиторів, що належать віддаленим епохам, як, наприклад, було анонсовано темою фестивалю 1992 року – «Бароко та XX століття». Це визначило барвистий спектр музичних стилів і жанрів – поряд із доробком А. Вівальді, Д. Б. Перголезі, Ж.-Ф. Рамо лунали твори Б. Бріттена, Д. Шостаковича, А. Шнітке та ба-

[318] Ірина Іванова, Аділя Мізітова. Під сузір’ям Моцарта // Тетяна Вєркіна: Мистецтвом змінювати світ : зб. наук.-метод. матеріалів / Харк. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; заг. ред. та упоряд. Л. І. Шубіна. — Харків : Фактор, 2016. — С. 240–244.

[319] Веркина Т. Фестиваль «Харьковские ассамблеи» как актуальный художественный проект / Т. Веркина // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: Постать митця у художньому просторі міста. Збірник наукових праць. Вип. 24. — С. 5–13.

гатьох інших митців. На фестивалі ж «Генрі Пьорсел – синтез інтелекту і краси» (1999) музика англійського композитора XVII століття межувала, зокрема, з творчістю Дмитра Бортнянського – перше виконання у Харкові його опери «Сокіл» стало справжньою культурною подією.

Йдеться не просто про розширення музичної ерудиції слухачів, і в першу чергу – майбутніх і молодих фахівців, а про піднесення власної культури в контексті найкращих зразків світового музичного мистецтва. Жоден фестиваль не обходиться без презентації творчості сучасних українських композиторів, серед яких почесне місце посідають харків'яни – Д. Клебанов, В. Губаренко, М. Кармінський, В. Бібік, В. Золотухін, Л. Колодуб, В. Мужчиль, В. Пацера, В. Шукайло, В. Птушкін та інші. Артист із Швейцарії Карстен Еккерт, висловив свої яскраві враження від цього довготермінового проекту: «Ідея "Асамблей" сама по собі неймовірна, її не можна не вітати. <…> Мені вельми подобається підбір тематики. Дуже радує, що [у фестивалі] бере участь багато молоді, студентів. Для них це прекрасний стимул. Саме в дні фестивалю вони демонструють найбільш інтенсивний зріст…»[320]. Чимало гостей «Харківських асамблей» ділились з представниками преси аналогічними думками.

Всебічний культурний контекст тематики кожного з фестивалів суттєво збагачує проблематику доповідей представлених на конференціях, та, відповідно, статей, вміщених в наукових збірках, які регулярно виходять під егідою «Харківських асамблей». Глибиною тематики та різноманітністю наукових шкіл вирізнявся симпозіум «Мендельсон і традиції музичного професіоналізму» (1994), куди були запрошені вчені з України, Росії, Австрії й Ізраїлю. Специфіка іншої конференції в рамках фестивалю «Шуман і артистична молодь» (1995) містилась у самій її назві – «Шуман і перехрестя шляхів музики і літератури», що об'єднала різні види мистецтва та надала простір науковій думці. Продовженням теми, але в більш широкому аспекті, став симпозіум «Ф. Ліст і проблеми синтезу мистецтв» (1997). Чи не найактуальнішою виявилась конференція «Музика Глінки: досвід спілкування Сходу і Заходу» (2002). Виступи провідних професорів ХІМ, відомих вчених – Марина Черкашина-Губаренко, Михайло Степаненко (Київ), Юлій Малишев (Одеса), Галина Григор'єва, Костянтин Зенкін, Михайло Імханицький (Москва), Олександра Демченко (Саратов) та інших – незмінно викликали інтерес аудиторії, плодотворні наукові дискусії та були зразковими для студентів і аспірантів, які мали змогу їх чути в стінах Alma Mater.

На зламі століть засновувався формат «Харківських асамблей»: окрім вражаючих концертів, наукових конференцій, майстер класів провідних музикантів, серед заходів фестивалю з'явилися художні виставки, вечори поезії, творчі зустрічі, що орієнтували молодь на комплексний підхід до вивчення мистецтва, осмислення взаємодії різних його видів й усвідомлен-

[320] «Нотатки на полях» // Тетяна Верківна: Мистецтвом змінювати світ : зб. наук.-метод. матеріалів / Харк. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; заг. ред. та упоряд. Л. І. Шубіна. — Харків : Фактор, 2016. — С. 320–321.

ня ступеня впливу цих процесів на динаміку культури в цілому. Народний артист Росії Наум Штаркман в інтерв'ю газеті «Время» (жовтень 2001) висловив своє відношення до фестивалю, що справив вже десятирічний ювілей: «Із задоволенням приїжджаю до Харкова, де був членом журі конкурсу юних піаністів, брав участь у «Харківських асамблеях», присвячених Лісту. Чудове місто, чуйна публіка, дуже талановиті музиканти і хороші педагоги. Організовувати такі фестивалі і конкурси в наш час – просто подвиг…»[321]. І цей подвиг був гідно оцінений не лише славнозвісним музикантом, а й студентською молоддю та широкою публікою, що із задоволенням відвідували численні концерти, які збирали тисячі слухачів.

Отже, «Харківські асамблеї» ввійшли у XXI століття повноправними переможцями, підтверджуючи могутність мистецтва, наповнюючи життя високим сенсом у скрутні для країни роки, запалюючи віру музикантів у власні сили, зараджуючи максимальному розкриттю талановитих особистостей і надаючи можливість кожному харків'янину відчути себе часткою світового художнього процесу.

Від Інституту мистецтв до Національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського

«Тетянин день»: Ректор Університету Тетяна Вєркіна вітає гостей

Широкий резонанс фестивалю сприяв підняттю культурного рейтингу Харкова серед міст України та примножив авторитет ініціатора і засновника «Асамблей» Тетяни Борисівни Вєркіної, яка 2003 року очолила Харківський державний інститут мистецтв імені І. П. Котляревського. З цього моменту розпочалось реформування вишу, спрямоване на вдосконалення вищої музичної освіти і піднесення значущості Інституту в масштабах України й Європи. Створеному ще 1963 року на базі об'єднаних вищих навчальних закладів – Харківської державної консерваторії (1917) та Харківського державного театрального інституту (1943), Харківському державному інституту мистецтв 1969 року було присвоєно ім'я видатного українського письменника, засновника нової української драматургії Івана Петровича Котляревського. XXI століття потребувало певних змін у статуті вишу – розширення наукової діяльності, відкриття спеціалізованої Ради з захисту дисертацій, створення умов для навчання іноземців та офіційного обміну

[321] «Нотатки на полях» // Тетяна Вєркіна: Мистецтвом змінювати світ : зб. наук.-метод. матеріалів / Харк. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; заг. ред. та упоряд. Л. І. Шубіна. — Харків : Фактор, 2016. — С. 315.

студентами з зарубіжними вищими навчальними закладами. Питання про реорганізацію Інституту мистецтв в Університет було порушено ректором надзвичайно вчасно і позитивно вирішено Кабінетом Міністрів України (2004) за рік до підписання міністром освіти України Болонської декларації (2005). У 2011 році Указом Президента Харківському університету мистецтв присвоєно статус «національного».

Отже, у ХНУМ чітко сформувались структурні підрозділи, що забезпечують навчальну, творчу та наукову роботу зі спеціальності «музичне мистецтво»: два факультети – виконавсько-музикознавчий та оркестровий – містять дев'ятнадцять кафедр[322]. Підготовка фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр, спеціаліст та магістр відбувається за десятьма спеціалізаціями: «Фортепіано, орган», «Оркестрові струнні інструменти», «Оркестрові духові та ударні інструменти», «Народні інструменти», «Академічний спів», «Хорове диригування», «Композиція», «Музикознавство», «Музичне мистецтво естради», «Оперно-симфонічне диригування»[323]. Ефективно сприяють формуванню молодих професіоналів підготовче відділення «Кафедри сольного співу», Оперна студія (що, на жаль, так і не має власної сцени), відділ педагогічної та виробничої практики[324]. Післявузівська форма навчання – асистентура-стажування, якій вже понад двадцять років, значно поповнила склад викладачів виконавських спеціалізацій високої кваліфікації для музичних вишів України.

Під час реорганізації ХДІМ в Університет особлива увага приділялась кафедрам теорії та історії музики. Якщо раніше під егідою Історико-теоретичного факультету існували кафедри «Історії музики», «Історії української культури» та «Теорії музики», то 2004 року остання була розподілена на «Кафедру гармонії та поліфонії» (завідувач – доктор мистецтвознавства, професор Н. Л. Очеретовська) і «Кафедру інтерпретології та аналізу музики» (завідувач – доктор мистецтвознавства, професор Л. В. Шаповалова), а «Кафедра історії української культури» отримала назву «Кафедри історії і теорії світової та української культури» (завідувач – доктор мистецтвознавства, професор О. Г. Рощенко). У 2015 році на базі двох історичних кафедр було утворено новий підрозділ, який отримав назву «Кафедра історії української та зарубіжної музики», очолює її кандидат мистецтвознавства, професор кафедри Л. І. Шубіна. Отже, саме на вказані історико-теоретичні кафедри була покладена відповідальність за підготовку магістрів – музикознавців і виконавців, які відтоді мали писати та захищати магістерські роботи. Останніми опікується кафедра інтерпретології та аналізу музики, що здійснює керівництво та контроль над виконанням магістерських робіт у масштабах Університету за всіма виконавськими спеціалізаціями та спря-

[322] З дев'ятнадцяти кафедр чотирнадцять випускових і п'ять – не випускових.

[323] Фахівці з оперно-симфонічного диригування навчаються на «Кафедрі оркестрових духових інструментів і оперно-симфонічного диригування», назву якої було затверджено 2008 року.

[324] В навчальному процесі активно використовуються лабораторії фольклору, історії музики, медіатехнологій.

мовує свою діяльність відповідно вимогам Болонської системи, одночасно дбаючи про « <…> збереження національного досвіду вітчизняного музикознавства з урахуванням виконавської специфіки»[325].

В Університеті продуктивно функціонує підрозділ вищого навчального закладу, що готує молодих науковців до захисту кандидатських дисертацій. Викладачами ХДУМ також було захищено ряд докторських дисертацій. Реорганізація вишу стала могутнім стимулом для видавничої діяльності – розширились плани академічних друкувань навчальної та наукової літератури, значно примножилась кількість видань творчих портретів знаних професорів Alma Mater. Щорічно видаються збірки наукових праць викладачів, аспірантів і магістрів ХДУМ, а також – збірники досліджень учасників симпозіумів, що проходять у рамках «Харківських асамблей». Побачили світ чотири ювілейні видання, присвячені Alma Mater, в яких висвітлюється процес становлення та розвитку вищої музичної освіти в Харкові, історія формування музикознавчої та виконавських шкіл[326].

В Університеті розгорнув плідну діяльність Навчально-науковий центр міжнародної освіти та співробітництва[327]. Здобувши право навчати іноземних громадян, вишу відчинив двері для абітурієнтів з Росії, Китайської народної республіки, Ірану, Нігерії. Студенти-іноземці опановують виконавські спеціальності – академічний спів, гру на фортепіано, акордеоні, оркестрових струнних та духових інструментах. Їх досягнення в цій сфері підтверджуються участю у відкритих загально університетських концертах, міжнародних фестивалях «В гостях у Айвазовського» (Феодосія), «Мистецькі барви» (Прилуки), «Музика – наш спільний дім», «Харківські асамблеї». Найкращі іноземні студенти виступали із студентським та «Слобожанським» симфонічними оркестрами: серед солістів – скрипаль Мяо Хао (клас Л. О. Холоденка), віолончеліст Ю Дуньбан (клас І. Ф. Гайди), піаністи Бао Іень та Цзя Хуйлінь (клас Н. І. Руденко), Чжоу Цянь (клас О. В. Кононової), співаки Лю Нін (клас В. А. Северіна), Цзя Чже, Чжан Юй (клас Л. Г. Цуркан), Ван Цзо тощо. Іноземні студенти є переможцями музичних змагань різних рівнів, зокрема, Чжан Лі (клас М. П. Коваля) та Чень Бо (клас В. А. Северіна) стали лауреатами конкурсу вокалістів «Алчевський – дебют» (Харків), останній також отримав Гран-Прі конкурсу пам'яті Н. Обухової (Феодосія), як і його співвітчизники Чжан Ї та Ван Цзю, відзначені лауреатськими званнями. За межами

---

[325] Шаповалова Л. В. Кафедра інтерпретології та аналізу музики. Аналітична школа / Л. В. Шаповалова // Зоряний час : Нариси до 95-річчя утворення ХНУМ імені І. П. Котляревського / Ред. упоряд. Г. І. Ганзбург. — Харків : Видавництво ТОВ «С. А. М.», 2012. — С. 187–196.

[326] Перша ювілейна збірка «Харьковский институт искусств 1917–1992» вийшла 1992 року, чим було започатковано видання в Україні аналогічної літератури в системі музичних вишу.

[327] Див.: Руденко Н. І. Навчання іноземних студентів / Н. І. Руденко // Зоряний час : Нариси до 95-річчя утворення ХНУМ імені І. П. Котляревського / Ред.-упоряд. Г. І. Ганзбург. — Харків : Видавництво ТОВ «С. А. М.», 2012. — С. 393–396.

України на конкурсі «Мистецтво XXI століття» в Португалії перемогу завоювала піаністка Ян Лянь (клас М. С. Чернявської), в Італії – співачка Цзя Чже (клас В. Ф. Арканової), в Іспанії на конкурсі «Ніч в Мадриді» – піаністка Чень Жунсьюань (клас М. В. Бондаренко), Гран-Прі конкурсу «Золотий голос Китаю» (Київ) та І премію «Золота ліра» (Дніпропетровськ) отримав Лю Нін. Іноземні студенти виказали себе і як перспективні науковці, що беруть участь у міжнародних конференціях в Україні та Китаї, виступають з власними дослідженнями на сторінках наукових видань. У результаті деякі з них захистили дисертації – вже десять випускників-іноземців нашого вишу мають ступінь кандидата наук, іншими словами, доктора філософії.

Досягнення іноземних студентів, безсумнівно, підіймають рейтинг Університету в міжнародному масштабі. Втім, не в останню чергу він зростає завдяки діяльності в цьому напрямку викладачів і їх вітчизняних вихованців, чиє педагогічне та виконавське мистецтво знаходить гідний відгук за межами України. Зарубіжні гастролі, проведення майстер-класів у музичних вишу західної Європи та США, участь у закордонних фестивалях, конкурсах, конференціях, робота в складі журі престижних музичних змагань – усе це стало нормою для співробітників, студентів, асистентів-стажистів та аспірантів Університету. Так, з успіхом проходили виступи джазового піаніста, кандидата мистецтвознавства, Сергія Давидова у Цинциннаті (США), Нюрнберзі (Німеччина), Варшаві (Польща). З мистецтвом оригінального ансамблю «3 + 2», створеного викладачами «Кафедри народних інструментів України» на чолі з її керівником, заслуженим діячем мистецтв України Ігорем Снєдковим, та дуету баяністів у складі лауреатів міжнародних конкурсів – заслуженого діяча мистецтв України, професора Олександра Міщенка й І. Снєдкова знайомі шанувальники гри на народних інструментах ряду міст Франції, Португалії, Німеччини, США. Майстерністю та щирістю виконання підкорив публіку Будапешта (Угорщина), Граца (Австрія), Ольштина (Польща) заслужений артист України, професор тієї ж кафедри, відомий гітарист Володимир Доценко.

Високий професіоналізм, масштабність знання репертуару неодноразово демонстрували на майстер-класах викладачі різних спеціальностей, зокрема, у Техаському комерційному та Канзаському університетах (США) – кандидат мистецтвознавства, професор «Кафедри оркестрових духових інструментів і оперно-симфонічного диригування» О. В. Федорков. Т. Б. Вєркіна проводила майстер-класи та концертувала в літній музичній школі м. Тун (Швейцарія), Вищій музичній школі у Нюрнберзі, Музичній академії ім. К. Шимановського (Катовіце, Польща), Музичному коледжі ім. М. Равеля (Дюнкерк, Франція), в університеті Роуена (Глассборо, США), виступала в Українському культурному центрі в Парижі тощо. Все більша кількість викладачів бере участь у роботі зарубіжних симпозіумів, серед них – І. С. Драч (Польща, Німеччина, Чехія), Л. І. Шубіна (Польща), А. А. Мізітова (Росія, Німеччина), Л. В. Шаповалова (Бельгія, Росія),

Марк Сердюк (2015)

Ю. В. Ніколаєвська (Росія, Греція), О. В. Кононова (Іспанія, Німеччина, Румунія, Сербія, Фінляндія) та інші.

Українські студенти, маючи переконливі приклади відданого служіння мистецтву своїх вчителів, із завзяттям підкорюють нові вершини майстерності та невпинно примножують перелік власних досягнень. Все впевненіше молодь заявляє про себе на міжнародних музичних змаганнях у близькому та далекому зарубіжжі. Наприклад, перші та другі премії чотирьох міжнародних конкурсів співаків в Італії (2004, 2005) отримала Ольга Журавель, І премію конкурсу О. Образцової (Санкт-Петербург, 2005) та ІІ премію конкурсу Пласідо Домінго (Квебек, Канада, 2008) здобула Оксана Крамарева (клас Л. Г. Цуркан). Чимало лауреатів-піаністів підготувала Т. Б. Вєркіна: зокрема, серед нагород Ганни Сагалової – ІІ премія Міжнародного конкурсу «Karl Drechsel Förderpreis» (Нюрнберг, Німеччина, 2006) та ІІІ премія IV Міжнародного конкурсу «Fausto Zadra Award» (Абано Терме, Італія, 2007); Марк Сердюк став володарем ІІ премії Міжнародного конкурсу ім. Еміля Гілельса (Одеса, 2012); на конкурсі ім. Марії Юдіної (Санкт-Петербург) Ігор Седюк дістав ІІ премії (2013), а Олег Копелюк – Гран-Прі (2014), до того ж ці два виконавця складають блискучий фортепіанний дует, нагороджений кількома преміями в Росії, Італії, Чехії. Андрій Місик, Валентин Смолянінов, Максим Шадько є переможцями конкурсу «Ніч в Мадриді» (Іспанія, 2011, 2014)[328]. На цьому ж конкурсі в номінації «скрипка» Перші премії отримали Ольга Сидоренко (2013; клас Л. О. Холоденка) та Ольга Малка (2014; клас Г. М. Купермана), а в номінації «кларнет» – Валентин Правосуд (2013), який також переміг на конкурсі у Будапешті (Угорщина, 2013; клас В. М. Алтухова). Вихованець того ж класу Леонід Попов став лауреатом найпрестижніших конкурсів у Бельгії, Португалії та Франції. Тріумфатором численних музичних змагань в Індії, Іспанії, Італії, Люксембурзі, Мексиці, Німеччині, Польщі, Португалії, Росії, США, Франції є гітарист Марк Топчій (клас В. І. Доценка).

Але чи можна репрезентувати у даному нарисі всіх лауреатів, хоча б і за термін існування вишу в статусі Університету мистецтв? Непряму відповідь на актуальне запитання дає у своїй статті Людмила Георгіївна Цуркан: «Не згасає зірковий час у діяльності кафедри сольного співу – про це свід-

[328] Докладніше див.: Вихованці класу Тетяни Вєркіної – лауреати та дипломанти конкурсів // Тетяна Вєркіна: Мистецтвом змінювати світ : зб. наук.-метод. матеріалів / Харк. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; заг. ред. та упоряд. Л. І. Шубіна. — Харків : Фактор, 2016. — С. 400–405.

чать численні перемоги студентів, випускників на міжнародних конкурсах вокалістів, музичних фестивалях: за останнє п'ятиріччя – 115 перемог!»[329] А якщо додати до списку лауреатів всіх виконавських кафедр?! Показник буде вражаючим.

Творче життя Університету та фестивального руху в рамках «Харківських асамблей» сплелися ще тісніше, активно стимулюючи розвиток професійної музичної освіти та сприяючи пізнаваності рідного Харкова на культурній карті Європи. Підтвердженням тому були, зокрема, вітання фестивалю «Гектор Берліоз. Музичний Париж як центр європейської культури XIX століття», що надійшли від Надзвичайного і Повноважного Посла Франції в Україні, директорів німецького Гете-інституту в Києві та British Counsil (Британської ради) в Україні. Постійне зростання міжнародного авторитету «Харківських асамблей» – феномену музичної культури не лише Харкова, а й всієї України – вбачається в незмінному бажанні видатних музикантів різних країн брати участь не тільки в фестивалях, героями яких є всесвітньо відомі особистості, а й у тих, що безпосередньо пов'язані, наприклад, з ювілеєм нашого славетного земляка, чиє ім'я ми тільки-но відроджуємо, або – з річницями найстарішого музичного вишу Слобожанщини.

Ретроспективний погляд на тематику всіх «Харківських асамблей» допомагає адекватно оцінити її розумну послідовність. Назва XIII-го фестивалю – «Ілля Слатін. До 135-річчя професійної музичної освіти на Слобожанщині» (2006) викликала зацікавленість не лише харків'ян, а й численних іноземних гостей, котрі до того навряд чи чули про такого діяча. Проте немало зарубіжних учасників попередніх фестивалів вже добре знали, що професійна музична освіта на Слобожанщині відповідає світовим стандартам, у чому, безумовно, була заслуга й її фундатора Іллі Ілліча Слатіна, який отримав до ювілею заснованих ним Музичних класів відділення РМТ неабиякий подарунок – концерт Михайла Плетньова. «Коли ми запрошували Михайла Плетньова, – згадувала Т. Б. Вєркіна, – він відповів: "До вас я приїду. Такої підготованої публіки я не зустрічав ні в одному місті"»[330]. Чув би це Ілля Ілліч! Його справа знаходиться в надійних руках.

Історія Університету мистецтв стала невід'ємною складовою тематики багатьох «Асамблей». Вже 2007 року фестиваль святкував ювілей вишу: «90 років Харківському державному університету мистецтв імені І. П. Котляревського». В оригінальній же назві фестивалю 2009 року – «Гайдн та Котляревський: мистецтво оптимізму» – міститься не лише сутність спадщини двох великих митців, а й чергове прагнення об'єднати Схід і Захід у межах високого мистецтва, до якого безпосереднє відношення має Хар-

[329] Цуркан Л. Г. Славетна кафедра bel canto виховує нові таланти / Л. Г. Цуркан // Зоряний час : Нариси до 95-річчя утворення ХНУМ імені І. П. Котляревського / Ред.-упоряд. Г. І. Ганзбург. — Харків : Видавництво ТОВ «С. А. М.», 2012. — С. 43.

[330] «Нотатки на полях» // Тетяна Вєркіна: Мистецтвом змінювати світ : зб. наук.-метод. матеріалів / Харк. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського; заг. ред. та упоряд. Л. І. Шубіна. — Харків : Фактор, 2016. — С. 318.

Ювілейний концерт ХНУМ ім. І. П. Котляревського
на сцені Харківського театру опери і балету

ківський державний університет мистецтв. І ще більш відвертий поклик тим, хто є відкритим до консолідації: «Граємо разом – до 95-річчя заснування Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського» (2012). Немає сумніву, що навіть ті з новозапрошених іноземних гостей фестивалю, хто ще кілька років перед цим не знав про наш Університет, не тільки запам'ятали його назву, а й пізнали історію вишу. Уважний читач, безумовно, помітив зміну в офіційній назві Університету. Наголосимо: з 2011 року він став Національним (ХНУМ), що було детерміновано загальнодержавним і міжнародним визнанням результатів діяльності Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського та його вагомим внеском у розвиток мистецької освіти і науки, відродження національної духовності та культури.

З кожним роком збільшується університетський простір – вплив вишу на музичне життя не лише Харкова, а й України. Розширюється формат «Харківських асамблей», пов'язаний із впровадженням виконавських конкурсів, що охоплюють різні вікові групи учасників – від учнів ДМШ до студентів та асистентів-стажистів Університету. Популярності набуло музичне змагання майбутніх абітурієнтів, до складу яких входять, окрім вихованців ХССМШ-і та ХМУ, випускники багатьох училищ України – Івано-Франківського, Маріупольського, Мелітопольського, Полтавського, Рівненського, Сєвєродонецького, Сумського, Херсонського, Хмельницького тощо. Юним музикантам надана можливість ще до вступних іспитів реально ознайомитись з вимогами Університету до своїх майбутніх студентів, оцінити власний виступ у контексті конкурсної боротьби.

Широка профорієнтаційна робота професорсько-викладацького складу вишу має багатовекторний характер – це і виїзні концерти класів, і участь студентів у численних республіканських конкурсах, а викладa-

чів – у роботі журі, і майстер-класи провідних фахівців Університету, їх виступи в багатьох музичних училищах країни. Ефективною в цьому плані є діяльність кафедри композиції та інструментування на чолі з народним артистом України, професором В. М. Птушкіним, музикознавчих кафедр, що ініціюють проведення всеукраїнських олімпіад, знайомлячи майбутніх науковців, лекторів, пропагандистів високого мистецтва з традиціями, започаткованими видатними харківськими вченими – С. С. Богатирьовим, Г. О. Тюменєвою, М. Д. Тіцем, Т. С. Кравцовим та іншими. «Як показує моніторинг у період нового прийому, – писала Т. Б. Вєркіна у своїй Передвиборній програмі 2015 року, – Університет має високий рейтинг серед абітурієнтів, і це головне свідчення ефективності його діяльності»[331].

Уявлення ректора про перспективи розвитку Університету, що викладені в указаній Програмі, співпадають зі сподіваннями професорсько-викладацького колективу, який також прагне бачити виш визнаним у всьому світі навчальним закладом з найвищим рівнем підготовки фахівців, і чимало задля цього робить. Обмінюючись досвідом із європейськими колегами на конкурсах, фестивалях, симпозіумах, викладачі усвідомлюють, що модернізація освітнього процесу – це єдиний шлях, співзвучний сучасному відкритому суспільству. Тому колектив беззаперечно підтримує стратегічний план керівника інтегрувати Університет у світову систему вищої мистецької освіти, зберігаючи переваги і традиції власної освітньої системи. В Університеті впроваджено нову концепцію іншомовної підготовки науково-педагогічних працівників та студентів, що сприятиме активізації їх участі у міжнародних освітніх програмах. Значних результатів колектив вишу очікує від новоствореної Асоціації випускників Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського та позабюджетного благодійного фонду, чия діяльність спрямована на консолідацію вихованців Alma Mater з метою збереження історії і традицій учбового закладу, пропаганди його досягнень у педагогічній, виконавській та науковій сферах, укріпленню зв'язків з творчими та освітніми установами, в яких працюють наші колишні студенти.

Вдосконалення організації міжнародного співробітництва розкриває реальні можливості досвідченим викладачам читати курси лекцій, проходити стажування в авторитетних зарубіжних вишах, а студентам, асистентам-стажистам і аспірантам – брати участь у програмах з обміну учнівської молоді з європейськими країнами. Вже відбулось підписання договору про співробітництво між ректорами ХНУМ імені І. П. Котляревського й Академії музики імені К. Шимановського (м. Катовіце, Польща) Томашем Мічкою. Яскравий приклад міжнародного співробітництва – плідна творча діяльність нашого колишнього співвітчизника Юрія Насушкіна (Іспанія), що вже кілька років є художнім керівником та головним диригентом студентського симфо-

[331] Передвиборна програма кандидата на посаду ректора Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського Вєркіної Т. Б. (2015).

Студентський симфонічний оркестр на гастролях у Німеччині. Диригент Ю. Насушкін

нічного оркестру ХНУМ. Під його орудою колектив блискуче виступив на Міжнародному фестивалі у Катовіце (2014), Берліні та Нюрнберзі (2015).

Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського впевнено входить у друге століття свого існування – відданого служіння Мистецтву, Вітчизні та Харкову – колисці сузір'я талантів, вшанованих рідним містом, яке залишилось у серці кожного назавжди.

О. В. Кононова

SUMMARY

Many teachers and students of Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. (KhKNUA), the successor of the Kharkov Conservatory, have made a significant contribution to the treasury of the Ukrainian musical culture, inheriting the experience of its outstanding predecessors. The founder of the professional music education in Kharkiv, the establisher and Head of the RMS College[1] (1883) and the Conservatory (1917) was Professor Ilya Slatin (a disciple of A. Dreyshok, T. Kullak and R. Wüerst), who headed the institution until 1920. Among his associates were R. Genika (class of N. Rubinstein and P. Tchaikovsky), the first theorist of piano art in the Russian Empire; A. Horowitz (uncle of Vladimir Horowitz), student of A. Scriabin. The Special Piano Department at the Conservatory was headed until 1934 by P. Lutsenko, graduate of Kharkiv Music College (KhMC), class of A. Schultz-Evler (student of S. Moniuszko and K. Tauzig), who completed his education with E. Jedliczka at the Stern Conservatory and taught there for 14 years. F. Bugamelli taught at KhMC and at the Conservatory (for some period), studied with V. Mazetti and P. Mascagni, became the forefather of the professional vocal school in Kharkiv; among the founders of the wind school was H. Heck, oboist and clarinetist, graduate of Magdeburg Music School; K. Brinkbock, basson, and F. Gubichka, professor of trumpet and tuba, both studied at the Amsterdam Conservatory.

Among the leading professors of the Special Piano Department of different years were Fanny and Ludwig Fanenshtil, M. Pilstrem, N. Landesman, A. Lunts, V. Shapiro, R. Horowitz (Vladimir Horowitz's sister), M. Khazanovsky, V. Shukailo, S. Yushkevych, etc., graduates of St. Petersburg (Leningrad), Moscow, Stern, Kyiv, and Kharkiv Conservatories. Conservatory students of the first decades were V. Topilin, D. Oistrakh's accompanist (1930-1941), later teacher at his Alma-mater, then Head of the Special Piano Department at the Kyiv Conservatory. Impressed by V. Topilin's solo performances, the eighteen-year-old S. Richter decided to start a solo career, which he did in 1934. Kharkiv pianists made names for themselves in prestigious music competitions: L. Sahalov became the laureate of the 2nd F. Chopin Piano Competition (Warsaw, 1932), B. Sklovsky and A. Snihiriov were among the winners of All-Union competitions (Moscow, 1938, 1957). M. Yeshchenko was awarded the title of laureate at the Smetana Piano Competition (Prague, 1951), and V. Siechkin became the prize-winner of the World Festival of Youth and Students in Berlin (1951). Particularly effective is the period of Ukraine's independence, marked by victories of V. Samoshko (class of L. Margarius) at the Feruccio Busoni Piano Competition (Bolzano), Queen Elizabeth Competition (Brussels), Competition of Young Opera Singers in Montreal. A large group of laureates has been significantly enlarged by Professor T. Vyerkina, whose students – D. Nazarenko, R. Odintsov, A. Sahalova, V. Smolianinov, A. Misyk, I. Sediuk, O. Kopeliuk, M. Serdiuk and others – became prize-winners of numerous music competitions in Ukraine, Russia, Germany, the USA, Italy, Spain.

[1] RMS – Russian Music Society.

The String Instruments Department is proud of its professors, most notably of V. Goldfeld (student of S. Thomson and L. Auer), I. Dobrzhynets (class of L. Auer) and A. Leshchynskyi, student of K. Flesh. A. Markov, who studied with A. Leshchynskyi, was the laureate of the Queen Elizabeth International Competition and P. Tchaikovsky International Competition, professor of Gnesin Institute and Manhattan School of Music; his name is upon the «The Great Violinists» book and The Grove Encyclopaedia Dictionary of Music. Among other students of A. Leshchinsky were V. Selytskyi, winner of P. Tchaikovsky International Competition, G. Feigin, winner of the violin competition in Prague and three All-Union competitions, M. Mohylevskyi, winner of the Paganini Competition. The cello school of Kharkiv is deeply indebted to the professors H. B. Averianov, who studied at the Odessa and Kyiv Conservatories (class of H. Pekker and H. Vasyliev), and Ye. Shchelkanovtseva, who studied at the Moscow Conservatory under S. Knushevytskyi, M. Rostropovych and N. Shakhovska. Professor S. Kocharian taught viola for many years; he founded the Student Chamber Orchestra (1967), became the laureate of the First Prize of the Republican Competition (1983), the diploma-winner of such festivals as "Kiev Spring", "Young Voices", "Golden Autumn", "Music is our common house ", "Kyiv-Music-Fest ", as well as Malta International Music Festivals (1989) and "Kharkiv Assemblies". T. Vyerkina, B. Kotorovych, O. Krysa, N. Suk, O. Yanchenko, V. Sokolov, D. Walter (France), and others performed with his orchestra.

Pedagogical work of the Singing Department gained international recognition. Among the most distinguished professors was F. Bugamelli, who trained M. Reizen, a soloist of the Bolshoi Theater, the head of the Solo Singing Department of the Moscow Conservatory, and P. Holubiev, the head of the modern Kharkiv vocal school, who introduced to the world a great Ukrainian singer B. Hmyria. Kharkiv singers Ye. Mezheraup, V. Verestnikov, L. Serhiienko, A. Dursenieva, M. Paster, P. Belinnyk, who later continued his career at the Kyiv Opera House, were all soloists of the Bolshoi Theater. L. Yaroshenko was a soloist of the Leningrad Opera; O. Chishko sang in the opera houses of Ukraine and the Leningrad Philharmonic. Among the teachers of the department are the leading soloists of the Kharkov Opera: Ye. Chervoniuk, V. Arkanova, N. Manoilo, I. Yatsenko, N. Koval, V. Boldyrev, L. Tsurkan, Dr of Art N. Grebeniuk. A lot of outstanding artists studied with Professor T. Veske, in particular, G. Tsypola, winner of the "Madam Butterfly" competition (Tokyo), the best Madama Butterfly of the world, the only possessor of all three cups (gold, silver and bronze) and the "golden" kimono, which is now kept in the Theater and Film Arts Museum on the territory of the Kiev-Pechersk Lavra; D. Popov performs on the most prestigious stages of the world – the Bavarian State Opera, the Stuttgart Opera, London's Covent Garden, Madrid Teatro Real, the Opéra de Monte-Carlo, the Lyon Opera, the Mariinsky Theater. The opera studio, functioning at the Conservatory, was founded by the director S. Maslovska (1939), who jointly with I. Yershov had previously organized an opera studio at the Petrograd Conservatory. The student theatre under the direction of Professor A. Kalabukhin produces masterpieces of world classics and operas by contemporary Ukrainian composers.

The Choral Conducting Department keeps and develops traditions of choral singing, that make the region well-known. Professors Z. Zagranychnyi, A. Miroshnykova, conductors of philharmonic choirs Yu. Kulyk and S. Palkin worked here. Today the department, headed by S. Prokopov, includes PhDs in History of Art Ye. Batovska, A. Parfionova, N. Belik and others. The department contributes to the creation of choir chapels, concert-vocal ensembles, children's choral groups, Chamber Choir of the Philharmonic Society, which received the name of Viacheslav Palkin, its founder.

S. Bohatyriov, a pupil of N. Rimsky-Korsakov, founded and headed the theoretical and composition schools as well as the first organization of the Union of Composers of Ukraine (UCU, 1932). Among his students were composers Isaak Dunaievsky and N. Fomenko, Professor of the Ukrainian Music Institute in New York; A. Shtoharenko, Head of the Composition Department, rector of the Kyiv Conservatory; V. Nakhabin, the head of Kharkiv organization of the UCU and the rector of Kharkiv I.P. Kotlyarevsky Institute of Arts; D. Klebanov and V. Borysov, heads of the Composition Department and Instrumentation Department, M. Tits, head of the Theory of Music Department, H. Tiumenieva, head of the History of music Department. In 1943, S. Bohatyriov was invited to the Moscow Conservatory.

Compositions written by Kharkiv composers repeatedly received awards at international competitions. Music of V. Hubarenko, V. Zolotukhin, M. Karminskyi, V. Bibik, V. Ptushkin, A. Schetynskyi and others sounds far beyond the borders of Ukraine. Musicologists pay great attention to their work. The scientific potential of Kharkiv theoretical school is revealed in PhD and Doctoral dissertations defended by the university professors T. Kravtsov, N. Ocheretovska, Ye. Roshchenko, L. Shapovalova, I. Drach, V. Bohdanov, I. Poluboiarina.

Traditional International Festival "Kharkiv Assemblies", the initiator and permanent leader of which is Tetyana Vyerkina, Rector of KhKNUA, PhD in History of Art, Head of the Special Piano Department, has become an invaluable stimulus for the creative growth of the academic staff. The origins of the festival date back to 1991, when Mozart Days were held in Kharkiv. In 1992, the festival acquired its present name. The subject of the festival covers all music styles and genres – from the heritage of Bach to the creative work of contemporary composers. All the departments, choirs, Chamber Orchestra and Slobozhansky Orchestra, recognized at the European Music Festival in Copenhagen (1994) as the "Best Youth Symphony Orchestra of Europe", take part in festival concerts. The invitation of foreign guests, artists of the highest standard, brings a certain amount of competition to the atmosphere of the music holiday. Expanding the artistic horizons and our ideas about the cultural context, the festival with its master classes and conferences serves as a refresher course for teachers and a significant exam for students. Among the guests of the festival were N. Shtarkman, M. Pletniov, V. Krainev, T. Hrindenko, K. Hiltz, D. Drummond, A. Lizarragi, T. Reinisch, G. Scott, D. Liss, D. Severin, famous scientists K. Zenkin (Moscow), M. Cherkashina-Hubarenko, Yu. Malyshev, M. Stepanenko (Kyiv), A. Demchenko (Saratov). If we continue this list, it can go far beyond the scope

of the article. Over the years the festival has been growing and developing together with our institution, which in 2004 received the status of the University and now has Specialized Dissertation Advisory Committee, and Scientific Center for International Training and Cooperation. Having obtained the right to train foreign citizens, the university opened its doors to the entrants from Russia, China, Iran, Nigeria.

Kharkiv is the first and the only one city in Ukraine owning the full set of the Council of Europe awards: the Diploma, the Honorary Flag, the Table of Europe and the Prize of Europe, which first arrived in Ukraine and which states the effectiveness of international relations with twin cities and partners. Victor Rufi, honorary member of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, stressed that Kharkiv people do a lot to popularize their culture in the world. We are proud that Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts contributes to strengthening the authority of its native city and Ukraine in the European cultural space.

Персоналії
історія

А

АВЕР'Я́НОВ Георгій Борисович (17.11.1930, с. Біляївка, (нині місто) Одес. обл. – 04. 06. 1991, Харків) – віолончеліст, педагог. Засл. діяч мист-в УРСР (1981). Закін. Одес. консерваторію (1955) та аспірантуру при Київ. консерваторії (1958, кл. Г. Пеккера та Г. Васильєва).

Працював викладачем Одес. спец. муз. шк.-десятирічки (1953–1955), ст. викл. Львів. консерваторії (1958–1959). Від 1959 – ст. викл., від 1969 – доц., від 1984 – проф.; від 1968 – проректор із навч. роботи, від 1975 – ректор Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Одночасно викладав у ХССМШ-і. Виховав плеяду талановитих віолончелістів, серед яких – В. Мальцев, Н. Клочко, В. Кругляков, С. Розсоха, А. Єздаков, О. Шапіро, М. Безрозум, М. Авер'янова. Заснував і очолював ансамбль віолончелістів ХДІМ. Виступав із сольними концертами та як соліст симф. оркестру у Києві, Львові, Москві, Одесі, Харкові. Грав у складі струн. квартету Львів. консерваторії, тріо ХДІМ.

Г. Б. Авер'янов – яскравий музикант з чудовою школою, найвищим ступенем артистизму, дивовижною щирістю висловлювання, вмінням знаходити у давно відомих творах непомітні раніш «дрібниці другого ряду», які роблять твір немовби заново прочитаним. Він тяжів до емоційного романтич. стилю, експресивності звучання, поєднуючи артистизм і філософічність, ліризм і вольове начало. Став першим виконавцем концертів для віолончелі з оркестром *В. Губаренка* і *Д. Клебанова*, які видані під його редакцією. Пам'яті Авер'янова присвяч. «Лірична музика» для віолончелі і камерного оркестру *І. Ковача* (1991) Друга соната для віолончелі і фортепіано *В. Бібіка* (1992), Соната для віолончелі і фортепіано «Pro memoria» *А. Гайденка* (1994).

Літ.: Беленкова І. Я. Талант народжує талант / І. Я. Беленкова *// КіЖ. 1970, 24 верес.;* Аверьянов Георгий Борисович // *Енциклопедія сучасної України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=42328;* Черкашина М. Щаслива доля */ М. Черкашина // Вечірній Харків. 1980, 19 листоп.;* Щелкановцева О. М. Деякі риси виконавської та педагогічної системи Г. Б. Авер'янова // *Муз. і театр. освіта на Україні: іст. та методолог. аспекти: Матеріали наук.-метод. конф. проф.-викл. складу ХІМ 28–29 груд. 1998 р. Х., 1998.*

О. Г. Рощенко, О. М. Щелкановцева

АВЕТІС'Я́НЦ Азат Амазасович (12.06.1943, Харків – 7.06.1995, там само) – піаніст, викладач. Доц. (1991).

Навчався у ХССМШ-і (1950–1961), потім два роки (1961–1963) навчався у Москов. консерваторії (кл. ф-но проф. Я. Зака), у 1963 перевівся до ХДІМ, який і закінч. у 1969 по кл. *Р. С. Горовиць*. Двічі (1975 та 1977) проходив стажування у Київ. консерваторії.

Працював як педагог і концертмейстер у Харків. ДМШ № 2 ім. П. Чайковського (1965–1968), в ХССМШ-і (1968–1974). Від 1974 – викл., 1978 – ст. викл., 1991 – доц. каф. камерного ансамблю ХДІМ ім. І. П. Котлярев-

ського. Був постійним консультантом відділу камер. ансамблю ХМУ. У складі тріо виступав у концертах в залах ХДІМ, Харків. обл. філармонії, Київ. консерваторії.

Клас А. А. Аветіс'янца закінчила ціла низка відмінних ансамблістів. Серед них – *Є. Сковородников, І. Чернявський, М. Удовиченко, Л. Меркулова,* І. Русанова, Е. Купріяненко*, Н. Сутулова,* Н. Міхєєва, *Ж. Дедусенко* та ін. Сам А. А. Аветіс'янц був надзвичайно обдарованою людиною, виконавцем і педагогом, і його випускники і досі з вдячністю згадують настанови свого вчителя.

Основні праці: О некоторых вопросах интерпретации Сонаты для скрипки и фортепиано № 1 А. Шнитке : метод. рек. для студ. фп. и орк. ф-тов. Харьков, 1989. 17 с.; О некоторых проблемах звукоизвлечения в фортепианных квартетах В. А. Моцарта : метод. рек. для студ. фп. и орк. ф-тов по кам. анс. Харьков, 1991. 25 с.

АВРА́МЕНКО Наталя Дмитрівна (1946–2015, Харків) – піаністка, педагог-методист. Удостоєна почесного звання «Жінка року» (2010). Закінч. ХССМШ-і (кл. О. В. Іоліс) та ХДІМ (кл. проф. *В. Б. Шапіро*). Від 1971 до 2015 працювала на фортепіан. відділі ХССМШ-і. Підготувала багато лауреатів та дипломантів міжнар. конкурсів та фестивалів. Серед них – О. Закликовська (Єпанєшнікова), А. Напльокова, В. Соляников, О. Макухіна, М. Шадько, Н. Кучма, І. Черкашина, К. Гаранич та ін. Географія конкурсів охоплює країни Європи, міста України та Росії: Міжнар. конкурс юних піаністів В. Крайнєва (Харків), Конкурс молодих піаністів пам'яті В. Горовиця (Київ), Конкурс ім. Шопена (Геттінген, Німеччина), Міжнар. конкурс «Віртуози фортепіанної музики» (Усті-над-Лабем, Чехія), конкурс фортепіан. дуетів «Брат і сестра» (С.-Петербург), фестиваль-конкурс «Кримська весна» (Ялта), міжнар. конкурси «Синій птах» та ім. А. Караманова (Сімферополь). Неодноразово запрошувалась в журі міжнар. конкурсів («Віртуози фортепіанної музики», Усті-над-Лабем, Чехія) «Кримська весна» (Ялта). Випускники Н. Авраменко навчаються і працюють в містах України, США, Чехії, Німеччини.

А́ДЛЕР Герман [Петер] Бертольдович (нім. Peter Herman Adler; 2.12.1899, м. Яблонець-над-Нісою, Австро-Угорщина, тепер – Чеська республіка – 2.10.1990, м. Ріджфілд, США) – всесвітньо відомий диригент і педагог німецького походження. Нагороди: «Оскар» (1952). По закінченні Німецької академії музики і виконавського мистецтва в Празі (1924) Г. Адлер удосконалював свою майстерність під кер. проф. Вітезслава Новака, Фіделіо Фінке, диригента і композитора Олександра фон Цемлінського. За відомостями нар. артиста України, проф. І. Д. Гамкало, у 1923–1929 Адлер був оперним диригентом в м. Брно (Чехія), де оперні вистави проходили у приміщенні Німецького театру. У 1929–1932 – диригент Держ. театру в Бремені (Німеччина).

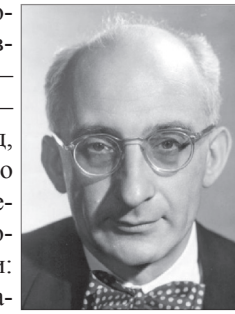

У 1932–1935 Адлер – головний диригент симф. оркестру Укр. держ. філармонії в Харкові. За сумісництвом у 1932–1934 – викл. Вищ. диригентських курсів в ХМДІ (тепер – ХНУМ ім. І. П. Котляревського). Адлер працював з групами з 2–3 студентів за зразком «школи майстерності» (нім.

Meisterschule). «У старшій групі були Клебанов, Рахлін і я, – згадував відомий диригент *В. С. Тольба*, – але разом ми зустрічались не часто, навчались індивідуально, оскільки працювали в різних місцях» [Тольба В. С. Статьи. Воспоминания. К. : Муз. Україна, 1986. С. 63–64]. Значна увага приділялась поглибленню теорет. підготовки молодих музикантів. За свідоцтвом *Д. Л. Клебанова*, Адлер «займався … вивченням симфонічної літератури, читанням партитур і розшифровкою цифрованого баса (тактуванню майже не приділяв уваги). ... У групі встановилася атмосфера змагання закоханих в музику ентузіастів» [цит. по: Тольба В. С. Статьи. Воспоминания. С. 26]. У числі харківських вихованців Адлера – П. Я. Баленко, М. П. Будянський, І. І. Вимер, Ф. М. Долгова, *К. Л. Дорошенко, Д. Л. Клебанов*, Б. Т. Кожевніков, *В. М. Нахабін*, *Н. Г. Рахлін*, *В. С. Тольба* та ін.

У 1935–1937 Адлер. – головн. диригент симф. оркестру Респ. радіокомітету в Києві; в штаті – 60 музикантів. На думку *В. С. Тольби*, він був «чудовим музикантом і справжнім вихователем оркестру» [Тольба В. С. Статьи. Воспоминания. С. 63–64]. Поряд з шедеврами світової класики, ним виконувались твори укр. авторів: «Українська симфонія» М. М. Калачевського (у 1935), Друга симфонія Б. М. Лятошинського та Другий фортепіан. концерт Л. М. Ревуцького (1936, вперше). 19.06.1937 на базі оркестру Респ. радіокомітету був створений Держ. симф. оркестр УРСР (тепер – Нац. симф. оркестр України), підпорядкований Управлінню у справах мистецтв Ради Народних Комісарів УРСР. До кінця сезону його очолював Адлер. Влітку 1937 музикант повернувся до Праги, не побажавши прийняти радянське громадянство.

Восени 1939 Адлер емігрував до США. 25.01.1940 він вперше виступив в Нью-Йорку у благодійному концерті на користь окупованої Чехії. У 1940-і диригент виступав з кількома америк. оркестрами. У 1950–1964 був муз. і худож. керівником Оперного театру NBC (NBC Opera Theatre) та Нац. освітнього телебачення (National Educational Television). Адлер – один з перших диригентів, які взяли участь у проектах телетрансляції оперних вистав. Серед його робіт в цьому жанрі – «Амаль і нічні гості», «Марія Головіна» Дж.-К. Менотті, «Тріумф Святого Іоанна» Н. дель Джойо, «Одруження» Б. Мартіну, «Моє серце – в горах», «Суд над Мері Лінкольн» Т. Пасатьєрі, «Кубинка, або Життя для мистецтва» Х. В. Хенце. Номінований на приз «Оскар» (1952) за роботу над

Державний симфоничний оркестр УРСР
з головним диригентом Г. Адлером (у центрі). Київ, 1937 р.

звуковою доріжкою в худож. фільмі «Великий Карузо».

У 1959–1968 Адлер – диригент Балтиморського симф. оркестру. З 1972 виступав в Метрополітен-опера; в травні 1973 диригував прем'єрною виставою «Макбета» Е. Блоха в Джульярдській школі (Нью-Йорк). З вересня 1973 по 1981 Адлер – директор Америк. оперного центру (American Opera Center) Джульярд. школи. Він в значній мірі сприяв успіху всесвітньо відомих музикантів: Леонтіни Прайс – першої афроамериканки, яка стала однією з провідних солісток Метрополітен-опера; легендарного співака Маріо Ланца (справжнє ім'я – Альфредо Арнольдо Кокоцца); Джорджа Лондона (справж. прізвище – Барштейн) – соліста Віденської держ. опери та Метрополітен-опера, який був учасником Байройт. фестивалю у ФРН у 1951–1964, очолював Центр театр. мистецтва Дж. Ф. Кеннеді («Кеннеді-центр») у Вашингтоні (1968–1970) і Вашингтон. нац. оперу (1975–1980).

Літ. : Адлер Герман Бертольдович / І. Гамкало, Б. Ясинський // *Енциклопедія Сучасної України / Ін-т енцикл. дослідж. НАН України. Київ, 2001. Т. 1. С. 187*; Адлер Герман Петер / В. Плужніков // *Велика українська енциклопедія. Словник / упоряд. А. М. Киридон. Київ, 2016. Т. 1. С. 358;* Тольба В. С. Статьи. Воспоминания / сост. В. В. Тольба. Київ : Муз. Україна, 1986. 164 с.; Adler, Peter Herman // *The Harvard biographical dictionary of music / edited by Don Michael Randel. Cambridge, Massachusetts and London, England : Belknap Press of Harvard Univ. Press, 1996. P. 5*; Peter Herman Adler / Rockwell, John; TV Opera Pioneer And Conductor, 91 [online]. The New York Times, 3.10.1990 [cit. 2017.02.17]. URL : http://www.nytimes.com/1990/10/03/obituaries/peter-herman-adler-tv-opera-pioneer-and-conductor-91.html.; Adler, Peter Herman // *Baker's Biographical Dictionary of Musicians. 8th edition. / Revised by Nicolas Slonimsky. New York, 1992*; Гордійчук М. Адлер Герман Бертольдович // *Українська музична енциклопедія / Ін-т мистецтвознавства фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2006.*

В. М. Плужніков

АКИ́МЕНКО (справжнє прізв. – **ЯКИМЕНКО**) **Федір Степанович**, 08/20.07. 1876, Харків, тоді – с. Піски побл. Харкова) – 03.01.1945, Париж) – композитор, музикознавець, піаніст, диригент. Брат композитора Якова Степового (справжнє ім'я – Яків Степанович Якименко).

Навчався с 10 років у Придвор. співацькій капелі в С.-Петербурзі, також гри на ф-но у М. О. Балакірева (1886–1895). Закінч. С.-Петербур. консерваторію як композитор (1900, кл. М. А. Римського-Корсакова, А. К. Лядова).

Від 1897 вчителював на дириг. курсах Придворної спів. капели. У 1901–1903 – директор і викл. муз.-теор. дисциплін в муз. школі у Тифлісі (Тбілісі). У 1904–06 – директор муз. шк. і кер. церков. хору православ. церкви в Ніцці (Франція); пізніше жив в Італії, Парижі, Женеві (де багато часу музикував з О. Скрябіним), присвятивши себе композиції.

У 1906 повернувся до Харкова, де викладав (до 1911) муз.-теорет. дисципліни в Ін-ті шляхет. дівчат, Муз. уч-щі ІРМТ, влаштовував власні концерти.

1912 був запрошений на посаду проф. Москов. нар. консерваторії,

1914 – професора С.-Петербур. консерваторії, де викладав композицію і теорію музики до 1923. Серед його учнів був І. Стравінський.

Після короткого перебування у Харкові з 1924 по 1926 – проф. і декан муз.-пед. відділу Укр. вищого пед. ін-ту ім. М. Драгоманова у Празі. Серед його учнів – З. Лисько, М. Колесса. Звернення до укр. фольклору стимулювало творчість композитора в тому ж напрямі – він створює обробки укр. нар. пісень, солоспіви на укр. тексти, диригує укр. хорами. Значна частина його творів цього періоду ще залишається у рукописах. Від 1928 жив у Франції (Ніцца, Париж). Фр. муз. імпресіонізм, течії символізму і неоромантизму помітно вплинули на творчість Ф. Акименка, яка тяжіє до мініатюрності форм, м'яких барв, вишуканих настроїв.

Автор понад 700 муз. творів, з них близ. 100 надруковані вид-вами М. П. Бєляєва (СПб–Лейпціг), П. Юргенсона (Москва–Лейпціг), І. Юргенсона (СПб, Петроград), В. Бесселя (СПб, Москва), Ледюка (Париж), Н. Маречека (Харків–Київ), Л. Ідзіковського (Київ), Ю. Циммермана (СПб, Москва–Лейпціг), Л. Вінклера (Петроград), Лемберга, Лекае (Петроград, Москва), Держ. вид-вом України (ДВУ, Київ), вид-вом «Україна: Українська накладня» (Київ–Лейпціг), «Українським громадським видавничим фондом» (Прага) та ін. Значна кількість творів Ф. Акименка знаходиться у фондах НБУВ, частина зберігається у рукописі в Парижі у приват. архіві укр.-фр. музикознавця А. Вірсти.

Друкував муз.-естет. статті в журн. «Русская музыкальная газета»; є автором «Автобіографічної замітки»; з пед. діяльністю пов'язане створення першого укр. підручника гармонії (Прага, 1925).

Твори: опера «Фея снігів» за Г.-К. Андерсеном (1914); для орк. – 2 симфонії, увертюра, «Лірична поема», «Легенда», «Янгол», «Русалка», Поема-ноктюрн, Балетна сюїта, «Українські малюнки», ін.; струн. тріо; композиції для ф-но та ін. інструментів – Соната для віолончелі, Сонати для скрипки, численні фортепіанні твори (Сонати, Сонати-фантазії, «Українська сюїта», Прелюди, Етюди), п'єси для ф-но (видані 2 томи), у т. ч. видані в Харкові у 1930 рр. – Багателя, ор. 48, № 1; Маленьке скерцо, ор. 40, № 3, «В вечірню сутінь»: (Етюд), ор. 39, № 4; «Весняні мрії», ор. 48, № 3; «Вечірня мелодія», ор. 48, № 2; «Сільський пейзаж», ор. 39, № 2; «Садок спить», ор. 39, № 12; численні вок. твори, зокрема, романси на сл. М. Лермонтова, О. Олеся, О. Пушкіна, Ф. Тютчева; хорові обробки укр. нар. пісень, серед них «Тридцять народних мелодій» для мішаного хору a cappella; церковні твори («Отче наш», «Херувимська»), ін. **Список творів** Ф. Якименка див.: List of works by Theodore Akimenko [Електронний ресурс] / IMSLP. Petrucci Music Library. URL : http://imslp.org/wiki/List_of_works_by_Theodore_Akimenko.

Основні праці. [Під прізвищем Акименко Ф.]: Автобиографическая заметка // *Русская музыкальная газета. 1911. № 11–12. С. 278, 286–288*; Жизнь в Искусстве // *Русская музыкальная газета. 1909. № 44. С. 961–964.; 1912. № 6/7. С. 1091–1094; № 10. С. 233–235; № 12. С. 297–304; № 13. С. 329–332; № 35. С. 673–676; № 38. С. 753–758; 1913. № 1. С. 3–5.; № 12. С. 295–300*; Из воспоминаний о М. А. Балакиреве // *Русская музыкальная газета. 1915, № 19–20. С. 339*; Искусство в Мироздании // *Русская музыкальная газета. 1914. № 3. С. 65–67*; Лист и Данте // *Русская музыкальная газета. 1911. № 40–41. С. 834–837*; О лире зла-

тострунной Рихарда // *Русская музыкальная газета. 1913. № 15–16. С. 385–388*; Сфера музыки // *Русская музыкальная газета. 1911. № 49. С. 1033–1036*; [Під прізвищем Якименко Ф.]: Практичний курс науки гармонії. В 2 частинах. З задачником / Ф. Якименко. Прага : Укр. громад. видавничий фонд, 1925. 131 с.

Літ.: Акименко // *Музыкальный словарь : Пер. с 5-го немецкого изд. / ред. Ю. Д. Энгель. М. : Муз. изд-во П. И. Юргенсона, 1901. Т. 1. С. 15*; Акименко Феодор Степанович // *Энциклопедический словарь. С.-Петербург : Брокгауз–Ефрон, 1905. Т. доп. I. С. 56–57*; Акименко Федір Степанович // *Митці України : Енциклопедичний довідник / за ред. А. В. Кудрицького. К. : «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992. С. 16*; Богданов-Березовский В. Из воспоминаний о музыкальной жизни революционного Петрограда / В. Богданов-Березовский // *Музыкальное наследство : Сборники по ист. муз. культуры СССР. Т. III. М., 1970. С. 354*; Булат Т. Уперше про Федора Якименка / Т. Булат // *Музика. 1988. № 4. С. 30*; Витвицький В. Якименко (Акименко) Федір // *Енциклопедія українознавства. Словникова частина : [в 11 т.] (ЕУ-II) / Наук. т-во ім. Шевченка ; гол. ред. В. Кубійович. Париж, Нью-Йорк, 1984. Т. 10. С. 3963*; Геника Р. Корреспонденция из Харькова / Р. Геника // *РМГ. 1907. № 9–10. С. 293, 1910. № 49. С. 1108*; Дурнев И. А. Акименко, Якименко Федор Степанович / И. А. Дурнев // *Музыкальная энциклопедия. В 6 т. Т. 1. М. : Совет. Энциклопедия, 1973. Стб. 79*; Каратыгин В. Молодые русские композиторы // *Аполлон. 1910. № 12. С. 37–50*; Козачук О. Забута музика… Забуті імена… Нариси про композиторів XIX – першої половини XX століття (з архівних розвідок) : навч. посібник. К. : Муз. Україна, 2008. С. 76–108; Лисенко І. Музична культура України у спогадах, матеріалах, листах / І. Лисенко. К. : Рада, 2008. С. 154–155; Матюшина Е. В. Художественный мир Ф. С. Акименко : дис. … канд. искусствоведения : 17.00.02 – Музыкальное искусство / Екатерина Владиславовна Матюшина / РАМ им. Гнесиных. М., 2006. 249 с. Маценко П. Якименко Федір Степанович [Текст] / П. Маценко. Вінніпеґ : Культура й освіта, 1954. 20 с.; Рудницький А. Українська музика. Історично-критичний огляд / Антін Рудницький. Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1963. С. 190–192; Савченко І. Федір Якименко. До 140-річчя від дня народження [Електронний ресурс] / Ірина Савченко // *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Офіційний сайт]. 26 лют. 2016 : URL : http://www.nbuv.gov.ua/node/2759*. Скрябин А. Письма / А. Скрябин. М. : Музыка, 1965. С. 529, 530; Стравинский И. Статьи и материалы. М. : Совет. композитор, 1973. С. 444, 499; Шульгіна В. Д. Акименко Федір Степанович [Електронний ресурс] / В. Д. Шульгіна // *Енциклопедія сучасної України / Культура / А. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=43441*; Якименко Федір Степанович // *Мистецтво України : Біогр. довід. / Упоряд. А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський ; за ред. А. В. Кудрицького. К. : Укр. енциклопедія, 1997. С. 674*; Якименко Федір Степанович // Муха А. *Композитори України та української діаспори : Довідник. К. : Муз. Україна, 2004. С. 340.*

АЛЬО́ШИНА-АЛЕКСАНДРОВА Тамара Григорівна (19.06.1928, Харків – 24.12.1996, Кишинів, Молдова) – молдовська оперна та камерна співачка (мецо-сопрано). Нар. артистка Молдов. РСР (1967). Нар. артистка СРСР (1976). Доц. (1981). Нагороджена орденом «Знак Пошани» й медалями.

Закінч. Харків. консерваторію (1958, кл. співу *Є. П. Петрової*). Від 1958 – солістка Молдов. т-ру опери та балету ім. А. С. Пушкіна в Кишиневі (нині Нац. т-р опери і балету Респ. Молдова ім. М. Бієшу). З 1969 працювала викладачкою співу, від 1978 – зав. каф. в Молдов. ін-ті мистецтв ім. Г. Музическу в Кишиневі (нині Акад. музики, театру і зображ. мистецтв). Її вихованці працювали в багатьох театрах СРСР. В її сценічному репертуарі було близько тридцяти партій провідних оперних героїнь.

Оперні партії: Любаша («Царева наречена», М. Римський-Корсаков), Графіня («Пікова дама», П. Чайковський), Кончаковна («Князь Ігор», О. Бородін), Амнеріс («Аїда», Дж. Верді), Азучена («Трубадур», Дж. Верді), Кармен («Кармен», Ж. Бізе), Комісар («Оптимістична трагедія», О. Холмінов), Ксенія («В бурю», Т. Хрєнніков) та ін.

Літ.: Узун Е. Советские примадонны: Тамара Алёшина-Александрова [Електрон. ресурс] / Елена Узун. URL : http://www.belcanto.ru/sov-aleshina.html.

АНДРІЯ́Ш Ізольда Володимирівна (1937–1982) – флейтистка, викладач.

Закінч. Донецьке муз. уч-ще (1956), Московську консерваторію ім. П. І. Чайковського (1962) та аспірантуру при ній (1966). Від 1967 працювала у Донецьк. муз.-пед. ін-ті спочатку як викладач, згодом – зав. каф. духових і ударних інструментів. У 1972–1982 працювала у ХДІМ ім. І. П. Котляревського, де вела клас флейти.

Гра І. Андріяш відрізнялася чудовим звуком, виразною кантиленою, тембровою різноманітністю. Ці якості вона успішно формувала у своїх учнів, але, на жаль, передчасна смерть обірвала її яскраве творче і педагогічне життя.

В. О. Богданов

А́НДРОС (Королюк) Ніна Іванівна (19.05.1935, м. Харків) – хормейстер, педагог. Канд. мистецтвознавства (1970; дис. «Особливості музичного втілення поезії Т. Шевченка в хорових творах українських радянських композиторів», 1969). Доц. (1978). Проф. (1985).

Закінч. ХДК (1957, кл. *З. Д. Заграничного*). У 1857–1962 – викл. Харків. пед-інституту (тепер ХНПУ ім. Г. Сковороди); у 1962–1972 – ХДК (ХДІМ, тепер ХНУМ ім. І. П. Котляревського); 1972–1991 – Київ. держ. консерваторії (тепер НМАУ ім. П. І. Чайковського). Є автором численних публікацій щодо історії й шляхів розвитку нац. хор. культури.

Основні праці: Українська хорова література (радянський період) : навч. посіб. для муз. вузів. Вип. 1 / Н. Андрос, В. Дженков, Н. Семененко. Київ : Муз. Україна, 1985. 102 с.; Полум'яне слово Шевченка в музиці : хор. творчість укр. композиторів / Ніна Королюк. Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 1985. 199 с.; Українська хорова література (радянський період) : навч. посіб. для муз. вузів. Вип. 2 / Н. Андрос, В. Дженков, Н. Семененко, О. Тимошенко. Київ : Муз. Україна, 1986. 136 с.; Кобзарева пісня : поезія Т. Г. Шевченка і музика / Ніна Королюк. Київ : Фонд мистецтв «Юні таланти», 1994. 77 с.; Корифеї української хорової культури XX століття / Н. Королюк. Київ : Муз. Україна, 1994. 28 с.; Маленькі історії про українських композиторів XVIII–XX ст. / Н. Королюк. Київ : Радуга, 1998. 189 с.

Літ.: Авдієвський А. Монографія Н. І. Андрос «Фольклорно-інтонацій-

ні принципи музичного втілення поезії Т. Шевченка в хорових творах українських радянських композиторів» / А. Авдієвський // *Культура і життя. 1986. 5 січ.*; Пархоменко Л. Андрос (Королюк) Ніна Іванівна / Л. Пархоменко // *Укр. муз. енциклопедія / [ред. кол.: Г. Скрипник та ін.]. Київ, 2006. Т. 1. С. 66–67*; Роман Виктюк дал добро : [постановка сказки Нины Королюк «Принцесса»] // *Телеграф. 2005. 3 нояб.*; Черкашина М. [Три рецензії на роботу Н. Королюк «Полум'яне слово Т. Шевченка в музиці»] / Черкашина М., Авдієвський А., Муравський П. // *Новий шлях. Торонто, 1994. 3 груд.*; Яремчук Д. Доктор Ніна Королюк у Вінніпегу / Д. Яремчук // *Новий шлях. Торонто (Канада), 1993. 20 лют.*

Н. А. Белік-Золотарьова

АНДРОСЮ́К Петро Іванович (25.07.1912, Харків – 1976, за ін. даними – 1978, Харків) – композитор, музикознавець, педагог. Учасник Великої Вітчизняної війни, нагороджений медалями. Закінч. теоретично-композиторське відділення Харків. консерваторії (1946; кл. композиції *С. С. Богатирьова*, кл. теорії музики *М. Д. Тіца*). Викладав у ХМУ (до 1971), водночас, від 1950 – у ХДК (ст. викл., згодом в. о. доц.), де читав муз.-іст. дисципліни на виконавських ф-тах. Автор творів для різних інструментів з ф-но (п'єси), для голосу з ф-но (обробки укр. нар. пісень); відомого навч. посібника – хрестоматії «Гармония в музыкальных примерах».

***Основні праці*:** Гармония в музыкальных примерах : Учеб. пособие для муз. училищ и консерваторий. Киев : Мистецтво, 1963. 194 с.

Літ.: Муха А. І. Андросю́к Петро Іванович // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України / Культура / А/. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=22714/.*

АНТО́НОВ Ф. (?) (1904 – не встановл.) – перший викладач Харків. консерваторії з класу корнет-а-пістона, у 1920 рр. один з кращих харківських корнетистів-трубачів, спадкоємець школи видатного корнетиста Ж. Б. Арбана. Викладацьку роботу в консерваторії сполучав із виконавською в оркестрі Харківської опери.

АРАБЕ́Й Микола Миколайович (14.02.1881, Харків – 20.12.1928, Москва) – фаготист, викладач. Закінч. Харків. муз. уч-ще (1901, кл. *Ф. В. Кучери*). У 1897–1899 – артист Харків. симф. оркестру, в 1900–1904 – оркестру Харків. оперного т-ру, в 1905–1920 та 1922–1928 грав в оркестрі Великого т-ру (Москва). У 1920–1922 – викл. Харків. муз. академії (нині ХНУМ ім. І. П. Котляревського), у 1925–1928 – Москов. муз. технікуму ім. Скрябіна.

Літ.: Арабей Николай Николаевич [Электронный ресурс] // *Энциклопедический биографический словарь музыкантов-исполнителей на духовых инструментах / Гос. бюджет. проф. образоват. учреждение г. Москвы «Государственное училище (колледж) духового искусства». М., 1995. URL : http://gudi1991.ru/index/ehnciklopedicheskij_biograficheskij_slovar_an_akh/0-248.*

АРКА́НОВА Валентина Федорівна (05.02.1934, Херсон – 12.06.2013, Харків) – оперна співачка (лірико-колоратурне сопрано), педагог. Нар. артистка України (1968). Проф. (1986). Нагородж. орденами Труд. Червоного Прапора, «За заслуги» III ступеня (2003), княгині Ольги III ступеня (2008); грамо-

тами Президії Верхов. ради УРСР; преміями ім. Лео Вітошинського (Австрія–Україна), ім. О. С. Масельського та М. Ф. Манойла Харків. облдержадміністрації.

Закінч. ХДК (1956, кл. вокалу *Л. Є. Куриленко*). Від 1971 працювала

на каф. сольного співу ХДІМ ім. І. П. Котляревського як викладач, від 1979 – доцент, від 1986 – професор. Також, у 1956–1989 – солістка, від 1989 – педагог з вокалу ХАТОБу ім. М. Лисенка.

Дебютувала в партії Віолетти (опера Дж. Верді «Травіата») у виставі, де партію Альфреда виконував нар. артист СРСР С. Я. Лємешев. Відразу стала провідною солісткою театру. За 50-річний період роботи на сцені виконала весь провідний репертуар колоратурного сопрано. Співала у Великому театрі (Москва); співпрацювала з видатними диригентами Б. Е. Хайкіним, К. А. Сімеоновим, С. В. Турчаком та виконавцями П. Г. Лисицианом, О. Д. Масленниковим, В.-К. Норейка, В. А. Атлантовим, В. І. П'явко, Б. Р. Гмирею, А. Б. Солов'яненком, Д. М. Гнатюком, М. К. Кондратюком, К. Д. Огневим, В. І. Тимохіним, Б. Т. Штоколовим, М. М. Магомаєвим, З. І. Анджапарідзе…

Гастролювала як оперна та камерна співачка в Україні та за її межами, зокрема, в Росії, Німеччині, Франції, Іспанії, Італії, Австрії, Чехії, Румунії, США, Монголії, Японії, Індії, Китаї. До репертуару співачки входили понад 20 оперних партій, численні камерні твори. Перша виконавиця творів багатьох укр. композиторів ХХ ст., зокрема, О. Андреєвої, О. Білаша, А. Кос-Анатольського, М. Жербіна, Ю. Мейтуса, Д. Клєбанова, І. Шамо, які присвятили їй свої твори.

Була чл. та головою журі нац. та міжнар. конкурсів: ім. М. Лисенка (Київ), ім. І. Алчевського (Алчевськ), ім. О. Петрусенко (Херсон) та ін. Працювала у Президії респ. та обл. Комітету Фонду Миру, в опікувальних радах Соломонового ун-ту, у нац. конкурсі «Нові імена України» Укр. фонду культури, в правлінні Обл. відділення НСДТ, правлінні Харків. муз. спілки. Серед її випускників – засл. артистка України, канд. пед. наук, доц. О. Слєпцова, засл. артистка України, солістка Харків. філармонії О. Подус, лауреати міжнар. конкурсів О. Лапін, В. Єфименко, В. Козлов, Дж. Муньос-Абросимова.

Оперні партії: Цариця ночі («Чарівна флейта» В. Моцарта), Мімі, Мюзетта («Богема» Дж. Пуччіні), Іоланта («Іоланта» П. Чайковського), Недда («Паяци» Р. Леонкавалло), Оксана («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Марильця («Тарас Бульба» М. Лисенка), Любка («Молода гвардія» Ю. Мейтуса), Зіна («Лейтенант Шмідт» Б. Яровинського, перше виконання, 1970), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Дж. Верді), Розіна («Севільський цирульник» Дж. Россіні), Лючія («Лючія ді Ламмермур» Г. Доніцетті), Людмила («Руслан і Людмила» М. Глинки), Царівна Лебідь, Снігуронька («Казка про царя Салтана», «Снігуронька» М. Римського-Корсакова).

Літ.: Арканова В. Ф. // Митці України : енцикл. довідник / за ред. А. В. Кудрицького. Київ, 1992. С. 31; Арканова В. Ф // Українська музична енциклопедія / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2006. Т. 1. С. 90; Чепалов О. Валентина Арканова та її учні / О. Чепалов // Музика. 2011. № 1/2. С. 42–45; Чепалов А. И. Певица

и дирижер: сила судьбы // Записки «призрака оперы» / А. И. Чепалов. Харьков, 2012. С. 172–173.

АРНАУ́ТОВ Олексій Васильович (12.01.1907, Могилів-Подільський, нині Вінницької обл. – 03.09.1937, Київ) – композитор, чл. СКУ. Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т (1931, кл. *С. С. Богатирьова*) та у 1933 – аспірантуру Укр. акад. маркс.-ленін. наук (за ін. даними – Ін-т червоної професури, відділ літератури і муз. мистецтва).

Один з організаторів Асоціації пролетар. музикантів України (АПМУ) в Харкові (1929), спільно з *О. О. Білокопитовим, М. Т. Коляду, В. Т. Борисовим, Т. І. Шутенко.*

Протягом 1930-х працював у Києві як голов. редактор муз. мовлення Укр. радіокомітету, зав. муз. сектором вид-ва «Молодь» (за ін. даними – «Мистецтво»), секр. правління СКУ. Арештований 20.06.1937 за звинуваченням у приналежності до контрреволюційної троцькістської організації, засуджений по статтям 54-8, 54-11 УК УРСР, розстріляний НКВС. Реабілітований посмертно 6.10.1956 Військ. колегією Верхов. Суду СРСР.

Відштовхуючись від ідеологічних позицій АПМУ, виступав у пресі як публіцист і просвітник, музикознавець (автор нарисів про *М. Коляду*, К. Богуславського), створював «агітмузику», працював з муз. самодіяльністю. Серед творів – симф. поема, оперети «Відкриття професора Вацилова», «Силуети міста», п'єси для ф-но, хори, солоспіви.

Літ.: Арнаутов Алексей Васильевич (1907) *// Открытый список. URL : https://ru.openlist.wiki https://ru.openlist.wiki;* Кузик В. В. Арнаутов Олексій Васильович / В. В. Кузик *// Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України / Культура / А. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=43279;* Кузик В. Справа Радіокомітету. Рік – 1937 / Кузик В. *// Музика. 1994. № 3. С. 22–24.*

АХРО́Н Йосип Юлійович (13.05.1886, м. Лоздзее Сейнського повіту Сувальської губернії, Рос. імперія, нині Лаздияй Алітуського повіту, Литва – 29.04.1943, Голівуд, Каліфорнія, США) – видатний скрипаль. Брат Ісидора Юлійовича Ахрона (1892–1948), піаніста, учня А. М. Єсипової та А. К. Лядова, сцен. партнера Я. Хейфеца.

Навчався гри на скрипці з двох років, брав уроки у проф. І. Лотто в Варшаві, дебютував на сцені у 1891; у 1896 з великим успіхом мандрував з концертами (Одеса, Київ, Рига, Вільно, Гродно, ін.), у 1897 виступав в Петербурзі та за гру при дворі був нагороджений золотим годинником. Закінч. С.-Петербур. консерваторію (1899–1904, кл. проф. Л. С. Ауера) із золотою медаллю та премією Михайлівського палацу (1200 руб.). Згодом брав уроки композиції у А. К. Лядова.

У 1913–1916 вів класи скрипки і камер. ансамблю в Харків. муз. уч-щі ІРМТ (серед його учнів був І. Дунаєвський). З 1922 жив в Берліні; у 1924 відвідав Палестину, в подальшому оселився в США (1925), де продовжував займатися концертною, композиторською (зокрема, створюючи музику до кінофільмів) та викладацькою діяльністю, працюючи у Вестчестер. консерваторії (Нью-Йорк). Акомпані-

атором Й. Ю. Ахрона та виконавцем його творів для ф-но був Ісидор Юлійович Ахрон.

А. Шенберг, з яким скрипаль був у дружніх стосунках, вважав його одним з найбільш недооцінених сучасних композиторів. Й. Ахрон є автором численних муз. творів, кращі з яких створені на основі єврей. фольклору. Йому належить також метод. нарис «Про виконання хроматичних гам на скрипці» (1921); доступний у першому на пострад. просторі виданні п'єс композитора: Ахрон И. Избранные пьесы для скрипки и фортепиано. Клавир и партия / И. Ахрон ; уклад. О. Генкіна. СПб : Композитор, 2006. 72+28 с.

Твори: Симф. варіації і соната на мотив єврей. нар. пісні «Ель івне ha-Галіль» («Б-г побудує Ґалілею» (1915); сюїта «Голем» для камер. орк. (1932); струнний квартет; для скр. з орк. – три концерти (ор. 60, 68, 72; викон. 1927, 1938, 1939), «Єврейська мелодія» (1911, також з ф-п.); для скр. і ф-но – 2 сонати (1910, 1918), 4 сюїти, у т. ч. «Стемпеню» по Шолом-Алейхему (1931), п'єси; для влч з орк. – «Хазан» (1912); музика до кінофільмів; романси, пісні та ін., зокрема, Концерт для ф-но (1941); Епітафія на смерть О. Скрябіна, «Вечірнє Субботнє богослужіння» (1932); каденції до скрип. концертів Моцарта, Бетховена, Брамса, Паганіні.

Літ.: Челпанова П. Иосиф Ахрон : Недооцененный современный композитор [Электронный ресурс] / П. Челпанова // *Люди. Peoples.ru. URL : http://www.peoples.ru/art/music/composer/joseph_achron/;* Ямпольский И. М. Ахрон / И. М. Ямпольский *// Музыкальная энциклопедия. В 6 т. Т. 1. М. : Совет. Энциклопедия, 1973. Стб. 261.*

Б

БА́ГЛІКОВ Костянтин Д. (?) – фундатор та перший викл. класу ударних інструментів Харків. консерваторії, також – концертмейстер групи удар. інструментів оркестру Харків. оперного т-ру (1920–30 рр.). Зокрема, заснував у ХДК традицію викладання гри на ксилофоні та малому барабані. Напередодні Великої Вітчиз. війни був запрошений працювати в оркестр Великого т-ру в Москві.

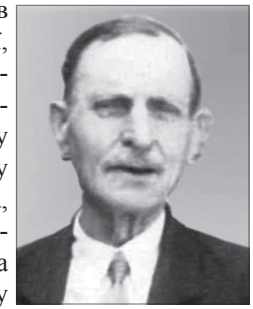

БАЖУ́Л Григорій Іванович (22.01.1906, Полтав. губ. – 12.10.1988, Сідней, Австралія) – бандурист. У 1931–33 рр. навч. в Харків. муз.-драм. ін-ті (кл. *Г. М. Хоткевича*). До цього закінч. Харків. ін-т зернових культур, працював агрономом. Виконавець сольних і ансамблевих творів Г. Хоткевича, популяризатор харків. способу гри на бандурі. У 1933 р. заарештований (повторно, наприкінці 1920-х вже був на 2 роки позбавлений волі, працюючи у Бердян. сільськогосп. труд. колонії), висланий на Північ. Кавказ і Сибір (Тайшет), де працював як агроном. Повернувся до Харкова у 1936 (за ін. даними – 1938–39), де жив до 1942, виступав як соліст-бандурист, організовував ансамблі бандуристів. Згодом виїхав у Західну Україну (1944 виступав разом із З. Штокалком, В. Юркевичем,

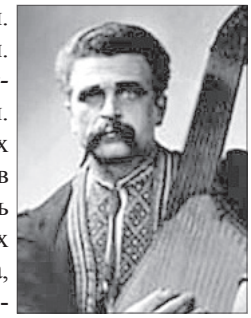

С. Ганушевським та ін.), Німеччину (у 1944–47 – учасник Капели бандуристів ім. Т. Шевченка, організатор Ансамблю кобзарів ім. О. Вересая), Австралію, де проживав від 1948.

В Австралії виступав як соліст-бандурист, у 1958–64 – в Сіднеї, Мельбурні, Ньюкаслі, Канберрі та ін. у складі квартету бандуристів (Г. Бажул, П. Стеценко, В. Онуфрієнко, Л. Денисенко), який організував. У 1964 створив ін. колектив – ансамбль бандуристів ім. Г. Хоткевича (Сідней) із молоді, що освоювала кобзарське мистецтво (Ю. Вовк, Т. Кулик, Б. Гузій, ін.). У 1971 через хворобу передав керівництво ансамблем П. Деряжному. Також є організатором Школи гри на бандурі, Кафедри українознавства і Фундації укр. студій Австралії (Перший секр. її дирекції). Разом з дружиною – співробітник і меценат газ. «Вільна думка». Автор статей про Г. Хоткевича, популяризатор його спадщини. Серед учнів Г. Бажула – В. Мішалов, видатн. сучас. виконавець популяризатор і дослідник кобзарського мистецтва.

Літ.: Бажул Григорій Іванович // *«Вони, співці, що вийшли із народу» : кобзарі-полтавці, розстріляні і репресовані в 30 х рр. XX ст. : біобіліографічне досьє / упоряд. О. Г. Іщенко; Обл. б-ка для юнацтва ім. Олеся Гончара. Полтава, 2015. С. 11–12*; Василик А. Бажул Григорій Іванович [Електронний ресурс] / А. Василик // *Українська музика та звукозапис / Енциклопедія. URL : http://www.ukrmusic.org/entsyklopediya/b/bazhul-hryhorij-ivanovych.html*; Дутчак В. Г. Бажул Григорій Іванович / В. Г. Дутчак // *Енциклопедія сучасної України. К., 2003. Т. 2. С. 78*; Дутчак В. Бажул Григорій Іванович / В. Дутчак // *Українська музична енциклопедія. Т. 1 / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. К., 2006. С. 118*; Жеплинський Б. М., Ковальчук Д. Б. Українські кобзарі, бандуристи, лірники : Енциклопедичний довідник. Львів : Галицька видавнича спілка, 2011, С. 10.

БАЛЕ́НКО Петро Якович (12.07.1908, Полтава – дані про смерть невідомі) – диригент, педагог. Нагородж. медаллю «За доблесний труд у Великій Вітчизн. війні» (1946).

Закінч. виконавський ф-т Харків. муз.-драм. ін-ту за спец. «викладач, виконавець на трубі» (1932), муз.-теорет. ф-т ХДК за спец. «диригент симф. та оперного оркестру» (1936).

У 1934–1941 – диригент Харків. т-ру опери та балету. У 1941–1942 – диригент Харків. т-ру опери та балету у містах Алма-Ата, Чита (в евакуації); 1942–1944 – диригент Об'єднаного т-ру опери і балету міст Харкова та Києва в Іркутську. У 1944 повернувся з театром до Харкова, від 1944 до 1956 – диригент Харків. т-ру опери та балету. За сумісництвом від 1949 – ст. викл. диригентсько-хор. кафедри, у 1950–1957 – диригент оперної студії ХДК.

Під керівництвом П. Баленка в студії йшли вистави «Продана наречена» Б. Сметани, «Іоланта» П. Чайковського, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського; 1952 сумісно з реж. *М. Авахом* він поставив оперу Ю. Мейтуса «Молода гвардія».

Л. І. Кучер

БАРАБАШО́В В'ячеслав Андрійович (4/17.03.1901, м. Старобільськ Ворошиловград., нині Луган. обл. – 09.01.1979, Харків) – композитор, музикознавець. Чл. СКУ (1932). Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т (нині ХНУМ ім. І. П. Котляревського) у 1927 по кл. композиції *С. С. Богатирьова*.

Від 1928 викладав там само композицію та теоретичні дисципліни; від 1939 працював на посаді доц. каф.

теорії музики й композиції, від 1946 – доц. Під час війни працював у Радіокомітеті над муз. оформленням спец. передач для укр. партизан.

Співавт. музики гімну УРСР. Автор оркестр. творів, хорів, численних романсів, пісень на теми миру, війни, дружби, укр. природи та ін. на тексти Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, О. Пушкіна, харків. поетів І. Муратова, М. Шаповала, ін.; фортепіан. творів, обробок нар. пісень. Створений ним підручник «Практичний курс гармонії» (1967) демонструє самобутній підхід до діатонічної гармонії, яка розглядається у світлі впливу народно-ладових закономірностей. Курс гармонії, який В. Барабашов викладав на історико-теорет. ф-ті, відрізнявся підвищеною увагою до слухового аналізу музики, різноманітністю практ. форм роботи, спрямованих на розвиток творчих здібностей і навичок студентів. Серед учнів В. А. Барабашова – відомі композитори *І. К. Ковач, В. І. Сапелкін,* В. Я. Жубінська.

Основні тв.: **симфоничні:** «Святкова увертюра» (1952, 2-а ред. – 1971), Симфонія (1955–58), симф. поема «Мідний вершник» за однойм. тв. О. С. Пушкіна (1957), «Адажіо» для симф. оркестру (1963); сюїта для струн. оркестру (1965); сюїта для струн. квартету (1968); **для ф-но:** шість прелюдій, сюїта, «Легенда», «Етюд», «Оркестр», «Соната-поема» (усі – 1947–61), «Марш» (1971).

Основні праці: Практичний курс гармонии. Ч. 1. Київ : Муз. Україна, 1967. 260 с.

Літ. : Галкин В. Юбилей композитора (70-летие В. А. Барабашова) / В. Галкин // *Музык. жизнь. 1971. № 17. С. 5*; Ковач І. К. Барабашов В’ячеслав Андрійович / І. К. Ковач // *Енциклопедія сучасної України / Культура / Б. URL : http:// esu.com.ua/search_articles.php?id=40337*; Муха А. Барабашов В’ячеслав Андрійович / А. Муха // *Українська музична енциклопедія / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2006. Т. 1. С. 139*; Рудницький А. Українська музика / А. Рудницький. Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1963. С. 242.

М. Ю. Борисенко, Н. Л. Очеретовська

БАСЕ́НКО Олександр Антонович (23.07.1938, Миколаїв – 22.05.1997, Харків) – оперний та камерний співак. Лауреат І премії Респ. конкурсу камер. виконавців (Київ, 1983). Закінч. Харків. політех. ін-т (1961) та ХДІМ (1962–68; кл. сольного співу *М. М. Долідзе*). У 1968–1971 – соліст Свердлов. (нині Екатеринбур.), 1971–1976 – Казах. (м. Алмати), 1976–1997 – Харків. театрів опери та балету. Володар ліричко-драм. баритону, багатого на обертони, О. Басенко наслідував експресивну манеру італ. школи bel canto зі зворушливими емоційно наповненими інтонаціями, що знайшло відбиток у широкому концерт. репертуарі співака, куди, окрім арій і романсів укр., рос. та зарубіж. композиторів, укр. нар. пісень, входили й неаполітанські пісні.

Оперні партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Микола («Наталка-Полтавка» М. Лисенка), Єлецький («Пікова дама» П. Чайковського), Скарпіа («Тоска» Дж. Пуччіні), Жермон, Ріголетто, ді Поза, Ренато («Травіата», «Ріголетто», «Дон-Карлос»,

«Бал-маскарад» Дж. Верді), Ескамільо («Кармен» Ж. Бізе), Сільвіо, Тоніо («Паяци» Р. Леонкавалло), Генріх («Лючія ді Ламмермур» Г. Доніцетті), Головний Жрець («Самсон і Даліла» К. Сен-Санса).

Літ. : Чепалов О. Басенко Александр Антонович / О. Чепалов, І. Лисенко // *Українська Музична Енциклопедія / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2006. Т. 1. С. 153*; Чепалов О. Басенко Олександр Антонович / О. Чепалов // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України / НАН України, Наук. т-во ім. Шевченка. Київ, 2003. Т. 2. С. 293;* Чепалов О. «І заб'ється серце джерелом...»: (О. Басенко – лауреат 1 премії респ. конкурсу вокалістів) / О. Чепалов // *Вечірній Харків. 1983. 8 груд. С. 3*; Чепалов О. «Пісні нашої Батьківщини» : [концерти солістів ХАТОБу для дітей-сиріт; для вихованців Дергачів. шк.-інтернату співали В. Арканова, К. Шаша, О. Басенко, грав баяніст О. Назаренко] / О. Чепалов // *Соціаліст. Харківщина. 1990. 1 трав.*; Чепалов А. Его «золотая осень» : [памяти певца А. Басенко (ХАТОБ)] / А. Чепалов // *Время. 1997. 3 июн.*

За О. І. Чепаловим

БА́ХАРЄВ Віктор Леонідович (4.12.1935, м. Брянка Луган. обл. – 8.03.2016, м. Донецьк) – хоровий диригент, педагог. Канд. пед. н. (1975; дис. «Эстетическое воспитание студентов средствами хорового пения в условиях факультативных занятий»). Проф. (1990). Засл. діяч мистецтв України (1992).

Закінч. Луган. муз. уч-ще (1957) та ХДК (1957–1962; спец. «хорове диригування», кл. *А. А. Мірошникової*).

Від 1995 – викл., 1969 – ст. викл., від 1969 до від 1976 – зав. каф. хор. диригування, від 1976 до 1986 – декан виконавського ф-ту, від 1986 до 1997 – ректор Донецької держ. консерваторії ім. С. С. Прокоф'єва. Від 1997 – зав. каф. хор. диригування Донец. держ. консерваторії (тепер ДДМА) ім. С. С. Прокоф'єва. Серед учнів В. Бахарєва – Л. С. Стрельцова, В. М. Пучков, Г. М. Мазін, А. Н. Мурзаєва та ін.

Одночасно із педагогічною вів активну виконавську діяльність. У 1957–1962 – кер. хору Буд. офіцерів Миколаївська-на-Амурі, аматорських хорів Харкова; хормейстер хору укр. пісні й танцю Харків. філармонії, ансамблю пісні й танцю «Донбас» (1963–1965). У 1967–1977 – худож. кер. хору Донец. держ. ун-ту; 1980–1985 – хору ПК молоді Донецька. У 1993–2000 – худож. кер. хору дир.-хор. ф-ту Донец. держ. консерваторії ім. С. С. Прокоф'єва. Автор наук. праць з теорії та історії хор. виконавства.

Літ.: Конькова Г. В. Бахарев Віктор Леонідович / Г. В. Конькова // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України / НАН України. Київ, 2003. С. 319–320.*

С. М. Прокопов

БЕНШ Альберт Федорович (14/26.07.1861, С.-Петербург – 25.10/07.11/.1915, Харків) – піаніст, композитор і педагог, один із засновників харків. фортепіан. школи. Навчався в Придвор. співацькій капелі у С.-Петербурзі у В. Главача. Закінч. із золотою медаллю С.-Петербур. консерваторію по кл. ф-но Л. Брассена (1892).

Концертувати почав із 10 років. Велику роль у його проф. становленні відіграв А. Г. Рубінштейн, котрий

слідкував за успіхами юного музиканта, його проф. зростанням, а після закінчення консерваторії рекомендував його Ф. Лісту, під кер. якого А. Бенш і завершив свою освіту фахівця (1882–83). Певний час піаніст з успіхом концертував по Німеччині, виступав з клавірабендами, у камер. та симф. зібраннях ІРМТ у С.-Петербурзі (1885, 1894), Москві (1882).

У Харкові А. Бенш недовго викладав у Муз. уч-щі (1885–1888). У харків. періодиці повідомлялось, що А. Бенша кілька разів запрошували викладачем до Москов. та С.-Петербур. консерваторій, але він не залишав Харкова, де організував і від 1888 вів приват. фортепіан. клас, відкрив та у 1896–1915 очолював приватну фортепіанну школу, яка користувалася популярністю.

Давав монографічні концерти з творів А. Рубінштейна і Ф. Ліста. До його репертуару також входила сольна фортепіанна та камерна музика В. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шопена, твори рос. композиторів та ін., власні опуси – є автором романсів, оркестр. і фортепіан. п'єс, зокрема, «Малоросійської картинки», яку сам уперше виконав 1892 у Харкові (вид. 1895). Подією для муз. життя Харкова стали тематичні концерти А. Бенша зі скрипалем *К. Горським*. Музиканти виконали всі сонати для скрипки і ф-но В. Моцарта і Л. Бетховена та його ж фортепіанні тріо (партія віолончелі – С. С. Глазер).

А. Бенш зробив гідний внесок у розвиток укр. фортепіан. культури, виховавши чимало піаністів, найталановитішим з яких був *С. Е. Борткевич* (певний час він навчався також у *І. І. Слатіна*).

Тв.: «Etude de concer», «Polka-miniature», «Колыбельная», Дві мазурки, Два гавота, Два концертних вальси, «Малороссийская картинка» (рапсодія), Менуэт, ін.

Літ.: Кононова Е. В. Бенш Альберт Федорович / Е. В. Кононова // *Мистецтво України. Енциклопедія. Київ, 1995. Т. 1. С. 178;* Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст. : [монографія] / О. В. Кононова. Харків : Основа, 2004. 175 с.; Кононова Е. В. Музыкальное прошлое Харькова и РМО / Е. В. Кононова // *Русское музыкальное общество (1859–1917): История отделений. М., 2012. С. 115–147.*

О. В. Кононова

БЕРНДТ Оттомар Вильгельмович (1.07.1896, Рівне, Рос. імперія (нині Україна) – верес. 1941) – композитор. Закінч. Перше Харків. реальне уч-ще (1916), Харків. муз. академію (нині ХНУМ ім. І. П. Котляревського) у 1921 за класами ф-но та композиции (навчався у С. С. Богатирьова до 1919).

Від 1 верес. 1921 працював у Харків. муз. технікумі (нині ХМУ) викладачем обов'язкового ф-но, від 1926 також викладав ф-но у Першій музпрофшколі.

Також у 1920 рр. працював концертмейстером укр. хорової капели «ДУХ», був муз. редактором та видавцем. Один з засновників харків. Асоціації пролетарських музикантів (АПМ). З початком Великої Вітчизняної війни був заарештований як етнічний німець та, вочевидь, розстріляний.

Як чудовий піаніст, О. Берндт виступав у концертах, виконуючи, зокрема, власні твори. Був добре відомий як композитор. Його творчий доробок складається з симфонічних та фортепіан. творів, обробок укр. нар. пісень для хору, численних масових пісень і творів для дітей. Останні здобули велику популярність та увійшли

у 1930 рр. до пед. репертуару дитячих муз. шкіл та студій. У 1940 вийшла остання збірка О. Берндта «Весна» – інсценування для дит. самодіяльних хор. колективів з піснями на вір. Н. Забіли, М. Пригари, Х. Левіної.

Ім'я композитора часто згадувала в своїх розповідях проф. ХДІМ *Г. О. Тюменева*, що з її чоловіком, *В. Т. Борисовим*, О. Берндт знаходився в дружніх стосунках. «Не забудьте про нього, – говорила вона, – це був прекрасний, талановитий композитор...». Коли ж її просили розповісти про нього докладніше, вона замовкала і говорила: «Не зараз... Пізніше…».

Твори: симф. поема «Чотири пісні ашуга», Скерцо для симф. орк., Концерт для ф-но з орк., Сюита на кримськотатарські нар. теми, фортепіан. п'єси, у т. ч. для дітей; масові пісні («Марш Дніпрострою», «Червоноармійська маршева» та ін.; хори, обр. нар. пісень.

Видання для дітей [Ноти] : **Веснянка** : для фортепіана : [Прелюд на тему української народної пісні Благослови мати, весну закликати] ; [ред. М. О. Фоменко]. 2-е вид. [Х.] : Держ. вид-во «Мистецтво», 1934. 4 с. (Педагогічний репертуар); **Два танки** : для фортепіана на теми українських народних пісень ; [ред. М. О. Фоменко]. Х. : Держ. вид-во «Мистецтво», 1934. 4 с. (Педагогічний репертуар) [Зміст: **Танок** на тему укр. нар. пісні / муз. О. Берндта; **Український танок** / муз. В. Барвінського ; транскр. О. Берндта]; **Дві п'єси** : [для фп.], 2-е вид. Х. ; К. : ДВОУ «Мистецтво», 1933. 4 с. (Український педагогічний репертуар / [під ред. комісії в складі професорів Муздрамінституту ім. Лисенка Г. Беклемішева, В. Золотарьова та Л. Ревуцького]. Фортепіяно. 1 ступінь). [Зміст: **Танок** / мельодія із зб. К. Квітки. **Гумореска** / мельодія із зб. К. Квітки]; **Дума** : [для фп.]. [Х.] : Держ. вид-во України, 1930. 4 с. (Український педагогічний репертуар / [під ред. комісії в складі професорів Муздрамінституту ім. Лисенка Г. Беклемішева, В. Золотарьова та Л. Ревуцького]. Фортепіяно ; 2 ступінь); **Кізлик** : рондо для фортепіана на теми українських народних мелодій; [ред. М. О. Фоменко]. [Х.] : Держ. вид-во «Мистецтво», 1934, 6 с. (Український педагогічний репертуар / [під ред. комісії в складі професорів Муздрамінституту ім. Лисенка Г. Беклемішева, В. Золотарьова та Л. Ревуцького]. Фортепіано); **Марш**, присвячений музпрофшколі : для духової оркестри ; аранж. С. Мурисон. Партитура. [Х.] : Укр. робітник, [1929]. 16 с. (Українські музичні твори для хорів та оркестрів : За ред. музбюра культвідділу харківської музпрофради); **Піонерський танок** : для фортепіано ; [ред. М. О. Фоменко]. Х. : Мистецтво, 1934. 4 с.; **Три дитячих п'єси** : [для фп.]. [Х.] : Держ. вид-во України, 1930, 6 с. (Український педагогічний репертуар / [під ред. комісії в складі професорів Муздрамінституту ім. Лисенка Г. Беклемішева, В. Золотарьова та Л. Ревуцького]. Фортепіяно. 1 ступінь). [Зміст: **Колискова. Метелиця. Чумак**]; перевид. (2-е вид.): [Х.] ; [К.] : ДВОУ «Мистецтво», 1933; **Фортеп'янові п'єски для дітей**; [теми із збір. В. М. Верховинця, К. В. Квітки]. Х. : Держ. вид-во України, [1927]. 19 с. : [Зміст: **Семинаста курочка** : 2 ступінь легкості (тема: В. Верховинець, «Весняночка», № 25)]. **Танок** : 2 ступінь легкості (тема: Квітка К., «Народні мелодії», № 10). **Золота сопілка** : 3 ступінь легкості (тема: К. Квітка, «Народні мелодії», № 225). **Сонечко** : 3 ступінь легкості (тема: В. Верховинець, «Весняночка», № 2). **Веснянка**. **Кізлик** : 4 ступінь легкості (теми: В. Верховинець, «Весняночка», № 6; К. Квітка, «Народні мелодії», № 20); **Чотири дитячих п'єси** : [для фп.] ; [мелодії із збірки К. Квітки]. [Х.] : Держ. вид-во України, 1930, 6 с. (Український

педагогічний репертуар / [під ред. комісії в складі професорів Муздрамінституту ім. Лисенка Г. Беклемішева, В. Золотарьова та Л. Ревуцького]. Фортепіяно. 1 ступінь) [Зміст: **Сирітка** : мелодія із збірника К. Квітки. **Зайчик** . **Женчичок-бренчичок** : мелодія із збірника К. Квітки. **Веснянка** : мелодія із збірника К. Квітки], ін.

Літ.: Бах [літ. псевдонім]. Оттомар Берндт: Линии судьбы // *ХайВей. 4.06.2007. URL : http://h.ua/story/44563/.*

БІ́БІК Валентин Савич (19.07.1940, Харків – 7.07.2003, Тель-Авів, Ізраїль) – видатний український композитор, педагог. Проф. (31.01.1991). Чл. СК СРСР (1968). Голова Правління Харків. обл. орг. СК України (1989–1994). Засл. діяч мистецтв України (1990). Лауреат міжнар. конкурсу композиторів ім. Марьяна та Іванни Коць (1992); лауреат премії ACUM «Композитор року» (Ізраїль, 2001).

Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1966, кл. композиції *Д. Л. Клебанова*). Від 1966 – асистент, від 1971 – ст. викладач, від 1990 до 31.01.1994 – зав. каф. композиції та інструментовки ХДІМ, проф. У 1994 переїздить до С.-Петербургу, де працює зав. каф. муз. мистецтва С.-Петербур. гуманітар. ун-ту профсоюзів та проф. С.-Петербур. академії мистецтв. У 1998 виїхав до Ізраїлю, де викладав композицію в Академії музики Тель-Авів. ун-ту.

В. Бібік – один з найбільш багатогранних і продуктивних композиторів харків. школи. Провідне місце в його творчості посідає симфонія, інструм. концерт; йому належать також твори для муз. театру (опера і балет) різнопланова камерна музика, фортепіанні сонати, вокальні цикли, хори та ін. Високі художні достоїнства його творів, незважаючи на досить складну муз. мову, привернули до них увагу численних виконавців, як в Україні, так і за кордоном. Музика В. Бібіка виконується в багатьох країнах світу, його твори звучать в України, Росії, Ізраїлі, країнах Європи, Канаді, США. Серед його учнів – *В. Мужчиль, А. Гугель*, Л. Десятников (приватно), О. Чернова, М. Іванов, Л. Катохин, В. Верніго-ра, Б. Семененко та ін.

Твори. **Симфонічні:** 1966 – Симфонія № 1 ор. 1; 1968 – Концерт № 1 для ф-но і симф. орк. ор. 4; 1969 – Симфонія № 2 ор. 5; 1970 – Симфонія № 3 ор. 6 (2 прелюдії та фуги для ф-но 1970 ор. 7; 1975 – Концерт № 2 для ф-но і симф. орк. ор. 25; 1977 – Концерт № 1 для скрипки і симф. орк. ор. 30; 1978 – Симфонія № 5 ор. 34; 1982 – Симфонія № 7 ор. 50; 1985 – Концерт № 3 для скрипки і симф. орк. ор. 56; 1986 – Симфонія № 8 ор. 62; 1989 – Симфонія № 9 «Pastorale» ор. 75; 1990 – «Елегічна музика» для альта, ф-но та симф. орк. ор. 77; 1992 – «Плач і молитва» для симф. орк. ор. 89; 1992 – «Відзвуки» Концерт для симф. орк. ор. 90; 1994 – Симфонія № 10 ор. 101; 1994 – Концерт № 2 для альта і симф. орк. ор. 104; 1995 – Концерт для валторни і симф. орк. ор. 109; 1998 – Симфонія № 11 ор. 123; 1999 – «Музика ABR» для симф. орк. ор. 130; 1999 – «About time» Концерт для кларнету і симф. орк. ор. 135–А; 2000 – «Із спокою і тиші…» Концерт № 3 для флейти і симф. орк. ор. 141; 2002 – «Belling way» для симф. орк. ор. 146; Прелюдія No. VIII Дм. Шостакович – В. Бібік – без опусу. **Вокально-симфонічні твори:** 1979 – Симфонія № 6 «Думи мої, думи…» на вір. Т. Шевченка ор. 38.; 1985 – «Дитячі пісні», кантата для сопрано, дит. хору й симф. орк. на вір. дітей ор. 58; 1987 – «Прощание», Поема-симфонія для хору и камер.

орк. на вір. О. Пушкіна ор. 67; 1990 – Симфонія для мецо-сопрано і симф. орк. на вір. М. Цветаєвої ор. 83; 1991 – Симфонія для сопрано і симф. орк. на вір. І. Бродського ор. 86. **Вокально-хорові твори:** 1970 «Триптих» для хора a'cappella (сл. народні) ор. 8; 1972 – «Дума про Довбуша», кантата для хору та інструмент. ансамблю (сл. народні) ор. 13; 1975 – П'ять хорів a'cappella за романом Ю. Бондарєва «Гарячий сніг» ор. 19; 1975 – «Хорові картинки» для хору a'cappella на вір. О. Вишні и С. Васильченка ор. 21; 1981 – «Хай буде тихо скрізь», хор. цикл на вір. Г. Гдаля ор. 42; 1981 – «Ода братству», фуга для хору й органу на вір. І. Драча ор. 43; 1995 – «Тиша-Попередження» Концерт для хору a'cappella на вір. Г. Айги ор. 110. **Твори для камерного оркестру:** 1975 – «Сім мініатюр» для струн. орк. ор. 20; 1976 – Симфонія № 4 для камер. орк. ор. 29; 1978 – Концерт № 1 для флейти і камер. орк. ор. 32; 1978 – «Триптих» для альта solo, струнних і ф-но ор. 35; 1979 – «Meditation», вариації для ф-но, клавесину й камер. орк. ор. 37; 1980 – Концерт № 2 для скрипки й камер. орк. ор. 40; 1983 – Концерт № 2 для флейти і камер. орк. ор. 51; 1984 – «Дитячі спогади», концерт для ф-но і камер. орк. ор. 52; 1984 – Концерт № 1 для альта й камер. орк. ор. 53; 1985 – «Присвята» для струн. орк. ор. 59; 1986 – Концерт-симфонія для скрипки, альта і камер. орк. ор. 61; 1986 – Концерт № 1 для влч и камер. орк. ор. 63; 1988 – Концерт для органу й камер. орк. ор. 68; 1989 – Симфонія-концерт для кларнету і камер. орк. (для кларнета solo, валторни, ф-но, ударних і струн. орк.) ор. 74; 1990 – Камерна симфонія для камер. орк. ор. 78; 1992 – «Три фрески» для камер. орк. ор. 87; 1993 – «Роздуми на горі Оливній» для камер. орк. ор. 93; 1993 – «Зелений квадрат» для скрипки, віолончелі, ф-но і камер. орк. ор. 94; 1993 – Концерт (літургичний) для скрипки, влч та камер. орк. ор. 95; 1993 – «Літня музика» (Камерна симфонія) для камер. орк. ор. 96; 1996 – «Музика про пройдене» для струн. орк. ор. 117; 1997 – Камерна симфонія для камер. орк. (для 18 виконавців) ор. 121; 1999 – «Appeal…» для Alto-Saxophone і струн. оркестру ор. 132; 2001 – Концерт № 2 для виолонч. і камер. орк. ор. 144; 2002 – «Вечірня музика» для скрипки, гітари і камер. орк. ор. 147. **Твори для оркестру народних інструментів:** 1995 – «Дзвони» – концерт для орк. рос. нар. інструментів ор. 106; 1995 «Вальс» для орк. рос. нар. інструментів ор. 107; 1995 – «Дівочі пісні» вокальний цикл для нар. голосу і орк. рос. нар. інструментів (друга редакція – для мецо-сопрано і камер. орк.) на тексти рос. нар. пісень ор. 108; 1995 – Концерт для контрабасу-балалайки з орк. рос. нар. інструментів ор. 113; 1997 – «Награші сільської вулиці» для скрипки і орк. рос. нар. інструментів ор. 120. **Твори для духового орк.:** 1996 – «Popourri» на рос. теми для повного складу дух. орк. **Музично-театральні твори:** 1972 – опера «Біг» (перша ред.) ор. 12; 1981 – опера «Біг» ор. 12/45 (друга ред.); 1986 – балет «Гуттаперчевый мальчик» (повість про нещасного хлопчика) ор. 65 за мотивами одноймен. повісті Д. В. Григоровича. **Камерно-інструментальна музика:** 1971 – «Скерцо» для ф-но, скрипки та влч ор. 9; 1971 Тріо для флейти, кларнету і валторни ор. 11; 1972 – Тріо № 1 для ф-но, скрипки та влч ор. 14; 1974 – «Дитячі п'єси» для влч та ф-но ор. 17; 1975 – Соната № 1 для скрипки і ф-но ор. 24; 1976 – «Маленький концерт» для ф-но, скрипки і влч ор. 26; 1977 – Соната для альта solo ор. 31; 1982 – Партита на тему DEsCH для ф-но, скрипки та влч ор. 48; 1985 – «Memoria» для ансамблю влч ор. 55; 1988 – «Andante» для скрипки та органа ор. 69; 1988 – Соната № 1 для скрипки і ф-но (друга ред.) ор. 24/71; 1988 – Соната № 1 для альта і ф-но ор. 72;

1989 – Тріо № 2 для ф-но, скрипки і влч ор. 76; 1990 – Соната № 1 для влч і ф-но ор. 80; 1990 – Квартет № 1 для двох скрипок, альта і влч ор. 81; 1991 – Концерт для органу solo ор. 84; 1991 – Соната № 2 для влч і ф-но ор. 85; 1992 – Квінтет для дерев'яних дух. інструментів ор. 92; 1993 – «Осіння музика» для двох кларнетів solo ор. 100; 1994 – «Скорботна музика» для скрипки і влч ор. 103; 1995 – Соната № 2 для скрипки і ф-но ор. 111; 1995 «До Ангела Олександрійської колони» – партита для двох влч solo ор. 112; 1996 – Квартет № 2 для двох скрипок, альта і влч ор. 116; 1996 «Голосіння» для гобоя solo ор. 118; 1996 – «Гармонії тиші» для флейти, скрипки і ф-но ор. 119; 1997 – «Розспіви» для альт-саксофону, ф-но і ударних інструментів (4 виконавця) ор. 122; 1998 – Соната № 3 для скрипки і ф-но ор. 124; 1998 – Тріо № 3 для ф-но, скрипки і влч ор. 125; 1998 – «Музика пам'яті Альфреда Шнітке» для інструмент. ансамблю (для 13 виконавців) ор. 126; 1998 – Тріо для кларнета, влч і ф-но ор. 127; 1999 – «Знаки» – соната для кларнета і ф-но ор. 128; 1999 «I'm applaying to you…» для органу solo ор. 129 (Psalm 25 Jewish / Western Christian = Psalm 24 Russian); 1999 – «Ехо» для інструмент. ансамблю (для 13 виконавців) ор. 131; 1999 – Квартет № 3 для двох скрипок, альта і влч ор. 134; 1999 – «Звуки нічного міста» для кларнета solo ор. 135; 1999 – Соната № 2 для альта solo ор. 136; 2000 – Соната № 2 для альта і ф-но ор. 137; 2000 «Висловлювання» для флейти, вібрафону, контрабасу ор. 139; 2000 – «З тиші…» для скрипки, альта і влч ор. 140; 2001 – «Sound sand Harmonies» для альта і ф-но ор. 143; 2001 – «Мана» для флейти і баяна ор. 145; 2002 – Квартет № 4 для двох скрипок, альта і влч ор. 148; 2002 – Квартет № 5 для двох скрипок, альта і влч ор. 150; 2002 – «Passacaglia» для скрипки, альта, влч та органу ор. 151; «The strain» – тріо для кларнета in B, тромбону та влч – без опусу; «Recitativo» для альта solo. **Камерно-вокальна музика:** 1968 – «Песни отчего дома», вок. цикл для баса і ф-но на вір. Вл. Луговського і Е. Стюарт ор. 3; 1973 – «Акварелі», вок. цикл для сопрано і ф-но на вір. А. Волощака ор. 15; 1975 – «Два інтермецо» для басу, флейти і ф-но на вір. Г. Гдаля ор. 23; 1980 – «Сумна кантата» для сопрано, ф-но, арфи і ударних інструментів на вір. Т. Шевченка ор. 39; 1981 – «Вечірня музика» для тенора, ударних та магнітофону ор. 44; 1986 – «Заветнейшее», вок. цикл для сопрано і ф-но на вір. А. Ахматової ор. 60; 1986 – «Тривожні пісні», вок. цикл для двох альтів і мецо-сопрано на вір. О. Блока ор. 64; 1987 – «Ноктюрни», вок. цикл для тенору і ф-но на вір. А. Фета ор. 66; 1988 – «Эхо», камерна кантата для сопрано, органу та ударних інструментів на вір. О. Блока ор. 73; 1992 – «Туманная боль», вок. цикл для сопрано (мецо-сопрано) і ф-но на вір. О. Мандельштама ор. 88; 1992 – «До Тебе звертаюсь, Господи…» (Psalm 25 Jewish / Western Christian = Psalm 24 Russian) для сопрано та інструмент. ансамблю ор. 91; 1993 «Premonitious», вок. цикл для мецо-сопрано, скрипки, ф-но, кларнету та ударних інструментів на вір. О. Блока ор. 99 (існує 2 ред. твору, з/без ударних інструментів; 2 частина циклу може виконуватись окремо, як самостійний твір, і в цьому випадку – назва «Белая ночь»); 1994 – «Пресветлый светильниче», вок. цикл для мецо-сопрано і ф-но на вір. Г. Айги ор. 102; 1996 – Two Psalms of David для сопрано, кларнету, скрипки і ф-но ор. 114 (дві редакції: англ. і рос. мовами) Psalm 19 Jewish / Western Christian = Psalm 18 Russian, Psalm 25 Jewish / Western Christian = Psalm № 24 Russian; 2000 Psalm № 25 Jewish (Hebrew) ор. 142 для сопрано, флейти, гобоя, ударних (2 виконавці) і ф-но. **Фортепіанна музика:** 1968 24 прелюдії та фуги для ф-но ор. 2;

1970 – 2 прелюдії та фуги для ф-но ор. 7; 1971 – Соната № 1 для ф-но ор. 10; 1973–1978 – 34 прелюдії та фуги для ф-но ор. 16 (a, b, c); 1974 «Вальс» для ф-но ор. 18; 1975 – Соната № 2 для ф-но ор. 22; 1976 Прелюдії та фуги для ф-но ор. 27; 1976 – Соната № 3 для ф-но ор. 28; 1983 – «Музика для дітей», цикл п'єс для ф-но ор. 33; 1978 «Контрасти» для двох ф-но ор. 36; 1981 – Соната № 4 для ф-но ор. 41; 1982 – Соната № 5 для ф-но ор. 46; 1982 – Соната № 6 для ф-но ор. 47' (друга ред., перекладення – соната для баяну solo); 1982 – Соната № 5 для ф-но ор. 49; 1985 – Прелюдія, фуга и арія на тему BACH для двох ф-но ор. 54; 1985 Шість інтермецо для ф-но ор. 57; 1988 – Соната № 8 для ф-но ор. 70; 1990 – Соната № 9 для ф-но ор. 79; 1990 – «Час душі вечірньої…» для двох ф-но і ударних інструментів ор. 82; 1993 – «Dies irae», 39 варіаций для ф-но ор. 97; 1993 – Соната № 10 для ф-но ор. 98; 2002 – «Дзвони і наспіви» для ф-но ор. 149; Токата для ф-но – без опусу.

***Літ.*:** Бентя Ю. В. Вікторія Бібік: «Музика скаже сама про себе» [бесіда з донькою композитора Валентина Бібіка] / Ю. В. Бентя *// Часопис Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. 2010. № 4(9). С. 127–135;* Бибик Валентин Саввич *// Музыкальная энциклопедия в 6 т. / гл. ред. Ю. В. Келдыш. Т. 6. М. : Сов. Энциклопедия, 1982. Стб. 686*; Бібік В. Довга розмова: [про життєвий та творчий шлях українського композитора Валентина Бібіка] / В. Бібік *// Музика. 2012. № 5. С. 32–37;* Веркина Т. Б. О поэтике исполнительского искусства: звуковой мир фортепианной музики Валентина Бибика / Т. Б. Веркина *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2004. Вип. 13. С. 175–184*; Данилова О. Валентин Бибик: личность и творчество / О. Данилова *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2011. Вип. 33. С. 100–110*; Зинькевич Е. Песнь души *// Зинькевич Е. Память об исчезающем времени. Страницы музыкальной летописи : сб. К., 2005. С. 63–66;* Зінькевич О. Бібік (Бибик) Валентин Савич / О. Зінькевич *// Українська музична енциклопедія. Т. 1. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2006. С. 195–196;* Иванова И. Л., Мизитова А. А. Традиция романтического вокального цикла в творчестве В. Бибика / И. Л. Иванова, А. А. Мизитова *// Шуберт и шубертианство : сб. материалов. Х. , 1993. С. 113–116*; Иванова И. Л., Мизитова А. А. Фрагменты творчества Валентина Бибика : [Монограф. очерки] / И. Л. Иванова, А. А. Мизитова. Харьков : Рейтинг, 2006. 126 с.; Пясковский І. Б. [«34 прелюдії та фуги В. Бібіка»] / І. Б. Пясковский // *Поліфонія в українській музиці : [навч. посіб.]. К., 2012. С. 191–196;* Чепалов А. Блажен, кто свой окончил «Бег» : [история создания оперы «Бег» по М. Булгакову Валентина Бибика] / А. Чепалов *// Музыкальная жизнь. 2010. № 12. С. 43;* Шаповалова Л. В. Принципи рефлексійної драматургії (на прикладі концертного жанру в творчості В. Бібіка) *// Наукові записки Тернопільського педагогічного університету ім. В. Гнатюка: Серія «Мистецтвознавство». Тернопіль, 2000. № 1(4). С. 44–48;* Юровская Д. Валентин Бибик: абсолютная музыка / Дарья Юровская // *MediaPort [Электронный ресурс]. URL : http://www.mediaport.ua/valentin-bibik-absolyutnaya-muzykaé; ін.*

В. С. Мужчиль, Л. В. Русакова, Я. О. Сердюк

БІДА́К Іван Васильович (10.01.1940, Львів – 1997, Харків) – диригент-хормейстер, самодіяльний композитор. Засл. працівник культури України.

Навчався на диригентсько-хор. відділенні Львів. культ.-просвіт. технікуму (до 1956), у 1962–1967 – у Харків. держ. ін-ті культури (нині ХДАК); згодом закін. диригентсько-хор. ф-т ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1971, кл. проф. *А. А. Мірошникової*).

Все життя присвятив виконавсько-хоровій діяльності. У 1956–1959 – худож. кер. Львів. обл. БК; у 1966–1968 – ст. методист по хору і вокалу Харків. обл. Буд. худож. самодіяльності і профсоюзів. У 1968 організував укр. нар. хор «Візерунок» БК ХТЗ і до 1997 керував цим славетним колективом, який достойно репрезентував нар. хор. культуру Слобожанщини, виступаючи в Україні, Польщі, Чехії, Німеччині. Нині колектив носить його ім'я. Репертуар хору «Візерунок» складали обробки укр. нар. пісень М. Леонтовича, А. Авдієвського, О. Білаша, П. Майбороди, А. Пашкевича, В. Філіпенка та ін.

І. Бідак опрацював для хору багато укр. нар. пісень («Не сходило вранці сонечко», «Висока верба», «Ой, на Івана, на Купала», «В Вифлеємі новина» (колядка) та ін.). Обробки користуються великою популярністю і входять до репертуару багатьох відомих хор. колективів (Нац. засл. акад. нар. хору України ім. Г. Верьовки, кер. А. Авдієвський; хор. капели «Орея», кер. О. Вацек; чол. хор. ансамблю «Боян», кер. Ю. Курач; Кіровоград. муніцип. камер. хору, кер. Ю. Любович; етногр. хору «Гомін», кер. Л. Ященко та ін.).

Основні праці: Коли візерунок оригінальний // *Музика. 1984. № 2. С. 22–23.*

Літ.: Апалькова І. Талант Івана Бідака [Електронний ресурс] / Ірина Апалькова // *ОКТАВА (вип. другий) : муз. альм. / упоряд. та гол. ред. Ірина Апалькова. Канів : Склянка часу «Zeitglas», 2016. URL : http://zal.te.ua/index.php/novyny/844-vijshov-drukom-drugij-vipusk-muzichnogo-al-manakhu-oktava (lfnf pdthytyyz 11 лют. 2016).*

О. М. Батовська

БІЛИ́ННИК Петро Сергійович (14.10.1906, м. Охтирка, тепер Сум. обл. – 14.10.1998, Київ) – оперний і камерний співак (ліричний тенор). Засл. артист України (1946). Нар. артист СРСР (1954). Нагородж. Орденом Леніна (30.06.1951) і Орденом Труд. Червоного Прапора (24.11.1960).

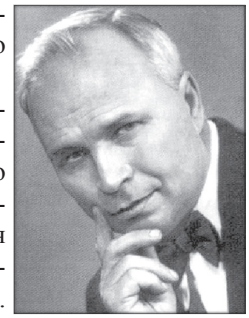

У 1933–1936 навчався в Харків. консерваторії в кл. сольного співу Р. С. Вайн. Дебютував у партії Берендея на сцені Харків. молодіж. муз. театру (1935). У 1936–1940 – соліст Великого театру СРСР (Москва), у 1940–1942 – соліст ХАТОБу, 1942–1965 – Київ. т-ру опери та балету, Держ. акад. хорової капели УРСР «Думка», Держ. засл. капели бандуристів УРСР. Окрім оперних партій, виконував укр. та рос. нар. пісні, романси, зокрема, в дуеті з *Б. Р. Гмирею*. У 1951 брав участь у Декаді укр. літератури і мистецтва в Москві. Гастролював у Польщі, Німеччині, Албанії. Записав кілька грамплатівок укр. нар. пісень та арій з опер М. Римського-Корсакова, О. Даргомижського, С. Монюшки та ін.

Оперні партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Петро, Левко («Наталка-Полтавка», «Утоплена» М. Лисенка), Марко («Наймичка» М. Вериківського), Козолап («Милана» Г. Майбороди, перше виконання), Тюленін («Молода гвардія» Ю. Мейтуса), Ленський («Євгеній Онєгін» П. Чайковського), Берендей («Снігуронька» М. Римського-Корсакова), Юродивий («Борис Году-

нов» М. Мусоргського), Князь («Русалка» О. Даргомижського), Володимир Ігорович («Князь Ігор» О. Бородіна), Йонтек («Галька» С. Монюшка), Лоенгрін («Лоенгрін» Р. Вагнера), Альмавіва («Севільський цирульник» Дж. Россіні), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Дж. Верді), Джеральд («Лакме» К. Деліба), Єник («Продана наречена» Б. Сметани), Матюшенко («Броненосець Потьомкін» О. Чишка).

Літ.: Белинник Пётр Сергеевич // *Музыкальная энциклопедия : [в 6 т.] / гл. ред. Ю. В. Келдыш. М., 1973. Т. 1. С. 381;* Азарова А. Білинник Петро Сергійович / А. Азарова // *Українська музична енциклопедія / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2006. Т. 1. С. 208*; Гнидь Б. П. Білинник Петро Сергійович // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=40078;* Василевська Л. Співець народний / Л. Василевська // *Ленінська правда. 1957. 6 жовт.;* Архімович Л. Серце музикою сповнене / Л. Архімович // *Культура і життя. 1986. 19 жовт*.

БІЛОКОПИ́ТОВ Олександр Олександрович (22.02/06.03.1906, Мелітополь, тепер Запоріз. обл. – 03.09.1937, Київ) – музикознавець. Чл. СКУ, чл. правління СКУ (1932).

Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т (1929) по кл. теорії музики (С. С. Богатирьова і П. О. Козицького) і ф-но (П. К. Луценко). Від 1929 також навчався в аспірантурі Всеукр. асоціації науч.-дослідницьких маркс.-ленін. ін-тів (ВУАМЛІН).

У 1929 разом з *О. В. Арнаутовим, В. Т. Борисовим, М. Т. Колядою, Т. І. Шутенко* був одним із організаторів АПМУ у Харкові, до 1932 її відповід. секретарем. 1932–34 – інспектор музики секції мистецтв Наркомосу УРСР та деякий час знаходився на посаді директора Харків. муз.-драм. ін-ту (нині ХНУМ ім. І. П. Котляревського). Також працював у вид-ві «Мистецтво».

Від 1934 – у Києві, у 1934–37 – нач. муз. мовлення. Всеукр. радіокомітету; також у 1935–37 – заст. голов. редактора журналу «Радянська музика». У 1937 засуджений (справа Укр. Радіокомітету) та розстріляний.

Музикознавчі праці демонструють поступовий відхід від ідеологіч. позицій АПМУ у напрямку вивчення нац. культур. цінностей та об'єктивно існуючих явищ муз. культури (статті про творчість К. Стеценка, М. Лисенка, укр. нар. пісню).

Основні праці: Проти фокстрота і джазбанда. Харків, 1931 (у співавт. з Л. І. Носовим); Проти циганщини в музиці. Х., 1931 (співавт. Л. І. Носовим); Музикознавство на боротьбу з ворожою музикою. Вип. 2. Х., 1932 (співавт. Л. І. Носовим); Композитори Радянської України: слов.-довід. Х., 1934; Викрити і розтрощити до кінця націоналізм на музичному фронті УРСР // Рад. музика. 1934.

Літ.: Бернанд Г. Б., Ямпольский И. М. Кто писал о музыке : биобиблиогр. слов. Т. 1. Москва, 1971; Кузик В. Справа Радіокомітету. Рік – 1937 / В. Кузик // *Музика. 1994. № 3. С. 22–24*; Немкович О. М. Білокопитов Олександр Олександрович / О. М. Немкович // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України / Культура / Б. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=40821*; Белокопытов Александр Александрович // *Личности. URL : https://persons-info.com/persons/BELOKOPYTOV_Aleksandr_Aleksandrovich*; Белокопытов Александр Александрович // *ВикиЧтение Большая биографическая энциклопедия. URL : https://slovar.wikireading.ru/1132732;* Белокопытов Александр Александрович //

Национальная историческая энциклопедия. URL : https://interpretive.ru/termin/belokopytov-aleksandr-aleksandrovich.html.

БІЛОУ́СОВ Євсей Якович (28.12.1881 (9.01.1882), Москва – 2.12.1945, Нью-Йорк) – видатний віолончеліст, педагог. Володар II премії конкурсу віолончелістів у Москві (1911, поділив з І. І. Прессом). Випускник Москов. консерваторії (1903, кл. *А. Е. фон Глена*). У 1906–1908 – викладач Харків муз. уч-ща ІРМТ. З успіхом концертував як соліст і камер. виконавець у містах Росії (в ансамблі з В. І. Сафоновим, 1912–14, А. К. Боровським; від 1905 – у складі «Нового московського квартету», разом із піаністом *О. Ю. Горовицем*).

Від 1922 – за кордоном, гастролював в Європі. У 1926 оселився в США; від 1930 викладав у Джульяр. муз. школі.

Перший виконавець низки творів відомих композиторів (сонат М. Мясковського, А. Гречанінова, *Ф. Акименка*, «Балади» С. Прокофєва та ін.). Сучасники вважали його одним з кращих інтерпретаторів «Варіацій на тему рококо» П. Чайковського, концертів К. Сен-Санса і Р. Шумана.

Літ.: Нестьев И. В. Сергей Прокофьев, 1953–1963 : статьи и материалы / И. В. Нестьев. М. : Совет. композитор, 1962. С. 265; Гинзбург Л. С. История виолончельного искусства: Виолончельная классика / Л. С. Гинзбург. М. : Музгиз, 1965. С. 320–323; Гинзбург Л. С. Белоусов Евсей Яковлевич / Л. С. Гинзбург // *Музыкальная энциклопедия / Под ред. Ю. В. Келдыша. Т. 1. М. : Совет. энциклопедия, 1973. Стб. 393–394.*

БІЛОЦЕРКІ́ВСЬКИЙ Костянтин Наумович (1894–1978) – фаготист-виконавець, педагог, що стояв у витоків сучас. харків. школи гри на фаготі. Закінч. Харків. муз. уч-ще (1916) по кл. фагота *К. Ф. Брінкбока*, нащадком пед. принципів якого себе вважав. Працював солістом оркестру Харків. філармонії та до 1976 – викладачем кл. фаготу Харків. консерваторії (згодом, ХДІМ ім. І. П. Котляревського). У 1929–1941 – зав. відділом дух. інструментів. Доброзичливість, самовіддача (ніколи не обмежував час уроку), досконале знання інструменту (його учні вміли самостійно виготовити трость для фагота), ретельна робота над технікою виконання, зокрема, штрихами – ці складові його педагогіки зробили К. Білоцерківського однією з легендарних постатей харків. духової виконав. школи. Серед численних учнів – проф. *Г. А. Абаджян*.

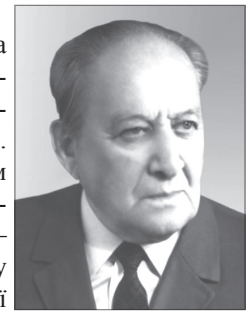

БОГАТИРЬО́В Семен Семенович (3/15.02.1890, м. Харків – 31.12.1960, Москва) – видатний музикознавець, композитор, педагог, засновник харків. теоретико-композиторської школи. Засл. проф. УРСР (1934). Д-р мистецтвознавства (1947), проф. (1943), засл. діяч мистецтв РРФСР (1946). Член СКУ, СК СРСР. Має держ. нагороди СРСР (два ордени).

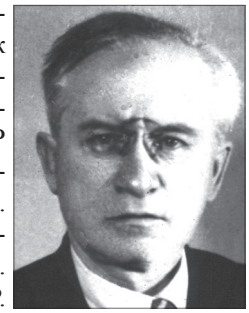

Закінч. юрид. ф-т Харків. ун-ту (1912), С.-Петербур. консерваторію (1915) по класу композиції, де навчався у Я. Вітолса (І. І. Вітоля), В. П. Калафаті, М. О. Штейнберга – учнів М. А. Римського-Корсакова.

По закінченні консерваторії викладав там само теорію музики і композицію; у 1917–1919 та 1922–1941

працював у Харків. консерваторії (кл. композиції та муз.-теорет. дисциплін), також – у Муз. технікумі (нині ХМУ), у 1925–36 – професор муз. студії Півд. Залізниці (тепер Харків. ДМШ № 3). У 1919–1922 – проф. і ректор Кубанської консерваторії (Краснодар). Від 1922 до 1941 був завідувачем єдиної на той час кафедри теорії, історії музики і композиції, від 1935 – проф., в різні періоди – деканом теоретико-композитор. ф-ту ХДК, заступником ректора з навчальної роботи. Від травня до жовтня 1941 був ректором Харків. консерваторії.

У 1941–1943, знаходячись в евакуації, працював директором Буд. нар. творчості в Красноярську (1942), викл. об'єднаної Київ. (евакуйованої у Свердловськ) та Урал. консерваторії (1942–1943). У 1943–1960 – проф. Москов. консерваторії в кл. композиції та контрапункту, зав. каф. композиції (1944–1948), проректор з наук. та навч. роботи, декан теорет.-композитор. ф-ту (1949–1950, 1951–1960).

У москов. період життя захистив докторську дисертацію (1946), результати якої увійшли до книги «Подвійний канон» (1947), де він продовжив ідеї С. І. Танєєва щодо математичного обґрунтування контрапунктичних зміщень (минувши захист канд. дис.). Продовжив дослідження у царині поліфонії в масштабній роботі «Обернений контрапункт» (1960), розглянувши, зокрема, різновиди інверсії та ракоходу.

Подією в музичному житті стала реконструкція ним у 1951–1955 незакінченої Симфонії Es-dur П. І. Чайковського, відомої як «Сьома», «Життя» (виконана у 1957). Є також автором низки власних симф. і камерних творів, які розвивають кращі набуття рос. акад. школи М. Римського-Корсакова, насамперед, вимогливість до художності та змістовності муз. композиції.

Музична педагогіка С. Богатирьова демонструвала творчий комплексний підхід до викладання муз.-теорет. дисциплін, які мають забезпечити оволодіння технікою композиції: велика увага приділялася аналізу та читанню партитур з метою вивчення муз. стилів та жанрів, засобів формоутворення. Глибокі знання, ерудиція, чіткість формулювання, ясність і логічність викладення думок вирізняли пед. стиль С. Богатирьова.

По класу С. С. Богатирьова закінчили Харків. консерваторію (Муздрамін) біля 30 композиторів і музикознавців: *І. О. Дунаєвський, М. Д. Тіц, О. В. Берндт,* Л. Д. Вербовский, *Д. Л. Клебанов, О. І. Стеблянко, В. А. Барабашов, В. Т. Борисов, С. Є. Файнтух, П. І. Андросюк, З. П. Заграничний,* О. Г. Дашевський, *Ф. Ф. Богданов,* Б. Т. Кожевников, *Ю. С. Мейтус, В. С. Тольба,* В. П. Рибальченко, О. М. Сироткін, М. О. Фоменко, *А. Д. Лебединець, В. М. Нахабін,* Г. О. Фінаровський, А. К. Лазаренко, В. Д. Довженко, *Г. О. Тюмєнєва, А. Я. Штогаренко,* Б. Н. Шварцштейн, *П. Д. Гайдамака, О. А. Жук, Б. А. Яровинський* та ін. У 1920–21 на композитор. відділі Кубан. держ. консерваторії навчався відомий музикознавець, один з авторів найпопулярнішого підручника з гармонії, І. В. Способін, який проходив в кл. С. Богатирьова курс «акомпанементу» (перехідніий від гармонії до композиції). У Москов. консерваторії серед його учнів були І. А. Аркін, О. М. Гордели, Е. Л. Лазарев, О. К. Лебедев, С. Ф. Цинцадзе, С. А. Сароян, М. О. Парцхаладзе, В. О. Овчинников, А. С. Караманов та ін. У свій час четверо з учнів С. С. Богатирьова були нагороджені держ. преміями СРСР (*І. О. Ду-*

наєвський, Ю. С. Мейтус, С. Ф. Цинцадзе и *А. Я. Штогаренко*), Е. Л. Лазарев – держ. премією Молдав. РСР.

Різносторонньо обдарований музикант (був також виконавцем на валторні та ф-но), мистецький діяч, С. С. Богатирьов у своїй пед. праці стверджував принцип багатопрофільності. Його вихованці поєднували виконав. та теорет. практики, вивчали нац. джерела муз. творчості, були організаторами фольклор. експедицій, зокрема, відомі дослідники та збирачі фольклору *М. Т. Коляда, О. І. Стеблянко*.

Глибоко поважаючи укр. культуру, С. С. Богатирьов досконало володів укр. мовою, створивши на цих засадах курс контрапункту строгого стилю; був автором низки статей, де пропагував укр. музику. Як активний творчий діяч, у 1932 очолив групу талановитих композиторів та музикознавців, які увійшли до першої на Україні організації Спілки композиторів.

Тв.: **оркестрові**: Увертюра (1916), Увертюра-балада (1926), Скерцо-увертюра (1927), Варіації (1932), Сюїта (1956); **камерно-інструментальні:** струнні квартети (1916, 1924); сюїти для струнного квартету (1955) та малого симф. оркестру (1957); інтермецо для оркестру (1957); сонати для ф-но (1913, 1925), фортепіан. мініатюри Прелюдія і Скерцо для гобоя і ф-но; **вокальні:** романси, пісні, хори. Реконструкція з ескізів незакінченої симфонії Es-dur П. І. Чайковського.

Осн. праці: Двойной канон. М.–Л. : Гос. муз. изд-во, 1947. 128 с.; Обратимый контрапункт. М. : Гос. муз. изд-во, 1960. 184 с.; Летопись провинций: Харьков // *Музыка. 1913. № 149*; Новая музыка в Харькове // *Совр. музыка. 1925. № 11*; О перестройке композиторского образования // *Совет. музыка. 1949. № 6. С. 76–78*. С. С. Богатырёв: исследования, статьи, воспоминания / ред.-сост. Г. А. Тюменева, Ю. Н. Холопов. М. : Совет. композитор, 1972. 298 с.

Літ.: Булгаков Л. М., Великанова О. О. Богатирьов Семен Семенович / Л. М. Булгаков, О. О. Великанова // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України: Т. 3. Київ, 2004. С. 119*; Муха А. Богатырев С. С. / А. Муха // *Українська музична енциклопедія / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2006. Т. 1. С. 225–226*; Холопов Ю. Н. Богатырев Семен Семенович / Ю. Н. Холопов // *Московская консерватория: от истоков до наших дней : историко-биографический справочник. М., 2005. С. 67–68*; Ямпольский И. М. Богатырев Семен Семенович / И. М. Ямпольский // *Музыкальная энциклопедия : [в 6 т.] / гл. ред. Ю. В. Келдыш. М., 1973. Т. 1. Стб. 498*; Блок В. Возрождённая симфония Чайковского / В. Блок // *Музыкальная жизнь. 1976. № 20. С. 8–9*; Борисенко М. Ю. Теоретичне музикознавство: рух у часі / М. Ю. Борисенко // *Pro Domo Mea : нариси [до 90-річчя з дня заснування] / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 171–172*; Ємець О. Володар дум молоді (листи С. С. Богатирьова до Ю. С. Мейтуса) / О. Ємець // *Наук. вісник Нац. муз. академії України ім. П. І. Чайковського. К., 2006. Вип. 34. С. 208–212*; Мазель Л. Облик благородного человека. О С. С. Богатырёве / Л. Мазель // *Совет. музыка. 1966. № 3*; Польская И. Харьковская консерватория в музыкальном и социокультурном контексте конца 40-х – начала 50-х годов (из неопубликованных писем С. С. Богатырева к Л. И. Фаненштилю) / И. Польская // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. Вип. 18. Мистецтво та освіта сьогодення / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х., 2006. С. 40–56*; Тупчиенко-Кадырова Л. Г.

Письма С. С. Богатырева к Ю. С. Мейтусу из эвакуации (1941–1942) / Л. Г. Тупчиенко-Кадырова // *Известия Уральского федерального ун-та. Сер. 2, Гуманитарные науки. 2015. № 2 (139). С. 159–167*; Тюменєва Г. О. Семен Семенович Богатирьов / Г. О. Тюменєва // *Музична Харківщина : зб. наук. пр. Х., 1992. С. 62–70*; Холопов Ю. Богатырев С. С. [вступ. ст.] / Ю. Холопов // *Исследования, статьи, воспоминания / ред.-сост. Г. А. Тюменева и Ю. Н. Холопов. М., 1972. С. 3–20*; Цинцадзе С. Воспоминания о моих педагогах С. М. Козолупове и С. С. Богатыреве / С. Цинцадзе // *Воспоминания о Московской консерватории / сост. и коммент. Е. Н. Алексеевой и Г. А. Прибегиной ; общ. ред. Н. В. Туманиной. М., 1966. С. 370–372*; Шаповалова Л. В. Харківська аналітична школа: кафедра інтерпретології та аналізу музики / Л. В. Шаповалова // *Pro Domo Mea : нариси [до 90-річчя з дня заснування] / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 202*; Шубіна Л. І. Кафедра історії музики між двома ювілеями / Л. І. Шубіна // *Зоряний час Університету мистецтв : нариси / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. С. 173–187.*

М. Ю. Борисенко, Н. Л. Очеретовська, Л. В. Русакова

БОГА́ТОВА (Жигачова) Інеса Тихонівна (13. 05. 1939, Харків – 29. 01. 1993, Харків) – хор. диригент, педагог. Закінч. диригентсько-хор. відділ ХМУ (1957, кл. *З. В. Яковлєвої*) та ХДК (1963, кл. *З. В. Яковлєвої*).

Від 1963 працювала викл. хор. дисциплін у ХМУ, від 1961 – керувала хором вечірнього відділу, у 1983–1992 – завідувала відділом хор. диригування. У 1977–1980 – працювала за сумісництвом у ХДІМ ім. І. П. Котляревського. Серед її учнів – Ю. В. Воскобойнікова (Мостова), С. В. Письменна, Т. А. Смирнова та ін. Керувала численними самодіяльн. хор. колективами м. Харкова (серед них – хор студентів ХДУ, хор Держ. підшипникового заводу № 8). Вела активну муз.-просвітницьку діяльність, запрошувалась до журі обл. муз. фестивалів та конкурсів.

Г. В. Савельєва

БОГДА́НОВ Федор Федорович (9.01.1904, Харків –1981) – композитор, диригент, педагог.

У 1919–1921 навчався в Муз. уч-щі Харків. відділення ІРМТ (у *Ф. С. Акименка*) та у 1928–1930 – на теорет. ф-ті Харків. муз.-драм. ін-ті (кл. проф. *С. С. Богатирьова*).

Працював редактором муз. редакції Харків. обл. радіо та, водночас, диригентом у Т-рі робітничої молоді. Наприкінці 1930-х кілька років працював голов. диригентом в Донец. муз.-драм. т-рі та завідував його муз. частиною. У 1941–1945 знаходився в армії і працював капельмейстером фронтових дух. оркестрів. Після війни викладав теорет. дисципліни у харків. ДМШ № 6 і № 5.

Твори: симфония «Святкова увертюра» (1950), сюїта-поема «1905» (1955), поема «Гомоніла Україна» (присвяч. Т. Шевченку, 1959; 2 ред. 1972), «Фантазия на дві укр. нар. пісні» для ф-но і симф. оркестру (1964), романси, обробки укр. пісень, хорова музика, музыка до драм. спектаклів («Макбет» В. Шекспира та ін.); ф-ні твори («Українська сюїта» та ін.), муз. п'єси для дітей: «Три новели», «Етюд», «Три прелюдії», «Арлєкін», «Соната», «Шість мініатюр».

Літ.: Богданов Федор Федорович // Композиторы советской Украины. Справочник. К. : Мистецтво, 1951. С. 6.

БОГОРО́ДСЬКИЙ Євген Валерійович – піаніст, педагог. Учень *М. Г. Пільстрема*. Доц. Київ. консерваторії (тепер НМАУ ім. П. І. Чайковського). Вів клас спеціального (1952–1953, 1961–1968) та загального ф-но (до 1995). Також працював у Кишинів. консерваторії (1957–1961). Виступав у різних залах Києва. До програм його сольних концертів входили твори Й. С. Баха, Л. ван Бетховена, Р. Шумана, Ф. Шопена, Ф. Ліста, Е. Гріга. Записав на радіо численні фортепіанні твори, серед них – музику укр. композиторів (Соната і Сюїта М. Лисенка, п'єси Я. Степового, Л. Ревуцького, В Косенка).

Літ.: Фадєєва К. В., Шамаєва К. І З історії кафедри загального та спеціалізованого фортепіано НМАУ ім. П. І. Чайковського / К. В. Фадєєва, К. І. Шамаєва *// Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. 2013. № 1. С. 128, 133.*

БОРИ́СОВ Валентин Тихонович (7 /20.07.1901, м. Богодухів Харків. обл. – 25.09.1988, Харків) – один з фундаторів харків. композиторської школи. Проф. (1977). Засл. діяч мистецтв УРСР (1971). Чл. «Композиторської майстерні» Т-ва ім. М. Леонтовича (1927); Центр. правління ВУТОРМ «Всеукр. Т-ва Революц. Музик», колишнього Т-ва ім. М. Леонтовича (1928); муз. організації АРКУ «Асоціації революц. композиторів України» (1929); фундатор та чл. Бюро АПМУ «Асоціації пролетар. музикантів України» (1929). Чл. Спілки радян. композиторів України (від 1932); організатор та відповід. секр. Оргкомітету Спілки радян. композиторів Дагестану (1941–1942).

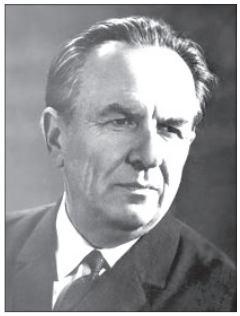

Нагороди: III премія (спільно з В. Косенком) Конкурсу Наркомпроса УРСР за кантату «На страже Днепростроев» (1933), II премія на конкурсі у Харків. Буд. офіцерів за «Песню кубанских казаков» (згідно автобіографії композитора – між 1936 та 1941 рр.); орден «Знак Пошани» (1961), Почесна Грамота Верх. Ради УРСР (1975), Грамота Верх. Президії Казах. РСР, медаль «Ветеран праці» (1984), Орден Трудового Червоного Прапора (1986). Ім'я В. Борисова носить ДМШ м. Богодухова (з 1977).

В. Борисов походить з родини народного вчителя. Дружина композитора – відомий укр. музикознавець *Г. О. Тюменєва*.

Серед. освіту здобув у Богодух. чоловічій гімназії (1911–1919), де також навчався гри на ф-но у композитора П. Гапона (автора відомого у свій час вальсу «Обірвані струни»). Після закінчення гімназії працював у Драм. колективі Богодух. райполітпросвіту у якості піаніста, актора, суфлера (1919–1921). У 1921 переїхав до Харкова.

У 1922–1927 вчився у Харків. муз.-драм. ін-ті (нині ХНУМ ім. І. П. Котляревського) в кл. композиції *С. С. Богатирьова*. Одночасно з ним навчались *Д. Л. Клебанов, Г. О. Тюменєва, М. Д. Тіц, М. Коляда*.

Виявив яскраві лідерські якості і щирий ентузіазм, організувавши (1925) на композит. ф-ті Муздраміну «Виробничий колектив студентів» під гаслами: «Стик з масами» та «Перетин спеціальності з громадськістю». У 1927–1932 В. Борисов – активний учасник багатьох муз. організацій, що на той чи інший лад намагалися вирішити проблему демократизації муз.

мистецтва (Тов-во ім. М. Леонтовича, ВУТОРМ, АРКУ, АПМУ).

У 1928–1936 – муз. редактор та зав. муз. відділу Харків. радіокомітету. У 1936–1941 працював відповід. секретарем Спілки радян. композит. України.

Під час Великої Вітчизн. війни перебував в евакуації у Дагестані, (Махачкала, 1941–1942), де був керівником муз. відділу Комітету у справах мистецтв, худож. керівником концерт. бюро, зав. муз. частиною лялькового т-ру. 1942 переїхав у Ташкент, де працював інструктором муз.-метод. кабінету у Буд. офіцерів, писав музику для радіо.

На початку 1944 повернувся до Харкова. Був призначений ректором ХДК і працював на цій посаді від 1944 до 1948. Завдяки неабиякому організаторському таланту, величезному творчому потенціалу В. Борисова в складні повоєнні роки консерваторія отримала нове життя. У 1944–1949 був також головою Харків. відділення СКУ.

Починаючи з 1944, розпочав систематичну пед. роботу у ХДК. У 1944–1947 – викл. муз.-теорет. дисциплін, з 1947 – доц., 1955 – проф. каф. композиції, 1973 – зав. каф. композиції та інструментування. Від 1983 і до самої смерті продовжував роботу на каф. у якості професора-консультанта.

В. Борисову належить значна кількість високохудожніх творів симф. та камер. музики, хорів і пісень, обробок нар. пісень, музики до театр. вистав. В 1920-х композитор віддав данину популярному в ті часи в Україні «скрябінізму». Пізніше працював у поміркованому стилі, що його можна віднести до т. зв. «соцреалізму», однак наприкінці 1960-х, після відвідин фестивалю «Варшавська осінь», почав уживати елементи більш модерних композитор. технік, зокрема, розширеної тональності, додекафонії і кластерної гармонії. Сильною стороною музики В. Борисова є оригінальна, яскрава, колоритна оркестровка.

Серед учнів В. Борисова – заслужені діячі мистецтв України, професори *В. Я. Підгорний, С. П. Турнєєв*, С. А. Мамонов, члени СКУ П. Яровинський, В. Кафарова, *В. Дробязгіна* (також доц. ХНУМ ім. І. П. Котляревського), лауреат міжнар. конкурсів композиторів, організатор та постійний учасник найпрестижніших фестивалів сучасного муз. мистецтва *А. С. Щетинський* та багато ін.

Твори. **Симфонічні:** 1940 – «Траурно-героїчна поема пам'яті В. Чкалова». Рукопис (?); 1941–42 (?) – «Дагестанская сюита». Рукопис(?); 1942–1944 (?) – «Поэма о Родине». Рукопис (?); 1953 – Чотири українські пісні. Партитура. М. : Радян. композитор, 1959. 15′; 1957 – Симфонія № 1. Партитура. К. : Муз. Україна, 1968. 31′; 1963 – Симфонія № 2. Партитура. К. : Муз. Україна, 1971. 33′; 1967 – «Пам'яті полеглих», ода. Рукопис. 6′; 1972 – Дивертисмент, сюїта. Рукопис. 19′; 1973 – Концерт № 1 для ф-но з оркестром. К. : Муз. Україна, 1978. 15′; 1977 – Музика для струнних. К. : Муз. Україна, 1978. 15′; 1978 – Симфонія № 3 для струн. орк. К. : Муз. Україна, 1981. 20′; 1979 – Концерт № 2 для ф-но з орк. Рукопис. 25′. **Вок.-симфонічні:** 1932 – «На страже Днепростроев», кантата. Рукопис (?); 1940 – «Пограничная сюита». Рукопис (?); 1941–42 (?) – «Песня дагестанських воинов» Рукопис (?); 1952 – «Народне свято», кантата, вірші Ф. Голубничего. К. : Мистецтво, 1963. 19′; 1973 – «Весілля», ораторія в дев'яти частинах для двох солістів, хору і оркестру. Рукопис. 40′. **Камерно-інструмент. музика:** 1926 – Квартет № 1. К. : Мистецтво, 1964. 12′;

1928 – Квартет № 2. Рукопис. 40′; 1954 – Прелюдія і фуга на укр. і рос. нар. теми для ф-но. 10′. 1964 – Квартет № 3. К. : Муз. Україна, 1971. 8′; **Хори, ансамблі, пісні, романси:** 1948 – «У долині село лежить», вір. І. Франка. К. : Музфонд УРСР, 1950. 3′; 1949 – «Ленінський заповіт», хор a cappella. К. : Музфонд УРСР, 1951. 4′.

Літ.: Борисов В. Т. Автобіографія. *Архів ХНУМ ім. І. П. Котляревського*; Борисов В. Т. [Особиста справа]. *Архів ХНУМ ім. І. П. Котляревського*; Тишко Н. С. Валентин Борисов / Н. С. Тишко. К. : Муз. Україна, 1972. 43 с. (Творчі портрети українських композиторів); Борисов Валентин Тихонович // *Музыкальная энциклопедия / Под ред. Ю. В. Келдыша. Т. 1. М. : Совет. энциклопедия, Совет. композитор, 1973. Стб. 537;* Калашник П. П. Риси стилю творчості В. Борисова / П. П. Калашник. К. : Муз. Україна, 1979. 112 с.; Борисов Валентин Тихонович // *Митці України : енцикл. довід. / за ред. А. В. Кудрицького. К. : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана,1992. С. 83;* Борисов Валентин Тихонович // *Митці України : Біогр. довід. / упоряд. : А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський ; за ред. А. В. Кудрицького. К. : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1997. С. 79*; Муха А. І. Борисов Валентин Тихонович / А. І. Муха // *Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.] ; Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. К., 2004. Т. 3 : Біо–Бя. С. 306–307;* Трипілець М. 105-річчя В. Т. Борисова / М. Трипілець // *Маяк. 2006. 1 лип.;* Очеретовська Н. Л. Борисов Валентин Тихонович / Н. Л. Очеретовська // *Мартинов Г. С. Згадаймо всіх поіменно : нариси / [авт.-уклад.] Г. С. Мартинов. Богодухів; Харків, 2007. С. 203–204;* Борисов Валентин Тихонович // *Харьков : Энциклопедический словарь. Харків : [б. в.], 2014. С. 9596.*

Я. О. Сердюк

БОРТКЕ́ВИЧ Сергій Едуардович (16/28.02.1877, Харків – 25.10.1952, Відень) – композитор і піаніст. Батько – Едуард Борткевич, купець II гільдії польського походження, володар (до 1917) мережі вінокуренних заводів у Харків. губернії (зокрема, в Артемівці під Мерефою) і власного будинку в Харкові (вул. Сумська, 28). Мати – уроджена Софія Ушинська, добре володіла ф-но (ще навчаючись у гімназії, була відібрана для участі у концерті для членів царської родини, що навідали Харків). Пізніше очолила харків. відділення ІРМО; за її ініціативою та участю в місті з'явилась муз. школа та симф оркестр. Бабуся композитора, Тереза Ушинська, не тільки добре грала на ф-но, але й складала для свого інструмента невеличкі п'єси.

С. Борткевич навчався гри на ф-но спочатку у матері, згодом у провідних піаністів міста – *І. І. Слатіна* та *А. Ф. Бениша*. Закінчив у 18 років також Харків. муз. уч-ще (ім'я С. Борткевича віднайдено у списку кращих його учнів) і 3-ю реальну гімназію; за волею батька, який хотів бачити сина юристом, від 1896 навчався на юрид. ф-ті С.-Петербур. ун-ту. Одночасно (1896–1899) – в Петербур. консерваторії (кл. композиції А. К. Лядова, кл. ф-но – К. ван Арка). Завершив муз. освіту у Лейпциг. консерваторії (1900–1902) у С. Ядассона, К. П'ютті (композиція) і А. Райзенауера, учня Ф. Ліста (ф-но).

Від 1902 гастролював як піаніст в Європі; у 1904–1914 жив в Берліні, де викладав у консерваторії Кліндворта-Шарвенки. На цей період припадають перші композиторські роботи (фортепіанний концерт ор. 1 Борткевич знищив після прем'єри, і тіль-

ки ор. 3 був опублікований 1906 р. у Лейпцигу). В подальшому його твори неодноразово публікувались європ. вид-вами, входили до репертуару відомих артистів (Хуго ван Дален, Рауль Кочальський, Ігнац Фридман, Марія Дюбуа та ін.). В 1914, з початком І Світової війни, разом із дружиною (одружився у 1904 на Єлизаветі Гераклітовій) був змушений повернутися на батьківщину. У 1914–1920 жив у Харкові, де відкрив власні фортепіанні класи; після 1917 був також проф. Народної консерваторії. Виступав з концертами, створив низку нових композицій (Концерт для скрипки з орк. ор. 22, Концерт для влч, ор. 20, «The Little Wanderer» ор. 21 для ф-но, Поезія Поля Верлена для голоса и ф-но ор. 23, «Trois Morceaux» для ф-но ор. 24).

Після арешту революц. владою у 1920 виїхав спочатку у Константинополь (1920–1922, працював у Греко-російській консерваторії), потім у Відень, де активно займався композицією і викладав у консерваторії. Серед творів віденського періоду – Три п'єси для ф-но та віолончелі ор. 25, Соната для скрипки та ф-но, Концерт № 2 для ф-но з оркестром ор. 28 для лівої руки (для піаніста П. Вітгенштейна), концерт № 3 для ф-но з оркестром ор. 32 «Per aspera ad astra», Симф. поема «Отелло», опера «Акробати», балетна сюїта «Тисяча і одна ніч».

Музика Борткевича (74 твори), що має нац. коріння та спирається на традиції рос. школи П. Чайковського і С. Рахманінова, незважаючи на її успіх за життя композитора, після його смерті була практично забута в Австрії; від батьківщини ж її надовго відділила «залізна завіса» (Перший фортепіан. концерт, прем'єра якого відбулася 1913, вперше прозвучав тільки 2000 в Києві, диригент – М. Сукач). Повернення в Україну спадщини С. Борткевича та її дослідження є актуальним питанням сьогодення.

Основні твори: 4 п'єси для ф-но ор. 3 (1906); «Враження» (Impressions), сюїта для ф-но ор. 4 (1905); 3 п'єси для ф-но ор. 5 (1906); 2 п'єси для ф-но ор. 6 (1908); «Кримські ескізи» (Esquisses de Crimee), сюїта для ф-но ор. 8 (1908); Соната для ф-но № 1 ор. 9 (1909); 4 п'єси для ф-но ор. 10 (1909); «6 ліричних думок» (6 pensees lyriques), сюїта для ф-но ор. 11 (1909); 3 п'єси для ф-но ор. 12 (1910); 6 прелюдій для ф-но ор. 13 (1910); «Із мого дитинства» (Aus meiner Kindheit), сюїта для ф-но ор. 14 (1911); 10 етюдів для ф-но ор. 15 (1911); Концерт № 1 для ф-но з оркестром ор. 16 (1910, опуб. 1913); «Плачі і розради» (Lamentations et consolations), цикл п'єс для ф-но ор. 17 (1914); Концерт для влч з орк. ор. 20 (1922); «Маленький мандрівник» (The Little Wanderer), сюїта для ф-но ор. 21 (1922); Концерт для скрипки з орк. ор. 22 (1923); Поезія Поля Верлена для голосу та ф-но ор. 23; 3 п'єси (Trois Morceaux) для ф-но ор. 24 (1922); Три п'єси для ф-но та влч ор. 25; Соната для скрипки й ф-но; 3 вальса для ф-но ор. 27 (1924); Концерт для ф-но з орк. № 2 для лівої руки ор. 28 (1930); 12 нових етюдів (etudes nouvelles) для ф-но ор. 29 (1924); «Із казок Андерсена» (Aus Andersen›s Märchen), сюїта для ф-но ор. 30 (1925); Концерт для ф-но з оркестром № 3 «Per aspera ad astra» ор. 32 (1927); 10 прелюдій для ф-но ор. 33 (1926); Роман для клавіру (Ein Roman für Klavier) ор. 35 (1928); «Отелло», симф. поема; Балетна сюїта «Тисяча та одна ніч» ор. 37 (1926); «Дитинство» (Kindheit), сюїта для ф-но по повісті Л. Толстого ор. 39 (1930); 7 прелюдій для ф-но ор. 40 (1941); Баллада для ф-но ор. 42 (1931); Російська рапсодія для ф-но з оркестром ор. 45; Елегія для ф-но ор. 46 (1932); 6 п'єс у 3/4 для

ф-но ор. 48 (1932); Австрійська сюїта для оркестру ор. 51; Симфонія № 1 «З моєї Батьківщини» ор. 52 (1935–36); Увертюра до казкової опери ор. 53; «Маріонетки», сюїта для ф-но ор. 54 (1938); Опера «Акробати» (1938); Симфонія № 2 ор. 55; Югославська сюїта ор. 58 (1940); «Lyrica nova», сюїта для ф-но ор. 59 (1940); Соната для ф-но № 2 ор. 60 (1942); Фантастичні п'єси (Fantasiestücke) для ф-но ор. 61 (1942); «Іспанія», п'єса для ф-но ор. 63/4 (1947); 3 мазурки для ф-но ор. 64 (1963); 4 п'єси для ф-но ор. 65 (1947); 6 прелюдій для ф-но ор. 66 (1946).

Літ.: Борткевич Сергей Эдуардович // *Музыкальная энциклопедия. В 6 т. Т. 1. М. : Совет. Энциклопедия, 1973. Стб. 544;* Борткевич Сергей Эдуардович [Електрон. ресурс] // *Music teachers. at.ua. URL : http://musicteachers.at.ua/publ/bortkevich_sergej_ehduardovich/1-1-0-373;* Неизвестный-знаменитый Сергей Борткевич [Електрон. ресурс] // *Медиапорт. URL : http://www.media-objektiv.com/itog/index.php?itog_id=53&item_id=8;* Цыганков С. Реанимация таланта [Електрон. ресурс] / Сергей Цыганков // *День. Kyiv.ua. 2001. № 105. 15 июн. URL : https://day.kyiv.ua/ru/article/obshchestvo/sergey-bortkevich-reanimaciya-talanta;* Цыганков С. Сергей Борткевич. Возвращение в Украину [Електрон. ресурс] / Сергей Цыганков // *День. Kyiv.ua. 2001. URL : №83, (2001) https://day.kyiv.ua/ru/article/panorama-dnya/sergey-bortkevich-vozvrashchenie-v-ukrainu;* Бондаренко О. 130 років тому народився український композитор Сергій Борткевич [Електрон. ресурс] / Олена Бондаренко // *Рідна країна. Світоглядний портал. 28 лют. 2017. URL : http://ridna.ua/2017/02/130-rokiv-tomu-narodyvsya-ukrajinskyj-kompozytor-serhij-bortkevych/*; Музыкальный проект «Борткевич в Украине» [Електрон. ресурс] // *The Экономист. Аналитика главных событий в Украине и мире. 14 Март. 2017. С. 327. URL : https://economistua.com/muzykalnyj-proekt-bortkevich-v-ukraine/.*

Л. В. Русакова

БО́РТНИК Євген Олександрович (1929, Харків – 1999, Харків) – домрист, диригент, методист. Засл. працівник культури України (1979). Канд. мистецтвознавства (1982, дис. «Формування та розвиток домрового мистецтва в російсько-українських музичних зв'язках», 1978)**.** Доц. (1989). Лауреат республіканського фестивалю молоді (1957, Київ).

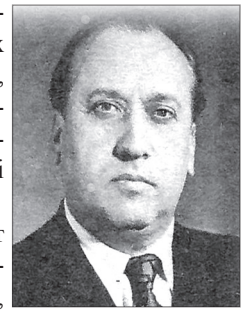

Закінч. оркестр. ф-т ХДК, каф. народних інструментів (1951–1956, кл. домри проф. *М. Т. Лисенка*, кл. диригування проф. *І. Б. Гусмана*). З 1956 працював на каф. нар. інструментів ХДК. У 1963–1988 – зав. каф. нар. інструментів ХДІК, кер. студ. оркестру нар. інструментів. Від 1989 – доц., у 1992–1999 – проф. каф. нар. інструментів ХДІМ ім. І. П. Котляревського.

Основні праці: Домра в самодіяльному мистецтві Радянської України : учб.-метод. розробки для студентів-заочників відділення нар. інструментів інститутів культури. Харків, 1974. 57 с.; Домра на Украине // *Совет. музыка. 1979. № 6*; Создатель квинтовой домры // *Музык. жизнь. 1975. № 21*; Струнный инструментарий Слобожанской Украины в прошлом и современном // *Музыкальная Харьковщина. Харьков, 1992. С. 192–206*; Страницы истории формирования домрового исполнительства // *Музыкальное и театральное образование на Украине : Исторический и методологический аспекты. Харків, 1998. С. 56–57.*

Літ.: Бортник Є. А. // *Справочник домриста / А. Пересада. Краснодар, 1993.*

С. 46; Зеленюк В. Харківська академічна школа народно-інструментального мистецтва / В. Зеленюк // *Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) : підручник / М. А. Давидов. Київ, 2005. С. 112–132.*

Н. Є. Костенко

БРИНЬ Оксана Іванівна (9.03.1924, Харків – 4.04.2015, Міннеаполіс, США, похов. на кладовищі Сансет Меморіал) – укр.-америк. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано), педагог, культурно-просвітній діяч, публіцист, літератор. Чл. Спілки укр. журналістів Америки і Канади, Асоціації акторів Північ. Америки і Канади, Крайової америк. асоціації вчителів співу; муз. орг-цій «Шуберт клаб» та «Тьорсдей мюзікал», культурно-освітній референт при місцевому відділі Українського конгресового комітету Америки. Нагороди: титул «Вчитель найвищого рівня», подяка мера м. Міннеаполіс, «Міжнародний музикант року» за співочу, акторську, муз. діяльність та особливу роботу як викл. співу (2004, Велика Британія), титул «Емерита» (як найвищ. проф. ступінь) Центру виконавськ. мист-ва Мак-Фейл ун-ту в Міннеаполісі (2014). Двічі відмічена в Інтернац. словнику-довіднику видат. людей (видання Великої Британії).

Походить з сім'ї науковців. Батько – Іван Прокопович Кривобабко – фізик та хімік, винахідник у галузі високих температур (у 1930-ті звинувачений у націоналізмі та репресований), мати – Олександра Федорівна Рябченко – викл. гуманіт. дисциплін, літератор (коректор та редактор у видавництвах укр. діаспори), пізніше – інженер у галузі неорганічної хімії. Чоловік – Микола Бринь – скрипаль за освітою, протодиякон, кер. церков. та громадських хорів, зокрема, організатор (спільно з дружиною) громад. хору «Дніпро» (існував понад 30 років та неодноразово займав перші місця на численних змаганнях хорів). Діти О. Бринь також зробили муз. кар'єру: дочка Галина – співачка, син Марко – композитор та кер. джаз. оркестру. Онука – Наталя Новицька – композитор, виконавиця етнічної музики народів Схід. Європи.

Вихованиця Харків. консерваторії (кл. проф. *П. В. Голубєва*), яку, за даними родини, через Другу Світову війну не закінчила[1]. У 1949 прибула до США, від 1955 – громадянка цієї країни. Вдосконалювала майстерність під кер. С. Крушельницької, Д. Березенця, О. Мартиненка, М. Зіглер, Б. Буша, Д. Джоша та Д. Пігорс.

Почала систематичну викл. діяльність з 1958. Від 1963 виступала у «Сант-Пол-опері» (Міннеаполіс, шт. Міннесота, США) у постановках опер «Продана наречена» Сметани, «Русалка» Дворжака та ін. в якості артистки та консультанта, на оперних сценах Вінніпеґа («Укр. театр»), Детройта та ін. Від 1969 – викл. Центру виконав. мистецтва Мак-Фейл при ун-ті в Міннеаполісі, де згодом було влаштовано тиждень її імені, консультант зі співу в шк. театрах.

[1] За іншими даними, закінчила у 1941. Див.: Лисенко І. М. Бринь Оксана // Енциклопедія сучасної України. — URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=37794.

Гастролювала містами США, Канади (Нью-Йорк – «Карнегі-Холл», 1972; Рочестер, Торонто).

У репертуарі – нар. пісні, твори укр. (Лисенко, Кос-Анатольський, Данькевич, Степовий) та зарубіж. (Бах, Бетховен, Шуберт, Шуман, Чайковський, Рахманінов, Мусоргський, Глінка, Оффенбах, Верді, Пуччіні, Ґуно, Белліні, Дворжак, Менотті) композиторів. Сольні оперні партії: Наталка («Наталка-Полтавка» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Мімі, Анжеліка («Богема», «Сестра Анжеліка» Пуччіні), Мікаела («Кармен» Бізе), Леонора («Трубадур» Верді). Виконувала сольні партії у «Missa solemnis», Дев'ятій симфонії Бетховена та ін. творах для хору, солістів та оркестру, співпрацювала з диригентами Р. Шоу, Ф. Брунелом, С. Скровачевським та ін. Записала платівку з піснями, створеними для неї сучасн. укр. композиторами – Китастим, Грудиним, Білогрудом та ін. (1972). Як активна громадська діячка й член культ.-просвіт. спілок та орг-цій влаштовувала численні концертні заходи, зокрема, до нац. укр. свят.

Авторка літ. мініатюр в укр. журналах Америки і Канади («Український голос», «Наше життя», «Жіночий світ»), у т. ч. оповідання «Сирітський цукор» про Голодомор в Україні; заст. редактора квартальника «Вісті», де вела відділ «Сторінка співака» та друкувала статті, огляди концертів, біографії артистів, музикантів.

Серед її учнів багато співаків та артистів високого рівня, напр., Гай Пол, артист «Бродвею» та Одрі Стоттлер – відома у світі оперна співачка.

Літ.: Концерт Оксани Бринь / Д. Гординська-Каранович // *Свобода. 1972. 3 листоп.*; День Оксани Бринь / В. Єрмоленко // *Свобода. 1985, 7 трав.*; Бринь Оксана / І. Лисенко // *Енциклопедія сучасної України / НАН України. Київ, 2004. Т. 3. С. 460*; Співачка О. Бринь розповідає про свої пляни на найближчу осінь / Л. Коленська // *Свобода. 1979, 26 черв.*; Українка, яка вчить американців співати // *Голос Америки. 31 жовт., 2005. URL : http://ukrainian.voanews.com/a/a-49-2005-10-31-voa2-86987332/225629.html.*; Oksana Bryn // *Star Tribune, april 11, 2015. URL : http://www.startribune.com/obituaries/detail/73752/?fullname=oksana-bryn.*; Liz Sawyer. Obituary: Oksana Bryn, opera singer and teacher // *Star Tribune, april 30, 2015. URL : http://www.startribune.com/obituary-oksana-bryn-opera-singer-and-teacher/302060721/.*

Я. О. Сердюк

БРІ́КНЕР Станіслав Алоїзович – піаніст, випускник (зі званням «вільний художник») С.-Петербурзької консерваторії. Від 1896 викладав у Харків. муз. уч-щі (згодом і консерваторії), набувши вже неабиякого досвіду на посаді проф. Варшавського муз. ін-ту. Викладав також у Харків. ін-ті шляхетних дівчат. Популярності піаніста у місті та поза його межами сприяли численні концерти виступи у ансамблі з власною ученицею *Є. Ф. Нібур*. Фортепіан. дует концертував у Харкові, Варшаві, С.-Петербурзі та ін. містах Рос. імперії. Серед учнів С. А. Брікнера – *С. С. Богатирьов* – фундатор харків. теоретико-композиторської школи.

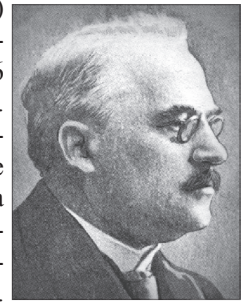

Літ.: Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст. : [монографія] / О. В. Кононова. Харків : Основа, 2004. 175 с.; Кононова Е. В. Музыкальное прошлое

Харькова и РМО / Е. В. Кононова // Русское музыкальное общество (1859–1917): История отделений. М., 2012. С. 115–147.

БРІНКБО́К Карл Францевич – виконавець-мультіінструменталіст, педагог. Перший викладач Харків. консерваторії з класу фагота. Закінч. Амстердам. консерваторію. Від 1911 викладав у Харків. муз. уч-щі ІРМТ в класах фагота і контрабаса; у 1917–1920 (до від'їзду за кордон) очолював кл. фагота в консерваторії. За свідоцтвом його учня *К. Н. Білоцерківського*, він майстерно володів багатьма духовими і струнними інструментами, наслідуючи традиції виконавської культури Бароко.

БУГАЄ́ВСЬКИЙ Олександр Михайлович (1.01.1946, Одеса – 30.10.2001, Одеса) – піаніст, концертний виконавець, викладач. Засл. діяч мистецтв України (1999). Доц. (1988). Лауреат Респ. конкурсу піаністів (Київ, 1972). Закінч. Одеську ССМШ ім. П. С. Столярського по кл. ф-но В. В. Марданової (1954–1964); фортепіан. ф-т Одес. консерваторії ім. А. В. Нежданової (1969; кл. І. І. Сухомлинова). У 1969 вступив до аспірантури Київ. консерваторії, та був того ж року призваний до дійсної військ. служби (Ансамбль пісні й пляски Одеського ВО). По закінч. служби навчався в аспірантуру при Київ. консерваторії (1970–1972 під кер. Т. П. Кравченко).

Від 9.02.1973 до 28.08.1976 – ст. викл. каф. спец. ф-но ХДІМ ім. І. П. Котляревського, куди був направлений по закінч. аспірантури за держ. розподілом. Далі працював у Одес. консерваторії: від 1976 – викл., 1988 – доц., 1996 – на посаді проф. каф. спец. ф-но. Виступав із сольними концертами в Україні та зарубіжжі (Китай, Німеччина, Росія); виконання концертних програм відзначалося романтичною витонченістю інтерпретацій. Його майстер-класи в муз. уч-щах України (Київ, Кіровоград, Кривий Ріг) і консерваторіях Китаю (Пекін, Шанхай) здобули високу оцінку, зокрема, він був нагороджений М-вом просвіти Китаю медаллю та дипломом кращого інозем. фахівця. Серед його учнів понад 15 лауреатів міжнар. і нац. конкурсів: С. Тираспольський, С. Уриваєва, Є. Єгоров, К. Арнаутова, Ж. Калмакан, І. Парада, М. Радюшина та ін. Ініціатор та активний учасник створеного на базі фортепіан. ф-ту ОНМА Міжнар. конкурсу пам'яті Е. Гілельса (входить до Міжнар. каталогу фортепіан. конкурсів).

Мав наук.-метод. та ін. публікації, зокрема, метод. рекомендації до вивчення Першої та Другої фортепіанних сонат Д. Шостаковича (Одеса, 1987, 1988); дослідження стилістики фортепіан. творів Ф. Шуберта, Н. Метнера та ін.

Літ.: [Особиста справа Бугаєвського О. М.] *Архів ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Уволенные сотрудники. 1975–1978. Т. 1. А–В. [Дело] № 29;* Історія кафедри спеціального фортепіано *// Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової. Офіційний сайт. URL : http://odma.edu.ua/about/history/special_piano;* Конькова Г. В. Бугаєвський Олександр Михайлович / Г. В. Конькова *// ЕСУ / Культура / Б. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=36425.*

БУГАМЕ́ЛЛІ Федеріко Алессандро (1876–1949) – видатний співак, піаніст, диригент, композитор. Один з перших майстрів вокальної педагогіки, які створили фундамент

для подальшого розвитку Харків. вокальної школи. Випускник Болонської консерваторії, він навчався у класах співу (У. Мазетті, Крешентіні), ф-но (Ф. Бузоні), композиції (П. Масканьї). У 1901 був запрошений до Харкова І. І. Слатіним. Працював у Харкові до 1918 р.: брав участь у концертах як диригент, піаніст; викладав сольний спів, італійську мову, елементарну теорію музики, гармонію, сольфеджіо, інструментування, контрапункт. За його активною участю проводилась реорганізація Муз. уч-ща в Консерваторію. Кращі випускники Ф. А. Бугамеллі: *Е. Межерауп* – засл. арт. РРФСР, солістка Великого театру СРСР; І. Арбенін – соліст оперного т-ру Зіміна у Москві; І. Шведов – засл. артист України, соліст Київ. оперного театру; П. Голубєв – засл. діяч мистецтв України, професор, один з фундаторів харків. вокальної школи.

Літ.: Цуркан Л. Вірність традиціям: кафедра сольного співу / Л. Г. Цуркан // *Pro Domo Mea : нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків : Харків. держ. у-нт мистецтв ім. І. П. Котляревського, 2007. С. 57.*

БУДНЄ́ВИЧ Віктор Георгієвич (21.11.1891, с. Мечет (нині Грушківка) Полтав. обл., – 20. 10.1957, м. Чернівці). Засл. артист України (1931). Нагороджений медалями «За доблестный труд в ВОВ» та «За победу над Германией» (1945).

Закінч. юрид. ф-т Київ. держ. ун-ту (1916) та вок. ф-т Київ. держ. консерваторії по кл. В. Цвєткова за спец. «соліст-вокаліст» (1916).

Від 1917 – соліст оперних театрів міст Одеси, Києва, Москви, Свердловська. У 1922–1951 – соліст Харків. т-ру опери та балета. З 1937 суміщав роботу соліста з роботою режисера-постановника. У 1944–1948 – голов. реж. ХАТОБ, за сумісництвом – реж. оперного класу та викл. дисципліни «Акторська майстерність» на вок. ф-ті ХДК. Від 1951 – худож. керівник Чернівецької філармонії.

Як ведучий бас-баритон оперних театрів виконав біля 60 партій свого амплуа – Грязного («Царева наречена» М. Римського-Корсакова), князя Ігора (в однойменній опері О. Бородіна), Ескамільо («Кармен» Ж. Бізе), Шакловитого («Хованщина» М. Мусоргського), Вольфрама («Тангейзер» Р. Вагнера), Скарпіо («Тоска» Дж. Пуччіні) та ін. В оперній студії В. Г. Буднєвич був режисером-постановником перших післявоєнних вистав – «Алєко» С. Рахманінова та «Іоланти» П. Чайковського (1947).

Як головний реж. ХАТОБ митець поставив опери «Іван Сусанін» М. Глінки, «Кармен» Ж. Бізе та «Наймичка» М. Вериківського. Більш ніж 30-річна практика В. Г. Буднєвича в оперних театрах в якості ведучого бас-баритона стала тим неоціненим багажем, який він реалізував в своїй педагогічній діяльності.

Літ.: Шевченковский словарь : В 2 т. / Институт литературы имени Т. Г. Шевченко НАН УССР. М. : Главная редакция УСЭ, 1978; Кучер Л. І. Кафедра оперної підготовки / Л. І. Кучер// Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков. 1992. С. 249–250.

Л. І. Кучер

БУДЯ́НСЬКИЙ Михайло Петрович (15.03.1905, Кіровоград, тепер Кропивницький – 6.02.1993, Харків) – оперно-симфонічний диригент.

Закінч. теорет. відділ Харків. муз.-драм. ін-ту по кл. диригування Я. А. Розенштейна та Г. Б. Адлера за фахом «диригент опери та симф. оркестру» (1933).

У 1933–1940 та 1953–1954 – диригент Харків. т-ру опери та балету; у 1940–1941 – диригент симф. оркестру Харків. обл. радіокомітету. Під час війни, у 1941–1946 – офіцер Радян. армії. У 1946–1949 та 1950–1953 – диригент оперної студії ХДК; у 1955–1985 – викл. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського.

В оперній студії ХДК М. Будянський диригував оперою «Алєко» С. Рахманінова, «Іоланта» П. Чайковського, сценами з опери П. Чайковського «Євгеній Онєгін», поставленими в 1947. В рецензії на спектакль «Іоланта» газ. «Красное знамя» писала: «Постановка “Иоланты” оказалась настолько удачной, что может, пожалуй, соперничать с иными постановками своего старшего собрата».

Літ.: Кучер Л. И. Кафедра оперной подготовки / Л. И. Кучер // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 251*; Кучер Л. Анотований каталог вистав оперної студії Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / Л. Кучер // *Харків : Вид-во «С. А. М.», 2012. С. 12*.

БУКІ́НІК Ісаак Овсійович (1867, Харків – 1942, там само) – скрипаль, педагог. Брат відомого віолончеліста *М. О. Букініка*.

Закінч. Харків. муз. уч-ще ІРМТ по класу скрипки (1887).

Викладав в Сумській гімназії музичні дисципліни, пізніше працював в Баку та Одесі – концертмейстером в оркестрі Одес. оперного т-ру. У 1893 був викликаний *І. І. Слатіним* із Сум до Харкова з нагоди прибуття у місто П. І. Чайковського та грав в оркестрі під його керуванням. Ця подія стала приводом для створення ним нарису «Концерти П. І. Чайковського в Харкові» (вид. у зб. «Спогади про П. І. Чайковського», М., 1962) та, ймовірно, біограф. нарису «І. Слатін» (вид. у СПб., 1896). Згодом, залишившись у Харкові, І. Букінік відкрив приватну муз. школу, яка існувала до 1917. Після 1895 був постійним учасником струнного квартету ІРМТ під орудою скрипаля *К. Горського*, де виконував партію другої скрипки або альта. Від 1918 викладав у Харків. консерваторії; опублікував методику скрипкової гри. Його авторитет в місті як педагога і музиканта був високим. В період між двома війнами він працював також в оркестрах міста – був першою скрипкою в оркестрі т-ру оперети і цирку і другою – в симфонічному. Трагічно загинув під час німецької окупації Харкова: був заарештований як єврей та розстріляний у Дробицькому ярі.

Літ.: Гинзбург Л. С. Букиник Михаил Евсеевич / Л. С. Гинзбург // *Музыкальная энциклопедия. В 6 т. Т. 1. М. : Совет. Энциклопедия, 1973. Стб. 600;* Берлин В. Харьковчанин… музыкант… страдалец… / Валерий Берлин / *Клуб знаменитых харьковчан // «Дайджест Е». 2002. № 9(38).*

Упоряд. Л. В. Русакова

БУКІ́НІК Михайло Овсійович (29.10/10.11.1872, Дубно Рівнен. обл. – 1947, США) – віолончеліст, викладач. Брат скрипаля *Ісаака Букініка*.

Закінч. Харків. муз. уч-ще при ІРМТ (1890) у кл. *А. Глена*, та під його ж керівництвом – Москов. консер-

ваторію (1895), куди поїхав слідом за своїм вчителем. Ще у роки навчання увійшов до гуртка студентів і випускників консерваторії, що об'єднався навколо О. Гольденвейзера; багато концертував, переважно у складі камерних ансамблів (із С. Танєєвим, К. Ігумновим, О. Гольденвейзером, А. Гедике, В. Ландовською та ін.); був першим виконавцем «Елегійного тріо» № 2 С. Рахманінова, присвяч. пам'яті П. Чайковського (з О. Гольденвейзером і К. Сараджевим); пізніше звернувся до цього періоду у спогадах «Молодий Рахманінов» (в зб. «Пам'яті Рахманінова», Нью-Йорк, 1946).

В кінці 1890-х гастролював по Росії з оркестром під кер. Д. Ахшарумова. У 1899–1904 вів класи віолончелі в Муз. уч-щі Саратов. відділення ІРМТ та в Маріїнському ін-ті шляхетних дівчат, беручи активну участь у мистец. житті Саратова, зокрема, організував «Вечір нового мистецтва» за участю поета К. Бальмонта, художників П. Уткіна і П. Кузнєцова (1904); здружився з художником В. Борисовим-Мусатовим, підтримував його, популяризуючи його творчість.

У 1904–1906 жив і концертував в Німеччині, Франції та Швейцарії, пропагуючи рос. музику. З 1906 викладав в уч-щі сестер Гнесіних і Народній консерваторії (1907–18) в Москві, виступав у складі різних камер. ансамблів в концертах ІРМТ, Гуртка любителів рос. музики; брав участь в організації Т-ва поширення камер. музики і Т-ва оркестр. музикантів.

У 1919–1922 М. Букінік був професором Харків. консерваторії. У 1922 емігрував і відтоді жив в США.

Автор творів для віолончелі, з яких найбільш популярні «Чотири концертних етюди», «Десять прелюдій для віолончелі соло». Крім того, йому належать віолончельні транскрипції п'єс П. І. Чайковського, А. Г. Рубінштейна, В. С. Калінникова, Е. Ф. Направника та ін.

Також виступав як муз. критик на сторінках «Російської муз. газети», журн. «Муз. труженик» , газ. «Саратовский листок».

Літ.: Гинзбург Л. С. Букиник Михаил Евсеевич / Л. С. Гинзбург // *Музыкальная энциклопедия. В 6 т. Т. 1. М. : Совет. энциклопедия, 1973. Стб. 600;* «Наш Старик»: Александр Гольденвейзер и Московская консерватория : сб. М. : Центр гуманитарных инициатив. Университетская книга, 2015. 704 с. (Сер. «Письмена времени»). С. 440, 444–45, 455, 457, 463–65, 468, 470–73, 620.

Упоряд. Л. В. Русакова

БУЛГА́КОВ Лев Миколайович (1920–2005, м. Харків) – композитор, музикознавець. Доц. (1982). Чл. НСКУ (1962). Як учасник ІІ Світ. війни. нагороджений орденами та медалями. Закінч. військово-диригентський ф-т Москов. (1942) і теоретико-композиторський ф-т Харків. консерваторії (1949; кл. композиції *С. С. Богатирьова* та *М. Д. Тіца*).

У 1949–59 – викл. ХССМШ-і; від 1959 – ст. викл., від 1970 – в. о. доц., у 1982–1996 – доц. каф. теорії музики ХДІМ. Продовжував традиції харків. композит. і теорет. шкіл в галузі поліфонії та гармонії. Пед. діяльність Л. Булгакова відрізнялась високою якістю на усіх етапах підготовки музикантів: як учнів ХССМШ-і, так і студентів. Значну увагу приділяв методиці викладання муз.-теорет. дисциплін, що знайшло відбиття в його наук.-метод. працях, навч. посібниках.

Серед муз. творів Л. М. Булгакова – 2 хорові кантати, струн. квартет,

ряд фортепіан. та камерних п'єс, хорів і вок. циклів (на вірші В. Солодухіна, М. Дорізо, А. Маркова, Л. Татьянічевої), обр. нар. пісень, музика до театральних постановок.

Серед найбільш відомих випускників Л. М. Булгакова – канд. мистецтвознавства, докторант ХНУМ ім. І. П. Котляревського *Г. І. Ганзбург*.

Основні праці: Музичні диктанти. Мелодії для гармонізації (у співав. з П. П. Калашником). К. : Муз. Україна, 1982; Хрестоматія з сольфеджіо для вокалістів; Деякі особливості народної поліфонії та її використання в хорових творах радянських композиторів; Основні прийоми мелодичної фігурації та їх практичне використання: методичні рекомендації для виконавських факультетів з курсу поліфонії. Х. : ХІМ, 1998. 24 с.

Н. Л. Очеретовська

В

ВАЛА́ЙТІС Володи́мир Анто́нович (1923–1987) – радянський оперний співак (баритон). Засл. артист РРФСР (1965). Нар. артист РСФСР (1973). Має держ. нагороди, серед них – Орден Вітчизн. війни ІІ ступ.

Закінч. середню школу перед початком Великої Вітчизн. війни. Був мобілізований, у листоп. 1942, після прискореного річного курсу навчання у Харків. військ. авіац. уч-щі зв'язку, евакуйованому в Ташкент, відбув на фронт в званні молодш. лейтенанта. У складі 26-го полку зв'язківців 17-ї повітряної армії генерала С. Красовського, командуючи радіовзводом, пройшов від Сталінграда до Відня. Часто співав для однополчан, що називали його «наш Шаляпін»; в 1944 – перед Військ. радою фронту, був схвалений головнокомандувачем Ф. Толбухіним.

Після закінчення війни став солістом Ансамблю пісні і танцю 3-го Українського фронту. У 1946 був прийнятий в Харків. консерваторію, але з ансамблю його не відпустили (залишався до 1952 в армії).

У 1957 закінч. вок. ф-т Харків. консерваторії (кл. *П. В. Голубєва*). Того ж року був прийнятий в стажерську групу Великого театру, незабаром став солістом. Від 1980 завідував стажерською групой театру. В його репертуарі – 25 оперних партій; виступал також як концертний співак. Є першим виконавцем сольної партії баритону в «Реквіємі» Д. Кабалевського.

Літ.: Валайтис Владимир Антонович // Маршкова Т. И., Рыбакова Л. Д. Большой театр. Золотые голоса. М. : Алгоритм, 2011. С. 47–155.

ВЕ́СКЕ Тамара Яківна (01.04.1914, Ревель, нині Таллінн, Естонія) – 10.08.2005, Харків) – співачка (лірико-драм. сопрано), видатний вокальний педагог. Засл. діяч мистецтв України (1979). Проф. (1980). Нагороджж. премією ім. О. Масельського (2000); орденами Богдана Хмельницького (2003), «За заслуги» ІІІ ступеня (2004). Лауреат премії «Народне визнання» (в номінації «За безкорисне служіння мистецтву»); військ. орденами – Вітчизняної війни ІІ ступеня, «Знак пошани»,

медалями «За Победу над Германией в Великой Отечественной войне», «30 лет Советской Армии и Флота», «50 лет Вооруженным силам СССР», «За доблестный труд»; численними грамотами М-ва культури СРСР та України.

Випускниця вок. ф-ту ХДК (1949, кл. проф. М. І. Михайлова). До цього навчалась у Харків. фарм. ін-ті (від. 1930) та Вечірній муз. шк. робочої молоді (1933–1937, кл. вокалу викл. Новського).

У роки Великої Вітчизн. війни була на фронті, служила у прифронтовому шпиталі. До 1948 служила в лавах Радянської армії (хімік фронт. лабораторії 428, нач. лаб. 2862, ст. лейтенант мед. служби).

У 1949–1952 обіймала посаду директора ХМУ. Від 1952 до кінця життя працювала в ХДК: 1950–1965 – викл. сольного співу; 1956–57 – зав. каф. сольного співу Харківської державної консерваторії; 1967 – присвоєно вчене звання доцента; 1968–1987 – зав. каф. сольного співу ХДІМ; 1988–89 – проректор по навч. роботі; 1989–2005 – проф. на каф. сольного співу Харків. ін-ту, згодом – ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського.

Випускники класу проф. Т. Я. Веске. ***Нар. артисти СРСР:*** Ю. Богатіков, соліст Ялтинської філармонії; Н. Ткаченко, лауреат міжнар. конкурсу ім. М. Глінки, солістка Москов. філармонії; *Г. Ципола*, лауреат міжнар. «Мадам Батерфляй» (Токіо, 1972), ім. М. Глінки, солістка Нац. опери України ім. Т. Шевченка. ***Нар. артисти України:*** солісти Нац. опери України ім. Т. Шевченка В. Трішин, В. Третяк, Г. Горюшко, А. Востряков – проф. НМАУ ім. П. Чайковського; *В. Болдирєв* – лауреат міжнар. конкурсів ім. М. Глінки, «Мін-он» (Японія), соліст ХНАТОБ ім. М. Лисенка, проф. ХНУМ, Х. Ширінський – лауреат міжнар. конкурсу ім. М. Глінки, соліст Херсон. обл. філармонії. ***Нар. артисти Росії:*** Л. Сергієнко – лауреат міжнар. конкурсів ім. М. Глінки (в Женеві), ім. П. Чайковського, солістка Великого т-ру Росії, В. Верестников – соліст Великого т-ру Росії. ***Засл. артисти України:*** А. Резілова – солістка ХНАТОБ ім. М. Лисенка, проф. ХНУМ, А. Гроза – соліст ХНАТОБ, проф. ХНУМ; А. Шуляк – соліст ХНАТОБ, В. Підсадний – соліст Харків. акад. т-ру муз. комедії, доц. ХНУМ, Т. Томчук – солістка Харків. філармонії, доц. ХНУМ, Ю. Данильчишин – соліст Харків. філармонії, ст. викл. ХДАК, Л. Кудрич – солістка Харків. філармонії, доц. ХДАК, В. Луцюк – соліст Маріїнського т-ру С.-Петербургу та Берлін. опери, Д. Попов – соліст Нац. опери України ім. Т. Шевченка, О. Летенко – соліст Харків. філармонії. ***Засл. діячі мистецтв України:*** Н. Говорухіна – доцент ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Літ.: Говорухина Н. О. Тамара Яковлевна Веске / Н. О. Говорухина // Биография и библиография выдающихся музыкантов. Харьков, 2007; Цуркан Л. Вірність традиціям: кафедра сольного співу / Л. Цуркан // *Pro Domo Mea : нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків : ХДУМ ім. І. П. Котляревського, 2007. С. 59–60.*

Г

ГАЙДАМА́КА Петро Данилович (29.06/12.07.1907, с. Іванівка Ізюм. повіту Харків. губ., нині р-н

м. Краматорськ Донец. обл. – 7.09.1981, Харків) – композитор, диригент. Засл. діяч мистецтв УРСР (1967), нар. артист УРСР (1977). Голова Харків. відділення СКУ (1949–1981). Закінч. Харків. консерваторію (1938, кл. композиції *С. С. Богатирьова* і *М. Тіца*, кл. диригування *В. Тольби*) з кваліф. диригента симф. оркестру.

Працював диригентом і голов. ред. муз. мовлення Харків. обл. радіо (1938–1941); під час війни – диригентом, заст. голов. ред. муз. мовлення Укр. Радіо (радіостанція «Тарас Шевченко») в Саратові, РФ (1941–1943); головою радіокомітету, згодом – директором ХАТОБ (1943–1946), худож. керівником Харків. обл. філармонії (1951–1967).

Автор численних муз. творів, в яких нац. основа поєднується із пізньоромантичною стилістикою. Ім'я композитора носить харківська ДМШ № 8.

Основні твори: **вок.-симфонічні:** Кантата-симфонія «Пісні серця» (сл. В. Сосюри, 1965), «Краю мій» (сл. М. Рильського, В. Бичка, І. Муратова, 1967); **для симф. орк.:** сюїта «Молоді літа» (1935), «Партизанська симфонія (1946); **для струн. орк., фл., гобоя, кл., фаготів, арфи і литавр:** Партита (1972), Концерт для гобоя з оркестром (1975), Концерт для балалайки з оркестром (1966); **для орк. нар. інструментів:** Думка-шумка (1961); **скрипки з ф-но:** Рапсодія (1968); **кантати:** Про рідну матір (1950), Ленін йде по планеті (1969); **п'єси для фортепіано; хори:** Дві берези білі (1954), «Дума про Богдана Хмеля» (сл. І. Цюпи); «Калинонька» (сл. А. М'ястківського); **вок. цикли:** «Дніпрові сонети» (сл. Д. Луценка, 1964), «Мелодії» (сл. Лесі Українки, 1948), «Дівочі листи» (сл. В. Ткаченко та І. Муратова) та ін.; **романси, пісні, обробки нар. пісень; музика до радіовистав**.

Літ.: Гайдамака Петр Данилович // *Композиторы Советской Украины. Справочник. К. : Мистецтво, 1951;* Лисенко Л. «У музиці – биття народного серця…» / Л. Лисенко // *Музика. 1987. № 6*; Муха А. Композитори України та української діаспори. К., 2004; Муха А. І. Гайдамака Петро Данилович [Електрон. ресурс] / А. І. Муха // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України / Культура / Г. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=28205.*

ГА́НЗБУРГ Ізра́їль Григорович (5.10.1923, Ромни – 7.10.1995, Харків) – тромбоніст. Батько музикознавця *Г. І. Ганзбурга.* Чл. Всеукр. муз. спілки (1995). Нагороджений Орденом Вітчизняної війни II ступеня, медалями «За відвагу», «За бойові заслуги», «За оборону Сталінграда», «За взяття Берліна», «За перемогу над Німеччиною».

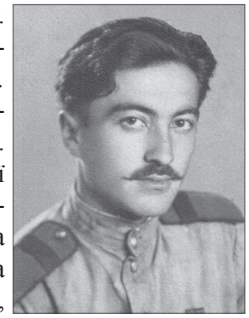

Закінч. ф-т оркестр. духових інструментів ХДК (1952, кл. М. О. Кашиця та В. О. Туського).

У 1941–1945 – учасник Великої Вітчизн. війни, бойових дій (командир відділення 341 стрілецького полку 64 стрілец. дивізії, старшина муз. взводу 399 артилерійської бригади 82 стрілец. дивізії). Музикант та диригент військових оркестрів (1942–1950).

Після демобілізації – артист оркестру оперної студії ХДК (1950–1953), соліст оркестру ХДАТОБ ім. М. Лисенка (1953–1978), викл. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1953–1995)

та ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1973–1978) по класам тромбона, туби, інструментознавства, інструментовки, методики викладання гри на духових інструментах. У 1950–1980-х організатор та диригент чисельних духових оркестрів (зокрема, оркестру Харків. авіац. ін-ту).

Автор перекладень класичних творів для дух. оркестру, окремих дух. інструментів, ансамблів.

Літ.: Кравець В. Ф. Ганзбург Ізраїль Григорович / В. Ф. Кравець // *Українська музична енциклопедія. Т. 1. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2006. С. 438.;* Шумакова Н. Вспомним о музыканте-фронтовике // *Шалом. 2002. № 6. Июнь. С. 2.*

ГЕК (Heck) Гуго Альбертович (вересень 1861, Магдебург, Німеччина – 3.03.1935, Москва) – гобоїст, кларнетист, педагог, засновник харків. гобойної школи. Проф. (1926). Закінч. Народне уч-ще і Муз. школу в Магдебурзі (1879), працював в оперном і симф. оркестрах міста. У 1885-х переїхав до Росії, грав у багатьох провінційних оркестрах; у 1885–89 – гобоїст Тіфліської опери і викладач муз. уч-ща. Від 1890 і до 1917 Г. Гек вів клас гобоя в Харків. муз. уч-щі ІРМТ працював в оркестрі оперного театру. Музикант віртуозно володів не тільки гобоєм і англ. ріжком (збереглося свідоцтво про виконання ним соло останнього в «Туонельському лебеді» Я. Сібеліуса), но також брав участь у складі багатьох ансамблів як кларнетист. У 1917–1920 Г. Гек – проф. Харків. консерваторії, його великою заслугою стала організація в ній класів гобоя. У 1920 Г. Гек був запрошений очолити гобойний клас у Москов. консерваторії, де він і працював до 1935. Чудовий виконавець, він був вимогливим педагогом, непримиренно боровся з проявами вульгарності і дилетантизму в музиці. Заняття його відрізнялися продуманістю, суворою послідовністю. Серед учнів Г. Гека – С. Асоян, М. Іванов, Я. Куклес, Л. Славинський, К. Юдин.

Літ.: Гек Гуго Альбертович // *Музыкальная энциклопедия. В 6 т. Т. 1 / гл. ред. Ю. В. Келдыш. М. : Совет. энциклопедия, 1973. Стб. 948;* Богданов В. О. Школа виконавської майстерності: кафедра оркестрових духових інструментів / В. О. Богданов // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х. : Харків. держ. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського, 2007. С. 86–87*; Карелова В. Ю. Харьковская школа гобоя: история и методика (последняя четверть XVIII – начало XX ст.) // *Музично-театральне мистецтво. 2011. № 8. С. 150.*

За В. О. Богдановим

ГЕЛЬФГА́Т Гаррі Лазаревич (26.VII.1932, Харків – 25.XI.2013, Тель-Авів, Ізраїль) – піаніст, педагог. Лауреат III премії Міжресп. (Україна – Молдова) конкурсу музикантів-виконавців (1960), дипломант Респ. конкурсу ім. М. Лисенка (1962); отримав спеціальну премію СКУ за краще виконання творів сучас. укр. композиторів.

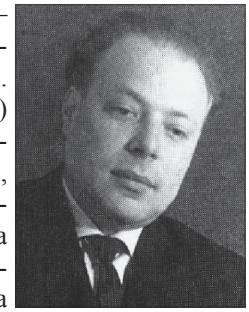

Закінч. (з відзнакою) муз. десятирічку (нині ХССМШ-і) у 1950

та був прийнятий на ІІ курс ХДК, яку також закінчив з відзнакою (1954, кл. проф. *Н. Б. Ландесман* та *М. С. Хазановського*).

Працював концертмейстером і солістом Чернівецької обл. філармонії (1955–1956), де набув виконавського досвіду, виступаючи по лінії гастрольного бюро СРСР у багатьох містах європ. частини колишньої держави. Виказав себе обдарованим інтерпретатором класич. та сучас. репертуару. З успіхом виступав і у камер. ансамблі: тривалий час існувало відоме фортепіанне тріо у складі Г. Гельфгата, *А. Юр'єва, Г. Авер'янова*, яке було популярним у слухачів. Від 1954 по 1971 відбулося понад 350 концертів за участю піаніста у 40 містах СРСР, було здійснено чимало записів на Харків. та Респ. радіо.

Від 1957 до 1973 (потім ще кілька років за сумісництвом) працював на каф. спеціального ф-но ХДІМ, у 1973 перейшов на постійну роботу на посаді зав. фортепіан. відділу ХССМШ-і. Пед. діяльність Г. Л. Гельфгата була відмічена значними досягненнями. У ХДІМ та у ХССМШ-і в його кл. навчалися майбутні викладачі ун-ту, а також лауреати респ. та міжнар. конкурсів: *О. Б. Гнатовська, І. Денисенко*, Ю. Федулаєва, Н. Золотих, Є. Морозов, О. Романовський, І. Ірха, А. Цигічко, К. Титова та ін. У 1990-х Г. Л. Гельфгат емігрував в Ізраїль.

М. С. Чернявська

ГЕ́НІКА Ростислав Володимирович (27.09.1859, Корчевський повіт Тверської губ. – 9.12.1942, Угорщина) – піаніст, теоретик фортепіан. мистецтва, професор. Закінч. Москов. консерваторію по кл. ф-но М. Рубінштейна; по кл. гармонії, оркестрування та вільних форм композиції навчався у П. І. Чайковського. Своїм

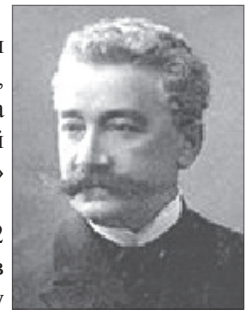

геніальним вчителям присвятив спогади, що вийшли друком на сторінках «Русской музыкальной газеты» (1916).

Від 1880 до 1922 Р. Геніка працював у Харкові – спочатку у Муз. класах, потім у Муз. уч-щі, де суміщав основні сфери своєї діяльності – педагогічну, виконавську, лекторсько-просвітницьку, науково і організаційну. З травня 1917 – проф. Харків. консерваторії. Від 1922 до 1942(?) жив і працював у Європі.

Серед його учнів – Ілля Слатін (син *І. І. Слатіна*), котрий деякий час виступав із видатним віолончелістом *Є. Я. Білоусовим*. Втім перевагу Ілля надав професії батька і у 1912–1918 був помічником М. М. Іполітова-Іванова, диригентом опер. та оркестр. класів Москов. консерваторії. Вихованець Р. В. Геніки М. Ю. Розенфельд викладав у щойно відкритій Харків. консерваторії. М. В. Ястремська – мати майбутніх професорів ХДК (ХДІМ) *Марії* та *Наталії Єщенко* вивчала під кер. Р. В. Геніки курс історії музики.

Від 1894 до 1918 Р. Геніка – постійний кор. «Російської музичної газети», де було опубліковано понад 100 його рецензій на «музичні зібрання» у Харкові цього періоду. З 1898 першим почав практикувати у Харкові форму лекцій-концертів, започатковану А. Рубінштейном у Петербурзі. Їх зміст відповідав наук. розвідкам автора у галузі фортепіан. мистецтва. У Харків. відділенні ІРМТ Р. Геніка вів клас спеціального ф-но, читав курс історії музики, виступав із сольними, камер. та симф. програмами, концертами-лекціями про творчість

композиторів доби Бароко, віденських класиків, Р. Шумана, А. Рубінштейна, П. Чайковського, скандинав. композиторів та ін. Блискуче розповідаючи про видатних митців і їх спадщину, він ілюстрував свої лекції, тексти яких повністю друкувалися на сторінках «РМГ», а потім виходили окремими тиражами у цьому ж видавництві.

Р. Геніка став першим за часів царської Росії теоретиком фортепіан. мистецтва. Його перу належать фундаментальні праці з історії розвитку зарубіж. та рос. фортепіан. виконавства.

Творчі роботи: транскрипції на мотиви з «Парсифалю» Р. Вагнера; фортепіанне перекладення «Арабського танцю» з «Лускунчика» П. Чайковського; фантазія «Пучина» на мотив Е. Гріга; «Концертний парафраз» для ф-но на мотив з музики П. Чайковського до п'єси О. Островського «Снігуронька», п'єси малої форми.

Основні праці: История фортепиано в связи с историей фортепианной виртуозности и литературы, с изображением старинных инструментов. Ч. 1. Эпоха Бетховена. М. : Юргенсон, 1896. 216 с.; Бетховен. Значение его творчества в области фортепианной композиции. СПб, 1899. 82 с.; Из летописей фортепиано: муз.-ист.очерки. СПб, 1905. 169 с.; Шуман и его фортепианное творчество. СПб, 1907. 142 с.; Фортепианное творчество П. Чайковського. СПб, 1908. 101 с.; Очерки истории музики. СПб, 1909. 324 с.; Из консерваторських воспоминаний (1871–1879) // *Воспоминания о П. И. Чайковском. М, 1962. С. 147–153.*; Н. Рубинштейн и П. Чайковский // *Воспоминания о Московской консерватории. М., 1966. С. 48–65*. Фортепіанна творчість А. Г. Рубінштейна. М., 1918.

Літ.: Кононова Е. В. Музикант-просвітитель / Е. В. Кононова // *Музика. 1984. №5. С. 33*; Кононова О. В. Сучасник П. К. Луценка Ростислав Володимирович Геніка / О. В. Кононова // *Павло Кіндратович Луценко і сучасність: зб. матеріалів Міжнар. наук. конф., 17–25 жовт. 2000 р. Харків, 2001. С. 25–33;* Кононова О. В. Просвітницька діяльність харківських піаністів останньої третини XIX–XX століть / О. В. Кононова // *Методологічні особливості формування професійних якостей студентів. Харків, 2004. С. 63–72;* Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст. : [монографія] / О. В. Кононова. Харків : Основа, 2004. 175 с.; Кононова О. В. Геніка Ростислав Володимирович / О. В. Кононова // *Енциклопедія Сучасної України. Київ, 2006. Т. 5. С. 462–463*; Кононова Е. В. Музыкальное прошлое Харькова и РМО / Е. В. Кононова // *Русское музыкальное общество (1859–1917): История отделений. М., 2012. С. 115–147;* Линник М. С. Н. Рубинштейн в воспоминаниях Р. Геники / М. С. Линник // *Вісн. Харків. держ. акад. дизайну та мистецтв / за ред. Даниленка В. Я. Харків, 2011. № 1. С. 200–202*; Линник М. С. Р. Геника и его роль в становлении и развитии музыкально-просветительской деятельности в Харькове конца XIX – начала XX вв. / М. С. Линник // *Вісн. Харків. держ. акад. дизайну та мистецтв / за ред. Даниленка В. Я. Харків, 2012. № 9. С. 155–157*; Линник М. С. Камерные концерты в Харькове сквозь призму публикаций корреспондента «Русской музыкальной газеты» Р. Геники (конец XIX – начало XX вв.) / М. С. Линник // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр / Харків. нац. унт мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2015. Вип. 42. С. 242–254*; Линник М. С. Р. Геника – корреспондент «Русской музыкальной газеты» в Харькове 1896–1916 гг. (рецензии на камерные и симфонические собрания) / М. С. Линник // *Южно-Российский*

музыкальный альманах / Ростов. гос. консерватория (акад.) им. С. В. Рахманинова. Ростов/н-Д., 2015. № 3. С. 43–50.

За матеріалами О. В. Кононової, М. С. Линник

ГЛЕН (фон) Альфред (Костянтин) Едмундович (1858, Ревель, тепер Таллінн, Естонія – 1927) – видатний віолончеліст. Навчався в С.-Петербур. консерваторії у К. Ю. Давидова (1877–1881).

Служив в оркестрі СПб. Італій. опери, концертував в Європі. Від 1884 до 1890 викладав в Харків. муз. уч-щі ІРМО, де керував віолончельним і квартетним класами, грав в квартеті, виступав як соліст і диригент. В 1888 організував студ. симф. оркестр при Харків. ун-ті, ставши його диригентом.

1890 був запрошений В. І. Сафоновим працювати у Москов. консерваторію, професором якої (згодом – помічником ректора) був до 1921. У 1890–1910 входив до складу квартету Москов. відділення ІРМТ. Від 1921 жив в Таллінні, де вів пед. та виконав. діяльність. Останні два роки життя (1925–27) – проф. консерваторії Кліндворта-Шарвенки в Берліні.

Блискучий віртуоз, ерудований музикант з високим смаком та органічним відчуттям природи інструмента, уважний до тонкощів фразування і найдрібніших деталей звучання, А. фон Глен з успіхом виступав у Лейпцигу, Дрездені, Вені, Парижі, Лондоні; грав у тріо з піаністами і композиторами С. І. Танєєвим, А. І. Зілоті, В. І. Сафоновим, скрипалями Л. С. Ауером, І. В. Гржималі та ін.

За планом А. фон Глена майстер Є. Ф. Вітачек виготовив тенор-віолу, інструмент, що використовували в своїх партитурах С. І. Танєєв, С. Н. Василенко, В. А. Золотарьов. А. фон Глену присвячені Елегіч. концерт для віолончелі з орк. Ю'ряна, п'єса «У Луганского озера» Давидова (1887) та ін.

Серед найбільш крупних учнів А. фон Глена – віолончелісти К. А. Мін'яр-Білоручев, К. Вілкомирський, Г. П. П'ятигорський, *М. Букіник*, композитор А. А. Крейн.

Літ.: Глен // *Риман Г. Музыкальный словарь : Пер. с 5-го немецкого издания / ред. Ю. Д. Энгель. М. : Муз. изд-во П. И. Юргенсона, 1901. Т. 1. С. 362*; Гинзбург Л. История виолончельносго искусства. Кн. 3. М., 1965. С. 214–223; Гинзбург Л. С. Глен Альфред (Константин) Эдмундович фон // *Музыкальная энциклопедия. В 6 т. Т. 1. М. : Совет. Энциклопедия, 1973. Стб. 1000;* Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст. : [монографія] / О. В. Кононова. Харків : Основа, 2004. 175 с.

ГМИ́РЯ Борис Романович (23.06.1903, м. Лебедин Харків. губ., нині Сум. обл. – 01.08.1969, Київ) – видатний український і радян. оперний і камерний співак (бас). Засл. артист Укр. РСР (1941). Нар. артист СРСР (1951). Лауреат Всесоюз. конкурсу вокалістів (II премія, Москва, 1939); Сталінської премії II ступеня (1952). Нагородж. Орденом Леніна (1960), медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.».

Родина Б. Гмирі була дуже бідною (батько був каменяром); співак з раннього дитинства працював, де доведеться – матросом на торгів. судах, кочегаром, вантажником в Се-

вастополі; недоїдав. Під час Голодомору 1932–33 років батько та сестра Б. Гмирі померли, матір співак дивом врятував.

Навчався Б. Гмиря на вечірньому рабфаці (1926–1930), в Харків. інженерно-будівел. ін-ті (1930–1935, закінч. з відзнакою), був аспірантом Харків. наук.-дослідного ін-ту споруд (1935–1936). У 1939 з відзнакою закінч. Харків. консерваторію (кл. вокала *П. В. Голубєва*). Водночас (від 1936) виступав на сцені Харків. т-ру опери та балету. У 1939–1957 (з перервою) – соліст Київ. т-ру опери та балету ім. Т. Шевченка. Від 19.09.1943 до 1.06.1944 року працював у Кам'янці-Подільському спочатку в переведеному сюди німцями Полтав. муз.-драм. т-рі, по приході Червоної армії – у міському муз.-драм. т-рі.

В репертуарі співака близько 40 оперних партій, понад 600 камер. творів, романсів, нар. пісень. Дав понад 3000 концертів, у яких виконував від 25 до 40 творів. Гастролював по містах СРСР та за кордоном: в Чехословачині (1955), Болгарії (1956), Польщі (1956), Китаї (1957), Угорщині, тодішній Югославії.

Протягом 1945–1982 в СРСР фірмою «Мелодія» було випущено 7 мільярдів примірників платівок із записами Б. Гмирі (220 найменувань). В серії платівок під рубрикою «Из сокровищницы мирового исполнительского искусства», записаній фірмою «Мелодія» у 80-ті рр. XX ст. спільно із франц. колегами, Україну представляв лише Б. Гмиря. У 1993 було створено фонд ім. Б Гмирі. Щорічно проводяться дитячі та юнацькі конкурси його імені; у 2004 засновано Міжнар. конкурс вокалістів ім. Б. Гмирі, який проходить раз у 3–4 роки. В ХНУМ ім. І. П. Котляревського встановлена меморіальна дошка на честь співака.

Оперні партії: Іван Сусанин, Руслан («Іван Сусанін», «Руслан і Людмила», М. Глінка), Борис Годунов («Борис Годунов», М. Мусоргський), Мельник («Русалка», О. Даргомижський), Гремін, Томський, Кочубей («Евгеній Онєгін», «Пікова дама», «Мазепа», П. Чайковський), Галицький («Князь Ігор», О. Бородін), Собакін, Сальєрі («Царева наречена», «Моцарт і Сальєрі», М. Римський-Корсаков), Мефістофель («Фауст», Ш. Гуно), Коллен («Богема,» Дж. Пуччіні), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Дж. Россіні), Нілаканта («Лакме», Л. Деліб), Тарас Бульба («Тарас Бульба», М. Лисенко), Султан («Запорожець за Дунаєм», С. Гулак-Артемовський), Кривоніс («Богдан Хмельницький», К. Данькевич), Фрол («В бурю», Т. Хреннікова) та ін.

Фільмографія: Концерт мастеров украинского искусства (фильм-концерт) 1952; Голубой огонёк-1962 (муз. фільм); Наймичка (фільм-опера), 1963.

Літ.: Голубєв П. В. Б. Р. Гмыря (записки пелагога). М., 1951; Стебун И. И. Борис Романович Гмыря. К., 1960; Кауфман Л. С. Гмыря Борис Романович / Л. С. Кауфман // *Музыкальная энциклопедия / Гл. ред. Ю. В. Келдыш. Т. 1. М. : Совет. энциклопедия, 1973. Стб. 1024*; Гмиря Борис Романович // *Українська радянська енциклопедія : у 12 тт. / гол. ред. М. П. Бажан. 2-ге вид. К. : Головна редакція УРЕ, 1979. Т. 3. С. 69*; Архимович Л. Б. Борис Гмиря (в оперному репертуарі) / Л. Б. Архимович. К., 1981; Гмиря Борис Романович // *Митці України: Енциклопедичний довідник. К., 1992. С. 164–165;* Борисевич С. Борис Гмиря у нашому місті: Архівні знахідки / Сергій Борисевич // *Подолянин плюс (Кам'янець-Подільський). 1994. 23 серп. С. 1;* Гмиря Борис // *Енциклопедія українознав-*

ства : Словникова частина : [в 11 т.] / Наук. т-во ім. Шевченка ; гол. ред. проф., д-р В. Кубійович. Париж ; Нью-Йорк : Молоде життя ; Львів ; Київ : Глобус, 1955–2003. Т. 1. С. 389; Гмиря Борис Романович // *Мистецтво України : біогр. довід. К., 1997. С. 156;* Бондарчук П. М. Гмиря Борис Романович // *Енциклопедія історії України. Т. 2. К., 2005. С. 126;* Великий Борис // *Мельничук Г. 1000 незабутніх імен України. К. : Школа, 2005. С. 217–219;* Жадько В. О. Некрополь на Байковій горі. К., 2008. С. 67, 114–116, 162, 267; Полішук Т. Борис Великий. Сорок років тому пішов у вічність легендарний український бас / Тетяна Поліщук // *День., 2009. 6 серп. URL : https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/boris-velikiy.*

ГНАТО́ВСЬКА Олена Борисівна (10.03.1949, м. Орел, Росія – 24.11.2007, Харків) – композитор і піаністка, викладач. Чл. НСКУ (1984).

Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського як піаністка (1974, кл. *Р. С. Горовиць*, *В. В. Захарченка* та *Г. Л. Гельфгата*) з кваліф. «викладач, концертмейстер»; як композитор (1979, кл. проф. *Д. Л. Клебанова*) з кваліф. «композитор, викл. муз.-теорет. дисциплін». У 1986 завершила навчання в асист.-стажуванні Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (кл. композиції нар. арт. України, проф. Ю. Я. Іщенка). Підвищувала кваліф. у Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (1979, 1990).

Від 1974 до 2007 працювала на каф. загального та спеціалізованого ф-но ХДІМ (ХДУМ): з 1974 – викл., 1986 – ст. викл., 1998 – доц. кафедри. Чл. журі міжнар. дитячих конкурсів піаністів, зокрема, Відкритого фестивалю польсько-укр. музики ім. К. Шимановського (Харків).

Виступала з клавірабендами з творів композиторів-класиків і романтиків (ХДІМ). Регулярно репрезентувала власну творчість у рамках наук.-творчих конференцій у ХДІМ (ХДУМ) та ВНЗ України й країн-сусідів (Дніпропетровськ, Луганськ, Одеса, Полтава, Вороніж, Мінськ, Москва, Саратов); неодноразово – на Пленумах і Міжнар. фестивалях НСКУ («Київ-Musik-Fest», «Музичні прем'єри сезону»), фестивалі Харків. орг. НСКУ «Музичні паралелі». Двічі відбулися її авторські концерти у Респ. Буд. композиторів (Київ), тричі – у ХДІМ (ХДУМ). Низка її творів вийшла у вид-ві «Муз. Україна». П'єса О. Гнатовської була обов'язковою на Респ. конкурсі камер. ансамблів (1987). Її твори виконували укр. музиканти – лауреати міжнар. та респ. конкурсів О. Алейніков, А. Василькова, *І. Денисенко*, Л. Попов, *І. Чернявський*, солістка Харків. обл. філармонії В. Орлова, *А. Амстибовський*, В. Васильєв-Лінецький, *О. Кононова*, С. Низькодуб, *К. Підпоринова*, В. Стогній, К. Тимофєєва, а також – А. Гулуа (США), С. Коїн (Ізраїль) та ін.

Основні публікації: «Поліфонічна сюїта» для фортепіано в 4 ч. [Ноти] // *Твори молодих композиторів України : Для ф-но. Київ : Муз. Україна, 1980. Вип. 6. С. 27–34;* «Ліричні сторінки» для фортепіано [Ноти]. Київ : Муз. Україна, 1988; Маленька прелюдія та фугета ; Дві прелюдії та фуги [Ноти] // *Поліфонічні п'єси : Для ф-но. Київ, 1986. С. 38–47;* Робота над поліфонією у класі загального фортепіано // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Вип. 13. Харків, ХДІМ, 2004. С. 110–122.*

Літ.: Бєлокур С. Н. Музика для дітей у творчості В. М. Птушкіна та О. Б. Гнатовської // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. Вип. 17. Харків, 2006. С. 36–48;* Стогній В. Т. Олена Борисівна Гнатовська / В. Т. Стогній. Харків : ХНУМ ім. І. П. Котляревського, 2013. 42 с.; Кононова О. В. Загальне та спеціалізоване фортепіано у мистецькому просторі України / О. В. Кононова // *Зб. ст. ЛНМА ім. М. В. Лисенка. Львів : СПОЛОМ, 2012. (Наукові збірки ЛНМА ім. М. В. Лисенка; вип. 27; серія : Виконавське мистецтво). С. 28–37;* Стогній В. Т. Поліфонічні твори Олени Гнатовської // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. Вип. 43 / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. Харків : С. А. М., 2015. С. 21–34*; Довідники НСКУ.

ГО́ЛУБЄВ Павло Васильович (16/28.06.1883, м. Бахмут, нині Артемівськ Донец. обл. – 03.03.1966, Харків) – укр. співак (баритон), педагог. Проф. (1939). Засл. діяч мистецтв України (1953). Нагородж. орденом «Знак пошани» (1960) за видатні заслуги в розвитку вок. мистецтва.

Закінч. Харків. муз. уч-ще ІРМТ з атестатом першого ступеню (1906, кл. проф. *Ф. Бугамеллі*). Після закінчення училища працював асистентом в кл. проф. *Ф. Бугамеллі*, вів активну концертну діяльність. Після від'їзду *Ф. Бугамеллі* в Італію (1920) прийняв його клас. Пройшов шлях від викл. Муз. уч-ща до проф. Харків. консерваторії. Окрім викладання в класі співу, за роки роботи у консерваторії обіймав різні адміністративні посади: зав. циклової комісії вок. ф-ту, зав. каф. сольного співу, декана вок. ф-ту, заст. директора ХДК з наук.-навч. роботи. Більше 20 років завідував кафедрою сольного співу ХДК. Був членом наук.-метод. ради по вок. освіті при М-ві культури СРСР. Відомий теоретик, автор метод. праць з питань вокального мистецтва.

Серед численних учнів П. В. Голубєва – нар. артисти СРСР *Борис Гмиря, Микола Манойло, Нонна Суржина*, нар. артист Росії Лаврентій Ярошенко, засл. артист України Дмитро Козинець, засл. артист РФ, композитор-співак Костянтин Богуславський, викладач-співак Василь Шевченко, засл. артист Дмитро Волков, співак Дмитро Раєв.

Основні праці: Советы молодым педагогам-вокалистам. Москва : Музгиз, 1956. 104 с. ; 1963. 87 с. [2-е изд., перераб. и доп.]; Борис Романович Гмыря [Текст] : записки педагога. Москва : Музгиз, 1959. 60 с. (Музыканты-исполнители).

Літ.: Голубєв Павло Васильович // *Український радянський енциклопедичний словник. Т. 1. К., 1966. С. 484;* Голубєв Павло Васильович // *Українська радянська енциклопедія : [в 12 тт.] / гол. ред. М. П. Бажан ; редкол.: О. К. Антонов та ін. 2-ге вид. Т. 3. К. : Голов. ред. УРЕ, 1979. С. 93;* Голубєв Павло Васильович // *Український радянський енциклопедичний словник. У 3-х т. Т. 1. 2-ге вид. К., 1986. С. 425;* Голубєв Павло Васильович // *Митці України: Енциклопедичний довідник / Упор.: М. Г. Лабінський, В. С. Мурза. За ред. А. В. Кудрицького. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1992. С. 172;* Голубєв Павло Васильович // *Мистецтво України: Біографічний довідник / Упор. А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський. За ред. А. В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. С. 163.*

ГО́ЛЬДІНГЕР Ноемі Юлія Юліївна (1920, Харків – 2004, Нью-Йорк, США) – піаністка, педагог.

У 1928 почала займатися музикою з матір'ю, Алісою Миколаївною Гольдінгер (випускницею СПб. консерваторії з малою срібною медаллю, згодом – викл. каф. загального ф-но ХДК); у 1934–1936 навчалася у шк. обдарованих дітей в Харкові, створеній у 1933 *М. С. Хазановським* та М. В. Ітігіной (нині ХССМШ-і). Продовжувала освіту в Харків. консерваторії (кл. ф-но проф. *Н. Б. Ландесман*). Під час Великої Вітчиз. війни перебувала в евакуації у Серед. Азії (1941–1944), де у лютому 1943 – серпні 1944 навчалась в евакуйованій в Ташкент Ленінград. консерваторії (кл. Берти Михайлівни Рейнгбальд).

По закінченні консерваторії повернулась в Харків (1944) та почала працювати в ХДК асистентом проф. *Н. Б. Ландесман* (1944–1949). У 1949–1986 працювала у ХССМШ-і викладачем спец. ф-но. Виховала чимало талановитих учнів, серед яких – *Т. Вєркіна, Н. Руденко, І. Наймарк*, О. Рощенко, С. Мошевич, А. Резник, М. Ровинська, М. Гун, С. Білокур та ін.

Творчі зв'язки Н. Гольдінгер з К. Ігумновим, С. Савшинським, Я. Мільштейном, М. Грінберг, О. Альшвангом, Б. Рейнгбальд, *Н. Ландесман* впродовж життя збагачували її пед. та виконав. досвід. З 1989 по 2004 Н. Гольдінгер мешкала в США, де продовжувала творче життя, займаючись викладацькою та концертмейстерською діяльністю.

Н. І. Руденко

ГОЛЬДФЕ́ЛЬД ВІКТОР МАРКОВИЧ (6.01.1894, м. Єлисаветград, нині Кіровоград – 19.12.1982, Мінськ) – скрипач, педагог. Проф. (1935). Засл. діяч мистецтв Білорус. РСР (1980).

У 1909 закінч. Брюссельську консерваторію в кл. Цезаря Томсона та С.-Петербур. (тоді Петроград.) консерваторію в кл. Л. Ауера (1917).

Від 1914 – соліст квартету ім. Л. Ауера ІРМТ в Петрограді. У 1917–18 концертував з К. Шимановським, В. Горовицем, Г. Нейгаузом.

По закінченні консерваторії В. Гольдфельд – концертмейстер симфонічного оркестру в Єкатеринбурзі. У 1918–1928 – соліст та концертмейстер першого в Україні Держ. симф. оркестру в Харкові. У 1918–1941 – педагог Харків. муз.-драм. ін-ту (згодом ХДК) за кл. скрипки, квартета, камерного ансамбля (від 1935 – проф.), у 1921–1941 – зав. каф. струнних інструментів. Від 1941 – проф. Київ. консерваторії, 1944–58 – зав. каф. скрипки; у 1958–1982 – проф. Білорус. консерваторії по кл. скрипки та камер. ансамблю (Мінськ).

У Харкові 1920 заснував струн. квартет (від 1921 – ім. Ж.-Б. Вільома), 1931 – фортепіанне тріо, 1932 – Держ. тріо ім. Л. ван Бетговена. У складі струн. квартету вперше виконав низку творів М. Леонтовича, Б. Лятошинського, П. Козицького.

Харків. період виявися у житті музиканта надзвичайно плідним. Разом зі скрипалем О. Старосельським та композитором *І. Дунаєвським*, який грав тоді на альті, В. Гольдфельд у 1920 створює спільноту «Молода філармонія», метою якої була пропаганда ка-

мер. музики. 1921 на її базі формується струнний квартет у складі: В. Гольдфельд – перша скрипка, О. Старосельський – друга, О. Свирський – альт (учень *Й. Ахрона* і *К. Горського* в ХМУ), А. Пржекутський – віолончель (учень *Є. Білоусова*); незабаром його замінив П. Кутьїн (вихованець *Є. Білоусова* та Москов. конс.). Художні досягнення квартету були відзначені присвоєнням йому статусу Державного, пізніше – засл. колективу УРСР. 1921 за розпорядженням Голови Наркомосу А. Луначарського виконавці отримали інструменти роботи Ж.-Б. Вільйома з Держ. колекції, після чого квартет почав носити його ім'я. Квартет ім. Вільйома вів широку концертну діяльність протягом 1920–1927 (в новому складі був відроджений 1937 в Києві). Завдяки його успішним виступам на двох Всесоюз. конкурсах квартетів (Москва, 1925, 1927) за клопотанням журі В. Гольдфельду була надана скрипка А. Страдіварі. Згодом інші учасники теж отримали інструменти А. Страдіварі, Н. Аматі, К. Бергонці, Ф. Руджієрі. До репертуару ансамблю входили квартети Й. Гайдна, В.-А. Моцарта, Л. ван Бетховена, Р. Шуманна, Й. Брамса, К. Дебюссі, М. Равеля, П. Хіндеміта, Б. Лятошинського, П. Козицького, В. Косенка, М. Гозенпуда, Б. Яновського та ін. 1923 для студентів Харків. муз.-драм. ін-ту колектив провів цикл концертів, виконавши 17 квартетів Л. ван Бетховена. Виступав у ансамблі з Е. Петрі, Г. Нейгаузом, І. Барсовою та ін. Гастролював в Україні та за її межами.

1931 В. Гольдфельд заснував фортепіанне тріо (від 1932 – Державне тріо ім. Бетховена), до першого складу якого входили також *І. М. Гельфандбейн* (віолончель) та *Н. Б. Ландесман* (ф-но).

В. Гольдфельд виконував також велику роботу в сфері методики навчання гри на скрипці. Гармонійний розвиток особистості музиканта-виконавця – основа його пед. методу; техніка, при всій важливості володіння нею – не більш ніж засіб розкриття худож. краси муз. твору. Був чудовим вихователем студентів свого класу, а також організатором та керівником унісону скрипалів консерваторії, консультантом струнних квартетів, та, насамкінець, давав незліченні консультації в муз. учщах і школах. **Учні** В. Гольдфельда працюють в різноманітних сферах виконавства та педагогіки. Це концертмейстер Харків. симф. оркестру С. Бруженицький, концертмейстери Київського т-ру опери та балету ім. Т. Шевченка М. Будовський та Ю. Мутман, соліст Симф. оркестру Ленінград. (нині С.-Петербур.) філармонії В. Лонгінов, перший скрипаль квартету ім. Римського-Корсакова В. Пелло, педагоги Білорус. консерваторії Г. Солопаха, О. Прицкер, В. Ходько та ін.

Літ.: Юзефович В. Наследник славных традиций // Сов. музыка. 1978. № 3; Щелкановцева Е. М. Кафедра струнных инструментов / Е. М. Щелкановцева *// Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревского (1917–1992). Х., 1992. С. 154, 163–65, 185, 374;* Лисенко І. М. Ґольдфе́льд Віктор Маркович / І. М. Лисенко *// Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. Оновл. 2007. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=25712*; Шевчук О. В. Квартет ім. Вільйома (Вільома) / О. В. Шевчук *// Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. Оновл. 2012. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=11543.*

Л. О. Холоденко, Л. В. Русакова

ГО́РОВИЦЬ Олександр Юхимович (1877–1927, Харків) – піаніст, один з перших викладачів Харків. консерваторії. Дядько всесвітньо відомого піаніста В. С. Горовиця та його сестри *Р. С. Горовиць*. Випускник Москов. консерваторії (1903, кл. О. М. Скрябіна); також мав юридичну освіту.

По завершенні навчання викладав у Харків. муз. уч-щі ІРМТ, від 1917 – у консерваторії. Як муз. критик, співпрацював із газетою «Южный край». Активно концертував як соліст і ансамбліст, зокрема, з видатним віолончелістом *Є. Я. Білоусовим*. Неодноразово виступав з оркестром *І. І. Слатина* та під орудою ін. диригентів у Харкові та містах Рос. імперії. Зокрема, виконував «Фантазію на теми Рябініна» А. Аренського під керуванням автора. Був активним пропагандистом доробку О. М. Скрябіна; після смерті композитора, подібно до С. В. Рахманінова та О. Б. Гольденвейзера, брав участь в серії поминальних вечорів, що відбулися по всій державі, виступаючи з монографічними програмами у Харкові, Києві, Варшаві.

Учні О. Горовиця мали у Харкові приватні школи, за рад. часів працювали у держ. навч. закладах. Серед його вихованців у Муз. уч-щі ІРМТ – Марія Василівна Ястремська, мати славетних сестер *Марії* та *Наталії Єщенко*, яка по закінченні навчання здобула атестат І ступеню.

Літ.: Музыкальное прошлое Харькова и РМО / Е. В. Кононова // *Русское музыкальное общество (1859–1917): История отделений. М., 2012. С. 115–147;* Олександр Горовиць: виконавська та публіцистична діяльність / О. В. Кононова // *Володимир Горовиць та піаністична культура XX століття : зб. статей та матеріалів. Харків, 1996. С. 60–73*; Просвітницька діяльність харківських піаністів останньої третини XIX–XX століть / О. В. Кононова // *Методологічні особливості формування професійних якостей студентів. Харків , 2004. С. 63–72*; Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст. : [монографія] / О. В. Кононова. Харків : Основа, 2004. 175 с.

ГО́РОВИЦЬ Регіна Самійлівна (28.12.1899/10.01.1900 за н. с., Київ – 09.09.1984, Харків) – видатна піаністка, педагог. Сестра всесвітньо відомого піаніста Володимира Горовиця (1903–1989); племінниця *О. Ю. Горовиця*, піаніста, учня О. Скрябіна.

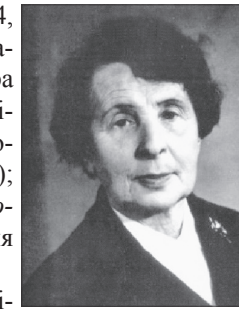

Закінч. Київ. жіночу гімназію (1916). Одночасно займалася музикою (поступила у Київ. муз. уч-ще, де протягом 1908–1913 навчалась в кл. К. Михайлова, а на старшому курсі училища – в кл. В. Пухальського, у якого навчався і її брат. Від 1914 навчалась у Київ. консерваторії в кл. ф-но В. Пухальського (1914–18), потім, з 1918, як і В. Горовиць, – у С. Тарновського. Закінч. консерваторію у 1919 зі званням «вільний художник». Згодом нетривалий час стажувалась у Ф. М. Блуменфельда. За оцінкою співучнів по консерваторіїї (серед яких були А. Альшванг, В. Лєвік, Б. Лятошинський, Л. Ревуцький, В. Булгакова, донька відомого письменника, С. Лифар), Р. Горовиць вважалася однією з найсильніших піаністок, затьмарюючи навіть брата [Зильберман Ю., Смилянская Ю. Киевская симфония Владимира Горовица. К., 2002. С. 188].

По закінченні консерваторії присвятила себе концертній діяльності, виступаючи як солістка та концертмейстер. Партнерами її в різні часи були відомі музиканти, інструменталісти та вокалісти – Д. Ойстрах, Н. Мільштейн, Є. Гілельс, Я. Зак, М. Полякін, Н. Бліндер, С. Фурер, *А. Лещинський*, О. Доліво, Д. Смірнов , Е.Фойерман та ін., грала у тріо із *І. Заславським* та І. Коганом. Працювала як солістка та концертмейстер Київ. філармонії (1920–1925); акомпаніатор Москов. гастрольбюро (1926–1927); концертмейстер-акомпаніатор Харків. філармонії (1927–1936); постійний концертмейстер Д. Ойстраха (1927–1930); виступала у Всесоюз. конкурсі музикантів-виконавців в Москві (1933); у той же час працювала на радіо, була солісткою Харків. радіокомітету (з 1937).

Викладала в Харків. муз. уч-щі (1937), згодом (1939–1941) у Харків. консерваторії (нині ХНУМ ім. І. П. Котляревського) в класах спеціального ф-но, камер. ансамблю та акомпанементу.

В роки Великої Вітчизняної війни у зв'язку з евакуацією виїхала до м. Фрунзе (нині м. Бішкек) Киргизької РСР (1941), де працювала викл. Муз. уч-ща та ДМШ і солісткою Киргизького радіокомітету (1942–1944). У 1944 переїхала до Москви, де працювала як викл. камер. та вок. ансамблю в муз.-театр. уч-щі ім. О. Глазунова (1944–1945) та солісткою і концертмейстером Москов. держ. філармонії (1945–1947).

Від 1947 до 1984 Р. Горовиць мешкає у Харкові, працюючи ст. викл. на кафедрах спеціального ф-но та камер. ансамблю ХДК (1947–1954) і викл. спеціального ф-но теперішньої ХССМШ-і (1949–1984). У 1962 Р. Горовиць повернулась до роботи у консерваторії на каф. спеціального ф-но та викладала в обох навч. закладах до кінця життя. Багато її вихованців стали лауреатами престижних міжнар. конкурсів, працюють викладачами в Україні та за кордоном, виступають з концертами та майстер-класами. Наслідуючи В. Пухальському не лише як піаністка, але й як непересічний педагог, Р. Горовиць передавала своїм учням блискучу «бісерну» техніку виконання складних пасажів, «романтичну» наповненість гри, застосовуючи практику «пасивних» уроків для непідготованих до занять студентів, що у обов'язковому порядку слухали своїх більш успішних на той момент однокласників, з якими піаністка працювала навіть поза межами відведеного часу. Особливості педагогіки Р. Горовиць висвітлені у монографії її учениці *Н. І. Руденко* [див. літ.]. Книгу було створено на базі документ. записів 400 уроків, що були проведені з автором протягом навчання (1965–1970) у ХДІМ та в межах подальшого творчого спілкування під час роботи на каф. спеціального ф-но (1974–1984); вона містить безпосередні висловлювання піаністки, а також спогади інших музикантів, що відтворюють сторінки її творчої біографії.

Серед учнів Р. Горовиць – *Т. Кравцов, Б. Заранкін*, *В. Лінецький, Н. Руденко, С. Полусмяк, Л. Маргаріус, В. Макаров, С. Захарова* В. Соляніков, *В. Ангелова, І. Наймарк*.

Літ.: Зак Я. Деятельный музыкант-педагог / Я. Зак // *Советская музыка. 1975. № 9. С. 151*; Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского: 1917–1992. Харьков, 1992. С. 123–124; Кравец В. Диалоги о великих музикантах / В. Кравец // *Шалом. 1997. № 2(48)*; Новічкова Т. Спогади по вчителя (До 100-річчя з дня народження Р. Горовиць) / Т. Новіч-

кова // *Культура України. Вип. 6: Мистецтвознавство : зб. наук. пр. Харків : ХДАК, 2000. С. 159–163*; Руденко Н. Регина Самойловна Горовиц – человек, музыкант, педагог / Н. Руденко // *Истоки – 2000. № 6. С. 162–179*; Руденко Н. І. Регіна Самійлівна Горовиць та її уроки / Н. Руденко. Київ : КДВМУ ім. Р. М. Глієра, 2001. 256 с.; Зильберман Ю., Смилянская Ю. Киевская симфония Владимира Горовица / Ю. Зильберман, Ю. Смилянская. К., 2002; Зильберман Ю. Семья Горовицев на Украине / Ю. Зильберман // *Київське музикознавство. К. : КДВМУ ім. Р. М Глієра, 2003. Вип. 11. С. 51–60*; Бентя Юлия. Сознательный творец // *Столичные новости, 2003. № 35 (280). 7–13 окт.*; «Привезти Париж в Украину»: Интервью с генеральным директором Конкурса пианистов имени Горовица Ю. Зильберманом // *2000 (еженедельник). 2003. № 37 (187), 12–18 сент.*; Волосатих О., Зильберман Ю. Полновластный король, вечный странник-артист… В этом году исполняется сто лет со дня рождения Владимира Горовица / О. Волосатих, Ю. Зильберман // *Зеркало недели. 2003. 23 сент. (№ 37)*; Катаян В. Прикосновение к идолам / В. Катаян. М. : Варгиус, 2004. 512 с.; Кононова О. Музична культура Харкова кінця XVIII – поч. XX ст. / О. Кононова. Х. : Основа, 2004; Захарова С. І., Мархайчу Н. В. Представники родини Горовиців в музичній освіті Харкова (до історії музичної педагогіки в Україні) // *Актуальні питання мистецької педагогіки, 2013. Вип. 2. С. 61–66.*

ГО́РСЬКИЙ Костянтин (Кіпріанович) (13.06.1859, г. Ліда, Віленської губ. – 31.05.1924, Познань) – польського походження скрипаль, композитор, педагог, диригент, громад. діяч.

Учень по кл. скрипки Ап. Контського (Варшав. муз. ін-т). Закінчив С.-Петербур. консерваторію по кл. скрипки Л. Ауера (з великою срібною медаллю) і композиції та інструментування М. Римського-Корсакова (1882).

Працював у відділеннях ІРМТ в Пензі, Тифлісі, Саратові. З 1890 по 1913/14 навч. рік – педагог Харків. муз. уч-ща ІРМТ по кл. скрипки і альта. Засновник (1891) та перша скрипка квартету відділення: у першому складі до 1905 – С. І. Дочевський-Александрович (друга скр.), Ф. В. Кучера (альт), С. С. Глазер (віолонч.). Концертував у складі тріо, квінтету; в ансамблі з піаністами *А. Беншем, А. Шульц-Евлером, Р. Генікою*, П. Щуровським, О. Горовицем виконав всі скрипкові сонати В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена, Р. Шумана, Е. Гріга. Виступив з Концертом для скрипки з орк. П. Чайковського під його орудою у авторському вечорі (1893). Був диригентом польського та церковного (римо-католицької парафії) хорів у Харкові.

Від 1919 жив і працював у Польщі (концертмейстер оркестра Опер. т-ру в Познані).

Автор опери «Маргер» (1905, пост. 1927, Познань); симф. поем «На Олімпі» (вик. 1908) та «Зачароване коло»; духовних творів: «Ave Maria», «Salve Regina», Мес Es-dur і a-moll, «Зряще мя безгласна»; камер.-інструм. та камер.-вок. творів на вірші польських поетів М. Конопницької, В. Сирокомлі, З. Дембицького. Серед учнів К. Горського – О. Заславський, соліст симф. оркестру під керівництвом В. Дамроша (Нью-Йорк); *І. Дунаєвський*.

О. В. Кононова

ГРЕЧЕ́НКО Костянтин Миколайович (14.05.1904, м. Кобеляки, тепер Полтав. обл. – 21.10.1981, м. Харків) – хоровий диригент, педагог, один

з фундаторів каф. хор. диригування ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Доц. (1951). Закінч. Київськ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка (1930).

Очолював ряд проф. хор. колективів: у 1932–1941 – диригент і худож. кер. Держ. укр. хор. капели Харків. філармонії; у 1941–1943 – диригент Ансамблю пісні і танцю Уральськ. військ. округу, у 1943–1945 – диригент Держ. засл. хор. капели «Думка»; у 1956–1960 – худ. кер. і головн. диригент Держ. хору укр. пісні Харків. обл. філармонії. Керував. самодіяльн. хорами: «Безвірницький хор» (Київ, 1928–1930), заслуж. хорова капела ПК «Металіст» (Харків, 1953–1956).

Від 1930 займався пед. діяльністю: у 1930–1941 – викл. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського; у 1930 також почав викладати на каф. хор. диригування ХМДІ (нині ХНУМ ім. І. П. Котляревського): у 1938–1941, 1945–1951 – ст. викл., 1951–1959 – доц. каф. хор. диригування, з 1960 до 1975 – проф. Завідував каф. хор. диригування у 1951–1954, 1960–1971. Як керівник хору студентів (прибл. 1959–1964), К. М. Греченко виявляв такі якості, як муз. гнучкість, проникливість, вміння знайти найвиразніші тембральні фарби для створення необхідного образу. Серед його випускників – *В. І. Рожок, А. А. Мірошникова*, О. Т. Середа, *З. В. Яковлєва*, Т. О. Ткачова.

Літ.: Майстри кафедри хорового диригування / Н. А. Бєлік-Золотарьова // *Мистецькі обрії, 2008 : [збірник / ред.-упоряд. В. А. Щербак]. Київ, 2008. Вип. 1 (10). С. 118–119*; Греченко Костянтин Миколайович / І. Д. Гамкало // *Енциклопедія сучасної України / Координац. бюро НАН України. Київ, 2006. Т. 6. С. 412;* Греченко Костянтин Миколайович // *Хорове виконавство України / [авт.упоряд. Бурбан М. І.]. Дрогобич, 2004. Ч. 2. С. 68*; К. Н. Греченко (1904–1981 гг.) / Е. А. Коноплева // *Страницы музыкальной жизни Харькова. Київ, 1990. С. 26–29.*

Н. А. Бєлік-Золотарьова

ГУБАРЕ́НКО Віталій Сергійович (13.06.1934, Харків – 5.05.2000, Київ) – композитор, чия творчість належить до золотого фонду класики укр. музики, педагог, муз.-громад. діяч. Чоловік відомого музикознавця *М. Р. Черкашиної-Губаренко*. Засл. діяч мистецтв УРСР (1969), нар. артист України (1993). Чл. НСКУ. Лауреат Респ. Комсомольської премії ім. М. Островського (1967), Держ. Премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1984).

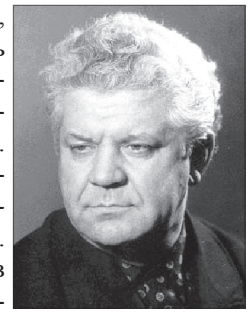

Закінч. Харків. консерваторію по кл. композиції *Д. Л. Клебанова* (1960). В 1961–1972 – викладач теорії музики і композиції в Харків. ін-ті мистецтв і в муз. училищі, від 1972 – на творчій роботі, від 1985 жив в Києві.

В. Губаренко належить до генерації композиторів-«шістдесятників», представників якісно нового етапу в історії укр. музики. Далека від поверхневих технічних експериментів, його творчість увібрала в себе й переосмислила худ. досвід найближчих попередників – Б. Лятошинського, Д. Шостаковича, С. Прокоф'єва. Звертання до серйозних загальнозначущих тем, героїки, епосу, іст. минулого, фольклор. джерел визначили масштабність і монументальність улюблених композитором жанрів опери, балету, симфонії, інструмент. кон-

церту. Складні драм. колізії, психологічно напружений характер музики зумовили конфліктний тип драматургії, симф. спосіб композит. мислення, яскраво контрастний і тематично насичений, дійовий і динамічний за розвитком муз. матеріал. Глибинне занурення у внутрішні стани людської душі знайшло свій вираз у новаторських перетвореннях традиц. форм музично-театр. спектаклю, активній розробці його камерних різновидів (моноопера, лірична дуодрама), створенні циклів камерно-вок. творів.

Твори: опери – «Загибель ескадри» (1965, друга ред. 1966), «Мамаї» (1969), «Відроджений травень» (1973), «Пам'ятай мене» (1977), «Крізь полум'я» (1975), «Альпійська балада» (1984), «Сват мимоволі» (1982), «В степах України» (1986–87); опера-балет «Вій» (1980); опера-ораторія «Згадайте, братія моя!..» (1991); моноопери «Листи кохання» (1971), «Самотність» (1993); балети «Кам'яний господар» (1968), «Ассоль» (1977), «Майська ніч» (1988); «Зелені святки», симфонія-балет (1991), «І віра, і надія, і любов» (1985). «Запорожці», хореогр. сцени (1980); **вок.-симфонічні** – кантата «Чуття єдиної родини» (1977); симфонія для тенора, сопрано і симф. орк. «De profundis» (1995); для симф. орк. – 3 симфонії (1962, 1965, 1974), поема «пам'яті Т. Шевченка» (1962), Концертіно (1963), лірична поема «In modo romantico» (1989), симф. картина «Купало» (1971), 3 сюїти; **камерні симфонії** – 2 для скр. з орк. (1967, 1989), для 2-х скр. з орк. (1983), для влч. зі стр. орк. (1994), для скр. з кам. орк. «Капричіо» (1973), для влч. з орк. – Концерт-поема (1963), для флейти і камер. орк. – Концерт (1965), для фагота зі стр. орк. – Лірична поема (1992), для гобоя зі струн. орк. – Адажіо (1999); для струн. орк. – Симфонієта (1960), «Concerto grosso» (1981); для скр. і камер. хору – «Canto ricordo» (1983); вок. цикли на вірші І. Драча, В. Сосюри, Д. Павличка; твори для хору; музика до вистав і к/ф.

Літ.: Яворський Е. Н. Віталій Губаренко / Е. Н. Яворський. К. : Муз. Україна, 1972. 50 с; Губаренко Виталий Сергеевич *// Музыкальная энциклопедия : [в 6 т.] / гл. ред. Ю. В. Келдыш ; Т. 2. М. : Совет. энцикл. : Совет. композитор, 1974. Стб. 192–193*; Кирнос Л. Поліфонія в творах В. Губаренка *// Музика, 1978, № 5;* Павлишин С. Диптих В. Губаренка / С. Павлишин *// Музика, 1980, № 4;* Некрасова Н. Відданість театру / Н. Некрасова *// Музика, 1984, № 3;* Зінькевич Е. Забил родник национального юмора *// Советская музыка. 1988. № 9. С. 16–22;* Губаренко Віталій Сергійович *// Митці України : Енциклопедичний довідник / упоряд. : М. Г. Лабінський, В. С. Мурза ; за ред. А. В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992. С. 192–193;* Губаренко Віталій Сергійович *// Мистецтво України : Біографічний довідник / упоряд.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський ; за ред. А. В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1997. С. 183*; Губаренко Виталий Сергеевич *// Музыка : Большой энциклопедический словарь / ред. Г. В. Келдыш. 2-е изд., испр. М. : Большая Рос. энциклопедия, 1998. С. 154*; Драч І. С. Складові індивідуальності / І. С. Драч *// Музика, 1999, № 3. С. 2–4;* Губаренко Віталій Сергійович *// Шевченківські лауреати. 1962–2001 : Енциклопедичний довідник / автор-упоряд. М. Г. Лабінський ; вступ. сл. І. М. Дзюба. К. : Криниця, 2001. С. 118–119;* Композитор Віталій Губаренко: формула індивідуальності / І. С. Драч. Суми : [б.в.], 2002. 228 с.; Муха А. Композитори України та української діаспори. К., 2004. С. 81–82; Жадько О. В. Губаренко Віталій *// Український некрополь : історичний наук. довідник / В. О. Жадько. К. : Жадько В. О., 2005.*

С. 165; Кияновська Л. Українська музична культура : навч. посіб. / Л. Кияновська. Львів : Тріада плюс, 2008. С. 235–238.

ГУБАРЕ́НКО Ірина Віталіївна (псевд. Ірина Арнаутова) (30.06.1959, Харків – 10.11.2004, там само, похов. в Києві на Байковому клад. поруч з батьком) – композитор, поет. Донька *В. С. Губаренка* та *М. Р. Черкашиної-Губаренко*. Закінч. ХССМШ-і та комп. ф-т Харків. ін-ту мистецтв (1984, кл. В. Золотухіна). Від 1984 – зав. муз. частини Харків. т-ру для дітей та юнацтва. Авторка музики до більш ніж 20 театр. вистав, серед них – «Лісова пісня» Лесі Українки, «Сон літньої ночі» В. Шекспіра, «Сни Бальзамінова» М. Островського, «Чума на обидва ваші доми» Г. Горіна, «Козацький монастир» І. Перепеляка. З акторами свого театру підготувала декілька кілька самостійних режисерських робіт, які були показані в Харкові і Києві. Писала поет. тексти до власних творів, вірші і прозу, займалася театр. критикою (друкувалася в газ. «Дзеркало тижня»), працювала над канд. дис. «Режисерські концепції ХХ ст. у світлі аналітичної психології».

Твори: симф. поема «Ахтамар», рок-опера «Соляріс», камерні твори – Соната для гобоя, фортепіан. прелюдії, вок. цикли, кілька десятків романсів і пісень на власні тексти.

Літ.: Губаренко М. Губаренко Ірина / М. Губаренко // Українська музична енциклопедія. Т. 1. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2006. С. 548–549.

ГУ́ЗІКОВА Марія Львівна (1899, Кіровоград – 1986) – піаністка, педагог. У 1913 закінч. Берлін. консерваторію Кліндворт-Шарвенка, об'єднану з оперно-драм. школою (кл. д-ра Гінзбурга), отримавши спеціальність «викладач по кл. ф-но». В «Свідоцтві» про закінчення Консерваторії їй надана така характеристика: «Дівиця Гузікова здала випускний іспит по класу фортепіано доктора Гінзбурга. Вона завжди була дуже старанна і уважна, зробила дуже великі успіхи. Її техніка добре і рівномірно розвинена, її гра відрізняється темпераментом і природним почуттям»[1]. Документ підписаний К. Шарвенкою, Ф. Шарвенкою та Р. Робичеком[2].

У 1924–1929 – викл. ф-но у Муз. профшколі, 1929–1934 – у Муз.-театр. технікумі, 1934–1941 – у ДМШ ім. Л. ван Бетховена. У 1936–1968 (окрім 1941–1944, періоду евакуації) – викл. каф. загального фортепіано в Харків. держ. консерваторії (ХДІМ), з 1947 – ст. викл. У 1938–1941 – викл. Муз. училища при ХДК, а також викл. спец. ф-но у ХССМШ-і (за сумісництвом), де в її класі навчався проф. *Т. С. Кравцов*. Нагородж. медаллю «За доблестный труд в ВОВ 1941–1945 гг.»

ГУСА́РОВА Ольга Василівна (22.03.1928, Харків – 10.07.2006, Москва) – музикознавець, педагог. Мати музикознавця, д-ра мистецтвознавства *Н. В. Заболотної*. Канд. мистецтвознавства (1967, дис. «Деякі особливості поліфонії П. І. Чайковського», 1966). Чл. СКУ (1967–1987).

---

[1] Архів ХНУМ ім. І.П. Котляревського. Особиста справа М. Л. Гузікової.

[2] Ксавер Шарвенка – голова Берлінської консерваторії Шарвенка (з 1881); Філіп Шарвенка очолював Консерваторію Кліндворта-Шарвенка (1893–1905) з моменту злиття двох учбових закладів: *Музичної школи Кліндворта* та Консерваторії Шарвенка; Роберт Робичек керував Консерваторією після Філіпа Шарвенка.

Закінч. іст.-теор. ф-т ХДК (1953; кл. *М. Д. Тіца*), аспірантуру при Київ. консерваторії (1957; наук. кер. Г. Таранов). У 1957–59 – викл. Харків. пед. ін-ту. Від 1959 – викл., 1963 – ст. викл., 1968 – доц., 1976 – проф. каф. теорії музики ХДК (ХДІМ ім. І. П. Котляревського). Як беззмінний керівник секції аналізу музики заклала академічне підґрунтя музикознавчої професії. По класу О. В. Гусарової закінчили ХДІМ ім. І. П. Котляревського 20 музикознавців, серед яких – канд. мистецтвознавства, доц. І. М. Полусмяк (яка продовжує традиції наук. шк. свого вчителя донині), Н. Соловйова і *Л. О. Орлова* (співробітники і викладачі ХНУМ ім. І. П. Котляревського). У 1980–1987 обіймала посаду зав. каф. історії музики ХДІМ ім. І. П. Котляревського, де виявила професіоналізм і організаційний хист, завдяки яким каф. отримала новий поштовх творчого розвитку і набула статусу провідного наук. центру Слобожанщини.

У 80-ті роки – член правління, голова музикознавчої секції Харків. організації НСКУ. Відрізнялась рідкісним талантом спілкування з колегами, креативним підходом до розробки наук. ідей. Багато зусиль віддала служінню нац. муз. культурі (пропаганда творчості М. Тіца, В. Золотухіна, М. Кармінського).

Від 1987 проживала у Москві, займалась творчою діяльністю.

Основні праці: Діалогічність в поліфонії П. І. Чайковського // *Наук.-метод. записки Київ. консерваторії. Т. II, вип. 1. К. : 1963;* Деякі питання поліфонії Чайковського // *Українське музикознавство. К., 1966;* Інструментальні концерти композиторів Харкова // *Науково-теоретична конференція професорсько-викладацького складу музичних ВНЗ УРСР. Київ*–Львів, 1967; Старіший композитор Харкова // *Вопросы искусствоведения. Научно-метод. работы Харьков. ин-та искусств. Вип. 1. Харьков, 1969;* Вокальна творчість М. Д. Тіца // *Українське музикознавство. Вип. 9. К., 1974;* Видатний вчений, педагог, композитор // *Українське музикознавство. Вип. 13. К., 1978;* О драматургии оперы М. Карминского «Десять дней, которые потрясли мир» / О. Гусарова, Н. Соловьева // *Муз. современник. Вип. 3. М., 1979;* Володимир Золотухін. К. : Муз. Україна, 1988. 40 с.

Н. Л. Очеретовська,
М. Ю. Борисенко, Л. В. Шаповалова

ГУ́СМАН Ізраїль Борисович (18.08.1917, Нижній Новгород, РФ – 29.01.2003, там само) – диригент, педагог. Син Бориса Євсеєвича Гусмана – відомого муз. критика. Чоловік нар. артистки РРФСР Лілії Степанівни Дроздової (1927–2011). Нар. артист РРФСР (1978). Проф. (1981). «Почесний громадянин Нижегородської області» (1996). Лауреат Всесоюз. огляду молодих диригентів (Ленінград, 1946).

Закінч. Муз. уч-ще ім. Гнесіних (1931) та воєнно-диригент. ф-т Москов. консерваторії по кл. М. М. Багриновського (1936).

В роки навчання почав працювати в оркестрі Муз. т-ру ім. В. І. Немировича-Данченка, потім в оркестрі Москов. філармонії. У 1942 – кер. оркестру 4-го Українського фронту.

Після війни, у 1947 – голов. диригент симф. оркестру Харків. обл.

філармонії. З цього часу за сумісництвом займався пед. діяльністю: 1947–1948 – диригент оперної студії ХДК; 1950–1953 – викл. каф. нар. інструментів ХДК.

У 1957–1987 – голов. диригент симф. оркестру Нижегород. філармонії; у 1963–1964 – диригент Великого т-ру в Москві (диригував у спектаклях «Пікова дама», «Борис Годунов»). У ці роки виступав з Держ. симф. оркестром, Великим симф. оркестром Центр. телебачення СРСР, оркестром Ленінград. філармонії, держ. оркестрами України, Білорусі та ін. Став одним з головних організаторів першого в СРСР фестивалю «Современная музыка», який регулярно проводився з 1962. Від 1981 – проф. Горьков. (Нижегород.) консерваторії. У 1987 – голов. дир. Москов. дит. т-ру під кер. Н. І. Сац, однак незабаром повернувся у Ниж. Новгород, де викладав до останніх років життя в консерваторії, згодом ставши ії Почесним професором.

Чудова диригентська освіта дозволяла І. Гусману бути голов. диригентом симф. оркестрів протягом всього творчого шляху. Блискуче знання оркестрової літератури, диригентська воля, виключна музикальність та пам'ять здобули йому славу найавторітетнішого диригента України та Росії. Диригентській майстерності у І. Гусмана вчились М. Ростропович та В. Співаков. За своє довге диригентське життя працював із провід. оркестрами свого часу – Держ. симф. орк. СРСР, Великим симф. орк. Центр. телебачення, оркестром СПб. філармонії, держ. оркестрами України, Білорусії, Прибалтики, ін., концертував за кордоном. Виконав такі масштабні партитури, як «Страсті за Матфеєм» Баха, «Пори року» Гайдна, реквієми Моцарта, Верді, Бріттена, усі симфонії Бетховена, ораторії «Жанна д'Арк на вогнищі» Онеггера, «Олександр Невський» Прокоф'єва, Тринадцята симфонія Шостаковича, «Патетична ораторія», «Поема пам'яті Сергія Єсеніна» Свиридова та ін.

11.06.2004 в Ниж. Новгороді встановлено меморіальну дошку (вул. Варварська, 6) на честь музиканта.

Літ.: Бортник Е. А. Савиных В. Ф. Кафедра народных инструментов Украины / Е. А. Бортник В. Ф. Савиных // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 205*; Кучер Л. И. Кафедра оперной подготовки / Л. И. Кучер // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 250*; Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського Pro Domo Mea : Нариси // *Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова. Харків, 2007. С. 214*; Скульский А. Кратко об Израиле Борисовиче Гусмане [В основу данной публикации положено выступление А. Скульского в Нижегород. консерватории им. М. И. Глинки 2 дек. 2006 г. на конф., посвящ. 60-летию консерватории] / Александр Скульский // *Кино-Театр.РУ; останнє оновл.: 04.05.15. URL : http://www.kino-teatr.ru/teatr/activist/383442/bio/.*

Л. І. Кучер, Л. В. Русакова

Д

ДА́НЬШИН Анатолій Андрійович (27.01.1934, Вовчанськ – 19.01.1984, Дніпропетровськ) – оперний співак (баритон). Засл. артист РРФСР (1967). Нар. артист РРФСР (1973). Лауреат Держ. премії ім. Т. Г. Шевченка (1978).

Закінч. Харків. держ. консерваторію (1958, кл. проф. П. В. Голубєва). Працював в оперних театрах Пермі та Новосибірська. У 1975–1984 – в Дніпропетр. т-рі опери та балету.

Державну премією був нагороджений за виконання партії голов. героя в опері «Богдан Хмельницький» К. Ф. Данькевича у новій редакції на сцені Дніпропетр. т-ру опери та балету. Знімався в фільмі-опері «Богдан Хмельницький» (1978).

Оперні партії: Ігор («Князь Ігор», О. Бородін), Жермон («Травіата», Дж. Верді), Ренато («Бал-маскарад», Дж. Верді), ді Луна («Трубадур», Дж. Верді), ді Поза («Дон Карлос», Дж. Верді), Валентин («Фауст», Ш. Гуно), Федерік («Лакме», Л. Деліб), Тимофій («Піднята цілина», І. Дзержинський), Сільвіо («Паяци», Р. Леонкавалло), Папагено («Чарівна флейта», В. Моцарт), Марсель («Богема», Дж. Пуччіні), Фігаро («Севільський цирульник», Дж. Россіні), Мазепа («Мазепа», П. Чайковський), Онєгін («Євгеній Онєгін», П. Чайковський), Єлецький («Пікова дама», П. Чайковський), Ліонель («Орлеанська діва», П. Чайковський), Роберт («Іоланта», П. Чайковський), Гаврилов («Не тільки любов», Р. Щедрін).

ДАШЕ́ВСЬКИЙ Олександр Григорович (1896, за ін. даними, 1897, Харків – після 1968, за ін. даними – після 1945, там само) – композитор. Закін. Харків. муз.-драм. ін-т (1927; кл. *С. С. Богатирьова*). У 1920-ті входив до складу АПМУ разом з *М. Колядою, Ф. Богдановим, В. Борисовим, П. Гайдамакою, А. Штогаренко, Т. Шутенко, О. Білокопитовим, О. Арнаутовим, В. Довженко* та ін. У 30-х працював муз. ред. Харків. радіо.

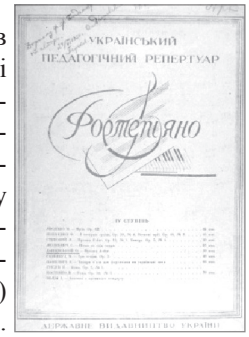

Деякі з творів композитора на межі 1920–30 були рекомендовані держ. комісією у складі професорів Муз.-драм. ін-ту ім. М. Лисенка (Г. Беклемішев, В. Золотарьов, Л. Ревуцький) до включення у пед. репертуар дит. навч. закладів і були опубліковані Держ. вид-вом у Харкові тиражом у 1000 прим. (зберігаються в Муз. фонді НБУВ).

Тв.: **для симф. оркестру** – сюїта, скерцо; **камерно-інструментальні** – струн. квартет (1927), квінтет на молдав. теми (1940); **для фортепіано** – Фрагменти на нар. теми (1926), Соната (1927), п’єси; **вокальні** – романси на сл. П. Тичини, М. Лермонтова; обробки нар. пісень. ***Видані тв.*** (у фонді НБУВ)**:** Дві п’єси для фортепіяна [Ноти]. [Х.] : Держ. вид-во України, 1928, 6 с. (Камерна музика). Зміст: Колискова. Вальс ; Три п’єси для фортепіана [Ноти] / [ред. О. В. Берндт]. Х. : Держ. вид-во «Мистецтво», 6 с. (Педагогічний репертуар). Зміст: Пісня. Східна пісня. Танок; Лірична пісня [Ноти] : для фортепіана / [ред. О. Берндт]. [Х.] : Держ. вид-во «Мистецтво». 4 с. (Пед. репертуар); 3 п’єси для фортепіана [Ноти] / [ред. О. В. Берндт]. Х. : Держ. вид-во «Мистецтво», 6 с. (Пед. репертуар). Зміст: Марш. Мелодія. Жарт; Прелюд A-dur [Ноти] : [для фп.]. [Х.] : Держ. вид-во України, 1930, 6 с. : (Український пед. репертуар / [під ред. комісії в складі професорів Муздрамінституту ім. Лисенка Г. Беклемішева, В. Золотарьова та Л. Ревуцького]. Фортепіяно. 4 ступінь; Фрагмент № 2 [Ноти] : [для орк. нар. інстр.] / оркест. Ф. Бог-

данова. [Партитура]. Х. : Держ. вид-во України, 1929. 6 с. (Бібліотека оркестри народніх інструментів); Фрагменти для фортепіяна [Ноти] : на основі українських народніх тем. [Х.] : Держ. вид-во України, 14 с. (Камерна музика). Збірник складається з 8 п›єс; Сюнь-Янь: Балада [Ноти] : [голос з фп.] / сл. В. Сосюри ; [Х.] : Держ. вид-во України, [1929]. 10 с. [Перші слова: «Де шумить у сині жовтий океан...»].

Літ.: Муха А. І. Дашевський Олександр Григорович / А. І. Муха // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України / Культура / Д. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=23721.*

ДОБРЖИНЕ́ЦЬ Ілля Володимирович (14.08.1889, Варшава, Польща – 30.08.1960, Ленінград, Росія) – скрипаль, диригент, педагог.

Закінч. Варшавський муз. ін-т (1902, кл. С. Барцевича) та С.-Петербур. консерваторію за кл. скрипки Л. С. Ауера (1910), з Великою срібною медаллю та дипломом «вільного художника». Від 1910 працював як соліст і концертмейстер симф. оркестрів в Гельсінкі, Ростові-на-Дону, Воронежі, Харкові. Виступав з сольними програмами та як диригент. Від 1918 поєднував роботу концертмейстера Харків. оперного т-ру з педагогічною у Харків. муз.-драм. ін-ті. Від 1920 – проф. ХДК. У 1941–1958 – зав. каф. струнних інструментів консерваторії. Від 1931 – також концертмейстер і диригент оркестру Харків. філармонії.

І. Добржинець був легендарною постаттю в муз. житті Харкова. Професіонал найвищого рівня – його порадами з аплікатури користувався навіть Д. Ойстрах – він володів нім., фр., польською мовами, був справжнім ерудитом в царині літератури, живопису, мав бездоганний естетичний смак. Відмінний виконавець, соліст, ансамбліст і оркестрант, він писав музику, був прекрасним педагогом-методистом, зразком працелюбності і творчої безкомпромісності. Рідкісна муз. пам'ять та гармонійний слух дозволяли йому акомпанувати на роялі своїм студентам напам'ять твір від початку до кінця. Разом с *В. С. Тольбою* І. В. Добржинець керував студ. симф. оркестром та протягом ряду літ був диригентом симф. оркестрів Радіокомітету та Харків. обл. філармонії. Його інтерпретації творів віденських класиків, П. І. Чайковського, М. П. Мусоргського, А. К. Глазунова вирізнялися глибиною, зрілістю, чіткістю форми, бездоганною ритмічністю, свободою і пластичністю диригент. жесту. Входив до складу журі І Всеукр. конкурсу скрипалів (1930), що відбувся за ініціативою каф. струн. ін-тів ХДК, Харків. філармонії та Наркомпросу України; лауреатом цього конкурсу став Д. Ойстрах. Серед учнів І. Добржинця багато яскравих виконавців-скрипалів і педагогів – *І. Заславський*, Р. Рихлін, Л. Сароян, Н. Глушаков, *Р. Кліменська*, Е. Ільїн, Л. Зейде та ін.

Автор транскрипцій, школи для скрипки, великої кількості скрипкових етюдів на різні види техніки та ін.

Літ.: Ямпольский И. М. Добржинец Илья Владимирович / И. М. Ямпольский // *Музыкальная энциклопедия : [в 6 т.] / гл. ред. Ю. В. Келдыш ; Т. 2. М. : Совет. энцикл. : Совет. композитор, 1974. Стб. 267–268;* Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992 / ред. П. П. Калашник, Е. А. Бортник, Н. Коханик. Харьков, 1992. С. 154, 164–166.

Переклад та переказ Л. В. Русакової

ДОВЖЕ́НКО Валеріан Данилович (14/27.09.1905, Ростов-на-Дону, Росія – 05.01.1995, Київ) – музикознавець (псевд. – Вадов), композитор. Д-р мистецтвознавства (1969). Проф. (1973). Чл. правління й відп. секр. Харків. філії Всеукр. муз. т-ва ім. М. Леонтовича та Всеукр. т-ва рев. музик (1925–29). Чл. СКУ (1932), референт з пропаганди (1939–41), голова музикознав. секції (1946–47, 1951–53) і чл. правління СКУ (1947–52).

Закін. Харків. муз.-драм. ін-т (1931; кл. ф-но *П. К. Луценка*), аспірантури при ньому (кл. композиції С. С. Богатирьова) та у Київ. консерваторії (історія музики, кер. *Л. Ревуцький*, П. Козицький) (обидві 1936).

У 1932–35 – асист., викл. Харків. муз.-драм. ін-ту; також муз. ред. Харків. обл. радіо (1932–34).

Від 1935 жив у Києві. 1935–40 – викл. Київ. консерваторії і муз. уч-ща ім. Р. Ґлієра, муз. ред. Всеукр. радіокомітету (1934–37). Учасник Великої Вітчизн. війни. У 1945–53 – зав. відд. музики й муз. фольклористики, 1953–60 – заст. дир., 1960–72 – зав. відділу музикознавства ІМФЕ АН УРСР (Київ).

Вів активну муз.-громадську діяльність, займав ряд адмін. посад: зав. каб. масової муз. роботи АПМУ (1929–32); референт Гол. репертуар. комітету в муз. справах при Наркомпросі УРСР (1928–30), дир. Всеукр. метод. кабінету худож. самодіяльності (1931–32), ст. інспектор з тв. питань відд. музики Упр. у справах мистецтв при Раднаркомі УРСР (1939–41).

Виступав як муз. критик від кін. 1920-х, захищаючи ідеологічні позиції АПМУ; не уникнув і певної кон'юнктурності, критикуючи у 1948–52, згідно з провідною лінією тодішнього культурного керівництва, прояви «формалізму», зокрема, у творчості Б. Лятошинського. Однак його наук. дослідж. з історії укр. музики XX ст. демонструють широку ерудицію і ґрунтовні знання, зберігаючи своє значення для розуміння культур. процесів в Україні XX ст.

Твори: дит. опера «Пригоди зайця» (1982), композиції для ф-но, скрипки й ф-но, віолончелі й ф-но, бандури, цимбал, камерно-вокальні, хорові твори, пісні для дит. хору, романси, пісні, обробки нар. пісень.

Основні праці: Історія української музики (Проспект). К., 1941; В. С. Косенко. Нарис життя і творчості. К., 1949; рос. мовою – 1951; П. І. Ніщинський. Нарис життя і творчості. 1953; рос. мовою – 1955; Творчі зв'язки братніх музичних культур. К., 1954; Нариси з історії української радянської музики. К., 1957. Т. 1; 1967. Т. 2; Українська радянська музика. К., 1957; 1967; Задачи и перспективы украинской музыкальной фольклористики *// Материалы совещания по муз. фольклору СК СССР. Москва, 1959; Героїчна увертюра В. С. Косенка. К., 1963*; Музыкальное искусство Украинской ССР *// История музыки народов СССР. Москва, 1966. Т. 1; 1970. Т. 2;* Шляхи розвитку української радянської музики. К., 1967; Мелодії оновленого краю. К., 1968; 50 лет украинской советской музыки *// Пути развития сов. иск-ва. Москва, 1968;* Состояние и задачи музыковедения на Украине *// Проблемы музыковедения Украины, Белоруссии и Молдавии. Москва, 1969.*

Літ.: Боровик М. Талановитий композитор і музикознавець (До 60-річчя з дня народж. В. Д. Довженка) *// НТЕ. 1968. № 6;* Українська радянська енциклопедія: [в 12 т.] / гол. ред. М. П. Бажан;

редкол. : О. К. Антонов та ін. 2-е вид. Т. 3 : К. : Голов. ред. УРЕ, 1979. С. 419. Довженко Валеріан Данилович // *Мистецтво України : Біографічний довідник / упоряд.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський ; за ред. А. В. Кудрицького. К. : «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. С. 213;* Довженко І. Б. Родина Довженків (до 100-річчя від дня народження Валер'яна Довженка) // Студії мистецтвознавчі. К. : ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України, 2006, число 2 (14).

Осн. джерело: Немкович О. М. Довженко Валеріан Данилович [Електрон. ресурс] / О. М. Немкович // *Енциклопедія сучасної України. Beta-версія / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України / Культура / Д. Ст. оновлена: 2008. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=20459.*

ДОЛІ́ДЗЕ Маріанна Михайлівна (07.01.1918, Тбілісі, Грузія – травень 1989, Харків) – співачка (сопрано), педагог. Закінч. Тбіліську держ. консерваторію (1946). У 1947 вступила до аспірантури, була переведена в асистенти класу нар. артистки СРСР, проф. О. А. Шульгіної та від 1950 – ст. викл. кафедри сольного співу. В ХДК працювала від 1952 до 1991 – ст. викладачем каф. сольного співу, від 1967 – на посаді доц. кафедри. Виховала 22 випускника, серед них – нар. артистку РРФСР Л. Соляник, засл. артистку України, проф. В. Паюхіну-Черемухіну, нар. артистку України Л. Ізотову, соліста Харків. оперного т-ру *О. Басенка*, засл. артистку України, солістку Харків. філармонії Л. Величко, засл. артистку України Т. Гармаш, викладачів сольного співу Г. Калюжную, Н. Громову та ін.

Літ.: Рывина И. Кафедра сольного пеня / И. Рывина // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 234–235.*

ДОРОШЕ́НКО Костянтин Леонтійович (6.12.1906, м. Єнакієве Донец. обл. – 30.07.1992, Харків) – диригент, педагог.

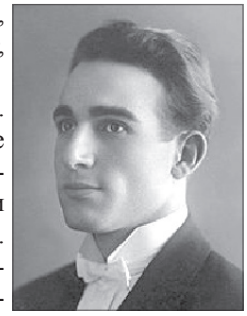

Закінч. Харків. Перше реальне уч-ще і Першу музпрофшколу (кл. скрипки А. М. Консисторума). У 1923–1925 продовжив муз. освіту в Харків. держ муз. технікумі (тепер ХМУ ім. Б. М. Лятошинського), де навчався у відомого скрипаля *В. М. Гольдфельда*. Закінч. Харків. Муз.-драм. ін-т по кл. теорії музики *С. С. Богатирьова* та оперно-симф. диригування *Я. А. Розенштейна* (1925–1931). Відвідував репетиції, концерти, вистави відомих диригентів – Л. П. Штейнберга, М. А. Малько, В. В. Бердяєва. У 1932–1934 підвищував кваліфікацію під кер. видатного диригента *Г. Адлера*, який керував у той час симф. орк. Укр. філармонії та викладав у Харків. муз.-драм. ін-ті. У сезон 1934/1935 стажувався в Ленінграді під кер. видатного австр. диригента Фріца Штідрі, вихованця Густава Малера.

Розпочав шлях диригента у 1929–1930, керуючи студ. симф. оркестром при Укр. філармонії. У 1930–1935 – диригент Харків. держ. столичної опери. У 1929–1934 – викл. Харків. муз.-театр. технікуму. У 1935–1936 – диригент Харків. експериментальної оперної студії. У 1934–1938 викладав в Харків. пед. ін-ті. В 1934–1937 керував симф. оркестром Ленінград. філармонії.

У 1936–1938 – диригент симф. оркестру і муз. редактор Харків. обл. радіокомітету. У 1936–1941 викладав інструментування і читання оркестр. партитур в ХМУ. Від 1936 – ст. викладач Харків. держ. консерваторії, від 1944 – доц. дир.-хормейстер. ф-ту, в 1948–1957 – зав. відділом нар. інструментів, у 1963–1968 – зав. каф. нар. інструментів ХДІМ, у 1963–1990 працював на посаді проф. каф. нар. інструментів. Серед учнів К. Дорошенка – *А. В. Калабухін, Ф. Г. Коровай, Б. О. Міхєєв, М. В. Сукач.*

Диригував операми «Паяци» Р. Леонкавалло (реж. М. М. Форегтер, 1932), «Сорочинський ярмарок» М. Мусоргського (реж. В. М. Скляренко, 1935).

Літ.: Плужников В. Н. К. Л. Дорошенко – дирижёр, педагог, просветитель : Монография / В. Н. Плужников. Харьков : Коллегиум, 2016. 338 с.

В. М. Плужніков

ДРІМЦО́В Сергій Прокопович (псевд. – Дрімченко; 03/15.05.1867, Харків – 18.08.1937, там само, був похов. на 1 міськ. кладовищі, згодом прах перенесено на 13 кладов. в Меморіал) – композитор, хор. диригент, фольклорист, педагог, громад. діяч; ректор Харків. Муз.-драм. ін-ту (нині ХНУМ ім. І. П. Котляревського) у 1925–34. Засл. арт. держ. театрів УРСР (1928, бандура, з нагоди 35-річчя муз. діяльності). Чл. СКУ, Всеукр. т-ва драматургів і композиторів.

Закін. Харків. реальне уч-ще (7 класів хімічного відділ.); у 1887 за зв'язки з Харків. народовольською організацією висланий до Сибіру; через рік отримав дозвіл вчитися і вступив (1888) до агроном. відділення Красноуфим. (Перм. губ., нині Свердлов. обл., Росія) технікуму, по закінчені якого оселився у В'ятці (нині Кіров, Росія).

Музиці навчався з дитинства у дом. умовах: гри на фортепіано – у Й. Є. Вільчека, на скрипці – у Шмідта, сольного співу – у С. Я. Лапинського, згодом, у В'ятці, продовжив навчання сольному співу у К. Шляпникової в приват. школі Лєонової та брав уроки гри на ф-но у Р. Андрєєва. Муз.-теорет. дисципліни вивчав самостійно, консультувався в *М. Лисенка*. Пізніше вчився грати на бандурі у В. Ємця.

У В'ятці розгорнулася активна журнал. діяльність С. Дрімцова. У 1897–1903 – секр. редакції «Вятской газеты»; написав низку праць з питань агрономії. Підтримував культурні зв'язки з Україною – І. Франком, М. Лисенком, М. Старицьким.

Від 1903 – в Україні (закінч. строк заслання); деякий час жив у маєтку поміщика Лісевича на Сумщині, працював агрономом. У 1903–06 вів активну просвіт. діяльність, заснував україномовні гуртки з ліквідації неписьменності, поширював укр. літературу, викладав у недільній школі Х. Алчевської хор. спів та гру на бандурі на Сумщині й у Харкові.

З 1907 постійно жив у Харкові. У 1908–1917 – зав. відділом позашкільної освіти Харків. повітового земства; не припиняв журнал. діяльності: у 1909–1913 – фактичний ред. журналу «Хлібороб»; організовував хор. і муз. гуртки в робочих клубах (1908–17).

1920-ті – вершина муз.-громад. діяльності С. Дрімцова. Був засновником (1919) і першим диригентом Укр. держ. хору; диригентом хор. капели

Губполітосвіти і робітн. хор. капели Худож. цеху, зав. студії Робітн.-селян. т-ру, диригент оркестру та зав. муз. частини Побут. т-ру. Великим успіхом користувалися концерти хору Нар. будинку. Один з організаторів відділ. Муз. т-ва ім. М. Леонтовича (1922), Харків. філармонії (1928); організатор, зав. навч. частини Робітн. консерваторії (поч. 1930-х рр., протягом двох років); був членом Вищого музичного комітету Голів політосвіти Наркомату освіти.

Водночас – пом. ректора Центр. муз. школи і викл. Муз. ін-ту (1920); заст. ректора, викл. хор. співу, обов'язкового фортепіано, теорії, гармонії, диригент оркестру Нар. консерваторії (1922–25).

Від 1925 по 1934 – ректор Харків. муз.-драм. ін-ту, доц., проф.; також зав. муз. класів при ньому. Брав активну участь у створенні класу бандури. Особливу цікавість виказав до мистецтва кобзарів. Фінансово утримував кобзарські курси в Лисенківській школі; видав «Думи і пісні кобзаря І. Кучеренка».

У 1934 р. С. П. Дрімцов після самогубства М. О. Скрипника (наркома внутр. справ УСРР, провідника українізації) був змушений залишити ін-т. Очолив створений ним муз. відділ Харків. держ. наук. б-ки ім. В. Г. Короленка, де працював до кінця життя.

Залишив різнобіч. спадщину як, дослідник-фольклорист, композитор, літератор, насамперед, пропагандист укр. культури. Переклав рос. мовою і видав у В'ятці твори Т. Шевченка («Думи мої, думи мої…», «Гайдамаки») з іл. рос. художників А. Рилова та М. Хохрякова і фрагментами музики М. Лисенка; поклав на музику 20 віршів з «Кобзаря» (зокрема, «Садок вишневий коло хати», «За сонцем хмаронька пливе», «Тече вода з-під явора»); створив муз. ілюстрації до творів «Сотник», «Музикант», «Тополя» («Плавай, плавай, лебедонько») для мішаного хору (1934). У В'ятському регіоні збирав зразки фольклору й обробляв їх для голосу та фортепіано; підготував зб. «Некрасов в песнях. Записи и аранжировка С. П. Дремцова». Видав «Думи і пісні кобзаря Ів. Кучугури-Кучеренка. Запис і художня обробка супроводу і із історичними поясненнями і портретом Ів. Кучеренка» (1909); упорядкував збірки укр. нар. пісень для початк. шкіл (1919). З І. Кучеренком С Дрімцова пов'язували дружні стосунки; разом вони працювали над реконструкцією бандури. На Міжнар. конкурсі муз. інструментів у Парижі бандура С. Дрімцова отримала премію «Гран Прі» (1912). І. Кучеренкові присвяч. опера С. Дрімцова «Іван Морозенко» за кобзар. мотивами.

Автор дослідж. «О музыке народной» // «Пути творчества», 1920, № 6–7; «Елементи народної творчості в музиці М. Лисенка» // «Шляхи мистецтва», 1922, № 1; підручника «Музична теорія» (Х.; К., 1925).

Основні твори: **сценічні** – опера «Іван Морозенко» (лібрето Д. за поемою П. Куліша «Настуся», 1914; 2-а ред. – 1925), опера (гумореска для тенора і ф-но) «Мартин Гак» (1928), **оперета** «Сорочинський ярмарок» (співавтор лібрето, 1926), **камерно-інструментальні** – тріо «Кобзарський спів» (1926), сюїта для струн. квартету на укр. теми; **для фортепіано** – тріо «На смерть музики-кріпака» («Образки з минулого»), «Ноктюрн», «Дитячий альбом», «Думка-шумка»; **хорові** – сюїта «Соціалізм», «Гімн праці», «Гімн землі», «Пісня кузні», «Наш похідний марш»; **для скрипки і фортепіано** – Соната, «Рапсодія на українські теми»; «Думка» gis-moll

(1914), **вокальні** – солоспіви «Любов», «З журбою радість обнялася» (обидва – на сл. Олександра Олеся), «Колискова» (на сл. С. Руданського), «Верховини гірні», «Останні квітки» (на сл. Лесі Українки), «Ворожіння», «Ох, і там за яром», «Гусляр молодий», романси, хори на сл. В. Сосюри; **музика до театр. вистав** «Тарас Бульба», «Вій» (за М. Гоголем); «Сотник», «Тополя» (1934).

Літ.: Література, наука, умілість і техника. Музичні твори С. П. Дрімцова *// Рада [газ.]. К., 1914. № 10 від 14(27).01. С. 4;* Ткаченко Ю. Сергій Дрімцов (Дрімченко) / Ю. Ткаченко *// Музика – масам. 1928. № 3–4;* Сарана А. Пропагандист народной песни / А. Сарана *// Красное знамя. 1967. 17 мая;* Пирогова Н. Один із перших / Н. Пирогова *// Культура і життя. 1968, 17 трав.;* Павлюк М. М. Спогади С. Наумова про історію в'ятського видання «Кобзаря» в російському перекладі С. Дрімцова *// РЛ. 1972. № 3;* Сидоренко Н. Дримцов Сергей Прокофьевич / Н. Сидоренко *// Музыкальная энциклопедия : [в 6 т.] / гл. ред. Ю. В. Келдыш ; Т. 2. М. : Совет. энцикл. : Совет. композитор, 1974. Стб. 318–319;* Ахтырский Б. Многогранность / Б. Ахтырский *// Красное знамя. 1982. 22 июля;* Шаломова С. Преодолевая забвение *// Муз. жизнь. 1982. № 21*; Смоляга Н. В. Сергій Прокопович Дрімцов / Н. В. Смоляга *// Музична Харківщина: зб. наук. пр. кол. авт. Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х., 1992. С. 112–113;* Дрімцов Сергій *// Енциклопедія Українознавства. К., 1994. Т. 2. С. 595;* Галкин В. Скорбный мотив: Музыканты трагической судьбы / В. Галкин *// Панорама. 1997. 19 лип. С. 14;* Дрімцов (Дремцов) Сергій Прокопович *// Муха А. Композитори України та української діаспори : Довідник / А. Муха. К., 2004. С. 97*; Сукало А. М. [У рамках віртуального проекту «АРХІВажлива справа» та з нагоди 150-річчя від дня народження… ; інформація про презентацію документів з особового фонду С. П. Дрімцова, ф. 1155] [Електрон. ресурс] / підгот. канд. іст. н. А. М. Сукало *// Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України / АРХІВажлива справа [Дата розміщ. 15 трав. 2017]. URL : http://csam.archives.gov.ua/ukr/abc/.*

За матеріалами: Кононова О. В. Дрімцов Сергій Прокопович [Електрон. ресурс] / О. В. Кононова *// Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. Бета-версія / Культура / Д. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=21760; із доповн. (див. літ.); ред. Л. В. Русакової*

ДУБІ́НІН Андрій Дмитрович (24.07.1929, с. Дубініно Бєлгород. обл. – 22.10.1999, Харків) – оперний співак (драматичний тенор). Засл. артист України (1967). Нар. артист України. Закінч. ХДК (1961, кл. сольного співу В. В. Руденка). В юності навчався у Бєлгороді на курсах помічників машиніста; водив потяги. Служив у прикордонних військах.

Дебютував на сцені Оперної студії при ХДК в опері «Утоплена» М. Лисенка. Від 1960 – соліст ХАТОБ ім. М. Лисенка, розпочав кар'єру з ролі Германа в «Піковій дамі» П. Чайковського. Виконував провідні партії репертуару: Радамеса («Аїда» Дж. Верді), Хозе («Кармен» Ж. Бізе), Герцога («Ріголетто» Дж. Верді), Каніо («Паяци» Р. Леонкавалло), Рудольф («Богема» Дж. Пуччині), Отелло («Отелло» Дж. Верді), Каварадоссі («Тоска»), Пінкертона («Чіо-чіо-сан» Дж. Пуччині) та ін. Його концерт. репертуар містив рос. та укр. нар. пісні, романси композиторів XIX–XX ст. У 1980-ті

одночасно викладав на каф. сольного співу ХДІМ ім. І. П. Котляревського.

Літ.: Агин М. С. Вокально-энциклопедический словарь (Биобиблиография) : В 5 т. Т. 2. М., 1991; Рывина И. А. Кафедра сольного пения / И. А. Рывина *// Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 230, 256,405;* Бабенко І. Висота таланту / І. Бабенко *// Слобідський край. 2008. 25 верес. С. 9;* Чепалов А. И. Записки «призрака оперы» / А. И. Чепалов. Харьков : Золотые страницы, 2012. С. 128.

ДУНАЄ́ВСЬКИЙ Зиновій Йосипович (17/30.12.1908, м. Лохвиця, Полтав. губ. – 07.08.1981, Москва, за ін. даними, Донецьк) – композитор. Шоста дитина в багатодітній родині з генетич. схильністю до музики, брат *Ісака Йосиповича Дунаєвського* (див. ст.). Засл. діяч мистецтв УРСР (1954). Чл. СК СРСР. Нагороджений орденами Червоної Зірки, Вітчизняної війни II ступеня, двома орденами «Знак Пошани», орденом «Шахтарська слава» та медалями.

Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т (1929; кл. композиції *С. С. Богатирьова*); з 1929 продовжує навчання в Москві у М. Ф. Гнесіна. У 1937 стає співорганізатором і худож. керівником Шахтар. ансамблю пісні й танцю «Донбас» (Донецьк, 1937–39, відроджений у 1964–69). Завдяки успіху колективу у 1939 за безпосередньою ініціативою Л. Берії З. Дунаєвський стає на чолі створюваного у той час Центр. ансамблю пісні й танцю НКВС СРСР. У роки Великої Вітчизн. війни Ансамбль НКВС-МВС СРСР дав 1711 концерт, 130 разів виступав на радіо, зокрема, с трансляціями на зарубіж. країни. У воєнні часи З. Дунаєвський був також керівником ансамблів пісні й танцю 2-го Укр. і Забайкал. фронтів (1940–44).

У 1958–1964 був худож. керівником ансамблю пісні й танцю «Моряна» в Астрахані; 1964 повернувся у Донецьк, де знов очолив шахтарський колектив під новою назвою «Донбас». До кінця життя (стосовно дати і місця його смерті існуючі дані не збігаються) З. Дунаєвський працював як композитор; чимало з його пісень набули популярності : «Ну, як не заспівати», «Робоча Москва», «Московські ліхтарі», «Берізка біла», «А небо підкоряється не всім», «Чому», «Заповітні слова», «Зустріч», «Марш радянських спортсменів» та ін. Багато з його пісень присвяч. життю шахтарів, рибаків, залізничників; особливої популярності набув в свій час його «Шахтарський вальс» (1948). Деякі з пісень композитора нерідко помилково приписують його старшому братові.

Тв.: сюїта «Москва» для солістів, хору і оркестру (1941); «Шахтарська кантата» (сл. В. Вінжикова, 1949), кантата «Слава залізничній державі» (1966); «Квітуй, Батьківщино» (1972); солоспів «Над Дніпровою сагою» (на сл. Т. Шевченка); хори, пісні («Шахтарський вальс», «Шахтарський марш», сл. Н. Панова, 1938, «Пісня про шахтарську столицю», сл. Шутова, 1947, «Пісня про Донбас», «Пісня братів» та ін.); симф. твори; вокал. і вокал.-танц. цикли; музика до к/ф і театр. вистав.

Літ.: Муха А. І. Дунаєвський Зіновій Йосипович [Електрон. ресурс] / А. І. Муха *// Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України / Культура / Д. Ст. оновлена: 2008. URL : http://esu.com.ua/search_articles.*

php?id=19544; Гиллер Е. Зиновий Дунаевский [Електрон. ресурс] / Е. Гиллер // *Юзовка–Сталино–Донецк: страницы еврейской истории. Дата публ. 26 авг. 2012. URL : http://donjetsk-jewish.ucoz.ru/news/zinovij_dunaevskij/2012-08-26-164;* Скобельський В. До 135-річчя від дня народження Ісака Дунаєвського / Віталій Скобельський // *Останній бастіон (газ.) Полтава, 10.11.2014. URL : http://bastion.tv/figures/do-135-richchya-vid-dnya-narodzhennya-isaka-dunayevskogo-ye-rechi-pro-yaki-zhalkuyesh-use-zhittya-otak-i-ya-zhalkuyu-sho-svogo-chasu-she-stu/.*

Фото з сайту: Юзовка–Сталино–Донецк: страницы еврейской истории. Дата публ. 26 авг. 2012. URL : http://donjetsk-jewish.ucoz.ru/news/zinovij_dunaevskij/2012-08-26-164.

Упорядкувала Л. В. Русакова

ДУНАЄ́ВСЬКИЙ Ісак Йосипович (18.01.1900, м. Лохвиця Полтав. губ. – 25.07.1955, Москва, РФ) – композитор, диригент. Нар. артист РРФСР (1950). Лауреат Сталінських премій (1941, 1951). Чл. СК РФ, голова Ленінград відділення (1937–1941). Депутат Верх. Ради РРФСР 1-го скликання (1938). Нагородж. орденами Трудового Червоного Прапора (1936), «Знак Пошани» (1942), Червоної Зірки (1945) і медалями.

Брат композитора *Зіновія Йосиповича Дунаєвського*; батько композитора Максима Ісаковича Дунаєвського. Походить з муз. родини. Дід був кантором, мати грала на ф-но і співала, дядько (брат батька) був віртуозним скрипалем. П'ятеро братів Ісака Йосиповича стали музикантами (окрім Зіновія Йосиповича, помітну муз. кар'єру зробили Борис Йосипович (1896–1976, Москва), диригент-хормейстер, засл. діяч культури РРФСР (1965); Семен Йосипович (1906–1986), нар. артист Росії (1969), худож. кер. ансамбля дітей залізничників; Михайло Йосипович (1904–?) – диригент.

Муз. здібності І. Й. Дунаєвського виявилися у ранньому дитинстві; з 8 років брав уроки скрипкової гри у Григорія Полянського. У 1910 родина переїздить до Харкова, І. Дунаєвський вступає до Харків. муз. уч-ща, де навчається по кл. скрипки *К. Горського* і займається композицією. 1918 закінч. гімназію (із золотою медаллю) і 1919 – Харків. консерваторію (кл. скрипки *І. Ю. Ахрона* та композиції *С. С. Богатирьова*).

Від 1919 працював скрипалем в оркестрі, концертмейстером. У 1920–1924 – композитор і диригент в Харків. рос. драм. т-рі, очолюваному Н. Н. Синельниковим. Дебютував як театр. композитор в 1920 музикою до вистави «Одруження Фігаро». Одночасно в 1919–1924 – співробітник газет, організатор муз. студій і гуртків при військ. клубах, кер. армійської самодіяльності, зав. муз. відділом губерн. відділу нар. освіти; очолював БК залізничників; читав лекції про музику.

Від 1924 живе в Москві. У 1924–1926 – муз. кер. т-ру «Ермітаж», 1926–1929 – Т-ру сатири, для якого були написані перші оперети («Наречені» і «Ножі»). І. Дунаєвський – один з творців радян. оперети; зокрема, «Наречені» (рос. «Женихи», пост. 1927), а також створена пізніше «Золота долина» (пост. 1937) звертаються до нових образів радян. молоді. Не відкидаючи традицій класичної оперети І. Кальмана, Ф. Легара (великі ансамблі, розгорнуті фінали, орке-

строві епізоди), Дунаєвський прокладає нові шляхи, зближуючи оперету з радян. масовою піснею й народною творчістю. У 1929–1934 (за ін. даними – 1935) він – композитор і голов. диригент в Ленінград. Мюзик-Холлі. Співпрацює з Л. О. Утьосовим у пошуках власного стилю «радянського джазу».

Спільно з реж. Г. В. Александровим Дунаєвський став також творцем жанру радян. муз. кінокомедії, в якій музика постає дійовим компонентом драматургії фільму («Веселі хлоп'ята», 1934; «Три товариші», 1935; «Воротар» (1936); «Цирк», 1936, Сталінська премія у 1941; «Діти капітана Гранта», 1936, «Волга-Волга», 1938, Сталінська премія, 1941), «Світлий шлях», 1940), «Весна», 1947; «Кубанські козаки», 1950, Сталінська премія, 1951). Вже перший зі створених ними фільмів приніс композиторові надзвичайну популярність.

Між 1934 і 1940 І. Дунаєвський створив музику до 16 кінофільмів. Нерідко озвучував картини, співав і грав на роялі (у к/ф «Весна» співає романс М. Глінки).

Під час Великої Вітчиз. війни був худож. кер. ансамблю пісні і танцю залізничників, багато виступав по всій країні. З 1945 – знов жив у Москві. У воєнні роки створив чимало пісень, чи не найзнаменитішою стала «Моя Москва» (1942). Сповнені оптимізму і віри в життя, пісні І. Дунаєвського стали епохою в радян. пісенній творчості («Пісня про Батьківщину» з к/ф «Цирк» на вір. В. І. Лебедєва-Кумача за радян. часів була позивними Центрального радіо).

Автор 11 оперет і 4 балетів, музики до кількох десятків кінофільмів, величезної кількості популярных пісень.

Тв.: **оперети** «І нашим, і вашим» (1924), «Наречені» (1927), «Солом›яний капелюшок» (1927), «Ножі» (1928), «Полярні пристрасті» (1929), «Мільйон мук» (1932), «Золота долина» (1937), «Дороги до щастя» (1940), «Вільний вітер» (1947), «Син клоуна» (1950), «Біла акація» (1955) (незакінчена); **балети** «Відпочинок фавна» (1924), «Мурзілка» (1924), «Наречена і автомат» (1934), «Джеккі – 14-річний матрос»; **муз. до к/ф** – «Весёлые ребята» (1934), «Цирк», «Діти капітана Гранта» (обидва – 1936), «Волга-Волга» (1938), «Весна» (1947), «Кубанські козаки» (1950) та ін.; **пісні**.

Літ.: Чернов А. И. О. Дунаевский / А. И. Чернов. М., 1961; Калачов Ю. Там, де народився Дунаєвський / Ю. Калачов // *Музика. 1980. № 2;* Дунаєвський Ісак Осипович // *Митці України : Енциклопедичний довідник / упоряд. : М. Г. Лабінський, В. С. Мурза ; за ред. А. В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992. С. 230–231;* Дунаєвський Ісак Осипович // *Мистецтво України : Біографічний довідник / упоряд. : А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський ; за ред. А. В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. С. 226;* Герасимова Г. П. Дунаєвський Ісак Осипович // *Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інституту історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2004. Т. 2. С. 495;* Муха А. І. Дунаєвський Ісак Йосипович / А. І. Муха // *Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.] / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. К., 2008. Т. 8. 716 с. : URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=19545.*

Упорядила Л. В. Русакова

ДУ́ЩЕНКО Євген Васильович (23. 07. 1925, Одеса – 25. 04. 2011, Київ) – диригент, муз.-громад. діяч, педагог. Засл. діяч мистецтв Украї-

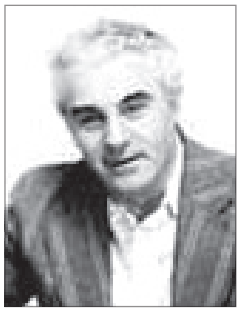

ни (1960), нар. артист України (1982). Володар ордену «Знак Пошани» (1967).

Закін. Одеську консерваторію (нині ОНМА) ім. А. В. Нежданової (кл. К. К. Пігрова, В. П. Базилевича, 1950), Київ. консерваторію (нині НМАУ) ім. П. І. Чайковського (кл. В. Й. Пірадова, 1953).

1950–1953 – хормейстер Укр. хор. капели «Думка». 1953–1957 – диригент симф. оркестру Одес. філармонії, голов. диригент Одес. т-ру оперети, викл. каф. хор. диригування Одес. консерваторії. 1957–59 – голов. диригент симф. орк. Укр. радіо і телебачення голов. упр. радіоінформації (Київ). 1959–1963 – голов. диригент Харків. обл. філармонії. 1963–1973 – голов. диригент ХАТОБ ім. М. В. Лисенка. У 1959–1969 працював у ХДІМ на посаді ст. викл., від 1972 – викладав диригування на посаді доц. кафедр хор. диригування, струнних і дух. інструментів, нар. інструментів, очолював студ. симф. оркестр. У 1973–1983 – голов. диригент Київ. т-ру оперети. Від 1973 викладав оперно-симф. диригування в Київ. консерваторії, від 1986 – на посаді професора. Від 1993 повністю перейшов на викл. роботу і очолив каф. оперно-симф. диригування НМАУ ім. П. І. Чайковського.

Ініціатор заснування (1983), худож. кер. та голов. диригент єдиного в Україні дит. опер. т-ру (нині – Київ. муніцип. акад. т-р опери і балету для дітей і юнацтва).

Із симф. оркестром Харків. філармонії вперше у місті виконав твори нац. і зарубіж. композиторів – Симфонію № 3 *Д. Клєбанова*, Симфонію № 12 Д. Шостаковича, симфонії *В. Губаренка, Д. Яровинського*, Концерт для оркестру Б. Бартока, сюїти «Жар-птах» І. Стравінського, «Дафніс і Хлоя» М. Равеля, ін. Грав з відомими вітчизн. та зарубіж. гастролерами – Д. Башкіровим, Т. Ніколаєвою, Л. Оборіним, П. Серебряковим, Я. Флієром, ін.

За час роботи у Харків. т-рі опери та балету здійснив ряд постановок, у т. ч. прем'єрних, серед них – «Манон Лєско» Дж. Пуччіні, «Василь Губанов» Д. Клєбанова, «Снігуронька» М. Римського-Корсакова, «Даісі» З. Паліашвілі, «Попелюшка» С. Прокоф'єва, «Легенда про кохання» А. Мелікова, «Жизель» А. Адана, «Шопеніана» Ф. Шопена – О. Глазунова.

Серед випускників класу Є. В. Дущенка – В. Мутін, *Ш. Палтаджян*, М. Шпак, О. Мархлевський та ін.

Літ: Харківський державний академічний театр опери і балету ім. М. В. Лисенка / К. Милославський, П. Івановський, Г. Штоль. Київ, 1965. 132 с.; Дущенко Євген Васильович // *Митці України : енцикл. довідник / за ред. А. В. Кудрицького. Київ, 1992. С. 232–233.*

Г. В. Савєльєва

Є

ЄЩЕНКО Марія Олександрівна (19.06.1923, Харків, – 4.12.2000, Харків) – піаністка, педагог, одна з корифеїв харків. піаністичної школи. Канд. мистецтвознавства (1955), проф. (02.09.1988). Лауреат IV премії Міжнар. конкурсу піаністів ім. Б. Сметани (Прага, Чехія,

1951). Походить з сім'ї музикантів: бабуся, О. Є. Ястремська – одна з засновників ДМШ ім. П. І. Чайковського м. Харкова – та мати, М. В. Ястремська (випускниця Харків. муз. уч-ща ІРМТ) – піаністки; батько, О. М. Єщенко – співак, учень *Д. Бугамеллі* та *П. Голубєва*, артист Харків. опери. Сестра, *Н. О. Єщенко* – також піаністка, засл. діяч мистецтв України.

Навчалась у Харків. муз. шк.-десятирічці (тепер ХССМШ-і) від 1937; закінч. з відзнакою Харків. консерваторію (1945, кл. проф. *М. С. Хазановського*), аспірантуру при Москов. консерваторії (1949, кл. проф. С. Є. Фейнберга). Особливість її дисертації – «Этюды Шопена и некоторые вопросы их интерпретации», – що підпадала під категорію виконавських, містилася у поєднанні двох частин: виконавської і теоретичної. Останній передувала інтерпретація здобувачем усього шопенівського циклу перед Вченою радою Москов. консерваторії. Обидві частини захисту здобули високу оцінку журі, до складу якого, окрім С. Є. Фейнберга, входили О. Б. Гольденвейзер, Г. Г. Нейгауз, Т. П. Ніколаєва, Я. І. Зак та ін. видатні представники радян. муз. мистецтва.

Втім, пріоритетною для піаністки завжди була концертна діяльність, яку вона розпочала у 1946 як солістка Харків. філармонії. Тяжіючи до монограф. програм, М. Єщенко включила до свого репертуару шість концертів для клавіру з оркестром І. С. Баха; 32 сонати, Хорову фантазію ор. 80, Концерт № 3, 32 Варіації Л. ван Бетховена; 24 прелюдії, балади № 2 і 3, Концерт № 1 Ф. Шопена; цикли прелюдій С. Рахманінова і Д. Шостаковича; твори Ф. Шуберта, Р. Шумана, П. Чайковського. Піаністка регулярно зверталася до укр. музики: доробок М. Лисенка, Я. Степового, В. Сокальського, Л. Ревуцького, В. Косенка в її репертуарі доповнювали твори сучасних харків. композиторів – *Г. Фінаровського*, *В. Барабашова*, *М. Тіца*, *М. Кармінського, І. Ковача, В. Бібіка*. Виступала у престижних залах Харкова, Києва, Москви, Ленінграда, Єревана та ін. як солістка у симф. концертах з такими диригентами, як М. Аносов, *В. Пірадов*, Л. Гінзбург, *Н. Рахлін*, К. Симеонов, І. Шпіллєр, *І. Гусман, Є. Дущенко*. У фондах Харків. та Укр. нац. радіо зберігаються записи 34 творів у виконанні М. Єщенко.

Плідною виявилася і пед. робота піаністки, яка розпочалася на каф. спеціального ф-но у 1950; у 1971–1989 очолювала каф. спеціального ф-но № 1. Серед її учнів – лауреат Респ. конкурсу ім. М. Лисенка *І. Наймарк* (1978); переможниця Міжресп. конкурсу ім. Х. Еллера М. Грінченко (Чернявська), 1987; лауреат Респ. конкурсу муз. уч-щ України Ю. Уріньова, дипломант Міжнар. фестивалю в Італії Н. Пушина, засл. діяч культури України Л. Тесленко, кавалер ордена «Честь» Д. Моногадзе (Грузія).

Від 1992 М. Єщенко мешкала у США, але часто навідувала Харків, виступала з концертами, зустрічалася з колегами, друзями, учнями. Вона завжди підтримувала талановиту молодь. Як чл. журі І Міжнар. конкурсу на честь В. Горовиця

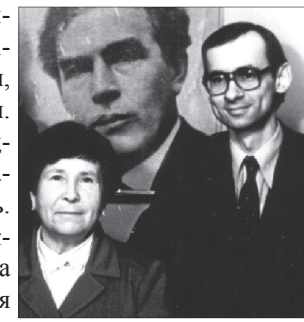

М. Єщенко
і піаніст С. Юшкевич

(Харків, 1996), М. Єщенко ініціювала нагородження призом наймолодшого з учасників – Є. Морозова. Від 2002 аналогічну нагороду в пам'ять про матір встановили п'ятеро дітей піаністки. Премія М. Єщенко надавалася наймолодшому учаснику Міжнар. конкурсу юних піаністів В. Крайнева, що традиційно проводився у Харкові. Існуванням у ХНУМ регулярної стипендії найталановитішому з асистентів-стажистів фортепіан. ф-ту ун-т також зобов'язаний нащадкам М. Єщенко – одної з найталановитіших представниць харків. піаністичної школи.

Основні праці: Особенности формы этюдов Шопена // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2003. Вип. 11. С. 373–386*; Этюды Шопена и некоторые вопросы их интерпретации // *Харьковская консерватория. Ученые записки. Харьков, 1958. Вып. 1*; Этюды Шопена и некоторые вопросы их интерпретации. Киев : Каравелла, 2003. 110 с.; Этюды Шопена (Исполнительский анализ в классе профессора С. Е. Фейнберга) // *Вопросы фортепианного исполнительства. Очерки. М., 1973. Вып. 3. С. 120–137*.

Літ: Мария Александрова Ещенко: концертная и педагогическая деятельность : монография / Е. В. Кононова. Харьков : НТМТ, 2009. 179 с.; Віддані мистецтву / В. Александрова // *Слобідський край, 1999. 14 груд.*; Звітні концерти молодих музикантів / Р. Динкин // *Ленінська зміна. 1938. 14 трав.*; Студенты консерватории – памяти Скрябина / М. Зорохович // *Красное знамя. 1940. 17 дек.;* Юные одаренные музыканты / М. Зорохович // *Красное знамя. 1939. 11 янв.;* Концерти з творів Ф. Шуберта: [кафедра спеціального фортепіано ХІМ] / П. Калашник // *Музика. 1980. № 1. С. 14;* На вечерах памяти М. С. Хазановского : [кафедра специального фортепиано] / П. Калашник // *Советская музыка. 1987. № 2. С. 128;* Пам'яті піаніста-педагога : [М. С. Хазановський] / П. Калашник // *Вечірній Харків. 1986. 28 квіт.*; Творческий отчет пианистки [М. Ещенко] / П. Калашник // *Красное знамя. 1969. 2 апр.;* Учні – вчителю : [вечір пам'яті педагога-піаніста М. Хазановського] / П. Калашник // *Культура і життя. 1986. 18 трав.*; Мария Александровна Ещенко – выдающийся представитель пианистической культуры Харькова XX ст. / Е. В. Кононова // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури. Харків, 2004. С. 30–46;* З історії піаністичної культури Харкова [о М. О. Єщенко] / О. В. Кононова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2005. Вип. 15. С. 113–120;* Просвітницька діяльність харківських піаністів останньої третини XIX – XX століть [І. Слатін, Р. Геніка, О. Горовиць, М. Єщенко] / О. В. Кононова // *Методологічні особливості формування професійних якостей студентів. Харків, 2004. С. 63–72;* Две сестры / Р. Логачева // *Вечерний Харьков. 1999. 21–24 авг.;* Мария Ещенко – лауреат Международного конкурса пианистов в Праге // *Красное знамя. 1951. 3 июня;* Пражская весна / Н. Махаринец // *Советское искусство. 1951. 2 июня;* Весь мир в музыке : [о профессоре, зав. кафедрой спец. фортепиано ХИИ М. А. Ещенко] / З. Юферова // *Красное знамя. 1983. 30 июня;* Музика – її життя. Бетховенський цикл Марії Єщенко / З. Юферова // *Соц. Харківщина. 1969. 9 квіт.*; Широкий спектр : [про діяльність професора ХІМ, піаністки М. О. Єщенко] / З. Юферова // *Музика. 1983. № 6. С. 30.*

О. В. Кононова

ЄЩЕНКО Наталія Олександрівна (20.03.1926, Харків – 08.06.2015, там само) – піаністка, педагог, науковець, засл. діяч. мистецтв України. Походить з родини музикантів: сестра піаністки *М. О. Єщенко* (див. ст.). Проф. (1981). Чл. журі Респ. конкурсу ім. М. В. Лисенка (1984). Нагородж. медаллю «За доблестный труд» (1980), Почес. грамотою Комітету у справах мистецтв при Раді Міністрів СРСР профспілки робітників мистецтв, подякою та Почесною грамотою М-ва культури та мистецтв України за вагомий особистий внесок у розвиток проф. муз. освіти, створення духовних цінностей, активну громад. діяльність та високу проф. майстерність (2001).

У 1939–1943 навчалась у Харків. муз. шк.-десятирічці (тепер ХССМШ-і), згодом закін. з відзнакою Харків. консерваторію (нині – ХНУМ ім. І. П. Котляревського) (1947, кл. проф. *М. С. Хазановського*) та аспірантуру (заочно) Москов. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (1950–1954, кл. проф. С. Є. Фейнберга).

Працювала у Харків. консерваторії концертмейстером оркестрової каф. (1946–1948), асистентом (1948–1953), ст. викл. (1953–1959), доц. (1959–1976), проф. каф. спеціального ф-но.

За роки самовідданої пед. роботи підготувала більш 90 випускників, які працюють в різних містах України та за кордоном. Риси, що відрізняли стиль її викладання – виняткова увага до культури звука та музичного мислення, найдрібніших деталей та вимог композитора, втілених у нотному тексті, вміння слухати та чути виконуваний твір. Зі слів її учениці *М. Бевз*, важливим пед. фактором був показ за інструментом, завдяки якому декотрі ігрові прийоми її учні підхоплювали, наслідуючи їй, позасвідомо, лише з плином часу розуміючи всю глибину переданої їм майстерності. Н. Єщенко займалася інтенсивною виконавською діяльністю, постійно виступала зі складними сольними програмами, у дуеті з сестрою, інших ансамблях; збереглася значна кількість її аудіозаписів.

Літ.: Митці України. Енциклопедичний довідник. Київ, 1992. С. 837; Мистецтво України. Бібліографічний довідник. Київ, 1997. С. 238; 500 впливових особистостей. Восточно-український біографічний інститут. Харків, 2001. С. 390; Харкову 350. Лідери XXI століття. Харків, 2004. С. 458.

Н. І. Руденко

Ж

Жи́ліна Марія Міронівна (8.10.1906, м. Єнакієве Донец. обл. – 1975, Харків) – піаністка, педагог. Нагородж. медаллю «За доблестный труд в Великой Отечественной войне» (1945).

Закінч. муз. ф-т Харків. муз.-драм. ін-ту (1931) за фахом «спеціальне ф-но для установ Профосвіти». У 1933–1941 – концертмейстер вок. ф-ту ХДК.

У воєнні роки – піаніст-концертмейстер Буд. Червоної Армії м. П’я-

тигорська (1941), оркестрова піаністка Держ. цирку м. Сталінграда (1942), ст. викл. муз.-хореогр. комбінату м. Алма-Ати, ст. викл. Алма-Атинської держ. консерваторії (1942–1945).

Від 1946 – концертмейстер вок. класів ХДК; у 1951–1973 – голов. концертмейстер оперної студії ХДК, від 1954 – на посаді ст. викл. ХДК.

Як головний концертмейстер опер. студії в післявоєн. період і по 1973 включно М. Жиліна входила до складу постановчих груп всіх студійних вистав. В творчому доробку фахівця – біля 40 клавірів опер нац. та зарубіж. авторів, опрацьованих зі студентами вок. ф-ту. Глибоке знання творчих можливостей співака, високий професіоналізм, підкріплений багаторічним досвідом, стали запорукою виключно успішної пед. діяльності митця. Багато поколінь оперних співаків, серед яких – нар. артисти СРСР *П. Білинник, Б. Гмиря, Н. Ткаченко, М. Манойло, Н. Суржина, Г. Ципола*; нар. артисти колишніх радян. республік *В. Арканова, В. Валайтіс, Л. Сергієнко, І. Журіна*; засл. артисти України Д. Козинець, *А. Дубінін, А. Резілова*, О. Соболєва, А. Шуляк і чимало ін., своїм творчим успіхом в значній мірі зобов'язані саме М. Жиліній.

Літ.: Кучер Л .І. Українські оперні студії: історія та сучасність / Л. І. Кучер *// Навчальний посібник для студентів вокальних факультетів музичних ВУЗів. Харків : Торсінг. 2002. С. 122–123;* Pro Domo Mea / Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського : нариси / ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова. Харків, 2007. С. 222.

Л. І. Кучер

ЖОРДА́НІЯ Вахтанг Георгійович (9.12.1942, Тбілісі – 4.10.2005, Бродуей, штат Віргінія, США) – всесвітньо відомий диригент. Засл. діяч мистецтв УРСР, нар. артист УРСР (1983). Лауреат І премії Міжнар. конкурсу диригентів Г. фон Караяна (1971). Старший з дітей В. Г. Жорданії – Георгій Жорданія – також став відомим диригентом.

В. Жорданія закінч. Тбіліську консерваторію за кл. ф-но; згодом, з відзнакою, Ленінград. консерваторію як симф. диригент (1969, кл. Е. П. Грикурова).

У 1970–1973 – асистент Є. Мравинського в Симф. оркестрі Ленінград. філармонії. У 1973–1974 – голов. диригент Симф. оркестру Ленінград. радіо і телебачення. Записав з ним музику до ряду відомих радян. кінофільмів («Солом'яний капелюшок», «Зірка привабливого щастя», «Дерсу Узала», ін.). У 1974–1977 – голов. диригент Симф. оркестру Саратов. філармонії і доц. Саратов. консерваторії. У 1977–1983 – голов. диригент і худож. кер. Симф. оркестру Харків. філармонії та проф. Харків. ін-ту мистецтв. Диригував концертами на честь 30-річчя Харків. філармонії в Великому залі Москов. консерваторії (1978), концертами лауреатів Міжнар. конкурсу ім. П. І. Чайковського (1978, 1982). У харків. період діяльності давав близ. 100 концертів на рік.

У 1983 емігрував (Фінляндія, Швеція, США). У листоп. 1983 дуже успішно дебютував з Америк. симф. оркестром в Карнегі-холл; згодом жив і працював в основному в США. У 1985–1992 очолював симф. оркестр і оперний театр в м. Чаттануга, 1991–1993 – оркестр м. Спокан. Був запрошеним диригентом Симф.

оркестру Корей. радіо (здійснив з ним прем'єрні записи ряду творів америк. композитора А. Хованесса), працював також з ін. оркестрами Півд. Кореї; від 2002 – голов. диригент і худож. кер. Симф. орк. м. Тегу.

В. Жорданія виказав себе самобутнім, схильним до пошуку майстром, диригентом-митцем, вміло ведучим за собою оркестр, здатним на нетривіальні, та переконливі інтерпретації симф. музики. Співпрацював з такими визначними музикантами, як Давид та Ігор Ойстрахи, Еміль Гілельс, Леонід Коган, Дмитрий Шостакович, Кирил Кондрашин, Іцхак Перельман та ін. Гастролював в Фінляндії, Великій Британії, Новій Зеландії, Півд. Америці, ін. Не губив зв'язків з батьківщиною, щорічно концертуючи в Грузії; від 1995 був диригентом Рос. федерал. симф. орк. в Москві; навідував Харків. У 2001 В. Жорданія заснував у Харкові міжнар. конкурс диригентів «Вахтанг Жордания – Третє тисячоліття», проведення якого в значній мірі фінансував з особистих коштів; перші два роки очолював його журі.

Літ.: Антонова Е. Вахтанг, русский дирижёр / Е. Антонова // *Завтра. 1997. № 8 (169). 25 февр.;* Игнатьева М. Всё – в имени тебе моём // *«Культура», 1998. № 14 (7125), 16–22 апр.;* Сидоренко Ю. Умер всемирно известный дирижер Вахтанг Жордания [Електрон. ресурс] / Юрий Сидоренко // *MediaPort. 05 окт. 2005. 19:41. URL : http://www.mediaport.ua/news/society/27040/umer_vsemirno_izvestnyiy_dirijer_vahtang_jordaniya;* Сухомлин Н. [Харьков] Вахтанг Жордания: «У дирижера руки должны быть от Бога...» [Електрон. ресурс] / Н. Сухомлин // *Хай Вэй. 22 апр. 2009. URL : http://h.ua/story/191926/#ixzz4syxhGhgr;* Уточкина В. Вахтанг Жордания. Биография [Електрон. ресурс] / В. Уточкина // *Знаменитости. Люди. URL : http://www.peoples.ru/art/music/conductor/vakhtang_jordania/.*

ЖУК Олександр Абрамович (23.10/5.11.1907, Полтава – 31.10. (1.11?) 1995, Харків) – композитор, музикознавець, диригент, піаніст, викладач. Чл. Спілки радян. композиторів (1939); чл. Правління Харків. відділення СРК (1939–1941). Учасник групи композиторів-творців музики Держ. гімну УРСР (1947). Має держ. нагороди: «За сумлінну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.», за створення музики гімну УРСР та ін.

Закінч. Харків. консерваторію, де послідовно навчався як піаніст (від 1928 – студент фортепіан. ф-ту Харків. Муздраміну в кл. проф. *П. К. Луценка*, який не закінчив, віддавши перевагу вивченню теорії музики і композиції), музикознавець (1931–1936, з відзнакою закінч. іст.-теорет. ф-т за кл. проф. *С. С. Богатирьова*), композитор (1938; кл. *М. Д. Тіца*).

Працювати розпочав 1925–1926 у Дитячій оперній шк. в Полтаві, 1926 переїхав до Харкова, де у 1927–1930 працював концертмейстером в клубі «Червоний кооператор», у 1930–1937 – викл. муз.-теорет. дисциплін у Муз. студії ПК залізничників, «Робочій консерваторії» (нині вечірня муз. шк.); від 1933 – в Харк. муз. уч-щі, де викладав с перервами до 1967. У 1937–1941 та 1944–1949 – викл. муз.-теорет. дисциплін, 1948–1949 – на посаді доц. каф. теорії музики та композиції ХДК, виконує обов'язки вченого секретаря.

У 1941–44 – зав. муз. частини і диригент Рос. драм. театру ім. Т. Шевченка (вочевидь, в евакуації, м. Леніногорськ, нині Ріддер, Казахстан; за ін. даними – Дніпродзерж. муз.-драм. т-ру). У 1944(3) повертається до викладання в ХМУ. У 1950–54 – зав. каф. теорії музики Харків. театр. ін-ту. Від 1961 (за ін. даними – 1950) викладає та обіймає посаду доц., а у 1964–1969 стає засновником і першим зав. каф. теорії музики і фортепіано Харків. ін-ту культури (нині ХДАК). У 1970–74 – голова ревізій. комісії Харків. організації СКУ.

Автор симф., камерно-інструментальної, фортепіанної, театральної, сольної вокальної і хорової музики.

Твори: муз. до драм. спектаклів та муз. комедії – «Пошились у дурні» М. Кропивницького (1942), «Розкинулось море широко» В. Азарова, В. Вишневського, О. Крона (1943); для симф. орк. – Симфонія (1938); вокал.-симф. – поема «Матрос Железняк» (1935, сл. М. Голодного) для соліста, хору та симф. оркестру; для камер. орк. – Симфоніета (1992); для ф-но з орк. – Концерт (1957); для скрипки з орк. – «Рондо-фантазія» (1939), Концерт (1982); для влч з орк. – Концерт (1952); для орк. нар. інструментів – «Святкова увертюра» (1954), «Українська фантазія» (1971); камерно-інструм. – 2 Струнні квартети (1935, 1959), Фортепіанне тріо (1947), Фортепіан. квінтет (1972); для ф-но – Сюїта (1950), 3 Поеми (1950, 1956, 1970), 3 Концертні етюди (1961), «Українська рапсодія» (1963), «Героїчна соната» (1965); для скрипки і ф-но – «Арія» (1936), «Поема» (1949), «Гумореска» (1956); для влч – «Інтермеццо» (1965), 2 Концертні п'єси (1994); хори, романси.

Літ.: Рижская А. Творческий отчет композитора / А. Рижская *// Красное знамя. Х., 1966, 15/I. С. 4;* Чурилова Б. Поема О. Жука / В. Чурилова *// Музика, 1980. № 4. С. 9;* Тишко Н. Життя, віддане музиці: Композиторові О. Жуку 75 років / Н. Тишко *// Вечірній Харків. Х., 1982, 5 листоп. С. 3;* Калашник М. П., Калашник П. П. Про деякі тематичні джерела творчості харківських композиторів / М. П. Калашник, П. П. Калашник *// Музична Харківщина : зб. наук. пр. / упор. П. П. Калашник, Н. Л. Очеретовська. Х., 1992. С. 6, 14–15;* Галкин В. Симфония жизни. Воспоминания о харьковском музыканте А. Жуке / В. Галкин *// Панорама. Х, 1997. № 50. С. 15;* Либероль Н. Б. Монолог из зрительного зала / Н. Б. Либероль. Х., 2004. С. 85–93; Либероль Н. Столетие корифея / Нинель Либероль *// Дайджест, 2007. № 11(100). Нояб. С. 4;* Рощенко-Авер'янова О. Г. Кафедра композиції та інструментовки крізь призму історії харківської композиторської школи / О. Г. Рощенко-Авер'янова *// Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського // Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х. : ХДУМ ім. І. П. Котляревського, 2007. С. 156*; Каністратенко М М. Жук Олександр Абрамович [Електрон. ресурс] / М. М. Каністратенко *// Енциклопедія сучасної України. Beta-версія / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. Ст. оновл.: 2009. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18293;* Либероль Н. Б. Волны музыки / Н. Б. Либероль. Х. : С. А. М., 2011. С. 7–13.

Фото з сайту: esu.com.ua

М. Ю. Борисенко

ЖУРАВЛЬО́ВА Олександра Олександрівна (19.02.1928, Харків – 2014, Харків) – піаністка, викладач. Племінниця нар. арт. СРСР Дмитра Миколайовича Журавльова, видатного майстра худож. слова. Закінчила Харків. держ. консерваторію (1951, кл. проф. *М. С. Хазановського*). Підвищувала кваліфікацію

у Львів. держ. консерваторії ім. М. В. Лисенка (1974), Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (1976), Єреван. держ. консерваторії ім. Комітаса (1981). Від 1951 – концертмейстер, викл. загальн. ф-но у ХССМШ-і, від 1960 – викл. спец. ф-но там само. Від 1960 – викл. каф. загального ф-но ХДК, від 1968 – ст. викл., 1975 – доц. каф. У 1976–1984 очолювала каф. загального ф-но ХДІМ ім. І. П. Котляревського. Автор ряду метод. розробок, присвяч. творчості Г. М. Чеботарян.

З

ЗАГРАНИ́ЧНИЙ Зіновій Давидович (10.01.1900, м. Корости́шів Житомир. обл. – 23.07.1966, Харків) – хоровий диригент, композитор, педагог. Засл. артист України (1957). Доц. (1940). Чл. правління СК України (1938–1940).

Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т (1927, кл. *С. С. Богатирьова*). Працював як муз. кер. і диригент Всеукр. пересувного т-ру «Веселий пролетар» (1927–1929); муз. кер. і диригент Держ. єврейського т-ру (1929–1941). Від 1929 працював на каф. хор. диригування ХМДІ, у 1949–1950 – зав. каф. хор. диригування ХДК, з 1956 – проф. кафедри. Був хормейстером-постановником (у співпраці з Д. А. Гершман) вистав оперної студії ХДК «Летюча миша» Й. Штрауса, «Алєко» С. В. Рахманінова.

Керував хор. колективами: хор. капелою «Гезкульт» (1929–1940); хором студентів ХМУ (до 1956), хорами ДСТ «Трудові резерви» у Ташкенті (1942–1943) та Харкові (1944–1965). Останній колектив став лауреатом фестивалю молоді та студентів, володарем срібної медалі (Москва, 1957).

Автор камерних творів, музики до 22 театр. вистав, муз. комедій («Блакитні скелі», «Щасливий старт», «Знак зеро»), хор. композицій («У неділю рано-вранці» «Огні горять», «Я люблю тебе, мій краю», «Україно, зоре моя», «Береза»); аранжувань («Не щебечи, соловейко» та «Гуде вітер» М. І. Глінки, «Вечірня пісня» К. Г. Стеценка, «Горные вершины» А. Рубінштейна та ін.); обробок нар. пісень («Ой чи чуєш, Дніпре», «Сонце низенько», «Явтуше»). Співавтор держ. Гімну УРСР.

Серед його учнів: *В. Ф. Чабанний, Н. А. Бабіч, О. П. Петросян, Є. О. Конопльова, Н. І. Андрос (Королюк)*.

Літ.: Коноплева Е. А. З. Д. Заграничный (1900–1966 гг.) // *Страницы музыкальной жизни Харькова / Е. А. Коноплева. Київ, 1990. С. 22–25*; Кресак Ю. Зиновій Заграничний / Ю. Кресак. Луцьк : [б. и.], 1997. 80 с.; Заграничний Зіновій Давидович // *Хорове виконавство України / [авт.-упоряд. Бурбан М. І.]. Дрогобич, 2004. Ч. 2. 95*; Конопльова Є. Заграничний Зіновій Давидович / Є. Конопльова, Н. Шумакова // *Укр. муз. енциклопедія / [ред. кол.: Г. Скрипник та ін.]. Київ, 2006. Т. 2. С. 111*; Бєлік-Золотарьова Н. А. Сузір'я майстрів: кафедра хорового диригування : Заграничний Зіновій Давидович / Н. А. Бєлік-Золотарьова // *Pro Domo Mea : нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревсько-*

го. Харків, 2007. С. 103–104; Бєлік-Золотарьова Н. А. Майстри кафедри хорового диригування / Н. А. Бєлік-Золотарьова // *Мистецькі обрії, 2008 : [збірник / ред.-упоряд. В. А. Щербак]. Київ, 2008. Вип. 1(10). С. 119*; Гамкало І. Д. Заграничний Зиновій Давидович / І. Д. Гамкало // *Енциклопедія Сучасної України / Ін-т енцикл. досліджень НАН України. Київ, 2010. Т. 10. С. 87.*

Н. А. Белік-Золотарьова

ЗАСЛА́ВСЬКИЙ Ісаак Володимирович (1921 р. н., Полтава) – чудовий скрипаль, випускник Харків. консерваторії (1946, кл. *І. В. Добржинця*). Працював ст. викл. каф. струнних інструментів ХДК з 1947 по 1970. Проявив себе відмінним педагогом, методистом і виконавцем. У якості соліста виступав з симф. оркестром Харків. філармонії з такими диригентами, як К. Зандерлінг, М. Клімов, І. Гусман. Був учасником тріо педагогів Харків. ін-ту мистецтв, до складу якого входили *Р. С. Горовиць* та І. М. Коган). Ансамбль виступав з концертами в Харкові, Києві, Москві, у його виконанні вперше прозвучало чимало творів харківських композиторів.

І. В. Заславський велику увагу приділяв метод. роботі: підготував і читав на кафедрі курс історії та теорії смичкового виконавства, регулярно виступав з доповідями на респ. наук. конференціях і пед. читаннях, був консультантом муз. уч-щ Харкова, Дніпропетровська, Донецька, Запоріжжя, неодноразово призначався головою ДЕК в різних містах України. Серед численних учнів І. В. Заславського – солісти та артисти оркестрів різних філармоній – Лісутін, Лейн, Гершович, Квасов, Шаповалов, Глушкін, Аветісьянц, Беденко, Черняховський, Фрідман; педагоги муз. уч-щ України та Росії – Атаманов, Волков, Зейде, Кінокціян.

Літ.: Щелкановцева Е. М. Кафедра оркестровых струнных инструментов / Е. М. Щелкановцева // *Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревского. 1917–1992. Х., 1992. С. 8, 167, 169, 175, 176, 375*; Щелкановцева О. М. Concerto grosso: кафедра струнних інструментів / О. М. Щелкановцева // *Pro Domo Mea : Нариси. Х. : ХДІМ ім.. І. П. Котляревського, 2007. С. 78.*

І. П. Шаповалов

ЗАХА́РЧЕНКО Всеволод Данилович (1930–1974) – піаніст, педагог. Закінч. ін-т (тепер РАМ) ім. Гнесіних в Москві (1955, кл. О. Ф. Гнесіної і Т. Д. Гутмана).

За розподілом працював у Ташкент. консерваторії, де наслідував клас Р. Керера після від'їзду останнього до Москви; згодом – у Новосиб. консерваторії. Переїхав до Харкова у 1964, де працював у ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського до 1973 доцентом каф. спеціального ф-но. Від 1968 до 1970 очолював каф. спеціального ф-но № 2.

Талановитий педагог, він тонко відчував індивідуальність учня, його творчі та піаністичні можливості, на уроках завжди ретельно працював над кожною виконавською дрібницею – філіруванням звуку, побудовою фрази, точністю виконання штрихів і т. ін., не дозволяючи технічної неохайності, зловживання педаллю. Серед учнів В. Д. Захарченка – ректор ХНУМ, нар. артистка України, проф., канд. мистецтвознавства *Т. Б. Вєркіна*, засл. артист України, проф. О. Д. Скляров, професора, канд. мис-

тецтвознавства Л. А. Кузьоміна та *О. В. Кононова,* доценти *О. Б. Гнатовська*, В. В. Василець, провідний педагог Н. І. Баличева та ін.

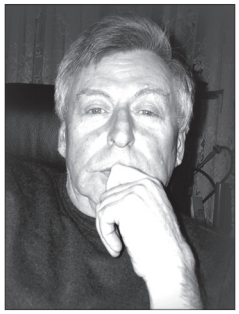

ЗОЛОТУ́ХІН Володимир Максович (16.05.1936, Харків – 04.09.2010, там само) – композитор, музично-громадський діяч, педагог. Засл. діяч мистецтв України (1987). Нар. артист України (1996). Доц. (1982). Проф. (1989). Чл. Спілки композиторів СРСР (1965). Чл. НСКУ (1991). Голова Правління Харків. орг. НСКУ (1994–99). Лауреат премій ім. І. І. Слатіна (Харків, 1995), Б. М. Лятошинського (Київ, 1997), О. Масельського (Харків, 2001). Лауреат III Всесоюз. конкурсу композиторів СРСР (Москва, 1969).

Закінч. Харків. консерваторію (1963, кл. *Д. Л. Клебанова*). Працював викл. Харків. ін-ту культури (нині ХДАК) у 1963–67. Від 1967 – у ХДІМ ім. І. П. Котляревського на посаді викладача, згодом доц., професора. Зав. каф. композиції і інструментування з 1993 до 2010.

Випустив 27 композиторів. Серед учнів: *М. Імханицький, Ю. Алжнєв, А. Гайденко*, І. Гайденко, *М. Шух*, Г. Сапожникова.

Автор багатьох творів різних жанрів: від крупних сценічних (опера, мюзикл, балет) до дрібних (вок. і інструмент. п'єс та естрад. пісень). Основною якістю його композиторського мислення є масштабний симфонізм. Творчій шлях В. Золотухіна завжди відрізнявся пошуком нового, самобутнього; його композиції – красотою та рельєфністю муз. матеріалу, яскравістю оркестр. колориту. Починаючи з 1977, композитор веде активні пошуки в галузі синтезу симф. жанрів, джазу і року («третій напрямок»), створюючи низку крупних полотен (Симфонія № 2 «Ранкова», «Концерт-блюз» для саксофону з естрадно-симф. оркестром, «Автограф» – поема для оркестру, «Російські візерунки» – концерт для великого естр.-симф. оркестру, муз. драма «І один у полі воїн»). Музика В. Золотухіна завжди адресована широкому колу слухачів, відрізняється серйозністю і глибиною філософ. ідей, темпераментом і яскравістю авторського висловлювання.

Твори: **балет** «Вогонь Еліди» (лібр. В. Соболєва та О. Чепалова, 1980), **муз. драма** «І один у полі воїн» (лібр. Д. Шевцова, 1984), **дитячий мюзикл** «Маленька чаклунка» (лібр. Д. Шевцова, 1996). **5 симфоній**: № 1 (1970), № 2 «Ранкова» для великого естр.-симф. орк. (1982), № 3 «Тріо-симфонія» (1993), № 4 «Іспанська балада» для великого симф. орк. (2000), № 5 «Симфонічні фрески» (2009). **Поеми** «Пам'яті невідомого солдата» для симф. орк. (1963), «Автограф» для естр.-симф. орк. (1985), **Концерти** для естр.-симф. орк. «Російські візерунки» (1986), **концерт** для симф. орк. «Купальські ігрища» (1997), «**Концертна увертюра**» для симф. орк. (1969), **симф. сюїта-фантазія** «Вогонь Еліди» (1986). **Кантати**: «Поема про велику битву» для соліста, читця, мішаного хору та симф. орк. (вір. Р. Рождєственського та Д. Шевцова, 1985), «Я бажаю розповісти Вам…» для солістів дит. хору та симф. орк. (вір. В. Лєвіна, 1997), «Зоряні орбіти України», ода для соліста, мішаного хору та симф. орк. (вір. М. Нагнибіди, 2004). **Оркестр. транскрипції**: Ю. Мєйтус, «Алегро»

для скр. та симф. орк. (1992), Каччині, «Ave Maria» для хору та симф. орк. (1997), П. Чайковський, «Рассвет» для хору та симф. орк. (1997). **Арії та балади для голосу та симф. орк**.: «Баллада о кудеснике» (вір. М. Агнівцєва, 1995), арія «О, знаю я…» (вір. Л. Українки, 1995), «Корабль судьбы моей» (вір. Р. Гамзатова, 1995), арія «Хто ти, скажи…» для сопрано та естр.-симф. орк. (вір. Д. Шевцова, 1997). **Тв. для ф-но**: 2 концерти для ф-но з симф. орк.: № 1 (1994), № 2 (2004), 2 сонати: № 1 (1972), № 2 «Приношение маэстро Моцарту» (1991), альбом «Прелюдії та новели» (1992), «Американський альбом», концерт. сюїта для 2-х ф-но на 3 частини (2000), **збірка концерт. п'єс**: «Поезія весняних акварелей» (2005), «Дума» (2005), «Чардаш» (2008). «Навала» – концертна п'єса для 2-х ф-но (2006). **П'єси для дітей**. (2006) **Тв. для скрипки**: 2 концерти для скр. з симф. орк.: № 1 (1965), № 2 (1994). «Concerto-grosso» для 4-х скр. з симф. орк (1989), «Сокровенное: мечты, тревоги, надежды», композиція для скр. з кам. орк (2008). **Тв. для саксофону**: Концерт-блюз для сакс. з естр.-симф. орк. (1992), «Серенада» для сакс. з орк. (1991). **Тв. для дух. інструм. та ансамблів**: «Гуцульський триптих» для брасс-квінтету на 3 част. (1993), «Скоморохи» для 4-х труб, 4-х тромб. та ударних (1987), «Прелюдия в стиле блюз» для 4-х труб та 4-х тромб. (1993), «Сільські вечорниці» для гобоя та ф-но (1991), «Поема» для гобоя (1962). **Камерні вокальні тв**.: вок. цикл «Жребий поэта» на вір. Б. Чічібабіна (2003), зб. романсів (2008). **Камерні інструм. тв**.: концрт для солістів камер. ансамблю (скрипка, баян, синтезатор, ф-но, контрабас) «Медальоны: силуэты известных литературных героинь» (2002), «Українські інструментальні наспіви» для анс. скрипалів та ф-но (1974).

Літ.: Тишко Н. Запорука творчих успіхів / Н. Тишко *// Музика. 1968, № 3;* Некрасова Н. Легенда і сучасність / Н. Некрасова *// Музика. 1980, № 3*; Гусарова О. За популярним романом / О. Гусарова *// Музика. 1986, № 1;* Гусарова О. Володимир Золотухін / О. Гусарова. К., 1988; Ігнатченко Г. Діалог з вічністю. Г. Ігнатченко // *Музика. 1999, № 4–5*; Муровайко М. Музыка души / М. Муровайко *// Событие. 18 груд. 2002*; Хмельницька Т. Лицар високого мистецтва / Т. Хмельницька *// Губернія. 2004. № 9;* Рощенко-Авер'янова О. Преодоление апокалипсиса / О. Рощенко-Авер'янова *// Матеріали до муз. фестивалю «Рахманінов та укр. культура», Х. 2005. С. 158–162;* Ігнатченко Г. Парадигми творчості композитора / Г. Ігнатченко // *Музика. 2006, № 2*; Рощенко-Авер'янова О. Крізь призму історії Харківської композиторської школи / О. Рощенко-Авер'янова *// Pro Domo Mea : нариси. Х. : ХДУМ ім. І. П. Котляревського, 2007. С. 162–164.*

І

ІВАНЕ́НКО Тамара Олексіївна (2.02.1920, Харків – ?) – піаністка, викладач. Закінч. ХДК (1947) з кваліф. «піаністка-солістка та концертмейстер». Підвищувала кваліф. у Львів. держ. консерваторії ім. М. В. Лисенка

(1975) та Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (1977). Від 1947 працювала концертмейстером вок. ф-ту ХДК; за сумісництвом була концертмейстером ХМУ (1947–1950) та викл. ф-но у ХДПІ (нині ХНПУ) ім. Г. С. Сковороди. Від 1960 до виходу на пенсію – викл. каф. загального та спеціалізованого фортепіано ХДІМ ім. І. П. Котляревського.

ІВАНÒВ Валентин Гаврилович (21.01.1936, м. Часів Яр – 02.04.2008, 2008, Харків) – домрист, педагог, композитор. Засл. діяч культури України (2004). Чл. НСКУ (1982), президент Харків. караїмського нац.-культ. т-ва «Карай». Лауреат ряду всеукр. і міжнар. фестивалів та конкурсів.

Закінч. ХДК (1958, кл. домри проф. *М. Т. Лисенко*, В. Міхеліса; диригування – проф. *І. Б. Гусмана, К. Дорошенка*). У 1976 закінч. композитор. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (кл. *І. К. Ковача*).

У 1958–1959 – викл. Чернівецьк. муз. уч-ща. 1960–1965 – кер. естр. анс. Донец. обл. філармонії.

1966–1978 – зав. муз. частиною Харків. т-ру юного глядача. 1979–1989 – кер. нар. жіночого естр. оркестру «Орбіта».

Твори: **сценічні** – моноопера «Півроку в океані» (1976); опера-ораторія «Пісня про розбитий кришталь» (2006); **симфонічні** – 2 Симф. (1976, 1978), симф. поема «Гулют-Тота» (1997); **для фортепіано і камер. оркестру** – Концертино (1975), 2 Струнні квартети (1973, 1976); **для фортепіано** – 3 Сонати (1976, 1980, 1983), **цикли** – «48 прелюдій і фуг» (1988), «Пори року» (1991); **для альта і фортепіано** – Рондо (1974); **для 4-х тромбонів і ударних** інструментів – поема «Біля монумента скорботної матері» (1983); для **естрад. оркестру** – «Святкова фантазія», «Український танок» (обидва – 1982); пісні, балади, романси, обробки нар. пісень; музика до театр. вистав. **Друковані:** ***Тв.:*** Концертіно для домри і фортепіано. Київ, Муз. Україна, 1990; «Без надії сподіваюсь», вірші Л. Українки, для голосу (або хору) з фортепіано. Харків. ін-т музикознавства; Мелодії Караїмського весілля : збірка п’єс для дітей на матеріалі караїмських нар. пісень. НСКУ, Харківська організація, 2003; «Єднаймося» – пісні, балади, романси в супроводі фортепіано (96 клавірів). Харків : Майдан, 2005; Ми співаємо: дитячі пісні гаджіян. Вип. № 1, № 2. Харків, 2004**. Має записи на компакт-дисках**.

Літ.: Калачов Ю. Палітра композитора / Ю. Калачов // *Культура і життя. 1980. 2 жовт.*; Календар знаменних і пам’ятних дат Донецької області. 2011 р. / Упр. культури і туризму Донец. облдержадмін., Донец. обл. універс. наук. б-ка ім. Н. К. Крупської; уклад. І. В. Гайдишева; ред. Т. С. Литвин; наук. ред. Н. П. Авдєєнко, Н. В. Петренко. Донецьк : Схід. вид. дім, 2010. 132 с.; Каністратенко М. М. Іванов Валентин Гаврилович [Електронний ресурс] / М. М. Каністратенко // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. Ст. оновлена 2011. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=14272*

Н. Є. Костенко

ІВАНÓВ Євген Миколайович (26.05.1936–7.04.1991) – оперний співак (бас), педагог. Засл. артист УРСР (1964). Доц. (1977), проф. каф. сольного співу (1987), зав. каф. опер. підготовки Одес. консерваторії. Лауреат Всеукр. конкурсу вокалістів (1957). Володар ІІ премії Міжнар. конкурсу ім. Д. Енеску в Бухаресті (1964). Чл. журі міжнар. конкурсів

ім. М. Глінки та ім. Ф. Шаляпіна, конкурсів вокалістів у Більбао (Іспанія) і Верв'ю (Бельгія) та ін.

Закінч. кл. проф. *П. В. Голубєва* в Харків. консерваторії (1959).

Під час навчання був солістом Харків. обл. філармонії. Згодом – Одес. т-ру опери і балету, де пропрацював 25 років. В 1971 разом з дружиною, засл. арт. України, проф., піаністкою Людмилою Івановою, записав цикл романсів Рахманінова. Починаючи з 1964, викладав в Одес. консерваторії, де у нього стажувалися такі виконавці, як Паата Бурчуладзе і Марія Гулегіна. Серед учнів Є. Іванова – нар. артист Росії М. Кіт, нар. артист України, проф. ОДМА ім. А. В. Нежданової В. Навроцький, засл. артист України В. Мітюшкін, засл. артист Білорусі О. Мельников, засл. артист Росії Р. Корабльов, засл. артист Росії і України А. Цилинко, засл. артист Узбекистану В. Браун, переможець конкурсу ім. Глінки Д. Харитонов, лауреат міжнар. конкурсів С. Задворний.

Оперні партії: Іван Сусанін («Іван Сусанін», М. Глінка), Мельник («Русалка», О. Даргомижський), Борис Годунов («Борис Годунов», М. Мусоргський), Фальстаф («Фальстаф», Дж. Верді), дон Базіліо («Севільський цирульник», Дж. Россіні), Лепорелло («Дон Жуан», В. Моцарт), Мефістофель («Фауст», Ш. Гуно), Гремін («Євгеній Онєгін» П. Чайковський), Карась («Запорожець за Дунаєм» С. Гулак-Артемовський).

Літ.: Попова В. Дуже приємний цар / Вікторія Попова *// Радян. Білорусія. 2001. 10 лют.;* Колтунова О. Одеса – Москва – Лондон, далі скрізь / Олена Колтунова *// Порто Франко. 2006. 34 (830), 1 верес.*

ІСІЧЕ́НКО-БУ́РЦЕВА Таїсія Миколаївна (04.03.1924, с. Довге Курської обл. – 16.05.1997, м. Харків) – відома українська співачка (драматичне сопрано), засл. артистка України, проф. Харків. ін-ту мистецтв імені І. П. Котляревського.

Її першим педагогом був М. Л. Чемезов-Честнєйший, потім вона навчалась у класі проф. *М. І. Михайлова* на вок. ф-ті Харків. держ. консерваторії, яку закінчила з відзнакою. Солістка Харків. акад. т-ру опери і балету (1949). Виконала понад 50 партій за 25 років оперної діяльності. Партнери: І. Петров, А. Іванов, В. Давидова, Н. Ангуладзе, П. Норцов та ін. Диригенти: *Н. Рахлін, І. Гусман*, Л. Худолей та ін. Педагогічну діяльність почала у Харків. ін-ті мистецтв (1969), доцент (1976), проректор з навч. роботи (1976–1984), професор (1990). Виховала понад 20 співаків: солістів оперних театрів, філармоній, педагогів. Серед них – засл. артист України В. Ломакін (лауреат Всесоюзн. конкурсу ім. М. Глінки, дипломант міжнар. конкурсу ім. П. І. Чайковського та Вердіївського конкурсу в Італії), засл. артистки України А. Романовська, Л. Суханова, засл. артист Росії В. Бідняк та ін.

Написано та надруковано понад 20 наук.-метод. праць, що узагальнювали її сценічний та педагогічний досвід. Після її смерті вийшла з друку її книга «Записки оперної співачки», Харків, 1999.

Оперні партії: Кума («Чародейка» П. Чайковського), Марія («Мазе-

па» П. Чайковського), Ліза («Пікова дама» П. Чайковського), Ярославна («Князь Ігор» О. Бородіна), Аїда («Аїда» Дж. Верді), Леонора («Трубадур» Дж. Верді), Єлізавета («Дон Карлос» Дж. Верді), Амелія («Бал-маскарад» Дж. Верді), Тоска («Тоска» Дж. Пуччіні) та ін.

Літ. : Рывина И. Кафедра сольного пеня / И. Рывина // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков. 1992. С. 237–238.* Цуркан Л. Вірність традиціям: кафедра сольного співу / Л. Цуркан // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування харківського державного університету мистецтв. імені І. П. Котляревського. Харків. 2007. С. 62*.

К

КАЛА́ШНИК Павло Павлович (17.01.1932, Харків – 14.12.1993, там само) – музикознавець, педагог. Батько д-ра мистецтвознавства Марії Калашник. Канд. мистецтвознавства (1973, дис. «Народно-песенные основы творчества В. Т. Борисова», ІМФЕ ім. М. Рильського АН УРСР, Київ). Проф. (1991). Чл. СКУ (1972).

Закінч. іст.-теорет. (1957, кл. *М. Д. Тіца*) і фортепіан. (1960, кл. *В. В. Топіліна*) ф-ти Харків. консерваторії.

У 1956–1958 – викл. муз.-теорет. дисциплін в Харків. пед. ін-ті. Від 1958 – асистент, 1960 – викл., 1963 – ст. викл. каф. теорії музики та композиції Харків. консерваторії (ХДІМ); від 1974 – доц., 1976 – проф., у 1991–1992 – зав. каф. теорії музики ХДІМ ім. І. П. Котляревського.

По класу П. П. Калашника закінчили ВНЗ більше 40 випускників, багато з них ведуть активну пед. діяльність, працюють лекторами в філармоніях, муз. редакторами на радіо і телебаченні. Серед виконавців, що слухали курс сольфеджіо у П. П. Калашника – ведучі солісти оперних театрів і філармоній, хорові диригенти, лауреати та дипломанти виконавських конкурсів та фестивалів.

Наук.-метод. і дослідницька діяльність П. П. Калашника була тісно пов’язана з його пед. роботою, з вивченням української культури, вдосконаленням музичної освіти. Виступав з музично-освітніми передачами на радіо й телебаченні. Упорядник та відп. ред. ювілейн. видання «Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992» (Х., 1992).

Основні праці: Калашник П. П. Риси стилю творчості В. Борисова. К. : Муз. Україна, 1979. 112 с.; 210 озвученных музыкальных диктантов. Метод. рекомендации по курсу сольфеджио ; [под ред. Л. Московченко]. К., 1981. 109 с.; 300 озвученных трехголосных полифонических диктантов : Метод. рек. по курсу сольфеджио для студ. и учащихся учеб. заведений искусства и культуры / Авт.-сост. П. Калашник, Л. Решетников ; ред. Л. Московченко ; Аннот. авт. Киев, 1982. 137 с.; Музыкальные диктанты : Мелодии для гармонизации : Учеб. пособие для сред. и высш. муз. учеб. заведений / Предисл. авт. Киев : Муз. Украина, 1982. 95 с. Галина Олександрівна Тюмєнєва : навч. посіб. Х., 1998; **наук. ст.:** До питання про розв’язання дисонансів в курсі елементарної теорії музики // *Українське музикознавство. Вип. 2. К., 1967*; О некоторых

особенностях гармонии в произведениях В. Т. Борисова // *Вопросы искусствознания. Х., 1969*; Композитор і педагог // *Музика. 1971, № 4*; Про народну ладовість у творах В. Т. Борисова // *Українське музикознавство. Вип. 7. К., 1972*; Михайло Дмитрович Тіц // *Музична Харківщина : зб. наук. пр. / упоряд. П. П. Калашник, Н. Л. Очеретовська. Х., 1992. С. 70–76*; Галина Олександрівна Тюменєва // *Музична Харківщина : зб. наук. праць. Х., 1992. С. 86–99*; Валентин Тихонович Борисов // *Музична Харківщина : зб. наук. праць / упоряд. П. П. Калашник, Н. Л. Очеретовська. Харків, 1992. С. 77–86*.

Літ.: Кононова О. В. Калашник Павло Павлович [Електрон. ресурс] / О. В. Кононова // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. Ст. оновлена : 2012. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=10402.*

Н. Л. Очеретовська, О. В. Кононова

КАРМІ́НСЬКИЙ Марко Веніамінович (30.01.1930, Харків – 19.10.1995, Харків) – композитор. Засл. діяч мист. УРСР (1980). Чл. СКУ (1954). Нагородж. Почесною грамотою М-ва культури УРСР (1964), премією журналу «Кругозор» (1971).

Дружина – *Кармінська І. М.* – піаністка, педагог, ст. викл. каф. спец. та заг. і спец. ф-но ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

У 1947–1948 навчався на філол. ф-ті Харків. ун-ту, 1948–1953 – у Харків. консерваторії, кл. композиції *Д. Клебанова*. Від 1957 систематично співпрацював з різними театрами тодішнього СРСР: Харків. т-ром ляльок, Харків. укр. драм. т-ром ім. Т. Г. Шевченка, Т-ром юного глядача, Київ. рос. драм. т-ром ім. Лесі Українки, Москов. т-ром ляльок ім. С. Образцова, Москов. драм. т-ром ім. К. Станіславського; Харків. студією телебачення та ін. У 1972 його оперу «10 днів, що сколихнули світ» було поставлено у Народному т-рі Праги. Творчу роботу завжди поєднував з популяризаторською діяльністю, виступав з авторськими концертами на радіо, зустрічався з дитячими та молодіжними колективами. Навіть його останні роки відрізнялися великою суспільною активністю: за його участю було створено благодійний Фонд підтримки молодих обдарувань, об'єднання творчої інтелігенції «Коло».

Стиль М. Кармінського поєднує різноманітні витоки: в ранніх симф. творах композитор проявляє інтерес до укр. мелосу, деякі сторінки його творчості асоціюються з муз. мовою С. Прокоф'єва, Д. Кабалевського. Муз. для т-ру та пісенна творчість (дві взаємопов'язані сфери) тяжіють як до поєднання проникливої душевної лірики з гумором (муз. до вист. «Робін Гуд»), так само і до ліричного та водночас публіцистичного, ораторського характеру висловлювання (численні пісні революційної або воєнної тематики). Муз. мова таких творів вбирає інтонаційні звороти нар., революц. пісень, речитативні інтонації, в деяких випадках відсилає до плакатної лаконічності зонгів Г. Ейслера. Значущими для композитора є громадянська тема, тема дитинства. В камер. творах, зокрема, в партитах, спостерігаються неокласичні тенденції, тяжіння до полістилістики, різноманітності жанрових та стильових моделей. Відбиття в творчості композитора знаходить єврейський фольклор («Єврейська молитва» для скрипки соло – досить популярний твір у виконавській практиці скрипалів). У пізній період творчості в хор.

творах знаходять відображення традиції духовної музики. Музиці М. Кармінського в цілому властиві театр. яскравість, пластичність, характеристичність образів.

Твори: опери – «Буковинці» (1957, 2-а ред. 1960), «10 днів, що сколихнули світ» (1970), «Іркутська історія» (1977), «Лише один день» (1987); балет «Рембрандт» (1984); муз. комедія «Робін Гуд» (1983); **для симф. орк**. – «Молодіжна увертюра» (1951), Українська сюїта (1953). Симфонія (1967); **вокал.-симф.** – сюїти «Фанфари звучать у лісі» (1960), «Червоні гвоздики» (1967), «Зміна росте» (1971), цикл «Я розмовляю з Батьківщиною» (1965), поема-балада «Слухайте цей дзвін» (1969), ораторія «Живіше усіх живих» (1981); **для стр. орк.** – «Реквієм» (1989); п'єси – для анс. скрипалів, скр., альта, для скр. і влч.; **для фп.** – 5 партит; цикли для дітей «Дитячий альбом» (1990), «Домашній зоопарк» (1992), «27 п'єс у тридольному ритмі» (1993–95); **для хору без супр.** – Хорові зошити (1982 – 85); вок. цикли на сл. Г. Гейне, «Лики бароккo»; пісні, дит. пісні; музика до театр. вистав (понад 100, зокрема «Двадцять років тому» М. Свєтлова, 1965), худож. кіно і телефільмів (к/ф «Уперед, гвардійці!», 1972, реж. В. Ахадов; «Будьте напоготові, ваша Високосте!», 1978, реж. В. Попков).

Джерело: Кармінська І. М., Бахмет Т. Б. Кармінський Марко Веніамінович / І. М. Кармінська, Т. Б. Бахмет // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : //esu.com.ua/search_articles.php?id=9887;* Ганзбург Г. Вместе с эпохой и эпохе вопреки. К 80-летию М. Карминского [Електрон. ресурс] / Г. Ганзбург // Время [газ.]. *URL : http://timeua.info/300110/14400.html.*

Літ.: Тышко Н. Музыка М. Карминского / Н. Тышко // *Они пишут для детей: сб. ст. М., 1977*; Гейвандова К. Марк Кармінський / К. Гейвандова. К., 1981; Ганзбург Г. Композитор року // *Музика, 2000, № 4–5*; Воспоминания о Марке Карминском // Сост. и авт. предисловие Г. Ганзбурга, Х. 2009; Черкашина М. Двадцать четыре тысячи три дня композитора Марка Карминского: [Памяти композитора] // *Черкашина М. Музыка и театр на перекрестке времен. Т. 2. К., 2002*; Кущева Э. В. Фортепианные партиты М. Карминского: проблема реализации художественного замысла : автореферат дис. ... канд. искусствоведения: 17.00.02. Одесса, 2004. 29 с.; Калашник М. По прочтении романа Михаила Булгакова «Мастер и Маргарита»: жанровые модификации фортепианной партиты в творчестве Марка Карминского / М. Калашник // *Культорологія та мистецтвознавство : сб. ст. [ред. кол. : С. Й. Грица та ін.]. К., 2004. Вип. 15. С. 179–186.*

Я. О. Сердюк

КИРИЧЕ́НКО (Корж) Раїса Опанасівна (14.10.1943, с. Землянки (Корещина) Глобинського рну Полтав. обл. – 09.02.2005, Київ) видатна укр. співачка. Засл. артистка УРСР (1973), нар. артистка УРСР (1979). Герой України та володар Ордену держави (2003), лаур. Держ. премії України ім. Т. Г. Шевченка (1986). Нагородж. орденами княгині Ольги III ступ. (1998), II ступ. (1999) і I ступ. (2001). Чл. Комітету нац. премій України ім. Т. Г. Шевченка (1999–2001).

Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (кл. *Ю. І. Кулика, В. С. Палкіна*, 1989).

У 1961 солістка нар. хору Кременчуцького автозаводу. У 1962–1968 солістка Полтав. (солістка жін. хор.

театралізованого ансамблю «Веселка»), Житомир. (солістка вок.-хореогр. ансамблю «Льонок»), Херсон. філармоній (солістка вок.-хореогр. ансамблю «Веснянка»). У 1968–1983 – солістка Черкаського нар. хору, 1983–1985 – солістка ансамблю «Калина» та фольклорного вок.-інструм. ансамблю «Росава» Черкаської філармонії. Від 1987 – солістка Полтав. філармонії, працювала з власним колективом «Чураївна». Від 1994 викл. відділу співу Полтав. муз. уч-ща ім. М. В. Лисенка.

Співпрацювала з Нац. оркестром нар. інструментів під кер. В. Гуцала, естрадно-симф. оркестром радіо і телебачення України, з дух. оркестром (виступала в Києві, Криму, по всій Україні, Білорусії). Пісні у виконанні Р. Кириченко – «Мамина вишня» (муз. А. Пашкевича, сл. Д. Луценка), «Я козачка твоя» (муз. М. Збарадського, сл. Н. Галковської), «Світи нам, матінко» (муз. О. Білаша, сл. Т. Голобородько), «Стежина до мами» (муз. М. Свидюка, сл. Н. Коломієць), «Дорога до матері» (муз. О. Злотника, сл. В. Крищенка), «Чураївна» (муз. М. Збарадського, сл. С. Реп'яха), «Жіноча доля» (муз О. Морозова, сл. А. Демиденко) стали популярними не тільки в Україні, а й за її межами. Укр. нар. пісня у її виконанні звучала у штаб-квартирі ООН, під небом Австралії, Алжиру, Америки, Канади, Монголії, Тунісу, Філіппін, ін. країн світу.

Нею записано компакт-диски «Долі моєї село» та «Цвіте черемшина» (студія звукозапису «Caravan CD»). У 2003 написала книгу спогадів «Я козачка твоя, Україно».

Основні праці: Кириченко Раїса Опанасівна. Я козачка твоя, Україно / Раїса Опанасівна Кириченко. Полтава : Полтава, 2003. 214 с.

Літ.: Раїса Кириченко / Бобрищев К. // *Отчий край. Полтава, 2002. С. 324–333;* Сонечко любові : пісні; Співає Раїса Кириченко / О. І. Чухрай ; упоряд. Ляпаненко М. І. Полтава : Криниця, 1996. 70 с.; Берегиня української пісні : Раїса Кириченко // *Календар знаменних і пам'ятних дат 2003. IV квартал. 2003. С. 18–21;* Рідна земля найсвятіша у світі вона : відкриття Землянківської загальноосвітньої школи I–III ст. та Храму Святої Покрови в с. Корещина. Благодійна діяльність Р. О. Кириченко / В. Семеняка // *Зоря Полтавщини. 2002. 16 жовт.*

Г. В. Савєльєва

КЛЕБА́НОВ Дмитро Львович (25.07.1907, Харків – 06.06.1987, Харків) – композитор, диригент, педагог, муз.-громад. діяч. Засл. діяч мистецтв УРСР (1967). Доц. (1946). Проф. (1960). Чл. СКУ (1933). Брав участь у створенні Держ. гімну УРСР (1947).

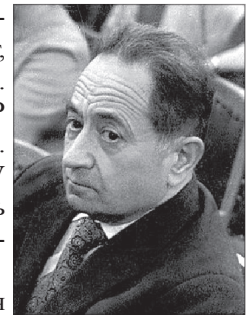

З 1914 навчався в Харків. муз. уч-щі по кл. скрипки. Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т по кл. композиції *С. Богатирьова* (1926), диригування *Г. Адлера*. 1927–28 – артист оркестру Ленінгр. т-ру опери та балету, диригент Харків. т-ру малих форм «Веселий пролетарій», т-ру муз. комедії, симф. орк. Харків. радіокомітету. Від 1934 – викладач Харків. муз.-драм. ін-ту (згодом – ХДК, ХДІМ), 1970–73 – зав. кафедри композиції та інструментування Харків. ін-ту мистецтв. Від 1973 – професор-консультант. Серед учнів – *В. Бібік, В. Губаренко, М. Кармінський, В. Золотухін, І. Польський, В. Птушкін*, *Б. Буєвський*, *В. Наливайко, С. Колобков, Б. Яровинський*, П. Яровинський.

У 1965 – голова журі Укр. респ. конкурсу скрипалів та віолончелістів. У 1966 – член журі III Міжнар. конкурсу ім. П. І. Чайковского в Москві.

Для творчості Д. Клебанова характерні, з одного боку, відображення загальнолюдських цінностей, звідси – тяжіння, зокрема, до масштабних симф. концепцій (трагедія єврей. народу у Першій симфонії «Бабин Яр»), з іншого боку – гумористично-сатирична спрямованість (вок. цикл «Басни Крылова»). Серед інших рис стилю – взаємодія тонального та позатонального принципів звуковисотної організації, деталізованість письма, а саме – штрихової палітри струнних (у камерних ансамблях), опора на фольклорний мелос (український, єврейський), експресивність ліричного висловлювання, винахідливість в оркестровці. Досліджував проблеми оркестрування у сучасній музиці, інструментування та формоутворення, класифікації видів поліфонії.

Твори: опери – «Лелеченя» (1934), «Одним життям» (1947), «Василь Губанов» (1967), «Червоні козаки» (1972), «Маївка» (1981); **балети** – «Лелеченя» (1937), «Світлана» (1939); муз. комедії «Амурський гість» (1941), «Мій гвардієць» (1942), «Мій хлопчик»(1947), «Любить не любить» (1970); **для симф. орк.** – 8 симфоній (1945, 1952, 1958, 1958, 1959, 1981, 1982, 1983), Укр. концертіно (1940), Укр. сюїта (1949), «Чотири прелюдії та фуги» (1975), увертюри, концерти з орк. – два для скр. (1936, 1951), для влч. (1973), для домри (1951), для флейти, арфи, струнних та ударних ін-тів (1974); **камерна музика:** шість стр. квартетів (1925, 1926, 1933, 1946, 1966, 1968), стр. квінтет (1953), 2 ф-п. тріо (1927, 1928); вок. цикли на сл. Р. Бернса (1944), Т. Шевченка, Г. Гейне (1957), М. Рильського (1958), І. Крилова (1959), «Пісні західних слов'ян» (сл. О. Пушкіна, 1971); хори, музика до театр. вистав і кінофільмів.

Основні праці: Мистецтво інструментовки. К., 1972; Естетичні основи інструментовки (1972).

Літ.: Золотовицька І. Дмитро Клебанов / І. Золотовицька. К., 1980; Краснопольська Т. Третя симфонія Д. Клебанова / Т. Краснопольська, К., 1964; Черкашина М. Дмитро Клебанов / М. Черкашина // *Укр. музикознавство. Вип. 3. К., 1968*; Зінькевич О. Повернення симфонії / О. Зінькевич // *Культура і життя, 1991, 2 груд.*; Черкашина М. Майстерність і натхнення / М. Черкашина // *Музика, 1975, № 1;* Кауфман Л. С. Клебанов Дмитрий Львович / Л. С. Кауфман // *Музыкальная энциклопедия / Гл. ред. Ю. В. Келдыш. Т. 2. М. : Совет. энциклопедия, 1974. С. 829;* Очеретовська Н. Л. Дмитро Львович Клебанов / Н. Л. Очеретовська. Харків, 2007.

КЛИМЕ́НСЬКА Ревека Яківна (1916 – ?) – виконавець (скрипка), педагог. Доц. Дипломант Респ. конкурсу.

Початкову музичну освіту здобула під керівництвом уславленого одеського педагога П. А. Столярського. У 1945 закінчила Харків. консерваторію, кл. *І. Доброжинця*. У 1987–1989 очолювала кафедру струнних інструментів ХДІМ ім. І. П. Котляревського. Учасниця квартету викладачів ХДІМ разом із *А. Ліщинським, С. Г. Кочаряном*, І. Гельдфандбейном. Завжди брала активну участь в житті вишу, студентства. Зокрема, разом із колегами готувала матеріали для консерваторської стінгазети «Радянське мистецтво». Гру студентів її класу відрізняє благородна простота, безумовно, вихована педагогом. Р. Я. Клименська здобула велику любов та пошану серед своїх вихованців. В її класі осягали таємниці професії засл. діяч мистецтв України *Г. М. Куперман* – концертмейстер оркестру Харків. т-ру опери та балету

ім. М. В. Лисенка, засл. артист України, концертмейстер оркестру Дніпропетров. оперного театру Л. Логвинов, зав. стр. відділом Дніпродзержин. муз. уч-ща Ю. Шмиговський та ін.

Джерело: Кафедра оркестрових струнних інструментів. URL : http://dum.kharkov.ua/orchstrings.htm.

Літ.: Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. Ред. П. П. Калашник, Е. А. Бортник, Н. Коханик. Х. : 1992. С. 8, 120, 154, 158, 165, 166, 168, 169, 170, 337, 375, 399.

Я. О. Сердюк

КО́ВАЧ Ігор Константинович (02.11.1924, станиця Пролетарська Пролетар. р-ну Ростов. області – 24.10.2003, Харків) – композитор, педагог. Засл. діяч мистецтв України (1975). Проф. (1982). Чл. НСКУ (1960). Володар премії Міжнар. фестивалю в Лейпцізі (Німеччина) за музику до к/ф «Син солдата» (1962), лауреат ІІ премії Міжнар. конкурсу композиторів ім. Г. Венявського (Польща,1966), відмічено Концертино для скр. та камер. ансамблю (І. Ковач став першим укр. композитором-лауреатом), дипломант Всесоюзн. конкурсу композиторів, присвяч. 50-літтю Радян. влади (1967, «Пісня про невідомого сурмача»), Всеукр. конкурсу к/ф (1967; музика до к/ф «Революція продовжується»), лауреат низки Респ. конкурсів композиторів (1968, 1969, 1980). Нагородж. орденом Трудового Червоного Прапору (1971), ювілейн. медалями СРСР «20 років Перемоги у Великій Вітчизняній війні» (1965), «50 років збройних сил СРСР» (1968).

Закінч. ХДК (1959, кл. композиції *В. А. Барабашова*).

Від 1962 – ст. викл., доц (1977), проф. каф. композиції та інструментування ХДК (згодом ХДІМ). У 1982–1990 очолював каф. композиції та інструментування.

Як харків'янин, І. Ковач зробив великий внесок в культуру рідного міста: приспів його пісні «Харкове мій» на сл. А. Марченка – позивні Харків. обл. радіо з 1972 по нинішній час.

Твори композитора (всього 155 назв) об'єднані позитивним світосприйняттям, оспівуванням Любові, Краси і Добра. Пісенність являється основою музичного стилю композитора, а театральність означила принципи муз. розвитку. Незмінно зберігаючи класичні основи муз. жанрів, І. Ковач завжди залишається у межах обраного традиційного типу твору, не звертаючись до поширених в музиці ХХ ст. жанрових мікстів. Індивідуальні творчі рішення виникають завдяки оригінальним композиційно-драматургічним прийомам, а також авторській музичній мові.

Основні твори: **музично-драматичні:** опера-балет «Та, що біжить по хвилях (1986), балети-казки «Північна казка» (1974), «Бембі» (1983), муз. комедія «У самого синього моря» (1977), опера для дітей «Голубі острови» (1990), мюзикл «Дорога до сонця» (1980), сатирична муз. комедія «Фіктивний брак» (1988); **симф. твори:** три симфонії (1975, 1982, 1985), Концерт для фортепіано і симф. оркестру (1959), Сюїта у 4-х частинах (1959), Святкова увертюра (1962), Увертюра (1972), «Святкові фанфари» (1977), поема «Таврія» (1979); «Диптих» (1997); три сюїти «Північна казка» (1977, 1987, 1992); 7 концертино: для домри та симф. оркестру (1963), скр. та камер. ансамблю (1966), влч та камер. оркестру (1990), влч та симф. оркестру (1976), гобою та камер. оркестру (1992), колоратурного сопрано та симф. оркестру «Пісня

радості» (1971), фортепіано та камер. орк. (1971), влч соло (1980), квінтету духових (1990); **твори для камер. оркестру:** «Лірична музика» для камер. оркестру та влч соло (по прочитанню К. Паустовського) (1990), «Пам'ять» (присвячується А. І. Хачатуряну) (1982), «Парафраз» на тему балету «Північна казка» (1976), Прелюдія у стилі «ретро» (1996), «Фуга-адажио» для органу та камер. оркестру (1987), Sonatino piccolo (1989); **12 вокально-симфонічних творів**, серед яких ораторія «Солдати Ілліча» для двох солістів, хору, читця та симф. оркестру, сл. Р. Левіна, В. Луговського, І. Сельвінського, Я. Смелякова (1969), балада для баритону, чол. вок. ансамблю та симф. оркестру; «Пісня про невідомого сурмача», сл. Р. Левіна (1965), «Ода Батьківщині» для міш. хору та симф. оркестру, автор слів невідомий (1975); **9 камерно-інструмент. творів; фортепіанні твори; твори для мішаного хору a'capella, 6 літературно-музичних композицій,** серед яких – «Чарівна скрипка», музична казка для читця, скрипки та ф-но (тексти А. Горіна та Є. Яворського) (1987), «Кільця дружби», казка для читця та стр. квартету в одній дії по сюжету А. Горіна та Є. Яворського (1979), «Страна ГРИНландія» для читця та симф. оркестру (1995); **музика до 10 театр. вистав, 11 кіно- і телефільмів, пісні на вірші укр. та радян. поетів.**

Літ.: Тишко Н. С. Ігор Ковач / Н. Тишко. Київ, 1980. 52 с.; Грицун Ю. Н. В классе Игоря Ковача: уроки композиторского мастерства / Юлия Грицун // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2013. Вип. 38. С. 316–323*; Грицун Ю. Н. Волшебный мир балета «Северная сказка» И. Ковача в музыкальном воплощении / Юлия Грицун // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харк. нац. ун-т мистец. ім. І. П. Котляревського. Харків, 2011. Вип. 33. С. 90–100;* Грицун Ю. Н. Драматургические особенности симфонической поэмы «Таврия» Игоря Ковача / Ю. Грицун // *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. дизайну і мистец. Харків, 2010. Вип. 1. С. 127–130;* Грицун Ю. Н. Драматургия объективного и субъективного в симфонии № 3 «Сны солдатские» Игоря Ковача / Юлия Грицун // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харк. держ. ун-т мистец. ім. І. П. Котляревського. Харків, 2010. Вип. 28. С. 21–31;* Грицун Ю. Н. Мир грез и реальности в творчестве Игоря Ковача (на примере оперы-балета «Бегущая по волнам») / Ю. Грицун // *Культура народов Причерноморья. 2010. № 190. С. 67–70;* Грицун Ю. Н. Опера-балет «Бегущая по волнам» Игоря Ковача: два мира / Ю. Грицун // *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2010. Вип. 3. С. 18–21;* Калашник П. П. Музика І. Ковача / П. Калашник // *Музика. 1975. № 4. С. 5; С. 257;* Ковач Игорь Константинович // *Педагоги и выпускники Харьк. гос. ун-та искусств им. И. П. Котляревского в кинематографе : биограф. справочник / [Мирославский В.]. Харьков, 2010. С. 24;* Ковач Игорь Константинович // *Союз композиторов Украины : справочник / авт.-сост. А. Муха. Изд. 2-е, доп. Київ, 1984. С. 111–112;* Куколь Г. Шлях до сонця / Г. Куколь // *Українські композитори – лауреати комсомольських премій : ст. молодих музикознавців / [упоряд. Я. Є. Драбина]. Київ, 1982. С. 85–90;* Муха А. І. Ковач Ігор Костянтинович / А. Муха, Н. Семененко // *Українська музична енциклопедія. Київ, 2008. Т. 2. С. 453–454;* Сидоренко Н. Н. Ковач Игорь Константинович / Н. Н. Сидоренко // *Музыкальная энциклопедия :*

[в 6 т.] / гл. ред. Ю. В. Келдыш. М., 1974. Т. 2. С. 850; Борисов В. Почерк Игоря Ковача / В. Борисов // *Культура і життя. 1969. 3 серп.*

Ю. М. Грицун.

КОЗЛО́ВСЬКА Ірина Йосифівна (1922–1983) – піаністка, викладач. З відзнакою закінч. ХДК (1946), здобувши кваліф. піаніста-соліста і концертмейстера.

У 1946–1949 – концертмейстер оперної студії ХДК та у 1946–1959 – концертмейстер вок. ф-ту консерваторії. Від 1960 до 1983 викладала на каф. концертмейстер. майстерності ХДК (ХДІМ).

Була талановитим музикантом, відмінним акомпаніатором. Неодноразово брала участь у респ. конкурсах випускників консерваторій у якості концертмейстера зі студентами вок. ф-ту. Відзначена в числі кращих концертмейстерів Всеукр. конкурсу вокалістів (1957). Була концертмейстером домриста *Ф. Коровая* – лауреата Міжнар. конкурсу VI Всесвіт. фестивалю молоді та студентів (1957). Серед її учнів – В. Ю. Соляников, *Н. В. Інюточкіна*.

КОЗОРЕ́ЗОВА Катерина Василівна (1902–1964) – доцент, учениця професора *М. Г. Михайлова*. Працювала на кафедрі сольного співу з 1943. З її класу вийшли такі відомі виконавці, як нар. артист Росії *Б. Жайворонок*, педагоги вокалу – ст. викладачі *І. Г. Азбель*, О. І. Гребенюк та багато інших.

Літ.: Цуркан Л. Вірність традиціям: кафедра сольного співу / Л. Цуркан // *Pro Domo Mea. Харків. 2007. С. 62.*

КОЛОБКО́В Сергій Павлович (15.01.1947, Харків – (?) 2005, там само) – композитор, піаніст, викладач. Канд. мистецтвознавства (1994). Чл. НСКУ (1976).

У 1960–64 навчався в ХССМШ-і за спец. «ф-но» та «теорія музики» (кл. ф-но проф. *М. С. Хазановського*). Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського по кл. ф-но *Р. С. Горовиць* (1970) і кл. композиції проф. *Д. Л. Клебанова* (1973) та асистентуру при Москов. муз.-пед. ін-ті ім. Гнесіних по кл. камер. ансамблю Т. С. Ілюхіної; факультативно – по кл. композиції Г. І. Літинського (1980).

Від 1973 – викл., 1996 – доц., 2003 – проф. каф. камер. ансамблю ХНУМ ім. І. П. Котляревського. У 1993–1994 – худож. кер. МАСО «Слобожанський». Гастролював в Україні і Росії, зробив 25 записів для фонду Нац. радіо.

С. Колобков – автор низки муз. творів різноманітних жанрів. Робота на кафедрі камер. ансамблю, безсумнівно, стимулювала творчість композитора у камерному жанрі – в його творах відчувались тонкий смак, знання природи інструментів, якась «беззахисна» інтелігентність і щира сповідальність.

Твори: 3 симфонії; поема «Отзвуки» для хора та симф. орк. на вір. Лесі Українки; «Скерцо» та «Поема» для симф. орк.; «Прелюдія» та «Маленька сюїта» для дух. орк.; «Концертіно» для ф-но з орк.; 4 струнні квартети; сонати для тромбона і ф-но, віолончелі і ф-но; романси на вір. В. Сосюри, С. Маршака.

Основні праці: Принцип парадоксальності у створенні і виконанні музики. Х., 1997; а також більш 40 статей та метод. робіт.

О. В. Кононова, І. Ф. Гайда, Я. О. Сердюк

КОЛЯДА́ Микола Терентійович (04.04.1907, Москва – 30.07.1935, похов. у Харкові) – композитор, му-

зично-громадський діяч. Доц. Чл. муз. секції Вищого репертк-му НКО УСРР. Чл. СК України (1932).

У дитинстві брав уроки у О. Ґольденвейзера в Москві. Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т (1929; кл. *С. С. Богатирьова*). Брав участь у театр. житті Харкова (1920–30), співпрацював із Т-ром робітн. молоді, Лесем Курбасом. Один із засн. Асоц. пролетар. музикантів України, а також – першої в Україні організації Спілки композиторів. Для його композитор. стилю характерне поєднання фольклоризму із елементами радян. масової культури. Деякий час захоплювався імпресіонізмом, але потім знов повернувся до реалістичного характеру муз. образності. Серед сильних сторін музики М. Коляди – барвистість та різноманітність мелодики, стисліcть і водночас виразність мелодичної лінії, яскравість ритмічного рисунку. Гармонічний зміст творів відрізняється фонічної барвистістю і водночас підкорений ритмо-мелодичному задуму. Значну частину муз. творчості становлять обробки укр. нар. пісень. На основі обробок для голосу з фортепіано Л. Колодуба створив симф. цикл «П'ять українських народних пісень М. Коляди» (записаний до фонду Укр. радіо за участі диригента В. Бліно-ва). Захоплювався альпінізмом, брав участь у числен. експедиціях. Загинув під час сходження на г. Ушба (Кавказ).

Тв.: **для симф. орк**. – поеми «Гавриле» (1929), «Штурм» (1932); **камерно-інструм.** – Фортепіан. квінтет (бл. 1928), ф-п тріо; для фортепіано – Прелюдії (1923); **для скрипки** – Соната, Варіації (обидва – 1928); п'єси, хори, романси, пісні; музика до театр. вистав; музика до к/ф «Велика гра» (1934, реж. Г. Тасін, Одес. кінофабрика).

Джерело: Летичевська О. М., Семененко Н. Ф. Коляда Микола Терентійович. / О. М. Летичевська, Н. Ф. Семененко // *Енциклопедія сучасної України. Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=4239.*

Літ.: Арнаутов О. Микола Коляда: життя і творчість: короткий нарис / О. Арнаутов. К.; Х.: Мистецтво, 1936. 47 с.; Рудницький А. Українська музика: Історично-критичний огляд / А. Рудницький. Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1963. 406 с. ; Фільц Б. Хорові обробки українських народних пісень / Б. Фільц. К. : Наукова думка, 1965. 135 с.; Клин В. Л. Українська радянська фортепіанна музика (1917–1977) / В. Л. Клин. К. : Наук. думка, 1980. 313, [2] с.; Митці України. К., 1992. С. 311–312; Мистецтво України : Біографічний довідник. К., 1997. С. 313; Музыка : Большой энциклопедический словарь. М., 1998. С. 262.; Тюменєва Г. О. Микола Коляда: Життя і творчість / Г. О. Тюменєва. Харків. : Глас, 2002. 176 с.; Українська музична енциклопедія. К. 2010. Т 2. С. 507.

Я. О. Сердюк

КОМАРЄНКО Володимир Андрійович (1887–1969) – фундатор нар.-інстр. мистецтва в Україні – музикант, просвітитель, викладач, диригент, професор. Має медаль «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні».

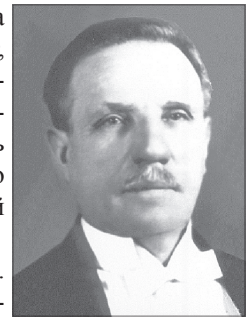

У 1906 закінч. ХМУ, кл. кларнета. У 1909 організував аматорськ. домр.-балал. оркестр при товаристві «Просветительский досуг». 1920 на базі цього оркестру створив пер-

ший в Україні професійний колектив – домрово-балалаєчний оркестр. З 1920 – викл. муз. профшколи № 2, з 1922 – викл. домри Харків. муз. профшколи № 1. У 1924 в Харків. муз.-драм. ін-ті (з 1936 – ХДК) за ініціативою В. Комаренка відкрито класи домри, викладачем якого він був до 1941. У 30-ті рр. бере участь у становленні наук.-дослідної діяльності з вивчення нар.-інструм. академ. мистецтва в Харкові, складає навч. програми з дисциплін: спец. інструменти (домра, балалайка), інструментування, методика викл. гри на інструментах, читання парт-р, орк. клас. У 1941–1943 очолює Харків. муз. комбінат (консерваторія, музичне училище та школа для обдарованих дітей). 1943 – директор муз. школи-студії для обдарованих дітей (нині ХССМШ-і). Під час німецько-фашистської окупації завдяки зусиллям В. Комаренка вдалося зберегти життя багатьох людей і майно консерваторії.

Підготував понад 60 фахівців. Учні та послідовники В. Комаренка продовжують розпочате ним, викладають, концертують, створюють оригінальну музику спеціально для нар. інструментів.

Основні праці: Робота з самодіяльним оркестром народних інструментів. К. : Мистецтво, 1955. 85 с.; Методика навчання гри на чотириструнній домрі. К. : Радянська школа, 1961. 132 с.

Літ.: Бортник Е., Савиных В. Кафедра народних инструментовУкраины / Е. Бортник, В. Савиных // Харьковский институт искусств 1917–1992. Харьков, 1992. С. 197–220; Лошков Ю. І. Творчество В. А. Комаренко и народно-инстурментальное исполнительство в Слободской Украине (первая половина XX столетия) : автореферат дисс. … кандидата искусствоведения : 17.00.01. Харьков, 2000. 19 с. ил.; Лошков Ю. І. Володимир Андрійович Комаренко : Монографія / Ю. І. Лошков. Харків : ХДАК, 2002. 113 с.; Костенко Н. Е. В. А. Комаренко как фундатор академического народно-инструментального музикального искусства в Украине / Н. Е. Костенко // *Молода мистецька наука України. V електронна наукова конференція молодих науковців, докторантів, аспірантів, магістрантів, студентів. 20 грудня 2003 р. // зб. матеріалів. Харків : ХДАДМ, 2003. № 5. С. 25–27*; Зеленюк В. Харківська академічна школа народно-інструментального мистецтва / В. Зеленюк // *Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) / М. А. Давидов // Підручник [для вищ. навч. закл.]. К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2005. С. 112–132*; Костенко Н. Є., Л. Мандзюк, Ю. Ніколаєвська. Кафедра народних інструментів ХДУМ ім. І. П. Котляревського // *Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Pro Domo Mea : Нариси / Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова. Харків, 2007. С. 123–136*.

КОНОПЛЬО́ВА Євгенія Олексіївна (19.11 [2.12] 1917, Харків – 10.03.2001, Харків) – хоровий диригент, педагог. Засл. діяч мистецтв України (1970). Закінч. ХДК (1945, кл. *З. Д. Заграничного*). Доц. (1970), проф. (1982).

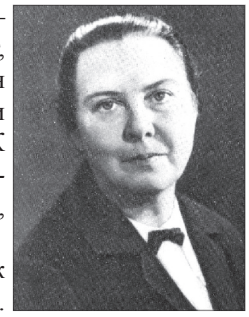

У 1942 – помічник хормейстера Саратів. т-ру опери та балету, 1943–1950 – директор і хормейстер, 1950–1952 – худож. кер. Харків. держ. укр. капели; 1952–1985 – головний хормейстер ХАТОБу. Здійснила постановку хор. сцен у 50 опер. творах, таких як «Запорожець за Дунаєм» С. Гу-

лака-Артемовського, «Катерина» М. Аркаса, «Назар Стодоля» К. Данькевича, «Пам'ятай мене» В. Губаренка, «Кармен» Ж. Бізе, «Ріголетто» Дж. Верді, «Богема» Дж. Пуччіні, «Чародейка» П. І. Чайковського та ін. Як хормейстера-постановника, Є. О. Конопльову вирізняв високий професіоналізм. Ретельно опрацьовуючи деталі з кожним артистом колективу, вона досягала ритмічної досконалості ансамблю у поєднанні з повнокровним звучанням хору та виразністю слова.

Вела педагогічну та наукову діяльність. У 1943–1966 – викл. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського; у 1943–1949, 1960–1970 – ХДК, ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського; 1960–2001 – ХДІК (тепер ХДАК).

Основні праці: Композитор и хоровой дирижер : [о Г. М. Давидовском] // *Сов. музыка. 1976. № 6. С. 140–141*; Композитор і педагог : [про З. Д. Заграничного] // *Музика. 1980. № 5. С. 31*; З плеяди хормейстерів // *Музика. 1985. № 5. С. 24–25*; Страницы музыкальной жизни Харькова. К. : Муз Україна, 1990. 48 с.

Літ.: Гамкало І. Конопльова Євгенія Олексіївна / І. Гамкало // *Укр. муз. енциклопедія / [ред. кол.: Г. Скрипник та ін.]. К., 2006. Т. 2. С. 525–526*; Манойло М. Минає 60 років… / М. Манойло // *Музика. 1985. № 5. С. 24*; Чепалов А. И. Ревнители академизма (Е. Коноплева, И. Штейман) / А. И. Чепалов // *Записки «Призрака оперы» / А. И. Чепалов. Х., 2012. С. 82.*

Н. А .Белік-Золотарьова

КОРЕ́ЩЕНКО Арсеній Миколайович (18.12.1870, Москва – 6.01.1921, Харків) – композитор, піаніст, диригент, педагог, музичний критик.

Ази музичної освіти отримав від матері, учениці О. Дюбюка, потім займався у М. С. Звєрєва. У 1891 закінчив Московську консерваторію по класу фортепіано С. І. Танєєва та композиції О. С. Аренського. Був блискучим віртуозом. Вів активну виконавську діяльність, виступав у концертах ІРМТ, МФТ, Рос. хор. т-ва,

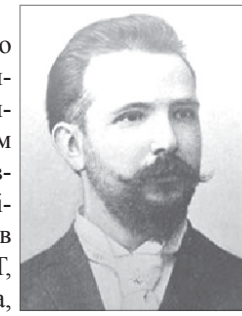

давав клавірабенди, багато грав як ансамбліст та концертмейстер в Москві, Петербурзі, Харкові разом із І. В. Гржимали, А. Е. фон Гленом, А. А. Брандуковим, Р. І. Ерліхом, *М. Е. Букініком*, Ю. Е. Конюсом, Ф. І. Шаляпіним, М. А. Дейша-Сионицькою, М. М. Климентовою-Муромцевою, Н. П. Кошиц, диригував концертами вірменської та грузинської музики в Москві.

У 1891–1894 – викл. муз. енциклопедії та гармонії у Москов. консерваторії; 1891–1894, 1898 – вільного компонування та форми у Синодальному уч-щі церковного співу; 1906–1919 – теорії композиції та фортепіано у Муз.-драм. уч-щі МФО; 1906–1919 – ф-но на старших курсах у власній Школі (за статусом близької уч-щу); 1919–1921 – ф-но та композиції у Харків. консерваторії.

У 1894–1896 – зав. муз. відділом газети «Московские ведомости», опублікував понад 200 статей та рецензій.

У 1898–1899 – спостерігач за викладанням муз.-теорет. предметів у Миколаївському ін-ті; 1906–1919 – заст. директора, чл. Худож. ради у Муз.-драм. уч-щі (Москва); з травня 1920 по 6.01.1921 – ректор Харків. консерваторії (тоді Муз. академії).

У 1919 його учні організували в Москві Народну консерваторію, яку у 1921 було перетворено на муз. технікум ім. А. Корещенка.

Серед учнів А. Корещенка по кл. ф-но – А. Валісгайзер, Є. Гвоздков, Г. Дудкевич, В. Зеленцова, В. Листова, С. Соловцов, В Шор, з теорет. дисциплін – М. Багриновський, М. Гарбузов, Б. Красін, В. Пасхалов.

У муз. творчості – продовжувач традицій П. І. Чайковського та О. С. Аренського. Цікавився фольклором – не тільки рос., але й грузин., вірмен. (збирав пісні, робив обробки). Фортепіанні твори відрізняються технічною складністю, віртуозністю, розвиненою фактурою.

Твори: **опери**: «Пир Балтасара» (1892), «Ледяной дом» (1900; обе поставлены в Москве), балет «Волшебное зеркало» (1903, Петербург); **для симф. орк**. «Лірична симфонія», Концерт-фантазія для ф-но з орк., «Баркарола», «Розповідь», «Scene poetique», 2 симф. картини: «Вірменська сюїта» та «Scenesnocturnes»; **вок.-симф.:** кантата «Дон-Жуан», «Вірменські» та «Грузинські пісні» и «Пролог» на 25-річчя Москов. консерваторії; музика до трагедій Еврипіда, «Троянки» та «Іфігенія в Авліді»; хори без супроводу; романси; п'єси для ф-но, скрипки та віолончелі з ф-но, стр. квартет та ін.

Джерело: Корещенко Арсений Николаевич // *Московская государственная консерватория им. П. И Чайковского. URL : http://www.mosconsv.ru/ru/person.aspx?id=38239*; Корещенко Арсений Николаевич // *Всё о цвете / Словарь «Искусства» URL : http://colory.ru/?item=b66cfc18-7924-4c9e-b556-b281f8d58c9a&termin=748e20f1-c4ee-4173-b2ae-d4ffa6f67a95.*

Літ.: Пушина Н. Б. А. Н. Корещенко / Н. Б. Пушина // *Московская консерватория. От истоков до наших дней. 1866–2006. Биографический энциклопедический словарь. М., 2007. С. 260.*

Я. О. Сердюк

КОРОВА̀Й Федір Гнатович (26.07.1927, Суми – 6.02.1998, Харків) – домрист і педагог. Засл. діяч мистецтв УРСР (1979). Проф. (1982). Лауреат респ., всесоюзн. та міжнар. конкурсів протягом одного року (1957). Лауреат Всесвіт. фестивалю молоді і студентів (Москва, 1957, І премія та «Золота медаль»).

Закінч. ХДК (1954–1958, кл. проф. М. Т. Лисенка). Навчався в аспірантурі Київ. консерваторії (1959–1962, кл. М. М. Геліса).

У 1951–1959 – соліст оркестру нар. інструментів Харків. обл. філармонії, 1960–1963 – соліст Укрконцерту, 1963–1998 – викл. ХДІМ ім. І. П. Котляревського, у 1977–1981 – декан виконав. ф-ту, доц. (1973), професор, у 1985–1989 – зав. каф. нар. інструментів.

Серед його учнів – лауреати респ. конкурсів виконавців на нар. інструментах – Д. Остапенко, Г. Хмельницька, В. Соломін.

Літ.: Коровай Ф. І. *// Митці України. Київ, Укр. енциклопедія, 1992, С. 318;* Пересада А. Справочник домриста / А. Пересада *// Метод. кабінет уч. заведений культуры и искусства. Краснодар, 1993 р. С. 60–61;* Зеленюк В. Харківська академічна школа народно-інструментального мистецтва / В. Зеленюк *// Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) / М. А. Давидов : підручник [для вищ. навч. закл.]. К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2005. С. 112–132;* Коровай Ф. И. *// Украинский советский энциклопедический словарь : В 3 т. Т. 2. / Редкол. : А. В. Кудрицкий (ответ. ред.) и др. К. : Глав. ред. УСЭ, 1988. С. 140.*

Н. Є. Костенко

КОСТЮ́К Олексій Олександрович (1924–1991) – ст. викл. кафедри сольного співу.

Навчався в класі професора *П. В. Голубєва*. 1959 почав педагогічну діяльність на каф. сольного співу в якості асистента в класі свого педагога. Згодом перейшов на самостійну викладацьку роботу. Серед його випускників багато високопрофесійних співаків: нар. арт. України, лауреат всеукраїнського конкурсу молодих оперних співаків М. Коваль, засл. арт. України В. Журавльов, засл. арт. України О. Соболєва, лауреат всеукраїнського конкурсу ім. М. Лисенка С. Скубак.

Літ.: И. Рывина. Кафедра сольного пения. / И. Рывина // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. Харьков. 1992. С. 234.*

КОЧАРЯ́Н Сурен Гарнікович (03.05.1920, Ерівань (тепер Єреван), Вірменія – 25.03. 2010, Харків) – альтист, диригент, педагог.

Засл. діяч мист. України (1990). Доц. (1971) Проф. (1991). Нагородж. орденом «Вітчизняної війни» II ступеня, «Орденом Мужності», двома медалями «За бойові заслуги», «Медаллю Жукова», медаллю «Захисник Вітчизни» і ін. медалями (1941–1945); званням «Харків'янин року» (2006), стипендією ім. М. Манойла (2006), дипломом VIII обл. конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» в номінації «Зав. кафедри» (2006); численними грамотами Харків. міської та обл. держадміністрацій, М-ва культури і туризму України.

У 1927–1937 навчався в Єревані у ЗШ та ДМШ по кл. скрипки, в муз. технікумі (закінч. у 1938, кл. проф. Д. Н. Лекгера). У 1945–1950 навчався у Київ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (кл. альта І. Г. Вакса).

У 1938–1940 – працював викл. скрипки в муз. школі ім. А. Спендіарова та в орк. Рос. драм. т-ру м. Єревана. Від 1940 служив в лавах Радян. армії. У роки Великої Вітчизн. війни брав участь в боях 1-го і 4-го Укр. фронтів у складі 117-ї гвардійської стрілец. дивізії і 25-й зенітно-артилерійської дивізії ім. Б. Хмельницького.

У 1945–1947 працював у симф. орк. Укр. радіо та телебачення, з 1948 по 1950 – у стр. квартеті Київ. обл. філармонії. Від 1950 – викл. альта в Київ. ССМШ-і ім. М. В. Лисенка. У 1961–1964 – ст. викл. Київ. консерваторії по кл. стр. квартету. У 1953–1961 грав у складі стр. квартету Респ. філармонії (зараз квартет ім. М. В. Лисенка). У складі цього колективу дав понад 500 концертів у багатьох республіках СРСР. У 1960 квартет успішно виступав в Москві (в рамках І декади літератури і мистецтва України). Від 1964 – доц. каф. орк. стр. інструментів Харків. ін-ту мистецтв. З цього ж часу – викл. ХССМШ-і, учасник струнного квартету ін-ту мистецтв, разом з А. Лещинським, Р. Кліменскою, Й. Гельфандбейном. Цей квартет з успіхом виступав не лише в Харкові, а й у ряді інших міст України. Значна кількість творів, виконаних С. Г. Кочаряном в складі струнних квартетів, була записана і увійшла в золотий фонд Укр. радіо і телебачення. В 1967 організував камер. оркестр, лишався його керівником до 2010. З цим оркестром виступали багато відомих музикантів: О. Криса, В. Червов, Б. Которо-

вич, М. Сук, Л. Шутко, О. Янченко, Ю. Смирнов, *Т. Вєркіна, А. Юр'єв, Р. Папкова, Г. Куперман, М. Могилевський*, П. Полухін, В. Соколов, О. Фрідман (США), Д. Вальтер (Франція) та багато ін. Оркестр виступав в Москві, Києві, Ризі, Львові, Полтаві, Сумах, республіці Мальта, став лауреатом І премії Нац. конкурсу камерних оркестрів, дипломантом міжнар. фестивалю на Мальті, дипломантом фестивалів «Київська весна», «Молоді голоси», «Золота осінь», «Музика – наш спільний дім», «Дні Моцарта в Україні», «Харківські асамблеї» та ін. Репертуар оркестру складали твори різних стилів і епох – від Бароко до музики сучасних композиторів. Значне місце в ньому посідали твори укр. композиторів, в т. ч. харківських: В. Борисова, Д. Клебанова, І. Ковача, В. Бібіка, Н. Стецюна, В. Птушкіна. Чимало з них були присвячені С. Кочаряну, він був їх першим інтерпретатором. За час викладання в консерваторії він підготував 60 альтистів, які працюють в оркестрах і навч. закладах України, інших країн СНД, США, Англії, Німеччини, Чехії, Фінляндії. В кл. С. Кочаряна вчилися лауреати і дипломанти міжнар., всесоюз. і нац. конкурсів. Серед них – Г. Вайнштейн, М. Удовиченко, А. Мельник, Е. Купріяненко, О. Красюкова (Воробйова), М. Тіунов, В. Ткаченко, О. Чуйко, Є. Амстібовський.

М. М. Удовиченко

КРАВЕ́ЦЬ Валерія Федорівна (24.12.1940, Харків – 07.09.2007, там само) – музикознавець, педагог, краєзнавець, муз. просвітник, муз.-громад. діяч. Засл. діяч мистецтв України (1999). Чл. НСКУ (1995). Лауреат Муніцип. премії ім. І. Слатіна (1996). Дипломант конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» (2002). Нагороджений медаллю «Ветеран праці». Має Почесні грамоти Харків. облдержадміністрації (2000), Харків. обл. Ради (2003); подяки М-ва культури та мистецтв України, посольства України в РФ.

Закінч. Харків. муз. уч-ще (кл. ф-но *Я. О. Фейгіна*) та іст.-теорет. ф-т Харків. ін-ту мистецтв (1969, кл. доц. *П. В. Шокальського*). В роки навчання у числі найкращих студентів проходила архівну практику в Домі-музею П. І. Чайковського в Клину.

По закінч. ін-ту – зав. літ. частиною Харків. акад. театру опери та балету, де встановила міцні творчі стосунки з відомими композиторами – *М. Кармінським, В. Губаренком*, співаками *В. Аркановою, Є. Червонюком*, солістами балету С. Коливановою, Т. Попеску, муз.-громад. діячами *Г. Селіховим* (майбутнім дир. ХАТОБу), *В. Лукашовим* (пізніше – худож. кер. Нац. філармонії України) – в подальшому співбесідниками та героями її публікацій, радіопередач, телевізійних програм.

Пед. діяльність розпочала в ДМШ № 3, яку тривалий час очолювала О. П. Кандиба – одна з найстаріших педагогів Харкова, свідок муз. подій від початку XX ст. (виступів С. Рахманінова, В. Горовиця, харків. прем'єр творів С. Прокоф'єва та Д. Шостаковича), берегиня культ. традицій Слобожанщини.

З 1974 р. життя В. Кравець пов'язане з ХМУ, де вона викладала укр. та світ. муз. літературу, курси муз. психології та методики викл. муз. літ. Від 1983 очолила циклову комісію з муз. літ.: на цій посаді плідно працю-

вала над розв'язанням акад. завдань, була автором та співавт. навч. програм, у т. ч., з психології та педагогіки (К., 2002), численних метод. робіт. Організувала навколо себе колектив вчителів-однодумців. Талановитий педагог, В. Кравець всіляко сприяла тв. становленню своїх вихованців, залучаючи їх до пошукової роботи та наук. досліджень, які під її кер. часто сягали справжнього наук. рівня. Її студенти – учасники місцевих та респ. конференції, переможці конкурсів та олімпіад у Харкові, Запоріжжі, Києві, Москві. Багато хто з її випускників не тільки успішно продовжив навчання у вишах, але й підтвердив зацікавленість в наук. діяльності (канд. мистецтвознавства, викладачі ВНЗ та муз. уч-щ О. Верба, Н. Крихтіна, *М. Борисенко, С. Лепіліна (Анфілова), О. Чередниченко*, І. Приходько та ін.).

Серед основних дослід. тем В. Кравець – творчість П. Чайковського, концертне життя Харкова у минулому та сьогоденні; історія проф. муз. освіти. Новими фактами музикознавець доповнила біографії М. Лисенка, *І. Слатіна*, О. та В. Горовиців, *С. Богатирьова, І. Шиллінгера*; нею створені творчі портрети *В. Золотухіна, Л. Шукайло, І. Ковача, А. Гайденка, В. Птушкі*на. Праці В. Кравець друкувались в наук. зб., журн. і газ. періодиці Харкова і Києва, видавались у Росії, Польщі, Голландії. Остання робота (співавт. – Т. Б. Бахмет), присвяч. *І. Шиллінгеру*, надрукована посмертно у колект. праці «Две жизни Иосифа Шиллингера» каф. теорії музики Москов. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського. Виступала з доповідями на конф. в рамках щоріч. «Харківських асамблей», укр. відділення ЕРТА (Міжнар. асоціації педагогів-піаністів). В. Кравец – відомий лектор-просвітник: вела численні концерти на сценах Харків. обл. філармонії, ХАТОБу, Укр. культ. центру в Москві; автор та ведуча телепрограм та відеофільмів («Сюїта долі», «Глінка в Харкові», «Сковорода-музикант», «Родина Алчевських»).

Основні праці: Концерты Владимира Горовица в Харькове // Володимир Горовиць та піаністична культура ХХ-го століття / Харків. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1996. С. 55–60; Диалоги в прошлом: Интервью с Александром Виноградовым-Горовицем // *Володимир Горовиц та піаністична культура ХХ-го століття / Харків. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1996. С. 87–91*; Ліст та російський фортепіанний романтизм // *Золоті сторінки музичної культури України: Ференц Ліст та піаністична культура України ХХ ст. : зб. ст. / Харків. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Кіровоград, 1999. С. 86–91*; Лист и русский фортепианный романтизм (Лист-Чайковский) // *Ференц Лист и проблемы синтеза искусств : сб. науч. тр. / Харьков. Ассамблеи. Харків, 2002. С. 222–226*; Второй квартет П. И. Чайковского. Генезис образности. Истоки тематизма // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2004. Вип. 14. С. 208–222*; Етапи сходження. З історії музичної освіти в Харкові // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2006. Вип. 18. С. 22–40*; Постатті, події, дати: з історії ХДУМ // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харків. держ. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 9–20*; Явление пророка // *Две жизни Иосифа Шиллингера. Жизнь первая: Россия. Жизнь вторая: Америка /*

В. Кравец, Т. Бахмет. М., 2015. С. 96–135; Листая прошлого страницы. Рассказывает Валерия Кравец. Видеофильм [Электрон. ресурс]. URL : //http://proshloe.videochist.ru/zLeDg9shcbU/listaia-proshlogo-stranitsy-rasskazyvaet-valeriia-kravets./.

О. В. Машута

КРАВЦО́В Тарас Сергійович (22. 10. 1922, Харків – 02. 09. 2013, там само) – музикознавець, композитор, педагог. Батько С. Кравцова – спортсмена-велосипедиста, призера чемпіонатів світу, брат *Г. Семененко*, онук П. Кравцова – проф. медицини та відомого муз. діяча. Канд. мистецтвознавства (1964), доцент (1966), д-р мистецтвознавства (1989), проф. (1992). Засл. діяч мист-в України (2003). Нагороджений орденами та медалями Великої Вітчизняної війни, премією ім. І. Слатіна (2000). Чл. НСКУ (1964). Закінч. Харків. держ. консерваторію (1952; кл. *М. Тіца*), де відтоді й працював (нині ХНУМ ім. І. П. Котляревського): 1961–1962 – декан ХДК, 1966–1970 – доц. кафедри теорії музики і композиції ХДК (згодом ХДІМ), 1970–1986 – завідувач, з 1992 – професор кафедри теорії музики Харківського державного інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського. За сумісн. викладав у Харків. академії культури (1995–1999).

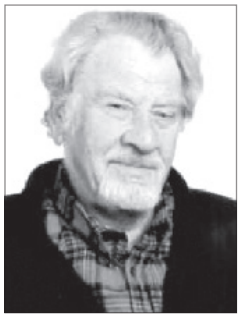

Т. Кравцов – відомий музично-громадський діяч Харківщини, що виступав як лектор та концертмейстер в авторських концертах, радіо- та телепередачах. У різні роки був заступником голови Харків. відділення Респ. т-ва з охорони пам'ятників музичної культури на Харківщині; чл. правління Харківського організації НСКУ; чл. комісії міськвиконкому з найменування та перенайменування вулиць та площ м. Харкова; керівником науково-методичної секції гармонії кафедри теорії музики ХДІМ ім. І. П. Котляревського.

Т. Кравцов – автор низки значних наук. праць, монографій, навч. посібників, статей в журналах та газетах. Монографія «Гармонія в системи інтонаційних зв'язків» (1984) найбільш концентровано представляє численні наукові ідеї автора і широко використовується в навчальному процесі у ВМНЗ України. Оригінальна концепція, викладена в книзі, народилася в результаті багаторічних досліджень та педагогічної праці Т. Кравцова. Вперше в музичній науці він докладно розробив теорію гармонічної інтонації. По-новому трактовані вченим питання взаємодії гармонії й мелодії, гармонії та поліфонії, зроблений помітний внесок у розробку ладових, структурно-тематичних, метро-ритмічних, темброво-колористичних основ музичного мистецтва. Аналізуються якості вертикальної та горизонтальної організації інтонаційного процесу. Практичну цінність являють виконані автором оригінальні аналізи творів сучасних українських композиторів, зразків музичного фольклору. Інтерес до багатонаціонального музичного фольклору відбився у праці «Багатоголосний потенціал вірменських пісенних мелодій», де вчений розробляє версію про можливий синтез вірменської мелодії з прийомами розвитку європейської багатоголосної музики. У канд. дис. «Поліфонія А. Штогаренка» і статті зі зб. «Творчість А. Штогаренка» (1979, упор. Т. Кравцов), розкрито індивідуальний стиль одного з видатних представників укр. музики XX ст. В цих працях

Т. Кравцов підкреслює велике значення поліфонії в музичному мисленні композитора, виділяє притаманні йому різноманітні типи поліфонічного письма, акцентує роль народно-поліфонічного складу, імітаційного розвитку на основі зменшеного ладу в творах композитора. Змістовим центром праці є термін «гармонічна інтонація», яка разом із поліфонічною інтонацією утворює своєрідну «стереоскопічність» музики, відображує її просторово-часову сутність. Велике значення надається осмисленню понять «гармоніко-інтонаційних ладів», а також їх класифікації.

В муз. творчості Т. Кравцова провідне місце належить жанрам хорової та вокальної музики. Найбільш відомими є такі твори, як цикл для мішаного хору на сл. В. Сосюри «Хорові акварелі» (1977), «На могилі Шевченка», кантата «Дума» на сл. В. Сосюри для соліста, мішаного хору та симфонічного оркестру (1962), «Червона зима» – кантата-поема на сл. В. Сосюри для соліста, мішаного хору та симф. оркестру (1967).

Серед випускників Т. Кравцова – д-р мистецтвознавства, проф. *Н. Очеретовська*, засл. діяч мистецтв України, канд. мистецтвознавста, проф. *Г. Ігнатченко*, канд. мистецтвознавства, проф. Л. Трубнікова, канд. мистецтвознавства, в. о. проф. *Г. Полтавцева*. Понад тисячу музикантів різного фаху одержали музично-теоретичну освіту в класі професора Т. Кравцова. Серед найбільш відомих – нар. артист СРСР, проф. *М. Манойло*, нар. артистка СРСР *Н. Суржина*, нар. артист України, проф. *В. Лукашов*.

Основні праці: **дисертації:** Поліфонія А. Я. Штогаренка. Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата мистецтвознавства. К., 1963; Гармонічна інтонація. Дисертація на здобуття вченого ступеня доктора мистецтвознавства. К., 1989; **монографії:** Гармонія в системі інтонаційних зв'язків. К., Муз. Україна, 1984; Гармонія як музично-інтонаційний феномен, (1988); **дослідження:** Імітаційно-поліфонічні засоби в музичній мові А. Штогаренка. (1961); Особливості поєднання контрастних мелодичних ліній і багатоголосних пластів в творах А. Штогаренка (1962); Прихована імітаційна поліфонія в українських народних піснях (1968); Деякі думки про структуру музичних творів (1968); Про багатоголосний потенціал вірменських народних мелодій (1982); Про багатоголосний підтекст вірменської народної мелодії і деякі паралелі з аналогічними явищами в українській народній музиці (1983); До питання про суть енгармонізму (1985); Унтертони як інтонаційний феномен (1986); Обробки українських народних пісень С. І. Танєєва як зразок виявлення прихованого інтонаційного змісту (1989); Логіка мелодичного процесу на рівні інтонаційного мікросвіту (1990); Про музично-теоретичні погляди Р. Шумана (1995); Теоретичний аспект музичної спадщини Шумана // *Харківські асамблеї : Зб. ст. Х. 1996*; Реліктове сяйво піднесених почуттів (Про гармонію С. В. Рахманінова) 1999; Інтонаційна суть унтертонів (1999); **музично-теоретичні статті:** Українська народна поліфонія в творчості А. Штогаренка // *Народна творчість та етнографія. 1964. № 1. С. 24–33*; Зв'язок зменшеного ладу в творчості А. Штогаренка з ладо-інтонаційним строєм українських народних пісень // *Народна творчість та етнографія. 1965. № 1. С. 24–33*; Чарівник гармонії: стаття про творчість В. А. Барабашова (1972); В пошуках невикористаних резервів (1972); Грані таланту та творчості (1978); Про поліфонію А. Штогаренка // *Творчість А Штогаренка. К., 1979*; Місце художника у суспільстві (пам'яті В. Наха-

біна) // *Музика, 1981. № 3. 11 с.*; Об эволюции норм голосоведения // *Исторические аспекты теоретического музыкознания. Сборник науч. трудов Киевской гос. консерватории им. П. И. Чайковского. К., 1985*; Минає він дешеву моду (пам'яті Г. Цицалюка) // *Культура і життя, 1995. № 27, 12 липня*; Г. Н. Цицалюк // *Музичні асамблеї : Зб. статей. Х., 1997*; Посланники бесконтрольной добросовестности // *Аспекти музичного музикознавства. Х., 1998*; **методичні посібники:** методичний посібник з гармонії для музичних училищ (1965); Гармонія в системі професіонального виховання диригента хору. Методична розробка. (1967); Методичний посібник з гармонії для диригентів хору. (1975); Методика практичної гармонізації. Посібник для абітурієнтів вищих музичних учбових закладів. (1981); **нариси, спогади:** Ескіз про гармоніко-інтонаційні принципи С. Прокоф'єва: Музично-теоретичний нарис (1987); Поліфонічна школа професора М. Д. Тіца : Нарис, 1990; Творчій портрет С. С. Богатирьова: Нарис, 1990; Мендельсон та Слобожанщина: Нарис, 1994; Актуальні питання музично-теоретичної освіти на Україні: науково-методичний нарис. – Харків, 1998; Сосюринські солоспіви: автобіографічний нарис // *Березіль. 2002. № 1.*; Спогади про Р. С. Горовіц (1999). Підготовлено до друку; Спогади про З. Д. Загранічного (2000). Підготовлено до друку; **матеріали конференцій:** Пролегомени до загальної теорії прихованого багатоголосся: доповідь на науковій конференції ХДІМ. Тези надруковано. Харків, 1997; Актуальні питання музично-теоретичної освіти на Україні: доповідь на науковій конференції ХДІМ. Тези надруковано. Харків, 1998; Реликтовое сияние возвышенных чувств (исследование гармонии С. Рахманинова): материалы научного симпозиума к юбилею С. Рахманинова. Харьков, 1998–1999; Де вони, унтертони Гуго Рімана: Доповідь на міжнародному симпозіумі «Українсько-німецькі музичні зв'язки минулого і сьогодення». Надруковано в зб. матеріалів сіимпозіума. – Київ, 1999; **Статті в газетах:** Виховання музикою // *Вечірній Харків. 1975, 4 квітня*; Увага. – Заочники! // Культура і життя. 1976, 20 травня; Об искусстве, музыке и современности // *Красное знамя. 1976, 18 февраля*; **рецензії та відгуки:** Рецензування та передмова до підручника «Основи теорії музики» Г. Смаглій та Л. Маловик. Х., 1998; Рецензування програми з гармонії для музичних училищ Г. Смаглій. Х., 1999. **Редагування, упорядкування, переклад:** Творчість А. Штогаренка: зб. статей / упорядник Т. С. Кравцов. (1979); Тіц М. Д. Нариси с курсу поліфонії / пер. на укр., редагування, підготовка до друку Т. С. Кравцова (1993); **робота у співавторстві:** Зразки екзаменаційних завдань гармонії та сольфеджіо : Учбовий посібник. Вип. 1 Упорядник П. Калашник (1971); Зразки екзаменаційних завдань з гармонії та сольфеджіо. Учбовий посібник. Вип. 2 Упорядник П. Калашник (1974); 210 озвучених диктантів : Учбовий посібник. Упорядник П. Калашник (1981); Музичні диктанти. Мелодії для гармонізації : Учбовий посібник. Упорядник П. Калашник, Л. Булгаков (1982).

Муз. твори: **вок.-симф., симф. та орк.:** «Спогади, пісні». Симфонічна поема. (1957). «Весна і сонце, і пісні». Цикл солоспівів (шість) на сл. В. Сосюри для голосу з оркестром народних інструментів. (1962). «На могилі Шевченка». Кантата-дума на сл. В. Сосюри для соліста, мішаного хору та симфонічного оркестру. (1962; 1991 – 3-я редакція). «Три п'єси-малюнки». Вокальний цикл на сл. М. Лермонтова для баса та симфонічного оркестру. (1964). «Червона зима». Кантата-поема на сл. В. Сосюри для соліста, мішаного хору та симфонічного оркестру. (1967). «Дружба ветеранів» Марш для ду-

хового оркестру. (1975). «Голубая Русь». Вокальний цикл на сл. С. Єсеніна для тенора з оркестром народних інструментів. (1981); **хори без супроводу:** «І небо невмите». Для мішаного хору на сл. Т. Шевченка. (1965). «Гей, рум'яні мої небокраї». Для мішаного хору на сл. В. Сосюри (1967). «Три романтичних хори» Цикл для мішаного хору на сл. Російських поетів. (1968). «Гриміли залпи над Дінцем». Для мішаного хору на сл. В. Сосюри (1968). «Руку другові я тисну». Для мішаного хору на сл. В. Сосюри (1969). «Хорові акварелі». Цикл для мішаного жіночого та чоловічого хорів на сл. В. Сосюри (14 хорів) (1977). «Любіть Україну». Кантата-заповіт для мішаного хору на сл. В. Сосюри (1992); **обр. нар. пісень; пісенні цикли та окремі пісні; тв. ін. жанрів.**

Н. Л. Очеретовська

КРАМАРЕ́НКО Віктор Євгенович (5.03.1931, Кіровоград – 22.06.2006, Харків) – піаніст, викладач. Лауреат ІІ премії Регіон. конкурсу піаністів (УРСР – Молдавська РСР) у м. Львові (1960).

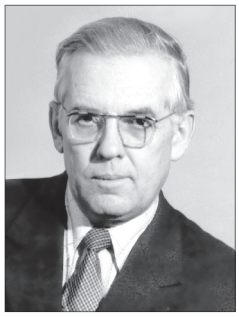

Походить з сім'ї укр. інтелігентів, де мистецтво було природною потребою. **Батько** – Крамаренко Євген Юрійович (1879–1957), проф. медицини, видатний хірург та діагност, різнобічно обдарована людина широкого кругозору: добре малював, грав на роялі, мав літ. талант. Зробив перше в Україні переливання крові. Під час ВВВ – головний хірург госпіталів на Північ. Кавказі в м. Кисловодську, де 1948 за його ініціативою була створена лаб. з виробництва пеніциліну, який щойно тоді з'явився. Зробив величезну кількість операцій, рятуючи життя поранених. Автор 161 наук. роботи з питань військово-польової хірургії, переливання крові, лікування туберкульозу легенів та ін. **Мати**, Гребенецька Людмила Ясонівна (1890–1957) – піаністка, закінч. консерваторію у Петрограді (1917, кл. проф. В. М. Дроздова, учня А. Н. Єсипової). **Дядько**, Крамаренко Лев Юрійович (1888–1942) – відомий укр. художник, проф., випускник Акад. живопису в Парижі, де його вчителями були П'єр Боннар, Моріс Дені, Поль Серюз'є. У 1923 – ректор Київ. худож. ін-ту, у 1931 – кер. майстерні монумент. живопису в Харків. худож. ін-ті.

Муз. освіту В. Є. Крамаренко здобув у Кисловодській муз. шк. (закінч. 1949), Муз. уч-щі при Москов. консерваторії в кл. проф. А. А. Ніколаєва, згодом у Ставропольському муз. уч-щі (закінч. 1953, кл. Е. Ю. Месики), Київ. консерваторії (кл. проф. А. А. Янкелевича) та у Харків. консерваторії (кл. проф. *М. С. Хазановського*), яку закінчив у 1958. У 1973 закінч. ФПК при Москов. консерваторії, 1978 і 1984 стажувався у Київ. консерваторії.

З 1959 року – асистент кафедри спеціального ф-но ХДК, від 1966 – ст. викл. каф.; у 1974–1980 – в. о. доц., з 1980 по 2006 – ст. викл. кафедри спец. фортепіано ХДІМ ім. І. П. Котляревського.

За 47 років роботи на кафедрі підготував більше 100 випускників-піаністів, які працюють нині в ХНУМ ім. І. П. Котляревського, ХМУ ім. Б. М. Лятошинського, багатьох містах України і за кордоном.

Був консультантом Артемівського, Кіровоград., Дніпропетров., Полтав., Харків. муз. уч-щ з метод. питань; запрошувався до участі у роботі комісій М-ва культури УРСР з перевірки роботи Полтав. та Харків. муз. уч-щ.

Пед. і метод. діяльність успішно поєднував із виконавською. Регулярно виступав із сольними концертами в Харкові, Дніпропетровську, Кривому Розі, Кіровограді, Сумах, Артемівську, Полтаві, Дніпродзержинську, Ставрополі, Барнаулі та ін.; у 1961 був учасником Всесоюз. конкурсу піаністів. Його виступи відрізнялися цікавими програмами: це концерти-монографії (Бах, Шуман, Гріг, Рахманінов, Скрябін, Прокоф'єв, Мясковський), вечори фортепіан. транскрипцій (Бузоні, Годовский, Фейнберг, Гріг, Рахманінов) та ін. Активно брав участь у кафедральних концертах-циклах: «32 сонати Л. ван Бетховена», «Фортепіанна творчість Рахманінова», «Сонати С. Прокоф'єва». Виступав із симф. оркестром Харків. філармонії (Рахманінов, Концерт № 4; Бетховен, Фантазія для ф-но, хору та оркестру), на телебаченні та радіо. В. Крамаренко був яскравим представником романтичної традиції піанізму; його виконання відрізняли яскравий темперамент, глибина і тонкість почуттів, поривчастість та екстатичність. Відомий відгук В. К. Мержанова про В. Є. Крамаренка: «... Я завжди вважав і вважаю його талановитим піаністом, педагогом, методистом, людиною з широким колом інтересів».

Літ.: Словник музикантів України / Іван Лисенко. Київ, видавництво : Рада, 2005. С. 165.

КРАСНОПО́ЛЬСЬКА Тамара Всеволодівна (6.07.1937, Харків – 2015, Петрозаводськ**) – м**узикознавець, фольклорист, педагог, публіцист, муз.-громад. діяч. Канд. мистецтвозн. (1991), доц. (1991), проф., з 1978 р. зав. каф. Петрозаводськ. філ. Ленінград. консерваторії (пізніше – Петрозаводськ. держ. консерваторія). Засл. діяч мистецтв: КАССР (1987) та Рос. Федерації (2008); Лауреат держ. премії Республіки Карелія (2006); Чл. СК СРСР (1965); чл. Правління, кер. фольклорної секції СК Карелії. Лауреат премії м. Петрозаводськ за підготовку до друку серії фольк. досліджень (1998). Диплом І ступеня М-ва культ. Респ. Карелія в номінації «Найкраща книга року» (2001) як муз. ред. книги «Русская свадьба Заонежья (конец XIX – начало XX вв)». Лауреат Премії Республ. Карелія в галузі культ., мистецтва та літ. (2006).

У 1945 вступила до ХССМШ-і. В 1955–1960 вчилась на історико-теорет. ф-ті Харків. консерваторії (кл. проф. *Г. О. Тюменєвої*). До 1965 завідувала каб. історії музики. З 1965 – викл. каф. історії музики. У 1968 переїжджає в Карелію, працює на каф. історії музики Петрозавод. філіалу Ленінград. консерваторії (пізніше – Петрозавод. держ. консерваторія). З 1978 очолює цю кафедру. З перших місяців роботи почала займатися організацією фольк. експедицій, збиранням та вивченням муз. фольклору. З моменту створення в Петрозавод. консерваторії каф. музики фінно-угорських народів (1993) орг., наук. та пед. діяльність Т. Краснопольської була спрямована на створення наук. шк. музичного фінно-угроведення в Респ. Карелія. Для нової каф. розроблено декілька нових курсів, у тому числі «Финно-угорское этномузыковедение и фольклор», «Історія фінно-угроведення», «Теорія та методологія музичного фольклору». Протягом багатьох років Т. Краснопольська є одним з найбільш авторитетних вчених Росії в галузі традиц. музики.

ЇЇ статті та дослідж. (загальним обсягом 140 др. арк.) спрямовані на комплексне вивчення традиц. культ. краю. Участь Т. Краснопольської в наук. конф., міжнар. симпозиумах стала істотним внеском в музикознавство. Вона організувала й більш 10 разів очолювала Регіональн. вуз. центр з фольклору, куди входили вчені Карел. наук. центру РАН, вузів Карелії. Керувала дослідженнями з міждисциплін. вивчення традиційної культури Карелії, була організатором наук. конференцій та симпозіумів, редактором серії моногр. досліджень «Села Карелии». Автор, упорядник та редактор більш 10 зб. нар. пісень («Сто песен, собранных в Карелии», «Песни Карельского края», «Песни Заонежья в записях 1880–1980-х гг.» а ін.). Надрукувала більше 100 наук. статей, у т. ч. й для енциклопедії вид-ва «Карелія», та дві монографії. В центрі наук. інтересів – фольклор карел, вепсов, народів Росії, які проживають в Обонежжі та Помор'і; іст. та теорет. питання взаємодії муз. культур народів Росії; проблеми етнокульт. контактів у співацьких традиціях Півночі та Заходу; питання створення локальних стилів карел. та рос. весіль; історія збирання фольклору Карелії та ін. Учасник комплекс. дослідження нар. культ. Карелії (кер. – д-р архітектури В. П. Орфинський). В 1965 захистила канд. дис. «Музичний фольклор Пудожського весілля» (наук. кер. – д-р мистецтвознавства Є. В. Гіппіус). З 1965 – активний член СК, неодноразово обиралася в Правління, кер. секції фольклору. Як критик-публіцист, активно виступала в засобах масової інформації з приводу проблем муз. життя Карелії (цикли журн. та газ. ст. «Народное искусство на концертной эстраде и театральных подмостках»; «Музыка А. Белобородова и А. Репникова в прогр. Держ. ансамблю "Кантелє"»; концерти пленумів СК Карелії; цикли радіопередач «Молодые композиторы Карелии», «Музыка – твой современник», «Народное искусство Карелии и его хранители»; цикл телепередач «Песня, рожденная в Карелии» о творчості композиторів Г. Синісало, Б. Напреєва, В. Угрюмова, Г. Вавілова, про ансамбль «Манок», творчість карельських бардів, новини муз. театру). З класу Т. Краснопольської вийшло більш 100 високопрофесійних фахівців, які успішно працюють в різних регіонах Росії та ближнього зарубіжжя.

Основні праці: Певческая культура народов Карелии : статьи и очерки. Петрозаводск, 2007. 256 с.; Симфоническая музыка харьковских композиторов // *Украинская музыка. Киев, 1967. Вып. 2. С. 33–43.*; Симфоническая музыка Виталия Губаренко // *Вопросы искусствознания : сб. ст. Харьков, 1969. С. 208–219;* 100 песен, собранных в Карелии. Петрозаводск, 1970. 131 с.; Песни Карельского края / упоряд. Т. Краснопольська. Петрозаводск, 1977. 263 с.*;* Песни Заонежья в записях 1880–1980 годов / Т. В. Краснопольская, Е. В. Гиппиус. М., 1987. 184 с.; Об особенностях композиционного строения мелострофы карельских причитаний // *Музыка в обрядах и трудовой деятельности финно-угров. Таллинн, 1986. С. 216–229*; Опыт сравнения модификаций традиционных песенных форм и мотивов архитектурного декора // *Народное зодчество. Петрозаводск, 1992. С. 191–200;* Межэтнические связи в певческом фольклоре: исследовательская практика и теория исследования // *Фольклорная культура и ее межэтнические связи в комплексном изучении. Петрозаводск, 1997. С. 111–130*; Северная причеть как «диалог» этносов // *Народные культуры Русского Севера.*

Архангельск, 2002. С. 53–58; Полиэтнические певческие традиции Карелии как ключ к пониманию культурной целостности «Северо-Запада России» // *Первый Всероссийский конгресс фольклористов. М., 2006. Т. 3. С. 326–336*; Певческая культура Обонежья: опыт выделения центра и периферии // *Рябининские чтения–2007. Петрозаводск, 2007. С. 123–125*; Причитания: к проблеме системного изучения жанров «традиционной импровизации» // *Мир традиционной музыкальной культуры : сб. ст. М., 2008. С. 122–138*; Музыкально-поэтические импровизации финно-угорских этносов России: опыт структурно-жанровой типологии // *От конгресса к конгрессу : Материалы Второго Всерос. конгресса фольклористов. М., 2011. Т. 3*; Культура музыкально-поэтической «традиционной импровизации» как область коммуникации: на материале фольклора финно-угорских этносов Северо-Запада России // *Laulu kulttuurisena kommunikaationa (Песня как средство культурной коммуникации). Jyväskylä 2011. 1,5 п. л. С. 181–202.*

Лит.: Иванова И. Л. Кафедра истории музыки / И. Л. Иванова, А. А. Мизитова // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 66;* Іванова І. Л. Ars longa історичного музикознавства / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова, О. Г. Рощенко // *Pro Domo Mea : Нариси / Харк. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 190*; Композиторы и музыковеды Карелии : справочник / авт.-сост. О. А. Бочкарева. 2-е изд., доп. Петрозаводск, 1987; Российские фольклористы : справочник / сост. Л. В. Рыбакова. М., 1994; Краснопольская Тамара Всеволодовна. Сайт Петрозаводської державної консерваторії [Електронн. ресурс]. URL : http://glazunovcons.ru/conservatory/staff/kafedra_istorii_musiki/krasnopolskaya_tamara_vsevolodovna/.

КРИЧЕ́ВСЬКИЙ Борис Нісанович (1883–1933) – виконавець (флейта), викладач, професор.

Початкову освіту здобув у Харків. муз. уч-щі в кл. Ф. В. Кучери. У 1908 закінчив Петербур. консерваторію в кл. проф. Ф. В. Степанова – чудового флейтиста і першого педагога у Петербурзі, який почав навчати гри на інструменті системи Т. Бьома.

Відмінний виконавець і педагог, Б. Кричевський за 16 років роботи у ВНЗ виховав багатьох флейтистів, виконання яких відрізнялося благородним звучанням, неабиякою музикальністю, відчуттям фрази, логічністю і закінченістю. Крім викладацької, Б. Кричевський активно займався і виконавською діяльністю – грав в оркестрах Держ. опери, Радіокомітету і Укрфілу. Охоче виступав з концертами у різних аудиторіях. Також брав участь в муз.-суспільному житті Харкова: був одним з організаторів, а пізніше – скарбником і заступником голови Спілки оркестрантів, членом Міськради.

Літ.: Богданов В. О. Школа виконавської майстерності: кафедра оркестрових духових інструментів // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х. : Харків. держ. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського, 2007. С. 85.*

КУЛИ́К Юрій Іванович (02.06.1937, с. Решетилівка Полтавської обл. – 17.10.1988, м. Харків). Хоровий диригент, викладач, аранжувальник. Засл. діяч мистецтв України

(1985), проф. (1986). Голова Харків. відділення Муз. товариства УРСР (1971–1988). Закінчив Москов. хорове уч-ще (1947–1956) та ХДК (1961) за спец. «хорове диригування» (клас А. А. Мірошникової). Працював у 1956–1959 як учитель співу середніх шк. №№ 112, 129 м. Харкова, 1959–1960 – хормейстер хору укр. пісні, 1961–1962 – хормейстер хору Харків. обл. філармонії. Від 1962 – асистент муз.-пед. ф-ту ХДК, 1965 – ст. викл., у 1973–1983 – зав. каф. хор. диригування ХДІМ ім. І. П. Котляревського (від 1977 – доц.), від 1983 – проректор з навч. роботи ХДІМ. Керував хор. колективами студентів каф. хор. диригування (1964–1988) та хором студентів фортепіанного і музикознавчого ф-тів ХДІМ, ХДІК (нині – ХДАК), ХМУ ім. Б. М. Лятошинського, хором вчителів м. Харкова та області, ветеранів війни та праці Валківського районного БК, хором укр. пісні БК «Серп і молот», які неодноразово здобували звання лауреатів і дипломантів всесоюз. та респ. конкурсів та фестивалів.

Багатогранна діяльність Ю. Кулика – яскрава сторінка у муз. житті Харкова і України. Студентський хор ХДІМ, який він очолював майже чверть століття, вів повноцінну концертну діяльність, яка зрівноважувала відсутність в Харкові на той час проф. хор. колективу. У репертуарі хору значне місце займали твори великої форми зі світової та нац. муз. спадщини – В. А. Моцарта, Д. Верді, Л. В. Бетховена, Г. Форе, С. І. Танєєва, С. В. Рахманінова, М. В. Лисенка, Л. М. Ревуцького, Г. В. Свірідова, хори a cappella Б. М. Лятошинського, Г. І. Майбороди, І. Н. Шамо, Р. К. Щедріна, Ю. О. Фаліка, М. О. Парцхаладзе. Під його керуванням хор студентів ХДІМ підготував для концертного виконання хор. сцени з опер «Орфей та Еврідіка» К. В. Глюка і «Алеко» С. В. Рахманінова (1973). Ю. Кулик пристрасно пропагував хор. музику харків. композиторів – *В. С. Бібіка, В. С. Губаренка, В. І. Дроб'язгіної, В. М. Золотухіна, І. К. Ковача, Т. С. Кравцова, Г. М. Цицалюка, Б. Л. Яровинського*; добре знав і цінував нац. муз. фольклор, включав в репертуар хор. колективів обробки укр. нар. пісень М. Леонтовича («Щедрик», «Ой, з-за гори кам'яної», «Піють півні», «Гра в зайчика»), створював власні аранжування пісень – «Летіла зозуля», «Чи є в світі краща зірка», «Оріхове сіделечко» та ін.

Серед учнів Ю. І. Кулика – В. П. Матюхін, О. П. Васюта, Ф. Ф. Васєчко, А. І. Згонніков, Е. О. Кузьма, І. О. Клименко (Гапон), В. В. Супрунов, В. І. Чурилов, І. П. Желєзнікова, В. А. Портной, Р. О. Зубаха, В. В. Королевський, Д. А. Бабіч, викладачі каф. хор. диригування ХДІМ ім. І. П. Котляревського Є. І. Кучерова, Д. А. Бондаренко та ін.

Основні твори : аранжування та перекладення для мішаного хору відомих романсів і пісень (усього близько 200): «Для берегов отчизны дальной» О. П. Бородіна; «Благословляю Вас, леса» П. І. Чайковського; «Романс Женьки» з опери К. В. Молчанова «А зори здесь тихие»; «Запливай же, роженька весела» Г. І. Майбороди; «Калина во ржи» О. І. Білаша // *Співає академічний хор / упоряд. І. Б. Бе-*

ляєва. К. : Муз. Україна, 1987. 71 с.; «Пісня про безвісного сурмача» І. К. Ковача // *Хорові твори українських радянських композиторів / упоряд. В. І. Брусс. Вип. 3. К. : Муз. Україна, 1969. С. 7–15.*; «Калинонька» П. Гайдамаки // *Музика. 1972. № 4. С. 16.*

Літ. : Прокопов С. Н., Коломиец О. Н. Кафедра хорового дирижирования / С. Н. Прокопов, О. Н. Коломиец // *Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревского (1917–1992) / ред. П. Калашник, Е. Бортник, Н. Коханик. Х. : [ХИИ], 1992. С. 269–271.*; Кулик А. В. Хоровий майстер, педагог, музичний діяч Ю. І. Кулик (1937–1988) / А. В. Кулик // *Культура України : зб. ст. Х., 1997. Вип. 4. С. 142–146;* Бенч-Шоколо О. Г. Український хоровий спів: Актуалізація звичаєвої традиції : навч. посіб. / О. Г. Бенч-Шоколо. К., 2002. 440 с.; Коновалова И. Ю. Искусство аранжировки в хоровом творчестве Ю. И. Кулика: аспекты интерпретации / И. Ю. Коновалова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. Вип. 41. Класика в сучасній культурі / Харк. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. Харків : Вид-во ТОВ «С. А. М.», 2004. С. 206–221*; Гулеско І. І. Феномен Юрія Кулика в хоровій культурі України / І. І. Гулеско // *Харків у контексті світової музичної культури: події та люди. Матеріали міжнар. наук. теор. конф. 3–4 квітня 2008. Х. : ХДАК, 2008. С. 85–86.*; Матюхин В. П. Деятельность Ю. И. Кулика в контексте творческих поисков украинского хорового исполнительства 60–80 годов XX столетия / В. П. Матюхин // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Постать митця у художньому просторі міста : зб. наук. праць. Вип. 24 / Харк. держ. ун т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2009. С. 86–96.*

С. М. Прокопов

КУРИЛЕ́НКО Людмила Євгенівна (16.08.1902, Маріуполь – 1975, Харків ?). Закінчила гімназію з золотою медаллю. Працювала у дитячих закладах, клубах, де організовувала самодіяльність та керувала нею. 1922 вступила до Харків. ін-ту муз. культури (пізніше був перейменов. у Вищі муз.-драм. курси), 1925 – до Харків. муз.-драм. ін-ту; закінчила вок. ф-т (1928) та драм. ф-т (1929).

Працювала в Муз. класах при Харків. муз.-драм. ін-ті, вечірній муз. шк., муз. студії. Від 1943 – у ХМУ, Харків. театр. ін-ті, Харків. т-рі ім. Т. Г. Шевченко.

Від 1946 працювала у ХДК. Завідувала каф. акад. співу (1966 1968). Виховала велику кількість співаків-виконавців та педагогів, які з успіхом працюють в оперних театрах, філармоніях, муз. уч-щах та ВНЗ. Найвідоміші випускники – нар. артистка України *В. Ф. Арканова*, засл. артистка України А. Д. Оголівець, нар. артист Росії *В. П. Розанов*.

КУ́РОЧКІН Федір Якович (27.05.1902, с. Мохнач Зміїв. р-ну Харків. обл. – ?) – співак, соліст Харків. опер. т-ру (бас), директор (ректор) ХДК (1948–1951).

Закінч. церковно-приходську школу (1914), працював у поміщика (до кінця 1917). 01.01.1918 добровільно пішов до лав Червоної Армії . Закінч. Харків. військ. уч-ще (1927). У 1928 демобілізований за станом здоров'я, працював комендантом Всеукр. Центр. Виконкому в Харкові. 1930 вступив до Харків. ін-ту механізації і електрифікації сільського господарства. Працював на відповідальних постах, де була потреба у його знаннях та досвіді.

1935 здобув І премію на Червоноармій. огляді худож. самодіяльності та

направлення на навчання до Харків. муз. технікуму. В травні 1936, після прослуховування Держ. комісією, поза конкурсом був зарахований в оперну студію Великого т-ру (Москва). 1936 зарахов. також до Харків. муз. технікуму з персональною стипендією та інд. планом навчання; закінч. у 1938.

У 1941 закінч. Харків. консерваторію (кл. проф. *П. В. Голубєва*).

1936–1938 працював в дитячому т-рі «ТЮГ» ім. М. Горького, з вересня 1938 – артистом-солістом І категорії в Харків. опер. т-рі. За час роботи виконав більш 40 голов. партій. З перших днів Великої Вітчизн. війни пішов до лав Радян. армії, брав участь в боях на Півд. , Півн.-Кавказ., 1 та 4 Укр. фронтах. За виконання бойових завдань був нагороджений 6 орденами та медалями. Після демобілізації повернувся до роботи артистом-солістом у Харків. опер. т-р (1946). У 1948 призначений директором ХДК. Від 1951 очолював Харків. оперний театр. Від 1952 переведений на викладацьку роботу до Харків. консерваторії, до 1956 очолював каф. сольного співу. Відомі випускники класу: нар. артист України А. Даньшин, засл. артист України Н. Логутенко.

Літ.: Рывина И. Кафедра сольного пеня / И. Рывина // *Харьковский інститут искусств имени И. П. Котляревського. 1917–1992. Харьков, 1992. ДК. С. 231–232.*

Л

ЛАНДЕСМА́Н Надія Борисівна (1890–1949) – піаністка, педагог, проф. Зіграла значну роль у становленні харківської фортепіан. школи. Закінч. Штернську консерваторію в Берліні (1914, кл. проф. *П. К. Луценка*), 1915 екстерном склала іспити у Москов. консерваторії на звання «вільного художника». У 1939–1941 очолювала одну з кафедр спеціального ф-но Харків. консерваторії.

Багато концертувала у складі Державного фортепіанного тріо ім. Бетховена, яке було засновано у 1931 скрипалем *В. Гольдфельдом* (статус Державного ансамбль здобув 1932), куди, окрім них, входив також викладач квартетного класу Харків. консерваторії віолончеліст І. М. Гельфандбейн, а у 1933–1936 – В. Ц. Аншелевич, згодом проф. Бакінської консерваторії.

Вчене звання професора отримала за високий професіоналізм у концерт. і пед. діяльності. В її класі навчалися *Н. Гольдінгер, Е. Цукурова, В. Сєчкін*, Л. Йоліс, *В. Лозова, Г. Гельфгат* та багато ін.

Н. Б. Ландесман з дітьми

ЛЄ́БЕДЄВ Володимир Ілліч (3.05.1940–4.06.2010) – виконавець (гобой), викладач, проф. Нагороджений Золотою медаллю ВДНГ СРСР.

Закінчив Харків. муз. уч-ще (1962, кл. І. Є. Морштейна), Харків. ін-т мистецтв (1968, кл. М. О. Шевченка).

Прекрасний виконавець, проф. В. І. Лебедев як соліст оркестру і артист камер. ансамблю Харків. філармонії вів активну концертну діяльність, виконав близько 1000 концерт. програм, зробив багато фонд. записів. Як чудовий музикант і технічно здібна людина, він сконструював прилади, за допомогою яких досліджують і вдосконалюють мистецтво гри на духових інструментах. В процесі досліджень В. Лебедев створив новий напрям у вивченні духового виконання, заснований на точних лабораторних вимірюваннях. В. Лебедєв – автор 30 виданих наук. праць, серед них – монографія «Технические средства обучения игре на духовых музыкальных инструментах», кілька програм для ВНЗ і 20 винаходів в галузі вдосконалення інструмент. виконання. Результати наук. розробок В. Лебедева широко використовуються в Україні і за її межами. З 1980 проф. В. І. Лебедєв вів курс «Методика навчання гри на духових інструментах». Багато учнів В. Лебедева стали лауреатами і дипломантами конкурсів, працюють в оркестрах і займаються пед. діяльністю як в Україні, так і за її межами.

Основні праці: Специальный инструмент. Программа курса для культурно-просветительских факультетов институтов культуры. Составители: Дудников Н. М., Козлов Б. А., Новак В. В., Якустиди И. В., Зубаха А. Я., Лебедев В. И. М., 1975. 51 с.; Лебедев В. И. Развитие исполнительского дыхания духовика. Харьков, 1985. 21 с.; Гами і вправи для гобоя. Методичний посібник для гобоїстів. Харків, 1992. 84 с.; Історія і теорія виконавського мистецтва на духових інструментах. Програма навчального курсу. Харків, 1994. 28 с.; Методика навчання грі на духових інструментах. Програма навчального курсу для вузів. Харків, 1997. 34 с.

В. О. Богданов

ЛЕО́НТЬЄВА Євгенія Павлівна (6.01.1920, м. Охтирка Сумської обл. – 19??) – піаністка, викладач. Батько – П. Д. Леонтьєв – відомий у Харкові диригент духового оркестру, доц. ХДК. Є. П. Леонтьєва, закінчивши ХДК (1950, кл. проф. *М. С. Хазановського*) з кваліф. «концертмейстер, викл. муз. уч-ща», залишилася у ВНЗ працювати концертмейстером. Від 1961 – викл. загального ф-но, від 1965 – ст. викл., у 1968–1976 – зав. каф. загального ф-но. У 1975 підвищувала кваліф. у Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського. Започаткувала регулярні звітні концерти студентів класів загального ф-но.

ЛЕЩИ́НСЬКИЙ Адольф Арнольдович (12.07.1915 (1912), Чернівці – 10.06.1995, Харків) – скрипаль, педагог. Лауреат ІІІ премії другого Всесоюз. конкурсу музикантів-виконавців (1935). Проф. (1992). Чл. Всесоюз. концертної організації ДААНІС (рос. «ГААНИС», заснована 1931 р. у Харкові).

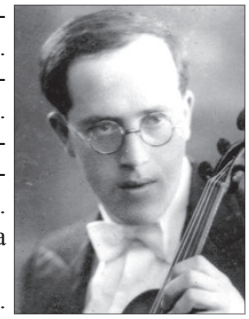

Закінч. Берлін. Вищу муз. шк. (1932, кл. К. Флеша).

Виступав як соліст з диригентами К. Зандерлінгом, *Н. Рахліним*, О. Клімовим. 1946 – відродив квартет ім. Леонтовича (А. Лещинський, В. Лазарєв, Є. Шор, І. Коган). У 1952 заснував стр. квартет ХДІМ (А. Лещинський, *Р. Клименська*, Ф. Хоміцер, І. Гельд-

фандбейн). В репертуарі квартету, крім класичних, були твори харківських композиторів: *Д. Клебанова, М. Тіца, В. Борисова, В. Бібіка, Г. Цицалюка, Л. Шукайло*. Виступав також в дуеті із *Б. Скловським*, в тріо з *Б. Скловським* і І. Коганом. 1943–1992 – викл. ХДК. У 1958–1980 – зав. каф. орк. стр. інструментів. Здійснив близько 2000 концерт. виступів. Має фондові записи на респ. радіо.

Підготував понад 60 випускників, серед яких – лауреати Всесоюз. та Міжнар. конкурсів А. Марков, В. Селицький, Г. Фейгін, М. Пітельман, *М. Могилевський*, В. Ушков, *А. Холоденко*, А. Замотайло.

Автор великої кількості обробок, перекладень, редакцій творів укр. композиторів для скр. з ф-но, частину з яких було опубліковано у респ. виданнях, низки оригінальних редакцій концертів А. В'єтана, Й. Брамса, І. Глазунова, Н. Паганіні, С. Прокофєва, П. Чайковського, сонат і партит для скрипки соло Й. С. Баха, численних творів малої форми.

Основні праці: методичний посібник «К вопросу развития левой руки скрипача» (1982).

А. О. Мельник

ЛИ́СЕНКО Лідія Федорівна (2.04.1928, Харків – 2004, Харків) – піаністка, викладач. Доц. (1985). Нагороди: Почесна грамота М-ва культури та ЦК профспілки робітників культури УССР (1978), медаль «Ветеран праці» (1985), Подяка М-ва культури і мистецтв України (1999), Подяка Харків. міського голови (2002).

Закінч. ХДК (1956, кл. проф. *А. Л. Лунца*); підвищувала кваліф. у Львів. держ. консерваторії ім. М. В. Лисенка (1975), Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (1977, 1981). У 1956–1957 – концертмейстер Харків. бібліотечного ін-ту; у 1958–1959 – викл. ДМШ № 6. Від 1959 – концертмейстер ХДК, 1969 – викл., 1973 – ст. викл., 1983 – доц. каф. загального ф-но ХДІМ ім. І. П. Котляревського. Учасниця концертів каф. з ансамблевим репертуаром; виступала на конференціях проф.-викл. складу ХДІМ, авторка наук. публікацій, зокрема, присвяч. діяльності *П. К. Луценка*. Ініціатор та організатор фестивалю «Павло Луценко і сучасність». Серед її учнів – засл. діяч мистецтв України, проф. *С. М. Прокопов*.

Основні праці: Третя поліфонічна сюїта М. Тіца // *Музика. К., 1981. № 2*; Фортепіанна творчість А. Баланчивадзе // *Музика. Київ, 1984. № 1*; Павло Кіндратович Луценко // *Музична Харківщина : зб. наук. праць колективу авторів Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського; упоряд. П. П. Калашник, Н. Л. Очеретовська. Харків, 1992. С. 100–111*; Педагогіка Павла Луценка // *Володимир Горовиць та піаністична культура XX століття : зб. ст. та матеріалів. Харків : Основа, 1996. С. 78–84*; Павло Кіндратович Луценко та його учні: Шляхи формування харківської піаністичної школи : монографія. Харків : Факт, 2000. 80 с.

ЛИ́СЕНКО Микола Тимофійович. (8.05.1918, с. Юрченкове Чугуїв. р-ну Харків. обл. – 3.I.2007, Київ) – один з корифеїв і методистів домрового мистецтва в Україні. Канд. мистецтвознавства (1955). Проф. (1977). Лауреат І Всесоюз. огляду виконавців на нар. інструментах (Москва, 1939). У 1941–1945 – учасник бойових дій Великої

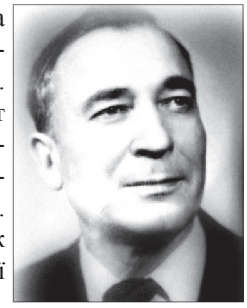

Вітчизн. війни, демобілізов. у зв. гвардії капітана, нагородж. трьома орденами й медалями.

Закінч. Харків. муз.-театр. технікум (1933–1936, кл. домри М. Пустогородського). У 1936–1941 – артист ансамблю нар. інструментів Київ. філармонії (худ. кер. О. О. Мартінсен). У 1938–1941 – студент Мінської консерваторії (кл. домри О. О. Мартінсена, диригування – І. О. Мусіна). Після війни навчався у Харків. консерваторії, де закінчив за один рік з відзнакою IV–V курси (1946–1947, кл. проф. *В. А. Комаренка*) та аспірантурі при Київ. консерваторії (1951–1954, кл. оперно-симф. диригування О. Г. Клімова).

У 1947–1951 працював у ХМУ (кл. домри, балалайки, гітари); одночасно – другим диригентом орк. нар. інструментів Харків. держ. філармонії. У 1955–1963 працював на каф. нар. інструментів ХДК, у 1958–1963 – зав. каф. нар. інструментів. Викладав домру, гітару, балалайку, диригування, методику викладання гри на нар. інструментах. Приділяв велику увагу наук.-метод. оснащенню навчання, активізував наук. діяльність у напрямку теорет. розробки виконав. проблем.

У 1963–1969 працював в Київ. пед. ін-ті; у 1969–2007 – на посаді проф. у Київ. консерваторії (тепер НМАУ) ім. П. Чайковського, у 1970–1976 – зав. каф. нар. інструментів Київ. консерваторії.

Серед його вихованців – 35 домристів, 9 диригентів – засл. працівник культури, проф. *Є. О. Бортник*, засл. діячі мистецтв України, професора *Ф. Г. Коровай, Б. О. Міхєєв* та ін. Під його керівництвом написані канд. дис. В. П. Лапченка («Педагогічні основи колективного навчання учнів початкових класів грі на народних інструментах», 1970) і *Є. О. Бортника* («Формування та розвиток домрового мистецтва в російсько-українських музичних зв'язках», 1978).

Тв.: Двадцять українських народних пісень «Сонечко» : транскрипції для 4-струн. домри. К., 1965; П'єси для оркестру народних інструментів : упоряд., інструментовка. К., 1972; Репертуарний збірник для худож. самодіяльності. К., 1982; ін. *Оригінальні твори*: «Гуцульські мелодії» для сопілки, скр. і баяна у супроводі орк. нар. інструментів; «Українські народні пісні для домри» : інструментовка та перекладання для орк. та ансамблів нар. інструментів. 21 партитура в рукописах.

Осн. праці: Школа гри на чотириструнній домрі : учб.-метод. посібник для педагогів муз. і пед. училищ. К. : Муз. Україна, 1967. 157 с.; Школа игры на четырехструнной домре / [у співавт.] Н. Лысенко, Б. Михеев. К. : Муз. Украина, 1989. 252 с.; Методика обучения игре на домре. К. : Муз. Україна, 1990. 91 с.

Літ.: Пересада А. Справочник домриста / А. Пересада // *Метод. каб. уч. заведений культуры и искусства. Краснодар, 1993. С. 66–67*; Давидов М. А. Київська академічна школа народно-інструментального мистецтва : посібник / М. А. Давидов. К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1998. 223 с.; Зеленюк В. Харківська академічна школа народно-інструментального мистецтва / В. Зеленюк // *Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) / М. А. Давидов : підручник [для вищ. навч. закл.]. К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2005. С. 123–136*; Костенко Н. Украинской четырёхструнной домре – 100 лет / Н. Костенко // *Традиції та новації у вищий архітектурно-художній освіті [зб. наук. пр. ; заг. ред. Н. Є. Трегуб]. Харків : ХДАДМ, № 1–2. 2009. С. 43–46.*

Н. Є. Костенко

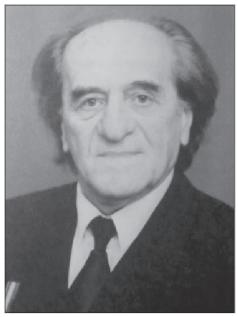

ЛИТВИ́НОВ Олександр Ісакович (17.11.1927, м. Запоріжжя – 15.03.2007, Харків) – диригент, композитор, аранжувальник, піаніст-імпровізатор. Засл. артист України (1965), нар. артист України (1978), академік Укр. академії наук нац. прогресу (1999), проф. (1992). Нагороди: медалі «За победу над Германией», «За отличия в службе», «За доблестный труд»; Грамота Президії Верх. Ради УРСР (1967); Почесна грамота управління культури Харк. обл. держадміністрації (2002); дипломант обл. конкурсу «Вища школа Харківщини кращі імена» у номінації «Завідувач кафедри» (2001). Також – засновник та перший зав. каф. інструментів естрад. оркестру ХНУМ ім. І. П. Котляревського (1992).

В родині О. І. Литвинова існували глибокі муз. традиції: його батько, І. Литвинов, здобувши консерваторську освіту у Катеринославі, працював муз. редактором першого радіокомітету м. Запоріжжя. Двоюрідний дід по лінії матері – генерал-майор С. А. Чернецький – обіймав пост начальника воєнно-оркестр. служби Червоної армії, був аранжувальником, писав музику.

О. І. Литвинов навчався на теоретико-композит. відділ. ХМУ (ймовірно, 1944–1947) у кл. *О. А. Жука*; у 1948 вступив на композит. ф-т ХДК (кл. *Д. Л. Клебанова*). Спілкування з видат. представниками харків. теорет.-композит. шк. – *В. Барабашовим, М. Тіцем, В. Борисовим, Д. Клебановим* – стало визначальним для формування його творчої особистості. Проте, захоплення музиканта джазом, хоча й зустріло розуміння з боку *Д. Клебанова*, призвело до відрахування з консерваторії за «буржуазні музичні уподобання». Закінчив навчання пізніше на диригентсько-хор. ф-ті ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1968–1971; кл. *З. В. Яковлевої*).

Від 1943 до 1951 О. Літвінов знаходився на військовій службі: пішов на фронт добровольцем, воював на передовій у зенітній артилерії. У 1944 був зарахований до ансамблю пісні й танцю Південно-Захід. фронту під командуванням генерала А. Зашигіна та невдовзі переведений до Харкова, де поєднував армійську службу з навчанням. У 1951–1953 – артист естрад. оркестру МВС (Дніпропетровськ), 1953–1955 – худож. кер. хор. гуртка військ. частини 77909; 1955–1956 – соліст (акордеоніст, піаніст) Сахалін. та Хабаров. філармоній. Від 1956 до 1969 – худож. кер. естрад. гуртів харківських БК: «Харчовик» (до 1958), БК будівельників (до 1961), ПК ХЕМЗ (до 1973).

У 1969–1970 – викл. каф. нар. інструментів Харків. держ. ін-ту культури (нині ХДАК), у 1978–1980 – викл. каф. культурології Харків. юрид. ін-ту (нині НЮУ ім. Ярослава Мудрого). Від 1980 по 2007 працював у ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського на каф. камерн. ансамблю, згодом каф. оркестр. духових інструментів у якості доц. (від 1983) та професора. Від 1994 очолив каф. інструментів естрадного оркестру. Також керував студ. *біг-бендом*, вів класи диригування, аранжування, читання партитур.

За сумісництвом від 1993 – зав. каф. духових інструментів, кер. естрадно-симф. оркестру ХДАК, кер. ансамблю скрипалів НЮУ ім. Ярослава Мудрого.

О. Литвинов мав величезний досвід практичної роботи у сфері

естрад. виконавства, насамперед, у якості організатора та диригента численних ансамблів та оркестрів. Поряд з педагогічною, вів активну творчо-виконавську діяльність. Створений ним унікальний жіноч. естрадно-симф. оркестр «Харків'янка» БК ХЕМЗ (1961–1973) був добре відомий у СРСР, багато гастролював країною і за її межами (Польща, 1967), мав численні спільні виступи з нар. артистами, співаками Д. Гнатюком, Б. Руденко, Ю. Гуляєвим, К. Огнєвим, *В. Аркановою, М. Манойло* та ін. У 1965 оркестр здобув звання «заслуженого». У 1973–1978 О. Литвинов – худож. кер. та диригент засл. шахтарського ансамблю «Донбас» (Донецьк). У 1978–1979 керував оркестром нар. ансамблю пісні і танцю «Жайворонок» БК залізничників (Харків). За ініціативою та безпосередньою участю О. Литвинова в Харкові започатковані Нац. конкурси ім. К. Шульженко та *І. Дунаєвського*, у яких він був постійним членом журі.

Літвінов О. І. створив два балети «Маленький Мук» та «Карлик Ніс» (1980 рр.), численні твори та обробки, які не були надруковані: для різноманітних ансамблів духових інструментів (всього 42), ансамблів з ф-но (9), солюючого інструменту з оркестром (20), естрад.-симф., камер. та дух. оркестрів (25), вок.-хорові тв. (6); аранжування для ансамблів дух. інструментів (2), соліста з оркестром (4), оркестру (9); для харків. муз. театру «Богема-Люкс» (30), вок.-хорові обр. (10); 12 концерт. програм.

Видані творчі роботи: Десять концертних етюдів для валторни соло. Київ : Муз. Україна, 1982; П'єса для валторни «Карусель». Київ : Муз. Україна, 1983; «Матері» // Зб. пісень «Пісня-Чарівниця». Київ : Мистецтво, 1967.

***Літ.*:** Олександр Ісаакович Литвинов / А. Мізітова, О. Садовнікова. Харків : Золоті сторінки, 2002. 32 с. (Біографія і бібліографія визначних музикантів); Орендні пристрасті / Г. Дерев'янко // *Слобідський край. 1991. 18 груд.*; Учите нас, Маэстро! / Н. Пилипенко // *Вечерний Харьков. 1993. 28 дек.;* Браво, маестро! / Л. Логвиненко // *Слобідський край. 1994. 4 січ.;* Естрадна музика – це серйозно / Л. Логвиненко // *Слобідський край. 1994. 8 лют.;* Співець нашого сьогодення / М. Двірний // *Слобода. 1994. 3 груд.;* Вечер музыки и поцелуев / А. Мошна // *Событие. 1995. 21 дек.;* Дважды юбиляр – композитор Литвинов // *Событие. 1997. 5–7 дек.;* Харківські митці звітували в столиці / І. Польська // *Культура і життя. 2001. 22 груд.;* Так держать, Маэстро! / Е. Садовнікова // *Панорама. 2002. № 19 (590), 17 трав. С. 14*.

С. М. Прокопов, В. В. Чуріков

ЛОЗОВА́ Вікторія Іванівна (10.06.1933, Харків – 08.08.2000, Харків) – піаністка, педагог. Доц. (1977). Закінч. ХДК (1955, кл. проф. *А. Л. Лунца*). Стажувалася у професорів Н. Є. Перельмана в Ленінградській, *В. В. Сєчкіна* в Київській, С. А. Бунатян в Єреванській, М. С. Воскресенського в Московській консерваторіях; у своїх старших харківських колег – проф. *В. В. Топіліна* та *І. М. Полян*.

Від 1955 працювала у ХДК як концертмейстер, з 1958 – асистент каф. спеціального фно (у *А. Л. Лунца*); також у 1957–1959 – викл. спеціального ф-но ХМУ. Від 1963 – викл., від 1971 – в. о. доц., від 1997 – доц. каф. спеціального ф-но ХДІМ.

Піаністка яскравого романтичного напрямку, В. Лозова не залишала

байдужих у концерт. залах, де б ні виступала – у Харкові або Москві, Києві або Ленінграді, де вона була учасницею славетних концертів-лекцій Л. А. Ентеліса. Постійно виступала з сольними концертами, як солістка із симф. оркестром та у тріо з *Г. М. Куперманом* та *І. Ф. Гайдой* (постійним майданчиком для виступів тріо був Органний зал Харків. обл. філармонії); у складі цього ансамблю багато гастролювала в Україні та Росії. Здійснила чимало фондових записів у Харків. обл. телерадіокомітеті. Програми з творів Ф. Шопена, Ф. Ліста, Ф. Шуберта, А. Аренського у повній мірі розкривали її артистичну індивідуальність.

В. Лозова користувалася винятковим авторитетом та любов'ю колег і студентів, завжди мала дружний клас, котрий рік від року поповнювався талановитими учнями. Концерти її класу відбувалися нерідко; особливо пам'ятним є цикл, який повністю репрезентував «Роки мандрів» Ф. Ліста. За своє творче життя В. Лозова підготувала 85 фахівців. Серед них – канд. мистецтвознавства, проф. *Л. Кучер*, канд. мистецтвознавства, доц. *Н. Іню-точкіна*, лауреат міжнар. джаз. фестивалів, канд. мистецтвознавства, доц. *С. Давидов*, концертмейстер та викл. ХДІМ Т. Калугіна, засл. артистка України *І. Черничко*, канд. мистецтвознавства, доц. В. Щепакін, лауреат респ. фестивалю І. Безкоровайна та ін. Її учні працюють в консерваторіях, муз. учщах країни та за її межами, в Європі і США, передаючи набуті в класі свого чудового педагога виконавські навички та особливе чутке ставлення до інтерпретації муз. твору.

Своїм багатим професійним досвідом піаністка ділилася на майстер-класах у Харкові, Полтаві, Кременчуці; протягом багатьох років вела плідну консультативну роботу у музичних училищах України, неодноразово була членом журі кількох регіональних юнацьких конкурсів, і скрізь залишила по собі добру славу.

Наукові праці: В. Бібік. Дев'ята симфонія для фортепіано тв. 19: Питання інтерпретації // *Українська фортепіанна музика та виконавство : Матеріали… Львів, 1994. С. 60–63*; Право на интерпретацию. О музыке виолончельной сонаты № 2 Валентина Бибика // *Проблемы взаимодействия музык. науки и учеб. процесса : сб. науч. материалов… Харьков, 1994. С. 34–37*; О романтическом мироощущении в Девятой сонате для фортепиано В. С. Бибика // *Ф. Мендельсон-Бартольди и традиции музыкального профессионализма : сб. науч. тр. Харьков, 1995. С. 161–164*; О педагогической направленности сборника пьес Р. Щедрина «Тетрадь для юношества» (15 пьес для фортепиано) // *Проблемы взаимодействия музыкальной науки и учебного процесса : сб. науч. материалов. Харьков, 1995. Вип. 2. С. 26–29.*

О. В. Кононова

ЛУНЦ Абрам Львович (1894, Полтава – 1964, Харків) – піаніст, педагог, якій зробив значний внесок у становлення харків. фортепіан. школи. Закінч. Петроград. консерваторію. Викладав в Харків. держ. консерваторії від 1928 до 1964. За цей тривалий період придбав вагомий авторитет, як у ВНЗ, так і поза ним. Як писав піаніст у своїй автобіографії, він «неодноразово» завідував кафедрою спеціального ф-но, обіймав посаду декана фортепіан. ф-ту і також кілька років працював на посаді заст. дирек-

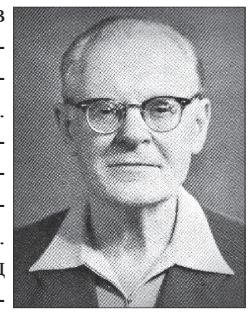

тора з наук. та учбової роботи. Часто запрошувався на конкурси і відбори молодих піаністів-виконавців як член журі. Серед його учнів – *І. М. Полян, В. І. Лозовая, В. Ф. Шукайло, О. Волков*, Г. Жуковський, В. Жубінська, Н. Чайкін, А. Козирєв, *О. М. Снєгірьов*, А. Соколов, Ж. Школяренко, Л. Венжега, В. Барсов, О. Піхуля, Л. Фіхтер, Л. Лисенко та ін.

ЛУЦЕ́НКО Павло Кіндратович (1873–1934) – піаніст, педагог, який стояв у витоків харків. піаністичної шк.; професор, перший зав. каф. спеціального ф-но ХДК. Закінч. Харків. муз. уч-ще ІРМТ (1896) по кл. *А. В. Шульца-Евлера*. По закінченні уч-ща, та, згодом – юрид. ф-ту Харків. ун-ту, продовжив муз. освіту в Берлін. консерваторії Ю. Штерна (заснована Ю. Штерном, Т. Куллаком і А. Марксом 1850), де навчався в кл. ф-но Е. Єдлічки (учениk М. Рубінштейна) та кл. композиції Е. Рудорфа. У 1900 екстерном склав іспит у С.-Петербурзькій консерваторії та здобув звання «вільного художника».

У 1900–1914, на запрошення Е. Єдлічки, працював професором Штернської консерваторії. Завдяки інтенсивній концерт. діяльності і пед. таланту, П. Луценко завоював високий авторитет у муз. колах Німеччини. У будинку музиканта влаштовувались вечори камер. музики за участю Ф. Бузоні, А. Бродського – першого виконавця скрип. концерту П. Чайковського, йому ж присвяченого. В консерваторії Ю. Штерна П. Луценко виховав цілу плеяду видатних піаністів різних національностей. Там в його класі навчався канадській піаніст Альфред Лаліберте, який згодом набув всесвітньої слави як пропагандист творчості О. Скрябіна; в Берліні у нього вчилася *Н. Б. Ландесман*, яка у 1914 разом із своїм професором повернулася до Харкова. Вже будучи визнаним фахівцем європ. рівня, П. Луценко працював у Харків. муз. уч-щі, а з відкриттям консерваторії в 1917 очолив каф. спеціального ф-но (1917–1934); у 1921 обіймав посаду директора консерваторії.

Піанізм П. Луценка увібрав у себе впливи різних методів європ. фортепіан. мистецтва. Ім'я музиканта було широко відоме в Європі на початку XX ст. Він вважався найулюбленішим та найталановитішим продовжувачем свого вчителя. У 1893 був відзначений П. Чайковським у концерті Харків. муз. уч-ща на честь великого композитора. Серед учнів П. Луценка – відомі музиканти, піаністи-концертанти та педагоги *Л. Сагалов, В. Топілін*, М. Полєвський, *В. Петров, М. Тіц*, Р. Цукерман, *В. Довженко* та ін.

Літ.: Павло Кіндратович Луценко та його учні: Шляхи формування харківської піаністичної школи / Л. Ф. Лисенко. Харків, 2000. 80 с.; Павло Кіндратович Луценко і сучасність : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф., Харків, 17–25 жовт. 2000 р. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського / Н. Л. Бабій (відп. ред.). Харків : Факт, 2001. 96 с.

О. В. Кононова

ЛЮБИ́МОВ Борис Олексійович (7.06.1898, Харків – 02(4).10.1964, там само) – віолончеліст, музикознавець, педагог, муз. просвітник, публіцист. Чл. СК СРСР (1946). Канд. мистецтвознавства (1962, дис. «Рихард Вагнер и А. Н. Серов»).

Закінч. Москов. консерваторію по кл. віолончелі С. М. Козолупова (1930,

за ін. даними – 1934), в 1940 – музикознавчий ф-т Ленінград. ін-ту театру і музики.

Інтерес до музики виявив ще в період навчання у гімназії – паралельно брав уроки гри на віолончелі. У 1918 вступив на мед. ф-т Харків. ун-ту, але незабаром перейшов на філолог. відділення. 1919 разом з родиною переїхав у Ростов-на-Дону, де вступає до класу віолончелі проф. О. Я. Штримера в Ростов. консерваторії та одночасно працює в оркестрі опер. т-ру та концертній групі Наросвіти. Від 1921 навчався в Моск. муз. технікумі ім. О. М. Скрябіна, а потім в Москов. консерваторії в кл. проф. С. М. Козолупова (1927–30).

В ці роки почались тісні творчі контакти з Д. Б. Кабалевським, який згодом вислав молодому музикантові свій Віолончельний концерт з дарчим написом. Після закінч. консерваторії працював в Іванов. муз. технікумі – вів клас віолончелі та історію музики. В 1934 повернувся до Харкова де почав працювати в муз. уч-щі та консерваторії; пізніше, за сумісництвом – ст. наук. співробітником в бібліотеці консерваторії.

В роки війни вступив в діючу армію, але незабаром через хворобу був демобілізований. З 1942 жив та працював в Марій. республіці чорноробом і пастухом в радгоспі. Пізніше – зав. муз. частиною держ. т-ру м. Йошкар-Ола, де також грав на віолончелі.

Восени 1943, після звільнення Харкова, був запрошений *С. С. Богатирьовим* в Харків. консерваторію. 1947 поруч с *Г. О. Тюменєвою* та *Й. М. Миклашевським* увійшов до «тріумвірату» основоположників нового підрозділу консерваторії – каф. історії музики. Викладав історію західноєвроп. та рос. музики, виявивши широку гуманітарну культуру, розглядаючи муз. явища минулого та сучасності в худож. та культ.-іст. контекстах. Крім лекц. курсів, керував спец. класом, з якого вийшло чимало відомих в майбутньому музикознавців: *Г. М. Рознюк* (зав. муз. редакцією Нац. радіо), О. Волков, канд. мистецтвознавства, відомий своєю працею «“Война и мир” С. Прокофьева: опыт анализа вариантов оперы»; *І. Я. Белєнкова*, канд. мистецтвознавства, доц. каф. історії музики ХНУМ, І. Александропольська, викл. Ленінград. муз. шк.-десятирічки та ін. Від 1962 – доц. каф. історії музики ХДК.

Центром наук.-дослід. діяльності Б. Любимова була творчість Р. Вагнера, насамперед, у контексті її зв’язків з рос. музикою. Є автором робіт з історії рос. музики, статей про творчість укр. композиторів, концертних і театр. рецензій. Але, перш за все, Б. Любимов вважав себе педагогом, виконавцем та просвітником.

Основні праці: Кризис западноевропейского музыкального искусства во второй половине XIX века. Харьков : [б. и.], 1947. 37 с.; Два украинских квартета // *Совет. музыка. 1957. № 10. С. 45–51*; Рихард Вагнер в оценке русской музыкальной критики 50-х годов XIX века // *Ученые записки Харьковской консерватории. Харьков, 1958. Вып. 1*; Новый квартет М. Тица // *Ученые записки Харьковской консерватории. Харьков, 1958. Вып. 1*; Камерні твори харківських композиторів // *Українська радянська музика : зб. ст. Київ, 1962. Вип. 2. С. 55–76*; Серов о музыкальной драме // *Совет. музыка. 1968. № 9*.

Літ.: Иванова И. Л. Кафедра истории музыки / И. Л. Иванова, А. А. Мизитова //

Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 61–63; Любимов Борис Алексеевич [Электрон. ресурс] // *Биография. Ру : Биографическая энциклопедия. URL : http://www.biografija.ru/print/ljubimov-boris-alekseevich.htm.*

За І. Л. Івановою, А. А. Мізітовою, доп.

ЛЮДМИ́ЛІН Анатолій Олексійович (13/26.06.1903, Київ – 16.12.1966, Вороніж) – диригент та педагог. Доц. (1942). Засл. артист РРФСР (1945). Засл. діяч мистецтв РРФСР (1953). Нар. артист РРФСР (1958). Нагородж. медаллю «За доблестный труд в Великой Отечественной войне» (1945), орденом Трудового Червоного Прапору (1946). Двічі лауреат Сталін. премії: за оперні спектаклі М. Коваля «Севастопольці» (1947) та Л. Степанова «Іван Болотников» (1951).

Батько диригента – Олексій Анатолійович Людмилін, до революції 1917 був одним з ректорів Київ. консерваторії. Дружина – оперна співачка Маргарита Разумніковна Глазунова – солістка Свердлов. опери. Їх син Олексій (н. 1942) – також диригент, засл. діяч мистецтв Росії.

А. О. Людмилін закінч. Київ. консерваторію (1924) по кл. композиції проф. Р. М. Глієра та кл. диригування проф. Л. П. Штейнберга.

У 1917–1924 – артист оркестру, 1924–1929 – голов. диригент та зав. муз. частиною Київ. оперного т-ру. У 1930–1931 – диригент Свердлов. т-ру опери та балету. У 1931–1933 – диригент та голов. диригент акад. т-ру опери та балету в Баку, 1933–1944 – диригент Свердлов. т-ру опери та балету. У 1944–1955 – голов. диригент т-ру опери та балету, голов. диригент та худож. кер. симф. орк. держ. філармонії в Пермі. У 1955–1960 – голов. диригент та худож. кер. Свердлов. т-ру опери та балету.

У 1960–1962 – голов. диригент Харків. т-ру опери та балету і викл. оперної студії Харків. держ. консерваторії.

У 1962–1966 – диригент т-ру опери та балету м. Вороніжа.

Був диригентом-постановником опер «Севастопольцы» М. Коваля, «Хождение по мукам» А. Спадавеккіа (1946, 1953, Пермь), «Отелло» Дж. Верді, «Павло Корчагін» *Н. Юхновської* (1960, 1961, Харків), «Кармен» Ж. Бізе, «Князь Ігор» О. Бородіна, «Огненные годы» А. Спадавеккіа (1963, 1964, 1966, Вороніж).

В оперній студії ХДК поставив опери «Русалка» О. Даргомижського (1960) та «Приборкання непокірної» В. Шебаліна (1961).

Літ.: Григорьев Л. Г., Платек Я. М. Современные дирижеры / Л. Г. Григорьев, Я. М. Платек. М. : Советский композитор, 1969. 323 с.; Кучер Л. И. Кафедра оперной подготовки / Л. И. Кучер // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 246–258*; Людмилин Анатолий Алексеевич [Электрон. ресурс] // *Уральская историческая энциклопедия. URL : http://www.ural.ru/spec/ency/encyclopaedia-11-1186-lyudmilin-anatolij-alekseevich.html.*

Л. І. Кучер

М

МА́МЧУР Ігор Аркадійович (14.11.1946, Ворошиловград, тепер Луганськ – 25.03.2002, Київ) – музикознавець, театрознавець, альтист, муз.-громад. діяч. Канд. мистецтвознавства (1977, дис. «Драма и музыкальная драматургия оперы. К проблеме взаимодействия литературы и музыкальной драматургии в украинской советской опере», наук. кер. – Л. Б. Архімович, К., ІМФЕ).

Закінч. орк. відділ Волгоград. муз. уч-ща (1965), іст.-теорет. ф-т ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1971, кл. проф. *Г. О. Тюменєвої*), аспірантуру при ІМФЕ (1975).

У 1967–71 – викл. ф-но у Харків. міськ. Буд. вчителя; одночасно – ред. обл. ТБ. Від 1971 – дир. БК ім. Калініна; у 1973–1982 – наук. співробітник відділу театрознавства ІМФЕ; від 1989 – голов. ред. репертуарно-редакційної колегії з музики департаменту сцен. та муз. мистецтва. Від 1983 – провідний, 1984 – голов. інспектор відділу театрів Голов. управління театрів і муз. установ М-ва культури УРСР, пізніше (до 1999) – на різних посадах апарату цього М-ва.

Коло наук. зацікавлень – укр. опера (у т. ч. – рок-опера) радян. періоду, музика до драм. вистав, сцен. творчість Ю. Мейтуса, С. Бедусенка, Ю. Шевченка та ін., методи дослідження оперної драматургії тощо.

Основні праці: Героїка на оперній сцені. Київ, 1977; Виктор Белый : [монография]. М. : Совет. композитор, 1979. 151 с.; Верность песне : [док. очерк об истории создания песни В. Белого «Орленок»]. Київ, 1982. 107 с.; Юлий Мейтус: Очерк жизни и творчества / Л. Архімович, І. Мамчур. М. : 1983; Сучасна українська опера. Київ : Знання, 1984. 48 с.; Драматична поезія Івана Кочерги і музичний театр. Київ : Муз. Україна, 1987. 120 с.; Театр истории и пропаганды. Киевская театральная история с портретами: практика, опыт, проблемы. Киев, 1988; Драма і музична драматургія опери [«Ярослав Мудрий» Г. Майбороди] // *Музика. 1975. № 6*; Література і музична драматургія опери // *Теоретичні проблеми радянського мистецтвознавства. Київ, 1977*; Народна пісня в драматургії опери // *НТЕ. 1977. № 1*; Музичний епос // *Вітчизна. 1977. № 6;* Три дні у Москві // *Музика. 1979. № 6;* Музична інтерпретація драматичного твору // *Театральна культура. Київ, 1980. Вип. 6;* Нове дослідження про Я. С. Степового [Рец. на кн. «Я. С. Степовий і становлення української радянської музики» Г. Степанченко] // *НТЕ. 1980. № 5;* «Молода гвардія» Ю. Мейтуса: сценічна доля і принципи драматургії // *Театральна культура. Київ, 1981. Вип. 7*; Музика у драматичній виставі // *Укр. театр. 1981. № 5;* Драматичний музичний спектакль: точність вирішення // *Укр. театр. 1982. № 6;* Когда приходит зрелость: О творческом пути Г. Циполы // *Театр, жизнь. 1982. № 6;* Нотатки про сучасну літературу з питань оперного мистецтва // *Театральна культура. Київ, 1983. Вип. 9*; Функція музики у виставі // *Укр. театр. 1983. № 4;* Современная тема в болгарском музыкальном театре «Антигона 43» А. Пипова // *Единение народов – единение культур. Украинско-болгарские культурные связи: История и современность : К X Международному сьезду славистов. Київ, 1987*; Рок-поема подвигу [Постановка рок-опери С. Бедусенка «Суд» за поемою Б. Олійника в Київському театрі естради] // *Музика. 1989. № 3;* Дифірамб камерній музиці [огляд фестивалю «Укра-

їна–Франція». Харків. Квіт. 1991] *// Музика. 1991. № 4;* Запізнілі полемічні нотатки про музичний театр *// Укр. театр. 1991. № 2;* Парадокс як втеча від розпачу [Композитор О. Костін. Про театральну практику композитора*] // Укр. театр. 1997. № 2;* Рок-опера: передчуття успіху [Г. Татарченко] *// Музика. 1993. № 2.*

Н. Костюк

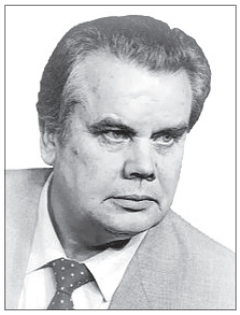

МАНО́ЙЛО Микола Федорович (08.12.1927, с. Маніли Валків. р-ну Харків обл. – 22.09.1998, м. Харків) – видатний укр. оперний співак (баритон), педагог, громад. діяч. Нар. артист СРСР (1976). Чл. правління СТД СРСР (1986). Депутат Верх. Ради УРСР 9–11 скликань. Чл. Комітету з Держ. премій України ім. Т. Шевченка при Кабміні України (з 1992). Нагороджений орденом «Знак Пошани» (1960), медалями.

Закінч. з відзнакою ХДК (1960, кл. проф. *П. В. Голубєва*).

Працювати почав ще до навчання (від 1943) – трактористом в колгоспі ім. Будьонного Валків. р-ну Харків. обл. Служив в Радян. армії. У 1958–1987 – соліст Харків. акад. т-ру опери та балету ім. М. Лисенка. Виконав більше 40 оперних партій, виступав як концерт. співак. В його репертуарі понад 200 творів укр. та зарубіж. композиторів. Гастролював за кордоном.

Від 1980 викладав в ХДІМ ім. І. П. Котляревського, у 1988–1994 – зав. каф. сольного співу, з 1990 – професор. Виховав плеяду блискучих співаків: *І. Сахно* – соліст Харків. філармонії, ілюстратор каф. концертмейстерської майстерності, М. Маркович – соліст Харків. філармонії, О. Гавинський – соліст Харків. акад. т-ру муз. комедії. Розпорядженням голови Харків. облдержадміністрації від 26.07.2000 р. № 713 «Про встановлення іменних стипендій облдержадміністрації в області культури і мистецтва» встановлена іменна стипендія М. Ф. Манойла в обл. муз. і вок. мистецтва, яка присуджується видатним діячам культури і мистецтва, обдарованій творчій молоді з метою стимулювання їх творчої праці та засвідчення видатних особових досягнень.

Оперні партії: Мазепа («Мазепа» П. Чайковського), Князь («Чародейка» П. Чайковського), Томський (Пікова дама» П. Чайковського), Демон («Демон» А. Рубінштейна), Князь Ігор («Князь Ігор» О. Бородіна), Грязной («Царева наречена» М. Римського-Корсакова), Фігаро («Севільський цирульник» Дж. Россіні), Ріголетто («Ріголетто» Дж. Верді), Граф ді Луна («Трубадур» Дж. Верді), Амонасро («Аїда» Дж. Верді), Яго («Отелло» Дж. Верді), Остап («Тарас Бульба» М. Лисенка), Губанов («Василь Губанов» Д. Клебанова), Кіазо («Даісі» З. Паліашвілі), Лістрат (В бурю» Т. Хреннікова), Фігаро («Весілля Фігаро» В. Моцарта), Микола («Наталка-Полтавка» М. Лисенка), Тоніо («Паяци» Р. Леонкавалло).

Літ.: Українська Радянська Енциклопедія. 2-е вид. Т. 6. Київ, 1981. С. 350–351; Український радянський енциклопедичний словник. В 3 т. Т 2. 2-ге вид. К., 1987. С. 241–242; Митці України : Енциклопедичний довідник / за ред. А. В. Кудрицького. К., 1992. С. 386; Мистецтво України : Біографічний довідник / за ред. А. В. Кудрицького. К., 1997. С. 395; Демиховский Н. Солист оперы / Н. Демиховский *// Сельская жизнь. 1960. 20 окт.;* Ракова А. Певец защищает диплом / А. Ракова *// Красное знамя. Харьков, 1960. 7 июля;* Жуков Е. Из армейского запевалы до со-

листа оперы / Е. Жуков // *Рабочий край. Иваново, 1962. 21 июля;* Летит песня // *Рабочая газета. Киев, 1966. 26 янв.;* Жовтоног И. Успехов Вам, хороший человек! / И. Жовтоног // *Красное знамя. Харьков, 1975. 16 июля;* Манойло Николай Федорович // *Муз. энциклопедия. Т. 3 М., 1976. Стб. 433;* Чепалов А. Давно знакомая опера / А. Чепалов // *Слава Севастополя. 1976. 7 авг.;* Щербакова Н. Песня в сердце / Н. Щербакова // *Красное знамя. Харьков, 1976. 16 янв.;* Народные артисты СССР // *Театр. 1977. № 5. С. 102*; И мастерство, и вдохновенье… / беседу вела Г. Чернова // *Приок. правда. 1983. 13 июля;* Чепалов А. Искать верный камертон / А. Чепалов // *Сов. культура. 1983. 31 июля;* Долганов В. Живет в душе родной мотив / В. Долганов // *Сов. культура. 1985. 10 авг;*. Ганзбург Г. Вспомним Николая Манойло / Г. Ганзбург // *Панорама (Харьков). 1999. № 3. 16 янв. С. 14;* Чепалов А. Записки «призрака оперы» / А. Чепалов. Харьков : Золотые страницы, 2012. С. 102–104.

МАСЛО́ВСЬКА Софія Дмитрівна (21.06.1885, с. Підсонячне, [рос. – Подсолнєчное, нині – Солнечногорськ] Москов. обл. – 19.05.1953, Ленінград, нині – С.-Петербург) – оперний режисер і педагог. Проф. (1926). Засл. артистка РРФСР (1931). Засл. діяч мистецтв Узбецької РСР (1942).

Закінч. драм. відділення Петербур. театр. уч-ща (1912, кл. Ю. Озаровського). Співу навчалась в Петербур. консерваторії в кл. О. Сєрно-Солов'євич. Там само очолила оперний клас (1914).

У 1912–1919 – режисер та вчитель сцени в Петербур. т-рі муз. драми. У 1919–1921 – реж. Петроград. т-ру опери та балету. У 1921–1925 – реж. Ленінград. Великого драм. т-ру. У 1926 – реж. Харків. опер. т-ру. 1927 – кер. худож. самодіяльності клубу Ленінград. заводу «Красный ткач». У 1929–1930 – реж. Перм. опер. т-ру; 1931–32 – реж. Свердлов. опер. т-ру. 1934–1938 – реж., 1938–1941 – голов. реж. Харків. т-ру опери та балету.

У 1939 організувала оперну студію при ХДК (керувала нею до 1941), до відкриття якої разом с диригентом Й. Вейсенбергом поставила оперу М. Мусоргського «Борис Годунов».

Була одним з організаторів оперної студії при Ленінград. консерваторії (1923), де у 1914–1929 та 1941–1951 викладала оперний клас. У 1930–1931 – кер. оперного класу Москов. консерваторії.

С. Масловська стала першою жінкою-режисером в історії оперного т-ру. Поставила біля 100 опер. спектаклів. Серед них – «В бурю» Т. Хреннікова (перша постановка в Харкові – 1939), «Русалка» О. Даргомижського, «Хованщина» М. Мусоргського, «Князь Ігор» О. Бородіна, «Євгеній Онєгін» П. Чайковського, «Царева наречена» М. Римського-Корсакова, «Богема» Дж. Пуччіні, «Травіата» Дж. Верді, оперети «Корневільські дзвони» Р. Планкета, «Летюча миша» Й. Штрауса та ін. Серед її учнів – В. Давидов, О. Даніелян, *Б. Гмиря*, А. Модестов, С. Преображенська.

Літ.: Левик С. Ю. Записки оперного певца / С. Ю. Левик ; 2-е изд. М. : Искусство, 1962. С. 592–593; Театральная энциклопедия : [в 5-ти т.] / гл. ред. П. А. Марков. Т. 2. Москва : Советская энциклопедия, 1963. С. 731; Гужова В. М. Спогади / В. М. Гужова. Київ, 1971. С. 40–41; Ленинградская консерватория в воспоминаниях. 1862–1962. Л. : Музгиз, 1962. С. 313–318.

Л. І. Кучер

МЕЖЕРА́УП Олена Кирилівна (1902–1985) – оперна та концертна співачка (ліричне сопрано). Засл. арт. РРФСР (1937).

Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т, кл. проф. *П. В. Голубєва.* З 1926 співала в Оперній студії Великого т-ру. У 1928–1930 – солістка Ленінград. т-ру опери та балету ім. Кірова. У 1931–1949 – солістка Великого т-ру.

Оперні партії: Тетяна («Євгеній Онєгін» П. І. Чайковського), Тамара («Демон» А. Рубінштейна), Волхова («Садко» М. Римського-Корсакова), Сюзанна («Весілля Фігаро» В. А. Моцарта), Дездемона («Отелло» Дж. Верді), Мімі («Богема» Дж. Пуччіні), Мікаела («Кармен» Ж. Бізе), Панночка («Майська нічь» М. Римського-Корсакова) та ін.

Джерело: Елена Межерауп [Електрон. ресурс]. *URL : http://www.kino-teatr.ru/teatr/acter/w/sov/374150/bio/;* Тема: Елена Межерауп (1902–1985), сопрано Большого театра [Електрон. ресурс] // *Classical Forum.ru. Опера и классическая музыка. Форум Валентина Предлогова. URL : http://classicalforum.ru/index.php?topic=7488.0;* Советская Россия: 1917–1991. Государство, политика, экономика, наука, культура, литература, искусство. Свод персоналий. Авт.-сост. И. Абросимов. // М–Ме *URL : https://www.proza.ru/2009/03/26/671.*

МЕ́ЙТУС Юлій Сергійович (28.01.1903, Єлисаветград, нині Кропивницький – 2.04.1997, Київ) – композитор. Засл. діяч. мистецтв Туркмен. РСР (1944). Засл. діяч. мист. УРСР (1964, за ін. даними – 1948). Нар. арт. УРСР (1973), лауреат Сталін. премії II ступеня (1951). Лауреат Держ. премії УРСР ім. Т. Шевченка.

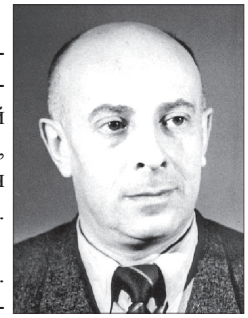

Має медалі «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.», «В память 1500-летия Киева», орден Труд. Червоного Прапору.

У 1919 закінч. муз. школу Г. В. Нейгауза (батько Г. Г. Нейгауза) по кл. ф-но. У 1920–21 працював піаністом у клубах частин Першої Кінної армії. У 1931 закінч. Харків. муз.-драм. ін-т (кл. композиції *С. С. Богатирьова*). У 1923–24 був концертмейстером у Харків. т-рі опери та балету; 1924–25 – зав. муз. частиною харків. Т-ру Пролеткульту. Після 1926 займався виключно композитор. діяльністю. У 1926–1933 співпрацював з Л. Курбасом та т-ром «Березіль» (пізніше т-ром ім. Т. Шевченка), згодом – із МХАТом та Москов. драм. т-ром. У роки Великої Вітчизн. війни перебував у Ашхабаді та Іркутську, зробивши значний внесок у формування туркмен. нац. опери.

Твори: **опери:** «Перекоп» (1939, у співавт. з В. Рибальченко, М. Тіцем), «Гайдамаки» (1940, у співавт. з В. Рибальченко, М. Тіцем), «Абадан» (1943, у співавт. з А. Кулієвим), «Лейлі та Меджнун» (1946, у співавт. Д. Овезовим), «Молода гвардія» (1947; 2-га ред. – 1950), «Зоря над Двіною» (1955), «Украдене щастя» (1958), «Махтумкулі» (1961), «Іскра життя» («Вітрова донька», 1964), «Брати Ульянови» (1966), «Анна Кареніна» (1970), «Ярослав Мудрий» (1972), «Ріхард Зорге» (1975), «Мар'яна Пінеда» (1978), «Іван Грозний» (1980); **для симф. орк.:** 5 сюїт: № 1 (на укр. теми, 1928), № 2 («На Дніпрострої», 1929), № 3 (присвяч. звільненню Захід. України, 1939), № 4 (присвяч. XXV річниці Великого Жовтня, 1942), № 5 (на укр. теми, 1944),

симф. поеми «Дорогами слави» (1945), Пам'яті Айдогди Тахірова (1948), Туркменська симфонія (1946), увертюра «До воз'єднання України з Росією» (1954); **для соліста та симф. орк.:** кантата «Клятва» (сл. М. Бажана, 1941), поема «Дорош Молибога» (сл. Д. Кедрина, 1968); **для хору та симф. орк.** – 5 укр. нар. пісень у вільн. обр. (1939), «Святковий танець» (сл. Б. Кербабаєва, 1943); **для голосу та симф. орк.** – 10 укр. нар. пісень у вільн. обр. (1934, 1938), Ленінське слово (сл. А. Малышко, 1951); **для хору і ф-но** – Партизанська сюїта (на сл. радян. поетів, 1942); **для голосу і ф-но:** понад 200 романсів, балад, обробок укр., чеськ., словац., морав. нар. пісень, серед них – цикли «Кобзарю», «Мати» (сл. А. Малишка), Зоряні сонети (сл. Л. Вишеславського), цикли на сл. Е. Межелайтиса, Є. Винокурова, М. Джаліля, Д. Кедрина, М. Каріма, романсы на сл. М. Бажана, М. Рильского, В. Сосюри, Л. Первомайського, В. Симоненка, А. Ісаакяна та ін.; для скр. та ф-но – Дві п'єси (1930), Три п'єси (1965); музика до фільмів і театр. вистав.

Джерело: Бондарчук П. М. Мейтус Юлій Сергійович / П. М. Бондарчук // *Енциклопедія історії України. У 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Ін-т історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2009. Т. 6. С. 591*; Мейтус Юлий Сергеевич // *Большая биографическая энциклопедия. 2009. URL : http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/80943/%D0%9C%D0%B5%D0%B9%D1%82%D1%83%D1%81.*

Літ.: Малышев Ю. В. Ю. С. Мейтус: Очерк творчества. / Ю. В. Малышев. М. : Совет. композитор, 1962. 134, [7] с.; Малышев Ю. В. Юлій Сергійович Мейтус / Ю. В. Малышев. К., 1962; Бас Л. О. Юлій Мейтус / Л. О. Бас. К. : Муз. Україна, 1973. 57 с. (Сер. «Творчі портрети українських композиторів»); Архимович Л. Б. Юлий Мейтус: Очерк жизни и творчества / Л. Б. Архимович. М. : Совет. композитор, 1983. 134 с.; Союз композиторов Украины : Справочник. К., 1984; Сікорська І. Від «Украденого щастя» до «Молодої гвардії» / І. Сікорська // *Газета «Хрещатик». 18.03.2003. URL : http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/2245/art/10861.html;* Муха А. І. Композитори України та української діаспори : довідник / А. І. Муха. Київ : Муз. Україна, 2004. 352 с.; Жадько В. Український некрополь / В. Жадько. К., 2005. С. 235; Meitus Yulij // Internet Encyclopedia of Ukraine. *URL : http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages\M\E\MeitusYulii.htm.*

МЕРКУ́РЬЄВ Петро Васильович (19.06.1943, м. Колпашево Томської обл. – 27.09.2010, Москва) – диригент хору, викладач, актор, музикознавець, журналіст. Засл. діяч мистецтв Росії (2001). Чл. СК та СЖ Росії, чл. консультативної ради Рос. загальнонац. секції ISME.

Син відомого актора В. Меркурьєва та доньки режисера В. Мейєрхольда Ірини Мейєрхольд, онук В. Мейєрхольда.

Закінч. муз. уч-ща в Ленінграді (1965, спец. «музикознавство»), Москві (1967, «хорове диригування») та заочне відділення диригентсько-хорового ф-ту ХДІМ (нині ХНУМ ім. І. П. Котляревського), 1970.

У 1966–1970 працював викл. дит. хор. шк. «Весна», 1971–1974 – викл. хор. студії «Піонерія»; від 1974 до 1992 – голова комісії з муз.-естет. виховання дітей та юнацтва СК СРСР. Від 1998 по 2010 – заст. головного редактора газ. «Музыкальное обозрение» (Москва).

Муз. та літературну діяльність поєднував з акторською. П. Меркурьєв зіграв ролі у фільмах «Москва–Кассіопея» (1973), «Я – актриса» (1980), «Мертві душі» (1984), «Єсенін» (2005), «Попелюшка» (2008) та ін. (всього близько 100 фільмів); тричі зіграв роль свого діда.

Твори: Сначала я был маленьким. Книга о родителях / П. Меркурьєв-Мейерхольд. М. : Алгоритм, 2001. 336 с.

С. М. Прокопов

МИКЛАШЕ́ВСЬКИЙ Йосип Михайлович (16/4.04.1882, С.-Петербург – 21.09.1959, Харків) – музикознавець, історик музики, піаніст, бібліограф. Походив з старовинного укр. козацького роду Миклашевських зі Стародуба. Його прапрадід М. П. Миклашевський – відомий військовий, учасник суворовських походів та битв при Римнику та Фокшанах.

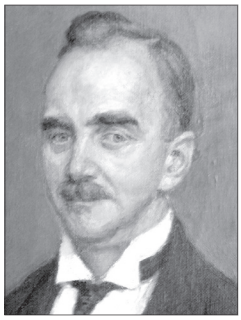

Одним з перших в Харкові Й. М. Миклашевський здобув наук. ступінь канд. мистецтвознавства (1944) in causa за монографію «Музична культура Харкова XVIII та 1-й половини XIX ст.».

Муз. освіту дістав від матері, учениці Ф. Лешетицького, займався музикою під час навчання в Уч-щі правознавства в Петербурзі. Закінч. Київ. муз. уч-ще (кл. ф-но проф. В. Пухальського, кл. теорії музики проф. Є. Риба), юрид. ф-т Петербур. ун-ту (1905), Петербур. консерваторію, кл. проф. М. Баринової (1913, екстерном).

В 1907–1911 вів муз.-критичну діяльність, був зав. муз. відділу і рецензентом газет «Киевские вести» і «Киевская почта», заснував і очолив перший провінційний мистецький журн. «В мире искусств» (1907–1911), в якому друкував свої перші статті, присвяч. М. Лисенку, М. Мусоргському, М. Римському-Корсакову, М. Балакірєву, П. Чайковському, Ф. Шопену та ін. В 1913–1918 очолив Муз. ін-т, в якому працював також як педагог (ф-но та історія музики). Від 1918 жив у Харкові, де працював викл. історії музики в муз. студіях та школах, від 1940 – в Харків. консерваторії, у т. ч. зав. каб. історії музики, Харків. театр. ін-ті (1944–1946), лектором Міськ. комітету муз. педагогів (1925), Ін-ту підвищ. кваліфікації працівників мистецтв (1935–37), Харків. філармонії (1935–1941), Харків. міськ. лекторію, наук. співробіт. б-ки Харків. ун-ту (1930–1934).

Найвідоміші наук. праці Й. Миклашевського – «Нарис діяльності Київського відділку Російського Музичного Товариства» (1913) – перша розгорнута історія муз. життя Києва за 1863–1913, «Харківський університет і музична культура Слобідської України» та книга «Музична і театральна культура Харкова» – перші дослідж. муз. культ. в провінції. Найбільша праця – «Бібліографія джерел з історії російської музики» – не публікувалася. Діяльність Й. Миклашевського мала великий вплив на формування муз. культури Харкова, сприяла розвитку муз. просвітництва та вивченню історії музики Харкова.

Основні праці: Очерк деятельности Киевского отделения Русского Музыкального Общества (1863–1913): По случаю исполнения 50-летия Киевского отделения И.Р.М.О. по поручению Киевской дирекции / сост. И. Миклашевский. Киев : Лито-Тип. С. В. Кульженко, 1913. 240 с.; Импрессионизм в музыке // *Ежегодник*

императорских театров. 1914. № 1. С. 57–84; Харьковский университет как центр музыкальной культуры Слободской Украины в первой половине XIX века // *Труди філологічного факультету Харківського державного університету ім. О. М. Горького. 1956. Т. 3. С. 30–53;* Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII – першої половини XIX ст. К. : Наук. думка, 1967. 160 с.*;* Ангел-хранитель, или история одной дружбы: письма И. М. Миклашевского к Г. А. Тюменевой / публ. Т. Б. Бахмет // *С. Рахманінов: на зламі століть. Загальне й особливе в культурі. 2008. Вип. 5. С. 223–250.*

Літ.: Иванова И. Л. Кафедра истории музыки / И. Л. Иванова, А. А. Мизитова // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 63–65;* Іванова І. Л. ARS LONGA історичного музикознавства / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова, О. Г. Рощенко // *Pro Domo Mea : Нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 188–189;* Тюменева Г. О. Й. М. Миклашевський / Г. О. Тюменева // *Музика. 1982. № 5. С. 28–29*; Бахмет Т. Б. Родом из Серебряного Века : [о харьк. музыковеде И. М. Миклашевском] / Т. Б. Бахмет // *Аспекти історичного музикознавства: дослідження і матеріали / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1998. С. 24–30;* Бахмет Т. Б. Творец музыкальных левиафанов: [Иосиф Миклашевский: жизнь и судьба; публ. эпистолярного наследия] / Т. Б. Бахмет // *Муз. академия. 2008. № 4. С. 179–207.*

Т. Б. Бахмет

МИХА́ЙЛОВ (Михайлов-Сидоров) Михайло Гнатович (21.10./02.11.1890, Коростишів, тепер Житомир. обл. – 22.11.1956, Харків) – співак, видатний укр. педагог-вокаліст, вчений-дослідник. Засл. діяч мистецтв України (1953), проф. (1939).

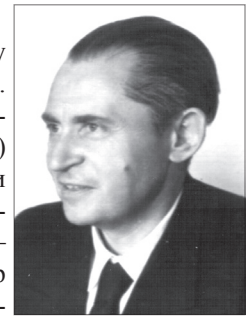

Музичну освіту здобув у Муз.-драм. шк. М. Лисенка (відкрита 1904 в Києві) в кл. відомої співачки та піаністки М. Р. Бруно-Вібер, потім – в Муз. уч-щі (тепер НМАУ ім. П. І. Чайковського), де навчався у професорів О. А. Муравйової та Є. Є. Єгорова.

Від 1919 починає концертну діяльність. У 1920 переїжджає до Харкова, де від 1921 працює педагогом в муз. студії, від 1923 – викладачем Вищих муз.-пед. курсів, 1925 – викладачем Харків. муз.-драм. ін-ту. Від 1935 – доц., від 1939 – проф. ХДК. У роки Великої Вітчизн. війни працював у Красноярському муз. уч-щі. У 1945–1949 – зав. каф. сольного співу ХДК.

Виховав понад 120 співаків та педагогів високої кваліфікації. Серед них – відомі співаки: засл. артисти України Б. Пузін, Чубук-Алексієнко, Т. Бурцева, нар. артистка України Л. Попова, засл. артист Росії І. Назаренко та багато інших солістів опери, муз. комедії, філармонії, а також педагогів, серед яких – проф., засл. діяч мистецтв *Т. Я. Веске*, проф., засл. артистка України Т. М. Бурцева, доцент *Є. В. Козорезова*, В. В. Руденко, *В. Т. Монахов*, співак та дослідник І. Назаренко та ін. Автор відомого посібника (у співавт. з Д. Євтушенко) з вок. педагогіки, що обіймає її історію, теорію, практику; в І частині викладені іст. матеріали з методики навчання співаків в зарубіж. та радян. школах, в ІІ – практичні питання формування голосу і виховання співаків.

Основні твори: Питання вокальної педагогіки / Д. Г. Євтушенко, М. І. Михайлов-Сидоров. К :. Мистецтво, 1963. 339 с.

МІРО́ШНИКОВА Агнеса Анатоліївна (20.12.1926, м. Горлівка Донецької обл. – 06.11.2015, Харків) – хоровий диригент, яскравий представник укр. хор. педагогіки. Канд. мистецтвознавства (1956), засл. діяч мистецтв України (2007), проф. (1991). Лауреат рейтингу «Харків'янин-2006».

Після навчання у Харків. ДМШ № 1 ім. Л. ван Бетховена (викл. С. В. Рогозіна – ф-но, *Є. О. Конопльова* – кер. дит. хору), закінч. ХМУ (1943) за двома спец.: «фортепіано» (кл. *Л. О. Фаненштіля*), «хор. диригування» (кл. *В. А. Комаренка*). У 1943–1948 – студентка фортепіан. ф-ту Харків. консерваторії (кл. *Л. О. Фаненштіля*), у 1952 закінч. також диригентсько-хор. ф-т ХДК (кл. *К. М. Греченка*) та аспірантуру в Київ. консерваторії (1955) за спец. «хор. та симф. диригування», кл. М. І. Вериківського.

Навчаючись в Харків. консерваторії, працювала концертмейстером оперної студії (1948–1953; концертмейстерську спеціальність здобула у кл. *Л. І. Фінкельштейн*), де набула досвіду роботи з хором; також виступала у якості акомпаніатора з інструменталістами. По захищенні канд. дис. («Хорова творчість К. Стеценка») працювала від 1956 ст. викл. каф. хор. диригування ХДК (перший в історії каф. канд. мистецтвознавства). У 1972–1973 – зав. каф. хор. диригування, 1979–1989 – зав. каф. концертмейстер. майстерності, від 1991 – проф. каф. хор. диригування ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського) до виходу на пенсію (2013).

В класі А. А. Мірошникової працювали провідні концертмейстери М. М. Гольцман, Т. І. Володарська, *Л. Н. Маргаріус*, І. М. Приходько, Г. О. Саламатова. А. А. Мірошникова керувала хором вчителів м. Харкова та Харків. обл. відділенням Хор. т-ва України. З її класу вийшли кілька поколінь випускників, які очолюють хорові, симф., муз.-театр. колективи, відомі викладачі, діячі хор. мистецтва: Г. М. Кас'яненко, *В. Л. Бахарєв, Н. А. Бєлік-Золотарьова, Ю. І. Кулик, С. М. Прокопов, Я. Я. Сорочук, Ю. В. Янко, О. М. Кошман, В. Ф. Красноскулов, І. В. Бідак,* В. В. Осипенко, О. В. Васильєва, В. Ю. Брілліант, С. В. Письменна, Є. Гудер, Д. Морозов, Є. Панков, О. Фартушка та ін. Метод. принципи викладання хор. дисциплін А. А. Мірошникова сформулювала у низці публікацій.

Основні праці: К. Г. Стеценко як хоровий диригент // *Українське музикознавство : наук.-метод. міжвідом. щорічник. Вип. 3. К., Муз. Україна, 1968. С. 215–221;* Кантатно-ораториальный жанр в творчестве украинских советских композиторов (довоенный период) // *Вопросы искусствоведения. Вып. 1. Харьков, 1969. С. 220–233;* Чтение хоровых партитур в концертмейстерском классе : метод. рек. по курсу «Концертмейстерский класс». Х., 1988. 20 с.; О работе концертмейстера в классе хорового дирижирования : метод. рек. для преп. и студ. муз. вузов. К., 1990. 20 с.; Воспитание профессиональных качеств дирижера-хормейстера в классе хорового дирижирования : метод. рек. для преп. и студ. муз. вузов. К., 1993. 16 с.

Літ. : Бєлік-Золотарьова Н. А. Сузір'я майстрів: кафедра хорового диригування // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харк. держ. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського / ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Боту-*

нова та ін. Х. : ХДУМ, 2007. С. 100–123; Прокопов С. Н. Дирижерская школа наивысших достижений // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. Вип. 36. / Харк. нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського. Х. : С. А. М., 2012. С. 77–90*; Прокопов С. М., Коломієць О. М. Кафедра хорового дирижирования // *Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревского (1917–1992) / ред. П. Калашник, Е. Бортник, Н. Коханик. Х. : [ХИИ], 1992. С. 77–90.*

С. М. Прокопов

МОНАСТИ́РНИЙ Олександр Пантелеймонович (1926 – ?) – оперний співак (бас). Випускник Одес. консерваторії (кл. проф. Ф. І. Дубиненка), 26 років свого життя він присвятив сцен. діяльності в Харків. оперному т-рі, виконуючи провідні басові партії. Створив на оперній сцені багато яскравих образів, кращі серед них – Карась («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Кончак («Князь Ігор» О. Бородіна), Пімен («Борис Годунов» М. Мусоргського), ін. Викладав на каф. сольного співу ХДІМ близько 7 років. Його випускники працюють у різних концертних організаціях (В. Фрекен, Н. Топчій, В. Бурцев).

Літ.: Рывина И. Кафедра сольного пения / И. Рывина // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 242.*

МОНА́ХОВ Віктор Тимофійович (20.11.1923, Харків – 09.01.2013, там само) – співак, педагог. Нагороджений орденом Вітчизняної Війни II ступеню і чотирма медалями.

Закінч. Харків. консерваторію (1952, кл. проф. *М. І. Михайлова*). Розпочавши роботу в консерваторії з посади асистента каф. сольного співу, потім ст. викладача, 1959 був призначений на посаду зав. кафедри оперної підготовки, з 1966 – проректора по учбовій роботі ін-ту мистецтв. У 1971–1977 працював директором ХАТОБу ім. М. Лисенка. У 1977 на запрошення керівництва ХДІМ перейшов на осн. роботу до ін-ту на посаду доц. каф. сольного співу. Його клас закінч. 14 випускників, серед них – соліст Київ. філармонії В. Женченко, засл. артист РРФСР В. Редічкін, соліст Київ. т-ру опери та балету, лауреат респ. конкурсу молодих оперних співаків В. Манолов.

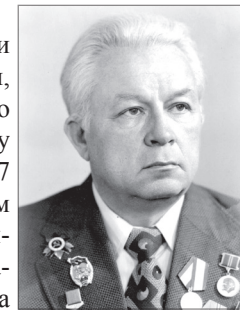

Літ.: Рывина И. Кафедра сольного пения / И. Рывина // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 233.*

МОНА́ХОВА Лідія Леонідівна (1925 – ?) – піаністка, викладач. Закінч. Харків. консерваторію (1948) з кваліф. піаніста-соліста і концертмейстера. У 1948–1952 працювала як концертмейстер і викл. загального ф-но в ХМУ, від 1952 (за сумісництвом) – концертмейстером, від 1957 – викладачем загального ф-но в ХДК. У 1969–1987 викладала на каф. концертмейстер. майстерності, виявивши себе як висококваліфікований педагог, що чудово володіє репертуаром та завжди вміє зацікавити студентів.

МУЛТА́НОВ Олександр Герасимович (1903–1983) – виконавець (ударні інструменти), викладач. Випускник Одес. муз. технікуму (1928), студент (1931–1934) Саратов. консерваторії (не закінчив її). Після визволення Харкова від нім. військ від 1944 працював со-

лістом оркестру в Харків. філармонії. Також був викладачем класу ударних інструментів в ХДК (1946–1953 і 1957–1964). За спогадами учнів, був ерудованим, досвідченим професіоналом, що не шкодував часу для занять зі студентами, домагаючись технічної досконалості та глибокого розуміння змісту твору. Його випускники успішно працювали в оркестрах філармоній та оперних театрів країни (серед них – його донька Н. О. Мултанова).

Літ.: Богданов В. О. Школа виконавської майстерності: кафедра оркестрових духових інструментів // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х., 2007. С. 97.*

МУ́РЗІНА Вера Михайлівна (1916 – ?) – піаністка, викладач. Закінч. з відзнакою Харків. консерваторію (1941). До 1958 працювала концертмейстером вок. кафедри ХДК, виявивши себе висококваліфікованим музикантом, що відмінно володіє звуковою палітрою інструмента й тонко відчуває ансамбль. Від 1958 до 1980 вела концертмейстер. клас у студентів-піаністів, де з успіхом ділилася своїм величезним досвідом. Серед її учнів – викл. каф. концертмейстерської майстерності ХДІМ ім. І. П. Котляревського Т. І. Кондратьєва.

Н

НАЛИВА́ЙКО Володимир Борисович (21.01.1946, Харків – 1982, там само) – композитор. Чл. СК СРСР (від 11.06.1975). Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1970, кл. композиції *Д. Л. Клебанова*; до того навчався у *В. М. Нахабіна*).

По закінченні навчання викладав у Сєвєродонец. муз. уч-щі (1970–71), Харківському культурно-просвіт. уч-щі (1972–1973, тепер Харків. уч-ще культури). Від 1973 працював акомпаніатором в харків. ДСТ «Зенит».

Тв.: для симф. орк. – симфонія «Пам'яті Г. Малера» (1967); для ф-но і струн. орк. – Концертіно (1965); Фортепіан. квінтет (1972); для скр. і ф-но – Соната (1970); для ф-но – Соната (1964), «Замальовки» (14 п'єс, 1964), Варіації (1965), цикл «Біла музика» (1966), Фуги (1967), «Дитяча сюїта» (1968); для голосу з ф-но – романси, в т. ч. цикли на сл. Ш. Петефі (1966), Г. Гейне (1968), Ф. Тютчева (1971), Три дражнилки (сл. дит., 1970); хори, в т. ч. Три хори на сл. В. Хлєбнікова (1971), «Російські мадригали» (пам›яті Джезуальдо, сл. В. Хлєбнікова, 1975); пісні на сл. А. Вознесенського (1976); обр. укр. нар. пісень.

Джерело: Наливайко, Владимир Борисович [Электрон. ресурс] // *Большая биографическая энциклопедия. 2009. URL : http://enc-dic.com/enc_biography/Nalivako-vladimir-borisovich-54263.html.*

НАХА́БІН Володимир Миколайович (8/21.04.1910, с. Шарівка, тепер Богодухів. р-ну Харків. обл. – 20.10.1967, Харків) – композитор, педагог, диригент. Засл. діяч. мистецтв України (1958). Доц. (1962). Член СКУ, Відповідальний секр. Правління харків. орг. СКУ (1948–62). Входив до групи композиторів (під кер. *А. Д. Лебединця*) – творців музики Держ. гімну УРСР (1947).

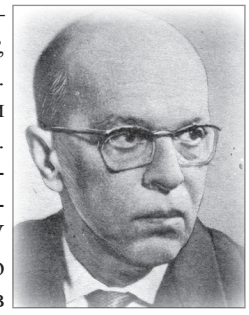

Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т (1932, кл. композиції *С. С. Богатирьова* та кл. диригування).

Завідував муз. частиною Червонозавод. т-ру; згодом – худож. кер. і голов. диригент Харків. т-ру муз. комедії (1943–44), диригент Харків т-ру опери та балету (1945–48). Від 1952 – викладач Харків. консерваторії (з 1963 – ХДІМ), у 1963–1967 – ректор Харків. держ. ін-ту мистецтв.

Тв.: балети – «Міщанин із Тоскани» (лібр. В. Галицького за новелами Дж. Бокаччо, 1936, 2-а ред. – 1966), «Марійка» (лібр. В. Галицького, 1939), «Данко» (лібр. В. Гавриленка, 1948, 2-а ред. – 1966), «Снігуронька» («Весняна казка», лібр. Ю. Слонімського за О. Островським, 1954), «Таврія» (лібр. власне за О. Гончаром, 1960); муз. комедії – «Амурський гість» (1938), «За ваше здоров'я» (1951), обидві у співав. з Д. Клебановим; для симф. орк. – 3 симфонії (1932, 1945, 1960 – «Першотравнева»), 5 поем – «Пам'яті Леніна» (1929), «Кордони» (1931) «Індустріальна» (1931), «Данко» (1946), «Дівчина і Смерть» (1956); 3 сюїти (1944 – Танцювальна; 1950 – «Колгоспне свято», 1952 – «Картини моєї Батьківщини»), картинки з балетів – «Весняна казка» і «Таврія»; для ф-но з орк. – Концерт (1951); цикл романсів на сл. І. Виргана (1961); пісні й романси; музика до театр. вистав і кінофільмів; ред. опери «Енеїда» М. Лисенка (1958) та інструментування дит. опери «Пан Коцький» М. Лисенка (1955).

Осн. публікації: Про балет «Міщанин з Тоскани» / В. Нахабін, В. Галицький *// Рад. музика. 1934. № 7. С. 17–20;* Ой, поля, ви, поля: для голосу в супроводі фп. / сл. А. Малишка *// Збірник пісень Вітчизняної війни. Х., 1944. С. 31–33;* Танец юнаков из балета «Данко»: для баяна / перелож. В. Логачева *// Альбом баяниста. М., 1962. Вып. 6. С. 9–11;* Воинственный танец: из балета «Данко»: для баяна *// Альбом баяниста. М., 1965. Вып. 7. С. 17–19;* Марш з балету «Весняна казка»: для орк. нар. інструм. / Партитура. К. : Мистецтво, 1965. 12 с.; П'ять українських народних пісень: для голосу з фп. К. : Мистецтво, 1966. 38 с.; Танець юнаків з балету «Данко»: для орк. нар. інструм. / інструм. В. Савіних. Партитура *// П'єси для оркестру народних інструментів. К., 1978. С. 3–8;* Картины моей Родины: сюита № 2: для симф. орк. / Партитура. К. : Муз. Україна, 1980. 144 с.; Такий я ніжний: для високого голосу з фп. / сл. В. Сосюри. [К] : Держвидав України, 6 с.

Літ.: Театральная энциклопедия. М., 1964. Т. 3. С. 1066–1067; Музыкальная энциклопедия. М., 1976. Т. 3. Стб. 912–913; Балетная энциклопедия. М., 1981. С. 364; Григорьев Л. Г., Платек Я. М. Советские композиторы и музыковеды : справ. М., 1981. Т. 2. С. 263; Українська Радянська Енциклопедія. К., 1982. Т. 7. С. 274; Український Радянський Енциклопедичний словник. К., 1987. Т. 2. С. 490; Музыкальный энциклопедический словарь. М., 1991. С. 375; Митці України : енцикл. довід. К., 1992. С. 418; Енциклопедія українознавства. Львів, 1996. Т. 5. С. 1721; Муха А. Композитори України та української діаспори : довід. К., 2004. С. 212–213; Сироткин О. Владимир Миколайович Нахабін / О. Сироткин. К., 1964. 59 с.; Карминский М. Украинский композитор В. Нахабин / М. Карминский *// Совет. музыка. 1956. № 10. С. 24;* Довженко В. [про В. М. Нахабіна] / В. Довженко *// Довженко В. Нариси з історії української радянської музики. К., 1957. Ч. І. С. 61, 182, 190. К., 1967. Ч. ІІ. С. 12, 21, 49, 102, 134, 255, 256, 269. 270, 272, 273, 276, 283;* Решетников Л. Б. О полифонии сценической поэмы В. Н. Нахабина «Девушка и смерть» / Л. Б. Решетников *// Вопросы искусствознания. Харьков, 1969. Вып. 1. С. 184–191;* Кравцов Т. Место художника в общем строю: к 70-летию со дня рождения композитора В. Н. Нахабина / Т. Кравцов *// Красное знамя. 1981. 17 янв.;* Кравцов Т. Пам'яті В. Нахабіна: [про вечір, присвяч. 70-річчю з дня на-

родж.] / Т. Кравцов // *Музика. 1981. № 3. С. 11;* Галкін В. Йому виповнилося б 80 : [про В. М. Нахабіна] / В. Галкін // *Вечір. Харків. 1990. 23 квіт.;* А музыка звучит… : [к 85-летию В. Нахабина (1910–1967)] // *Веч. Харьков. 1995. 27 апр.;* Композитор и педагог: [о В. Нахабине] // *Веч. Харьков. 1995. 4 апр.;* Галкин В. Талант яркий, неповторимый : [о В. Нахабине/ В. Галкин // *Панорама. 1997. № 35. 23 серп.; інше.* – **Див.:** Нахабин Владимир Николаевич: Список литературы, имеющейся в фондах ХСМТБ им. К. С. Станиславского / сост.: Бахмет Т. Б. // *Харьков. спец. музык.-театр. библиотека им. К. С. Станиславского. URL : http://www.mtlib.org.ua/ukazateli/41-nakhabin-vladimir-nikolaevich.html.*

НІ́БУР Єлизавета Фрідріхівна – піаністка, одна з перших викладачів Харків. муз. уч-ща, в штаті якого була зазначена від 1907, та, згодом, Харківської консерваторії. Учениця *С. А. Брікнера,* з яким багато спільно концертувала у складі фортепіанного дуету; пізніше, колега свого вчителя у Харків. муз уч-щі та консерваторії.

Літ.: Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст. : [монографія] / О. В. Кононова. Харків : Основа, 2004. 175 с.; Кононова Е. В. Музыкальное прошлое Харькова и РМО / Е. В. Кононова // *Русское музыкальное общество (1859–1917): История отделений. М., 2012. С. 115–147.*

О

О́ВОД Виктор Михайлович (14.03.1934 – ? 2004, Мелітополь) – баяніст, викладач. Проф., засл. діяч мистецтв України, засл. працівник культури України. Відмінник нар. освіти (1984). Нагородж. численними Почесними грамотами М-в культури і освіти України і Росії, М-в оборони України та Росії.

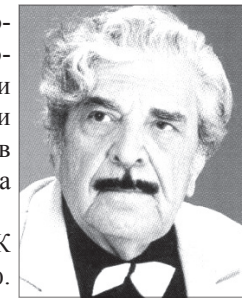

Закінч. ХДК (1958, кл. проф. *В. Я. Подгорного*).

У 1958–1978 – викл. Запоріз. муз. уч-ща. 1972 заснував і очолив муз.-пед. ф-т ЗДПІ; 1985 ф-т був переведений у Мелітополь. У 1985–2004 – декан муз.-пед. ф-ту МДПУ ім. Б. Хмельницького.

Оркестр нар. інструментів під кер. В. Овода – лауреат все союз., респ. та міжнар. конкурсів і фестивалів.

В. Овод – автор 65 публікацій, більше 120 орк. творів.

Викладачі та випускники муз.-пед. ф-ту МДПУ ім. Б. Хмельницького заснували кабінет-музей В. Овода, де зібрані фотографії майстра, його нагороди, муз. інструменти.

ОЛЬХО́ВСЬКИЙ Андрій Васильович, псевд. – Євген Оленський (28.08.1899, с. Гути Богодухів. повіту Харків. губернії – 15.02.1969, Вашингтон, США) – композитор, музикознавець, муз. критик, педагог, муз.-громад. діяч. Канд. мистецтвознавства (1929). Доц. (1929). Проф. (1935). Чл. СКУ.

Фрагмент меморіальної дошки на будинку по вул. Софійській, 16 (Київ)

Закінч. Богодух. гімназію; навчався в Харків. Лісовому ін-ті (1919–1925), паралельно – в Харків. муз.-драм. ін-ті на диригентсько-композитор. ф-ті по кл. *С. С. Богатирьова* (1922–1926).

У 1926 одразу був відряджений до аспірантури Ленінград. ін-ту історії мистецтв, де займався наук. роботою на відділі історії та теорії музики, який на той час очолював проф. Б. В. Асаф'єв. Одночасно протягом двох років працював в Ленінград. муз. технікумі. Дослідження А. Ольховського – «Історико-соціологічний нарис сучасної віденської музичної школи», присвяч. творчості Шенберга, Берга, Веберна – композиторів, що представляли маловідомі на той час авангардні напрямки сучасної музики, було оцінено Б. Асаф'євим як перша не тільки у радян., але й у зарубіж. музикознавстві капітальна праця про нововіденську школу. Однак посилення в сер. 1920-х ідеологіч. тиску на культуру, система заборон, які торкнулися, в першу чергу, явищ муз. модернізму, ускладнили процес апробації дисертації яка була, нарешті, захищена 1929 р. за посередництвом А. В. Луначарського.

У 1929–1934 А. Ольховський працює в Харків. консерваторії, як він пише в особистому листку, «доцентом історико-теоретичного факультету, зав. музичним відділом, зав. фортепіанною кафедрою»[1].

У 1934 його направляють до Київ. консерваторії, де, крім пед. роботи, він фактично засновує іст.-етнографічний відділ, а з 1935 до 1941 очолює каф. історії музики. В цей період повною мірою розгорнулася його діяльність вченого, педагога, критика, композитора, направлена, перш за все, на розбудову укр. культури. Був завершений «Нарис з історії української музики» (за матеріалами, зібраними в архіві Ін-ту укр. фольклору АН УРСР, котрий згодом загинув під час евакуації), одна за одною вийшли з друку статті, присвяч. ювілею П. Чайковського, музиці композиторів Захід. України, сучас. укр. композиторів. Під кер. А. Ольховського каф. підготувала декілька досліджень, у т. ч. «Українська музична спадщина», «Чайковський на Україні», був створений каталог б-ки Разумовських. Працював редактором журн. «Радянська музика», заступником голови СКУ.

В роки війни опинився в окупації, а в 1943 емігрував за кордон. В Німеччині в таборах для переміщених осіб засновував муз. школи. У 1947–49 жив в Мюнхені: один із кер. Об'єднання українців в Укр. вільному ун-ті, проф. цього ун-ту та Духовної укр. академії. Від 1949 влаштувався в США. Весь час еміграції намагався підтримувати зв'язки з Україною: писав твори на укр. теми, організовував муз. колективи для популяризації укр. музики, працював в Правлінні «Об'єднання українських музик». Продовжував наук. та викл. діяльність – читав лекції в ун-тах США (зрідка, через недостатнє знання англ. мови), написав численні статті для період. емігрант. видань на теми сучас. світової музики, найбільше – муз. культ. Україні. Головна праця цього періоду – 500-сторінкова книга «Music Under the Soviets. The Agony of an Art» / «Музика при радянській владі. Агонія мистецтва», (1955), що створена на основі документ. матеріалів і відрізняється філос. глибиною, прагненням знайти «корінь зла», причину кризи радян. мистецтва сталін. часів. Великий розділ присвяч. музиці укр. радян. композиторів.

Тв.: Ораторія «Сад Гестсиманський» (1956); Симфонії: № 1 (1940), № 2 – по мотивам І. Франка (1948–49), № 3 (з хо-

[1] Цит. за спогадами сина А. В. Ольховського, Юрія (див. Літ.).

ром «Miserere Domine» (1952–54), № 4 (1953–54); Симфоніета (1957), Симфоніета фа-дієз (1960–1962), Симфонія соль-дієз, б/р; Симфонія-триптих (1964); Хоровій цикл пісень на вірші. Лесі Українки; Музика к драм. поемі «Оргія» Лесі Українки (1947).

Основні праці: П. І. Чайковський // *Радянська музика. 1933. № 6*; Музика Західної України // *Радянська музика. 1939. № 5*; Творчість радянських композиторів України // *Радянська музика. 1940. № 3*; Нарис історії української музики / ред., вступ ст., комент. Л. Корній. Київ : Муз. Україна, 2003. 512 с. [Перевид.; надруков. на початку війни тираж книги згорів].

Літ.: Вітвицький В. Музикознавець Андрій Ольховський / В. Вітвицький // *Сучасність. Мюнхен, 1978. № 7–8. С. 191–202*; Корній Л. Андрій Ольховський. Повернення із забуття / Л. Корній // *Наук. вісн. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Вип. 113. Київ, Вид-во НМАУ. С. 14–23*; Ольховский Ю. Об отце / Ю. Ольховский // *Укр. музык. архив. Вып. 3. Киев : Центрмузинформ, 2003. С. 188–205*; Муха Антон. Композиторы Украины и украинской диаспоры. М., 2004; Білокінь С. І. Ольховський Андрій Васильович / С. І. Білокінь // *Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Ін-т історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2010. Т. 7. С. 593*; Корній Л. П. Ольховський Андрій Васильович / Л. П. Корній // *Науковий вісник Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. 2013. Вип. 101. С. 447–449.*

Л. І. Шубіна

П

ПАВКО́ВИЧ Всеволод Володимирович (3.01.1902, м. Пружани Слонім. повіту Гроднен. губ. в Білорусії (нині Брест. обл. Білорусі) – 10.10.1981, Херсон) – музикознавець, композитор, викладач.

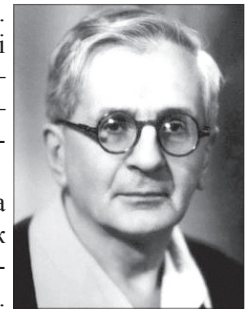

Навчався гри на ф-но у м. Білосток (нині Польща) в гімназії та приват. муз. шк. С. Вердеревської. 1914 (у зв'язку із подіями І Світ. війни) сім'я була евакуйована в Орел, згодом – Полтаву, де В. Павкович закінч. реальне уч-ще. Навчався на фіз.-матем. ф-ті Катеринослав. ун-ту. Продовжує заняття музикою, складає інструм. опуси. За рекомендацією О. К. Глазунова вступає на теорет.-композитор. ф-т Харків. муз.-драм. ін-ту в кл. *С. С. Богатирьова* (1923). Разом з В. Павковичем в групі навчались у майбутньому відомі укр. композитори О. Дашевський та Ю. Мейтус.

У 1927–1934 – викл. муз.-теорет. дисциплін Харків. Муздраміну. Від 1934 – на посаді доц. та зав. каф. теорії музики Київ. консерваторії. У червні 1941 кафедра рекомендувала до захисту його канд. дисертацію, присвяч. гармонії С. Прокоф'єва (перша вітчизняна робота з цього питання), але війна стала на заваді її захисту. Під час війни повернувся до Харкова, викладав у ХДК, потім знов переїхав у Київ, де працював наук. співробітником Київ. консерваторії та в СКУ. А далі – виживання в зруйнованому місті, загибель сім'ї, покарання за

перебування в окупації і позбавлення права викладати у вишах, обмеження зони проживання. Від 1946 – викл. муз.-теорет. дисциплін Херсон. муз. училища.

Автор підручників з муз. літератури для учнів ДМШ, розробив теорет. та практич. курси гармонії, поліфонії, аналізу муз. творів (рукописи) для студентів-теоретиків муз. уч-щ. Автор підручників (у рукописах): «Методика викладання сольфеджіо в ДМШ», «Методика викладання музичної літератури в ДМШ», наук.-теорет. праць (рукописи) з питань сучасної та класич. музики – «Вчення про гармонію» (підруч. для теорет. відділень муз. уч-щ, рукопис); виданий (посмертно) збірник «Двоголосні диктанти» з сольфеджіо для теорет. відділів муз. уч-щ (К. : Муз. Україна, 1985).

Автор більше 100 муз. творів для ф-но, камер. ансамблів, дитячої опери «Золотий ключик» (не завершена) та ін.

Виховав більше 200 учнів, серед них – *Г. О. Тюменєва* (канд. мистецтвознавства, проф., зав. каф. історії музики ХДІМ ім. І. П. Котляревського), Ю. Я. Іщенко (композитор, педагог, канд. мистецтвознавства, проф., засл. діяч мистецтв України, чл. НСКУ, викл. каф. композиції НМАУ ім. П. І. Чайковського); О. В. Сокол (д-р мистецтвознавства, проф., акад. АН Вищої шк. України, чл.-кор. Акад. мистецтв України, зав. каф. теорії музики та композиції, ректор ОНМА ім. А. В. Нежданової); Л. В. Пясковська (зав. теорет. відділом Київ. ССМШ ім. М. Лисенка); О. Б. Соломонова (проф., д-р мистецтвознавства, викл. НМАУ ім. П. І. Чайковського, зав. каф. муз.-теорет. дисциплін ф-ту муз. мистецтва Дитячої акад. мистецтв, Київ); В. В. Кузик (д-р філософії, провідний наук. співробітник ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України); Н. В. Матвіюк (викл.-методист Запоріз. муз. уч-ща, випускниця ХДІМ ім. І. П. Котляревського).

Літ. : Всеволод Володимирович Павкович [Електрон. ресурс] *// Викладачі відділу теорії музики, 2008 р. [Херсонське музичне уч-ще]. URL : http://biog.in.ua/vikladachi-viddilu-teoriyi-muziki-2008r.html#;* Кузик В. В. Павкович Всеволод Володимирович / В. В. Кузик *// Науковий вісник Нац. муз. академії України імені П. І. Чайковського. 2013. Вип. 101. С. 455–456.*

Фото з сайту Херсон. муз. уч-ща. *URL : http://biog.in.ua/vikladachi-viddilu-teoriyi-muziki-2008r.html#.*

Н. Л. Очеретовська

ПА́ЛКІН В'ячеслав Сергійович (06.09.1936, с. Голубівка (нині м. Кіровськ) Кадієв. р-ну Луган. обл. – 31.05.2008, Харків) – хоровий диригент, педагог. Засл. діяч мистецтв України (1989), нар. артист України (1996). Проф. (1988), чл.-кор. Акад. мистецтв України (2004–2008). Чл. Ком. по присудженню Нац. премії України ім. Т. Шевченка (2005–2008), чл. НВМС, голова Харків. відділення Всеукр. хор. т-ва ім. М. Леонтовича.

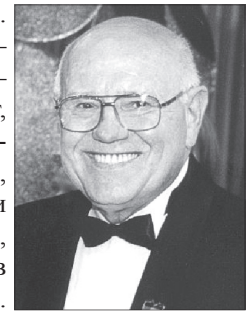

Нагороди: Почесна грамота Кабміну України «За значний вклад у розвиток нац. культури і мистецтва» (1999), орден «За церковні заслуги преп. Нестора-літописця» (1999), стипендія Харків. облдержадміністрації ім. М. Манойла (2001), Почесна відзнака М-ва культури і мистецтв України (2002), Вища відзнака Харків. облдержадміністрації «Слобожанська слава» (2004); творчі премії

Харків. міськвиконкому ім. І. Слатіна (1996), Харків. облдержадміністрації ім. О. Масельського (1997), Нац. премія України ім. Т. Шевченка «За концертні програми 1998–2002 років» (2003). Лауреат регіон. рейтингів «Людина XX сторіччя» (2001), «Харків'янин року» (2002–2004), «Народне визнання» (2005), володар спец. премії «За відданість мистецтву» (2005), лауреат конкурсу «Справжній харків'янин 2006 р.» в номінації «Культура, мистецтво, література». 23.08.2008 В. С. Палкіну присвоєно звання «Почесний громадянин міста Харкова» (посмертно).

Закінч. диригентсько-хор. відділ Ворошиловград. (нині Луган.) муз. уч-ща (1956, кл. М. М. Буряка), диригентсько-хор. ф-т ХДК (1960, кл. *О. А. Перунова*).

Працював у ХДІК як викл., ст. викл., доц. (1973), зав. каф. хор. диригування, декан ф-ту культурно-просвіт. роботи (1962–1975). У 1975–1978 – доц. каф. філософії Харків. юрид. ін-ту.

У 1978–2008 працював у ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського: у 1978–1983 – доц., з 1989 – на посаді проф. каф. хор. диригування; у 1983–2008 – зав. кафедри.

Серед випускників його кл. – *В. Рожок, Р. Кириченко, О. Михайличенко*, М. Буряк, А. Кулагін, А. Халін, Ф. Доценко, Р. Любар, *А. Сиротенко, О. Батовська*, Н. Лукіна, В. Ведмеденко, *Г. Савельєва*, М. Сокол, Т. Кротько, О. Бабошина, Т. Герасимчук та ін.

Творча діяльність В. Палкіна пов'язана з багатьма відомими хор. колективами Харківщини: у 1956–1960 – худож. кер. та диригент хор. капели ХПІ; 1960–1962 – хормейстер, худож. кер. та диригент хору укр. пісні Харків. філармонії; 1974–2008 – худож. кер. нар. чол. хор. капели Харків. юрид. ін-ту; 1980–1990 – засновник, худож. кер. та голов. диригент нар. самодіяльного колективу – Камерного хору Харків. обл. відділення Муз. т-ва України і Обл. упр. культури, першого у Харкові камерного хор. колективу. У 1990–2008 – худож. кер. та голов. диригент Камерного хору Харків. обл. філармонії.

В. Палкін належить до когорти видатних укр. хормейстерів XX ст. Його творча постать в повній мірі репрезентує виконавські традиції харків. хор. школи. Враховуючи його неоціненний вклад як засновника та худож. кер. Камерного хору Харків. обл. філармонії, 23.10.2008 колективу присвоєно його ім'я.

Основні праці: Вокально-хоровые упражнения : метод. указания для хор. самодеятельности. Харьков : Харьков. гос. ин-т культуры, 1969. 26 с. Ротапринт; Один серед кращих // *Соціалістична Харківщина. 1971. 24 лип.*; Життя – мистецтву // *Музика. 1980. № 4. С. 31*; Співає інститутський хор // *Соціалістична Харківщина. 1981. 7 апр.*; Зверніть увагу // *Соціалістична культура. 1989. № 2. С. 29*; Від класики до модерну // *Укр. муз. газета. 2002. № 1 (43), січ.–берез. С. 1–2*.

Основна літ.: Палкін І. В. В'ячеслав Палкін. Шляхами хор. мистецтва / І. В. Палкін. Харків : Бровін О. В., 2011. 306 с.; Творчо-педагогічна діяльність В'ячеслава Палкіна в контексті хор. культури України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 16 верес. 2005 р. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського [та ін.]. Харків, 2006. 80 с.; Рощенко О. Музичний дует батька і сина / О. Рощенко // *Слобідський край. 1994. 15 лист.*; Прокопов С. Н. Невтомний труд і одержимість / С. Н. Прокопов // *Музика. 1996. № 4. С. 23–32*; В'ячеслав Сергійович Палкін / ред. А. К. Мартинюк, І. В. Палкін // *Хар-*

ків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2003. 31 с.; Савельєва Г. Творчі принципи професійного спілкування в класі хор. диригування В. С. Палкіна / Г. Савельєва // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 36. С. 90–100.*

Г. В. Савельєва

ПАПКО́ВА Римма Петрівна (23.05.1928, Ростов-на-Дону, Росія – 09.01.2004, Харків) – піаністка, педагог; суттєво вплинула на розвиток піаністичного мистецтва Харкова.

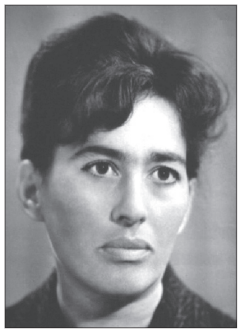

Закінч. (1949) муз. уч-ще в Ростові-на-Дону по кл. відомого педагога В. І. Варшавської, того ж року була прийнята одразу на ІІ курс ХДК (кл. проф. *Л. О. Фаненштіля,*1949–1953).

Паралельно почала працювати у ХССМШ-і, де серед її перших учнів були нині відомі харківські музиканти: Н. Латишева, О. Ушакова (викладачі харків. ДМШ), *Г. Селіхов* (директор ХАТОБу) та ін. Блискучим виконанням випускної програми, до якої входив Перший концерт П. Чайковського у супроводі симф. оркестру філармонії (під орудою *І. Гусмана*), піаністка закінчила консерваторію, де була залишена викладати на каф. спеціального ф-но. Від 1953 – ст. викл. (у 1985–2003 – погодинно), від 2003 – на посаді доц. каф. спеціального ф-но ХДК (ХДІМ).

У 1956–1962 на її проф. розвиток плідно вплинули творчі й дружні стосунки з *В. Топіліним*. Довгі роки її роботу зі студентами органічно доповнювали концертні виступи. Особливо переконливими в інтерпретації Р. Папкової були твори композиторів-романтиків – Ф. Шопена, Ф. Шуберта, Р. Шумана, Ф. Ліста, Й. Брамса – а також С. Рахманінова.

За більше ніж 50 років роботи піаністка підготувала багато обдарованих фахівців, які плідно працюють в Україні та далеко поза її межами. У ХНУМ працювали або працюють тепер дипломант міжнар. конкурсів *Д. Гендельман;* піаністка і співачка, д-р мистецтвознавства, проф. *Н. Гребенюк*, засл. діяч мистецтв України, проф. *В. Птушкін*, ст. викл. Н. Міхєєва, дипломант кількох конкурсів, провід. концертмейстер Л. Суздальцева, концертмейстер І. Русанова; в ХМУ ім. Б. М. Лятошинського – *О. Чередниченко* і О. Батюк. Лауреат Респ. конкурсу ім. М. Лисенко *Є. Сковородников* – проф. ун-ту м. Ванкувер (Канада), Борис та Надія Півник працюють у Штутгарті (Німеччина); В. Перцов, О. Гудкова, К. Іванова – у Росії; чимало учнів Р. П. Папкової продовжують свою проф. діяльність у Німеччині, Ізраїлі, США та ін. країнах світу.

ПЕРУНО́В Олександр Арсеньєвич (16.12.1894, с. Будьоновка, тепер Донец. обл. – 30.03.1981, Київ) – один з фундаторів каф. хорового диригування, хор. диригент, педагог. Доц. (1949). Закінч. регентсько-учительські курси ім. А. В. Смоленського в Петербурзі та Харків. держ. муз.-драм. ін-т (тепер ХНУМ ім. І. П. Котляревського) у 1927.

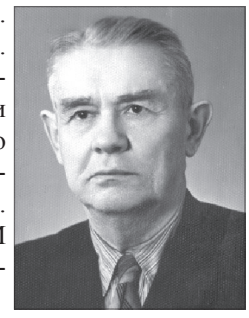

Від 1913 по 1923 працював в різних навч. закладах Маріуполя, викладаючи спів та теорію музики, організо-

вував хори, давав благодійні концерти. У 1913–1915 – викл. хор. співу в Техн. уч-щі; 1914–1920 – в Жін. міській гімназії; 1920–1923 – у Зразковій трудшколі № 3; 1922–1923 – диригент показової хор. капели Центр. робочого клубу). У 1928–1941 – викл. ХМДІ; у 1941–1946 – голов. диригент та худож. кер. ансамблів пісні і танцю Сталінград., Півд.-Сх. і Харків. військ. округів. У 1947 повертається до роботи на каф. хор. диригування, від 1949 – проф. кафедри, у 1950–1951 – зав. каф., у 1953 – декан всіх виконавських ф-тів, у 1954–1959 – зав. каф. хор. диригування, у 1959–1960 – працює за сумісництвом. Від 1959 по 1965 працював у ХДІК (тепер ХДАК).

У повоєнні роки (до 1949) керував муз.-літ.-худож. студією і хор. колективом ХДУ (нині ХНУ ім. В. Н. Каразіна). У 1955 організував міський аматор. чол. хор при ХДК, для якого створив багато аранжувань, зокрема: «Гой, ти, Дніпр» з опери «Аскольдова могила» О. Верстовського, хори з опери Ж. Бізе «Пертська красуня» та ін.

На основі статей О. А. Перунова «Покращити виховання хорових кадрів» та «Невирішені питання» М-вом культури України були проведені дві конф. діячів хор. мистецтва в Києві (1955) та Одесі (1956).

Серед його учнів: *В. С. Палкін, Є. І. Попков*, А. П. Трошин.

Літ.: Бєлік-Золотарьова Н. А. Майстри кафедри хорового диригування / Н. А. Бєлік-Золотарьова // *Мистецькі обрії, 2008 : [збірник / ред.-упоряд. В. А. Щербак]. Київ, 2008. Вип. 1 (10). С. 117–118*; Каданер Л. С. Хоровая самодеятельность Харькова за 50 лет (1917–1967 гг.) / Л. С. Каданер // *Вопросы искусствознания : (науч.-метод. работы ХИИ). Харків, 1969. Вып 1. С. 141–142*; Перунов Олександр Арсентійович // *Хорове виконавство України / [авт.-упоряд. Бурбан М. І.]. Дрогобич, 2004. Ч. 2. С. 189.*

Н. А. Белік-Золотарьова

ПЕСТРИЧЕ́НКО Леоніла Семенівна (1897, Харків – 1988, Харків) – піаністка, викладач. Засновниця та перша зав. каф. загального ф-но ХДК. Нагороджена медаллю «За доблестный труд во время Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.» (1946).

Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т (1927, кл. проф. *Ф. О. Фаненштіль*) з кваліф. «викл. муз.-профшкіл та муз. курсів з виконавчих дисциплін». Працювала у Харкові в Музпрофшколі, вечірній робочій консерваторії, Муз. технікумі як викладач ф-но. У 1933 організувала муз. студію при клубі НКВС, кілька років вела клас ф-но. Від 1934 – викл. ХМУ. У 1944–1946 – зав. муз. сектором Харків. обл. відділу у справах мистецтв (працювала по відновленню ДМШ, ХМУ, ХДК). Від 1944 – ст. викл. ХДК по кл. ф-но, у 1944–1946 – зав. учбовою частиною, 1958–1960 – зав. відділом загального ф-но, у 1960–1968 – зав. новоствореної каф. загального ф-но. У 1944–1956 – за сумісництвом викл. спец. ф-но ХССМШ-і.

ПЕТРО́В Віталій Костянтинович, (17.01.1938, с. Сергіївка Лозов. р-ну Харків. обл. – 21.02.2004, Харків) – домрист, гітарист, відомий педагог.

Закінч. ХССМШ-і (1957) і ХДК (1962, кл. домри доц. *В. І. Міхеліса*).

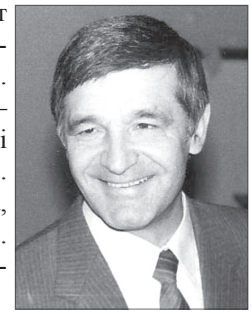

Від 1961 – соліст ансамблю нар. інструментів Харків. обл. філармонії. Від 1970 – викл. ХДІК (нині ХДАК), вів класи спец. інструменту (гітара, домра) і ансамблю. 1976 відкрив кл. гіта-

ри у ХМУ ім. Б. М. Лятошинського. Концертував в Україні та за кордоном у складі дуету з В. Заболотним (балалайка), пізніше – у тріо: В. Петров (гітара), Д. Остапенко (домра), В. Заболотний (балалайка). Концертні програми були записані на Харків. радіо і телебаченні, зроблені фондові записи на Укр. радіо. Від 2005 проводиться Харків. обл. конкурс юних гітаристів ім. В. Петрова, від 2007 – Відкритий фестиваль гітарного мистецтва його імені (проходить один раз у два роки). Серед учнів В. Петрова – *Володимир Доценко*, Вікторія Ткаченко, Ірина Шевчук, Олександр Кулик, Денис Панченко, Амалія Мартем'янова, Олександр Кригін, Петро Гордієнко, Віталій Кись та багато ін.

Літ.: Давидов М. А. Історія виконавства на народних інструмента : (Українська академічна школа) / М. А. Давидов // *Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Луцьк, 2010. С. 461–462*; Виталий Константинович Петров [Электрон. ресурс] // *История гитары в лицах : Электронный журнал. URL : http://www.guitar-times.ru/pages/guitarists/petrov_vk.htm.*

ПЕТРО́В Володимир Дмитрович (?) – піаніст, педагог. Випускник ХДК (кл. *П. К. Луценко*). Працював в ХДК до Великої Вітчизн. війни, яка перервала його пед. кар'єру. Повоєнна доля цього обдарованого музиканта не відома. «Володимир Дмитрович був натурою до деякої міри загадковою, – згадувала проф. *Г. О. Тюменєва*, його учениця. – Він мав всі дані для успішної концерт. діяльності – чудову технічну оснащеність, темперамент, вміння захоплювати аудиторію своїми художніми одкровеннями, він був байдужий до муз. змагань, що вабили в ту пору молодь можливістю придбати артистичне ім'я, активно зайнятися виконавством. Людина надзвичайно скромна і інтелігентна, він був … зразковим викладачем, з великим почуттям відповідальності. В. Д. прекрасно знав репертуар, цікавився всіма новинками фортепіанної літератури. Інтелектуал, який вивчав точні науки, він був надзвичайно скрупульозним в прочитанні авторського тексту; вимагав від своїх учнів глибокого осмислювання, тонкої вибудови драматургії творів; точно відтворювати стиль кожного твору в найдрібніших деталях худож. виразності» [Цит. по: Кононова Е. В. Кафедра специального фортепиано / Е. В. Кнонова // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 114].

ПЕТРО́ВА Олена Павлівна (1917–2002) – співачка, вокальний педагог. Канд. мистецтвознавства (1964), доц. каф. сольного співу ХДІМ ім. І. П. Котляревського.

Закінч. вок. ф-т Харків. консерваторії (1950, кл. проф. *П. В. Голубєва*). Пед. діяльність почала у міській вечірній муз. шк. Від 1952 працювала на вок. каф. ХДК. Окрім педагогічної, вела наук. та дослідн. роботу: її наук. праці з питань голосоутворення, акустичного складу голосового апарату було узагальнено у канд. дис. «Про динаміку співацького звуку» та у книзі «Експериментальне дослідження динаміки співацького голосу». У 1965–1966 – зав. каф. сольного співу ХДІМ. Серед багатьох її випускників – нар. артистка СРСР *Т. Альошина*, нар. артист України проф. *К. Шаша*, нар. артистка Білорусі К. Старикова, лауреат нац. конкурсу *В. Соколик*.

Літ.: Рывина И. Кафедра сольного пения / И. Рывина // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 233–234.*

ПЕТРОСЯ́Н Олександр Петрович (25.09.1928, м. Горький, РФ – 30.03.1996, Харків) – хор. диригент, педагог. Засл. діяч мистецтв України (1967), проф. (1991). Чл. Харків. відділення НВМС. Значні заслуги О. П. Петросяна у розвитку хор. виконавства були оцінені численними почесн. грамотами та медалями.

Закінч. хор. відділення ХМУ (1955, кл. *З. В. Яковлевої*) та диригентсько-хор. ф-т ХДК (1955–1960; кл. *З. Д. Загранічного*).

У 1960–1963 – кер. хор. капели Новокраматор. машинобуд. з-ду (м. Краматорськ Донец. обл.); у 1963–1966 – працював у Орлов. держ. пед. ін-ті (РФ); у 1966–1971 – голов. диригент Засл. хор. капели УРСР м. Краматорськ; від 1969 – також худож. кер. Держ. шахтар. ансамблю УРСР «Донбас». У 1971–1975 – викл. Таганрозького держ. пед. ін-ту (РФ); у 1975–1977 – доц. ХДІК (нині ХДАК). Від 1978 – доц., від 1991 до 1994 – проф. каф. хор. диригування ХДІМ ім. І. П. Котляревського.

Засновник провідних творчих колективів, які під його керівництвом здобули почесні звання: Орлов. акад. капели (1963), засл. капели УРСР м. Краматорськ (1966), нар. колективу УРСР «Камерний хор ХПІ» (1980). У якості худож. кер. камер. хору Палацу студентів ХПІ працював до кінця життя (1980–1996). У 1982 хор брав участь у Всесоюз. фестивалі мистецтв «Студентська весна» (м. Ленінакан, нині – Гюмрі, Арменія), у 1984 колектив здобув звання заслуженого, у 1985 – звання дипломанта XII Всесвіт. фестивалю молоді і студ. у Москві. У 1983–1987 хор виступав на різних фестивалях у СРСР, за кордоном (Польща), приймав у Харкові хор. колективи з ін. країн, зокрема, Грузії. 1987 хору присвоєно звання народного. 1989 хор став дипломантом Міжнар. Барбурзького фестивалю духовної музики (Вроцлав, Польща).

О. Петросян активно займався громад.-просвітн. діяльністю: 1967 – голов. хормейстер Декади укр. мистецтва в Москві; 1985 – муз. кер. та диригент Міжнар. балу та ін. програм XII Всесвіт. фестивалю Молоді та Студентів в Москві; 1989 – експерт V Міжнар. фестивалю хлопчачих та чол. хорів у м. Познань (Польща).

Літ.: Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревского. 1917–1992. Х., 1992. С. 275–276.

О. М. Батовська

ПИРОГО́ВА Нінель Олександрівна (24.08.1924, м. Ромни Сум. обл. – 13.03.2008, Харків ?) – музикознавець, педагог. Навчалась на вок. ф-ті Челябін. муз. уч-ща (1944–1948), в Харків. муз. уч-щі (1948–49) та на іст.-теорет. ф-ті Харків. консерваторії (нині – ХНУМ ім. І. П. Котляревського). 1954 з відзнакою закінч. консерваторію – її диплом. робота, присвяч. опері К. Данькевича «Богдан Хмельницький» у вигляді брошури була видана у Москві. Від 1954 до виходу на пенсію (1989) Н. Пірогова працювала на каф. історії музики ХДК (ХДІМ), з якою було пов'язане все її життя. Вела курси історії зару-

біж., рос., укр. музики, клас зі спеціальності. Від 1971 – на посаді доц. Наук. інтереси стосувались, перш за все, історії муз. життя Харкова. Спадкоємиця *Й. М. Миклашевського*, вона на основі архів. матеріалів підготувала до друку монографію «Становление музыкальной культуры Харькова (1917–1932 гг.)» – на жаль, дослідження залишилося в рукописі. Її учні – д-р мистецтвознавства, проф. О. Гужва, канд. мистецтвознавства, доц. Г. Полянська, доц. *Л. Новікова* та ін.

Основні праці: Опера «Богдан Хмельницкий» К. Данькевича. М. : Совет. композитор, 1959. 53 с. Некоторые вопросы музыкальной драматургии оперы «Богдан Хмельницкий» К. Данькевича // *Ученые записки Харьковской консерватории. Харьков, 1958. Вып. 2;* З історії музичного життя Харкова // *Укр. музикознавство. Київ, 1968. Вип. 3. С. 228–238*; К истории музыкальной жизни Харькова // *Вопросы искусствознания : сб. ст. Харьков, 1969. Вып. 1. С. 99–114.* Роль преси у становленні і розвитку музичної культури Харкова (1917–1919) // *Укр. музикознавство. Київ, 1969. Вип. 4. С. 3–12.*

Лит.: Иванова И. Л. Кафедра истории музыки / И. Л. Иванова, А. А. Мизитова // *Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 65–66*; Іванова І. Л. ARS LONGA історичного музикознавства / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова, О. Г. Рощенко // *Pro Domo Mea : Нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 189–190.*

ПІДСА́ДНИЙ Володимир Іванович (1.10.1932, м. Жданов, тепер Маріуполь Донец. обл. – 11.03.2007, Харків). Засл. артист України (1972). Доц. (2001).

Навчався на вок. ф-ті ХДК (1958–1963, кл. проф. *Т. Я. Веске*).

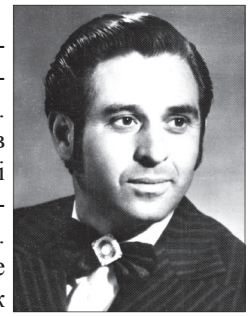

На 3 курсі був запрошений солістом-вокалістом до Харків. опер. т-ру, де працював 2 роки. По закінченні консерваторії був направлений до Харків. т-ру муз. комедії, де протягом більш ніж 20 років виконував всі головні партії в спектаклях т-ру. Мав природний голос широкого діапазону (баритон), прекрасні зовнішні дані, високу акторську майстерність.

Від 1979 працював ст. викладачем каф. сольного співу ХДІМ. Від 1989 – на посаді доц. кафедри, від 2001 – доц. Його вихованці: засл. артист України, ст. викл. ХНУМ ім. І. П. Котляревського Д. Маклюк, лауреат міжнар. конкурсу вокалістів А. Мішакова, дипломант міжнар. конкурсу Є. Лисицький, солісти ХНАТОБ Ю. Карнатовський, А. Судак, С. Шкурко. У 2006 звільнився з роботи у зв'язку з виходом на пенсію.

Літ: Цуркан Л. Вірність традиціям: кафедра сольного співу / Л. Цуркан // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя від дня заснування Харків. держ. ун-ту мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків. 2007. С. 63.*

ПІЛЬ́СТРЕМ Максиміліан Густавович (1884–1957) – піаніст, педагог. Навчався у Москов. консерваторії, спочатку в кл. проф. А. А. Ярошевського (1899–1903), згодом – під кер. К. М. Ігумнова (1903–1907), але так і не став володарем диплома у зв'язку з арештом (з політич. мотивів), що відбувся за три місяці до випускного іспиту. Був висланий з Москви; повернувшись через три роки, почав займатися приватною пед. діяльністю, готуючи абітурієнтів консерваторії.

У Харків. Муз. академії (згодом – Муздрамін, ХДК) М. Пільстрем викладав у 1922–1929 та 1943–1948, завдяки турботам Г. Г. Нейгауза, К. М. Ігумнова, *В. Т. Борисова* та *М. Д. Тіца*. В письмовому зверненні до Нар. комісаріату освіти РРФСР Г. Г. Нейгауз (тоді – директор Москов. консерваторії) і К. М. Ігумнов підкреслювали, що М. Г. Пільстрем є «особливо цінним» педагогом, який підготував чимало учнів для вступу до Москов. консерваторії, та наполягали на відновленні в правах свого колеги, висловлюючи впевненість у тому, що його викладацька діяльність послужить на користь укр. муз. культурі. [Кононова Е. В. Кафедра специального фортепиано // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Х., 1992. С. 121].

М. Пільстрему, колишньому швед. підданому, племіннику фабриканта і прихильнику теософії, все ж був даний дозвіл на офіційну пед. діяльність. Однак у 1948, з новою хвилею ідеологіч. утисків, двері консерваторії назавжди закрилися перед музикантом. В роки, вільні від роботи у ВНЗ, піаніст працював у муз. школах, а після 1948 займався приват. практикою.

Серед його харків. учнів – доценти Київ. консерваторії *Є. Богородський* та Ін-ту ім. Гнесіних В. Жубінська, які виховувалися в його класі чотири роки, д-р мистецтвознавства Д. Житомирський (вчився у 1924–1926), який у 1984, згадуючи свого наставника, писав: «Я тоді, у Харкові, не розумів, якою удачею було для мене особисте спілкування **з** МГ, тепер я це розумію значно краще (продовженням такого впливу було частково моє спілкування **з** Нейгаузом)» [Лист Д. В. Житомирського Є. С. Ниценко від 7/XII 1984 р. (Приватний архив Є. С. Ниценко); там само, с. 122].

Як свідчення своєї методико-педагогічної майстерності, М. Пільстрем залишив незавершений труд: «Советы молодым пианистам. Об исполнении фортепианных сонат Бетховена». Текст праці наведено у ст. *Н. В. Горецької* [див. літ.], яка отримала рукопис від учениці піаніста О. І. Ковальової; інший екземпляр зберігався у *В. І. Лозової*. Рукопис – свідчення того, що його автор за рівнем професіоналізму та ерудиції був незрівнянно вищим за вистраждану ним посаду ст. викладача.

Літ.: Кононова Е. В. Кафедра специального фортепиано / Е. В. Кононова // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 121–122; Горецька Н. Неизвестные страницы харьковской пианистической школы (незавершенные рукописи М. Г. Пильстрема) / Н. Горецька // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2001. Вип. 6. С. 140–148*; Кононова О. Спадкоємність поколінь: кафедра спеціального фортепіано / О. Кононова // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Х., 2007. С. 31.*

За матеріалами О. В. Кононової

ПІРА́ДОВ Володимир Йосипович (2/14.02.1892, Варшава – 20.04.1954, Київ, похов. на Байковому клад.) – відомий диригент. Нар. артист Казах. РСР (1943) та Укр. РСР (1947). Проф. (1950).

У 1910–1914 навчався в Тбіліс. муз. уч-щі по кл. скрипки (диригентської освіти не мав). Працював диригентом в опер. т-рах Тбілісі, Баку,

Ташкента, Алма-Ати, Мінська, Москви та ін. міст.

У 1936–1941 – диригент Укр. т-ру опери та балету ім. Т. Шевченка в Києві (здійснив постановки опер «Розлом» В. Фемеліді, 1932, «Даїсі» З. Паліашвілі, 1938, «Іван Сусанін» М. Глінки, 1939), а також – викл. Київ. держ. консерваторії, зав. каф. оперної підготовки.

У 1944–1947 – голов. диригент Харків. акад. т-ру опери та балету ім. М. Лисенка (здійснив постановку опери «Наймичка» М. Вериківського, 1944).

У 1945–1947 – доц. ХДК (за сумісництвом). Муз. кер. та голов. диригент оперної студії (разом з реж. В. Буднєвичем здійснив перші післявоєнні постановки опер «Алєко» С. Рахманінова, 1946, та «Іоланта» П. Чайковського, 1947). Керував оперним класом на вок. ф-ті, а також викладав диригування на відділі нар. інструментів диригентсько-хормейстерського ф-ту.

У 1950–1954 – голов. диригент Київ. т-ру опери та балету ім. Т. Шевченка (здійснив постановку опери «Богдан Хмельницький» К. Данькевича, 1953 – перше виконання); одночасно – проф. Київ. держ. консерваторії.

Літ.: Кучер Л. И. Кафедра оперной подготовки / Л. И. Кучер // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Х., 1992. С. 250, 258;* Плужніков В. М. К. Л. Дорошенко – диригент, педагог, просвітник : монографія / В. М. Плужніков. Харків : Колегіум, 2016. С. 301–302.

В. М. Плужніков

ПОДГО́РНИЙ Володимир Якович (04.10.1928, с. Верхня Богданівка Верхньо-Теплянського р-ну Ворошиловград., тепер – Луган., обл. – 31.05.2010, Харків) – баяніст-виконавець, композитор, викладач. Проф. (1989). Засл. діяч мистецтв України (1988). Чл. СКУ (1957).

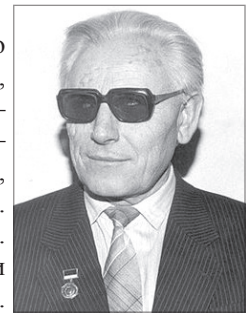

Нагороджений медалями «За доблестный труд» та «За досягнення у галузі мистецтва», має урядові відзнаки та почесні грамоти. Біогр. дані В. Подгорного включені у довідник «Видатні особистості світу» Ін-ту штату Північ. Каліфорнія (США, 1998).

Закінч. ХМУ (1949, кл. баяна і кл. композиції *О. А. Жука*) та ХДК (1956, кл. композиції *В. Т. Борисова* та кл. баяну *Л. М. Горенка*).

Від 1949 викладав клас баяна в ХМУ; від 1956 до 2008 – викл., проф. каф. нар. інструментів (кл. баяна) ХДК (згодом – ХДІМ, ХДУМ ім. І. П. Котляревського).

Автор численних творів для симф. орк., ораторії, інструментів (зокрема, домри) з орк., пісень, обробок і т. ін.; основне місце у творчості належить баянним композиціям. Перші твори для баяна написані у кін. 1940-х – на поч. 1950-х (фантазії на теми нар. білорус. – «Перепілонька» – та укр. – «Кума моя, кумонька» – пісень; Сюїта D-dur, 1949, Варіації на тему рос. нар. пісні «Полосынька», 1951, ін.; найбільш значні камерно-акад. твори припадають на період чотирьох останніх десятиліть діяльності. Здебільшого засновані на нар.-пісенному матеріалі, вони характеризуються активним тяжінням до симф. розвитку, часом, драматизації образної сфери. Твори, що були написані у 50–60 рр. спочатку для баяна з готовими акордами, у 80-ті

були відредаговані композитором для багатотембрового готово-виборного інструменту. Низка створених у 1960 рр. фантазій на теми рос. нар. пісень («Ах ты душечка», 1961, «Ноченька», 1961, на тему укр. нар. пісні «Повій, вітре, на Вкраїну», 1964, на тему рос. нар. танцю «Барыня», 1966) і сьогодні знаходяться у списку репертуарних творів як концертуючих баяністів, так і успішних студентів муз. закладів (потребують високого рівня віртуозності). Фондові записи творів В. Подгорного зроблено на Укр. держтелерадіо, вони виконуються у багатьох країнах світу.

Серед численних учнів В. Подгорного – засл. діяч мистецтв України композитор *А. Гайденко*; солісти Харків. обл. філармонії проф., педагог ХНУМ, засл. діяч мистецтв України *О. Назаренко*, М. Кутлін, С. Нелюбов; соліст Москоцерту та Держконцерту (СРСР) Й. Г. Пуріц; лауреати міжнар. конкурсу в Клінгенталі (Німеччина) Ю. Абраменко (ІІІ премія), проф., педагог ХНУМ, засл. артист України *О. Міщенко* (І премія у складі дуету *О. Міщенко – І. Снєдков,* 1997); Д. Шаршонь (у складі дуету з А. Гетьманом, 2000, І премія); викладачі вишів та муз. уч-щ країни й зарубіжжя – П. Потапов, Л. Чуб (Понікарова), В. Лєснєвський; доц., канд. мистецтвознавства *Л. Снєдкова*, О. Співак, В. Тищик; доц. В. Протопопов; доц. *В. Овод*; В. Карпенко, М. Репка, Ю. Яковенко, ін.

Тв.: **для баяна** – дві фантазії на теми народних пісень – білорус. «Перепілоньки» і укр. «Кума моя, кумонька» (1948), Сюїта D-dur (1949), фантазії на теми рос. нар. пісень: «Полосынька» (1951), «Ах, ты, душечка» (1961), «Ноченька» (1961); на тему рос. нар. танцю «Барыня» (1966), елегійна фантазія на тему укр. нар. пісні «Повій, вітре, на Вкраїну» (1967), «Імпровізація і токата» (1977), «Російська фантазія» (1981), «Циганська рапсодія» (1983), «Етюд-капріс» (1988), «Із російського епосу» (1988), Варіація на тему рос. нар. пісні «У ворот гусли вдарили» (1989), «Альбом для дітей та юнацтва» (1989), Концертний вальс на теми П. Майбороди та В. Соловйова-Седого (для дуету, 1991), концертна імпровізація на тему Дж. Гершвіна «Коханий мій» (1993), Концертна фантазія на тему Г. Петербурзького «Синий платочок» (2001), «Ретро-сюїта» (2003), Концертна фантазія на єврей. нар. пісню (2003), Концертна фантазія на тему пісні Е. Куртіса «Повернись в Соренто» (2003), Концертна фантазія на тему Л. Далла «Присвячення Карузо» (2003), Концертна фантазія на тему пісні М. Фрадкіна «Случайний вальс» (2003), Концертна фантазія на тему романсу Б. Фоміна «Дорогой длинною» (2003), Фантазія на тему укр. нар. пісні «Ой, чий то кінь стоїть» (2003), Концертна фантазія на тему укр. нар. пісні «Ой кум до куми залицявся» (2003); також перекладення творів Й. С. Баха, С. Рахманінова, П. Чайковського, О. Скрябіна, ін.; **тв. для хору та орк**. – сюїта «Начинается день» (сл. Ю. Стадниченко, 1962), поеми «Мамаєв курган» (сл. Д. Луценко, 1969); **для симф. орк**. – Варіації (1953), Симфонія (1956), Балада (1957), Російська фантазія (1966), Концертний вальс (1968); **для домри та симф. орк**. – Концерт (1967), Концертіно (1974); **для стр. орк.** – Сюїта (1952); **для скр. і ф-но** – Прелюдія; **для домри та ф-но** – Прелюдія (1967), Інтермецо (1974) та ін.; **авторські пісні:** «Бережіть батьків» (сл. А. Тушина), «Про Батьківщину» (сл. П. Крученюка).

Осн. публікації творів: Фантазія на тему білоруськоі народноі пісні «Перепілонька» : для баяна. Киев : Держ. вид. образотворчого мистецтва і муз. літ., 1956; Вариации : для симф. оркестра. М. : Совет. композитор, 1959; Варіації на тему

російськоі пісні «Полосынька» : для баяна. Киев : Совет. композитор. Укр. респ. відділення, 1960; Баллада : для симф. оркестра. М. : Совет. композитор, 1961; Повій, вітре, на Вкраіну : Фантазия на тему украинской народной песни: для ф-п. Киев, 1964; Две пьесы для баяна. Киев : Муз. Україна, 1967; Концерт для домры с оркестром / ред. партии домры Б. Михеева. Киев : Муз. Україна, 1970; Прелюдия : для скрипки с ф-п. Киев : Муз. Украина, 1972; Русская фантазия : для симф. оркестра / оркестровая ред. В. Борисова. Киев : Муз. Украина, 1981; Альбом для детей и юношества : произведения для баяна / Сост. и исполн. ред. А. Назаренко. М. : Музыка, 1989; Концертино : для домры и ф-п. / Киев : Муз. Украина, 1990; Ретро-фантазия : Ретро-сюита : на популярные мелодии 1930–1950 годов : для баяна или аккордеона : репертуарный сб. для учеб. заведений искусств и культуры : [в 8 ч.] / [предисл. М. И. Имханицкого]. М. : изд-во РАМ им. Гнесиных, 2003.

Літ.: Имханицкий М. И. История баянного и аккордеонного искусства : учебное пособ. М. : РАМ ім. Гнесиных, 2006, 520 с.; Снєдков І. І., Снєдкова Л. А. Баянно-акордеонне мистецтво Слобожанщині: кращі імена : посібн. / І. І. Снєдков, Л. А. Снєдкова. Х., 2015. 102 с.

ПОЛЄ́ВСЬКИЙ Микола Вікторович (?) – піаніст, педагог. Вихованець *П. К. Луценка* (Харків) та Л. В. Ніколаєва (Ленінград). Викладав на каф. спеціального ф-но ХДК у довоєнні роки; архівні дані про нього було знищено під час ІІ Світової війни. Проте, пам'ять про музиканта зберегли його колеги, студенти, слухачі. М. В. Полєвський був не лише високопрофесійним педагогом, але й самобутнім виконавцем, який, за спогадами проф. Г. О. Тюменєвої, володів вишуканою культурою туше. За його ініціативою виникло філармонічне тріо у складі: М. В. Полєвський, А. І. Іллєвич (скрипка), Л. Ф. Тимошенко (віолончель). Артисти з успіхом виступали у Харкові та гастролювали по країні. Різноманітний репертуар тріо містив чимало творів композиторів-класиків та романтиків. Нерідко музиканти були першими виконавцями нових опусів, наприклад, *М. Т. Коляда* навіть присвятив їм своє Тріо. З учнів М. В. Полєвського у ХДІМ на каф. загального ф-но довгі роки працювала *Т. О. Іваненко*. Після війни М. В. Полєвський емігрував у США, займався педагогічною та концертною діяльністю у Філадельфії.

За матеріалами О. В. Кононової

ПОЛФЬО́РОВ Яков Якович (13.04.1891, станиця Іллінська Кубан. обл. – 30.09.1966, Харків) – музикознавець, диригент, муз.-суспільний діяч, один з ректорів Харків. муз.-драм. ін-ту.

Навчався в С.-Петербур. консерваторії у В. П. Калафаті, М. О. Соколова, М. О. Штейнберга (композиція), М. М. Черепніна (читання партитур і диригування) (1908–1911), в Одеській конс. по кл. композиції Ф. В. Мироновича і В. І. Малишевського (1915).

На поч. проф. шляху працював диригентом в приватних оперних трупах в Петербурзі та провінц. містах. У 1918 – директор Нар. консерваторії в Ялті і викл. нар. ун-тов в Сімферополі. У 1918–1921 – викл. і проректор з навч. та наук. роботи Одес. консерваторії, диригував в приватних антрепризах. У 1921–1924 – директор 4-го муз. технікуму, викл. Держ. ін-ту муз. науки (рос. «ГИМН») і зам. зав. відділення худож. освіти Відділу нар. освіти в Петрограді. У 1922–1923 – відп. редактор журналу «Еженедельник петроградських гос. акад. театров». Під час перебування в Петрограді дав два концерти з Філармо-

нічним орк. на сцені Великого залу (січ.–лют. 1923).

Від 1924 жив у Харкові. У 1924–1925 – ректор Харків. муз.-драм. ін-ту, в 1925–1926 – інспектор відділення. худож. освіти Наркомосу УСРР, в 1927–1929 – худож. кер. Українського радіомовлення, в 1930–1934 – організатор і зав. муз. відділу бібліотеки ім. В. Г. Короленка. Від 1930 – лектор Харків. філармонії. Автор статей про муз. культуру Радян. України.

Основні праці: Органіка, ч. 1. Підручник з оркестровки. Харків, 1926; V років художньої діяльності Всеукраїнського державного смичкового квартету ім. Ж. Б. Вільома. 1921–1926. Х., 1926; Звукові і музичні елементи в творах укранських прозаїків. Х., 1929; Опера А. К. Вахнянина «Купало». Харьков, 1930; Опера Б. Н. Лятошинского «Золотой обруч». Харьков, 1930; Організація музичних виставок. Харків, 1932; Музичне оформлення XV Жовтня. Харків, 1932; Русская музыка XIX и XX столетий. Библиографический справочник в помощь самообразованию и слушателям. Харьков, 1935.

Літ. : Полферов Яков Яковлевич *// Музыкальная энциклопедия. Москва : Совет. энциклопедия, 1978, т. 4. Стлб. 370–371;* Я. Я. Полферов. Некролог *// Совет. музыка. 1967. № 4*; Полферов, Яков Яковлевич [Электрон. ресурс] *// Национальная историческая энциклопедия / Национальная энциклопедическая служба. URL : http://interpretive.ru/termin/polferov-jakov-jakovlevich.html;* також: *// Большая биографическая энциклопедия. 2009. URL : http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/102583/Полферов.*

ПО́ЛЬСЬКИЙ Ілля Самійлович (18.08.1924, м. Звенигородка Київ., тепер Черкас., обл. – 16.08.2001, Харків) – композитор, музикознавець, етномузиколог, педагог, громад. діяч. Дружина – відома харків. піаністка *Б. Ю. Юхт*. Канд. мистецтвознавства (1978; дис. «Колядні цикли на Україні та в Білорусії», ЛДІТМіК, кер. І. Й. Земцовський). Проф. (1992). Чл. СК СРСР, НСКУ (1951). Чл. президії Харків. відділення Міжнар. асоціації білорусистів. Лауреат респ. конкурсу композиторів (1983). «Людина року» Америк. біогр. ін-ту в номінації «Видатні вчені світу» (1999).

Нагороди: орден Великої Вітчиз. війни II ступеню (1985), медалі «За оборону Ленінграда», «За перемогу над Німеччиною» (1945), «20 років Перемоги» (1965), «50 років Збройних Сил» (1968), «25 років Перемоги» (1970), «100 років з дня народж. В. І. Леніна» (1970), «30 років Перемоги» (1975), «60 років Рад. Армії» (1978), «40 років Перемоги» (1985), «60 років Збройних Сил» (1978), «70 років Збройних Сил» (1988), «50 років Перемоги» (1995), «Ветерану праці», медаль ім. Г. К. Жукова (1998); Почесні знаки 14 Повітряної Армії, Волхов. фронту; Почесні грамоти М-ва культури УРСР, Міністра культури УРСР та Голови Укр. респ. ком. профспілки працівників культури.

Закінч. Харків. муз. уч-ще за спец. «теоретик-музикознавець» (1941, кл. *О. О. Жука*); Харків. військ.-авіац. уч-ще зв'язку за спец. «командир взводу ЗОС» (Коканд, 1943), ХДК (1949; був прийнятий у черв. 1941, відновлений з січня 1946) за спец. «композитор» (перший випускник кл. проф. *Д. Л. Клебанова*) і «теоретик-музикознавець» (кл. проф. *М. Д. Тіца*).

У 1943–1945 воював на Волхов., Карел., Ленінград., 3-му Прибалт. фронтах як командир взводу радіо- та світломаяків і радіопеленгаторів, оперативний черговий штабу 14-ї Повіт-

ряної армії, офіцер резерву Ставки Верх. Головнокомандувача).

Від 1947 до 1962 – педагог іст.-теорет. відділення ХМУ; за сумісництвом – викл. муз.-теорет. дисциплін у ДМШ м. Харкова, Харків. гірничому ін-ті. Від 1962 до кінця життя працював у ХДІК (тепер ХДАК) як викл., з 1966 – ст. викл., з 1972 – в. о. доц., з 1969 по 1977 – зав. каф. теорії музики та ф-но, з 1987 – доц., з 1991 – проф., у 1991–1993 – зав. каф. укр. нар. хору та муз. фольклору. Засновник лаб. фольклору та етнографії Слобід. України.

У різні роки займав посади голови Правління (з 1960) та голови Музфонду Харків. відділ. СКУ, чл. Правління Музфонду УРСР, заст. голови та голови Ревізійної комісії ХВСКУ. Багато років очолював створену за його ініціативою секцію фольклору Харків. відділення СКУ, був кер. Бєлгород. обл. орг. композиторів-аматорів (з 1979), постійно консультував творчі об'єднання композиторів-аматорів Полтави, Донецька, Луцька, Хмельницького, Дубно. Чл. Харків. облради з нових обрядів, чл. худож. ради Комісії з традицій, свят та обрядів Харків. облради нар. депутатів, Харків. облради з питань сім'ї та шлюбу (1981–1985), консультант відділів РАГС Харків. міськвиконкому та Харків. облвиконкому з питань муз. оформлення. Постійно очолював журі різноманіт. мистец. фестивалів та оглядів.

Сфери наук. інтересів – теорія музики, слов'янська етномузикологія (передусім, вивчав зимову календарну обрядовість), муз. культура Харкова. Один з фундаторів сучасної харків. шк. етномузикології, очільник наук. етномузикологічної шк. ХДАК. Ініціатор та організатор багатьох міжнар. і регіон. культур., мистець. і наук. проектів (конференції, конкурси, фестивалі, творчі вечори), серед них – перша за радян. часи всесоюзна наук.-творча конференція, яка відродила з небуття ім'я Г. Хоткевича (Харків, 1988). Учасник численних міжнар., всесоюз., всеукр., наук. конференцій і симпозіумів в Україні, Росії, Білорусі, Молдові.

Автор понад 80 наук. та наук.-метод. праць, серед них біля 40 статей в укр. і зарубіж. (Росія, Білорусія, Молдова) наук. виданнях, 9 підручників, навч. посібники, програми лекц. курсів, метод. розробки, літ.-мемуарні твори.

У композитор. доробку митця – 6 опер, найбільш популярна – «Терем-теремок», що була поставлена на сценах майже усіх опер. театрів колишнього СРСР (понад 35) та стала одним з рекордсменів серед дит. опер за кількістю витриманих спектаклів; 2 балети, 4 симфонії, 9 інструмент. концертів, 5 сюїт, 6 сонат, 2 квартети, 4 вок. цикли, 4 кантати, увертюри та ін. симф., камер., хор., театр. твори. Величезне місце в творчості композитора займає віддзеркалення та авторська інтерпретація семантичної, жанрової і ритмоінтонаційної сфер муз. фольклору (насамперед, календарного), що зумовлено його багаторічною діяльністю вченого-музиколога. Провідними темами творчості є теми крос-культурного діалогу, дружби, що допомагає здолати будьякі випробування, історичної пам'яті, воєнна тема тощо.

Твори: **опери** «Терем-теремок» (1949, лібр. С. Я. Маршака та І. С. Польського за казкою С. Я. Маршака; перша постановка – Харків, 1950, ХАТОБ; клавір вид.: К. : Сов. композитор, 1962; «Семиріччя» (1959, лібр. Н. Чекменьова), «Герої Бре-

сту» (1965, лібр. А. Бачила), «Тихий ліс, або Любимчик» (1968), «Браво, Кравчику!» (1981, лібр. М. Логовінської за мотивами казки братів Грімм), «Не забудьте, люди!» (1991, лібр. В. А. Лукашова); **балети** «Пролісок» (1960, лібр. Б. І. Котлярова); «Червона гвоздика» (1967, лібр. Я. Додіна); **твори для симфонічного оркестру:** 2 сюїти з балету «Пролісок» (1962, 1968), Симфонієта для струн. орк., арфи та ударних (1966; вид.: К. : Муз. Україна, 1969 (партитура); Симфонія № 1 «Зарослий окоп» (1974), Симфонія № 2 «Святкова» (1976), Привітальна увертюра (1975), Симфонія № 3 «Під Ленінградом» (1986, на вір. ленінград. поетів), Симфонія № 4 Ре-мажор (1989); **інструментальні твори:** Концерти **для ф-но** з симф. оркестром № 1 (1947) та № 2 (1982), Концертино (1972) (ін. варіант – для ф-но з оркестром нар. інструментів); **для скрипки** з симф. оркестром – Концерт № 1 (1953), Концерт № 3 для двох скрипок з оркестром (2000); **для віолончелі** з симф. оркестром – Дві п'єси (1947); **для труби** з симф. оркестром – Концерт (1984); **для фагота** з камер. оркестром – Концерт (1974); **для валторни** з симф. оркестром – Концерт (1986), **для гобоя** з камер. оркестром – Концерт (1988); **твори для оркестру нар. інструментів:** Сюїта «Шляхами братерства» (1985; Партит.: К. : Муз. Україна, 1986); для оркестру білоруських нар. інструментів – Сюїта (1962, для Білорус. держ. оркестру нар. інструментів); **для духового оркестру:** Полька (1949), Сюїта (1972); **для хору та симф. оркестру** – Сюїта (1947), поема «Пісня про дружбу» для Білорус. держ. нар. хору (вок.-хореогр. сюїта, сл. П. Горецького, І. Муратова, 1967); **для солістів, хору та оркестру:** «Українська сюїта» (1947, для двох голосів з оркестром), поема «Досвітні огні» (сл. Лесі Українки, 1971), кантата «Брати-сусіди» на сл. В. Бєлова (1982); **камерно-інструментальні ансамблі:** Соната для скрипки та ф-но (1947), Струнний квартет № 1 (1947), Соната для віолончелі та ф-но (1978), «Щедрий вечір». Сюїта для струн. квартету (1988), Струнний квартет № 2 (1990); **для фортепіано:** дитячі п'єси для ф-но (1948), цикл п'єс для дітей (1953, вид.: Детские пьесы для ф-но. М. : Муз., 1958; Б-ка учня-піаніста. К. : Муз. Україна, 1961, 1964; Пьесы для ф-но. М. : Муз., 1960; М. : Муз., 1963, 1964); Соната № 1 (1956), Киргизький цикл (1957), Білоруський цикл (1966); П'єси для ф-но (1965, вид.: К. : Муз. Україна, 1973), П'єси для ф-но (вид.: Пьесы для фортепиано. М. : Муз., 1971); П'єси для ф-но (1978, вид.: К. : Муз. Україна, 1982), Соната № 2 для ф-но (1983), П'єси для ф-но (1974, вид.: Твори композиторів для фортепіано. К. : Муз. Україна, 1984; 1985), Соната № 3 для ф-но (1986), 24 колядки для ф-но (1981–1988, вид.: 24 колядки для фортепіано. К. : Муз. Україна, 1990); **п'єси для скрипки, віолончелі, тромбона; твори для флейти:** Скерцо-сонатина для флейти з ф-но (1985), ряд п'єс; **для домри:** Сюїта для домри з ф-но (1984, вид.: К. : Муз. Україна, 1985), «Білоруська хороводна» (вид.: П'єси укр. композиторів для домри та ф-но. К. : Муз. Україна, 1985), п'єси; **для валторни:** п'єси (1981–1984, вид.: П'єси для валторни. К. : Муз. Україна, 1982, 1984, 1985, 1986); **хорові твори:** Пять хорів a capella на вір. О. С. Пушкіна (1949), «Ми світові мир збережем! (1953, сл. Г. Плоткіна), пісня-гімн «Україно, вічно живи!» (сл. Ю. Герасименка, 1972); хор. поема «Досвітні огні» (сл. Лесі Українки) для хору a capella з солістом (2000); **вок. твори: твори для голосу з ф-но, романси** (зокрема, на вір. О. С. Пушкіна, М. Ю. Лермонтова) (Песни и романсы. М. : Сов. композитор, 1958, 1972), «Свет морозный» (сл. Б. Котлярова // Романсы советских композиторов: Для баса и баритона в сопровождении фортепиано. М., 1974); Два романси на слова П. Тичи-

ни (1989), ін.; **вокальні цикли:** «Трудна любов» (сл. Б. Котлярова, 1962), «Однолюби-солов'ї» (на сл. Ю. Герасименка, 1966), «Сім струн» (сл. Лесі Українки, 1970); «Ветеранська лірика» : вок. цикл (1986), «Кобзареві співи» : вок. цикл на сл. Т. Шевченка (1989), «Музика». Триптих a capella (сл. В. Коротича, 1990), **пісні**, зокрема, цикл солдатських пісень (сл. О. Твардовського, 1948), цикл «Піонерська дружба» (сл. І. Муратова, 1955); «Пісня про Нгуен Ван Чоя» (сл. М. Аронса); **оброб. нар. пісень; театр. музика:** О. Фредро, «Пан Йов'яльський» (1969, ХАДТ ім. Т. Г. Шевченка), до вистав Студ. т-ру Палацу студентів ХПІ; В. Шекспір, «Комедія помилок» (1976), В. Шекспір. «Венеційський купець» (1976), А. Чехов. «Весілля» (1977), М. Себастьян. «Безіменна зірка» (1977), до вистав Харків. театру ляльок (ХДАТЛ): «Козел та баран» (1956,), «Спичка-невеличка» (1965)

Основні праці: Колядные циклы на Украине и в Белоруссии : дис. … канд. искусствоведения : 17.00.02 – Музык. искусство / Ленинград. гос. ин-т театра, музыки и кинематографии. Л., 1977; Про використання традицій колядної обрядності у створенні нових обрядів : учб. посіб. / Харків. держ. ін-т культури. Харків, 1971. 49 с.; Керівникові художньої самодіяльності – про зимові обрядові пісні / Харків. держ. ін-т культури. Харків, 1972. 38 с.; Теория музыки в ракурсе фольклористики : Курс лекций. Ч. 1 / И. С. Польский; В. И. Проценко. Тирасполь, 1990. 155 с.; Теория музыки в ракурсе фольклористики : Курс лекций. Ч. 2. / И. С. Польский; В. И. Проценко. Тирасполь, 1990. 172 с.; Гармония в ракурсе фольклористики : учебник : [в 2 ч.] / И. С. Польский; В. И. Проценко. Тирасполь, 1991. ч. 1. 157 с.; ч. 2. 157 с.; Советы по музыкальному оформлению спектакля : в 2 т. Тирасполь : ТГПУ им. Т. Г. Шевченко, 1999–2000; У пошуках музики до вистави : посібник для вузів культури. Харків : ХДАК, 2000; Волочебные песни в Белоруссии и на Украине // *Проблемы музыкального фольклора народов СССР : Статьи и материалы / Ленинград. гос. ин-т театра, музыки и кинематографии. М., 1973. С. 71–80*; Художні особливості ігрових циклів колядної пісенності на Україні та в Білорусії // *Укр. музикознавство : (Наук.-метод. міжвід. щоріч.) Київ, 1973. Вип. 8. С. 121–145*; Безцінні народні традиції : [Про збереження укр. фольклору] // *Пам'ятники України. Київ, 1978. № 4. С. 11–12*; Народная традиція – основа формирования реалистического музыкального вкуса у молодёжи // *Пути повышения эффективности клубной работы с молодёжью : сб. ст. / Харьков. гос. ин-т культуры. Харьков, 1979. С. 57–63;* Якщо разом узятися : [Захист укр. фольклору] // *Музика. 1979. № 5. С. 22–24*; Традиционный фольклор и эстетическое формирование молодёжи (харьковский опыт) // *Традиционный фольклор в современной художественной жизни (фольклор и фольклоризм) : сб. науч. тр. / Ленинград. гос. ин-т театра, музыки и кинематографии. Л., 1984. С. 97–101*; Специфіка фольклору українсько-російського покордоння // *Культура України : зб. ст. / Харків. держ. ін-т культури. Харків, 1997. Вип. 4. С. 159–166*; Українські історичні пісні / І. С. Польський, В. Й. Проценко // *Пед. вісн. Придністров'я. 1998. № 4. С. 122–128*; Імені Павла Луценка // *Музика. 1999. № 3. С. 10–11*; Харківська державна академія культури як один із центрів вивчення фольклорного процесу на Слобожанщині / І. С. Польський ; В. Осадча // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 1999. Вип. 5. С. 200–206*; Вони знали Луценка // *Павло Кіндратович Луценко і сучасність : зб. матеріалів / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2001. С. 34–37.*

Літ.: Беленко А. Колядная песенность в творчестве И. С. Польского / А. Беленко // *Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали наук. конф. молодих учених, 24–25 квіт. 2007 р. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2007;* Білоцерківський В. Зустрічі в школі-інтернаті / В. Білоцерківський // *Музика. 1975. № 4. С. 9*; Боровик М., Калашник П. Камерно-інструментальні твори / М. Боровик, П. Калашник // *Музика. 1975. № 2. С. 7–8;* Ганзбург Г. Ученый, композитор, педагог / Г. Ганзбург // *Истоки. 2001. № 9. С. 115–127*; Гулеско І. Спогади про митця / І. Гулеско // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2002. Вип. 10. С. 212–217*; Гулеско І. Ірха В. Кафедра хорознавства та хорового диригування ХДАК (до 40-річчя творчої діяльності) / І. Гулеско, В. Ірха // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 1999. С. 191–199*; Калашник П. Героїка у доробку харків'ян / П. Калашник // *Музика. 1985. № 2. С. 7*; Калашник П. Мелодія трьох сестер / П. Калашник // *Музика. 1982. № 6. С. 11–12*; Козак О. Феномен харківського композитора : І. С. Польський / О. Козак // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 35. С. 335–345*; Наш календар [50 років від дня народження І. С. Польського…] // *Музика. 1974. № 4. С. 31*; Некрасова Н. Симфонія-спогад / Н. Некрасова // *Музика. 1975. № 2. С. 10*; Осадча В. І. С. Польський – фундатор кафедри українського народного співу та музичного фольклору / В. М. Осадча // *Харків у контексті світової музичної культури: події та люди : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2008. С. 110–111*; Очеретовська Н. Критерії творчого пошуку / Н. Очеретовська // *Музика. 1976. № 2. С. 3–5*; Польская И. Деятельность И. С. Польского в культурном контексте эпохи / И. Польская // *Харків у контексті світ. муз. культури: події та люди : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2008. С. 75–76*; Польская И. Белорусская музыкальная культура в жизни и творчестве композитора И. С. Польского / И. Польская // *Музычная культура Беларусі і свету ў навуковым асэнсаванні / склад. В. У. Дадзіёмава. Мінск, 2014. С. 140–148. (Навук. пр. Беларус. дзярж. акад. музыкі. Вып. 31. Серыя 1. Беларуская музычная культура)*; Про деякі жанрово-стильові тенденції у фортепіанній творчості харківських композиторів 80–90-х рр. XX ст. / І. І. Польська, [та ін.] // *Культура України : зб. ст. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 1993. С. 117–128*; Ефремова Л. Польский Илья Самойлович / Л. Ефремова // *Музыкальная энциклопедия : [в 6 т.] / гл. ред. Ю. В. Келдыш. М., 1978. Т. 4. С. 384*; Беденко М. Своїм шляхом / М. Беденко // *Культура і життя. 1974. 15 серп.*; Калашник П. Зустріч з композитором / П. Калашник // *Вечірній Харків. 1985. 17 берез.*; Ганзбург Г. Фольклорний пісенник для кожного / Г. Ганзбург // *Слобід. край. 2003. 22 трав.*; Калашник П. Зустріч з композитором / П. Калашник // *Вечірній Харків. 1985. 11 квіт.*; Калашник П. Родом з дитинства / П. Калашник // *Вечірній Харків. 1981. 21 бер.*; Некрасова Н. В расцвете творческих сил [к 50-летию И. С. Польского] / Н. Некрасова // *Красное знамя. 1974. 1 сент.*; Очеретовська Н. На фольклорних засадах / Н. Очеретовська // *Культура і життя. 1981. 5 лют.*; Рудакова С. Неутомимый гений / С. Рудакова // *Слобода. 1999. 22 янв.*

І. І. Польська

ПОЛЯ́Н Ізабелла Мойсеївна (1908–1987) – піаністка, викладач. Закінч. Харків. консерваторію (1931, кл. проф. *А. Л. Лунца)*.

Пройшла великий і цікавий творчий шлях від піаніста оркестру у кінотеатрі «Комінтерн» до в. о. проф. кл. камерного співу і зав. каф. концертмейстер. майстерності. Будучи яскраво обдарованою піаністкою, І. М. Полян все життя присвятила концертмейстер. роботі.

У 1933–34 була солісткою і концертмейстером Всеукр. радіокомітету; у 1934–1936 – солісткою і голов. концертмейстером Харків. обл. радіокомітету. Виступала з гастролерами, що приїздили до Харкова – П. М. Норцовим, Д. Г. Бадрідзе, М. Г. Райським, який виконував вок. твори Люллі й Рамо; пізніше – з А. Ф. Кривченею, А. Івановим, В. Норейка та ін. Від 1936 починає працювати в Харків. консерваторії як концертмейстер, від 1937 – кер. класу камер. співу. Після евакуації за часів Великої Вітчизн. війни в м. Красноярськ, де І. Полян була голов. концертмейстером Об'єднаного Одес. та Дніпропетров. т-рів опери та балету, вона знову веде клас камер. співу на вок. ф-ті ХДК, виховує молодих співаків, активно сприяє їх творчому зростанню і як педагог, і як партнер-акомпаніатор. Від 1964 до 1978 – зав. каф. концертмейстер. майстерності.

Талановитий вчитель і музикант, І. Полян виховала плеяду видатних виконавців камер. вок. музики. Одним з перших її успіхів була підготовка під кер. проф. *П. В. Голубєва* студента вок. ф-ту *Б. Гмирі* та успішний виступ з ним на І Всесоюз. конкурсі вокалістів (1939), де співак став лауреатом ІІ премії. Гру І. Полян високо оцінив у рецензії на заключний концерт лауреатів конкурсу проф. А. А. Гозенпуд. Після конкурсу І. Полян та Б. Гмиря здійснюють велике концертне турне (Москва, Ленінград, Київ, Ростов, Єйськ, Донецьк). Серед величезної кількості її випускників – також нар. артисти *Н. Манойло, Н. Суржина, Г. Ципола, Л. Сергієнко;* засл. артисти – *Б. Жайворонок,* Л. Соляник, *С. Тришин,* Л. Морозова, *А. Резілова.* Навіть після виходу на пенсію (1978) І. Полян продовжувала надавати допомогу молодим музикантам. Виступи її класу завжди вирізнялися високою муз. культурою та глибоким проникненням у стиль виконуваних творів.

ПОНОМАРЬО́В Олександр Сергійович (13.XI.1938, м. Калінін, тепер Тверь – 07.05.2012, Москва) – хоровий диригент. Засл. артист Росії (1984). Лауреат «Премії Москви в галузі літератури і мистецтва» (1994) та федеральної цільової програми «Обдаровані діти» (2002), кавалер Ордена Дружби (2004).

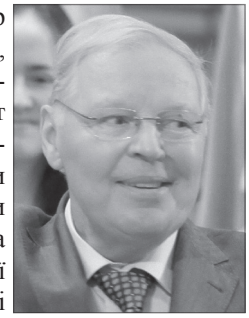

Закінч. Акад. муз. уч-ще при Москов. держ. консерваторії (1966, кл. Є. М. Звєрєвої), заочне відділення ХДК за спец. «хорове диригування» (1971, кл. *З. В. Яковлєвої).*

Від 1965 – засновник, худож. кер. та головний диригент Дитячого хору «Весна», директор хор. шк. «Весна» (Москва), яка від 2013 носить його ім'я. Хор «Весна» під керівництвом О. Пономарьова отримав високі нагороди численних міжнар. конкурсів: ІІ премія (Нант, Франція, 1991); І премія (Дебрецен, Угорщина, 1992, 2004; Тур, Франція, 2002; Ареццо, Італія, 2002; Варна, Болгарія,

2003); Гран-прі (Пауел, Рівер, Канада, 2004; Толоса, Іспанія, 1999 та 2006; Ньїредьгаза, Угорщина, 2010; Мальчезине, Італія, 2012). Звучання хору «Весна» стало еталоном для багатьох хор. колективів і хормейстерів. О. Пономарьов значно розширив рамки репертуару дит. хору, виконуючи переважно класичні і духовні твори, принципово уникаючи піонерських радянських пісень.

Основні праці: **Перекладення та аранжування**, серед них: «Heiligmtesse» Й. Гайдна, «Вечерняя звезда», Р. Шумана, «В ночной тиши» Й. Брамса, «Dir Seele des Weltas» В. А. Моцарта // *Нотная папка хормейстера № 7, частина 2, зошити №№ 2, 3, 6 / Упорядники і редактори Б. І. Куліков, Н. В. Авєріна. М. : Дека-BG, 2009, С. 60–67* та ін.; **серія статей:** «Жизнь детского хора *// Музыка в школе. М. : Просвещение. 1984. № 4, 1989, № 1, 1989, № 2.*

Літ.: Аверина Н. В. Памяти А. С. Пономарева. Чувствовать себя художником... / Н. В. Аверина // *Нотная папка хормейстера № 7, частина 2, тетрадь 1. Составители и редакторы Б. И. Куликов, Н. В. Аверина. М. : Дека-BG, 2013. С. 11–19.*

С. М. Прокопов

ПРИХО́ДЬКО Віра Іванівна (31.08.1946, м. Дружківка Донецької обл. – 8.05.1996, Харків) – піаністка, викладач. Канд. мистецтвознавства (1987, дис. «Проблема исполнительского анализа музыкальной фактуры (на материале фортепианных произведений С. Прокофьева и Д. Шостаковича)», Ленінград). Доц. (1990).

З відзнакою закінчила ХДІМ (1970, кл. проф. *В. Б. Шапіро*) з кваліф. «викладач, концертмейстер». Підвищувала кваліф. у Львів. держ. консерваторії ім. М. В. Лисенка (1975), Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (1978, 1983, 1992), Ленінград. держ. консерваторії ім. М. А. Римського-Корсакова (1987). У 1970–1971 працювала у Полтав. муз. уч-щі, від 1971 – концертмейстер каф. нар. інструментів, від 1973 – викл. каф. загального ф-но ХДІМ ім. І. П. Котляревського.

Виступала з клавірабендами, регулярно брала участь у концертах каф. як солістка й ансамблістка (з *О. В. Кононовою*). До її репертуару входили 32 Варіації Л. ван Бетховена, кілька його сонат, 24 Прелюдії, Фантазія, низка мазурок та ін. твори Ф. Шопена, «Картинки с выставки» М. Мусоргського, ряд етюдів-картин, прелюдій С. Рахманінова та поем О. Скрябіна, Друга соната Д. Шостаковича, Соната В. Золотухіна, опуси О. Тактакішвілі, Ф. Ярулліна.

Систематично виступала на конференціях проф.-викл. складу ХДІМ; є автором наук. публікацій.

Основні праці: Музыкальная фактура и исполнитель : монография. Харьков : Фолио, 1997. 208 с.; Исполнительский анализ фактуры: опыт, задачи, проблемы // *Теория и история музыкального исполнительства : сб. науч. тр. К. : КГК им. П. И. Чайковского, 1989. С. 49–58;* Некоторые вопросы интерпретации фортепианной музыки Чюрлёниса *// Профессиональная направленность инструментального обучения будущих учителей музыки : межвуз. сб. науч. тр. Самара, 1992*; Исполнительский анализ фактуры: новые возможности *// Проблемы взаимодействия музыкальной науки и учебного процесса : сб. науч. материалов для муз. вузов. Харьков, 1995. Вып. 4;* Умение слышать себя: К вопросу исполнительского искуства *// Ф. Мендельсон-Бартольди*

и традиции музыкального профессионализма. сб. научн. трудов. Харьков, 1995. С. 154–161.

Літ.: Кононова Е. В. Об авторе / Е. В. Кононова // *Приходько В. И. Музыкальная фактура и исполнитель. Харків : Фолио, 1997. С. 4–7.*

ПРОХАЧО́В Федір Семенович (1905, Єкатеринодар, тепер Краснодар – 25.06.1949, Львів) – виконавець-флейтист, викладач. Дипломант 1-го ступеня Всесоюз. конкурсу виконавців на духових інструментах (Москва, березень 1941).

Закінчив Першу Харків. держ. муз. проф. школу (1927). У 1927–1930 навчався на дух. відділенні Харків. муз.-драм. ін-ту (кл. флейти проф. *Б. Н. Кричевського*).

Працював солістом оркестру Харків. філармонії (1931–1941). У 1934–1941 –викл. з класу флейти Харків. консерваторії і муз. уч-ща. З грудня 1941 по лютий 1943 працював артистом оркестру Харків. т-ру опери і балету.

З лютого 1943 по серпень 1945 служив у Червоній армії.

У 1945–1949 – соліст оркестру Львів. філармонії; одночасно – викл. з кл. флейти Львів. консерваторії. Серед його учнів – видатний укр. флейтист Дмитро Біда.

Літ.: Богданов В. А. Ф. С. Прохачев (1905–1949). К 110–й годовщине со дня рождения незаслужено забытого украинского мастера игры на флейте // *Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя : зб. наук. пр. Вип. 7 / упоряд. С. Д. Цюлюпа. Рівне : Волинські обереги, 2015. С. 185–201.*

ПРУ́ДНИК Олександр Опанасович (1.10.1933, с. Олексіївка Дніпров. обл. – 5.11.2009, Новосибірськ) – співак (бас-баритон). Проф. (2007). Засл. артист РРФСР (1979). Нар. артист РРФСР (1988). Брат – Володимир Пруднік (1937 р. н.) – засл. артист РРФСР.

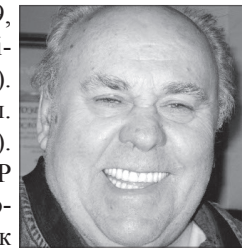

Закінч. ХДК (кл. доц. *О. П. Петрової*). Після закінчення працював солістом-вокалістом у т-рах опери та балету Львова, Баку, Красноярська. В 1971–2002 був провідним солістом Новосибір. держ. акад. т-ру опери та балету, виконав 24 партії, серед яких важливе місце посідала італійська оперна класика. Гастролював в Москві, Ленінграді, Свердловську, Челябінську, Києві, Тбілісі, Ташкенті та ін. містах, а також за кордоном. У 1988–2009 викладав на каф. сольного співу Новосибір. консерваторії, доц. (1993), професор.

Оперні партії: Яго, Ріголетто, Граф ді Луна, Амонасро («Отелло», «Ріголетто», «Трубадур», «Аїда» Дж. Верді), Скарпіа («Тоска» Дж. Пуччіні), Томський, Мазепа («Пікова дама», «Мазепа» П. Чайковського), Князь Ігор і Володимир Галицький («Князь Ігор» О. Бородіна), Демон («Демон» А. Рубінштейна), Борис Годунов і Варлаам, Князь Хованський («Борис Годунов», «Хованщина» М. Мусоргського).

Р

РА́ХЛІН Натан Григорович (28.12.1905/10.01.1906, м. Сновськ Чернігів. обл. – 28.06.1979, Казань, похов. у Києві на Байковому клад.) –

відомий диригент, педагог. Проф. (1946). Лауреат І Всесоюз. конкурсу диригентів (1938, ІІ премія). Засл. артист Укр. РСР (1939). Нар. артист Укр. РСР (1947). Нар. артист СРСР (1948). Нар. артист Татар. АРСР (1972). Лауреат Сталін. премії (1952) за концертно-виконав. діяльність. Нагороджений орденом Леніна, орденом Жовт. Революції, ще одним орденом (?) і медалями, у т. ч. «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.».

З раннього дитинства засвоїв скрипку, грав у клезмер. ансамблі, з 7 років працював музикантом у міському кінотеатрі. На поч. 1920-х служив трубачом-сигналістом в Черв. Армії (бригада Г. Котовського), у 1922–1926 – в дух. оркестрі Вищої військ. шк. в Києві. Опанував мистецтво гри не тільки на трубі, а й на кларнеті, баритоні, тромбоні. Останніми двома інструментами володів досконало, виконуючи складні віртуозні п'єси (у 1926 служив баритоністом в орк. школі зв'язку). За свідоцтвами, Н. Рахлін також був здатен виконати великий симф. твір на звичайній 6-струн. гітарі.

Паралельно (1923–1927) навчався в Київ. консерваторії (кл. скрипки Д. С. Бертьє). В 1930 закінч. Вищий муз.-драм. ін-т ім. М. Лисенка (нині КНУТКіТ ім. І. К. Карпенка-Карого) по кл. диригування О. І. Орлова). У 1931–1935 навчався (заочно) у М. О. Штейнберга в Ленінграді (муз.-теорет. дисципліни і композиція); також відвідував Вищі диригентські курси в Харкові, де вчився у *Г. Б. Адлера*.

У 1932–1934 – диригент першого симф. оркестру Харків. радіокомітету; у 1933–1935 очолював кл. тромбона і студ. духовий оркестр Харків. муз.-драм. ін-ту (згодом – ХДК). Працював також в Куйбишеві (1934–1935), був ініціатором створення, худож. кер. і голов. диригентом симф. орк. Сталін. (нині – Донец.) філармонії (1935–1937). У 1937–1941 та 1946–1962 – голов. диригент Держ. симф. орк. Укр. РСР в Києві. У 1938–1966 (із перервою) викладав у Київ. консерваторії.

У 1941–1945 – голов. диригент Держ. акад. симф. орк. СРСР в Москві. В 1957–1960 – худож. кер. Симф. орк. Москов. філармонії. Працював як запрошений диригент-гастролер із Симф. орк. Ленінград. філармонії, Великим симф. орк. Всесоюз. радіо і Центр. телебачення (тепер – Великий симф. орк. ім. П. Чайковського) та ін.

1966 переїхав у Казань (на запрошення Н. Жиганова), де за його активною участю було створено Держ. симф. оркестр Татарської АРСР, голов. диригентом і худож. кер. якого він був до кінця життя, сформувавши й виховавши колектив та виконавши з ним значну частину світового симф. репертуару. У 1967–1979 – проф. Казан. консерваторії. Серед його учнів – диригент В. Д. Куценко.

Художник яскраво визначеного романтич. напряму, Н. Рахлін підкоряв професіоналів феноменальною пам'яттю, досконалим знанням усіх інструментів оркестру, пластичністю і чіткістю диригент. жесту, силою диригентської волі; захоплював слухачів експресивністю інтерпретацій шедеврів світової

класики. Серед найвищих його досягнень – виконання Дев'ятої симфонії Л. Бетховена, «Фантастичної симфонії» Г. Берліоза, симф. поем Ф. Ліста, Шостої симфонії, «Манфреда», «Франчески да Ріміні» П. Чайковського, симфоній А. Дворжака та ін. Важливе місце належало тв. видатних композиторів радян. періоду: М. Мясковського, Р. Глієра, Ю. Шапоріна, Д. Кабалевського, Т. Хреннікова, Г. Свиридова, В. Мураделі, ін.; укр. авторам, чимало з творів яких вперше були виконані саме під його орудою. Н. Рахлін – перший інтерпретатор Одинадцятої симфонії Д. Шостаковича, Третьої симфонії Б. Лятошинського, «Героїчної увертюри» В. Косенка, багатьох орк. композицій К. Данькевича, Г. Майбороди, В. Гомоляки, Л. Колодуба, Г. Таранова, а також татарських композиторів Н. Жиганова, А. Монасипова, А. Луппова та ін.

Літ.: Рахлин Натан Григорьевич // *Большая Советская Энциклопедия. Т. 21. 3-е изд. М. : Совет. энциклопедия, 1975. С. 509, стб. 1515–16*; Яковлев М. М. Рахлин Натан Григорьевич / М. М. Яковлев // *Музыкальная энциклопедия. Т. 4 / гл. ред. Ю. В. Келдыш. М. : Совет. энциклопедия, 1978. Стб. 545*; Современные дирижеры ; ред. Л. Григорьев, Я. Платек. М. : Совет. композитор, 1969. 345 с.; Юдин Г. Украинские дирижеры / Г. Юдин // *Совет. музыка. 1951. № 8*; Гозенпуд М. Натан Рахлин / М. Гозенпуд // *Там само*; Гений дирижирования Натан Рахлин [Электрон. ресурс] // *В мире музыки. О музыке, авторах и исполнителях. URL : http://vmiremusiki.ru/natan-raxlin.html*.

РЕЗІ́ЛОВА Алла Еммануїлівна (30.05.1935, Нальчик – 23.10.2002, Харків) – співачка, педагог. Засл. артистка України (1976). Проф. (1994). Нагороджена медалями «Ветеран праці», «За трудовое отличие».

Закінч. вок. відділення ХМУ (1956) і Харків. консерваторію (1961, кл. проф. *Т. Я. Веске*).

Відразу по закінченні навчання була прийнята у трупу Харків. оперного т-ру. На його сцені виконала більш 40 партій лірико-драм. сопрано. Гастролювала в багатьох містах України та за її межами. Співала з відомими диригентами (*А. Людмилін*, О. Дімітріаді, В. Кожухарь, В. Руттер, Р. Вартанян, С. Островський, С. Рябов, І. Гамкало, *І. Штейман, А. Калабухін*) та співаками – О. Образцовою, В. Норейко, А. Солов'яненко, Л. Руденко, А. Ведерніковим, В. Третьяком, В. Атлантовим.

Викладацьку діяльність розпочала в Харків. ін-ті культури (1978), від 1981 працювала в ХДІМ ім. І. П. Котляревського на каф. сольного співу, у 1994–2002 очолювала кафедру. Серед її випускників – кандидати мистецтвознавства, доценти каф. сольного співу ХНУМ ім. І. .П. Котляревського, лауреати міжнар. конкурсів *Н. Говорухіна,* Л. Деркач, Н. Полікарпова; лауреат міжнар. конкурсів, зав. каф. акад. співу Дніпр. консерваторії ім. М. Глінки О. Гопка; соліст Дніпр. опер. т-ру О. Мазуренко; лауреат міжнар. конкурсів, солістка Т-ру драм. мистецтва в Москві О. Єрмакова; лауреат міжнар. конкурсів Н. Компанієць (Велика Британія); солістка Харків. обл. філармонії Н. Сидоренко; лауреат нац. конкурсу, викл. муз.-пед. ф-ту ХНПУ ім. Г. Сковороди Л. Давидович.

Оперні партії: Ліза – « Пікова дама» Чайковського, Кума – «Чародійка» Чайковського, Аіда – «Аіда» Верді, Леонора – «Трубадур» Верді, Амелія – « Бал-ма-

скарад» Верді, Єлизавета – «Дон Карлос» Верді, Купава – «Снігуронька» Римського-Корсакова, Горислава – «Руслан і Людмила» Глінки, Сантуцца – «Сільська честь» Масканьї, Джемма – «Овод» Спадавеккіа, Ярославна – «Князь Ігор» Бородіна, Одарка – «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського, Тоска – «Тоска» Пуччіні.

РЕ́ЙЗЕН Марк Осипович (21.06.1895, с. Зайцеве Бахмут. повіту Катеринослав. губ. (тепер – Горлів. р-н Донец. обл.) – 25.11.1992, Москва, похов. на Введен. клад.) – оперний співак (basso-cantante, баритональний бас). Нар. артист СРСР (1937), проф. Лауреат трьох Сталін. премій I ступеня (1941 – за видатні досягнення в обл. театр.-вок. мистецтва, 1949 – за партію Бориса в «Борисі Годунові» М. Мусоргського, 1951 – за партію Досіфея в «Хованщині» М. Мусоргського). Нагороджений двома Георгіївськими хрестами III і IV ступенів (під час I Світової війни служив у Фінлянд. стрілец. полку, двічі поранений), трьома орденами Леніна (1937, 1951, 1976), орденом Труд. Черв. Прапора (1955), орденом Дружби народів (1985).

Після другого поранення й демобілізації в червні 1917 вступив до Харків. технолог. ін-ту. В 1917–1918 навчався співу в Харків. консерваторії у *Ф. Бугамеллі* (воєнні та побутові негаразди завадили навчанню, згодом консультувався з відомим харків. співаком О. Я. Альтшуллером та піаністкою Є. В. Алчевською).

В 1921–1925 – соліст Харків. опер. т-ру. В 1925–1930 – соліст Ленінград. т-ру опери й балету ім. С. Кірова, в 1930–1954 – соліст Великого т-ру в Москві. У роки Великої Вітчизн. війни виступав на фронті перед солдатами, також співав для радян. військових в країнах Схід. Європи у 1945–46. Від 1954 викладав у Муз.-пед. ін-ті ім. Гнесіних. В 1965–1970 – зав. каф. сольного співу Москов. консерваторії.

Артист яскравого драм. обдарування, володар унікального за багатством і красою тембр. відтінків голосу широкого діапазону, М. Рейзен створив галерею високохудожніх образів в операх рос. і зарубіж. композиторів, брав участь у виконанні вок.-симф. творів (Дев'ята симфонія, «Урочиста меса» Л. ван Бетховена, Реквієми В. А. Моцарта, Дж. Верді, ін.), був тонким інтерпретатором камер. музики – романсів М. Глінки, О. Даргомижського, О. Бородіна, С. Рахманінова, Ф. Шуберта, Р. Шумана та ін. (всього більш. 150 тв.). Для М. Рейзена складали пісні відомі радян. композитори – І. Дунаєвський, Д. Покрасс, Т. Хрєнников, ін. Гастролював за кордоном (1929 – в Німеччині, Франції, Великій Британії, Іспанії, Монте-Карло, у 50-ті – Венгрії, Румунії). У 1985, у віці 90 років, виконав партію Грєміна в опері П. Чайковського «Євгеній Онє-

М. О. Рейзен у ролі Досіфея в опері М. Мусоргського «Хованщина»

гін» у Великому театрі СРСР, за що був внесений в книгу рекордів Гіннеса як найстаріший в світі діючий оперний співак.

Оперні партії: Руслан, Фарлаф («Руслан і Людмила» М. Глінки), Мельник («Русалка» О. Даргомыжського), Досіфей («Хованщина» М. Мусоргського), Сусанін («Іван Сусанін» М. Глинки), Варяжський гість («Садко» М. Римського-Корсакова), Борис, Пімен («Борис Годунов» М. Мусоргського), Гремін («Євгеній Онегін» П. Чайковського), Томський («Пікова дама» П. Чайковського), Мефістофель («Фауст» Ш. Гуно), Кончак, Галицький («Князь Ігор» О. Бородіна), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Дж Россіні), Сальєрі («Моцарт і Сальєрі» М. Римського-Корсакова,) Іван Грозний («Псковитянка» М. Римського-Корсакова), Разін («Стенька Разін» С. Бершадського), Олоферн («Юдит» О. Серова), ін.

Фільмографія: «Большой концерт» (1951), «Алеко» (1953), «Хованщина» (1959).

Літ.: Львов М. Марк Осипович Рейзен / М. Львов // *Совет. музыка. 1951. № 5. С. 44–46;* К 70-летию М. О. Рейзена // *Совет. музыка. 1965. № 7. С. 89–99*; Зарубин В. Марк Рейзен / В. Зарубин // *Музыкальная жизнь. 1974. № 13*; Зарубин В. И. Рейзен Марк Осипович / В. И. Зарубин // *Музыкальная энциклопедия. Т. 4 / глав. ред. Ю. В. Келдыш. М. : Совет. энциклопедия, 1978. Стб. 588;* Рейзен Марк Осипович [Электрон. ресурс] // *Кино-Театр.РУ. URL : http://kino-teatr.ru/teatr/acter/m/sov/249393/bio/*; Рублов Б. Великий бас двадцатого столетия Марк Рейзен : очерк-исследование [Электрон. ресурс] / Борис Рублов // *Семь искусств : журнал / ред. Евг. Беркович. 2013. № 6(43), июнь. URL : http://7iskusstv.com/2013/Nomer6/Rubenchik1.php.*

РЕШЕ́ТНІКОВ Леонід Борисович (1933, Ростов-на-Дону – 1997, Харків) – музикознавець, педагог. Канд. мистецтвознавства (1991, дис. «Про форму строфи і періоду в фортепіанних сонатах віденських класиків», кер. – д-р мистецтвознавства, проф. М. М. Гордійчук). Доц. (1992).

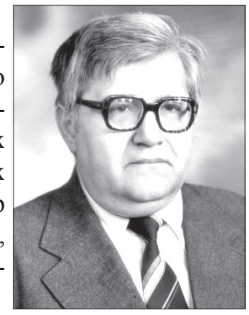

Навчався на енергомашинобуд. ф-ті Харків. політех. ін-ту (1951–52), згодом – на теорет.-композитор. ф-ті Харків. консерваторії по кл. *М. Д. Тіца* (1953–1958).

У 1958–1960 працював викладачем муз.-теорет. дисциплін в Тернопіл. муз. уч-щі. Від 1960 – викл. каф. теорії музики і композиції в Харків. консерваторії, від 1987 (після відокремлення кафедри композиції від каф. теорії музики) – викл. муз.-теорет. дисциплін на каф. композиції, за сумісництвом – на каф. теорії музики ХДІМ ім. І. П. Котляревського; також викладав у ХССМШ-і.

Пед. стиль Л. Б. Решетнікова вирізняли широка ерудиція в сфері мистецтв і культури, глибокий професіоналізм в галузі гармонії, поліфонії, сольфеджіо, аналізу муз. творів, які здобули йому високий авторитет, пошану й любов колег і студентів-теоретиків, для яких він, зокрема, читав цікавий авторський курс поліфонії.

Л. Б. Решетніков приділяв велику увагу комплекс. вихованню музикантів, зокрема, розвитку поліфоніч. слуху, створивши (у співавторстві з П. П. Калашником) збірник диктантів, які активно використовуються в навч. процесі й сьогодні. Серед його вихованців – більше 30 фахівців, які займають гідне місце в сучасній муз. практиці та освіті – д-р мистецтвознавства, проф. *Н. О. Супрун-Яремко*, В. М. Горський, В. А. Гортиков, канд.

мистецтвознавства, доц., докторант О. М. Александрова (Верба), ін.

Основні праці: 300 озвученных трехголосных полифонических диктантов : Метод. рек. по курсу сольфеджио для студ. и учащихся учеб. заведений искусства и культуры / Авт.-сост. П. Калашник, Л. Решетников ; ред. Л. Московченко; Аннот. авт. Киев, 1982. 137 с.

Літ. : Верба О. Л. Б. Решетніков – Музикант, Вчений, Педагог / О. Л. Верба // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Мистецтво та освіта сьогодення. До 135-річчя музичної професійної освіти на Слобожанщині : зб. наук. пр. Харків, 2006. Вип. 18.*

Н. Л. Очеретовська

РИБА́ЛЬЧЕНКО Всеволод Петрович (23.08.1904, Харків – 2.11.1988, Київ) – композитор, педагог. Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т (1931, кл. композиції *С. С. Богатирьова*). У 1931–1934 – викл. муз.-теорет. дисциплін Харків. муз.-театр. технікуму. Від 1944 жив у Києві.

Автор кількох опер, симф. поем, сюїт, романсів, музики до кінофільмів, йому належить редакція і інструментування творів Г Верьовки, В. Косенка, М. Лисенка, М. Кропивницького. У своїй творчості часто звертався до укр. історії та фольклору (спільно з *Ю. Мейтусом* і *М. Тіцем* написав оперу «Гайдамаки», 1941, симф. повість в 6 частинах «Слово о полку Ігоревім», 1968, Перша сюїта на осн. укр. нар. пісень для сімф. орк. та ін.). Його творчість в обл. малих форм, зокрема, низка романсів на вір. Г. Сковороди, Т. Шевченка, М. Рильського, В. Сосюри, М. Лермонтова, С. Єсеніна, О. Блока, В. Маяковського, Є. Євтушенка та ін. свого здобула високу оцінку муз. критики.

Тв.: **опери** – «Перекоп» (1939), «Гайдамаки» за поемою Т. Шевченка, 1940–1941 (обидві у співавт. з Ю. Мейтусом і М. Тіцем); **для симф. орк.** – сюїти: I (на основі укр. нар. тем, 1929), II («Молодіжна», 1957), «Святковий марш» (1951), увертюри «Партизани» (1959), «Весела» (1964), «Святкова» (1969); «Святково-тріумфальна поема» (1960), Симф. повість «Слово о полку Ігоревім», (1968), Фантазія на дві укр. нар. теми (1970), «Космічна поема» (1971), поема «Посвята Юрію Гагаріну» (1974); **для 3 тромбонів** – Скерцо (1971); **для труби і ф-п.** – Концертна п'єса (1976); **для голосу і ф-п.** – цикли на сл. С. Єсеніна (5 романсів, 1958), О. Блока (5 романсів, 1959), В. Маяковського (10 романсів, 1960), Т. Шевченка (6 романсів, 1966), Є. Євтушенка (8 романсів, 1972), романси на сл. М. Лермонтова, Г. Сковороди, В. Брюсова, В. Сосюри та ін.; пісні на сл. С. Щипачева, Д. Луценка, В. Грінчака, ін.; **ред. та інструментування** творів М. Лисенка, В. Косенка, М. Кропивницького, Г. Верьовки; **музика до к/ф** – «Ночний візник», сценарій М. Заца (1929, у співавт. з Ю. Мейтусом, ВУФКУ, Одеса); «Сімнадцятирічні», за сценарієм К. Ісаєва (1940, у співавт. з Ю. Мейтусом, Одес. кіностудія); «Наймичка» Фільм-опера за мотивами опери М. Вериківського за однойменною поемою Т. Шевченка (1964, Київ кіностудія ім. О. Довженка).

Літ.: Рыбальченко Всеволод Петрович // Музыкальная энциклопедия. Т. 4. / глав. ред. Ю. В. Келдыш. М. : Совет. энциклопедия, 1978. Стб. 801–802; Рыбальченко Всеволод Петрович // *Театральная энциклопедия. Т. 4 / глав. ред. П. А. Марков. М. : Совет. энциклопедия, 1965. 1152 стб.*; Рыбальченко Всеволод Петрович [Электрон. ресурс] // *Uchebniki online. URL : https://uchebnikionline.com/kulturologia/providniki_duhovnosti_v_ukrayini_-_kuras_if/ribalchenko_vsevolod_petrovich.htm*; Всеволод Рыбальченко [Электрон.

ресурс] // *Кино-Театр.РУ. URL : http:// www URL :.kino-teatr.ru/kino/composer/ sov/43202/forum/#s1547438.*

РИ́ВІНА Ірина Анатоліївна (31.05.1938, Харків – 18.08.2014, там само) – режисер. Донька засл. діяч мистецтв України *Тамари Яківни Веске* – відомого педагогу з вокалу, проф. ХДІМ ім. І. П. Котляревського.

Закінч. реж. ф-т ХДІМ (1967, кл. проф. *О. Б. Скибневського*).

Від 1967 – асистент, 1970 – викл., 1973 – ст. викл., 1983 – на посаді доц. каф. оперної підготовки ХДІМ ім. І. П. Котляревського.

За 47 років роботи в оперній студії Харків. ін-ту мистецтв поставила 22 вистави; викладала дисципліни «Основи акторської майстерності» та «Оперний клас». Найбільш яскраві постановки режисера – «Богема» Дж. Пуччіні (1971), «Весілля Фігаро» В. А. Моцарта (1998), «Зорі тут тихі» К. Молчанова (1980), «Любов до трьох помаранчів» С. Прокоф'єва (1989). На огляді творчих колективів ВНЗ мистецтва та культури України опера «Зорі тут тихі» К. Молчанова була відзначена Дипломом М-ва культури.

Виключна музикальність та винахідливість відрізняє всі постановчі рішення І. Ривіної. Відчуття стилю, розвинута уява стали запорукою найуспішнішої роботи її в студії як постановника спектаклів та вихователя творчої молоді. Кваліфікацію оперного співака під керівництвом І. Ривіної здобули багато відомих нині артистів – нар. артистка СРСР *Г. Ципола*, засл. артисти України О. Соболєва, *В. Журавльов, В. Верестніков* і багато інших.

Осн. публікації: Кафедра сольного пения // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 225–246;* Введение в дисциплину «оперный класс» : метод. рек. для самост. работы студенов вок. ф-та. Харьков, 1995. 17 с.

Літ.: Кучер Л. И. Кафедра оперной подготовки / Л. И. Кучер // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 254–255;* Кучер Л. І. Українські оперні студії: історія та сучасність : навч. посіб. для студ. вок. ф-тів муз. ВУЗів / Л. І. Кучер. Харків : Торсінг, 2002. С. 132–133.

Л. І. Кучер

РИ́КОВ Григорій Костянтинович (1898–1955) – кларнетист-виконавець, викладач.

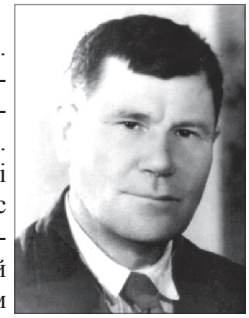

Закінч. Харків. муз. уч-ще (1915, кл. кларнета *Г. А. Гека*). Працював в оркестрі Харків. опер. т-ру. Наприкінці 1930-х також вів клас кларнету в Харків. консерваторії. Чудовий професіонал з широким спектром технічних і художніх можливостей, Г. Риков активно використовував в своїй пед. практиці метод показу, приділяючи багато уваги постановці амбушюра. Також вимагав від учнів свідомого ставлення до художньої сторони виконання від самого початку вивчення муз. твору. Серед учнів Г. К. Рикова – відомий композитор, нар. артист України, академік, проф. НМАУ ім. П. І. Чайковського Л. Колодуб (який стверджує, що саме Г. Риков зробив його музикантом), В. Іванов, В. Коломиченко, А. Олійник, А. Шевчук, А. Сиромуков, канд. мистецтвознавства, проф. ХДІМ *П. Калашник.*

Літ.: Богданов В. О. Школа виконавської майстерності: кафедра оркестрових

духових інструментів // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х., 2007. С. 88–89.*

В. О. Богданов

РО́ЗАНОВ Віктор Петрович (17.09.1926, м. Дебальцеве, нині – Донец. обл. – 14.09.2001) – співак, ліричний тенор. Засл. артист РРФСР (28.11.1973). Нар. артист РРФСР (17.01.1979). Учасник Великої Вітчизн. війни, після неї ще деякий час служив у армії, одночасно навчаючись у вечірній муз. школі. Закінч. Харків. консерваторію (1958). Відтоді – соліст опер. т-рів Новосибирська, Харкова, Воронежа. У 1963–1988 – актор Магадан. обл. муз.-драм. т-ру ім. Горького. У 1998 переїхав в м. Оснабрюк в Нижній Саксонії (Osnabrück, Niedersachsen).

Виконані партії: Лєнський («Євгеній Онєгін» П. Чайковського, Володимир Игорвич («Князь Ігор» О. Бородіна), Юродивий («Борис Годунов» М. Мусоргського), Герцог («Ріголетто» Дж. Верді), Альфред («Травіата» Дж. Верді); Альмавіва («Севильський цирульник» Дж. Россіні), Фауст («Фауст» Ш. Гуно); Серьожа Брузжак («Павка Корчагін» Н. Юхновської), Люченціо («Приборкання непокірної» В. Шебаліна), Едвін, Рауль, Містер Ікс, Раджамі («Сільва», «Фіалка Монмартру», «Принцеса цирку», «Баядера» І. Кальмана), Альфред, Генріх Айзенштайн («Летюча миша» І. Штрауса), Джім («Роз-Марі» Г. Стотхарта і Р. Фримля), Андрій Туманський («Холопка» М. Стрельникова), Аверін («Севастопольский вальс» К. Листова), Кім Лісовий («Потрібна героїня» В. Баснера).

Джерело: Розанов Виктор Петрович [Электрон. ресурс] // *Кино-Театр. РУ. URL : http://www.kino-teatr.ru/teatr/acter/m/sov/348672/bio/.*

РОСЛАВЕ́ЦЬ Микола Андрійович (4.01. 1881, Сурож Чернігів. губ. – 23.08.1944, Москва) – композитор, музикознавець, скрипаль, педагог. Чл. АСМ (Асоціація сучасної музики).

Вчився у музичних класах А. Абази (1890-ті). У 1902–1912 – в Москов. консерваторії (кл. І. Гржималі – скрипка, С. Василенко – композиція, М. Іполітов-Іванов, О. Ільїнський – контрапункт, фуга, муз. форма).

Ректор Харків. муз.-драм. ін-ту. з сер. жовт. 1922 до 1.01.1923. У 1931–1933 – працював у Ташкент. муз. театрі. Від кінця 1920-х через травлю з боку представників РАПМ не мав постійного місця роботи.

Свого часу твори М. Рославця оцінювалися настільки ж високо, як і музика С. Прокоф'єва або Д. Шостаковича. Найцікавішим композитором XX ст. вважав його І. Стравінський. В основі «нової системи організації звуку» – оригінальної композитор. техніки М. Рославця – т. зв. «синтетичний акорд», що є вихідним елементом побудови як вертикалі, так і горизонталі, внаслідок чого класична тональність в його творах змінюється на своєрідну серійність. Поряд із творцем додекафонії А. Шенбергом, М. Рославець знаходиться біля витоків композитор. техніки XX ст. Його «синтетакорди» займають проміжне положення між «основним акордом»

О. Скрябіна та серією нововіденців. Новаторство у сфері муз. мови поставило М. Рославця в один ряд із видатними першовідкривачами у ін. видах мистецтва – В. Кандінським, В. Хлєбніковим, К. Малевичем, В. Маяковським. Однак спроби директивного керування «музикою для трудящих мас», що наприкінці 20-х переросли у відкрите переслідування інакодумців, фатальним чином вплинули й на долю М. Рославця, чию творчість було об'явлено «продуктом гниения буржуазного общества», а самого композитора від 1929 переведено до категорії «ворогів народу».

Основні твори: Симфонія c-moll (1910-ті), Kompositor International (Mainz) 51585; «В часы Новолуния», симф. поема (близ. 1912–1913), SCHOTT ED 8107; «Небо і Земля», містерія за Байроном (1912); Струнний квартет № 1 (1913), SCHOTT ED 8126; Соната для скрипки та ф-но № 1 (1913); Три етюди для ф-но (1914), SCHOTT ED 7907; Соната для ф-но № 1 (1914), SCHOTT ED 7941; Соната для ф-но № 2 (1916), SCHOTT ED 8391; Соната для скрипки та ф-но № 2 (1917), SCHOTT ED 8043; П'ять прелюдій для ф-но (1919–1922), SCHOTT ED 7907; Струнний квартет № 3 (1920), SCHOTT ED 8127; Фортепіанне тріо № 2 (1920), SCHOTT ED 8059; Соната для скрипки та ф-но № 4 (1920), SCHOTT ED 8044; Фортепіанне тріо № 3 (1921), SCHOTT ED 8035; Соната для влч та ф-но № 1 (1921), SCHOTT ED 8038; «Человек и море», симф. поема за Бодлером (1921); втрачена; «Раздумье», для влч та ф-но (1921); Симфонія в 4-х частинах (імовірно, Симфонія № 1) (1922); фрагменти партитури; Соната для влч та ф-но № 2 (1922), SCHOTT ED 8039; Соната для ф-но № 5 (1923), SCHOTT ED 8392; Концерт для скрипки з орк. № 1 (1925), SCHOTT ED 7823 (партитура), SCHOTT ED 7824 (клавир); Камерна симфонія (незакінчена, 1926); Соната для альта та ф-но № 1 (1926), SCHOTT ED 8177; «Октябрь», кантата (1927); Фортепіанне тріо № 4 (1927), SCHOTT ED 8036; Соната для скрипки та ф-но № 6 (прибл., 1930-ті), SCHOTT ED 8431; Соната для альта і ф-но № 2 (1930-ті); SCHOTT ED 8178; «Пахта» (Хлопок), балет-пантоміма (1931–1932); «Узбекістан», симф. поема (1932); збереглися фрагменти; Камерна симфонія для 18 виконавців (в 4 частинах, 1934–1935), Kompositor International (Mainz) 51581; Концерт для скрипки з орк. № 2 (1936), Kompositor International (Mainz) 52700; Струнний квартет № 5 (1941), SCHOTT ED 8128; 24 прелюдії для скрипки та ф-но (1941–1942); SCHOTT ED 7940.

Основні праці: А. М. Абаза *// Музыка, 1915, № 208, С. 70–71;* Дружественный ответ Арс. Авраамову *// Музыка, 1915, № 219, С. 256–257;* «Лунный Пьеро» Арнольда Шёнберга *// «К новым берегам», 1923, № 3, С. 28–33; нем. пер., введение и комментарии М. Лобановой: «Dissonanz» 61 (1999), С. 22–27*; Ник. А. Рославец о себе и своём творчестве // *Современная музыка, 1924, № 5, С. 132–138; нем. пер.: Gojowy D. Neue sowjetische Musik der 20er Jahre. Laaber 1980, S. 395–400;* Где русские композиторы? *// Вестник работников искусств, 1925, № 4, С. 2–3; нем. пер. и комментарии М. Лобановой : «Dissonanz» 52 (1997), S. 12f.*; О псевдо-пролетарской музыке *// На путях искусства. М., 1926, С. 180–192; нем. пер. и коммент. М. Лобановой: «Dissonanz» 49 (1996), S. 4–10*; Назад к Бетховену *// Рабис, 1927, № 49 (91), С. 3–4; нем. пер. и комментарии М. Лобановой : «Dissonanz» 49 (1996), S. 4–10*; Советская музыка *// Рабис, 1927, № 43 (85), С. 7–8;* Организатор звука [Письмо Н. А. Рославца от 28 дек. 1924 г. Ювеналу Славинскому]. Публ. и коммент. М. Лобановой *// Музыкальная газета», 1990, № 6 (20), с. 4*.

Літ. Авраамов А. Дружественное открытое письмо композитору Н. Рославцу / А. Авраамов *// Музыка, 1915, № 215, С. 192;* Браудо Е. «Организатор звуков». Н. Рославец / Е. Браудо *// Вестник работников искусств, 1925, № 12, С. 14;* Сабанеев Л. Русские композиторы. II. Н. Рославец / Л. Сабанев *// Парижский вестник. 1926. 31 мар.;* Калтат Л. О подлинно-буржуазной идеологии гр. Рославца / Л. Калтат *// Музыкальное образование, 1927, № 3/4, С. 32–43; нем. (сокращ.) пер.: Gojowy D. Neue sowjetische Musik der 20er Jahre. Laaber 1980, S. 377–388*; Белый В. «Левая» фраза о музыкальной реакции (по поводу статьи Н. Рославца «Назад к Бетховену») / В. Белый *// Музыкальное образование, 1928, № 1, С. 43–47; нем. пер.: Gojowy D. Neue sowjetische Musik der 20er Jahre. Laaber 1980, S. 371–376*; Мясковский Н. Собрание материалов в двух томах *// Н. Мясковский, Т. 2. М. 1964;* Каратыгин В. Избранные статьи / В. Каратыгин. Л., 1965; История музыки народов СССР, т. 1. М. 1970; Лобанова М. Найденные рукописи Н. Рославца / М. Лобанова *// Советская музыка, 1989, № 10, С. 32;* Лобанова М. О наследии и научной добросовестности / М. Лобанова *// Советская музыка, 1990, № 10, С. 113–116;* Лобанова М. Почти детективная история/ М. Лобанова *// Музыкальная газета, 1990, № 4 (18), С. 8 (передрук. в «Российской музыкальной газете», 1990, № 5, С. 4;* Лобанова М. Страсти по Николаю Рославцу / М. Лобанова *// Российская музыкальная газета, 2002, № 10, С. 7;* Лобанова М. Николай Андреевич Рославец и культура его времени / М. Лобанова. СПб. : Петроглиф, 2011. 352 с.; Gojowy D. N. A. Roslavec, ein früher Zwölftonkomponist *// Die Musikforschung. 22 (1969), S. 22–38*; Gojowy D. Sowjetische Avantgardisten *// Musik und Bildung, 1969, S. 537–542*; Slonimsky N. Music since 1900. 4th edition. N.Y., 1971; Gojowy D. Neue sowjetische Musik der 20er Jahre. Laaber 1980; Lobanova M. L'eredità die N. A. R. ne campo della teoria musicale *// «Musica/Realtà» 12 (1983), P. 41–64; венг. пер.: Magyar Zene, 1987, № 3, 230–243;* Wehrmeyer A. Studien zum russischen Musikdenken um 1920. Frankfurt/Main usw.: Peter Lang, 1991, S. 139ff; Gojowy D. Sinowi Borissowitsch im Keller entdeckt. Sowjetische Musikwissenschaft in der Perestrojka *// Das Orchester. 39 (1991), H. 11, S. 1224;* Gojowy D. Wiederentdeckte Vergangenheit. Die russisch-sowjetische Avantgarde der 10er und 20er Jahre rehabilitiert? *// Neue Musik im politischen Wandel. Veröffentlichungen des Darmstädter Instituts für Neue Musik und musikalische Erziehung, Bd. 32. Mainz 1991, S. 9–22;* Internationale Musik-Festivals Heidelberg 1991 und 1992. Russische Avantgarde. Musikavantgarde im Osten Europas. Dokumentation – Kongressbericht. Heidelberg, 1992; McKnight Ch. Nikolaj Roslavets. Diss. Cornell Univ., Ithaca/N.Y., 1994; Lobanova M. Nikolaj Roslawez. Biographie eines Künstlers – Legende, Lüge, Wahrheit *// Visionen und Aufbrüche. Zur Krise der modernen Musik 1908–1933. Hrsg. von W. Gruhn u.a. Kassel 1994, S. 45-62;* Lobanova M. Der Fall Nikolaj Roslawez *// Die Neue Zeitschrift für Musik. 1995, Nr. 1; S. 40–43;* Lobanova M. Nikolaj Roslavetz – Ein Schicksal unter der Diktatur *// Verfemte Musik. Komponisten in den Diktaturen unseres Jahrhunderts. Dokumentation des Kolloquiums vom 9–12 Januar 1993 in Dresden. Hrsg. von J. Braun, H. T. Hoffmann und V. Karbusicky. Frankfurt/Main usw. : Peter Lang, 1995, S. 159–176; 2. Auflage: 1998*; Lobanova M. Nikolaj Andreevič Roslavec und die Kultur seiner Zeit. Mit einem Vorwort von György Ligeti. Frankfurt/Main usw. : Peter Lang, 1997; Hust Chr. Tonalitätskonstruktion in den Klaviersonaten von N. A. Roslavec *// Die Musikforschung. 54 (2001), S. 429–437;* Lobanova M. Das neue System der Tonorganisation von Nikolaj Andreevič Roslavec *//*

Die Musikforschung. 54 (2001), S. 400–428; Lobanova M. Mystiker • Magier • Theosoph • Theurg: Alexander Skrjabin und seine Zeit. Hamburg 2004, S. 189–232; Lobanova M. Nicolaj Roslavec und sein tragisches Erbe // *Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa. Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Universität Leipzig, H. 10. Leipzig 2005, S. 241–272;* Gojowy D. Musikstunden. Beobachtungen, Verfolgungen und Chroniken neuer Tonkunst. Köln, 2008.

Л. В. Русакова, Я. О. Сердюк

РУДЕ́НКО Володимир Іванович (27.08.1938, Ворошиловград, нині Луганськ – 28.02.2010, Москва) – скрипаль, педагог, методист, музикознавець, текстолог, дослідник, науковець, громад. діяч. Лауреат премії фонду «Русское исполнительское искусство» в межах спец. преміальної програми «Золотой талант» за 2006–2007 н. р. Сестра – *Ніна Іванівна Руденко* (1947 р. н.) – піаністка, педагог, науковець.

Закінч. ХССМШ-і по кл. скрипки проф. *А. А. Лещинського* (1962), виконавську аспірантуру Київ. консерваторії під кер. проф. О. Г. Манілова (1965). Від 1965 працював у Харків. консерваторії. У 1969–1971 працював у Астрахан. держ. консерваторії на посаді доц. і зав. оркестр. кафедри

Навчаючись у аспірантурі Москов. держ. консерваторії ім. П. Чайковського, проводив дослідження за темою «Мистецтво скрипкової транскрипції – історія, теорія, методика, перекладання, інтерпретація». Цим питанням присвячена і його канд. дисертація «Історія скрипкової транскрипції» (наук. кер. Л. С. Гінзбург).

Від 1971 до кінця життя В. Руденко працював у Держ. Центр. музеї муз. культури ім. М. Глінки (ГММК) на посаді зав. філіалом «Музей-квартира М. С. Голованова» (творча лабораторія диригент. майстерності). Проводив екскурсії про життя та творчість диригентів, тісно співробітничав з Музеєм А. В. Неждановой. Розробив програму семінару з методики лекц. роботи та читав лекції для екскурсоводів та лекторів. Підготував низьку цікавих концертів за участю відомих виконавців та багато вітчизн. та закордон. виставок. Спільно з каф. військових диригентів Москов. консерваторії розробив програму постійно діючого семінару для студентства, який проводили відомі диригенти. Для слухачів абонементу Центр. музею читав лекції циклу «Три століття скрипкової музики».

Разом зі співробітниками відділу підготував та опублікував книгу «Н. С. Голованов. Литературное наследие. Переписка, воспоминания современников» (М., 1982). Пізніше вийшли в світ його книги «В. И. Сук» (М., 1984) та «Мастер волшебного звона» (про К. К. Сараджева у співробітництві з А. І. Цвєтаєвою та М. К. Сараджевим) (М., 1986, 1988), монографія про видатного співака П. І. Цесевича. Брав участь у створенні тематично-бібліогр. вказівника творів П. Чайковського (перше видання: М., 2003).

Протягом багатьох років співробітничав з журн. «Советская музыка» «Музыкальная жизнь» (критик-оглядач концерт. життя, творчі портрети), брав активну участь у роботі вид-в «Музыка», «Советский композитор», фірми «Мелодия», створював матеріали для «Советской энциклопедии» та був відп. редактором муз. газети

«Ключ» струнно-смичкової пед. асоціації (ССПА, м. Твер) (1993–1997).

Автор більш ніж 200 публікацій в різних галузях муз. культури (наука, історія, педагогіка, методика, музикознавство, текстологія). Більша частина доробку В. Руденка складає книгу «Избранные статьи» (СПб., 2016). Неодноразово брав участь у журі всерос. та регіон. конкурсів молодих виконавців (з 1986): ім. Андрія Корсакова, ім. М. Ерденка (Бєлгород, Старий Оскол), ім. Леопольда та Мстислава Ростроповичів (Оренбург), конкурс виконав. молоді Північ. Заходу Росії (Вологда), ім. М. М. Іполітова-Іванова (Москва).

Працював у Прес-центрі оргкомітета Міжнар. конкурсу ім. П. Чайковського (1974–1994).

Пед. діяльність почав 1963, викладав в муз. закладах Києва, Харкова, Астрахані, Москви. Працював у Держ. муз.-пед. ін-ті ім. М. Іполітова-Іванова (1987–2001), РАМ ім. Гнесіних (1993–2002), Москов. консерваторії (1994–2002), Держ. класич. акад. Майміоніда (2003–2007) та Москов. держ. ін-ті музики ім. А. Шнітке (1998–2010). Читав лекції з методики викладання гри на скрипці, історії та теорії виконав. мистецтва, проводив консультації з пед. практики студентів, керував створенням диплом. робіт. Регулярно проводив семінари та майстер-класи в методцентрах та навч. закладах Москви, Києва, Харкова, Астрахані, Бєлгорода, Ниж. Новгорода, Твері та ін.

Н. І. Руденко

С

САГА́ЛОВ Леонід Григорович (1910, Харків, 17.12.1940, Москва) – відомий піаніст, педагог. Лауреат II Міжнар. конкурсу Ф. Шопена (1932, Варшава, VI премія) та II Всеукр. конкурсу піаністів (Харків, 1931, III премія, поділив із *Б. О. Скловським)*. Проф. (1939).

Один з перших укр. лауреатів міжнар. рівня, музикант, який підкоряв слухачів масштабом свого обдарування. «Як тільки Л. Сагалов сів до роялю, після перших же тактів стало ясно, що… не дивлячись на його юний вік, ми маємо справу з видатною музичною особистістю», – відзначала тогочасна варшавська преса [цит по.: Коган П. Вместе с музыкантами. М. : Сов. композитор, 1986. С. 142]. Почав грати на ф-но з раннього дитинства, по закінченні муз. школи вступив до Харків. Муз.-драм. ін-ту, який закінчив з відзнакою (1930, кл. проф. *П. К. Луценка*; ймовірно, навчався також у М. В. Полєвського). Від 1933 викладав на каф. спеціального ф-но Муздраміна (згодом Харків. консерваторії). Входив до складу Ради Харків. консерваторії (1939).

СОВЕТ ХАРЬКОВСКОЙ КОНСЕРВАТОРИИ

Комитет по делам искусств при СНК СССР утвердил состав совета Харьковской государственной консерватории.

В состав совета вошли: директор консерватории Н. Р. Дьяконская, зам. директора проф. С. С. Богатырев, помощник директора доцент М. С. Хлановский и Е. А. Леонтьева, деканы факультетов — проф. В. М. Гольдфельд и доценты А. Л. Луиц и П. В. Голубов, заведующие кафедрами — проф. Л. Н. Фавенштиль, доценты Л. Г. Сагалов и В. А. Комаренко, и. о. доцента Г. С. Гарман и В. С. Тольба, зав. кафедрой социально-экономических дисциплин парторг консерватории Л. Г. Стрельцов, а также профессор кафедры сольного пения З. В. Малютина, руководитель оперного класса доцент И. Н. Вейсенберг, зав. библиотекой З. В. Сенчишкина, представитель месткома А. М. Сироткин и секретарь комитета ВЛКСМ т. Польская.

У 1940 виїхав до Москви, де того ж року пішов з життя.

Після конкурсу ім. Ф. Шопена з успіхом виступав у Варшаві, Кракові, Лодзі,

запрошувався до ін. європ. країн. З поверненням на батьківщину постійно гастролював у складі відомої концерт. організації «ГААНИС» (Держ. акад. ансамблі і солісти), з якою співпрацював від моменту її заснування у Харкові (1931) Наркоматом освіти України як альтернативи москов. філармонічним установам (до неї входили Є. та Е. Гілельси, *А. Лещинський*, Д. Ойстрах, *В. Топілін*, Н. Перельман , А. Луфер, З. Лодій, А. Доліво та ін.). Гастролі відбувалися у Києві, Москві, Ленінграді, Баку, Тбілісі. В репертуарі піаніста містилися тв. Ф. Шопена, В. А. Моцарта, Ф. Ліста.

Літ.: Коган П. Совет Харьковской консерватории / П. Коган *// Советское искусство. 1939. 12 февр. № 21 (601);* Вместе с музыкантами. М. : Сов. композитор, 1986. С. 142, 144–145. Кононова Е. В. Кафедра специального фортепиано / Е. В. Кононова *// Харьковский институт искусств. 1917–1992. Х., 1992. С. 114–115.;* Сагалов [Електрон. ресурс] *// Харьков. Энциклопедический словарь. URL : http://kharkov.blogbin.net/125/53409/1001593.html;* Dybowski, S. Laureaci Konkursów Chopinowskich w Warszawie / S. Dybowski. Warszawa : Selene, 2005. S. 70–71; Dybowski Stanisław. Leonid Sagalov [Електрон. ресурс] / Stanisław Dybowski *// Persons related to Chopin / Internet Chopin Information Centre. Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, 2003–2015. URL : http://en.chopin.nifc.pl/chopin/persons/text/bio/yes/page/27/id/2824;* Wysocki, S. Wokół Konkursów Chopinowskich / S. Wysocki. Warszawa : Wydawnictwa Radia i Telewizji, 1987. S. 26.

САЛМА́НОВА Людмила Савелівна (01.02.1944, м. Богодухів Харків. обл. – 12.07.2017, Харків) – музикознавець, педагог. Рідний брат її діда співав у хорі М. Леонтовича, мав рукописи його творів, коли вони ще не друкувалися. Двоюрідний дід, Митрофан Трохимович Христенко – наук. співробітник Ін-ту вдосконалення вчителів, автор першої друкованої збірки укр. диктантів. Тітка, Інна Христенко – укр. письменниця

[Про родину Христенків див.: Могілевська Н., Бєляєв М. Криниці світла і добра / Н. Могілевська, М. Бєляєв. Х. : «ЗАТ» Харків. друкарня № 16. 2002. С. 88–93.].

Л. Салманова закінч. музикознавчий ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1970, кл. проф. *О. В. Гусарової*). Від 1970 – асистент, викл., ст. викл. каф. теорії музики (згодом – каф. методики, педагогіки та теорії виконав. мистецтва); від 2004 – каф. інтерпретології та аналізу музики. Викладала курси аналізу муз. творів і сольфеджіо на виконав. ф-тах. Керувала дипломними, курсовими та наук. роботами студентів (понад 100). За сумісництвом 25 років викладала муз. літературу та історію світової культури в Богодух. ДМШ та 7 років в Харків. пед. коледжі.

Вихованці Л. Салманової – володарі премій Респ. конкурсів СНТО (І премії – О. Цигульов, «Особливості перетворення жанру кантати в творчості Л. Дичко. До проблеми взаємодії професійної музики і фольклору»; О. Зільберман, «Симфонії В. Бібіка в контексті вітчизняного симфонізму 70-х – початку 80-х рр. XX ст.»).

Основні праці: Проблеми виконавської інтерпретації в курсі аналізу музичних творів на виконавських факультетах музичних навчальних закладів. Стаття. Рукопис. Х. 1970–80; Про один структуроутворюючий принцип фольклору та його відбиття в українській радянській му-

зиції» // *Українське музикознавство. К. : Муз. Україна, 1989. Вип. 24. С. 46–53.*

САПЄ́ЛКІН Валентин Іванович (7.07.1926, с. Весела Лопань, тепер Бєлгород. обл. РФ – ?.02.2009, Дніпропетровськ, нині Дніпро, Україна) – композитор, педагог, муз.-громад. діяч. Засл. арт. УРСР (1976). Учасник ІІ Світової війни, нагородж. 9 медалями. Чл. правління СКУ (1978–1982).

Домашню музичну освіту здобув у випускниці Берлін. консерваторії О. В Доценко. У 1953–1958 навчався на іст.-теорет. і композитор. ф-тах Харків. консерваторії (кл. композиції *В. А. Барабашова*). Від 1958 – викл. теорії і композиції Дніпропетров. муз. уч-ща. Серед його учнів – члени СК В. Бєляєв (Воронеж), О. Захаров (С.-Петербург), В. Кафарова-Розова (Дніпропетровськ), І. Щербаков (Київ) та ін. У 1977 створив Дніпропетров. обл. організацію СКУ, очолював її 15 років. Був учасником всіх (починаючи з IV) з'їздів спілок композиторів СРСР і УРСР; організував мережу композитор. ф-тів в ДМШ Дніпропетров. обл. Вів активну просвітницьку роботу: брав участь в організації лекцій-концертів, інших різноманітних муз.-просвіт. заходів у труд. колективах міста, області, в сільській місцевості.

Основні твори: **для симф. орк.:** Симфонія № 1 (1967); Варіації (1967); Подвійна фуга (1967); Святкова увертюра (1968, 2-а ред. – 1979); Концерт для домри з орк. (1979); Хореографічна сюїта (1980); Урочиста увертюра «Весна 1945 года» (1985); Симфонія № 2 (2004); **вок.-симф.:** «Кантата о Руси» (1957, сл. І. Нікітіна); Кантата «Дума о Ленине» для соліста, ф-но і симф. орк. (1970, сл. М. Ісаковського, 2-а ред. 1978); Реквієм А. Ахматової (2004, сл. А. Ахматової); **хори:** «Как в садочке май» (1955, сл. М. Танка); «Зимний вечер» (1959, сл. М. Ісаковського); «Красные камни» (1981, сл. Л. Залати), «Я понимаю журавлей» (сл. С. Вікулова); **кам.-вок.:** цикли – «Пам'яті героїв Великої Вітчизняної війни» (1968); «О моряках и море» (1975); романси – «Весна» (1954, сл. Ф. Тютчєва); «Поговори со мной» романс (1980, сл. Є. Балашова); **кам.-інстр.:** Елегія «Пам'яті друга» для ансамблю скрипалів і ф-но (1974); **для ф-но:** Прелюдія «Ля-ре-сі» (1954); пісні (у т. ч. для дітей), музика до драм. спектаклів, телепостановок, обр. рос. і укр. пісень.

Основні праці: «Теория транспонирования и его классификация», 1968.

Джерело: Сапєлкін Валентин Іванович [Електрон. ресурс] // *НСКУ: Національна спілка композиторів України. URL : http://composersukraine.org/index.php?id=287*; Сапелкин Валентин Иванович [Електрон. ресурс] // *Известные люди Белгородской области – Белгородский район. URL : https://beluezd.ru/sapelkin-valentin-ivanovich.html.*

Літ.: Горяйнов Ю. Дорога к музыке. Ю. Горяйнов // *Белгородская правда, 1978, 30 авг.*; Сапелкин Валентин Иванович // *Музыкальная энциклопедия / гл. ред. Ю. Келдыш. Т. 6. М. : Совет. энциклопедия, 1982. Стб. 909*; Рябцева І. Дніпропетровська організація Національної спілки композиторів України створена у червні 1977 року [Електрон. ресурс] / І. Рябцева // *НСКУ: Національна спілка композиторів України. URL : http://composersukraine.org/index.php?id=35.*

СЕ́ЛІХОВ Георгій Валентинович (01.05.1946, Харків – 28.11.2007, Харків) – хоровий педагог. Засл. діяч мистецтв України (2000). Нагородж. орденом Укр. Православної церкви «Святий рівноапостольний князь Володимир» (1991), лауреат конкурсу

«Ділова людина України», переможець рейтингу «Харків'янин століття» (2001).

Закінч. ХССМШ-і (1953–1964) та ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1964–1969, кл. *З. В. Яковлєвої*).

У 1973–1989 працював у Харк. міськвиконкомі, міськкомі, де обіймав посади, пов'язані з питаннями культури та мистецтва. У 1989–1995 – начальник Обл. управління культури, у 1995–2007 – директор і худож. кер. ХАТОБу (нині ХНАТОБ) ім. М. Лисенка У 1990-х працював викл. хор. диригування у ХМУ ім. Б. М. Лятошинського та у ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1991–1995).

Під час його керівництва оперним театром було поставлено понад 20 нових спектаклів, 16 спектаклів було відновлено. Був ініціатором створення Харків. обл. музею нар. творчості, хореогр. відділу при Харків. уч-щі культури, філіалу уч-ща культури у м. Лозова Харків. обл. Є автором проекту «Слобожанська муза» (заснований 1991), щоріч. фестивалю «Харків мистецький» (1997). Засновник виставочного салону «Маестро».

Г. В. Савельєва, за матеріалами архіву ХНАТОБ

СЄ́ЧКІН Віталій Васильович (5.09.1927, Харків – 03.05.1988, Кишинів, Молдова) – композитор, піаніст, педагог. Проф. (1976). Засл. артист УССР (1960). Як піаніст став лауреатом І премії муз. конкурсу Всесвіт. фестивалю молоді і студентів у Берліні (1951). Чл. СКУ. Брат *М. В. Сєчкіна* – оперно-симф. диригента і піаніста. Мати – М. К. Захарченко-Сєчкіна – піаністка, викладач ХДК.

Закінч. Харків. консерваторію по класам ф-но (1947, учень *Н. Б. Ландесман*) та композиції (1950, учень *М. Д. Тіца*); аспірантуру Москов. консерваторії по кл. ф-но (1954, кер. Я. І. Зак).

Від 1955 – викл., 1965 – доц., 1976 – проф. каф. спеціального ф-но Київ. консерваторії (тепер НМАУ) ім. П. І. Чайковського; обіймав посади зав. каф. спеціального фортепіано (з 1971), декана фортепіанного ф-ту (1972–1985). Від 1984 – зав. каф. спеціального ф-но Муз. акад. Молдови ім. Г. Музическу (Кишинів).

Багато концертував, зокрема, у Європі (Албанія, Італія, Польща, Франція, Чехословаччина). Виконавська манера музиканта відзначалася ясністю мислення, високою піаністичною культурою, бездоганним смаком. У широкому репертуарі артиста були представлені тв. І. С. Баха, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Ліста, Ф. Шопена, Е. Гріга, О. Скрябіна, С. Рахманінова, С. Прокоф'єва, Д. Шостаковича, укр. композиторів ХХ ст. – Л. Ревуцького, В. Косенка, А. Штогаренка, Д. Клєбанова, І. Шамо та ін. Також музикант репрезентував власні твори, зокрема, сонати, прелюдії, Варіації, сюїту «Музичні картинки Чехословаччини», камерні ансамблі та ін. Різнобічна діяльність митця стала вагомим внеском у розвиток укр. муз. культури.

Твори: **для хору і симф. оркестру** – Урочистий хор (1951, сл. О. С. Пушкіна); **для солістів, хору і орк. нар. інструментів** – Вітальний хор (1949, сл. Б. І. Котлярова); **для симф. оркестру** – увертюра «Мій край рідний» (1951); **камерно-ін-**

струм. ансамблі – Andante cantabile для струн. квартету (1951); **для ф-но. з оркестром** – Концерт (1962); **для ф-но соло** – 2 сонати (1948, 1965), сюїта для двох ф-но (1975, присвяч. 30-річчю Перемоги), сюїта «Музичні картинки Чехословаччини» (1976) та ін.; **для скр. и ф-но** – 2 сонати (1969, 1970), «Мелодія» (1947), «Каприс і поема» (1965); **для влч. и ф-но** – 3 поеми (1966-69), сюїта «Естонські враження» (1967), Соната-поема і Етюд-картина (1972), Скерцо (1973); **для органу і влч.** – ода «Народу-исполину» (1973); **для голоса** – романси, хори та ін.

Літ.: Сечкин Виталий Васильевич // *Музыкальная энциклопедия. Т. 4 / гл. ред. Ю. В. Келдыш. М. : Совет. энциклопедия, 1978. Стб. 952;* Современные пианисты ; ред. Григорьев Л., Платек Я. Москва, Совет. композитор, 1990; Мистецтво України : біогр. довідник / упоряд. : А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський ; за ред. А. В. Кудрицького. К. : «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. 700 с.; Муха А. Композитори України й української діаспори : довідник. 2004; Кафедра спеціального фортепіано № 1 [Електрон. ресурс] // *Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. URL : knmau.com.ua/fakultety/.../kafedra-spetsialnogo-fortepiano*; Сечкин, Виталий Васильевич [Электрон. ресурс] // *Большая биографическая энциклопедия / Словари и энциклопедии на Академике... URL : http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/112376/Сечкин*; Сечкин Виталий Васильевич [Электрон. ресурс] // *Все пианисты. История фортепиано. Сечкин Виталий. URL : http://allpianists.ru/sechkin.html.*

СИРО́ТКІН Олександр Мусійович (30.12.1906, с. Тиниці Конотоп. р-ну Чернігів. губ. – 17.06.1969, Харків). Учасник ІІ Світової війни, нагородж. медалями. Чл. СКУ (1932). Доц.

У 1936 (за ін. даними – 1931) закінч. теоретико-композитор. відділення Харків. консерваторії по кл. *С. С. Богатирьова*.

Один із засновників Харків. організації СКУ. У 1931–1941 та з 1946 працював у Харків. консерваторії, викладаючи курси муз.-теорет. дисциплін на виконавських ф-тах. У 1945–1946 – викладач шк. військово-музикантських вихованців в Іркутську.

Автор двох монографій, статей з питань розвитку укр. радян. муз. культури, концертних і театр. рецензій. Вів лекторську роботу. Вивчав історію Харків. консерваторії, про що свідчить рукопис з фонду бібліотеки ХНУМ (матеріали з 1917 по 1947).

Основні праці: Владимир Николаевич Нахабин. К. : Мистецтво, 1964. 59 с.; «Поліфонія М. І. Глінки». Рукопис.

Джерело: Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского / ред. П. П. Калашник, Е. А. Бортник, Н. Коханик. Х. : 1992. С. 50, 96, 98, 100, 335, 348, 367, 395; Сироткин Александр Моисеевич [Электрон. ресурс] // *Большая биографическая энциклопедия. URL :https://slovar.wikireading.ru/1335817.*

СИРЯ́ТСЬКИЙ Віктор Олексійович (3.02.1946, Харків – 5.06.2005, Харків) – піаніст, викладач, науковець, композитор. Канд. мистецтвознавства (дис. «Піаністична спадщина Мусоргського в контексті європейської фортепіанної культури», Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2001). Проф. (2004).

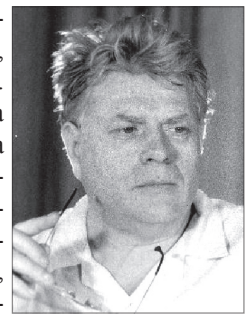

Закінч. ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського як піаніст

(1968, кл. проф. М. С. Хазановського) і як композитор (1969, кл. проф. І. К. Ковача). У 1969–1971 вчився у аспірантурі Ленінград. консерваторії під кер. проф. П. О. Серебрякова (фортепіано), проф. В. О. Успенського (композиція) та проф. Л. А. Баренбойма (теорія та історія виконав. мистецтва).

Від 1968 працював у ХДІМ як викл. каф. загального ф-но; від 1971 – на каф. спеціального ф-но, де пройшов шлях від ст. викл. до доц. (1982) та професора. Протягом 1994–2005 був деканом фортепіан. і композитор.-музикознав. ф-тів, а також керівником аспірантури ХДІМ. Працював у Вченій раді ХДІМ, був чл. ДЕК та багатьох екзамен. комісій в ХДІМ та ХССМШ-і, експертної комісії з акредитації НМАУ ім. П. І. Чайковського.

В. Сирятський був досвідченим, ерудованим фахівцем; його винятково різнобічна особистість органічно поєднувала педагогічне, виконавське, композиторське і дослідницьке обдарування.

У його фортепіан. класі здобули вищу освіту близько 70 вихованців, які працюють в Україні та за кордоном, у муз. закладах США, Канади, Данії, Голландії, Ізраїлю, Росії, Білорусі, Туркменії та ін., серед них є лауреати міжнар. конкурсів в Іспанії, Голландії, Польщі, Росії. В. Сирятський керував підготовкою магістрів і асистентів-стажистів; зокрема, у ХНУМ на каф. спеціального ф-но працюють його випускники – доценти Т. Сирятська, *І. Сухленко, Ю. Попов*, на каф. загального та спеціалізованого ф-но – канд. мистецтвознавства М. Линник. Крім роботи в кл. спеціального ф-но, читав кілька лекц. курсів: «Історія і теорія світового фортепіанного виконавства», «Проблеми сучасного виконавства», «Сучасний виконавський репертуар», «Методика наукових досліджень», «Виконавський і психологічний аспекти підготовки до конкурсів», «Сучасні інформаційні технології»; проводив семінар для аспірантів «Актуальні проблеми філософії, психології та педагогіки виконавства»; є автором навч. програм з цих дисциплін.

Талановитий темпераментний піаніст з яскравою фантазією, блискучий віртуоз, глибокий інтерпретатор, В. Сирятський мав в своєму репертуарі понад 150 творів самих різних авторів, зокрема – майже усю фортепіанну спадщину М. Мусоргського та цикли з 18 Етюдів-картин С. Рахманінова і 26 Етюдів О. Скрябіна – свідоцтво високої піаністичної майстерності. Серед його виконав. досягнень – сольні концерти різних років у Москві, С.-Петербурзі, Мінську, Києві; виступи на радіо й телебаченні. Активний учасник міжнар. і нац. муз. фестивалів «Харківські асамблеї», «Полтавські зорі», «П. Луценко та сучасність», В. Сирятський пропагував творчість укр. композиторів; був першим виконавцем Концертино для ф-но з оркестром І. Ковача, Концерту для ф-но *С. Колобкова*, фортепіан. і камер. творів *Ф. Богданова* та ін. Входив до складу журі виконав. конкурсів.

Для творчого почерку В. Сирятського-композитора характерний синтез неокласики і експресіонізму як смислових уособлень гармонії та дисгармонії буття. Авторські концерти з його творів, окрім Харкова, відбулися у Москві, С.-Петербурзі; твори музиканта неодноразово звучали в залі Буд. композиторів у Києві.

Як дослідник-музикознавець, тяжів до системного, цілісного охоплення муз. проблем. Інтерес до фор-

тепіан. спадщини М. Мусоргського – стрижневої теми його дослідницьких пошуків – склався ще за років навчання в аспірантурі під впливом наполегливої виконав. роботи. Її висвітленню, а також філос.психол. питанням муз. виконавства він присвятив численні наук. публікації. Постійно брав участь у міжнар. наук. конференціях, редагував декілька фахових видань, давав відгуки на дисертац. роботи.

Твори: Симфонія-концерт для фортепіано з оркестром, Концерт для віолончелі з оркестром, Симфоніетта для двох фортепіано і 12 ударних інструментів, Симфоніетта для оркестру, Соната для альта і ф-но, ряд фортепіан. і вок. творів.

Основні праці: Лекции по философии и истории мирового фортепианного исполнительства : учеб. пособие. Харьков : Смугаста тип., 2015. 192 с.; Модест Мусоргський як реформатор фортепіанного мистецтва : навч. посібник. Харків : Факт, 2003. 142 с.; Глен Гульд і його виконавське співчуття : наук. метод. рек. Харків : Факт, 2003. 54 с.; Філософія і історія світового фортепіанного мистецтва : програма для вищих навч. закл. України / Респ. метод. каб. навч. закл. М-ва культури і мистецтв України. Київ, 1999; Фортепіано : програма для вищих навч. закл. України / Респ. метод. каб. навч. закл. М-ва культури і мистецтв України. Київ, 1995; Сучасні інформаційні технології у музичному мистецтві : програма для вищих навч. закл. України / Респ. метод. каб. навч. закл. М-ва культури і мистецтв України. Київ, 2003; Три прочтения «Картинок с выставки» // *Советская музика. 1973. № 3. С. 93–98*; Г. Гульд о музыкальном исполнительстве // *Проблемы взаимодействия музыкальной науки и учебного процесса : сб. науч. материалов / Харьков. нац. ун-т искусств им. И. П. Котляревского. Харьков, 1995. Вып. 2. С. 49–53*; Містичні технології дослідження в музикознавстві та їх використання в сучасній музичній освіті // *Музична і театральна освіта в Україні: історичний та методологічний аспекти. Харків, 1998. С. 42–46*; Виразові ресурси «нового» фортепіано Мусоргського та забезпечення циклічної єдності «Картинок з виставки» // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки, та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2000. Вип. 5. С. 115–127*; Піаністична реформа Мусоргського як джерело європейських фортепіанних завоювань XX століття // *Проблеми сучасного мистецтва і культури : зб. наук. пр. Київ, 2001. С. 214–225*; Обумовленість музичних новацій Мусоргського відмітними ознаками його темпераменту // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2001. Вип. 6. С. 77–85*; Ґлен Ґульд у роздумах про фортепіанне мистецтво // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Київ, 2002. Вип. 9. С. 70–85*; Формування піаністичного мислення М. Мусоргського на підгрунті традицій М. Глінки та інших фундаторів російської піаністичної культури // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Київ, 2002. Вип. 10. С. 238–249*.

СКЛО́ВСЬКА-(ГА́НДШУ) Клара Абрамівна (08.11.1911, Харків – 1981, Харків) – піаністка, викладач. Дружина відомого піаніста, проф. ХДІМ *Б. О. Скловського*. Закінч. Харків. муз.-драм. інт (1931) з кваліф. «педагог, концертмейстер». У 1938–1941 – концертмейстер ХМУ. Від 1944 – концертмейстер Харків. держ. консерваторії; у 1960–1968 –

викл. каф. загального ф-но, від 1965 – ст. викл. Протягом ряду років виповнювала обов'язки секретаря кафедри. Також з 1944 по 1968 була концертмейстером каф. струнних інструментів у класах проф. В. М. Гольдфарба, *І. В. Добржинця, А. А. Ліщинського*.

СКЛО́ВСЬКИЙ Борис Олександрович (24.10.1909, м. Миколаїв – 10.10.1993, Хайфа) – піаніст, педагог. Проф. (1951), лауреат II Всеукр. (Харків, 1931, III премія, поділив із *Л. Сагаловим*) та III Всесоюз. (Москва, 1938, VI премія) конкурсів піаністів.

Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т (1923–1929) по кл. ф-но *Л. О. Фаненштіля* та за спец. «диригент симф. оркестру» по кл. *К. Л. Дорошенка* (1944–1947).

Почав працювати ще до навчання в ін-ті як концертмейстер харків. «живої газети» «У станка» (1921–1923); по закінченні Муздраміна служив в армії (1929–1930). У 1930–1934 – соліст Харків. обл. філармонії; 1934–1936 – викл. Муз. технікуму. Від 1936 – викл. ХДК. З початком війни, у 1941–1943 – викл. Урал. консерваторії (у сучас. Єкатеринбурзі), у 1943–1945 – кер. фронтової бригади на III Укр. фронті. Від 1945 – доц. каф. спеціального ф-но ХДК, від 1950 – на посаді проф., через рік отримав відповідне вчене звання. У 1970–1973 – зав. каф. спеціального ф-но № 2. Від 1976 – на пенсії, але до 1990 працював як професор-консультант. Викладав також у ХССМШ-і.

Вів активну концертну діяльність як піаніст у якості соліста Харків. філармонії; виступав із сольними програмами, приділяючи постійну увагу доробку харків. композиторів. Був першим виконавцем багатьох творів *В. Нахабіна, В. Барабашова, В. Борисова, О. Жука* та ін. Брав участь у симф. концертах під орудою Л. Штейнберга, О. Орлова, *Н. Рахліна*, Ніязі, К. Зандерлінга; виступав у складі інструмент. ансамблів (одним з його партнерів був відомий скрипаль *А. А. Лещинський*). Виконавський стиль піаніста вирізнявся блискучою віртуозністю і темпераментом, йому під силу були найскладніші масштабні твори. До похилих років він грав студентам свого класу весь їх репертуар напам'ять. Чимало учнів Б. Скловського працюють в Україні, у близькому і далекому зарубіжжі (зокрема, Ю. Вербицький, США); у ХНУМ працювала в. о. доц. Б. А. Чурилова, до сьогодні викладають дипломант міжнар. конкурсів *С. В. Клєбанова*, доц. *О. В. Кононова*.

Літ.: [о Б. А. Скловском] Плужников В. П. К. Л. Дорошенко – дирижёр, педагог, просветитель : монография / В. П. Плужников. Харьков, 2016. С. 214–215; Галкін В. Професорові – квіти і музику : до 80-річчя Б. О. Скловського / В. Галкін *// Веч. Харків. 1989. 27 листоп.*

СЛАТІ́Н Ілля Ілліч (7/19.07.1845, Бєлгород – 13.04.1931, Харків) – видатний муз.-громад. діяч, піаніст, диригент. Проф. Почесний чл. С.-Петербур. відділення ІРМТ (1887).

Муз. навчання розпочав в Бєлгороді під керівництвом матері, яка грала на ф-но та гарно співала укр. пісні; уроки гри на ф-но дев'ятирічний І. Слатін брав у колишньої альтистки-кріпачки – на той час єдиної у місті вчительки музики. Продовжив муз.

освіту в Харкові у приватному пансіоні Сливицького, куди поступив у 10-річному віці. У 1863–1868 навчався в С.-Петербур. консерваторії в кл. проф. О. Дрейшока (ф-но) та М. Заремби (теорія музики). За три місяці до випускних іспитів О. Дрейшок несподівано пішов із життя, і І. Слатін не став складати випускні іспити, покинувши консерваторію. У 1869–1871 вдосконалював майстерність у Берліні під кер. Т. Куллака (ф-но) та Р. Вюрста (композиція). Завершенням проф. навчання став його блискучий диригентський дебют у Дрездені (9.03.1871): під його керуванням оркестр виконав маловідомі тоді в Європі твори М. Глинки, О. Даргомижського, А. Рубінштейна. Пізніше (1881), завдяки високому авторитету музиканта (зокрема, був у дружніх стосунках і переписувався із П. Чайковським), рішенням Ради Москов. консерваторії І. Слатіну було присвоєно звання «Вільного художника».

І. Слатін був незмінним керівником заснованого ним у Харкові (1871) відділення ІРМТ, яке припинило своє існування у зв'язку з революц. подіями (1917). Під егідою ІРМТ функціонували муз. класи (з 1871), уч-ще (1883), консерваторія (1917, відкрита напередодні жовтневих подій), останню І. Слатін очолював до 1920.

Окрім обов'язків директора навч. закладів та відділення ІРМТ, І. Слатін також керував хором, створеним ним симф. оркестром, вів камерний та фортепіанний класи; до останнього був змушений припинити набір у 1888/89 навч. році, а 1897 і зовсім його закрити у зв'язку з великою проф. завантаженістю. Втім, досягнення І. Слатіна у фортепіан. педагогіці були чималими. Його випускники – О. Я. Чеботарьова, П. С. Пушечнікова і К. К. Кнепфер разом із вчителем переступили поріг Харків. консерваторії як викладачі спеціального ф-но. Вихованець І. Слатіна О. А. Вінклер після завершення проф. навчання під кер. Т. Лешетицького працював у С.-Петербур. консерваторії (1896–1924), де отримав звання професора. Піаніст і композитор, лауреат Бєляєвської премії, він деякий час викладав обов'язкове ф-но С. Прокоф'єву. Відомий у Європі піаніст і композитор *С. Борткевич* – проф. Берлін. консерваторії Кліндворта-Шарвенки (1904–1914) – зобов'язаний своїм професійним становленням харків. вчителям – І. Слатіну і *А. Беншу*.

Діяльність І. Слатіна отримала міжнародне визнання. За запрошенням А. Рубінштейна він увійшов до складу журі першого в світі Міжнар. конкурсу піаністів і композиторів (1890, С.-Петербург). Після смерті А. Рубінштейна І. Слатін був присутнім на II і III конкурсах – у Берліні (1895) і Відні (1900).

Літ.: Щербинин Ю. Л. Харьков / Ю. Л. Щербинин // *Музыкальная энциклопедия : [в 6 т.] / гл. ред. Ю. В. Келдыш. М., 1981. Т. 5. Стб. 1031–1035*; Кононова О. В**.** Ювілей училища / О. В. Кононова // *Музика. 1983. № 6. С. 28–29*; Кононова О. В. Просвітницька діяльність харківських піаністів останньої третини XIX–XX століть / О. В. Кононова // *Методологічні особливості формування професійних якостей студентів. Харків, 2004. С. 63–72*; Кононова Е. В. Илья Ильич Слатин – основоположник профессионального музыкального образования в Харькове / Е. В. Кононова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2006. Вип. 18. С. 3–22*; Кононова Е. В. Слатин и развитие профессионального образования в Харькове (последняя

треть XIX – первые десятилетия XX вв.) / Е. В. Кононова // *Культура. Наука. Творчество : сб. науч. ст. / Минск, 2008. Вып. 2. С. 133–140*; Кононова Е. В. Музыкально-общественная деятельность И. И. Слатина в контексте традиций рубинштейновского консерваторского братства / Е. В. Кононова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2010. Вип. 30. С. 288–299*; Кононова Е. В. Музыкальное прошлое Харькова и РМО / Е. В. Кононова // *Русское музыкальное общество (1859–1917): История отделений. М., 2012. С. 115–147.*

За матеріалами О. В. Кононової

СМАГЛІЙ Василь Гаврилович (23.08.1935, Полтавська обл. – 22.05.2017, Харків) – співак, викладач. Закінч. вокальний ф-т ХДК (1960, кл. доц. *А. А. Костюка*). Працював викладачем на муз.-пед. ф-ті ХДК, згодом – директором оперної студії (1963–1964), викладав на каф. сольного співу. Серед випускників його класу – засл. арт. України Ф. Ткач, соліст ХАТОБу М. Олійник, соліст військ. ансамблю В. Третьяков, В. Долженко, А. Литвинов, ін. За час роботи в оперній студії виконав партії Мельника («Русалка» О. Даргомижського), Бартоло («Весілля Фігаро» В. Моцарта), Голови («Утоплена» М. Лисенка), Собакіна («Царева наречена» М. Римського-Корсакова) та ряд ін.

У 1982–1990 був директором ХАТОБу ім. М. Лисенка, зокрема, у складний період переїзду театру зі старої будівлі по вул. Римарській в нове сучасне приміщення на Сумській.

Літ.: Рывина И. Кафедра сольного пения / И. Рывина // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков. 1992. С. 236.*

СМАГЛІЙ Галина Артемівна (23.10.1937, м. Умань Черкас. обл. – 23.10.2010, Харків) – музикознавець, викладач-методист. Засл. працівник культури України, лауреат премії О. С. Масельського, дипломант обл. конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена». Чл. ВНМС, укр. Фонду громад. тв. об'єднання «Харківська плеяда ім. Лесі Українки». Нагородж. знаком «Антон Макаренко», золотою медаллю т-ва «Знання».

Закінч. іст.-теорет. ф-т ХДІМ (1962, кл. проф. *Т. С. Кравцова*). У 1962–2010 працювала викладачем відділу «теорія музики» ХМУ, у 1965–1997 – очолювала відділ. У 1969–1987 також викладала в ХДІМ (за сумісництвом).

Брала участь у числ. міжнар. та всеукр. наук. конференціях. Автор підручників «Основи теорії музики» (у співавтор. з Л. В. Маловик), «Сольфеджіо. Частини 1–6» та низки публікацій.

Основні праці: Основи теорії музики : підручник для муз. уч-щ / Г. А. Смаглій, Л. В. Маловик. Харків : Факт, 1998. 384 с.; Сольфеджіо : підруч. для 1–4 кл. почат. спец. мистец. навч. закл. : Ч. 1 / Г. А. Смаглій. 3-тє вид., переробл. і доп. Х. : Факт, 2005. 80 с.; Сольфеджіо : підруч. для 1–4 кл. початк. спец. мистец. навч. закл. Ч. 2 / Г. А. Смаглій. 2-ге вид., переробл. і доп. Х. : Факт, 2005. 80 с.; Сольфеджіо : підруч. для 1–4 кл. початк. спец. мистец. навч. закл. : Ч. 3 / Г. А. Смаглій. 2-ге вид., переробл. і доп. Х. : Факт, 2005.

96 с.; Сольфеджіо : підруч. для 1–4 кл. початк. спец. мистец. навч. закл. : Ч. 4 / Г. А. Смаглій. Х. : Факт, 2005. 96 с. ; Сольфеджіо : підруч. для 1–4 кл. початк. спец. мистец. навч. закл. : Ч. 5 / Г. А. Смаглій. Х. : Факт, 2005. 96 с.; Сольфеджіо : підруч. для 1–4 кл. початк. спец. мистец. навч. закл. : Ч. 6 / Г. А. Смаглій. Х. : Факт, 2005. 120 с.

Літ.: Біографічний довідник [Харківського музичного училища] / упоряд. А. С. Зареченська та ін. Харків: Факт, 2013.

А. С. Зареченська

СМОЛОВИ́К Тетяна Григорівна (03.04.1953, Харків – 2002) – піаністка, концертмейстер. Закінч. Харків. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського у 1976. Працювала концертмейстером ХДІМ у 1979–2001 в кл. проф. *Г. А. Абаджяна*, В. Ушкова, *І. П. Шаповалова*.

СМОЛЯ́ГА (ГУ́РВИЧ) Наталія Вікторівна (09.09.1937, Харків – 07.07.2009, Харків) – піаністка, педагог. Канд. мистецтвознавства (1987, дис. «Російсько-українські зв'язки у фортепіанній освіті та виконавстві в Україні XVIII – початку XX століття», Київ). Доц. (1991). Закінч. з відзнакою ХДК (1963, кл. проф. *М. С. Хазановського*) з кваліф. «викладач спеціального ф-но, концертмейстер». Підвищувала кваліфікацію у Львів. держ. консерваторії ім. М. В. Лисенка (1973) та Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (1982, 1987).

У 1963–1966, 1967–1968 працювала ілюстратором на каф. історії музики ХДІМ; у 1966 – викл. спеціального ф-но на муз.пед. ф-ті. Від 1968 – викл. каф. загального ф-но, 1972 – ст. викл., 1988 – доц. каф., 1991 – отримала диплом доцента; від 1998 – проф. каф. загального та спеціалізованого ф-но ХДІМ. У 2001–2009 – секретар Вченої Ради ХДІМ (за сумісництвом).

Давала сольні концерти, до програм яких входили «15 Варіацій з фугою» Л. ван Бетховена, «Велика соната» № 1 Р. Шумана, «Фантазія» Ф. Шопена, «Соната-Фантазія» О. Скрябіна, Соната № 4 С. Прокоф'єва, твори Ф. Ліста, К. Дебюссі. Була постійною учасницею концертів каф. загального ф-но. Протягом семи років існував фортепіан. ансамбль: Н. В. Смоляга – *М. В. Бевз*; його програми вміщували твори світової класики та сучас. авторів, зокрема, дует став першим виконавцем «Американського альбому» для 2-х фортепіано *В. Золотухіна* («Київ-Musik-Fest», 2001).

Регулярно виступала на наук.-творчих конференціях ХДІМ, брала участь у IV Всесоюз. (Тбілісі, 1978) та Респ. (Харків, 1981) конференціях. Має близько 30 статей у наук. збірниках.

Основні публікації: Міжпредметні зв'язки як засіб оптимізації навчального процесу *// Актуальні проблеми музичної освіти : тем. зб. наук. праць / Київська державна консерваторія ім. П. І. Чайковського. Київ, 1990. С. 15–25;* Сергій Прокопович Дрімцов *// Музична Харківщина : зб. наук. пр. колективу авторів Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського / упоряд. Калашник П. П., Очеретовська Н. Л. Харків, 1992. С. 112–123;* Кафедра общего и специализированного фортепиано *// Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 145–152;* До проблеми українського фортепіанного репертуару (І половина XIX ст.) *// Проблемы взаимо-*

действия искусства, педагогики и учебного процесса. Науч.-метод. сб. Харків, ХДІМ, 1995. Вип. 1. С. 29–31; Фортепіанне мистецтво України на початку ХХ століття *// Володимир Горовиць та піаністична культура ХХ століття : зб. ст. та матеріалів. Харків : Основа, 1996. С. 44–50;* «Обов'язковий клас»: кафедра загального та спеціалізованого фортепіано *// Pro Domo Mea. Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського // ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Харків : Харків. держ. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського, 2007. С. 232–240.*

Літ.: Кононова О. В. Загальне та спеціалізоване фортепіано у мистецькому просторі України / О. В. Кононова *// Зб. ст. ЛНМА ім. М. В. Лисенка; [редкол.: І. Пилатюк (голов. ред.) та ін.; ред.-упоряд. З. Жмуркевич, М. Герега]. Львів : СПОЛОМ, 2012. (Наукові збірки ЛНМА ім. М. В. Лисенка ; вип. 27 ; серія : Виконавське мистецтво). С. 28–37.*

СНЄГІРЬО́В Олександр Михайлович (1930, Харків – 2003, Київ) – піаніст, педагог. Проф. (1973). Лауреат Всеукр. (Київ, 1957) та Всесоюз. (Москва, 1957) конкурсів піаністів. Закінч. ХССМШ-і по кл. *Р. С. Горовиць*, Харків. консерваторію по кл. проф. *А. Л. Лунца* (1953), аспірантуру при Москов. консерваторії (1958, кл. В. В. Нечаєва, А. В. Шацкеса). У 1953–1961 – викл. каф. спеціального ф-но ХДК. Від 1961 – доц., згодом – проф. каф. спеціального ф-но Київ. консерваторії (тепер НМАУ) ім. П. І. Чайковського; у 1966–1968 – декан фортепіан., іст.-теорет. та композитор. ф-тів, 1983–1996 – зав. каф. спеціального ф-но № 1. Виховав більше 100 випускників, серед яких – лауреати конкурсів, засл. та нар. артисти України, професори, доценти, що працюють в Україні та за кордоном (С. Бакіс, Є. Басалаєва, Н. Висіч, Н. Золотих, Г. Блажкевич-Брилинська, О. Здоренко, А. Кутасевич та ін.). Концертував в Європі, Азії, мав записи на радіо, ТБ, проводив майстер-класи. Президент і засновник Всеукр. нац. асоціації піаністів – лауреатів Міжнар. та Нац. конкурсів. Директор Київ. благодійного фестивалю «Пам'яті Регіни – Володимира Горовиців». Автор видання «Піаністи України ХХ ст.» (1997–2001).

Основні праці: Піаністи України ХХ ст. / Київське держ. вище музичне училище ім. Р. М. Гліера, Всеукраїнська національна асоціація піаністів-лауреатів міжнародних конкурсів, Міжнародний благодійний фонд Конкурсу Володимира Горовіца. К. : [б. в.], 2001. 157 с.

СТЕБЛЯ́НКО Олександр Іванович (24.05.1896, м. Лебедин Харків. губ., тепер Сум. обл. – 8.10.1977, Харків) – першопрохідник укр. фольклористики, композитор. Чл. СКУ (1932), за його участю формувалось її харків. відділення. Співавтор музики до гімну УРСР.

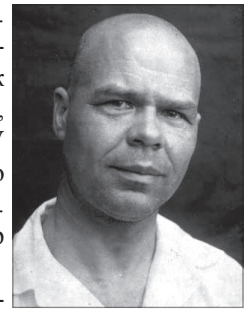

Навчання розпочинав в Лебедині у церковно-приход. школі та вищому початковому уч-щі; любив співати у церков. і шкільних хорах; закінч. Учительську семінарію в Старобільську – таким чином отримав початкову муз. освіту. У 1921–1926 навчався в Харків. муз.-драм. ін-ті в кл. композиції й теорії музики проф. *С. С. Богатирьова* (разом з *М. Колядою, Ю. Мейтусом, А. Штогаренком, В. Борисовим, Д. Клебановим, Г. Тюменєвою*).

Одночасно працював вантажником, робітником-ремонтником трамвай. ліній, сезонним робітником;

доводилося кидати навчання та повертатися до нього знову. Керував хор. гуртком Кооперативних курсів (1923), був кер. муз. виховання 18 трудшколи, викл. теорії музики в муз. класах при Харків. муз.-драм. ін-ті (1924).

По закінченні Муздраміну працював кер. муз. виховання у 22 школі Харкова (1927), додатково – 7-й труд. школі (1928), 2-й труд. школі (з 1929). В 1930 – викл. теорії музики Харків. муз.-театр. технікуму, зокрема, на робфаці (робітничий ф-т) при ньому. У 1930–1933 викладав муз.-теорет. дисципліни і в технікумі, і в Муздраміні, і в Робітничій консерваторії. У 1936–1941 та від 1945 – зав. кабінету муз. фольклору Харків. консерваторії (1934 була виокремлена з Муз.-драм. ін-ту).

Збирання муз. фольклору стало справою життя О. Стеблянка. Записи пісень він здійснював на слух безпосередньо від виконавців; серед перших з них були його мати, рідні, сусіди, родичка-співачка Маруся Гриценко, співак *Б. Гмиря* та його родина, які були лебединцями. Згодом обійшов весь Лебедин. р-н; разом з композиторами *В. Борисовим, М. Колядою, М. Тіцем* їздив збирати пісні на Донбас. Експедиції по селах відбувалися кожного літа – пішки обійшов Харків. і Сум. області, побував на Полтавщині і Чернігівщині, Кубані, Північному Кавказі, у Кабардино-Балкарії, Осетії, всього зібравши близ. 2000 пісень, з яких 300 – на Лебединщині. У травні 1941 О. Стеблянко надіслав у київське вид-во близько 100 пісінь, записаних в Ставропол. краї на Кубані і на Кавказі, однак під час війни записи загинули; також під час бомбардування і руйнації харків. будинку фольклориста загинуло й багато ін. записів.

У 1941 музикантові довелося рити окопи на підступах до Харкова; у нім. окупацію міста пішки (200 км) разом з сестрою він дістався до Лебедина, де й виживав до приходу Радян. армії, куди був призваний і в якій воював до поч. 1944 в якості мінера у складі 1-ї Гвард. повітряно-десант. дивізії, ліквідуючи мінні поля. Дійшов з армією до Кременчука, де важко захворів і як інвалід II групи був демобілізований. До середини 1944 жив у Лебедині.

Від 1944 – в Харкові. Повернувшись до роботи в ХДК, О. Стеблянко очолював кабінет муз. фольклору, виховуючи в студентів навички запису нар. творів, і викладав курс нар. муз. творчості, намагаючись створити умови для гідного розвитку муз. фольклористики, оскільки вважав, що остання повинна бути держ. справою, а не роботою одинаків-ентузіастів. Одночасно продовжував працювати у муз.-театр. технікумі, був методистом Обл. буд. нар. творчості, згодом – очолив його. Чимало зробив для культур. відродження зруйнованого міста у повоєнний період, зокрема, у значній мірі завдяки його ентузіазму укр. пісні у виконанні хор. колективів Харкова зазвучали в програмах Харків. радіо.

У 1962 О. Стеблянко виходить на пенсію, не в останню чергу з-за припинення роботи його дітища – кабінету фольклору ХДК через брак держ. фінансування (яке було відновлено тільки 1976 шляхом багаторічних наполегливих зусиль зав. каф. історії музики проф. *Г. О. Тюменевої*). В 1960–1970-х починає активно виступати з лекціями про народну творчість у містечках та селах Харків. обл., на Лебединщині, Допомагав керівникам сільських хорів та ансамблів

у організації їх діяльності та виконанні нар. пісень. Пісні в його обробці виконували хорові колективи Харківщини, Лебединщини, Сумщини.

Пісні Харків. обл, зібрані Стеблянком, вийшли невеликою окремою збіркою (Київ, 1965). Видання пісень Сум. обл. було затримане через нібито плутанину у текстах, де вживані поруч і укр., і рос. слова. З літ. редагуванням текстів пісень Стеблянко не погоджувався, зберігаючи їх аутентичність. Тому другий випуск видання – «Пісні Слобідської України», куди увійшли пісні, записані на Лебединщині – був підготовлений тільки 1998. Архівні рукописи фольклориста-подвижника оприлюднені зусиллями співробітників лаб. фольклору ХДІМ під кер. етномузикознавця доц. *Л. І. Новікової*, яка є упорядником, редактором, авторкою вступ. ст. і коментарів до видання.

Як композитор О. Стеблянко належить до фольклор. напрямку. Автор орк., хор., камер. творів, обробок нар. пісень.

Тв.: Сюїта для орк. нар.інструментів на теми укр. нар. пісень, мініатюри для струн. квартету «Скерцо», «Анданте» (1925), «Рондо» (1926), «Фуга» (1950); фортепіанні твори, зокрема, «Марш» для фп. в 4 руки (1935), хори, романси та пісні на сл. Т. Шевченка – «Сонце заходить, гори чорніють», «Зацвіла в долині…», «Тяжко, важко в світі жити», та ін., театр. музика – до дитячого спектаклю П. Капельгородського «Чарівні сопілки»; працював над оперою «Москаль-чарівник»; записи понад 2000 укр. нар. пісень.

Осн. праці: Ладова структура і хроматизм української народної пісні» (1946); «Виконання народних пісень, ансамблів і народних хорів» (1952); Українські народні пісні. Зібрав та упорядкував О. Стеблянко. Київ : [б. в.], 1965. 158 с.; Пісні Слобідської України. Фольклорна збірка. Пісні з Лебединщини / прим. та упор. Л. Новикової. Харків : Майдан, 1998. Вип. 2. 202 с.

Літ.: Митці України : Енциклопед. довідник / за ред. А. В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992. С. 553; Мистецтво Украни : Біогр. довідник / упоряд.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський ; за ред. А. В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. 700 с.; Сумщина в іменах : енциклопед. довідник / редкол: В. П. Щербань, М. О. Соколов, Л. С. Латишева та ін. Суми : АС-Медіа, 2003. 624 с.; Композитор Стеблянко Александр Иванович [Електрон. ресурс] [Опубл. 05.01.2011. адмін. сайта www.lebedin.net В. Лобінцев] // *Lebedin.net. URL : http://www.lebedin.net/articles.php?article_id=95*; Пазинич В. Той, хто зберігав українську пісню [Електрон. ресурс] / Василь Пазинич // *Лебедин-Press. 2016. 27 квіт. URL : http://www.lebedinpress.com.ua/kategorii/novosti/1738-toj-khto-zberigav-ukrajinsku-pisnyu*; [Лебединський художній музей ім. Б. К. Руднєва]. Сторінками історії Лебедина [Електрон. ресурс] // *Лебедин / Культура і мистецтво. Новини міста. 2016.02 лист. URL : http://lebedyn.com.ua/storinkami-istorii-lebedina/.*

СТЕПА́НОВА Галина Ксенофонтівна (1889 – 17.12.1951, Харків) – піаністка, педагог. Доц. Закінч. Москов. консерваторію (1915). У 1934–1951 була зав. відділом загального фортепіано Харків. держ. консерваторії.

СТРА́ХОВА Маргарита Павлівна (1931–1995) – співачка, лірико-колоратурне сопрано. Засл. робітник культури Узбекистану. Закінч. ХДК (1957, кл. В. В. Руденко). Провідна солістка оперних театрів Челя-

бінська, Саратова, Пермі й Ташкенту. Активно гастролювала, виступала на сцені Великого театру (Москва), виконуючи перлини оперного репертуару – партії Цариці ночі («Чарівна флейта» Моцарта); Джильди, Віолетти («Ріголетто», «Травіата» Верді); Розіни («Севільський цирульник» Россіні); Лейли, Микаели («Шукачі перлин», «Кармен» Бізе); Чіо-Чіо-Сан («Мадам Батерфляй» Пучіні), Снігуроньки («Снігуронька» Римського-Корсакова), Манон («Манон» Масне) та ін.

СУХОВО́ЛЬСЬКА Марія Михайлівна (1921 – ?) – співачка, педагог. Закінч. вок. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського в кл. проф. *М. І. Михайлова*. Багато років співала на сцені Харків. оперного т-ру. Близько 10 років працювала ст. викл. каф. сольного співу ХДІМ. За ці роки виховала багатьох учнів. Серед них – солістка Харків. обл. філармонії Л. Стильмашенко, солістка ХАТОБу Н. Козуб та ін.

Оперні партії: Няня, Графиня («Пікова дама» П. Чайковського), Азучена, Ульріка («Трубадур», «Бал-маскарад» Дж. Верді).

Літ.: Рывина И. Кафедра сольного пения / И. Рывина // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. Х., 1992. С. 239.*

Т

ТІЦ Михайло Дмитрович (8.03.1898, С.-Петербург –1978, Харків) – композитор, музикознавець, педагог. Проф. (1935).

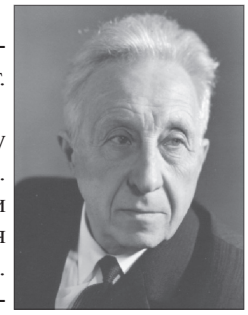

Загальну освіту здобув у 2-й Харків. гімназії (1916), 2 роки (1916–1918) навчався на юрид. ф-ті Харків. ун-ту, у 1918–1924 навчався в Харків. муз.-драм. ін-ті по кл. композиції *С. С. Богатирьова* та кл. ф-но *П. К. Луценка*, якій закінчив з відзнакою та статусом «особливо видатний».

Від 1935 – проф. каф. теорії, історії музики та композиції, у 1943–1970 – її завідувач, 1943–1947 – на посаді проректора з навч. роботи Харків. держ. консерваторії.

М. Д. Тіц протягом кількох десятиріч очолював композитор. та муз.-теорет. школи у Харкові. Творчим лідером він став у молодому віці, завоювавши непідробний авторитет в різних колах слобожан. громадськості. Виховав близ. 300 композиторів та музикознавців. Поряд зі своїм вчителем 30 років очолювала каф. історії музики його випускниця проф. *Г. О. Тюменєва*. У 1970 М. Д. Тіц передав завідування кафедрою своєму учню – Т. С. Кравцову. Відомі композитори *А. Я. Штогаренко* та А. К. Лазаренко слухали у М. Д. Тіца курс гармонії, а *О. А. Жук, В. В. Сечкін, П. Д. Гайдамака* вивчали в його класі всі теорет. дисципліни. Серед учнів М. Д. Тіца – доктори мистецтвознавства, професора *В. Н. Золочевський*, *Т. С. Кравцов, Н. Л. Очеретовська*, кандидати мистецтвознавства, професори та доценти *М. К. Боровик, О. В. Гусарова, П. П. Калашник, Л. Б. Решетніков, І. Л. Золотовицька, З. Б. Юферова*, О. А. Юсов, *Л. М. Булгаков, І. С. Польський*, Є. Г. Чернов та ін.

У композиторському доробку М. Тіца – опери «Перекоп» (1939), «Гайдамаки» (1940–1941, у співавторстві з *Ю. Мейтусом* і *В. Рибальченком*), Поема-концерт для ф-но з орк. (1946); камерна трилогія – «Драматична поема», «Лірична поема», «Героїчна поема» (1937–1940); 2 сонати, 5 сонатин, Поліфонічна сюїта (1956) для ф-но; 2-струнні квартети (1949, 1956); хори, солоспіви, обробки нар. пісень, музика до драм. вистав.

Видані тв.: **солоспіви** – Було літо: укр. нар. пісня для серед. голосу з супроводом ф-но / обробка М. Д. Тіца. К. : Мистецтво. 1936. 4 с.; Гімн Донбасові. Для висок. голосу та ф-но. Тв. 7 № 2 / сл. Т. Масенка. Х. : Література та мистецтво, 1968. 11 с.; Уривки з поем Т. Шевченка «Гайдамаки» та «Наймичка» для голосу з ф-но. К. : Муз. Україна, 1935. 16 с.; На ковзанці. Лірична пісня (Соло або дует з ф-но) / Укр. та рос. тексти Ю. Горецького. Х. : Мистецтво, 1935. 5 с.; Наймичка. Для висок. голосу з ф-но / сл. Т. Шевченка. К.; Х. : Мистецтво, 1935. 10 с.; Пісня про геройського комбрига. Для баса в супроводі симф. орк. Тв. 13. Пер. для голосу и ф-но автора / сл. Л. Зимницького. Х. : Мистецтво, 1972. 28–30 с.; Прозрачность осени хрустальной. Для висок. голоса и ф-но / сл. М. Рильского *// Романси совет. композиторов. М., 1972. С. 28–30;* Та не знала моя мати. Укр. нар. пісня. Для серед. голосу та ф-но / обр. М. Тіца. К. : Мистецтво, 1936. 6 с.; Ти прогуляв штурм. Для серед. голосу з ф-но. Тв. 13 № 2 / сл. В. Собка. Х. : Мистецтво, 1933. 8 с.; У неділю, зрання, спозарання… : Балада для голосу та ф-но. К. : 1965. 10 с.; Українські народні пісні (Обробки для голосу і ф-но М. Тіца). К. : Держ. вид-во образотворч. мистецтва і муз. літ. УРСР. 37 с.; **хори** – В груди проривові бій! 2-голос. хор з ф-но / сл. П. Горбенка. Х. : Література і мистецтво, 1931. 4 с.; Гартовані бійці. 2-голос. хор / сл. М. Булатовича. Х. : Мистецтво, 1938. 2 с.; Гірницька пісня. 2-голос. хор / сл. А. Михайлюка. Х. : Література і мистецтво, 1931. 2 с. Гірницька пісня. Масовий спів з оркестром. Гармонізація автора. Оркестр П. Леонтьєва / сл. А. Михайлюка. 2-е вид. Х. : Література і мистецтво, 1931. 4 с. (Бібліотека духового оркестру); Дев'ять пролетарських сонць (турбін). 2-голос. хор з ф-но / сл. Л. Рабіновича. Х. : Мистецтво, 1933. 4 с.; Донбасе, ходою! Шахтарський марш. 2-голос. хор. Х. : Література і мистецтво, 1931. 2 с.; Думка. Для хору без супроводу / сл. Т. Шевченка *// О. Перунов. Хрестоматія з читання хорових партитур. К., 1963. С. 297–302*; Колгоспна. Масова пісня для 2-голос. хору / сл. М. Шеремета. Х. : Мистецтво, 1933. 2 с.; Комсомольська. Масова пісня для 2-голос. хору з ф-но / сл. С. Олійника. Х. : Мистецтво, 1933. 4 с.; Комсомольська шахтарська. 2-голос. хор / сл. Л. Зимного. Х. : Література і мистецтво, 1931. 2 с.; Марш ударних бригад. 4-голос. хор з ф-но, тв. 9 № 3 / сл. В. Маяковського. Х. : Мистецтво, 1934. 12 с.; Марш ХЕМЗу. 2-голос. хор / сл. С. Голованівського. Х. : Література і мистецтво, 1931. 2 с.; Ой, гиля, гиля гусонькі на став. Укр. нар. пісня для мішаного 4-голос. хору. К. : Мистецтво, 1940. 9 с.; Стадіон (Готовий до праці та оборони). Пісня молоді. Голос та 2-голос. хор у супроводі ф-но / сл. Г. Брежньова Х. : Мистецтво, 1934. 3 с.; **камерно-інструм. тв:** Арія для скрипки. Тв. 10 № 1. Х. : Література і мистецтво, 1931. 5 с.; Сонатина для скрипки та ф-но. Ор. 10 № 2/3 за ред. С. С. Богатирьова і В. Гольфреда. Х. : Мистецтво, 1935. 8 с.; Дума. Для влч та ф-но, ор. 33. К. : Мистецтво, 1963. Партитура 20 с., партія 6 с.; Тріо № 1. (Драматична поема). Для скрипки, влч та ф-но : Партитура. К. : Мистецтво, 1939. 45 с.; Тріо № 2. (Лірична поема) Для скрипки, влч та ф-но. Партитура.

К. : Муз. Україна, 1973. Партитура – 31 с.; Тріо № 3. (Героїчна поема). Для скрипки, влч та ф-но : Партитура. К. : Муз. Україна, 1967. 52 с; Квартет № 1 F-dur («Російський») для 2-х скрипок, альта, влч. Тв. 21. Партитура. К. : Совет. композитор. Укр. респ. відділення. 1961. 122 с.; Квартет № 2 c-moll («Про 1905 рік»). У 4-х картинах. Для 2-х скрипок, альта, влч. Партитура. К. : Совет. композитор. Укр. респ. відділення. 1960. 140 с.; Квартет № 3. Для 2-х скрипок, альта, влч. ор. 43. Партитура. К. : Муз. Україна. 1974. 75 с.; По рідній країні. Квартет для скрипки, альта, влч та ф-но. Тв. 34. Партитура К. : Муз. Україна, 1979. 80 с.; **для ф-но** – Масовий танок («Соц. змагання»). Для ф-но. Ор. 14 № 1 Х. : Мистецтво, 1933. 8 с.; Поліфонічна сюїта. Для ф-но. К., Муз. Фонд СРСР. Укр. респ. філія. 1938. 33 с.; Соната № 2 для ф-но. Тв. 5. Х. : Мистецтво, 1934. 44 с.; Сонатіна (d-moll) для ф-но. К. : Держ. вид. образотворч. мистецтва і муз. літератури УРСР. 1957. 16 с.

Основні праці: **монографії, збірники** – Двойной канон. М.–Л. : ГМИ, 1947. 128 с.; Обратимый контрапункт. М. : ГМИ, 1960. 184 с.; Про тематичну і композиційну структуру музичних творів. К. : Держ. вид. образотворч. мистецтва та муз. літ. УРСР, 1962. 262 с.; О тематической и композиционной структуре музыкальных произведений. К. : Муз. Україна, 1972 284 с.; Про сучасні проблеми теорії музики. К. : Муз. Україна, 1976. 159 с.; К вопросу о границах полифонии и классификации ее видов] // *Харьковская консерватория: ученые записки. Х. : 1958. Вып. 2 С. 150–188;* Об анализе музыкальных произведений // *Харьковская консерватория: ученые записки. Х. : 1958. Вып. 2. С. 150–188;* Наше творчество и современность: (Доклад на дискуссии в Харьковском отделении СКУ 17 мая 1968 г.) // *Вопросы искусствоведения (Научные и методические работы ХИИ). Вып 1. Х. : 1969, 721 с.;* Таким был наш Семен Семенович Богатырев // *Богатырев С. С. Исследования, статьи, воспоминания. М., 1972. С. 267–270;* Про одну вкорінену недоцільність: (Класифікація поліфонії) // *Укр. музикознавство. Вип. 8. К., 1973. С. 46–59*. **Публікації в періодичних виданнях** – О перестройке композиторского образования // *Совет. музыка. 1949. № 6. С. 76–78;* Выпускники Киевской консерватории // *Совет. музыка, 1961. № 9. С. 61–64;* Звітний концерт Наталії Єщенко // *Соц. Харківщина. 1967. 6 черв.;* Складність простоти // *Культура і життя. 1967. 1 груд.;* Впервые в Харькове (Сонаты Бетховена в исполнении М. Ещенко) // *Красное знамя. 1972. 8 янв.;* Конкретність мови, щирість почуттів (Назустріч VI з'їзду композиторів України) // *Культура і життя. 1974. 27 січ.;* Беречь музыку. Продолжаем разговор о воспитании художественного вкуса / М. Тиц, Г. Тиц // *Красное Знамя. 1976. 16 нояб.*; Студентський камерний оркестр ХІМ // *Культура і життя. 1977. 20 лют.;* Щедрість душі. Д. Клебанову // *Вечірній Харків. 1982. 28 лип.;* Солирует альт (Альтист Е. Амстибовский, воспитанник ХИИ) // *Красное знамя. 1982. 4 авг.*; **метод. розробки, посібники** – О преподавании курса сочинения в Харьковской государственной консерватории (Обобщение пед. опыта) Х., 1949. 8 л.; К вопросу о пересмотре основных проблем курса гармонии (Некоторые особенности гармонии русских композиторов, и выводы, которые следует сделать из изучения этих особенностей для перестройки в ХГК). Х., 1950. 149 л.; О тематической и композиционной структуре музыкальных произведений : учеб. пособие по курсу анализа для теорет.-композиторского факультета консерватории. Ч. 1. Х., 1966. 480 с.; **доповіді, повідомлення** – Некоторые вопросы преподавания курса анализа музыкальных произведений. Доклад. Киев, 1955.

Х. : 1955. 27 л.; Об анализе музыкальных произведений. Доклад на науч.-теорет. конференции ХГК. Х., 1957. 33 л.; Вопросы преподавания сольфеджио. Доклад и заключительное слово на Всесоюз. семинаре по вопросам преподавания курса сольфеджио. Сообщение на кафедре. Х., 1966. 27 л.

Літ. : Гусарова О. В. Тиц Михаил Дмитриевич / О. В. Гусарова *// Музыкальная энциклопедия ; ред. Ю. Келдыш. Т. 5. М. : Совет. энциклопедия, 1981. Стб. 539;* Митці України: Біогр. довідник / за ред. А. В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992, С. 578; Гусарова О. В. Визначний вчений, педагог, композитор / О. В. Гусарова *// Українське музикознавство. Вип. 13. Київ, 1978;* Богатырев С. С. Исследования, статьи, материалы. М. : Гос. муз. изд-во, 1972; Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992 / ред. П. Калашник, Е. Бортник, Н. Коханик. Х., 1992. С. 41; Борисенко М. Ю. Теоретичне музикознавство: рух у часі *// Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х., 2007. С. 170–184*; Рощенко-Авер'янова О. Г. Кафедра композиції та інструментовки крізь призму історії харківської композиторської школи *// Там само. С. 148–170;*. Шаповалова Л. В. Харківська аналітична школа: кафедра інтерпретології та аналізу музики *// Там само. С. 201–210.*

Н. Л. Очеретовська, М. Ю. Борисенко

ТЕПЛО́В Валентин Олександрович (03.10.1909, с. Любич Полоцької губ., Польща – 19??) – піаніст, музикознавець, педагог. У Харкові – з 1927. Закінч. Муз. курси при Харків. муз.-драм. ін-ті (1930), ф-т дитячого муз. виховання Харків. муз. ін-ту (1935), Всесоюз. заоч. ін-т вдосконалення музикантів-педагогів (1941, Москва), іст.-теорет. (1953) і фортепіан. (1955) ф-ти ХДК (з відзнакою) з кваліф. «викл. ф-но та сольфеджіо».

У 1936–1941 вів клас спец. ф-но у ДМШ ім. М. А. Римського-Корсакова, ХССМШ-і, ДМШ ім. Л. ван Бетховена (1945); у 1945–1947 – муз. редактор філармонії. У 1947–1957 працював у ХДК як начальник навч. частини, в. о. заст. директора з наук. навчальної роботи, декан виконавських ф-тів, викл. загального ф-но, від 1951 – зав. відділу загального ф-но.

Нагородж. орденами «Вітчизняної війни» II ст., «Червоної зірки», «За бойові заслуги», «За здобуття Кенігсберга», «За перемогу над Німеччиною».

Серед його учнів – композитор, д-р мистецтвознавства, проф. *Т. С. Кравцов*, кандидати мистецтвознавства, професора *П. П. Калашник, З. Б. Юферова*.

ТКАЧЕ́НКО Нінель Олександрівна (21.11.1928, Харків – 26.09.2007, Москва) – укр. співачка (лірико-драм. сопрано). Засл. арт. Білорус. РСР (1963). Нар. арт. СРСР (1964). Лауреат II Всесоюз. конкурсу ім. М. Глінки (III премія). Нагороди: орден «За заслуги перед Вітчизною» IV ступеня, орден Пошани (1999), пам'ятний знак «Золотий Аполлон» фонду ім. П. Чайковського (2001), премія мера Москви в обл. літератури та мистецтва (2003).

У 1958 закінч. ХДК (кл. засл. діяча мистецтв, проф. *Т. Я. Веске*). Від 1958 співала в Оперній студії Київ. консер-

ваторії. 1960 – солістка Львів., 1962 – Мінськ., 1968–1980 – Одес. т-рів опери та балету. Від 1982 – солістка Москов. філармонії. Виступала як камерна співачка. В її великому концерт. репертуарі представлені оперні арії, романси і нар. пісні, які нечасто виконувалися. Зробила велику кількість пам'ятних записів, які увійшли в золотий фонд Всесоюз. радіо. Гастролювала за кордоном. 1976 виконала партію Абігаїль в опері «Набукко» Дж. Верді на Міжнар. фестивалі оперного мистецтва в Сегеді (Угорщина). У 1991–2003 була худож. керівником, реж.-постановником і кер. вок. майстерні Концерт. об'єднання Москов. філармонії.

Оперні партії: Тетяна, Ліза («Євгеній Онєгін», «Пікова дама» П. Чайковського), Наташа («Русалка» О. Даргомижського), Ярославна («Князь Ігор» О. Бородіна), Леонора, Аіда, Абігаїль, Дездемона («Трубадур», «Аїда», «Набукко», «Отелло» Дж. Верді), Тоска, Чіо-чіо-сан («Тоска», «Мадам Батерфляй» Дж. Пуччіні), Розіна («Севільський цирульник» Дж. Россіні), Сантуцца («Сільска честь» П. Масканьї), Юзефа («Ясний світанок» О. Туренкова), Одарка («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Кассандра («Орестея» С. Танєєва), Мавка («Лісова пісня» В. Кирейко), Соф'я («Петро Перший» А. Петрова), Марина («Жовтень» В. Мураделі), Любка («Семен Котко» С. Прокоф'єва).

Літ.: Черкашина М. Голоса молодых / М. Черкашина // *Советская музика, 1964 № 11*; Ткаченко Нинель Александровна // *Большая Советская Энциклопедия : [в 30 т.] / гл. ред. А. М. Прохоров. Т. 26. М. : Совет. энциклопедия, 1977, С. 13*; Зарубин В. И. Ткаченко Нинель Александровна / В. И. Зарубин // *Музыкальная энциклопедия ; ред. Ю. Келдыш. Т. 5. М. : Совет. энциклопедия, 1981. Стб. 540;* Митці України: Біогр. довідник / за ред. А. В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992, С. 579; Скончалась оперная певица Нинель Ткаченко [Электрон. ресурс] // *Сегодня. 2007. 27 сент. URL : https://www.segodnya.ua/culture/showbiz/ckonchalac-opernaja-pevitsa-ninel-tkachenko.html;* Ткаченко, Нинель. [Электрон. ресурс] // *Театральная Энциклопедия. URL : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Teatr/_232.php.*

ТКАЧО́В Микола Михайлович (19.12.1921, Омськ – ?) – перший викладач кл. балалайки в ХДК. Учасник бойових дій у Великій Вітчизн. війні (лейтенант у відставці). Кавалер ордену «Слава».

Після ІІІ курсу Омського муз. уч-ща вступив у ХДК, де навчався у 1949–1954 в кл. *М. Т. Лисенка*.

Від 1953 – артист орк. нар. інструментів Харків. філармонії (концертмейстер групи балалайок, пізніше – соліст оркестру). Від 1955 – викл. ХМУ. У 1954–1986 – викл. каф. нар. інструментів ХДК (пізніше – ХДІМ ім. І. П. Котляревського); вів спец. інструмент, читання партитур, читав курс методик навчання гри на нар. інструментах.

Серед випускників М. Ткачова – відомі музиканти-виконавці: О. Волковий (викладач ХДАК), І. Борисенко (соліст ХОФ, викл. Мурман. муз. уч-ща), А. Черніков (соліст ХОФ, викл. Севастопол. ДМШ), А. Ряполов (засл. прац. культури України, викл. Вінниц. муз. уч-ща), В. Колесник (соліст ХОФ), В. Максимюк, К. Спаришев, А. Негусторов (викл. Білгород. муз. уч-ща), В. Змієвський

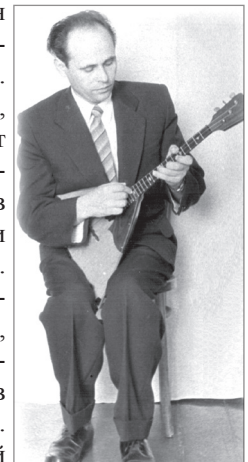

(викл. Криворіз., Луган. муз. уч-ща), Є. Богдан (викл. ХМУ), О. Рябоконь (викл. Полтав. муз. уч-ща), Ю. Юшков (викл. Харків. уч-ща культури), Л. Вільховська (викл. Луцьк. муз. уч-ща, соліст ХОФ), В. Пилипенко (концерт. ансамбль «Куточок Росії», Москва).

М. Ткачев був першим з викладачів-балалаєчників харків. ВНЗ, який розумів важливість створення метод. літератури в процесі проф. навчання гри на балалайці (на той час її практично не було). За період роботи в консерваторії створив низку наук.-метод. праць, у 1975 виступав на Всесоюз. семінарі (Мінськ) з доповіддю «Проблеми методики навчання гри на балалайці». Працював над канд. дисертацією за темою «Эволюція музичних штрихів», але не встиг довести її до захисту.

Основні праці : Инструментоведение украинских народных инструментов; Теоретический курс по инструментовке для народных инструментов; Практический курс по инструментовке для ОНИ; Музыкальные штрихи и их система (методические исследования); Система исполнительских и выразительных средств для народных инструментов; у співавторстві: Теоретические основы и методика обучения игре на балалайке (с П. Нечепоренко, 1978, матеріали були використані в «Школі гри на балалайці» П. Нечепоренко, В. Мельникова); В. Гризодуб, В. Михелис, Н. Ткачев. Методика обучения игре на 4-струнной домре; Н. Ткачев, В. Савиных. Изучение нотной грамоты в самодеятельном оркестре. [ротопринтні видання, рукописи]. Численні перекладення творів великих і малих форм для балалайки [в фондах бібл. ХНУМ ім. І. П. Котляревського].

Літ. : Костогрыз С. Выдающиеся балалаечники Слобожанщины: генеалогия и становление исполнительской школы / С. Костогрыз // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики оствіти : зб. наук. пр. / Харк. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського [ред. та упор. Л. В. Шаповалова]. Харків, 2010. Вип 28. С. 158–168;* Костогрыз С. Виктор Заболотный – интерпретатор первого украинского концерта для балалайки с симфоническим оркестром / С. Костогрыз // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики оствіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського [ред. та упоряд. Л. В. Шаповалова]. Харків, 2014. Вип. 40: Когнітивне музикознавство. С. 192–204 [про М. Т. – С. 193–195].*

ТО́ЛЬБА Веніамін Савелійович (12.11.1909, Харків – 13.04.1984, Київ, похов. на Байковому клад.) – диригент, педагог. Засл. артист УРСР (1948). Нар. артист УРСР (1957). Проф. (1962). Лауреат Сталін. премії (1949). Лауреат Всесоюз. фестивалю драм. і муз. т-рів, ансамблів та хорів (1957). Нагороджений двома орденами Труд. Червон. Прапора (1960, 1971).

Від 7-річного віку навчався гри на скрипці у С. К. Рика. В 1926–1928 продовжив навчання в Ленінград. центр. муз. технікумі по кл. композиції П. Б. Рязанова; в 1929–1932 – в Харків. муз.-драм. ін-ті по кл. композиції проф. *С. С. Богатирьова* та диригування проф. Я. А. Розенштейна. Удосконалював майстерність під кер. *Г. Б. Адлера*, А. Е. Маргуляна, А. М. Пазовського.

Диригентський дебют В. Тольби відбувся 1928 з оркестром Харків. радіокомітету, де він працював скрипалем. В 1929–1931 працював арти-

стом оркестру Укр. держ. столичної опери. В 1931–1934, 1935–1941 – диригент ХАТОБу; в 1942–1944 – диригент Держ. укр. т-ру опери та балету в Іркутську; в 1934–1935, 1944–1951, 1954–1959 – диригент Укр. т-ру опери та балету ім. Т. Шевченка в Києві. Всього під кер. В. Тольби виконано близько 50 опер і балетів.

В 1932–33 В. Тольба – асистент *С. С. Богатирьова* по кл. інструментування в Харків. муз.-драм. ін-ті. В 1935–1941 вів оркестр. клас, викладав диригування, інструментування, читання партитур в ХДК; 5.06.1940 був затвердж. у вченому званні доц.; в 1940–41 навч. р. – завідувач каф. диригування.

В 1934–35 навч. р. – викл. Київ. держ. консерваторії. В 1946–1973 – диригент оперної студії, доц., від 1962 – проф. КДК. Працював у складі журі ІІ Всесоюз. конкурсу диригентів в Москві (1966).

Виховав плеяду відомих оперних співаків, серед яких – Д. М. Гнатюк, А. І. Кикоть, Л. Д. Лобанова, І. І. Масленникова, Є. С. Мірошниченко, Е. М. Томм, *Є. І. Червонюк*, М. І. Шевченко та ін. Здійснив перші постановки укр. радян. опер: «Наймичка» М. Вериківського, «Честь» Г. Жуковського, «Молода гвардія» і «Зоря над Двіною» Ю. Мейтуса, «Мілана» і «Арсенал» Г. Майбороди; балету «Ростислава» Г. Жуковського. Культурною подією стали його постановки опер «Іван Сусанін», «Пікова дама», «Євгеній Онєгін», «Царева наречена», «Снігуронька», «Запорожець за Дунаєм», «Наталка-Полтавка», «Весілля Фігаро», «Чарівна флейта», «Лоенгрін», «Кармен», «Отелло» та ін.

В 1951–52 – диригент симф. оркестру Укр. радіо. Вперше виконав твори укр. композиторів В. С. Косенка, С. П. Людкевича, Б. М. Лятошинського, Л. М. Ревуцького, В. П. Рибальченка, Г. П. Таранова, А. Я. Штогаренка, Ю. С. Щуровського та ін. Здійснив запис музики до 50 кінофільмів, в т. ч. екранізації опери «Запорожець за Дунаєм».

Автор Симфонії на теми з опери «Запорожець за Дунаєм» (1983), багатьох оркестровок, муз.-критич. статей та рецензій.

Літ.: Вениамин Тольба: портрет дирижёра в воспоминаниях современников / сост. В. В. Тольба. Нежин : ООО «Гідромакс», 2009. 400 с.; Чепалов А. Записки «призрака оперы» / А. Чепалов. Харьков : Золотые страницы, 2012. С. 40–41; Плужніков В. К. Л. Дорошенко – диригент, педагог, просвітник : монографія. Харків : Колегіум, 2016. С. 65–70, 86–87, 97, 143, 318–320.

ТОПІ́ЛІН Всеволод Володимирович (27.01/9.02.1908, м. Янов Люблін. губ., тепер – Люблін. воєводства, Польща – 17.09.1970, Київ) – концертуючий піаніст, педагог. Проф. (2.01.1967). Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т (1928, кл. ф-но проф. *П. К. Луценка*) та аспірантуру Москов. консерваторії по кл. проф. Г. Г. Нейгауза (1938–1941).

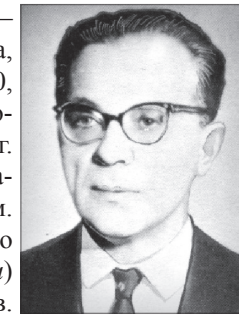

У 1929–1932 працював у Харкові в системі Укрфіла і Укррадіоцентра, у 1932–1941 – в Москов. філармонії, Всесоюз. радіоцентрі та Всесоюз. гастрольбюро (ВГКО) як піаніст-соліст та ансамбліст. Від 1941 – асистент проф Г. Г. Нейгауза у Москов. консерваторії. Між 1941 та 1954 воював у Народ. ополченні, був у нім. полоні та концтаборі, згодом, у ра-

дян. концтаборі. У 1955–1956 – педагог по кл. спец. ф-но та методики Красноярс. муз. уч-ща; 1956–1957 – викл. спец. ф-но Харків. муз. уч-ща; 1957–1962 – ст. викл. каф. спеціального ф-но та камер. ансамблю ХДК, викл. спец. ф-но у муз. школі-десятирічці (тепер ХССМШ-і). У 1962–1970 працює у Київ. консерваторії – в. о. доц. (1962–1965), доц. (1965–1966), від 1967 – в. о. проф., проф. (від 2.01.) і зав. каф. спеціального ф-но. У 1967–1968 – зав. каф. спец ф-но (?) і викл. Ростов. муз.-пед. ін-ту (за сумісництвом).

Впродовж 1929–1941 В. Топілін інтенсивно і успішно займається концерт. діяльністю в галузі сольного та камер. музикування. У 1930–1941 виступає в ансамблі з Д. Ойстрахом, з яким записав на грамплатівки програми із тв. І. С. Баха, Л. Бетховена, Р. Вагнера, І. Альбеніса та ін., набувши слави кращого ансамбліста країни. Його партнерами були також М. Полякін, З. Лодій, М. Марешаль (фр. віолончеліст), М. Андерсон (співачка, США). Як учасник філармонічно-концертної установи ДААНІС (рос. «ГААНИС») гастролює в різних куточках Радян. Союзу; у 1935–1936 разом з Д. Ойстрахом та Г. Гінзбургом концертує в країнах Балтії, Польщі, Німеччині, Швеції, заслуговуючи на високі оцінки закордонної преси. Після примусової перерви останні 15 років життя піаніста у Красноярську (1955–56), Харкові (1956–62) та Києві (1962–70) були поверненням в проф. діяльність – виконавство та педагогіку. Спогади красноярс. музикантів відтворюють яскраві враження слухачів від його концертів та уроків, що сприймалися як «міні-концерти». Із спогадів та звітів харків. періоду відомо про сольні концерти майстра в ХМУ та ХДК (виконувалась фр. музика), камер. концерт з *А. Лещинським*, про участь піаніста в тематичних концертах каф. спеціального ф-но консерваторії, заходах СКУ тощо. В Києві з великим успіхом В. Топілін виступав в ансамблі з О. Крисою, М. Чайковською, О. Пархоменко.

Численні талановиті молоді учні прагнули навчатися у В. Топіліна; його успіхи на пед. поприщі підтверджуються перемогами вихованців його класу на конкурсах. Серед учнів В. Топіліна – В. Новиков, М. Степаненко, І. Гусєв, М. Легоцький, С. Шабалтіна, О. Муравський, О. Вітовський, С. Сільванський.

В. Топілін, який мав величезну ерудицію в галузі муз. літератури, безумовний смак, знання всіх тонкощів піаністичної майстерності та сучасних найдосконаліших методик навчання гри на ф-но, проводив активну навч.-метод. роботу, систематично допомагаючи спеціальним кафедрам Ростов. і Донецьк. муз.-пед. ін-тів, Львів. консерваторії, муз. уч-щам України, де багато виступав з лекціями, відкритими уроками, докладами з питань фортепіан. методики, виконавської майстерності, інтерпретації.

Літ.: Музыкальный энциклопедический словарь / ред. Г. В. Келдыш. М., 1990. С. 549; Поколенная роспись рода Карякиных [Рукопись]. М., 2010 // *Личный архив И. О. Татаринского*; Бойков В. Г., Вітовський О. І. Згадуючи професора / В. Г. Бойков, О. І. Вітовський // *Музика. 1984. № 2. С. 30–31*; Бойков В. Г., Вітовський О. І. В. В. Топілін – видатний учень П. К. Луценка / В. Г. Бойков, О. І. Вітовський // *Павло Кіндратович Луценко і сучасність. Харків, 2001. С. 11–13*; Бойков В., Витовский О. О работе над фортепианной фактурой в классе В. В. Топили-

на / В. Бойков, А. Витовский ; Донецкий гос. муз.-пед. ин-т, каф. спец. фортепиано. Донецк, 1983. 24 с.; Витовский А. Ю. «Любишь музыку – играй!» Памяти учителя, В. В. Топилина (1908–1970). К 100-летию со дня рождения / А. Ю. Витовский // *Київська фортепіанна школа. Імена та часи / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2013. С. 220–225*; Гусев І. Креативні лики виховання музиканта у майстерні В. В. Топіліна / І. Гусев // *Київська фортепіанна школа. Імена та часи / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2013. С. 226–227*; Задерацька А. Всеволод Володимирович Топілін / А. Задерацька // *Фортепіанна школа. Імена та часи / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2013. С. 210–212*; Кононова Е. В. Илья Ильич Слатин – основоположник профессионального музыкального образования в Харькове / Е. В. Кононова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2006. Вип. 18. С. 3–22*; Пинчук Е. Г. Страницы жизни Всеволода Топилина / Е. Г. Пинчук // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : матеріали ІІІ Всеукр. наук.-практ. конф. викл. середн. спец. муз. закл. / Харків. середня спец. муз. шк.-інтернат. Харків, 2009. С. 11–16*; Пинчук Е. Г. Памяти выдающегося пианиста Всеволода Топилина / Е. Г. Пинчук // *С. Рахманінов: на зламі століть : зб. матеріалів XII Міжнар. наук.-теорет. симпоз. «С. Рахманінов: на зламі століть». Харків, 2010. Вип. 7, ч. 1. С. 120–129*; Пинчук Е. Всеволод Топилин: Триумф и трагедия / Е. Пинчук // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 37. С. 160–176*; Пинчук Е. Унесенный штормом террора / Е. Пинчук // *РianoФорум. 2013. № 2. С. 50–57*; Пинчук Е. Всеволод Топилин: человеческая интонация (штрихи к портрету пианиста) / Е. Пинчук // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр./ Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2015. Вип. 43. С. 68–84*; Суслин Е. В. Всеволод Владимирович Топилин / Е. В. Суслин // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : матеріали ІІІ Всеукр. наук.-практ. конф. викл. середн. спец. муз. закл. / Харків. середня спец. муз. шк.-інтернат. Харків, 2009. С. 16–22*; Степаненко М. В. Асистент Генріха Нейгауза – Всеволод Топілін // *М. В. Степаненко. Музично-історичні етюди / Київ, 2012. С. 142–146*; Stepanenko M. Vsevolod Topilin, der Assistent von Heinrich Neuhaus / Mikhaylo Stepanenko [Kiew, Ukraine] // *Aspekte interkulturellen Beziehung in Pianistik und Musikgeschichte zwischen dem östlichen Europa und Deutschland. Konferenzbericht. Köln, 23–26 Oktober 1998. Band III. Heinrich Neuhaus (1888–1964). Zum 110 Geburtsjahr. Köln, 1998. S. 135–138.*

О. Г. Пінчук

ТРЕТЯ́К Василь Якович (6.12.1926, с. Комарівка Рильського повіту Курської губ. – 16.04.1989, Київ, похов. на Байковому клад.) – укр. радян. співак (драм. тенор). Нар. артист СРСР (1980). Нар. артист України (1967). Засл. артист Молдов. РСР (1962). Засл. артист України (1965). Нагороджений орденом Труд. Червон. Прапора, медалями.

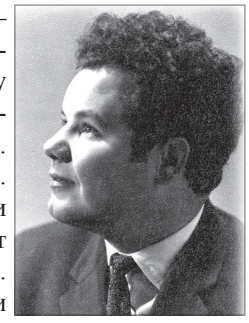

У 1953–1958 навчався в Харків. консерваторії (кл. засл. діяча мистецтв, проф. *Т. Я. Веске*). У 1958–1962 – со-

ліст Молдов., 1962–1989 – Київ. оперних т-рів. У 1976–1989 – викл. Київ. консерваторії, доцент (1985). Серед учнів – М. Дідик, В. Рева, В. Полторак, І. Ткаченко. Гастролював на Кубі, у Румунії, Польщі, Іспанії, Франції, Німеччині, Чехословаччині, Болгарії, Угорщині, Югославії та ін.

Оперні партії: Самозванець («Борис Годунов» М. Мусоргського), Герман («Пікова дама» П. Чайковського), Ликов, Бомелій («Царева наречена» М. Римського-Корсакова), Отелло, Радамес, Манріко, Річард («Отелло», «Аїда», «Трубадур», «Бал-маскарад» Дж. Верді), Каніо («Паяци» Р. Леонкавалло), Хозе («Кармен», Ж. Бізе), Олег Кошовий («Молода гвардія» Ю. Мейтуса), Андрій («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Андрій Хованський («Хованщина» М. Мусоргського), Василь («Мілана» Г. Майбороди), Богун («Богдан Хмельницький» К. Данькевича), Лавро, Адмірал («Мамай», «Загибель ескадри» В. Губаренка), Сергій («Катерина Ізмайлова» Д. Шостаковича), Рауль («Гугеноти» Дж. Мейербера), Каварадоссі («Тоска» Дж. Пуччіні), Кобзар («Тарас Бульба» М. Лисенка), Микита («Ярослав Мудрий» Г. Майбороди).

Фільмографія: «Катерина Ізмайлова», фільм-опера Д. Шостаковича. Записувався на радіо і грамплатівки.

Літ.: Митці України: Біогр. довідник / за ред. А. В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992, С. 585; Мистецтво України: Біографічний довідник / Упор.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський. За ред. А. В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. 700 с. С. 590. Гнидь Б. П. Виконавські школи України / Б. П. Гнидь. К. : НМАУ, 2002; Жиліна Л. «Тенор, що народився з... баса» [Электрон. ресурс] / Л. Жиліна // *День. 2000. № 19. 4 февр. URL : https://day.kyiv.ua/ru/article/obshchestvo/tenor-rodivshiysya-iz-basa*.

ТРИ́ШИН Віктор Миколайович (1936–2005) – оперний співак (баритон). Нар. артист України (1993). Засл. артист України (1974). Лауреат Всесоюзн. конкурсу вокалістів ім. М. Глінки (ІІІ премія, 1965).

Закінч. Харків. ін-т мистецтв (1966, кл. засл. діяча мистецтв, проф. *Т. Я. Веске*). Від 1965 – соліст Нац. акад. т-ру опери та балету ім. Т. Шевченко.

Оперні партії: Мазепа («Мазепа» П. Чайковського), Богдан («Богдан Хмельницький» К. Данькевича), Ренато («Бал-маскарад» Дж. Верді), Фігаро («Весілля Фігаро» В. Моцарта), ін.

ТЮМЕ́НЄВА Галина Олександрівна (07.01.1908, Полтава (за ін. даними – с. Сущани, на межі Волин. та Мінської губ., нині – Олевск. р-ну Житомир. обл.) – 06.09.1999, Харків) – музикознавець, педагог, лектор-просвітник, муз.-громад. діяч, засновник і перша зав. каф. історії музики Харків. консерваторії. Канд. мистецтвознавства (1945, дис. «Композиторы “Могучей кучки” и П. И. Чайковский», Москов. консерваторія). Проф. (1979). Чл. СК СРСР (1936). Нагородж. медалями «За доблесну працю в Великій Вітчизн. війні 1941–45 рр.» (1946), «За трудову доблесть» (1990) та ін. Дружина відомого укр. композитора *В. Т. Борисова*.

Закінч. Полтав. гімназію, два роки відвідувала курси в Ін-ті нар.

освіти; 1926 вступила на фортепіан. відділ. Полтав. муз. уч-ща, де навчалась 3 роки. 1929 переїхала з родиною в Харків, де стала студенткою фортепіан. ф-ту Муз.-драм. ін-ту (кл. *П. К. Луценка)*. З II курсу, за пропозицією *В. Барабашова* і *В. Павковича*, переходить на теорет.-композитор. ф-т (кер. – *С. С. Богатирьов)*.

Інтерес до всього нового, що відбувалося в укр. мистецтві на межі 1920–30 рр., привів Г. Тюменєву в театр «Березіль» (брала участь у підготовці спектаклю «Диктатура»). За її словами, Лесь Курбас доручав їй нотування інтонацій акторських «партій», вона ж знайомила режисера, який мріяв про створення нової укр. опери, з принципами муз. драматургії М. Мусоргського, секретами його мелодики, «рождённой говором человеческим».

Ще навчаючись на III курсі, за рекомендацією *С. Богатирьова,* Г. Тюменєва долучається до пед. роботи в консерваторії, яку продовжує після її закінч. (1934) і до початку війни. Коли Харків був звільнений (1943), Г. Тюменєва одразу повернулася на теорет.-композитор. кафедру. Одночасно була призначена худож. керівником Харків. обл. філармонії (1943–1949) та головою [муз.] сектору Обл. відділу мистецтв. У 1943–1945 – відп. секретар і чл. Правління Харків. організації СКУ.

Через два роки по захисту дис., здобувши звання доц. (1947), очолює каф. історії музики, відокремлену від теорет.-композиторської за ініціативою *С. С. Богатирьова.* Кафедру історії музики, головне її дітище, Г. О. Тюменева очолювала понад 30 років (1947–1979), після чого ще продовжувала викладати (з 1984 – проф.-консультант).

Діяльність Г. Тюменевої на каф. від початку її створення розгорталась одночасно в декількох напрямках: розробка навч. курсів (історія укр., рос., рад., зарубіж. музики, нар. творчість, методика виклад. муз.-іст. дисциплін, пед. практика, клас спеціальності), що визначило формування розгалуженої за проблематикою харків. муз.-іст. школи. Коло наук. інтересів Г. Тюменєвої складали питання зв'язку музики із суміжними мистецтвами, взаємодії рос. та укр. музики як у минулому, так і в сучасному; вона із захопленням займалась збиранням та дослідженням фольклору – не тільки слобожанського та взагалі українського, але й народів СРСР. Серед її праць, які і сьогодні не втрачають своєї актуальності – монографії «Гоголь і музика», «Микола Коляда. Життя та творчість», статті «Рєпін і музика» (написана для акад. видання Всесоюз. ін-ту історії мистецтв «Художня спадщина» під ред. Б. Асаф'єва), «Тичина і музика» та ін. Завдяки її копіткій ред. роботі були надруковані праця *Й. М. Миклашевського* «Музична й театральна культура Харкова кінця XVIII – першої половини XIX ст.», хорові пісні *М. Коляди*. Є автором підготованих для Укр. радян. енциклопедії статей про О. Аляб'єва, С. Аренського, В. Асаф'єва, С. Богатирьова. Спільно з Ю. М. Холоповим редагувала зб. статей і спогадів «С. С. Богатирьов».

Незважаючи на велику завантаженість по кафедрі, Г. Тюменєва вела активну муз.-просвіт. роботу: філармонія в період її худож. керівництва переживала час розквіту: діяло одночасно понад 10 абонементів, запрошувалися гастролери – зірки виконав. мистецтва, ретельно відбирався репертуар. Блискучий лектор, вона і після звільнен-

ня з філармонії довгі вела лекції-концерти, збираючи незмінно велику аудиторію шанувальників.

З класу Г. Тюменєвої вийшло близько 120 музикознавців-істориків, перші з них вийшли зі стін ХДК у 1938, останні – 1989 р.; деякі з них вже створили власні наук. школи. Це д-ри мистецтвознавства, проф., чл.-кор. АМУ, зав. каф. історії зарубіж. музики НМАУ ім. П. І. Чайковського *М. Черкашина-Губарен*ко, чл.-кор. АМУ, засновник та зав. каф. історії та теорії культури НМАУ *С. Тишко,* зав. сектором музики Білорус. академії наук Г. Кулешова; канд. мистецтвознавства *Т. Краснопольська*, провід. спеціаліст в галузі фінно-угор. фольклору (Карелія), *І. Копоть*, зав. каф. мистецтв Житомир. ін-ту культури і мистецтв Нац. акад. кер. кадрів культури України, *І. Мамчур* – обіймав різні посади в адміністрації М-ва культури України, Н. Некрасова, в минулому – декан теорет.-композитор. ф-ту та відділу інозем. студентів НМАУ, *Л. Шубіна*, зав. каф. історії укр. та зарубіж. музики ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Серед вихованців Г. О. Тюменєвої – вчені й, одночасно, блискучі лектори-просвітники та публіцисти *Е. Добрикін*, худож. кер. Херсон. філармонії, нині працює в Ізраїлі, *М. Кацева*, засновник і дир. музею М. Цвєтаєвої в Бостоні (США) та багато ін. На каф. історії музики ХДІМ, окрім її завідувачів – *М. Черкашиної-Губаренко* та *Л. Шубіної*, викладали також випускники кл. Г. Тюменєвої Л. Мицька (Шуаєва), *Н. Пирогова*, О. Лисяна.

На долю Г. Тюменевої випало багато випробувань – революція, дві війни, період сталін. терору, жорсткого ідеологічного тиску на інтелігенцію. У 1950 роки реально існувала загроза її звільнення з консерваторії, виключення зі Спілки композиторів. Але «школа Богатирьова» з її моральними та проф. імперативами допомогла їй не тільки вистояти у важкі часи, але й дати нове дихання молодій кафедрі, підняти на високий рівень муз.-історичну науку та освіту у Харкові.

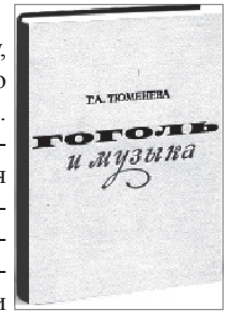

Основні праці: Чайковський і Україна : монографія. Київ : Мистецтво, 1955. 53 с.; Гоголь и музыка : монография. М. : Музыка, 1966. 215 с.; Микола Коляда. Життя та творчість : монографія. Харків : Глас, 2002. 176 с.; Музыка в жизни Репина *// Художественное наследство. М.–Л., 1948. Т. 1.: Репин. С. 544–579;* Чайковський і українська народна пісня *// З історії російсько-українських зв'язків. М., 1956. С. 182–202;* Музична й театральна культура Харкова кінця XVIII – першої половини XIX ст. / Й. М. Миклашевский ; передм. Г. О. Тюменєва. Київ : Наук. думка, 1967. С. 3–6; Й. М. Миклашевский *// Вопросы искусствознания. Харьков, 1969. С. 268–274;* Далекое – близкое *// С. С. Богатырев. Исследования, статьи, воспоминания / сост. Г. А. Тюменева и Ю. Н. Холопов. М., 1972. С. 259–266;* Виховання музикознавців : [в муз. вузах] *// Музика. 1977. № 1. С. 9–10;* У розвиток музикознавства : [про І-й том «Історії української музики» О. Шреєр-Ткаченко (К., 1980)] *// Музика. 1980. № 6. С. 30–31;* [Микола Коляда] *// Музика. 1987. № 5. С. 9;* Чайковський і Україна *// Чайковський і Україна : зб. матеріалів. Київ, 1990. С. 25–69*; Семен Семенович Богатирьов *// Музична Харківщина : зб. наук. праць. Х., 1992. С. 62–70*; Тичина й музика *// Аспекти історичного музикознавства.*

Дослідження і матеріали / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1998. С. 32–37; Пісні й хори / М. Коляда ; упоряд. Г. Тюменєва. Київ : Мистецтво, 1964. 32 с.; П'ять українських пісень в обробці для голосу з фортепіано / М. Коляда ; упоряд. Г. Тюменєва. Київ : Мистецтво, 1965. 47 с.; Самобытный талант : [к 70-летию Н. Т. Коляды] *// Красное знамя. 1977. 5 апр.;* Молодість, у музику перелита : [про М. Коляду] *// Вечірній Харків. 1982. 15 квіт.;* Музыка – это молодость: к 80-летию М. Т. Коляды // *Соц. Харьковщина. 1987. 4 апр.*; Жил народной песней : [к 100-летию А. И. Стеблянко] *// Вечерний Харьков. 1996. 11 июня.*

Лит.: Справочник Союза композиторов СССР на 1960 год. М., 1960. С. 192; Бернандт Г. Б., Ямпольский И. М. Кто писал о музыке : биобиблиогр. словарь. М., 1979. Т. III. С. 142; Малоземова А. И. Тюменева Г. А. / А. И. Малоземова // *Музыкальная энциклопедия : [в 6 т.] / под. ред. Ю. Келдыша. М. : Совет. энциклопедия, 1981. Т. 5. Стб. 662*; Союз композиторов Украины : справочник. Изд. 2-е, доп. К., 1984. С. 226–227; Союз композиторов СССР : справочник. М., 1987. С. 478; Советские композиторы и музыковеды : справочник : [в 3 т.]. М., 1989 Т. 3. Ч. 1. С. 180; Енциклопедія українознавства. Львів, 2000. Т. 9. С. 3290; Калашник П., Калашник М Галина Олександрівна Тюменєва / П. Калашник, М. Калашник. Харків : ХДІМ, 1998. 63 с.; Шубіна Л. І. Галина Олександрівна Тюменєва / Л. І. Шубіна. Харків : Кортес-2001, 2008. 60 с. (Біографія і бібліографія видатних музикантів); Дудар С. «Зроби зусилля, помолись…»: Галина Тюменєва / С. Дудар *// Событие. 1991. 12 мая;* Иванова И. Л. Кафедра истории музыки / И. Л. Иванова, А. А. Мизитова *// Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 57–61;* Калашник П. П. Галина Олександрівна Тюменєва / П. П. Калашник *// Музична Харківщина : зб. наук. пр. авт. Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського / упоряд. Калашнік П. П., Очеретовська Н. Л. Харків, 1992. С. 86–99*; Галкін В. Дві симфонії життя: Галина Тюменєва: музикознавець / В. Галкін *// Веч. Харків. 1993. 18 лют.;* Галкин В. Галина Тюменева – музыкант, ученый, педагог / В. Галкин // *Панорама. 1998. № 17. С. 14*; Шубина Л. И. Кафедре истории музики – 50 / Л. И. Шубина *// Аспекти історичного музикознавства. Дослідження і матеріали / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1999. С. 6–18;* Кравцов Т. С. Посланники бесконтрольной добросовестности / Т. С. Кравцов *// Аспекти історичного музикознавства. Дослідження і матеріали / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1999. С. 18–24;* Кафедра історії музики *// Харківський державний інститут мистецтв імені І. П. Котляревського. 85 років : [буклет]. Харків, 2002. С. 10–12;* Іванова І. Л. ARS LONGA історичного музикознавства / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова, О. Г. Рощенко *// Pro Domo Mea : Нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 186–187;* Шубина Л. И. Об одной публиации Галины Тюменевой / Л. И. Шубина *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогики та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2008. Вип. 22. С. 13–22*; Губаренко М. Р. Про харківську музично-історичну школу / М. Р. Губаренко *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харк. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2008. Вип. 22. С. 5–12*; Галкин В. Галина Тюменева – музыкант, ученый, педагог / В. Галкин // *Панорама. 1998. № 17 (апр.). С. 14.*

Л. І. Шубіна

Ф

ФА́ЙНТУХ Соломон Овсійович (4/16.10.1899, Бердичів Київ. губ., Рос. імперія, нині Житомир. обл., Україна – 18.07.1985, Харків) – композитор, диригент. Чл. СКУ (від поч. 1930-х). Один з авторів музики Держ. гімну УРСР (1947, затвердж. 1949).

Родина Файнтухів мала релігійні коріння: дід композитора був рабином, батько – кантором синагоги. 1918 родина Файнтухів, рятуючись від погромів, переїхала до Харкова. Сестра – Олена (Єшке) Овсіївна Файнтух у 1930-ті до початку ВВв була примою Харків. т-ру оперети. Дружина Раїса – сестра харків. композитора З. Заграничного.

У 1918–1921 С. Файнтух навчався в Харків. консерваторії по кл. ф-но *А. М. Корещенка*. У 1927 закінч. Харків. муз.-драм. ін-т. по кл. композиції *С. С. Богатырьова*.

В 1920–1923 худож. кер. і диригент Капели Наркомосу УРСР. Від 1934 до 1937 працював муз. кер. та диригентом «Експериментальної оперної студії». Паралельно займався викладацькою діяльністю: протягом кількох періодів – 1932–1935, 1940–1941 та 1946–1950 працював викладачем Харків. консерваторії.

У 1937–1940 – худож. кер. та диригент створеного ним в Харкові євр. (кляйзмерного) симф. ансамблю (Держ. ансамбль євр. нар. музики і пісні Укр. РСР). Ансамбль мав у репертуарі фольклорні та проф. композиторські твори, користувався значним успіхом у слухачів.

У 1941–1944 С. Файнтух, знаходячись в евакуації, працював диригентом і композитором драм. т-рів у Ташкенті. В 1944–1946 – худож. кер. і диригент симф. орк. Ворошиловград. (тепер – Луган.) філармонії.

По закінченні війни повернувся до Харкова, де працював в консерваторії і філармонії.

У композиторському доробку С. Файнтуха – оперети, музика до спектаклів драм. т-ру, ораторії, сюїти, романси, обробки нар. пісень.

Тв.: **оперети** – «Дощ», «Чаклунка», «Сільське одруження», «Голубий Дунай»; **для хору, солістів і симф. орк.** – ораторія-балада «Слово о борьбе украинского народа в Отечественной войне» (сл. П. Тичини, В. Сосюри, М. Рильського, 1947, 2-а ред. 1965); поема для хору і симф. орк. «Моріс Вінчевський» (1934); Поема для симф. орк. (1934); **для орк. рос. нар. інструментів** – Сюїта на гуцульські теми (1948); **струнні** квартети: I (1927), II (1968); **для ф-но** – Сюїта (1949); **для голосу і ф-но** – романси, пісні на сл. Лесі Українки, Р. Бернса в пер. С. Маршака, Я. Івашкевича та ін.; **хори**; музика до драматичних спектаклів (зокрема, Одес. єврей. т-ру та Біробіджан. драм. т-ру); обр. нар. пісень.

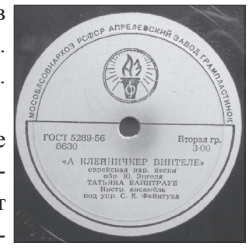

Грамзаписи: А ганце вох (обр. Соломон Файнтух). Грампласттрест 8631; А клейничкер винтеле (обр. Юлий Энгель–Соломон Файнтух). Грампласттрест 8630, Гитара (обр. Л. Школьников). Грампласттрест 8688, исп. Татьяна Вайнтрауб, 1939 р.; Добранич и фрейлехс (обр. Виктор Кнушевицкий–Соломон Файнтух). Грампласттрест 8689; Еврейский танец (Соломон Файнтух). Грампласттрест 8591; Шер

(обр. В. Школьников). Грампласттрест 8590, исп. Инструментальный ансамбль (Державний ансамбль єврейської народної музики і пісні Української РСР під керівництвом Соломона Файнтуха), 1939 р.

Джерела: Митці України: Біогр. довідник / за ред. А. В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992, С. 598; Соломон Файнтух // *Кострица М. Ю. Постаті землі Бердичівської: Історико-краєзнавчі нариси. У 2-х тт. Житомир : Косенко, 2005. Т. 2. С. 190–191*; Файнтух, Соломон Евсеевич [Электрон. ресурс] // *Большая биографическая энциклопедия. 2009. URL : https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/27283/Файнтух*; Файнтух Соломон Овсійович [Електрон. ресурс] // *Мій Бердичів. Історія – Сьогодення – Люди. URL : http://berdychiv.in.ua/файнтух-соломон-овсійович/*; Solomon Fayntukh [Електрон. ресурс]. Last update 25-07-2013. URL : http://www.yiddishmusic.jewniverse.info/fayntukhsolomon/index.html.

Фото з сайтів: Мій Бердичів. URL : http://berdychiv.in.ua/файнтух-соломон-овсійович/; Каталог советских пластинок. URL : http://records.su/image/album/38920.

ФАНЕНШТІ́ЛЬ Людвиг Осипович (1886–1952) – піаніст, композитор. Проф., чл. СКУ. Початкову муз. освіту здобув під керівництвом своєї матері, учениці Л. Брассена, *Ф. О. Фаненштіль*. Ріс у творчій атмосфері, відвідував численні концерти, з дитинства знався на різноманітному фортепіан. репертуарі – так сформувалися надійні засади його подальшої муз. кар'єри.

Закінчив юрид. ф-т Харків. ун-ту (1911); завершив фахову муз. освіту в Петроград. консерваторії (кл. ф-но Л. В. Ніколаєва, 1915; кл. теорії Я. Вітола та композиції М. О. Штейнберга, 1917).

Повернувшись до Харкова, викладав на каф. спец. ф-но консерваторії, у 1937–1952 очолював одну з кафедр. Читав курс методики навчання гри на ф-но. Автор метод. праці «Основи викладання фортепіанної гри» (1930); рукопис іншої роботи, «Досвід порівняльного аналізу різних редакцій етюдів Ф. Шопена ор. 25» й досі зберігається у бібл. Москов. держ. консерваторії. До 1935 виступав із сольними концертами; у його репертуар входили 24 прелюдії Ф. Шопена, Соната сі-мінор Ф. Ліста та ін. Працював у складі журі фортепіан. конкурсів (І Всеукр. конкурс піаністів, Харків, 1930; Всесоюз. конкурс піаністів (грудень 1937 – січень 1938). Виховав понад 70 випускників, серед них – професори ХДК *Б. О. Сковський, М. С. Хазановський*, доц. *Р. П. Папкова*, засл. діяч мистецтв України *А. А. Мірошникова*, нар. артистка АРСР Н. Восканян (проф. Єреван. консерваторії).

Організував на Всеукр. радіо цикл бесід про історію ф-но, творчість рос. композиторів, піаністів, педагогів. Був кореспондентом журналу «Советская музыка» (від 1946). Надруковано більш 60 його творів, серед них – три струнних квартети, фортепіанні п'єси.

ФАНЕНШТІ́ЛЬ Фанні Омелянівна – піаністка, педагог. Мати та перший педагог піаніста і композитора, проф. *Л. О. Фаненштіля*. Закінч. Петербур. консерваторію по кл. Луї Брассена. У 1920–30 рр. обіймала посаду проф. каф. спеціального ф-но Харків.

консерваторії. Давала приватні уроки. Багато концертувала, у перші десятиліття XX ст. часто виступала на вечорах популярного у місті «Музичного гуртка» П. Л. Кравцова.

ФЕ́ЙГІН Яків Олександрович (2.04.1907–1983) – викладач фортепіано. Музичну освіту отримав у Харків. консерваторії (кл. проф. *Л. О. Фаненштіля)*. Близько 25 років (до 1965) очолював фортепіан. відділ (ПЦК «Фортепіано») ХМУ ім. Б. М. Лятошинського.

ФІНАРО́ВСЬКИЙ Григорій Абрамович (2.01.1906, м. Шпола, Київ. губ., тепер Черкас. обл. – 25.11.1979, Харьков) – укр. композитор. Співавтор музики Держ. гімну УРСР (1947, затвердж. 1949).

Закінчив Харків. муз.-драм. ін-т (1933, кл. *С. С. Богатирьова*).

В 1942–1945 – служив в Радян. армії. У 1952–1973 – відп. секретар Харків. організації СКУ. Автор симфонічної, хорової, театральної музики, інструментальних п'єс, пісень

Тв.: **опера** «В майстерні художника» (дитяча, 1929); **оперета** «Нелітна погода» (у співавт. з К. Бенцем; Харків, 1961); **муз. комедії** – «Останній бал» (у співавт. з Д. Клебановим, 1941), «Пальмовий острів» (Харків, 1959), «Весна йде по місту» (1962); **для солістів, хору та симф. орк.** – кантати «Пісня про бойову дорогу» (сл. З. Біленка, 1943), «Слово про мир» (сл. І. Муратова, 1952), «Пісня братерства» (сл. Т. Шевченка, доп. текст М. Шаповала та А. Ющенка, 1956); **для соліста і симф. орк.** – «Заповіт синові» (1975); **для симф. орк.** – «Марш» (1929), **поеми:** «Народжені Жовтнем» (1932), «Пісня про Сокола» (по М. Горькому, 1946, 2-а ред. 1966), «Героїчна поема» (1953); **для ф-п. і симф. орк**. – Варіації на тему укр. нар. пісні (1954); **для скр. і симф. орк.** – «Юнацький концерт» (1971); **для влч. і ф-п.** – Сім мініатюр на казахські теми (1943); **для ф-п.** – Три прелюдії (1939), Дитячий альбом (1971); **хори**, у т. ч. «На бій за мир» (сл. А. Безименського, 1957), «Ленінська мудрість в партії живе» (сл. В. Бичка, 1961), «Балада про 28 гвардійців» (сл. А. Софронова); **для голосу і ф-п.** «Ми славимо підкорювачів висот» (сл. К. Іванова, 1965), «Пісенька про сліпий дощ» (сл. Л. Галкіна, 1965), «Пісня вірності» (сл. А. Уварова, 1966), «Пісня про Харків» (сл. М. Воробйова, 1966), «Вслухайтеся, люди» (сл. М. Воробйова, 1966), «Ставропілля моє» (сл. Г. Орловського, 1966), «Звуть вітри» (сл. З. Вальшонка, 1968), «Супутниця надійна» (пісня комсомольська, сл. Н. Воробйова, 1968); **для хору і ф-п.** – «Балада про Івана Голубця» (сл. І. П'янкова), «Партизанська» (сл. В. Сосюри, 1945), «Колгоспна-урожайна» (сл. І. Муратова, 1958), «Пісня про Севастополь» (сл. Г. Флерова, 1968); **музика до драм. вистав** (30) і до вистав т-ру ляльок (18); обр. казах. і укр. нар. пісень.

Дискографія: Вариации на тему украинской народной песни «Отдала мене моя матушко» для фортепиано с оркестром. «Песня о соколе», симфоническая поэма. Концерт для скрипки с оркестром «Юношеский» / Симфонической оркестр Харьковской государственной филармонии. Дириж. И. Шпиллер, И. Гусман, П. Шелестов. Фортепиано – М. Ещенко, скрипка – А. Курчин. Всесо-

юз. фирма грамзаписи «Мелодия», 1979. 33 М 10—41651-52. Апрелевский завод грампластинок. Vynil, LP, Mono.

Літ.: Б. С. Штейнпресс. Энциклопедический музыкальный словарь. М. : Совет. энциклопедия, 1966; Митці України: Біогр. довідник / за ред. А. В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992, С. 604; Муха А. Композитори України та української діаспори. К. : 2004; Финаровский, Григорий Абрамович // *Книжки, нотки и игрушки для Катюшки и Андрюшки. 1999. Вып. 2. С. 64*; Финаровский, Григорий Абрамович [Электрон. ресурс] // *Большая биографическая энциклопедия. 2009. URL : https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/29570/Финаровский*.

Фото з сайту: DISCOGS. URL : https://www.discogs.com/artist/5331917-Григорий-Финаровский.

ФІНКЕЛЬШТЕ́ЙН Лідія Іванівна (1890 – ?) – піаністка, викладач. Перший у Харків. консерваторії педагог-вихователь високопрофесійних концертмейстерів. Доц. (03.1946).

Закінч. Москов. консерваторію (1912, кл. проф. К. Н. Ігумнова) з дипломом «вільного художника».

Дуже рано почала займатись акомпаніаторською діяльністю, зокрема, працювала в Харків. муз. уч-щі (до початку роботи в Харків. консерваторії загальний стаж її роботи становив вже 20 років 11 місяців). Багато років керувала концертмейстер. классом ХДК (з 04.1930 – на посаді доц.), що його перший випуск відбувся 1939; ще довго залишалася його єдиним керівником. Особливо багато працювала в якості оперного концертмейстера, керувала опер. класом Харків. консерваторії; пізніше була головним концертмейстером опер. студії, яку створили у 1939 за її безпосередньою участю. Залишила роботу у консерваторії з виходом на пенсію (1957).

За спогадами учнів, Л. Фінкельштейн була відмінним педагогом-вихователем і співаків, і молодих піаністів-концертмейстерів, привчала студентів до великої ретельності, не терпіла неохайності в роботі, прагнула до серйозного, глибокого прочитання муз. і поетич. тексту, прищеплювала піаністам велику любов до концертмейстер. справи, з перших же уроків формуючи їх проф. навички. Необхідною умовою успіху концертмейстера Л. Фінкельштейн вважала певний робочий стан на усіх етапах опрацювання муз. матеріалу: його швидке творче сприйняття, миттєвий відгук усіх частин технічного апарату, який без зволікань підкоряється будуючій ритмічній волі (створила метод. розробку «Виховання, роль і методи роботи оперного концертмейстера»).

Закладені Л. Фінкельштейн традиції виховання концертмейстерів продовжили її учні – засл. діяч мистецтв України, проф. *А. А. Мірошникова*, викладачі каф. концертмейстер. майстерності *В. М. Мурзіна, І. І. Козловська, Л. Л. Монахова* та ін.

ФОМЕ́НКО Микола Олександрович (25.12.1894, Ростов-на-Дону – 8.10.1961, США, похов. на цвинтарі Баунд Брук) – укр. композитор.

Студіювати гру на фортепіано почав у віці 17 років у місцевого вчителя. Під час І Світової війни служив на Кавказі. У 1917 приїхав до Харкова, де здобув муз. освіту в Харків. консерваторії: як піаніст у кл. проф. *П. К. Луценка* та як музикознавець у кл. проф. *С. С. Богатирьова*.

Окрім композиторської, багато часу віддавав виконавській, диригентській та пед. діяльності. Працював викладачем Харків. консерваторії, двічі

був головою Державної випускної комісії. Разом з композитором-співаком К. Богуславським здійснив всеукр. концертне турне (1934). Впродовж 1932–1935 працював муз. редактором вид-ва «Мистецтво».

У 1951 емігрував у США, де працював професором Укр. муз. ін-ту в Нью-Йорку. Концертував з дружиною-співачкою Ізабеллою Орловською (сопрано). Багато працював як музикознавець, створюючи монографії про українських композиторів на замовлення укр. відділу радіостанції «Голос Америки»).

Як композитор працював майже у всіх муз. жанрах. Активну творчу діяльність розпочав у 1925. Його творчу манеру вирізняє романтична муз. мова, лірична образність, що втілюється переважно у творах великих форм. Цурався формального поверхового новаторства, розуміючи його як щось більш глибинне; тяжів до естетики імпресіонізму

Тв.: опера-казка «Івасик-Телесик», зингшпіль «Маруся Богуславка», незакінчена опера «Ганна», дві дитячі опери-мініатюри – «Котик Кікі», «Листоноша»; дві симфонії, Поема та три сюїти для симфонічного оркестру; концерт для фортепіано з оркестром; сюїта для скрипки та фортепіано у 4-х частинах; балада для віолончелі; твори для фортепіано; вокальна лірика на вірші Т. Шевченка, І. Франка, П. Тичини, Я. Славутича, С. Крижанівського, М. Пригари, обробки нар. пісень; збірка інструктивних композицій «MYR»; поема для голосу з фортепіано «Про Україну»; тріо для жіночих голосів «Діво Маріє»; «Балада про Байду» для голосу з ф-но; музичне оформлення до поеми І. Франка «Мойсей» (для співацького ансамблю a capella).

Літ.: Микола Фоменко. Лист – Автобіографія // *В. Витвицький. Музикознавчі праці. Публіцистика. С. 196–200*; Sonevytsky Ihor. Dictionary of Ukrainian Composers / Ihor Sonevytsky. L'viv. 1995.

ФРАНЦКЕ́ВИЧ Лігія Болеславівна (12.11.1932, Харків – 15.05.1988, Харків) – хоровий диригент, педагог. Закінч. диригентсько-хор. відділ ХМУ (1951, кл. Л. С. Каданера) та ХДК (1955, кл. *З. В. Яковлєвої*).

Від 1955 до 1957 працювала викл. хор. дисциплін Калінін. муз.-пед. уч-ща, у 1957 – викладала у ХМУ, у 1958–1964 – працювала в Угорщині. Від 1964 до 1988 працювала у ХМУ ім. Б. М. Лятошинського. У 1970-х – за сумісництвом на каф. хор. диригування ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського. У 1949–1953 – кер. худож. самодіяльності в Харків. машинобуд. технікумі, ХПІ, викл. співу в 1–4 кл. ЗОШ № 126 м. Харкова. Серед її учнів – Р. С. Аганянц, Р. Артьомов, А. А. Бібко, Є. І. Кучерова, В. П. Решетнікова та ін.

Г. В. Савєльєва

Х

ХАЗАНО́ВСЬКИЙ Михайло Самойлович (13.03.1906, Харьков – 5.12.1982, Харків) – піаніст, педагог. Проф. (1947). Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т (1925, кл. проф. *Л. О. Фаненштіля*), екстерном закінч. Ленінград. консерваторію (1928, кл. проф. Л. В. Ніколаєва).

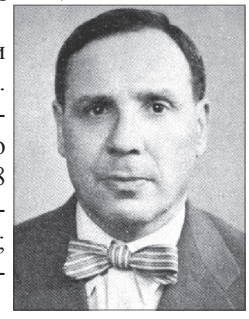

Почав працювати у Харків. муз.-драм. ін-ті як викл. відділу загального ф-но (1924). У 1926–1928 навчався та працював у Ленінграді; у 1928–1934 був викла-

дачем муз. студії в одному з Харків. БК. У 1934–1936 – асистент ХДК по кл. ф-но; у 1936–1939 – на посаді доц., 1939–1941 – доц. каф. спеціального ф-но ХДК. У 1941–1944 перебував у Ташкенті, де працював на курсах підвищення кваліфікації при Раднаркомі Узбец. РСР на посаді проф. класу ф-но. Від 1944 – на посаді проф., від 19.12.1947 – проф. каф. спеціального ф-но ХДК. У 1953–1971 очолював кафедру. У 1981 вийшов на пенсію, але до кінця життя продовжував працювати як професор-консультант ХДУМ ім. І. П. Котляревського.

Пед. робота піаніста виявилася вельми плідною. З його класу вийшли лауреати й дипломанти міжнар. та регіон. конкурсів, засл. діячі мистецтв, відомі педагогіпрофесори, серед них – *М. О. Єщенко, Н. О. Єщенко, В. О. Сирятський, Н. В. Смоляга, Г. Л. Гельфгат, В. Є. Крамаренко, М. В. Сєчкін,* О. О. Могилевська, Н. Б. Казимирова*, І. М. Кармінська*.

Діяльність М. Хазановського активно стимулювала розвиток харків. піаністичної школи: за часів його керівництва на каф. спеціального ф-но працювали, за невеликим винятком, виключно його вихованці, кожен з яких яскраво розкрив свої виконавські можливості. За ініціативою М. Хазановського регулярно влаштовувалися тематичні цикли вечорів з творів композиторів-класиків та романтиків. Надзвичайною подією у муз. житті Харкова кін. 1960 – поч. 1970 стала низка концертів, присвяч. 200-річчю з дня народження Л. ван Бетховена. У залах ХДІМ, Обл. філармонії, «Філармонії фізиків» прозвучали майже всі фортепіан. твори віденського класика у виконанні членів каф. М. Хазановського. Завдяки ентузіазму піаніста у Харкові було відкрито муз. школу для обдарованих дітей (нині ХССМШ-і), яка стала справжньою «кузнею» лауреатів дит. конкурсів самого високого рівня.

ХАРИТО́НОВА Віра Федорівна (09.08.1954, Челябінськ, РФ – 22.11.2015, Харків) – співачка (сопрано), солістка театру оперети. Засл. артистка України (берез. 1988). Лауреат тв. премії ім. В. Чистякової харків. міськвиконкому за кращу акторську роботу року (2004).

Закінч. Харків. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського (1976–1981) за спец. «сольний спів», отримала кваліфікацію оперної, концерт. співачки, викладача.

Недовго була керівником вок.-хор. колективу харків. БК ім. Леніна (1981–1982). У 1982–2010 працювала в Харків. акад. т-рі муз. комедії солісткою-вокалісткою. Маючи красивого тембру лірико-колоратурне сопрано повного діапазону, яскраву сценічну зовнішність і безсумнівний акторський талант, виконувала майже усі провідні партії в постановках театру: Сильви, Мариці в однойменних оперетах, Саорі в «Циганському бароні», Одетти в «Баядері», Розалінди в «Летючій миші», Теодори Вердьє у «Принцесі цирку» та ін. Яскраве втілення образу Едіти Флавон у виставі «Вальс кохання» Й. Штрауса було особливо відмічено творчою премією 2004 року.

Співачкою створено також багато концерт. програм в Харків. обл. філармонії, серед них – «В ритмі вальсу» (1998), «Любви прекрасные мгновенья» 1998, 2007), «Возвращение романса» (2003–2006), «Когда душа

поёт» (2005), «Храни меня, мой талисман» (2007), «Страницы прошлого листая» (2008), та ін.

Концертно-виконавська діяльність та майже 30-річний стаж роботи в театрі дозволили В. Харитоновій накопичити багатющий творчий досвід, який вона вміло використовувала, допомагаючи оволодівати таємницями професії своїм вихованцям-студентам. У 2002–2013 артистка працювала на посаді доц. каф. укр. нар. співу у ХДАК; доц. каф. вок.-хор. підготовки вчителя Харків. гум.-пед. академії (2011–2014); у 2007–2015 – в ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського на каф. муз. мистецтва естради та джазу (від 2010 – доцентом), викладала естрадно-джазовий вокал, спів з естрад. ансамблем. Серед її студентів є лауреати та дипломанти виконавських конкурсів.

На вшанування пам'яті співачки за ініціативою директора ХАТМК засл. діяча мистецтв України І. Коваля 2016 р. встановлено меморіальну дошку за адресою: Харків, вул. Волонтерська (колишня Соціалістична), 56. Автор барельєфа – відомий скульптор, засл. художник України, лауреат Міжнар. премії І. Рєпіна К. Мамедов).

Літ.: Седунова Е. Бенефис Веры Харитоновой / Е. Седунова // *Харьковские известия. 2007. 5 мая. С. 1, 13*; Коваленко Ю. В мир чистых светлых грез, где нет ни горя, ни слез…[Электрон. ресурс] / Ю. Коваленко // *Харьковские известия. Информационно-аналитический портал. 2015. 26 окт. URL : http://izvestia.kharkov.ua/on-line/18/1198004.html;* [15 июня в 12:00 открытие мемориальной доски заслуженной артистки Украины … Веры Федоровны Харитоновой] [Электрон. ресурс*] // Харьковский академический театр музыкальной комедии. [2016]. URL : http://www.operetta.kharkiv.ua/rus/novosti/273-otkritie-doski.*

ХЛО́ПОВА-ОБУ́ХОВА Ольга Василівна (20.06.1914, С.-Петербург, Росія – 1989, Харків) – піаністка, викладач. Закінч. інструкторський та фортепіан. ф-ти Ленінград. консерваторії (1936) з кваліф. «хормейстер, концертмейстер, викладач по класу роялю».

У 1933–1936 – концертмейстер Оперної студії при Ленінград. консерваторії; 1936–1938 – викл. по кл. загального ф-но і концертмейстер вок. ф-ту на Курсах муз. освіти ім. М. А. Римського-Корсакова; у 1938–1941 – викл. загального ф-но, концертмейстер оперного кл. в Муз. уч-щі ім. П. І. Чайковського, концертмейстер Оперної студії при Ленінград. консерваторії.

У 1946–1948 – концертмейстер ХАТОБу; 1948–1952 – концертмейстер вок. ф-ту; викл. на каф. концертмейстерської майстерності та загального ф-но Харків. консерваторії (1952–1986); була деканом виконавських ф-тів. Вела регулярну концертну діяльність як концертмейстер. Серед її учнів – *Є. С. Нікітська*.

ХОТКЕ́ВИЧ Гнат Мартинович, літ. псевд. – Гнат Галайда (31.12.1877/12.01.1878, Харків – 8.10.1938, в'язниця НКВС, Харків) – бандурист, композитор, педагог, письменник, історик, мистецтвознавець, етнограф, театральний, громадсько-політичний діяч.

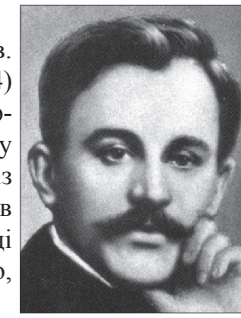

Закінч. Харків. реальне уч-ще (1894) і технічний ф-т Харків. технологіч. ін-ту (1900). Паралельно із заняттями в уч-щі брав уроки гри на скрипці (володів також ф-но,

мав хороший баритон). Гри на бандурі навчився ще в дитинстві в одного з сільських музикантів.

У 1900–1906 – інженер на Харківсько-Миколаїв. залізниці. У 1902 на XII Археологічному з'їзді організував виступ кобзарів (перший відомий ансамбл. виступ) та зробив доповідь, яка мала вирішальне значення для подальшого розвитку кобзар. мистецтва в Україні. В ці ж роки став одним з фундаторів Робітничого т-ру. 1906 як кер. страйк. комітету зазнав переслідувань і виїхав на Галичину. До 1912 жив у Львові і в с. Криворівні, їздив по Галичині з концертами, граючи на скрипці та бандурі; створив Гуцул. нар. т-р, який складався з селян, але, незважаючи на це, отримав високу оцінку і матеріальну допомогу від М. Заньковецької; виїжджав з гастролями на Буковину та навіть у Польщу.

1912 повертається до Києва, потім до Харкова, де відновлює діяльність Робітничого т-ру. 1915 знову висланий з України, до 1917 живе у Воронежі.

У 1920–1928 – викл. укр. мови й літератури в Деркачів. зоотехнікумі. У 1926–1932 – викл. кл. бандури в Харків. муз.-драм. ін-ті, який було створено за його безпосередньою активною участю. У 1928–1932 – худож. кер. Полтав. капели бандуристів, для якої створив чималий репертуар. У ці ж роки організував робітн. хор та інструмент. ансамбль в одному з сіл у Харків. обл., редагував літ.-громад. тижневик «Гасло», вивчав укр. нар. інструменти, читав лекції про кобзарів та бандуристів. Від 1932 систематично зазнає переслідувань з боку влади, втрачає державні роботи, його твори забороняють. У 1938 засуджений «за націоналізм» та розстріляний як «німецький шпигун».

Серед учнів-бандуристів Г. Хоткевича – Л. Гайдамака, *Г. Бажул*, Г. Назаренко, В. Кабачок (викл. бандури в Київ. уч-щі ім. Р. Глієра та Київ. конс.), О. Геращенко (в 1930 рр. деякий час був директором Харків. опери), Я. Гаєвський, І. Олешко, О. Левадна (у 1934–41 – солістка Харків. філармонії, у 1946–48 Тернопіл. філармонії).

Муз. твори: **для хору** – «Коломийки» (1919), «Зоре моя вечірняя» (1922), «Тече вода» (1922), «Реве та стогне Дніпр широкий» (1927), «Попід горою, яром, долом» (1927), «Защебетав жайворонок» (1927), «Ой, діброво – темний гаю!» (1922); **для голосу і ф-но** – «Ой, не п'ється пива, меду» (1927), «Веснянка» (1927), «У гаю, гаю вітру немає» (1927), «Сонце гріє, вітер віє» (1927), «Ой, я свого чоловіка» (1927), «Весна прийшла» (1927), «Минає неясний день» (1928), «Шахтарі» (1928); **для орк.** – «Осінь», «Містерія»; **для бандури** – «Одарочка» (1910), «Невільничий ринок у Кафі» (1913 та 1928), «Осінь» (1931), ряд мелодекламацій на тексти укр. поетів; **для голосу і бандури** – «Про смерть козака-бандуриста», «Про Богдана Хмельницького», «Про Козака Голоту», «Про бурю на Чорному морі»; **для капели бандуристів** – «Поема про Байду», «Буря на Чорному морі», «Заповіт», «Софрон», «Нечай», «А в полі корчомка».

Літ. твори: Блудний син (1898); Різдвяний вечір (1899); Добром усе переможеш (1899); Життєві аналогії (1897–1901); Дивні пригоди комахи Сагвіна (1901); Поезія в прозі (1902); Сагайдачний (1908); Гуцульський рік, п'єса (1910); Непросте (1911); Камінна душа (1911, роман вийшов з ілюстраціями автора); Гірські акварелі, збірка (1914); Гуцульські образки (1914–1915, уперше надруковані 1923); Авірон (1917); Григорій Савич Сковорода (1920); Авірон, повість (1928); Твори у 8 тт. (1928–1932); Довбуш (перше ви-

дання – 1965); Твори в двох томах (1966); Тарасик (перше видання –2002).

Наук.-метод. праці: «Підручник гри на бандурі» (1909 і 1929, 1930, 1931); передрук – Детройт, США, 1968; передрук – Харків, 2003; «Короткий курс гри на бандурі», 1931; передрук – Харків, 2003; «Кобза, торбан і бандура», 1931; «Бандура та її можливості», 1933, передрук – Харків, 2007; «Бандура та її репертуар», 1933, передрук – Харків, 2009; «Бандура та її конструкція», 1934, передрук – Харків, 2009; «Бандура», 1935; Музичні інструменти українського народу. Друга ред. Харків : Видавець Савчук О. О., 2012. 510 с.

Джерела: Черкаська Г. За що розстріляли Гната Хоткевича? [Електрон. ресурс] / Г. Черкаська. *URL : http://www.uamodna.com/articles/za-scho-rozstrilyaly-gnata-hotkevycha/;* Хоткевич Гнат Мартинович. Життєпис [Електрон. ресурс]. URL : http://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1705.

Літ.: Гнат Хоткевич. Музичні твори та мистецтвознавчі матеріали : Джерелознав. покажч. / ред. О. Осадця; упоряд. М. Семенюк; НАН України. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника. Львів : Фенікс, 2004. 182 с.; Кізченко В. І. Хоткевич Гнат Мартинович // *Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Ін-т історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2013. Т. 10 : Т–Я. С. 424; Кошелівець І.* Хоткевич (псевд. Галайда) Гнат // *Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т.] / Наукове т-во ім. Шевченка ; гол. ред. проф., др В. Кубійович. Париж ; Нью-Йорк : Молоде життя ; Львів ; Київ : Глобус. 1955–2003. Т. 10. С. 3632*; Крячок М. З епістолярію Гната Хоткевича / М. Крячок // *Архіви України. 2006. № 1–6 (259). С. 103–124*; Михайлин І. Л. Гнат Хоткевич у 1917 році / І. Л. Михайлін // *Наукові записки кафедри українознавства Харківського університету. Х. : Основа. 1994. Вип. 1. С. 55–67*; Михайлин І. Л. Бінарна опозиція «Україна – Московщина» в публіцистиці Гната Хоткевича 1917 р. // *Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. Львів, 2000. Вип. 8. С. 358–366*; Мізинець В. Трагічна доля видатного бандуриста / В. Мізинець // *Bandura. 1985. № 13–14. С. 31–36*; Мішалов В. і М. Українські кобзарі-бандуристи / В. і М. Мішалов. Сідней. 1986. 106 с.; Мішалов В. Ю. Харківська бандура – культурологічно-мистецькі аспекти ґенези і розвитку виконавства на українському народному інструменті / В. Ю. Мішалов. Харків–Торонто : Слобожанський світ, 2013. 368 с.; Москвич Л. Хоткевич Гнат Мартинович / Л. Москвич // *Малий словник історії України / відпов. ред. В. А. Смолій. К. : Либідь, 1997. 464 с.*; Савельєв А. А. «Український Гомер» Гнат Хоткевич // *Прометеї духу. К. : Стікс, 2016. С. 79–160;* Супрун Н. Гнат Хоткевич – музикант / Н. Супрун. Рівне : Ліста. 1997. 280 с.

Упорядкувала Я. О. Сердюк

Ц

ЦВЄТКО́В Ігор Аркадійович (9.05.1935, Харків – 1.09.2000, С.-Петербург, похов на Серафимів. клад.) – радян. композитор. Засл. діяч мистецтв РРФСР (20.12.1988). Проф., чл. СК Росії.

Закінч. Харків. консерваторію (1960, кл. композиції *В. М. Нахабіна*).

По закінченні навчання жив у Ленінграді (нині С.-Петербург), деякий час працював як піаніст-концертмей-

стер. У 1968–2000 викладав інструментування на каф. оркестр. диригування в С.-Петербур. ін-ті культури і мистецтв.

Створював музику у різних жанрах: музику до театр. і телевізійних вистав, до кінофільмів і мультфільмів. Автор камерних и симф. творів, композицій для естрадно-симф. оркестру, орк. нар. інструментів, брас-квінтету. Популярність здобули естрадні пісні композитора, найвідоміші з них – «Золушка» на вір. І. Рєзніка: «Хоть поверьте, хоть проверьте…» з однойменного мультфільму, 1972, «Гривастые львы» (вір. Я. Голякова, 1966), «Здесь каждый моряком рождён» (вір. Я. Гольдштейна, 1967) та багато ін.; виконувались зірками радян. естради Л. Сенчиною, М. Пахоменко, Е. Хілем, С. Захаровим та ін.

Композитор написав музику до численних вистав, які йдуть до сьогодні на петербур. сценах: «В 12 часов по ночам», 1969, «Любовь, любовь» по мотивам «Декамерона», 1978, мюзикли «Иностранец в Риме», 1983, «Пара гнедых», 2000; до дит. спектаклів Ленінград. Великого т-ру ляльок («Жил-был Зайка» і «Котофей Котофеевич»). Успішно співпрацював з Ленінград. т-ром мініатюр А. Райкіна (спектаклі «Зависит от нас», 1976, «Его Величество Театр», 1981).

Дуже значну частину його творчого спадку складає музика до кінофільмів (більш 30 стрічок), зокрема, популярних радян. картин «Табачный капитан» (1972); «Лев Гурыч Синичкин» (1974); «Влюблен по собственному желанию» (1982); «Сказка о потерянном времени» (1990) та ін.

Тв.: **кіномузика** – «Захудалое королевство» (фільм-спектакль, ч/б), 1967; «Такие же точно ребята» (документ.), 1968; «Самый уважаемый» (анімац.) ; «Табачный капитан», 1972; «А вы любили когда-нибудь?», «Юлька, Васька и другие» (короткометраж.,) 1973; «Вратарь» (короткометраж.), «Два клёна» (фільм-спектакль), «Лев Гурыч Синичкин», «Лишний день в июне», 1974; «Воздухоплаватель», «Лавина», 1975; «Будь моим слоном» (анімац.), «Если я полюблю...» , «Кадкина всякий знает», 1976; «Два медвежонка» (анімац.), 1977; «Городская фантазия», «Капроновая ёлочка», «Захудалое королевство» (фільм-спектакль, кольор. ремейк), «Остров Серафимы», «Трасса» (СРСР, Чехословаччина), 1978; «Золушка» (анімац.), «Прогулка, достойная мужчин», «Старшина»,1979; «Личной безопасности не гарантирую...», 1980; «Грибной дождь», «Мороз Иванович» (анімац.), «Объявлен розыск...» (фільм-спектакль), «Жизнь и приключения четырёх друзей», «Синяя ворона» (фільм-спектакль), «Похищение чародея» (фільм-спектакль), «Страницы кондуита» (фільм-спектакль), 1981; «Влюблён по собственному желанию»», Приключения волшебного глобуса, или Проделки ведьм» (анімац.), «Сладкий родник» (анімац.), 1982; «Горе не беда» (анімац.), 1983; «Оловянные кольца» (фільм-спектакль), «Плыви, кораблик...»», Семь часов до гибели», 1983; «Букет мимозы и другие цветы», «»Синеглазка (анімац.), «Снег в июле», 1984; «Улыбка Леонардо да Винчи» (анімац.), 1986; «Башня», «Мой боевой расчёт», «Привидение из города Ойленберга» (фільм-спектакль), 1987; «Жили-были дед и баба» (анімац.), «Передай дальше...», 1988; «Кончина», 1989; «Новая Шахерезада», «Сказка о потерянном времени» (фільм-спектакль), 1990; «Без правосудия», «Пока гром не грянет», 1991; «Деревня Хлюпово выходит из Союза», 1992; «Счастливый неудачник», 1993; «Рождённые свыше» (Украина), «Французский вальс», 1994; «Русский паровоз», 1995; «Я первый тебя увидел»,1998. **Пісні:** «Аэробика» (Н. Лю-

ліна); «Баллада о барабанщике» (В. Кузнецов); «Балтийские ветры» (Я. Голяков); «В душе моей один кумир», «Вальс и полька» (Б. Рацер); «Весенние сны» (?); Вступительная песня к к/ф «Лев Гурыч Синичкин» (А. Бєлінський); «Да будут» (О. Тарутін); «Дуэт для скрипки и альта» (Д. Самойлов); «Если приду однажды» (Т. Калініна); «Здесь каждый моряком рождён» (Я. Гольдштейн); «Золушка» (І. Рєзнік); «Когда-нибудь я к Вам приеду» (Д. Самойлов); «Когда смеялись львы» (Я. Голяков); «Марафон» (О. Чупров); «Мужество» (М. Рябинин); «Не езди в Анголу, солдат» (?); «Обратно крути киноленту» (Д. Самойлов); «Песенка друзей» (К.Рыжов); «Песня об улыбке» (?); «Перед тобой стоит туман» (Д. Самойлов); «Пока вращается планета» (М. Дахіє); «Полоумный Журден» ; «Признание» (Я. Гольдштейн); «Простая песенка», «Прощальный вальс» (К. Рыжов); «Пьеро» (І. Рєзнік); «Сила людей» (Г. Головатов); «Спасибо, что ты есть» (Н. Люліна); «У памяти моей твои слова» (О. Тарутін); «Шуберт Франц» (Д. Самойлов); «Элегия» ; «Я ещё молодой»; ін.

Джерела: Алянский Ю. Л. Цветков Игорь Аркадьевич / Ю. Л. Алянский *// Эстрада России, XX век : энциклопедия / ред.: Е. Д. Уварова. М. : ОЛМА-Пресс, 2004, 862 с. С. 719–720;* Цветков Игорь Аркадьевич (1935–2000) [Электрон. ресурс] *// Funeral-spb.ru. URL : http://funeral-spb.ru/necropols/serafimovskoe/tsvetkov/;* Игорь Цветков *// Красная книга российской эстрады [Электрон. ресурс]. URL : http://kkre-15.narod.ru/cvetkov.htm.*

ЦИЦАЛІ́ОК Григорій Никифорович (23.09.1923, с. Подільське, тепер Хмельн. обл. – 18.06.1995, Харків) – композитор, музикознавець, педагог. Засл. діяч мистецтв України (1977). Чл. правління Харків. орг. СКУ (1962), від 1982 – голова правління. Чл. правління СК СРСР (1974). Нагороджений медалями.

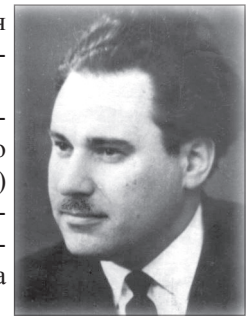

Навчався в Чернівец. муз. уч-щі по кл. труби (1945–1948) та у Львів. консерваторії в кл. композиції С. П. Людкевича (1948–1953).

У1953–1957 – худ. кер. Вінницької філармонії. У 1957–1961 викладає муз.-теорет. дисципліни на курсах при Харків. обл. Буд. нар. творчості; в 1961–62 – викл. муз.-теорет. дисциплін в Харків. ін-ті культури. Також у 1958–1967 – диригент орк. нар. ансамблю пісні й танцю БК заводу «Серп і молот». Від 1961 викладає в Харків. ін-ті культури, від 1962 – в Харків. ін-ті мистецтв, де проходить шлях від ст. викл. до проф. каф. теорії музики (1983).

В муз. педагогіці Г. Цицалюка центр. місце займав курс поліфонії, в якому він реалізовував різноманітні метод. та композитор. ідеї і над створенням якого дбайливо працював, спираючись на досвід *С. Богатирьова* і високо оцінюючи його працю «Обернений контрапункт». Джерела народної поліфонії, до котрих він звертався під час навчання у Львові, значно збагатились у харків. період. В метод. роботі «Підголоскова поліфонія в творчості українських композиторів» Г. Цицалюк звертається до класифікації підголосків, запропонованої *М. Д. Тіцем*. Широку відомість в муз. навч. закладах України здобула укладена Г. Цицалюком хрестоматія «Поліфонія в прикладах» (К., Муз. Україна, 1989. 175 с.).

Характерні риси творчої індивідуальності Г. Цицалюка-композитора – дбайливе ставлення до нар. твор-

чості, оволодіння духом, природою нац. муз. мислення. Він є автором значної кількості симф., хорових, камерно-інструм. і камерно-вок. творів, театральної музики, обробок нар. пісень, в яких тяжіє до класичної тенденції у розвитку муз. мистецтва.

Тв.: **симф.:** Симф. поема «Легендарні партизани», 1956; «Поема», 1963; Симфонія, 1968; «Елегія» для валторни і струн. орк., 1971; «Подільська сюїта», 1972; Симф. поема «Отакар Ярош», 1974; Концерт для флейти з орк., 1976; Ліричні сюїта «Пісня рідного краю», 1980; «Українські симфонічні танці» (I цикл – 1981, II цикл – 1982); «Оптимістична поема», 1986; **для хору:** «Наша слава» (сл. Ф. Бєлкіна, для соліста та хору з ф-но), 1955; «Цвіте країна» (сл. А. Пришельця, для хору), 1957; «Солдатська слава» (сл. О. Прокоф'єва, для чол. хору і баяну), 1959; «Комуністичний марш» (сл. Ю. Білоусенка, для хору з ф-но), 1963; «Хор лісових дзвіночків» (сл. П. Тичини, для дитячого хору з ф-но), 1968; «Наш Ленін» (сл. Ю. Білоусенка і Р. Ткаченка, для хору з ф-но), 1970; «Лети ж, моя пісне» (сл. А. Колтуновського, для нар. хору і баяну), 1974; «Слався, Вітчізно» (сл. М. Рильського, для баритону, хору та симф. оркестру), 1972; «Гімн енергетиків» (сл. Л. Рєзніченко, для хору і симф. оркестру), 1980; «Від України до Росії» (сл. А. Малишка, для чол. хору), 1985; «З-під синього неба, з червоного грому» (сл. М. Томенка, для чол. хору), 1985; **муз. до вистав:** «Дівчата нашої країни» І. Микитенка (1958, Харків, ПК залізничників), «Трибунал» А. Макайонка (1972, Харків, акад. укр. драм. т-р ім. Т. Шевченка; 1985, Навч. театр ХДІМ); «Крапля крові» Ю. Мушкетика (1973), «Російські люди» К. Симонова (1975), «Кравцов» О. Коломійця (1980) – Харків. акад. укр. драм. т-р ім. Т. Шевченка); **кам.-інструм. музика:** Рондо для фортепіано, 1954; Фуга на укр. тему для ф-но, 1956; «Мрія» для ф-но, 1958; «Молодіжна полька» для баяна, 1959; Сюїта для квартету, 1960; Експромт для ф-но, 1975; Варіації на укр. тему для ф-но. 1975; Вісім етюдів для валторни, 1979; «Урочиста мелодія» для валторни та ф-но, 1979; «Повільний танок» для валторни та ф-но, 1979; « Маленький вальс» для валторни та ф-но, 1979; «Гра на луках» для валторни та ф-но, 1979; «Закарпатські співаночки» для труби та ф-но, 1980; **кам.-вок. тв.:** Романс «Хмара» (сл. О. Пушкіна) для серед. голосу та ф-но, 1955; Романс «Навіки серцем полюбив» (сл. В. Швеця) для баритону та ф-но, 1955; **обр. нар. пісень**.

Літ.: Музыкальная энциклопедия. М. : Совет. энциклопедия, 1982. Т. 6. С. 972–973; Союз композиторов Украины : справочник. К., 1984. 2-е изд., доп. С. 240–241; Украинский советский энциклопедический словарь. К., 1989. Т. 3. С. 598; Музыкальный энциклопедический словарь. М., 1991. С. 616; Митці України : енциклопедич. довідник. К., 1992. С. 623; Енциклопедія українознавства. Львів, 2000. Т. 10. С. 3684; Гусарова О. В поисках нового. Искусство народу / О. Гусарова, И. Фрумина *// Красное знамя. 1964. 2 февр.;* Шокальский П. Композиторы отчитываются / П. Шокальский *// Муз. жизнь. 1964. № 9. С. 4;* Звіт у Москві *// Музика. 1970. № 2. С. 30;* Лисенко Я. Творчий звіт композиторів Харкова / Я. Лисенко *// Музика. 1970. № 3. С. 37;* Золочевський В. Цінний доробок харків'ян / В. Золочевський *// Музика. 1973. № 2. С. 2;* Рудова Н. Мелодії спадщанського лісу / Н. Рудова // *Культура і життя. 1975. 10 квіт.*; Образ сучасника в українській радянській музиці *// Музика. 1976. № 1. С. 1;* Юферова З. Композиторський вернісаж / З. Юферова *// Вечірній Харків. 1976. 16 січ.;* Григорьева О. Звучит музыка харьковских композиторов] / О. Григорьева *// Красное знамя. 1979. 14 июня;* Очеретовська Н. Сфера тяжіння / Н. Очеретовська *// Куль-*

тура і життя. 1979. 4 жовт.; Іванченко В. Концерт з творів Г. Цицалюка / В. Іванченко // *Музика. 1980. № 2. С. 25*; Шумакова Н. Поема про безсмертного героя / Н. Шумакова *// Вечірній Харків. 1981. 2 груд.;* Очеретовская Н. С любовью к родине / Н. Очеретовская *// Красное знамя. 1982. 11 февр.;* Тишко Н. Героїчні теми, яскраві образи / Н. Тишко *// Соц. Харківщина. 1982. 24 лют.;* Калашник П. Героїка у доробку харків'ян / П. Калашник *// Музика. 1985. № 2. С. 7;* Кононова О. Великому травню! / О. Кононова // *Музика. 1985. № 3. С. 4–5*. Юферова З. Звучить музика / З. Юферова *// Соц. Харківщина. 1985. 16 берез.;* Бабий Н. Песни родного края / Н. Бабий *// Вечерний Харьков. 1986. 18 сент.;* Калашник П. Перетворююча сила / П. Калашник *// Культура і життя. 1986. 2 берез.;* Очеретовська Н. Григорій Цицалюк / Н. Очеретовська. К. : Муз. Україна, 1987. 35 с. : (Творчі портрети укр. композиторів); Боянович В. Диво мистецтва / В. Боянович, Є. Вербицька // *Березіль. 1991. № 4. С 166–168*; Очеретовська Н. Біля чистих джерел / Н. Очеретовська *// Музична Харківщина : зб. наук. праць. Х, 1992. С. 20–29;* Кравцов Т. Григорій Никифорович (1929–1995) / Т. Кравцов *// Харківські асамблеї : 1995. Х., 1995. С. 138–139*; Галкин В. Романтическая поэма Григория Цицалюка / В. Галкин *// Время. 1999. 26 окт.*

Н. Л. Очеретовська

ЦУКУ́РОВА Емма Дмитрівна (08.11.1920, м. Слав'янськ Сталін., тепер – Донец. обл. – 2000, Харків) – піаністка, визначний концертмейстер. викладач.

У 1931–1935 навчалась в ДМШ при Харків. муз.-драм. ін-ті, 1935 вступила до Харків. муз. технікуму, а вже у 1937 – до ХДК. За станом на весну 1941 була переведена на V курс, але війна завадила навчанню. Закінчити ХДК зуміла тільки 1947 р.

У 1935–1941 одночасно з навчанням працювала концертмейстером Харків. обл. концертно-естрадного бюро (ХОКЕБ). З початком Великої Вітчизн. війни виїхала до Сла'вянську з наміром евакуюватися із сім'єю, однак згодом з міста теж довелося тікати; у липні 1942 при облаві на дорозі біля м. Золочів була затримана нім. військовими та відправлена на примусові роботи до Німеччини. Працювала прибиральницею у хлібопекарні в селі біля м. Целлє до визволення Радян. армією.

Після репатріації повернулась до Харкова, де від грудня 1945 до 1951 працювала концертмейстером у Харків. рос. драм. т-рі, водночас закінчуючи консерваторію. По завершенні навчання працювала концертмейстером оперної студії при ХДК (1947–1949), а від 1951 до 1966 – концертмейстером ХДК у класах видатних скрипалів проф. *І. В. Добржинця, І. В. Заславського, А. А. Ліщинського*, разом з якими постійно виступала. Від 1966 – також ст. викл. каф. камерного ансамблю ХДК (згодом ХДІМ ім. І. П. Котляревського). У 1970-ті працювала на каф. камер. ансамблю на умовах погодинної оплати до самого пенсійного віку (1972–1982). За роки самовідданої високопрофесійної праці здобула низку подяк від керівництва консерваторії та ін. навч. закладів і установ, де їй довелося виступати з концертами, а вдячні слухачі й досі пам'ятають враження від її гри, відміченої справжнім талантом і майстерністю.

Ч

ЧАБА́ННИЙ Володимир Федорович (27.09.1932, с-ще Петропавлівка Куп'янського р-ну Харків. обл. – 20.03.2014, С.-Петербург, РФ) – рос. хор. диригент, педагог-методист. Д-р пед. н. (1990, дис. «Педагогическое руководство хоровой самодеятельностью»), проф. (1994). Засл. робітник культури РФ (1993), засл. діяч Всерос. муз. спілки (1993). Відмінник М-ва культури РФ, лауреат ряду Всерос. фестивалів нар. худож. творчості.

Закінч. хор. відділення Артемівського муз. уч-ща (1952) і диригентсько-хор. ф-т ХДК (1955–1960, кл. *З. Д. Загранічного*).

Худож. кер. і головний диригент хор. капели Полтав. обл. філармонії (1960–1964); від 1965 до 2014 – викл. (1965), доц. (1980; канд. дис. «Психолого-педагогические условия управления самодеятельным хоровым коллективом», 1977), згодом проф. каф. акад. хору С.-Петербур.ун-ту культури і мистецтв. Багато років був заст. декана з наук. роботи. Від 1985 керує наук. роботою аспірантів ф-ту культури і мистецтв. Автор курсу лекцій «Методика роботи з самодіяльним хором», понад 50 наук.-метод. робіт, переважно з вок.-хор. тематики.

Протягом 35 років веде активну концертно-виконавську діяльність у якості головного диригента самодіяльного хору АТ «Кіровський завод» БК ім. І. І. Газа (С.Петербург). Колектив вирізняється високою виконав. майстерністю у рамках хор. аматорства і є лауреатом всерос., респ. і міських фестивалів нар. творчості, Золотої книги С.-Петербурга 1997 р.

Основні праці: Самодеятельный хоровой коллектив. Организация творческого и воспитательного процесса : учеб. пособ. [для студентов фак. КПР ин-тов культуры]. Л., 1980. 74 с.; Совершенствование управления самодеятельным академическим хором: самостоятельная работа руководителя : метод. рекомендации. Л., 1986. 52 с.; Управление самодеятельным хором. М. : Советская Россия, 1987. 126 с.; Стили управления хором. СПб, 1995. 53 с.; Музыкально-педагогическое руководство хоровым любительством / СПбГУКИ. СПб. 2008. Ч. 2. 215 с.; Методология управления любительским хоровым коллективом // *Вестник Санкт-Петербург. гос. ун-та культуры и искусств. СПб, 2012. Вип. 2. С. 160–169.*

О. М. Батовська

ЧЕКМАРЬО́В Михайло Віталійович (9.03.1928 – 21.05.1998) – баяніст, виконавець, викладач, пропагандист виборного баяну. Закінч. ХДК (1962, кл. Л. М. Горенка).

У 1962–1995 – ст. викл. ХДУМ ім. І. П. Котляревського. У 1996–1998 – ст. викл. каф. естет. виховання ХНПУ ім. Г. С. Сковороди.

Першим з харків'ян почав грати на готово-виборному баяні, тим самим підтвердивши переваги та перспективи інструменту.

Серед випускників – засл. діяч мистецтв України М. Шпак, проф., засл. діяч мистецтв України *І. І. Снєдков*, канд. мистецтвознавства, проф., член Президії всеукр. асоціації баяніс-

тів-акордеоністів *Є. О. Іванов*, ст. викл., методист ХГПА Н. М. Гурьянова, викл. Харків. уч-ща культури С. І. Неклюдов, ст. викл.-методист, зав. відділом нар. інструментів Дніпродзержин. муз. уч-ща В. І. Титаренко та ін.

М. Чекмарьов – укладач великого нотного архіву, однієї з найвідоміших в Україні фонотек класичної баянної музики

ЧЕ́МЕЗОВ-ЧЕСТНЄ́ЙШИЙ Микита Леонтійович (1875, с. Дорошівка Сум. обл. – 1945, Харків ?) – видатний співак, один з засновників каф. сольного співу Харків. консерваторії. Народився у селян. сім'ї. З дитинства любив співати укр. нар. пісні. З 18 років співав у духовних хорах.

Вокальне навчання почав у Києві у К. А. Прохорової-Мауреллі, майстра зі світовим ім'ям, випускниці Петербур. консерваторії по кл. Г. Ніссен-Саломан. Продовжив навчання у Ростов. муз. уч-щі у кл. проф. Ряднова. Згодом навчався у Петербурзі, Італії.

Пед. діяльність почав у Харкові (1917). У 1921 був запрошений на роботу до Харків. консерваторії, де працював до 1936. У 1936–1941 викладав у Київ. консерваторії, потім повернувся до Харкова, де працював до останніх днів життя.

Багато років М. Л. Чемезов-Честнєйший виступав на різних оперних сценах. Співав у Маріїн. т-рі весь басовий репертуар за часів, коли там виступав Ф. І. Шаляпін, а диригентами були Е. Ф. Направник, Д. І. Похитонов (прибл. між 1910–17). У репертуарі співака – понад 60 оперних партій, зокрема, Мельника в «Русалці» О. Даргомижського, Кардинала в «Дочці кардинала» Ж.-Ф. Галеві, Мефістофеля в «Фаусті» Ш. Гуно. Виступав також з камерним репертуаром.

Виховав багато проф. співаків. В списках учнів його класу – Торчинський, Єнакієв, Частій, Цеперник, Богданова; лауреати конкурсів – Стронов, Кононенко, Силанова, Колосовська. На кафедрі сольного співу ХДІМ багато років працювала його учениця *Л. Є. Куриленко* (зав. кафедри у 1966–68).

ЧЕРВОНЮ́К Євген Іванович (18.04.1924, смт Брусилів, нині Коростишів. р-ну Житомир. обл. – 12.02.1982, Харків) – оперний співак (бас), вок. педагог. Проф. (1977). Засл. артист УРСР (1956). Нар. артист УРСР (1958). Нар. артист СРСР (1967). Депутат Верх. ради УРСР 6–8 скликань. Лауреат конкурсу вокалістів Міжнар. фестивалю молоді й студентів в Будапешті (1949). Лауреат Міжнар. конкурсу вокалістів в Празі (1950, І премія). Держ. нагороди: орден Червоної Зірки (1951), орден Леніна (1960), медалі, Почесна грамота Президії Верх. ради УРСР (1974).

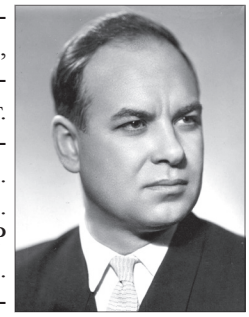

Дружина – співачка *Маргарита Червонюк*, викл. ХНУМ ім. І. П. Котляревського; діти – Ірина і Віктор – оперний співак (тенор).

Є. Червонюк нар. в сім'ї інженера-будівельника. У дитинстві разом із батьками переїхав до Києва. У 1941 навчався в артилер. уч-щі в Кутаїсі (Грузія), звідки пішов добровольцем на фронт; воював на Північ. Кавказі. 1943 після тяжкого поранення повернувся до Києва, де навчався в інженерно-будів. ін-ті.

У 1945–1950 навчався на вок. ф-ті Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського в кл. нар. артиста СРСР проф. І. С. Паторжинського.

У 1946–50 брав участь у спектаклях оперної студії консерваторії.

По закінченні консерваторії працював солістом Київ. т-ру опери та балету (1950–52), а у 1952–57 – солістом Харків. т-ру опери та балету ім. М. Лисенка.

З 1960 – викл., 1966 – ст. викл., 1967 – доц. каф. сольного співу Харків. ін-ту мистецтв, згодом – проф. (1977). Виховав ряд відомих співаків, серед них – нар. артист України Г. Калікін, засл. артист України В. Самарцев та ін.

За роки роботи на сцені створив понад 50 яскравих образів, кращі з них – Тарас Бульба і Борис Годунов в одноймен. операх М. Лисенка і М. Мусоргського, Мефістофель («Фауст» Ш. Гуно), Карась («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка-Полтавка» М. Лисенка), Король Рене («Іоланта» П. Чайковського).

Виступав як концертний співак, виконуючи романси і пісні, гастролював в Польші, Чехословаччині, Угорщині, Болгарії, Румунії, Ізраїлі, Канаді.

Оперні партії: Іван Сусанін, Руслан («Іван Сусанін», «Руслан і Людмила» М. Глинки), Борис Годунов («Борис Годунов» М. Мусоргського), Кончак, Галицький («Князь Ігор» О. Бородина), Мефістофель («Фауст» Ш. Гуно), Дон Базиліо («Севільський цирульник» Дж. Россіні), Тарас Бульба, Виборний («Тарас Бульба», «Наталка-Полтавка» М. Лисенка), Карась («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Жухрай («Павло Корчагін» Н. Юхновської (1961), Мельник («Русалка» О. Даргомижського), Гремін, Кочубей, Король Рене («Євгеній Онєгін», «Мазепа», «Іоланта» П. Чайковського), Арбенін («Маскарад» О. Артамонова (1957), Монтанеллі («Овод» А. Спадавеккіа), Філіпп II, Рамфіс («Дон Карлос», «Аїда» Дж. Верді), Дон Паскуалє «Дон Паскуалє» Г. Доніцетті), Фальстаф («Віндзорські насмішниці» О. Ніколаї), Тарас («Сім'я Тараса» Д. Кабалевського), Кривоніс, Хома Кичатий («Богдан Хмельницький», «Назар Стодоля» К. Данькевича), Чуб («Ночь перед Різдвом» М. Римського-Корсакова), Берник («Буковинці» М. Кармінського (1957), Хромченко («Комуніст» Д. Клебанова (1967).

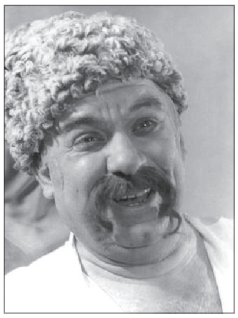

Публікації: Неувядаемое слова солдата // *Совет. музыка. 1975. № 9*.

Літ.: Театральная энциклопедия. Т. 5 / Глав. ред. П. А. Марков. М. : Совет. энциклопедия, 1967. 1136 стб.; Большая Советская Энциклопедия. 3-е изд. М. : Совет. энциклопедия, 1978. Т. 29. Стб. 65; Шокальский П. В. Червонюк Евгений Иванович / П. В. Шокальский // *Музыкальная энциклопедия. М. : Совет. энциклопедия, 1982. Т. 6. Стб. 204–205;* Митці України : Енциклопедичний довідник. К. : «Українська енциклопедія» ім М. П. Бажана, 1992. С. 627–628; Яворський Е. Головна роль життя / Е. Яворський // *Україна. 1974. № 16*; Євген Червонюк [Електрон. ресурс] // *Українці в світі. URL : http://www.ukrainians-world.org.ua/ukr/peoples/1f9e7cbf647d25f3/;* Седунова Е. Планета Евгения Червонюка / Е. Седунова // *Событие. 2005. № 1/6–12 янв. URL : https://archive.li/rHLBP#selection-999.0-999.52;* Червонюк Евгений Иванович (1924–1982) [Електрон. ресурс] // *Некрополь мастеров искусств. URL : http://narnecropol.narod.ru/chervonyk.htm.*

ЧЕРВОНЮ́К Маргарита Іванівна (07.02.1926, Харків – 09.12.2014, там само) – оперна співачка (лірико-колоратурне сопрано).

Дружина видатного оперного співака, нар. артиста СРСР *Євгена Червонюка*, мати оперного співака Віктора Червонюка.

Випускниця Київ. держ. консерваторії (1950, кл. нар. артистки України, проф. М. Е. Донець-Тессейр). Від 1952 працювала в Харків. обл. філармонії, де виконувала весь репертуар колоратурного сопрано, виступала в сольних концертах під орудою диригентів *І. Б. Гусмана*, Г. П. Проваторова та ін., щорічно гастролювала з естрад. бригадою Л. Шатова. Від 1957 – провідна солістка Харків. т-ру опери і балету ім. М. Лисенка. Після виходу на творчу пенсію у 1977–1980 працювала викл. каф. хор. диригування Харків. ін-ту культури. Від 1978 – у ХДІМ ім. І. П. Котляревського: ст. лаб. каф. оперної підготовки, від 1980 – викл., від 1997 – ст. викл. каф. сольного співу.

Серед 25 випускників її класу – 9 лауреатів та дипломантів міжнар. і нац. конкурсів. Її учні В. Червонюк, О. Старикова, О. Красильникова, Г. Бабич працюють Харків. т-рі опери та балету; у Дніпр. оперному т-рі – С. Адамян, О. Стрижак, С. Ковальов; в Харків. т-рі муз. комедії – І. Васильєва, І. Ларкіна, Н. Коваль. Н. Гаман-Орлова, І. Орлов, Ю. Костяниця, Я. Харитонов, І. Лахтін; у Харків. філармонії – М. Колодочка.

Основні партії: Розина («Севільський цирульник» Дж. Россіні), Мюзетта («Богема» Пуччіні), Царівна-Лебідь («Сказка про царя Салтана» М. Римського-Корсакова»), Марильця («Тарас Бульба» М. Лисенка), мадам Грассіні («Овод» А. Спадавеккіа), Ксенія «Борис Годунов» М. Мусоргського), ін.

Джерела: Вечер памяти Маргариты Червонюк (фильм) ХАТМК [Электрон. ресурс]. [Харьков] : Опубликовано Kharkiv Operetta 12 февр. 2016. URL : https://www.youtube.com/watch?v=3esHkR3IycE. 5:57; Цуркан Л. Г. Вірність традиціям: кафедра сольного співу // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Х., 2007. С. 72.*

ЧУРЮ́КІНА Юлія Євгенівна (01.09.1928, Харків – 2001, Харків?) – піаністка, концертмейстер.

Закінчила Харків. консерваторію (1945–1950) по кл. Н. Б. Ландесман, у якій навчалася з дитинства (1936–1945) у Харків. муз. шк.-десятирічці при консерваторії (ХССМШ-і).

У 1950–1954 – викл. ф-но Київ. муз. уч-ща, 1955–56 – також концертмейстер там само; у 1957–58 – концертмейстер Тбіліського 4-го муз. уч-ща. Водночас з роботою в Київ. муз. уч-щі працювала в Укр. респ. філармонії та Укр. гастрольбюро, виступаючи з сольними програмами та з симф. орк. в Києві, Одесі, Харкові, Сталіно (Донецьку), Дніпропетровську, Львові, Москві.

Від 1.10.1958 до виходу на пенсію 30.07.1987 працювала в ХДК (згодом – ХДІМ ім. І. П. Котляревського) концертмейстером кафедр струнних інструментів у класах проф. *А. А. Ліщинського, Г. Б. Авер'янова, О. Ю. Юр'єва, Л. О. Холоденка*; також від 1978 – викл. каф. загального ф-но. Водночас була солісткою Харків. обл. філармонії.

Ш

ШАПІ́РО Веніамін Борисович (1902–1974) – піаніст, педагог. проф. (1939). Закінч. Ленінград. консерваторію (1925, кл. проф. Л. В. Ніколаєва). Від 1926, за рекомендацією О. К. Глазунова і Л. В. Ніколаєва, викладав у Київ. консерваторії та Муз.-драм. ін-ті, від 1939 – у званні професора. В цей час він активно виступав у симф. концертах під орудою О. І. Орлова і М. М. Канерштейна. Переїхавши до Харкова у 1950, викладав на каф. спеціального ф-но ХДК. Тонкий музикант-виконавець, чудовий педагог-методист, він виховав багатьох обдарованих піаністів, серед яких були й викладачі ХДІМ – кандидати мистецтвознавства доц. *В. І. Приходько* та проф. *Ю. Ф. Вахраньов*, ст. викл. каф. спеціального ф-но *С. М. Кривоніс*, провідний концертмейстер каф. струнних інструментів Н. Б. Прокопович та ін.

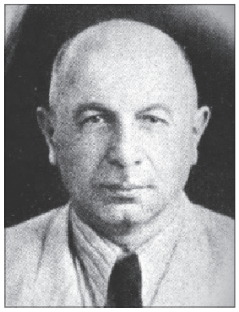

ШВЕ́ДОВ (Шве́дів) Іван Михайлович (25.12.1898, с. Липці біля Харкова – 28.07.1959, м. Буенос-Айрес, Аргентина) – оперний співак (тенор). Засл. артист України (1940).

Вихованець Харків. муз.-драм. ін-ту (1926–31, кл. *М. Л. Чемезова-Честнєйшего*). (За ін. даними, навчався у Ф. Бугамеллі і П. В. Голубєва).

У 1929–1933 – соліст Харківського, у 1933–36 – Одеського, 1936–1941 – Київського театрів опери та балету. У 1941–43 – Київської великої опери. Виступав як камерний співак, був широко відомий своїми виконаннями укр. нар. пісень. У 1937–39 записав на грамплатівках низку укр. нар. пісень («Ой, гай, мати», «Ой, я нещасний», «Ой, не шуми, луже», «Повій, вітре, на Вкраїну», «Цвіла, цвіла калинонька» та ін.) та фрагментів з опер М. Лисенка і І. Гулака-Артемовського.

У 1944 емігрував. Від 1950 жив у Аргентині, де переважно концертував, виконуючи твори М. Лисенка, І. Гулака-Артемовського, Я. Степового, В. Косенка, О. Сандлера, укр. нар. пісні.

Оперні партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Петро, Андрій («Наталка-Полтавка», «Тарас Бульба» М. Лисенка), Андрій («Мазепа» П. Чайковського), Єник («Продана наречена» Б. Сметани), Каварадоссі («Тоска» Дж. Пуччіні), Хозе («Кармен» Ж. Бізе).

Аудіозаписи: М. Костенко. «Дума про козака Степана». Партія ф-но – А. С. Бушман. 1939; «Повій, вітре, на Вкраїну», укр. нар. пісня, обр. В. Грудіка, з симф. ансамблем студентів Київ. консерваторії під кер. О. Сандлера. 1937; «Цвіла, цвіла калинонько», укр. нар. пісня, обр. О. Сандлера, з симф. ансамблем студентів Київ. консерваторії під кер. О. Сандлера. 1937; Дует «Чорна хмара по діброві» (закінчення) з опери С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм» (з додатком В. Йориша). І. Шведів, О. Петрусенко та оркестр Київ. т-ру опери та балету під кер. В. Йориша. 1939. (Всі – видані Апрелєвським з-дом ім. 1905 р. Наркоммашу СРСР, 78 об./мін.).

Джерела: Лисенко І. М. Співаки України. Енциклопедичне видання. 2-ге вид., перероб. і допов. / І. М. Лисен-

ко. К. : Знання, 2011. 629 с.; Шведов Іван [Електрон. ресурс] *// Andriy Vasylyk. Українська музика та звукозапис. URL : http://www.ukrmusic.org/entsyklopediya/sh/ivan-shvedov.html.*

Фото з сайту: Andriy Vasylyk. Українська музика та звукозапис. *URL :* http://www.ukrmusic.org/entsyklopediya/sh/ivan-shvedov.html.

ШЕВЧЕ́НКО Михайло Олександрович (1899–1976) – гобоїст-виконавець, викладач.

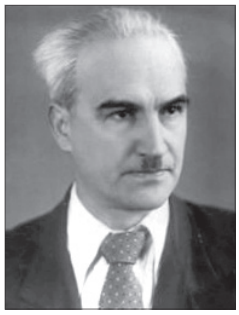

Закінч. Харків. муз. уч-ще (1916, кл. гобоя Г. А. Гека); від 1919 по 1923 навчався у Харків. консерваторії (на той час реформувалась у Муз. академію, Муздрамін), але не закінчив її. З молодих років і до кінця життя працював солістом Харків. симф. оркестру. Від 1941 вів клас гобоя в Харків. консерваторії. Доброзичливий, але вимогливий педагог, він вважав, що слід розрізняти оркестрове і камерне звучання гобоя і приділяв велику увагу звукоутворенню – формуванню амбушюра, дихання і т. ін., досконало працюючи над кожною муз. фразою; щодня учні виконували обов'язкові гами і етюди. Виховав плеяду прекрасних гобоїстів, серед яких – М. Богаченко, В. Лебедєв, Г. Головін, Ю. Горський, С. Лабазов, Р. Литвицький, І. Морштейн і М. Армєйцев.

Літ.: Богданов В. О. Школа виконавської майстерності: кафедра оркестрових духових інструментів *// Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х., 2007. [Про М. О. Шевченка]. – С. 87.*

ШИ́ЛЛІНГЕР Йосип Мойсейович (31.08.1895, Харків – 23.03.1943, Нью-Йорк) – композитор, музикознавець, педагог, диригент. Проф. (1921). Чл., один з лідерів АСМ (Асоціація сучасної музики).

Закінч. Петроград. консерваторію по класах композиції (створював музику з 10-річного віку), ф-но і диригування (1917).

У 1918–1921 викладав композицію і муз.-теорет. дисципліни в Харків. муз.-драм. ін-ті. У 1919–1922 керував Укр. симф. оркестром в Харкові, перетвореним ним на Естрадно-симф. оркестр України, перший в світі прообраз симфо-джазу (Й. Шиллінгер був відомим в країні пропагандистом джаз. музики). У 1922–1928 працював консультантом Наркомату освіти в Петрограді (згодом – Ленінграді). 1928 виїхав на стажування в США, у 1929 переселився туди остаточно. В еміграції майже перестає писати музику і зосереджується на пед. діяльності (володів англ., фр., нім. мовами і латиною).

Творець оригінальної новаторської системи написання музики, заснованої на точному розрахунку, Й. Шиллінгер вважався одним з найяскравіших композиторів раннього радян. періоду. Провідні симф. оркестри Росії (а, пізніше, Америки) замовляли і виконували його твори. Про музику Й. Шиллінгера тепло відгукувалися М. М'ясковський, О. Мосолов, І. Глєбов (Б. Асаф'єв), Л. Стоковський, узи дружби пов'язували його з Д. Шостаковичем і Л. Терменом – геніальним винахідником перших електричних муз. ін-

струментів («терменвокс» – «голос Термена», Й. Шиллінгер дав ряд концертів на цьому інструменті – прообрізі сучасних синтезаторів, які мали гучний суспільний резонанс, 1928, США). За допомогою Л. Термена Й. Шиллінгер сподівався розробити проекти машин для створення музики, передбачивши виникнення сучасних комп'ютерних технологій. Вважається, що він передбачив теорію серіалізму О. Мессіана, П. Булеза, К. Штокхаузена. Й. Шиллінгер був відомий також як поет, математик, художник, скульптор, фотограф.

У США серед учнів Й. Шиллінгера були Дж. Гершвін, Б. Гудмен, Г. Міллер, Т. Дорсей, Д. Малліган та ін. відомі америк. музиканти.

Й. Шилліннгер виклав свою теорію у двох основних трудах, які були опубліковані у США: «Система музичної композиції» (вид. 1941), «Математичні основи мистецтв» (вид. 1943). Згодом (посмертно) у 1946 Фонд його імені здійснив фундаментальне видання у декількох томах під загальною назвою «Система музичної композиції Шиллінгера»; в подальшому книга зазнала ряд перевидань. Шиллінгер розробив технологію створення муз. композицій, засновану на математичних процесах, які охоплюють усі сторони твору – ритм, мелодію, гармонію, контрапункт, форму, емоційне наповнення та систему взаємодії цих складових, вважаючи, що алгоритм створювання цілого може бути єдиним як в математиці, так і в музиці та інших мистецтвах (універсальні формули, моделі творіння).

Тв.: Sea Sonata op. 5, 1919; Два восточных вокализа, op. 10; Cinq morceaux op. 12 (Five pieces for piano, op. 12), 1923; Sonata Rhapsody op. 17, 1925; Marche funebre, 1928; L`Exentriade: three pieces for piano, op. 14; Dance suite for violoncello solo. op. 20; Study in Rhytm I, 1935; Study in Rhytm II, 1940.

Основні праці: The Schillinger System of Musical Composition : Books I–VII. Volume 1. Perseus Books, 1941; The Schillinger System of Musical Composition: Books VIII–XII. Volume 2. Clock & Rose, 1941. 1640 P.; The Mathematical Basis Of The Arts. Da Capo Press, 1943. 696 P.

Літ.: Гойови Д. Иосиф Шиллингер – композитор и утопист / Д. Гойови *// Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник Одеської держ. консерваторії ім. А. В. Неждановоі. Вип. 3. Одеса : Астропринт, 2002. С. 99–103;* Иванова Е. М. Иосиф Шиллингер: число и график как инвариант творческого решения (к проблеме синтеза искусств в XX веке) / Е. М. Иванова *// Проблемы художественного синтеза. СПб., 2004. С. 16–19;* Кравец В. Ф., Бахмет Т. Б. Явление пророка *// З музично-педагогічного та дослідницького досвіду : зб. ст. Вип 2 / Упоряд. Г. І. Ганзбург, заг. ред. А. С. Зареченської. Харків : Сага, 2008. С. 3–67;* The Shillinger`s system at Berklee [Electronic source]. *URL : https://library.berklee.edu/about-us/display/draft-schillinger-exhibit-120th-birthday-september-1st;* Iosif M. Shillinger: Gershwin`s Teacher // *Larry Sitsky. Music of the Repressed Russian Avant-Garde, 1900–1929. Contributions to the Study of Music and Dance. Greenwood Press. Connecticut. London. P. 264–272.*

ШОКА́ЛЬСЬКИЙ Павло Володимирович (06.04.1917–1983) – музикознавець, педагог, лектор-просвітник, публіцист.

Рано втративши батьків, змушений був набувати робочу професію – навчався у ФЗУ при заводі ім. Лихачова в Москві, там само працював слюсарем. У 1936 вступив до муз.

уч-ща при Москов. консерваторії. Після війни продовжив навчання вже в Москов. консерваторії на іст.-теорет. ф-ті (кл. проф. Р. Грубера). Виявив яскравий дар лектора-просвітника і критика-публіциста, успішно поєднував навчання з роботою на Всесоюз. радіо в якості одного з постійних ведучих муз. програм.

У 1951–56 – педагог Киргиз. муз.-хореограф. уч-ща ім. М. Курєнкєєва (Фрунзе, нині Бішкек). Брав активну участь у становленні киргиз. муз.-проф. освіти, залучаючи нац. інтелігенцію до європ. культур. цінностей. Регулярно виступав зі статтями в пресі, готував радіопередачі, працював у філармонічному лекторії.

У 1957–1977 П. Шокальський викладав на каф. історії музики Харківської консерваторії. Читав лекції з історії рос., радян. муз. культури, вів семінар з сучасної музики, лекторську практику, клас спеціалізації. Головною справою свого життя вважав просвітництво – був одним з найбільш популярних лекторів Харкова. Відрізнявся живою, демократичною манерою спілкування з аудиторією, з якою регулярно зустрічався в Центр. лекторії, у філармонії, під час гастрольних поїздок по Україні.

Серед учнів П. Шокальського – В. Ф. Липчанська (*Кравець*), протягом багатьох років була зав. циклової комісії з муз. літ. ХМУ; канд. мистецтвознавства, професори *І. Л. Іванова, А. А. Мізітова*, доц. *Л. О. Мірошникова*, викл. каф. гармонії і аналізу РАМ музики ім. Гнесіних Н. Т. Пилипенко та ін.

Основні праці: Мистецтво музики : монографія. Київ : Держ. вид-во образотв. мистецтва і муз. літ. УРСР, 1960. 50 с.; Музична література УРСР. 1917–1965 : Бібліогр. довідник / ред.-консультант П. В. Шокальський. Харків : Кн. палата УРСР, 1966. 796 с.; Композиторы отчитываются: о смотре произведений харьковских композиторов // *Музык. жизнь. 1964. № 9. С. 4*; 70-летие композитора Ф. Ф. Богданова // *Совет. музика. 1974. № 9. С. 151*; На прем'єрі «Даїсі» (ХАТОБ) // *Музика. 1973. № 1. С. 6–7*; Камилл Сен-Санс // *Муз. жизнь. 1969. № 13. С. 15–17*.

Літ.: Иванова И. Л. Кафедра истории музыки / И. Л. Иванова, А. А. Мизитова // *Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 74–76;* Іванова І. Л. ARS LONGA історичного музикознавства / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова, О. Г. Рощенко // *Pro Domo Mea : Нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 190–191.*

І. Л. Іванова, А. А. Мізітова

ШПАК Микола Олексійович (8.12.1942, Херсон – 23.02.2003, Дніпропетровськ, тепер м. Дніпро) – баяніст, диригент. Засл. діяч мистецтв України.

Закінч. Херсон. муз. уч-ще по кл. баяна та ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1967, кл. *М. В. Чекмарьова*), також 1981 закінч. ф-т оперно-симф. диригування ХДІМ. У 1982–1984 – стажувався у Великому т-рі СРСР (Москва), диригував у виставах «Євгеній Онєгін», «Іоланта», «Лебедине озеро» П. Чайковського.

У 1968–1974 – артист оркестру та асистент диригента оперної студії ХДІМ, диригент Харків. акад. т-ру опери та балету, диригент симф. оркестру Харків. обл. філармонії. У 1977 – викл. Сум. муз. уч-ща та кер. його симф. оркестру. У 1978–1992 –

диригент симф. оркестру Дніпропетр. т-ру опери та балету.

У 1991 створив фольк. ансамбль «Славутичі», де був худ. кер. і ведучим баяністом, що згодом трансформувався в ансамбль укр. та козацької пісні «Козацькі шляхи» (лауреат І премії Всеукр. фестивалю укр. та козацької пісні).

Від 1992 – директор Дніпропетр. муз. уч-ща ім. М. І. Глінки, де створив ансамбль нар. пісні, з яким виступав як баяніст-віртуоз; також керував хором Дніпропетр. гірничого ін-ту.

У 2002 став автором проекту «Шедеври світової та української симфонічної, танцювальної та вокальної музики» в Дніпропетр. філармонії (триптих концертів фр., італ. та укр. класич. музики).

Автор музики до постанов дит. т-ру «Світлофор»; автор численних муз. творів: «Херсонська полька», «Гей ви, стрільці січові», «Одеський сувенір» для баяна з симф. орк.; обробок для хору, солістів та симф. орк. нар. пісень «Реве та стогне Дніпр широкий», «Ой, гиля, гиля, гусонькі на став», «Горнусь до тебе, Україно» та ін.

ШТЕ́ЙМАН Ізраїль Соломонович (02.11.1901 – 16.09.1983, Харків) – диригент, педагог. Засл. артиста України (1947). Проф. (1978). Нагородж. медаллю «За доблестный труд в Великой Отечественной войне» (1945).

Закінч. Дніпропетр. муз. технікум з правами ВНЗ з фаху «скрипаль-соліст, диригент» (1928).

Від 1925 працював концертмейстером Дніпропетр. симф. орк., від 1927 – муз. кер. і диригент Дніпропетр. держ. т-ру ім. Т. Шевченка, 1930 – муз. кер. і диригент Ленінград. держ. укр. муз.-драм. т-ру «Жовтень», 1932 – диригент Дніпропетр. держ. т-ру опери та балету; 1934 – викл. та кер. оперного та симф. класів Дніпропетр. муз. уч-ща.

Від 1941 (в евакуації) – диригент Об'єднаного Одес. та Дніпропетр. держ. т-рів опери та балету в Красноярську.

Від 1944 – дир. Харків. держ. акад. т-ру опери і балету ім. М. В. Лисенка. Від 1947 – ст. викл. в ХДК, у 1950–1953 – кер. опер. класу Харків. муз. уч-ща ім. Б. М. Лятошинського. У 1966–1968 та 1973–1979 – зав. каф. оперної підготовки ХДК (ХДІМ ім. І. П. Котляревського), від 1968 – доц. Від 1982 – проф.-консультант каф. оперної підготовки ХДІМ.

Характерними рисами І. С. Штеймана-диригента були вміння проникнути в творчий задум композитора, чуття міри, уважливе, чутке відношення до співака, бажання підкреслити в кожнім його індивідуальність. За 30 років роботи в оперній студії ХДІМ диригент поставив велику кількість яскравих спектаклів – «Царева наречена» М. Римського-Корсакова (1958, 1964), «Весілля Фігаро» В. А. Моцарта (1954, 1979), «Відроджений травень» В. Губаренка (1975) та ін. Серед учнів І. С. Штеймана – нар. артисти СРСР *Н. Ткаченко, М. Манойло, Т. Альошина, Н. Суржина*, нар. артисти України та Росії *В. Арканова,* Л. Соляник*, Л. Сергієнко*, засл. артисти України *В. Тришин, А. Резілова,* М. Олійник, Ю. Данільчишин.

Літ.: Шаша К. Г. Работа дирижера и солиста над вокально-сценическим образом в оперных спектаклях: (из опыта работы с дирижером Харьковского государственного академического театра оперы и балета им. Н. В. Лысенко заслуженным артистом УССР И. С. Штейманом) / К. Г. Шаша / М-во культуры Украины,

Харьковский гос. ин-т культуры. Харьков : [б. и.], 1991. 25 [1] с.; Кучер Л. И. Кафедра оперной подготовки / Л. И. Кучер // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Х., 1992. С. 252;* Кучер Л. І. Оперна студія Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського: до 70-річчя від дня заснування : буклет / Л. І. Кучер ; ред. Г. Ганзбург. Х. : Вид-во «НТМТ». 2000. 68 с.; Кучер Л. І. Українські оперні студії: історія та сучасність : навч. посіб. для студ. вок. ф-тів муз. ВНЗ / Л. І. Кучер. Х. : Торсінг. 2002. С. 115.

ШТОГАРЕ́НКО Андрій Якович (15.10.1902, с. Нові Кайдаки Дніпропетр. обл. – 15.11.1992, Київ) – композитор, педагог, муз.-громад. діяч. Проф. (1960). Засл. діяч мистецтв УРСР (1947). Нар. артист УРСР (1970). Нар. артист СРСР (1972), Герой Соц. Праці (1982). Лауреат Держ. Сталін. премій СРСР (1946, 1952). Нагороджений орденами Леніна (1960, 1982), болгар. орденом «Кирила та Мефодія» І ступеня (1971), Держ. премією ім. Т. Шевченка (1974).

Закінч. Катеринослав. муз. уч-ще (1915, фортепіан. відділення, кл. З. Разловської) та Харків. консерваторію (1936, кл. композиції *С. Богатирьова*). У 1936–1941 керував секцією оборонної музики при Спілці композиторів; був (від 1937) заст. голови Харків. відділення СК, від 1939 – член правління.

В роки ІІ Світової війни А. Штогаренко разом з багатьма укр. діячами мистецтв був евакуйований до Алма-Ати, потім Ашхабаду. Продовжував громад. діяльність: 1941–1943 був відп. секретарем СК Туркменії, допомагав молодим композиторам республіки, здійснював зв'язки з укр. музикантами, які знаходились у Серед. Азії.

Від 1943 працював в Київ. консерваторії, від 1960 – проф., у 1968–1990 – зав. каф. композиції, у 1954–1968 – ректор консерваторії. У 1947–1956 – заст. голови, 1968–1989 – голова правління СКУ. Від 1948 – чл. правління та секр. СК СРСР. За сприянням А. Штогаренка в Києві 1962 було організовано Міжнар. муз. конкурс ім. М. Лисенка. У 1970, 1974 брав участь у роботі журі IV та V Міжнар. конкурсів ім. П. Чайковського.

Учні А. Штогаренка – відомі музиканти: Ю. Іщенко, А. Вінокур, К. Віленський, А. Костін, Є. Мілка, В. Подвала, І. Поклад, М. Степаненко, В. Тилик, В. Філіпенко, Ю. Шамо, В. Загорцев, Н. Боєва, В. Ронжин та ін.

Головні риси творчості композитора – яскравий мелодизм, монументальність, стрункість форм, вона обіймає широкий спектр образів: героїко-епічні, ліричні та жанрово-побутові з використанням різноманітних джерел укр. фольклору.

Тв.: **вок.-симф.** – симфонія-кантата «Україно моя» (1942–43), сюїта «Шевченкіана»; **для симф. орк.** – 6 симфоній (1966–1983); 5 сюїт (1934–1969); **для ф-но з орк.** – «Партизанські картини» (1959); Концертіно (1973), «Поема-концерт» (1977), Симф. танці (1980); **для скр. з орк.** – Концерт (1969), Концертіно (1973), **для влч. з орк.** – Концерт (1985); **камер.-інстр.:** стр. квартет «Вірменські ескізи» (1960); **для влч. і фп.** – Балада (1965), Соната (1971); **для ф-но** – 3 поеми (1960), «Образи» (1974); музика до театр. вистав, к/ф.

Джерело: Мацепура О. НСКУ: Штогаренко Андрій Якович. [Електрон.

ресурс] / О. Мацепура. URL : http://composersukraine.org/index.php?id=2409.

Літ.: Пясковский И. Б. Штогаренко Андрей Яковлевич / И. Б. Пясковский // *Музыкальная энциклопедия : [в 6 т.] / гл. ред. Ю. В. Келдыш. М., 1982. Т. 6. Стб. 416–417;* Митці України : Енциклопедичний довідник. К. : «Українська енциклопедія» ім М. П. Бажана, 1992. С. 659–660; Зноско-Боровський О. Андрій Штогаренко / О. Зноско-Боровський. К., 1947; Боровик М. А. Штогаренко. Нарис про життя і творчість. / М. Боровик. К., 1961; Кравцов Т. Українська народна поліфонія в творчості А. Штогаренка / Т. Кравцов // *Народна творчість та етнографія. К., 1964. № 1*; Горюхіна Н. Друга симфонія А. Штогаренка / Н. Горюхіна // *Українське музикознавство, вип. 3, 1968*; Хівріч Л. Мелодика симфонічних творів А. Я. Штогаренка // *Українське музикознавство, вип. 2. К., 1967*; Виноградов Г. Андрій Штогаренко / Г. Виноградов. К., 1973, 1975; Клін В. «З фортепіанного доробку А. Штогаренка» / В. Клін // *Музика, 1977. № 4*; Творчість А. Штогаренка. Сб. ст. К. : Муз. Україна, 1979; Королюк Н., Тимошенко О. «Шевченкіана» А. Штогаренка / Н. Королюк, О. Тимошенко // *Українське музикознавство, вип. 15, 1980*; Лисенко Н. У танцювальному жанрі / Н. Лисенко // *Музика, 1983. № 5*; Яворський Е. Слово про майстра / Е. Яворський // *Музика, 1992, № 6*; Лисенко Н. До питання виконавської інтерпретації фортепіанних творів А. Я. Штогаренка на прикладі циклу «Образи» / Н. Лисенко // *Науковий вісник НМАУ. Вип. 71. К., 2008.*

ШУЛЬЦ-ЄВЛЕР Андрій Васильович (30.11.1852, Радом, Польща – 1905, Варшава) – піаніст, педагог, стояв біля витоків харків. піаністичної шк. Учень свого батька-органіста та випускник Варшав. муз. ін-ту по класах С. Монюшки (композиція) та Р. Штробля (ф-но). Удосконалював піаністичну майстерність під кер. К. Таузіга, вихованця Ф. Ліста. Розпочав пед. діяльність у Москов. філармонічному уч-щі (1882–1889), але віддав перевагу Харків. муз. уч-щу, в якому працював до кінця життя; лише за кілька місяців до смерті повернувся до Варшави.

Відомий концертант, гастролював у Німеччині, Росії. У концерт. репертуарі піаніста були твори віденських класиків, Ф. Шопена, А. Лядова; доробку останніх він першим у Харкові присвятив монографічні програми. Як композитор, А. Шульц-Евлер вважався неперевершеним майстром блискучих обробок, їх виконували світові зірки – С. Рахманінов, Й. Гофман, Г. Гальстон, М. Орлов, Й. Левін. Йому належать 25 фортепіан., скрипкових, віолонч. та вок. опусів. Серед найкращих учнів піаніста – *П. К. Луценко*, один із засновників піаністичної шк. Харкова.

Літ.: Кононова Е. В. Шульц-Эвлер А. В. – композитор / Е. В. Кононова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2002. Вип. 8. С. 217–226*; Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст.» : [монографія] / О. В. Кононова. Харків : Основа, 2004. 175 с. ; Кононова Е. В. Музыкальное прошлое Харькова и РМО / Е. В. Кононова // *Русское музыкальное общество (1859–1917): История отделений. М., 2012. С. 115–147.*

ШУТЄНКО Таїсія Іванівна (5.10.1905, Харків – 15.09.1975, Київ) – композитор, педагог.

Закінч. Харків. муз.-драм. ін-т (1930) як теоретик (кл. *С. С. Богатирьова*). і муз. вихователь. У 1929 разом з *О. В. Арнаутовим, В. Т. Борисовим, М. Т. Колядою* та ін. брала

участь у формуванні ідейно-художньої організації «АПМУ» у Харкові. Від 1924 – викл. гри на нар. інструментах в муз. проф. школах і на муз. курсах у Харкові.

В 1930–32 – аспірант Харківського наук.-дослідного ін-ту педагогіки. Згодом закінч. Москов. консерваторію (1934–1937, кл. О. Александрова і М. Мясковського). Від 1956 – в Києві.

Тв.: **для орк.** – симфонія «Кармелюк» (1937), «Увертюра» (1956), , два концерти для балалайки з оркестром (1953, 1954–6); **кам.-інстр.** – струнний квартет (1935); **для нар. інструментів** – 16 п'єс для бандури, твори для баяна; **для дух. орк.** – Марш (1933); **вок.-симф.** – ода «Шлях до зірок» (1962) кантата «Слава жінці-трудівниці», сл. А. Пашка (1963); **для ф-но** – «П'єси» (1934–36, 1958–61), «Українська пісня» (1966), «Полька-Іринка» (1966) та ін., **для скрипки й ф-но** – Варіації на молдавські теми (1936), **для віольончелі й ф-но** – 3 п'єси (1958–59); **музика до театр. вистав** – «Маруся Богуславка», «Княжна Вікторія», «Макбет», «Кіт у чоботях»; **хори, романси** на сл. Л. Забашти, А. Пашка та ін., **пісні** на сл. радян. авторів; вок. ансамблі, обр. нар. пісень; **музика для дітей**, зокрема: Детский танец для фп. в 4 руки, 1934; Песни нашего отряда : для детского хора в сопровожд. фп. : зб. К. : Муз. Україна, 1967. 36 с.

Літ.: Штейнпресс Б. С. Энциклопедический музыкальный словарь. Москва, Совет. энциклопедия, 1966; Спілка композиторів України. Довідник. К. : Муз. Україна, 1968. 276 с. Українські композитори: біо-бібліограф. довід. / М. Дитиняк. Едмонтон : КІУС, 1986. (Серія Довідників № 14). 160 с. С. 154.

Щ

ЩЕЛКА́НОВЦЕВ Фелікс-Спартак Карлович (06.29.1929–2007) – скрипаль, викладач. Закінч. Казан. консерваторію. Від 1991 викладав на каф. камерного ансамблю ХДІМ ім. І. П. Котляревського дисципліну «квартетний клас». Він умів дійсно захопити студентів музикуванням у струнному квартеті, зацікавити не тільки класичними, але й сучасними квартетними творами. Сам із задоволенням грав з учнями на квартетних вечорах, а студентські квартети під його керівництвом гідно представляли ВНЗ на концертах і конкурсах (ІІІ премії конкурсу ім. С. Прокофєва, м. Маріуполь).

Ю

ЮКЕ́ЛІС Лідія Сергіївна (05.03.1917, Курськ – 1985, ?) – вокальний педагог. У 1944–1949 навчалася на вок. ф-ті Харків. держ. консерваторії (кл. доц. *Л. Є. Куриленко*). По закінченні консерваторії до 1960 викладала спів у харківських ДМШ та ХССМШ-і. Від 1960 працювала у Харків. консерваторії спочатку викладачем по становленню голосу на муз.-пед. ф-ті, згодом – викл. каф. сольного співу. Набувши великого

практичного досвіду з формування і охорони дитячих голосів, Л. Юкеліс принесла до ВНЗ найкращу з відмінних рис цієї роботи: обережний, обачливий підхід до виховання голосу. Багато з її випускників стали відомими співаками: нар. артистка РРФСР *І. Журина*, засл. артистка України С. Орлова, засл. артистка РРФСР З. Митрофанова та ін.

Літ.: Рывина И. А. Кафедра сольного пения / И. А. Рывина // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Х., 1992. С. 235*.

Ю́Р'ЄВ Олександр Юлійович (1933–1994) – скрипаль, педагог, методист. Канд. мистецтвознавства (1974).

Вихованець Ленінград. консерваторії (1957) та аспірантури при ній (1962) по кл. проф. Ю. І. Ейдліна.

У 1960–70 рр. працював у Новосибир. консерваторії, завідував каф. струн. інструментів; був першим з новосиб. скрипкових педагогів, що здобув наук. ступінь канд. мистецтвознавства. Його наукові інтереси торкались проблем історії смичкової культури, а також звуковидобування та артикуляції на скрипці. Ще у роки навчання в консерваторії та аспірантурі О. Юр'єв велику увагу приділяв питанням методики, зокрема, розглянувши у своїй канд. дис. та послідуючому моногр. досліджені питання про скрипкові штрихі як засіб артикуляції (1973, 1974). Посмертно у видавництві «Ut» (СПб, 2002) вийшла у світ монографія О. Юр'єва «Нариси історії й теорії смичкової культури скрипаля».

Очолюючи у 1980–1987 каф. струн. інструментів ХДІМ ім. І. П. Котляревського, О. Юр'єв наполегливо проводив роботу з підвищення проф. рівня студентів. За його ініціативою було впроваджено залік з роботи у канікулярний період (гами та етюди, що приймалися кафедрою у першу половину вересня); від 3 курсу – виконання у акад. концерті самостійно вивчених творів. Рішенням кафедри був затверджений підвищений мінімум творів, який виконувався на іспитах зимової та літньої сесій. Багато уваги він приділяв проблемі підготовки виконав. кадрів у серед. спец. муз. навч. закладах, постійно виїжджаючи до муз. уч-щ Харків. куща, де проводив відкриті уроки, семінари, лекції з питань методики викладання гри на скрипці, консультував викладачів, займався з найбільш перспективними учнями.

В кл. О. Юр'єва навчались І. Сайфутдінова, артистка симф. орк. СПб. філармонії, А. Рахліс – артист орк. Маріїн. т-ру, І. Холкіна – лауреат респ. конкурсу ім. М. Лисенка; його клас в Новосиб. консерваторії закінч. як скрипач В. Нельсон, в подальшому – оперно-симф. диригент світового рівня.

А. Юрьев також залишив по собі пам'ять як тонкий музикант, яскравий виконавець-соліст і ансамбліст, що втілював традиції петербур. школи скрипкової гри – свободу, поетичність, увагу до якості звучання інструмента, підпорядкування віртуозності змістовній і стилістичній стороні виконання. Був учасником камерного тріо педагогів ХДІМ, до якого входили відомі музиканти, лауреат і дипломант виконав. конкурсів *Г. Гельфгат* (ф-но) та засл. діяч. мистецтв УРСР *Г. Авер'янов* (віолончель).

Основні праці: Скрипичные штрихи как средство артикуляции в сонатах и партитах И. С. Баха для скрипки соло : дис. … канд. искусствоведения. Л., 1973. 183 с.; Виражальні можливості скрипкових штрихів. К., 1974. 115 с.; О подготовке струнников в музыкальных школах

и училищах (по материалам науч.-метод. конференции) / А. Юрьев, М. Берлянчик // *Вопросы музыкальной педагогики. Смычковые инструменты : сб. ст. / сост. М. М. Берлянчик и А. Ю. Юрьев. Новосибирск : Зап.-Сиб. кн. изд-во, 1973. С. 5–25;* Очерки истории и теории смычковой культуры скрипача: Из творческого наследия скрипичного педагога. СПб. : Ut, 2002. 280 с.

Літ.: Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Х., 1992. С. 154, 170; Берлянчик М. М. Из истории российского музыкального образования: становление смычковой педагогической школы в Новосибирской консерватории / М. М. Берлянчик // *Музыкальное искусство и образование : Вестник кафедры ЮНЕСКО. 2013. № 4. С. 118–132; [про А. Ю. Юр'єва – 123, 124–125]. Доступ. на:* КиберЛенинка. *URL : КиберЛенинка: https://cyberleninka.ru/article/n/iz-istorii-rossiyskogo-muzykalnogo-obrazovaniya-stanovlenie-smychkovoy-pedagogicheskoy-shkoly-v-novosibirskoy-konservatorii.*

Л. О. Холоденко; доп. Л. В. Русакова

ЮР'Я́Н Андрій Андрійович (30.09.1856, Ерлаа Венденського уїзду Ліфлянд. губ., Рос. імперія – 28.09.1922, Рига, Латвій. респ.) – композитор, фольклорист, хоровий диригент, органіст, валторніст, один із засновників латиської клас. музики та фольклористики. Брати – *Юрис А. Юр'ян* (1861–1940, валторніст, диригент, викладач), *Павул А. Юр'ян* (1866–1948, валторніст, вокаліст, диригент, засл. діяч мистецтв Латвій. РСР, організатор однієї з перших латв. оперних труп, 1913), Петер А. Юр'ян (валторніст).

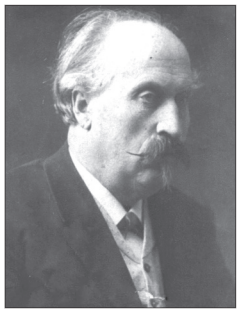

Закінч. С.-Петербурзьку консерваторію (кл. композиції М. А. Римського-Корсакова – 1881, кл. органу Л. Гоміліуса – 1880, кл. валторни Ф. Гоміліуса – 1882).

З 1882 по 1916 – викл. Харків. Муз. уч-ща ІРМТ по класах сольфеджіо, теорії музики, хор. співу, з 1908 – валторни, труби, тромбону. Організатор латис. хору та квартету валторн братів Юр'ян, виступав як соліст-валторніст, органіст і симф. диригент, а також – як муз. критик у газеті «Южный край».

Брав активну участь у роботі муз. комітету Ризького латис. т-ва, у підготовці III, IV та V Свят пісні латишей (1888, 1895, 1910), був головним диригентом цих свят (у Ризі, Мітаві), редагував видання муз. комісії комітету Ризького латис. т-ва. У 1916 виїхав до Латвії, з 1920 жив у Ризі. А. Юр'яном зібрано близько 2000 латис. нар. пісень; частина їх видана в двох випусках: «Ligotnes», мелодії пісень на Івана Купала («Ligo», Рига, 1894); Мелодії різних інших латис. пісень (Рига, 1903). Більшість творів А. Юр'яна засновано також на латис. народних темах.

Джерело: Юрьян [Электрон. ресурс] // *Музыкальный словарь Римана. Москва–Лейпциг, 1904. URL : https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%9C%D0%A1%D0%A0/%D0%92%D0%A2/%D0%AE%D1%80%D1%8C%D1%8F%D0%BD.*

Твори: **для хору** – кантати «Отчизне», «Ликуйте, веселитесь», «Пир Валтасара», «К столетию присоединения Курляндии к России», хор зі стр. орк. «Лучи луны» та ін.; **вок.-хор.** – 20 латис. нар. пісень (для соло або хору з ф-но), «Daina» – латис. ліричні пісні, зб. пісень для латис. нар. уч-щ (Мітава); **для симф. орк.** – «Торжественный латышский марш», «Освобождение латышского народа», симф. картина, Еле-

гічний концерт для влч. з орк., пісня «Вій, вітерець» для валторни з орк.; «Ачикопс», лат. нар. танець, симф. Allegro, 4 латис. нар. танці; **кам.-інстр.** – Баркарола для валторны з ф-но., Балада для скрипки з ф-но; 4 романси та ін.

Літ.: Гравитис О. Э. Андрей Юрьян: Латышский композитор. 1856–1922 / О. Э. Гравитис. Рига : Латгосиздат, 1955. 171 с.; Романовский Н. В. Юрьян Андрей Андреевич / Н. В. Романовский // *Хоровой словарь. [Електрон. ресурс] Л. : Музыка. 1972. URL : http://pstgu.ru/DATACENTER/DIR_FILES/DIR_ZIP/Poplia/Bibliotheque/romanovsky-choir-glossary.pdf;* Большая Советская Энциклопедия. 3-е изд. М. : Совет. энциклопедия, 1978. Т. 30. С. 420. Стб. 1248; Витолинь Я. Я. Юрьян Андрей Андреевич / Я. Я. Витолинь // *Музыкальная энциклопедия : [в 6 т.] / гл. ред. Ю. В. Келдыш. М., 1982. Т. 6. Стб. 604;* Митці України : Енциклопедичний довідник. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992. С. 670; Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст.» : [монографія] / О. В. Кононова. Харків : Основа, 2004. 175 с.; Кононова Е. Музыкальное прошлое Харькова и РМО [Текст] / Е. Кононова // *Русское музыкальное общество (1859–1917): История отделений. Москва : Языки славянской культуры. 2012. С. 115–147.*

ЮР'Я́Н Павул Андрійович, (1866, Ерлаа Венденського уїзду Ліфлянд. губ., Рос. імперія – 1948, Рига, Лат. РСР ?) – валторніст, співак. Засл. діяч мистецтв Латвій. РСР (1945), проф. (1927). Брати – *Андрій А. Юр'ян* (1856–1922, композитор, валторніст, органіст, хоровий диригент, викладач, фольклорист), *Юрис А. Юр'ян* (1861–1940, валторніст, диригент, викладач), Петер А. Юр'ян (валторніст).

У 1890 (за ін. даними – у 1898) закінч. Харків. Муз. уч-ще ІРМТ (кл. валторни *Ю. Юр'яна*), у 1898 – СПб. консерваторію (кл. вокалу А. Котоньї). Від 1904 – викл. співу у Муз. уч-щі ІРМТ у Ризі, з 1919 – у Латвій. консерваторії. Організатор, керівник, диригент однієї з перших латис. оперних труп «Латиська опера» (1913–15), на основі якого згодом було створено т-р опери та балету Латвій. РСР. Виступав також із симф. концертами. Видав збірки «Пісні для нижчих і середніх навчальних закладів» (латис. та рос. мовами) та «Збірник пісень для шкіл» (рос. мовою).

Джерело: Юрьян [Электрон. ресурс] // *Музыкальный словарь Римана. Москва–Лейпциг, 1904. URL : https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%9C%D0%A1%D0%A0/%D0%92%D0%A2/%D0%AE%D1%80%D1%8C%D1%8F%D0%BD*; Юрьян Павул Андреевич // *Театральная энциклопедия. Том 5. URL : http://istoriya-teatra.ru/theatre/item/f00/s11/e0011227/index.shtml.*

Літ.: Витолинь Я. Я. Юрьян Андреевич / Я. Я. Витолинь // *Музыкальная энциклопедия : [в 6 т.] / гл. ред. Ю. В. Келдыш. М., 1982. Т. 6. Стб. 604;* Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст.» : [монографія] / О. В. Кононова. Харків : Основа, 2004. 175 с. ; Кононова Е. Музыкальное прошлое Харькова и РМО [Текст] / Е. Кононова // *Русское музыкальное общество (1859–1917): История отделений. Москва : Языки славянской культуры. 2012. С. 115–147.*

ЮР'Я́Н Юріс (Юрій) Андрійович (1861, Ерлаа Венденського уїзду Ліфлянд. губ., Рос. імперія – 1940, ?) – валторніст, викладач. Брати – *Андрій А. Юр'ян* (1856–1922, композитор, валторніст, органіст, хоровий диригент, викладач, фольклорист), *Павул А. Юр'ян* (1866–1948, валторніст, вокаліст, засл. діяч мистецтв

Латвій. РСР, організатор однієї з перших латис. оперних труп, 1913), Петер А. Юр'ян (валторніст).

У 1879–83 навчався в СПб. консерваторії (кл. валторни Ф. Гомільоуса). Від 1885 (за ін. даними – 1886) – викл. кл. валторни, труби, тромбону Харків. Муз. уч-ща ІРМТ, соліст оркестру у концертах ІРМТ. У 1889–1904 – викл. Олександрівського уч-ща Благодійного т-ва, диригент оркестру уч-ща. Учасник валторнового квартету братів Юр'янів. Від 1908 мешкав у Ризі.

Джерело: Юрьян [Электрон. ресурс] // *Музыкальный словарь Римана. Москва–Лейпциг, 1904. URL : https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%9C%D0%A1%D0%A0/%D0%92%D0%A2/%D0%AE%D1%80%D1%8C%D1%8F%D0%BD.*

Літ.: Витолинь Я. Я. Юрьян Андрей Андреевич / Я. Я. Витолинь // *Музыкальная энциклопедия : [в 6 т.] / гл. ред. Ю. В. Келдыш. М., 1982. Т. 6. Стб. 604;* Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст.» : [монографія] / О. В. Кононова. Харків : Основа, 2004. 175 с. ; Кононова Е. Музыкальное прошлое Харькова и РМО [Текст] / Е. Кононова // *Русское музыкальное общество (1859–1917): История отделений. Москва : Языки славянской культуры. 2012. С. 115–147.*

Ю́ФЕРОВА Зінаїда Борисівна (17.09.1931 – 11.10.1999, Харків) – музикознавець, педагог, муз. критик, краєзнавець. Канд. мистецтвознавства (1972, «Выдающийся деятель украинской музыкальной культуры композитор и критик В. И. Сокальский (1863–1919)», захищ. 1971 в Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського). Доц. (1976), на посаді проф. (1991). Чл. СКУ (1974). Чл. асоціації краєзнавців Харкова (1990). Чл. Всеукр. спілки краєзнавців. Лауреат муніцип. творчої премії ім. І. Слатіна (1999, посмертно).

1948 була прийнята в Харків. ун-т ім. В. Н. Каразіна на ф-т іноземн. мов та, одночасно, в Харків. муз. уч-ще на дві спеціалізації – ф-но і музикознавство. Навчалась у видатних музикантів – піаніста М. Сильванського, теоретиків *О. Жука* та Є. Польської. Після закінч. уч-ща (1950, за два роки замість чотирьох) стала студенткою іст.-теорет. ф-ту Харків. консерваторії (кл. проф. *М. Д. Тіца*); у 1955–1958 – аспіранткою Київ. держ. консерваторії. Під кер. проф. Ф. Є. Козицького спеціалізувалась на муз. україністиці, що на довгі роки визначило напрям її наук., публіцист. та просвіт. діяльності. Роботи З. Б. Юферової, що містять невідомі до того сторінки історії укр. музики, пов'язані з діяльністю В. І. Сокальського, не втрачають своєї актуальності й сьогодні.

40 років (1959–1999) З. Юферова викладала на каф. історії музики Харків. ін-ту (нині – ун-ту) мистецтв ім. І. П. Котляревського). Вела розроблені нею авторські спецкурси західноєвроп., укр., сучасної музики, історіографії; керувала лектор., пед., архівно-бібліогр. практикою. В її класі спеціалізації захищено близько 30 диплом. робіт. Коло наук. інтересів З. Юферової обіймало проблеми музики прадавніх цивілізацій, Античності, Середньовіччя, Відродження, Бароко, зокрема, Ф. Генделя (його ораторіальною творчістю займалась тривалий час), віденських

класиків. Розробляла такі галузі музикознавства, як бахознавство, моцартознавство, бетховенознавство. В кінці 1990-х З. Юферова відшукала в архівах ХДІМ рукопис невідомого автора, присвяч. творчості укр. композитора П. Сениці, що стало стимулом для написання нею розгорнутої роботи про творчий шлях митця на основі поглибленого вивчення архівних матеріалів. Довгі роки вела активну муз.-просвіт. роботу, проводячи численні лекції-концерти, виступаючи на телебаченні, публікуючи статті в газетах та журналах (близько 80 публікацій). Серед учнів – *Зільберман Ю. А.* – засл. діяч мистецтв України, проф., проректор з наук.-метод. роботи Київ. ін-ту музики ім. Р. М. Глієра; Русакова Л. В. (Попова) – ред. наук. видань ХНУМ ім. І. П. Котляревського; Машута О. В. – викл.-методист ХМУ ім. Б. М. Лятошинського.

Основні праці: Дон Диез «Южного края»: золотые россыпи композиторского и музыкально-критического наследия Владимира Сокальского : монография / науч. ред. Е. Рощенко (Аверьянова). Харьков : С. А. М., 2014. 404 с.; Народно-массовые сцены оперы Н. Лысенко «Тарас Бульба». Некоторые особенности тематизма, драматургии, композиционной структуры // *Вопросы искусствознания : науч. и метод. работы ХИИ. Харьков, 1969;* «Возвращенный май». Новая опера В. Губаренко // *Музык. жизнь. 1975. № 20. С. 4–5;* Сквозь пламя революции (опера В. Губаренко «Сквозь пламя» в Донецком оперном театре) // *Музык. жизнь. 1977. № 11. С. 6–7;* Героїчне в доробку Г. Ф. Генделя (до 300-річчя народження) // *Музика. 1985. № 1. С. 15–16;* К проблеме интерпретации Библии в музыкальном искусстве (на материале ораторий Г. Ф. Генделя) // *Отечественная культура XX века и духовная музыка. Ростов-н/Д, 1990;* Драматургічні і стильові риси народних сцен в опері М. Лисенка «Тарас Бульба» // *Українське музикознавство : (міжвід. наук.-метод. зб.). Київ, 1992. Вип. 27. С. 120–137;* Венская классическая школа и Шуберт // *Шуберт и шубертианство : сб. материалов науч. музыковед. симп., 30 сент. – 2 окт. 1993 г. / сост. Г. И. Ганзбург. Харьков, 1994. С. 68–77;* П'ять листів Гната Хоткевича до Павла Сениці: публ., вступ, коментарії // *Дивосвіт Гната Хоткевича: аспекти творчої спадщини : матеріали наук.-практ. конф. «Творча спадщина Гната Хоткевича», присвяч. 120-річчю від дня народження Гната Хоткевича, Харків, грудень 1997 р. / уклад. і ред. П. Черемський ; Харків. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1998*; І. І. Слатін: особистість, значення, уроки історії // *Муз.-театр. освіта на Україні: історичні та методолог. аспекти. Харків, 1998*; К проблеме романтической моцартианы // *Аспекти історичного музикознавства. Дослідження і матеріали / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1998. С. 37–45*; Композитор Павло Сениця і Харків // *Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва : Матеріали міжвуз. наук.-метод. конф. проф.-викл. складу, 22–23 груд. 1999 р. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1999. С. 30–32*; Взмах крыльев (об арии Lamento Дидоны) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогики та теореії і практики освіти : зб. наук. праць / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2003. Вип. 11. С. 386–390*.

Літ.: Иванова И. Л. Кафедра истории музыки / И. Л. Иванова, А. А. Мизитова // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 71–72*; Іванова І. Л. ARS LONGA історичного музикознавства / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова, О. Г. Ро-

щенко // *Pro Domo Mea : Нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 192*; Слово об авторе этой книги / Е. Рощенко // *Дон Диез «Южного края»: золотые россыпи композиторского и музыкально-критического наследия Владимира Сокальского : монография / З. Б. Юферова. Харьков, 2014. С. 398–402.*

О. Г. Рощенко (Авер'янова)

ЮХНО́ВСЬКА Нінель Григорівна (1.03.1931, Харків – 5.10.1997, Харків) – композитор. Чл. СКУ (1957).

Походить із сім'ї вчених (батько – професор хімії).

Початкову освіту здобула у Харків. студії для музично обдарованих дітей (пізніше ХССМШ-і) – кл. ф-но проф. *Л. Фаненштіля*, згодом, під час ІІ Світової війни, перебуваючи в евакуації в Узбекістані (м. Чирчик, Ташкент), навчалася у Ленінград. держ. муз. десятирічці. У 1953 закінч. Харків. консерваторію (кл. композиції *Д. Клебанова*). Починаючи зі студ. років, працювала як концертмейстер та кер. вок. гуртків. З 1974 – на творчій роботі. Музика Н. Юхновської відрізняється яскравим мелодизмом, різноманітністю інтонац. витоків: від укр. та вірмен. фольклору до сучасної пісні.

Основні твори: опера «Павло Корчагін» (1961), «Закарпатська рапсодія» для фортепіано з оркестром, поема «Як гартувалась сталь» для симф. орк., твори для фортепіано, скрипки, віолончелі, «Молодіжна поема» і «Кавказькі акварелі» для струнного квартету, романси на вірші С. Єсеніна, М. Рильського, П. Тичини, Р. Тагора, С. Капутікян, харківських поетів, музика до телевізійних постановок.

Джерело: Берлин В. И муза, и творец / В. Берлин // *Вечерний Харьков. 10 марта 2006 г. URL : http://vecherniy.kharkov.ua/news/3356/*; Ткач Т. Д. Юхновская Нинель Григорьевна. / Т. Д. Ткач // *Педагоги и выпускники Харьковского национального университета искусств им. И. П. Котляревского в кинематографе. Биографический справочник. URL : http://bioraf.ru/i-p-kotlyarevskogo-kafedra-teorii-i-istorii-mirovoj-i-ukrainsk.html?page=5#ЮХНОВСКАЯ_Нинель_Григорьевна*

Літ.: Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. Ред. П. П. Калашник, Е. А. Бортник, Н. Коханик. Х. : 1992. С. 72, 85, 99, 208; Муха А. Композитори України та української діаспори. К. : 2004; Українські композитори: біо-бібліограф. довід. / М. Дитиняк. Едмонтон : КІУС, 1986. (Серія Довідників № 14). 160 с. С. 155.

ЮХТ Белла Юріївна (21.09.1923, Харків – 2.01.1994, Харків) – піаністка, педагог. Жінка відомого укр. композитора та науковця, проф. *І. С. Польського*. Нагородж. численними Почес. грамотами М-ва культури УРСР, Укр. респ. комітету профспілки працівників культури, Управління культури Харків. облради нар. депутатів. Подяка міністра культури України та голови Укр. комітету профспілки працівників культури (1993) за багаторічну сумлінну працю.

Закінч. з відзнакою ХДК, здобувши кваліф. «піаністка-солістка» (1947, кл. проф. *Л. О. Фаненштіля*; була прийнята на ІІ курс у черв. 1941, з лют. 1944 за персон. викликом від керівництва ХДК повернулась з евакуації й продовжила навчання). У 1942–1943 закінч. на відмінно три курси Казах. гірничо-металург. ін-ту. В консерваторські роки виступала з числен. сольними концертами (Шопен, Скрябін). По закінченні консерваторії активно концертувала із низкою нових програм з тв. Бетховена,

Шопена, Скрябіна, Глазунова, Чайковського, Прокоф'єва, Хачатуряна, Ревуцького, Александрова, Шехтера, Крейна, Ільїна та ін.

Від 1946 (на V курсі ХДК) – асистент каф. спеціального ф-но ХДК. У 1947–1948 – за сумісництвом викл. спеціального ф-но в муз. десятирічці при ХДК. У 1949 була включена до складу радян. делегації учасників першого після війни міжнар. конкурсу піаністів ім. Ф. Шопена у Варшаві, втім її участь унеможливило сфальшоване тодішнім керівництвом консерваторії повідомлення до М-ва культури СРСР про відмову піаністки від поїздки через хворобу, вмотивоване сумнозвісними партійними постановами 1948 р. В 1949 внаслідок сталін. кампанії «боротьби з космополітизмом» була звільнена з роботи у ХДК (формально – за скороченням штатів) – разом із 25 іншими талановитими викладачами-євреями (*Р. С. Горовиць*, *Н. Ю. Гольдінгер*, Г. О. Бортновська та ін.). Від 1949 до кінця життя – викл. спеціального ф-но в муз. десятирічці; у 1960–90-ті – провідний педагог ХССМШ-і.

У 1950–60-ті – також артистка Харків. філармонії (наказом Міністра культури УРСР Б. Юхт було присвоєно першу респ. виконавську категорію). Виступала як піаністка-солістка та ансамблістка, з орк. філармонії, в абонемент. концертах, записувалася на радіо. Її партнерами були відомі диригенти (*І. Гусман*, К. Сімеонов, Г. Юдін, *С. Дущенко*, П. Злобінський) та інструменталісти (скрипаль К. Варенберг та ін.). Особливе місце в репертуарі піаністки займали твори Шопена, Скрябіна, Бетховена, Шумана, Баха. Перша виконавиця багатьох творів харків. композиторів (*І. Польського, О. Жука, Б. Яровинського*, М. Канівського, *Г. Фінаровського*).

За 47 років роботи в ХССМШ-і підготувала понад 100 висококваліфікованих фахівців-піаністів, імена багатьох з яких відомі далеко за межами України. Серед них – знаменитий піаніст-імпровізатор, проф. і зав. каф. фортепіан. мистецтва Мюнхен. консерваторії Л. Чижик; др мистецтвознавства, проф. РАМ ім. Гнєсіних *Н. Заболотна*; канд. пед. н., доц. НМАУ ім. П. І. Чайковського та проф. Афінської консерваторії О. Ткач; д-р мистецтвознавства, проф. ХДАК *І. Польська*; проф. Теплицької консерваторії Т. Вєтухова-Черна; канд. мистецтвознавства *Г. Ганзбург*; канд. мистецтвознавства, доц ХНУМ *Н. Інюточкіна*; канд. психол. н., доц. ХНУМ *Є. Воропаєв*, лауреати міжнар. конкурсів М. Трембовлева, С. Альбов, О. Дудник, Н. Шкода, І. Кормилець-Соколова, В. Ковригін, О. Скоромна та ін.

Є авторкою низки метод. робіт: «До питання про виховання навичок самостійності в роботі учнів», «Виховання аналітичного мислення в учня», «Робота над поліфонічним твором в початковій стадії навчання», «З досвіду навчання гри напам'ять», «Творчі контакти в процесі занять – найважливіший засіб у вихованні професіоналізму та любові до музики».

Пам'яті Б. Юхт було присвячено концерт Міжнар. муз. фестивалю «Харківські Асамблеї» (1994), телевізійну програму (1994), концерти-лекції в ХССМШ-і (1994, 1999, 2013).

Літ.: Алтухов В. М., Нємцова І. А. Харківська спеціальна середня музична школа-інтернат / В. М. Алтухов, І. А. Нємцова // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : Матеріали ІІ Всеукр.*

наук.-практ. конф. викладачів серед. спец. муз. закл. / упоряд. І. А. Немцова. Харків, 2007. С. 6–15; Немцова И. А. Время, события, имена (к 60-летию ХССМШ-и) / И. А. Немцова // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. матеріалів до 60-річчя ХССМШ-і. Харків, 2004. С. 9–14*; Польская И. И. Бэлла Юрьевна Юхт: человек, музыкант, педагог / И. И. Польская // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. матеріалів до 60-річчя ХССМШ-і / упоряд. І. А. Немцова. Харків, 2004. С. 27–36*; Польская И. Жизнь и судьба Бэллы Юрьевны Юхт (фрагменты творческой биографии) / И. Польская // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. Вип. 20. С. 325–339*; Польская И. И. Бэлла Юрьевна Юхт: штрихи к портрету / И. И. Польская // *Більше ніж школа. ХССМШ-і у спогадах випускників. До 70-річного ювілею школи / ХССМШ-і. Харків, 2013. С. 48–58*; Рум'янцева А. Ю. Діяльність кафедри спеціального фортепіано Харківської державної консерваторії у післяокупаційний період (1943–1949 рр.) / А. Ю. Рум'янцева // *Музичне мистецтво : зб. наук. ст. / Донецька держ. муз. акад. ім. С. Прокоф'єва. Донецьк, 2004. Вип. 4. С. 236–244;* Рум'янцева А. Ю. Піаністична діяльність Б. Ю. Юхт у Харкові (до 80-річчя з дня народження) / А. Ю. Рум'янцева // *Соціокультурні комунікації в інформаційному суспільстві : матеріали міжнар. наук. конф. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2003. С. 182–183*; Рум'янцева А. Ю. Творча і виконавська діяльність Б. Ю. Юхт у повоєнні роки / А. Ю. Рум'янцева // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2005. Вип. 15. С. 223–232*; Шкода Н. Она и музыка, и слово (памяти Бэллы Юрьевны Юхт) / Н. Шкода // *Панорама. 1998. № 39. 26 сент. С. 12;* Ганзбург Г. Памяти Бэллы Юхт / Г. Ганзбург // *Шалом. 1994. № 4 (20). С. 4*; Николаевская Ю. Слышать и помнить / Ю. Николаевская // *Вечерний Харьков. 1994. № 119. 15 окт.;* Польская И. Быть, а не казаться / И. Польская // *Слобода. 1998. № 94. 1 дек.*

І. І. Польська

Я

Я́КОВЛЄВА Зоя Вікторівна (28.02.1915, с. Богородицьке Сальського р-ну Азово-Чорномор. краю, нині – Ростов. обл. – 05.04.1988, Харків) – хоровий диригент, викладач. Як учасниця Великої Вітчизн. війни нагороджена орденами і медалями.

Закінч. диригентсько-хор. відділ Запорізького муз. уч-ща (1935–1939). У 1939 вступила до ХДК (спец. «хорове диригування», кл. *К. М. Греченко*), яку закінчила вже після війни у 1948.

У 1948–1952 – викл. ХМУ, за сумісництвом – викл. ХДК. У 1952–1956 – заст. директора ХМУ. У 1957–1970 – декан виконав. ф-тів ХДК; авторитет її був дуже високий. Від 1970 – доц. каф. хор. диригування ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського).

Керувала відомими аматорськими хор. колективами: хором ПК з-ду «Запоріжсталь» (1935–1939), хором ХДУ ім. А. М. Горького (нині ХНУ ім. В. Н. Каразіна), хором Харків. обл. телеграфу, хорами військ. ча-

стин, які неодноразово здобували лауреатські звання на всеукр. конкурсах і фестивалях.

Фундаментальні знання, прекрасна пам'ять, високий професіоналізм і надзвичайна чуйність дозволили їй виховати цілу низку відомих музикантів, в числі яких *О. І. Литвинов,* А. К. Мартинюк*, Г. В. Селіхов, О. С. Пономарьов, О. П. Петросян,* Т. А. Смірнова, О. Г. Литвиненко, *Л. Б. Францкевич, І. Т. Богатова* та ін.

Літ.: Бєлік-Золотарьова Н. А. Сузір'я майстрів: кафедра хорового диригування / Н. А. Бєлік-Золотарьова *// Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського / ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х., 2007. С. 106–107*; Прокопов С. М., Коломієць О. М. Кафедра хорового дирижирования / С. М. Прокопов, О. М. Коломієць *// Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревского. 1977–1992. Х., 1992. С. 266–267.*

С. М. Прокопов

ЯКУСТІ́ДІ Іван Васильович (26.08.1926 – 1997) – валторніст-виконавець, викладач. Д-р мистецтвознавства (1994), проф.

Закінч. Харків. консерваторію (1957). Згодом був запрошений до оркестру філармонії на посаду регулятора першої валторни. За сумісництвом завідував відділенням дух. інструментів при струн. кафедрі (до 1968) і працював педагогом класу валторни, протягом 30 років (1957–1997). Захистив канд. дисертацію (1983, «До питання про формування губного апарату валторніста»), згодом – докторську (1994, «Дослідження спектральних характеристик звукоряду валторни і роль амбушюра у формуванні якісного тембру її звучання»). Є автором ряду наук.-методичних робіт з питань валторнової техніки і виконавства. За роки пед. праці виховав численних учнів, серед них – лауреат І премії Респ. конкурсу (1986) А. Кононко, А. Кременчуцький, О. Маліченко, Н. Островський, В. Куценко.

Основні праці: Альбом валторниста. К. : Муз. Україна, 1973. 86 с.; Специальный инструмент : Программа курса для культ.-просвет. ф-тов ин-тов культуры. Сост.: Дудников Н. М., Козлов Б. А., Новак В. В., Якустиди И. В., Зубаха А. Я., Лебедев В. И. М., 1975. 51 с., Методика навчання гри на валторні. К., 1977. 80 с., Этюды для валторны на разные виды техники. I–II кл. ДМШ. К., Муз. Україна, 1979. 160 с.; Этюды для валторны на разные виды техники III–IVкл. ДМШ. К. : Муз. Україна, 1980. 120 с.; Исследование спектральных характеристик звукоряда валторны и роль амбушюра в формировании качественного тембра её звучания. Харьков : Изд-во «Основа» при Харьков. ун-те, 1992. 212 с., Програма з імпровізації на мідних духових інструментах для муз. відділень дитячих муз. шкіл-інтернатів (1–10 кл.). Харків, 1993. 28 с.; Мідні духові інструменти : Програма та методичні рекомендації для шкіл та ліцеїв мистецтв. Мін. культури України. К., 1993. 74 с.

Літ.: Богданов В. О. Школа виконавської майстерності: кафедра оркестрових духових інструментів // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х., 2007. [Про І. В. Якустіді] С. 92.*

ЯРОВИ́НСЬКИЙ Борис Львович (11.03.1922, Полтава – 29.12.2000,

Харків) – композитор, диригент. Засл. арт. УРСР (1972), нар. арт. УРСР (1977). Чл. НСКУ (1950). Батько композитора П. Яровинського.

У 1942 закінч. військово-диригент. ф-т Москов. консерваторії, у 1949 – Харків. консерваторію по кл. *Д. Клебанова* (також займався у *С. Богатирьова*, *М. Тіца*). Від 1949 керував хоровими капелами, духовими оркестрами. Від 1964 – зав. муз. частини і диригент Харків. укр. драм. т-ру ім. Т. Шевченка.

Тв.: опера «Лейтенант Шмідт» (1970); балети – «Пори року» (1959), «Марина» (1967); муз. комедії – «Біля самих верховин» (1951) «Чарівний промінь» (1976); **для симф. орк.** – 5 симфоній (1948, 1960, «Романтична», 1984, 1980, 1986), 2 увертюри (1949, 1971), «Жалобний триптих» (1995); сюїти, поеми та ін., концерти з орк. – для фп. (1941), для труби (1953), для влч. (1974), для скр. (1983), для скр., альта і влч (1991); для ксилофона з орк. – фантазія «Корольок» (1959); **кам.-інстр.** – струн. Квартет (1940); для скр. і фп. – Поема (1952), «Веснянка» (1953), Вальс (1954); **для фп.** – Варіації, прелюдії (1942); хори, романси, пісні; музика до театр. вистав, кінофільмів, хореогр. композицій.

Літ.: Швачко Т. Героїчна тема в опері / Т. Швачко // *Музика, К., 1970, № 6*; Юферова З. Два авторських концерти / З. Юферова // *Музика, К., 1972, № 5*; Хасіна Г. Борис Яровинський / Г. Хасіна // *Укр. муз-во, вип. 15, К. 1980*. Яровинский Борис Львович // *Музыкальная энциклопедия. Гл. ред. Ю. В. Келдыш. Т 6. М. : Совет. энциклопедия, 1982. Стб. 1002.*

ЯЦЕ́НКО Ірина Дмитрівна (19.05.1945, Харків – 27.09.2006, там само) – оперна співачка, педагог. Нар. артистка України (1985). Проф. (1995). Лауреат міжнар. фестивалів (1976, 1979, Мінськ). Лауреат творчої премії Харків. міськради ім. І. Слатіна (1998), рейтингу «Харків'янин року» (2001, 2002, 2003, 2004), рейтинг-проекту «Харків'янин століття». Чл. Німецької та Європ. асоціації педагогів вокалу (1999). Відмічена Почесною нагородою М-ва культури і мистецтв України «За досягнення у розвитку культури та мистецтва» (2000), стипендіат Харків. облдержадміністрації (2003). Чл. журі Першого Міжнар. конкурсу вокалістів ім. Б. Гмирі (2004, Київ). З 1991 – постійний учасник міжнар. конгресів.

У 1963–1966 навчалась в Харків. держ. консерваторії (кл. проф. *П. В. Голубєва*). В 1969 закінч. Одес. держ. консерваторію ім. А. В. Неждановї (кл. проф. О. М. Благовідової).

Працювала солісткою оперних театрів: Новосибірського (1969–1971), Пермського (1971–1975), Харківського (1975–2005). Гастролювала в багатьох містах України (Київ, Одеса, Сімферополь, Дніпропетровськ, Донецьк, Миколаїв, Івано-Франківськ, Полтава, Житомир, Херсон, Львів, Феодосія), містах СНД (Москва, С.-Петербург, Сиктивкар, Хабаровськ, Петропавловськ-Камчатський, Мінськ, Тбілісі, Вільнюс, Ашхабад, Кишинів), містах європейських країн (Амстердам, Болонья, Лондон, Софія, Нюрнберг, Женева). Виступала з багатьма видатними майстрами, серед яких були співаки *М. Манойло*, А. Солов'яненко, Є. Мірошниченко, І. Архипова, З. Соткілава, З. Анджапарідзе, диригенти А. Калабухін, *В. Жорданія*,

С. Турчак, режисери *І. Ривіна, В. Лукашев* та ін.

Від 1983 викладала сольний спів на вок. кафедрі ХДІМ ім. І. П. Котляревського. Від 1991 – доц., 1995 – проф. Підготувала до випуску 17 вокалістів, серед них – нар. артист Північ. Осетії, засл. арт. України, провідний бас ХНАТОБ Ч. Бєлаонов, лауреати міжнар. та нац. конкурсів В. Таранова, І. Дубовський, Н. Рябець, О. Бурлакова, Ю. Юрченко, О. Сергеєва.

Основні партії: Марцеліна («Весілля Фігаро» В. Моцарта), Розіна («Севільський цирульник» Дж. Россіні»), Азучена, Амнеріс, Маддалена («Трубадур», «Аїда», «Риголетто» Дж. Верді), Кармен («Кармен» Ж. Бізе), Даліла («Самсон і Даліла» К. Сен-Санса), Сузукі («Чіо-чіо-сан» Дж. Пуччіні), Кончаковна («Князь Ігор» О. Бородіна), Любаша («Царева наречена» М. Римського-Корсакова), Ольга, Лаура, Поліна («Євгеній Онєгін», «Іоланта», Пікова дама» П. Чайковського), Марфа («Хованщина» М. Мусоргського), Валька («Іркутська історія» М. Кармінського), Аксінья («В бурю» Т. Хреннікова), інші.

Літ.: Мизитова А. Ирина Дмитриевна Яценко : Монографический очерк / А. Мизитова. Харьков : РА «Ирис», 2005; Цуркан Л. Вірність традиціям: кафедра сольного співу *// Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського / Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х., 2007. С. 64–65.*

Персоналії
сучасність

А

АБАДЖЯ́Н Гаррій Артушевич (19.11.1939, м. Запоріжжя) – концертний виконавець (фагот), викладач. Канд. мистецтвознавства (1982; дис. «Развитие средств художественной выразительности при игре на фаготе в свете современных научных исследований» М., 1980), проф. (1993), засл. діяч мистецтв України (1993), нар. артист України (2010); лауреат премії «Народне визнання» (2006).

Закінч. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1961) та ХДІМ (нині ХНУМ) імені І. П. Котляревського (1968) з кл. фагота *К. Н. Білоцерківського*. Продовжив навчання в асистентурі-стажуванні Москов. консерваторії ім. П. І. Чайковського (1971–1974, кер. – проф. Р. П. Терьохін).

У 1969–1975 працював солістом симф. оркестру Харків. держ. акад. т-ру опери та балету ім. М. В. Лисенка. Від 1983 і по теперішній час – зав. кафедри оркестрових духових інструментів і оперно-симфонічного диригування ХНУМ ім. І. П. Котляревського. З 2005 – також проректор з навчальної роботи ун-ту.

За час своєї педагогічної діяльності виховав понад 20 лауреатів нац. і міжнар. конкурсів. У 1992 під його керівництвом з найбільш талановитих студентів оркестрового ф-ту був створений Молодіжний акад. симфонічний оркестр «Слобожанський», який став справжньою школою виховання висококваліфікованих музикантів. Відтоді Г. А. Абаджян є його худож. керівником. Автор низки наук. праць з методики навчання гри на духових інструментах і практичних технічних розробок в цій галузі (Абаджян Г., Никитин В., Антонова К. Устройство для контроля качества звучания музыкального инструмента. АН СССР № 687460). Виконавська і педагогічна діяльність Г. А. Абаджяна стала вагомим внеском в розвиток духового виконавства та муз. культури України.

Основні праці: Новая методика обучения игре на духовых инструментах. Харьков, Харьков. ин-т искусств, 1981. 24 с.; Методика развития исполнительских приемов на духовых инструментах с помощью визуального индикатора / Г. Абаджян // *Вопросы музыкальной педагогики : [сб. ст.] / ред.-сост. Ю. А. Усов. М., 1983. Вып. 4. С. 19–29;* Развитие рациональных способов создания вибрато на язычковых инструментах : Метод. рекомендации для муз. учеб. заведений. Х., Харьков. ин-т искуств, 1984. 15 с.; Новое о вибрато на фаготе // *Теория и практика игры на духовых инструментах. Сб. ст. К., 1989. С. 49–64.*

Літ.: Назаренко О. І. Абаджян Гаррій Артушевич / О. І. Назаренко // *Енциклопедія сучасної України. Т. 1 : А / гол. ред.: І. М. Дзюба ; НАН України. Наук. т-во ім. Т. Шевченка. Координаційне бюро ЕСУ НАН України. К. : [Ін-т енциклопед. досліджень НАН України], 2001. С. 20–21*; Абаджян Гаррій Артушевич // *Українська музична енциклопедія. Т. 1 / Гол. редкол. Г. Скрипник; Нац. Академія Наук України; Ін т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. К. : Вид-во Ін-ту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2006. С. 17.*

В. О. Богданов

А́ЗБЕЛЬ Інна Григорівна (4.07.1927, м. Артемівськ , нині Бахмут, Донец. обл.) – вокальний педагог. Навчалася на фортепіанному відділенні муз. уч-ща м. Магнітогорська (1943–1945), на вок. ф-ті Харків. муз. уч-ща (1945–1947). По закінченні у 1953 ХДК (кл. доц. *К. В. Козорезової*) присвятила себе педагогічній діяльності: від 1953 – кер. вок. гуртка на фабриці «Текстиль-тканина», у 1955–1960 – концертмейстер ХДК, у 1956–1960 – викл. співу у Харків. держ. пед. ін-ті, від 1960 – викл. вокалу в ХДК, в подальшому – ст. викл., в. о. доц. З класу І. Азбель вийшли 14 випускників, провідні співаки оперних театрів, театрів муз. комедії, вокальні педагоги. Серед них – засл. арт. України В. Парчеллі, солісти театрів В. Лібельт, Е. Гетало, А. Євлампієв, В. Подорлова, П. Хіміч, В. Гетало, канд. мистецтвознавства, проф. *Т. Мадишева*.

А́ЛЖНЄВ Юрій Борисович (24.08.1949, м. Кіровабад (нині Гянджа), Азербайджан) – композитор. Чл. НСКУ (з 1990). Засл. діяч мистецтв України (1995). Лауреат Муніцип. премії ім. І. Слатіна (1997), Всеукр. премії ім. І. Огієнка (Митрополіт Іларіон) (1999), Премії ім. М. Лисенка (2010); регіонального рейтингу «Харків'янин року-2002» у номінації «Діячі науки, культури, мистецтва». Нагороджений Почесною грамотою Президента України (1999), орденом «За заслуги» III ступеня (2009), Почес. відзнакою Харків. облради «Слобожанська Слава» (2012).

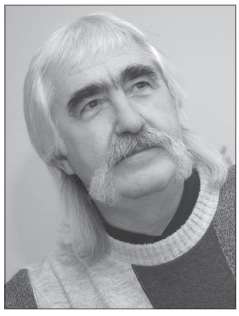

Як композитор закінч. ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1983–1989, кл. проф. *В. М. Золотухіна*).

До цього навчався та працював за ін. муз. спеціальностями: у 1967 закінч. курси худож. керівників за фахом «баяніст-хормейстер» при Харків. обл. Буд. нар. творчості; у 1969 закінч. народно-оркестрове відділення Харків. культосвіт. уч-ща (нині Харків. уч-ще культури). Працював худож. керівником БК с. Перша Старовірівка Ново-Водолаз. р-ну Харків. обл.

Відслуживши в армії (1970–72), закінч. нар.-оркестр. відділення ХДІК (нині ХДАК) по кл. баяна засл. діяча мистецтв України, проф. *А. Гайденка* (1973–77). У 1978–1983 навчався диригуванню у засл. діяча мистецтв України, проф. *В. Жорданії*.

У 1974–76 – концертмейстер Засл. ансамблю танцю України «Квітка» ПК ХЕМЗ. У 1976–1999 – концертмейстер Харків. держ. акад. рос. драм. т-ру ім. О. С. Пушкіна. У 1980–1992 – муз. кер. проф. оркестру ансамблю нар. танцю «Буревісник» (ПК ХТЗ). Засновник (1992), худож. кер. і голов. диригент Харків. міського т-ру нар. музики України «Обереги».

Від 1991 – ст. викл., від 1997 до 2006 – доц. ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського. Від 2008 – доц. ХДАК.

Основні творчі здобутки – в симф., камерно-інструмент., хор., вок., театр., пісенному та нар.-інструментальному жанрах.

Основні твори: **«Спогади Матінки-Землі…»** (Симфоніетта, 1988) для брас-квартету, ударних, ф-но та синтезатора; **«Тулумбас 48–16»** («Старосвітський марш», 2002) для симф. орк.; **«Зо-**

лота пектораль» («Українська рапсодія», 2005) для симф. орк.; **«До останньої крихти...»** (Суголосся, 2005) для солістів у супроводі симф. орк. на поезії Т. Шевченка, П. Куліша, В. Забіли, С. Воробкевича, О. Олеся, Б. Олійника; «Симфонія пролог» **«Чорнобильська»** (2006) для великого симф. орк.; **«...І куди йдемо?!.»** (Симфонічна фантазія, 2009) для струнних, дерев'яних, бандури, арфи та синтезатора; **«Оваста Перва»** («Симфонія ланів», 2011) для великого симф. орк. та хору; **«Кургаль Шу-Нун»** («Симфонія священного каменю», 2012) для струн., ударних, цимбалів, багатотембрового баяна, ф-но і синтезатора; **«За Чумацьким Шляхом…»** («Пісенна симфонія», 2015), для хору, солістів, великого симф. орк.; ін.

АЛТУХО́В Валерій Миколайович (6.10.1941, Харків) – кларнетист, педагог. Засл. діяч мистецтв України (1996). Проф. (2011). Лауреат респ. конкурсу молодих виконавців (1957, І премія); дипломант Всесоюз. конкурсу кларнетистів (1963). Лауреат тв. премії Феодосійського міськвиконкому за особистий внесок у розвиток муз. мистецтва міста (2007); тв. премії Харків. міськвиконкому за організацію міжнар. конкурсу юних піаністів В. Крайнєва (2008). Нагороджений Почесною грамотою Кабміну України (2003) за вагомий особистий внесок у розвиток культури і мистецтва; увійшов до зб. «500 впливових особистостей» в межах нац. іміджевої програми «Лідери XXI століття» (2001); відзнач. почес. званням «Харків'янин року» (2001, 2002).

Закінч. із золотою медаллю Ташкент. ССМШ (1960) та, з відзнакою, Ленінград. держ. консерваторію ім. М. А. Римського-Корсакова (1965, кл. кларнета проф. В. І. Генслера).

Від 1966 працює викладачем кл. кларнета в ХССМШ-і і концертмейстером кларнетової групи симф. оркестру Харків. обл. філармонії. Від 1984 – директор ХССМШ-і. Від 1994 – ст. викл., доц. (2005), професор кафедр орк. дух. інструментів та оперно-симф. диригування ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського.

На посаді директора ХССМШ-і прикладав багато зусиль для створення умов, стимулюючих підвищення проф. рівня підготовки вихованців школи. За його ініціативою на базі школи було проведено 2 міжнар. конкурси виконавців на дух. інструментах, 2 міжнар. конкурси юних скрипалів Б. Которовича, 11 міжнар. конкурсів юних піаністів В. Крайнєва, 21 міжнар. фестиваль дитячого виконав. мистецтва «Музика – наш спільний дім», 20 міжнар. фестивалів «В гостях у Айвазовського» (м. Феодосія). З 2015 Літній муз. фестиваль проводиться у Миргороді (1–15 лип.) з новою назвою «В гостях у Гоголя». В рамках фестивалю в липні кожного року працює Літня муз. школа для обдаров. дітей. Кожен рік 50–60 її вихованців здобувають звання лауреатів муз. конкурсів в Україні та країнах світу.

В. Алтухов регулярно проводить майстер-класи у Харкові, Феодосії, Житомирі, Мінську, Бєлгороді, Вінниці, Луганську, Донецьку, Сімферополі, Миргороді; запрошується в журі міжнар. конкурсів ім. Д. Біди (Львів), «Сурми Буковини» (Чернівці), «Аккорди Хортиці» (Запоріжжя), «Восхождения» (Ялта), «Сельмер-Париж в Україні» (Київ), «Кримська весна» (Ялта). В 2013 входив до складу журі V міжнар. конкурсу кларнетистів ім. К. Нільсена (Данія); в 2005 – до складу журі на

випускних іспитах в Кертес-інститут (Curtis Institute of Music, Філадельфія, США). Від 2010 брав активну участь в організації муз. фестивалів «Сонячні кларнети» (Житомир); під час фестивалю 2014 р. був відкритий єдиний у світі пам'ятник Кларнету.

За роки пед. роботи випустив понад 50 учнів, які більше 50 разів здобували звання лауреатів та дипломантів на різноманітних конкурсах. Свій унікальний пед. досвід В. Алтухов узагальнив у ряді наук.-метод. публікацій.

В. Алтухов має великий авторитет серед колег, учнів та їх батьків як талановитий педагог, музикант, відомий громадський діяч. Його творчій діяльності присвяч. три телефільми: ТВ ІНТ «Сами о себе – Валерий Алтухов и его школа» та «В гостях у Айвазовського» (1996 і 1998, реж. Олексій Муратов), ХОД ТРК «Мелограф» «В гостях у Айвазовського» (2009, реж. Юлія Коваленко).

Основні праці: Гами і вправи для розвитку техніки гри на кларнеті : навч. посібник / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х : ТОВ «Оберіг», 2009. 256 с. [Схвалений М-вом культури і туризму України для використання в навч.-вихов. процесі вищ. навч. закл. культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації. Лист від 26.12.2008 № 1486/7 4/13 08]; Специфіка педагогічного процесу в роботі над творами М. Лисенка в класі духових інструментів // *Українське музикознавство : наук.-метод. зб. К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2003. Вип. 32. С. 257–265*; Исторические пути развития кларнета в континууме русской музыкальной культуры // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. 2004. Вип. 14. С. 71–82*; Творчество Моцарта как развитие искусства игры на кларнете // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. 2006. Вип. 18. С. 95–107*; Некоторые аспекты использования верхнего регистра кларнета для улучшения качества игры // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун т мистецтв ім. І. П. Котляревського. 2008. Вип. 21. С. 198–210*; Нові прийоми гри на кларнеті та поради молодим виконавцям // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. 2009. Вип. 25. С. 372–384*.

АМСТІБО́ВСЬКИЙ Євгеній Анатолійович (14.11.1954, селище Кірове Дзержин. р-ну Сталін. обл., нині Північне Торецького р-ну Донецької обл.) – альтист, викладач. Дипломант Всеукр. та Всесоюз. конкурсів струнних інструментів (альт, контрабас, арфа), 1976, 1980, Львів.

Закінч. ХССМШ-і (1973, навчався у А. Л. Козловичера та проф. *С. Г. Кочаряна*); ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1978, кл. проф. *С. Г. Кочаряна*).

Працювати у ХДІМ почав з бібліотеки (січень-травень 1975); у 1975–1978 – артист оркестру оперної студії, у 1978–1991 – викл. каф. орк. струнних інструментів (підготував 13 випускників). Від 1991 дотепер – провідний концертмейстер каф. конц. майстерності ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Веде постійну концертну діяльність.

Засновник муз. династії. Сини: **Дмитрій Євгенійович Амстібовський** (нар. 1978) – скрипаль, за-

кінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (2001), працює в ХССМШ-і та оркестрі Харків. обл. філармонії. **Артем Євгенійович Амстібовський** (нар. 1984) – кларнетист, випускник ХДУМ ім. І. П. Котляревського (2006), від 2006 – артист оркестру ХНАТОБу та концертмейстер каф. конц. майстерності ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Онука, **Катерина Дмитрівна Амстибовська**, учениця ХССМШ-і – лауреат Гран-прі конкурсу молодих виконавців на міжнар. фестивалі «Музика – наш спільний дім», муз. фест. «В гостях у Гоголя» (Миргород), дипломант міжнар. конкурсу «Акорди Хортиці».

П. С. Індех

А́НГЕЛОВА Ваня – болгар. композитор, піаніст, диригент. Д-р композиції (2007). Нагороджена медаллю та Почесною грамотою М-ва культури Болгарії за вклад у розвиток і розповсюдження болгар. культури у Європі та Канаді. У 2003 вшанована спец. призом та почесним відгуком Муз. ф-ту Монреал. ун-ту. Чл. композиторських та муз. організацій у Канаді (Conseil Québécois de la musique, Canadian Music Center). Почесний чл. журі європ. Міжнар. фестивалю «Музика та кіно». Номінована ABI (American Biographical Institute) для видання «Видатні жінки XXI сторіччя», 2004. Багатократний переможець нац. та міжнар. муз. конкурсів в Європі (І приз за музику до к/ф «Музика та екологія наших душ», 1999, ін.).

Закінчила ХДІМ у 1978 по кл. ф-но *Р. С. Горовиць* та у 1992 – по кл. композиції проф. *І. К. Ковача* і оперно-симф. диригування по кл. проф. *О. В. Алексєєва*. У 2007 закінч. докторат по композиції Монреал. ун-ту.

У якості запрошуваного професора веде авторські курси хор. музики Середньовіччя і Ренесансу, світової музики та ін. в Монреал. ун-ті; керує хор. колективами: є засновником та худож. кер. «CMC Quebec Choir – Vania Angelova» та ін.; працює позаштатно як професор ф-но, композиції та співу.

Автор музики до 7 кінофільмів, симф., камер., хор. творів, пісень та ін.; має численні записи на радіо, телебаченні, відеокліпи. Її композиція «Язичницький танець на розпеченому вугіллі» у виконанні камер. орк. «I Musici de Montréal» (дир. Юлій Туровський) відмічена CBC Radio Canada як одна з найкращих (2008); її музикою озвучений телефільм Нац. ТБ Болгарії про відому ясновидицю Вангу. Мелодійний дар, композиторська майстерність, використання сучасних композиційних технік у синтезі з нац. корінням визначають обличчя її творів.

Керівник, автор та ведуча муз. програм для RTVC (Russian Television Channel in Canada), представник рос. медіа на міжнар. конкурсах та ін. заходах. Як піаністка та композитор виступала з концертами у Голландії, Австрії, Італії, Германії, Україні, Росії, Болгарії, Канаді. Дає благодійні концерти на користь тяжко хворих дітей, будинків для людей похилого віку і т. п.

Твори В. Ангелової виконувались Нац. симф. оркестром України, Нац. Капелою Болгарії (дир. – проф. Георгій Робев), у Квебекі – симф. оркестром і хором Монреал. ун-ту, камер. оркестрами «I musici de Montreal», «Sinfonia Toronto», «McGill», тріо «Con brio», створеними нею Квартетом і Квінтетом, хором «Angel voices» та ін., рядом камер. оркестрів та хорів

у Європі і Канаді; під час навчання в Харкові – симф. оркестром ХДІМ та оркестром Харків. філармонії.

Ім'я композиторки внесено до енциклопедії «Хто є хто у Болгарії» і «Хто є хто в болгарській культурі».

Основні твори: Музика для симф. та камер. оркестрів, Камерна музика для солюючих інструментів, 2 ораторії, Симфонічна поема, сюїти для симф. та камер. оркестрів, Сюїта Язичницьких танців для симф. та камер. оркестрів, твори православної традиції для мішаного та дит. хорів та ін.

Літ. : Vania Angelova: Biography // *Composer Showcase. URL : https://www.musiccentre.ca/node/37871/biography*; Vania Angelova // *10 years Summer Art Academy «The Fire of Orpheus", Bulgaria, Razlog. URL : http://www.akademia-orfei.com/vania_angelova_en.htm*.

АНТО́НОВА Наталія Федорівна (30.12.1951, Харків) – музикознавець, лектор-просвітник, педагог. Канд. мистецтвознавства (2005; дис. «Феномен органа та органна концертна концепція у контексті європейської музичної культури», наук. кер. – д-р мистецтвознавства, проф. І. А. Котляревський). Закінч. іст.-теорет. ф-т ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1975, кл. проф. *Г. О. Тюменєвої*).

Від 1975 – лектор-музикознавець Харків. обл. філармонії (з 1998 по теперішній час – позаштатно). Від 1996 – викл.-методист ХССМШ-і (курси гармонії та сольфеджіо). Чл. редкол. серії наук.-метод. збірників: «Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури» [Харків, ООО «Планета-принт», 2013, 2015]. Учасник міжнар. наук.-теор. конф. ХДАК.

Була ведучою концертів багатьох видатних музикантів України та зарубіжжя, серед них – піаністи Д. Башкіров, В. Крайнєв, М. Плетньов, В. Горностаєва, Я. Флієр, О. Скавронський, Н. Перельман, В. Віардо, Н. Штаркман, В. Бєльченко, Р. Кудояров; скрипалі О. Каган, В. Пікайзен, Т. Гріненко, П. Коган, О. Криса, В. Муллова, В. Зариньш, С. Фурер, Б. Которович, В. Русін; квартет ім. М. Лисенка; віолончеліст Д. Шафран, гітаристи О. Фраучі, П. Полухін; вокалісти В. Норейка, М. Стефюк, О. Басистюк, К. і Р. Лісіціан, А. Кааль, З. Бабій; диригенти Р. Нігматуллін, У. Шнайдер, С. Турчак, *В. Жорданія*, В. Сінайський, Л. Камнеллон, А. Лізаррага, Г. Хайне; органісти Г. Гродберг, О. Янченко, Т. Дексніс, Л. Дигріс, А. Котляревський та ін. Проводила творчі вечори композиторів *М. Кармінського, В. Бібіка*, М. Скорика, Ф. Гідаша (Угорщина). Постійна ведуча на міжнар. фестивалях «Харківські асамблеї», «Музика – наш спільний дім» (Харків), «Музыкальное обозрение» (Бєлгород). З бєлгородським симф. оркестром вела абонемент «Безсмертні імена».

Здійснила декілька муз.-просвіт. проектів, у т. ч. монографічні лекції-концерти про творчість Й. С. Баха, А. Вівальді, Л. ван Бетховена, В. А. Моцарта, М. Глінки, П. Чайковського, М. Равеля, Ц. Франка, Й. Брамса, М. Лисенка, С. Гулака-Артемовського, Дж. Гершвіна, І. Кальмана та ін. Підготувала тематичні органні програми та абонементи разом з О. Кіняєвим і *С. Калініним*: «Корифеї органної музики», «Золотий орган і органісти», «Вік органної музики», «Органні столиці Європи», «Європейські органні школи», цикл концертів «Рандеву з клавесіном». Серед ін.

тв. робіт – цикл «Опери у концертному виконанні» («Євгеній Онєгін», «Пікова дама», «Русалка», «Фауст», «Кармен», «Служниця пані», «Бастьєн і Бастьєнна»).

Основні праці: Инструмент, который имеет будущее // *Проблеми сучасного мистецтва і культури. Педагогічні, мистецтвознавчі та культурологічні аспекти сучасного суспільства : зб. наук. ст. Київ, 1998. С. 1–6*; Актуальные проблемы развития органной культуры // *Сучасні підходи до оптимізації педагогічного процесу : зб. наук. ст. Київ, 2001. С. 140–149*; О диалектике взаимодействия фольклорных и внефольклорных явлений в современной органной музыке // *Развитие народных традиций в музыкальном исполнительстве, творчестве и педагогике : межвуз. сб. науч. тр. Саратов, 2002. С. 54–58*; О процессе становления нового концертного стиля в органном творчестве Ф. Мендельсона и Ф. Листа // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Київ, 2002. Вип. 8. С. 109–118*.

АНФІ́ЛОВА Світлана Геннадіївна (12.06.1974, Кривий Ріг) – музикознавець, педагог. Канд. мистецтвознавства (2005; дис. «Співвідношення танцювального і пластичного в жанрі балету», наук. кер. – канд. мистецтвознавства, проф. *А. А. Мізітова*), доц. (2014). З відзнакою закінч. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1993) та музикознавчий ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1998, кл. проф. *А. А. Мізітової*).

Зі студентських років (1993–2005) працювала муз. редактором на радіо та телеканалі Харків. обл. держ. телерадіокомпанії; підготувала біля 100 відеопрограм в проекті «Маестро», присвяченому видатним митцям Слобожанщини (найкращі програми проекту відзначені премією «Часопис» в галузі журналістики, 2004). Від 1996 працює за сумісництвом у Харків. хореогр. школі викладачем муз.-теорет. дисциплін та курсу «Історія балету». У 2016 отримала кваліфікацію «Викладач вищої категорії». У 2013–2015 – викл. ХМУ за сумісництвом (кер. пед. практики з сольфеджіо).

Від 2005 викладає на каф. історії музики ХДУМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського. Веде курси історії зарубіж. музики (рос. шк.), музики XX ст., муз. критики, керує муз.-журналістською, редакторською практикою. Наук. кер. атестац. робіт різного ступеня кваліфікації: бакалаврських, магістерських, кандидатських. Бере активну участь у роботі Прес-центру ХНУМ під час проведення Міжнар. фестивалю «Харківські асамблеї», протягом навч. року керує підготовкою студ. публікацій, відео-сюжетів для сайту та газети «Домінанта» ХНУМ, газет та мистецьких видань Харкова. Один з організаторів та чл. журі міжвузівського конкурсу «Арт-журналістика», Олімпіади для учнів серед. ланки муз. проф. освіти, які проводяться на базі ХНУМ. Веде наук. діяльність, яка пов’язана з проблемами муз. театру, насамперед, теорією та історією балетного жанру, а також з широким колом питань історії зарубіж. музики та муз. критики.

Основні праці: Миф Антона Рубинштейна в русской художественной культуре XIX века // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Хар-*

ків. 2010 Вип. 30. С. 52–63; Щелкунчик» Э. Т. А. Гофмана на балетной сцене: роль музыки в воссоздании литературного первоисточника // *Аспекти історичного музикознавства IV: Правда фантастики і фантастика правди. Магічне «Дев'ять» в історії художньої культури : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2010. С. 116–131*; Балетное Adagio и типы его воплощения в музыке композиторов XIX века // *Аспекти історичного музикознавства V : Музика у співдружності мистецтв та філософсько-естетична думка : зб. наук. ст. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. С. 257–274*; Советский балет в контексте жанровой ситуации первой половины XX века // *Аспекти історичного музикознавства VI : Музика і театр в історичному часі та просторі : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2013. С. 169–183*; Балетная музыка В. Моцарта и Л. Бетховена // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Когнітивне музикознавство : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2014. Вип. 40. С. 619–634*; Опанування музично-критичних жанрів на телебаченні у навчанні мистецтвознавців // *Аспекти історичного музикознавства VIII : Вища мистецька освіта як інструмент збереження культурної ідентичності : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2016. С. 139–152*; Балети С. Прокоф'єва в історії світової музичної культури : навч. посібник з курсу «Історія світової музичної культури» для студ. вищих спец. муз. навч. закл. III–IV рівнів акредитації. Харків, 2014. 52 с.; Балеты С. Прокофьева в истории мировой музыкальной культуры : учеб. пособие к курсу «История мировой музыкальной культуры» для студ. высших спец. учеб. заведений III–IV уровня аккредитации. Харків, 2014. 58 с.

АСÀНОВ Арсен Сейранович (4.08.1987, м. Мелітополь Запоріз. обл.) – гітарист-виконавець, композитор. Лауреат I ступеню IV Регіон. конкурсу обдарованої молоді в галузі муз. мистецтва (Мелітополь, 2004), III ступ. I Відкритого конкурсу молодих гітаристів в рамках XIV Міжнар. муз. фестивалю «Музика – наш спільний дім» (Харків, 2007); II ступ. III Міжнар. фестивалю-конкурсу гітарної музики ім. М. Соколовського (Енергодар, 2010); дипломант III Всеукр. конкурсу молодих виконавців «Слобожанський вернісаж» (Харків, 2008), Міжнар. конкурсу композиторів «Семь нот – шесть струн» (Гомель, Білорусь, 2008). Стипендіат DAAD (Deutsche Akademische Austausch Dienst) 2016–2018.

Закінч. Мелітопол. держ. пед. ун-т ім. Б. Хмельницького (2009) за спец. «Педагогіка і методика серед. освіти» та здобув кваліфікацію «Магістр пед. освіти, викладач муз. інструменту (гітара)». У 2012 закінч. ХНУМ ім. І. П. Котляревського (кл. засл. арт. України, проф. *В. І. Доценка*). У 2012–2014 навчався в магістратурі ун-ту Моцартеум (Universität Mozarteum) у Зальцбурзі (Австрія), у кл. відомого гітариста і педагога Марко Тамайо (Marco Tamayo); у 2015 успішно закінч. післядипломний курс (Postgraduate). Від 2016 навчається в магістратурі Гамбурзької Вищої Школи Музики і Театру (Hochschule für Musik und Theater Hamburg) в Німеччині зі спеціальності «Камерна музика», кл. проф. Йенса Вагнера (Jens Wagner).

У 2009–2012 працював викл. кл. гітари в Мелітопол. вищому уч-щі культури та на ф-ті мистецтв і худож. освіти Мелітопол. ДПУ ім. Б. Хмельницького.

В композиторському доробку – здебільшого мініатюри для гітари соло та дуету гітар. У якості дипломної роботи у січні 2015 був реалізований проект «When the Time Stops», який включає в себе мультимедійний диск з нотною збіркою авторських творів та аудіоілюстраціями кожного з них. Для гітарного дуету «Duo Sempre» з гітаристкою Дар'єю Панасевич, який був заснований 2011 і продовжує свою творчу діяльність до теперішнього часу, написана велика кількість перекладень фортепіан., клавесин. та камерної музики. У 2014 був записаний диск «Seven Rings» з творами Н. Коста, М. Кастельнуово-Тедеско, М. де Фальї, Е. Гісмоті та авторськими п'єсами, а 2017 був записаний диск з виконанням авторських перекладень музики Ж.-Ф. Рамо та Д. Скарлатті.

***Посилання** в мережі Інтернет :* www.arsenasanov.com; www.duosempre.com.

Б

БА́БІЧ Наталія Андріївна (15.09.1938, Москва, РФ) – хоровий диригент, викладач, співачка, письменниця. Засл. діяч мистецтв України (1997). Чл. ВНМС (1992), з 2009 – голова Харків. відділення ВНМС. Лауреат міжнар. премії «Золота фортуна» (2000), муніцип. премії ім. І. Слатіна (2001); дипломант літ. премії ім. О. Масельського (2012). Нагороджений Почесною грамотою М-ва культури і туризму (2008), знаком пошани Харків. облради «Слобожанська слава» (2013).

Закінч. ХДІМ (тепер ХНУМ ім. І. П. Котляревського) у 1966, кл. *З. Д. Заграничного*).

У 1956–1958 – вчитель співу Талівської восьмиріч. шк. (с. Красна Талівка Луган. обл.), 1968–1970 – ЗОШ м. Харкова № 129, № 106; кер. самодіяльних хор. колективів. У 1970–1973 – директор дитячої муз. хор. шк. № 13; 1973–1980 – викл. (там само); 1980–2013 – директор ДМШ № 12, яка 1995 була названа ім'ям К. Шульженко. Кер. дит. хору «Надія» (1991–2013). Хор під кер. Н. Бабіч неодноразово отримував звання лауреата й дипломанта міських й обл. конкурсів, виступав з концерт. програмами в Харків. обл. і Київ. нац. філармоніях («Gloria» А. Вівальді, 2000), брав участь у І Міжнар. фестивалі «Харківські асамблеї», гастролював у Києві, Івано-Франківську, Львові, Москві, Косово, Нюрнберзі. Як співачка, Н. Бабіч виступала з концерт. програмами у співпраці із засл. діячем мистецтв України О. Скляровим. Є автором есе й численних статей в періодичній пресі.

Основні праці: «Копенгаген–Владивосток» / Н. А. Бабич, Н. Г. Мамонтова. Харків : Майдан, 2012. 300 с.; «Отче наш» и в колонии слушают стоя // *Веч. Харьков. 1997. 20 трав.*; Певица-загадка. Воспоминания о Е. Мирошниченко // *Время. 2011. 10 июн.*; Сузір'я харківських хормейстерів // *Укр. муз. газета. 2012. № 3 (85). С. 6.*

Літ.: Логачева Р. И, конечно, припевать лучше хором / Р. Логачева // *Веч. Харьков. 1996. 26 верес.*; «Надия» поет в соборе // Веч. Харьков. 1991. 16 окт.;

Наталия Андреевна Бабич – директор… // *Детская музыкальная школа № 12 имени Клавдии Ивановны Шульженко: 40 лет : [буклет]. Харьков, 1993. С. 1–3*; Наталя і «Надія» // *Культура і життя. 1994. 13 серп.*; Спасская Н. Юбилей – не повод для грусти, а наоборот: только вперед! / Н. Спасская // *Время. 2013. 6 нояб.*; Шевченко Л. Тональность, отодвинутая от страстей / Л. Шевченко // *Время. 2010. 7 жовт.*

Н. А. Бєлік-Золотарьова

БАГІНЕ́ЦЬ Тарас Анатолійович (22.02.1975, Харків) – органіст, піаніст. Переможець І Міжнар. конкурсу органістів ім. О. Янченка (2002, Росія) та володар спец. призу С.-Петербур. філармонії (2002); лауреат ІІІ премії Міжнар. конкурсу органістів «IV-th International Orgelwettbewerb im Hessen» (2003, Німеччина); IV пр. Міжнар. конкурсу органістів ім. М. К. Чюрльоніса (2003, Вільнюс, Литва); учасник півфіналу Міжнар. конкурсу ім. І. С. Баха (2004, Лейпциг); лауреат міжнар. конкурсу органістів у С.-Петербурзі (2005, І премія), Міжнар. конкурсу органістів ім. М. Таріверді єва (2005, Москва–Гамбург–Калінінград, ІІ премія), V Всерос. конкурсу органістів (2007, Казань, І премія), Міжнар. конкурсу органістів ім. А. Ф. Гедіке (2008, Москва, ІІ премія); володар Спеціального призу конкурсу ім. М. К. Чюрльоніса за краще виконання творів литов. композиторів (2007, Вільнюс).

Закінч. фортепіан. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1998, кл. проф. *С. Ю. Юшкевича*); С.-Петербур. держ. ун-т із присудженням ступеня Магістра мистецтв і гуманітарних наук (наук. кер. – А. А. Панов, кл. органа – Д. Ф. Зарецький). Удосконалював майстерність на майстер-класах професорів Х. Вальтера (Німеччина), М. Радулеску (Австрія), Г. Фагіуса (Швеція), З. Сатмарі (Німеччина), Л. Ломанна (Німеччина). У 1996–2002 – соліст Харків. обл. філармонії (Буд. органної та камерної музики), від 2002 – Держ. акад. філармонії у Єкатеринбурзі (Росія).

Був організатором щоріч. Бахівських концертів (1996–1999), від 1999 – директором щоріч. Бахівського фестивалю (Харків). 2001 здійснив у Харкові проект «Сторінки історії органа», виконавши упродовж сезону 11 різних програм. Від 2011 – арт-директор міжнар. фестивалю «Bach-fest» у Єкатеринбурзі.

Від 1994 постійно гастролював в Україні, країнах пострад. простору та Європи (Німеччина, Швеція, Франція, Чехія, Данія), де неодноразово виступав у знаменитих соборах на історичних органах минулих століть. У концертному репертуарі органіста – твори композиторів різних епох і стилів, від XV ст. до сучасності.

Аудіозаписи: 4 CD: «І. С. Бах» (2000), орган Харків. Буд. органної та камер. музики; «Золота епоха органної музики. Німеччина» (2005), орган Єкатеринбур. філармонії; «І. С. Бах» «І. С. Бах. Лейпцизькі фантазії. Ч. 1» (Росія, 2012); (Франція, 2014, іст. орган Андреаса Зільбермана, 1740).

Літ.: Коваль О. Багінець Тарас Анатолійович / О. Коваль // *Українська музична енциклопедія. Т. 1 / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. 2006. С. 116*; Коваль О. Р. Багінець Тарас Анатолійович [Електронний ресурс] / О. Р. Коваль // *Енциклопедія сучасної України / Культура / Б. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=38725*; Тарас Ба-

гінець [Електронний ресурс] // *Органи України : Інтернет-проект / Органісти України. URL : http://www.organy.lviv.ua/cgi-bin/index.cgi?37*; Тарас Багінець, Росія [Електронний ресурс] // *Міжнародний фестиваль органної музики «Діапазон». URL : http://www.organy.lviv.ua/fest/baginets/.*

БАКАТА́НОВ Борис Іванович (15.02.1936) – тромбоніст-виконавець, викладач. Закінч. Воронезьку військово-музикантську школу (1952) і Новосиб. консерваторію (1964, кл. доц. Г. І. Степанова). Від 1972 – ст. викладач ХСМШ-і, за сумісництвом почасово працював на каф. духових інструментів ХДІМ І. П. Котляревського (1972–1992). Наслідуючи у своїй роботі кращі досягнення рос. гілки виконавського мистецтва гри на дух. інструментах (В. Блажевича, В. Щербиніна, П. Чумакова), виховав чимало молодих музикантів, зробивши гідний внесок у розвиток харків. тромбонової школи.

Літ.: Богданов В. Історія духового музичного мистецтва України від найдавніших часів до поч. XX ст. : монографія / В. Богданов. Х. : Основа, 2000. 287 с.; Марценюк Г. П. Етапи становлення і розвитку харківської виконавської школи тромбона / Г. П. Марценюк // *Вісник ХДАДМ. 2011. № 4. С. 215–217.*

БА́ЛИЧЕВА Наталія Іванівна (30.05.1949) – піаністка, викладач-методист. Закінч. з відзнакою Харків. ДМШ ім. М. В. Лисенка, продовжила навчання в ХМУ ім. Б. М. Лятошинського у відомого викл. Л. М. Попової (випускниці Ленінград. консерваторії по кл. проф. О. Х. Розумовської, учениці Г. Г. Нейгауза). З відзнакою закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1973, кл. ф-но доц. *В. Д. Захарченка*).

Від 1973 до цього часу працює викл. спец. ф-но ХСМШ-і. За роки праці виховала більше 50 лауреатів та дипломантів конкурсів різного рівня, від регіон. до міжнародних. Серед них – переможці Міжнар. конкурсу піаністів В. Крайнєва Д. Дашутіна (I премія в молодший групі), *М. Сердюк* (II премія в старший групі), А. Ложков (II премія в ст. групі), А. Перекопська (диплом); міжнар. конкурсу «Горовиць-дебют» А. Ложков (I премія); конкурсу-фестивалю «Акорди Хортиці» *М. Сердюк* (I премія), А. Гай (I премія), Е. Літвінова-Мулерман (I премія) та ін. Д. Дашутіна на запрошення В. Співакова виступала з сольною програмою на міжнар. фестивалі у м. Кольмар (Франція), на запрошення В. Крайнєва – у Гановері (Німеччина), неодноразово брала участь у концертах лауреатів конкурсу В. Крайнєва в Москов. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського, фестивалі «Крайнєв запрошує» в Київ. нац. філармонії. А. Гай, навчаючись у 7 кл. (2014), стала учасницею фестивалю класич. мистецтва в Тбілісі (Грузія).

Багато учнів Н. Баличевої блискуче закінчують ХНУМ, продовжують навчання в аспірантурі, асистентурі-стажуванні; працюють в ХСМШ-і, ХНУМ та ін. муз. вишах України і зарубіжжя. Успішно навчається в аспірантурі, виступає з сольною програмою за кордоном Д. Півненко, випускник НМАУ ім. П. І. Чайковського; закінч. Москов. держ. консерваторію і аспірантуру при ній, ведуть пед. діяльність за кордоном лауреати міжнар. конкурсів А. Желтоног (Японія), В. Смолянінов (Китай). Учні Н. Баличевої багато виступають з симф. оркестром Харків. філармонії,

беруть участь в концертах фест. «Харківські асамблеї» та ін. творчих заходах. Невтомна, сповнена сил, енергії, нових творчих планів, вона продовжує виховувати юних музикантів, користуючись повагою та любов'ю своїх учнів та їх батьків.

БАТО́ВСЬКА Олена Миколаївна (02.01.1970, м. Луганськ) – хормейстер, хоровий педагог. Канд. мистецтвознавства (2005, дис. «Драматургія хорових сцен в операх В. Губаренка (на прикладі "Загибелі ескадри", "Пам'ятай мене", "Вій", "Згадайте, братія моя..."»). Доц. (2010). Чл. Харків. відділення НВМС (2006). Нагороди: дипломи Упр. культури Харків. міськради та Ради міської орг. ветеранів України (2009); почесні грамоти Держ. акад. кер. кадрів культури і мистецтв (2007), БК «Металіст» за особистий внесок у розвиток самодіял. нар. творчості (2009), ХНУМ ім. І. П. Котляревського за багаторічну плідну працю і високий професіоналізм (2012); Благословенні Грамоти Митрополіта Дніпропетров. і Павлоград. Іринея (2013, 2014).

Закінч. Ворошиловград. (нині Луган.) муз. уч-ще (1989) за спец. «Хор. диригування» (кл. П. Т. Мальцева) та ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1995) за спец. «Диригування акад. хором» (кл. проф. *Н. А. Бєлік-Золотарьової)*, у 1999 – асистентуру-стажування при ХДІМ (кл. проф. *В. С. Палкіна)*. Від 2013 – докторант каф. хор. диригування ХНУМ ім. І. П. Котляревського (наук. консультант – проф. *Н. Є. Гребенюк)*.

Від 1988 – худож. кер. вок. ансамблю вид-ва «Ворошиловград. правда», 1991–1994 – кер. хору Харків. проф. ліцею буд-ва і комун. господарства, у 1993–1994 – хормейстер Харків. т-ру муз. комедії. У 1999–2009 – ст. викл., від 2009 дотепер – доц. каф. хор. диригування ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Працювала за сумісництвом: у 2008–2011 – на каф. вок.-хор. підготовки вчителя ХГПІ, у 2001–2002 – кер. чол. хору та вок. ансамблю юрид. та іст. ф-тів ХДПУ ім. Г. С. Сковороди. Колективи були переможцями фестивалів худож. самодіяльності «Дебют» (Харків, 2002) та «Студ. весна» (Харків, 2002). У 2002–2004 – кер. вок. ансамблю «Камертон» ф-ту наземного забезпеч. бойових дій авіації Харків. ін-ту (нині Харків. нац. ун-ту) ВПС ім. І. Кожедуба. У 2005–2009 – кер. засл. нар. хор. капели БК «Металіст», яка стала лауреатом міських фестивалів худож. самодіяльності ветеранів війни і труда (Харків, 2005–2008), переможцем II та III Фест. худож. самодіяльності Профспілки працівників оборон. промисловості України. У 2006–2012 – кер. жін. хору НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, який став лауреатом міського конкурсу худож. самодіяльності «Студ. весна» (Харків, 2008, 2011). У 2010 стала співзасновницею і учасницею вок. ансамблю старовин. музики *«Cantus Firmus»*.

Чл. журі обл. конкурсів самодіяльного та дитячого хор. мистецтва. Виконавську та пед. діяльність (серед її випускників – хормейстери О. Юнек, О. Антонова, Г. Олепір) поєднує з активною наук.-методичною. Є автором 30 друк. робіт: посібника, метод. розробок з проблем хор. виконавства, статей у періодиці та наук. збірниках (15 – у провідних фах.).

Основні праці: Хоровий компонент в операх західноєвропейських композито-

рів XVII–XVIII ст. : навч. посіб. Харків : Вид-во Бровін О. В., 2010. 168 с.; Оперна творчість В. Губаренка в контексті розвитку основних тенденцій музично-театрального мистецтва України 60–90 років XX сторіччя // *Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : зб. наук. пр. / Луган. держ. ін-т культури і мистецтв. Харків–Луганськ, 2005. С. 250–259*; Художньо-стильові орієнтири опери «Ятранські ігри» І. Шамо // *Наук. вісн. Одес. держ. муз. акад. ім. А. В. Нежданової. Одеса, 2009. Вип. 10. С. 221–231*; Невідомі сторінки хорової музики a cappella Віталія Губаренка // *Часопис Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2014. № 2. С. 96–101.* Трансформація жанру думи в сучасній композиторській творчості (на прикладі «Косив батько жито» В. Мужчиля) // *Проблеми сучасності: мистецтво, культура, педагогіка : зб. наук. пр. / Луган. держ. ін-т культури і мистецтв. Луганськ, 2014. Вип. 27/28. С. 11–21.*

БАШМАКО́ВА Наталія Вікторівна (7.02.1976, Дніпропетровськ) – концерт. виконавець (домра), артистка оркестру, ансамблю нар. інструментів, диригент оркестру нар. інструментів, викладач. Доц. (2013). Канд. мистецтвознавства (2010, дис. «Мандоліна в історико-художньому процесі», ХДУМ). У складі ансамблю «3+2» – лауреат ІІ премії XXXVI Міжнар. конкурсу акордеоністів (Клінгенталь, Німеччина, 1999); дипломант І Міжнар. конкурсу виконавців на укр. нар. інструментах ім. Г. Хоткевича (Харків, 1998) у номінації «За краще виконання обов'язкового твору».

Закінч. орк. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського за спец. «нар. інструменти» (2000, кл. домри проф. *Б. О. Міхєєва*, кл. диригування проф. В. І. Ніколаєва), асистентуру-стажування (там само, 2000–2003, кл. проф. *Б. О. Міхєєва*).

Від 2000 – викл., 2003 – ст. викл., у 2010–2015 – доц. каф. нар. інструментів України ХДІМ ім. І. П. Котляревського. За сумісництвом – викл. каф. нар. інструментів ХДАК (2006–2013). Від 2015 дотепер – доц. каф. нар. інструментів Дніпропетров. акад. музики ім. М. Глінки. У 1998–2013 – солістка ансамблю нар. інструментів «3+2» Харків. обл. філармонії.

Основні праці: Процесс модернизации мандолины в Америке // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2004. Вип. 13. С. 245–255*; Концерт А. Вивальди для мандолины C-dur (RV 425) в аспекте целостности цикла. Київ, 2005. Вип. 51. С. 123–131; Мандолина в творчестве В. А. Моцарта // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. Вип. 20. С. 37–47*; Ракурсы мандолинного творчества И. Н. Гуммеля // *Проблеми сучасності: мистецтво, культура, педагогіка : зб. наук. пр. / Луган. держ. ін-т культури і мистецтв. Луганськ, 2011. Вип. 18. С. 5–19*; Классификация разновидностей мандолины: признаки и подходы // *Вісн. Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. 2012. № 4. С. 139–142*; Самостійна робота студентів в процесі опанування засад диригентського виконавства : метод. рек. / Харків. нац. ун т мистецтв ім. І. П. Котляревського, 2012. 20 с.

Літ.: Зеленюк В. Харківська академічна школа народно-інструментального мистецтва / В. Зеленюк // *Історія виконавства*

на народних інструментах : підручник / ред. М. А. Давидов. Київ, 2005. С. 123–136.

Н. Є. Костенко

БЕВЗ Марина Володимирівна (10.02.1960, с. Онор Кіровського р-ну Сахалін. обл., РФ) – піаністка, педагог. Канд. мистецтвознавства (2010, дис. «Жанрово-стильові особливості фортепіанної творчості Валентина Борисова», ХДУМ). Доц. (2012). Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1984; кл. проф. *Н. О. Єщенко*) з кваліф. «викладач, концертмейстер, соліст камер. ансамблю, концертний виконавець». У 1983–1986 – концертмейстер каф. оркестр. струн. інструментів ХДІМ; від 1986 – викл., 1995 – ст. викл., 2012 – доц., 2013 – проф. каф. загального та спеціалізованого ф-но ХНУМ. Відповідальний секретар приймальної комісії (2009–2012; 2014–2016), заст. декана з виховної роботи (2011–2013), від 2013 – декан оркестр. ф-ту. Має 22 подяки від адміністрації ун-ту.

Учасниця концертів каф. в рамках Міжнар. фест. «Харківські асамблеї». Перша виконавиця ряду фортепіан. опусів *В. Борисова, І. Польського, В. Птушкіна*. Протягом семи років виступала у фортепіан. дуеті з *Н. В. Смолягою*; програми вміщували твори світової класики та сучасних авторів, вперше був виконаний «Американський альбом» для 2-х ф-но *В. Золотухіна* («Київ-Musik-Fest», 2001). Має фондові записи. Автор творчого проекту «Чотири сторінки музики», меморіальних вечорів *В. Борисова, Марії* та *Наталі Єщенко* (ХНУМ). Опублікувала «Дитячий зошит» і «Шість п'єс для фортепіано» *В. Борисова*. Чл. оргкомітету та учасниця концертів фестивалю «Павло Луценко і сучасність»; чл. журі XIII Відкритого конкурсу молодих музикантів-виконавців і композиторів «Харківські асамблеї» в номінації «Загальне та спеціалізоване ф-но» (ХНУМ, 2016).

Серед майже 300 вихованців її класу – О. Лисичка та А. Мікрюкова – лауреати XIII Відкритого конкурсу молодих музикантів-виконавців і композиторів «Харківські асамблеї» в номінації «Загальне та спеціалізоване ф-но» (ХНУМ, 2016).

Головний напрям наук.-метод. діяльності – розробка проблем фортепіан. педагогіки та виконавства, зокрема – викладання курсу загального та спеціалізованого ф-но. Автор 36 наук. статей та метод. розробок. Виступає на наук. конференціях (Житомир, Київ, Луганськ, Львів, Полтава, Суми, Харків).

Основні публікації: Беркович І. 24 прелюдії для фортепіано : метод. посіб. для студ. муз. уч-щ та муз. вузів. Харків, 1997. 48 с.; Д. Шостакович. Сюита для 2-х фортепиано ор. 6 (опыт исполнительского анализа) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2001. Вип. 7. С. 147–152*; «Детский альбом» П. И. Чайковского и фортепианные циклы для детей и юношества харьковских композиторов // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2004. Вип. 14. С. 326–333*; В. Т. Борисов. Прелюдія та подвійна фуга на теми української та російської народних пісень. Проблеми інтерпретації // *С. Рахманінов: на зламі століть : зб. матеріалів Міжнар. симпоз. «С. Рахма-*

нінов: на зламі століть». Харків, 2006. Вип. 3. С. 196–201; Твори харківських композиторів у курсі загального та спеціалізованого фортепіано музичного вузу (нотатки викладача) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 35. С. 345–359*; Публіцистика Валентина Борисова як композиторська естетична програма // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2015. Вип. 43. С. 7–21*.

Літ.: Смоляга Н. В. «Обов'язковий клас»: кафедра загального та спеціалізованого фортепіано / Н. В. Смоляга // *Pro Domo Mea : Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 232–240*; Кононова О. В. Кафедра загального та спеціалізованого фортепіано Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського: досягнення, проблеми, перспективи / О. В. Кононова // *Загальне та спеціалізоване фортепіано у мистецькому просторі України : зб. ст. / Львів. нац. муз. акад. ім. М. В. Лисенка. Львів, 2012. Вип. 27. С. 28–37*.

БЕЛЄНКО́ВА Інна Яківна (03.05.1934, Харків) – музикознавець, педагог, лектор-просвітник. Канд. мистецтвознавства (1983, дис. «К проблеме диалога в опере (на материале лирико-психологической оперы П. И. Чайковского)», наук. кер. – проф. М. Г. Арановський ЛДІТМіК). Доц. (1984). Лектор респ. категорії (1975). Випускниця іст.-теорет. ф-ту ХДК (1958).

По закінченні консерваторії працювала редактором Держ. комітету по телебаченню і радіомовленню. Від 1963 – зав. каб. історії музики ХДІМ. У 1968–2005 – ст. викл., згодом – доц. каф. історії музики; після її реорганізації, до 2014 – каф. історії укр. та світ. культ. ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Вела курс історії зарубіж. музики, керувала лектор. та пед. практикою, класом спеціалізації.

Створила цикл радіопередач для дітей «Наш музичний радіословник», в яких брали участь видатні артисти харків. драм. театрів (*Л. Тарабаринов*, Р. Колосова, *Л. Биков*, Ю. Фоміна). Літ.-муз. телекомпозиція «Серце Шопена» збережена Фондом укр. радіо. Від 1964 активно працювала як лектор, займаючись муз.-просвіт. роботою практично все подальше життя. Вела муз. лекторій у Великій залі ХДІМ, на майданчиках т-ва «Знання», ставши відомим у Харкові лектором (відзначена почес. званням лектора респ. категорії).

Наук. роботу почала з дослідження феномену муз. мистецтва в аспекті семіотики. Статті І. Я. Белєнкової з цієї проблематики увійшли в каталог робіт з муз. семіотики радян. та зарубіж. дослідників, складений В. Гошовським (М.,1980). Далі – різкий поворот до нової теми – вок. мелодики рос. опери XIX ст. (поштовхом до якого стала смерть першого наук. кер., д-ра мистецтвознавства, проф. А. Н. Сохора). Вивчення оперного діалогу на матеріалі творів П. І. Чайковського (під керуванням д-ра мистецтвознавства, проф. М. І. Арановського) привело дослідницю до створення оригінальної методики аналізу вок. партій в оперному жанрі. Знайдені в дис. принципи дослідження оперно-вок. мелодики й, ширше, оперної драматургії були втілені в наступних роботах автора про опери М. Глінки,

М. Мусоргського, фр. ліричну оперу та ін.

Основні праці: О некоторых возможностях рассмотрения музыки как семиотического объекта // *Українське музикознавство. Київ, 1977. Вып. 12. С. 79–90*; О новом аспекте в методике анализа оперной драматургии : метод. рек. Харьков : [Б. и.], 1984. 25 с.; Функция оркестра в коммуникативной структуре оперы / Харьк. ин-т искусств им. И. П. Котляревского. Харьков, 1987. 25 с.; Принципы диалога в «Борисе Годунове» М. Мусоргского и их развитие в советской опере // *М. П. Мусоргский и музыка XX века. М., 1990. С. 110–136*; Французская лирическая опера. К проблеме жанра // *Проблемы взаимодействия музыкальной науки и учебного процесса : сб. науч. тр. / Харьков. гос. ун-т искусств им. И. П. Котляревского. Харьков, 1995. С. 1–7*; А. Тома и драматургия его оперы «Гамлет» // *Проблемы взаимодействия музыкальной науки и учебного процесса : сб. науч. тр. / Харьков. гос. ун-т искусств им. И. П. Котляревского. Харьков, 1995. Вып. 3. С. 1–4*.

Літ.: Іванова І. Л. ARS LONGA історичного музикознавства / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова, О. Г. Рощенко // *Pro Domo Mea : нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 194–195.*

Л. І. Шубіна

БЕЛІЧЕ́НКО Наталія Миколаївна (25. 03. 1961, м. Козятин Вінницької обл.) – музикознавець, педагог. Канд. мистецтв. (1993). Доц. (2005). Закінч. іст.-теорет.-композитор. ф-т РАМ ім. Гнесіних (1986), аспірантуру там само (1993; дис. «Структурна поетика музичного твору (на матеріалі музики сучасних композиторів 80-х років)», М., 1992, наук. кер. – д-р мистецтвознавства, проф. Н. С. Гуляницька). Серед її педагогів – І. О. Гівенталь, Р. К. Ширинян (історія музики), Н. С. Гуляницька (гармонія), Ю. К. Євдокімова, Л. Л. Гервер (поліфонія), Р. М. Бєрбєров, Е. П. Фєдосова (аналіз муз. творів), Ф. С. Вітачек (інструментування), П. В. Лобанов (ф-но).

Від 1988 – концертмейстер, 1992 – ст. викл. Слов'янського держ. пед. ін-ту. Від 2000 – викл. каф. теорії музики ХНУМ ім. І. П. Котляревського, від 2016 – докторант ун-ту. Викладає спецкурси поліфонії та сольфеджіо, загальний курс гармонії. Переважна сфера наукових інтересів – історико-стилістична проблематика поліфонії та питання духовності в музиці.

Основні праці: Завдання з поліфонії: Двоголосся. Строгий стиль : метод. посіб. Харків, 2012. 48 с.; Завдання з поліфонії: Двоголосся. Вільний стиль : метод. посіб. Харків, 2013. 16 с.; Завдання з гармонії на фортепіано: Альтерація : метод. посіб. Харків, 2014. 47 с.; 46 зразків гармонізації мелодії : метод. посіб. Харків, 2014. 28 с.; Завдання з гармонії на фортепіано: Модуляція : метод. посіб. Харків, 2015. 36 с.; Зразки виконання письмових творчих завдань з гармонії : метод. посіб. Харків, 2015. 12 с.; Практичні рекомендації до написання простої чотириголосної фуги : метод. посіб. Харків, 2015. 13 с.; Систематичний курс слухового та гармонічного аналізу. Мелодії для гармонізації. Диктанти : навч. посіб. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. 319 с.; Гетерофонні принципи ранніх форм багатоголосся в усній та письмовій музичних традиціях : метод. посіб. Харків, 2015. 56 с.; Смысловая множественность текста : тематизм и стиль как категории структурно-музыкальной поэтики // *Проблеми взаємодії мистец-*

тва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Київ, 2002. Вип. 8. С. 13–20; Многоголосие парижских дискантистов XII – нач. XIII вв. в аспекте специфики готического микротематизма // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2003. Вип. 12. С. 65–73*; Особливості тенденцій ліризму в симфонічних творах сучасних українських композиторів // *Традиція та національно-культурний поступ : зб. наук. пр. Харків, 2005. С. 227–233*; Специфика полифонического мышления Рахманинова сквозь призму его литургических циклов // *С. Рахманинов: на переломе столетий : сб. материалов междунар. симпоз. / Харьк. гос. ун-т искусств им. И. П. Котляревского. Харьков, 2005. Вып. 2. С. 98–109*; «Модель» та «структура» як константи художнього стилю // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2006. Вип. 17. С. 200–209*; О моделях духовной личности в Св. Писании // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2006. Вип. 18. С. 108–115*; Органная фугетта И. С. Баха // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2008. Вип. 21. С. 16–21.*

М. Ю. Борисенко, Н. Л. Очеретовська

БЕЛЬКО́ВИЧ Тетяна Миколаївна (7.02.1975) – білоруська лютністка. Закінч. Мінське держ. муз. уч-ще ім. М. І. Глінки (1996, кл. В. А. Белишева) та ХДІМ ім. І. П. Котляревського (2001, кл. класичної гітари проф. *В. І. Доценка*). У 2014 закінч. Вищу школу музики у Троссингені (Німеччина) по кл. старовинних лютневих і гітарних інструментів проф. Р. Ліслеванда. Виступає з сольними програмами, в складі камер. ансамблів і барокових оркестрів. У сольному репертуарі – музика Відродження, французького та італійського Бароко. Грає в складі ансамблів «L'Arabesque» і «Calma», в дуеті з Штефані Кайзер. В якості виконавця генерал-баса брала участь в проектах ансамблів і оркестрів «Камерні солісти Мінська», «La voce delle corde», «Bachchor Stuttgart», «Ensemble Cantico», «Rastatter Barockorchester». Живе в Дрездені.

БЕ́РНАТ Федір Федорович /Бернат Ференц/ (15.07.1981, м. Чоп Закарп. обл., Україна) – гітарист, композитор, викладач. Чл. Спілки муз.-літ. діячів Угорщини (ARTISJUS), 2012. Нагороди: Диплом Книги рекордів Гіннеса (2007, 2008); нац. премія Угорщини «Pro Cultura Minoritatum Hungariae» (Будапешт, 2012) за збереження та популяризацію культур. цінностей; премія «ARTISJUS» за значний внесок в муз. педагогіку (Будапешт, Угорщина, 2012); Почесна грамота за значний культур. внесок та зміцнення міжнац. відносин між Україною та Угорщиною (Сімферополь, 2012); дипломи міжнар. гітар. фестивалів у м. Эстергом (2001), м. Сегед (2005), м. Київ («Дніпровські сузір'я», 2008).

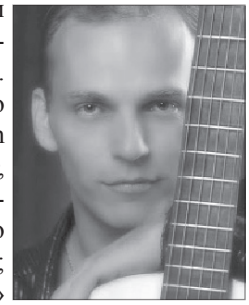

Закінч. Ужгород. уч-ще культури (2000, кл. Ф. Смеричка) та ХДІМ

ім. І. П. Котляревського з відзнакою та присвоєнням кваліф. концерт. виконавця (2007, кл. проф. *В. І. Доценка*). Стажувався у майстер-класах Йожефа Етвеша та Еде Рота (Угорщина), Аньєлло Дезидеріо (Італія), Сергія Корденко (Росія), Іхіро Сузуки (Японія), Петра Залеського (Польща), Лео Брауера (Куба).

Від 2007 мешкає у Будапешті (Угорщина). Зав. каф. струнно-щипкових інструментів, викл. по класу гітари в Ін-ті мистецтв ім. Бені Егрешші; також веде клас гітари у Вищій Школі Музики «Vienna Konservatorium Budapest».

Активно концертує в країнах Європи з сольними програмами та як соліст у супроводі симф. оркестрів; проводить майстер-класи. У репертуарі – тв. І. С. Баха, Ф. Сора, Л. Леньяні, М Джуліані, Х. Турина, М. де Фалья, А. Б. Мангорі, М. Понсе, Е. Віла-Лобоса, М. Кошкіна, А. Шевченка, А. Ольшанского, О. Яреми, Ф. Клейньянса, Р. Дієнса, Л. Брауера, Х. М. Г. дель Рея, Х. Родриго, ін. Запрошувався для прем'єрних виконань, зокрема: Дм. Малий. Концертіно для гітари із симф. оркестром (Харків, 2013); Л. Брауер. Концерт № 3 «Елегічний» для гітари з орк. (Будапешт, 2012), всеугорська прем'єра; Г. Керек. Концерт для двох гітар, блокфлейт і ударних (Ньіредьгаза, 2005).

Учасник та член журі численних міжнар. фестивалів гітар. мистецтва: «Мілленіум» (Естергом, 2001), Міжнар. гітар. фестивалів у м.м. Сегед (2005), Балатонфюред (2007, 2008, де було виконано вісім сольних концертів на протязі восьми днів та двічі здобуто диплом «Книги Рекордів Гіннеса»); ім. Дж. Дюарта (Руст, Австрія, 2008), ім. Й. Мертца (Братислава, Словаччина, 2008), Всеугор. гітар. фестивалю у м. Дунакесі (2011); Міжнар. фестивалів у Харкові (2012), Ужгороді («Музика без кордонів», 2012, «Сузір'я Закарпаття», 2013), Києві («ГІТАС», 2013), Рівному («Осінні фарби», 2013), Балатонакалі («Акорди Озера», 2013), Євпаторії–Харкові (Міжнар. етно-джазовий фест. «Мистецтво Толерантності», 2013), Львові (Міжнар. фест. сучасної музики «Контрасти», 2013) та ін.

Учасник заходів, присвяч. укр. культурі, міжнар. фольк. фестивалів, де популяризує укр. народну та класичну музику, серед них: Міжнар. фольклорні фестивалі у м. Кіштарча, м. Рієка, 2008; Міжнар. фест. опери, м. Мішкольц, 2008; День укр. культури в Угорщині, Будапешт, 2009; концерти пам'яті Т. Шевченка у м. Комаром, 2009, м. Будапешт, 2009, 2010; Фестиваль Осені Ференцвароша, Будапешт, 2012; «Гала-фестиваль національностей Угорщини», Будапешт 2008, 2013; Міжнар. фольк. фест., м. Секешфегервар, 2011, 2013; Концерт укр. музики, м. Веспрем, 2011, 2013; Міжнар. фест. укр. музики, м. Залец, 2013 та ін.

Тв.: «Українська балада» для класичної гітари соло (варіації на тему «Рідна мати моя»), 2008; Збірка «Дитячі забави» (Gyerekjáték). Характерні твори для класичної гітари. Ноти+CD, Будапешт, 2012; «Угорська Фантазія» для гітари та симф. орк., 2014. (Прем'єра – м. Ужгород, Закарпат. обл. філармонія).

Записи: «Почуття та настрої» (CD, 2005, Érzések és Hangulatok), «Ліричні мелодії» (Lírai dallamok) для дуету флейта-гітара (CD, Будапешт, 2009); «Магія гітари» (Gitár Mágia), концерт (DVD, Будапешт, 2011); «Подвійний парафраз», гітарний дует (CD, Мішкольц, 2012); «Дитячі забави» (Gyerekjáték), характерні тв. для класич. гітари. (CD, 2012).

Публікації: «Карпатская рапсодия» для гитары А. Шевченко: специфика композиторской и исполнительской интерпретации // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. 2014. Вип. 40. С. 567–577.

Літ.: Ференц Бернат // *Иллюстрированный биографический энциклопедический словарь. Гитаристы и композиторы. URL : http://www.abc-guitar.narod.ru/pages/bernath.htm.*

В. І. Доценко

БЄ́ЛІК (БЄ́ЛІК-ЗОЛОТАРЬОВА) Наталія Андріївна (01.12.1957, смт Крисине Богодухів. р-ну Харків. обл.) – хоровий диригент, педагог. Засл. діяч мистецтв України (2002), канд. мистецтвознавства (2011, дис. «Оперно-хорова творчість українських композиторів другої половини XX ст.: шляхи розвитку»). Проф. (2004). Чл. Харків. відділення НВМС (1997). Мати, П. Х. Бєлік – засл. вчитель України (2009), почесн. громадянка смт Солоницівка Харків. обл. (2004).

Н. А. Бєлік нагороджена подякою М-ва культури і мистецтва України (1999); лауреат муніципальної премії ім. І. Слатіна (2004) та рейтингу «Людина року – 2004».

Закінч. ХССМШ-і (1976, диригентсько-хор. кл. О. М. Коломієць, *А. А. Мірошникової*), ХДІМ ім. І. П. Котляревського за спец. «хорове диригування» (1981, кл. *А. А. Мірошникової*) та асистентуру-стажування каф. хор. диригування Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (1984, кл. Л. М. Венедиктова).

Працювала від 1976 – як викл. співів та кер. дитячого хору в СШ с-ща Подвірки Дергачів. р-ну Харків. обл., кер. хору Харків. механічного технікуму (1978–1979), кер. дит. хор. колективу ХССМШ-і (1981–1982), хормейстер Харків. камер. хору (1980–1982). Від 1981 працює в стінах ХНУМ ім. І. П. Котляревського – як асистент каф. оперної підготовки, від 1984 – ст. викл. каф. хор. диригування та хормейстер оперної студії ХДІМ; від 1986 – голов. хормейстер; також хормейстер *хору студентів диригентсько-хор. ф-ту* ХДІМ (1989–1990); від 1994 – доц. каф. хор. диригування; у 2000–2005 – декан вок. хор. ф-ту, від 2004 по теперішній час – проф., працює на кафедрах хор. диригування та оперної підготовки.

Працюючи з хором оперної студії (1981–2009, від 2012 дотепер), здійснила постановку хор. сцен у 30 операх, зокрема: «Євгеній Онєгін» П. Чайковського, «Любов до трьох помаранчів» С. Прокоф'єва, «Утоплена» М. Лисенка, «Франческа да Ріміні» С. Рахманінова, «Царева наречена» М. Римського-Корсакова, «Дідона та Еней» Г. Перселла, «Чарівна флейта» В. Моцарта, «Травіата» Дж. Верді та ін. За часів її керування хор оперної студії вперше в Харкові виконав такі твори, як «Requiem» А. Сальєрі, «Te Deum» А. Брукнера, «Carmina Burana» К. Орфа, «Ромео і Джульєтта» Г. Берліоза, XIII симфонія «Бабин яр» Д. Шостаковича (уперше з оригінальним повним текстом Є. Євтушенка); здійснив нац. прем'єру «Українського реквієму» В. Птушкіна; представив слухачам численні хорові композиції a cappella та ін. Під орудою Н. Бєлік хор брав участь у міжнар. та всеукр. фестивалях: «Харківські асамблеї» (1995, 2003, 2014), фест. православної хор. музики «До 250-річчя від дня народження Д. Бортнянського» (2001),

«Полтавська ліра» (2004), «С. Рахманінов та українська культура» (2006) та ін.; у співпраці з МАСО «Слобожанський» брав участь у постановці «Весілля Фігаро» В. А. Моцарта й гастролях в Іспанії (2003). Виконавську манеру хору відрізняє яскрава монолітна звучність, філігранна техніка, широка динамічна шкала й висока художня виразність.

Н. Бєлік була призначена хормейстером концертів-звітів майстрів мистецтв і худож. колективів Харків. обл. «Симфонія землі Слобожанської» у Києві (2001) та «Харків – моя любов (2004); на честь 15-річчя Харків. архієрейськ. собору зведений хор харків. колективів виконав під її кер. духовний концерт В. Зінов'єва «З нами Бог» (2007).

Серед випускників її класу – нар. артистка України *М. А. Гончаренко*, доценти, канд. мистецтвознавства *Ю. М. Іванова, О. М. Батовська,* І. В. Вербицька, О. В. Халєєва , д-р пед. н. В. В. Тушева, засл. діяч мистецтв О. Є. Чумак, кер. симф. орк. Житомир. муз. уч-ща О. С. Чемерис, викл. ХМУ Т. П. Сухомлінова, канд. мистецтвознавства О. Л. Заверуха, О. М. Полтавцева; О. С. Бабенко та ін.

Є авторкою понад 40 наук. публікацій.

Основні праці: Диригування. Програма для музичних вузів з фаху «Хорове диригування» / [ред. С. В. Гуревич]. Київ, 1996. 42 с.; Оперно-хорова творчість українських композиторів 80–90-х років ХХ ст. : навч. посіб. Харків, 2003. 208 с.; Хорові сцени опери «Сулейман і Роксолана» О. Костіна як художній універсум // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2009. Вип. 25. С. 247–257*; Оперно-хорова творчість як категорія сучасного вітчизняного хорознавства // *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2010. Вип. 3. С. 11–17*; Перетини реального та ірреального в хоровій драматургії опери В. Губаренка «Вій» // *Часопис Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського / НМАУ ім. П. І. Чайковського ; ред.-упор. В. Посвалюк. Київ, 2014. № 2. С. 34–41*.

Літ.: Бабич Н. Сузір'я харківських хормейстерів / Н. Бабич // *Українська музична газета. Київ, 2012. № 3. С. 6*; Бабич Н. Українське хорове виконавство. Ч. 1. Хори. Дрогобич / Н. Бабич. Харків : Вимір, 2005. С. 64; Муха А. Бєлік-Золотарьова Наталія Андріївна / А. Муха // *Українська музична енциклопедія / Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України ; гол. ред. Г. Скрипник. Київ, 2006. Т. 1. С. 187–188*; Палкін В. С. Бєлік-Золотарьова Наталія Андріївна / В. С. Палкін // *Енциклопедія сучасної України / Координаційне бюро НАН України. Київ, 2003. Т. 2. С. 562*; Палкін В. С. Гармонія життя (До ювілею Наталії Бєлік-Золотарьової) / В. С. Палкін // *Мистецькі обрії ' 2008 : [збірник] / Ін-т проблем сучасного мистецтва. Київ, 2008. Вип. 1 (10). С. 378–382*; Черкашина М. Р. Театральные чудеса в канун третьего тысячелетия / М. Р. Черкашина // *Зеркало недели. 1999. 31 дек.*

О. М. Батовська

БЄ́ЛЬСЬКИЙ Борис Миколайович (20.10.1976, м. Конотоп Сум. обл.) – гітарист-виконавець, викладач, композитор, диригент. Чл. НВМС (2001), чл. Президії Асоціації гітаристів НВМС (2003); чл. Ради секції гітари м. Києва (2005). Лауреат міжнар. конкурсів виконавців на класич. гітарі: м. Бєлгород, Росія (1996, ІІІ місце); м. Пловдив, Болгарія (2000), ІІ місце

(І місце не присуджене); м. Естергом, Угорщина (2001), ІІІ місце (І місце не присуджене); м. Сіная, Румунія (2004), І місце; «Ренесанс гітари», м. Гомель, Білорусь (2005), І місце; Конкурс Чеського посольства, Київ, (2007), ІІІ місце; «Дніпровські сузір'я» м. Українка, Україна (2009), ІІ місце (І місце не присуджене).

Закінч. ДМШ м. Конотоп, Сум. держ. муз. уч-ще (1997) ім. Д. Бортнянського, оркестр. ф-т ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (2002, заочно, каф. нар. інструментів, кл. гітари проф. *В. І. Доценка*). Брав уроки та консультації у Ю. Я. Фоміна, майстер-класи у Ф. Занона (Бразилія), П. Пегораро (Італія), К. Маркіоне (Італія), Т. Хопштока (Німеччина).

Від 2001 – викл. київської ДМШ № 7 ім. І. Шамо, від 2008 – викл. методист вищої категорії. Від 2003 – муз. кер., аранжувальник та виконавець Київ. Т-ру Поезії та Пісні. У 2006–2009 – голов. диригент київ. гітарного оркестру при Асоціації гітаристів НВМС. У 2003–2011 – викл., від 2006 – ст. викл. каф. муз. мистецтва Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв. Від 2013 – викл. Київ. коледжу культури і мистецтв. Від 2014 – худож. кер. оркестру гітаристів м. Києва «ПектораL».

Брав участь у багатьох фест.-конкурсах гітаристів у якості співорганізатора, концерт. виконавця, викладача майстер-класів, чл. журі (І, ІІ Відкриті фестивалі Валерія Петренка у 2001, 2003; міжнар. фест.-конкурс гітар. мистецтва «ГітАс», 2005–2013, міжнар. гітар. академія (Київ, 2002, Ворзель, 2006–2014).

Б. Бєльський – гастролюючий виконавець, його концерти з успіхом проходять в Києві, України, країнах зарубіжжя. Від 2002 концертує у складі родинного ансамблю «Бельканто» із дружиною О. Бєльською (домра) та інструм. тріо. Виступи відбувалися у Румунії (2005), Білорусі (2006), Півд. Кореї (2011), Франції (2012), Німеччині (2012, 2013), Сербії, Чехії (2013), Росії (2014), ін. У 2007 та 2008 разом із лауреатом пісенних фестивалів, депутатом Київради Ольгою Богомолець виступав у підліткових та жіночих колоніях Одеси, Умані, Києва, Чернігова, Прилук, Черкас; у 2009 – учасник благодій. «Марафону здоров'я» О. Богомолець, у рамках якого відбулися концерти в усіх обл. центрах України. Має аудіо- та відеозаписи виступів.

У композиторській творчості виділяються два напрями: гітар. музика для дітей (учбовий матеріал різних рівнів складності) та сучасні концерт. твори для гітари-соло та у складі ансамблів.

Основні твори: Інтродукція, тема та варіації (присвячуєтья Ф. Сору), 1999 (був одним з обов'язкових на Міжнар. конкурсі фест. гітар. музики «Київ-2013»); Сюїта в 3 частинах (2000); «Награвання» (2005); «Регтайм» (отримав диплом Міжнар. Інтернет конкурсу творів для ДМШ «Сім нот – шість струн» (2005); Прелюдія та тремоло (2011); авторська збірка тв.: Бельский Б. Не только для детей: произведения для гитары / Б. Бельский. Киев, 2005, 2006.

Деякі тв. Б. Бєльського увійшли до гітар. збірок, вид. у Гомелі, Мінську, Донецьку, Києві: 54 миниатюры для гитары. Гомель : Беларусь, 2005 (Регтайм, за № 28); Твори для гітари українських композиторів – членів Асоціації гітаристів НВМС / укл. А. Л. Бойко. К. : Муз. Україна, 2007; Гітара. 2 клас ; Автори-упоряд. Чече-

ня К. А., Бойко А. Л. К. : Муз. Україна, 2011 (Румба, С. 30–31); «Калейдоскоп». Твори для гітари сучасних українських композиторів. К. : Муз. Україна, 2015 (Інтродукція, тема і варіації, за № 42). Також тв. публікуються в щоріч. журналі «Гітара в Україні» (від 2007).

Наук.-метод. публікації: Правая рука гитариста. Краткий путь к достижению двигательной свободы // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. 2011. Вип. 31. С. 205–224*, ін. (зокр., у журналі *«Гітара в Україні»*, від 2008).

Літ.: Борис Бельский. Гитарист, композитор, педагог [Офіційний сайт]. URL : http://boris-belsky.info; Борис Николаевич Бельский // *Иллюстрированный биографический энциклопедический словарь. Гитаристы и композиторы. URL : http://www.abc-guitar.narod.ru/pages/belsky.htm.*

В. І. Доценко

БІЛЯ́ЄВА Любов Василівна (26. 09. 1952, м. Харків) – музикознавець, педагог. Нагороджена Почесними грамотами Управління культури Харків. облдержадміністрації (2002), М-ва культури і мистецтв України (2002, 2012), Харків. обл. держ. адміністрації та Харк. облради (2007).

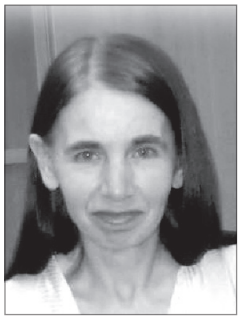

Закінч. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1971) та ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1976, кл. проф. *М. Д. Тіца*). Від 1977 – викл. каф. теорії музики за внутрішньовузівським сумісництвом та методист *навч. відділу ХНУМ*, з 1995 – начальник цього відділу.

Безперервний стаж роботи в ХНУМ – 40 років. Сфера діяльності охоплює усі ланки функціонування закладу освіти від наповнення контингенту студентів до формування атестаційних справ для вчасного та якісного проходження ун-том ліцензування і акредитації. Учасниця конференцій з питань вдосконалення вищої освіти у М-ві культури України та Раді ректорів м. Харкова. Як викл. кафедри теорії музики приділяє велику увагу розвитку природних здібностей студентів-вокалістів, з якими багато років працює, розробила авторську методику у викладанні сольфеджіо та елементарної теорії музики.

М. Ю. Борисенко

БОГДА́НОВ Валерій Олександрович (13.07.1939, м. Павлоград Дніпропетров. обл. – 10.10.2017, Харків) – диригент, виконавець (труба), викладач, музикознавець. Засл. артист РРФСР (1981). Канд. мистецтвознавства (1991). Чл. НСКУ (2004). Лауреат муніцип. премії ім. І. І. Слатіна (2005). Доц. (2007). Д-р мистецтвознавства (2008). Проф. (2012). Полковник у відставці.

Музикантський вихованець військових оркестрів (м. Дніпропетровськ). У 1956–1958 навчався у Дніпропетр. муз. уч-щі ім. М. І. Глинки з класу труби П. М. Іванова. 1962 закінч. військово-диригент. ф-т при Москов. консерваторії ім. П. І. Чайковського.

У 1962–1974 – диригент військ. оркестрів; з 1974 по 1987 – начальник оркестр. служби ряду округів і Групи Радян. військ у Німеччині. У 1983 оркестр штабу Групи Радян. військ у Німеччині під його керівництвом посів І місце на Всеармій. конкурсі військ. оркестрів (Москва). У 1992–1994 і 2004–2017 – проф. каф. орк. дух.

інструментів і оперно-симф. диригування ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Чл. журі багатьох укр. конкурсів виконавців на духових інструментах. Автор наук. праць з історії духового муз. мистецтва України.

Основні праці: Історія духового музичного мистецтва України від найдавніших часів до початку XX століття : в 2 т. Харків : Фолия, 2013. Т. 1. 384 с.; Т. 2. 384 с.; Історія духового музичного мистецтва України : монографія. Харків : Основа, 2000. 344 с.; Історія духового музичного мистецтва України (від найдавніших часів до початку XX століття) : монографія. 2-е вид. Харків, 2007. 350 с., Школа виконавської майстерності: кафедра оркестрових духових інструментів // *Pro Domo Mea : нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 83–100*; Історія виконавського мистецтва : навч. прогр. і метод. рек. для вищих навч. закл. культури і мистецтв III–IV рівня акредитації. Харків : ХДУМ, 2010. 84 с.; Трактування духових інструментів у симфоніях українських композиторів кінця XVIII–XIX століття: історичні й теоретико-аналітичні аспекти : навч. посіб. для викл. і студ. вищих навч. закл. культури і мистецтв III–IV рівня акред. Харків, 2011. 132 с.; Методика викладання гри в ансамблі духових інструментів : навч. прогр. для вищих навч. закл. культури і мистецтв III–IV рівня акредит. Харків, 2013. 32 с.

Літ.: Богданова Л. Валерий Богданов : монографія / Л. Богданова. Харків, 2009. 88 с.; [Творча біографія В. О. Богданова] // *Советское духовое инструментальное искусство. М. : Совет. композитор, 1989. С. 237*; Богданов В. О. // *Енциклопедія Сучасної України. Київ, 2004. Т. 3. С. 129*; Богданов В. О. // *Українська Музична Енциклопедія. Київ, 2006. Т. 1. С. 226*.

БО́ЙКО В'ячеслав Геннадійович (30.03.1962, Харків) – хор. диригент, педагог. Канд. мистецтвознавства (2008, дис. «Секуляризація православн. духовної хор. музики в рос. та укр. культурі XVII–XXI ст.»).

У 1969–1977 навчався у ХССМШ-і (кл. О. М. Коломієць), закінч. ХМУ (кл. З. М. Артюхової, 1981) та ХДІМ ім. І. П. Котляревського (кл. *А. А. Мірошникової*, 1986).

Від 1980 – худож. кер. та головн. диригент засл. нар. хор. капели ПК «Металіст» м. Харкова. Засновник хору ветеранів Великої Вітчизн. війни с. Бабаї (Харків. р-н). Колективи неодноразово отримували звання лауреатів всесоюз. і всеукр. хор. конкурсів, фестивалів, оглядів худож. самодіяльності. Засл. нар. хор. капелу ПК «Металіст» нагородж. Почесн. грамотою Президії Верх. Ради УРСР (1985).

У 1990 при харків. Св.-Покровському монастирі заснував камерн. хор «Перша столиця», який активно концертував, беручи участь у культ. заходах міста й області. Хор став лауреатом, володарем Великої Золотої медалі та призу симпатій глядачів XII Міжнар. фестивалю церковн. музики (1993, Польща). На XX ювіл. фестивалі лауреатів В. Г. Бойко було відзначено спец. премією як кращого диригента конкурсу (2001, Польща). Хор гастролював у Німеччині (1996–1999, Нюрнберг, Регенсбург, Ерланген, Ротенбург, Швайг, Лауф та ін.). Записав сім аудіопрограм духовн. музики, альбом фольклорної музики, компакт-диск «Пою Богу моєму» (1999).

Від 2000 – викл. каф. хорознавства та хор. диригування ХДАК; від 2010 – на посаді доц., з 2012 – зав. каф. хорознавства та хор. диригування.

У 2014 акад. хор студентів ХДАК під його кер. отримав Гран-Прі та спец. приз прем'єр-міністра України на XXI Всеукр. фестивалі «Від Різдва до Різдва» (Дніпропетровськ).

Є автором багатьох навч. програм і навч.-метод. матеріалів.

Основні праці: Сутність та система духовної православної хор. музики // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2003. Вип. 12. Філософія культури. С. 166–175*; Богослужбово-співоча культура Православної церкви (традиції та сучасність) // *Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. / Київ. нац. лінгвіст. ун-т. Нац. муз. акад. України. Київ, 2006. Вип. 30. Педагогіка, психологія. Мистецтвознавство. С. 229–233*; Розвиток та секуляризація православного хор. мистецтва Харкова кінця XVIII – початку XIX ст. // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2006. Вип. 18. С. 128–138*; Духовна музика: національні традиції та сучасність (для магістрів ХДАК) : прогр. курсу / Харків. держ. акад. культури ; уклад. В. Г. Бойко. Харків, 2006. 16 с.

Г. В. Савельєва

БО́ЛДИРЄВ Володимир Олександрович (26.06.1955, с/х Волжський, Єнотаївський р-н Астрахан. обл., Росія). Нар. артист України (2007). Проф. (2013). Лауреат Міжнар. конкурсу вокалістів ім. М. І. Глінки, дипломант конкурсу вокалістів «Мін-Он» (Японія), володар Кубка токійської концертної організації «Мін-Он»; VII оперного фестивалю ім. Ф. Шаляпіна (Казань, Росія, 1988), III оперного фест. ім. Л. Собінова (Саратов, Росія, 1988), Міжнар. фест. музики «Fiesta» (Київ, 1991); Моцартівського оперного фест. (Бастія, Франція, 1991); оперного фест. в Сеговії (Іспанія, 1995); фест. «Дні культури України в Білорусі» (Мінськ, 1995); оперного фест. у Флоренції (Італія, 2001); фест. вок. мистецтва ім. М. Максакової і В. Барсової (Астрахань, Росія, 2010, 2012); фест. «Дні української музики» в Астані, (Казахстан, 2011). Нагороджений Почесною грамотою Верх. Ради України «За особливі заслуги перед українським народом» (2005), Почесною грамотою М-ва культури і туризму України (2010), почесним знаком «Слобожанська слава» (2010), Почесною грамотою Харків. міської ради (2011). Лауреат регіон. рейтинга «Харків'янин року» (2005, 2007). Почесний громадянин Єнотаївська Астрахан. обл. (Росія, 2010).

Закінчив ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1978–1983), навчався в кл. *О. О. Костюка* і *Т. Я. Веске*. Від 1981 працює солістом ХНАТОБу ім. М. В. Лисенка. У 1991–1992 – соліст. Дніпропетров. оперного т-ру та ст. викл. Харків. пед. ін-ту.

Від 2001 працював на посаді доц. каф. сольного співу ХДІМ, від 2010 – на посаді проф., 2013 – професор. Від 2015 – зав. каф. сольного співу ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Оперні партії: Ескамільо і Моралес («Кармен», Ж. Бізе), Марулло, Амонасро, Жермон («Ріголетто», «Аїда», «Травіата» Дж. Верді), Петро Бородін, Шельменко («Пам'ятай мене», «Сват мимоволі» В. Губаренко), Дон Карлос («Кам'яний гість» О. Даргомижського), Сільвіо («Паяци» Р. Леонкавалло), Остап («Тарас Бульба» М. Лисенка), Альфіо («Сільська честь» П. Масканьї), Альмавіва, Дон Жуан («Весілля Фігаро», «Дон Жуан» В. Моцарта), Пінг, Марсель, Скарпіа, Шарплес («Ту-

рандот», «Богема», «Тоска», «Мадам Батерфляй» Дж. Пуччіні), Фігаро і Фіорелло («Севільський цирульник» Дж. Россіні), Жрець («Самсон і Даліла» К. Сен-Санса), Роберт, Онєгін, Єлецький, Світліший («Іоланта», «Євгеній Онєгін», «Пікова дама» «Черевички» П. Чайковського), Трофімов («Не тільки любов» Р. Щедріна), Доктор Фальк («Летюча миша» І. Штрауса).

Основні праці: Про естетико-стильові впливи на виконавську діяльність (на прикладі опери В. Моцарта «Дон Жуан») // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Спадщина П. І. Чайковського на шляху у XXI століття. Зб. наук. праць. Вип. 14. Харків : ХДУМ ім. І. П. Котляревського, 2004. С. 345–355*; Романсы М. И. Глинки и их место в педагогическом и исполнительском репертуаре (вокально-технический аспект) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Зб. наук. пр. Вип. 15. Харків : ХДУМ ім. І. П. Котляревського, 2005. С. 35–43*; Виконавська інтерпретація як засіб формування вокальної компетентності майбутніх співаків (на матеріалі романсів С. В. Рахманінова) // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. / за ред. Даниленка В. Я. Х. : ХДАДМ, 2012. № 8 (Мистецтвознавство). С. 141–147*; Комплексний підхід до виховання студента-вокаліста як майбутнього оперного співака. Методичні рекомендації. Харків, 2005.

Літ.: Цуркан Л. Вірність традиціям: кафедра сольного співу / Л. Цуркан // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського / Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х., 2007. С. 70.*

БОНДАРЕ́НКО Марія Василівна (16.08.1980, Харків) – піаністка, педагог. Канд. мистецтвознавства (2008), доц. каф. спец. ф-но ХНУМ ім. І. П. Котляревського (2015). Дипломант Міжнар. конкурсу «Karl Drechsel Förderpreis (Нюрнберг, Німеччина, 2006), Міжнар. мистецького форуму «Vocalissimo: the Glory of the Human voice» (Італія, 2006), Міжнар. муз. конкурсу-фестивалю «Ніч в Мадриді» (Іспанія, 2011–2015), Міжнар. фестивалю акад. симф. оркестрів (Польща, 2015), Всеукр. акції «Мистецтво молодих» (2005). У 2005–2007 – іменний стипендіат Фонду проф. *Марії Єщенко*. Нагороджена почес. грамотами Департаменту культури Харків. міськради (2007), Департаменту культури і туризму Харків. облдержадміністрації (2012), Харків. облради (2015).

Закінч. (з відзнакою) ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1999, кл. Г. Д. Сладковської), ХДУМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (2004, кл. проф. *Т. Б. Вєркіної*; отримала звання магістра), асистентуру-стажування при каф. спеціального ф-но (2007, кл. проф. Т. Б. Вєркіної) та аспірантуру ХДІМ (2007; наук. кер. – проф. *І. Л. Іванова*; канд. дис. «Каденція соліста у фокусі взаємодії композиторської та виконавської творчості (на матеріалі західноєвропейського фортепіанного концерту XIX століття)», 2008).

Від 2002 працює у ХНУМ, від 2004 – на каф. спеціального ф-но, від 2011 – на посаді доцента. У 2012–2015 – офіційний концертмейстер Міжнар. муз. конкурсу-фестивалю «Ніч в Мадриді» (Іспанія). Має досвід роботи в журі муз. кон-

курсів юних піаністів та орг. роботи у сфері вищої мистецької освіти. Від 2004 працює у складі орг. комітету щоріч. Міжнар. муз. фестивалю «Харківські асамблеї».

Серед студентів та випускників її класу – лауреати та дипломанти міжнар. і нац. конкурсів (Л. Ісмайлова, Гран-прі конкурсу «Золотий Орфей», м. Дніпропетровськ, 2010), Т. Ковальова (ІІ премія, «Ніч в Мадриді», Іспанія, 2011), Чень Жуаньсюань (диплом, «Ніч в Мадриді», Іспанія, 2011) та ін.), стипендіїати Президента України, фонду Харків. міського голови «Обдарованість», Вченої ради ХНУМ ім. І. П. Котляревського, активні учасники концерт. життя ун-ту.

Концертна діяльність М. Бондаренко характеризується високим професіоналізмом та розмаїттям: серед численних виступів – сольні концерти, програми з симф. оркестрами під орудою диригентів з Великої Британії (Т. Рейніш), США (Бінь Дун Ву), Боснії та Герцеговини (Е. Нуханович), Іспанії, Австрії (А. Лізаррага), України (Ш. Палтаджян, В. Трубін-Лєонов), Росії (Е. Дядюра) та ін., концерти камерно-інструмент. музики. Виступала у Києві (НМАУ ім. П. І. Чайковського, Нац. філармонія, НСКУ), Одесі (ОДМА ім. А. В. Нежданової), Харкові (ХНУМ ім. І. П. Котляревського, Обл. філармонія), Луганську, Полтаві (Обл. філармонія), Донецьку, Нюрнберзі (Німеччина) та Флоренції (Італія). Постійно працює над підвищенням свого проф. рівня: брала участь у майстер класах професорів зі США (В. Зупончич), Канади (Л. Снєжкова-Хассі), Німеччини (Г. Розенберг, М. Дорріє, Е. Хаазе), Швейцарії (К. Штайнеггер), Росії (Н. Штаркман, О. Кулікова); у 2010 стажувалась на каф. спеціального ф-но № 1 ОДМА ім. А. В. Нежданової; розширює та оновлює власний сольний та камер. репертуар. Учасниця міжнар. муз. фестивалів «Харківські асамблеї», «Харківська Бахіана», «Фінська весна», «Київ-Мюзик-Фест», «Французька весна», «Музичні прем'єри сезону» та ін.

Авторка наук. досліджень – статей, метод. рекомендацій, що пройшли апробацію на численних міжнар. наук.-практ. конференціях та знаходять застосування у роботі зі студентами.

Основні праці: Каденція Г. Бюлова до четвертого фортепіанного концерту Л. Бетховена у світлі основних тенденцій пізньоромантичної культури // *Музичне і театральне мистецтво України у дослідженнях молодих мистецтвознавців : Матеріали Всеукр. наук.-твор. конф. студентів та аспірантів, 16–17 берез. 2004 р. / відп. ред. Г. Я. Ботунова. Харків, 2004. С. 42–43*; Каденции Клары Шуман к Четвертому концерту для фортепиано с оркестром Л. Бетховена в фокусе композиторского и исполнительского смыслов // *Наук. вісн. нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2006. Вип. 60. С. 220–227*; Судьба каденции в романтическом фортепианном концерте (на примере произведений Ф. Мендельсона, И. Брамса) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків : ХДУМ ім. І. П. Котляревського, 2007. Вип. 19. С. 49–65*; Каденції до сонатних allegri В. А. Моцарта: питання типології та історичної перспективи // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2005. Вип. 15. С. 43–50*; Фактурные особенности фортепианных концертов Ф. Шопена как отражение романтических тенденций развития жанра // *Проблеми взаємодії*

мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. зб. наук. пр / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 47–56; Поэтика концертной каденции (генетические свойства и характерные признаки) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2009. Вип. 26. С. 82–93*; Отзвуки листовских жанровых традиций в каденции А. Рубинштейна к Четвертому фортепианному концерту Л. Бетховена // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2010. Вип. 30. С. 194–204*; Авторская каденция как неотъемлемая часть драматургической логики сонатной формы (фортепианные концерты Р. Шумана и Э. Грига) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2015. Вип. 42. С. 136–148*; Сонатне Allegro Четвертого фортепіанного концерту Л. Бетховена як «тема» виконавської каденції // *Вісн. Прикарпат. ун-ту. Мистецтвознавство. Івано-Франківськ, 2014. Вип. 28/29. Ч. 2. С. 30–35*; Своеобразие решения проблемы каденции в фортепианных концертах К. Сен-Санса // *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. дизайну та мистецтв. Харків, 2015. Вип. 1. С. 12–18*; Особенности прочтения партии солиста в условиях симфонизации жанра фортепианного концерта (на примере концертов Ф. Листа) : метод. рек. / Харьков. нац. ун-т искусств; авт.-сост. М. В. Бондаренко. Харьков, 2015. 27 с.

БОРИСЕ́НКО Марія Юріївна (19.11.1973, Гавана, Куба) – музикознавець, педагог. Канд. мистецтвознавства (2005). Доц. (2015). Переможець Міжнар. фестивалю молодих виконавців ім. М. Лисенка (секція-конкурс музикознавців, Київ, 1992). Стипендіат Фонду підтримки молодих дарувань ім. Є. Кушнарьова (Харків, 1998) та Вагнерівського фестивалю (Байройт, 2000). Переможець муз. вікторини австрій. журналу Osterreichische Musikzeitschrift (Відень, 2000). Чл. харків. відділень Шубертівського і Вагнерівського муз. товариств.

Закінч. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1993), потім ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1998, кл. проф. *Г. І. Ігнатченка*) та аспірантуру при ньому (2001). Захистила канд. дис., відкривши перше засідання Спеціалізов. вченої ради ХНУМ (тема – «Жанр транскрипції в системі індивідуального композиторського стилю», Х., 2005, 195 с.; наук. кер. – проф. *Г. І. Ігнатченко*).

Від 2001 – викл. каф. теорії музики, 2015 – за сумісництвом також каф. історії укр. та зарубіж. музики ХНУМ імені І. П. Котляревського.

Від 2005 – діючий кер. Студент. наук.-творчого т-ва ХНУМ, куратор Міжнар. наук.-творчої конф. студентів, аспірантів, докторантів «Мистецтво та шляхи його осмислення в дослідженнях молодих науковців» (щорічно в ній беруть участь понад 100 доповідачів з України та зарубіжжя), редактор збірника наук. тез за матеріалами конференції; очолює оргкомітет теоретичної Олімпіади в рамках Міжнар. фест. «Харківські асамблеї»; модератор (сумісно з канд. мистецтвознавства, доц. *Н. М. Беліченко*) Міжнар. Круглого столу «Ак-

туальні питання методології, методики і практики викладання дисциплін музично-теоретичного циклу», член оргкомітету Всеукр. конкурсу з теорії музики ім. *Т. С. Кравцова*.

Підготувала понад 20 випускників – музикознавців, композиторів та магістрів-виконавців різних муз. спеціальностей, у т. ч. іноземців.

Ведуча концерт. програм з творів вітчизн. та зарубіж. композиторів. Авторка наук. статей, навч.-метод. публікацій, рецензій та нарисів у всеукр. та міських періоди. виданнях (усього понад 65).

Основні праці: Гетерофонні принципи ранніх форм багатоголосся в усній та письмовій музичних традиціях : метод. посібник з курсу «Поліфонія» для студ. вищих навч. муз. закладів / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х. : С. А. М., 2015. 56 с.; Современные трансмиссии музыкального слуха в системе профильного образования: уроки истории // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. ХДУМ ім. І. П. Котляревського / ред.-упоряд. Л. В. Русакова. Вип. 30. Харків, 2010. С. 380–393*; Сольфеджіо на матеріалі творів композиторів Нововіденської школи : навч. програма спецкурсу для студ. виконав.-музикознав. ф-ту вищих навч. закладів культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації зі спец. 6.020205 «Музичне мистецтво» / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х. : «С. А. М.», 2015. 28 с.; Теоретичне музикознавство: рух у часі // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського; ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова. Х. : ХДУМ, 2007. С. 170–185*; Транскрипції і транспозиції. Метод компаративного розгляду // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Х., 2009. Вип. 27. С. 71–89*; Транскрипція як різновид композиторської інтерпретації: типологічні ознаки та дефініція // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Х., 2006. Вип. 17. С. 209–223*; Человек и его время: Нинель Либероль – музыковед и писательница-мемуарист // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. Вип. 43 / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. Х., 2015. С. 34–58*; Явище та поняття транскрипції в музиці. Історія і теорія питання // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. / [за ред. Даниленка В. Я.]. Х., 2010. С. 169–174. (Мистецтвознавство : № 7)*.

Літ.: Очеретовська Н. Л., Бабій О. П. Сьогодення теоретичного музикознавства: кафедра гармонії та поліфонії // *Зоряний час : Нариси до 95-річчя утворення ХНУМ імені І. П. Котляревського / ред.-упоряд. Г. І. Ганзбург. Х. : Вид-во ТОВ «С. А. М.», 2012. С. 149–173.*

БОРОВИ́К Микола Костянтинович (26.10.1924, с. Володарське Донец. обл.) – музикознавець. Чл. НСКУ (1972), НСЖУ (1981). Канд. мистецтвознавства (1963). Учасник II Світової війни; має бойові нагороди. Закінч. іст.-теорет. ф-т Харків. консерваторії (1956; кл. *М. Д. Тіца*). У 1959 закінчив аспірантуру при ІМФЕ ім. М. Т. Рильського.

У 1949–51 – у складі симф. оркестру Донец. філармонії; 1952–53 – кер. оркестру нар. інструментів Харків. дит. труд. колонії УВС; 1955–56 – викл. теорет. дисциплін у ДМШ в Харкові; 1956 – відп. ред. муз. передач Харків. студії телебачення; у 1959–65, по закінченні аспірантури, – молодш. наук. співробітник, у 1965–74 – ст. наук. співробтник

ІМФЕ; у 1976–81 – голов. редактор вид-ва «Музична Україна»; у 1974–76, 1991–96 – доц., 1981–91 – зав. каф. теорії та історії музики Київ. пед. ін-ту (нині Нац. пед. ун-т).

Основні праці: А. Я. Штогаренко: нариси про життя і творчість. Київ : Держ. вид-во образотв. мистецтва і муз. літ., 1961. 67 с.; Музичні форми і жанри. Київ : Вид-во АН УРСР, 1962. 61 с.; Український камерно-інструментальний ансамбль. Київ : Муз. Україна, 1968. 101 с.; Квартет імені М. В. Лисенка. Київ : Муз. Україна, 1980. 96 с.

Літ.: Лісецький С. Небезпечна була то тема повертати Україні Артема Веделя (про М. Боровика) / С. Лісецький // *Веч. Київ. 2000, 21 листоп.*; Лісецький С. Півстоліття у музичному мистецтві / С. Лісецький // *Освіта. 2001, 14–21 листоп.*

Н. Л. Очеретовська

БУЄ́ВСЬКИЙ Борис Миколайович (07.06.1935, Кривий Ріг) – композитор. Чл. НСКУ (1961). Закінч. Харків. консерваторію (1959, кл. композиції *Д. Л. Клебанова*). У 1959–1961 – викл. Донец. муз. уч-ща. Від 1961 – на творчій роботі. З початку 1990-х – в Голландії. Від 1997 живе у Бельгії.

Автор численних творів, зокрема, десяти симфоній, своєрідність яких зумовлена новою для укр. музики образністю: урбаністичною (Друга і Шоста симфонії), гротескно-фарсовою (Четверта і Дев'ята симфонії). Застосовує муз. мову XX ст., прийоми полі стилістики, колажу тощо.

Тв.: **балети** – «Пісня синього моря» (1965), «Устим Кармелюк» (1980); **для симф. орк.** – «Українська сюїта» (1959), увертюри (1961, 1981); 10 симфоній (1965–1988), 3 концерти для струн. інструментів з орк. (1980), Балетна сюїта (1968); **цикли романсів** на вір. В. Шекспіра, Р. Бернса, П. Верлена, М. Вігрrunовського, **пісні** (понад 100), **хори; музика до худ., теле- і хроні. фільмів, театр. вистав**.

Літ.: Зінькевич О. Динаміка обновлення / О. Зінькевич. К., 1986; Зінькевич О. Бунтівна муза Бориса Буєвського / О. Зінькевич // *Світовид. 1992. № 4*; Кузик В. «Мода» повертає на класику / В. Кузик // *Культура і життя. 1993. 8 трав*.

В

ВАСИ́ЛЬЄВ Михайло Сергійович (1936, с. Пересічне, Дергачів. р-ну Харків. обл.) – концерт. виконавець (домра), викладач. Лауреат, володар Золотої медалі VII Всесвіт. фестивалю молоді і студентів у Відні (1959).

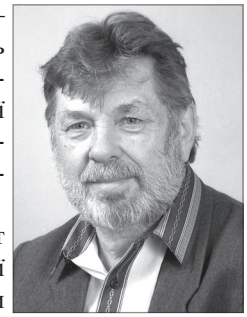

Закінч. оркестр. ф-т Харків. консерваторії (1955–1960, кл. домри *В. Міхєліса*). У 1953–1963 працював артистом оркестру і ансамблю нар. інструментів Харків. обл. філармонії. У 1963–2005 викладав в Дніпропетр. муз. уч-щі ім. М. Глінки.

М. Васильєв тісно співпрацював з Дніпропетров. Спілкою композиторів. Редактор та перший виконавець Сонати для домри В. Скуратовського, також – перший виконавець багатьох творів укр. композиторів, написаних для чотирьохструнної домри, у т. ч. концертів для домри з симф. оркестром Н. Шульмана і *В. Сапелкіна*.

Літ.: Васильев М. С. Справочник домриста / А. И. Пересада // *Краснодар,*

Краснодар. изд.-полигр. произв. предприятие,1993. 397 с. С. 48.

Н. Є. Костенко

ВАСЮ́ТА Олег Павлович (11.03.1949, с. Новоолександрівка Лозівського р-ну Харків. обл.) – хор. диригент, викладач, громад.-культур. діяч. Канд. мистецтвознавства (1998), доц. (2007). Засл. працівник культури України (1993), засл. діяч мистецтв України (2000). Чл. НВМС (1990), НСКУ (1997), Нац. Всеукр. Спілки кобзарів (1999), НСТДУ (2003).

Закінч. ХССМШ-і (1961–1967, спец. «хорове диригування», кл. О. М. Коломієць), ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1967–1972, спец. «хорове диригування», кл. Е. М. Гритчиної); у 1994–1997 – аспірант Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв, канд. дис.: «Музичне життя Чернігівщини XVIII–XIX століть (Загальні закономірності та регіональні особливості)», Київський держ. ун-т культури і мистецтв, 1998.

У 1969–1972 – концертмейстер і хормейстер засл. нар. хор. капели України ПК «Металіст» (Харків), у 1972–73 – кер. хору Запорізького пед. ін-ту, 1973–75 – кер. хору хлопчиків ПК хіміків (Чернігів), 1973–74 – кер. ансамблю бандуристів «Десна» Черніг. обл. філармонії, 1974–76 – викл. Чернігів. муз. уч-ща ім. Л. Ревуцького та Чернігів. пед. ін-ту ім. Т. Шевченка, 1976–1986 – худож. кер. та директор Чернігів. обл. філармонії, 1976–1987 – директор Чернігів. муз. уч-ща ім. Л. М. Ревуцького, 1987–90 – інструктор сектору науки і культури Чернігів. обкому КПУ, 1990–2003 – начальник Чернігів. обл. управління культури, у 2003–2014 – очолював Управління культури і туризму Чернігів. міськради. У 1990–2014 – доц. каф. суспільних дисциплін Чернігів. ін-ту післядипломної пед. освіти ім. К. Д. Ушинського.

Реж.-постановник концерт. програми «Шляхами століть» (до 900-річчя утворення Новгород-Сіверського князівства), звітів майстрів мистецтв худож. колективів Чернігівщини у Нац. палаці мистецтв «Україна» (Київ, 1990, 2000).

Автор понад 100 наук. статей, рецензій, монографій, посібників, присвяч. історії муз. життя Чернігівщини.

Основні праці: Національно-культурний рух у Чернігові у другій половині XIX – початку XX ст. // *Інформаційний бюлетень комітету науки і культури для зв'язків з українцями за кордоном при Академії наук України. Київ, 1992. № 2. С. 77*; Набори співаків з Чернігово-Сіверщини до Придворної співацької капели у XVIII – першій половині XIX ст. // *Сіверян. літопис. 1995. № 3. С. 63–72*; До питання музичної освіти на Чернігівщині // *Педагогічні пошуки в галузі мистецької освіти в Україні на межі третього тисячоліття: традиції, сучасність, перспективи : зб. наук.-практ. публ. Луганськ, 2001. С. 7–10*; Кобзарське мистецтво Чернігівщини в окремих працях Пантелеймона Куліша, Миколи Лисенка, Олександра Малинки та Василя Ємця : наук. посіб. Чернігів. 2002. 31 с.; Співаки Чернігівщини : довідник / ред. П. В. Грищенко. Чернігів, 2006. 102 с.; Духовна місія хору : [До 10-річчя Чернігів. камер. хору ім. Д. С. Бортнянського] // *Урядовий кур'єр. 2006. 29 груд. С. 8., ін.*

Літ.: Кулібаба Д. Васюта Олег Павлович / Д. Кулібаба // *Відомі діячі культури, науки, політики Чернігівщини. Чернігів.*

1998. С. 35; Начальник, який грає на фортепіано : [Бесіду записав С. Дзюба] // *Чернігівські відомості. 1993. 20 серп. С. 5.*

С. М. Прокопов

ВАХРАНЬО́В Юлій Федорович (20.07.1932, смт Моніно Щьолківського р-ну Москов. обл. РФ) – піаніст, викладач. Канд. мистецтвознавства (1971). Проф. (1993). Закінч. філол. ф-т ХДУ (нині ХНУ ім. В. Н. Каразіна) у 1954 та ХДК (1953–1958, кл. проф. *В. Б. Шапіро*), аспірантуру при Київ. консерваторії (1969) за спец. «Історія і теорія піанізму»; дис. «Фортепианные пьесы и циклы фортепианных пьес в творчестве украинских композиторов» (Київ, 1971, 286 с., наук. кер. – А. Д. Алексеєв).

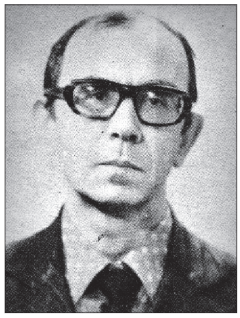

У 1958–1971 працював у Донецьк. муз. уч-щі. Від 1971 – ст. викл., 1974 – на посаді доц., 1977 – доц. каф. спеціального ф-но ХДІМ. Очолював каф. спеціального ф-но № 2 (1977–1987). Від 1979 – на посаді проф., у 1993–1998 – проф.; у 1988 виконував обов'язки декана. Роботу на кафедрі суміщав із викладанням у ХССМШ-і. Був інтелектуальним і глибоко освіченим педагогом. Серед його учнів – М. Грінченко-Чернявська (завершувала навчання у *М. Єщенко*), переможниця Респ. смотру-конкурсу, М. Сомов, дипломант Міжнар. конкурсу ім. Жозе Віанни да Мотти у Ліссабоні; М. Рудь, концертний виконавець, лауреат міжнар. конкурсів (випускник Ю. Вахраньова у Донецьк. муз. уч-щі); викладачі ХНУМ – лауреат міжнар. конкурсу у рамках *«Харківських асамблей»* (2016) А. Тарабанов, О. Григор'єва; ХССМШ-і – Н. Шуаєва; різних учбових закладів України та зарубіжжя – Т. Жабіна (завершувала навчання у *С. Ю. Юшкевича*) та ін. Ю. Вахраньов плідно поєднував пед. та наук. діяльність – він є автором ряду статей у збірниках і журн., монограф. дослідження з питань виконав. мистецтва, укладачем і редактором видання творів укр. композиторів («Украинская советская фортепианная музика», Київ, вид-во «Муз. Україна», 1974–1986). Від 1998 по теперішній час проф. Ю. Ф. Вахраньов живе у Німеччині.

Основні праці: Фортепіанні етюди В. Косенка. Київ : Муз. Україна, 1970. 59 с.; Камерное фортепианное творчество украинских композиторов // *Музыкальная культура Украинской ССР : сб. ст. / сост. Е. Алексеенко, И. Ляшенко; отв. ред. И. Ляшенко. М. : Музыка, 1979. С. 368–379. (Музыкальная культура народов СССР)*; К проблеме поэтики исполнительского искусства / Харьков. ин-т искусств им. И. П. Котляревского. Харьков : [б. и.], 1989. 446 с.; Исполнение музыки: (Поэтика). Харьков, 1994. 336 с.; Этюды ор. 10 Ф. Шопена : (Справочник) / Ю. Ф. Вахранев, Г. Д. Сладковская. Харьков, 1996. 153 с.; Украинская советская фортепианная музыка [Ноты] : хрестоматия. В 5 т. Т. 1. Ч. 1 / Сост., ред., предисл. и примеч. Ю. Ф. Вахранева. Киев : Муз. Украина, 1974; Украинская советская фортепианнная музыка : хрестоматия. В 5 т. Т. 1. Ч. 2 / ред.-сост. Ю. Вахранев. Киев : Муз. Україна, 1975. 103 с.; Украинская советская фортепианная музыка : хрестоматия: В 5 т. Т. 2. Ч. 1 / Сост., ред., предисл. и примеч. Ю. Ф. Вахранева. Киев : Муз. Украина, 1979; Украинская советская фортепианная музыка : Хрестоматия. В 5 т. Т. 2. Ч. 2 / Сост., ред., предисл. и примеч. Ю. Ф. Вахранева. Киев : Муз. Украина, 1981. 127 с.; Украинская советская фортепианная музыка : Хрестоматия. В 5 т. Т. 2. Ч. 3 / Сост., музык. ред., авт. предисл.

Ю. Вахранева. Киев : Муз. Украина. 1986. 112 с.

ВЕЛИ́ЧКО (Стецю́н) Лідія Андріївна (14.04.1951, Харків) – співачка (колоратурне сопрано), педагог. Засл. артистка України (1996). Чл. Харків. Спілки муз. діячів (2012). Лауреат ІІ премії нац. конкурсу камер. музикантів-виконавців (Київ). Нагородж. почесними грамотами, має подяки М-ва культури і мистецтв України, Центр. комітету профспілок працівників культури України, Харків. облдержадміністрації та міськ. голови. Дружина М. Г. Стецюна – композитора, засл. діяча мистецтв України, мати Марії Стецюн – солістки харків. філармонії.

Л. Величко закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1978, кл. сольного співу *М. М. Долідзе*). Від 1998 – ст. викладач, 2002 – доц. каф. сольного співу та каф. нар. інструментів України ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського. Також у 2001–2007 – доц. каф. хорознавства та хор. диригування ХДАК. Солістка-вокалістка Харків. обл. філармонії.

Чл. журі багатьох вок. конкурсів в Харкові. Вела активну гастрольну діяльність, співала на кращих сценах України, Росії, Швеції, Іспанії, Німеччини, Польщі. В її репертуарі – твори Дж. Перголезі, А. Вівальді, О. Скарлатті, Дж. Каччіні, Дж. Россіні, В. Белліні, Г. Доніцетті, Дж. Верді, укр., рос. композиторів-класиків та сучасних авторів. За більш ніж 35 років творчої діяльності підготувала ряд високохудожніх програм, серед яких: «Возвышенное и земное» (Моцарт, Вівальді), «Солов'їний романс», «Грёзы любви», вокально-органна програма «Ave Maria» (від 1986 донині звучить з незмінним успіхом). Підготувала випускників та студентів – переможців виконав. конкурсів і фестивалів, серед них – С. Захарець, В. Погребна-Лялікова, К. Соболєва, Ван Цзо, Л. Авдимирець, О. Юріна, А. Гузь, А. Дорошенко, Н. Шарко, І. Градюшко, І. Пасісніченко.

Літ.: Ігнатченко Г. И вечная женственность… / Г. Ігнатченко // *Красное знамя. 1987. 19 серп.*; Родіонов П. И проступает лик мадонны… / П. Родіонов // *Вечерний Харьков. 1991. 24 квіт.*; Чепалов А. «Мы живем для того, чтобы совершенствоваться» / А. Чепалов. // *Время. 1991. 8 жовт.*; Джерелянський П. «Славься, музика!» / П. Джерелянський // *Панорама. 1997. 27 верес.*; Афіша «ВХ» : Певица европейского уровня // *Вечерний Харьков. 2001. 17 лют.*; Колоней Д. Лідія Величко / Д. Колоней // *Что, где, когда? [журн.]. трав. 2003*; Ясинський В. «Ave Maria» в отмороженном городе / В. Ясинський // *Панорама. 1998. 13 трав*.

ВЕРЕ́СТНИКОВ Владислав Аркадійович (4.01.1947, Харков) – оперний співак (баритон). Засл. артист РРФСР (3.03.1988). Нар. артист Росії (1.12.1994). Нагородж. орденом Дружби (22.03.2001), медаллю «В пам'ять 850-річчя Москви» (2001), ювілей. знаком «225 років Великого т-ру Росії». Лауреат VII Міжнар. конкурсу вокалістів ім. М. Глинки (1975, Тбілісі), премії Фонду І. Архипової (2006).

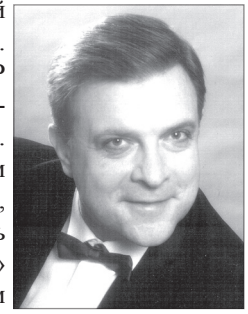

Закінч. Харків. ін-т радіоелектроніки (1969) та вок. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1976, кл.

сольного співу *Т. Я. Веске* і концертно-камер. співу *І. М. Полян*).

Під час навчання на 4 курсі був запрошений в оперну трупу Харків. т-ру опери та балету (1975–77). 1977 – прийнятий в стажер. групу Великого т-ру (Москва), 1978 переведений в осн. трупу, де його наставниками були П. М. Норцов та П. Р. Лісициан.

За роки роботи у Великому т-рі виконав понад 30 партій в операх рос. і зарубіж. композиторів. Неодноразово гастролював в США, Японії, Італії, Франції, Данії, Голландії, Німеччині, Греції, Туреччині, на Кіпрі.

2005 запрошений як викл. сольного співу на вок. каф. Москов. держ. ін-ту музики ім. А. Шнітке. 2006 – як викл. у Центр оперного співу Г. Вишневської.

Учасник численних оперних фестивалів в містах Новосибірськ, Ярославль, Казань («Шаляпінський фестиваль»), Саратов («Собіновський фестиваль»), Нижній Новгород, Астрахань, Самара. 1998 – голова журі Молодіж. конкурсу вокалістів ім. Л. В. Собінова (Ярославль).

Оперні партії: Ренато – «Бал-маскарад», Жермон – «Травіата», Ді Поза – «Дон Карлос», Ді Луна – «Трубадур», Дон Карлос – «Сила долі», Амонасро – «Аїда» Дж. Верді; Скарпіа – «Тоска», Рудольф, Марсель – «Богема» Дж. Пуччіні; Фігаро – «Севільський цирульник» Дж. Россіні, «Весілля Фігаро» В. Моцарта; Альфіо – «Сільська честь» П. Масканьї; Гульєльмо – «Так роблять усі жінки» В. Моцарта; Голова – «Ніч перед різдвом», Грязной – «Царева наречена», Іван Королевич – «Кощій Безсмертний» М. Римського-Корсакова; Герцог – «Скупий лицар» С. Рахманінова, Ацем – «Американці» Є. Фоміна, Невідомий – «Аскольдова могила» А. Верстовського, Ліонель – «Орлеанська діва», Онєгін – «Євгеній Онєгін» П. Чайковського, Ескамільо – «Кармен» Ж. Бізе, Петро Бородін – «Відроджений травень» В. Губаренка.

Літ.: Верестников Владислав Аркадьевич [Электрон. ресурс] // *Центр оперного пения Галины Вишневской. URL : http://opera-centre.ru/people/verestnikov-vladislav/*; Песня любви. История [Электрон. ресурс] // *LiveInternet.ru. 22 окт. 2012. URL: http://www.liveinternet.ru/journalshowcomments.php?jpostid=244579889&journalid=1427055&go=next&categ=0.*

ВЄ́РКІНА Тетяна Борисівна (18.09.1946, Харків) – піаністка, камерна співачка, педагог, муз.-громадський діяч. Канд. мистецтвознавства (2008; дис. «Актуальне інтонування як виконавська проблема», ОДМА ім. А. В. Нежданової). Проф. (1997). Нар. артистка України (2004). Засл. діяч мистецтв України (1995). Почесний громадянин м. Харкова (2012). Чл. Всеукр. муз. спілки (1994). Співзасновник та чл. правління Харків. обл. фонду підтримки молодих обдарувань(1995). Президент Харків. Ротарі-клубу (1996–97). Депутат Харків. міськради, голова постійної комісії з гуманітар. питань (2006–2010). Лауреат муніцип. премії ім. *І. І. Слатіна* (2001). Володар премії «Народне визнання» у номінації «За досягнення в галузі музики» (2004). Ін. нагороди: Орден «За заслуги» ІІІ ступеня (2011); срібна медаль Нац. акад. мистецтв України (2013); Почес. відзнака «Слобожанська слава» (2001); відзнака міськ. голови «За старанність» (2003); Почесні грамоти М-ва культури і туризму України (2007, 2011); подяки М-ва культури України, посоль-

ства України в Швейцарії, ректора консерваторії м. Нюрнберга за високі показники у пед. роботі.

Народилась в сім'ї видатного фізика, академіка АН УРСР, засновника ФТІНТ АН України Б. І. Вєркіна. Закінч. зі срібною медаллю ХССМШ-і (1964, кл. *Н. Ю. Гольдінгер*) та фортепіан. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1964–1969, кл. проф. *В. Д. Захарченка*). Стажувалась у Москов. держ. консерваторії (1971, кл. нар. арт. Росії, проф. С. Г. Нейгауза; у 1973–1976 – асистент-стажист МДК ім. П. І. Чайковського (кл. нар. арт. Росії, проф. Є. В. Малініна).

Творча та проф. діяльність Т. Вєркіної пов'язана з її рідним містом та Alma mater. Від 1969 працювала у ХДІМ як викл. кафедр загального ф-но та камер. ансамблю, від 1972 дотепер працює на каф. спеціального ф-но (від 1978 – доц., 1997 – проф., від 2004 – зав. каф. спеціального ф-но). Від 2003 – ректор ХДІМ ім. І. П. Котляревського.

Завдяки самовідданій праці Т. Вєркіної на посаді ректора, її наполегливим зусиллям, заслуги кількох поколінь викладачів і випускників у розвитку і популяризації класичної муз. спадщини отримали гідне визнання – ВНЗ здобув статус ун-ту (2004) і IV рівень держ. акредитації; був нагородж. срібною медаллю Акад. мистецтв України та Почес. грамотою Кабміну України (2007); 17.01.2011 наказом Президента України йому надано статус національного. Враховуючи високий авторитет Т. Вєркіної як керівника, її було обрано Головою Ради ректорів ВНЗ культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації (листоп. 2011). Під кер. Т. Вєркіної ун-т дістав «друге народження»: були відремонтовані значні площі, відновили діяльність великий і малий концертні зали, значно активізувалися всі напрямки діяльності установи, зросла популярність ун ту серед молоді, його просвіт. та громад. роль. Сьогодні важливим завданням ректор вважає інтеграцію ВНЗ в європ. та світовий простір, приділяючи багато часу представленню його діяльності на міжнар. рівні. За останні роки творчі і наук. контакти із зарубіж. муз.-театр. ун-тами і академіями значно розширилися, в їх коло увійшли ВНЗ Цинциннаті (США), Нюрнберга (Німеччина), Неаполя та Венеції (Італія), Москви, С.-Петербургу (Росія), Женеви (Швейцарія), Гельсінкі (Фінляндія) та ін.; були складені угоди про творчу співпрацю з європ. сусідами (2011) – Муз. акад. ім. К. Шимановського (Катовіце, Польща), Муз. уч-щем ім. Е. Бені (Будапешт, Угорщина).

Суттєвою частиною діяльності Т. Вєркіної є робота у пропаганд.-просвітн. напрямку. Вона – засновниця та худож. кер. Міжнар. муз. фестивалю (1991; від 1992 існує під назвою «Харківські асамблеї»), Міжнар. конкурсу юних піаністів ім. П. Луценка, Міжнар. студ. конкурсу піаністів та вокалістів ім. Р. Шумана, що проводилися під егідою «Харківських асамблей»; голова та чл. журі міжнар. і регіон. конкурсів в Україні, Німеччині, Швеції. Від 1988 – учасник та кер. майстер-класів (Україна, Німеччина,). Кер., учасник майстер–класів в Україні (Харків, Алушта, Луганськ, Чернігів), Німеччині (Нюрнберг), Швейцарії (Тун), Франції (Дюнкерк), США (Рован-університет, штат Нью-Джерсі), Великій Британії (Лондон, Триніті-коледж).

В рамках «Харків. асамблей» харків'яни гостинно приймають виконавців світового рівня, таких як Г. Отто

(Німеччина), М. Белл, Г. Скотт (Велика Британія), Д. Бател, А. Галло, Ф. Аттесті (Італія), Л. Стратулат (Іспанія), А. Затін та В. Васильєва (Мексика), Н. Штаркман, М. Плетньов, Т. Грінденко, П. Єгоров, Л. Кузнєцова, І. Котляревський (Росія) та ін. Т. Вєркіна традиційно бере участь у концерт. програмах фестивалю як солістка і ансамбліста; вона неодноразово виступала в симф. концертах під орудою нар. артиста України *А. Калабухіна*, засл. діячів мистецтв України і Росії *С. Кочаряна, Б. Міхєєва*, С. Скрипки, *О. Алексеєва*, зарубіж. диригентів К. Гейфорда (Велика Британія), Б. Ремпе (Німеччина); концертувала у ансамблі із нар. артистами України і Росії І. Шаповаловим, Н. Штаркманом, І. Гавришем, засл. артистами України і Росії О. Соболевою, А. Севідовим, ін. музикантами СНД, Франції, Німеччини, Швейцарії. В її виконанні звучала музика Д. Бортнянського, М. Глінки, Й. Баха, Й. Гайдна, Л. Бетховена, Ф. Мендельсона, Ф. Шуберта, сучасних укр. композиторів.

Ще від років навчання Т. Вєркіна активно концертує як піаністка та камерна співачка. Зіграла велику кількість сольних, камер. програм у складі ансамблів, концертів з оркестром; виступала у філармоніях та центр. концерт. залах різних міст України (зокрема, Київ. нац. філармонії та Буд. композиторів), Росії (Малому та Рахманінов. залах Москов. консерваторії, Буд. композиторів у Москві), Білорусії, Грузії, Вірменії, Німеччини, Франції, Швейцарії, США. Протягом багатьох років пропагує сучасну укр. музику, зокрема, твори харків. композиторів. Перша виконавиця низки фортепіан. і вок. творів В. Бібіка, О. Ґуґеля, О. Грінберґа, В. Дроб'язгіної, В. Золотухіна, В. Іванова, М. Кармінського, В. Птушкіна, О. Щетинського; має фондові записи на Укр. радіо.

Значним виявляється внесок Т. Вєркіної у формування сучасної піаністичної школи. Індивідуальний підхід до кожного з учнів, прагнення максимально розкрити їх творчу особистість, постійне оновлення репертуару, в якому значне місце посідає доробок сучасних укр. композиторів – відмінні риси її пед. стилю. За часи роботи в ХНУМ її клас закінч. більш 80 студентів. Багато з них – лауреати і дипломанти всеукр. і міжнар. конкурсів (Німеччина, США, Швеція, Данія, Італія, Чехія, Іспанія), які виступають із сольними програмами і у різноманітних концертах в Україні та за кордоном. Серед них − В. Хмелевський, Р. Одинцов, *Д. Назаренко*, О. Монах, Г. Маміна, І. Ірха, Є. Костючєк, О. Першина, К. Тимофєєва (Тищенко), *Г. Сагалова, М. Бондаренко, О. Копелюк*, *М. Сердюк*, В. Смолянінов, А. Місік, І. Седюк, М. Шадько, О. Волик. Концептуальність інтерпретації творів, чітка розробка їх виконав. драматургії, адекватне втілення всіх ознак того чи іншого стилю притаманні виступам її учнів. Випускники її класу працюють в ХНУМ, ХССМШ-і, ХМУ, ін. навч. закладах України, Росії, Латвії, Німеччини, США, Швеції, Ізраїлю, Голландії.

Т. Вєркіна – автор низки робіт наук.-практич. спрямування, які присвячені проблемам фортепіан. виконавства.

Основні праці: Актуальне інтонування як виконавська проблема : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 – «Муз. мистецтво» / Вєркіна Тетяна Борисівна; Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського; [захист в Одес.

держ. муз. акад. ім. А. В. Нежданової]. Київ, 2008. 20 с.; Ахматовская поэзия в музыке В. Бибика (вокальный цикл «Заветнейшее») // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2008. Вип. 22. С. 152–158*; Fantasia quasi una vita // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2008. Вип. 21. С. 5–16*; Исполнительский анализ сонаты Л. ван Бетховена ор. 27 № 1 / Харьков. гос. ун-т искусств им. И. П. Котляревского. Харків, 2008. 44 с.; О поэтике исполнительского искусства: звуковой мир фортепианной музыки Валентина Бибика // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2004. Вип. 13. С. 175–183*; Воспоминания об отце // *Борис Веркин, каким мы его помним. Київ : Наук. думка. 2007. С. 76–87*; Фестиваль «Харьковские ассамблеи» как актуальный художественный проект // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв. Харків, 2009. Вип. 24. С. 5–13*; Окно в музыкальную Европу // *Губерния. 2011. окт. С. 38*; О Марианне Давидовне Копице // *Наук. вісн. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2013. Вип. 105. С. 68–71*; Креативний слух як основа професійної діяльності піаніста // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 35. С. 7–19*; Шанс стать тем, к кому обращался гений… (к проблеме исполнительского интонирования) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2015. Вип. 44. С. 5–22*.

Бесіди та інтерв'ю: Ни дня без Моцарта / записал А. Чепалов // *Время. 1991. 19 окт*.; Музика – свято, котре завжди з тобою / записала О. Дроздова // *Слобідський край. 1991. 12 листоп*.; «Харківські асамблеї». Великий бал / вела О. Дроздова // *Вечірній Харків. 1992. 29 верес*.; Сегодня к нам придет Шуберт... / записал А. Чепалов // *Время. 1993. 21 сент*.; От «вокзала мечты» на музыкальный Олимп / вел Александр Чепалов // *Время. 1994. 22 сент*.; Под музыку Мендельсона к острову радости / вела И. Усаненко // *Слобода. 1994. № 60*; «Не стремиться к формальному объединению, а совместно вырабатывать стратегическую линию развития» // *Панорама. 1999. № 10 (март)*; «Играю Бетховена...»: Т. Веркина о музыке, интеллигенции и о тех, кого любит... / вела И. Румянцева // *Время. 1999. 21 окт*.; Любите ли вы Брамса? / вел Александр Чепалов // *Харків'яни. 2001. 17–23 верес*.; Музыкант – профессия взрослых, хотя учатся ей с детства / брала А. Павлова // *Вечерний Харьков. 2001. 16 окт*.; Віват, Тетяно! / вів Анатолій Покроєв // *Слобідський край. 2003. 19 верес*.; Ассамблеи – классика жанра ; вела Т. Острогляд // *Слобода. 2004. 24 сент*.; С кем вы, мастера культуры // *Время. 2004. 31 мая*; Легко ли быть женщиной-ректором / вела Н. Чернецкая // *Что, где, когда? : [ежемес. информ. журн.]. 2004. № 6 (61), июн*.; Школа хорошого смаку / вів Юрій Хомайко // *Слобідський край. 2004. 24 верес*.; Отзвуки «Ассамблей» / вела Елена Андреева // *Событие. 2005. 13–16 окт. С. 18*; Татьяна Веркина: Сезон чудес, сезон открытий // *Слобода. 2005. 18 окт*.; Работать коллегиально / вел В. Рожков // *Слобода. 2006. 21 апр*.; Татьяна Веркина: Я верю в наш разум / запись и расшифровка Виктории Косенковой // *Слобода. 2006. 21 июл*.; Что имеем – не храним? / вела Мари-

на Морозова // *Вечерний. Харьков. 2006. 23 нояб.*; Татьяна Веркина: Изменить систему отношений между людьми / вел Денис Куклин // *Слобода. 2006. 5 дек.*; Учотирнадцяте на «Харківських асамблеях» / вів Вячеслав Северин // *Слобідський край. 2007. 27 верес.*; Подготовленные люди слушают иначе / Александр Клочко // *Вечерний Харьков. 2007. 2 окт.*; Класична харківська осінь / вела Тетяна Терещенкова // *Харьковские известия. 2007. 16 окт.*; «Харьковские ассамблеи»: свершения, идеи, проблемы / брал А. Чепалов // *Нова Демократія. 2007. 26 жовт.*; Татьяна Веркина: «Харьковские ассамблеи» хорошеют год от года / вел Александр Анничев // *Время. 2008. 1 окт.*; «Если погибнет культура, то следом за ней исчезнет и наука» / вел Александр Анничев // *Время. 2010. 17 сент.*; «Харьковские ассамблеи» приглашают : [пресс конф.] / провела Виктория Косенкова // *Харьковские известия. 2009. 24 сент.*; От первого лица / брала Ю. Николаевская // *Dominanta : часопис Харків. держ. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2010. січ. С. 2–3.*; Татьянин день : [фоторепортаж] // *Dominanta : часопис Харків. держ. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2010. січ. С. 1–3*; Театр так многолик, что способен исполнить любое, даже самое фантастическое желание / вел Александр Анничев // *Dominanta : часопис Харків. держ. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2010. бер. С. 1–2.*; ХГУИ им. И. П. Котляревского: итоги нынешнего учебного года и планы на будущее / вела Юлия Николаевская // *Dominanta : часопис Харків. держ. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2010. Вип. 7 (червень). С. 1–2*; Ценность, задачи и загадки национального статуса / вела Тамара Невская // *Харьковские известия. 2011. 14 мая*; Девиз нынешних ассамблей – «Играем вместе»! / вел Александр Анничев // *Время. 2012. 27 сент.*; О Татьяне и Татьянином дне / вела Юлия Николаевская, записала Катерина Лозенко // D*ominanta : часопис Харків. нац. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 1 (13). С. 2–3*; Татьяна Веркина: «Мы готовим выпускника, чтобы он стал свечой, освещающей культурное пространство вокруг него» / вела Татьяна Казакова // *Время. 2013. 24 мая.*; Вікно в Париж / записала Любов Бондарчук // *Культура і життя. 2013. 1 листоп.*; «Харьковские ассамблеи» – символ духовности и стабильности / вела Надежда Рубан // *Харьковские известия. 2013. 26 сент.*; Татьянин день Татьяны Веркиной / записала Татьяна Казакова // *Харьковские известия. 2014. 25 янв.*; Татьяна Веркина: Объединим людей музыкой Бетховена! / вели Татьяна Казакова, Александра Пономаренко // *Харьковские известия. 2014. 25 сент.*; Ассамблеи человечности / брали Татьяна Казакова, Ирина Нырка // *Харьковские известия. 2015. № 116. 26 сент.*; Что имеем – не храним? / брала Марина Морозова // *Вечерний Харьков. 2006. 13 нояб.*

Літ.: Тетяна Вєркіна: мистецтвом змінювати світ : зб. наук.-метод. матеріалів / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; заг. ред. та упоряд. Л. І. Шубіна. Харків : Фактор, 2016. 432 с.; Молодые таланты харьковской фортепианной школы : [о концерте студентов Харьков. гос. ун-та искусств им. И. П. Котляревского О. Копелюка и В. Смолянинова (класс Т. Веркиной)] / Александр Анничев // *Время. 2010. 14 апр.*; Татьяна Веркина: allegro, fortissimo, ripieno! / Александр Анничев // *Время. 2011. 20 сент.*; Vivat, Alma Mater / Светлана Анфилова // *Музика. 2008. № 3. С. 19–21*; Фортепианные ассамблеи : [о концерте класса Татьяны Веркиной] / Светлана Анфилова // *Dominanta : часопис Харків. нац. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 1 (13). С. 6–7*; Музыкант – ректор

университета / Г. И. Ганзбург // *История музыкального образования: новые исследования : материалы совета по проблемам истории муз. образования / Курск. гос. ун-т ; Перм, гос. гуманит. пед. ун-т. Курск ; Пермь, 2014. С. 152–158*; Вєркіна Тетяна Борисівна / Г. Ганзбург // *Українська музична енциклопедія / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2006. С. 345*; О Татьяне Веркиной : [из книги серии «Биографии выдающихся музыкантов, 2012] / Григорий Ганзбург // *Dominanta : часопис Харків. нац. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вып. № 1 (13). С. 4–5*; Музыка как иммунитет от пошлости / Ирина Губаренко // *Объектив. 2002. 10 окт.*; Народження радості [XXI Міжнародний фестиваль «Харківські асамблеї»] / Ірина Драч // *Музика. 2015. № 1/2. С. 28–33*; Говоримо мовою музики : [Т. Б. Вєркіна – голова журі конкурсу української фортеп. музики ім. І. Карабиця] / Лариса Зіноватна // *Музика. 2012. № 3. С. 62–64*; Під сузір'ям Моцарта / І. Іванова, А. Мізітова // *Музика. 1992. № 1. С. 9–10*; Избрал народ : [о вручении премии «Народное признание; среди победителей – Т. Б. Веркина] // *Вечерний Харьков. 2004. 27 апр.*; Лидер перемен. Татьяна Веркина: «Я выборола наше право чувствовать себя человеком» / Т. Казакова // *Dominanta : часопис Харків. нац. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2014. Вип. 1 (30). С. 1–2*; Нескучный Бах, или Подвиг во имя искусства / Т. Казакова, Т. Ерохина // *Харьковские известия. 2015. 22 окт.*; Вєркіна Тетяна Борисівна / А. А. Мізітова, М. В. Бондаренко // *Енциклопедія Сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2005. Т. 4. С. 357*; На музыкальной волне – Харьков / А. Мизитова // *Музык. академия. 2008. № 4. С. 169–173*; «Слобожанская Слава»: Веркина Татьяна Борисовна / И. П. Мясникова // *Служение отечеству и долгу: очерки о жизни и деятельности ректоров харьков. вузов (1805–2004 годы). Харьков, 2004. С. 396*; Музыкант: профессия или призвание? (Листая страницы фестиваля «Харьковские ассамблеи») / Юлия Николаевская // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 35. С. 51–65*; Тональная палитра в творческой мастерской Татьяны Веркиной / Екатерина Подпоринова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 35. С. 29–50*; Звездный час Татьяны Веркиной / А. Павлова // *Вечерний Харьков. 2001. 9 окт.*; Моему учителю / О. Пупина // *Dominanta : часопис Харків. нац. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського / [ред. Ю. Ніколаєвська]. Харків, 2012. Вип. № 1 (13). С. 9*; Практика освоения нотного текста (из опыта обучения в классе специального фортепиано Т. Б. Веркиной) / О. Пупина // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 36. С. 20–34*; Деякі шляхи актуалізації музичної класики в сучасній культурі України / Г. Сагалова // *Українське музикознавство : наук.-метод. зб. / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського, Центр муз. україністики. Київ, 2015. Вип. 41. С. 369–381*; Тетяна Вєркіна: духовний камертон особистості / Лідія Шубіна // *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки: Мистецькі обрії – 2008 : Альманах : наук.-теорет. практика та публіцистики / Ін-т проблем сучас. мистецтва. Київ, 2008. Вип. 1 (10). С. 383–389*; «В ней что-то чудотворное горит...»: [пианистка Т. Веркина на «Харьковских ассамблеях», 2002] / Л. Саковская // *Панорама.*

2002. № 40 (жовт.) С. 14; Веркиной следует верить / В. Сенин // *Событие. 1994. 19 авг.*; Золотое сечение «Харьковских ассамблей» [интервью о музыке Бетховена и педагогическом стиле Т. Б. Веркиной] Л. В. Шаповалова; провел Александр Анничев // *Время. 2014. 28 окт.*; Музыкальные ландшафты Слобожанщини : [о концертах фестиваля; Т. Веркина исполняет цикл В. Птушкина (на сл. А. Ахматовой) / Людмила Шаповалова // *День. 2009. 16 окт.*; «Харьковские ассамблеи»: на пути к духовному возрождению / Татьяна Адамович // *Харьковские известия. 2010. 23 сент.*; Мир прекрасен, когда в нем есть такие женщины... : у народной артистки Украины Татьяны Веркиной – юбилей / Александр Анничев // *Время. 2006. 16 сент.*; Концерт класса. Классный концерт! : [концерт воспитанников проф. Т. Веркиной] / Светлана Анфилова // *Время. 2011. 14 окт.*; Бархатный сезон классической музыки : [пианистка Т. Веркина и муз. фест. «Харьковские ассамблеи»] / Г. Донина // *Панорама. 1995. № 32 (авг.)*; Достойна почетного звания : [пианистка Т. Веркина выдвинута на звание «Заслуженный артист Украины»] // *Панорама. 1993. № 43*; Татьяна Веркина: Объединим людей музыкой Бетховена! / Т. Казакова, А. Пономаренко // *Харьковские известия. 2014. 25 сент.*; Я верю в святую Татьяну... / Т. Казакова, Ю. Щербинин // *Харьковские известия. 2014. 28 янв.*; За Шубертом, за Шуманом, на крыльях «Ассамблей»... : [пианистка Т. Веркина] / Д. Коробов // *Событие. 1995. 13 мая.*; Кто все это придумал? : [Т. Веркина – организатор фест. «Харьковские ассамблеи»] / В. Корсунский // *Время. 1993. 28 сент.*

Г. В. Сагалова, М. С. Чернявська

ВЛА́СЕНКО Наталія Василівна (20.12.1948) – піаністка, викладач-методист ХССМШ-і. Має подяки за проф. підготовку учнів від мера м. Харкова (2010), від журі міжнар. конкурсів у м. Ворзелі, фестивалів «Харківські асамблеї», «В гостях у Айвазовського», проекту «Ефект Моцарта».

Закінч. Дніпропетров. муз. уч-ще ім. М. Глинки (навчалася у Г. М. Єрошкіна та Л. І. Євсеєвої), ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1975, з відзнакою, кл. проф. *Т. Б. Вєркіної*).

Від 1979 працює в ХССМШ-і на посаді викл. відділу спеціального ф-но, де виявила себе як методично грамотний досвідчений фахівець.

Підготувала понад 40 учнів, серед яких – 9 лауреатів і дипломантів міжнар. і нац. конкурсів: Марина Кисла (міжнар. телеконкурс «Лускунчик», Москва, міжнар. конкурси піаністів А. Затіна (Ужгород), Л. Княжкової (Канада), міжнар. конкурс піаністів в Ібиці (Іспанія) – перші місця; міжнар. конкурс піаністів В. Крайнєва – 3 місце, конкурс «Харківські асамблеї» – Гран-Прі; Маріам Дадашян – другі премії міжнар. конкурсів в Словакії та в Усть-над-Лабем (Чехія); Марина Семко – І премія міжнар. конкурсу «Мистецтво XXI сторіччя» (Ворзель), ІІ премія міжнар. конкурсу піаністів А. Затіна (Ужгород); Юрій Сухленко – ІІ місця міжнар. конкурсу-фестивалю «Акорди Хортиці» (Запоріжжя) та міжнар. конкурсу піаністів «Слобожанська фантазія» (Суми). Серед лауреатів конкурсу «Харківські асамблеї» – Світлана Смолянинова, Марина Семко, Юрій Сухленко, Маріам Дадашян, Петро Янчук, Алла Кушнирь, Юлія Чжен.

Учні Н. Власенко виступали з концертами в Україні (Київ, Львів, Сєвєродонецьк, Запоріжжя), за кордоном (Санок, Польща; Брюссель, Бельгія; Москва, Бєлгород, Росія; Йокогама, Японія); брали активну участь у муз.

фестивалях «Музика – наш спільний дім», «В гостях у Айвазовського», «Рахманінов та сучасна українська музика», «Харківські асамблеї», «Київські літні музичні вечори», «Musica mundi» (Бельгія). Вони грають з симф. оркестром Харків. філармонії, акад. симф. оркестром «Віртуози Слобожанщини», дістаючи схвальні відгуки у пресі.

Н. Власенко розробила власну програму вивчення етюдів для молодш. класів, має методичні публікації, проводить майстер-класи (Харків, Сєвєродонецьк), активна учасниця семінарів з підвищення кваліфікації при обл. метод. об'єднанні; 2012 взяла участь у міжнар. форумі піаністів «Бещади без кордонів» (Санок, Польща). Користується авторитетом серед колег, учнів та їх батьків.

ВОЙНОВ Аркадій Васильович (18.02.1945, м. Ленінськ-Кузнецький Кемеров. обл., РФ) – флейтист, педагог. Засл. артист України (28.09.2009). Доц. (2011), на посаді проф. Лауреат І премії Респ. конкурсу виконавців на дух. інструментах (Київ, 1976).

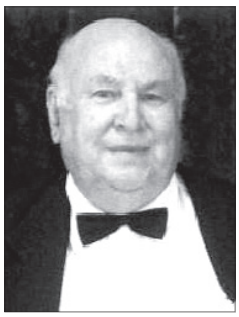

Народився в сім'ї шахтаря. Почав займатися музикою з 10 років в ДМШ м. Ленінськ-Кузнецький за кл. баяна, з 1958 – в дух. оркестрі м. Біла Калитва Ростов. обл. (куди переїхала родина), де пробував грати на різних інструментах. 1963 вступив до класу флейти Таганроз. муз. уч-ща, але був призваний на строкову військову службу. У 1964–1967 служив в орк. Штабу групи Радян. військ у Німеччині.

У 1967–1969 навчався у Саратов. муз. уч-щі, яке закінчив екстерном з відзнакою.

Від 1969 – в Саратов. консерваторії ім. Собінова (кл. флейти доц. А. М. Найди); 1972 слідом за своїм педагогом, якого запросили викладати в Москов. муз.-пед. ін-ті ім. Гнесіних, перевівся туди на заочне відділення (працював на той час солістом оркестру Саратов. т-ру опери та балету ім. Чернишевського).

1974 закінч. Москов. муз.-пед. ін-т (нині РАМ) ім. Гнесіних. 1977 за направленням М-ва культури України вступив до асистентури-стажування Москов. муз.-пед. ін-ту ім. Гнесіних, яку закінчив з відзнакою (1980).

У 1975–1980 працював солістом Дніпропетр. симф. оркестру на запрошення його диригента, нар. арт. України Г. К. Карапетяна. Від 1980 – соліст симф. оркестру Харків. обл. філармонії (за запрошенням диригента В. Г. Жорданії).

Паралельно з виконавською діяльністю завжди займався пед. роботою за сумісництвом: у Саратов. муз. уч-щі – верес. 1972 – квітень 1975; ДМШ № 3 м. Дніпропетровська – 1975–1980; ДМШ № 8 м. Харкова – 1980–1983; ХДІК (тепер ХДАК) – 1980–1984; ХССМШ-і – від 1984 дотепер; ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського – від 1983.

Від 2011, по отриманні вченого звання доц. – на постійній роботі в ХНУМ, на посаді проф. кл. флейти каф. оркестр. дух. інструментів та оперно-симф. диригування.

Виконавську та пед. діяльність поєднував з концертною (соліст оркестру, виступи з органом та ф-но), як в Україні, так і за її межами.

Дав близько 500 сольних концертів, продовжує концертувати. У складі симф. оркестру гастролював у Німеччині, Франції, Швейцарії, Іспанії

та ін., де йому доводилося грати з видатними диригентами.

Як педагог, виховав близько 30 лауреатів та дипломантів конкурсів різних рівнів. Багато його учнів працюють в оркестрах та пед. закладах України, Росії, Великої Британії, Німеччини та ін.

Основні праці: Гами як основа виконавської майстерності флейтиста в сучасних умовах // *Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство : матеріали міжвуз. наук.-метод. конф. проф.-викл. складу 22–23 грудня 1999 р. Харків : Вид-во ГЛАС, 1999. С. 166–171*; Некоторые вопросы развития исполнительского мастерства флейтиста // *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті / Зб. наук. праць вищих навч. закладів художж.-будівельн. профілю України та Росії [Харків. держ. акад. дизайну та мистецтв]. 1999. № 1. С. 40–47*.

Літ.: Войнов Аркадій Васильович // Лисенко І. М. Словник музикантів України / І. М. Лисенко. К. : Рада, 2005. С. 61.

ВО́ЛКОВ Олександр Ісаакович (10.11.1936 – 2006) – піаніст, педагог. Проф. Тель-Авівської акад. музики. Батько Ілана Волкова, відомого ізраїльського симф. диригента. Закінч. ХССМШ-і (1954) та ХДК (1954–1959; кл. проф. *А. Л. Лунца*). Закінч. аспірантуру при Москов. держ. консерваторії (1960–1964, заочно; кл. Я. Флієра).

Працювати розпочав за років навчання в Харків. консерваторії: від 1955 – концертмейстер хор. капели БК «Металіст», у 1958–1959 – ілюстратор у ХССМШ-і, у 1960–1962 – викл. ХМУ. Від 1962 працював на каф. спеціального ф-но ХДК (ХДІМ) асистентом, викл. (від 1963), ст. викл. (від 1967). Наприкінці 1960-х організував у ХДІМ гурток для бажаючих ознайомитися із сучасною авангардною музикою. У 1970–1971 – концертмейстер каф. духових і нар. інструментів. 09.03.1971 – звільнений у зв'язку з від'їздом за кордон (емігрував до Ізраїлю).

Працював у Тель-Авівській акад. музики (професор). У 1972 заснував інструментальне тріо «Ізраїль» (Israel piano trio) в складі: Олександр Волков (ф-но), Менахем Бройер (скрипка), Цві Харелл (віолончель), виступи якого здобули високі оцінки. Ансамбль співпрацював із британською телерадіокомпанією «BBC», здійснив повні записи тріо Й. Брамса, Ф. Мендельсона, Ф. Шуберта, Р. Шумана, виконував також музику ізраїльських композиторів XX ст. та ін.

ВОСТРЯКО́В Олександр Андрійович (10.01.1944, смт Каргопілля Курган. обл., Росія) – оперний співак (тенор), педагог. Нар. артист (1991). Засл. артист України (1981). Доц. (2001). Проф. (2008).

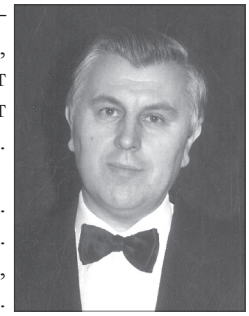

Закінч. дир.-хор. відділення Курськ. муз. уч-ща (1965, кл. Н. П. Спіряєвої). Навчався у Харків. ін-ті мистецтв ім. І. П. Котляревського на дир.-хор. (1965–1971, кл. О. А. Нагорного) та вок. (1971–1973, кл. проф. *Т. Я. Веске*) ф-тах. У 1973–1976 – асистент каф. сольного співу Харків. ін-ту мистецтв, одночасно – соліст Харків. т-ру опери та балету ім. М. Лисенка. У 1976–1983 – соліст Дніпропетров., від 1983 – Київ. т-рів опери та балету. На рахунку співака – понад 50 оперних партій. Від 1990 – викл. НМАУ ім. П. І. Чайковського. Гастролював на оперних сценах Росії, Німеччини, Франції, Данії, Іспанії, Швейцарії,

Польщі, Угорщини, Бельгії, Голландії та ін. Записується на радіо. Серед учнів – солістка Нац. опери України, нар. артистка України Л. Гревцова, соліст т-ру опери і балету м. Дніпро Е. Срібницький, ст. викл. каф. сольного співу Харків. нац. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського Ф. Можаєв, солістка Нац. опери України О. Біхунова, соліст Віден. опери М. Талаба, засл. артист України Ю. Данильчишин та ін.

Оперні партії: Радамес, Герцог, Альфред, Річард, Манріко, Дон Карлос, Макдуф («Аїда», «Ріголетто», «Травіата», «Бал-маскарад», «Трубадур», «Дон Карлос», «Макбет» Дж. Верді), Каварадоссі, Калаф («Тоска», «Турандот» Дж. Пуччіні), Герман («Пікова дама» П. Чайковського), Андрій («Мазепа» П. Чайковського), Сергій («Катерина Ізмайлова» Д. Шостаковича), Хозе («Кармен» Ж. Бізе), Каніо («Сільська честь» Р. Леонкавалло), де Гріє («Манон» Ж. Массне), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Г. Доніцетті), Самозванець, Андрій Хованський («Борис Годунов», «Хованщина», М. Мусоргського), Володимир Ігоревич («Князь Ігор» О. Даргомижського), Ликов («Царева наречена» М. Римського-Корсакова), Лоенгрін («Лоенгрін» Р. Вагнера) та ін.

Літ.: Антипенко Т. Мастер-классы Курского музыкального училища. Т. Антипенко // *Курская правда. № 31 от 24.02.1998*; Гнидь Б. П. Виконавські школи України / Б. П. Гнидь. К. : НМАУ, 2002.

Г

ГАЙДА́ Ігор Федорович (22.12.1939, Харків) – віолончеліст, викладач. Доц. (1993).

Закінчив ХССМШ-і (кл. Н. Г. Рудинської, І. М. Когана) і Харків. ін-т мистецтв (1964; кл. проф. *Г. Б. Авер'янова*). Від 1965 працює на каф. камерного ансамблю. 1989–1993 – декан оркестр. ф-ту, у 1993–2013 – зав. каф. камерного ансамблю.

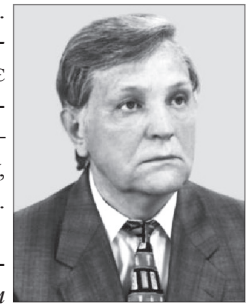

В 1970 суміс-но з *Г. Куперманом* (скрипка) та *В. Лозовою* (ф-но) заснував фортепіанне тріо «Classic». У 1998 *В. Лозовую* замінив *О. Петік*, у 2003 це місце зайняв піаніст та музикознавець І. Приходько. У творчому доробку Тріо – фондові записи на Харків. радіо і телебаченні, виступи в Малій залі Москов. консерваторії, в С.-Петербурзі, Києві та ін. містах України та СНД, неодноразові гастролі в Болгарії та Польщі.

У 1984–1987 І. Гайда з успіхом репрезентував вітчизняну пед. школу за кордоном, працюючи за контрактом М-ва культури СРСР та Держконцерту в Сірії (викл. консерваторії у м. Алеппо). Виконав. стиль І. Гайди – яскраво-романтичного забарвлення, з широкою кантиленою, музикантові притаманне тонке відчуття ансамблю. Перший виконавець творів *В. Бібіка, Л. Шукайло* та ін. харків. композиторів. Гастролював у Росії, Польщі, Болгарії, Сирії; має численні фонд. записи на Укр. радіо.

Підготував понад 400 фахівців зі спеціальностей «камерний ансамбль» та «віолончель». Серед його випускників – засл. діячі мистецтв України Н. Казимірова та *Є. Нікітська*; кандидати мистецтвознавства доц. Н. Інюточкіна, Г. Зуб, К. Підпоринова та ін. В класі І. Гайди навчались переможці багатьох міжнар. конкурсів – *В. Само-*

шко, А. Цигічко, Н. Кузіна, А. Напльокова, Н. Золотарьова та ін.

Основні праці: Друга велика соната для скрипки і фортепіано Р. Шумана у класі камерного ансамблю : метод. рекомендації. Х., 2013; Виконавські задачі в роботі над драматургією сонати № 2 для віолончелі та фортепіано Й. Брамса : метод. рекомендації. Х., 2014; Фелікс Мендельсон-Бартольді – соната Ре-мажор для віолончелі та фортепіано: аспекти виконавської інтерпретації : метод. рекомендації. Х., 2015**;** Виконавські задачі в досягненні художньої цінності в роботі над фортепіанним квартетом № 3 Й. Брамса : метод. рекомендації. Х., 2016.

Літ.: Шаповалова Л. В. Гайда Ігор Федорович / Л. В. Шаповалова // *Енциклопедія Сучасної України. К., Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=28188.*

ГАЙДЕ́НКО Анатолій Павлович (24.12.1937, смт Хорошево Харків. р-ну Харків. обл.) – композитор, виконавець, викладач. Засл. діяч мистецтв України (1993). Проф. (1995). Чл. НСКУ (1977), неодноразово обирався в її керівні органи. Чл. Спілки муз. діячів України (2007). Лауреат кількох національних та міжнародного конкурсу композиторів у Канаді (Торонто, 2000, І премія). Лауреат премій ім. Б. М. Лятошинського, ім. *І. І. Слатіна*, ім. О. Масельського. Кавалер ордена «За заслуги» ІІІ ступеня, нагородж. медаллю Укр. Фонду культури, Почесною грамотою Президії Верх. Ради України (1988). Голова журі Всеукр. конкурсу «Слобожанський вернісаж» (2010), конкурсу баяністів-акордеоністів «Акком-Світязь» м. Луцьк (2010) та ін.

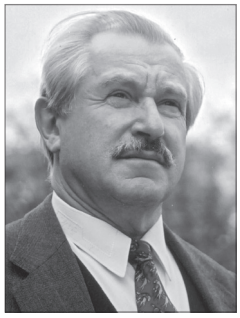

У 1955–1958 закінч. Харків. авіац. технікум та Вечірню муз. школу по кл. баяна М. В. Пономарьова, згодом – закінч. Харків. консерваторію (1963, кл. проф. *В. Я. Подгорного* і П. К. Потапова). Також у 1968–1974 закінч. іст.-теорет. (спец. «музикознавство», кл. *П. П. Калашника*) та композитор. (кл. *В. М. Золотухіна*) ф-ти ХДІМ ім. І. П. Котляревського.

У 1963–1973 працював за розподілом М-ва культури в Сум. муз. уч-щі викладачем (спец. кл. баяна, диригування, нар. інструменти, гармонія, фортепіанний ансамбль), був зав. відділом народних інструментів та заст. директора по учбовій частині.

В 1973–1977 – викладав у ХДІК (нині ХДАК) баян, диригування, оркестровку. Від 1977 – ст. викл., доц. (1991), проф. ХДІМ ім. І. П. Котляревського у спец. класах баяна, акордеона, оркестровки, читання партитур, інструментознавства.

Численні випускники А. Гайденка працюють у різних галузях культури України. Серед них – засл. діяч мистецтв, доц. *Ю. Алжнєв*, доц. Є. Іванов, кер. оркестру ансамблю Чорномор. флоту С. Колодяжний, кер. оркестру Буковин. ансамблю А. Жуков, кер. ансамблю «Ярмарок» В. Гейко та ін.

Працює в симф., камерно-інструментальному, хор., вок., пісенному жанрах. Вагома частина творів написана для оркестру укр. нар. інструментів, баяна, акордеона, домри, цимбалів, бандури, а також для скрипки, віолончелі, валторни. Більшість творів відома з публічних виконань на фестивалі «Київ-музик-фест», міжнар. та регіон. конкурсах, з радіопередач, публікацій. Хорові, інструментальні та вокальні твори використовуються в програмах студентів муз. навч. закладів.

А. Гайденко має численні записи власних творів в Фонді Радіокомпанії України, успішно співпрацює з відомими виконавцями та оркестрами. Серед них – оркестр нар. інструментів та капела ім. П. Майбороди телерадіокомпанії України (диригенти – С. Литвиненко, В. Варакута, Н. Пономарчук), Нац. оркестр нар. інструментів під кер. В. Гуцала, диригенти В. Гнєдаш, Р. Нігматуллін, Р. Кофман, Р. Терибаєв, *А. Калабухін, В. Жорданія*, М. Шпак, Б. Депо, *Ю. Янко*, І. Юзюк, І. Андрієвський, *Б. Міхєєв, Ю. Алжнєв*; хормейстери П. Муравський, *Ю. Кулик*, М. Кулик, *В. Палкін*, В. Скоромний, Л. Бухонська, В. Ірха, *А. Сиротенко*, Л. Красильникова, Т. Кумановська, Ю. Антків; видатні виконавці України Б. Которович, В. Безфамільнов, Г. Агратіна, М. Шуляк, *К. Шаша*, А. Семешко, С. Грінченко, В. Мурза, Б. Мирончук, Д. Султанов, О. Міщенко, Ж. Черказова, М. Севрюков (Бєларусь), В. Тюфяков (Росія), дуети баяністів І. Липницький–Л. Гура, *О. Міщенко–І. Снєдков*, В. Дорохін–В. Терехов, Уральське тріо – І. Шапельський, А. Хижняк, М. Худяков, Тираспольське тріо (кер. С. Гордзей).

Твори **(укладено автором): для симф. оркестру** – симф. поема «Монумент» (1976), Симфонія (1983), концерт «Карагоди» (1979), симфонія-сюїта «Рідні Джерела» (в 7 частинах, 2001), кантата для **хору, солістів та симф. оркестру** «Чотири дійства» (1974, ред. 1995), Концерт № 1 для цимбалів з орк. «Циганіада», Концерт № 2 «De visu» (в 3-х частинах (2007), концертна п'єса «Вербунк» (2000); **для камер. оркестру** – «Concerto grosso» (1991), «Concerto lamentoso» (1994); **для мішаного хору** – «Щедрий вечір» (1968), «Засівна» на сл. І. Дробного (1984), «Мій рідний край», сл. М. Сингаївського (1985), «Стражденна мати» (1993), «Україно, молюся за тебе» (1997), «Колядники» (2000), вір. В. Забаштанського, «Чотири сонети з чотирма епіграфами» (1994), сл. Д. Г. Брауна (США), «Богородице, Діво, радуйся» та «Достойно єсть» (1997) на канонічні тексти, «В ніч перед Водохрещем»(2001), сл. В. Женченка, «В церкви», «Не бойтесь говорить о Боге» (2002) та «Песнь о Вечном» (2004) на сл. О. Романовського, «Велесові весни» – хор. концерт у 3 ч. (2009); **для нар. хору** – «Пливуть човни» (1985), сл. Л. Кочугура, «Край мій наснився мені» (1986), сл. М. Томенка, «Плетуться коси» (1989), сл. А. Матійка; **для дит. хору** – «Верталися гуси» (1994), сл. М. Томенка, «Мій Харків», (2004), сл. О. Марченка, «Kukuleczka» – обр. польської нар. пісні, «Мелодії» (1974, ред. 2002) на сл. Лесі Українки, «Чотири солоспіви» (1993) на вір. Г. Сковороди; **пісні** – «Дума про поле», «Лелека», «Мерцішор» на сл. М. Томенка, «Степ» сл. В. Бровченка, «Затужила гармонь» сл. І. Бердника, «Солов'їні пісні весни» та «Кохання назавжди», сл. І. Шелепова, «Забутий сюжет», сл. Б. Олійника, «Малює церкву брат Андрій» сл. К. Пасічної, та ін.; **вок. твори** – «Мелодії» (1974, ред. 2002) на сл. Лесі Українки, «Чотири солоспіви» (1993) на вір. Г. Сковороди; **концертні твори для орк. укр. нар. інструментів** – «Весняні ігрища» (1980), «Українські візерунки» (1985), орк. сюїти «Українські майоліки» (в 5 ч., 1981), «Українські сюжетні танці» (в 5 ч., 1988), концерт для бандури з орк. «Перебендя» (2003), «Serduzkowa biesiada» (2004), «Українські перегуки» (2008); **для баяна** – Соната № 1 (в 3 ч., 1986), концерт для баяна з орк. (1974, ред. 1995), «Вербунк», «Весняна хора» (1987), «Прелюдії-картини» (1988), «12 п'єс для дітей» (1991), етюди (1992), Соната № 2 (в 3 ч., 2005); Концерт № 2 «З предковічних часів» (в 3 ч., 2006) для баяна з камер. оркестром;

для акордеона: «Паризькі таїни» (1999) – 5 вальсів-мюзетів, «Ессе Номо» (2000) – концерт для акордеона і струн. орк.; **для дуету баянів** – «Вечір в горах» (1977), «Палехські замальовки» (1979), «Коло» (1979, ред. 2002), «Здравейте, другарі» (1985), «Невестіно коло» (1987), «Плетеніца» (2001), «Коломийка» (2003); – «Срібло червневого місяця» (1992), «Перебендя» (2003) – концерт для бандури з ф-но, етюди; «Дитячий світ» (п'єси для дітей), «Бандуриада» (сюїта для бандури соло); **для цимбалів** – «Коляда», «Петрівка», «Триндичка» (1994) – концертний триптих, «Циганіада» (2000) – концерт-рапсодія для цимбалів з орк. (ф-но), «De visu», концерт (в 3 ч., 2005) для цимбалів з орк. (версія для соло з назвою «Концерт-дівертисмент»); **для кобзи (домри)** – «Quasi buffo» (1998) – концертіно для кобзи з ф-но; для скрипки з ф-но – «Романс» (1979), «Дніпрова легенда» (2002); **для влч з ф-но** – соната «Pro memoria» (1994); **для ф-но** – Сюїта (в 3 ч., 1970), «У світі дитячих мрій» (17 фортепіанних творів для дітей).

Наук.-метод. праці: Інструментознавство та основи інструментування : підручник для викладачів і студентів вузів мистецтва. Харків : Майдан, 2010. 156 с.

Літ.: Гайденко Анатолій Павлович [Електрон. ресурс] *// НСКУ: Національна спілка композиторів України. URL : http://composersukraine.org/index.php?id=1479;* Семешко А. Портреты современных украинских композиторов (в форме диалогов): Анатолий Гайденко / А. Семешко. К. : Ассо-Opus, 2004. 54 с.; Черкашина М., Гейвандова К. Композитор, фольклор, традиція / М. Черкашина, К. Гейвандова *// Культура і життя [газ.]. Київ. 1981. 17 верес.*; Юферова З. Це було під Рівне / З. Юферова *// Культура і життя. 1985. 02 черв.;* Приходько О. О мастерстве и вдохновеньи / О. Приходько *// Флаг Родины [газ.]. Севастополь. 1986. 30 окт.*; Редакционные беседы. Личность. Нация. Общение *// Музыкальная академия. 1992. № 2. С. 49–67;* Гуцал В. Він торує власний шлях / В. Гуцал *// Культура і життя. 1997. № 2. 15 січ.;* Рудакова С. Служіння музиці / Рудакова С. *// Музика. 1998. № 5;* Имханицкий М. Композиторы-юбиляры Харьковского института искусств / М. Имханицкий *// Народник [журн.]. Москва. 1999. № 3*; Приходько Г. Партитура його долі / Г. Приходько *// Ярмарок [газ.]. Суми. 2009. № 2 (417). 8 січ*.

ГАНЗБУРГ Григорій Ізраїлевич (25.09.1954, Харків) – музикознавець, педагог. Канд. мистецтвознавства (2011). Чл. СКУ (1989), СК СРСР (1990), Всеукр. муз. спілки (1992). Президент Шубертівського т-ва в Харкові (з 1996). Чл. СК Росії (2009). Чл. Нац. Спілки журналістів України (2011). Лауреат муніцип. премії ім. *І. І. Слатіна* (1997). Лауреат Гранд-премії Харків. облдержадміністрації та Харків. облради в галузі культури і мистецтва (2014). Син тромбоніста *І. Г. Ганзбурга*.

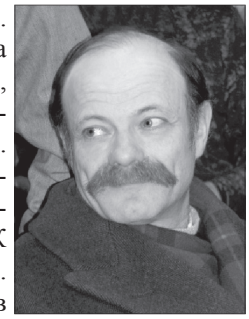

У 1973 закінч. ХССМШ-і (кл. І. М. Дубініна, *Н. С. Тишко*, *Б. Ю. Юхт*), у 1978 – іст.-теорет. ф-т Харків. ін-ту мистецтв (кл. *Л. М. Булгакова*). У 1978–1985 – викл. Полтав. муз. уч-ща; у 1984–2009 (з перервами) – Харків. ін-ту мистецтв, з 1984 – викл. ХМУ. У 1992–2002 – наук. кер. Міжнар. муз. фестивалю «Харківські асамблеї». Співзасновник Харків. фонду підтримки молодих обдарувань (1994). Від 2013 – чл. Спеціалізованої Вченої ради із захисту дисертацій при ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Автор праць з історії і теорії музики, шуманознавства, шубертознав-

ства, муз. педагогіки, джерелознавства, лексикографії. 1976 запровадив іноваційний напрямок музикознавства – лібретологію (наука про вербальний компонент муз. творів). 1996 розробив та впровадив навч. курс «Музичне краєзнавство». Укладач навч. програми з муз. критики.

Має понад 200 публікацій в наук. збірниках та періодиці. Ред.-упоряд. щорічника «Харківські асамблеї» (1992–1995), наук. збірників.

Опублікував та ввів у наук. обіг нові архівні документи, що стосуються композиторів О. Скрябіна, Д. Шостаковича, С. Нанія, М. Кармінського, І. Польського, піаністки М. Юдиної, літераторів Є. Кульман, О. Шишкова, О. Блока, С. Свириденко, В. П. Коломійцова, М. Цвєтаєвої. У 1997–2002 – голова редколегії часопису «Истоки».

Редактор оригінальних видань нот Г.-Ф. Генделя, Ф. Шуберта, Р. Шумана, А. Дворжака, до яких здійснив еквіритмічні переклади вок. текстів, публікатор і ред. невідомих творів *В. Борисова, М. Кармінського, В. Іванова* та ін.

Автор муз. творів, переважно вок. та хорових. Серед них – «Псалом № 136» на вір. Т. Шевченка для мішаного хору, солоспіви на вір. М. Цвєтаєвої, О. Мандельштама, Б. Пастернака, С. Черкасенка, Л. Первомайського. Автор і ведучий теле- та радіопрограм.

Серед учнів: І. В. Альбова, Л. А. Гнатюк, В. О. Шейко, Н. В. Червинська.

Основні праці: **книги та брошури (авторські)** – Елисавета Кульман (материалы к библиографии). Харьков : Ин-т музыкознания, 1997; Статьи о Шуберте. Харьков: РА, 1997. 28 с. (Ин-т музыкознания. Шубертовское общество); Статьи о поэтессе Елисавете Кульман. Харьков : Ин-т музыкознания. РА, 1998. 52 с.; Музична журналістика та критика : Програма навч. курсу. Харків, 1999. 12 с.; Ваш ребенок и музыка. Харьков, 2006. 40 с.; Ганзбург Г. Стихотворение А. С. Пушкина «19 октября 1827» и трактовка его смысла в музыке А. С. Даргомыжского. Харьков, 2007. 28 с.; Театрализация в вокальных циклах Роберта Шумана : Исследование. Saarbrücken: LAP Lambert Academic Publishing, 2012. 128 с.; **статті:** Песенный театр Роберта Шумана // *Музыкальная академия [Москва]. 2005. № 1. С. 106–119*; Стилевой кризис Рахманинова: сущность и последствия // *Сергей Рахманинов: История и современность : сб. ст. Ростов-на-Дону, 2005. С. 263–269*; Hansburg G. Aufsätze über Poetess Elisabeth Kulmann // *Russland-Deutche Zeitgeschichte unter Monarchie und Diktatur. Band 4. Ausgabe 2004/2005 / Hrsg. A. Bosch. Nürnberg, München, Großburgwedel, 2005. S. 76–127*; К истории вокальных переводов произведений Моцарта // *Музичний світ В. А. Моцарта: шляхи осягнення : Матеріали міжнар. наук.-практич. конференції, присвяч. 250-річчю від дня народження В. А. Моцарта, 6–8 груд. 2006 р. / Харків. держ. акад. культури; під заг. ред. О. О. Верби. Харків : ХДАК, 2006. С. 25–28*; Фатум-аккорд в музыке Чайковского и его предшественников // *Музыка изменяющейся России. Курск, 2007. С. 106–116*; Статус и перспективы либреттологии // *Диалогическое пространство музыки в меняющемся мире. Саратов, 2009. С. 26–31*; История Изюмской народной консерватории // *Музыкально-просветительская работа в прошлом и современности (к 90-летию учреждения Г. Л. Булычевцевым «Народной консерватории» в Курском крае) : Материалы междунар. науч.-практич. конференции / Гл. ред. М. Л. Космовская, отв. ред. С. Е. Горлинская, Л. А. Ходыревская. Курск : Изд. Курск. гос. ун-та, 2010. С. 196–207*; Тем,

кто не знает Шуберта // *Страна знаний [Киев]. 2011. № 2 (28). С. 34–37.*

ГАРМА́Ш Тамара Іванівна (20.09.1963, Харків), оперна співачка (сопрано), засл. артистка України (2004). Лауреат міжнар. конкурсу ім. І. Паторжинського, Луганськ, ІІ премія (1997).

Освіта: 1981–1985 – Харків. муз. уч-ще ім. Б. М. Лятошинського; 1985–1990 – Харків. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського (кл. *М. М. Долідзе*). Від 1985 – аристка хору, від 1993 – солістка Харків. т-ру опери та балету. Брала участь у гастролях колективу т-ру в Німеччині, Франції, Іспанії, Італії, Австрії. Музично-сценічні образи, створені співачкою, відрізняються щирістю, поетичністю та піднесеністю.

Оперні партії: Сюзанна – «Весілля Фігаро», Церліна – «Дон Жуан» В. А. Моцарта, Марфа – «Царева наречена» М. Римського-Корсакова, Серпіна – «Служанка-господиня» Дж. Перголєзі, Оксана – «Черевички» П. Чайковського, Фанні – «Шлюбний вексель» Дж. Россіні, Рита – «Рита або піратський трикутник» Г. Доніцетті, Марильця – «Тарас Бульба» М. Лисенка, Віолетта – «Травіата», Джильда – «Ріголетто» Дж. Верді, Вона – «Ніжність» В. Губаренка, Оксана, Муза, Катерина – «Поет» Л. Колодуба, Зільбельклянг – «Директор театру» – В. А. Моцарта, Франческа – «Франческа да Ріміні» С. Рахманінова, Фраскіта – «Кармен» Ж. Бізе, Мюзетта – «Богема» Дж. Пуччіні, Адель – «Летюча миша» І. Штрауса та ін.

Літ.: Чепалов О. І. Гармаш Тамара Іванівна [Електрон. ресурс] / О. І. Чепалов // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=28773;* Чепалов О. Гармаш Тамара Іванівна / О. Чепалов // *Українська музична енциклопедія, Т. 1. Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. 2006. С. 449*; Тамара Гармаш [Електрон. ресурс] // [ХНАТОБ]. URL : http://hatob.com.ua/ukr/tamara-garmash.

ГЕЙВА́НДОВА Каріне́ Наримá-нівна (19.01.1953, Харків) – музикознавець, педагог. Канд. мистецтвознавства (1985). Чл. НСКУ України (1985). Чл. Sociedad Españolade Musicología (SEdeM – Асоціація Музикознавства Іспанії, 1992).

З 1960 навчалася у ХССМШ-і (кл. ф-но Л. А. Хорошухіної, Л. А. Школьнікова); у 1968 перейшла на теоретичне відділення школи, яке закінчила в 1971 (викл. *Н. С. Тишко*, І. М. Дубінін, Е. А. Барщевська).

У 1971–1976 вчилась на музикознавч. ф-ті Харків. ін-ту мистецтв. Проф. формування у ці роки пройшло під керівництвом проф. *Г. О. Тюменєвої, М. Д. Тіца, О. В. Гусарової. І. К. Ковача, В. С. Бібіка* та ін. Дипломна робота за темою ««Слово о полку Игореве» в трех музыкальных воплощениях (к проблеме интерпретации литературных источников)» написана у кл. проф. *М. Р. Черкашиної-Губаренко*.

Пед. діяльність почала 1972 на посаді кер. дит. муз. гуртка ПК зв'язку в Харкові. Від 1976 – викл., згодом – зав. теорет. відділом ХССМШ-і.

У 1991 захистила канд. дис. «Французская комическая опера эпохи романтизма. Проблемы жанрообразования» (наук. кер. – проф. *М. Р. Чер-*

кашина-Губаренко, Київ. держ. конс. ім. П. І. Чайковського). Автор монографії «Марк Кармінський», численних статей (понад 40) в укр. та рос. фах. виданнях та періодиці, які присвячені муз. подіям в Україні, проблемам оперн. т-ру та муз. виховання. Ведуча і автор понад 50 радіопрограм та муз. передач Харків. телебачення (цикли «Камертон», «До, мі, соль», «Музика, сім'я і школа», «Грають юні музиканти», радіожурнал «Харків музичний», інтерв'ю з композиторами *М. Кармінським, Д. Клебановим, В. Золотухіним. В. Птушкіним, Л. Шукайло* та ін.). Багато з цих передач транслювалися по Респ. радіо та телебаченню.

Від 1992 проживає з сім'єю в Іспанії, де активно продовжує свою професійну муз. та пед. діяльність як штатний проф. Conservatorio Superior de Músicade Badajoz (CSMB – Вища консерваторія музики м. Бадахос, Естремадура). У 1993–2002 роках була також худож. кер. та диригентом хору «Orfeón Cacereño», з яким виступала у численних концертах та на муз. фестивалях (у різних регіонах Іспанії, Португалії, Франції та ін.); до репертуару колективу входили твори укр. та рос. фольклору. У квітні 2001 під її керівництвом хор «Orfeón Cacereño» брав участь у церемонії беатифікації в базиліці св. Петра у Ватикані.

Основні праці: Марк Кармінський. Київ : Муз. Україна, 1981. 44 с. (Творчі портрети українських композиторів); Песни памяти [Марк Карминский] // *Музык. жизнь. 1985. № 9. С. 6*; Перше прочитання : [В. Губаренко «Альпійська балада»] // *Музика. 1985. № 4. С. 12;* Опера о Брестском мире // *Музык. жизнь. 1988. № 15. С. 8*; Палац музики [під ім'ям К. Спіцина] // *Музика. 1992. № 1. С. 8*; В Париже [Дж. Россини] // *Музык. академия. 1992. № 1. С. 161–164*; Музыкальный театр Франции первой половины XIX века в системе межнациональных связей // *Музыкальная культура Италии и Франции: от Барокко к романтизму» : сб. ст. Киев, 1991*; К 210-летию со дня рождения Ф. Обера // *Ежегодник, 1992. М. : Музыка, 1991*; К 180-летию со дня рождения Ф. Флотова // *Ежегодник, 1992. М. : Музыка, 1991*; Французская комическая опера эпохи романтизма. Рук. деп. НИО «Информкультура» Гос. Б-ки им. Ленина. 1991. 25.09. № 2521.; Карминский М. В. // *Энциклопедия «Опера». М. : Совет. энциклопедия, 1992*; Час підсумків та планів *// Культура і життя. 1979. 1 листоп*.; «А тепер "Вій"...» // *Культура і життя. 1981. № 28. 5 квіт*.; Події буремних літ // *Культура і життя. 1981. 5 лип*.; Композитор, фольклор, традиція (у співавторстві з М. Черкашиною) // *Культура і життя. 1981. 17 верес*.; Індивідульне в традиційних жанрах *// Культура і життя. 1982. 18 лип*.; Прем'єри Харкова // *Культура і життя. 1984. 19 серп*.

Літ.: Калачова Н. Ю. Гейвандова Каріне Нариманівна / Н. Ю. Калачова // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2006. [Т. 1]. А–Д. С. 446–447*.

ГЕНДЕЛЬМА́Н Діана Аркадіївна (8.03.1947, смт Лугини Житомир. обл.) – піаністка, викладач, концертмейстер. Дипломант міжнар. конкурсів та фестивалів: конкурси – ім. П. І Чайковського, ім. І. С. Паторжинського, ім. М. І. Глінки, ім. М. В. Лисенка, ім. *Б. Р. Гмирі*, ім. А. В. Неждановоі, чотири конкурси ім. А. Дворжака, сім конкурсів «Бурштиновий соловей», ім. І. Алчевського, «Алчевський-дебют», «Мистецтво XXI століття» (Лоніго, Італія);

фестивалі – «Київ-фест», «Романсіада» (Москва), «Французька весна» (Харків), ім. Ади Саррі (Польща), «Харківські асамблеї» (Харків).

Дружина засл. артиста України *Григорія Мойсейовича Купермана* (багато років – беззмінна перша скрипка ХНАТОБу ім. М. Лисенка, доц. ХНУМ ім. І. П. Котляревского); мати *Еліни Куперман–Гі Дюше* (лауреат міжнар. конкурсів, перша скрипка і солістка Ліможк. опери (Франція), проф. Ліможк. консерваторії).

У 1970 Д. Гендельман закінч. фортепіан. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (спец. кл. доц. *Р. П. Папкової*; кл. концертмейстер. майстерності *В. М. Мурзіної*). Від 1970 – концертмейстер каф. сольного співу ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського; від 1991 – провідний концертмейстер. У 1984–2015 – викл. концертно-камер. співу ХНУМ. Від 2015 мешкає у Франції.

Серед випускників кл. концертно-камерного співу – нар. артисти Росії *І. Журіна* (Великий т-р, Москва), З. Митрофанова (Воронеж); засл. артисти Росії, лауреати міжнар. конкурсів *О. Дурсенєва* (Великий т-р, Москва), О. Стожок (Бєлгород), лауреат міжнар. конкурсів *М. Пастер* (Великий т-р, Москва), нар. артистка України *О. Чубарєва*, солістка Нац. філармонії України; засл. артисти України, солісти ХНАТОБу, доценти каф. сольного співу Д. Маклюк, О. Старікова; лауреат міжнар. конкурсів, солістка нац. опери України А. Позняк, лауреати міжнар. конкурсів, солісти ХНАТОБу Є. Лисицький, А. Мішакова, О. Золотаренко, С. Замицький; лауреати міжнар. конкурсів, канд. мистецтвознавства, доц. кафедри сольного співу ХНУМ ім. І. П. Котляревського Л. Деркач і Н. Полікарпова.

ГНАТО́ВСЬКА Наталія Борисівна (13.06.1947, Орел, РФ) – піаністка, викладач. Сестра укр. композитора та піаністки *Олени Гнатовської*. Дипломант Респ. конкурсів в номінації «кращий концертмейстер» (1971, 1987, 1988).

Н. Гнатовська закінч. ХДІМ (1971, кл. ф-но *Г. Л. Гельфгата*) і асистентуру-стажування Київ. держ. консерваторії (1984, кл. камер. ансамблю проф. І. С. Царевич). Підвищувала кваліфікацію в Москов. консерваторії в кл. засл. діяча мистецтв, проф. Т. О. Гайдамович (1989).

Від 1967 – концертмейстер кафедр нар. інструментів ХДІМ (кл. *Б. О. Міхєєва*) та оркестр. струн. інструментів (кл. *Г. Б. Авер'янова*). Від 1982 – викл., 1985 – ст. викл. каф. камер. ансамблю ХДІМ.

Концертувала з *Г. Авер'яновим, А. Войновим, Б. Міхєєвим*, С. Низькодубом, *О. Федорковим*, *А. Юр'євим, І. Якустіді*, М. Авер'яновою, В. Кругляковим, В. Мальцевим, С. Рассохою, В. Шоховим. У репертуарі – майже вся камерна віолонч. література та камерні твори для ін. інструментів. Перша виконавиця низки опусів *О. Б. Гнатовської*, зокрема, Сонати для ф-но № 4, Концертних дуетів для скрипки з ф-но та віолончел. з ф-но, Сонати для тромбона з ф-но. Виступала в Києві, Полтаві, Сумах, Харкові, Вільнюсі, Ризі, Таллінні.

Від 1991 жила в Ізраїлі. У 2000–2005 – концертмейстер каф. струн. інструментів у Академії музики і танцю імені С. Рубіна (Єрусалим). Творчо співпрацювала з М. Хоміцером – виступала на міжнар. конкурсах

з його учнями як концертмейстер (Італія, Німеччина, Польща, Чехія); концертувала з ним; на концерті пам'яті видатного віолончеліста у Тель-Авіві виступала з К. Злотниковим. Нині мешкає у США.

О. В. Кононова

ГОВОРУ́ХІНА Наталія Олегівна (03.11.1970, Харків) – співачка, викладач. Засл. діяч мистецтв України (2016). Канд. мистецтвознавства (2009), дис. «Еволюція вокального циклу та закономірності циклоутворювання (на прикладі творів Р. Шумана, Х. Вольфа, А. Шенберга)». Доц. (2012). Дипломант міжнар. конкурсу вокалістів ім. А. Дворжака (1999, Карлови Вари, Чехія). Чл. Спілки муз. діячів України, чл. Опікун. ради Укр. фонду культури, Чл. Вченої ради ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Нагородж. Почесною грамотою Укр. фонду культури за вагомий внесок у розвиток укр. культури (2015).

Закінч. ХДАК як кер. акад. хору (1994, кл. засл. діяча мистецтв України, проф. В. І. Ірхи, кл. вокалу нар. артиста України, проф. *К. Г. Шаши*), згодом – ХДІМ ім. І. П. Котляревського за спец. «акад. вокал» (2001, кл. засл. артистки України, проф. *А. Е. Резілової*, кл. камер. співу доц. С. В. Клебанової) та асистентуру-стажування при ньому (2004, кл. засл. діяча мистецтв України, проф. *Т. Я. Веске*).

У 2002–2005 працювала на каф. естрад. співу ХДАК; від 2002 – на каф. сольного співу ХНУМ ім. І. П. Котляревського; у теперішній час – заст. декана по роботі з іноземн. студентами. В кл. Н. Говорухіної навчались лауреати й дипломанти міжнар. і нац. конкурсів і фестивалів О. Томків, солістка Ялтин. філармонії В. Лунякіна, солістка Калуз. філармонії К. Попова, соліст Харків. т-ру муз. комедії Р. Куштим, солісти Харків. обл. філармонії А. Помпєєва, Ю. Радкевич, О. Кузьміна (стипендіат Президента України 2012–2014), солісти ХНАТОБу ім. М. Лисенка М. Ворочек, І. Бондаренко, викл. ун-тів в КНР Хуан Веньфей, Тан Чжанчен, Лян Цзітао, Сунь Бо та ін. Голова журі конкурсу «Голос–2015», конкурсу-фестивалю «Казковий світ – дитинства світ» (2015, 2016), чл. журі міжнар. та нац. конкурсів і фестивалів: Міжнар. конкурсу вокалістів імені Н. Обухової (2013, Феодосія), Нац. конкурсу-огляду «Нові імена України» (2014, 2015, 2016, Київ), Міжнар. конкурсу молодих виконавців і композиторів «Харківські асамблеї» (2013, 2014, 2015, Харків), Міжнар. конкурсу-фестивалю дит. та юнац. творчості «Яскрава країна» (2015, 2016, Одеса, 2015, Дніпропетровськ), Міжнар. конкурсу-фестивалю мистецтв «Співограй» (2015, 2016, Харків), Відкритого міськ. фестивалю-конкурсу «Харків – місто добрих надій» (2016, Харків), Відкритого фестивалю світової музики пам'яті М. Леонтовича (2015, Харків), Міжнар. муз. олімпіади «Мій світ – мистецтво» (2015, Харків). У 2012–13 провела 26 майстер-класів у 11 містах КНР.

Літ.: Цуркан Л. Вірність традиціям: кафедра сольного співу / Л. Цуркан // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Х., 2007. С. 7273.*

ГОНЧАРЕ́НКО Марина Анатоліївна (14.10.1967, м. Чернігів) – хормейстер, викл., автор-виконавець, засл. артистка України (2005). Нар. ар-

тистка України (2016). Чл. НВМС (2006). Нагородж. грамотою Верх. Ради України за заслуги перед укр. народом (2009). Як автор-виконавець відмічена Гран-Прі І Цвєтаєвського муз.-поетич. фестивалю (Феодосія, 2012) у конкурсі пісень на вірші М. Цвєтаєвої.

Онука засл. артистки України Бебешко Марії Іванівни.

Закінч. ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1991, кл. проф. *Н. А. Бєлік-Золотарьової*).

Від 1991 по теперішній час – викл. хор. дисциплін Чернігів. муз. уч-ща ім. Л. Ревуцького. Від 2009 – кер. хору студентів; у 1991–2001 – викл. і кер. хору ст. кл. ДМШ ім. Стефана Вільконського; від 1999 дотепер – солістка-вокалістка 7-го військ. оркестру штабу Півн. оперативного командування, у 2003–2012 – головний хормейстер Камер. хору ансамблю пісні і танцю Військ.-муз. центру Сухопутних військ Збройних Сил України.

Камер. хор під орудою М. Гончаренко став лауреатом ІІ премії VI Всеукр. конкурсу хор. музики ім. Д. Січинського (м. Івано-Франківськ, 2007) та XXVIII Міжнар. фестивалю духовної музики (Польща, Бялсток – Хайновка, 2009); колектив неодноразово брав участь в міжнар. фестивалях «Київ-Музик-Фест» та «Музичні прем'єри сезону» (2008–2011), був першим виконавцем багатьох творів сучас. укр. композиторів, зокрема, хор. концерту «Все упованіє моє», М. Волинського, «Дума про тридцять третій» Г. Саська, «Заповіт» В. Антонюка, «У Царстві Твоїм», «Прийдіть, поклонімось» К. Білої, хор. концерту «Благовіщення» В. Гайдука, духовного триптиху «Благослови, душе моя, Господа», «Вірую», «Отче наш» М. Степаненка, «Боже, спаси» В. Губи, «Херувимська» В. Павенського та ін.

Твори: пісні «Свята моя земля» на вір. Н. Галковської, «Крила янголів» на вір. І. Єрьоменко; «Армія України», «Пісня про Чернігів», «Рідна земле моя» на власні тексти; «Я тебя отвоюю», «Безсонница», «Легкомыслие», «Уж сколько их упало в эту бездну» на вір. М. Цвєтаєвої.

Літ.: Демиденко М. В. Гончаренко Марина Анатоліївна / М. В. Демиденко // *Укр. муз. енциклопедія / [ред. кол.: Г. Скрипник та ін.]. К., 2006. Т. 1. С. 156.*

Н. А. Бєлік-Золотарьова

ГОРЄЦЬКА Наталія Вікторівна (26.11.1952, м. Нікополь Дніпропетр. обл.) – піаністка, педагог. Походить з родини муз. і театр. діячів Черкашиних. Канд. пед. наук (1993; дис. «Комплексный подход к педагогической практике студентов музыкальных вузов (на материале работы исполнительских кафедр)», Москов. держ. пед. ун-т, наук. кер. – О. О. Алексєєв). Доц. (1994). Чл. НВМС. Нагородж. почес. грамотами М-ва культури України, Харків. облдержадміністрації; званням «Відмінник освіти України». Дипломант обл. конкурсу «Вища освіта Харківщини – кращі імена».

Навчалася у Одеській держ. консерваторії (нині ОНМА) ім. А. Нежданової в кл. проф. Л. Н. Гінзбург (від 1971); продовжила навчання у ХДІМ ім. І. П. Котляревського в кл. проф. Н. О. Мельнікової. По закінченні ін-ту (1975) пройшла стажування у Москов. держ. консерваторії

ім. П. І. Чайковського (кер. – нар. арт. Росії проф. Д. О. Башкіров).

Від 1976 працювала у ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського концертмейстером каф. струнно-смичкових інструментів, від 1978 – як викл. каф. педагогіки та методики, від 1994 – доц. каф. загального та спеціалізованого ф-но, від 2000 – доц., 2008 – проф. каф. спеціального ф-но. У 2004 – заст. декана з виховної роботи, від 2008 дотепер – проректор з наук.-пед. та виховної роботи.

Постійно концертувала, виступаючи як солістка, з оркестром, у фортепіан. дуеті, з концертами свого класу; є учасницею щоріч. міжнар. фестивалів «Харківські асамблеї», «Слобожанська фантазія», Фортепіан. музики ім. Ф. Шопена; проводила майстер-класи у різних містах України. Чл. журі конкурсу «Харківські асамблеї», Всеукр. конкурсів піаністів на здобуття премії фірми «Bechstein», юних піаністів ім. Пухальського, Міжнар. конкурсу «Слобожанська фантазія», Всеукр. фестивалю ім. Ф. Шопена, Відкритого конкурсу ім. Л. ван Бетховена, Відкритого фестивалю світової музики ім. М. Леонтовича та ряду обл. конкурсів.

Серед її учнів – лауреат І премії Міжнар. конкурсу піаністів ім. Б. Сметани О. Алейніков, лауреат ІІ премії Всеукр. конкурсу піаністів на здобуття премії фірми «Bechstein» та Гран-прі Міжнар. конкурсу «Київський колорит» Д. Дашутіна, лауреати Міжнар. конкурсів Л. Хрустальова, М. Левандовський, І. Чічканов., М Ушакова, М. Корольова, О. Камчатна, О. Шевченко. Багато випускників її класу продовжують навчання як асистенти-стажисти, аспіранти європейських ВНЗ.

Основні праці: Неизвестные страницы харьковской пианистической школы (незавершенные рукописи М. Г. Пильстрема) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2001. Вип. 6. С. 140–148.*

ГРЕБЕНЮ́К Наталія Євгеніївна (17.05.1960, Харків) – співачка (сопрано), піаністка, викладач. Д-р мистецтвознавства (2000). Проф. (2002). Лауреат міжнар. конкурсу оперних співаків у Неаполі (1991).

Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (кл. ф-но доц. *Р. П. Паппкової*, кл. вокалу проф. *Т. Я. Веске*). У 1989–1992 – в асистентурі-стажуванні С.-Петербур. консерваторії (кл. вокалу доц. Т. В. Лимаревої).

Виступає з сольними програмами у супроводі ф-но і органу (понад 100 програм з творів Й. Баха, Г. Генделя, Ж. Люллі, А. Вівальді, К. Монтеверді, А. Саккіні, Д. Бортнянського, В. Кікти з такими органістами, як М. Григоров (Москва), В. Климовський, С. Калінін (Харків), О. Дмитренко, І. Калиновська, В. Кашуба, В. Балаховська, І. Харечко (Київ). Здійснила записи на радіо і телебаченні сцен та арій з опер, низки романсів рос., укр. та зарубіж. композиторів. Записала 5 автор. дисків («Арії та романси французьких композиторів», «Арії та романси українських композиторів», «Santa Maria», ін.). Гастролювала в Італії (Неаполь, Рим, Мілан), Франції (Париж, Тулуза), Венгрії (Будапешт), Польщі (Варшава), Росії (С.-Петербург, Москва, Ростов), Україні (Київ, Луганськ, Ме-

літополь, Маріуполь, Львів, Одеса, Сімферополь), проводила двотижневі майстер-класи по сольному и камерному співу. Чл. журі понад 10 міжнар. та всеукр. вок. конкурсів.

Захистила дисертації: на ступінь канд. (1994) і д-ра мистецтвознавства («Вокально-виконавська творчість»; НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2000).

Автор понад 200 наук. статей, підручника та двох монографій, двох метод. посібників і п'яти метод. рекомендацій до курсів лекцій, які читаються нею близько 15 років: «Основи вокальної методики», «Психологія творчості», «Робота з дитячим голосом». Випускники класу працюють в укр. та зарубіж. оперних театрах. Наук. кер. 15-ти захищених канд. дисертацій. Чл. Експертної ради ВАК України, наукових рад із захисту канд. та доктор. дисертацій. Працює солісткою Нац. дома органної та камерної музики в Києві; проф. каф. сольного співу ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Основні праці: Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. К., 1999. 270 с.; Формування вокально-виконавських навичок та роль міжособистісного спілкування у класі сольного співу : дис. ... канд. мистецтвознавства; Нац. акад. музики ім. П. І. Чайковського, 1994. 180 с.; Вокально-виконавська творчість : дис. … д-ра мистецтвознавства / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. К., 2000. 369 с.; До проблеми формування вокально-виконавських навичок у співаків-початківців : метод. розробка / Х. : ХДІМ, 1998. 17 с.; Основи вокальної методики : програма для вокальних факультетів музичних вузів. К. : Метод. кабінет навч. закладів мистецтва і культури, 1996. 20 с.

Літ.: Цуркан Л. Вірність традиціям: кафедра сольного співу / Л. Цуркан // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Х., 2007. С. 67.*

ГРИГОР'ЄВА Людмила Іванівна (08. 05. 1945, м. Харків) – музикознавець, педагог, завідувач навч. лабораторії історії укр. та заруб. музики ХНУМ імені І. П. Котляревського.

1963 закінч. теорет. відділ ХМУ ім. Б. М. Лятошинського, де навчалася у *П. І. Андросюка, А. А. Жука*, Е. С. Польської; згодом – теоретико-композитор. ф-т Москов. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (1968, кл. проф. В. М. Холопової).

У 1968–1972 – викл. каф. теорії музики Алма-Атин. ін-ту мистецтв ім. Курмангази. У 1972–1986 – викл. каф. теорії музики ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського. Від верес. 1986 – зав. навч. лабораторією (кабінетом) історії укр. та заруб. музики і ст. викл. каф. теорії музики ХНУМ імені І. П. Котляревського.

У різні роки викладала курси поліфонії та аналізу муз. творів; також нею розроблений авторський курс «Вітчизняна духовна музика», в якому теоретичного, історичного, культурологічного осмислення дістали жанри та форми укр. і рос. духовної музики. Має 4 випускника.

Як зав. лабораторією історії музики Л. І. Григор'єва здійснює роботу по забезпеченню навч. процесу музикознавчих кафедр; надає метод. і консультативну допомогу студентам, аспірантам, викладачам, бере участь у підготовці наук.-метод. конференцій, круглих столів, тематичних

виставок та ін. різноманітних заходів, що проводяться в ун-ті.

Основні праці: Учебный кабинет истории музыки / Л. И. Григорьева, Ю. Л. Щербинин // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992 / ред. П. Калашник, Е. Бортник, Н. Коханик. Х., 1992. С. 334–340.*

М. Ю. Борисенко

ГРИЦУ́Н Юлія Миколаївна (19.11.1972, с. Гребінки, Васильківського р-ну, Київської обл.) – композитор, викладач, концертмейстер. Канд. мистецтвознавства (2014). Чл. НСКУ (2000). Лауреат творчої премії ім. *І. І. Слатіна* (2013). Також: володар «Призу глядацьких симпатій» міжнар. конкурсу композиторів (1992, Київ), лауреат Всеукр. конкурсів – ім. В. Косенка на кращу дитячу пісню (1996, Одеса) та «Театрон» (2003, Харків), володар спец. призу «За непосредственный и красочный музыкальный язык» ІІІ Міжнар. конкурсу композиторів (2003, С.-Петербург, за оперу «Адам і Єва»). Здобула диплом Всеукр. фестивалю «Лялькова веселка» «За краще муз. оформлення» (2010), диплом ІІ ступеня у номінації «Інструм. твір для бандури соло», диплом І ст. у номінації «Вок.-інструм. твір для ансамблю малої форми з включенням бандури» Всеукр. конкурсу композиторів ім. *Г. Хоткевича*, (2012, Харків). У 2007 твір «Inspirazia (навіювання від…)» для бандури соло був обов'язковим на міжнар. конкурсі нар. інструментів ім. *Г. Хоткевича* (Харків).

Закінч. ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1992–1997, кл. композиції проф. *І. К. Ковача*).

Від 1993 – концертмейстер каф. сцен. мови ХДІМ (ХНУМ), від 2000 – провідний концертмейстер; від 2014 – за сумісн. ст. викл. каф. композиції та інструментування.

Творчий доробок Ю. Грицун охоплює численні муз. жанри: музично-драматичні (в доробку композитора більш ніж 40 вистав, які ідуть в багатьох містах України, Росії, Білорусі), камерно-інструментальні, симфонічні, вок.-хорові та інструментальні. Твори композиторки різної складності виконуються як у музичних школах, так і в муз. уч-щах та вишах.

Основні твори: опера-казка «Гуси-лебеді» (лібр. Л. Грицун, 1990), опера «Адам і Єва» (лібр. Л. Грицун, 2003), «Елегія» для симф. оркестру (1997), «Весільний обряд» – дійство для мецо-сопрано, читця та камер. орк. на нар. слова (1997), «Пасторальні награвання» для орк. нар. інструм. (1999), Кантата для мішаного хору та удар. інструментів «Благослови, Боже», сл. народні (1999), «Душа» – балада для жін. голосу та камер. орк. (сл. В. Таранова, 2011), «Чотири грані страшної трагедії» – пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років для камер. орк. і читця (сл. С. Невальонного, 2012), **вок.-інструм. твори:** «Полем, полем…» для квартету бандуристів (сл. Л. Костенко, 1997), «Веснянки» для сопрано та кларнету на нар. тексти (2000); **інструмент. твори:** дует для флейти та кларнету (2000), «Один день з життя міста» для скрипки, влч та ф-но (2010), «Одкровення» для духового септету (2010); **твори для бандури соло** «Inspirazia (навіювання від…)» – обов'язк. інструмент. твір на Міжнар. конкурсі нар. інструментів ім. Г. Хоткевича (2007); «Фантазія тиха і гучна на тему української народної пісні "Тихо над річкою"» (2012), Регтайм для народного ансамблю (2014).

Осн. наукові праці: Драматургия объективного и субъективного в симфо-

нии № 3 «Сны солдатские» Игоря Ковача // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2010. Вип. 28. С. 21–31;* Мир грез и реальности в творчестве Игоря Ковача (на примере оперы-балета «Бегущая по волнам») // *Культура народов Причерноморья : науч. журнал. Симферополь, 2010. № 190. С. 67–70;* Волшебный мир балета «Северная сказка» И. Ковача в музыкальном воплощении // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистец. ім. І. П. Котляревського. Харків, 2011. Вип. 33. С. 90–100;* В классе Игоря Ковача: уроки композиторского мастерства // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2013. Вип. 38. С. 316–323;* До питання періодизації життя і творчості Ігоря Ковача // *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. дизайну і мистец. Харків, 2014. Вип. 3. С. 11–15;* Жанрова багатогранність творчої палітри І. Ковача // *Культура України. Сер. Мистецтвознавство : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури ; за заг. ред. В. М. Шейка. Харків, 2015. Вип. 50. С. 68–78.*

Літ.: Муха А., Семененко Н. Грицун Юлія Миколаївна / А. Муха, Н. Семененко // *Енциклопедія сучасної України / ред. кол.: Дзюба І. М. [та ін.]. К. : Ін-т енцикл. дослідж. НАН України. К., 2006. Т. 6. С. 490.*

ГРІ́НБЕРГ Олександр Самуїлович (02.03.1961, Харків) – композитор, педагог. Чл. НСКУ (1990). Лауреат творчої премії ім. *І. І. Слатіна* (1999).

Закінчив ХДІМ (1983, кл. композиції проф. *І. К. Ковача*).

У 1987–1994 – викл. Харків. ДМШ № 5, водночас (1987–1993) – муз. уч-ща, від 1994 – ун-ту мистецтв. Від 2000 мешкає у Німеччині.

Учасник низки Міжнар. муз. фестивалів у Загребі (1990), Зальцбурзі (Австрія, 1993), Базелі (Швейцарія, 1993), Лондоні (Англія, 1994); концертів сучасної камерної музики в Німеччині, США, Нідерландах, Латвії та країнах СНГ.

Тв.: «Поліфонічні ігри для фортепіано» (1984–1989), Концерт для скрипки з симф. оркестром (1987–1989), «Carillon» для малого симф. оркестру (1990), «Мерехтіння» для струнного квартету (1991), «Кола на воді» для двох гітар (1992); **для камерного ансамблю** – «Кімнатна рослина» (1993), «В гармонії» (1994), «Малюнок пером» (1995). «Звуки міста» для саксофона соло (1995), «Під прямим кутом» для скрипки та ф-но (1996), кантата «Суламіф» для хору і камерного ансамблю (1997), «Символи часу» для саксофона та скрипки (1998); **вокальні** мініатюри на сл. А. Фета, романси, **музика до театральних вистав**.

Літ.: Дячкова О. А. Ґрінберґ Олександр Самуїлович / О. А. Дячкова // *Енциклопедія сучасної України. Т. 2 / голов. ред. кол.: Дзюба І. М. [та ін.]. К. : Ін-т енцикл. дослідж. Нац. акад. наук України, 2003. 872 с. Дост. на : URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=25804. (Оновлено 2007);* Дячкова О. Л. Грінберг Олександр Самуїлович / О. Дячкова, Н. Семененко // *Українська музична енциклопедія / [ред. кол.: І. Сікорська (голова, наук. ред.), Н. Костюк (заступ. голови)]. К., 2007. Т. 7. С. 89;* Юферова З. Нова музика / З. Юферова // *Музика. 1996. № 5*; Дячкова О. Гра за правилами / О. Дячкова // *Музика. 1997. № 1.*

Фото з сайту: *http://classic-online.ru/ru/composer/Grinberg/10592.*

О. Л. Дячкова

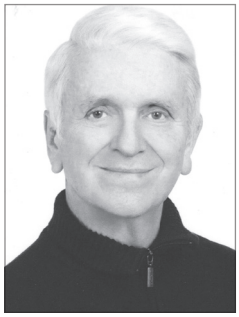

ГРОЗА́ Анатолій Григорович (24.12.1937, Харків) – оперний та концертно-камерний співак (баритон), засл. артист України (1972), проф. ХНУМ ім. І. П. Котляревського (1997). Чл. НСТДУ (1970–1987).

Закінч. Харків. консерваторію (1963, кл. проф. *Т. Я. Веске*). У 1962–1982 – соліст ХАТОБу ім. М. В. Лисенка, у 1982–1987 – соліст Харків. обл. філармонії. Виконав більше 30 оперних партій вітчизняних та зарубіж. композиторів. За роки роботи виховав численних співаків, серед яких – соліст Нац. опери України Д. Гришин – лауреат премії Міжнар. конкурсу ім. А. Дворжака (Карлови Вари, 1999), ІІ премії Міжнар. конкурсу ім. С. Прокоф'єва (Маріуполь, 2001), ІІІ премії Міжнар. конкурсу ім. М. Лисенка (Київ, 2002); С. Краснопьоров – дипломант І Міжнар. конкурсу молодих оперних співаків (1992), Ю. Косарєв – лауреат Міжнар. конкурсів ім. Р. Шумана (1995, Харків), ім. Прокоф'єва (1996, Маріуполь).

Основні оперні партії: Остап («Тарас Бульба» М. Лисенка), Граф ді Луна («Трубадур» Дж. Верді), Ріголетто («Ріголетто» Дж. Верді), Граф Альмавіва («Весілля Фігаро» В. Моцарта), Фігаро («Севільський цирульник» Дж. Россіні), Мізгір («Снігуронька» М. Римського-Корсакова), Грязной («Царева наречена» М. Римського-Корсакова), Онєгін («Євгеній Онєгін» П. Чайковського), Роберт («Іоланта» П. Чайковського), Граф Робінсон («Таємний шлюб» Д. Чімарози).

Основні праці: К проблеме интерпретации образа Белькоре в опере Г. Доницетти «Любовный напиток» / В помощь студентам вокального факультета при исполнении оперы в оперном классе и в оперной студии *// Проблемы взаимодействия музыкальной науки и учебного процесса. Сб. науч. материалов. Х., 1994. С. 13–16*; О некоторых аспектах интерпретации образа Малатесты в опере Г. Доницетти «Дон Паскуале» *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : наук.-метод. зб. / Харків. інт мистецтв. Х., 1995. Вип. 1. С. 19–22;* Стара італійська опера: деякі аспекти виконавства музики Доменіко Чімарози в опері «Таємний шлюб» *// Проблеми взаємодії педагогіки та теорії і практики освіти : наук.-метод. зб. / Харків ін-т мистецтв. Х., 1996. Вип 3. С. 14.*

Літ.: Фігаро народився в Харкові *// Ленінська зміна. 1968. 11 трав.;* На сцені – опера Кармен *// Красное знамя. 1968. 16 черв.;* Хвилююча, патріотична вистава *// Вечірній Харків. 1969. 7 лют.;* Севильский цирюльник *// Южная правда. 1969. 11 июня;* Дорогой к правде *// Красное знамя. 1970. 15 февр.;* Тридцять доль актора *// Соціалістична Харківщина. 1970. 21 січня;* Давидович О. Сьогодні йдемо в оперу / О. Давидович *// Соціалістична Харківщина. 1970. 1 берез.;* Селіхов Г. В. Гроза Анатолій Григорович / Г. В. Селіхов // *Енциклопедія сучасної України. К., Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=31937*; Цуркан Л. Вірність традиціям: кафедра сольного співу / Л. Цуркан // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Х., 2007. С. 67–68.*

ГУ́ГЕЛЬ Олександр Арнольдович (24.01.1961, Вільнюс, Литва) – композитор. Чл. НСКУ (1989). Чл. СК Росії (2009). Батько – Гу-

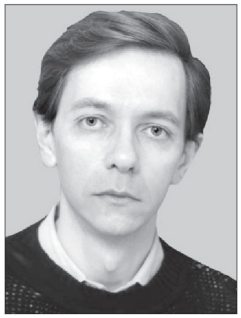

гель Арнольд Семенович (1933–2003), відомий економіст, автор підручника «Теоретичні основи економіки».

У 1984 О. Гугель закінчив Харків. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського по кл. композиції *В. С. Бібіка*. Від 1989 – викл. композиції в Харків. ДМШ № 5, у 1988–1994, потім, з 2013 – в ХМУ.

Його твори виконувались на IX та X фестивалях «Almeida» (Лондон, 1989, 1990); «Альтернатива» (Москва, 1989, 1990); «Минуле в сучасності» (Москва, 1990); «Europhonia» (Загреб, 1990); «DeYsbreker» (Амстердам, 1991); «Глядя друг на друга» (Єкатеринбург, 1991); «Російсько-японські музичні зустрічі» (Токіо, 1991); «Харківські Асамблеї» (Харків, 1992, 1994); «Київ-Музик-Фест» (Київ, 1992, 2008); Міжнар. форум музики молодих (Київ, 1992, 1993, 1995); «Art Exists!» (Брюсель, 1993); «Контрасти» (Львів, 1996, 2007); «Музичні паралелі» (Харків, 2008); «Музичні зустрічі» (Воронеж, 2009); «Музика першої столиці» (Харків, 2013) та ін. в Україні, Росії, Латвії, Італії, Фінляндії, США, ін.

Характерна особливість творчості О. Гугеля – це ліричне світосприйняття, нерідко виражене скупими засобами муз. виразності, але не без впливу сучасних композитор. технологій (мінімалізму, сонористики, алеаторики та ін.). Композитор також використовує в деяких творах сучасні види нотації.

Твори: **для симф. орк**. – Симфонія «Із минулого життя» (1986/2008), «Послання» (1989), Nachtmusik-Marsch для духового оркестру (1985/2007); **хорові і вок.** – «Два хори з органом» (1986/2014), «Agnus Dei» для мецо-сопрано або хору і камер. орк. (1991/2012), «Sanctus Benedictus» і «Agnus Dei» для сопрано, альта, тенора, скрипки і фрусти (1994), «Монолог» для влч і тенора на вір. О. Мандельштама (1986), цикли на вір. О. Блока, Ю. Балтрушайтиса, М. Мартинайтиса (1986–88) та ін.; **кам.-інстр.:** «От юности моея» – квартет для двох скрипок, альта і віолончелі (1975/2013), Тріо для фно, скрипки и влч (1985/91), Елегія для ф-но і кларнета (1982/87), «Музика для невеликого костьолу» для скрипки, влч і контрабаса (1992), Елегія для альта соло (1994), Постлюдія для фортепіано, альта и влч (1997/2008), «Сигнали» для труби й малого барабана (1998); **для ф-но** – «Музика для фортепіано» (1980/91), Три литовські пісні (1989), «Припливи і відпливи» (1989), «До Елізи» (1990), «Винтовая лестница» (1995), цикл «Адреси» (3 сонати, Капричіо, Балада, (1982–96), Два канони (1999/2000), «Чотири п'єси в двох частинах» (2002), «Елегія з тритоном» (2003), цикл «Вірші і поеми для фортепіано» («Відлітаючим птахам», «Проростання тиші», «Вісім слів», «Крізь просвіт», «Анапест, амфібрахій і дактиль», «Cursus temporis», (1989–2005), «De profundis» (2011), «In Spe» (2011); Капричіо для органу (1996) та ін.

Видані твори: Music for piano. Alain Van Kerckhoven Editeur. Bruxelles, 1993; To Elise. Alain Van Kerckhoven Editeur. Bruxelles, 1993; DistantCalls, Snow is Falling. Alain Van Kerckhoven Editeur. Bruxelles, 1998.

Літ.: Муха А. Гугель Олександр Арнольдович [Електрон. ресурс] / А. Муха // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=24461*; Муха А. Композитори України та української діаспори : довідник / А. Муха. К. : Муз. Україна, 2004.

352 с.; Кушнірук О. Прояви мінімалізму у доробку Олександра Гугеля / О. Кушнірук // *Студії мистецтвознавчі / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Рильського. К., 2005, № 2*; Contemporary Composers. Gale Research International. 1992.

В. С. Мужчиль

Д

ДАВИ́ДОВ Сергій Петрович (16.02.1962, м. Людіново Калузької обл., РФ) – піаніст, майстер джаз. імпровізації, композитор. Канд. мистецтвознавства (2015, дис. «Фактурна організація джазового твору (на матеріалі фортепіанного мистецтва)», ХНУМ ім. І. П. Котляревського). Чл. НВМС (1996). Лауреат муніцип. творчої премії ім. Б. Гмирі (2012), регіон. премії «Народне визнання» у номінації «Музика» (2013). Лауреат та учасник численних міжнар. джаз. фестивалів: «Горизонти джазу» (1995; 1998), «Осенний блюз» (1999), «Черкаські джазові дні» (1999; 2012), «Warsaw Summer Jazz Days» (2008), «Za Jazz Fest» (2008–2012), «Jazz Коктебель» (2006; 2009), «Art Jazz Cooperation» (2005, 2010), «Київські літні музичні вечори: Джазові вечори пам'яті В. Симоненка» (2006; 2007), «Джаз на Дніпрі» (2006), «Єдність» (2007; 2015), «Jazz Bez» (2011; 2012; 2013; 2015), «Усадьба Jazz» (2013) та ін.

Випускник каф. спеціального ф-но № 2 ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1986, кл. доц. *В. І. Лозової*). Стажувався на каф. джазу ун-ту Цинциннаті, США (1991).

У 1984–1985 працював концертмейстером каф. т-ру ляльок, у 1987–1990 – концертмейстером каф. хор. диригування ХДІМ ім. І. П. Котляревського. Також від 1988 дотепер – викл. естрад. відділу ХМУ ім. Б. М. Лятошинського; у 1988–1990 – кер. біг-бенду ХМУ. У 1988 – викл. каф. камер. ансамблю ХДІМ. У 1994–1997 – ст. викл. каф. інструментів естрад. оркестру ХДІМ; від 1997 до сьогодні працює на посаді доц. каф. муз. мистецтва естради та джазу ХНУМ ім. І. П. Котляревського, де викладає спец. ф-но, джазову імпровізацію, курси гармонії в джазі, історії джаз. мистецтва, джаз. ансамблю, мистецтва акомпанементу в джазі, курирує пед. практику.

С. Давидов – яскравий представник сучасного джаз. виконавства. Він постійно концертує з сольними та ансамбл. програмами в Україні, Германії, Франції, Польщі. Під час стажування в США брав участь у джаз. концертах у великій залі University of Cincinnati, джаз-клубах міста, був записаний на радіо в дуеті з відомим америк. контрабасистом Крісом Далгреном. У 2008 співпрацював з «Jed Levy's quartet» (США), від 2008 дотепер – учасник «Mariusz Bogdanowicz trio» (Польща). У останні роки багато виступає як із сольними програмами, так і в дуеті з київ. джаз. саксофоністом, засл. арт. України Олександром Рукомойниковим (Київ, Харків, Запоріжжя, Донецьк, Вінниця). Поряд із гастрольними, концерти С. Давидова щорічно відбуваються на сцені ВЗ ХНУМ ім. І. П. Котляревського. У 2000–2008 в межах міжнар. фест.

«С. Рахманінов і українська культура» відбувся ряд яскравих концертів музиканта, естетика яких продемонструвала оригінальний синтез муз. мови геніального рос. композитора з власною джаз. манерою та імпровізаційними концепціями піаніста.

С. Давидов – фундатор традиції проведення джаз. концертів у залі Харків. обл. філармонії (1998), які від 2006 відбуваються щомісяця під брендом «Джазові вечори з Сергієм Давидовим». Співзасновник та артдиректор міжнар. джаз. фестивалю «Za Jazz Fest», який проходив щорічно у 2008–2012.

Студенти кл. С. Давидова – активні учасники джаз. фестивалів та конкурсів, де вони стабільно здобувають звання лауреатів або володарів Гран-прі. Серед них – О. Полянський (ІІІ премія, Донецьк, 2001), Ю. Чупахін (Гран-прі, Москва 2010), Б. Стецюк (ІІІ премія, Ростов-на-Дону 2011), О. Баранова (І премія, Ялта, 2013; Гран-прі, Київ, 2014; ІІ премія, Ростов-на-Дону, 2014; І премія, Москва, 2016), А. Харенко (І премія, Черкаси, 2016). Один з перших випускників класу ф-но – О. Саранчін від 2002 дотепер викладає кл. спец. ф-но на каф. джазу Київ. ін-ту музики ім. Р. М. Глієра. Якщо врахувати, що С. Давидов, окрім спец. ф-но, від самого моменту формування каф. естради навчає мистецтву імпровізації не тільки студентів-піаністів, а й інших інструменталістів і вокалістів, то коло його учнів-лауреатів значно розширюється, охоплюючи таких відомих (далеко за межами України) талановитих джазистів, як Д. Дудко, К. Іоненко, Є. Корнієнко, Дм. Бондарєв, М. Герасімова та ін.

Чл. журі міжнар. джаз. конкурсу «DoDj» (08.04.2009), VII міжнар. конкурсу молодих джаз. виконавців, присвяч. 75-річчю Кима Назаретова (2011, Ростов-на-Дону, Росія), ІІ Всеукр. конкурсу молодих виконавців «Джаз-Дебют» (2014, Київ), відбіркових конкурсів на міжнар. джаз. фестивалі «Коктебель» (12.10.2010) і «Казантип» (19.05.2011). Учасник джаз. семінару в Любліні (Польща, 27–28.09.2014). Є автором опублікованих навч. програм з курсів «Спеціальний інструмент (ф-но)», «Імпровізація в джазі», «Гармонія в джазі», «Мистецтво акомпанементу в джазі» та низки наук. статей.

Творчі роботи: Понад 50 джазових тем для імпровізацій, одна з яких («Новелета») увійшла у «Збірку сучасних джазових стандартів держав СНД»; Фондові записи у студіях ДЗЗ Москви (1991) та Києва (1995) в составі укр. джаз. квінтету «Консенсус»; Два альбоми з оригінальною імпровізаційною музикою «Пори року», «Кларнетові розбирання» в дуеті з кларнетистом Сергієм Низькодубом; live-диск з обр. джаз. стандартів у дуеті з контрабасистом Денисом Дудко (концерт у Харків. обл. філармонії) (1998, харків. студія звукозапису «НН»); Три компакт-диска з авторськими творами (у співпраці з провідними київ. та москов. джаз. музикантами): «Українські джазові танки» (2006) (студія звукозапису Т. Полянського, Київ), «The Mozaique Of Eloquence» (2009) (студія звукозапису С. Большакова, Москва), «Universe Of Kyzyl Til» (2011) (студія звукозапису Т. Полянського, Київ); декілька альбомів у якості запрошеного студійного музиканта.

Основні праці: К вопросу об интерпретации текста в джазовой музыке // *Київське музикознавство : зб. ст. / [упоряд. В. Г. Москаленко]. К., 2001. Вип. 7. С. 180–191*; Минималистические тенденции в творчестве Телониуса Монка // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. пр. / Харків.*

нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2014. Вип. 39. С. 323–338; Специфика пианистического стиля Брэда Мелдау: опыт анализа искусства джазовой импровизации // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2014. Вип. 40. С. 417–437*; Специфика фактуры в джазовой импровизации // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2009. Вип. 25. С. 301–308*; Джазовый пианизм Арта Тэйтума как претворение традиций романтической виртуозности // *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов, 2013. № 10 (36), ч. 2. С. 57–63*; Пианистические фактурные комплексы как источник и средство художественной интерпретации // *Южно-Российский. музык. альм. : науч. журн. Ростов н/Д., 2014. № 3 (16). С. 69–77.*

Літ.: *Rzecz pospolita. 2008. № 150 (8051), 28–29 czerwca, С. 11; Кореспондент. 2006. № 39 (228), 7 жовт. С. 72; Эксперт. 2007. № 12, 26 берез. – 1 квіт. 2007. С. 58–62; Эксперт. № 13, 6–12 квіт. С. 40–43; Українська музична газета. 2000. № 1 (35), січ.–берез. С. 7; Джаз. 2007. № 2 (8). С. 9–12; Джаз. 2012. № 6 (40). С. 2–7; Харьков, что, где, когда. 2006. № 11 (90), листоп. С. 56–57; Харьков, что, где, когда. 2008. № 2 (105), лют. С. 77; Харьков, что, где, когда. 2008. № 4 (107), квіт. С. 98–99; Харьков, что, где, когда. 2008. № 8 (111), серп. С. 88–89; Харьков, что, где, когда. 2010. № 9 (136), верес. С. 44; Харьков, что, где, когда. 2012. № 7 (158), лип. С. 6–7; Харьковские известия. 2007. 24 апр. С. 9.*

Посилання на Інтернет-ресурси: http://uajazz.com/2010/04/sergey-davydov-talks/ ; rock.kiev.ua/article/2014/27/ ; www.umka.com.ua ; www.uajazz.com/2006/06/davydov/ ; www.mkvia/org/festival-rakhmaninov/ ; uajazz.com/category/festivals/kharkiv-za-jazz-fest/ ; Video на «You Tube» на запити: «Сергій Давидов джаз»; «Сергей Давыдов джаз»; «sergey davydov jazz»; «sergiy davydov jazz».

ДЕДУСЕ́НКО Жанна Вікторівна (18.12.1963, Харків) – піаністка, викладач. Канд. мистецтвознавства (2002, дис. «Виконавська школа як рід культурної традиції», наук. кер. – д-р мистецтвознавства, проф. А. П. Лащенко). Доц. (2005). Нагороджена низкою дипломів «За педагогічну майстерність» міжнар. конкурсів камер. ансамблів: ім. М. Юдіної (С.-Петербург, 2012), ім. Д. Бортнянського (Київ, 2011, 2012), ім. А. Караманова (Москва, 2012), «Мистецтво XXI століття» (Київ, Ворзель, 2012, 2013), «Акорди Хортиці» (Запоріжжя, 2016).

Закінч. ХССМШ-і, по кл. ф-но О. В. Йоліс; ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1987, кл. доц. *В. І. Лозової*); асистентуру НМАУ ім. П. І. Чайковського в Києві (1992, кл. проф. *О. С. Снєгірьова*).

У 1986–2005 працювала в ХДАК концертмейстером каф. хор. диригування та викладачем каф. теорії музики і ф-но. Також з 1986 по теперішній час – викл. камер. ансамблю у ХССМШ-і. Від 2005 запрошена на роботу в ХНУМ ім. І. П. Котляревського доцентом каф. камер. ансамблю; від. 2014 – зав. кафедри та заст. декана виконавсько-музикознавчого ф-ту ХНУМ.

Серед випускників її класу – лауреати міжнар. конкурсів камер. ан-

самблів О. Пупіна, Л. Попов, О. Копелюк, Л. Сидоренко, О. Сердюченко, Р. Лехник, С. Кучеренко, А. Суслова, Д. Кутлуєва, Ю. Кушнерик, О. Прокудова та багато ін.

Ж. Дедусенко постійно виступає з ансамблевими концертами як зі своїми учнями, так і з ін. відомими музикантами; її сцен. партнерами були лауреати міжнар. конкурсів Л. Попов (кларнет), В. Іванов (флейта), Р. Лехник (скрипка), А. Мельник (скрипка), *М. Удовиченко* (альт) та ін.

Основні праці: Про виконавську (піаністичну) школу // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Х., 1999. Вип. 5: Мистецтвознавство. С. 122–130;* «Школа» в системі культури // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Х., 2000, Вип. 6: Мистецтвознавство. С. 163–171;* Школа і традиція у виконавському мистецтві // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Х., 2000, Вип. 7 : Мистецтвознавство. С. 158–166;* «Школа» і стиль у творчій практиці С. С. Прокоф'єва // *Сучасні підходи до оптимізації педагогічного процесу. Проблеми сучасного мистецтва і культури : зб. наук. пр. Київ : Наук. світ, 2001. С. 156–164.*

ДЕНИСЕ́НКО Ірина Євгенівна (03.01.1967, Харків) – піаністка, педагог. Канд. мистецтвознавства (2011; дис. «Фактура як засіб реалізації програмного змісту у фортепіанній музиці (на прикладі циклів К. Дебюссі та М. Равеля)», ХДУМ, 2010).

Лауреат міжнар. конкурсів ім. Х. Еллера (Таллінн, 1987), ім. Р. Шумана (Харків, 1995), ім. П. Лантьє (Париж, 2001). Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1991; кл. засл. діяча мистецтв України, проф *С. Ю. Юшкевича*) та асистентуру-стажування ХДІМ (1998; кер. – нар. артистка України, проф. *Т. Б. Вєркіна*).

Від 1999 – ст. викл., 2011 – доц. каф. загального та спеціалізованого ф-но ХДІМ (ХНУМ) ім І. П. Котляревського.

Веде активну концертну діяльність, як у Харкові, так і поза його межами (Україна, Естонія, Росія, Словакія, Греція, Португалія, Франція), зокрема, була учасницею міжнар. фестивалю у м. Пьештяни (Словакія, 1989), фест. ім. Ф. Шопена в Тулузі (Франція, 1999). Виступає з клавірабендами, ансамблевими концертами, до яких входять твори композиторів-класиків, романтиків, імпресіоністів, укр. і грецьких композиторів; проводила майстер-класи. Автор та виконавець муз. проектів в рамках міжнар. фестивалів «Le Printemps Français» та «Дні грецької культури в Харкові»; учасниця концертів під егідою фестивалю «Харківські асамблеї» і «Kharkiv Contemporary 2016». Учасниця та одна з організаторів Першого міжнар. молодіжного архітектурно-муз. форуму «Гефестіада» (Лутракі, Греція, 2014). Чл. журі міжнар. конкурсу грецької пісні ім. Т. Каци (Маріуполь, 2012) і муз. фестивалю-конкурсу «Greek Rhapsody» (Серрес, Греція, 2016).

Основні публікації: Специфика фортепианной палитры французского импрессионизма // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2003. Вип. 11. С. 102–107*; К проблеме программной параллельности (на примере сочинений А. Бертрана и М. Равеля) // *Проблеми сучасності: культура,*

мистецтво, педагогіка : зб. наук. пр. / Луган. держ. ін-т культури і мистецтв. Харків ; Луганськ, 2008. Вип. 11. С. 87–96; Мотивно-фактурные комплексы в фортепианном стиле К. Дебюсси // *Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : зб. наук. пр. / Луган. держ. ін-т культури і мистецтв. Луганськ, 2010. Вип. 12. С. 143–155;* Програма з курсу «Фортепіано» для вищ. навч. закладів III–IV рівнів акредитації за напрямом № 6.020204 «Муз. мистецтво» спеціалізації «Акад. спів» / Харків. нац. ун-т мистецтв. Харків, 2012. 35 с.; Фактурные программы «Préludes pour piano» К. Дебюсси: опыт исполнительской систематизации // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2013. Вип. 38. С. 78–89.*

Літ.: Кононова О. В. Кафедра загального та спеціалізованого фортепіано Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського: досягнення, проблеми, перспективи // *Загальне та спеціалізоване фортепіано у мистецькому просторі України : зб. ст. / ЛНМА ім. М. В. Лисенка; [редкол.: І. Пилатюк (гол. ред.) та ін.; ред.-упоряд. З. Жмуркевич, М. Герега]. Львів : СПОЛОМ, 2012. (Наукові збірки ЛНМА ім. М.В. Лисенка ; вип. 27; серія : Виконавське мистецтво). С. 28–37.*

ДОБРИ́КІН Едуард Ілліч (22.08.1946, Одеса) – музикознавець, лектор, педагог, публіцист, муз.-громад. діяч. Чоловік Людмили Кльоновой (випускниця каф. спец. ф-но Харків. ін-ту мистецтв, поетеса, чл. Спілки російськомов. письменників Ізраїлю (СРПІ), Спілки письменників Росії, Міжнар. Спілки письменників «Новий Сучасник»).

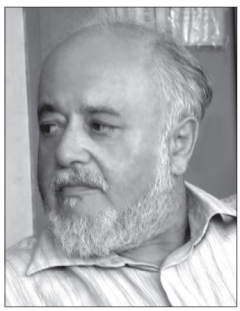

Е. Добрикін закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1969, кл. іст. музики проф. *Г. О. Тюменєвої*).

У 1969–1981 – викл. муз.-іст. дисциплін Херсон. муз. уч-ща; одночасно – лектор обл. філармонії, лектор-ведучий Камер. оркестру філармонії «Гілея». Засновник метод. каб. дит. естет. виховання при Херсон. обл. упр. культ. (1976), в якому працював (з перервами) до 1998. У 1981–1991 – заст. дир. Херсон. муз. уч-ща з навч.-виховної роботи. У 1992–1996 – худож. кер. обл. філармонії. Створив фест. «Травневі зорі» та конкурс дит. муз. виконавства «Творчість юних», котрі діють в Херсоні донині. У 1996–1999 – зав. цикловою комісією з муз. літ. та аналізу муз. творів муз. уч-ща. 1992 спільно з Г. Молотковою й Л. Кльоновою заснував літ.-муз. т-р «Голос». До ювілею О. Вертинського написав сценарій і поставив (спільно з засл. арт. України А. Панасюком) виставу «Печальные песенки Александра Вертинского» (була показана на сценах України, зокрема, Одеси, Києва, Херсона).

У квітні 1999 репатріювався в Ізраїль, живе і працює в Ашкелоні. Займається переважно творчою роботою. Від 2000 веде у різних формах (вступ. сл., анотація, лекція) програми для репатріантів – слухачів Симф. концертів у містах Петах-Тіква і Ашкелон. Створив ансамбль «Мангіна» («Мелодія») і (разом з Л. Кльоновою) муз.-поет. «Дует ЕЛ», який переріс у Камерний поетичний т-р.

Виховав близ. 150 музикознавців – випускників Херсон. муз. уч-ща, серед них: д-р мистецтв., професор НМАУ ім. П. І. Чайковського

О. Б. Соломонова, канд. мистецтв., доц. ХНУМ ім. І. П. Котляревського *І. В. Цурканенко*, зав. теорет. відділ. Херсон. муз. уч-ща Н. Старюченко.

Основні праці: Музыкальная сатира в вокальном творчестве Д. Шостаковича // *Проблемы музыкальной науки : сб. ст. М., 1976. Вип. 3. С. 17–38*; Очерки из истории Херсонского музыкального училища и его отделов / [заг. ред. та окремі гл.]. Херсон : Копи-Центр, 1998. 72 с; Херсонской областной филармонии – 50. Херсон : Наддніпрянська правда, 1994. 32 с; «Рождаешься на кончике пера» (Обо всём понемногу) : очерки и рассказы. Київ : вид-во АРТ-Студія «Труфанів-Острів», 2014. 197 с; Магнетизм таланта. Владимир Горовиц // *Под небом единым : альманах. Хельсинки ; С.-Пб., 2011. № 5. С. 108–115*; Магнетизм таланта. Владимир Горовиц // *Юг : Лит.-худож. и общ.-полит. альманах [Ізраїль]. 2014. № 15. С. 249–253*; Симфонические и камерные оркестры Израиля : учеб. пособие. Ашдод : изд-во консерватории «Акадма», 2013; Музыка в пьесах Шолом-Алейхема : учеб. пособие. Ашдод : изд-во консерватории «Акадма», 2014; Солдатская форма // *На израильском фронте без перемен. Писатели и учёные против террора. Ашкелон : изд-во «Ilernif», 2016. С. 6–10*. **Цикли муз.-просвіт. статей:** Поговорим о прекрасном – 50 ст. в газ. «Новости»; «ПодМОСТки» в газ. «Мост»; Цикл літ. портретів «Діячі культури Ашкелона» (20 ст. на сайті «Ashkelon.ru»). **Литературна творчість:** Поэт любви, поэт печали : [эссе] // *Под небом единым : альманах. Хельсинки ; С.-Пб., 2007. № 1. С. 48–49*; «В них что-то чудотворное горит…» : эссе // *Под небом единым : альманах. Хельсинки ; С.-Пб. 2008. № 2. С. 56–61*; Четырнадцать лет любви : [воспоминания] // *Под небом единым : альманах. Хельсинки ; С.-Пб., 2013. № 7. С. 97–102*. **Сценарії:** для муз.-поєт. театру «Дует ЕЛ» (більш 20), у т. ч.: «Музыкальная пушкиниана»; «Монологи», «Майя» (Плисецкая); «Ромео и Юлия»: диптих «Чайковский и Арто» («Романсы для Желанной»), «Берлиоз и Генриетт Смитсон»; «Реквием себе» (Шоста симфонія Чайковського і поет. цикл Л. Кльонової); «Посвящение Мандельштаму»), ін. **Музично-поетичні програми**, засн. на творчості поетеси Л. Кльонової та творах класич. музики.

Аудіозаписи альбомів (на основі поєднання віршів Л. Кльонової та творів класич. музики): «Бал памяти» (2003) ; «В унисоне сердец» (2008) ; «Сердец серебряные птицы» (2010) ; «Рахманинов, Рапсодия» (2013) ; «Монологи, Пушкин»; Вірші О. С. Пушкіна читає Е. Добрикін (2006) ; «Его Голгофа» – муз.-літ. вистава на основі нарису та віршів А. Вознесенського й книги спогадів М. Владі «Прерванный полёт», у соавт. з київ. бардом Інною Труфановою (2011). *Усі диски (альбоми) записані на студії «Captain Music», Тель-Авів.*

ДОРОШЕ́НКО Валентина Олексіївна (18.07.1940, м. Мцхета, Грузія) – оперна та камерна співачка, педагог. Засл. артистка УРСР (1972). Чл. Укр. хорової спілки (1980). Чл. НВМС (1992). Нагородж. медаллю «За доблестный труд».

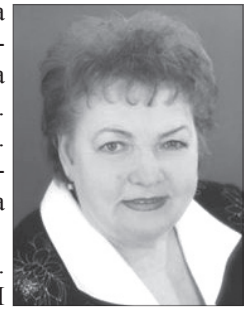

Закінч. Сухум. муз. уч-ще (1960) та ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1966, кл. проф. *П. В. Голубєва*).

Працювала солісткою Харків. обл. філармонії (1966–1991). Від 1984 – викл. сольного співу на каф. сцен. мови ХДІМ ім. І. П. Котляревського, від 1986 – ст. викл., 1991 – доц., згодом – проф. каф. (2010).

Учасниця фестивалів «Дні культури УРСР» у Москві та Москов.

обл. (1972), «Дні культури УРСР» в Естон. РСР (1977), «Дні культури УРСР» в Азербайджан. РСР (1978). У 1966–1991 постійно гастролювала в Україні, Грузії, Вірменії з симф. оркестром і сольними програмами від Укрконцерту та Харків. обл. філармонії. 1971 у складі групи творчої інтелігенції концертувала в Італії, 1976 здійснила гастрольну поїздку у США. Багато та успішно працювала з ансамблем скрипалів, інструм. квартетом Харків. філармонії, з відомими диригентами – нар. арт. РРФСР *І. Гусманом*, нар. арт. УРСР *А. Калабухіним*, засл. арт. УРСР *В. Жорданією*, засл. арт. УРСР О. Гуляницьким, І. Шпіллєром, С. Госачинським та ін.

У творчому доробку співачки – численні сольні програми, зокрема, з творів М. Глинки, П. Чайковського, С. Рахманінова, М. Римського-Корсакова, С. Гулака-Артемовського, М. Лисенка, К. Стеценка, Я. Степового, А. Кос-Анатольского, О. Білаша, І. Шамо; тематичні програми: «По сторінках західноєвроп. опери», «Дзвени піснями, Україно!», «Вокальна музика на вір. Т. Шевченка» (з орк. нар. інструментів); програми з рідко виконуваних творів Д. Шостаковича, С. Прокоф'єва, Г. Свиридова, А. Хачатуряна. Вперше в Україні виконала вок.-інструмент. сюїту «Сім віршів О. Блока», арії з опери «Катерина Ізмайлова» Д. Шостаковича, моноопери М. Римського-Корсакова «Бояриня Віра Шелога», цикли шотланд. та ірланд. пісень Л. ван Бетховена (зі струн. квартетом). Активно пропагувала творчість нац. композиторів, співпрацювала з Харків. відділенням СК, вперше виконала багато творів *П. Гайдамаки, О. Жука, Т. Кравцова, М. Стецюна, І. Польського, А. Гайденка*.

Підготувала численних випускників, які працюють в лялькових та муз.-драм. т-рах України, ближнього та дальнього зарубіжжя, зокрема, трьох засл. артистів України (Я. Яг'яєв, муз.-драм. т-тр в Сімферополі; *А. Остапенко,* ляльк. т-тр, Полтава; В. Бондарєв, Харків, ТЮГ) та засл. діяча мистецтв України (*О. Свіньїн*, гол. реж. Вінниц. обл. акад. т-ру ляльок).

Основні праці: Сольний спів як засіб виховання студента актора : навч.-метод. посібник. Х. : Колегіум, 2010. 152 с. (Рекомендовано МОН України як навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. Лист МОН України № 1/22-5547 від 23.06.2010 р.); Жанр вокалізу та його значення у процесі виховання співочого голосу // *Світова музична культура і фахова підготовка вчителя : зб. наук. пр. викладачів муз.-пед. ф-ту ХДПУ. Х. : ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 2001. С. 62–66*; Українська народна пісня як засіб вокального виховання студентів музичних вузів // *Світова музична культура і фахова підготовка вчителя : зб. наук. пр. викладачів муз.-пед. ф-ту ХДПУ. Х. : ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 2002. С. 17–21;* Вокальний ансамбль як засіб виховання студента-актора // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. Вип. 19. Х., 2007. С. 188–199;* Культура України: тезаурус і персоналії / за ред. Л. В. Анучиної, О. А. Стасевської, О. В. Уманець. Х. : Право, 2014. 276 с. (у співавторстві).

ДОЦЕ́НКО Володимир Ігорович (28.08.1962, Харків) – відомий укр. гітарист та педагог, один з засновників сучасної шк. гри на класичній гітарі в Україні. Засл. артист України (2002). Проф. (2008)., Чл. Президії НВМС (Асоціація гітаристів України, 2001). Пере-

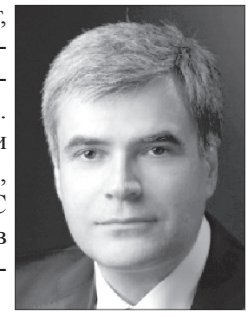

можець Всерос. (Тула, Росія, 1986) та лауреат Міжнар. (Краків, Польща, 1990) конкурсів; дипломант XII Обл. конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» (2011).

Закінч. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1981, кл. гітари В. К. Петрова), Москов. муз.-пед. ін-т (нині Рос. акад. музики) ім. Гнесіних (1986) та асистентуру-стажування там само (1992) за спец. «гітара» (кл. проф. А. К. Фраучі); також стажувався у Вищій шк. музики в Карлсруе (Німеччина).

Є засновником класів класич. гітари у ХНУМ ім. І. П. Котляревського (1989), де працює від 1988 як ст. викл., від 1994 – доц., 2002 – на посаді проф. каф. нар. інструментів України, а також в ХССМШ-і (1998), де працює як викладач-методист (від 1998).

Загальну відомість в музичних колах набув як виконавець музики Лєо Брауера та Ейтора Віла-Лобоса. Репертуар – 10 сольних програм від Баха до сучасних авторів, включаючи 5 концертів для гітари з оркестром. Виступив з більш ніж 300 концертами та майстер-класами в багатьох країнах світу: Німеччина, Швейцарія, Росія, Австрія, Польща, Угорщина, Україна, Туреччина, Білорусь, Румунія, Молдова; записав CD «Барви»

Був головою та чл. журі понад 30 міжнар. конкурсів; зокрема, є худож. керівником та головою журі гітарних конкурсів, що проводяться в Україні: Відкритого конкурсу юних виконавців на гітарі ім. *В. Петрова* (Харків); І Відкритого конкурсу виконавців на класич. гітарі у рамках XIV Міжнар. фестивалю «Музика – наш спільний дім» (Харків); Міжнар. конкурсу гітар. виконавства «Дніпровські сузір'я» (Київ); І Міжнар. семінару гітар. майстрів, присвяч. відомому америк. фізику-акустику М. Каше, котрий народився у Харкові.

Неоціненними є практичні проф. поради В. Доценка-педагога та його метод. розробки, які вже знайшли широке використання серед студентів та викладачів ВНЗ не тільки в Україні, але й далеко за її межами. Він є автором чотирьох навч. посібників з грифами МОН), а також співзасновником першого в Україні журналу гітар. мистецтва «Гітара.u.a.».

Від 1992 його учні більше 80 разів ставали лауреатами міжнар. конкурсів виконавців на класич. гітарі, багато з них удосконалюють свою майстерність у провідних професорів Європи. Серед учнів – *М. Топчій,* І. Кордюк*, Ф. Бернат, А. Асанов* та ін. Муз. діяльність В. Доценка високо оцінена всесвітньо відомим меценатом герцогом Анталом Эстергазі.

Творчі роботи: CD «Барви», 2003, к 9311728АЄ.

Основні праці: Школа техніки гітариста (50 етюдів на різні види техніки) : навч. посіб. Х., 1995; Методика підготовки гітариста-виконавця : навч. посіб. Х., 2005. Методика підготовки гітариста-виконавця : навч. посібник. Х., 2005. 164 с.; Подолання технічних труднощів у виконавській практиці гітариста (на прикладі концерту для гітари з оркестром № 3 «Елегійний» Лео Брауера) : навч. посібник. К. : ВІП, 2005. 167 с.;

Літ.: Міхєєв Б. О. Доценко Володимир Ігорович / Б. О. Міхєєв [Електрон. ресурс] *// Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=21127;* Ширялин А. Доценко Владимир Игоревич / А. Ширялин *// Поэма о гитаре. Москва, 1994;* Кондратюк Т. Наодинці з музикою / Т. Кондратюк *// Музика. 2005. № 1–2.*

В. М. Ткаченко

ДРАЧ Ірина Степанівна (9.07.1958, м. Суми) – музикознавець, педагог. Д-р мистецтвознавства (2005), дис. «Аспекти вияву композиторської індивідуальності у сучасній культурі (на матеріалі творчості В. С. Губаренка)», Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського. Проф. (2011). Чл. НСКУ (1996). Лаур. творчої премії ім. І. Слатіна (2007), нагородж. почесн. знаком «Відмінник освіти», почесн. грамотами М-ва освіти та науки України, Нац. муз. спілки та ін.

Закінч. історико-теорет. ф-т ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського, кл. *М. Р. Черкашиної-Губаренко* (1982); аспірантуру Київ. держ. консерваторії (тепер НМАУ) ім. П. І. Чайковського (дис. канд. мистецтвознавста – «Оперное творчество В. Беллини и Г. Доницетти в итальянской музыкально-театральной культуре эпохи Романтизма», 1990, наук. кер. – *М. Р. Черкашина-Губаренко*).

Від 1982 до 2006 працювала у СДПІ ім. А. С. Макаренка на ф-ті мистецтв, з 1997 завідувала каф. теорії, історії музики та гри на муз. інструментах, реорганізованою пізніше в каф. хореографії, образотворчого мистецтва, теорії, історії музики й худож. культури; згодом – у ХДІМ як проф. каф. історії музики (2006).

Від жовтня 2006 – проректор з наук. роботи ХДІМ (ХНУМ) ім. І. П. Котляревського, Голова Вченої Ради ХНУМ з захисту канд. дисертацій, чл. ред. колегії та відповідальна за випуск наук. видань ун-ту. У колі її наук. інтересів – феномен художньої індивідуальності, історія музики XIX–XX ст., сучасна оперна практика. Авторка понад 100 публікацій. Під керівництвом І. С. Драч захищені 12 канд. дисертацій, серед їх авторів – О. А. Антонець, *М. В. Бевз*, І. Г. Довжинець, І. В. Єфремова, Г. М. Полянська, *І. Л. Сахно*.

Основні праці: Композитор Віталій Губаренко: формула індивідуальності. Суми : СДПУ ім. А. С. Макаренка, 2002 . 228 с.; Художня індивідуальність композитора. Харків : ФОП Тимченко, 2010. 106 с.; Украинский парафраз на россиниевский сюжет *// Джоаккино Россини: Современные аспекты исследования творческого наследия. К. : КГК им. П. И. Чайковского, 1993. С. 74–80*; Искусство со многими «не» *// Музика та культура абсурду XX століття. Суми : СДПІ ім. А. С. Макаренка, 1997. С. 14–21;* Поздние оперы Моцарта и XX век (Некоторые наблюдения над типологией оперного творчества в контексте времени) *// Моцарт: пространство сцены. М. : ГИТИС, 1998. С. 106–112*; Під тиском «гравітації» сонету *// Зеленая лампа : культурологический журнал. 1999. № 1–2. С. 68–70;* Письмо как мифологема в оперном контексте *// Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Вип. 13 : Чотири століття опери. Оперні школи XIX–XX ст. К., 2000. С. 117–124*; Das romantische Modell einer Oper und deren Funklion in Tschaikowskijs Pique Dame *// Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa. Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Universitat Leipzig. Heft 8. Chemnitz, 2002. S. 97–105;* French *Opera comique* as model for Ukrainian Musik Theatre *// Le rayonnement de l'opera-comique en Europe au XIX-e siècle. Prague : KLP, 2003. S. 424–430;* О феномене «иллюзорного симфонизма» *// Музыкальная академия. 2004. № 2. С. 13–15;* Італійські освітні стандарти з художньої культури *// Сучасна мистецька освіта: реалії та перспективи. К. : Ін-т педагогіки і психології*

професійної освіти АПН України, 2004. С. 18–23; Феномен композиторской индивидуальности и путь её становления // *Келдышевские чтения. 2006. К 95-летию со дня рождения И. В. Нестьева : доклады, сообщения, статьи / сост. Н. Г. Шахназарова. М. : URSS, 2008. С. 11–27;* Травестія на сучасній оперній сцені: нове життя давнього прийому // *Часопис НМАУ ім. П. І. Чайковського. 2009. № 3 (4). С. 23–30*; «Лукреція» 2009 // *Часопис НМАУ ім. П. І. Чайковського. 2010. № 2 (7). С. 44–50;* Опера классического бельканто: парадоксы осмысления // *Art inter Culturas. Nr. 1. Słupsk : Akademia Pomorskaw Słupsku, 2010. С. 107–120;* «Стихи и Реквием по Миньон»: венские страницы жизни и творчества А. Г. Рубинштейна // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Вип. 30. Брати Рубінштейн. Історичні уроки та плоди просвіти. Харків, 2010. С. 109–126;* Ogrodek muzyczny Tamary Nowiczkowej. Z doświadczeń muzykoterapeuticznej praktyki w Charkowie // *Rytmika w ksctałceniu muzyków, aktorów, tancerzy i w rehabilitacji. Łodzi, 2011. S. 133–139;* Фигура дирижера в оперном истеблишменте (по версии Т. Бернхарда) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Вип. 35. Професія «музикант» у часопросторі: історико-культурні метаморфози. Харків, 2012. С. 382–393;* Драма В. Гюго «Анджело, тиран Падуанский» на оперной сцене // *Музика у співдружності мистецтв та філософсько-естетична думка // Аспекти історичного музикознавства – V. : зб. наук. ст. Харків, 2012. С. 159–172;* Русская экзотика в оперном творчестве Г. Доницетти // *Аспекти історичного музикознавства – VI. Музика і театр в історичному часі та просторі : зб. наук. праць. Харків, 2013. С. 92–114;* The Kharkov Composer' School in Ukrainian culture // *Ukrainische Musik. Idee und Geschichte einer musikalischen Nationalbewegung in ihrem europäischen Kontext. Leipzig, 2013. S. 51–56;* Оперний ландшафт сучасної Європи // *Часопис НМАУ ім. П. І. Чайковського. 2013. № 3. С. 149–152;* Надії харківського «Онєгіна»: ставка на молодість // *Музика. 2014. № 5. С. 48–51;* Народження радості // *Музика. 2015. № 12. С. 28–33.*

Літ.: Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харк. держ. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського / ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х. : ХДУМ, 2007. С. 198, 305.

ДРОБ'ЯЗГІНА Валентина Іванівна (24.05.1947, Львів – 12.10.2017, Харків, похов. у Полтаві) – композитор, викладач. Чл. НСКУ (1973). Лауреат муніцип. премії ім. *І. І. Слатіна* (2004). Лауреат Премії ім. В. С. Косенка (2011). Доц. (1995).

Закінч. Харків. ін-т мистецтв (1971; кл. *В. Т. Борисова*) та асистентуру-стажування при Київ. консерваторії (1981; кл. М. М. Скорика).

У 1971–72 – викл. муз.-теорет. дисциплін у Ворошиловград. (нині Луганськ.) муз. уч-щі; у 1972–73 – в Харків. культ.-освітньому уч-щі. Від 1973 – асистент на каф. композиції ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського, викл., ст. викл., від 1995 – доц. каф. композиції та інструментовки.

Тв.: **для орк**. – Симфоніета (1968); фреска «Софія Київська» **для симф. орк**. (1981); для ф-но з орк. – Концерт (1971), Юнацький концерт (1974); **для кам. складів** – Дивертисмент (1969); Камерна сюїта для 11 інструментів та ф-но (1977); 2 п'єси для ансамблю скрипалів та фор-

тепіано (2000–2003) **для струн. квартету** – Варіації (1967); **для скр. с ф-но** – 5 п'єс (1967); **ф-п. п'єси**, у т. ч. Кіносюїта (1970), Рондо (1973), Токата (1973), Рондо-токката для ф-но (1974); Соната (1978), сюїта «Знаки Зодіаку» (1995) для ф-но; джаз-сюїта «Ностальгія» для ф-но (1999); **ф-п. ансамблі** в 4 руки – 3 п'єси для ф-но в 4 руки (2000–2003) та ін.; **для хору** – Дивертисмент для камерного хору (1970); для хору та інструм. ансамблю – кантата «Час кращих» на сл. М. Асєєва і М. Свєтлова (1979); «В джазових ритмах» – фантазія-вокаліз для жіночого хору з фортепіано (1985); хор. концерт «Травневий сад» (1998); «Український триптих» на сл. Т. Шевченка та Л. Талалая (2004), «Сум'яття душі» на сл. О. Романовського (2007) для мішаного хору без супроводу; хори без супроводу на сл. С. Єсеніна, Л. Завальнюка, І. Бондаренко; **для голоса с ф-п.** – цикл «Заблукала голубка» (сл. Р. Альберті, 1972); **твори для дітей** – хор. та сольні пісні в супроводі ф-но, **для дит. хору** – 6 пісеньок на сл. С. Маршака (1973); **дит. балет** «Руки, ноги, черевички» (1994); **для вок. квартету і джаз-тріо** – Дві балади на сл. Ф. Гарсіа Лорки (1969); 4 п'єси в стилі «фольк-джаз» «Весняні барви» для ф-но, голосу та дзвіночків (2000); П'єса для фортепіано з біг-бендом (1972); п'єси для орк. нар. інструментів, естрад. та джаз. оркестрів; п'єси для різних інструментів (скрипка, ф-но, валторна, тромбон), **пісні** на сл. Р. Гамзатова, А. Кримського, В. Муровайко, О. Прокоф'єва, І. Сельвінського та ін.; му**зика до драм. спектаклів**.

Основні праці: Оркестр Бароко : метод. рекомендації для студ. іст.-теорет. ф-ту. Х., 1991; Деякі риси оркестрового стилю М. Равеля // *Актуальні проблеми муз. і театр. мистецтва. Мистецтвознавство, педагогіка та виконавство : Матеріали міжвуз. наук.-пед. конф. 22–23 груд. 1999. Х., 1999*; «Веселі пісеньки» на вірші С. Маршака : Збірка хорів для дітей молодшого шкільного віку. К : Муз. Україна, 1976.

Аудіозаписи: Дивертисмент для камерного оркестру. Харківське облрадіо, 1975. Симф. оркестр Харків. філармонії, диригент П. Шеметов. 9›; «Барвиста стрічка» : вок. цикл для сопрано та ф-но на вір. Т. Шевченка та нар. слова. Харківське облрадіо. Солістка Харків. т-ру опери та балету Ліна Черних, партія ф-но – автор. 25′; «Софія Київська» : симф. фреска. Московський будинок звукозапису, 1983. Симфонічний оркестр Харків. філармонії, диригент Г. Проваторов. 18›.

Літ.: Дроб'язгіна Валентина Іванівна [Електрон. ресурс] // *НСКУ. Персоналії. URL : http://composersukraine.org/index.php?id=1493;* Кононова О. В. Дроб'язгіна Валентина Іванівна [Електрон. ресурс] / О. В. Кононова // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=21798;* Черкашина М. В ритмах сучасності // *Культура і життя. 1976, 28 берез.;* Конькова Г. Желание быть услышанным / Г. Конькова // *Совет. музыка. 1984. № 10;* Очеретовська Н. Біля чистих джерел / Н. Очеретовська // *Музична Харківщина: зб. наук. пр. Харків. ін-ту мистецтв. 1992.*

ДРО́ЖЖИНА Наталя Володимирівна (8.09.1963, м. Макіївка Донец. обл.) – естрадна співачка, викладач. Канд. мистецтвознавства (2009, дис. «Вокальне виконавство в системі музичного мистецтва естради», 2008, ХДІМ). Доц. (2010). Чл. НВМС (2002).

Закінч. із відзнакою вок. відділення Кутаїс. муз. уч-ща ім. М. А. Баланчівадзе (1990) за фахом «співи» (кл. Н. Гордадзе) та вок. ф-т ХДІМ

ім. І. П. Котляревського (1995) (кл. сольного співу засл. арт. України, проф. *Т. М. Ісіченко–Бурцевої*) із кваліф. оперної та концертно-камер. співачки, викладача.

Працювала артисткою хору опер. студії ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1987–1988), естрад. співачкою Кутаїс. об'єднання муз. ансамблів в Грузії (1988–1990), солісткою естрад. ансамблю Фонду міжнар. дипломатії з гастрольною діяльністю у багатьох європ. країнах: Болгарії, Сербії, Македонії, Чорногорії, Румунії та ін. (1990–1994). У 1995 (по закінч. ХДІМ) дістала запрошення міжнар. артистичної агенції «Inshow SA» (Швейцарська Конфедерація) як солістка-вокалістка мюзик-холів із гастрольною діяльністю у Франції та Швейцарії (1996–1999). Викладацьку роботу в системі вищої освіти почала на каф. естрад. співу ХДАК (2001–2002). Від 2002 до сьогодні викладає естрад.-джаз. спів на каф. муз. мистецтва естради та джазу ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Яскрава представниця нової генерації укр. шк. вок. мистецтва естради, яка має великий досвід концертно-виконав., наук.-метод., пед. та організаційної роботи. Серед її вихованців – чисельні дипломанти і лауреати міжнар. та нац. конкурсів і фестивалів естрад. та джаз. співаків (загалом більше 50 лауреатських звань), учасники телевізійних проектів «Голос країни», «Х-фактор», «Шоу N1», «Битва хорів», «Пісенний вернісаж» та ін. Анатолію Костенко, Світлані Сидоровій присвоєно звання засл. артистів України. Спираючись на пед. надбання свого вчителя, випускники кл. Н. Дрожжиної плідно працюють викладачами у вищих навч. муз. закладах (М. Губанова, Я. Ліхачьова, В. Бігас, О. Воскобойникова, О. Федорченко, С. Сидорова); активно гастролюють в Україні і за кордоном. Як ініціатор багатьох творчих проектів, Н. Дрожжина згуртувала навколо себе студентів та активізувала їх виконав. роботу, здобувши подяки міської адміністрації та керівництва ХНУМ імені І. П. Котляревського. Концерти Tea-JAZZ студії, творчим керівником якої вона є, завжди високо оцінюються глядачами та музикантами-фахівцями. Постійний чл. та голова журі міжнар. та нац. конкурсів і фестивалів. В рамках роботи Харків. обл. навч.-метод. центру підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів постійно проводить семінари та майстер-класи з вок. майстерності.

Пед. досягнення Н. Дрожжиної великою мірою зумовлені її наук. інтересами, спрямованими на аспекти вок. виконавства в системі муз. мистецтва естради. Розроблені нею методичні настанови з постановки голосу естрад. співака успішно реалізуються в пед. практиці вищ. та серед. навч. закладів культури і мистецтв України. Досвід педагога-практика, заснований на науково обґрунтованій методиці формування виконав. майстерності естрад. співаків, відображений у розроблених нею авторських навч. програмах: «Естрадно-джазовий спів», «Спів з естрадним ансамблем», «Методика викладання спеціальних дисциплін та історії муз. виконавства». Проблеми естрад. вок. виконавства досліджуються нею у ряді наук.-метод. публікацій, серед яких – посібник з грифом МОН (2010).

Основні праці: Теоретико-методичні засади естрадно-джазового співу : навч.-метод. посіб. для студентів і викладачів ВНЗ культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації. Харків : Майдан, 2010.

142 с.; Резонансная техника пения и речи. Методики мастеров. Сольное, хоровое пение, сценическая речь : [колектив. монография] / Н. Дрожжина, [и др.]. М. : Когито-Центр, 2013. 440 с.; Анотований каталог вистав Оперної студії Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків : С. А. М., 2012. 128 с.; Экстраполяция резонансной теории пения на вокальную педагогику музыкальной эстрады // *Вопросы вокального образования : метод. рек. для преподавателей вузов и сред. спец. учеб. заведений : сб. / Москва–Казань, 2010. С. 80–92*; «Феномен личности на эстраде: к методике анализа исполнительского имиджа (на примере творчества Эдит Пиаф)» // *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. вузів худож.-буд. профілю України і Росії / Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2008. Вип. 1/3. С. 15–20*; «Музыкальное искусство эстрады как социокультурный феномен» // *Вісн. Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. Харків, 2008. Вип. 15. С. 41–49*; Мадонна – идол массовой культуры (к методике анализа исполнительского имиджа // *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. вузів худож.-буд. профілю України і Росії / Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2008. Вип. 4, 5, 6. С. 21–25*; К вопросу методики исследования эстрадной техники пения // *Вісн. Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2009. Вип. 3. С. 50–59*; К вопросу методологии эстрадно-вокальной педагогики // *Вісн. Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2009. Вип. 1. С. 28–37*; Клавдия Шульженко – легенда Харькова (к методике анализа феномена личности) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2009. Вип. 24. С. 71–79*; Воспитание эстрадно-джазового певца: харьковская школа // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2010. Вип. 29. С. 434–448*.

ДУРСЄ́НЕВА Олександра Леонідівна (26.02.1964, Харків) – оперна співачка. Донька нар. артистки України, теж оперної співачки, Любові Попової-Дурсеневої. Засл. артистка Росії (2005). Лауреат міжнар. конкурсу вокалістів ім. М. Глинки (1993); І премія конкурсу камер. співаків «Янтарний соловей» (Калінінград, 1994); лауреат Міжнар. конкурсу ім. Монюшко (1995, Варшава).

Закінч. ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1991, кл. засл. діяча мистецтв, проф. *Т. Я. Веске*, кл. концертно-камер. співу доц. *Д. А. Гендельман*).

У 1991–1994 – солістка ХАТОБу ім. М. Лисенка; виконувала провідні мецо-сопранові партії. Від 1994 – солістка Великого театру в Москві.

Гастролювала в Австрії, Німеччині, Данії, Нідерландах, Італії, Португалії, Канаді, Великій Британії (Лондон, Конвент-Гарден) та інших європ. країнах. Співпрацювала з видатними музикантами-диригентами і режисерами, серед яких – Г. Рождественський, В. Федосєєв, Ю. Темірканов, М. Ермлер, А. Чистяков, Михайло, Володимир і Дмитро Юровські, О. Ведерніков, З. Пешко, М. Плетньов, Е. Інбалл, Г. Ринкявичюс, Е. Підо; Г. Купфер, Б. Покровський, П. Устінов, Д. Паунтні, Т. Хопкінс, Л. Пуджеллі, Г. Вік, Ф. Замбелло, Т. Чхеїдзе, О. Сокуров, В. Фокін, Е. Някрошюс, Р. Карсен.

Багато виступає з сольними концертами в Москві і Санкт-Петербурзі. Зокрема, за останні роки виконала програми з творів М. Глінки, П. Чайковського, М. Мусоргського, М. Римського-Корсакова, О. Бородіна, С. Рахманінова, Дж. Верді, Ж. Бізе, К. Сен-Санса, А. Дворжака. Чл. журі міжнар. конкурсів та фестивалів. Фірмою «Мелодія» виданий сольний альбом співачки: «Олександра Дурсенева. Русские романсы» (2014). Влітку 2016 стала одним з організаторів Оперних вечорів у Петровському дорожньому палаці в Москві за участю зірок Великого театру.

Оперні партії: Ваня, Ратмір («Іван Сусанін», «Руслан і Людмила» М. Глинки), Кончаковна («Князь Ігор» О. Бородіна), Няня, Басманов, Марта, Графіня і Гувернантка («Євгеній Онєгін», «Опричник», «Іоланта», «Пікова дама» П. Чайковського), Кларіче («Любов до трьох апельсинів» С. Прокоф'єва), Принцеса де Буйон («Адрієна Лекуврер» Ф. Чілєа), Амнеріс, Фенена, Джованна («Аїда», «Набукко», «Ріголетто» Дж. Верді), Дуенья, Настоятелька монастиря («Заручення в монастирі», «Вогняний янгол» С. Прокоф'єва), Ульрика («Бал-маскарад» Дж. Верді), Любаша, Амелфа, Весна («Царева наречена», «Золотий півник», «Снігуронька» М. Римського-Корсакова), Марфа («Хованщина» М. Мусоргського), Баба-Турчанка («Пригоди гульвіси» І. Стравинського) та ін.

Дискографія: «Сказання про невидимий град Кітеж і діву Февронію» М. Римського-Корсакова – Алконост, диригент Ст. Федосєєв, Koch Schwann, 1997; «Демон» А. Рубінштейна – Няня, диригент Ст. Федосєєв, Koch Schwann, 1998; «Руслан і Людмила» М. Глинки – Ратмір, диригент А. Ведерніков, PentaTone, 2003; «Опричник» П. Чайковського – Басманов, диригент Р. Різдвяний, Dynamic, 2004; «Заручини в монастирі» С. Прокоф'єва – Дуенья, диригент Ст. Юровський, 2006; «Алеко» С. Рахманінова – Стара циганка, диригент Ст. Федосєєв, Relief, 2007; Олександра Дурсенева. Російські романси. Мелодія, 2014.

Джерело : Александра Дурсенева. Биография [Електрон. ресурс] // *Александра Дурсенева [Особистий сайт співачки]. URL : http://www.alexandradurseneva.com/biography.htm*.

Є

ЄВДОКИ́МОВ Сергій Анатолійович (22.03.1949, м. Харцизьк, Донец. обл.) – скрипаль, педагог. Проф. (2014).

Закінч. Львів. консерваторію ім. М. В. Лисенка (1973, кл. Д. Лекгера, Б. Д. Каськіва); у 1970–72 консультувався у проф. Київ. консерваторії О. В. Криси. В 1973–76 навчався в асистентурі-стажуванні Київ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (кл. нар. артиста України проф Б. А. Которовича).

Від 1976 викладав у Донец. муз.-пед. ін-ті (від 1991 – Донец. консерваторія) ім. С. Прокоф'єва, де у 1979–1987 завідував каф. струнно-смичкових інструментів. У 1987–90 – викл. Консерваторії в Алеппо (Сирія).

Від 1992 викладає у ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського, та, водночас, у ХССМШ-і. Доц. (2008), згодом – професор. Виховав понад 75 випускників, серед яких – нар. артист України, лауреат респ. кон-

курсів Ю. Кириченко; засл. артист України, кавалер ордену княгині Ольги, концертмейстер симф. оркестру Донец. акад. т-ру опери та балету І. Мілютін; другий концертмейстер муніцип. оркестру «Нюрнбергер симфонікер» (Німеччина), лауреат міжнар. конкурсів, зокрема, І премії конкурсу «Діти – Прокоф'єву» Т. Гапеєва; другий концертмейстер Нац. симф. оркестру України (Київ), лауреат Міжнар. конкурсу ім. Домбровського (Рига) Ю. Рубанова; соліст та концертмейстер оркестру т-ру опери та балету м. Франкфурт-на-Майні, лауреат конкурсу юних скрипалів Б. Которовича А. Подлєсний. Великих творчих здобутків досягнув учень С. А. Євдокимова у ХССМШ-і В. Соколов. На V Міжнар. конкурсі скрипалів ім. Сарасате у Памплоні, Іспанія (1999), він став лауреатом та володарем гранту, який дозволив йому продовжити освіту у Лондон. Школі скрипалів Є. Менухіна. Нині він аспірант Віденської консерваторії, переможець Міжнар. конкурсу ім. Дж. Енеску, веде активну концертну діяльність. Також звання лауреатів Міжнар. конкурсів здобули вихованці кл. С. Євдокимова І. Маслова, С. Рубіна, Р. Лехник, О. Капралов, Я. Масоріна та ін.

С. Євдокимов веде активну концертну діяльність разом з дружиною – піаністкою *О. Фекете*, виступаючи з вечорами камер. музики в залах обл. філармоній та муз. уч-щ України, доповнюючи виступи майстер-класами. Дует – постійний учасник Міжнар. фестивалю «Харківські асамблеї». Його репертуар включає сонати Й. С. Баха, Л. Бетховена, Й. Брамса, С. Франка, М. Равеля, Ф. Пуленка, С. Прокоф'єва, С. Рахманінова (у власній транскрипції) та ін. С. Євдокимов неодноразово працював у складі журі скрипкових конкурсів.

Основні праці: Скрипкове виконавство: шлях від початківця до віртуоза : навч. посіб. Харків, 2007. 128 с.; Звукова палітра скрипаля та ресурси її збагачення : навч. посіб. Харків, 2013. 208 с.

Літ.: Кононова О. Євдокимов Сергій Анатолійович [Електрон. ресурс] / О. Кононова *// Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=17297.*

Ж

ЖА́ЙВОРОНОК Борис Григорович (25.05.1938, м. Полтава) – оперний співак (баритон). Засл. артист України (1972). Нар. артист Росії (2002).

Закінч. Харків. ін-т мистецтв (1964, кл. доц. *К. В. Козорезової*). Від 1965 – соліст Харків. т-ру опери і балету ім. М. Лисенка. У 1972–78 – соліст Харків., від 1978 – Київ. філармоній, у 1980–99 – Червонопрапорного Ансамблю пісні і танцю ім. О. Александрова (Москва).

Успішно виступав на сценах Австрії, Франції, Італії, Іспанії, Німеччини, Японії, Китаю, Кореї, Ізраїлю, Канади, США. В концертному репертуарі співака – класичні оперні арії, старовинні романси, пісні народів світу, кращі пісенні зразки радян. часів. Створив ряд яскравих образів на оперній сцені.

Оперні партії: Лейтенант Шмідт (одноймен. опера Б. Яровинського), Онєгін, Роберт («Євгеній Онєгін», «Іоланта»

П. Чайковського), Мізгир («Снігуронька» М. Римського-Корсакова), Фіґаро («Севільський цирульник» Дж. Россіні), Валентин («Фауст» Ш. Ґуно), Жермон («Травіата» Дж. Верді), Сільвіо («Паяци» Р. Леонкавалло).

Літ.: Чепалов О. І. Жайворонок Борис Григорович [Електрон. ресурс] / О. І. Чепалов // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=20306;* Борис Жайворонок [Электрон. ресурс] // *Красная книга российской эстради. URL : http://kkre-28.narod.ru/zaivoronok.htm;* Семенова Н. Поет Борис Жайворонок / Н. Семенова // *Красное Знамя [газ.]. Харьков. 1972, 23 янв.*

ЖДАНЬКО́ Андрій Миколайович (15.10.1960, Харків) – музикознавець, педагог, публіцист, лектор-просвітник, муз.-громад. діяч. Канд. мистецтвознавства (2007; дис. «Миросозерцание Н. А. Римского-Корсакова и поэтика его музыкального театра», Київ, 2006, НМАУ ім. П. І. Чайковського, ***наук.*** кер. – д-р мистецтвознавства *С. В. Тишко*). Доц. (2011).

1978 з відзнакою закінч. теорет. відділ ХССМШ-і та вступив до ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського на іст.-теорет. ф-т, який закінч. 1983 (останній випускник проф. *Г. О. Тюменєвої*).

Ще студентом працював у ХССМШ-і. У 1992–2016 – викл. каф. теорії музики та фортепіано ХДАК. Також за сумісництвом у 1992–2009 працював на муз-пед. ф-ті ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, у 2007–2012 – на муз. ф-ті Харків. гуманіт.-пед. академії. З вересня 2005 працює на каф. історії укр. та зарубіж. музики Харків. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського.

А. Жданько веде активну наук. та метод. роботу. Створив низку авторських програм до курсів, які викладає: «Історія світової музики», «Історія української музики», «Старовинна музика», «Семінар із сучасної музики», «Історія музики позаєвропейських регіонів», «Історія музичного театру», «Музичне оформлення драматичної вистави», «Зарубіжна художня культура» (у співавт.). Від 2008 співпрацює з Харків. обл. наук.-метод. ін-том безперервної освіти, де читає курс лекцій з проблем методики викладання курсів «Художня культура» та «Музичне мистецтво» у ЗОШ.

Коло наук. інтересів А. Жданька охоплює широкий спектр проблем, що виходять за межі суто музикознавчих питань, торкаючись галузей філософії музики, культурології, естетики, муз. педагогіки. Ряд досліджень присвяч. проблемам синтезу мистецтв, поетиці муз. театру, розгляду категорій зображального та виражального, гри, повсякденного та святкового, а також метод. аспектам викладання циклу муз-теорет. дисциплін. Має близько 40 наук. та наук.-метод. публікацій. Керував атестат. роботами різного ступеня кваліфікації; його вихованцями захищено понад 50 бакалавр. та магістер. робіт та одна канд. дис. (*Ю. М. Грицун*). Неодноразово ставав переможцем конкурсу «Студентське визнання» в різних вишах Харкова.

Веде широку лекційну та просвіт. роботу, виступає на радіо, співпрацював з телевізійним каналом «Перша столиця». Брав участь в організації та проведенні. Міжнар. конкурсів та фестивалів: ім. В. Крайнєва, «Музи-

ка – наш спільний дім», «Fortissimo», «Слобожанський вернісаж», ІІ Міжнар. фест. укр. театрів «Схід–Захід» (Краков, Польща).

Основні праці: Миросозерцание Н. А. Римского-Корсакова: «пантеизм» или «космизм»? *// Київське музикознавство. Культурологія та мистецтвознавство : зб. ст. / Київ. ін-т музики ім. Р. М. Глієра. Київ, 2004. Вип. 15. С. 144–152;* Р. Вагнер в епістолярній та критичній спадщині М. А. Римського-Корсакова *// Культура України : зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. культ. Харків, 2004. Вип. 13. С. 242–254;* Смыслообразующие начала миросозерцания Н. А. Римского-Корсакова *// Науковий вісник Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2006. С. 161–170;* Лексема света как смыслообразующая константа музыкального театра Н. А. Римского-Корсакова *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х., 2008. Вип. 22. С. 143–152;* «Повседневное» и формы его проявления в оперних произведениях Н. А. Римского-Корсакова (на примере «Майской ночи» и «Ночи перед Рождеством») *// Традиції і новації у вищий архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2004–2005. Вип. 5–6 / 2004, Вип. 1–3 / 2005. С. 122–125;* Праздник и праздничность в «гоголевском театре» Н. А. Римского-Корсакова *// Наук. вісн. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2008. Вип. 89. С. 94–105;* Поэтика созерцания в оперном театре Н. А. Римского-Корсакова *// Театр и музыка в современном обществе : материалы междунар. симп. Красноярск. гос. акад. музыки и театра. Красноярск, 2013. С. 224–229;* Сказка и сказочность в оперном «космосе» Н. Римского-Корсакова *// Аспекти історичного музикознавства. Музика і театр в історичному часі та просторі : зб. наук. ст. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х., 2013. С. 125–138.*

Літ.: Іванова І. Л. ARS LONGA історичного музикознавства / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова, О. Г. Рощенко *// Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського / Харків. держ. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 199–200.*

ЖУРАВЛЬО́В В’ячеслав Олександрович (14.08.1940, м. Артемівськ, нині Донец. обл.) – співак (ліричний тенор). Засл. артист України (1981). Закінч. Ждановський (нині – Маріупольський) металург. ін-т (1963), згодом – Харків. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського (1972; кл. О. Обухової). У 1972–95 – соліст. Харків. акад. т-ру опери та балету ім. М. Лисенка. Виконував провідні тенорові партії, з особливим успіхом – піднесено-романтичного плану.

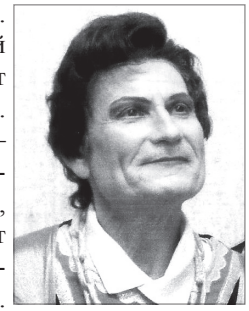

Оперні партії: Петро («Наталка-Полтавка» М. Лисенка), Ленський, Водемон («Євгеній Онєгін», «Іоланта» П. Чайковського), Берендей, Ликов («Снігуронька», «Царева наречена» М. Римського-Корсакова), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Дж. Верді), Рудольф («Богема» Дж. Пуччіні), Едгар, Ернесто («Лючія ді Ламмермур», «Дон Паскуале» Ґ. Доніцетті), Юродивий («Борис Годунов» М. Мусоргського).

Джерело: Чепалов О. І. Журавльов В’ячеслав Олександрович [Електрон. ресурс] / О. І. Чепалов / Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18470.

Літ.: Ивановский П. Артист оперы / П. Ивановський // *Красное знамя. 1981, 10 окт.*; Чепалов О. Служіння красі / О. Чепалов // *Веч. Харків. 1981, 11 листоп.*

ЖУ́РІНА Ірина Михайлівна (28.06.1946, Харків) – співачка (ліричко-колоратурне сопрано), педагог. Засл. артистка РРФСР (1986). Нар. артистка Росії (1993). Чл. Спілки театр. діячів РФ (1975).

Закінч. Харків. ін-т мистецтв (1971, кл. *Л. С. Юкеліс*). У 1971–1975 – солістка Харків. опер. т-ру; 1975 була прийнята в групу стажистів Великого т-ру в Москві. З вересня 1976 – солістка Великого т-ру.

Гастролювала в Австралії, Болгарії, Італії (зокрема, співала на сцені «Ла Скала» в Мілані), Румунії, Сінгапурі, США, Фінляндії, Півд. Кореї, Японії як оперна співачка, а також з Нац. оркестром рос. нар. інструментів ім. М. Осіпова. В репертуарі співачки – понад 20 оперних партій, камерні твори, народні пісні. Серед її сценічних партнерів – О. Образцова і Ю. Мазурок, Х. Крумм та І. Архипова, Й. Хюннінен і Т. Мілашкіна, В. Норейка і Т. Синявська, О. Ведерников і Г. Калініна, З. Соткілава і Н. Терентьєва, В. Атлантов і Є. Нестеренко, А. Ейзен і Б. Штоколов, Ю. Гуляєв і О. Ворошило.

Очолює Всерос. конкурс вокалістів ім. Галини Ковальової, вок. відділення Всерос. конкурсу молодих виконавців ім. Д. Кабалевського в Самарі. Чл. журі Всерос. вок. конкурсу в Астрахані і конкурсу «Романсіада». Брала участь у багатьох уряд. заходах, включаючи концерти в честь інавгурації президента Б. Єльцина і прийому на честь королеви Великобританії Єлизавети II. У 1995–2008 викладала в Акад. муз. коледжі при Москов. консерваторії, у 2008–2009 – в Рос. Академії слов'янської культури. В теперішній час – проф. Гітісу – Рос. Академії театр. мистецтва (РАТМ).

За опитуванням журналістів газети «Вечірня Москва», І. Журіна 1994 р. увійшла до десятки найпопулярніших співаків Росії й зарубіжжя.

Оперні партії: Церліна («Дон Жуан»), Деспіна («Так роблять усі») В. А. Моцарта; Снігуронька («Снігуронька»), Марфа («Царева наречена»), Царівна-Лебідь («Казка про царя Салтана), Шемаханська цариця («Казка про золотого півня»), М. Римського-Корсакова; Антоніда («Іван Сусанін» М. Глінки), Воглінда («Золото Рейна» Р. Вагнера), Норина («Дон Паскуале» Г. Доніцетті), Лючія («Лючія ді Ламмермур» Г. Доніцетті), Софі («Вертер» Ж. Массне), Мюзетта («Богема» Дж. Пуччіні), Брігітта («Іоланта» П. Чайковського), Розіна («Севільский цирульник» Дж. Россіні), Джильда («Ріголетто»), Віолетта («Травіата»), Оскар («Бал-маскарад») Дж. Верді.

Літ.: Лисенко І. Журіна Ірина Михайлівна / І. Лисенко // *Українська музична енциклопедія. Т. 2. К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2008. С. 100;* Журина Ирина Михайловна [Електрон. ресурс] // *Международный объединенный биографический центр. URL : http://www.biograph.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=1426:zhurinaim&catid=19:balet&Itemid=29;* Ирина Журина [Електрон. ресурс] // *Кино-Театр. РУ. URL : http://kino-teatr.ru/teatr/acter/w/ros/390789/bio/;* Ирина Журина: «Пение не ремесло, а профессия» // *За Калужской заставой [Газ.]. 2006. № 37 (471). 12–18 окт.;* Мирославський В. Педагоги та випускники Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського в кінематографії. Харків, 2010.

З

ЗАБОЛО́ТНА Наталія Вікторівна (26.06.1957, Харків) – музикознавець, педагог. Дочка відомого харків. музикознавця *О. В. Гусарової*. Д-р мистецтвознавства (2002). Проф. (2004).

З відзнакою закінч. іст.-теорет. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1980); згодом – аспірантуру Київ. консерваторії (наук. кер. – проф. Н. О. Герасимова-Персидська). У 1980–1984 – викл. Харків. ін-ту мистецтв. Від 1984 – канд. мистецтвознавства, викл., згодом – доцент (1991) і проф. РАМ ім. Гнесіних. Протягом кількох років – проректор з наук. роботи РАМ, очолювала дослідження давньої муз. культури (наук. ред.-упоряд. збірників статей, кер. роботи молодих дослідників). В 2001–2006 – наук. співробітник (від 2002 – провідний) Держ. ін-ту мистецтвознавства Рос. АН, у 2003–2006 – зав. відділом музики. Від 2007 – голов. ред. електрон. видання «Вестник РАМ ім. Гнесіних».

Досліджувала партесний концерт в аспекті вияву його стильових особливостей в динаміці іст. розвитку та загальнокультурному контексті у своїх ранніх роботах і канд. дис. («Проблема индивидуальности художественного целого в творчестве композиторов Украины и России второй половины XVII – первой половины XVIII веков», Київ. держ. конс. ім. П. І. Чайковського, 1983). У подальшому фокус уваги дослідниці зміщується від барокової доби в напрямку до витоків богослужбового церковного співу православної традиції. Одним з об'єктів її аналітич. роботи постають давньоруські рукописи епохи Студійського уставу (11–14 ст.); ретельне археографічне опрацювання текстів збірників із москов. і петербур. зібрань стають основою для подальших порівняльних досліджень спадкового зв'язку давньорус. і укр. церков. співу на основі вивчення співвідношення нотованих, ненотованих та частково нотованих пам'яток, яке прояснює взаємодію усної й писемної традицій церков. співу. 2002 р. захищено докт. дис. «Древнерусская церковно-певческая книжность XI–XIV вв. в историко-функциональном аспекте» (М., РАМ ім. Гнесіних).

Основні праці: Партесний спів – мистецтво давніх часів // *Музика. 1982. № 6*; Историко-стилевая специфика творчества в отечественной музыке XVII–XVIII вв. и ее влияние на формирование крупномасштабной музыкальной композиции // *Укр. музикознавство. К., 1983. Вип. 18*; Текстологические особенности крупной композиции партесного письма // *Проблемы русской музыкальной текстологии (по памятникам русской хоровой литературы XII–XVIII веков) : сб. науч. трудов / сост. и отв. ред. А. С. Белоненко. Ленинград : Ленинград. ордена Ленина гос. конс. им. Н. А. Римского-Корсакова; 1983. С. 152–172*; Про типологію хорового концерту: партесне письмо і творчість Шютца // *Українська музична культура минулого і сучасності у міжнаціональних зв'язках : зб. ст. молодих музикознавців України. К., 1989. С. 65–79*; Опыт анализа пяти партесных концертов на один текст. О драматургической значимости музыкального и словесного рядов в партесном произведении // *Музыкальная культура Средневековья. (Тезисы и доклады конференций). М., 1991. Вып. 2. С. 163–165*; З історії Києво-Печерського наспіву // *З історії української музичної культури. К., 1991. С. 75–85*; Барочные формы музыкальной культуры // *Художе-*

ственно-эстетическая культура Древней Руси XI–XVII вв. М., 1996. Кн. 2: XVII в. Ч. 2. Гл. 8. С. 505–517; Историко-типологический подход к организации каталога древнерусских певческих книг / Н. В. Заболотная, Ю. В. Артамонова // *Келдышевский сборник : Муз.-ист. чтения памяти Ю. В. Келдыша. 1997. М., 1999. С. 57–61*; Методы информатики в источниковедении древнерусского церковного пения // *Гимнология. М., 2000. Вып. 1. С. 447–453*; Принципы организации каталога древнерусских песнопений // *Монастырская традиция в древнерусском певческом искусстве. СПб., 2000. С. 243–256 (совм. с Ю. В. Артамоновой)*; О соотношении певч. книг эпохи Студийского устава: Триоди, Постные Стихирари и богослужебные певч. сборники // *ЕжБК. 2000. С. 514–520*; Церковно-певческие рукописи Древней Руси XI–XIV веков: основные типы книг в историко-функциональном аспекте : исследование. М. : РАМ ім. Гнесиных, 2001. 349 с.; Триодь Моисея Киянина в аспекте историко-типологического изучения древнерусских певческих рукописей // *Musicae Ars et Scientia : Наук, вісник НМАУ. К., 1999. Вип. 6. С. 100–109*; Функциональные особенности богослужебных певч. книг эпохи Студийского устава // *Гимнология. М., 2003. Вып. 3. С. 53–63*; Древнерус. певч. рукописи Студийской эпохи в их отношении к богослужебному уставу // *Там же. Вып. 4. С. 100–115*; Специфика древнерусской певческой книжности XI–XIV веков // *Рус. муз. культура: совр. исслед. М., 2004. С. 5–25. (Сб. тр. РАМ; 164)*; О взаимодействии устной и письменной традиции в древнерус. певч. искусстве XI–XIV вв. // *Музыка России: От средних веков до современности. М., 2004. С. 5–25*; Об устройстве певч. дела домонгольской Руси // *Звуковое пространство православной культуры. М., 2008. С. 52–61. (Сб. тр. РАМ; 173)*.

Літ.: Шевчук Е. Ю. Заболотная / Е. Ю. Шевчук [Електрон. ресурс] // *Православная энциклопедия http://www.pravenc.ru/text/182407.html*; Шевчук Ол. Заболотна Наталія Вікторівна / Ол. Шевчук // *Українська музична енциклопедія, Т. 2. / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. 2008. С. 104*.

ЗАРА́НКІН Борис Мойсейович (1946, Новосибирськ, РФ) – відомий у світі піаніст-віртуоз. Дипломант Респ. конкурсу піаністів (Київ, 1965). Випускник ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1968, кл. *Р. С. Говорищь*). Згодом стажувався у Москов. держ. консерваторії у Є. В. Малініна та Я. І. Зака.

Від 1969 до 1976 викладав на каф. спеціального ф-но ХДІМ; у 1976–1977 – в Петрозаводській консерваторії. У цій час багато концертував в Україні і Росії, зокрема, із прем'єрними виконаннями творів В. С. Бібіка.

Від 1979 мешкає в Канаді; від 1986 до 1994 – проф. Королівської консерваторії музики (The Royal Conservatory of Music) в Торонто. Серед його учнів – переможці міжнар. конкурсів, зокрема, в Сантандері (Испания), Сиднеї (Австралія), Сенігаллії (Італія). Співзасновник та худож. кер. (сумісно з дружиною, піаністкою Інною Перкіс-Заранкін) муз. благодійного проекту «Off Centre Music Salon», який існує від 1994, поступово зайнявши позиції лідера у сфері організації концертів камер. музики в Канаді. Off Center Music Salon репрезентує класичну музику в інноваційній атмосфері, що нагадує дух

європ. салону XIX ст. Музикант багато виступав як соліст, у фортепіан. дуеті з І. Перкіс, із симф. оркестрами Торонто, Ванкувера, ін. провідними муз. колективами у Канаді, США, Європі; є учасником міжнар. фестивалів у США, Мексиці, Голандії, Германії; у 1990 дав концерт із квартетом Всесоюз. радіо і телебачення в Рахманіновському залі Москов. консерваторії. Його гра, яка здобула високі оцінки зарубіжної преси, відмічена майстерністю тонального колориту, інтелектуальною глибиною та артистизмом (24 етюди Ф. Шопена, сонати Ф. Шуберта, два томи пісень Ф. Шуберта–Листа, твори Л. ван Бетховена та чимало ін.).

Дискографія (CD): Ф. Шопен: 24 этюди для ф-но (Канада, 1992); Ф. Шуберт–Ф. Лист. Пісні, т. 1, т. 2 (Канада, 1995), 2 CD; Л. ван Бетховен. Соната ор. 111, Багателі ор. 126, вок. цикл «An die ferne Geliebte» разом із G. Tomkins (Канада, 2006); Ф. Шуберт. Соната a-moll, op. 143, D. 784, Соната B-dur D. 960 (Канада, 2012).

Літ.: Boris Zarankin – Off Centre Music Salon [Electronic source]. *URL : http://offcentremusic.com/bios.html*; From Russia and Vienna to Toronto, with pastries [Electronic source]. *URL : https://www.thestar.com/entertainment/music/2015/05/22/from-russia-and-vienna-to-toronto-with-pastries.html*; Off Centre Music Salon [official site] [Electronic source]. *URL : http://offcentremusic.com/about/artists/*; Schulman, Michael. Boris Zarankin [Electronic source]. / Michael Schulman // *Chopin: 24 Etudes / Opus 25 No. 4. URL : https://www.youtube.com/watch?v=_hFuoQr3ge4*.

ЗАХА́РОВА Світлана Ігорівна (28.08.1951, Харків) – піаністка, видатний муз. педагог. Закінч. ХССМШ-і (1970) та ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1975, кл. *Р. С. Горовиць,* диплом з відзнакою). За величезні успіхи у підготовці юних музикантів та проф. майстерність відмічена Подяками Міністра культури і мистецтв України Б. С. Ступки, Генерального директора Всеукр. держ. центру фестивалів і концертних програм Б. Г. Шарварка, Президенту фонду «Україна-дітям» Л. М. Кучми; Дипломом Міністерства культури і мистецтв України, Відзнакою фонду підтримки молодих обдарувань; Почес. дипломами Міжнар. конкурсів України, Росії, Італії, Чехії. Лауреат рейтингу «Харків'янин року – 2002».

Від 1974 працювала викл. відділу спеціального ф-но ХССМШ-і, від 1983 до 1985 завідувала молодшими класами відділу спеціального ф-но, від 1998 – відділом спеціального ф-но ХССМШ-і. Має кваліфікацію «педагог-методист». Від 2008 – ст. викл. (за сумісництвом) каф. спеціального ф-но ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

С. Захарова підготувала більше 40 лауреатів Міжнар. та нац. муз. конкурсів (Україна, Росія, Німеччина, Чехія, Італія, Іспанія, Литва, Румунія, Болгарія), які загалом одержали близько 90 премій. Неодноразово була чл. журі всеукр. та міжнар. (Росія, Чехія) муз. конкурсів.

Основні праці: Чудова магія звуків // *Руденко Н. І. Регіна Самійлівна Горовиць та її уроки. К. : КДВМУ, 2001. 255 с.*; Личность, общение, педагогика // *Педагогічні пошуки в галузі освіти в Україні на межі третього тисячоліття: традиції, сучасність, перспективи. Зб. тез 2-ї Всеукр. науково-практичної конф. Луганськ : Шико, вид. «Янтар», 2003. С. 22–24*; Основные факторы, определяющие ста-

новление творческой личности учащегося средней специальной музыкальной школы // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. наук. пр. Харків : Основа, 2004. С. 101–106*; Некоторые аспекты развития музыкально одаренных детей // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : Матеріали ювілейної наук.-практич. конф. До 60-річчя ХССМШ-і. Харків : Сонат, 2004. С. 74–76*; Захарова С. І. Формування особистості юного музиканта // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. викладачів ССМШ. Сімферополь–Харків : Сонат, 2005. С. 9–12*; Мой педагог – Регина Горовиц // *Харків у контексті світової музичної культури: події та люди : матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. Х. : ХДАК, 2008. С. 88–89*.

Літ : Салимонович Л. Школа лауреатів / Л. Салимонович // *Україна молода. 2002. 25 верес.*

ЗАХА́РЧЕНКО Всеволод Данилович (1930–1974) – піаніст, педагог. Закінч. Ін-т (тепер РАМ) ім. Гнесіних в Москві (1955, кл. О. Ф. Гнесіної і Т. Д. Гутмана).

За розподілом працював у Ташкент. консерваторії, де наслідував клас Р. Керера після від'їзду останнього до Москви; згодом працював у Новосибір. консерваторії. Переїхав до Харкова у 1964, де працював у ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського до 1973 доцентом каф. спеціального ф-но. Від 1968 до 1970 очолював каф. спеціального ф-но № 2.

Талановитий педагог, він тонко відчував індивідуальність учня, його творчі та піаністичні можливості; на уроках завжди ретельно працював над кожною виконавською дрібницею – філіруванням звуку, побудовою фрази, точністю виконання штрихів і т. ін., не дозволяючи технічної неохайності, зловживання педаллю. Серед учнів В. Д. Захарченка – ректор ХНУМ, нар. артистка України, проф., канд. мистецтвознавства *Т. Б. Вєркіна*, засл. артист України, проф. О. Д. Скляров, професори, канд. мистецтвознавства Л. А. Кузьоміна та *О. В. Кононова,* доценти *О. Б. Гнатовська*, В. В. Василець, провідний педагог *Н. І. Баличева* та ін.

ЗІ́ЛЬБЕРМАН Юрій Абрамович (4.11.1945, Харків) – музикознавець, педагог-методист, лектор-просвітник, муз.-громад. діяч. Канд. мистецтвознавства (2004, дис. «Володимир Горовиць в культурному середовищі Києва кінця XIX – початку XX століття»). Доц. (2006). Проф. (2012). Засл. діяч мистецтв України (1998). Орден «За заслуги» III ступеня (2013). Президент Асоціації акад. муз. конкурсів (Україна).

У 1974 закінч. Харків. ін-т мистецтв за спеціалізацією «Музикознавство» (кл. проф. *З. Б. Юферової*). Пед. діяльність розпочав в 1963 (викл. кл. скрипки та теорії муз. у дит. клубах та ДМШ м. Харкова), у 1971–1979 – викл. зарубіж. та сучасної муз. літератури, у 1978–80 також заст. дир. з наук.-експеримент. роботи Сєвєродон. муз. уч-ща. У 1980–81 – заст. дир. з експеримент. роботи у Луган. муз. уч-щі. Від 1982 – викл. Київ. держ. вищ. муз. уч-ща ім. Р. Глієра (нині Київ. ін-т музики ім. Р. Глієра).

У 1989–1991 – заст. дир. з навч.-практичної роботи, у 1997–2008 – заст. дир. з метод. роботи Київ. держ. вищ. муз. уч-ща ім. Р. Глієра і ст. викл. каф. теорії та історії музики ф-ту музикознавства.

Від 2008 – проректор з наук. роботи Київ. ін-ту музики ім. Р. Глієра. Веде за власними автор. програмами навч. дисципліни «Організація концертної та гастрольної діяльності», «Менеджерська практика». Плідно поєднує наук.-пед. роботу із просвіт. та громад. діяльністю.

Організатор низки культ.-мистецьких заходів: ініціатор проведення Міжнар. фест. М. Лисенка; Фестивалів до 125-річчя, 130-річчя та 140-річчя Київ. муз. уч-ща ім. Р. Глієра; засн. та ген. дир. Міжнар. конкурсу молодих піаністів пам'яті В. Горовиця, Президент Міжнар. благод. фонду конкурсу В. Горовиця, дир. Міжнар. фест. «Київські літні музичні вечори». Ініціював проведення щоріч. Всеукр. наук.-теорет. конф. «Молоді музикознавці України» та входить до її оргкомітету. Чл. редколегії наук. видання «Київське музикознавство», голов. ред. газети «Вісник Асоціації академічних музичних конкурсів».

Основні праці: Киевская симфония Владимира Горовица / Ю. Зильберман, Ю. Смильянська. Київ : Міжнар. благод. фонд конкурсу В. Горовиця, 2002. 411 с.; Владимир Горовиц. Киевские годы. Київ : Міжнар. благод. фонд конкурсу В. Горовиця, 2005. 157 с.; Сім нарисів про Володимира Горовиця : навч. посібник. Київ: Муз. Україна, 2011. 144 с.; Київське музичне училище. Нарис діяльності. 1868–1924 роки : монографія. Київ, 2012. 480 с.; «Я народився в останній день 1903 року»... Коли насправді народився Натан Мільштейн? Київ, 2015. 22 с.; «Горовиць був для мене, наче брат…». Листи Н. Мільштейна Володимиру Горовицю: від повсякденного життя до творчості. Київ, 2016. 224 с.; Великий мастер. Истоки // *Art Line. Київ, 1997. № 3. С. 14–16*; Владимир Горовиц и «еврейский вопрос» в России // *Київське музикознавство : зб. ст. Київ. держ. вище муз. училище ім. Р. М. Глієра, 2003. Вип. 9. С. 151–160*; Киевская увертюра Владимира Горовица / Ю. Зильберман, Ю. Смилянська // *Егупец : альманах. Київ, 2000. № 6. С. 277–289*; Семья Горовицев на Украине // *Київське музикознавство : зб. ст. Київ. держ. вище муз. училище ім. Р. М. Глієра. Київ, 2003. Вип. 11. С. 51–60*; Владимир Горовиц и городской культурный ландшафт Киева последней трети XIX – начала XX в. // *Київське музикознавство : зб. ст. Київ. держ. вище муз. училище ім. Р. М. Глієра. Київ, 2003. Вип. 12. С. 3–12*; Владимир Горовиц – кумир ушедшего поколения // *Аристократ. Киев, 2003. № 1. С. 34–40*; Становление исполнительского стиля Владимира Горовица // *Київське музикознавство : зб. ст. Київ. держ. вище муз. училище ім. Р. М. Глієра. Київ, 2003. Вип. 16. С. 217–228*; Юношеские впечатления Владимира Горовица // *Київське музикознавство : зб. ст. Київ. держ. вище муз. училище ім. Р. М. Глієра. Київ, 2004. Вип. 15. С. 220–233*; Організація концертної та гастрольної діяльності : наук.-метод. розробка та навч. програма курсу. Київ, 2004. 25 с.; До питання про джерела піанізму Володимира Горовиця // *Володимир Горовиць та проблеми виконавства XXI століття : зб. ст. Міжнар. благод. фонд конкурсу Володимира Горовиця, Асоціація акад. муз. конкурсів; передм. Ю. Зільберман. Київ, 2005. С. 89–100*; Иоахим Горовиц – дед Владимира Горовица (страницы биографии) // *Київське музикознавство : зб. ст. / Київ. держ. вище муз. училище ім. Р. М. Глієра. Київ, 2007. Вип. 20. С. 131–141*; Владимир Горовиц: от Чайковского к Рахманинову.

Пять комментариев к малоизвестному письму С. В. Рахманинова В. С. Горовицу / Ю. Зильберман, С. Тишко // *Музык. академия. 2007. № 2. С. 125–150*; Владимир Горовиц на родине и в эмиграции. Биографическая реальность – искаженная и восстановленная (работа над ошибками) / Ю. Зильберман, С. Тищко // *Київське музикознавство : зб. ст. Київ. держ. вище муз. училище ім. Р. М. Глієра. Київ, 2007. Вип. 25. С. 221–237*; Wladimir Horowitz im Vaterland und in der Emigration. Biographische Realität – entstellt und wiederhergestellt (Fehlerberichtigung) / Yu. Zilberman, S. Tyshko // *Київське музикознавство : зб. ст. Київ. держ. вище муз. училище ім. Р. М. Глієра ; Дюссельдорф. вища шк. музики ім. Р. Шумана. Київ ; Дюссельдорф, 2008. Вип. 28. С. 76–89.*

Літ.: Юрій Зільберман // *Music-rewiev Ukraine. URL : http://m-r.co.ua/mr/mr.nsf/0/922ECB1F2F13ADFEC22578BE003832C7?OpenDocument;* Зарудянська М. А. Зільберман Юрій Абрамович / М. А. Зарудянська // *Енциклопедія Сучасної України. К., Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=16161.*

ЗОЛОТОВИ́ЦЬКА (Фру́міна) Ірма Львівна (7.06.1932, Харків) – музикознавець, педагог. Канд. мистецтвознавства (1973, дис. «Деякі особливості тематизму драматичних симфоній українських радянських композиторів», наук. кер. В. Протопопов). Доц. (1975). Проф. (1991). Чл. СК СРСР (1969), інозем. чл. НСКУ (1991). Син – *Є. Т. Русабров* – театрознавець, театр. критик, педагог, зав. кафедрою майстерності актора і режисури театру анімації Харків. нац. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського.

Закінч. іст.-теорет. ф-т Харків. консерваторії (1955; кл. проф. *М. Д. Тіца*). У 1955–1961 – відп. ред. муз. передач Харків. студії телебачення. Від 1961 – викл. муз.-теорет. дисциплін Харків. ін-ту мистецтв, від. 1980 – на посаді професора. Викладала курс аналізу муз. творів та спец. курси («Муз.-теорет. системи», «Муз. критика», ін.) в групах студентів-музикознавців. Від 1981 – декан музикознавчого, композиторського та фортепіанного ф-тів.

Від 1990 живе в Ізраїлі. У 1991–2002 викладала у Муз. академії Тель-Авів. ун-ту, від 2003 – на пенсії. Серед її випускників – д-ри мистецтвознавства, проф. О. І. Козак та *Н. В. Заболотна*.

Основні праці: Про тематизм третьої симфонії Д. Клебанова // *Укр. музикознавство. Вип. 5. К., 1969;* Заметки о мастерстве. Шестой квартет Д. Клебанова // *Вопросы искусствоведения. Харьков, 1969;* Деякі питання тематизму в українському драматичному симфонізмі // *Укр. музика. К., 1972;* Четверта симфонія Б. Лятошинського // *Муз. критика і сучасність. К., 1978;* Деякі особливості тематизму і формоутворення // *Творчість А. Штогаренка. К., 1979;* Дмитро Клебанов. Киев : Муз. Україна, 1980. 44 с.; К проблеме симфонизма // *Б. В. Асафьев и советская музыкальная культура. Москва, 1986*; О некоторых новых тенденциях в современной советской симфонии // *Музыкальный современник; [сб. статей]. М. : Совет. композитор, 1987. Вып. 6. С. 168–183;* Симфонии Б. Лятошинского как отражение образа мира художника // *Борис Николаевич Лятошинский. К., 1987*; Asafiev's teaching today // *Orbis Musicae. Tel Aviv, 1998. Vol. 12;* Симфония как жанр и её литературные прототипы // *Ференц Лист и проблемы синтеза искусств : сб. науч. тр. / Сост. Г. И. Ганзбург. Под общей ред. Т. Б. Веркиной. Харьков : РА –*

Каравелла, 2002. С. 227–239; Functional concepts of musical form in russian musicology *// Там само. 2002. Vol. 13.*

Літ.: Кравцов Т. С. Кафедра теории музыки // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского: 1917–1992. Ред. П. П. Калашник, Е. А. Бортник, Н. Коханик. Харьков, 1992. С. 53;* Русабров Є. Т. Золотовицька Ірма Львовна // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : https://esu.com.ua/search_articles.php?id=17002*.

Н. Л. Очеретовська, доп. Я. О. Сердюк

ЗОЛОЧЕ́ВСЬКИЙ Віктор Никифорович (10.12.1934, Харків) – музикознавець, педагог. Д-р мистецтвознавства (1974, дис. «Про модуляцію»). Проф. (1977). Чл. НСКУ (1965).

Закінч. іст.-теор. ф-т Харків. консерваторії (1959; кл. *М. Д. Тіца*), аспірантуру при ІМФЕ АН УРСР (Київ, 1962; наук. кер. – *А. Я. Штогаренко*).

У 1962–65 – молодш., 1965–1967 – ст. наук. співробітник відділу музикознавства ІМФЕ АН УРСР. 1962 захистив канд. дис. «Питання народності ладо-гармонічних засад української радянської музики»). У 1967–1974 – доц. (1968), від 1974 – на посаді проф. каф. теорії та історії музики Київ. пед. ін-ту. Від 1975 – проф. каф. композиції, оркестрування та муз.-інформ. технологій НМАУ ім. П. І. Чайковського (Київ). Видатний представник сучасного теорет. музикознавства в Україні, який зробив вагомий внесок у розробку термінологічного апарату гармонії, вивчення витоків ладо-гармонічного мислення в український музиці.

Основні праці: Українська народна музика у творчості В. М. Верховинця *// НТЕ. 1960. № 3;* Ладо-гармонічні засади української радянської музики. К., 1964; 1976; Українська народна пісня у творчості П. Чайковського *// НТЕ. 1965. № 3;* Посилення ролі діатоніки в обробках українських народних пісень для голосу і фортепіано М. В. Лисенка *// Микола Лисенко – борець за народність і реалізм у мистецтві. К., 1965;* Образна виразність модуляції *// Українське музикознавство. 1968. Вип. 3;* Модуляція і політональність *// Там само. 1969. Вип. 4;* Про модуляцію. К., 1972; Композиційна і тематична будова в обробках нар. пісень М. Леонтовича *// Творчість М. Д. Леонтовича. К., 1977*; Про музично-драматургічний принцип несподіваної розв'язки *// Українське музикознавство. 1986. Вип. 21.*

Літ.: Цуккерман В. Народные корни // *Совет. музыка. 1965. № 7*; Аерова Ф. Глибоке висвітлення актуальних проблем // *Музика. 1973. № 1*; Терещенко А. К. Золочевський Віктор Никифорович / А. К. Терещенко // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=17031.*

Н. Л. Очеретовська, Я. О. Сердюк

І

ІВАНО́ВА Ірина Леонідівна (12.11.1949, Дніпропетровськ, нині Дніпро) – музикознавець, педагог. Канд. мистецтвознавства (1984), доц. (1986), проф. каф. історії укр. та зарубіж. музики ХНУМ ім. І. П. Котляревського (від 1992).

Після закінч. ДМШ за фахом «фортепіано» протягом 1964–1967 навчалась у Дніпропетров. муз. уч-щі

ім. М. І. Глінки на фортепіан. і теорет. відділеннях. У 1967 одержала атестат зрілості про закінч. ЗШ (екстерном) та цього ж року вступила до Харків. ін-ту мистецтв (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського на іст.-теорет. ф-т, який закінч. у 1972 по кл. відомого музикознавця *П. В. Шокальського*. У 1977–1982 навчалась у заочній аспірантурі при каф. історії зарубіж. музики у Ленінград. (нині – С.-Петербурзькій) консерваторії ім. М. А. Римського-Корсакова під кер. канд. мистецтвознавства, проф., зав. каф. С. М. Богоявленського (1905–1985). Захистила у 1984 канд. дис. «Музичний театр Алана Буша» у Вченій раді Ленінград. держав. консерваторії ім. М. А. Римського-Корсакова.

Свій трудовий шлях почала у 1971, працюючи на посаді викл. Муз.-хор. т-ва м. Харкова. У 1973–1977 – викл. історії зарубіж. музики Киргиз. ін-ту мистецтв ім. С. Бейшеналієвої (м. Фрунзе Киргиз. РСР, нині – Бишкек). Водночас вела курси сольфеджіо та гармонії у спеціалізованій муз. шк.-інтернаті м. Фрунзе. З верес. 1977 працює на каф. історії музики (нині – каф. історії укр. та зарубіж. музики) ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Поряд з цим від 1990 до 2010 – викл. (за сумісництвом) ХССМШ-і; 1996–1998 – Пед. ун-ту ім. А. С. Макаренка, де вела уроки муз. літ. для учнів-музикознавців.

І. Л. Іванова – наук. керівних численних атестат. робіт різного кваліфікац. рівня: 36 бакалавр., 17 магістерських, 15 – на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства. Чл. Вченої ради ХНУМ по захисту дисертацій протягом усього періоду її існування. До 60-річного ювілею І. Л. Іванової вийшла зб. ст. її дисертантів «Vivere et cogitare» (2009). Наукові інтереси І. Л. Іванової охоплюють широке коло проблем зарубіж., укр. та рос. музики.

Основні праці: Опера та міф у музичному театрі І. Стравінського / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова. Харків : [б. в]. 1992. 135 с.; Класична музична література XVIII – першої половини XIX ст. : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. культ. і мистецтв І–ІІІ рівнів акредитації / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова. Київ : [б. в]. 2003; Поетика показу та переживання в російській опері XIX століття та оперний театр С. Прокоф'єва / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова. Харків : [б. в], 2005. 97 с.; Фрагменти творчості Валентина Бібіка / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова. Харків : [б. в], 2006. 126 с.; Вальс у фортепіанній музиці XIX – початку XX століть : навч. посібник / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова. Харків : Харків юридичний, 2014. 144 с.; Підручник та аудіохрестоматія до нього з історії західноєвропейської музики для іноземних студентів / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова. Харків : [б. в], 205 с.; Історія опери : навч. посібник / І. Л. Іванова, Г. Куколь, М. Черкашина. Київ. : Заповіт, 1998. Розділ перший, § 3 «Італійська опера XVIII ст.». С. 85–98; розділ третій «Моцарт і європейський оперний театр XVIII ст. С. 123–157; розділ четвертий, § 4 «Вагнер у художній культурі Європи другої половини XIX століття»; § 6 «Французький оперний театр на межі століть». С. 275–311, 364–380.

Літ.: Иванова И. Л. Кафедра истории музыки / И. Л. Иванова, А. А. Мизитова // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Ред. П. П. Калашник, Е. А. Бортник, Н. Коханик. Харьков, 1992. С. 77*; Ars Longa історичного музикознавства / І. Л. Іва-

нова, А. А. Мізітова, О. Г. Рощенко // *Pro Domo Mea : Нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 196–197*; Садовнікова О. Іванова Ірина Леонідівна / О. Садовнікова // *Енциклопедія Сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=14417.*

ІВАНО́ВА Юлія Миколаївна (31.07.1965, Харків) – хормейстер, хоровий педагог. Канд. мистецтвознавства (2000; дис. «Дитяча хорова культура Харківщини останньої третини XX ст.»), доц. (2002). Чл. Харків. відділення НВМС (2005). Лауреат творчої премії ім. *Б. Р. Гмирі* Харків. міськвиконкому (2009). Нагородж. відзнаками «Відмінник нар. освіти» (1992) та «Софія Русова» (2006).

Закінч. ХМУ (1984, дир. хор. кл. З. Н. Артюхової) та диригентсько-хор. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1989; кл. проф. *Н. А. Бєлік-Золотарьової*).

У 1992–1993 – викл. каф. методики муз. виховання, диригування і хор. співу ХДПІ (нині ХНПУ) ім. Г. Сковороди; у 1993–2002 – викл. каф. хорознавства та хор. диригування ХДІК (нині ХДАК); від 2002 по 2016 працювала у ХНУМ ім. І. П. Котляревського на каф. хор. диригування (від 2003 – доц.). Серед її випускників – В. Крайнянська, Ю. Піскун, К. Чупринська, Хун Ся.

Ю. Іванова – чл. журі обл. конкурсів дит. хор. мистецтва, постійний лектор курсів підвищення кваліфікації керівників дит. хор. колективів міста та області; активно працює у наук.-методичній галузі.

Від 1990 по теперішній час – худож. кер. дит. хору «Скворушка» (Харків. обл. палацу дит. і юнац. творчості), який 2000 р. здобув звання «народний». Хор є лауреатом III та XV Міжнар. конкурсів «Артеківські зорі» (Ялта, Крим, 2000, 2013); I Всеукр. конкурсу хор. ансамблей (Мелітополь, Україна, 2000); міжнар. конкурсів «Рівненські дзвіночки» (Рівне, Україна, 2001), «Весняні дзвіночки» (Рівне, 2006); отримав Гран-прі Всеукр. конкурсів «Співає юність України» (Київ, 2007, 2011); міжнар. фестивалю фольклорного мистецтва (Прага, Чехія, 2010); став лаур. VII міжнар. Павловського фестивалю ім. М. І. Глінки (С.-Петербург, Росія, 2009); міжнар. фестивалю ім. І. Кальмана (Шіофок, Венгрія, 2011). Колектив веде активну концертну діяльність, гастролюючи в Україні і за кордоном (Польща, Німеччина). Репертуар хору поєднує класику і сучасність, стародавні піснеспіви та авангардні композиції.

Від 2010 Ю. Іванова також керує жін. хором «Розмай» Харків. гуманітарно-пед. коледжу. Хор брав участь у концертах-фестивалях з нагоди ювілею Г. Свиридова (2013), до 200-річчя Т. Шевченка (2014); в обл. фестивалі «Студентська весна» (2014).

Основні праці: Професіоналізація хорового мистецтва в Україні // *Проблеми сучасності: мистецтво, культура, педагогіка : зб. наук. пр. / Луган. держ. академія культури і мистецтв. Луганськ, 2010. Вип. 13. С. 187–196;* Теоретичні аспекти розвитку хорового виконавства // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки, теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2011. С. 194–202;* Функції вербального тексту у хоровому виконавстві // *Проблеми сучасності: мис-*

тецтво, культура, педагогіка : зб. наук. пр. / Луган. держ. академія культури і мистецтв. Луганськ, 2014. Вип. 27–28. С. 62–68.

Літ.: Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х., 2007. С. 119.

О. М. Батовська

ІГНА́ТЧЕНКО Георгій Ігорович (08.08.1947, Дніпропетровськ, нині Дніпро) – музикознавець, педагог. Канд. мистецтвознавства (1984). Проф. (1996). Засл. діяч мистецтв України (1996). Чл. НСКУ (1989).

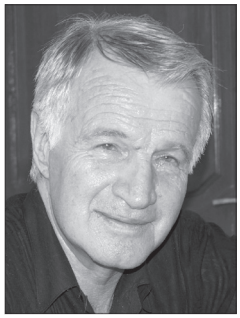

Закінч. іст.-теорет. ф-т Харків. ін-ту мистецтв (1971, кл. проф. *Т. С. Кравцова*). У 1977–1981 навчався в аспірантурі при Київ. консерваторії; захистив дис.: «О динамических процессах в музыкальной фактуре» (К., ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 1984; наук. кер. – проф. *В. Н. Золочевський)*.

По закінченні ХДІМ працював викл. Дніпродзержин. муз. уч-ща; від 1977 викладає на каф. теорії музики Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського, від 1985 – доц., згодом – проф. У 1987–2004 – зав. каф. теорії музики, у 1990–91 – проректор з наук. роботи.

У 1991–2003 – ректор ХДІМ ім. І. П. Котляревського; від 2003 – проф. каф. гармонії та поліфонії (нині – каф. теорії музики).

Клас Г. І. Ігнатченка закінчило біля 70 випускників, серед них – 15 канд. мистецтвознавства: *В. Сирятський*, В. Омельченко, *М. Борисенко*, О. Воропаєва, І. Гребньова, *І. Денисенко*, О. Жерздев, О. Кріпак, Н. Крихтіна, Е. Куприяненко, *І. Цурканенко*, Є. Чорна та ін. У останні роки з кл. Г. І. Ігнатченка також вийшли випускники-магістри та спеціалісти, серед яких – А. Напльокова, С. Школяренко, Д. Рубцова, А. Прись, Ю. Рубанова, А. Бєцко, Н. Шейко, А. Асатурян, О. Шаповал.

Коло його наук. досліджень – теорія муз. фактури; інтонац.-слухова природа муз. мислення; проблеми муз. освіти, композитор. творчості та виконавства, інструментальних стилів. Пропагандист укр. музики, зокрема, творчості харків. композиторів (*Д. Клебанова, В. Бібіка, В. Золотухіна, А. Гайденка*, ін.) та виконавців (*В. Палкіна, А. Калабухіна, І. Яценко*, ін.). Автор. наук. статей, навч.-метод. посібників, рекомендацій, програм навч. дисциплін.

Основні праці: О сквозном развитии в фактуре *// Тез. докл. респ. научн.-теорет. конф. преп. и асп. вузов культ. и искусства. Харьков, 1981. С. 146–148;* Про взаємозв'язок фактурного розвитку і форми *// Укр. музикознавство. К., 1981. Вип. 15. С. 131–141;* Функционально-фонические свойства музыкальной фактуры: Плотность фактурной горизонтали : метод. рек. по курсам анализа муз. произведений, полифонии и гармонии для студ. муз. вузов. Харьков: ХГИИ, 1983. 25 с.; Функционально-фонические свойства музыкальной фактуры. Ч. 2.: Плотность фактурной горизонтали : метод. рек. для студ. муз. вузов. Харьков : ХГИИ, 1984. 19 с.; Риси народно-хорової фактури у професійній музиці. Х., 1986; Процессуальность фактуры в музыке. Х., 1995; Ритмо-фактурный комплекс музыкального произведения: теоретические предпосылки исследования *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і прак-*

тики освіти : зб. наук. пр. Вип. 4. Харків : Каравела, 1999. С. 3–16; Функционально-логические аспекты музыкальной фактуры. Фактура и форма-структура // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Ред. Н. Є. Гребенюк. Вип. 7. К. : Наук. Світ, 2001. С. 46–60;* Логіко-слухові засади роботи над музичним диктантом // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. Вип. 8. К., Наук. світ. 2002;* Парадигми творчості композитора : До 70-річчя В. Золотухіна // *Музика. 2006. № 2*.

Літ. : Омельченко В. А. Ігнатченко Георгій Ігорович [Електрон. ресурс] / В. А. Омельченко // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=13719*; Кравцов Т. С. Кафедра теории музыки / Т. С. Кравцов // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 54.*

Автор фото: Г. І. Ганзбург. 2015 р.

Н. Л. Очеретовська

ІМХАНИ́ЦЬКИЙ Михайло Йосипович (23.07.1946, Харків) – музикознавець, виконавець-баяніст, вчений, педагог-методист, композитор. Д-р мистецтвознавства (1977). Проф. (1990). Дійсний чл. Міжнар. Академії Інформатизації (1999). Засл. діяч мистецтв РФ. Дипломант Всеукр. конкурсу музикантів-виконавців (Київ, 1968).

Закінч. ХССМШ-і (1964) та вступив на ф-т нар. інструментів ХДІМ ім. І. П. Котляревського, через рік (1965) – на історико-теоретико-композиторський ф-т. У 1969 з відзнакою закінч. нар. ф-т за кл. баяна Л. М. Горенка і кл. диригування В. Ф. Савіних. У 1970 закінч. ін-т як музикознавець і композитор (кл. теорії музики *М. Д. Тіца*. І. М. Дубініна, кл. композиції *Д. Л. Клебанова*).

В 1971–1973 викладав у ХДІМ читання та аналіз партитур, інструментознавство, інструментування.

У 1973–1976 – навчався в денній аспірантурі ДМПІ (нині РАМ) ім. Гнесіних (наук. кер – проф. О. М. Агарков) та (від 1973) викладав там само на ф-ті нар. інструментів. 1977 захистив канд. дисертацію («Музыка для оркестра русских народных инструментов на современном этапе (60-е – начало 70-х годов)», Ленінгр. держ. ін-т театру, музики і кінематографії).

Від 1977 – штатний викл. каф. нар. інструм. ДМПІ ім. Гнесіних, від 1983 – доц., від 1990 – проф.; також від 1977 дотепер – заст. зав. каф. нар. інструментів з наук.-метод. роботи.

1989 захистив доктор. дис. («Формирование и развитие русской народной инструментальной культуры письменной традиции», Київ. держ. конс. ім. П. І. Чайковського).

Багато років як сумісник викладав у ХДІМ ім. І. П. Котляревського.

Автор низки муз. творів та більш ніж 350 публікацій в наук. фахових виданнях та періодиці, програм навч. дисциплін, метод. розробок.

Викладав спец. клас баяна-акордеона, ансамблю, концертмейстер. практики, інструментознавства, читання й аналізу партитур, інструментознавства, керував атестаційними роботами студентів, аспірантів, здобувачів. Створив авторські ккурси «введення в спеціальність», «Історія виконавства на рос. нар. інструментах». Відкрив невідомі до того матеріали з історії баяна, акордеона, оркестрів

нар. інструментів, зображення середньовічних рос. домр XVI–XVII ст., виявив ряд особливостей функціонування рос. домрово-балалаєчної культури в її іст. зв'язках. Багато з опублікованих ним наук.-метод. робіт увійшли до навчальної і наукової практики.

Постійно виступає з мастер-класами, лекціями, доповідями та ін.; чл. ряду вчених рад із захисту дис., у т. ч. в РАМ ім. Гнесіних; опонує на захистах.

Серед вихованців М. Імханицького – лауреати міжнар. конкурсів Г. Гурьєв, Я. Мейсл, Д. Штибін, стажисти Е. Омельницька, О. Парфентьєва, Р. Юсупова; асистенти-стажисти (нині професори ХНУМ ім. І. П. Котляревського) *О. Міщенко, І. Снєдков*. Під наук. керівництвом М. Імханицького захистили канд. дисертації С. Платонова, А. Мотузас, В. Галактіонов, Р. Рахімов, В. Новожилов, С. Кулібаба, О. Васильєв, З. Рамич та ін.

Тв.: Симфонія, Струнний квартет, Соната для баяна (1981), Концертино для баяна з орк. (1982) (варіант – для дуету баянів, 1985), вок. твори, ін.

Основні праці: У истоков русской народной оркестровой культуры. М. : Музыка, 1987. 185, [4] с.; Новое об артикуляции и штрихах на баяне : учеб. пособие по курсу обучения игре на баяне (аккордеоне). М. : Изд-во РАМ им. Гнесиных, 1997. 44 с.; Новое об артикуляции и штрихах в музыкальном интонировании : монография. М. : РАМ им. Гнесиных, 2014. 232 с.; История исполнительства на русских народных инструментах : учеб. пособие для муз. вузов и училищ. М. : РАМ им. Гнесиных, 2002. 351 с.; Музыка зарубежных композиторов для баяна и аккордеона : учеб. пособие для муз. вузов и училищ. М. : РАМ им. Гнесиных, 2004. 276 с.; История баянного и аккордеонного искусства. М. : РАМ им. Гнесиных, 2006. 520 с.; Становление струнно-щипковых народных инструментов в России : учеб. пособие для муз. вузов и училищ. М. : РАМ им. Гнесиных, 2008. 376 с.; Артикуляция и штрихи в интонировании на баяне (по прочтении книги И. А. Браудо «Артикуляция») // *Вопросы современного баянного и аккордеонного искусства : сб. трудов. М. : РАМ им. Гнесиных, 2010. Вып. 178. С. 78–190*; О выразительности произношения в музыке // *Музыка и время. 2012. № 2. С. 36–40*; Идеи В. В. Андреева сегодня // *Вестник Челябинской государственной академии культуры и искусств. 2011. № 3. С. 57–61*; Что же такое древнерусская домра? // *Музыкальная жизнь. 2012. № 3*; История исполнительства на народных инструментах : программа для федер. компонента цикла спец. дисциплин Гос. образоват. стандарта Высш. проф. образования по спец. 050900 Инструмент. исполнительство (по видам инструментов) – оркестровые нар. инструменты / М. : [б. и.], 2005. 32 с. ; Дуэт баянистов [Ноты] : вопросы теории и практики : [учеб.-метод. пособие : для учеб. завед. искусств и культуры] / Имханицкий М. И., Мищенко А. В. М. : РАМ им. Гнесиных, 2001; Дуэт баянистов [Ноты] : вопр. теории и практики : [репертуар.-метод. пособие] / М. И. Имханицкий, А. В. Мищенко. М. : РАМ им. Гнесиных, 2002. Вып. 2. 2002. 87, [1] с. («Дуэт баянистов: вопросы теории и практики» – серія збірників, які включені до навч. програм усіх ВНЗ мистецтв і культури Росії, України, Білорусі та ін.); Трио баянистов [Ноты] : вопр. теории и практики : [репертуар.-метод. пособие] / М. И. Имханицкий, Б. Е. Полун. М. : РАМ им. Гнесиных, 2005. Вып. 1. 2005. 76, [1] с. ; ін.

Літ.: Басурманов А. П. Справочник баяниста / Под общей ред. проф. Н. Я. Чайкина. 2-е изд., испр. и доп. М. : Совет. композитор, 1987. С. 57; Белоу-

сов А. Имханицкий Михаил Иосифович [Электрон. ресурс] / Александр Белоусов // *Биографический словарь «Избранные автографы». URL : http://bav005.ru/a_imhanitskiy.htm;* Имханицкий Михаил Иосифович [Электрон. ресурс] // *Российская академия музыки имени Гнесиных. Страница обновлена 28.02.2017. URL : http://www.gnesin-academy.ru/node/309*; Имханицкий Михаил Иосифович [Электрон. ресурс] // *Gold Akkordion.com. URL : http://www.goldaccordion.com/soloists/158-imkhanickijj-mikhail-iosifovich.html.*

ІНЮ́ТОЧКІНА Ніна Валентинівна (03.05.1952, м. Ашхабад, Туркменія) – піаністка, концертмейстер, викладач. Канд. мистецтвознавства (2010, дис. «Феномен піаніста-концертмейстера в вокально-інструментальному ансамблі (на прикладі австро-німецького вокального циклу XIX ст.)», НМАУ, наук. кер. – канд. мистецтвознавства, доц. О. В. Сакало). Доц. (2014). Чл. Шубертівського (1996) та Вагнерівського товариств.

Закінч. з відзнакою ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1976, кл. доц. *В. І. Лозової*) та асистентуру-стажування при Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (1985, клас проф. Є. О. Ржанова).

Від 1983 – викл. каф. концертмейстер. майстерності ХДІМ ім. І. П. Котляревського. Від 2002 дотепер – доц. каф. концертмейстер. майстерності ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

З її класу вийшло понад 100 випускників, деякі з них працюють у ХНУМ і ХМУ. Серед вихованців її класу є лауреати та дипломанти міжнар. і нац. конкурсів: І. Безкоровайна, М. Трємбовлева, Т. Красюк, Н. Федоренко, К. Агішева, О. Єпанешнікова.

Піаністка активно займається концертною діяльністю, виступає в сольних й ансамблевих концертах; учасниця щоріч. концертів кафедри та фестивалю «Харківські асамблеї» (із концерт. програмами за участю співаків та інструменталістів, присвяч. Ф. Шуберту, Ф. Мендельсону, Р. Шуману, Ф. Лісту, Г. Перселлу, І. Брамсу, М. Глинці та ін.); пропагандист музики харків. композиторів. Авторка наук. робіт, опублікованих у фах. виданнях.

Основні праці: Искусство аккомпанемента: интерпретация вокальной музики И. С. Баха как проблема духовного взаимодействия // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогики та теорії і практики освіти: зб. наук. пр. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського; К., 2001. Вип. 7. С. 184–188;* О проблемном содержании педагогического этапа работы концертмейстера с певцом // *Проблеми взаємодії педагогіки та теорії і практики освіти: зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського Харків, 2003. Вип. 11. С. 135–140;* «Шесть песен Х. Ф. Геллерта» Бетховена: на пути к вокальному циклу // *Проблеми взаємодії педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. /Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського Харків, 2007. Вип. 20. С. 91–101*; Становление профессии концертмейстера // *Проблеми взаємодії педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського Харків, 2012. Вип. 35. С. 76–86;* Витоки розвитку австро-німецької ліричної пісні з інструментальним супроводом у XVIII ст. // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Харків, 2012. С. 140–152. (Мистецтвознавство: № 4)*; Арсенал выразительных средств концертмейстера

вокально-фортепианного дуэта // *Проблеми взаємодії педагогики та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського Харків, 2013. Вип. 38. С. 323–335*.

ІРХА Іветта Василівна (20.09.1969) – піаністка, викладач. Лауреат І премії міжнар. конкурсу «NORDISKE PIANISTKONKURRENCE» в Данії (1998).

Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1994, кл. проф. *С. Ю. Юшкевича*), згодом – Королівський коледж музики в Стокгольмі, де її педагогами були професори Г. Еріксон, Е. Боден-Карпі і С. Шея.

Від 1995 живе в Швеції. Працювала в Королівській опері в Стокгольмі. Гастролювала в Німеччині, Данії, Іспанії, Китаї, Росії, США, України, Фінляндії, Франції та Швеції. Неодноразово брала участь в міжнар. фестивалях камер. музики, концертах за програмою ЮНЕСКО, концертах, організованих швед. королівської сім'єю. І. Ірха – засновник і арт. директор двох фестивалів: щоріч. фестивалю камер. музики в храмі королеви Швеції Гедвіги Елеонори (2010) і І Міжнар. фестивалю фортепіан. музики в Швеції (2015). Засновник і худож. кер. «Школи ф-но для юнацтва» у Стокгольмі.

К

КАЛАБУ́ХІН Анатолий Васильович (21.06.1930, Луганськ) – диригент, педагог. Нар. артист України (1991). Проф. (1982). Засл. діяч мистецтв Украни (1976). Нар. артист УРСР (1991). Чл. НВМС (з 1989). Голова Харків. обл. відділення НВМС (1989–2009). Лауреат рейтинг-проекту «Харківянин століття» (2000). Довічна держ. стипендія за Розпорядж. Президента України (2003). Почесний громадянин Харкова (2010). Лауреат рейтинг. конкурсів «Харків'янин року» (2001–2003, 2006, 2010) серед діячів мистецтва. Лауреат творчої премії Харків. міськради в галузі муз. мистецтва (1997).

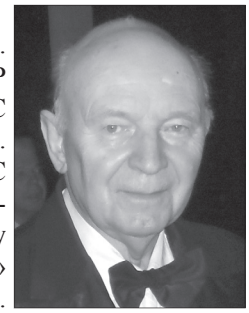

Закінч. оркестр. ф-т ХДК (кл. домри *М. Т. Лисенка*, диригування – *К. Л. Дорошенка*).

У 1953–1957 – викл. диригування на відділі нар. інструментів оркестр. ф-ту ХДК. Від 1953 – диригент оперної студії консерваторії. Від 1972 – доц., від 1979 дотепер – зав. каф. оперної підготовки ХНУМ ім. І. П. Котляревського, професор.

Водночас – від 1952 – дириг. ХАТОБу ім. М. Лисенка (1952 – асист. диригента, 1954–1968 – диригент, 1973–1978 – голов. диригент). У 1968–1973 – голов. диригент симф. оркестру та худож. кер. Харків. обл. філармонії.

За роки творчої праці А. Калабухіним здійснено більше 100 постанов оперних та балетних вистав, підготовлено безліч концерт. програм симф. музики різних стилів та жанрів. Індивідуальний виконав. стиль диригента поєднує увагу до автор. задуму з особистою творчою ініціативою. У поставлених А. Калабухіним виставах завжди відчувається вміння диригента організувати солістів, збалансувати звучання оркестру, надати

виразності всій виставі. Протягом всього життя дві лінії творчої діяльності митця – театр і консерваторія – йдуть паралельно, доповнюючи одна одну. Найбільш яскраві постановки А. Калабухіна в оперній студії – «Продана наречена» Б. Сметани (1966; в огляді оперних студій муз. вишів України того ж року здобула звання кращого студійного спектаклю сезону), «Дон Жуан» В. А. Моцарта (1969), «А зорі тут тихі» К. Молчанова (1980), «Чіо-Чіо-сан» Дж. Пуччіні (1986), «Любов до трьох помаранчів» С. Прокоф'єва (1989). Нар. артистами стали випускники А. Калабухіна – *Г. Ципола, О. Востряков*, Г. Калікін, солістами Великого театру – *І. Журіна, В. Верестников*, засл. артистами України – О. Соболєва, *А. Романовська,* О. Шуляк, *В. Журавльов* та багато інших.

Літ.: Анатолій Васильович Калабухін. Біографія і бібліографія визначних музикантів. 2003. Харків : Регіон-інформ. 49 с.; Анатолий Васильевич Калабухин : [очерк] *// Почётные граждане города Харькова. Харьков, 2011. Т. 6. С. 285–342. (Современная ЖЗЛ Харьковщины);* Кучер Л. И. Кафедра оперной подготовки *// Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 252–253;* Кучер Л. І. Харківська оперна студія: історія і сучасність *// Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя від дня заснування харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського / Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова. Харків, 2007. С. 220–221.*

Л. І. Кучер, Н. Є. Костенко

КАЛІ́НІН Станіслав Олександрович (11.03.1976, Харків) – піаніст, соліст-органіст, музикознавець, педагог. Відзначений Подякою Прем'єр-міністра України (2011), Почесними грамотами Кабміну України (2009, 2011) і Харків. облдержадміністрації (2016). Лауреат І премії Міжнар. конкурсу ім. С. Прокоф'єва «На Батьківщині композитора» в номінації камерної музики (2000). Стипендіат Вагнерівського фестивалю (Байройт, 2002). Нагороджений як концертмейстер більш ніж на 10 конкурсах виконавців камер. музики: Почесна грамота «Кращий концертмейстер» IV Відкритого Приволзького конкурсу юних виконавців на струнно-смичкових інструментах (Росія, Нижній Новгород, 2005); диплом «Кращий концертмейстер» II Міжнар. конкурсу виконавців на струн. смичкових інструментах ім. Єльського (Білорусь, Мінськ, 2007); диплом «За високу професійну майстерність» Всеукр. конкурсу альтистів та віолончелістів (Львів, 2008); Почесні грамоти відкритого конкурсу «Харківські асамблеї» (Харків, 2008, 2010, 2011, 2012, 2013); диплом «Кращий концертмейстер» IX Міжнар. фестивалю-конкурсу молодих виконавців «Кримська весна-2010» (Ялта), IV Міжнар. конкурсу ім. М. Лисенка (Київ, 2012), XVI Міжнар. конкурсу-фестивалю дитячого та юнац. виконав. мистецтва «Акорди Хортиці» (Запоріжжя, 2016).

Випускник ХССМШ-і, С. Калінін закінч. музикознавчий ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1998, кл. проф. О. Г. Рощенко), НМАУ ім. П. І. Чайковського (Київ), де навчався в кл. органу та клавесину засл. артистки України, проф. Г. Булибенко (2003–2008), та магістратуру С.-Петербур. держ. ун-ту (2008).

Від 1998 працює в ХССМШ-і на посаді викладача (муз. літ. на муз.-те-

орет. відділенні), від 1999 – соліст-інструменталіст Харків. обл. філармонії (піаніст, клавесиніст, від 2002 – органіст); у 2005–2008 обіймав посаду худож. кер. Буд. орган. та камер. музики. Від 2003 працює у ХДУМ (нині ХНУМ) на посаді провідного концертмейстера каф. струн. інструментів у кл. проф. *О. М. Щелкановцевої*.

Веде активну концертну діяльність. Підготував більше 40 сольних та ансамбл. програм. За роки роботи зіграв понад 1200 концертів. Виступав в Нац. філармонії та Нац. Домі органної музики (Київ), в різних містах України, Молдови, Росії, а також – в Польщі, Німеччині, Китаї; гастролював у США (2015). Брав участь у майстер-класах, грав як соліст-органіст та клавесиніст з симф. та камерними оркестрами. Був учасником концерт. проектів разом з лауреатом міжнар. конкурсів Олександром Князєвим (віолончель, Москва); проф. Паризької консерваторії, Кавалером Ордену Почесного Легіону Доменіком Вільєнкуром (віолончель, Франція); солістом та директором оркестру «Ландесбюнен Захсен», доц. «Нового Бахівського т-ва» Кристофом Гербетом (гобой, Німеччина); нар. артистом СРСР, солістом Нац. опери Естонії Маті Пальмом (бас); лауреатом конкурсу ім. Королеви Єлизавети Артемом Шишковим (скрипка, Білорусь–Німеччина). Від 2005 – єдиний органіст Харкова; щомісячно дає 10–15 концертів, повністю забезпечуючи репертуар харків. Буд. органної та камерної музики. Учасник Міжнар. фестивалю «Харківська Бахіана».

Має низку звукозаписів: 2 CD в дуеті з І. Чернявським (скрипка) – «Во струнах и органе» та «Шість сонат для скрипки та органу» (Ukrmusic, 2008 та 2011); також – запис на диску до ювілею К. Горського (2010), концертний запис з Майсенського собору з К. Гербетом (2010), запис сольного концерту у Нац. соборі Вашингтона (2015).

Основні праці: Художественная целостность как отражение Трансцендента (на примере «Трансцендальных этюдов» Ф. Листа) // *Аспекті історичного музикознавства. Дослідження і матеріали / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1998. С. 256–261*; Парадокси романтичної іронії // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : наук.-метод. зб. / Харків. держ. серед. спец. шк.-інтернат ; упоряд. Нємцова І. А. Харків, 2005. Вип. 5. С. 78–85*.

КАРМІ́НСЬКА Ірина Матвіївна (22.01.1933 Магнітогорськ, Челябінськ. обл.) – піаністка, викладач. Дружина видатного укр. композитора *М. Кармінського*. За велику подвижницьку працю з пропаганди його муз. спадщини неодноразово нагороджувалася почес. грамотами та подяками.

Початкову муз. освіту здобула у ДМШ м. Свердловськ (тепер Єкатеринбург), у кл. І. А. Боллер-Морозової. По закінченні Тульського муз. уч-ща (1951, кл. Т. І. Острецової

та Є. Г. Раскової) завершила навчання у Харків. консерваторії (1957, кл. проф. *М. С. Хазановського*) з кваліф. «піаніст-соліст, викладач, концертмейстер». Підвищувала проф. кваліфікацію у Київ. (1974, 1983), Єреван. (1978), Одеській (1988) консерваторіях.

Від 1957 працювала у ХДК спочатку концертмейстером вок. каф. у кл. проф. *Т. Я. Веске*; за сумісництвом – педагогом спец. ф-но у ХССМШ-і. Від 1960 – викл. спец. ф-но на муз.-пед. відділенні ХДК; 1964 – ст. викл. каф. спеціального ф-но ХДІМ ім. І. П. Котляревського, з 1995 – ст. викл. каф. загального та спеціалізованого ф-но, від 2002 до сьогодні поєднує роботу на обох кафедрах.

Виступала як солістка із симф. оркестрами під диригуванням В. М. Кончича, *І. Б. Гусмана*, К. Зандерлінга, П. Ф. Шеметова, Г. З. Райхеля з концертами Л. ван Бетховена (№ 1), С. Рахманінова (№ 2), Ф. Ліста (№ 1), Е. Гріга у філармоніях Харкова і Тули. Із сольними та ансамбл. програмами (разом із Н. О. Мельниковою *та В. Є. Крамаренком*) з тв. І. С. Баха, Л. ван Бетховена, Ф. Шопена, Ф. Ліста, Ф. Шуберта концертувала у Харкові (ХДК, ХМУ, Обл. філармонія, ФТІНТ – Філармонія фізиків), Києві, Львові, Одесі, Тулі, Єревані. Пропагувала творчість сучасних композиторів, виступаючи у з концертами-лекціями у харківських ДМШ, Муз.-театр. б-ці ім. К. Станіславського, ХМУ. Учасниця тематичних концертів-лекцій, присвяч. творчості Ф. Шопена, Р. Шумана, П. Чайковського, ювіл. свят на честь 200-річчя Л. Бетховена та багатьох ін. мистецьких заходів, що проходили в стінах консерваторії та на кращих сценах Харкова.

Чимало робить піаністка для збагачення муз. життя міста. Вона є постійним чл. журі міжнар. дитячих конкурсів (Харків), зокрема, конкурсу піаністів в рамках Всеукр. дит. та юнацького фестивалю-конкурсу класич. та сучас. музики «Ландыш»; Відкритого фест.-конкурсу польської та укр. музики ім. К. Шимановського; фест. дит. творчості «Харків – місто добрих надій»; Обл. фортепіан. конкурсу «Карл Черни. Не только этюды»; Обл. конкурсу фортепіан. ансамблів у рамках «Дельфійських ігор» Слобожанщини «Надія. Молодість. Талант».

Серед учнів піаністки – М. Момот та Ю. Коноплицька – лауреати XIII відкритого конкурсу молодих музикантів-виконавців та композиторів «Харківські асамблеї» в номінації «Загальне та спеціалізоване ф-но».

Велику увагу приділяє популяризації творчості свого чоловіка, беручи участь у проведенні конкурсів, фестивалів концертів, присвяч. пам'яті М. Кармінського, де блискуче виконує його фортепіанну музику. Є організаторкою музею М. В. Кармінського у ДМШ № 3, що носить його ім'я.

Літ.: Смоляга Н. В. «Обов'язковий клас»: кафедра загального та спеціалізованого фортепіано / Н. В. Смоляга *// Pro Domo Mea : нариси / Харків. держ. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 232–240*; Кононова О. В. Кафедра загального та спеціалізованого фортепіано / О. В. Кононова *// Зоряний час Університету мистецтв : нариси / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. С. 208–219;* Чернявська М. С. Кафедра спеціального фортепіано останнього п'ятиліття: відродження та розквіт // *Там само. С. 8–40*; Кононова О. В. Кафедра загального та спеціалізованого фортепіано Харківсько-

го національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського: досягнення, проблеми, перспективи // *Загальне та спеціалізоване фортепіано у мистецькому просторі України : зб. ст. / ЛНМА ім. М. В. Лисенка. Львів, 2012. Вип. 27. С. 28–37.*

КА́ЦЕВА Марина Давидівна (1943 р. н.) – музикознавець, муз. просвітник, засновник та дир. музею М. Цветаєвої (Бостон, США). Закін. іст.-теорет. ф-т Харків. ін-ту мистецтв (1967, наук. кер. – проф. *Г. О. Тюменєва*). Диплом. робота М. Кацевої – «Путівник по опері Дж. Гершвіна "Поргі і Бесс"» була прийнята до друку всесоюз. вид-вом «Музика». У 1968–1989 жила в Москві. Навчалась в аспірантурі при Москов. держ. консерваторії в кл. Т. М. Хреннікова, працювала муз. редактором в Спілці композиторів СРСР і в Москов. держ. філармонії (лектор-музикознавець).

В 1989 р. переїжджає в США до Бостону (Массачусетс), де продовжує просвітницьку діяльність, поєднуючи її з роботою в б-ках двох ун-тів (Boston University, Harvard University).

М. Кацева – відомий біограф Марини Цветаєвої. У 1992, до 100-річчя поетеси, відкрила в Бостоні присвяч. їй музей, в рамках роботи якого провела понад 200 зустрічей з видатними діячами культури та мистецтва. Зібрала великий особистий архів М. Цвєтаєвої, до якого звертаються багато дослідників творчості рос. поетеси з різних країн світу. З 1996 – екскурсовод у Музеї образотворч. мистецтв Гарвардського ун-ту (HUMA, Boston, MASS). 1997 організувала «філармонію на колесах» («Pro-Arte Tours»).

Автор понад 50 статей з мистецтва в рос. і зарубіж. виданнях: Муз. енциклопедії, Альманасі бібліофіла (Москва), журналах «Советская музика», «Музыкальная жизнь», «Театральная жизнь» (Москва), «Грані» (Німеччина), «Вісник» (Балтимор), «Ukrainian Community Journal» (Massachusetts), газетах «Новое русское слово» (Нью-Йорк), «Бостонський час», «Бостонський кур'єр». Автор літ.-муз. програм (WMNB, Нью-Йорк).

Продовжує активну лекторську роботу для рос. та америк. аудиторій. Учасник 5-ти Міжнар. симпизоумів. Готує до друку книгу про роль музики в житті М. Цвєтаєвої «Я народилася не в життя, а в музику».

Основні праці: Все поправимо – кроме смерти // *Новое Русское Слово. Нью-Йорк. 1991. 14 сент.;* «Смерть – это не конец!» // *Аспекты історичного музикознавства. Харків : Прапор, 1998. С. 134–138*; К истории одной встречи (о встрече М. Цветаевой с С. Прокофьевым) // *Лебедь : Независимый бостон. альманах. Бостон, 2002. 13 окт.;* «День был субботний: Иоанн Богослов…» // *Кругозор. 2007. Нояб.;* Поезд в бессмертье. К 75-летию со дня смерти Марины Цветаевой // *Чайка [журнал]. Бостон. 2016. 31 авг.;* Энциклопедия русской Америки. Интервью с Мариной Кацевой [Электронный ресурс]. *URL : https://www.youtube.com/watch?v=iN0b-D9EnEc.*

Лит.: Марина Кацева. Биография и публикации // *Кругозор. Русская Америка / интернет-журнал [Электронный ресурс]. URL : http://www.krugozormagazine.com/authors/Marina_Katseva.60.html-.*

КЛЕБА́НОВА Світлана Володимирівна (02.11.1943, Москва) – піаністка, провідний концертмейстер, викладач концертно-камерного співу, доцент кафедри сольного співу. Чл. Спілки муз. діячів України. Відзначена Подякою М-ва культури і мис-

тецтв України (1997), почесними грамотами Харків. облдержадміністрації і Управління культури (2002, 2007, 2012, 2013); Почесною грамотою М-ва освіти і науки України (2012). Дипломант міжнародних і респ. конкурсів у якості концертмейстера.

Закінч. Харків. ін-т мистецтв (1968, кл. проф. *Б. О. Скловського*).

Від 1965 працювала на каф. оперної підготовки, потім – на каф. сольного співу концертмейстером у кл. засл. діяча мистецтв України, проф. *Т. Я. Веске*. Також працювала в класах професорів *Є. І. Червонюка, М. Ф. Манойла, А. Є. Резілової, Л. Г. Цуркан*, доцентів *І. Г. Азбель, М. М. Долідзе*. Від 1983 – викл. концертно-камерного співу. Підготувала 110 випускників, більш ніж 30 лауреатів та дипломантів різних конкурсів. Серед них – засл. артист України Х. Ширинський, доценти каф.сольного співу ХНУМ ім. І. П. Котляревського Т. Жаркіх, *Н. Говорухіна*, солісти ХНАТОБу ім. М. Лисенка *Т. Гармаш*, А. Калюжний, В. Шут, солісти Харків. обл. філармонії М. Черноштан, А. Помпєєва, Ю. Пересада, О. Кузьміна, засл. артисти України О. Летенко, А. Тимошенко, солісти Харків. т-ру муз. комедії О. Непомняща. С. Стильмашенко (Франція), О. Журавель (США, Італія), О. Єрмакова (Москва), Г. Кривченкова (Москва), О. Гопка (Дніпропетровськ), *Л. Сіденко* (С.-Петербург), учні-громадяни Китаю Лю Нін, Чжан Юй, Лю Цзижуй, Лю Чао, Чень Бо.

С. Клебанова – учасниця численних міжнар. конкурсів: ім. Рози Понсель (Нью-Йорк), ім. А. Дворжака (Чехія), ім. М. Глінки (Тбілісі, Мінськ, Таллінн, Єреван), ім. С. Прокоф'єва, ім. А. Солов'яненка, ім. М. Лисенка, ім. І. Алчевського та ін.

Літ.: Цуркан Л. Г. Вірність традиціям: кафедра сольного співу / Л. Г. Цуркан // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя від дня заснування Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 74*.

КОВА́ЛЬ Микола Петрович (09.05.1946, с. Вехосулка Білопільського р-ну Сум. обл.) – оперний співак (баритон). Нар. артист України (1999). Лауреат І премії Всеукр. конкурсу оперних співаків (1980, Одеса). Двічі удостоєний звання «Людина року» (Харків, 2004, 2006). Лауреат творчої премії ім. О. Масельського (2006). Нагороджений орденом «Слобожанська слава» (2011).

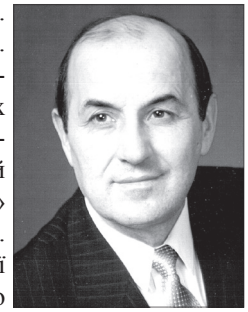

Вокальну освіту здобув у ХНУМ ім. І. П. Котляревського (1972–1977, кл. *О. О. Костюка*). Від 1974 – соліст ХНАТОБ ім. М. Лисенка. Від 2000 – проф. каф. сольного співу ХНУМ ім. І .П. Котляревського. З 1982 гастролював з концертами і в оперних виставах у Польщі, Іспанії, Франції, Німеччині, Швейцарії, Нідерландах. Від 1984 співпрацює з Нац. оперою України (Київ).

Оперні партії: Шельменко, Петро («Сват мимоволі», Пам'ятай мене» В. Губаренка), Євгеній Онєгін, Томський, Князь («Євгеній Онєгін», «Пікова дама», «Чародійка» П. Чайковського), Борис («Борис Годунов» М. Мусоргського), Грязной («Царева наречена» М. Римського-Корсакова), Амонасро, Риголетто, Жермон («Аїда», «Риголетто», «Травіата»

Дж. Верді), Скарпіа («Тоска» Дж. Пуччіні), Тоніо («Паяци» Р. Леонкавалло), Ескаміль («Кармен» Ж. Бізе).

Основні праці: Работа над вокально-сценическим образом Риголетто в опере Дж. Верди «Риголетто» (советы молодым певцам) *// Педагогічні основи навчально-виховного процессу у вищих закладах освіти України : зб. наук. праць. Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка. Харків–Луганськ : Стиль Іздат, 2004. С. 148–152;* Самостоятельная работа студента как один из аспектов творческой личности певца *// Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : зб. наук. праць. Харків–Луганськ : Стиль Іздат, 2005. С. 60–65;* Сравнительный анализ вокально-педагогических принципов представителей итальянской вокальной школы *// Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : зб. наук. праць. Харків–Луганськ : Стиль Іздат, 2005. С. 155–162.*

Літ.: Цуркан Л. Г. Вірність традиціям: кафедра сольного співу / Л. Г. Цуркан *// Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя від дня заснування Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 70.*

КОЛОДУ́Б Левко Миколайович (01.05.1930, Київ) – композитор, педагог, муз.-громад. діяч. Засл. діяч. мистецтв України (1973). Нар. артист України (1993). Проф. (1985). Чл.-кор. Академії мистецтв України (1997). Голова правління Київ. міської орг. СКУ (1994–1999). Лауреат конкурсу ім. М. та І. Коць (1992), премії ім. Б. М. Лятошинського (1997), премії ім. М. Вериківського (2001). Кавалер орденів «За заслуги» III ступеня (2000) та «Слобожанська слава» (2002).

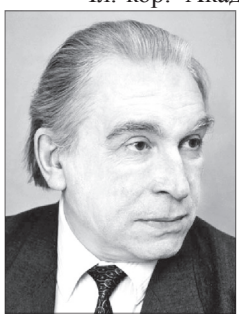

Закінч. Харків. консерваторію по кл. композиції *М. Д. Тіца* (1954). У 1958–60 – викл. муз.-теорет. предметів у Київ. театр. ін-ті, від 1966 – в Київ. консерваторії, веде кл. композиції та інструментування, доцент (1977), професор. Від 1997 – кер. каф. інформаційних технологій.

Тв.: **опери** – «Дума про Турбаї» (1951), «Пробудження» (1976), «Незраджена любов» (1985), «Поет» (1988); **оперети** – «Веселі дівчата» (1968), «Пригоди на Місісіпі» (1971), «Місто закоханих» (1969); **балети** – «Вічний вогонь» (1967), «Світанкова поема» (1973); **для симф. орк.** – 13 симфоній (1958–2015), дві «Укр. карпатські рапсодії» (1960, 1974); «Урочиста увертюра» (1967), «Троїсті музики» (1974), «Фрески стародавнього Києва» (2002), «Сім укр. нар. пісень» (1982), «Турівські пісні» (1992), 5 сюїт «Укр. танці» (1997–2002), «П'ять поем М. Коляди» (2000); **концерти з орк.** – 2 для валторни (1972, 1980), 2 для труби (1982, 1996), 2 для тромбона (1986, 1997), для 2-х скрипок (1988), 2 для скр. (1992, 2000), 2 для кларнета (1995, 2004), для фагота (1997), для гобоя (1997); концертино для 2-х валторн (1982), для туби (1986), для 4-х саксофонів (1985), для гобоя (2001); кам. твори для дерев. дух. інструм. та ансамблів (понад 50); **для ф-но** – Альбом для дітей (1981), «Treludos» (2002) та ін.; **музика до кінофільмів, театр. вистав**.

Літ.: Загайкевич М. Левко Колодуб / М. Загайкевич. К., 1973; Невінчана Т. Л. Колодуб : буклет ВААП / Т. Невінчана. К., 1989; Муха А. «Українська карпатська рапсодія» Л. Колодуба / А. Муха. К., 1963; Малишев Ю. Лев Колодуб / Ю. Малишев *// Совет. музика, 1961, № 6;* Зинькевич О. Авторський концерт Л. Колодуба / О. Зинькевич *// Совет. музика, 1981. № 5.*

КО́НОНОВА Олена Василівна (12.08.1952, Харків) – піаністка, викладач. Канд. мистецтвознавства (1985; дис. «Піаністична культура Харкова останньої третини XIX – початку XX ст.», Київ, 1984). Доц. (1992). Чл. НСКУ (1988), чл. правління Харків. обл. орг. НСКУ (1999–2015). Лауреат муніцип. премії ім. *І. І. Слатіна* (2002). Нагороджена почес. грамотами М-ва культури України (1992) та Харків. міськради (2002); дипломами Харків. Т-ва польської культури (2009) і XVI обл. конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» у номінації «Зав. кафедри» (2014).

Закінч. з відзнакою фортепіанний ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1975, кл. *В. Д. Захарченка* і *Б. О. Скловського*) та асистентуру-стажування Київ. держ. консерваторії (тепер НМАУ) ім. П. І. Чайковського (1982, кер. – проф. А. К. Рощина). Підвищувала кваліфікацію в Ін-ті фольклору та етнографії ім. М. Рильського при АН України (Київ, 1984, 1992), в Урал. держ. консерваторії ім. М. П. Мусоргського (Єкатеринбург, 2008), у НМАУ ім. П. І. Чайковського (Київ, 2013).

У 1975–1981 – викл. спец. ф-но, концертмейстер ХМУ; з 1979 – викл. каф. педагогіки, методики та теорії муз. виконавства ХДІМ (за сумісництвом); з 1983 – ст. викл. названої каф. та спец. ф-но ХМУ; з 1988 – зав. каф. загального та спеціалізов. ф-но та від 2006, за сумісництвом, – доц. каф. спеціального ф-но, від 2013 – проф. каф.; у 2006–2013 – декан оркестрового ф-ту ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського.

Пропагандист творчості укр. композиторів: проводила авторські вечори *В. Бібіка, О. Гнатовської, В. Золотухіна, Т. Кравцова, В. Наливайка, В. Подгорного, Г. Цицалюка, А. Гайденка*, Ю. Іщенка, *Б. Міхєєва, О. Назаренка*. Автор і ведуча значної кількості радіо- та телепередач про піаністичну шк. Харкова, творчу діяльність провідних харків. композиторів та ведучих професорів ун-ту; ювілеї ХДІМ, ХАТОБ ім. М. Лисенка, Харків. акад. т-ру муз. комедії; Міжнар. фестивалі «С. Рахманінов та укр. культура», «Харківські асамблеї», «Міжнар. конкурс виконавців на укр. нар. інструментах ім. Г. Хоткевича». Виконавиця камер. опусів для скрипки і ф-но, кларнету і ф-но (разом із лауреатами міжнар. конкурсів А. Мельник, О. Малко, Л. Поповим), творів для двох ф-но (разом із *В. Приходько, О. Гнатовською*, О. Рубановою) з доробку зарубіж. і укр., зокрема, харків. композиторів – *В. Бібіка, О. Гнатовської, М. Кармінського, І. Ковача*, І. Альбової, *А. Гайденка, В. Птушкіна, Л. Шукайло*. Учасниця концертів Міжнар. фестивалю «Харківські асамблеї», фестивалю Харків. орг. НСКУ «Музичні паралелі».

Чл. журі відкритого конкурсу піаністів «Маестро» (Харків, ХНПУ ім. Г. Сковороди, 2005), Міжнар. конкурсу фортепіан. підготовки Урал. держ. консерваторії ім. М. Мусоргського (Єкатеринбург, 2008), голова журі XII, XIII та XIV Відкритого конкурсу молодих музикантів-виконавців і композиторів «Харківські асамблеї» в номінації «Загальне та спеціалізоване ф-но» (2015, 2016).

Серед учнів О. В. Кононової – лауреати міжнар., Всеукр. і регіон. конкурсів – *С. Калінін*, О. Остер, О. Невілько, А. Дмитрієва, О. Рубанова,

В. Тарасов, Л. Сухова; стипендіат Вагнерівського т-ва, учасник фестивального концерту у Байройті Д. Бочаров.

Учасниця понад 40 наук. конференцій в Україні та за кордоном (Білорусь, Іспанія, Німеччина, Росія, Румунія, Сербія, Фінляндія). Здобула грант Жана Моне на участь у роботі Міжнар. наук. конференції «European culture 2015» (Babes-Bolyai, Клуж-Напока, Румунія). Головний напрям наукової діяльності – історія і сучасність муз. культури Харкова. Автор монографій та близько 100 статей у часописах, енциклопедіях, фахових наук. збірниках (з них 15 – у зарубіж.).

Основні праці: Мария Александровна Ещенко. Концертная и педагогическая деятельность : монография. Харьков : НТМТ. 2009 180 с.; Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст. Харків : Основа, 2004. 176 с.; Володимир Підгорний / О. І. Назаренко, О. В. Кононова. Київ : Муз. Україна, 1992. 46 с. (Творчі портрети укр. композиторів); Вперед до джерел // *Проблеми взаємодії мистецтва. педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2015. Вип. 42. С. 228–241*; Творчість Л. ван Бетховена як константа музичної культури Харкова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2014. Вип. 41. С. 74–85*; Валентин Иванов. Очерк жизни и творчества // *Композитор Валентин Гаврилович Иванов в памяти современников : [сборник воспоминаний]. Харков, 2010. С. 23–37*; Музично-громадська діяльність І. І. Слатіна у контексті традицій // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2010. Вип. 30. С. 288–300*; І. І. Слатін – засновник професійної музичної освіти в Харкові // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2006. Вип. 18. С. 3–22*; До проблеми формування концертного життя Харкова на початку пореформеної доби XIX ст. // *Наук. вісн. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2005. Вип. 43. С. 123–131*; П. И. Чайковский и Харьков // *Проблеми взаємодії мистецтва. педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2005. Вип. 14. С. 238–248*; З історії піаністичної культури Харкова // *Проблеми взаємодії мистецтва. педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2005. Вип. 15. С. 113–120*; До питання формування слухацької аудиторії симфонічних концертів у Харкові на початку XX ст. // *Київське музикознавство : зб. ст. / Київ. держ. вище муз. уч-ще ім. Р. М. Глієра. Київ, 2004. Вип. 15. С. 47–55*; Концерти С. Рахманінова у Харкові // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2004. Вип. 13. С. 196–205*; Сучасник П. К. Луценка Р. В. Геніка // *Павло Кіндратович Луценко і сучасність : зб. матеріалів міжнар. наук. конф. Харків, 2001. С. 25–34*; А. Горовиц – исполнительская и публицистическая деятельность // *Володимир Горовиць та піаністична культура XX ст. Харків, 1996. С. 60–73*; Шляхи формування великих культурних центрів на Україні дожовтневого періоду (на прикладі музичного життя Харкова) // *Українське музикознавство. Київ, 1991. Вип. 26. С. 19–37*; Музикант-просвітитель Р. В. Геніка, (викладач фортепіано в Харків. муз. уч-щі) // *Музика. 1984. № 5. С. 3*; Еволюція

авторського почерку: (Фортепіанні сонати В. Бібіка) // *Музика. 1985. № 5. С. 4–5*; О чем пишут музыковеды Украины // *Советская музыка. 1987. № 2. С. 76–78*; статті у харків. газ.; Evolution of Kharkov concert life in XIX century // *Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa : Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Universitat Leipzig. Heft 13. Gudrun Schroder Verlag, Leipzig, 2012. P. 99–114;* Relevance of Kharkiv Music Culture Traditions // *Социолошки аспект педагогије и извођаштва у сценским уметностима. Тематски зборник / Уредник др. Милена Петровић. Факултет музичке уметности, Београд, 2014. С. 26–36*; Beethoven's creativity in music culture of Kharkiv // *Beethoven-Rezeption in Mittel- und Osteuropa: Bericht über die Internationale Musikwissensczaftliche Konfereny vom 22. bis 26. Oktober 2014 in Leipzig / herausgegeben von Helmut Loos. Leipzig : Gudrum Schröder Verlag, 2015. С. 162–178.*

Літ.: Загальне та спеціалізоване фортепіано у мистецькому просторі України : зб. ст. Львів, 2012. Вип. 27. С. 28–37. (Наукові збірки ЛНМА ім. М. В. Лисенка ; Серія : Виконавське мистецтво); Лауреати творчих премій Харківського міськвиконкому 2002 року : буклет. Х., 2002; Довідники Нац. Спілки композ. України.

КОПЕЛІ́ОК Олег Олексійович (29.07.1988, Харків) – піаніст, викладач. Лауреат І премії Всеукр. конкурсу укр. фортепіан. музики ім. І. Карабиця (Артемівськ, 2006), ІІ премії Всеукр. конкурсу піаністів (Львів, 2008), І премії в номінації «фортепіано» та ІІ премії в номінації «камер. ансамбль» ІІ Міжнар. конкурсу «Ніч в Мадриді» (Іспанія, 2012), І премії в номінації «камерний ансамбль» та ІІ премії в номінації фортепіан. дует» ІІІ Міжнар. конкурсу ім. А. Караманова (Москва, Росія, 2012), ІІІ премії в номінації «камер. ансамбль» Міжнар. конкурсу інструмент. ансамблів ім. Д. Бортнянського (Київ, Україна 2012), ІІІ премії в номінації «камер. ансамбль» та І премії в номінації «фортепіан. дует» XIV Міжнар. конкурсу ім. М. Юдіної (С.-Петербург, Росія, 2013), І премії в номінації «фортепіан. дуєт» XXIV Міжнар. конкурсу піаністів «Chopin-Roma» (Рим, Італія); володар Гран-прі XV Міжнар. конкурсу піаністів ім. М. Юдіної (С.-Петербург, Росія, 2014) та диплома полуфіналіста XIX Міжнар. конкурсу фортепіан. дуетів ім. Ф. Шуберта (Єсенік, Чехія).

Закінч. з відзнакою ХНУМ ім. І. П. Котляревського (2012, кл. проф. *Т. Б. Вєркіної*), асистентуру-стажування при каф. спец. ф-но (2015, тв. кер. – проф. *Т. Б. Вєркіна*), навчається в аспірантурі ХНУМ (каф. інтерпретології та аналізу музики, наук. кер. – проф. *Л. В. Шаповалова*; напрям дослідження – питання інтерпретації фортепіан. та камер. опусів І. Карабиця).

У 2010–2012 – концертмейстер каф. оркестрових струн. інструментів ХНУМ; від 2011 дотепер – викл. відділу спеціального ф-но ХМУ ім. Б. М. Лятошинського. Від 2012 – викл. каф. камер. ансамблю, від 2015 – викл., згодом ст. викл. каф. спеціального ф-но ХНУМ.

У концертному здобутку – виступи в багатьох містах України, Росії, Білорусі, Польщі, Франції, Бельгії, Хорватії, концерти з симф. оркестром у якості соліста під орудою засл. діяча мистецтв України *Ш. Палтаджяна*, проф. Ю. Насушкіна (Іспанія). Двічі був запрошений до виступу в Колонну залу ім. Лисенка Нац. філармонії

України, з МАСО «Слобожанський» (під кер. головного диригента Бурмутського оркестру – Кирила Карабиця) та з Нац. симф. оркестром України (під кер. нар. артиста України Володимира Сіренка). Учасник між нар. музичних фестивалів в Україні, Росії, Литві, Хорватії, Франції.

Основні праці: Гармонічне мисленння Івана Карабиця (на матеріалі Другого концерту для фортепіано з оркестром) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2014. Вип. 39. С. 234–245*; Іван Карабиць: ефект присутності (інтерв'ю з М. Д. Копицею) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Когнітивне музикознавство : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2014. Вип. 40. С. 342–355*; Б. Лятошинський – І. Карабиць: творчі паралелі (досвід навчання І. Крабиця в класі Б. Лятошинського) // *Рейнгольд Глієр – Борис Лятошинський. Життя і творчість в контексті культури : зб. наук. пр. Житомир, 2014. С. 254–266*; Формування композиторського стилю І. Карабиця (на прикладі фортепіанного циклу «Прелюдія і токата») // *Наук. записки Тернопіль. нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія: мистецтвознавство. Тернопіль, 2014. № 3. С. 162–168*.

КО́ПОТЬ Ірина Євгенівна (29.10.1952, Житомир) – музикознавець, педагог, просвітник, муз.-громад. діяч. Канд. мистецтвознавства (1996, дис. «Оперна творчість Г. Ф. Генделя в контексті ідей європейського Просвітництва», НМАУ ім. П. І. Чайковського, наук. кер. – проф. *М. Р. Черкашина-Губаренко*). Доц. (2005). Чл. Нац. спілки композиторів України (1996), Нац. спілки краєзнавців України (2010). Zasłużona dla Kultury Polskiej (2013).

Закінч. Алма-Атинське муз. уч-ще ім. П. І. Чайковського за фахом «фортепіано» (1972) та іст.-теорет. ф-т Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського (1980, кл. проф. *Г. О. Тюменєвої*).

Працювала у вишах Житомира. Нині – зав. каф. мистецтв Житомир. ін-ту культ. і мистецтв Нац. акад. керівних кадрів культ. і мистецтв. Худож. кер. камерного ансамблю ім. І. Ф. Добжинського (Zasłużony dla Kultury Polskiej, 2009). Директор Музею Б. М. Лятошинського в Житомирі.

Наук. інтереси: опероведення, проблеми регіон. культур, муз. музеєзнавство. Автор 85 наук. робіт.

Основні праці: Оперный мир Александра Костина : монография. Житомир : ЖДУ им. Ивана Франко, 2014. 172 с.; Музыкальный космос композитора Гражины Бацевич: на материале Sonata da camera для скрипки и фортепиано // *Людина і Космос : Міжнар. конф., 18–20 травня 2011. Житомир, 2011. С. 142–146*; Житомирское музыкальное училище ИРМО в первое десятилетие своего существования (1905–1916) // *Русское музыкальное общество. 1859–1917. История отделений. М., 2012. С. 445–458*; Музичний романтизм на Волині: українсько-польські музичні зв'язки (перша третина XIX – початок XX ст.) // *Сучасна музика в сучасному світі : зб. наук. пр. Житомир, 2013. Вип. 3. С. 80–84*; Повість Тараса Шевченка «Музикант» і «Преціоза» Карла Марії Вебера // *Часопис Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2014. № 1. С. 79–86*; Музей Бориса Лятошинського в Житомирі: актуальні завдання наукових досліджень // *Рейнгольд Глієр – Борис Ля-*

тошинський. Життя і творчість в контексті культури : зб. ст. / ред.-упоряд. І. Копоть, К. Новосельський. Житомир, 2014. С. 6–11; Духовні твори композитора Дмитра Стецюка // *Історія релігій в Україні : наук. щорічник / упоряд. О. Киричу [та ін.]. М. ; Л., 2015. Кн. ІІ. С. 444–450.*

КОХА́НИК (Реброва) Ірина Миколаївна (24.12.1957, Харків) – музикознавець, педагог. Канд. мистецтвознавства (1988, дис. «Гармонія як стильовий фактор у творчості українських композиторів 70–80-х років (Л. Дичко, Є. Станкович, М. Скорик)» (наук. кер. – д-р мистецтвознавства, проф. І. А. Котляревський). Доц. (1994).

Закінч. теорет. відділення Запоріз. муз. уч-ща (1976), іст.-теорет. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1981, кл. д-ра мистецтвознавства, проф. *Н. Л. Очеретовської*), аспірантуру Київ. консерваторії (1981–1985). У 1985–1991 – редактор. у вид-ві «Музична Україна», від 1989 (по захищенні канд. дис.) – заст. голов. ред., голов. ред. Від 1991 – на посаді доц. каф. теорії музики НМАУ ім. П. І. Чайковського. У 1991–1996 – вчений секретар Вченої ради консерваторії, від 1996 – вчений секр. спеціалізованої вченої ради по захисту дисертацій. Від 2011 – на посаді проф., від 2012 – зав. каф. теорії музики. Предметом досліджень І. М. Коханик є гармонія в системі індивідуального стилю.

Основні праці: О взаимодействии понятий «гармония» и «стиль» в историческом аспекте // *Методология и методика анализа музыкальных призведений : Сб. науч. тр. / Киевская гос. консерватория им. П. И. Чайковского. К., 1984;* К вопросу гармонико-стилевого анализа музыкального произведения // *Укр. музыковедение. Вып. 20. К., 1985;* К вопросу о функционировании индивидуального стиля в контексте музыкальной культуры // *Актуальные проблемы культурного строительства. Сер. 3. Искусство и литература. Вып. 3. Николаев, 1985;* Некоторые черты индивидуального стиля Е. Станковича (гармония как стилевой фактор) // *Исторические и теоретические проблемы музыкального стиля. К., 1993*; Стилевой гармонический анализ в современной украинской музыке (проблемы методики) // *Київське музикознавство. Вип. 1. К., 1998;* Інтертекстуальність та проблема стильової єдності музичного твору // *Київське музикознавство. Вип. 7. К., 2001;* Музичний твір: взаємодія стабільного і мобільного в аспекті стилю // *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Вип. 2 : Музичний твір: проблема розуміння. К., 2002;* До проблеми музичного стилю в сучасному теоретичному музикознавстві // *Теоретичні та практичні питання культурології: українське музикознавство на зламі століть. Вип. IX. Мелітополь, 2002*; Коханик И. Слово как фактор стилеобразования в музыке В. Сильвестрова / И. Коханик // *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Вип. 27. Слово. Інтонація. Музичний твір : зб. ст. К., 2003. С. 189–198;* Методологічні та теоретичні проблеми стильового аналізу сучасної музики» // *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Вип. 28 : Семантичні аспекти слова в музичному творі. К., 2003;* Про детермінанти індивідуального стилю Анни Гаврилець // *Наук. вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Вип. 44. К., 2006;* Взаємодія жанру і стилю в сучасній музиці: від «діалогу» до «полілогу» , або нотатки на берегах музичного постмодерну // *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Вип. 81 : Жанр як категорія музичної творчості.*

К., 2009; Принципи художньої організації часу як національний компонент стилю в Концерті для скрипки з оркестром № 2 Є. Станковича // *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Вип. 90. К., 2010;* Между полистилистикой и метастилем: о стилевых исканиях украинских композиторов на рубеже XX–XXI веков // *Київ. музикознавство : Музикознавство у діалозі. Вип. 33. К. ; Дюссельдорф, 2010* та ін.

Джерела: Пясковський І. Б. Історико-біографічний нарис діяльності педагогів кафедри теорії музики НМАУ ім. П. І. Чайковського / І. Б. Пясковський // *Часопис НМАУ. 2011. № 1 (10). С. 132–153. С. 146;* Шевчук О. Ю / Коханик Ірина Миколаївна [Електрон. ресурс] / О. Ю. Шевчук // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=421, фото з сайту.*

Н. Л. Очеретовська

КО́ШМАН Олексій Миколайович (13.09.1949, Харків). хор. диригент, викладач. Чл. НВМС (2009). Премія Харків. облдержадміністрації в галузі культури і мистецтв ім. *М. Ф. Манойла* (2008); нагороджен. почес. грамотами Харків. облдержадміністрації та М-ва культури України (2013).

Закінч. ХССМШ-і за спец. «хорове диригування» (1967, викл. – О. М. Коломієць – диригування, М. І. Герасимчук – хор. клас та ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1967–1972, спец. «хорове диригування», кл. *А. А. Мірошникової*).

Від 1972 – викл. Криворізького муз. уч-ща, від 1974 – викл., у 1974–1989 – зав. відділом хор. диригування та кер. хору ХМУ ім. Б. М. Лятошинського. Від 1989 – зав. відділом хор. диригування та кер. хору хлопчиків ХССМШ-і. Від 2001 – ст. викл. каф. хорознавства та хор. диригування ХДАК (за сумісництвом). Серед його учнів: *М. Пастер*, О. Лобанов, Є. Панков, М. Сидоров, П. Яковченко.

Хор хлопчиків ХССМШ-і під керівництвом О. Кошмана багаторазово гастролював по містах України, Іспанії, Польщі, Росії, США. Колектив – постійний учасник щоріч. міжнар. фестивалю дит. викон. мистецтва «Музика – наш спільний дім» (Харків); лауреат І премії Всеукр. фестивалю «Від Різдва до Різдва» (Дніпропетровськ, 2002); І премії в номінації «Православні піснеспіви» та ІІ премії в номінації «Західноєвропейська духовна музика» V Міжнар. фестивалю дит. хор. мистецтва «Певчие третьего тысячелетия» (Ростов-на-Дону, 2007).

Твори: Аранжування для дитячого хору «Херувимської пісні» М. Леонтовича, «Agnus Dei» Ж. Бізе // *Сборник произведений для детского или женского хора. Нотная коллекция хормейстера. Вип. 1. Составитель С. Н. Прокопов. Редактор-составитель Г. И. Ганзбург. М. : Фолио, 2000. С. 11–13, 57–63*.

Основні праці: Дирижерский анализ финала девятой симфонии Бетховена (из опыта работы в классе дирижирования) // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури. Збірка наукових праць. Харків : Основа, 2004. С. 154–168*; Встречи с Марком Карминским // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури. Збірка матеріалів ювілейної науково-практичної конференції. Харків : Сонат, 2004. С. 36–41*; Некоторые особенности вокально-хоровой работы с юношами (из опыта работы с хором мальчиков Харьковской средней специальной музыкальной школы-ин-

терната // *Освіта в Україні: традиції, сучасність, перспективи. Збірник тез III Всеукраїнської науково-практичної конференції. Луганськ : Віртуальна реальність, 2005. С. 235–237*; Проблема мутации в хоре мальчиков // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів ССМЗ Сімферополь–Харків, 2007. С. 52–57*; Робота над розвитком інтонування в співах учнів молодших класів / О. М. Кошман, М. О. Сидоров // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів ССМЗ. Харків : Сонат, 2007. С. 173–177.*

Літ.: Бабіч Н. Сузір'я харківських хормейстерів // Українська музична газета. № 3 (85), 2012. С. 6; Кірьянчук А. Будут дирижеры Бога прославлять // *Православна Харківщина. № 10 (63), жовтень, 2007.*

С. М. Прокопов

КРА́МАРЄВА Оксана Юріївна (26.09.1978, с. Приозерне Актюбин. обл., Казахстан) – оперна співачка (сопрано). Засл. артистка України. Лауреат Нац. премії України ім. Т. Шевченка (2011), лауреат конкурсу ім. І. Алчевського (2003); І премії Міжнар. конкурсу «Солов'їний ярмарок» ім. А. Солов'яненка (2003, Донецьк), І премії Міжнар. конкурсу О. Образцової (2005, СПб.), ІІ премії Міжнар. конкурсу «Опералія» П. Домінго і Приз глядацьких симпатій (2008, Монреаль, Канада).

Закінч. Харків. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського (2004, кл., засл. діяча мистецтв України, проф. Л. Г. Цуркан). Від 2004 – солістка Харків. т-ру опери і балету ім. М. Лисенка. Від 2005 – солістка Нац. опери України (Київ).

Співачку вирізняють висока вокальна культура, досконала техніка – характерні ознаки школи, успадковані нею від її вокального педагога, емоційна наповненість виконання і сценічна майстерність.

О. Крамарєва активно гастролює. Запрошувалась на постановки опери Дж. Верді «Аіда» в Канаду (Квебек) і Швецію (Мальмо), на партію Амелії із опери «Бал-маскарад» в Німеччину (Ессен) і Швецію (Мальмо); на ролі Тоски (оперний фест. в Австрії, Сант Маргаретен) і Норми (Німеччина, Кассель); виконувала партію Лізи із «Пікової дами» Чайковського в спектаклі Михайлівського т-ру (Росія, С.-Петербург), де партію Графині співала О. Образцова. Гастролювала в Німеччині, Іспанії з Харків. оперним театром, в Японії з Нац. оперою України, в Португалії, Нідерландах з Казанським театром (з партією Аіди), з Михайлів. т-ром в Японії з партією Ярославни.

Оперні партії: Леонора, Аїда, Амелія, Єлизавета, Абігаіль («Трубадур», «Аїда», Бал-маскарад», «Дон Карлос», «Набукко» Дж. Верді), Турандот, Тоска («Турандот», «Тоска» Дж. Пуччіні), Норма («Норма» В. Белліні), Маргарита («Фауст» Ш. Ґуно), Земфіра («Алєко» С. Рахманінова), Оксана, Тетяна, Ліза («Черевички», «Євгеній Онєгін», «Пікова дама» П. Чайковського), Ярославна («Князь Ігор» О. Бородіна).

Партія сопрано («Реквієм» Дж. Верді, Симфонія № 9 Л. Бетховена, Симфонія № 8 Г. Малєра).

Джерела: Варзацька М. А. Крамарєва Оксана Юріївна [Електрон. ресурс] / М. А. Варзацька // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедич-*

них досліджень НАН України. Стаття оновлена: 2014. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=2716.

КРАСНОСКУ́ЛОВ Володимир Феодосійович (21.03.1943, м. Софія, Болгарія) – композитор, хоровий диригент. Засл. діяч мистецтв РФ. Чл. СК СРСР (1968), голова Правління Ростов. орг. СК Росії (від 1989), чл. ревізійної комісії СК Росії (1995).

Початкову музичну освіту отримав у ДМШ при Софійській консерваторії (Болгарія, 1949–1956), був учнем у всесвітньо відомому дит. хорі «Бодра смяна». Навчався у Ростов. муз. уч-щі (1958–1961, спец. «хорове диригування», кл. В. А. Нікольського; кл. композиції А. П. Артамонова. Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1961–1966; спец. «хорове диригування», кл. *А. А. Мірошникової*, кл. композиції та інструментування – *В. Т. Борисова*).

У 1964–1966 – хормейстер і концертмейстер Засл. хор. капели УРСР ПК «Металіст» (Харків). Від 1966 – викл. Ростов. муз. уч-ща. З 1970 – викл. Ростов. муз.-пед. ін-ту, пізніше – зав. каф. теорії музики і композиції Ростов. держ. консерваторії ім. С. В. Рахманінова.

Багато його учнів мають почесні і лауреатські звання, вчені ступені кандидатів наук, займають посади доцентів (більше 20) та професорів (4).

Основні праці: «Донские песни» на нар. слова (1974), маленька кантата «Нужна весна», «Приветственная увертюра» (1967), Симфонічна поема (1968), романси, твори для дітей та юнацтва, 3 авторські збірки, 7 метод. розробок та ін.

С. М. Прокопов

КРИВОНІ́С (Krivonos) Сергій Миколайович (12.VI.1952, Харків, Україна) – відомий піаніст, викладач. Почесний д-р муз. мистецтв ХДУМ (2007) на ознаку визнання його внеску у розвиток муз. культури. Диплом ІІІ ступеня ІІІ фестивалю молоді України (1977).

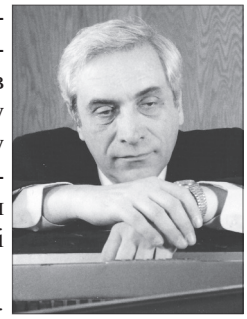

Навчався у кл. проф. *В. Шапіро* (ХДІМ), потім продовжив освіту на старших курсах та закінчив Київ. держ. консерваторію ім. П. Чайковського (1975) та її ж асістентуру-стажування (1978) по кл. проф. Т. Кравченко.

Від 1976 викладав на каф. спеціального ф-но ХДІМ ім. І. П. Котляревського та в ХССМШ-і; від 25.06.1992 до 7.09.1996 – на посаді доц. каф. спеціального ф-но № 2. Наприкінці 1996 переїхав до США: 1996 – доц. (асистент проф.) каф. ф-но ун-ту Північ. Техасу, Дентон; з 1997 дотепер – проф. ф-но у Кауфман-центрі (Нью-Йорк); є також запрошеним проф. муз. шк. Eastman, Рочестер, штат Нью-Йорк; веде активну концертну діяльність.

Педагогічний метод піаніста вирізняється вельми ретельною та відповідальною роботою зі студентами. Широка музична ерудиція, ґрунтовні знання репертуару сприяли його успіхам у цій галузі. Ще досить молодим фахівцем він був визнаний як високопрофесійний викладач: його студент А. Марковський здобув ІІІ премію на Респ. конкурсі ім. М. Лисенка. Чимало учнів С. Кривоноса працюють у ДМШ, уч-щах, ВНЗ України, за кордоном (на сьогодні виховав більш ніж 60 піаністів). Від 1976 до від'їзду піаніст регулярно виступав у багатьох містах України (в програму входи-

ли сонати В. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шуберта, Ф. Ліста, Ф. Шопена, О. Скрябіна, С. Прокоф'єва, *В. Бібіка*, Р. Шумана, Й. Брамса, О. Мессіана та ін.). Після 1996 гастролював по усьому пострадянському простору та країнах Балтії, успішно сполучаючи сольні концерти з виступами у камерних ансамблях. Грав у престижних залах Нью-Йорка – Музеї М. Реріха, Ін-ті Гете, Стейнвей-холлі та ін. У 2003 р. С. Кривоніс записав компакт-диск з творами Л. Бетховена, Ф. Шуберта, Ф. Шопена, С. Рахманінова, О. Мессіана.

КУПЕРМА́Н Григорій Мойсейович (22.10.1944, Харків) – скрипаль, педагог. Засл. артист України (1997). Доц. (2010).

Закінч. Харків. ін-т мистецтв (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1970, кл. *А. А. Ліщинського* та *Р. Я. Клименської*).

У 1969–1980 працював у симф. оркестрі Харків. обл. філармонії. Від 1970 також почав працювати в Харків. ін-ті мистецтв в якості концертмейстера на каф. камерного ансамблю. Від 1980 – концертмейстер оркестру Харків. акад. т-ру опери та балету (перша скрипка), також, у 1992–97 – Молодіж. симф. оркестр (нині «Слобожанський»). У 1987–2014 – педагог з класу скрипки на каф. струн. інструментів ХНУМ. З 2014 р. живе у Франції.

Грав в камер. ансамблях різного складу. Багато років концертував сумісно з колегами в тріо «Classic» (партію ф-но в ньому виконували *В. І. Лозова*, згодом – І. М. Приходько, партію віолончелі – *І. Ф. Гайда*). Є першим виконавцем творів харківських композиторів *В. Бібика, В. Золотухіна, М. Кармінського, Л. Шукайло*, ін. Також виїжджав на гастролі у складі Акад. симф. оркестру Ленінград. філармонії.

Виховав численних випускників, які працюють в різних оркестрах України та за її межами (С. Старжинський – у Голландії, С. Сазоненко – у Франції, та ін.).

Літ.: Чепалов А. Струны скрипки // *Слобода. 2004, 14 дек.;* Чепалов О. І. Куперман Григорій Мойсейович [Електрон. ресурс] / О. І. Чепалов // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. Стаття оновлена: 2016. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=51663;* Щелкановцева Е. М. Кафедра оркестровых струнных инструментов / Е. М. Щелкановцева // *Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревского. 1917–1992. Х., 1992. С. 29, 170, 375*; Щелкановцева О. М. Concerto grosso: кафедра струнних інструментів / О. М. Щелкановцева // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя від дня заснування харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 80, 252.*

Фото з сайту ЕСУ. *URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=51663.*

О. С. Красюкова

КУ́ЧЕР Людмила Іванівна (28.06.1939, Харків) – піаністка, педагог. Канд. мистецтвознавства (1992). Доц. (1993). Проф. (2002). Чл. НВМС (1998). Відзначена урядовими нагородами: медаллю «Ветеран труда», почесними грамотами М-ва культури України та М-ва освіти України, знаком

«Відмінник освіти України» (2005), премією Харків. міськвиконкому ім. Б. Гмирі в галузі муз. мистецтва (2010). Дідусь – Андрій Никифорович Кордончиков (1889–1985) – засл. вчитель України, Герой Громадянської, учасник Великої Вітчизн. війни, Персональний пенсіонер союзного значення.

Закінчила фізико-мат. ф-т ХДУ ім. О. М. Горького (нині ХНУ ім. В. Н. Каразіна) з фаху «фізика» (1961) і фортепіан. ф-т Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського (1965, кл. доц. *В. І. Лозової*).

Працювала вчителем співу, потім – математики у харків. СШ № 83 (1958–1962); 1962–1968 – молодш. наук. співробітник Всесоюзн. наук.-дослід. ін-ту монокристалів (Харків); 1968–1974 – концертмейстер кафедр сольного співу та оперної підготовки ХДІМ ім. І. П. Котляревського; 1974–1976 – викл., 1976–1993 – ст. викл., 1993–2002 – доц., від 2002 – проф. ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського.

Проф. праця Л. Кучер відіграє велику роль у підготовці вистав оперної студії ХНУМ, яка готує співаків-акторів до майбутньої сцен. діяльності. 40 років вона веде дисципліну «Вивчення додаткових оперних партій», готуючи студентів 3–5 курсів до виступів у виставах оперної студії. Досвід в опануванні оперного репертуару Л. Кучер набула, працюючи під кер. диригентів-майстрів опер. мистецтва, насамперед, *А. В. Калабухіна*, вивчаючи методики виховання співац. голосу, зокрема, видатного вок. педагога, проф. *Т. Я. Веске*. Ретельна робота над побудовою оперних ансамблів, спрямована на те, щоб підкреслити особливості стилістич. манери і творчого задуму автора, створити інтонац., темброву та динамічну єдність цілого, значною мірою сприяє успіху вистав оперної студії. Більшість з понад 150 випускників класу Л. Кучер успішно працюють в оперних т-рах, мають звання нар. та засл. артистів України і Росії.

Погляди на виховання опер. співаків узагальнені в канд. дис. Л. Кучер: «Развитие студийных форм вокального образования на Украине и проблемы комплексного воспитания певца-актёра в музыкальном ВУЗе» (Київ, 1992). Подальше вивчення історії студійних форм вок. освіти в Україні призвело до створення нею навч. посібника для студ. вок. ф-тів муз. вишів «Українські оперні студії: історія і сучасність» (з грифом МОН України), матеріали якого використовуються студентами при вивченні історії укр. вок. мистецтва. Є авторкою буклету «Оперна студія Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського» до 70-річчя підрозділу; численних статей з питань вок. освіти та каталогу вистав оперної студії ХНУМ, який дає цікавий матеріал для відтворення іст. картини розвитку вишу. Цінність робіт науковця визначається тим, що поштовхом до їх створення була повсякденна навч. практика.

Л. Кучер веде активну концертно-виконавську роботу, виступаючи з солістами та Нар. хор. колективом «Скворушка» Харків. обл. Палацу дит. та юнац. творчості (концертні зали Харків. обл. філармонії, ХНУМ, виступи на радіо і телебаченні), демонструючи високий професіоналізм і добрий художній смак.

Чл. журі Нац. та Міжнар. конкурсів, запрошується у якості Голови держ. екзам. комісій ХНУМ ім. І. П. Котляревського та ХНПУ ім. Г. С. Сковороди.

Основні праці: Українські оперні студії: історія та сучасність : навч. посібник для студ. вок. ф-тів муз. ВУЗів. Харків : Торсінг. 2002. 203 с.; Оперна студія Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського: до 70-річчя від дня заснування : буклет / ред. Г. Ганзбург. Х. : Вид-во «НТМТ», 2000. 68 с.; Анотований каталог вистав оперної студії Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків : Вид-во «С. А. М.», 2012. 127 с.; Кафедра оперной подготовки *// Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 246–258;* Оперна студія Харківського інституту мистецтв *// Музична Харківщина : зб. наук. праць колективу авторів Харківського інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1992. С. 237–247.*

Літ.: Сирота Н. В. Виховання музикою / Н. В. Сирота *// Вечірній Харків, 1980. 4 черв.;* Сирота Н. В. «Шпачок» – птах співучий / Н. В. Сирота *// Культура і життя. 1982. 16 трав.;* Сербіна Є. Співає «Шпачок»/ Є. Сербіна *// Вечірній Харків. 1984. 13 груд.;* Калашник П. Щасти тобі, «Шпачок» / П. Калашнік *// Вечірній Харків. 1986. 12 трав.;* Думкін І. Дзвінкі пісні «Скворушки» / І. Думкін *// Ленінська зміна. 1986. 17 трав.;* Бугріменко О. Дзвінко співає «Шпаченя» / О. Бугріменко *// Ленінська зміна. 1988. 28 черв.;* Калашник П. Поёт Скворушка / П. Калашник *// Советская музыка. 1988. № 11. С. 140–146.*

Л

ЛА́ЩЕНКО Світлана Костянтинівна (08.10.1958, Харків) – музикознавець-науковець, викладач. Дочка Костянтина Івановича Лащенка – першого директора Харків. студії телебачення. Д-р мистецтвознавства (2006). Має подяку Міністра культури РФ за великий внесок у розвиток культурі та багаторічну плідну працю (2009).

Закінч. іст.-теорет. ф-т Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського (1977, кл. *М. Р. Черкашиної-Губаренко*); згодом – аспірантуру Держ. ін-ту мистецтвознавства в Москві (1989 р. захищено канд. дис.). До навчання в аспірантурі викладала курс історії укр. музики на каф. історії музики ХДІМ.

Після 1989 працювала в Москві експертом М-ва культури СРСР; ред. Відділу «Наука» журналу «Музыкальная Академия»; ред. Відділу «Наука. Издания» газети «Музыкальное обозрение».

Від 2000 працює у Відділі музики (з 2013 – Сектор історії музики) Держ. ін-ту мистецтвознавства в Москві (Росія). Зав. Сектором (Відділом) історії музики від 2008 до теперішнього часу.

Відп. секр. (2008–2014) 17 тому федерального проекту наук. видання «Історія російського мистецтва» у 22 томах: История русского искусства : [в 22 т. / Гос. ин-т искусствознания ; авт. идеи: А. И. Комеч]. Т. 17 : Искусство 1880–1890-х годов / отв. ред. С. К. Лащенко. Москва : ГИИ, 2014. 718 с.

Голова журі конкурсу на кращі публікації Держ. ін-ту мистецтвознавства (2011, 2012).

Царина її наук. інтересів – муз.-театр. культура XIX–XX ст. в Росії, Україні, Зах. Європі, муз.-літературні зв’язки та взаємодії. Автор численних

наукових публікацій, зокрема, монографічних досліджень.

Основні праці: Ритуальный смех: опыт истолкования смысловых истоков (по материалам украинской традиции) : дис. … д-ра искусствоведения / Государственный институт искусствознания. М., 2006. 516 с. **Монографії** – Заклятие смехом. Опыт истолкования языческих ритуальных традиций восточных славян. М. : Ладомир, 2006. 316 с. (Русская потаенная литература); Музыкальная жизнь Москвы второй половины XIX столетия. М. : Издательство Российской Академии Наук, 2002. 5 п. л.; **наукові статті** – І знову про Олександра Пушкіна, Петра Чайковського та сучасний режисерський театр // *Часопис Національної музичної академії імені П. І. Чайковського : наук. журнал. 2014. № 2. К., 2014. С. 111–118*; «Оперная репутация»: к вопросу о смысловом потенциале понятия // *Наследие XVIII–XIX века : Сб. статей, материалов и документов. Вып. II. М. : Научно-издат. центр «Московская консерватория», 2013. С. 235–245;* Директор Императорских театров А. М. Гедеонов: московские истоки санкт-петербургской театральной карьеры // *Искусство музыки: теория и история. 2012. Вып. 3;* Проблема национальных приоритетов в репертуарной стратегии Императорских театров в начале XX века // *Музика у співдружності мистецтв та філософсько-естетична думка. Аспекти історичного музикознавства-V. Зб. наук. ст. Харків, 2012. С. 41–53;* Социальное обеспечение артистов русской Императорской оперы // *Искусство музыки: теория и история. 2012. Вып. 3;* Опера Мусоргского «Борис Годунов» на пути к сцене Мариинского театра (1874): факты, герои, версии // *Искусство музыки: теория и история. 2011. Вып. 1–2;* «Борис Годунов» Мусоргского. Дягилевская версия // *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Вип. 98. Світ музикознавства: стратегії, дискурси, сюжети. Олені Сергіївні Зінькевич присвячується : зб. ст. К., 2011. С. 226–240;* О «якупчиках» и «жужжалках», министре внутренних дел, концентрационных лагерях, советской власти и высоком оперном искусстве // *Развлечение и искусство. Вып. 2 / ред.-сост. Е. В. Дуков. СПб., 2011. С. 191–202;* Наблюдения и заметки к истории исполнительского искусства и концертной жизни России 1880–1890-х годов // *Аспекти історичного музикознавства-IV. Правда фантастики і фантастика правди. Магічне «дев'ять» в історії художньої культури. Зб. наук. праць. Харків, 2010. С. 183–198;* Взаимопомощь и благотворительность как формы выражения корпоративного единства профессионалов (на примере некоторых особенностей музыкальной жизни России последней четверти XIX века) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Брати Рубінштейн. Історичні уроки та плоди просвіти : зб. наук. ст. Вип. 30. Харків, 2010. С. 258–269;* Русская музыка и ее литературные координаты (Рец. на кн.: Гаспаров Б. М. Пять опер и симфония: слово и музыка в русской культуре. М., 2009) // *Новое литературное обозрение. № 106 (2010, № 6). С. 345–359;* О «негодяях в желтых перчатках», «диком энтузиазме», безумных поклонниках и театральных скандалах // *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Вип. 89. Сучасний оперний театр і проблеми оперознавства. М. Р. Черкашиній-Губаренко присвячується. К., 2010. С. 58–77;* «Летопись моей музыкальной жизни»: побуждения и смыслы // *Наследие Н. А. Римского-Корсакова в русской культуре : сб. ст. к 100-летию со дня смерти композитора. М., 2009. С. 97–105;* Зритель как актер // *Музыкальная академия 2009, № 1. С. 64–67;* По ту сторону развлечения («черный» юмор как «голая» правда в музыкальном

театре Д. Д. Шостаковича) // *Развлечение и искусство. СПб., 2008. С. 450–458;* Театральное барышничество как факт русской музыкально-театральной культуры // *Аспекти історичного музикознавства-II. Х., 2008. С. 32–39;* Развенчание как развлечение: о некоторых особенностях восприятия оперы в России конца XIX – начала XX века // *Город развлечений. Наблюдения, анализы, сюжеты. СПб., 2007. С. 204–218;* Академическая музыка в восприятии современного российского обывателя (на примере детективных серий А. Марининой и Д. Донцовой) // *Келдышевские чтения. 2006. К 95-летию со дня рождения И. В. Нестьева. Доклады, сообщения, статьи. М., 2008. С. 218–248;* Сошедшиеся в точке «Носа» (О смысловых лабиринтах смеха в опере Шостаковича) // *Музыкальная академия, 2006. № 4. С. 57–70;* Музыкальная журналистика и музыкальная критика // *История русской музыки в 10-ти томах. Т. 10 Б. М., 2004. С. 556–630;* Концертная жизнь в провинции // *История русской музыки в 10-ти томах. Т. 10 Б. М., 2004. С. 334–391;* «Руслан и Людмила»: поэма А. С. Пушкина – опера М И. Глинки // *Музика у просторі культури : зб. ст. Науковий вісник НМАУ. Вип. 33. Київ, 2004. С. 127–149;* Венедикт Ерофеев. Поэма «Москва–Петушки»: опыт музыковедческого исследования // *Мир искусств. Альманах. Вып. 5. СПб., 2004. С. 258–285;* «Казус Руслана» // *Музыкальная Академия. 2004, № 4;* Идея «страшной красоты»: опера-балет В. Губаренко «Вий» и опера Н. Римского-Корсакова «Золотой петушок» // *Віталій Губаренко: сторінки творчості. Статті, дослідження, спогади. Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Вип. 32, кн. 4. К., 2003. С. 106–120;* інше (загалом більше 150 робіт різних жанрів).

Джерело: Лащенко Светлана Константиновна [Электрон. ресурс] // *Государственный институт искусствознания / Институт / Научные сотрудники / Сектор истории музыки. URL : http://sias.ru/institute/persons/1283.html.*

ЛІНЕ́ЦЬКИЙ Віктор Борисович (1.02.1946, Харків) – піаніст, педагог. Доц. (1990). Закінч. ХДІМ (1968; кл. *Р. С. Горовиць*) з кваліф. «концертний виконавець, викладач, концертмейстер». Підвищував кваліф. у Львів. держ. консерваторії ім. М. В. Лисенка (1974), Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (1982, 1987).

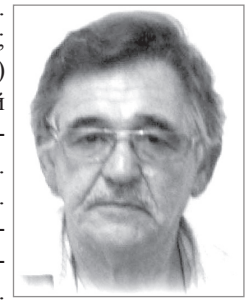

З 1967 працював концертмейстером на каф. хор. диригування, орк. дух. інструментів. Від 1970 до 1991 викладав на каф. загального та спеціалізованого ф-но: від 1978 – ст. викл., від 1988 – на посаді доц. каф. Протягом всього періоду роботи у ВНЗ був за сумісництвом концертмейстером хору ХДІМ, з яким виступав у Ризі (1982). Виконував супровід хор. та кантатно-ораторіальних творів Д. Верді, Г. Генделя, С. Рахманінова, І. Стравінського, *П. Гайдамаки*, Л. Ревуцького, *Г. Фінаровського, Б. Яровинського*, Г. Свиридова, Р. Щедрина. Активно концертував у Харкові, Києві (Мала зала КДК ім. П. І. Чайковського, Буд. композиторів) та ін. містах України. Давав клавірабенди з тв. класичної та романтичної музики. Пропагував доробок сучасних укр. композиторів – *О. Жука, І. Ковача*, І. Ляшенка, М. Сильванського, *Г. Цицалюка*, Ю. Шамо.

Глибокий і тонкий інтерпретатор, чия гра вирізнялась надзвичайною культурою звуковидобування, протягом 14 років він виступав у фортепі-

анному дуеті із *В. Т. Стогній*. Спеціально для них у цьому жанрі писали *В. Бібік, О. Гнатовська*, Ю. Іщенко.

ЛОШКО́В Юрій Іванович (29.05.1964, м. Рубіжне нині Луган. обл.) – баяніст-виконавець, диригент, викладач. Д-р мистецтвознавства (2008). Проф. (2011). Увійшов до альманаху «Вами гордится Харьков» (2004) та був відзначений Почесною грамотою облдержадміністрації.

Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1990, кл. проф. *О. І. Назаренка*, кл. диригування проф. В. Ф. Савіних).

У 1990–98 – викл. муз.-пед. ф-ту Харків. пед. ун-ту. Від 1998 – викл. ХДАК (кл. диригування, спец. інструмент, лекційні курси). У 2000 захистив канд. дис. «Творчість В. А. Комаренка і народно-інструментальне виконавство в Слобідській Україні (перша половина XX ст.)», ХДАК, наук. кер. – д-р мистецтвознавства О. Г. Стахевич. 2003 здобув вчене звання доцента. Від 2002 – заст. декана ф-ту муз. мист-ва, вчений секретар спеціалізованої вченої ради ХДАК. 2008 захищає докт. дис. «Диригентське оркестрове виконавство в контексті української культури XVIII–XIX ст.».

Від 2010 – проф. каф. нар. інструментів, згодом – зав. каф. нар. інструментів ХДАК. Водночас, від 1997 – муз. кер. ансамблю танцю «Джерельце» ПК Червонозавод. р-ну Харкова.

Наук. дослідження Ю. Лошкова присвячені народно-інструментальному виконавському мистецтву Слобожанщини, методичним питанням диригентського мистецтва та більш широким проблемам побутування й розвитку проф. муз. мистецтва європ. традиції в сучасному культурному контексті.

Має близько 50 публікацій, серед них понад 30 наук.-методичних, а також монографічне дослідження, присвяч. видатному слобожанському музикантові-просвітнику *В. А. Комаренку* (2002).

Основні праці: Володимир Андрійович Комаренко : монографія / Харків. держ. акад. культури. Х. : ХДАК, 2002. 113 с. : іл.; В. А. Комаренко – фундатор професійної освіти на народних інструментах // *Інформаційна та культурологічна освіта на зламі тисячоліть : Матеріали міжнар. конф. до 70-річчя ХДАК / Харків. держ. акад. культури. Х., 1999. Ч. 1. С. 218–221;* Становлення народно-інструментального виконавства в Харкові // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Х., 1999. Вип. 5: Мистецтвознавство. С. 152–160;* В. А. Комаренко і музична освіта на народних інструментах в Слобідській Україні // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Х., 2000. Вип. 6: Мистецтвознавство. С. 193–202;* Євген Олександрович Бортник: портрет науковця до річниці з дня смерті // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Х., 2000. Вип. 7: Мистецтвознавство. С. 185–190;* Російсько-українські зв'язки і академічне народно-інструментальне виконавство Харківщини // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Х., 2001. Вип. 8: Мистецтвознавство. С. 189–197;* Вячеслав Іванович Сук і диригентське виконавство України // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Х., 2002. Вип. 9: Мистецтвознавство. С. 180–189;* Взаємодія «композитор–виконавець–слухач» у диригентському мистецтві // *Духовна*

культура в інформаційному суспільстві : Матеріали міжнар. наук.-теорет. конф., 24–25 січ. [2002 р.] / Харків. держ. акад. культури. Х., 2002. С. 155–157; Історія диригування (оркестрове виконавство): метод. матеріали з курсу / Харків. держ. акад. культури. Каф. нар. інструментів; Уклад. Ю. І. Лошков. Х., 2002. 33 с.; Феномен слухача у диригентському мистецтві // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Х., 2002. Вип. 10: Мистецтвознавство. Філософія. С. 155–163*. Диригентське мистецтво України в контексті взаємодії культур // *Соціокультурні комунікації в інформаційному суспільстві: Матеріали міжнар. наук. конф., 21–22 листоп. 2003 р. / Харків. держ. акад. культури. Х., 2003. С. 176–177*; Оперно-симфонічне диригування в Харкові періоду «радянської українізації» // *Культура України: зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Х., 2003. Вип. 12: Філософія культури. Мистецтвознавство. С. 121–132*; навчальні програми та методичні матеріали (видані ХДАК), інше.

Літ.: Каністратенко М. М. Лошков Юрій Іванович [Електрон. ресурс] / М. М. Каністратенко // *Енциклопедія сучасної України / Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=56569;* Харківська державна академія культури [Офіційний сайт] [Електрон. ресурс] / Факультет музичного мистецтва / Кафедра народних інструментів *URL :* http://www.ic.ac.kharkov.ua/ic_old_2016/Facs_Kaf/MM_ni.html.

ЛУКАШО́В Володимир Анатолійович (07. 05. 1936, Харків) – оперний режисер, музично-громадський діяч, педагог. Засл. артист Украни (1975). Нар. артист УРСР (1985). Проф. (1989). Нагороджений орденами Св. Софії (2000), Св. Володимира (2011), «За заслуги» ІІІ ступ. (1998) і ІІ ступ. (2012), Ярослава Мудрого V ступеня (2006), та ІІ (2012) ступенів. Державна премія УРСР (1980), І премія Респ. конкурсу навч. т-рів (1966).

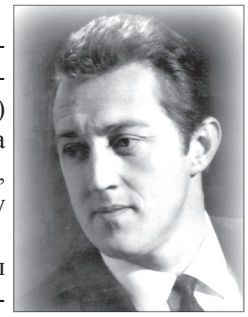

1955 закінч. відділ хорового диригування ХССМШ-і, згодом – Харків. консерваторію як концертно-камерний співак (1960, кл. *О. П. Петрової*) та режисерське відділення Харків. ін-ту мистецтв (1964, майстерня *М. В. Авахa;* вступів одразу на 2 курс).

Від 1960, по закінчення вок. ф-ту, почав працювати помічн. реж. оперної студії ХДК. Від 1970 – зав. каф. оперної підготовки, від 1971 (72) – проректор з навч. роботі ХДІМ. За сумісництвом від 1968 – режисер, 1973–1988 – головний режисер і художній керівник Харківського театру опери та балету ім. М. Лисенка.

За роки роботи в т-рі здійснив близько 40 постановок, зокрема, моноопери «Ніжність» *В. Губаренка*. Державної премії УРСР була удостоєна постановка «Пікової дами» П. Чайковського. За період роботи в ін-ті мистецтв поставив близько 20 вистав в оперній студії. Спектакль «Продана наречена» Б. Сметани (1966) був відзначений І премією Респ. конкурсу навч. т-рів України. Призами й званням лауреатів були нагороджені також диригент *А. Калабухін* та співаки *Г. Ципола*, В. Семашко, А. Ковтун. Був реж.-постановником вистав «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (1978), «Царева наречена» М. Римського-Корсакова (1964), «Чародійка» (1974), «Пікова дама» (1979) П. Чайковського, «Кармен» Ж. Бізе (1977, 1994), «Дон Карлос» (1984), «Аїда» (1987) Дж. Верді. Під кер.

В. Лукашова здійснили дипломні роботи більше 70 випускників оперної студії консерваторії.

Водночас у 1989–96 працював у Харківському інституті культури, від 1989 – перший проректор і зав. кафедри режисури.

У 1996–2000 – генеральний директор, від 1999 – худож. кер. і голов. реж. Нац. філармонії України (Київ). Під керівництвом В. Лукашева проведено реконструкцію та реставрацію історичної будівлі філармонії, встановлено орган. Впродовж більше 20 років творчої роботи В. Лукашев здійснив близько 30 концерт. оперних постановок і тематич. урядових концертів. Зокрема, серед театралізов. постановок останніх років – «Травіата» Дж. Верді, «Сокіл» Д. Бортнянського (фр. мовою), опера-балет «Незвичайна чайна, або Жовтий лелека» О. Костіна, «Привид опери» Е. Л. Вебера, «Богема» Дж. Пуччіні та ін. Разом з Д. Гамкалом ініціював видання презентац. збірки DVD «Перлини української культури. Антологія сучасного музичного виконавства України». Створив широкомасштабну муз.-драм. трилогію «Філармонічна Шевченкіана» за творами Т. Шевченка, до якої увійшли «Сон», «Гайдамаки», «Думи мої, думи мої» за участю симф. оркестру, чол. хор. капели ім. Ревуцького, солістів та читця – А. Паламаренка.

Також від 1999 В. Лукашов – проф. каф. оперної режисури НМАУ ім. П. І. Чайковського (Київ). Автор навч.-метод. праць із проблем сучасного оперного мистецтва, підготовки актор. і реж. кадрів. Серед його учнів – *О. Востряков*, М. Гамкало, Г. Горюшко, І. Даць, *І. Журіна*, Г. Калінін, Л. Леванова, І. Нестеренко, В. Петренко, В. Рацюк, *Л. Сергієнко, Н. Суржина, Г. Ципола*.

Літ.: Берегова О. Життя у філармонії / О. Берегова *// День. 2001. 18 трав.;* Яворський Е. Зоряний шлях Національної філармонії України: Історія. Минуле. Сучасне / Е. Яворський. К., 2003; Володимир Анатолійович Лукашев : Буклет. К., 2006; Вахрамєєва Р. Ювілейний рік Володимира Лукашева / Р. Вахрамєєва *// Молодь України. 2006. 5 лип.;* Гамкало І. Живий темперамент і максимальна творча віддача / І. Гамкало *// Культура і життя. 2006. 17 трав.;* Коскін В. Володимир Лукашев: українську культуру бульдозером політики не подужати *// Українське слово. 2016. 22 квіт.;* Русанова Л. Т. Людина «галантної доби» / Л. Т. Русанова *// День. 2006. 11 трав.;* Фільц Б. М. Володимир Анатолійович Лукашев [Електрон. ресурс] / Б. М. Фільц *// Енциклопедія сучасної України :. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=56757.*

М

МА́ДИШЕВА Таїса Петрівна (6.04.1945, Харків) – камерна співачка (лірико-колоратурне сопрано), педагог. Канд. мистецтвознавства (1994). Проф. (2003). Лауреат ІІ премії респ. конкурсу камерних виконавців «Золота осінь» (1979). Чл. асоціації «Мистецтво та педагогіка ХХІ століття», чл. Шубертівського т-ва.

Закінч. ХДУ ім. Горького (нині ХНУ ім. В. Н. Каразіна), 1968, філологічний факультет, відділ. математичної та прикладної лінгвістики (перекладач-референт), слідом – вокальний факультет ХДІМ

(тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1973), кл. сольного співу *І. Г. Азбель* та кл. концертно-камер. співу *І. М. Полян*.

Від 1968 до 1973 працювала на посаді лаборанта, ст. лаб. (1973) механіко-математичного ф-ту ХДУ. У 1973–1985 – солістка-вокалістка Харків. обл. філармонії, у 1985–86 – викл. вокалу в ХМУ ім. Б. Лятошинського. У 1986–1992 – ст. викл. каф. сольного співу ХДІМ ім. І. П. Котляревського; від 1992 – на посаді доц., від 1995 – доц., від 2001 до сьогодні обіймає посаду проф. каф. сольного співу ХНУМ (вч. звання – 2003). Чл. Вченої ради ун-ту та Вченої ради із захисту канд. дис. Наук. кер. канд. дисертацій (Л. Деркач, Н. Полікарпової, Е. Гумарової).

Співачка активно концертувала (понад 2000 концертів з різними програмами у супроводі симф. оркестру, ансамблю скрипалів, гітаристів та ін.) в Харкові та за його межами (Україна, Росія, Молдова, Узбекистан, Німеччина та ін. країни Європи). Вагому частину різноманітного репертуару Т. Мадишевої складали камерні твори та оперні арії зарубіж. композиторів від доби Бароко до XX ст. – І. С. Баха, В. А. Моцарта, Ф. Шуберта, Г. Вольфа, Г. Малера, Д. Гершвіна, Ф. Лоу, Ф. Обрадорса та ін., оперні партії в концертному варіанті. Важливий напрям творчої роботи співачки – виконання камерних творів укр. композиторів: К. Стеценка, А. Кос-Анатольского, А. Білаша та ін.

Входила до складу журі ряду міжнар. конкурсів вокалістів (Каунас, Литва, 2005, 2007, 2009; Лемпаала, Фінляндія, 2010, 2011; Фуншал, Португалія, 2011; Лоніго, Італія, 2012, 2013. Учасниця міжнар. пед. форумів, семінарів (доповіді у Фінляндії, Португалії); проводила майстер-класи (Литва, Фінляндія, Португалія, Італія).

Серед її вихованців – лауреати та дипломанти міжнар. конкурсів: О. Гусарєва – лаур. конкурсу «Російський романс», Москва, дипломант конкурсу ім. А. Дворжака, Чехія, 1999; Н. Полікарпова – Гран-прі міжнар. конкурсу, Фінляндія, 2010; Н. Водоп'янова – І премія, Каунас, 2004; К. Король – ІІ премія, Каунас, 2004, І премія, Італія, 2013; О. Мельник – ІІ премія, Фінляндія, 2011; ІІ премія, Італія, 2012; І. Гузовська – ІІІ премія, Литва, 2009; ІІ премія, Португалія, 2011; О. Черепіна – ІІ премія, Португалія, 2011; Ян Лян – IV премія, Португалія, 2011; Ло Хун – ІІІ премія, Україна, 2012; А. Тімошенко – ІІ премія, Україна, «Fortissimo», Харків, 2014. Успішно працюють за фахом С. Саніна – солістка Харків. т-ру муз. комедії, О. Гусарєва – концертна співачка, Н. Водоп'янова – солістка Крим. муз.-драм. т-ру, Н. Полікарпова – канд. мистецтвознавства, доц. каф. сольного співу ХНУМ, А. Хуторська – канд. мистецтвознавства, викл. Харків. ліцею мистецтв та ХНУМ, Л. Деркач – доц. каф. сольного співу ХНУМ, О. Вальсамакіна, К. Король – солістки хору ХНАТОБу.

Оперні партії: Адіна («Любовний напій» Г. Доніцетті), Парася («Сорочинський ярмарок» М. Мусоргського), Люсі («Телефон» Дж. К. Менотті). **Концертний репертуар:** «Концерт для голосу з оркестром» Р. Глієра, «Концерт для голосу з оркестром» Г. Майбороди, цикл концертів «Українські солоспіви», сольні програми «Вокальна музика Іспанії», «Вокальна музика Америки», «Вокальна музика Італії» та інше.

Основні праці (понад 30 наук. та метод. робіт): Вокальное исполнительство как диалог культур // *Проблеми взаємодії*

мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти ; зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ; ред та упоряд. Л. В. Шаповалова. Х., 2009. Вип. 24. С. 266–271; Інтонаційно-фонетичний аспект вокального виконавства // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти ; зб. наук. пр. / Харків. держ. ін-т мистецтв. Х., ХДІМ, 2002. Вип. 9. С. 38–49;* Влияние фонетики языка на становление немецкой вокальной школы // *Ф. Мендельсон-Бартольди и традиции музыкального профессионализма : сб. науч. ст. Х., 1995. С. 73–82;* Некоторые аспекты интерпретации «Lied» // *Роберт Шуман и перекрестье путей музыки и литературы : сб. науч. трудов. Х. : РА-Каравелла, 1997. С. 228–233;* Проблемы «языкового барьера» и перевод вокальных текстов иноязычных произведений // *Шуберт и шубертианство : сб. материалов науч. музыковед. симпозиума / сост. Г. И. Ганзбург. Харьков, 1994. С. 91–94;* Культура мови у співі : програма для вокальних ф-тів муз. вузів ; Респ. метод. каб. навч. закладів М-ва культури. К. : РМК, 1992. 27 с.; Про співвідношення мовної та музичної інтонації у вокальному виконавстві (до питання виконання іншомовної вокальної музики) : автореф. дис. … канд. мистецтвозн. / Київська держ. консерваторія. К., 1994. 23 с.

Літ.: Цуркан Л. Г. Вірність традиціям: кафедра сольного співу / Л. Г. Цуркан // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / Харків. держ. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського. Х., 2007. С. 68–69*; Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Х. : ХИИ, 1992. С. 244.

Н. О. Говорухіна, Л. В. Русакова

МАКА́РОВ Віктор Львович (13.09.1953, м. Армавір, РФ) – піаніст, педагог. Засл. працівник культури України (1995), засл. діяч мистецтв України (1995), проф. (1997). Закінч. ХССМШ-і (1972, кл. В. О. Кричевської) та ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1977, кл. *Р. С. Горовиць*). Завершив муз. освіту в асистентурі-стажуванні Ленінград. держ. консерваторії ім. М. А. Римського-Корсакова (1981, кл., нар. артистки РФ, проф. Т. П. Кравченко. Від 1976 до 1998 викладав на каф. спеціального ф-но ХДІМ; від 1985 керував фортепіан. відділом ХССМШ-і, не пориваючи з ВНЗ. У 1998 на запрошення Австралійського ін-ту музики (Сідней) виїхав у Австралію, де знаходиться дотепер.

Підготував велику кількість лауреатів, переважно, дитячих та юнацьких конкурсів різного рівня (з них 20 – лауреатів міжнар. конкурсів), зокрема, Г. Кравченко (Грузія, 1988; Латвія, 1989), Н. Мамаєву (Франція, 1991; Німеччина, 1992, Норвегія, 2001), які стали відомими у Європі виконавицями, та переможців Міжнар. конкурсу пам'яті В. Горовиця (Київ), серед яких – О. Гаврилюк, О. Ємцов, О. Колтаков, Є. Уханов, *С. Школяренко*. Автор власної методики навчання гри на ф-но (вид. рос., 1997, та англ., 1998, мовами).

В. Л. Макаров та Р. С. Горовиць

Основні праці: Методика обучения игре на фортепиано в подготовительном отделении и начальной школе. Харьков : ХГИИ, 1997. 120 с.

МАРГА́РІУС Леонід Наумович (18.02.1951, м. Конотоп Сумської обл.) – піаніст, відомий фортепіанний педагог. Засл. робітник культури України (1993), доц.

Закінч. ХССМШ-і (навчався у 1964–1968), ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1969–1973, кл. *Р. С. Горовиць*), асистентуру-стажування при Москов. консерваторії (1980–1983, кл. засл. артиста Росії, проф. Г. Б. Аксельрода).

Працював ще під час навчання. У 1971–1972 – концертмейстер каф. іст. музики ХДІМ; у 1972–1973 – ХАТОБу, у 1973–1974 викладав у Сумському муз. уч-щі. Повернувшись до ХДІМ, від 1976 працював як концертмейстер каф. хор. диригування (кл. *А. А. Мірошникової*), ст. викл. каф. спеціального ф-но; від 1986 перейшов на основну роботу в ХССМШ-і, не пориваючи з ВНЗ, де працював як сумісник на каф. спеціального ф-но.

У роки роботи в Харкові багато виступав із концертами, виконуючи як відомі твори фортепіанного репертуару, так і музику сучасних українських, зокрема, харківських, композиторів.

На поч. 1990-х Л. Маргаріус виїхав у Німеччину, потім – в Італію, де займається нині пед. діяльністю: від 1995 – проф. «Accademia Pianistica Internazionale Incontri col Maestro» (Імола, Італія). Чл. журі провідних міжнар. конкурсів, серед яких – конкурс Королеви Єлизавети у Бельгії.

Проводить майстер-класи у багатьох країнах світу.

Численні учні Л. Н. Маргаріуса стали володарями премій багатьох міжнар. конкурсів фортепіан. мистецтва: **перших** премій конкурсів Королеви Єлизавети (Брюссель, Бельгія, 1999), Ф. Бузони (Больцано, Італія 1992, 2001), Міжнар. муз. конкурсу у Монреалі (Канада, 1996), Палома О'Шеа (Сантандер, Іспанія, 2005), Maria Canals (Барселона, Іспанія, 2010), Май Линд (Хельсинки, Фінляндія, 2002), «Празьке концертино» (Чехія, 1991), Minnesota International e-Piano Competition (США, 2009), італійських конкурсів «Città di Pinerolo» (Пінероло, 1997), «Viotti» (Верчелли, 2005), «Città di Cantù» (Канту, 1998, 2001, 2005, 2006), «Premio Venezia», Венеція (2007, 2008, 2012), конкурс Ф. Шопена, Рим (2009) та ін.; **других** премій – конкурсів Ф. Бузоні (2003), А. Рубінштейна (Тель-Авів, 1996), «London Competition» (2002, 2009), «Лонг-Тибо» (Париж, 2004), Май Линд (2012) та ін. Його вихованці також високо оцінювались на конкурсах ім. П. І. Чайковського (Москва) ім. Ф. Шопена (Варшава), ім. І. С. Баха (Лейпциг) та ін. Серед учнів Л. Маргаріуса – лауреати нац. та міжнар. конкурсів Ігор Приходько, Андрій Желтоног, Анна Крав-

ченко, *Віталій Самошко*, Олександр Романовський, Алексія Муза, Альберто Нозе, Роберто Джордано, Хьо-Сун Лім та ін.

Літ. : Leonid Margarius – Piano [Електрон. ресурс] // *Accademia Pianistica Internationale "Incontri col Maestro" [Official Site of the International Piano Academy "Incontri col Maestro"]. URL : http://www.accademiapianistica.org/en/education_courses/professors/2-LEONID_MARGARIUS__Piano/.*

МЕРКУ́ЛОВА Людмила Сергіївна (1960 р. н.) – віолончелістка, викладач. Закінч. Харків. ін-т мистецтв (1984, кл. проф. *Г. Б. Авер'янова*). Вдосконалювала виконавську майстерність під кер. проф. Тулузької консерваторії Терези Дюссо. 2004 р. взяла участь у Міжнар. конкурсі виконавців в Парижі, де була відзначена спеціальною премією. До 2006 працювала на каф. камерного ансамблю ХДІМ ім. І. П. Котляревського (вела класи камер. ансамблю і струнного квартету). Талановитий музикант, Л. Меркулова багато концертувала по містах України та за її межами. Її клас закінчило близько 70 фахівців.

МЄ́ДНІКОВА Зоя Семенівна (1945 р. н.) – піаністка, викладач. Лауреат республіканського і регіональних конкурсів піаністів. Чл. СТДУ (2000). Чл. т-ва «Чарівна флейта» (Київ, 2000). Нагороджений орденом «За видатні досягнення у музичному мистецтві» (2015), грамотою Вченої ради НМАУ ім. П. І. Чайковського «За багаторічну працю та особистий внесок у розвиток музичного мистецтва України» (2003).

Закінч. з відзнакою Москов. консерваторію (1968) і аспірантуру при ній (1971, кл. проф. Я. В. Флієра).

Від 1972 – ст. викл. каф. спеціального ф-но № 1 ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського. Від 1983 працює у Київ. держ. консерваторії (тепер НМАУ) ім. П. І. Чайковського, доц. каф. загального та спеціалізованого ф-но.

МИХАЙЛИЧЕ́НКО Олег Володимирович (08.05.1952, м. Суми) – педагог, методист, один із засновників сучасної теорії муз. педагогіки та методики навчання суспільних дисциплін. Д-р пед. н. (2007, дис. «Музично-естетичне виховання дітей та молоді в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.», Київ). Проф. (2008).

Нагороди: Подяка Каб. міністрів України (2009), Почесні грамоти М-ва освіти і науки України (2006), Нац. акад. пед. наук України (2009), Сум. міського голови (2011); знаки МОН України «Відмінник освіти України» (2009), «Антон Макаренко» (2008) та «60 років визволення м. Суми від фашистських загарбників» (2008) Сум. міськради.

Закінч. Сумське муз. уч-ще ім. Д. Бортнянського (1975, кл. Н. С. Смірнової, випускниці ХДІМ ім. І. П. Котляревського), ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1975–1980) за спец. «хор. диригування», (кл. *В. С. Палкіна*); аспірантуру філос. ф-ту Київ. нац. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка (1983–1985;1985 – канд. дис. «Поліпшення естетичного виховання підлітків засобами мистецтва»), де керував хором викладачів і студентів філос. ф-ту; згодом – докторантуру Київ. нац. лінгвіст. ун-ту (1997–2000).

У 1972–1974 працював учителем музики та керівником шк. хорів у ЗШ (№№ 20, 4, 9, 25) м. Суми. Від 1980 –

викл. каф. музики та хор. диригування муз.-пед. ф-ту СДПІ (нині СДПУ) ім. А. С. Макаренка; у 1985–2003 – викл., ст. викл., доц. (від 1993) каф. педагогіки та психології Київ. нац. лінгвіст. ун-ту; у 2003–2010 – декан іст. ф-ту, від 2010 по теперішній час – проф., зав. каф. методики викладання суспільних дисциплін СДПУ ім. А. С. Макаренка.

Від 1996 – заст. голов. редактора фах. збірника наук. праць з пед. та психол. наук «Теоретичні питання культури, освіти та виховання» Київ. нац. лінгвіст. ун-ту, голов. ред. всеукр. наук.-пед. журналу «Теорія та методика навчання суспільних дисциплін».

Чл. спеціалізованих вчених рад по присудженню наук. ступенів у Київ. нац. пед. ун-ті ім. М. П. Драгоманова, ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, СДПУ ім. А. С. Макаренка.

Автор 4 монографій, більше 10 навч. посібників (два з грифом МОН України), понад 100 наук. праць у галузі теорії та історії педагогіки і мистецтвознавства у фах. вітчизн. та зарубіж. виданнях. Підготував 6 кандидатів наук.

Основні праці: Музично-естетичне виховання дітей та молоді в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) : монографія. Київ : Видав. центр КДЛУ, 2000. 340 с.; Освітньо-педагогічні аспекти розвитку української музичної культури другої половини XIX – початку XX ст. : монографія. Суми : Мрія-1, 2005. 292 с.; Музично-естетичне виховання дітей та молоді в Україні (ретроспективно-теоретичний аспект) : монографія. вид. 2-ге, перероб. і доп. Суми : Козацький вал, 2007. 356 с.; Методика викладання суспільних дисциплін у вищій школі : навч. посіб. Вид. 2-ге., доп. та перероб. Суми : СумДПУ, 2009. 122 с.; Мистецька освіта в Україні / Художественное образование на Украине: теорія та практика / О. В. Михайличенко, О. П. Рудницька [та ін.]. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 255 с.; Суспільно-політичні та гуманітарні науки: теорія, історія та методика навчання : навч. посіб. Суми : СумДПУ, 2011. 337 с.; Основы музыкальной педагогіки : учеб. пособ. для студентов муз. спец. : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2014. 197 с.

Літ.: Михайличенко Олег Владимирович. [Електрон. ресурс]. URL : http://www.people.su/75299.

МІЗІ́ТОВА Аділя Абдуллівна (22.03.1949, Харків) – музикознавець, педагог. Канд. мистецтвознавства (1988). Доц. (1991). Закінч. ХССМШ-і (1976) та ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1972, кл. *П. В. Шокальського*). У 1986 була зарахована як здобувач на каф. теорії музики Москов. консерваторії (канд. дис. «Переоценка ценностей как фактор музыкально-исторического процесса (на примере симфонии XX века)», Л., 1988, 189 с.; наук. кер. – д-р мистецтвознавства, проф. Г. В. Григор'єва).

Працювала викладачем муз.-іст. дисциплін у ДМШ м. Золочів Харків. обл. (1972–1977). Водночас від 1974 (на умовах погодин. оплати) – викл. каф. теорії музики ХДІМ та у 1976–1982 – викл. каф. теорії музики і фортепіано ХДІК (нині ХДАК). Від 1981 – штатний викл. каф. історії музики ХДІМ; від 1989 – на посаді доц., від 1994 до сьогодні – на посаді проф. каф. історії музики. Керівник комплексних наук. тем каф. історії музики ХНУМ імені І. П. Котляревського (з 2006). Від 2005 до 2009 – чл. Вченої Ради з захисту канд. дисертацій.

Чл. ред. колегій понад 10 наук. видань («Аспекти історичного музикознавства», «Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство» та ін.). Як музикознавець-експерт приймала участь в мультимедійній програмі О. Муратова «Харків – генератор ідей» (2002–2003). Підготувала більше 40 випускників – музикознавців та магістрів-виконавців різних муз. спеціальностей, серед яких – лауреати та дипломанти студ. наук. конкурсів (І. Аронська, М. Кочмарська, М. Давидова, І. Турчина, А. Дерев'янко, О. Лісовенко та ін.), 6 канд. мистецтвознавства (*С. Г. Анфілова, К. В. Підпорінова, О. В. Чередниченко*, О. В. Михайлова, Ю. Б. Коваленко, В. О. Метлушко).

Авторка наук. досліджень з питань оперної драматургії, розвитку жанрів симфонії та концерту, творчості укр. та зарубіж. композиторів минулого та сучасності (понад 90), у т. ч., низки муз.-критичних статей, присвяч. фестивалю класичної музики «Харківські Асамблеї» (перші номери журналу «Музика» за 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1998 та ін.).

Основні праці: Модуси гри в інструментальних концертах Едісона Денисова // *Часопис НМАУ ім. П. І. Чайковського : наук. журн. К., 2015. № 1 (26). С. 97–105;* Творчий шлях Рут Цехлін: всупереч обставинам // *Часопис НМАУ імені П. І. Чайковського : наук. журн. К., 2016. № 1 (30). С. 83–91*; Перселівські мотиви в опері «Елісса» Рут Цехлін // *Часопис НМАУ імені П. І. Чайковського : наук. журн. К., 2016. № 2 (31). С. 130–144;* Сюжет у сюжеті: «Аріадна на Наксосі» Ріхарда Штрауса на Зальцбурзькому фестивалі 2012 року // *Часопис НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2014. № 3 (24). С. 20–27;* Наследие А. П. Рубинштейна в истории русской музыкальной культуры // *Наследие: XVIII–XIX века : сб. ст., материалов, документов / сост. и ред. П. Е. Вайдман, Е. С. Власова. М. : Науч.-издат. центр «Московская консерватория», 2013. С. 183–189;* Апокалипсис войны в зеркале композиторской рефлексии // *Аспекти історичного музикознавства-VI. Музика і театр в історичному часі та просторі. Х. : ХНУМ ім. І. П. Котляревського, 2013. С. 154–168;* Музыкальная хроника лагеря смерти: опера Штефана Хойке "Das Frauenorchester von Auschwits*" // Критика. Музыкознание. Современные аспекты : ст. и материалы междунар. науч. конф. к 35-летию кафедры музыкальной критики (10–12 нояб. 2011). СПб : Нестор-история, 2012. С. 269–281;* Оперные искания Б. Асафьева: «Казначейша» // *Оперный театр: вчера, сегодня, завтра : сб. ст. / ред.-сост. А. М. Цукер. Ростов-н/Д : Изд-во РГК им. С. В. Рахманинова, 2010. С. 145–158;* На музыкальной волне // *Музыкальная академия. 2008. № 4. С. 169–173;* Мифологизм художественной концепции «Пены дней» Э. Денисова // *Музыкальный театр XX века: События, проблемы, итоги, перспективы. М. : УРСС, 2004. С. 215–227;* Заметки об опере А. Щетинского «Благовещение» // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти ; зб. наук. пр. / Харк. держ. ін-т мистецтв. Х. : ХДІМ, 2002. Вип. 8. С. 150–159*; **Також у співавт. з І. Л. Івановою:** Західноєвропейська музика XIX–XX століть (перша половина XIX ст.) [електрон. ресурс] : [навч. посібн. для іноозем. студ.]. Х., 2015. [аудіо-хрестоматія]; Вальс в фортепианной музыке XIX – начала XX веков : [навч. посібн.]. Х. : Харьков юридический, 2014. 144 с; Класична музична література XVII – першої половини XIX ст. : [навч. посібн., також у співав. з Н. Некрасовою]. К., 2003. 306 с; Опера и миф в музыкаль-

ном театре И. Стравинского : монография. Х., 1992. 135 с; Поэтика показа и переживания в русской опере XIX века и оперный театр С. Прокофьева. Х., 2005. 97 с; Фрагменти творчості Валентина Бібіка. Х., 2006. 126 с.; **численні статті**.

Літ. : Шубіна Л. І. Кафедра історії музики між двома ювілеями // *Зоряний час : Нариси до 95-річчя утворення ХНУМ імені І. П. Котляревського / ред.-упоряд. Г. І. Ганзбург. Х. : Вид-во ТОВ «С. А. М.», 2012. С. 173–187*; Іванова І. Л., Мізітова А. А., Рощенко-Авер'янова О. Г. Ars Longa історичного музикознавства // *Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х. : ХДУМ ім. І. П. Котляревського, 2007. С. 185–201*; Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992 / ред. П. Калашник, Е. Бортник, Н. Коханик. Х. : [ХИИ], 1992. С. 77–78.

О. С. Садовнікова, Л. В. Русакова

МІЗІ́ТОВА Рената Володимирівна (23.09.1973, м. Харків) – піаністка, органістка, канд. мистецтвознавства (1999). Закінч. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1992), ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1992–1997), де навчалася на двох ф-тах – фортепіанному (кл. нар. артиски України, проф. *Т. Б. Вєркіної*) та іст.-теоретичному (кл. канд. мистецтвознавства, доц. *І. Л. Іванової*). Здобувши два дипломи з відзн., поступила в аспірантуру РАМ ім. Гнесіних (Москва), яку закінчила достроково (1999, дис. «Фортепианная соната 10–20-х годов XIX столетия (к проблеме исторической типологии раннего романтизма», наук. кер. – *І. Л. Іванова*). У 2006–2009 навчалася гри на органі у відомої нім. органістки, учениці О. Мессіана, проф. Дюссельдорф. консерваторії ім. Р. Шумана А. Рьосслер (*Almut Rössler*), склала (екстерном) іспити та здобула диплом органістки.

Працювала в ХДІМ з 1995 як концертмейстер в кл. оркестр. диригування каф. нар. інструментів Україні. 2002 переїхала в Дюссельдорф (Німеччина). Від 2003 – запрошений концертмейстер в кл. скрипки, віолончелі, контрабаса, флейти Держ. муз. школи ім. К. Шуман та щоріч. конкурсу «*Jugendmusiziert*» (Дюссельдорф). У 2004 проходила концертмейстер. практику в оперному т-рі Крефельд / Мьонхенгладбах, беручи участь у підготовці опер. вистав «*Der Riese vom Steinfeld*» Ф. Церхи, «Марта» Ф. Флотова, «Вертер» Ж. Массне, репетиціях хору та в концертн. програмах опер. оркестру (партії ф-но, челести, чембало). 2006 була запрошена на роль піаністки в оперу сучас. нім. композитора Ш. Хойке «Жіночий оркестр Аушвіца». Від серп. 2004 заступала органістку в євангельських церквах *Mutterhauskirche*, *Versöhnungskirche, Epiphaniaskirche* та *Trinitatiskirche* з подальшою постійною роботою в останніх до кінця 2010. Від 2005 працює концертмейстером в кл. еуритмики у «*Rudolf-Steiner-Schule*» та з 2011 – викл. ф-но, органа та кіборда у приватній муз. шк. «*Allegro*» (Дюссельдорф). Як помічник органіста брала участь в концертах А. Рьосслер у Німеччині та Австрії. Постійно запрошується для участі в концерт. програмах різноманіт. за складом камер. ансамблів та в хор. проектах диригент-

та Е. фон Маршалла (Дюссельдорф, Аахен, Зальцбург). В жовтні 2016 взяла участь у концерт. марафоні «Vexations Projekt», де виконувалася п'єса Е. Саті (організатор – Дюссельдорфська консерваторія).

Основні праці: Романтические черты фортепианных сонат Сергея Рахманинова *// С. Рахманинов: на переломе столетий : сб. ст. Х. : Майдан, 2004. С. 166–176;* Заметки об органном исполнительстве *// Vivere est cogitare / Аспекти історичного музикознавства-ІІІ : зб. наук. пр. Х., 2009. С. 94–103;* Символика круга в раннеромантической фортепианной сонате (10-е – 20-е годы XIX столетия) *// Пошуки взаємодії сучасної педагогіки, мистецтва та освіти (проблеми теорії та практики) : зб. наук. пр. К., 1997. Вип. 4. С. 12–22*; Фортепіанні сонати Шуберта в світлі бетховенської жанрово-стильової традиції *// Матеріали ювілейної наук.-метод. конф., присвяч. 80-річчю заснування Харк. ін-ту мист-в. Харків, 1997. С. 38–39;* Смыслообраз «Дом» в романтическом художественном мире Ф. Мендельсона (на примере фортепианных сонат) *// Аспекты исторического музыкознания : сб. науч. тр. Х., 1998. С. 198–207.*

А. А. Мізітова

МІХЄЄВ Борис Олександрович (9.01.1937, Саранськ, Росія) – видатний діяч професійного народно-інструментального мистецтва, домрист-віртуоз, концертний виконавець, диригент, композитор, педагог, методист. Засл. діяч мистецтв України (1997). Чл. СКУ (1992). Проф. (1993). Лауреат Міжнар. конкурсу композиторів (Москва, 1998, ІІ премія), Муніципр. премій Харків. міськради ім. М. Манойла (2001), ім. І. Слатіна «За композиторську діяльність» (2011, за Концерт для домри та симф. орк.).

Закінч. ХДК (1961, кл. домри *М. Т. Лисенка*, кл. диригування *К. Л. Дорошенка*). Пройшов стажування в Ансамблі «Росія» (Москва, 1980–1982).

У 1955–1961 – соліст ансамблю нар. інструментів Харків. обл. філармонії (під час навчання у ХМУ та ХДК); у 1961–1970 – викл., ст. викл. ХДІМ ім. І. П. Котляревського; в 1963–1975 – худ. керівник і диригент студ. оркестру нар. інструментів ХДІМ. У 1970–1973 – декан виконавського ф-ту ХДІМ. У 1972–1985 – соліст «Союзконцерту». У 1975–1978 – директор ХМУ.

Від 1977 – доц. У 1978–1985 – ректор Донец. муз.-пед. ін-ту. У 1985–1987 – викл. Вороніж. ін-ту мистецтв; 1987–88 – худ. кер. Запоріз. обл. філармонії. У 1988–89 – доц. Львів. консерваторії.

У 1989–2008 – зав. каф. нар. інструментів України ХДІМ (від 2004 – ХДУМ) ім. І. П. Котляревського, худож. кер. та дир. студ. оркестру нар. інструментів. У 1991–2006 – проректор з навч. роботи ХДІМ, проф. (від 1993). У 1998–2000 – кер. та дир. анс. нар. інструментів «Розмай» Харків. обл. філармонії. Від 2008 до сьогодні – проф. каф. нар. інструментів України ХНУМ.

Як домрист-віртуоз співпрацював з багатьма відомими виконав. колективами – виступав як соліст з рос. нар. оркестром «Боян», з Держ. нар. ансамблем «Росія» (Москва), Держ. кам. оркестром «Литва», оркестром Нац. держтелерадіо (Київ), камерним ансамблем «Київські солісти» та ін. Має фондові записи на Рос. та Укр.

держтелерадіо (заг. обсяг – 3 год. ефірного часу), платівки із сольними виступами і записами власних творів у виконанні провідних майстрів нар.-інструм. жанру. Був високо оцінений як композитор: його диптих «Протяжна і Весела» для домри з нар. оркестром посів ІІ місце на Міжнар. конкурсі творів для нар. інструментів (Москва, 1998) та увійшов як обов'язковий твір ІІІ туру в програму ІІ Міжнар. конкурсу ім. Г. Хоткевича (Харків, 2001).

Досвідчений педагог, Б. Міхеєв підготував близько 80 висококваліфікованих домристів-виконавців та понад 50 диригентів, серед них – 25 лауреатів нац. та міжнар. конкурсів, зокрема перших премій: В. Матряшин, О. Савицька, І. Кононова, Я. Данилюк, Н. Костенко. К. Шатило Н. Корчинська та багато ін.

Б. Міхєєв – голова та чл. журі нац. та міжнар. конкурсів виконавців на нар. інструментах. У 1998 та 2001 очолював журі І–ІІІ міжнар. конкурсів ім. Г. Хоткевича (Харків), ініціатором та одним з організаторів якого він є; був головою Оглядової ради І та ІІ Всеукр. оглядів автентичного виконавства на традиц. кобзар. інструментах в рамках цих конкурсів.

Автор дослідження «Акустичні закономірності звуковидобування на домрі», яке кілька разів перевидавалося (востаннє – 1989) та «Школи гри на чотириструнній домрі для студентів ВНЗ» (у співавт. з М. Т. Лисенко; останнє видання – 1989), а також ін. наук.-метод. робіт (загалом понад 40 д. а.).

Усі сфери діяльності Б. О. Міхеєва – педагогічна, виконавська, композиторська, диригентська, наук.-методична, виховна, адміністративна, громадська – позначені високим професіоналізмом та відповідальним ставленням до виконуваної справи.

Твори: Три концерти для домри з орк. нар. інструментів (Концерт № 1 ре-мінор, Концерт-билина, Концерт-сюїта); для домри соло – «Ліричний альбом» та «Сім характерних п'єс для домри соло»; Дві концертні п'єсі для домр з орк. «Протяжна та Весела»; кілька десятків домрових етюдів, п'єса «Хоровод» для домри з ф-но; численні аранжування для орк. нар. інструментів.

Дискографія: Борис Михеев (домра) и Гос. акад. рус. нар. ансамбль «Россия», худож. рук. Людмила Зыкина, дирижёр Виктор Гридин [Электронный ресурс]. Запись Гостелерадио, 1982–1983. 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). Архів Б. Михєєва. Подгорный В. Концерт для домры с оркестром народних инструментов [грам. пластинка] Гос. респ. рус. нар. ансамбль «Россия». Солист Б. Михеев, дирижёр В. Гридин / Звукореж. П. Кондрашин *// Всесоюз. студия грамзаписи. 1981. Апрелевский ордена Ленина завод грампластинок ; М-во культуры СССР : Всесоюз. фирма грамзаписи «Мелодия». 1982. [Стерео С20 – 17057-3, заказ 939 – 0 – 50000].*

Основні праці: Школа игры на четырехструнной домре / Н. Лысенко, Б. Михеев. К. : Муз. Украина, 1989. 252 с.; Акустические закономерности звукообразования на домре и их использование в работе над звукоизвлечением. Харьков, 1990. 24 с.; Система гам та арпеджіо для чотириструнної домри (кобзы). Харків, 1996. 41 с.

Літ.: Бортник Е., Савиных В. Кафедра народных инструментов Украины / Е. Бортник, В. Савиных *// Харьковский институт искусств. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 197–220*; Пересада А. Справочник домриста / А. Пересада *// Метод. каб. уч. завед. культуры и искусства. Краснодар, 1993. С. 46;* Имханицкий М. И. Исто-

рия исполнительства на русских нар. инструментах : учеб. пособ. для муз. вузов и училищ / М. И. Имханицкий. М. : РАМ им. Гнесиных, 2002. 351с.; Зеленюк В. Харківська академічна школа народно-інструментального мистецтва / В. Зеленюк *// Давидов М. А. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) : підручник [для вищ. навч. закл.]. К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2005. С. 112–132*; Костенко Н. Творчість Бориса Міхєєва в контексті сучасного домрового мистецтва / Н. Костенко *// Давидов М. А. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) : підручник [для вищ. навч. закл.]. К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2005. С. 307–309;* Костенко Н. Композиторська творчість Бориса Міхєєва / Н. Костенко *// Давидов М. А. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) : підручник [для вищ. навч. закл.]. К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2005. С. 245–250*; Костенко Н., Мандзюк Л., Ніколаєвська Ю. Кафедра народних інструментів ХДУМ ім. І. П. Котляревського *// Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 123–170*; Имханицкий М. И. Становление струнно-щипковых инструментов в России : учеб. пособ. для муз. вузов и училищ / М. И. Имханицкий. М. : РАМ им. Гнесиных, 2008. 370 с.; Костенко Н. Є. Композиторська творчість як дзеркало виконавського мислення (на прикладі музики Б. Міхєєва для домри) / Н. Є. Костенко *// Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2009. № 11. С. 58–65*; Костенко Н. 75 лет со дня рождения Бориса Александровича Михеева / Н. Костенко *// Народник : Москва. 2011. № 4. С. 50–52.;* Костенко Н. Є. Борис Олександрович Міхєєв : монографія / Н. Є. Костенко. Харків : С. А. М., 2012. 180 с.

Н. Є. Костенко

МІЩЕНКО Олександр Володимирович (11.06.1956, м. Дергачі Харків. обл.) – відомий концертний виконавець-баяніст, соліст і ансамбліст, викладач. Засл. артист України, проф. Переможець Міжнар. конкурсу баяністів-акордеоністів (Клінгенталь, 1996), призер конкурсів «Кубок Далекого Сходу» (Владивосток, Росія, 1998, ІІІ премія), «Città di Castelfidardo» (Італія, 1994, диплом), ІІІ Всерос. конкурсу виконавців на нар. інструментах (Тула, 1986, диплом) у складі баянного дуету (з *І. І. Снєдковим*). Чл. НМСУ та Асоціації баяністів-акордеоністів.

Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1980, кл. проф. *В. Я. Подгорного*) та асистентуру-стажування ДМПІ (нині РАМ) ім. Гнесіних (1985, тв. кер. – проф. *М. Й. Імханицький*).

Працював від 1979 як концертмейстер-баяніст Харків. обл. філармонії. Від 1980 – викл. кафедри нар. інструментів України ХДІМ ім. І. П. Котляревського (кл. баяна, ансамблю, диригування, курс методики викладання гри на баяні).

Як соліст виступав з симф. та камер. оркестрами під орудою В. Гнєдаша, *В. Жорданії, А. Калабухіна*, В. Куценка, В. Савіних, І. Корнєва, С. Марініченко, *Ю. Янка, С. Кочаряна, Ш. Палтаджяна*, С. Литвиненка; грав у ансамблях – дуетах з кларнетистом С. Низькодубом та віолончелісткою М. Чернявською, а також у складі інструмент. квінтету з *В. Золотухіним* (синтезатор), *Г. Куперманом* (скрип-

ка), В. Соляниковим (фортепіано), С. Мельником (контрабас).

У складі дуету баяністів разом із засл. діячем мистецтв України, проф. *І. І. Снєдковим* гастролював в Україні, Росії, США, Франції, Німеччині, Італії, Болгарії, Норвегії, Литві, став лауреатом та дипломантом низки міжнар. конкурсів (див. вище). 49 записів дуету увійшли до фондів укр. та рос. державних радіокомпаній. З Нац. оркестром нар. і популяр. музики О. Міщенко записав у фонд Нац. радіо України низку творів укр. композиторів.

Автор понад 40 публікацій, серед яких – навч. посібники «Перекладення музичних творів для дуету баянів», «Інтерпретація музики бароко ансамблем баяністів»; метод. праці «Початкове музичне виховання в класі баяна», «Деякі особливості ансамблю техніки в ансамблі баянів», «Психологічні особливості ансамблевого музикування», «Регістрування в ансамблі баяністів» та ін.; у співавторстві з *М. Й. Імханицьким*: «Вдосконалення ансамблевої майстерності баяніста», «Виховання навичок інтонування на баяні», 3 випуски навч.-метод посібника «Дует баяністів» (питання теорії та практики), ін.

Серед випускників О. Міщенка – лауреати нац. та міжнар. конкурсів: І. Нікулін, В. Зеленюк, В. Луньов, Ю. Мараховський, Д. Шаршонь, М. Шейко, М. Величко, В. Василенко, А. Пожога, Д. Жаріков, Р. Столбунов, лауреати міжнародних фольклорних фестивалів – А. Гейко та В. Гейко та ін.

Основні праці: Перекладення музичних творів для дуету баяністів. Х. : Крок, 2000. 254 с.; Особливості інтерпретації музики бароко на баяні : [методика визначення темпу, динаміки, артикуляції, регістрування] // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. праць / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; редкол. Т. Б. Вєркіна, [та ін.]. Вип. 17. Харків, 2006. С. 84–101*; Інтерпретація музики Бароко ансамблем баяністів. Дуети, тріо : [навч. пос.]. Харків, 2007. 137 с.; Совершенствование ансамблевого мастерства баяниста : метод. пособ. / М. Имханицкий, А. Мищенко. Респ. метод. кабинет учебн. завед. искусств и культуры, 1989. 39 с.; Дуэт баянистов. Вопросы теории и практики : учебно-метод. пособ. для учебн. завед. искусств и культуры. Вып. 1 / М. Имханицкий, А. Мищенко. М. : РАМ им. Гнесиных, 2001. 80 с.; Дуэт баянистов. Вопросы теории и практики : учебно-метод. пособ. для учебн. завед. искусств и культуры. Вып. 2 / М. Имханицкий, А. Мищенко. М. : РАМ им. Гнесиных, 2002. 88 с.; Дуэт баянистов. Вопросы теории и практики : учебно-метод. пособие для учеб. завед. искусств и культуры. Вып. 3 / М. Имханицкий, А. Мищенко. М. : Изд-во РАМ им. Гнесиных, 2004. 84 с.

Літ.: Костенко Н., Мандзюк Л., Ніколаєвська Ю. Кафедра народних інструментів ХДУМ ім. І. П. Котляревського // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 130–131;* Міщенко Олександр Володимирович [Електрон. ресурс] // *Бахмутський коледж мистецтв імені Івана Карабиця. URL : http://amuzatua.wixsite.com/amuz/o-v-mishenko.*

МОГИЛЁВСЬКА Олена Йосипівна – піаністка, викладач. Спільно із скрипалем *М. Могилевським* (чоловіком) – лауреат Всеукр. конкурсу камерної музики (1986, ІІ премія). Закінч. Харків. ін-т мистецтв (1972, кл. проф. *М. С. Хазановського*) і аспірантуру МДПІ (тепер РАМ) ім. Гнесіних за фахом «Камерний ансамбль» (1981, кл. проф. Г. С. Домбаєва).

Працювала в Харків. ін-ті мистецтв, спочатку концертмейстером, потім – викладачем на каф. камер. ансамблю (1981–1988). Від 1988 викладала на кафедрі камер. музики в Ленінград. консерваторії. У 1991–1993 працювала викладачем в Академії Музики в Порту, в 1993–1995 – в консерваторії в Монпельє (Франція). Нині працює в Ун-ті м. Мельбурн (Австралія).

Дует М. Могилевський – О. Могилевська концертував в Австралії, Португалії, СРСР, Франції, неодноразово брав участь у міжнар. фестивалях камерної музики.

МОГИЛЄ́ВСЬКИЙ Марк Романович (1955 р. н.) – скрипаль, педагог. Лауреат Респ. конкурсу ім. М. Лисенка (1980, II премія), Всесоюз. конкурсу (1980, III премія), Міжнар. конкурсу ім. Н. Паганіні в Генуї, Італія (1985, II премія), а також, спільно з *О. Й. Могилевською*, лауреат Всеукр. конкурсу камерної музики (1986, II премія).

Закінч. Харків. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського (1977, кл. *А. Лещинського*) і асистентуру-стажування Москов. муз.-пед. ін-ту (нині РАМ) ім. Гнесіних (1985, кл. Г. Жисліна). Г. Жислін характеризув свого учня як чудового скрипаля і вельми цікаву творчу особистість.

По закінченні ХДІМ М. Могилевський викладав там само на струнній кафедрі, згодом – у С.-Петербур. консерваторії. В теперішній час викладає в Ун-ті Мельбурна (Австралія).

Працював концертмейстером симф. оркестрів С.-Петербур. філармонії, симф. оркестру в Порту (Португалія), камер. оркестру «Солісти Москви». Від 1996 – соліст перших скрипок симф. оркестру Мельбурна. Брав активну участь в фестивалях камер. музики в Бразилії, Португалії, США та Франції. Як соліст гастролював в Англії, Італії, Росії та Південній Кореї.

Джерело: [Щелкановцева Е. М.] Из истории харьковских струнных классов [Электрон. ресурс] // *Елена Михайловна Щелкановцева. URL : http://elmichsch.narod.ru/Razd3/PraNign34.html*.

МОЖА́ЄВ ФЕДІР МИКОЛАЙОВИЧ (18.10.1948, м. Луганськ) – оперний співак, викладач. Чл. СТДУ (1980). Лауреат Міжнар. конкурсу вокалістів ім. Алфреда Калниня (1979, Рига, Латвія). Дипломант Міжнар. конкурсу оперних співаків ім. Соломії Крушельницької (1991, Львів).

У 1978 закінч. Харків. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського (кл. проф. *Т. Я. Веске*). Був солістом оперних т-рів: у 1978–1982 – Молдавського оперного т-ру (Кишинів, Молдова), у 1982–1993 – Пермського акад. оперного т-ру, 1993–1996 – Великого т-ру, Нової опери, (Москва, Росія), 1996–2009 – Маріїнського т-ру, (СПб., Росія). Від 2011 – ст. викл. каф. сольного співу ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Брав участь у фестивалях і концертах: у 1997 – оперний фестиваль (Савонлинна, Фінляндія), у 2001 – оперний фест. (Зальцбург, Австрія), у 2001 – оперний фест. (Мельбурн, Австралія), 2002 – гала-концерт «Ковент Гарден» (Лондон), 2003 – фест. «Варшавська осінь» (Польща), 2004 – фест. «Метрополітен опера» (США), 2007 – Гала-концерт «Ла Скала» (Мілан).

Основні праці: Ария Летучего Голландца в контексте вагнеровской кон-

цепции Durchkomponieren в опере как драме // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харк. держ. ун-т мистец. ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 36. С. 121–131*; Семантические функции двойников Летучего Голландца и их роль в именной драматургии оперы как драмы // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харк. держ. ун-т мистец. ім. І. П. Котляревського. Харків, 2014. Вип. 39. С. 87–100.*

Літ.: Можаев Ф. Ф. (младший) Нет лидера – нет успеха / Ф. Можаев // *Деловой Национальный Клуб [журнал] / ООО Рекламно-информационное агенство «Деловой Национальный Клуб». Москва, 2004. С. 120–122*. **Телефільм:** «Словами русского романса» (Пермское государственное телевидение, редакция музыкальных программ, 1992).

МОРО́ЗОВ Дмитро Петрович (10.11.1976, Харків) – оперний, симф., хор. диригент, органіст, аранжувальник. Лауреат І премії Всеукр. конкурсу хор. диригентів ім. Д. Бортнянського (м. Суми, 1995); призер ІІ Міжнар. конкурсу диригентів ім. С. Турчака (Київ, 1997,); лауреат ІІ та ІІІ Всеукр. конкурсів хор. диригентів (Київ; 2001, 2004). Нагородж. грамотою М-ва культури Росії, РАМ і Міжнар. слов'янського фонду «За внесок у збереження духовної спадщини слов'ян» (2010).

Закінч. ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського як хормейстер (1999, кл. О. Б. Лінькова, *А. А. Мірошнікової*), НМАУ ім. П. І. Чайковського (2005, кл. оперно-симф. диригування В. Б. Гнєдаша) та асистентуру-стажування (там само, 2008); майстер-клас органного виконав. мистецтва проф. Л. Челегіна (Santa-Cecilia, Італія, 2005).

У 2002–2010 – диригент ХАТОБу ім. М. В. Лисенка; у 2004–2009, від 2013 дотепер – головний диригент Харків. молодіж. акад. оркестру «Віртуози Слобожанщини»; у 2002–2006 – соліст-органіст і диригент камер. оркестру Дніпропетров. Буд. органної і камер. музики; 2006–2008 – викл., диригент-постановник оперної студії Дніпропетров. консерваторії ім. М. І. Глінки; 2011–2014 – голов. диригент Київ. нац. акад. т-ру оперети; 2010–2012 – диригент, від 2014 – худож. кер. Воронез. акад. т-ру опери та балету (Росія). Д. Морозов – чл. оргком. І і ІІ міжнар. муз.-театр. фестивалів «O-FEST» (Київ; 2012, 2013).

Здійснив значну кількість проектів в сфері театр. музики та кантатно-ораторіального жанру, серед яких – «Орфей» К. Монтеверди, «Орландо» Г. Ф. Генделя (вперше в Росії), «Циганський барон» І. Штрауса, «Ніжність» *В. Губаренка*, «Одруження» М. Мусоргского; «Requiem» А. Сальєрі (вперше в Україні), «Панахида за померлими з голоду» Є. Станковича (вперше у Харкові) та ін. Гастролює як диригент і органіст як в Україні, так і за її межами (Єгипет, Росія).

Тв.: Оркестровка п'єси В. Ковтуна «Дума про Батурин».

Літ.: Морозов Дмитро Петрович // *Національні лідери України 2013 / [упоряд. В. В. Болгов]. К., 2013. С. 452.*

Н. А. Белік-Золотарьова

МУЖЧИ́ЛЬ Віктор Степанович (08.12.1947, м. Коркіно, нині Челябінської обл., РФ) – композитор, педагог. Канд. мистецтвознавства (2013), проф. (2016). Чл. НСКУ (1983). Засл. діяч мистецтв Украї-

ни (1999). Нагороди: премії ім. М. Лисенка (1992), ім. Д. Яворницького (1995), ім. *С. Богатирьова* (за створення кращих муз. творів в акад. жанрі, Харків, 2006); почесні грамоти – НСКУ за видатний внесок у розвиток укр. композит. творчості (2007) та Харків. облдержадміністрації за величезний внесок у розвиток муз. мистецтва (2007). Ще за років навчання став лауреатом Всесоюз. конкурсу студентів-композиторів (1978).

Закінч. ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1979; кл. *В. Бібіка*).

У 1966–67 – викл. ДМШ с. Вейделівка Бєлгород. обл.; від 1969 до 1974 – викл. Бєлгород. держ. муз. уч-ща; у 1979–1982 – відповідальний секр. Дніпропетров. обл. орг. СК України; 1982–1985 – диригент Дніпропетров. обл. спілки муз. ансамблів та дискотек; 1982–2001 (з перервами) – викл. композиції Дніпропетров. муз. уч-ща, ДМШ Дніпропетровська та Павлограда (Дніпропетров. обл.); 2001–2005 – голова Дніпропетров. обл. орг. НСКУ, секр. правління НСКУ (від 2002 донині – чл. правління НСКУ); від 2001 – доц. каф. композиції та інструментування ХДІМ, у 2006–2007 – декан вок.-хор. ф-ту, з 2010 – проф. каф. композиції та інструментування ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Творчість В. Мужчиля відрізняється новаторським типом композит. мислення, природно поєднуючи раціонально-філос. спрямованість із підвищеним експресіоністичним градусом емоційного висловлювання. Прагнення до духовного змісту, увага до гострих проблем буття виражається сучасними засобами, яскравими прийомами композиційних технік XX–XXI ст. (сонористика, алеаторика, додекафонія, пуантилізм, ін.) при органічній опорі на класичні традиції укр. та світової муз. культури. Стійка увага композитора фокусується у сфері фонематичної техніки, яка має ясну індивідуальну забарвленість («Чорний квадрат», «Подолання», «Літери», «Perpetuum mobile», «Щедрик», ін.). Основу творчого доробку складають вок.-симф. жанри; до нього входять також камерно-інструментальні твори, музика до театр. вистав та кінофільмів. Твори В. Мужчиля з успіхом виконують як на Україні, так і за кордоном диригенти В. Гнєдаш, М. Шпак, В. Блінов, солісти Л. Плетньова, В. Навротський, А. Басалаєва.

Основні твори: **оперні** – моноопера «Пісні кохання» (вір. Ю. Саакяна, 1988), мініопера-фейлетон «Сімейна ідилія» (лібр. Г. Гельфера, 1989); **для симф. оркестру** – Симфонія (1979), симф. сюїта «Фарби осені» (1980); Варіації та тема «Уперед, в нове тисячоліття!» (2000); **вокально-симфонічні** – монооратоpія «Не будьмо байдужими» (вір. О. Завгороднього, 1983), «Ода Україні» (вір. А. Кравченка-Русіва, 1991), «Глас волаючого в пустелі» (духовна проповідь, 1993), «Поклоніння Святій Марії» (1999; обидва – на канонічні тексти); фантазія «Благовіст України» на тему «Мелодії» М. Скорика (вір. В. Коржа, 2001); **для хору із супроводом** – Концерт-дума «Хай святиться ім'я Твоє» (сл. І. Драча, Т. Шаповаленко, А. Кравченка-Русіва, О. Гончара, власні, 1990); духовний концерт «Возлюби ближнього твого» для басу, мішаного хору та дзвона (1993), поема пам'яті В. Стуса «Блискавиці прозріння» на вір. А. Кравченка-Русіва (1994), космогонія-перформанс «Чорний квадрат» (сл. В. Мужчиля, 1996), перфор-

манс «Подолання» (вір. С. Щипачьова, сл. В. Мужчиля, 2000); **для хору без супроводу** – кантата «Сказання про правду і волю народну» на нар. тексти (1978), поема «Косив батько жито» (вір. А. Кравченка-Русіва, 1988), дума «Краю мій» (вір. А. Кравченка-Русіва, 1991), «Lacrimosa» (1991), дума «Вмирала річка» (вір. Т. Шаповаленко, 1992), «Мир тобі, земле!» (вір. Т. Шаповаленко, 1992), «Святий Боже» (1992), звукові есе «П'ятий вимір» (ч. І «Літери» перформанс, 2004), хорова притча «Щедрик» (2007), «Perpetuum mobile» (2008); **вокальні** – вок. цикли «In retro» (вір. Ф. Тютчева, 1973–1982), «Абриси» (вір. естонськ. поетів, 1974), два романси «Скажи мені», «Бабине літо» (вір. О. Завгороднього, 1983), «Ave Maria» для сопрано, скрип., ф-п. і трикутника (2012); **камерно-інструментальні** – Струнний квартет (1975), сюіта «Жанрові ескізи» (1978), «Диптих» (1988), «Ноктюрн» для ф-п. (1990), інструм. п'єса «Прощавай, ХХ сторіччя» (2002); **музика до театр. вистав** – «Макбет» за В. Шекспіром (1986), «Андрій-стрілець та Марія-голубка» за О. Коленіковим (1986), «Диктатура совісті» за М. Шатровим (1987), «Стрибаюча принцеса» за С. Дворським (1987), «Мауглі» за п'єсою Л. Стумбре і У. Берзиньша по Р. Кіплінгу (1987), «Ярослав Мудрий» за І. Кочергою (1993), «Мазепа – гетьман України» за Б. Лепким (1994), «Народжений під знаком Скорпіона» за В. Савченком (1995); **музика до кінофільмів** – «Втрачений рай» (2000), «Дикий табун» за романами В. Веретенникова, реж. В. Рожко (2002), «Невтомний світоч», відеофільм (2005).

Видані твори: Жанровые эскизы : сюита для фортепиано // *Твори молодих композиторів України для фортепіано. Київ, 1980. Вип. 6. С. 37–47*; «Adaratio Sanctae Mariae» // *Хоровий клас: теорія, методика, практика : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / уклад. Казачинська-Савчук Г. М. Київ, 2012. С. 37–47*; «Lacrimosa» для смешанного хора a cappella. Харків : Print House, 2015. 8 с.; Perpetuum mobile для смешанного хора a cappella. Харків : Print House, 2015. 20 с.; «Ave Maria» для сопрано, скрипки, фортепіано та трикутника. Харків : Print House, 2015. 14 с.; Пятое измерение (три звуковых эссе для смешанного хора, ч. 1). Харків : Print House, 2015. 28 с.; Щедрик : Хорова притча для мішаного хору. Харків : Print House, 2015. 24 с.

Основні праці: Нетрадиційні прийоми гри в акустичній структурі інструментального звуковидобування (струнно-смичкова група) : навч. посіб. для вищ. навч. закл. культури і мистецтв / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків : Print House, 2015. 140 с.; Трансгрессия приемов игры на струнно-смычковых инструментах в музыке XX века // *Вісн. Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2015. № 6. С. 139–145*; Модифікація параметрів звукоутворення в музиці ХХ ст. // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 34. С. 202–211*; Особливості виконання сучасної фортепіанної музики і її графічні символи // *Наук. вісн. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2003. № 29. С. 218–243*; Анатомія звуку: проблеми сучасної нотної графіки // *Матеріали до українського мистецтвознавства. Київ, 2003. № 3. С. 65–72*; Розширення «географічного» простору фортепіано ХХ століття // *Мистецтвознавчі записки / Держ. акад. кер. кадрів культури і мистецтв. Київ, 2003. № 3. С. 17–24*.

Літ.: Композитори України та української діаспори : довідник / А. Муха. Київ, 2004. 352 с.; Чвертьтонова техніка в творчості В. Мужчиля / В. Голосна // *Музичне і театральне мистецтво України в дослідженнях молодих мистецтво-*

знавців / відп. ред. Г. Я. Ботунова. Харків, 2005. С. 45–46; В. Мужчиль. «П'ятий вимир»: Авторські концепти та їх персоніфікація / О. Заверуха // *Вісн. Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2012. № 10. С. 110–115*; Из эксперимента сольфеджио в ХССМШ. Инновации постмодерна в «Черном квадрате В. С. Мужчиля / Г. Б. Полтавцева // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури. Київ–Харків, 2004. С. 75–84*; Музыкальный постмодерн: состояние профессионального слуха / Г. Б. Полтавцева // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2004. Вип. 13. С. 34–42*; «As/соль, или трансгрессии музыкального слуха» / Г. Б. Полтавцева // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : матеріали ювілей. наук.-практич. конф. Харків, 2004. С. 46–50*; Віктор Степанович Мужчиль / А. К. Поставна // *Творчі портрети композиторів Дніпропетровщини. Дніпропетровськ, 2002. С. 17–20;* Еволюція творчості лауреата Державної премії ім. М. В. Лисенка композитора Віктора Степановича Мужчиля / А. К. Поставна // *Музикознавство Дніпропетровщини. Дніпропетровськ, 2002. Вип. 1. С. 32–35*; Від джерел сонорної поезії до сучасної фонематичної музики Віктора Мужчиля: вектори й модуси / Н. Семененко // *Наук. вісн. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2009. Вип. 75. С. 112–126;* Преміум-сегмент сучасної української музики: метамовні дискурси у хоровій творчості Віктора Мужчиля / Н. Семененко // *Музична україністика: сучасний вимір : зб. наук. ст. / ред.-упоряд. М. Ржевська. Київ, 2008. Вип. 2. С. 224–231*; Полудень віку / Л. Царегородцева // *Музика. 1999. № 1/2. С. 8*; Ювіляр – сучасний композитор : [Про лауреата премії ім. Д. Яворницького В. С. Мужчіля] / Л. Царегородцева // *Бористен. 1997. № 10. С. 11.*

Г. Б. Полтавцева, Л. В. Русакова

Н

НАЗА́РЕНКО Дмитро Олександрович (28.02.1970) – піаніст, викладач. Д-р муз. мистецтв (DMA), 2003. Дипломант Респ. конкурсу камер. ансамблів «Золота осінь» (Хмельницький, Україна, 1990); лауреат І премії конкурсу Дрекселя (Нюрнберг, Німеччина, 1994). Чл. Нац. асоціації викл. музики США, Асоціації викл. музики штату Меріленд, Асоціації викл. музики округу Колумбія (США).

Походить з сім'ї музикантів. Батько – *О. І. Назаренко* – баяніст, засл. діяч мистецтв України, проф. ХНУМ ім. І. П. Котляревського; мати – *Л. П. Назаренко* – ветеран праці, викл.-методист, працювала понад 40 років у ХМУ ім. Б. М. Лятошинського; сестра – Ірина Шевчук – викл.-методист (гітара) ХМУ.

Закінч. із відзнакою ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1993) та асистентуру-стажування при ньому (1996) по кл. ф-но проф. *Т. Б. Вєркіної*; згодом – Меріленд-ський ун-т, США (2003), здобувши звання «д-р муз. мистецтв» (кл. професорів К. Пейджа, Л. Дєдової).

Працював у ХДІМ як викл. каф. камер. ансамблю (1993–1995). У 1999–2012 – викл. ф-но Монтгомері-коледжу (Меріленд, США);

від 2000 – викл. ф-но у власній приватній шк.-студії (Бетесда / Bethesda, Меріленд, США).

Від 1988 виступає в концертах в Україні, Німеччині, США, брав участь у Міжнар. конкурсі піаністів ім. Чюрльоніса (Вільнюс, Естонія, 1991), Респ. конкурсі ім. М. Лисенка (Київ, Україна, 1992) та ін.

Наукові праці: Texture in Selected Solo Piano Works and Works for Two Pianos of Johannes Brahms: A Performance Project / Dmitri Nazarenko. Library of University of Maryland (USA).

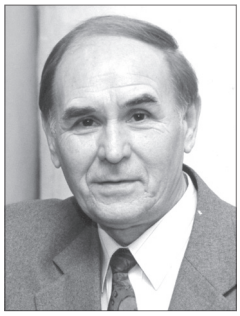

НАЗА́РЕНКО Олександр Іванович (2.11.1938, с. Козачок Старооскол. р-ну Бєлгород. обл.) – баяніст, концертний виконавець, диригент, викладач. Засл. діяч мистецтв України (2003), проф. (2004). Відмінник народної освіти УССР (1989). Нагородж. грамотами М-ва культури та мистецтв України, Головного упр. освіти і науки Харків. облдержадміністрації (2002); дипломом конкурсу «Вища школа – кращі імена» у номінації «Декан» (2004); низкою відзнак як керівник творчих колективів.

Закінч. ХМУ (1957, кл. Я. М. Кантора, *В. Я. Подгорного*) і ХДК (1962, кл. проф. *В. Я. Подгорного*, диригування – *К. Л. Дорошенка*).

Працював викладачем ХМУ (1961–1967), солістом-баяністом Харків. обл. філармонії (1962–1967). Від 1967 – викл. Харків. ін-ту мистецтв, від 1972 – ст. викл., від 1989 – доц., від 1996 – на посаді проф., 2004 – професор. У 1978–1989 – кер. студ. науково-творч. гуртка секції нар. інструментів ХДІМ. У 1996–2006 – декан оркестр. ф-ту.

Член журі нац. та міжнар. конкурсів: Респ. конкурсу (Донецьк, 1991), міжрегіон. конкурсу «Кубок Белогорья» (Бєлгород, 1994) всеукр. фестивалю-конкурсу «Пектораль» (Дніпропетровськ, 2010–2014), Юніорського конкурсу «Гармонія» (2005, 2006, 2008, 2010, 2012).

Виконавська діяльність О. Назаренка – тривала й різноманітна. У 1974–1989 гастролював з концертними колективами у різних областях України під керівництвом «Укрконцерту». Був солістом-виконавцем автор. концерт. програм харків. композиторів: *І. Ковача, Г. Фінаровського, Н. Юхновської* та ін., першим виконавцем творів *В. Подгорного, Ф. Богданова, В. Бібіка, О. Жука.* Неодноразово виступав на Пленумах композиторів України (1964, 1982, 1987). Учасник (сольні виступи) міжнар. фестивалів «Баян и баянисты» (Москва, 1988, 1998). Має фондові записи на Українському радіо.

Керівник творчих коллективів: ансамблю баяністів ПК ХТЗ (1967–1974); оркестру акордеоністів ДМШ № 9, оркестру баяністів ХДІМ. Як керівник ансамблю баяністів ПК ХТЗ на всеукр. фестивалях самодіяльного мистецтва був відзначений бронзовою (1970) та срібною (1972) медалями. Оркестр баяністів ХДІМ під його орудою (худ. кер. та диригент) став дипломантом ІХ Міжнар. фестивалю баяна та акордеона у Пшемишлі (Польща, 2000).

О. І. Назаренко – автор низки муз. творів – концерт. фантазій, рапсодій, парафразів, транскрипцій, авторських збірок для баяна та акордеона (виходили друком у вид-вах «Музыка», «Композитор», РАМ ім. Гнесіних, Москва; «Муз. Україна», Київ; «Крок», Харків, ін.) та в цілому понад 30 нау-

ково-творчих публікацій, серед них – моногр. нарису «В. Подгорний» (співавтор – О. Кононова).

Серед випускників О. І. Назаренка – В. Губанов, нар. арт. України (Житомир); *Ю. Лошков* – доктор мистецтвознавства, проф. ХДАК; М. Сукач – засл. діяч мистецтв (Чернігів); доценти ВНЗ України *В. Плужников* (ХНУМ), Є. Іванов, П. Зуєв (СДПУ); лауреати міжнар. конкурсів Т. Липчанська, В. Кириченко, Б. Нестеренко, А. Безрук, О. Липовий, Ю. Дяченко; всеукр. конкурсів – І. Турпак, О. Раєв, Д. Волков, О. Литвищенко та ін.

Тв.: Концертна транскрипція «Щедрик» (скерцо зі Струн. квартету № 4 «Пам'яті М. Леонтовича» Д. Клебанова, 2003); Транскрипція твору К. Бома «Вічний рух» (2003), Транскрипція Капрису № 2 П. Роде (2003), Концертна транскрипція на тему пісні М. Фрадкіна «Случайный вальс» (2003); фольклорні обробки – «Ліричний хоровод» на тему укр. нар. пісні «Ой, у гаю при Дунаю»; «Жайворонок», обробка румунської нар. пісні; естрадно-джаз. п'єси: «Самба» на тему Е. Асеведо «Аморадо», «Пушинка», обр. концерт. вальсу Б. Тихонова, «Самба» на тему С. Абреу «Тіко-Тіко» (2003) та ін.

Осн. публікації: Володимир Подгорний / О. Назаренко, О. Кононова. К. : Муз. Україна, 1992. 48 с.; Змішані ансамблі для студентів музичних училищ. К., 1989; Назаренко О. І. Віртуозні транскрипції для баяна (акордеона). Харків : Крок. 123 с.; Пьесы. Обработки. Транскрипции : для баяна (аккордеона). Харьков : Тип. «Мадрид», 2014. 101 с.; Подгорный В. Я. Альбом для детей и юношества : Произведения для баяна / Сост. и исполн. ред. А. Назаренко. М. : Музыка, 1989. 54 с.; ін.

Літ.: Костенко Н., Мандзюк Л., Ніколаєвська Ю. Кафедра народних інструментів ХДУМ ім. І. П. Котляревського // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 129–130.*

НА́ЙМАРК Ігор Аронович (24.07.1955, Харьков – 26.01.2017, Рішон-ле-Ціон, Ізраїль) – відомий піаніст, викладач, композитор-аранжувальник. Лауреат Респ. конкурсу ім. М. Лисенка (1978, ІІІ премія), Всесоюз. конкурсу піаністів (1984, Сочі), фестивалю «Червона гвоздика» (1989, «Золоте кільце Росії»). Нагородж. премією Культур. фонду Рабиновича за творчу діяльність і внесок у розвиток ізраїльського мистецтва.

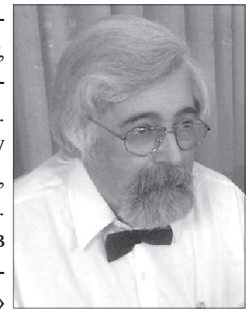

Навчався у ХССМШ-і у *Н. Ю. Гольдінгер* та проф. *Б. О. Скловського*, у 1970 рр. брав уроки у Д. Башкірова в Москві. У 1973–1975 – студент Москов. консерваторії (кл. проф. Я. І. Зака); у 1975 (після смерті Я. І. Зака) повернувся до Харкова, де закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1979, кл. *М. О. Єщенко*; навчався також у *Р. С. Горовиць* та Ю. А. Смирнова).

У 1980–1982 викладав на каф. спеціального ф-но ХДІМ ім. І. П. Котляревського. У 1980–1990 працював солістом ряду філармоній: Харківської (1980–1982), Бєлгородської (1982–1984), Кіровоградської (1984–1986), Білоруської (1987–1990).

Від 1991 жив та працював в Ізраїлі, викладаючи в Тель-Авівській Академії музики. Концертував в країнах Азії, Америки та Європи. Виступав в усіх престижних концерт. залах Ізраїлю, у Домі президента в Кнесеті. Грав із Тель-Авівським камерним та Хайфським симф. ор-

кестрами, зокрема виконав цикл концертів С. Рахманінова. Працював із диригентом З. Мета. Виступав також як джазовий імпровізатор. Серед його учнів – відомі ізраїльські музиканти Ева Островська, Сергій Островський, Авів Шериф та ін. Записав кілька компакт-дисків.

Літ. : Нейгауз Генрих мл. Интервью с Игорем Наймарком [Электрон. ресурс] // *Заметки по еврейской истории. 2008. № 7 (98). URL : http://berkovich-zametki.com/2008/Zametki/Nomer7/Neuhaus1.php*; Лимперт Полина. Игорь Наймарк: «Я женат на музыке» [Інтерв'ю з Ігорем Наймарком] [Электрон. ресурс] // *Люди. Peoples.ru [Web-сайт]. URL : http://www.peoples.ru/art/music/classical/naymark/.*

НЕСТЕРЕ́НКО Богдан Олександрович (16.03.1978, Харків) – баяніст, концертний виконавець, ансамбліст.

Закінч. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1997 кл. Є. Л. Ващенка) та ХДІМ ім. І. П. Котляревського (2002, кл. проф. *О. І. Назаренка*). ІІ місце та Золота медаль на Міжнар. конкурсі баяністів в м. Рубе (Франція), «Академічна» категорія (2007); Гран-При Міжнар. конкурсу баяністів м. Рубе (Франція), категорія «Вар'єте» (2008); дипломант міжнар. конкурсів баяністів у м. Сянок (Польща) та «Кубок Далекого Сходу», Владивосток (Росія).

Від 2001 – соліст ансамбю нар. музики «Розмай» Харків. обл. філармонії, також інших муз. колективів Харкова (т-ру нар. музики «Обереги», ансамблю «Надія», чол. капели НЮА ім. Я. Мудрого).

Від 2006 виступає з сольними концертами у Франції, Бельгії, Швейцарії, Італії, Німеччині, деякі з яких цілком присвячені музиці епохи Бароко. Перший виконавець творів таких композиторів, як О. Ягубі («Концерт двох світів для баяна та симф. оркестру»), М. Бурбон (вокальні твори з баяном), К. Аш (Концерти для баяна та духового оркестру) і С. Фаш (Концерт для баяна і біг-бенду).

Концертує в складі різних дуетів: зі Стефаном Сталановскі (скрипка); з М. Черкаським (балалайка); з М. Ерв'є (блок-флейта). Разом з мецо-сопрано Донасьєн Мільпа створив муз. постановку «Les Dessous d'une cantatrice» (більш 60 виступів у Франції). 2015 у вид-ві Ar-Ré-Sé записаний диск за участю Жюльєтт де Масси (сопрано) «Comme un air de passions …»: транскрипції уривків з кантат та ораторій Й. С. Баха.

Нині музикант живе в м. Лілль (Франція).

І. І. Снєдков

НЄМЦО́ВА Ірина Абрамівна (18.03.1945, Харків) – музикознавець, педагог-методист, муз.-громад. діяч. Нагороджена Почесною відзнакою М-ва культури і мистецтв України (2003).

Випускниця каф. історії музики ХНУМ ім. І. П. Котляревського (1969, наук. кер. – проф. Г. О. Тюменєва). Від 1967 працювала у ХССМШ-і на посаді викл. муз. літератури. У 1991–96 була заст. директора школи з концертно-виховної роботи, у 1996–2016 – зав. муз.-теорет. відділом ХССМШ-і. Одна з організаторів міжнар. конкурсу юних піаністів ім. В. Крайнєва та Всеукр. наук.-практ. конференції викладачів

«Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури», яка регулярно проводиться на базі ХССМШ-і. Редактор-упорядник однойменного збірнику наук.-методичних праць (Харків, ООО «Планета-принт». 2005, 2007, 2009, 2011, 2013, 2015).

Основні праці: Харьковской средней специальной музыкальной школе-интернату 60 лет // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : Збірка наукових праць. Харків : Основа, 2004. С. 5–12*; Харківська середня спеціальна музична школа-інтернат: сторінки історії Алтухов В. М., Нємцова І. А. // *Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Pro Domo Mea : Нариси / Ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова. Харків, 2007. С. 241–253*; Спадкоємці С. С. Богатирьова // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб ст. Харків, 2009. С. 28–33*; Конспект курса музыкальной литературы зарубежных стран 18–20 веков : навч. посібник для учнів ССМШ / І. А. Нємцова, О. А. Синявська. Харків, 2012. 134 с., ін.

НІКІ́ТСЬКА Євгенія Семенівна (12.12.1949, Харків) – піаністка, викладач. Засл. діяч мистецтв України (09.08.2008). Проф. (20.01.2011). Дипломант обл. конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» в номінації «Зав. кафедри» (2005). Численні премії та дипломи «Кращий концертмейстер конкурсу» (зокрема, Респ. конкурс вокалістів ім. М. Лисенка, 1988). За виконавську, наук. та громад. діяльність неодноразово нагороджувалась почесними грамотами, має подяки Харків. облдержадміністрації. Переможець нац. іміджевої програми «Лідери XXI ст.» (2001).

Закінч. з відзнакою фортепіан. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1974, кл. спец. ф-но Ю. А. Смирнова) та асистентуру-стажування при Київ. держ. консерваторії (нині НМАУ) ім. П. І. Чайковського (1986, кл. проф. Р. Т. Голубевой).

Від 1974 – концертмейстер ХДІМ на каф. оперної підготовки та сольного співу, від 1978 – викл., від 1990 – зав. каф. концертмейстер. майстерності ХНУМ ім. І. П. Котляревського, доц. (1992), професор.

За час роботи в ун-ті підготувала більш ніж 190 високопрофесійних концертмейстерів. Серед її випускників – більше 40 дипломантів нац. та міжнар. конкурсів (В. Цимощук, А. Морозова, *Д. Назаренко*, В. Марковский, *С. Давидов*, О. Лічний, І. Приходько, М. Тальвінська, О. Григор'єва, А. Тарабанов, О. Коренева, *А. Сагалова*, О. Першина, Д. Треничев, О. Радієвська, Н. Груша, Д. Ружинська (Пащенко), багато з них працювали або працюють концертмейстерами в ХНУМ. Від 1994 Є. Нікітська веде асистентуру-стажування за фахом «концертмейстерський клас» і вже випустила понад 20 асистентів-стажистів. Має ряд наук.-метод. робіт.

Працюючи в ун-ті та, за сумісництвом, у ХАТОБ ім. М. Лисенка, Харків. т-рі муз. комедії, Харків. обл. філармонії, Є. Нікітська набула величезного виконав. досвіду. В її творчому багажі – практично всі репертуарні твори укр., рос. та зарубіж. композиторів, понад 100 ансамбл. концерт. програм, з якими вона виступала в Україні (Київ, Дніпропетровськ, Лу-

ганськ, Львів) та за кордоном (Марсель, Тулуза, о. Корсика, Нюрнберг, Барселона).

Як концертмейстер, брала участь у багатьох міжнар. конкурсах вокалістів, зокрема, у Франції (XXXIII конкурс вокалістів, Тулуза), Японії (Міжнар. конкурс вокалістів, Токіо, з *В. Болдирєвим* – диплом); Іспанії (Міжнар. конкурс виконавців, Барселона, 2000, з Ж. Німенською, диплом); Росії та Україні (VI Міжнар. конкурс ім. П. Чайковського, з В. Ломакіним, Москва, 1978; III Міжнар. конкурс вокалістів ім. О. Образцової, С.-Петербург, 2005, з *О. Крамаревою*, I премія; конкурси ім. М. Глінки, 1977, з *В. Ломакіним*, II премія, 1979, з Х. Ширінським, III премія, 1987, *В. Болдиревим*, IV премія; Міжнар. конкурс оперної, камер. вок. музики ім. І. Паторжинського, Луганськ, 1997, з Ж. Німенською, I премія, з *Т. Гармаш*, II премія, з М. Стецюн, диплом; конкурс ім. М. Лисенка (1988, 1997); II Міжнар. конкурс ім. І. Алчевського (1999), з Ж. Німенською, II премія та ін., де неодноразово отримувала нагороди як кращий концертмейстер.

Є. Нікітська – ініціатор і кер. ряду тв. проектів, зокрема, серії відкритих концертів викл. і студентів кафедри, присвяч. 150-річчю від дня народження П. Чайковського. У 1993–96 – худож. кер. та голов. концертмейстер камер. муз. т-ру «Amore», де були здійснені постановки опер «Сільська честь» Масканьї, «Служниця-господиня» Перголезі, «Іспанська година» Равеля, «Телефон» Менотті. Цікавою подією останніх років стали концертні виконання опер силами студентів класу Є. Нікітської та ілюстраторів кафедри («Євгеній Онєгін», «Пікова дама», «Іоланта» Чайковського, «Алеко», «Скупий лицар» Рахманінова, «Борис Годунов» Мусоргського, «Чіо-Чіо-Сан» Пуччіні, «Весілля Фігаро» Моцарта, «Царська наречена» РимськогоКорсакова, «Сільська честь» Масканьї, «Паяци» Леонкавалло).

Голова журі Міжнар. фестивалю-конкурсу юних концертмейстерів «Амадеус» у 2005–2011 (Харків); чл. журі Міжнар. конкурсу вокалістів «Алчевський-дебют» (Харків, 2003–2005).

Ім'я піаністки стало гарантом високої художності і майстерності виконання, що відзначалося багатьма відомими музикантами, серед яких – нар. артисти України Є. Мірошниченко, *Н. Суржина, В. Арканова*, І. Пономаренко, *В. Палкін*, засл. діячі мистецтв України Є. Іванов, Т. Веске, Г. Паторжинська, *Л. Цуркан, В. Золотухін*. Артисткою зроблені фондові записи на радіо (заг. обсяг 2 год. 32 хв.).

Основні праці: Проблема эмоционального и рационального в исполнительском искусстве // *Пианизм как искусство / Харьков. гос. ин-т искусств им. И. П. Котляревского. Харьков, 1989. С. 43–55;* Транспонирование в концертмейстерском классе : метод. рек. для студ. фортепианных ф-в / Харьков. гос. ин-т искусств им. И. П. Котляревского. Харьков, 1990. 37 с; Чтение с листа в концертмейстерском классе : метод. рек. для студ. фортепианных ф-в / Харьков. гос. институт искусств им. И. П. Котляревского. Харьков, 1990. 28 с.; Кафедра концертмейстерского мастерства // *Харьковский институт искусств им. И. П.Котляревского. 1917–1992 : Очерки. Харьков, 1992. С. 133–144;* Влияние эстетических взглядов на формирование категорий «исполнительский стиль», «тип исполнителя» // *Проблемы взаимодействия искусства, педагогики и учебного процесса: науч.-метод. сб. / Харьков. ин-т искусств. Харь-*

ков, 1995. Вып. 1. С. 16–19; Деякі аспекти самостійної роботи студента у концертмейстерському класі // *Проблемы взаимодействия музыкальной науки и учебного процесса. Харьков, 1995. Вып. 3. С. 33–39;* Виникнення концертмейстерської спеціальності в Україні // *Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство / Харків. ін-т мистецтв. Харків, 2000. С. 183–189;* Подолання технічних труднощів у виконанні оперних клавірів в класі концертмейстерської майстерності // *Підготовка творчої особистості у мистецьких вищих навчальних закладах / Луган. держ. ін-т культури і мистецтв. Харків : Принт-Дизайн, 2003. С. 73–87;* К проблеме работы в классе концертмейстерского мастерства (сцены из опер П. И. Чайковского) // *Підготовка творчої особистості у мистецьких вищих навчальних закладах. Харків : Принт-Дизайн, 2003. С. 144–154;* У дуеті з фортепіано: кафедра концертмейстерської майстерності // *Pro Domo Mea : Нариси : До 90-річчя з дня заснування ХДУМ ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 136–143.*

НІКОЛАЄ́ВСЬКА Юлія Вікторівна (31.08.1973, Дніпропетровськ, нині Дніпро) – музикознавець, педагог, просвітник. Канд. мистецтвознавства (2004, дис. «Символ дзеркала в музиці: від метафори до метафізики образу», наук. кер. – проф. *Л. В. Шаповалова*). Доц. (2010).

Закінч. Криворіз. муз. уч-ще (1993) та ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1998).

Викл. каф. інтерпретології та аналізу музики ХНУМ ім. І. П. Котляревського (з 2004), докторант ХНУМ (2010–2013). Автор курсів з дисциплін «Основи наук. досліджень», «Муз. інтерпретація», «Наук.-дослідницька майстерність», «Аналіз муз. творів». Випускниками її наукового класу є більше 70 студентів різних виконав. спеціалізацій; підготовила до захисту 4 кандидатів мистецтвознавства (Н. Михайлова, І. Палій, О. Юрченко, К. Лозенко). Автор 40 наук. статей у фах. виданнях ВАК України. Активний учасник міжнар. наук. конференцій (Київ, Москва, Мінськ, Харків, Одеса, С.-Петербург, Вітебськ, Даугавпілс, Луганськ, Ялта).

Є редактором офіційного сайту ХНУМ, упорядником та редактором буклетів ХНУМ (2010–2017), одним з ініціаторів створення університетської газети «Dominanta», редактором випусків та автором статей (всього 34 випуски), а також засновником університетської серії «Золотий аудіофонд ХНУМ ім. І. П. Котляревського» (всього 12 CD).

Пед. та наук. діяльність поєднує з просвітницькою: у 2003 була одним з ініціаторів створення асоціації проф. музикантів Харкова «Камерний Альянс», є ведучою численних концерт. програм, тематичних вечорів на концерт. майданчиках міста; автором і учасників теле- та радіопередач; брала участь у започаткуванні університетської філармонії; є головним редактором Першого в Україні журнала «Гітара.ua». Чл. Благодійного фонду та прес-секретар міжнар. муз. фестивалю «Харківські асамблеї»; один з організаторів міських проектів «Дитяча філармонія», «Музичні династії», «Нові простори звуку», «Ставимо оперу», «#Impreza».

Коло наук. інтересів: методологія муз. інтерпретації, сучасна муз. культура, метафізика музики.

Основні публікації: Homo interpretatorens в музыкальной культуре XXI века: теоретический аспект // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Когнітивне музикознавство : зб. наук. ст. Вип. 40. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського; ред.-упоряд. Л. В. Шаповалова. Харків : Вид-во ТОВ «С. А. М», 2014. С. 601–613*; Очевидное и латентное в драматургии музыкального произведения [Электрон. ресурс] // *Журнал Общества теории музыки. Вып. 2015/2 (10). URL : http://journal-otmroo.ru/sites/journal-otmroo.ru/files/2015_2%20%2810%29_1_Николаевская%20%28final%29.pdf;* Интерпретология в системе современной гуманитаристики (в диалоге с Х. У. Гумбрехтом) // *Искусствоведение в контексте других наук в России и за рубежом: параллели и взаимодействия : сб. тр. м/н науч. конф. 13–18 апр. 2015 г. / Ред.-сост. Г. Р. Консон. М. : Liteo, 2015. С .346–352;* Герменевтика художественных смыслов произведений П. Чайковского: когнитивный опыт // *П. І. Чайковский и его наследие в XIX–XXI вв.: забытое и новое : сб. ст. и материалов. Клин : Дом-музей П. И. Чайковского. С. 27–36;* Communicative Mechanisms of the 21st Century Music Interpretation // *Music Science Today: the Permanent and the Changeable. Daugavpils Universitātes, Mūzikas un mākslu fakultāte. Jāzepa Vitola Latvijas Mūzikas akadēmijas, Muzikoloģijas katedra. Lietuvas Mūzikas un Teātra akadēmija. Daugavpils University Academic press Saule, 2016. P. 145–154.*

НІКОЛА́Ї Галина Юріївна (3.04.1955, Красноярськ, РФ) – муз. педагог, науковець, фахівець в галузях мистец. та пед. освіти, редактор, перекладач. Д-р пед. наук (2008), професор. Нагороджена почесними грамотами МОН України та АПН України, грамотами Управління освіти і науки Сум. та Дніпропетров. ОДА, СумДПУ ім. А. С. Макаренка.

Закінч. Сум. муз. уч-ще, ХДІМ ім. І. П. Котляревського за спец. «ф-но» (1980). Працювала зав. від. ф-но в ДМШ № 1 м. Суми, погодинно – в Сум. ДПУ ім. А. С. Макаренка, куди перейшла на основну роботу з жовтня 1984 – викладачем каф. теорії, історії музики та гри на муз. інструментах.

У 1993 захистила канд. дис. «Дидактичне обґрунтування виконавської підготовки майбутніх учителів музики». У 2001–2004 навчалась в докторантурі Ін-ту педагогіки і психології проф. освіти (нині – Ін-т пед. освіти та освіти дорослих) АПН України (наук. консультант – О. П. Рудницька). Під час навчання двічі стажувалася у вишах Польщі. 2008 захистила доктор. дис. «Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі (XX століття)» за спец. 13.00.01. «Загальна педагогіка та історія педагогіки».

У вересні 2009 заснувала каф. мистецької педагогіки та хореографії СумДПУ ім. А. С. Макаренка, яку очолює й сьогодні. Професор.

Як науковець, Г. Ніколаї започаткувала новий напрям порівняльної педагогіки – муз.-педагогічна компаративістика. У межах наук. школи, яку вона формує, досліджуються теорет. та метод. засади мистец. освіти, зокрема, музичної та хореографічної, проблеми модернізації вищої шк. в країнах Євросоюзу, насамперед, в Польщі та країнах пострадян. простору, розробляється методологія та технологія наук. досліджень студентів та аспірантів пед. ун-тів. Під її керівництвом захищена значна кількість

дипломних, бакалавр., магістер. робіт з хореогр. проблематики та 8 канд. дисертацій (Т. Повалій, Н. Долгова, Ю. Теслева та ін.).

Г. Ніколаї є керівником Лабораторії мистец. освіти. У межах міжнар. співпраці з Поморською академією в Слупську (Польща) успішно виконано наук.-дослідні проекти «Музика поміж культурами» (2010–2011, співорганізатор – Я. Хациньський), «Інтеркультурне виховання дітей та молоді засобами муз. мистецтва» (2012–2013, за наказом МОН України). Нині Г. Ніколаї очолює фундаментальный комплексний наук.-дослід. проект «Теоретичні та методичні засади розвитку хореогр.-пед. освіти в Україні», що отримав позитивну оцінку й фінансування М-ва освіти і науки на 2015–17 рр. й в якому взяли участь науковці з різних регіонів України.

Г. Ніколаї ініціювала підписання угод про міжнар. співробітництво з 7 вишами Польщі. У межах Угод між СумДПУ ім. А. С. Макаренка, Муз. Академією в Катовицях та Познан. муз. академією під її кер. розробляється стратегія упровадження системи муз.-ритміч. виховання Ж. Далькроза в хореогр.-пед. освіту України.

Ініціатор та організатор чотирьох міжнар. конференцій «Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції» (2006, 2010, 2013, 2017).

Автор більше 150 наук. праць, серед яких – монографії, статті в укр. і зарубіж. виданнях (пол., рос., білорус., чес.). Голов. редактор 11 наук. збірників та 3 колектив. монографій; започаткувала фах. видання «Актуальні питання мистецької освіти та виховання». Чл. редколегії фах. наук. журналу «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології» СумДПУ ім. А. С. Макаренка, що має індекс Коперника. Систематично перекладає статті польських науковців для укр. наук. видань та рецензує статті у польському наук. журналі «Ars Inter Culturas : Rocznik / Pod red. Jarosława Chacińskiego. Słupsk: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku». Завдяки систематичним виступам на міжнар. конференціях і симпозіумах за межами України Г. Ніколаї має міжнар. авторитет в галузі пед. та мистец. освіти.

Основні праці (останніх років): Методологія та технологія науково-педагогічних досліджень : навч. посіб. для студ. муз.-пед. ф-тів вузів освіти. Суми : Ред.-вид. відділ СДПУ, 2000. 108 с.; Ритміка : навч. посіб. для студ. ф-тів мистецтв пед. ун-тів / Г. Ю. Ніколаї, В. В. Ключко ; МОН України, Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми, 2010. 103 с., 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми : [СумДПУ], 2013. 135 с.; Інтеркультурне виховання дітей та молоді засобами музичного мистецтва : монографія / Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка ; [Г. Ю. Ніколаї, О. В. Лобова, В. М. Солощенко та ін.]. 2-ге вид., перероб. і доп. Суми : ВВП «Мрія», 2015. 218 с.; Художньо-естетичне виховання молодших школярів у Польщі: позитиви і негативи модернізації початкової школи *// Педагогічні науки : зб. наук. пр. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. Ч. 1. С. 51–62;* Функціонування художньо-педагогічної концепції Еміля Жака-Далькроза в польській системі освіти *// Педагогічні науки : зб. наук. пр. / МОН України, Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми, 2006. [Ч. 1]. С. 114–124;* Неперервна музично-педагогічна освіта в Польщі *// Педагогічні науки : зб. наук. пр. / МОН України, Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми, 2007. Ч. 2 : Неперервна освіта: про-*

блеми, пошуки, перспективи. С. 51–58; Розвиток музично-педагогічної освіти: методологічний дискурс // *Педагогічні науки : зб. наук. пр. / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми, 2007. [Ч. 4]. С. 326–333;* Методична підготовка майбутніх учителів музики в Польщі // *Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2008. Вип. 35. С. 121–125;* Генеза системи музично-ритмічного виховання Е. Жак-Далькроза та її функціонування в Європі // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / МОН України. Суми, 2009. № 2. С. 361–372;* Українська фортепіанна музика у магістерській підготовці майбутніх учителів музики та художньої культури // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми, 2010. № 4 (6). С. 329–338;* Музичний фольклор у змісті підготовки вчителів: етнопедагогічний аспект // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / МОН України, Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми, 2010. № 7 (9). С. 189–195;* Аксіологічні орієнтири мистецької педагогіки в Україні та Польщі: порівняльний аналіз // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. № 3(5). С. 90–99;* Методологія наукових досліджень у сфері музично-педагогічної освіти // *Мистецькі пошуки : наук.-метод. журнал / МОН України, Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми : [Вінниченко М. Д.], 2011. С. 117–126;* Теоретичні основи інтеркультурної мистецької освіти // *Мистецькі пошуки : зб. наук.-метод. пр. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка, Факультет мистецтв. Суми : ТОВ ТД «Папірус», 2012. Вип. 2. С. 8–13;* Інноваційний розвиток фізичного виховання та спорту в університетах Республіки Польща // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / МОН України, Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми, 2014. № 4 (38). С. 55–65;* Теоретико-методологічні засади дослідження хореографічно-педагогічної освіти в Україні / Г. Ю. Ніколаї, О. Є. Реброва // *Мистецтво та освіта. 2016. № 3. С. 7–12.*

Джерела : СумДПУ ім. А. С. Макаренка [Офіційний сайт] [Електрон. ресурс]. Кафедра мистецької педагогіки та хореографії. URL : https://www.sspu.sumy.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=172&Itemid=; Ніколаї Галина Юріївна [Електрон. ресурс] [Список наук. праць] // *Наукова бібліотека СумДПУ ім. А. С. Макаренка. URL : http://library.sspu.sumy.ua/nikolayi-galyna-yuriyivna.*

НО́ВИКОВА Лариса Іванівна (02.10.1951, Харків) – музикознавець, етномузикознавець, викладач. Доц. ХНУМ ім. І. П. Котляревського (2003). Чл. НСКУ (1991). Лауреат муніцип. премії (1998). Чл. журі щоріч. дит. та юнац. фольклор. фестивалю «Кроковеє коло», співорганізатор та учасник щоріч. наук. конференції «Традиційна культура в умовах глобалізації» (під егідою ХОДА).

Закінч. іст.-теорет. ф-т ХДІМ ім. Котляревського (1972–1977, кл. доц. *Н. О. Пироговой*).

Сфера досліджень – етномузична культура Слобід. України, зокрема, Харківщини. Цій проблематиці присвячені монографії, навч. хрестоматії,

фольклорні збірки, статті у фах. виданнях, часописах, виступи на наук. конференціях, радіо і телебаченні.

У 1978–1991 Л. Новикова працювала співробітником навч. лабораторії фольклору ХДІМ. Під час роботи в підрозділі нею були здійснені експедиції по дослідженню фольклору півд.-схід. (Ізюмський, Балаклійський, Куп'янський, Борівський) та півн.-зах. (Валківський, Богодухівський, Краснокутський) р-нів Харківщини, що дало уявлення про стан фольклору регіону, сприяло формуванню фонограм-архіву лабораторії, створило умови для подальших навч. та наук. досліджень. Результатом цієї роботи також стала співпраця з автентичними виконавцями Харківщини та ознайомлення з їх мистецтвом поціновувачів етнокультури у Харкові, Києві, Москві, Ленінграді (фольклорні конференції та фестивалі 1980–1990-х). Логічним продовженням цієї роботи стало створення власного студ. фольклор. гурту «Кроковеє колесо», який брав участь у концертах в Україні та за її межами.

Фондові аудіозаписи стали основою для транскрипційної роботи, створення метод. матеріалів з питань стилістики архаїч. фольклору (2010), епічної традиції (2012), навч. посібника (фонохрестоматії, 2006), а також навч. курсів «Етномузикологія» та «Розшифровка вітчизняного фольклору» (навч. програма, 2010), які Л. Новікова викладала, працюючи на каф. історії укр. та зарубіж. музики (від 1991), потім – каф. інтерпретології та аналізу музики (де працює й тепер).

Основні праці: Пісні Слобідської України. Фонографічна збірка: Пісні Харківщини. В. 1. / Збирацька робота, розшифровка нотних текстів та упорядкування Л. Новикової. Харків : Майдан, 1996. 188 с.; Пісні Слобідської України : Фольклористична збірка. Вип. 2. Транскрипції Стеблянка О. І. Харків : Майдан, 1996. 200 с.; Пісні Слобідської України : навч. посіб. ; Харк. обл. центр народної творчості [та ін.]. Харків : ХОЦНТ : ХБФ ім. Андрія Первозванного : ТО Ексклюзив, 2006. 187 с.; Музыка устной традиции Слободской Украины // *Музыкальная академия. М., 2008. № 4. С. 203–206*; Жанрові новотвори у фольклорі Слобідської України на межі XIX–XX століть // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Когнітивне музикознавство : збірник наукових статей. Вип. 40. Харків, 2014. С. 287–303*; Про історичну динаміку жанрового ряду слобожанського фольклору XX сторіччя // *Проблеми етномузикології : збірник наукових статей. Вип. 2. До 90-річчя НМАУ ім. П. І. Чайковського. К., 2004. С. 284–294*.

НОВІЧКО́ВА Тамара Василівна (2/18.11.1947 рік, Відень, Австрія) – піаністка, педагог. Викладач-методист вищої категорії. Відмінник освіти України (2002), нагороджена Почесним знаком М-ва культури і туризму України (2003). Засл. працівник освіти України (2004).

Закінч. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1967, кл. Л. М. Попової) та ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1972, з відзнакою, кл. Р. С. Горовиць).

У 1971–72 – концертмейстер каф. оркестр. струн. ін-тів ХДІМ ім. І. П. Котляревського. Від 1972 до сьогодні – викл. відділу спеціального ф-но ХМУ ім. Б. М. Лятошинського. За роки роботи виховала 9 лауреатів всеукр. та міжнар. конкурсів

і фестивалів, серед них – К. Агішева, К. Матвєєнко, Н. Баженова, О. Копелюк; її учні продовжили навчання в мистец. закладах України та за кордоном (США, Італія, Германія, Росія, Австралія, Ізраїль). Вихованці Т. Новічкової – постійні учасники звітних концертів фортепіан. відділу ХМУ, виступають з концертами в залах муз. уч-щ України, Великій Залі ХНУМ ім. І. П. Котляревського, Харків. обл. філармонії з симф. оркестром.

2006 Т. Новічкова започаткувала відкритий конкурс «Надія» для учнів старших класів шкіл естет. виховання, який проводиться в стінах ХМУ та є його директором і худож. керівником. Працює у журі інших міжнар. і всеукр. конкурсів та фестивалів, зокрема, як голова. Проводить просвітницьку роботу, зокрема, концерти-лекції в школах естет. виховання Харкова та ін. міст України. Понад 15 років співпрацює з медико-генетич. центром ім. О. С. Масельського у відділенні дородового виховання.

Неодноразово виступала з доповідями на відкритих наук.-практич. конференціях. Сферу її наук. інтересів складають питання інтерпретації фортепіанних опусів В. Моцарта, Ф. Мендельсона, Ф. Пуленка, П. Хіндеміта, М. Метнера.

Основні праці: Спогади про вчителя (до 100-річчя з дня народження Р. С. Горовиць) // *Культура України : зб. наук. пр. Харків : ХДАК, 2000. Вип. 6. С. 159–163*; Сторінки спогадів // *Регіна Самійлівна Горовиць та її уроки рб. наук. пр. / КДВМУ. Київ, 2001. С. 226–228*; Спогади про вчителя // *З музично-педагогічного досвіду : зб. наук. пр. / Харків : Вид-во САГА, 2008. С. 57–62*.

О

ОРЛО́ВА Людмила Олександрівна (16.04.1946, Харків) – музикознавець, викладач муз.-теорет. дисциплін. Нагороджена почесними грамотами М-ва освіти України та Харків. облдержадміністрації. Закінч. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1960–1964) за спец. «теорія музики» (викладачі – *П. І. Андросюк, О. А. Жук, Е. С. Польська*) та ХДІМ (нині – ХНУМ) ім. І. П. Котляревського за спец. «музикознавство» (1970, кл. проф. *О. В. Гусарової*), де навчалася також у проф. *М. Д. Тіца*, *Г. О. Тюменєвої*, *І. Л. Золотовицької*. Від 1965 до 1973 викладала укр., рос., зарубіж. муз. літературу, муз.-теорет. дисципліни в ДМШ № 4 ім. М. Д. Леонтовича. Від 1973 працювала в ХДІМ ім. І. П. Котляревського ст. інспектором наук. відділу, від 1990 дотепер – зав. лаб. інформації (у 2013 підрозділ перейменовано в *навч. лаб. сучасних інформ. технологій*). Завідування лабораторією Л. О. Орлова поєднує з пед. діяльністю: у 1974–1985 – викл. каф. теорії музики, з 1986 – ст. викл. каф. сцен. мови, працює на театр. ф-ті. Основні аспекти діяльності Л. О. Орлової – організація та контроль планування й виконання наук., метод. і творчої роботи проф.-викл. складу ун-ту; збір і аналітичне узагальнення інформації щодо публікацій та ін. форм наук. діяльності колективу ун-ту; підготовка й участь у проведенні наук. конферен-

цій, семінарів; сприяння впровадженню результатів наук. досліджень, метод. розробок, творчих робіт у навч. процес; консультативно-інформаційна допомога викладачам і аспірантам. Пед. інтереси Л. Орлової сфокусовані на проблемі викладання муз.-теорет. дисциплін студентам театр. спеціалізацій – акторське мистецтво драм. т-ру та кіно, т-ру ляльок, режисура драм. т-ру і т-ру ляльок; нею створена низка авторських навч. програм.

Основні праці: Наукова частина // *Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування / ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х. : ХДУМ, 2007. С. 323–326*; Наукова частина // *Зоряний час : Нариси до 95-річчя утворення ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Х. : Вид-во ТОВ «С. А. М.», 2012. С. 335–341*.

ОЧЕРЕТÓВСЬКА Неоніла Леонідівна (11.01.1947, м. Кремінець Терноп. обл.) – відомий в Україні музикознавець, науковець, педагог, музичний діяч. Канд. філос. н. (1975; дис. «Про специфіку відбиття дійсності в музиці»), д-р. мистецтвознавства (1988, дис. «Зміст та форма в музиці»). Доц. (1977). Проф. (1989). Чл. НСКУ (1977). Лауреат муніцип. тв. премії ім. І. І. Слатіна.

Закінч. іст.-теор. ф-т Харків. ін-ту мистецтв (1969, кл. проф. *Т. С. Кравцова*); аспірантуру філос. ф-ту Москов. держ. ун-ту ім. М. В. Ломоносова (1974, наук. кер. – д. філос. н., проф. *В. С. Корнієнко*).

Від 1966 по теперішній час працює в ХНУМ ім. І. П. Котляревського на посадах: 1969–1971 – асистент каф. теорії та історії музики; 1971–73 – викл. каф. теорії музики; 1973–76 – ст. викл. каф. теорії музики; 1976–77 – на посаді доц; 1977–79 – доц., декан; 1979–1990 – проректор з наук. роботи; 1989–2004 – зав. каф. укр. культури; 2004–2014 – зав. каф. гармонії та поліфонії; з 2014 – проф. каф. теорії музики ХНУМ ім. І. П. Котляревського; від 2017 – зав. каф. теорії музики.

Серед випускників кл. Н. Очеретовської (45) – відомі музикознавці – доктори мистецтвознавства, професори О. Г. Рощенко-Авер'янова, *Л. В. Шаповалова, М. П. Калашник*, кандидати мистецтвознавства, доценти *І. М. Коханик, Ю. К. Попов,* Лянь Юнь (Китай), кандидати мистецтв. Т. С. Кондратьєва, А. М. Утіна, О. С. Федорченко, В. О. Зінченко, заст. дир. ХССМШ-і Т. Ю. Сенченкова, викладач-концертмейстер ХНУМ Г. О. Зуб, методист вищ. категорії Запоріз. муз. уч-ща Н. В. Матвіюк та ін.

Н. Очеретовська – автор навч. курсів з муз. естетики, муз. соціології, гармонії, поліфонії. Є активним пропагандистом клас. та суч. укр. мистецтва.

Основні праці: Об отражении действительности в музыке : монография / Л. : Музыка, 1979. 71 с.; Содержание и форма в музыке : монографія / Киев : Муз. Україна, 1984. 149 с.; Содержание и форма в музыке : монография / Л. : Музыка, 1985. 111 с.; Григорій Цицалюк : Київ : Муз. Україна, 1987. 36 с. (Творчі портрети українських композиторів); Михайло Дмитрович Тіц : монографія / Н. Л. Очеретовська, П. П. Калашник, М. П. Калашник. Харків : РВП «Оригінал», 1995. 114 с.; Тарас Сергійович Кравцов / Н. Л. Очеретовська, Г. І. Ігнатченко. Харків : 2002. 15 с.; Дмитро Львович Клебанов. Харків : Вид-во «Ліхтар», 2007. 28 с.; **словники:** Український словник му-

зичних термінів / Н. Л. Очеретовська, Н. М. Цицалюк, К. П. Черемиський. Харків : Атос, 2008. 178 с.; Русско-китайский музыкальный словарь. Составители Л. Б. Бей, Лянь Юнь, Хуан Чжулинь. Науч. ред. Н. Л. Очеретовская. Киев, 2009. 55 с.; **наук. збірки:** Музична Харківщина : зб. наук. пр. ХІМ ім. І. П. Котляревського / упоряд. П. П. Калашник, Н. Л. Очеретовська. Харків, 1992. 307 с.; Павло Кіндратович Луценко і сучасність : зб. матеріалів міжнар. наук. конф. / відп. ред. Н. Л. Бабій (Н. Л. Очеретовська). Харків : Факт, 2001. 96 с.; **статті в наук. зб., журналах:** Пора становления *// Совет. музыка, 1973. № 4. С. 34–38;* Музична критика і періодична преса *// Музика, 1974. № 5;* Музичний образ як інтонаційно-художня цілісність *// Музика, 1973 № 6*; К вопросу содержания и формы в музыке *// Вопросы истории и теории эстетики : сб. науч. трудов. М. : Изд-во Москов. ун-та, 1974. Вып. 88;* До питання про відображення дійсності в музиці *// Етика та естетика : міжвідомчий наук. зб. Київ : Вища освіта, 1974 № 16. С. 58–64;* К вопросу о специфике языка искусства *// Вестник Харьковского университета. Философия. № 181. Харьков : Вища школа, 1979;* Алеаторика і художня цілісність твору / Н. Л. Очеретовська, Т. В. Андрющенко *// Музика, 1979. № 4. С. 9–10;* К определению понятия «материал искусства» / Н. Л. Очеретовская, Е. В. Корниенко *// Вестник Харьковского университета. Философия. № 174. Харьков : Вища школа, 1980;* Виховання наукового світогляду *// Музика, 1980. № 4. С. 29;* Інтернаціональне та національне в музиці (методологічні аспекти) *// Музика, 1982. № 5. С. 2–4;* Восхождение *// М. : Совет. музыка, 1984. № 7. С. 26–32*; Естетична цілісність в музиці та алеаторіка *// Музична критика і сучасність. К., 1984. Вип. 2. С. 127–141;* Проблема художественной целостности и авангардизм в музыке *// Критика модернистских течений в западном музыкальном искусстве XX века : сб. науч. статей. Киев : Муз. Україна, 1984. Вип. 2. С. 3–28;* Развитие музыкального мышления – задача музыкальной педагогики и предмет научных исследований *// Проблемы подготовки педагогических кадров в музыкальных вузах. Тбилиси, 1986. С. 130–139;* Критерії творчого пошуку *// Музика, 1976. № 2. С. 3–5;* Біля чистих джерел *// Муз. Харківщина : зб. наук. праць. Харків, 1992. С. 20–29;* Про романтичне в композиторській творчості М. Рославця *// Шуберт и шубертианство. Харьков, 1994. С. 108–112;* Мендельсон і сучасність *// Ф. Мендельсон-Бартольди и традиции музыкального профессионализма : сб. науч. трудов. Харьков, 1995. С. 119–125;* Категорії комічного та трагічного в музиці, літературі, культурі (деякі теоретичні узагальнення) *// Суспільствознавчі науки та відродження нації : зб. наук. праць. Луцьк, 1997. Книга ІІ. С. 15–19;* Проблеми і перспективи комплексного підходу в учбовому процесі музичного вузу (на матеріалі вивчення творчості Й. С. Баха) *// Матеріали ювілейної науково-методичної конференції. Харків, 1997. С. 20–21;* Деякі інтонаційно-ладові особливості народних пісень Слобожанщини *// Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка, виконавство. Харків, 1999. С. 4–7;* До питання про ґенезу та сутність музично-трагічного *// Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка, виконавство. Харків, 2000. С. 3–9;* З харківського періоду діяльності Миколи Андрійовича Рославця *// Павло Кіндратович Луценко і сучасність. Харків : Факт, 2001. С. 4–10;* Формотворчі процеси в українській пісенності та їх відбиття у професійній музиці *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Київ : Наук. світ, 2002.*

С. 94–103; Про втілення прометеївської теми у творах Ф. Листа і С. Танєєва *// Ференц Лист и проблемы синтеза искусств : сб. науч. трудов Харьков, 2002. С. 107–114;* Романтическая идея синтеза искусств в цикле «Три грации» С. Слонимского // *Гектор Берліоз та світова культура : зб. наук. праць. Харків, 2003. Вип. 12. С. 122–128*; Музично-трагічне в аспекті інтонаційного аналізу *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків : «Стиль-Іздат», 2003. Вип. 11. С. 65–70*; Інтонація і форма в народних піснях Слобожанщини *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 2004. Вип. 13. С. 15–23 ;* Енергетизм: взаємодії науки, техніки, культури *// Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури. Харків : Основа, 2004. Вип. 13. С. 15–23;* Эстетическая категория лирического в творческом методе С. С. Прокофьева *// Спадщина П. І. Чайковського на шляху у XXI століття : зб. наук. пр. Харків, 2004. С. 14–21;* С. Рахманинов и проблема мелодического в музыке XX века *// С. Рахманинов: на переломе столетий. Харьков, 2005. Вип. 2. С. 14–21;* Категорія музично-прекрасного. Методологічні аспекти *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 2005. Вип. 15. С. 6–12;* Музично-трагічне в німецькій культурі (від Гете до Ніцше) *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 2005. Вип. 16. С. 11–16;* Гармонійність тональної системи і техніка функціональної модуляції у творах Миколи Лисенка *// Традиція і національно-культурний поступ : зб. наук. пр. Харків, 2005. С. 223–226;* Музична соціологія: минуле і сьогодення / *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 2006. Вип. 17. С. 147–156;* Основні проблеми курсу гармонії в педагогічній спадщині професора М. Д. Тіца *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 2006. Вип. 18. С. 68–76;* Музей музичного мистецтва: чи бути йому у Харкові *// Вісник ХДАДМ. Харків, 2006. № 12. С. 113–116;* С. Рахманинов и проблема стилевого анализа гармонии *// С. Рахманінов : на зламі століть. Харків, 2007. Вип. 4. С. 67–74*; Музика як естетичний та соціологічний феномен *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 2007. Вип. 19. С. 9–19;* Твір мистецтва – предмет музичної соціології *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 2007. Вип. 20. С. 152–163;* Традиції української поліфонічної школи в педагогічній спадщині Г. Н. Цицалюка *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 2008. Вип. 21. С. 171–176;* Діатоніка та хроматика у динаміці музично-історичного процесу *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 2009. Вип. 25. С. 132–138;* Простір міста в аспекті художніх інформаційно-енергетичних процесів *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 2009. Вип. 24. С. 323–330;* Музика світлого оптимізму *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 2010. Вип. 28. С. 3–12;* Віденські класики як творці музично-комічного *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 2012. Вип. 35. С. 181–189;* До проблеми взаємодії змісту та форми музичного твору *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 2012. Вип. 36. С. 183–194*; Наукова концепція Т. С. Кравцова про багатомірність інтонаційного в музичному мисленні *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти.*

Харків, 2014. Вип. 39. С. 6–16; Інтонаційна генеза та розвиток класичної модуляційної техніки в гармонічній мові М. Лисенка // *Традиція і сучасне в українській культурі. Харків, 2002. С. 44–45.*

Літ. : На музичних меридіанах. Тернопіль : Джура, 2008. 100 с.

О. П. Бабій

П

ПАЛТАДЖЯ́Н Шаліко Гарегінович (28.06.1941, м. Ленінакан Вірмен. РСР) – виконавець (валторна), диригент, викладач. Засл. діяч мистецтв України (1999), доц. (2011).

Закінч. муз. уч-ще у м. Ленінакан (1959) та Харків. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського (1964, кл. валторни проф. *І. В. Якустіді* та кл. симф. диригування нар. артиста України, проф. *Є. В. Дущенка*, 1972).

У 1961–1972 – соліст оркестру Харків. філармонії. У 1972–1975 – диригент Луган. філармонії. У 1975–1979 – диригент оперної студії Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. У 1979–1993 – голов. диригент Харків. т-ру муз. комедії. Від 1992 – викладач з кл. диригування, ансамблю та інструментування ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського.

Ш. Палтаджян постійно співпрацює з Молодіж. акад. симф. оркестром «Слобожанський» і студентським симф. оркестром ХНУМ. Багато гастролював містами України, Росії, Грузії, Латвії, Іспанії, Італії і Македонії. Є автором численних інструментувань для симфонічного оркестру, а також навч. посібника.

Основні праці: Формування виконавської майстерності в ансамблях духових інструментів : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації. Х. : Майдан, 2010. 116 с.

Літ.: Богданов В. О. Школа виконавської майстерності: кафедра оркестрових духових інструментів // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського / ред. Т. Б. Вєркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова та ін. Х., 2007. [Про Ш. Г. Палтаджяна] С. 98–99.*

В. О. Богданов

ПАСТЕ́Р Максим Анатолійович (4.12.1975, Харків) – оперний співак, соліст Великого т-ру. Володар двох II премій (оперний, камерний спів) Міжнар. конкурсу ім. А. Дворжака (Карлови Вари), I премії і спец. призу СК РФ Міжнар. конкурсу камер. співу «Бурштиновий соловей» (Калінінград, 2002) і Гран-прі Міжнар. конкурсу молодих виконавців ім. А. Солов'яненка «Солов'їний ярмарок» (2002). Дипломант Міжнар. конкурсу ім. М. Лисенка. Нагороджений спец. призом за виконання нар. пісні Міжнар. конкурсу ім. П. І. Чайковського (2002), Гран-прі I Міжнар. конкурсу вокалістів ім. Б. Гмирі (Київ, 2004), III премією Міжнар. конкурсу ім. П. І. Чайковського (2007); дипломом «Молода людина року» у галузі культури та мистецтва та іменною стипендією ХОДА в галузі муз. мис-

тецтва ім. М. Ф. Манойла (2002), премією Фонду І. Архипової (2005).

Закінч. відділення хор. диригування Харків. муз. уч-ща (1994, кл. *А. Кошмана* і А. Лінькова), Харків. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського (2003, кл. засл. діяча мистецтв, проф. *Л. Г. Цуркан,* кл. концертно-камерного співу доц. *Д. А. Гендельман*).

У 2002–2003 – соліст ХНАТОБу ім. М. Лисенка, 2003 – Нац. опери України ім. Т. Шевченко, від 2004 – Великого т-ру в Москві. Гастролював у Німеччині, Італії, Швеції. Від 2013 – ст. викл. РАТМ. Учасник проекту «Парад тенорів» («Тенори XXI століття. Співпрацював з всесвітньо відомими режисерами Эймунтасом Някрошюсом, Р. Стуруа, Ф. Замбелло, Т. Чхеїдзе.

Оперні партії: Кермовий («Летючий голландець» Р. Вагнера), Макдуф («Макбет» Дж. Верді), Пінкертон («Мадам Батерфляй» Дж. Пуччіні), Андрій («Мазепа» П. Чайковського), Мефістофель («Вогняний ангел» С. Прокоф'єва), Шуйський («Борис Годунов» М. Мусоргського), Зіновій Борисович («Катерина Ізмайлова» Д. Шостаковича), Цар Берендей («Снігуронька» М. Римського-Корсакова), Понг («Турандот» Дж. Пуччіні), Ликов («Царева наречена» М. Римського-Корсакова), Ремендадо («Кармен» Ж. Бізе), Труффальдіно («Любов до трьох апельсинів» С. Прокоф'єва), Капітан («Воццек» А. Берга), Рудольф («Богема» Дж. Пуччіні), Карл VII («Орлеанська діва» П. Чайковського), Паоліно («Таємний шлюб» Д. Чімарози), Люченціо («Приборкання норовливої» В. Шебаліна), Неморіно («Любовний напій» Г. Доніцетті), Альфред («Травіата» Дж. Верді), Герцог Мантуанський («Ріголетто» Дж. Верді), партії тенора в Реквіємі і «Коронаційній месі» В. А. Моцарта, Реквіємі Дж. Верді, Реквіємі Е. Л. Уеббера, месах G-dur, As-dur Ф. Шуберта, «Маленькій урочистій месі» і «Stabat Mater» Дж. Россіні, «Stabat Mater» А. Дворжака.

ПЕРЕВЄ́РЗЄВ Олександр Володимирович (25. 03. 1951, м. Дніпропетровськ) – хор. диригент, педагог. Засл. діяч мистецтв України (2003). Чл. НВМС (1991). Чл. президії Хор. т-ва ім. М. Леонтовича (1995), голова асоціації хор. диригентів і чл. президії обл. орг. НВМС. Лауреат премії ім. А. Штогаренка. Нагородж. бронз. медаллю ВДНГ СРСР, почес. знаком «За відзнаку у службі» ВВ МВД II ступ. (1975), орденом «Різдво Христове» (2001), медаллю «За заслуги перед рідним містом» (Дніпропетровськ, 2002), знаком МНС «За заслуги» (2007), численними почесними грамотами Литов. та Естон. хор. муз. спілок, Львів. та Київ. обл. відділень НВМС, Дніпропетров. нац. ун-ту ім. О. Гончара та Нац. гірничого ун-ту (2011), подяками міського голови Дніпропетровська.

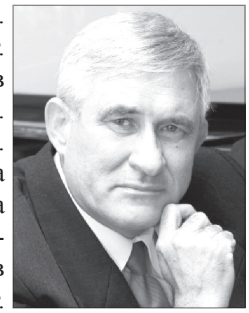

Закінч. диригентсько-хор. відділ Дніпропетров. муз. уч-ща ім. М. І. Глінки (1970, кл. А. М. Кулагіна), ХДІК (1974, кл. І. І. Гулеско), ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1981, кл. Є. І. Кучерової).

Працював кер. вок. ансамблю, вів кл. вокалу у Харків. ПК «Світло шахтаря» (1971–72). Від 1975 живе у Дніпропетровську (нині – м. Дніпро), де, працюючи у 1975–2011 в ПК студентів ім. Ю. Гагаріна, заснував перший у місті камерний хор «Юність» – відомий в України аматор. колектив. У 1981–1991 – худож. кер. та диригент чол. капели з-ду ім. К. Лібкнехта, хору працівників освіти (1988–1992),

хору міської міліції при БК культури УВС (1978–1988), камер. хору «Струни серця» викладачів та співробітників ДНУ ім. О. Гончара (1994–2004), Синельниківської нар. хор. капели (1983–1993), нар. хор. капели ім. Р. Ролана Придніпров. Буд. науки і техніки залізничників (з 2004), нар. чол. вок. ансамблю «Обертон» Нац. гірничого ун-ту (з 2003).

У 1977–2003 – викл.-кер. хору ст. класів ДМШ № 1 м. Дніпропетровська, від 1980 – викл. хор. диригування в Дніпропетров. муз. уч-щі ім. М. І. Глінки, від 2006 – на посаді доц. Дніпропетров. (нині Дніпровської) консерваторії ім. М. І. Глінки.

За багаторічну творчу діяльність сім аматорських хор. колективів під орудою О. Перевєрзєва здобули звання «народний». Серед них – камер. хор «Юність» (1983), переможець численних конкурсів (1977, 1980, 1982, 1985, 1987, 1990), учасник днів України в Естонії, Латвії, телетурніру «Сонячні кларнети» (1984, 1987); камерний хор «Струни серця» (1997); чол. вок. ансамбль «Обертон» (2007) – лауреат Всеукр. конкурсів аматорських худож. колективів (2005, 2007, 2009, 2010). Із Синельниківською нар. хор. капелою гастролював у Болгарії, Румунії, Україні, здобував нагороди на конкурсах і фестивалях (1980, 1982, 1985, 1987, 1990). Зведений хор Дніпропетров. нац. ун-ту ім. О. Гончара став дипломантом IV конкурсу хор. колективів ім. М. Леонтовича (2002).

Головною метою натхненної творчої праці О. Перевєрзєва є виховання співаків-аматорів різного віку та студентів проф. муз. навч. закладів. Серед його учнів – І. Бабенко, І. Воєводін, С. Гаврилов, М. Гранкіна, Н. Ерьоменко, С. Ковнір, Н. Нємченко, О. Нємченко, М. Пилипенко та ін. Ініціатор заснування Всеукр. фестивалю духовних піснеспівів «Від Різдва до Різдва» (Дніпропетровськ, 1993, спільно з А. М. Кулагіним). У репертуарі очолюваних ним хорів – твори вітчизн. та європ. хор. спадщини, духовна музика, обробки пісень народів світу. Автор оригінальних творів, аранжувань та перекладень для хору. Співавтор книг «Дніпропетровська консерваторія», «Митці Дніпропетровщини», займається журналістикою. Творча діяльність О. Перевєрзєва висвітлена у понад 300 публікаціях.

Основна літ.: Хорове виконавство України. Довідник Ч. ІІ. Диригенти / авт.-упоряд. М. І. Бурбан. Дрогобич : Вимір, 2004. С. 188–189; «І нашіптує Муза мелодії» / Л. Степовичка // *Наше місто. 2011. 25 берез. С. 24.*

Г. В. Савєльєва

ПЕ́ТІК Олексій Васильович (24.07.1956, Свердловськ, нині Єкатеринбург, РФ) – піаніст, викладач.

Закінч. ХМУ (1972–76) та фортепіанний ф-т Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського по кл. *Р. С. Горовиць* (1981). У 1980–82 – соліст і концертмейстер Харків. філармонії, у 1983 – кер. ансамблю в м. Керч, у 1982–86 – в м. Інта. У 1986–1993 – концертмейстер і викл. спец. ф-но у Харків. пед. уч-щі. Від верес. 1993 – ст. викл. каф. камерного ансамблю ХДІМ ім. І. П. Котляревського (до 2002). Талановитий музикант, він з особливим натхненням передавав студентам накопичений досвід. Активно займався виконавською роботою. Від 1997 – учасник фортепіан. тріо «Classic», куди входили *Григорій Куперман* (скрипка) та

Ігор Гайда (віолончель), і з яким він виступав неодноразово від Київ. нац. філармонії (зокрема, у концерт. залі «Україна»), Харків. обл. філармонії, концертуючи в містах України і Росії. Піанізм О. В. Петіка вирізнявся інтонаційною насиченістю, тембровим багатством, пластичністю фразування.

ПИВОВА́РСЬКИЙ Олексій Петрович (20.10.1979, Харків, Україна) – оперний, симфонічний, хоровий диригент.

Закінчив муз. школу при ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1984–1994), ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1994–1998, спец. «хорове диригування», кл. *С. М. Прокопова*), ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1998–2003, спец. «хорове диригування», кл. *С. М. Прокопова*). У 2001–2009 – студент, магістр Ун-ту музики та образотворчого мистецтва в Граці (Австрія), спец. «хор. диригування», кл. Й. Принца, Ф. Йохума. У 2009 – закінч. ф-т оперно-симф. диригування та магістратуру Ун-ту музики та образотворчого мистецтва (Грац, Австрія), кл. С. Зигхарта, В. Божича, В. Дьорнера.

У 2007–2009 – кер. хору оперної студії Ун-ту музики та образотворчого мистецтва (Грац, Австрія), у 2009–2011 – асистент худож. керівника т-ру Шонбурн (Відень, Австрія).

Від 2002 О. Пивоварський веде активну диригентську діяльність з відомими у світі оркестр. та хор. колективами: Камер. оркестром і хором Ун-ту музики та образотворчого мистецтва (Грац, Австрія), філармонічними оркестрами міст Сомбатхей, Дьор (Угорщина), оркестром Віденського співочого т-ва (Відень, Австрія), Великим симф. оркестром ім. П. І. Чайковського (Москва, Росія), симф. оркестрами «Сициліана» (Палермо, Італія), Співацького т-ва «D'accord» (Фронляйтен, Австрія). Учасник міжнар. фестивалів: у Зальцбурзі (2003), оперного фестивалю «Моцарт в Райнсберзі» (2004), хор. фестивалю «Cantate Adriatica» у Сан-Марино, 2005 та ін.

Літ.: Stern Wolfgang «Mit Gespur und Energie». Kleine Zeitung, Sonntag, 30.01.2005. Seite 80; Gasser Martin. «Freude und Feuer fur Schumann». Krone Zeitung, Freitag, 24.11.2006. Seite 38; «Liebe und Schmerz, Liedenschaft und Tod». Kleine Zeitung. Samstag, 27.01.2007. Seite 45; «Gastspiel im neuen Saal», Knore Zeitung. Samstag, 14.03.2009. Seite 70.

С. М. Прокопов

ПІДПО́РІНОВА Катерина Вікторівна (23.11.1980, Харків) – піаністка, викладач. Канд. мистецтвознавства (2008, дис. «Соната в творчості М. К. Метнера як віддзеркалення ідейно-художньої концепції композитора», ХДУМ, наук. кер. – доц. *А. А. Мізітова*). Доц. (2012).

Закінч. ДМШ № 14 м. Харкова (кл. ф-но – І. М. Козій), ХМУ ім. Б. М. Лятошинського з відзнакою (1999, кл. ф-но – М. П. Дубіненко), магістратуру ХДУМ ім. І. П. Котляревського з відзнакою (2004, кл. спец. ф-но проф. *Т. Б. Вєркіної*, концертмейстер. кл. проф. *Є. С. Нікітської,* кл. камер. ансамблю проф. *І. Ф. Гайди*) та аспірантуру ХДУМ, яку закінчила достроково (2008).

Від 2008 – ст. викл., від 2011 – на посаді доц. каф. концертмейстер. майстерності ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Роботу на каф. концертмейстер. майстерності, де вона читає лекційний курс «Методика викладання концертмейстер. класу», К. Підпорінова поєднує із внутрішнім сумісництвом на каф. спеціального ф-но (курс лекцій з дисципліни «Методика викладання гри на ф-но»), в аспірантурі (курс «Педагогіка вищої школи», з 2014 – «Фортепіанний ансамбль»), каф. загального та спеціалізованого ф-но (до 2013), суспільних наук (курс лекцій з дисципліни «Педагогіка», до 2015).

Окрім інтенсивної педагогічної, К. Підпорінова веде активну виконавську та наук.-дослідну роботу: виступає як концертмейстер та у складі фортепіан. і камер. ансамблю, є постійним учасником міжнар. муз. фестивалю «Харківські асамблеї», кафедральних концертів та наук. конференцій; має загалом біля 20 публікацій, з яких 11 здійснено після захисту дисертації.

Основні праці: Композиційно-драматургічний профіль сонатної тріади ор. 11 М. К. Метнера // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. Вип. 15. Х. : ХДУМ, 2005. С. 165–173;* Й. В. Гете и Н. Метнер: к проблеме художественного универсализма (по материалам философско-литературного наследия) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. Вип. 16. Х. : ХДУМ, 2005. С. 142–152;* Диалог традиций в творчестве Н. К. Метнера (на примере ранних сочинений – ор. 1–5) // *Питання організації художньої цілісності музичного твору : зб. ст. Вип. 51. К. : НМАУ, 2005. С. 225–232;* Структурно-тематические особенности скрипичных сонат Н. К. Метнера // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. Х. : ХДАДМ, 2006. № 8. С. 109–120;* Н. Метнер и А. Веберн: парадоксы музыкального мышления // *Науковий вісник Нац. муз. академії України ім. П. І. Чайковського. Вип. 59: Смислові засади музичної творчості : зб. ст. К., 2006. С. 141–149;* «Муза и мода» Н. Метнера как отражение авторской философии музыки // *Педагогічні умови формування професійної спрямованості майбутніх фахівців. Х. : Стиль Іздат, 2007. С. 207–221;* Алгоритм воспоминания в Сонате-Reminiscenze Н. Метнера // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. / за ред. Даниленка В. Я. Х., 2007. № 10. С. 99–108.*

ПІЛЮ́ТІКОВ Сергій Юрійович (03.04.1965, Узин Білоцерк. р-ну Київ. обл.) – композитор, громадський діяч. Секр. правління НСКУ (2004). Фіналіст міжнар. композит. конкурсу «Gaudeamus» (Амстердам, 1993); нагороджений І премією Всеукр. конкурсу композиторів-студентів ВНЗ мистецтв «Gradus ad Parnassum» (Київ, 1994) за Варіації для альта соло; дипломом міжнар. конкурсу саксофоністів «Сельмер–Париж в Україні» за кращий твір. для саксофона (2000); премією радіостанції «Німецька хвиля» (Кельн, 2001); премією ім. Б. М. Лятошинського (2009).

Закінч. історичний ф-т ХДУ ім. В. Н. Каразіна (1987) та ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1995, кл. композиції *О. Щетинського*).

Викладав історію у загальноосв. школі (1985–1991), композицію в ДМШ (1991–1998, Харків). Від 1999 живе й працює в Києві: викладач муз. шкіл, організатор та худож. кер. ансамблю нової музики «Рикошет» київ. організації НСКУ. Від 2000 – муз. директор міжнар. фестивалю «Фо-

рум музики молодих», згодом – секр. правління НСКУ.

Твори С. Пілютікова виконувались на ряді міжнар. фестивалів. 1993 журі міжнар. конкурсу молодих композиторів «Gaudeamus» (Голландія) відібрало для виконання його композицію «Голоси річок» для камер. ансамблю. Твір прозвучав у концерті «Ксенакіс-ансамблю» в Амстердамі на фестивалі «Музичний тиждень "Gaudeamus"». Його твори звучали також на Міжнар. форумі музики молодих у Києві (1993, 1994, 1998), в концертній серії «Нова музика в Харкові» (1996), Міжнар. фестивалі сучасної музики «Контрасти» у Львові (1997), фестивалях «Дні нової музики» в Цюріху (1998), «Київ травневий» (1999), «Два дні і дві ночі нової музики» в Одесі (1999, 2001); на концертах у Швейцарії, Польщі, Україні.

Серед виконавців його творів – Цюріх. ансамбль нової музики, Київ. камер. оркестр «ARCHI», фр. саксофоніст М. Сіффер, Київ. квартет саксофоністів, Стокгольм. квартет саксофоністів, солісти Москов. ансамблю сучасної музики, ансамблі «Кластер» (Львів), «Рикошет» (Київ), швейцар. піаніст Д. Блюм, «Авалон-тріо» (Швейцарія).

Авторський стиль С. Пілютікова зазнав впливи авангарду XX ст., а також, частково, рок-музики (композитор створив пісні в цьому жанрі, які увійшли до альбому «Дважды рожденный» (спільно з С. Зажитьком).

Твори: «Монолог» для кларнета соло, (1990); «З японської поезії», цикл пісень на тексти сучасних япон. поетів для баса, ф-но, перкусії (1991); «Голоси річок» для сопрано, гобоя, кларнета, труби, альта, ф-но (1992); Соната для перкусії, «Тінь» для камер. оркестру, «Ab ovo» на вірші А. Рембо для мішаного хору (1993); Тріо для саксофона-тенора, влч, ф-но, «Грайте в гру» для ф-но, Концерт для 16 виконавців (flute, oboe, clarinet, bassoon, French horn, trumpet, trombone, percussion-2, harp, piano, 2 violins, viola, cello, double bass) (1994); «Тет-а-тет» для флейти та кларнета (1995); Квартет для кларнета, скрипки, влуч та ф-но, Соната для саксофона-альта соло, Секстет для флейти, кларнета, скрипки, влч, ф-но, перкусії (1996); Варіації для альта соло (1992–1997); «Танці» для кларнета та ф-но (1997); «Пейзаж-розгалуження» для влч соло, «Cantus Supra Librum» для симф. орк., Соната для фагота соло (1998); Концерт для кларнета з симф. орк. (1995–1999); Квартет для флейти (сопрано, піколо та альтової), перкусії, влч та ф-но, Квартет для 4 саксофонів (1999); Соната для влч та ф-но, «Нитка» для гобоя соло, «Бал» для 10 саксофонів, «Книга Змін» для струн. орк. (2000); «Зигзаги» для перкусії та ф-но (2001), кіномузика (серіал «Смерть шпигунам», 2008), ін.

Літ.: Пілютиков Сергій Юрійович [Електрон. ресурс] // *Національна спілка композиторів України. URL : http://composersukraine.org/index.php?id=647*; Москалец А. Интервью с Сергеем Пилютиковым, художественным руководителем ансамбля «Рикошет» / Андрей Москалец // *Время регионов, 2011, № 14, 14 апр. Доступно на: НСКУ. Преса, статті, рецензії. URL : http://composersukraine.org/index.php?id=2538*; Олійник Л. Сергій Пілютиков: «Для мене музика – шлях до самопізнання» [Електрон. ресурс] / Леся Олійник // *День. 2012. № 23. 10 лют. URL : https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/sergiy-pilyutikov-dlya-mene-muzika-shlyah-do-samopiznannya*.

Фото з сайту: http://www.ravitamusic.com/rus/otzuvu.html.

ПІНЧУ́К Олена Григорівна (17.09.1940, Харків) – музикознавець, педагог.

Закінч. Харків. держ. ін-т мистецтв (нині ХНУМ ім. І. П. Котляревського) у 1965 (кл. проф. *М. Д. Тіца*); у 1973–1976 навчалася в аспірантурі Москов. держ. консерваторії при каф. теорії музики (наук. кер. – д-р мистецтвознавства, проф. В. М. Холопова).

Пед. діяльність розпочала з 1965; від 1973 до сьогодні викладає на каф. теорії музики ХНУМ ім. І. П. Котляревського, зокрема, багато років веде курс поліфонії. Керує спец. класом, має випускників.

Наукова діяльність О. Пінчук розгорталась послідовно у двох напрямах: дослідження музики доби Бароко – нею підготовлена канд. дис. «Кристалізація тематичних та композиційних принципів сонатності в інструментальній музиці І. С. Баха» (рукопис); у останні роки – відтворення життєвого і творчого шляху видатного піаніста і педагога *В. В. Топіліна*. О. Пінчук – автор монографії «Піаніст Всеволод Топілін: портрет музиканта в контексті часу» (підготовлено до друку), а також посібників, програм, метод. рекомендацій, пов'язаних із завданнями навч. спецкурсу та загальної дисципліни «Поліфонія».

Музикознавець постійно виступає з доповідями на міжнар. та всеукр. конференціях, наук. читаннях, симпозіумах; має публікації в укр. та зарубіж. наук. виданнях. Постійно працює в журі щоріч. Всеукр. теорет. Олімпіади для учнів серед. муз. навч. закладів та Всеукр. конкурсу з теорії музики ім. Т. С. Кравцова.

Основні праці: Сонатність як принцип мислення [І. С. Баха] *// Музика. 1983. № 1;* Сонатные структуры в двухголосных инвенциях И. С. Баха *// Проблеми сучасного мистецтва і культури : зб. наук. пр. Проблеми професійної педагогіки та виховання. К., 1998. С. 17–24;* Памяти выдающегося пианиста Всеволода Топилина *// С. Рахманінов: на зламі століть. Вип. 7 : Мистецтво як засіб збереження пам'яті народу. Ч. І. Х. : ФОП Носань В. А., 2010. С. 120–129;* Всеволод Топилин: триумф и трагедія *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. Вип. 37 / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. Харків : С. А. М., 2012. С. 160–176;* Унесенный штормом террора. Из черных страниц истории нашей… *// Piano Forum. 2013. № 2. С. 50–57;* Всеволод Топилин: человеческая интонация (штрихи к портрету пианиста) *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. Вип. 43 / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. Харків : С. А. М., 2015. С. 68–87.*

ПЛУ́ЖНІКОВ Віктор Миколайович (17.11.1967, с. Лівенка Красногвард. р-ну Бєлгород. обл.) – диригент, педагог. Канд. мистецтвознавства (2006, дис. «Професія диригента та шляхи її формування в західноєвропейській театрально-концертній практиці XIX століття»). Доц. (2011). Чл. НВМС (2002). Стипендіат Міжнар. Вагнерівського товариства «Байрот-2001» (Німеччина). Чл. журі X–XI Міжнар. конкурсів «Fortissimo» (2013–14, Харків). Нагородж. двома Подяками дирекції конкурсу «Fortissimo», Почесною грамотою Харків. міськради «За бага-

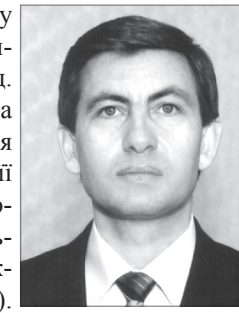

торічну плідну працю, високий професіоналізм, вагомий внесок у розвиток укр. муз. мистецтва та з нагоди 70-річчя оперної студії ХДУМ мистецтв ім. І. П. Котляревського» (2009).

Закінч. з відзн. Бєлгород. муз. уч-ще ім. С. А. Дегтярьова (1987), після військової служби (1987–89, оркестр Внутр. військ МВС СРСР) у 1994 закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського по кл. баяна *О. І. Назаренка*, по кл. диригування – *К. Л. Дорошенка* та В. І. Ніколаєва.

Від 1993 – асистент, від 1994 – викл. каф. оперної підготовки ХДІМ ім. І. П. Котляревського, від 2011 – доц. каф. оперної підготовки. Від 2004 викладає дисципліну «Оперний клас». Також (за сумісн.) викладав клас диригування (2007–2010) на каф. оркестр. дух. інструментів та оперно-симф. диригування ХДУМ. На посаді доц. каф. нар. інструментів України ХНУМ ім. І. П. Котляревського викладав диригування, читання оркестр. партитур та вів лекц. курс «Теоретичні основи та методика викладання диригування» (2011–2015). Керував студ. симф. оркестром ХНУМ (2014).

За сумісництвом працював у ХНПУ ім. Г. С. Сковороди – викладачем (1995–1997) та доцентом каф. муз.-інструм. підготовки вчителя (2012–2014).

В. Плужніков диригував низкою спектаклів оперної студії: «Дідона і Еней» Г. Пьорселла, «Весілля Фігаро» та «Чарівна флейта» В. А. Моцарта, «Віндзорські пустунки» О. Ніколаї, «Корневільські дзвони» Р. Планкетта, «Кам'яний господар» О. Даргомижського, «Сільські співачки» В. Фьораванті.

Також (за сумісн.) очолював симф. оркестр учнів та педагогів ДМШ № 1 ім. Л. Бетховена (1996–2010), симф. оркестр Міжнар. Слов'янського ун-ту в Харкові (1998–2003). Виконавські пріоритети диригента – музика композиторів-класиків та романтиків.

У колі наукових інтересів В. Плужнікова – історичний розвиток диригентського мистецтва, постаті видатних диригентів; присвятив монографічне дослідження своєму вчителеві *К. Л. Дорошенку*

Основні праці: К. Л. Дорошенко – дирижёр, педагог, просветитель : монография. Харьков : Коллегиум, 2016. 338 с.; Диригування : Авторська програма для вищих навч. закладів культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації, напрям 6.020204 «Музичне мистецтво», спеціалізація «Оперно-симфонічне диригування», освітньо-кваліф. рівень «Бакалавр» / ХДУМ ім. І. П. Котляревського. Харків, 2011; **12 статей** у фах. виданнях: Пути становления творческой личности Х. Бюлова-дирижёра *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2008. Вип. 22. С. 124–134;* Исполнительское искусство Р. Вагнера-дирижера *// Вісник ХДАДМ. 2011. № 2. С. 195–200;* Роль Р. Вагнера в становлении профессии дирижёра *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. Вип. 41. Класика в сучасній культурі / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2014. С. 259–272;* ін.

Літ: Кучер Л. Анотований каталог вистав оперної студії Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського / Л. Кучер. Харків, 2012. С. 125–126; Кучер Л. Українські оперні студії: історія і сучасність / Л. Кучер. Харків, 2002. С. 134; Pro Domo Mea : Нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 224; Von Hans Schwab. Genuss der Wer-

ke für „tüchtige Freunde“ // *Wagner: Die Zeitschrift des Richard Wagner Verband International e. V. Nr. 35, September 2001, 12. Jahrgang. ISSN 1618-3886. Internationaler Richard Wagner Kongress 2001 in Freiburg. S. 131.*

ПОЛТА́ВЦЕВА Галина Борисівна (09.05.1949, м. Іваново, РФ) – музикознавець, педагог. Канд. мистецтвознавства (1998, дис. «Эпос и эпическое в музыке», наук. кер. – д-р мистецтвознавства, проф. Москов. держ. консерваторії Є. В. Назайкінський). Доц. (2002).

Закінч. іст.-теорет. ф-т Харків. ін-ту мистецтв (1974, кл. проф. *Т. С. Кравцова*). Від 1974 – викл. каф. теорії музики ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського, від 1980 – ст. викл., у 1979–1981 – декан муз.-теорет. ф-ту, від 1994 – доц. каф. теорії музики, від 2003 до теперішнього часу – проф. каф. теорії музики ХНУМ.

Г. Б. Полтавцева спеціалізується з усіх предметів муз.-теорет. циклу, у т. ч. – з методики викладання теорет. дисциплін, елементарної теорії музики, сольфеджіо, гармонії, поліфонії, муз. психології.

Підготувала більше 30 випускників – дипломників каф. теорії музики (бакалаврів, магістрів); здійснює керівництво канд. дисертаціями. Від 2004 – кер. секції теорії музики Всеукр. наук.-практич. конференції викладачів серед. спец. муз. шкіл на базі ХССМШ-і та редактор періодичного наук.-метод. збірника «Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури».

Серед музикознавців, що підготували та захистили канд. дисертації під кер. Г. Б. Полтавцевої – проф. каф. композиції та інструментування ХНУМ, засл. діяч мистецтв України *В. С. Мужчиль*, проф. каф. історії та теорії музики Дніпровської академії музики ім. М. Глінки І. М. Приходько, зав. теорет. відділу шк. мистецтв та лектор філармонії м. Ростов Н. В. Червінська, викл.-методист фортепіан. відділу ХССМШ-і Н. І. Леонтьєва, викл. каф. теорії музики ХНУМ Я. О. Сердюк.

Основні опубліковані праці Г. Б. Полтавцевої пов’язані з трьома напрямками. **1. Музична семіологія** («структурна риторика образа», Р. Барт) – розділ колектив. монографії: Ритмічний план риторичних фігуральностей музичної композиції // *Метроритм-1 : Колективна монографія / ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України ; під ред. І. М. Юдкіна. Київ, 2002. С. 80–88, 154–155*; а також більше **40 статей**, у т. ч. – В поисках утерянной риторики // *Наук. вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Вип. 28. К., 2003. С. 222–232;* Методологические правила структурно-риторического анализа музыкального текста // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / ХДУМ ім. І. П. Котляревського. Х., 2005. Вип. 15. С. 189–195.* **2. Удосконалення методики викладання муз.-теорет. дисциплін** у початкових та серед. муз. закладах: Генерал-бас в рамках среднего музыкального образования // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : Матеріали 2 Всеукр. наук.-практ. конф. викладачів ССМЗ. Х. : Сонет, 2007. С. 128–134*; Энгармонизм интервалов в курсе ЭТМ. Техника освоения // *Там само : Матеріали 4 Всеукр. наук.-практ. конф. викладачів ССМЗ. Х. : Новое слово, 2009. С. 33–41* та ін. статті. **3. Укр. муз. постмодерн:** Инновации

звукоформ в фонематической музыке композитора Виктора Мужчиля // *Мова і культура : Наук. журнал. К. : Вид.* Дім Дмитра Бураго*, 2008. Вип. 10. Т. 1 (101). С. 50–57* та ін.

Н. Л. Очеретовська

ПОЛУСМ'ЯК Сергій Сергійович (5.03.1951, Харків) – відомий піаніст, педагог. Засл. артист України (1993), проф. (1996). Лауреат ІІ премії Респ. конкурсу піаністів ім. М. Лисенка (1974); має Подяку Голови СК СРСР Т. М. Хреннікова за пропаганду творчості сучасних композиторів (1983). Почесний митець (Featured artist) та суддя Нац. асоціації муз. вчителів Огайо і Кентуккі; Почесний митець Літнього фортепіан. ін-ту в Ун-ті Північ. Кентуккі (від 1997).

Закінч. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1970, кл. Л. М. Попової), ХДІМ (1975, кл. *Р. С. Горовиць*), асистентуру-стажування при Київ. консерваторії, де навчався під кер. проф. Т. П. Кравченко (1975–1978). У 1980 стажувався в Москов. консерваторії у проф. Л. В. Рощиної.

У 1975–1998 викладав у ХССМШ-і та на каф. спеціального ф-но ХДІМ, (від 1993 – доц., 1994 – в. о. проф., 1996 – проф.).

За цих часів С. Полусм'як виказав себе як невтомний пропагандист і глибокий інтерпретатор музики укр., зокрема, харків. композиторів (*М. Кармінського, В. Бібіка, В. Золотухіна, В. Птушкіна* та ін.). Піаніст з успіхом виступав в Україні, Росії; у 1990–1991 – Франції, США; був у числі ініціаторів і організаторів перших у Харкові міжнар. муз. фестивалів (Україно-Французького, 1990; Україно-Австрійського, 1991). Був засновником і директором Укр. дит. муз. театру в Харкові, який виступав у Цинциннаті сумісно з хором Майського фестивалю (1992; 1994). Виховав плеяду талановитих учнів, серед яких – лауреат респ. конкурсу О. Дудник (м. Черкаси, 1990), дипломант Міжнар. конкурсу ім. Ж.-Ф. Рамо Г. Сетьян (Франція, 1991), дипломант Респ. конкурсу камер. ансамблів М. Трембовлева (м. Хмельницький, 1991), переможниця Міжнар. конкурсів піаністів Кнєжковой-Хассі (Канада, 2000), Корпусу Крісті (США, 2004), ІІІ Міжнар. конкурсу мол. піаністів (Еншед, Нідерланди, 2004), Міжнар. конкурсу піаністів в Луїзіані (США, 2005) А. Шелест (Полусм'як), відомий у Мексиці піаніст К. Каррера та багато ін.

Від 1998 піаніст мешкає у Цинциннаті (США), де веде пед. діяльність, зокрема, у 1998–2012 – проф. музики Ун-ту Північ. Кентукки (Northern Kentucky University); також продовжує концертувати (США, Мексика, Бельгія, Німеччина); як соліст виступав із Камер. оркестром Цинциннаті під орудою Кейта Локхарта, Рос. камер. оркестром Сан-Франциско. Чл. журі відомих міжнар. конкурсів піаністів – І Міжнар. конкурсу молодих піаністів пам'яті В. Горовиця (Київ), Міжнар. конкурсу піаністів ім. Дж. Ходжес (Palm Desert, Каліфорнія); Міжнар. конкурсу піаністів ім. М. Лисенка (Київ), Міжнар. конкурсу піаністів ім. Мілоша Магіна (Париж) та ін.

Піаніст записав п'ять компакт-дисків: із сольними фортепіан. тв. Рахманінова і Скрябіна, тв. Шостаковича для двох ф-но (із. фр. піаністкою Терезою Дюссо, у рамках міжнар. проекту), тв. для кларнета і ф-но (з Олександром Беденко).

Аудіозаписи (CD): «Sergei plays Sergei (and Alexander)» (США, 1995); «Hommage à Shostakovich» із. Терезою Дюссо (Франція, 1997); «Music for Clarinet and Piano» з А. Беденко (США, 1999); «Therese Dussaut, Sergei Polusmiak, Piano 4 hands» із. Т. Дюссо (Франція, 1999); «Beautiful Music for Friends» з О. Беденко (США, 2000).

Літ.: Sergei Polusmiak [Електрон. ресурс] // *Revolvy Quizzes. URL : https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Sergei%20Polusmiak&item_type=topic*; Sergei Polusmiak [Електрон. ресурс] // *World Library. Where the World Goes to Read. World Heritage Encyclopedia. URL : http://worldlibrary.eu/articles/sergei_polusmiaké. (Article Id: WHEBN0006088685).*

ПО́ЛЬСЬКА Ірина Іллівна (11.11.1954, Харків) – піаністка, музикознавець. Д-р мистецтвознавства (2004), проф. (2005). Засновник і президент Асоціації фортепіан. ансамблів в м. Харкові (1998), чл. Міжнар. асоціації фортепіан. дуетів. Чл. харків. Шубертівського товариства (1993).

Походить з відомої родини. Батько – укр. композитор та науковець (теоретик-музикознавець і фольклорист), проф. ХДАК *І. С. Польський* (1924–2001). Мати – піаністка, провідний педагог ХССМШ-і *Б. Ю. Юхт* (1923–1994). Чоловік – політик, юрист, держ. та громадський діяч, депутат трьох скликань Харків. міськради С. Д. Тимченко (1953–2014).

Нагороджена Почесн. грамотами упр. культури виконкому Харків. обл. Ради нар. депутатів (1982), Харків. обл. відділення Муз. т-ва УРСР (1983), виконкому Харків. міськради (2009); Почесним дипломом Акад. мистецтв України (2009). Дипломант обл. конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» у номінації «Викладач проф.-орієнтованих дисциплін» (2009).

Закінчила із золотою медаллю ХССМШ-і за спец. «фортепіано» (1962–1973, кл. *Б. Ю. Юхт, Н. Ю. Гольдінгер*), фортепіан. ф-т ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського з відзнакою (1973–1978, кл. проф. *Б. О. Скловського*). У 1992 захистила канд. дис. «Развитие жанра фортепианного дуэта в австро-немецкой романтической музыке» в С.-Петербурзькій держ. консерваторії ім. М. А. Римського-Корсакова (наук. кер. – А. Б. Шнітке). Закінч. докторантуру ХДАК (1998–2001; дис. «Камерний ансамбль: теоретико-культурологічні аспекти», НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2003).

У 1977–1992 викладала спец. ф-но в муз. школах Харкова. Від 1992 працює в ХДАК на каф. теорії музики та ф-но (з 1996 – на посаді доц., у 1998 присвоєно вчене звання доц., з 2004 – на посаді проф.). В різні роки викладала за сумісн. у ХНПІ ім. Г. С. Сковороди (1983–1984, 2005–2009), ХНУ ім. В. Н. Каразіна (1990–1995), НЮАУ ім. Ярослава Мудрого (2004–2006, проф. кафедри культурології), Харків. гуманітарно-пед. акад. (2007–2013, проф. каф. ф-но). Неодноразово була головою ДЕК у ХНУМ ім. І. П. Котляревського, ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, ХГПА.

Спеціалізується у сферах теорії й історії муз. ансамблю (камер. і фортепіанного), муз. естетики та культурології, філософії і психології мистецтва, теорії й історії муз. виконавства, муз. культури Харкова. Фундатор нового напряму в сучас. музикознавстві – те-

орії та історії ансамблю. Учасниця понад 100 міжнар. наук. конференцій, конгресів, симпозіумів в Україні та за її межами. Наук. редактор журналу «Вісник Міжнародного Слов'янського університету» (2000–2013, серія «Мистецтвознавство»), чл. ред. колегії наук. збірника ХДАК «Культура України». Чл. спеціалізованої вченої ради ХДАК з захисту канд. та доктор. дис. (з 2004), спеціалізованої Вченої ради з захисту канд. дисертацій ХНУМ ім. І. П. Котляревського (2004–2007, з 2015 дотепер), експертної Ради ВАК України з мистецтвознавства та культурології (2008–2011).

Ініціатор та організатор багатьох міжнар. і регіон. культурних проектів (наук.-теор. конференції, цикли тематичних лекцій-концертів з історії муз. мистецтва, вечори пам'яті видатних музикантів, ін.).

Концертувала в Україні і Росії як піаністка (солістка й ансамблістка), виступала в концертах НСКУ, на її з'їздах і пленумах, на телебаченні і радіо, неодноразово брала участь у міжнар. фестивалях «Харківські асамблеї». Перша виконавиця низки фортепіан., камер. і концерт. творів харків. композиторів.

Основні праці: Поэтика фортепианных дуэтов Ф. Шуберта : монография. Харьков : ХГАК, 1998. 80 с.; Камерный ансамбль: история, теория, эстетика : монография. Харьков : ХГАК, 2001. 396 с.; Фортепианный дуэт в жизни и творчестве Мендельсона // *Ф. Мендельсон-Бартольди и традиции музыкального профессионализма : сб. науч. тр. / сост. Г. И. Ганзбург. Харьков, 1995. С. 16–23. («Харьковские Ассамблеи»)*; Четырехручные фортепианные сочинения Шумана и их жанровая эстетика // *Роберт Шуман и перекрестье путей музыки и литературы : сб. науч. тр. / сост. Г. И. Ганзбург («Харьковские Ассамблеи)*; Камерний ансамбль в системі музично-виконавських жанрів (історичні та систематичні аспекти визначення) // *Наук. вісн. нац. муз. акад. України. Київ, 2001. Вип. 18, кн. 7. С. 179–190;* М. И. Глинка и ансамблевая культура России первой половины XIX века // *М. И. Глинка : К 200-летию со дня рождения : сб. науч. тр. : в 2 т. / Москов. гос. консерватория им. П. И. Чайковского. М. ; СПб., 2006. Т. 2. С. 283–293*; Становлення історіографії з питань музичного ансамблю // *Українське музикознавство : наук.-метод. зб. Київ, 2005. Вип. 33. С. 108–116;* Методологічні засади теорії та історії музичного ансамблю // *Культура України : зб. наук. пр. Серія : Мистецтвознавство. Філософія / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2005. Вип. 16. С. 191–199;* Харьковская консерватория в музыкальном и социокультурном контексте конца 40-х – начала 50-х годов (из неопубликованных писем С. С. Богатырева к Л. И. Фаненштилю) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2006. Вип. 18. С. 40–56;* Камерний ансамбль: феноменологія жанру // *Камерно-інструментальний ансамбль: історія, теорія, практика : зб. ст. Львів, 2010. С. 4–14. (Наук. зб. Львів. нац. муз. акад. ім. М. В. Лисенка ; вип. 24. Серія : Виконавське мистецтво)*; Парадоксальність ансамблевої культури: соціально-семантичні амплуа // *Мистецькі обрії '2010 / Ін-т пробл. сучасн. мистецтва НАМ України. Київ, 2010. Вип. 3 (12–13). С. 165–172*; Художній хронотоп фортепіанного чотириручного дуету в дзеркалі романтізації жанру // *Камерно-інструментальний ансамбль : історія, теорія, практика : зб. ст. Львів, 2011. С. 30–44. (Наук. зб. Львів. нац. муз. акад. ім. М. В. Лисенка ; вип. 25)*; Камерний ансамбль // *Енциклопедія Сучасної України. Київ, 2012. Т. 12.*

С. 112–114; Методологічна проблематика в сучасному музикознавстві // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2014. Вип. 46. С. 267–275*; Камерно-ансамблеве мистецтво України: сучасні шляхи музикознавчих розвідок // *Виконавське мистецтво. Камерно-інструментальний ансамбль: історія, теорія, практика. Львів, 2015. С. 29–47. (Наук. зб. Львів. нац. муз. акад. ім. М. В. Лисенка ; вип. 34)*; Феномен музыкального ансамбля в антропоцентристском дискурсе // *Вопросы музыкального исполнительского искусства / сост. и науч. ред. В. Л. Яконюк. Минск, 2015. С. 68–77. (Науч. тр. Белорус. гос. акад. музыки ; вып. 36. Серия 5. Вопросы теории и истории исполнительского искусства. Музыкальная педагогика);* Лирические вариации на тему Бетховена (размышления по поводу Вариаций на тему Гете для фортепиано в четыре руки) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2015. Вип. 45. С. 47–59*.

Літ.: Молчанова Т. Польская Ирина Ильинична // *Пианисты-концертмейстеры, артисты камерного и фортепианного ансамбля : Энциклопедия / Татьяна Молчанова. Львів, 2015. С. 416*; Немцова И. А. Время, события, имена (к 60-летию ХССМШ-и) / И. А. Немцова // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : матеріали ювілейної наук.-практ. конф. до 60-річчя ХССМШ-і / упоряд. І. А. Немцова. Харків, 2004. С. 9–14*; Алтухов В. М., Нємцова І. А. Харківська середня спеціальна музична школа-інтернат / В. М. Алтухов, І. А. Нємцова // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. / упоряд. І. А. Немцова. Харків, 2007. С. 6–15*; Ірина Іллівна Польська // *Харків. держ. акад. культури : до 80-річчя з дня народження : монографія / В. М. Шейко, [та ін.] Харків, 2009. С. 41–42*; Ідентифікація наукових шкіл культурологічно-мистецького профілю: постановка проблеми / Василь Шейко, [та ін.] // *Вісн. книжк. палати. 2011. № 9. С. 43–47*; Терещенко А. К. Камерний ансамбль у теоретичних вимірах (відгук на монографію І. І. Польської «Камерный ансамбль: история, теория, эстетика») / А. К. Терещенко // *Камерно-інструментальний ансамбль: історія, теорія, практика : зб. ст. : До 60-річчя кафедри камерного ансамблю та квартету ЛНМА ім. М. В. Лисенка / ред.-упоряд. Н. О. Дика. Львів, 2011. С. 406–409. (Наук. зб. Львів. нац. муз. акад. ім. М. В. Лисенка ; вип. 25);* Нємцова І. А. Сторінки історії ХССМШ-і / І. А. Нємцова // *Більше ніж школа. ХССМШ-і у спогадах випускників. До 70-річного ювілею школи / заг. ред. В. М. Алтухова. Харків, 2013. С. 4–7.*

ПОПКО́В Станіслав Георгієвич (23.11.1946, м. Сизрань Куйбишев. (тепер Самарської) обл., РФ) – рос. педагог, методист. Засл. робітник культури РФ (1995), чл.-кор. Міжнар. акад. наук пед. освіти. Чл. Громадської палати Курської обл. (від 2006).

Нагородж. медалями РФ «Ветеран праці» (1990), «За заслуги у вихованні молоді в Курській області» (2010), «Почесний робітник соціального захисту населення Курської області» (2011); нагруд. знаками «Почесний робітник Мінпраці Росії» (2001); «Відмінник соціально-трудової сфери» Мінздоровсоцрозвитку Росії (2006); пам'ят. знаком «За Труды и Отечество» (2006); знаком «За заслуги перед Всеросійським товариством

сліпих І ступеню» (2009), премією громадського визнання «Людина року – 2015» в номінації «Соціальна відповідальність» Центру духовної культури ім. Щепкіна; почесними грамотами Курської обл. Думи та міських громадсько-просвітн. організацій.

Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського за спец. «хор. диригування» (1978, кл. *В. С. Палкіна*).

Від 1988 по теперішній час працює директором Курського муз. коледжу-інтернату для сліпих.

Літ.: Павлова Л. Самое главное видят сердцем / Л. Павлова // *VIP/ Взгляд. Информация. Партнерство. URL : http:// vipvkurske.com/articles/220/.*

О. М. Батовська

ПОПО́В Юрій Кирилович (26.01.1976, Харків) – піаніст, педагог. Канд. мистецтвознавства (2008, дис. «Артистична спадщина С. Рахманінова та її вплив на фортепіанне мистецтво XX століття», ХДІМ). Доц. (2012). Лауреат конкурсу піаністів Міжнар. фестивалю «Харківські асамблеї», присвяч. Р. Шуману (1995, IV премія).

Закінч. фортепіан. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1994–1999) та асистентуру-стажування при ньому (2002, кл. проф. *В. О. Сирятського*). Від 2002–2003 навч. р. працює на каф. спеціального ф-но як викл., ст. викл. (2008), доц. (2012). Зарекомендував себе як вдумливий педагог, який вміло працює з різним студ. контингентом. Багато часу витрачаючи на профорієнтаційну роботу, виступає з сольними концертами, проводить майстер-класи і консультації в муз. уч-щах України (Запоріжжя, Дніпродзержинськ, Сєвєродонецьк, Кіровоград, Суми, Дрогобич, Мелітополь, Чернігів та ін.); є автором ряду наук. публікацій у фах. виданнях.

Вдосконалював проф. рівень у численних майстер-класах в Україні, Франції, Швейцарії. Багато виступає із сольними, у т. ч. – монографічними (з тв. Шопена, Рахманінова) концертами, а також із симф. оркестрами в Україні та за кордоном. В його репертуарі – фортепіанні тв. Баха, Бетховена, Шумана, Ліста, Прокофьєва та ін. У 2010 запрошувався для виступів соло та з оркестром до Швейцарії, де продемонстрував високий рівень піаністичної майстерності та переконливість інтерпретацій.

Основні праці: Влияние С. Рахманинова на последующие поколения пианистов // *С. Рахманинов: на переломе столетий : сб. науч. тр. / ред. Л. Трубникова. Харьков, 2005. С. 121–134*; Исполнительская энергетика С. Рахманинова-пианиста // *Наук. вісн. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2004. Вип. 37. С. 249–256*; Париж и его музыкальная культура в жизни и исполнительском искусстве С. Рахманинова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки, та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2003. Вип. 12. С. 289–297*; Рахманинов и его пианистическое окружение // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки, та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2004. Вип. 13 С. 226–235*; Фортепианное наследие П. Чайковского в пианистическом творчестве С. Рахманинова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки, та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2004. Вип. 14. С. 278–285*; Целостность испол-

нительского образа в артистическом творчестве С. Рахманинова // *Наук. вісн. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2005. Вип. 48. С. 250–256*.

ПРОКО́ПОВ Сергій Миколайович (11.04.1953, с. Велике Шумаково Курського р-ну Курської обл., РФ) – хоровий диригент, педагог, муз.-громад. діяч. Проф. (1997). Засл. діяч мистецтв України (1994). Чл. НВМС (1993), голова секції хор. мистецтва Харків. відділення НВМС (2008). Лауреат муніцип. премії ім. *І. І. Слатіна* (2000), премії «Народне визнання» (2008). Відмінник нар. освіти України (1998). Нагороджений почесними грамотами Харків. облдержадміністрації та Харків. облради (2003), М-ва освіти і науки України (2005), Благословенною Грамотою Митрополита Дніпропетров. і Павлоград. Іринея (2008), Почесною грамотою М-ва культури України (2012), відзнакою М-ва культури України «За досягнення в розвитку культури і мистецтв» (2017), Почесною відзнакою Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського «Орден за видатні досягнення у музичному мистецтві» (2017).

Закінч. Курське муз. уч-ще (1972, кл. А. Д. Корольової), ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1977, спец. «хор. диригування», кл. *А. А. Мірошникової*), асистентуру-стажування при Ленінград. (нині С.-Петербурзькій) консерваторії ім. М. А. Римського-Корсакова (1982, кл. Е. П. Кудрявцевої-Муріної).

У 1971–1972 – кер. дит. хору шк.-інтернату № 1 м. Курська. Від 1977 – асистент, від 1982 – ст. викл., 1989 – доц., 1997 – проф., 2008 – зав. каф. хор. диригування ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського, у 2006 – декан виконавсько-музикознавчого ф-ту.

Мистецьке кредо С. Прокопова – хор. педагогіка, зокрема, робота з дит. хором, розвиток муз. здібностей дітей, прагнення зробити хор. спів доступним для них, виявити у співі найчарівніші риси дит. голосу – політність, дзвінкість, виразність дикційної та муз. інтонацій.

Від 1974 до 2008 очолював нар. дит. хор «**Весняні голоси**» Харків. обл. Палацу дит. та юн. творчості, який під його орудою став лауреатом І премії ІІ Всеукр. конурсу. хор. колективів ім. М. Д. Леонтовича (1993), міжнар. конкурсу «Артеківські зорі» (1999), володарем Гран-Прі Всеукр. фестивалю хор. мистецтва «Співає юність України» (2004). Колектив репрезентував хор. мистецтво України у Біларусі, Болгарії, Латвії, Польщі, Росії, Франції, брав участь у міжнар. та всеукр. фестивалях «Харківські асамблеї» (1991, 1995), «Festival EN CÉVENNES» (Банне, Франція, 1993), ІХ Міжнар. асамблеї хор. колективів ім. Г. В. Свиридова (Курськ, РФ, 2003), «Наддніпрянські Пасхальні піснеспіви» (Дніпропетровськ, 2008) та ін. В репертуарі хору – складні твори від доби Відродження до нашого часу, серед яких – «Stabat Mater» Д. Перголезі, кантати «Dir Seele des Weltalls...» В. А. Моцарта, «Віфлеємська зірка» В. Панченка (перше виконання в Україні), розгорнуті хор. композиції: «Гімн природі» Ш. Гуно, «Agnus Dei» Ж. Бізе, духовна музика Д. С. Бортнянського, П. І. Чайковського, М. Д. Леонтовича, М. В. Лисенка, С. П. Людкевича, твори М. В. Кармінського, оброб. укр. нар. пісень та пісень народів світу, шедеври класики дит. хор. репертуару та ін.

У 1976–1986 працював з хором ХССМШ-і, який у 1977 став переможцем респ. огляду творчих колективів навч. закладів мистецтв і культури.

У 1988–1990 очолював хор студентів ХДІМ та вперше вивів його на міжнар. арену, репрезентуючи нову програму з творів духовної музики укр. та рос. композиторів (хор. концерти Д. С. Бортнянського, О. О. Архангельського, С. А. Дегтярьова, С. В. Рахманінова, П. Г. Чеснокова, «Літургію Іоанна Златоустого» П. І. Чайковського та ін.) у концерт. залах Польщі (1989) та Росії (1990). Наслідуючи традиції харків. хор. шк., С. М. Прокопов додав до виконавського стилю колективу яскравість, артистизм та динамізм у розкритті худож. образів, різнобарв'я тембр. та інтонаційної палітри, особливу вимогливість щодо дикційної техніки. (Див. також: *Хор студентів кафедри хорового диригування ХНУМ ім. І. П. Котляревського*).

Є головою журі держ. екзаменац. комісій, міжнар. конкурсу дит. хор. колективів «Золотий Орфей» (Кіровоград, 2007), І Всеукр. конкурсу диригентсько-хор. майстерності «Viva la voce» (Луганськ, 2011), регіон. Конкурсу ім. О. Петрусенко (Балаклія, 2009, 2011), Всеукр. фестивалю хор. колективів «Співуча феєрія» (2011, 2013), IV Відкритих Дельфійських ігор Слобожанщини «Надія. Молодість. Талант» (2014) та числен. конкурсів дит. хор. колективів, вок. ансамблів та сольного співу у Харкові та обл., чл. журі Всеукр. конкурсу хор. диригентів (Київ, 2008, 2011).

С. М. Прокопову як педагогу, хормейстеру та зав. кафедри притаманний «магнетизм» впливу на студентів і колектив, який проявляється в особливій силі та енергії творчого настрою, високому ступені вимогливості до себе і колег, чітко продуманій та спланованій тактиці роботи, що в ній немає місця монотонності та формальності. Це визначає творчу атмосферу сьогодення каф. хор. диригування ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Серед випускників його класу – викладачі, керівники навч. муз. та концерт. закладів України, керівники хор. колективів: А. О. Волотка, І. Ю. Григорович, Л. А. Дітте, Д. А. Дорошенко, А. С. Каменєва, Я. О. Кириленко, М. В. Ковтунова, Я. В. Ліхачова, Н. М. Михайлова, В. В. Піддубна, *О. П. Пивоварський* (Австрія), Т. Самородова, д-р пед. наук Н. Тарарак, Р. В. Ткаченко, Н. В. Ткаченко, С. В. Черногор, Т. Шуть та ін. С. М. Прокопов – автор наук.-метод. праць, серед яких – навч. програми, метод. розробки, посібники, наук. та публіцистичні статті (понад 30).

Основні праці: О хоровом творчестве А. Брукнера : к проблеме формирования стиля // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. ст. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1996. Вип. № 3. С. 37–41*; Духовные хоровые сочинения А. Брукнера 60–80 гг. : Черты стиля // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. ст. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1996. Вип. 4. С. 37–46;* Невтомний труд і одержимість // *Музика. 1996. № 4. С. 23–32*; Сборник произведений для детского или женского хора. Нотная коллекция хормейстера. Вип. 1 / сост. и вступ. ст. С. Н. Прокопова; общ. ред. Г. И. Ганзбурга. М. : АСТ : Фолио, 2000. 74 с.; Воспитание и обучение хормейстера на начальном этапе : проблемы и пути совершенствования методов // *Формування творчої особистості в інформаційному просторі*

сучасної культури : Матеріали ІІІ Всеукр. наук.-практич. конф. викладачів серед. спец. муз. закл. / упоряд. І. А. Нємцова. Харків, 2009. С. 72–77; Дирижерская школа наивысших достижений // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 36. С. 77–90.*

Літ.: Прокопов С. Н. // *Хоровое виконавство України. Довідник / авт.-упоряд. М. І. Бурбан. Дрогобич. Київ, 2004. Ч. 2. С. 196*; Червінська Н. В. Сергей Николаевич Прокопов. Биография и библиография выдающихся музыкантов. Творческий портрет / Н. В. Червінська ; відп. ред. Драч І. С. Харків : Ліхтар, 2007. 56 с.; Бабіч Н. Сузір'я харківських хормейстерів / Н. Бабіч // *Українська музична газета. 2012. № 3 (85)*; Мірошникова А., Письменна С. Vivat «Весняні голоси»! / А. Мірошникова, С. Письменна // *Музика. 2001. № 1. С. 3*; Татарская И. Звучит духовная музыка / И. Татарская // *Курская правда. 1990. Март. С. 4*; Kizer W. Konzert choru instytutu Sztuk Pieknych w Charkowie / Wieslaw Kiser // *Gazeta Poznanska. 1989. №144. 21 czerwca.*

Г. В. Савєльєва

ПТУ́ШКІН Володимир Михайлович (29.01.1949, Луганськ) – композитор, піаніст, педагог. Засл. діяч мистецтв України (1993). Нар. артист України (2009). Чл. НСКУ (1975), НСТД (1978). Доц. (1998). Проф. (2011). Лауреат Муніцип. премії ім. *І. І. Слатіна* (1998), премій ім. В. С. Косенка (2007), «Народне визнання» (2007), премії ім. Б. М. Лятошинського (2011). Лауреат Всеукр. конкурсу ім. В. С. Косенка (1997), Міжнар. композитор. конкурсу до 300-річчя С.-Петербурга (2003).

Закінч. Харків. інститут мистецтв ім. І. П. Котляревського (1972, кл. ф-но доц. *Р. П. Папкової*, 1973, кл. композиції проф. *Д. Л. Клебанова)*.

У 1968–1972 – концертмейстер Харків. ін-ту мистецтв, 1972–2002 – муз. кер. Харків. акад. рос. драм. т-ру ім. О. С. Пушкіна та викл. муз.-теорет. дисциплін в Харків. ін-ті культури. Від 1992 викладає в Харків ін-ті мистецтв на каф. композиції і спеціального ф-но, від 2010 – зав. каф. композиції та інструментування. Творчість В. Птушкіна охоплює майже всі музичні жанри. Широким є спектр музичної образності його творів: від драматично-трагедійних до гротескно-іронічних; інструментальна музика позначена впливом театральності.

Твори: **для симф. орк.:** Симфонія «Камерна» на вірші Ю. Левитанського (1980), Концерт (1992), «Присвята Перселлу», варіації для симф. орк. та дит. (жін.) хору; сюїта з муз. до комедії Мольєра «Міщанин-дворянин» (2002), сюїта до комедії Шекспіра «Віндзорські насмішниці» (2003), Експромти для оркестру «Згадуючи великого Вівальді» (2013), «Пожартуємо з Бетховеном» (2014), «Екзерзіси по Генделю», Симфонічні Варіації (2015); **інструм. твори:** Два концерти для віолончелі з оркестром (1970, 1985), Транскрипція «Теми з варіаціями» В. Моцарта для фп. в 4 руки та струнних (1992), «Театральна сюїта» для фп. з орк. (1993), «Гоголь-сюїта» для фп. з орк. (Транскрипція «Ревізської казки А. Шнітке, 1994), Концерт для скрипки з оркестром (1996), Concerto buffo для скрипки і фп. з орк. (1996), Концертні варіації на тему М. Глінки для фп. в 4 руки з орк. (2002), Концерт-симфонія для віолончелі та фп. з орк. (2006), «Ранкові молитви» для влч

та струнних (2007), Концерт для фортепіано з орк. (2011); **сценічні тв.:** мюзикли – «Великий малюк Гулівер (1982), «Солдат та Настенька (1980), «Пригоди Бартеші» (1983), муз. казки – «Дерев'яний король (1986), «У лукомор'я дуб зелений (1983), опера-дійство «Дива-дивні» (1988); **кантатно-оратор., вок.-інструм. тв.:** камерна кантата «В ім'я господині Любові» на вір. Данте (1990), кантата «Весняні пасторалі» на вір. поетів Відродження (1991), Духовна кантата «Salve Regina» на латин. каноніч. текст (1996), Моносимфонія «Сповідь» на вірші Б. Чичибабіна (1996), «Український реквієм» (пам'яті жертв трагедій XX ст.: Голодомор 33-го року, Бабин Яр, Чорнобиль) на вір. Сапеляка (2001), «Ліричні монологи» на вірші О. Романовського (2003); **вок. цикли:** «Чотири вірші В. Маяковського» (1970),«Дорога» на вір. Г. Аполінера (1971), «Чотири українські народні пісні» (1971); «Кумедні картинки» на вір. фр. поетів (1983), «Опівнічні пісні» на вір. А. Ахматової (1986), «Вірую» на вір. С. Сапеляка (1993), «Нічна музика» на вір. Н. Ленау (1995), «Щасливіші мої вірші…» (І. Мазепа до Мотрони Кочубеївни) (1998), «У тиші вечірній» на вір. О. Романовського (2003); **камерні тв.:** «Вічний рух» для анс. скрипалів та фп. (1967), Струнний квартет (1969), Десять етюдів для валторни (1975–76), Соната для скр. та фп. (1976); Романс пам'яті Д. Шостаковича для анс. скрипалів і фп. (1976), «Partita quasi burlesca» для квінтету духових (1995), Соната для альта і фп. (Пам'яті Д. Клебанова) (1995), Гумореска для контрабасу та фп. (2001), Соната для кларнету та фп. (2002), Дві п'єси для анс. віолончелей та фп. «Піднесене та земне» та «Каруселька» (2002), «Іронічні варіації» для кларнету та фп. (2009); **тв. для фп. та фп. ансамблі:** Сонати для ф-но – № 1 (1967), № 2 (1971), Десять концертних інвенцій для фп. (1971), Сонатина (1981), П'ять п'єс (1985), Сюїта для 2-х фп. «Театральний калейдоскоп» (1990), Інтродукція і токата (1991), Дві п'єси для фп. в 4 руки («Гойдалки», «Перегони», 1994), «Ostinato» (1995), «Калейдоскоп» (1995), Сюїта «Гулівер» для фп. в 4 руки (1995), Концертний триптих (1996), Сюїта з музики до комедії Мольєра «Міщанин-дворянин» для фп. в 4 руки (1998), Сюїта з музики до комедії Шекспіра «Віндзорські насмішниці» для фп. в 4 руки (2000), Експромт «Приношення Берліозу» (2001), «Вальс-експромт» (2003), Сюїта «По сторінках дитячого альбому П. І. Чайковського» для фп. в 4 руки (2003), «Українське капричіо» (2005), «Імпровізація та бурлеска» (2008), «Рапсодія» (2011); хорові твори, пісні та романси, муз.до драм. вистав, дит. музика.

Літ.: Степанченко Г. Сповідь поета в партитурі композитора / Г. Степанченко *// Хрещатик. 1988. 2 лип.;* Сикорская И. Композитор, и этим сказано всё / И. Сикорская *// Киевский вестник. 1998. 16 июля*; Попов Ю. Грани большого таланта / Ю. Попов *// Слобода. 1999. 23 мар.;* Черкашина-Губаренко М. Харьковские элегии Б. Чичибабина. Моносимфония «Исповедь» В. Птушкина // *Черкашина-Губаренко М. Музика і театр на перехресті епох. Київ, 2002*; Бобина І. Деякі риси фортепіанного стилю В. М. Птушкіна І. Бобіна // *Музичне і театральне мистецтво України очима молодих мистецтвознавців. Х., 2001*; Вербицька І. «Український реквієм» В. Птушкіна: спроба моделювання жанру / І. Вербицька // *Музичне і театральне мистецтво у дослідженнях молодих мистецтвознавців. Х. 2004*; Інюточкіна Н. Виконавські особливості вокального циклу «Кумедні картинки» В. Птушкіна / Н. Інюточкіна // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Вип. 3. Х., 1996*; Бєлокур С. Музика для дітей у творчості В. М. Птушкіна та О. Б. Гнатовської / С. Бєлокур // *Проблеми взаємодії*

мистецтв, педагогіки та теорії і практики освіти. Вип. 17. Х., 2006; Драч І. Аура города в камерно-вокальных сочинениях В. Птушкина на стихи харьковских поэтов / І. Драч // *Проблеми взаємодії мистецтв і педагогіки та теорії і практики освіти. Вип. 25. Х., 2009*; Дедюля Ю. Соната для альта і фортепіано В. Птушкіна в контексті еволюції жанру / Ю. Дедюля // *Проблеми взаємодії мистецтв, педагогіки та теорії і практики освіти. Вип. 25. Х., 2009*; Михайлова Н. Роль хора в современной театрально-музыкальной постановке / на примере муз. сказки В. Птушкина «Огромный малыш Гулливер» / Н. Михайлова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Вип. 25. Х., 2009*; Маєвська М. Стильові принципи фортепіанних сонат В. Птушкіна / М. Маєвська // *Четверті магістерські читання. Х., 2009*.

Р

РЄПКА Михайло Миколайович (18.01.1947, м. Комунарськ, тепер Алчевськ, Луган. обл.) – баяніст, виконавець, диригент, викладач. Засл. артист Росії (1985). Лауреат Держ. премії СРСР ім. Ленінського комсомолу (1981), І премії Всесоюз. творчої естафети на честь XI Фестивалю молоді та студентів на Кубі (1978, Ульяновськ), дипломант II Всерос. конкурсу виконавців на нар. інструментах (1979, Ленінград), учасник концерт. програм XII Всесвіт. фестивалю молоді та студентів у Москві (1985) у складі тріо баяністів (див. нижче). Лауреат премії всерос. фонду «Русское исполнительское искусство» (2005).

Орловське тріо баяністів

Закінч. ф-т нар. інструментів ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1970, кл. проф. *В. Я. Подгорного*).

Від 1970 – викладач, кер. симф. оркестру Орлов. муз. уч-ща. Зі своїми колегами Анатолієм Кочергіним та Віктором Михеїчевим понад 20 років з великим успіхом виступав у складі Орловського тріо баяністів, чия концертна діяльність була відзначена високими держ. нагородами (див. вище). Географія гастрольних поїздок тріо – простір Радян. Союзу від західних кордонів до Далек. Сходу, а також 11 зарубіж. країн – Іспанія, Німеччина, Фінляндія, Марокко, Туніс, Польща, Болгарія, ін. Для тріо спеціально складали твори радян. композитори Ю. Шишаков, О. Широков, А. Шалаев, І. Тамарин, орловські майстри Є. Дербенко, Ю. Зацарний, В. Пікуль, І. Ходоско; ансамбль записувався для

фондів Всесоюз. радіо, на грамплатівки, має 4 компакт-диски.

Від 2000 до осені 2010 М. Рєпка – диригент, фактичний творець Орлов. губернатор. симф. оркестра, який за рокі його керування пройшов шлях від камерного до високопрофесійного акад. колективу, в широкому репертуарі якого сьогодні – симфонії Й. Гайдна, Л. Бетховена, Ф. Мендельсона, А. Дворжака, П. Чайковського, С. Рахманінова, Д. Шостаковича, С. Прокоф'єва, інструм. концерти, оперна музика рос. та західноєвроп. композиторів XVIII–XX ст., кантатно-оратор. твори, популярні фрагменти з оперет, мюзиклів, кінофільмів. Під орудою М. Рєпки було виконано бдизько 300 творів різноманіт. стилів і жанрів, понад 40 різнопланових концерт. програм.

Від 2010 М. Рєпка викладає в ДМШ ім. Й. Гайдна – одному з найстаріших та найкрупніших навч. муз. закладів системи департаменту культури м. Москви. Кер. ансамблю баяністів-акордеоністів; кер. оркестру рос. нар. інструментів, до якого входять учні, випускники, викладачі школи. Оркестр рос. нар. інструментів ДМШ ім. Й. Гайдна неодноразово ставав переможцем обл., міських, всерос. конкурсів і фестивалів, зокрема, IV Москов. міськ. конкурсу юних виконавців ім. М. П. Будашкіна (2012, Гран-прі), Всерос. конкурсу виконав. майстерності «Музыкальный фейерверк» (2014, лауреат I ступ.) та ін. Репертуар оркестру, що за складом є повноцінним великим оркестром рос. нар. інструментів із додатковими групами духових, ударних, гітар, гуслями і синтезатором, складають обр. нар. пісень, танців, твори сучасних композиторів, рос. і зарубіж. класики.

Осн. праці: Играет орловское трио баянистов [Ноты] / ред. А. Ф. Судариков ; перелож. М. Репки. Москва : Совет. композитор, 1981. 68 с.

Літ.: Басурманов А. [Вст. ст.] [Электрон. ресурс] / А. Басурманов // *Играет Орловское трио баянистов [Ноты]. Москва : Совет. композитор, 1981. URL : https://ale07.ru/music/notes/song/bayan/orlovskoe_trio.htm;* Фильчаков Ю. Музыкой спасёмся... [Электрон. ресурс] / Юрий Фильчаков // *Орловская правда. 2007. 6 февр. URL : http://www.opravda.ru/print.php?news.4349;* Юбилей руководителя и дирижера Михаила Николаевича Репки [Электрон. ресурс] // *Истоки. Информационный портал. 06.02.2007. URL : http://istoki.tv/news/city/3119/;* Орловский Губернаторский симфонический оркестр [Электрон. ресурс] // *АРТ-Орёл. Культура и искусство Орловской области. Орловская областная филармония. URL : http://www.art.oryol.ru/nota_orchestra.htm;* Астрахан Ю. «Орловская музыкальная осень» простилась со своими слушателями [Электрон. ресурс] / Юлия Астрахан // *Vbelgorode.com. Белгородский городской портал. 2009. 11 нояб. Источник: ООО «Регион центр». URL : http://vbelgorode.com/culture_news/25901/;* Оркестр русских народных инструментов [Электрон. ресурс] // *Департамент культуры города Москвы ГБУДО г. Москвы «Детская музыкальная школа имени Йозефа Гайдна». URL : http://haydn.music.mos.ru/orkestr-russkikh-narodnykh-instrumentov.php.*

РОЖО́К Володимир Іванович (25.08.1946, с. Хороше Озеро Ніжинського р-ну Чернігів. обл.) – диригент, педагог, науковець, муз.-громад. діяч. Д-р мистецтвознавства (1997), проф. (1998). Нар. артист України (2008). Чл. СТДУ (1978), НВМС (1994), СКУ (1997). Нагороджений орденами Ярослава Мудрого V ступеня (2006), III ступеня (2013), Почесною

грамотою Верх. Ради України (2006), орденами Дружби. Лауреат премії ім. М. В. Лисенка (2010).

Закінч. Ніжинське уч-ще культури, Харків. держ. ін-т (тепер акад.) культури (1969) та ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1974, спец. «хорове диригування», кл. *К. М. Греченко*), аспірантуру ІМФЕ НАН України ім. М. Т. Рильського (1976–1979). Від 1984 – канд. мистецтвознавства, від 1995 – доц.

Від 1981 – заст. директора з творчих питань Нац. акад. т-ру опери та балету України імені Т. Г. Шевченка. Від 1991 – начальник управління мистецтв, заст. начальника Головного ком. М-ва культури України. У 1994–1997 очолював Відділ культури в адміністрації Президента України. У 1996–1997 – проректор НМАУ ім. П. І. Чайковського. У 1997–1999 – заст. Міністра культури і мистецтв України. У 2001–2004 – радник Посольства України в Росії (Москва). Від 2004 – ректор НМАУ ім. П. І. Чайковського.

Від 2000 працював з хором хлопчиків Київ. середньої спец. шк.-інтернату ім. М. В. Лисенка. Гастролював в Австрії, Іспанії, Угорщині, Франції, Швейцарії. Є ініціатором і організатором Нац. конкурсу молодих диригентів ім. С. Турчака, міжнар. Пасхальних асамблей «Господи, Господи, силою твоєю». Автор понад 100 наук. праць.

Основні праці: Стефан Турчак [Текст] : Диригент. Митець. Громадянин / В. Рожок. Х. : [б. и.], 1994. 205 с.; Музика і сучасність : Монографічні дослідження. Науково-популярні, критичні та публіцистичні твори. К. : Книга пам'яті України, 2003. 219 с. ; Сонячний маестро : монографія. К. : Автограф, 2006. 246 с.; Історія українського диригентського виконавства: творчість Стефана Турчака : навч. посібник / До 100-річчя Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2013. 328 с.; Рожок В. Стефан Турчак : [переднє слово Бориса Олійника]. К. : Либідь, 2013. 218 с.

Літ.: Станішевський Ю. Дослідник і митець / Ю. Станішевський *// В. Рожок. Музика і сучасність : Монографічні дослідження науково-популярні, критичні та публіцистичні твори. К. : Пошуково-видавниче агентство «Книга пам'яті України», 2003. 220 с.;* Черкашина-Губаренко М. Натхнений світлом «Сонячного маестро» / М. Черкашина-Губаренко *// Музика. 2013. № 2. С. 56–59.*

С. М. Прокопов

РОЗНЮ́К Галина Михайлівна (10.01.1939, Дніпро) – музикознавець, журналіст, радіожурналіст. Чл. Спілки журналістів (1997). Нагороджена медаллю «До 1500-річчя Києва» від Нац. радіокомпанії України; подяками та почесними грамотами за «Радіоміст Київ–Тбілісі», «За вагомий внесок у розвиток держ. радіомовлення, підготовку висококваліфікованих журналістів та активну громадську роботу» (остання грамота – 2009); подяками й дипломами з різних міст України за передачу про Київ. фестивалі «Золота осінь» (1981) та «Київська весна» (1982), за передачу «Співає А. Солов'яненко» (1982), «Одеський акад. т-р опери та балету» (1983).

Закінч. КССМШ ім. М. Лисенка (1959) та Харків. консерваторію

(1964), де навчалась спочатку на фортепіан., з II курсу – на іст.-теорет. ф-ті (кл. *Б. О. Любимова*).

Від 1964 за держ. розподілом працювала у Чернігів. муз. уч-щі. Від 1967 – у Києві (де жила родина), в Нац. телерадіокомпанії України, де пройшла шлях від молодшого редактора до зав. редакцією класич. музики; була заст. голов. ред. і, водночас, ведучою муз. програм. Передачі звичайно розподілялись між І та ІІІ програмами УР; паралельно готувались огляди муз. життя України для Всесоюз. радіо.

Основним творчим завданням Г. Рознюк вважала пропаганду світ. музичної спадщини та ознайомлення найширших кіл слухачів з муз. життям найкрупніших культур. осередків України – Києва, Харкова, Львова, Одеси, Донецька. Брала участь у підготовці циклів передач «Золотий камертон», «Вечірня студія “Ліра”» з матеріалами про цікаві роботи композиторів, диригентів, солістів-виконавців різних поколінь: «Композитор Ю. Мейтус», «Грає В. Сєчкін», «Диригент В. Тольба», «Браво, маестро!» (про нар. артиста України, реж. В. Лукашова). Створювала власні цикли передач, зокрема, «Якось в гостях у славетного…» (Баха, Генделя, Моцарта, Шопена, Паганіні), в яких намагалася відтворити атмосферу епохи, особистість митця, його духовний світ за допомогою музики.

Кілька років виходили в ефір огляди номерів журналу «Музика» (у співпраці з його голов. ред. Е. Н. Яворським), цикл «Новорічні Штраус-концерти» (автор, реж. і виконавці – диригент Г. Макаренко та симф. оркестр Нац. опери України), матеріали про щорічні фестивалі «Сіверські музичні вечори» у Чернігові. Серед інших передач, над якими працювала Г. Рознюк – «Музичні діалоги “Україна–Фінляндія”» (до Дня Незалежності), «“Тампере-бієнале” в гостях у “Київ-музик-фест”», зроблені сумісно з фінським посольством за концерт. проектами Е. Ідельчука (випускника Харків. консерваторії, потім – скрипаля симф. оркестру Фінляндії, «Европейського молодіжного оркестру» та ін. зарубіж. колективів). Завдяки налагодженим зв’язкам зі Словац. та Угор. посольствами звучали цікава маловідома музика епохи Бароко зі старовинних манускриптів, виконана Будапешт. бароковим струн. ансамблем, твори Ф. Ліста у виконанні відомих угор. артистів; лунали записи оркестру Французького радіо і телебачення під кер. А. Клюїтанса, оркестру Романської Швейцарії під орудою Е. Ансерме.

Значну увагу Г. Рознюк приділяла давнім сторінкам укр. нац. культури: передачі «Тріумф і трагедія генія» та «Допоки пливуть води» (присвяч. А. Веделю), «Звучить голос С. Крушельницької», «Забуті імена» – розповідь про визначного укр. вченого, музикознавця, хор. та оркестр. диригента Є. Мандичевського, проф. Віден. акад. музики та д-ра Лейпциг. ун-ту. В передачі про маловідомого на батьківщині укр. композитора С. Борткевича звучали твори, які протягом 10 років по крихтах збирав вихованець Харків. консерваторії, диригент оркестру Чернігів. філармонії *М. Сукач*. Одна з передач про композитора та диригента на міжнар. радіоконкурсі в Ірані отримала премію (2005).

РОМАНЕ́НКО Олена Вікторівна (17.02.1949, м. Донецьк) – оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. артистка України (1996). Засл. артист-

ка України (1986). Лауреат Міжнар. премії «Дружба» за плідну діяльність у розвитку духовного, національного відродження України (1996). Лауреат Регіон. рейтингу «Харків'янин року-2008» в номінації «Діячі науки, культури, мистецтва» (2009). Нагороджена почесними грамотами М-ва культури України, почесним знаком «Слобожанська слава» Харків. облради. Була представницею України на фест. «Дні культури України в Німеччині» (1987), «Дні культури України у Франції» (1998), «Дні Італії в Україні» (1999).

У 1966 вступила на підготовче відділення Харків. консерваторії, у 1968–1973 навчалась на вок. ф-ті ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (кл. Л. Г. Баженової).

Від 1972 – солістка ХНАТОБу ім. М. Лисенка. У 2004–2013 – викл. каф. сольного співу Харків. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського.

Багато гастролювала за кордоном. Брала участь у фестивалях ім. Ф. Шаляпіна (Казань, Уфа), ім. С. Крушельницької (Львів). Неодноразово виступала в концертах у Нац. філармонії (Київ), у т. ч. – з сольним концертом у 2 відділеннях.

Оперні партії: Любаша («Царева наречена» М. Римського-Корсакова), Ольга, Поліна і Графиня, Солоха («Євгеній Онєгін», «Пікова дама», «Черевички» П. Чайковського), Марина Мнішек («Борис Годунов» М. Мусоргського), Кончаківна («Князь Ігор» О. Бородіна), Одарка («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Настя («Тарас Бульба» М. Лисенка), княжна Репніна («Поет» Л. Колодуба), Амнеріс, Азучена, Еболі, Ульріка, Фенена, Маддалена («Аїда», «Трубадур», «Дон Карлос», «Бал-маскарад», «Набукко», «Ріголетто» Дж. Верді), Кармен («Кармен» Ж. Бізе), Даліла («Самсон і Даліла» К. Сен-Санса).

РОМАНО́ВСЬКА Ангеліна Анатоліївна (21.01.1949, Івано-Франківськ) – оперна співачка (сопрано). Засл. артистка України (1997). Лауреат нац. конкурсу вокалістів імені М. Лисенка (1980).

Закінч. ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1968) та ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1972–1977, кл. *Т. Ісіченко-Бурцевої*).

Від 1977 – солістка Харків. акад. т-ру опери та балету ім. М. Лисенка, де виконувала провідні партії сопранового репертуару. Працювала з такими відомими диригентами, як С. Турчак, Я. Скибинський, *А. Калабухін*, В. Горелик, С. Лацаніч, А. де Альмейда, М. Пікмаль. Гастролювала в Іспанії, Німеччині, Франції, США. Від 2007 – ст. викл. каф. майстерності актора драм. театру і кіно Харків. ун-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського.

Оперні партії: Аїда (Дж. Верді, «Аїда»), Віолетта – (Дж. Верді, «Травіата»), Іоланта – П. Чайковський, «Іоланта», Ліза – П. Чайковський, «Пікова дама», Тоска – Дж. Пуччіні, «Тоска», Мікаела – Ж. Бізе, «Кармен» та інші.

РУДЕ́НКО Ніна Іванівна (24.03.1947, м. Алма-Ата Казах. РСР (тепер Алмати, Казахстан) – піаністка, педагог, науковець. Чл. Харків. обл. відділення ВНМС (1998), Міжнар. асоціації піаністів-педагогів ЕРТА (1997), оргкомітету Харків. відділення Укр. асоціації «Жінки в науці та освіті» (УАЖНО) (2009). Брат – *В. І. Руденко* – скрипаль, педагог, відомий науковець-дослідник.

Закінч. ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1965–1970; кл. *Р. С. Горовиць*), аспірантуру Моск. держ. консерваторії (1972–1975, кл. проф. Г. Б. Аксельрода).

Від 1968 працює у ХДІМ: 1968–1970 – концертмейстер оркестрової кафедри, у 1971–1972 – викл. каф. концертмейстерської майстерності та загального ф-но, 1972–1974 – викл. каф. загального ф-но, від 1974 – викл., 1977 – ст. викл. каф. спеціального ф-но, від 2007 – на посаді доц. кафедри. У 2003–2012 – заст. декана по роботі з іноземн. студентами. Також у 1970–1971 – концертмейстер та викл. ф-но Харків. культурно-освітнього уч-ща; 1995–1996 – викл. ХМУ; 1997–1998 – викл. ф-но у ХНПУ ім. Г. Сковороди. Від 1994 – викл., 2010 – викл.-методист ХССМШ-і.

Поєднує пед., виконавську та наук. діяльність. Виступала з симф. оркестром та сольними програмами з творів Баха, Бетховена, Шопена, Шумана, Шуберта, Чайковського, Рахманінова, Скрябіна та ін. Постійний учасник фестивалів «Харківські асамблеї» (від 1993), «Нейгаузівські зустрічі» (Кировоград, 2007–2009), «В гостях у Айвазовського» (Феодосія, 2005–2013), «В гостях у Гоголя» (Миргород, 2015–2016). У рамках фестивалів міст Феодосії та Миргорода працювала викл. Літньої муз. школи. Чл. журі ряду конкурсів в номінації «фортепіано»: «Ландыш» (Харків, 2005–2008), «Созвучие» (Маріуполь, 2009), «Мой мир – искусство» (Харків, березень 2014; Москва, грудень 2014), «Музичний калейдоскоп» (Дніпродзержинськ, 2004, 2014, 2016), «Каховка запрошує» (2011–2014, 2016), «Харківські асамблеї» (2015–2016). Проводила майстер-класи у Варшаві (2002), Житомирі (2011), Дніпродзержінську (2014–2016), Мелітополі (2005–2013), Кіровограді (2007–2013), Сєвєродонецьку (2010–2016); методичні семінари у Донецьку (2008), Луганську (2009), Сєвєродонецьку (2009, 2015), Мелітополі (2016).

Багато її учнів є лауреатами різноманітних конкурсів і фестивалів, численні випускники працюють в Україні та за кордоном. Н. Руденко – авторка багатьох статей з методики викладання фортепіано і педагогіки.

Основні праці: Регіна Самійлівна Горовиць та її уроки : монографія. Київ, 2001. 255 с.; Некоторые вопросы подготовки педагога детской музыкальной школы к практической деятельности / В. Руденко, Н. Руденко // *Вопросы музыкальной педагогики. М., 1986. Вып. 7. С. 5–29*; Регина Самойловна Горовиц – человек, музыкант, педагог (К 100-летию со дня рождения) // *Истоки. 2000. № 6. С. 162–179*; Редакція – допомога чи перешкода у пошуках істини авторського задуму // *Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство. Харків, 2000. С. 189–192*; Об интерпретации фортепианных произведений М. И. Глинки: взгляд сквозь столетия // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Київ, 2002. Вип. 8. С. 203–210*; Семейный портрет во времени и пространстве // *Истоки. 2002. № 11. С. 70–88*; Фортепіанні твори П. Чайковського: шлях до переконливості інтерпретації // *Теоретичні та практичні питання культурології. Мелітополь, 2008. Вип. 25, ч. 2. С. 48–51*; Работа над

произведениями Л. Бетховена в классе Р. С. Горовиц: в поисках истинности стиля // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2015. Вип. 45. С. 130–146.*

Д. В. Колонєй

С

САГА́ЛОВА Ганна Володимирівна (26.12.1982, Харків) – піаністка, педагог. Онука відомого піаніста *Л. Г. Сагалова*. Лауреат І премії І Міжнар. конкурсу молодих піаністів «КЛАСІК-Поділля 2004» (Хмельницький, Україна); ІІ премії Міжнар. конкурсу піаністів «Karl Drechsel Förderpreis» (Нюрнберг, Німеччина, 2006); ІІІ премії IV Міжнар. конкурсу піаністів «Fausto Zadra» (Абано Терме, Італія, 2007); І премії І Відкритого фестивалю-конкурсу муз. мистецтва «Харківські асамблеї» (2016). Дипломант XXIV Міжнар. конкурсу юних піаністів в м. Сенігаллія (Італія); Міжнар. конкурсу піаністів під патронатом фірми Безендорфер (Софія, Болгарія, 2005, диплом і спец. приз); Міжнар. конкурсу «Pacific Piano Competition» (Річмонд, Канада).

Стипендіат Харків. фонду підтримки молодих обдарувань (2002), Міського голови м. Харкова (2004, 2005), Президента України (2005), Губернатора Харків. області (2006), Харків. облдержадміністрації (2007). 2009 удостоєна єдиної іменної стипендії для піаністів Вищої шк. музики ім. Ф. Ліста (Веймар); 2012 – стипендії ім. *І. І. Слатіна*.

Закінч. ХССМШ-і (2001), магістратуру (2001–2006, з відзн.) та асистентуру-стажування (2006–2010) ХНУМ ім. І. П. Котляревського (кл. нар. артистки України, проф. *Т. Б. Вєркіної)*. У 2009–2010 вдосконалювалась в аспірантурі Вищої шк. музики ім. Ф. Листа у Веймарі (Німеччина) у кл. проф. Г. Отто.

У різні роки брала участь у міжнар. майстер-класах (активна форма) в Україні, Швейцарії, Китаї, Франції, де займалася у професорів К. Штайнеггер, П. Субле (Швейцарія), Н. Штаркмана (Росія), К. Хелльвіга, Г. Розенберга, Е. Хаазе, М. Дорріт, Г. Отто (Німеччина), В. Зупончіч (США), Л. Кнежкової-Хассі, Є. Сковородникова (Канада), К. Зера, П. Янсена (Франція), Б. Соколаї (Угорщина), Ксю Зонг (Китай).

Від 2004 – концертмейстер ХДУМ; від 2006 – викл., 2010 – ст. викл. каф. спеціального ф-но ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Від лют. 2016 – голова Ради молодих вчених при М-ві культури України (консультативно-дорадчій орган).

Постійно виступає як солістка з багатьма симф. оркестрами України під кер. таких диригентів, як К. Колчинська, Г. Хейне, В. Конехейро, Ч. Хові (США), *Ш. Палтаджян*, В. Пласкіна, *Ю. Янко, Н. Сукач*, А. Власенко, Д. Морозов (Україна), У. Шнайдер (Швейцарія), К. Гейфорд (Велика Британія), Е. Дядюра (Росія), А. Лізаррага (Австрія–Мексика). Концертує в Україні та Європі, зокрема, виступала у концерт. залі Держ. радіостудії в Берні з трансляцією по центр. радіо Швейцарії; Міжнар. музеї Червоного хреста в Женеві (Швейцарія);

Безендорфер-холі у Відні (Австрія); на Міжнар. муз. фестивалі в Любостроні (Польща); в Будинку-музеї Ф. Листа та концерт. залі Альтенбург у Веймарі (Німеччина); на Міжнар. фест. камер. музики в Шанхаї (Китай); в різних залах Познані в рамках фест. «Дні укр. культури в Польщі»; на Міжнар. фестивалях «Kiev-Music-Fest» (Київ, Україна), «Харківські Асамблеї» та ін. Виступи піаністки нерідко транслюються радіо і телебаченням, висвітлюються в пресі. Компакт-диск Г. Сагалової записаний студією звукозапису Вищої шк. музики у Веймарі; у Польщі випущено диск із записом її виконання музики польського композитора К. Горського.

Наукові праці: Деякі шляхи актуалізації музичної класики в сучасній культурі України // *Українське музикознавство : наук.-метод. зб. / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського, Центр муз. україністики. Київ, 2015. Вип. 41. С. 369–381.*

САМО́ШКО Віталій Віталійович (1973 р. н.) – піаніст, педагог.

Володар «Гран-Прі» та Золотої медалі Міжнар. конкурсу піаністів ім. Королеви Єлизавети (Брюссель, 1999). Лауреат Респ. конкурсу ім. М. Лисенка (1988, III премія), ряду міжнар. конкурсів: ім. Ф. Бузоні в Больцано (Італія, 1993, III премія), в Йоганнесбурзі (ПАР, 1994, VI премія), в Сенігаллії (Італія, 1995, II премія), в Монреалі (Канада, 1996, II премія), в Пінероло (Італія, 1997, I премія), в Фраттамаджьоре (Італія, 1997, II премія), в Канту (Італія, 1998, I премія), в Кальтаніссетті (Італія, 1998, I премія), ім. А. Рубінштейна в Тель-Авіві (Ізраїль, 1998, II премія).

Вихованець проф. *Л. Н. Маргаріуса*, В. Самошко закінчив ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1996) та продовжив навчання зі своїм професором в Міжнар. піаністичній академії «Incontri col Maestro» (Імола, Італія).

Від 2001 В. Самошко живе в Бельгії; від 2005 – проф. Королівської консерваторії в Генті. Серед його учнів – ряд лауреатів нац. і міжнар. конкурсів.

Гастролював із сольними концертами та як соліст з оркестром в 25 країнах, у т. ч. в Бельгії, Голландії, Італії, Канаді, Люксембурзі, Польщі, Пуерто-Ріко, Росії, США, Україні, Франції, Швейцарії, ПАР і Японії. Виступав з оркестрами Токійської філармонії, симф. філармоніч. оркестрами Монреаля, Люксембурга, Льєжа, Нац. оркестрами Бельгії, Лілля, оркестром Бетховенхалле та ін., співпрацюючи з багатьма відомими диригентами (Шарль Дютуа, Едвард Чивжель, Марк Сустро́, Гілберт Варга, Менді Родан, Жорж Октóр, Кадзуфумі Ямасіта, Девід Шаллон, Артур Фаген, Отака Тадаакі, Луї Лангре, Пол Деніел, Девід Енгус). Записав ряд передач для радіо і телебачення (Radio Suisse Romande в Женеві, Westdeutscher Rundfunk в Кельні, «Клара» та «Musique-3» в Брюсселі та ін.).

Виступав також в концертах камерної музики. Від 2007 бере участь в роботі журі ряду міжнар. конкурсів.

Аудіозаписи (4 CD): «Шуберт, Шуман, Скрябін, Прокоф'єв» («Lineair Art Transfer», Бельгія, 2003, подвійний альбом, LAT 2003-01); «Piano Studies Scriabin» («Фортепіанні етюди Скрябіна»), «Lineair Art Transfer», Бельгія, 2005, LAT 2005-02, удостоєний звання «Кращого міжнародного CD-2005» від Classic Radio Klara; «Рахманінов. Етюди-картини» («Les

Etudes-Tableaux»), «Lineair Art Transfer», Бельгія, 2006, LAT 2006-03; «Рахманінов, Прокоф'єв», «Lineair Art Transfer», Бельгія, 2009, DVD & CD, LAT 2009-04 (включає Pianoconcerto № 3, ре минор, ор. 30 Сергея Рахманинова).

Літ.: Vitaly Samoshko [Web site]. URL : https://vitalysamoshko.com/category/biography/. (Фото з сайту).

САХНО́ Ігор Леонідович (26.01.1962, Харьков) – співак (бас-баритон), концерт. виконавець, дослідник-візантолог церковного співу, регент, композитор. Канд. мистецтвознавства (2013, дис. «Візантійський богослужебний спів на сучасному етапі: співвідношення усної та письмової традицій», ХНУМ ім. І. П. Котляревського, наук. кер. – д-р мистецтвознавства, проф. *І. С. Драч*).

Закінч. ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1988, кл. сольного співу нар. артиста СРСР *М. Ф. Манойла*).

Вже студентом (від 1984) почав працювати на посаді концертмейстера каф. концертмейстер. майстерності ХНУМ (тоді ХДІМ), де працює й тепер як провідний концертмейстер. Соліст Харків. філармонії (від закінчення навчання), кер. ансамблю давньоцерковного співу «Стрітення» і хору церкви Трьох Святителів (1997), викл. регентських курсів при Харків. духов. семінарії. Вивчаючи самотужки візантійську невменну нотацію, І. Сахно пройшов стажування у відомого афінського протопсалта Лікурга Ангелопуло (1994).

Співака вирізняють якісна вок. школа, інтелектуальна наповненість виконання, акторський талант, добре вихований худож. смак. За часів навчання (від ІІ курсу) І. Сахно співав у постановках оперної студії ХДІМ («Каменний гість» Даргомижського, «Свадьба Фігаро» Моцарта, «Летюча миша» Штрауса, «Царівна-жаба» О. Бєлугіної, де партії Старшого брата та Баби-Яги були написані композиторкою саме для нього). У червні 1986 виступав с серією концертів у 30-кілометр. зоні Чорнобиля. Від 1987 співпрацює з Харків. філармонією, виступаючи з сольними програмами та як соліст у вок.-симф. творах великої форми («Різдвяна кантата», «Magnificat» Баха; «Мессія» Генделя» «Requiem», «Коронаційна меса» Моцарта; «Маленька урочиста меса», «Stabat Mater», Россіні; Месси G-dur и Es-dur Шуберта; Дев'ята симфонія Бетховена; «Ромео і Джульєтта» Берліоза; «Монологи Джульєтти» В. Губаренка, ін.). В цілому в репертуарі співака – близько 170 різножанрових творів, шедеврів світової вок. музики – арій, оперних партій, сцен, вок. циклів та ін. Також виконує нові твори сучасних композиторів, у т. ч. студентів, співпрацюючи з Харків. відділенням СКУ та Бєлгород. філіалом СК РФ. Виступав з багатьма відомими диригентами, серед яких – *О. Алексєєв, Ю. Кулик, А. Калабухин, Ю. Янко, В. Палкін, Б. Міхєєв, О. Литвинов*, Р. Коффман, Д. Ллойд-Джоунс.

Від 1984 І. Сахно співає у церкві та реалізує себе також як композитор у жанрі духовної музики. Є автором циклу літургіч. піснеспівів для тріо чол. голосів до 1000-ліття хрещення Русі (1988). Створення циклу стало імпульсом до народження нового тв. колективу – вок. чол. тріо (1990), яке перетворилось згодом на ансамбль давньоцерковного співу «Стрітення» – лауреата і володаря нагород нац. та міжнар. фестивалів, зокрема, Міжнар. фестивалів старовин. і церков. музики в Польщі (Плоцьк, 2010), Франції (Ле-Тороне, 2005), Німеччині (Падерборн, 2009), Норвегії (Ставангер, 2008), Росії (Москва, 1993, Петербург, 2010, Ростов, 2012, Кострома, 2013), Білорусі (Минськ, 2000).

І. Сахно відомий як ініціатор відродження уставної форми співу (що сформувалася в богослужінні ще за візантійської доби) у церковно-співацькій практиці Православної церкви. Від 1997 очолює хор храму Трьох Святителів в Харкові, де започаткував традицію виконання на богослужінні виключно уставних розспівів візант., рос. та грузин. традицій. Храмовий хор – володар диплому І ступ. всеукр. фестивалю церк. хорів «Глас Печерський» (Київ, 2001), учасник міжнар. фестивалів в Києві, Петербурзі та ін.

За роки діяльності обох співацьких колективів на чолі з І. Сахно ними було записано 15 аудіоальбомів, у т. ч. на замовлення Київської Митрополії та київ. «Центру Православної книги» («Древняя Всенощная. Столповой роспев», «Пение древней церкви. Песнопения Византии, Грузии и Руси», ін.).

І. Сахно – автор-укладач кількох нотних церковно-співацьких збірок (розшифровка візант. невменної нотації), офіційних (3) та неофіційних (на правах рукопису), низки наук. статей, присвяч. здебільшого питанням практики церк. співу, учасник наук. конференцій.

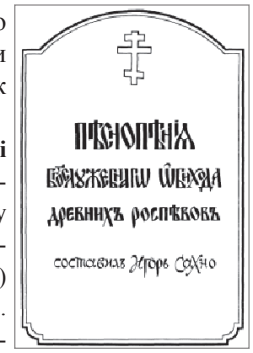

Основні праці: **нотні збірки** – Катавасии канона Рождеству Христову напева Элладской церкви (болгарский перевод) [ноты] / Сост. И. Сахно. М. : Православный Свято-Тихоновский Богословский институт, 1997. 5 с.; Богослужебно-певческий обиход-минимум) [ноты] / Сост. И. Сахно. К. : Издание Свято-Троицкого Ионинского монастыря, 2004. 100 с.; Псалмодия. Песнопения богослужебного обихода византийской и русской традиций) [ноты] / Сост. И. Сахно. К. : Издание Свято-Троицкого Ионинского монастыря, 2005. 314 с.; Песнопения богослужебного обихода древних распевов. Харьков, [самиздат]. 1998. 685 с., [карманный формат]; Песнопения обихода грузинской церкви. Харьков, [самиздат], 1999. 60 с.; **публікації в наук. виданнях** – Практика и теория византийской богослужебно-певческой традиции *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. К. : Науковий світ, 2001. Вип. 7. С. 93–99;* Иоанн Кукузель – мелодический богослов *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х., 2008. Вип. 21. С. 52–62;* О возрождении канонического (распевного) богослужебного пения в Харькове *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Постать митця в художньому просторі міста : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х., 2009. Вип. 24. С. 257–266;* Традиция и обычай в богослужебном пении *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії*

і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х., 2009. Вип. 25. С. 176-186; Осмысление самогласна и судьба подобна в отечественном богослужении *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Когнітивне музикознавство : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х., 2011. Вип. 32. С. 30–40;* Идея протопсалта в православной певческой традиции *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Професія «музикант» у часопросторі: історико-культурні метаморфози : зб. наук. ст. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х., 2012. Вип. 35. С. 313–320.*

Джерела : [Мовчан В.] Игорь Сахно (бас-баритон) [Електрон. ресурс] / подготовила В. Мовчан *// Харківська філармонія. URL : http://filarmonia.kh.ua/filarmonia/solisty-filarmonii/igor-sahno-bas-bariton/;* Мовчан В. 24 февраля 2010 года состоялось первое собрание студии по изучению церковного пения Византийской традиции [Електрон. ресурс] / В. Мовчан *// Харківський національний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського. Події. URL : http://dum.kharkov.ua/events1002.htm;* Игорь Сахно (бас) [Електрон. ресурс]] *// Погружение в класику. Оперные арии. Романсы русских и зарубежных композиторов. URL : http://intoclassics.net/news/2011-03-27-22241-987;* Регент церковного хора Игорь Сахно [Електрон. ресурс] [Відеозапис телепередачи у прямому ефірі ; автор-ведучий – Віктор Фоменко]. Харьков. Robinzon.TV. Опубликовано: 25 июл. 2014 г. URL : https://www.youtube.com/watch?v=5UNKVztygkg.

СЕ́ДУХ Григорій Владиславович (1952 р. н.) – скрипаль, концертний виконавець на скрипці-пікколо.

Закінч. ХДІМ (1975, кл. проф. *А. А. Лещінського*) і асистентуру-стажування Ленінград. консерваторії (1978, кл. проф. М. М. Бєлякова).

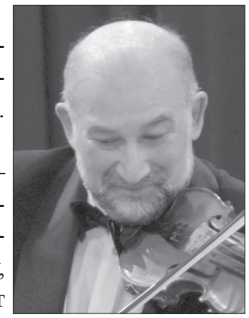

У 1978–1980 – концертмейстер Ленінградського концертного оркестру, 1980–1989 – артист оркестру Ленінград. т-ру опери та балету, від 1989 – артист акад. симф. оркестру С.-Петербур. філармонії. Від 1994 веде клас квартету в С.-Петербур. консерваторії. Гастролював у Великій Британії, Голландії, , США, Швейцарії, Японії, містах Росії.

Від 1995 Г. Седух професійно захоплюється скрипкою-пікколо. Цей незвичайний інструмент, що настроюється на октаву вище звичайної скрипки, був сконструйований американською майстринею Карлін Хатчинс (Carleen M. Hutchins). Г. Седух стає солістом скрипкового «Хатчинс-октету» (1994–1999), до якого входили викладачі консерваторії та солісти філармонії С.-Петербургу. Від 1997 веде в С.-Петербур. консерваторії курс навчання на скрипці-пікколо, для якої зробив ряд транскрипцій творів світової класики.

Г. Седух записав на скрипці-пікколо сім компакт-дисків: «Grigory Sedukh violin soloist» (США, 1998), «Yuletide» (Росія, 1998), «Hutchins Violin Octet» (США, 1998), «Orientale» (С.-Петербург, 2000; перевиданий в Японії 2002), . «Від нігуни до оперети» (Санкт-Петербург, 2000; перевиданий в Японії в 2002), «Grigory Sedukh and Emi Saeki. Astor Piazzolla and Alfred Schnittke» (С.-Петербург, 2003), «Amor» (Японія, 2007).

Літ.: Grigori Sedukh [Електрон. ресурс] *// The New Violin Family Association, inc. Musicians and Ensembles. URL :*

http://www.nvfa.org/musicians.html#anchor297086.

СЕДЮ́К Ігор Олегович (18.11.1988, м. Маріуполь Донецької обл.) – піаніст. Лауреат всеукр. і міжнар. конкурсів та фестивалів: Гран-прі Міжнар. конкурсу «Мистецтво XXI ст.» (Київ, Україна, 2011); І премія в номінації «Ф-но» ІІ Міжнар. конкурсу «Ніч в Мадриді» (Іспанія, 2012); ІІ премія в номінації «Фортепіан. дует» Міжнар. конкурсу ім. А. Караманова (Москва, Росія, 2012); І премія Міжнар. фестивалю мистецтв «Молодіжні дельфійські ігри» (Київ, Україна, 2012); ІІ премія в номінації «Ф-но соло» та І премія в номінації «Фортепіан. дует» XIV Міжнар. конкурсу ім. М. Юдіної (С.-Петербург, Росія, 2013); І премія в номінації «Four hands duo» та ІІ премія в номінації «Two pianos duo» на XXIV Міжнар. конкурсі піаністів у Римі (Італія, 2014). Лауреат Міжнар. фестивалю «В гостях у Айвазовського» (Феодосія) у 2009, 2011–2013. Від 2010 – стипендіат Верховної Ради України.

Закінч. з відзнакою ХНУМ ім. І. П. Котляревського (2012, кл. проф. *Т. Б. Вєркіної*) та асистентуру-стажування на каф. спеціального ф-но ХНУМ (кл. проф. *Т. Б. Вєркіної*). На даний час є аспірантом каф. інтерпретології та аналізу музики ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Від 2010 працював концертмейстером каф. оркестр. духових інструментів, від 2012 – концертмейстером каф. сольного співу ХНУМ ім. І. П. Котляревського; від 2014 – викл. каф. концертмейстер. майстерності ХНУМ. За сумісництвом від 2013 – викл. відділу спеціального ф-но ХССМШ-і.

СЕРГІЄ́НКО Людмила Борисівна (17.12.1945, Луганськ) – співачка (лірико-драматичне сопрано). Нар. артистка РРФСР (1985). Засл. артистка УРСР (1975). Лауреат Всесоюз. конкурсу вокалістів ім. М. Глінки (ІІ премія, 1971), Міжнар. конкурсу музикантів-виконавців (ІІ премія, Женева, Швейцарія, 1972), V Міжнар. конкурсу ім. П. І. Чайковського (ІІ премія, 1974, перша премія не присуджувалась), Фестивалю молоді СРСР – НДР (1975).

Закінч. Луган. муз. уч-ще (1964, кл. ф-но), підгот. відділення (1965) та вок. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1971, кл. сольного співу проф. *Т. Я. Веске*, кл. камер. співу проф. *І. М. Полян*).

У 1971 була запрошена в ХАТОБ ім. М. Лисенка, 1972 стажувалась у Великому театрі, 1973 – в Італії в т-рі «Ла Скала». У 1977–1996 – солістка Великого т-ру в Москві. Від 1992 – проф. каф. вок. мистецтва і оперної підготовки Москов. держ. ін-ту музики ім. А. Г. Шнітке. Багато гастролювала по країні та за кордоном.

Оперні партії: Любка («Молода гвардія» Ю. Мейтуса), Тетяна («Євгеній Онєгін» П. Чайковського), Сантуцца («Сільська честь» П. Масканьї), Амелія («Бал-маскарад» Дж. Верді), Тоска («Тоска» Дж. Пуччіні), Мікаела («Кармен» Ж. Бізе), Інга («Повернений травень» В. Губаренко), Настасья («Чародійка» П. Чайковського), Віолетта («Травіата» Дж. Верді), Недда («Паяци» Р. Леонкавалло), Марія («Мазепа» П. Чайковського), Февронія («Сказання про невидимий

град Кітеж та діву Февронію» М. Римського-Корсакова), Донна Анна («Кам'яний гість» О. Даргомижського), Земфіра («Алеко» С. Рахманінова).

Літ.: В. И. Зарубин Большой театр. Первые постановки опер на русской сцене, 1825–1993. М. : Эллис Лак, 1994. С. 300.

СЕРДЮ́К Марк Андрійович (29.11.1991, м. Харків) – піаніст та співак. Лауреат міжнар. конкурсів «Virtuosi per musica di pianoforte» (Чехія, 2002), «Синій птах» та «Stenwey junior» (Україна, 2004), ІІ премія ІХ Міжнар. конкурсу молодих піаністів В. Крайнєва (Україна, 2008), ІІ премія міжнар. конкурс-фест. «Noche en Madrid» (Іспанія, 2011), Срібна медаль, ІІ премія Міжнар. конкурсу піаністів ім. Гілельса (Одеса, 2012), «Opernspiele Munot» (Швейцарія, 2017), «Oper Schloss Hallwyl» (Швейцарія, 2017). Володар премії «Молода людина року-2007» у номінації «Мистецтво» (Харків), стипендіат Харків. фонду підтримки молодих дарувань у (2008–2009), стипендіат Ротарі-клубу (2012), володар стипендії Харків. міськ. голови «Обдарованість», стипендії Президента України.

Закінч. з відзнакою ХНУМ ім. І. П. Котляревського (2014, кл. проф. *Т. Б. Вєркіної*). Навчався на каф. сольного співу ХНУМ ім. І. П. Котляревського (2014–2016, кл. ст. викл. *Ф. М. Можаєва*). Навчається у Бернській вищій школі мистецтв (з 2016, кл. проф. К. Хільца). У 2011–2016 – концертмейстер на каф. сольного співу та оркестр. струн. інструментів ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Брав участь у Міжнар. фест. «Харківські асамблеї», виступає з сольними програмами в Харкові, Одесі, Києві, Луганську, Полтаві, Чернігові та ін. Виступав з диригентами П. Кінгом (Канада), Ю. Насушкіним (Іспанія), Ю. Янком (Україна), А. Власенком (Україна), Х. Ерлом (США). Як співак гастролює Україною, Швейцарією. Виконавець партії Альфреда у опері Дж. Верді «La Traviata» (Дніпров. акад. т-р опери та балету, 2016).

СЕРДЮ́К Олександр Віталійович (30.12.1959, Харків) – музикознавець, правознавець. Канд. мистецтвознавства (1995, дис. «Музична драма "Король Рогер" К. Шимановського в контексті духовних пошуків епохи», НМАУ ім. П. І. Чайковського, наук. кер. – д-р мистецтв., проф. *М. Р. Черкашина-Губаренко*). Доц. (1997). Голова харків. відділення Міжнар. Вагнерівського т-ва (від 2003), його стипендіат (1998) та запрошений гість (2004) у Байройті (Німеччина).

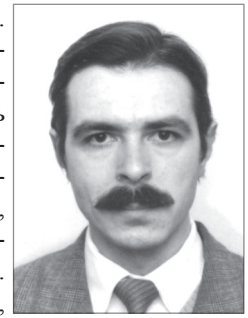

Походить з сім'ї науковців: мати, Н. О. Сердюк – канд. біологіч. н., ст. наук. співробітник Ін-ту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН України, батько, В. М. Сердюк, – канд. тех. н., довгий час – зав. каф. в ХАДІ).

Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1979–1985) за двома спеціальностями – як піаніст (кл. доц. *С. С. Полусмяка*) та як музикознавець (наук. кер. – проф. *М. Р. Черкашина-Губаренко*). У 2002 успішно закінчив Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого за спец. «правознавство».

У 1985–89 – викл. муз.-теорет. дисциплін та концертмейстер хар-

ків. ДМШ № 12. Від 1989 – асистент, викл., від 1996 до теперішнього часу – доцент каф. культурології Нац. юрид. ун-та ім. Ярослава Мудрого. Від 2017 (за сумісн.) – викл. каф. історії музики ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Наукові інтереси О. Сердюка різноманітні, він досліджує явища культури ХХ–ХХІ ст. як музикознавець і культуролог; основну увагу зосереджує на феномені європ. муз. театру ХХ ст. Одним з результатів дослідження ним муз. театру в його іст. ретроспективі стало його членство у Міжнар. Вагнерів. т-ві (1997), та, згодом, активна діяльність на посаді голови його харківського відділення, що завдяки їй найкращі з молодих музикантів-професіоналів Харкова мають змогу отримувати стипендії та відвідувати Байройтські фестивальні вистави. Як невтомний пропагандист музики Р. Вагнера, О. Сердюк двічі запрошувався Всесвіт. асоціацією вагнерівських товариств на фестивалі у Байройті. Він є автором проекту «Космогонія Ріхарда Вагнера», з яким виступав, зокрема, у Респ. планетарії (Київ) в рамках міжнар. театр. фестивалю-лабораторії «Сьоме мистецьке березілля. Майстер». У Харків. художньому музеї щомісячно відбуваються засідання Вагнерівського т-ва, де звучать музика нім. майстра, цікаві доповіді й розповіді, присвячені його творчості, взагалі німецькій і західноєвроп. музиці, новинкам муз. театру, демонструються нові та рідкісні аудіо- та відеозаписи.

О. Сердюк має близько 60 наукових та 20 навч.-метод. публікацій. Працює над доктор. дисертацією «Еволюція європейського музичного театру другої половини ХХ століття в умовах зміни культурних парадигм».

О. Сердюк входив до складу спеціалізов. вченої ради ХДІК, тривалий час працює у спеціалізованій вченій раді ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Був опонентом на захистах 22 канд. дисертацій.

Основні праці: «Рогер» Шимановского – вариации на «вечные» темы // *Музыкальная академия. 1997. № 2. С. 74–77;* «Король Убю» К. Пендерецкого. Игра на поле абсурда // *Музыкальная академия. 2002. № 2. С. 92–95;* Категорія гри і музичний театр постсучасності // *Наук. вісн. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2004. Вип. 33. С. 70–78*; Музично-сценічні концепції тетралогії Р. Вагнера «Перстень нібелунга» в контексті утвердження постмодерністського дискурсу в театральній практиці постсучасності // *Наук. вісн. Одес. держ. муз. акад. ім. А. В. Нежданової. Одеса, 2004. Вип. 5. С. 168–176;* «Король Рогер» К. Шимановського в контексті шукань європейського музичного театру кінця ХХ – початку ХХІ століть // *Наук. вісн. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського ; ред.-упоряд. М. Р. Черкашина-Губаренко. Київ, 2010. Вип. 89: Сучасний оперний театр і проблеми озерознавства. С. 251–281*; Музичний театр К. Пендерецького: мандри лабіринтом часу // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 35. С. 282–300.*

СЄ́ЧКІН Михайло Васильович (15.04.1943, Харків) – піаніст, педагог, диригент, засл. діяч мистецтв Молдови (Maestru in Arta, 1996), доц. Брат відомого укр. піаніста і композитора *В. В. Сєчкіна*. Мати – М. К. Захарченко-Сєчкіна – піаністка, викладач ХДК.

Закінч. ХССМШ-і по кл. *Р. С. Горовиць*, ХДІМ (1966) по кл. ф-но проф. *М. С. Хазановського*; згодом – Київ.

держ. консерваторію за спец. «диригент оркестру» (1972) та аспірантуру за спец. «симфонічне диригування», кл. С. В. Турчака).

Викладав у ХДІМ (1966–1970), Київській держ. консерваторії (1970–1988), Муз. акад. Молдови, Кишинеу (від 1988). У 1976–1988 – диригент симф. оркестру Запорізької філармонії, від 1989 – оркестру Молдавського нац. т-ру опери і балету ім. М. Бієшу (Teatrul National de Opera si Balet Maria Biesu, Кишинеу); співпрацює як диригент також з симф. оркестрами Нац. філармонії Молдови та румунського м. Ботошани. Гастролював в Україні, Росії, Європі (Румунії, Італії, Іспанії), Півд. Америці.

Літ. : Михаил Сечкин [Електрон. ресурс] *// Teatrul National de Opera si Balet Maria Biesu. URL : http://nationalopera.md/?l=ru&a=19&i=6.*

СИРОТЕ́НКО Андрій Іванович (27.02.1967, с-ще Босколь Комсомол. (тепер Карабалик.) р-ну, Кустанай. (Костанай.) обл., Казахстан) – хоровий диригент, педагог. Чл. Харків. відділення НВМС (2005). Лауреат ІІ премії І Всеукр. конкурсу хор. диригентів (1996, Київ).

Закінч. хор. відділення Полтав. муз. уч–ща ім. М. Лисенка (1988, кл. В. В. Сидорова), диригентсько-хор. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1989–1994, кл. *В. С. Палкіна*).

Від 1990 до 1994 працював артистом Камерного хору (нині – Акад. камерний хор ім. В. Палкіна) Харків. обл. філармонії, згодом – його головним хормейстером (1994–2000). У 1990–1994 – хормейстер хору ветеранів Нововодолазького р-ну; у 1999–2007 працював з вок. ансамблем «Екіпаж» Харків. військ. ун-ту, який став за цій час володарем Гран-прі двох міжнар. та одного нац. конкурсів. У 2007–2011 – головний хормейстер Камерного хору Харків. обл. філармонії, від 2011 дотепер – худож. кер. і головний диригент Акад. камерного хору ім. В. Палкіна Харків. обл. філармонії – володара Гран-Прі Міжнар. фестивалю «Хайнувські дні музики церковної» (Хайнувка, Польща, 2011) та спец. призу за краще виконання твору, що був написаний після 2007 на XXV Міжнар. конкурсі ім. Б. Бартока (Дебрецен, Угорщина, 2012).

Від 2004 очолює Акад. хор студентів ХНУ ім. В. М. Каразіна, що є дипломантом і лауреатом Всеукр. православ. фестивалів духовних піснеспівів «Від Різдва до Різдва» (Дніпропетровськ, 2007, 2009, 2013), володарем Гран-прі І Всеукр. фестивалю хор. колективів технічних навч. закладів (Харків, 2011, 2013), Гран-прі ХХ ювілейного Міжнар. фестивалю-конкурсу хор. мистецтва «Південна Пальміра» ім. О. Зайцева (Одеса, 2013). У 2008 колектив брав участь у XXVII Міжнар. фестивалі церковної музики «Хайнувка-2008» у Польщі.

Від 1997 до 2014 працював за сумісництвом у ХНУМ ім. І. П. Котляревського ст. викл. каф. хор. диригування (серед його учнів – Р. Ребец, О. Бихун), керував хором студентів (1997–2011). Під його орудою колектив став лауреатом всеукр. та міжнародного конкурсів: ім. С. А. Дехтярьова та Т. Я. Ломакіна (Гран-прі, Бєлгород, Росія, 2004); ім. Лесі Укра-

їнки (І премія, м. Луцьк, 2006); ім. М. Леонтовича (І премія, Київ, 2006); брав участь у фестивалях «Рахманінов та українська культура», «Харківські асамблеї».

О. М. Батовська

СІДЕ́НКО Людмила Михайлівна (1970 р.н., с. Лисівка Красноармій., тепер Покров. р-ну Донец. обл.) – співачка. Лауреат ІІ премії міжнар. конкурсу ім. Р. Шумана (Харків), ІІ і ІІІ премії в різних номінаціях Міжнар. конкурсу ім. Дворжака (Карлові Вари, Чехія). Випускниця ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1992–1997, кл. засл. артистки України О. Арцемюк).

Після закінчення ін-ту була солісткою Харків. обл. філармонії. Від 2005 – артистка Співацької капели у С.-Петербурзі, невдовзі – провідна солістка Капели. Виступи з її участю проходять з незмінним успіхом в Росії та поза її межами. В співачки не тільки сольні партії в різноманітних творах як для хору a cappella,так і у вок.-симф. творах великої форми , таких як «Реквієм» і «Велика месса» В. А. Моцарта, «Реквієм» Дж. Верді, кантата «Олександр Невський» та ораторія «Іван Грозний» С. Прокоф'єва, кантата «Москва» П. І. Чайковського, «Реквієм» С. Слонимського, ораторія «Слово о полку Ігоревім» Л. Пригожина та ін.

СКОВОРО́ДНІКОВ Євген Рувимович (1957 р. н.) – піаніст, викладач. Лауреат Респ. конкурсу ім. М. В. Лисенка (1981, ІІІ премія). Дипломант Міжнар. конкурсу піаністів-виконавців «Citta Vibo di Valentia» (Італія, 1990). У 2006 удостоєний звання «Почесний доктор музики» ХДУМ ім. І. П. Котляревського за досягнення в виконавстві та педагогіці.

Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1981, кл. *Р. П. Папкової*). Від 1981 працював як педагог на каф. камер. ансамблю в Донец. муз.-пед. ін-ті. У 1985–1987 навчався в асистентурі-стажуванні Ленінград. консерваторії (кл. проф. Т. П. Кравченко), по закінченні якої продовжив свою викладацьку діяльність на каф. спец. ф-но Ленінград. консерваторії. У 1991–2011 – проф. фортепіан. ф-ту Ун-ту Британської Колумбії у Ванкувері (Канада); багато його студентів стали переможцями нац. та міжнар. конкурсів.

Гастролював в Ізраїлі, Італії, Канаді, Китаї, Росії, США, Україні з сольними, камерними концертами і в концертах з оркестром. Брав участь у багатьох муз. фестивалях в Іспанії, Італії, Канаді, Китаї, Росії, США, Україні, Франції, а також в роботі журі міжнар. конкурсів у Німеччині та Італії. Є арт-директором канадського т-ва «Music Encore Concert Society», а також худож. керівником канад. «Міжнародної школи музики» і канад. Муз. академії «World of Music and Arts».

Аудіозаписи: 1. «Чайковський, Шостакович» (CD, Канада, 1995); 2. «Recital», з італ. флейтистом С. Маффіццоні (CD, Канада, 2002).

С. Ю. Юшкевич

СКРИ́ПКА Сергій Іванович (5.10.1949, Харків) – диригент, викладач. Засл. діяч мистецтв РФ (1993). Нар. артист РФ (1998). Проф. (1977). Чл. Спілки кінематографістів Росії.

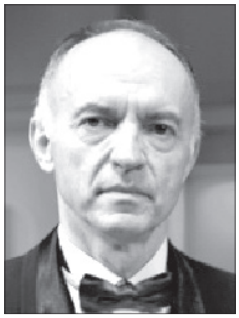

Чл. журі XVII Відкритого рос. фестивалю анімаційного кіно (Суздаль, 2012) та VII Всерос. відкритого конкурсу композиторів ім. А. П. Петрова (С.-Петербург, 2013). Почес. громадянин м. Жуковського (Москов. обл.). Лауреат урядової премії РФ в галузі культури (2010).

Закінч. ХССМШ-і (1967), ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1972, спец. «хорове диригування», кл. *К. М. Греченко*). Від 1973 продовжив навчання у Москов. консерваторії та асистентурі-стажуванні за спец. «симф. диригування», кл. Л. М. Гінзбурга.

Від 1975 – диригент симф. оркестру м. Жуковський. Від 1977 працює з Російським держ. оркестром кінематографії. Від 1993 – його худож. кер. та головний диригент. З цим колективом пов'язана основна творча діяльність С. Скрипки: працював над записом музики до фільмів «Мёртвые души», (композитор А. Г. Шнітке), «Красные колокола» (Г. В. Свиридов), «Великий самоед», «Крейцерова соната», «Чучело» (С. А. Губайдуліна) та ін. Від 1980 викладає на каф. оркестр. диригування Академії музики ім. Гнесіних у Москві.

Гастролював у Польщі, Угорщині, Швейцарії, Швеції; здійснив записи на грамплатівки та компакт-диски низки концертів за участю відомих виконавців – М. Плєтньова, Д. Хворостовського, Л. Казарновської, О. Вєдєрнікова та ін. Серед творів, що записані вперше – ораторія С. А. Дегтярьова «Мінін и Пожарський» (1990), окремі твори Р. М. Глієра, В. Я. Шебаліна, Е. В. Денісова.

Літ.: Сергей Скрипка: «Искусство – это не рыночный товар : Беседа с художественным руководителем и главным дирижером Российского государственного оркестра кинематографии, народным артистом России // *Информационно-аналитическое издание фонда исторической перспективы. 2009. 16 дек.*; Полупанов В. Автор исчезает. Сергей Скрипка – о золотом веке кино, поп-музыке и «Грэмми» / В. Полупанов // *Аргументы и Факты. 2014. № 35.*

С. М. Прокопов

СНЄДКО́В Ігор Іванович (10.01.1954, Єнакієво, Донец. обл.) – виконавець-баяніст, соліст, ансамбліст, педагог. Засл. діяч мистецтв України (2012). Проф. (2013). Чл. НВМС. Лауреат Муніцип. премії ім. І. І. Слатіна. Дипломант II Регіон. конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» в номінації «Викладач професійно-орієнтованих дисциплін». Неодноразово нагороджувався почесними грамотами, подяками та дипломами М-ва культури і мистецтв України та Харків. облдержадміністрації за досягнення в галузі мистецтва та культури. Переможець міжнар. конкурсу баяністів у Німеччині (Клінгенталь, 1996), призер III Всерос. конкурсу виконавців на нар. інструментах (Тула, 1986), конкурсів «Чіта ді Кастельфідардо» (Італія, Кастельфідардо, 1994), «Кубок Далекого Сходу» (Владивосток, 1998) у складі дуету баяністів (із засл. арт. України *О. В. Міщенком*)

Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1979, кл. *М. В. Чекмарьова*) та асистентуру-стажування РАМ ім. Гнесіних (1985, тв. кер. – проф. *Й. М. Імханицький)*.

У 1973–1978 – викл. ДМШ (Єнакієво), Губінського та Харків. муз. уч-щ, також соліст Бєлгород. та Харків. обл. філармоній. Від 1981 – викл. каф. нар. інструментів ХДІМ, від 1996 – доц., від 2004 – на посаді проф. Від 2008 до теперішнього часу – зав. каф. нар. інструментів України ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Як соліст-віртуоз та у складі баянного дуету гастролював в Україні та за кордоном: у США, Франції, Норвегії, Бельгії, Німеччині, Італії, Люксембурзі, Іспанії, Болгарії, Литві, Білорусії, Росії тощо.

І. І. Снєдков та *О. В. Міщенко*, у творчій співдружності з *В. Я. Подгорним*, Ж. Колодуб, М. Корндорфом, Б. Претчем та ін. композиторами створили низку нових оригінальних творів для дуету баяністів. 49 записів дуету увійшли до фондів укр. та рос. держ. радіокомпаній.

Ансамблі під худ. керівництвом І. І. Снєдкова стали дипломантами і лауреатами нац. та міжнар. конкурсів: «Три плюс два» – володар ІІ премії у Клінгенталі, Німеччина (1999) та Гран-Прі у Севастополі (2007); «Біс+Х» – І премії Нац. конкурсу артистів естради (Київ, 2002). Ансамбль нар. інструментів «Три плюс два» багато років виступає з благодійними концертами для дітей-інвалідів в м. Нюрнберзі (Німеччина).

І. І. Снєдков концертував із симф. оркестром Харків. обл. філармонії під керівництвом *В. Жорданії* та *Ю. Янка*; дав більше 1000 концертів на різних концертних сценах. Постійно працює у журі міжнар., всеукр. та обл. конкурсів. Проводить майстер-класи в містах України та Росії.

Серед його випускників лауреати та дипломанти нац. та міжнар. конкурсів: А. Стрілець, А. Гетьман, С. Шелест, А. Хорошуля, А. Свєтов, А. Агаєв, І. Чурілов, А. Акулов, О. Тулінов, Л. Верещако, Р. Кудря,П. Архипенко, Т. Махно та ін.

В творчому доробку І. Снєдкова – численні перекладення та аранжування класичних і сучасних творів для баянного дуету та інших ансамблів нар. інструментів. Автор наук.-метод. публікацій, у т. ч., посібника, та навч. програм, зокрема, з пед. практики (1995) та історії виконавства на народних інструментах (2011); учасник наук. конференцій різного рівня.

Публікації: Ансамбль у навчальному процесі та концертній практиці / Навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 60 с.; Педагоги-фундатори професійного баянного виконавства Харківщини // *Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. до 70-річчя кафедри народних інструментів Київської консерваторії : зб. наук. ст. [Ред.-упор. М. А. Давидов]. К., 2010. С. 42–50,* ін.

Літ.: Козакова О. Снедков Игорь Иванович – баян – судьба его [Електрон. ресурс] / Ольга Козакова // «*Енакиевский рабочий» № 42 (13510) // Enakievets.info. URL : http://enakievets.info/publ/enakievo_kak_na_ladoni/zhiteli_enakievo/snedkov_igor_ivanovich_bajan_sudba_ego/5-1-0-1076.*

СОКО́ЛИК Валентина Михайлівна (1944, Оренбург, РФ) – оперна та естрадна співачка (лірико-колоратурне сопрано), солістка та артистка оперети. Лауреат ІІ премії Респ. конкурсу вокалістів (Київ, 1964).

Закінч. Харків. ін-т мистецтв (1962–1968). З кін. 1960-х – солістка ХАТОБу; з успіхом виконувала партії Іоланти в однойменній опері П. Чайковського,

Мікаели в «Кармен» Ж. Бізе, в опері харків. композитора *Б. Яровинського* «Лейтенант Шмідт» була запрошена на ведучу жіночу роль.

Видатний укр. композитор *В. Губаренко* доручив перше виконання своєї моноопери «Листи кохання» за новелою А. Барбюса «Ніжність» саме В. Соколик – а потім і присвятив їй цей твір. Після успішної прем'єри в Києві (1971) ім'я співачки стало широко відомим серед шанувальників муз. театру по всій країні. Вона багато разів виконувала оперу в концерт. версії з різними оркестрами та диригентами. Пізніше опера *В. Губаренка* ставилася на різних театр. сценах, однак її перше виконання, проникливе й натхненне, лишилося своєрідним еталоном прочитання композиторського тексту.

Співачка також виконувала естрадні твори, зокрема, записала дві пісні Бориса Алексеєнка у супроводі камер. оркестру Зиновія Кожарського на збірному дискі «Українська естрада» (1972).

Від початку 1980-х В. Соколик працювала в Київ. т-рі оперети. Нині живе у м. Брауншвейг (Німеччина), концертує в Європі та Америці.

Джерела: Валентина Соколик. Біографія [Електрон. ресурс] // *Pisni.Org.ua. Українські пісні. URL : http://www.pisni.org.ua/persons/2983.html;* Соколик Валентина [Електрон. ресурс] // *Золотий фонд української естради URL : http://www.uaestrada.org/spivaki/sokolyk-valentyna/;* Чепалов О. Повернення «Ніжності». «Листи кохання» знайшли своїх адресатів у Харкові [Електрон. ресурс] / О. Чепалов // *День.Kuiv.ua.10 жовтня, 2009. URL : https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/povernennya-nizhnosti.*

СТІЛЬМАШЕ́НКО Сергій Петрович (21.04.1971, Харків) – оперний співак (тенор). Його мати – солістка Харків. обл. філармонії, засл. артистка України Лариса Стільмашенко. Лауреат Міжнар. конкурсів: Rose Ponselle (Нью-Йорк, США, 1994), Czceh and Slovak international music competition (Торонто, Канада, 1998), Joseph Pouleau (Монреаль, Канада, 1999), «Бурштиновий соловей» (Калінінград, 2001) та ін.

Закінч. Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського (1995, кл. сольного співу проф. *Т. Я. Веске*, концертно-камерного співу – доц. *С. В. Клебанова*). Стажувався в Канаді і США, в країнах Європи.

Після закінчення вишу працював солістом Харків. оперного т-ру. Нині (від 2001) працює у Франції в Atelier Lyrique Нац. опери в Парижі (l'Opéra National de Paris).

Окрім Нац. опери, протягом різних сезонів виступав на сценах паризької Нац. комічної опери (National de l'Opéra-Comique), Рейнської нац. опери, т-ру Шатле, Мадридської Королівської опери (Teatro Real de Madrid), оперних трів Монреаля і Ванкувера, оперних будинків у Тулузі, Страсбурзі, Лиможі, Ванкувері. Працював з видатними диригентами, серед яких – Олександр Ведерников, Кент Нагано, Джеймс Конлон, Йіржи Бєлоглавик, Марчелло Віотті, Пінхас Стейнберг, Бруно Кампанелла, Хесус Лопес-Кобос, з багатьма відомими режисерами – Робертом Карсоном, Жеромом Саварі, Коліном Серро, Франческой Замбелло, Лораном Пеллі.

Не пориваючи зв'язків із Харковом, співпрацював із МАСО «Слобожанський», виступав у Харків. філармонії (29.08.2009, відкрив проект «Королі рейтингів»), у залі Superior

Hall (Superior Golf Club) в межах акції «Ніч опери» (17.03.2013, оркестр Харків. філармонії, диригент – *Ю. Янко*).

У творчому доробку співака – провідні партії майже у 100 оперних виставах. Знявся у фільмах-операх Французького ТБ «Пікова Дама» («La dame de pique», 2008, в партії Суріна, т-р Опера Бастилія) та «Ариадна на Наксосі» («Ariadne auf Naxos» Р. Штрауса, 2004, партія перукаря, Т-р Гарньє).

Літ.: Відомий оперний співак: серед нас багато неврастеників [інтерв'ю] [Електрон. ресурс] / Юрій Борщ // *Слобідський край. 2013. №42 від 06.04. Розміщено 10.04.2013. URL : http://www.slk.kh.ua/news/kultura/vidomij-opernij-spivak-serednas-bagato-nevr astenikiv-.html/.*

Фото: http://news.kh.ua/.

СУКА́Ч Микола Васильович (25.05.1946, Чернігів) – диригент, баяніст-соліст, засновник і голов. диригент Чернігів. акад. симф. оркестру «Філармонія», ентузіаст відродження творчості укр. композитора *С. Борткевича*. Засл. діяч мистецтв України (1996). Ордени «За заслуги» II і III ступеня (2016, 2009); Почесна грамота Кабміну України (2003) за вагомий особистий внесок у збереження укр. муз. спадщини та високу проф. майстерність. Почесний громадянин міста Чернігова (2016).

Закінчив Чернігів. муз. уч-ще по кл. баяна, з 15 років виступав як соліст оркестру нар. інструментів. У 1966–69 навчався на ф-ті нар. інструментів Харків. ін-ту мистецтв (вступив одразу на II курс) по кл. баяна *В. Я. Подгорного*, диригування – *К. Л. Дорошенка*.

Від 1969 – диригент симф. оркестру Чернігів. муз. уч-ща, однак того ж року був призваний до армії, служив в десантних військах. Після повернення у Чернігів – викл. муз. уч-ща, кер. оркестру нар. інструментів, згодом – камер. оркестру філармонії. Наприкінці 1970-х пережив клінічну смерть внаслідок тяжких поранень (заступився за дівчину), але зміг повернутися до нормального життя.

У 1999 заснував акад. симф. оркестр «Філармонія» Чернігів. філармонічного центру, відтоді – його худ. кер. та диригент. У репертуарі оркестру – симфонії Гайдна і Моцарта, всі симфонії Бетховена, Брамса, Шуберта, Шумана, Рахманінова, Чайковського, Калініківа, Бородіна, Скрябіна, 1–7 Брукнера. Чернігівський оркестр першим виконав всі симф. твори Борткевича, відродженням музики якого в Україні активно займається М. Сукач. За відкриття музики незаслужено забутого композитора диригент був двічі номінований на здобуття Нац. премії ім. Т. Шевченка.

Оркестр «Філармонія» виступав з низкою блискучих солістів – піаністами Миколою Луганським, Вадимом Руденко, Миколою Суком, Олегом Полянським, Борисом Березовським, Антонієм Баришевським, віолончелістом Олександром Князєвим, скрипалем Анатолієм Баженовим та ін.

М. Сукач концертував як запрошений диригент в США, Німеччині, Іспанії, Португалії, Хорватії (фестиваль «Істрія»), Росії, Польщі та Білорусі. Виступав у Києві на фестивалі «Літні музичні вечори». Став засновником та худож. керівником щоріч. міжнар. фестивалю класич. музики «Сіверські музичні вечори».

Літ.: Бушай Н. Николай Сукач: «Играем не музыку, а звучащее чувство» / Н. Бушай // *Черниговская неделя. 2009. № 27 (932), 7 лип.;* Десантник-диригент //

Український тиждень : журнал. 2009. Березень. № 9 (70); Деркач А. Маестро Микола Сукач, засновник «Сіверських музичних вечорів»: Чернігів – місто меломанів, що живе аристократичним життям / Андрій Деркач // *День : газета. 2009. Квітень. № 56;* Сидорова В. Маэстро Сукач: «Чернигов становится городом меломанов» [Електрон. ресурс] / В. Сидорова // *www.gorod.cn.ua. Портал Чернигова. 2009. 4 нояб. URL : http://www.gorod.cn.ua/news/lyudjam-o-lyudjah/72845-nikolai-sukach-cel-moei-zhizni-sluzhenie-muzyke.html;* Бентя Ю. Микола Сукач: Я потрібен саме в Чернігові / Ю. Бентя // *День : газета. 2011. Липень. № 117*; Едемская В. Николай Сукач: «Язык музыки не переводится на человеческий…» / Вера Едемская // *www.gorod.cn.ua. Портал Чернигова. 4 квіт. 2012. URL : http://www.gorod.cn.ua/news/lyudjam-o-lyudjah/34394-nikolai-sukach-jazyk-muzyki-ne-perevoditsja-na-chelovecheskii.html;* Ковалева А. Николай Сукач: «Цель моей жизни – служение музыке» / А. Ковалева // *ГАРТ. № 22 (2774). 2016. 26 мая*.

Фото з сайту: *www.gorod.cn.ua*. Портал Чернигова.

СУПРУ́Н-ЯРЕ́МКО Надія Онисімівна (3.09.1941 м. Кропоткін, нині Кавказ. р-ну Краснодар. краю РФ) – музикознавець, педагог. Д-р мистецтвознавства (2007, дис. «Народнопісенна культура українців Кубані (на матеріалі польових досліджень історичної Чорноморії)», Київ, ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України). Проф. (2009). Дійсний чл. Наук. т-ва ім. Т. Шевченка в Україні (2009). Відзначена низкою грамот, подяк і дипломів, зокрема, Почесними грамотами М-ва освіти і науки України.

Дружина Богдана Івановича Яремка, проф. РДГУ, етноорганолога; сестра композитора і письменника Ігоря Онисимовича Супруна (1939–1978).

Закінч. фортепіан. відділ Краснодар. муз. уч-ща (1959–1964) та іст.-теорет. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1966–1971, кл. *Л. Б. Решетникова*). У 1983–1986 – аспірантуру сектору фольклору Ленінгр. ін-ту т-ру, музики та кінематографії ім. М. Черкасова (нині – Рос. ін-т історії мистецтв у С.-Петербурзі) під кер. проф. І. В. Маціївського (захист. канд. дис. «Деятельность и творчество Гната Хоткевича в контексте украинского народного музыкального профессионализма», 1986). Згодом навчалась у докторантурі ХДАК (2000–2003, наук. консультант – д-р іст. н., проф. В. М. Шейко).

У 1971–1974 – викл. муз.-теорет. дисциплін Севєродонец. муз. уч-ща). В 1974–2012 працювала в Рівен. держ. гуманітар. ун-ті (від 1999 – ін-т мистецтв РДГУ), пройшовши шлях від викладача до професора. Від 2013 – проф. Львів. нац. муз. академії ім. М. Лисенка.

Основні напрями наук. інтересів Н. Супрун-Яремко сягають в царину етномузикознавства (кубанознавство, хоткевичезнавство). В 1990-ті нею було здійснено 10 фольклор. експедицій в поселеннях степової частини Краснодар. краю, зібрано та розшифровано понад 1000 укр.-кубан. пісень. Вперше в укр. і рос. етномузичній науці за матеріалами експедиційно-польової роботи скоректовано наук. погляд на піснетворчість українців Кубані як на духовну цінність укр. нац. культури; оновлено методику транскрибування пісень засобами укр. орфографії (а не російської, якою

традиційно користувались до того), що виявилося більш природнішим і зручнішим.

Основні праці: Музикознавчі праці : зб. наук. пр. Рівне : видавець О. Зень, 2010. 574 с. [вміщує 70 дослід. статей різних років, систематизованих у 6 розділах]; Гнат Хоткевич – музикант. Рівне : Ліста, 1997. 280 с.; Поліфонія : посібник для студ. вищ. навч. закладів. Вінниця : Нова книга, 2014. 512 с.; Українці Кубані та їх пісні. К. : Муз. Україна, 2005. 784 с.; Історія кубанського козацтва в його піснях (на матеріалі фольклорних експедицій 1990–1996 рр.) *// Наук. записки. Серія: Муз. мистецтво. Тернопіль : Тернопіл. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 1998. № 1 (9). С. 57–66;* Наша пісня на Кубані: історія та сучасність *// Регрес та регенерація: Колективне дослідження за матеріалами Третіх Гончарівських читань. К. : Музей І. Гончара, Родовід, 1998. С. 56–65;* Колядки і щедрівки українців Кубані *// Наук. записки. Серія: Муз. мистецтво. Тернопіль : Тернопіл. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2000. № 2 (5). С. 59–65;* Піклувальники духовного добробуту українців на кубанській землі *// Культура України : зб. наук. пр. Мистецтвознавство. Харків : ХДАК, 2000. Вип. 7. С. 254–262;* Традиційний весільний обряд і пісні маргінальної етноспільноти на Кубані *// Наук. записки. Серія: Мистецтвознавство. Тернопіль : Тернопіл. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2000. № 1 (6). С. 65–72;* Весільні пісні ритуальної вечері чорноморських поселень *// Фольклористичні візії (учні – вчителеві І. В. Мацієвському з нагоди 60-річчя) : зб. ст. і матеріалів. Тернопіль : Астон, 2001. С. 91–104;* До джерел кубанської музичної фольклористики *// Наук. записки. Серія: Мистецтвознавство. Тернопіль : Тернопіл. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2001. № 2 (7). С. 66–73;* Народно-песенный фонд черноморско-кубанского казачества (на материале фольклорных экспедиций 90-х) *// Третьи кубанские литературно-исторические чтения. Краснодар : Краснодар. гос. ун-т культуры и искусств, 2001. С. 10–25;* Сиротские свадебные песни черноморских станиц: этномузыкологический аспект исследования раритетного явления *// Итоги фольклорно-этнографических исследований этнических культур Северо-Западного Кавказа за 2000 год. Дикаревские чтения (7). Краснодар, 2001. С. 88–99;* Український пісенний фольклор чорноморських поселень Кубані *// Культура України : зб. наук. пр. Мистецтвознавство. Харків : ХДАК, 2001. Вип. 8. С. 244–252;* Український феномен кубанського кобзарства *// Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Праці Секції етнографії і фольклористики. Львів, 2001. Т. CCXLII. С. 265–274;* Аграрно-трудові пісні Кубанщини *// Культура України : зб. наук. пр. Мистецтвознавство. Харків : ХДАК, 2002. Вип. 9. С. 265–274;* Чумацькі пісні Кубанщини *// Культура України : зб. наук. пр. Мистецтвознавство. Філософія. Харків : ХДАК, 2002. Вип. 10. С. 178–192;* «Сміхова» народнопісенна культура кубанських українців *// Наук. записки. Серія: Мистецтвознавство. Тернопіль : Тернопіл. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2002. № 1 (8). С. 76–85;* Кубанська любовно-лірична піснетворчість української етнокультурної традиції *// Парадигматика фольклору : Ювілейний зб., присвяч. 70-річчю С. Й. Грици. Тернопіль : Астон, 2002. С. 139–154;* Національна константа українсько-кубанського козацтва *// Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації україністів. Історія : зб. наук. статей. Чернівці : Рута, 2003. Ч. 1. С. 319–324;* Ретроспективний погляд на історію і традицію кобзарства на Кубанщині *// Традиція і національно-культурний поступ. Харків : Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. Котляревського, 2005. С. 104–116;* Деятельность «могилёвца» Якова Мыш-

ковского в Украине и Кубани // *Шляхі магілёускай гісторыі : зб. навук. пр. удзельнікау IV Міжнароднай навуковай канферэнцыі. Магілёу, 2005. С. 140–145;* Українська народна пісня на Кубані // *Народна творчість та етнографія. 1992. № 5–6. С. 35–38;* Історичні пісні українців Кубані // *Народна творчість та етнографія. 1993. № 2. С. 58–66;* Александр Кошиц: попытка аналитического осмысления фольклористического наследия // *Кубань: проблемы культуры и информатизации. Краснодар : Краснодар. гос. ун-т культуры и искусств, 2001. № 2 (19). С. 22–28;* Топонимика и антропонимика исторической Черномории // *Культурная жизнь Юга России. Краснодар : Краснодар. гос. ун-т культуры и искусств, 2002. № 1. С. 42–47;* Украинский субэтнос на Кубани // *Культурная жизнь Юга России. Краснодар : Краснодар. гос. ун-т культуры и искусств, 2003. № 3 (5). С. 51–56;* Українська піснетворчість Північно-Західного Надкубання // *Народна творчість та етнографія. 2005. № 4. С. 82–88;* Народна пісня українців історичної Чорноморії в контексті історії і сучасності // *Пам'ятки України: історія та культура : Наук. часопис. К., 2005. № 3–4. С. 60–73;* Пісенна спадщина Кубані у друкованих джерелах // *Пам'ятки України: історія та культура : Наук. часопис. К., 2005. № 3–4. С. 222–229;* История черноморского казачества в его песнях (на материалах полевых исследований) // *Культурная жизнь Юга России. Краснодар : Краснодар. гос. ун-т культуры и искусств, 2006. № 3 (17). С. 7–12;* Українська народна пісня на Кубані // *Мистецтво і традиційна культура українського зарубіжжя : Матеріали Міжнар. наукової конференції в Івано-Франківську (10–12 листоп. 1992 р.). Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1996. С. 134–139;* Колядки і щедрівки на Кубані // *Проблеми успадкування зимових народних звичаїв та обрядів : зб. матеріалів і тез науково-практичної конференції другого Слов'янського фольклорного фестивалю «Коляда» (19–21 січ. 1996). Рівне, 1996. С. 109–111;* Тематика та зміст християнських колядок і щедрівок Кубані // *Роль християнства в утвердженні освіти, науки та мистецтва: історія, уроки, перспективи : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції другого Слов'ян. фольклор. фестивалю «Коляда» (21–22 січ. 1999). Рівне, Рівен. держ. гуманіт. ун-т, 2000. С. 109–111;* Кобзарство и кобзари Кубани // *Вопросы инструментоведения : В 2 ч. СПб : Российский ин-т истории искусств, 2004. Вып. 5. Ч. 1. С. 75–80;* Українсько-кубанські фольклоризовані пісні літературного та мистецького походження // *Традиційна народна культура: збереження самобутності в умовах глобалізації : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конференції (18–20 верес. 2004 р.). Харків : Регіон-інформ, 2004. С. 129–135* та ін.

Літ. : Супрун-Яремко Надія Онисимівна: біобібліогр. покажчик / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Наук. б-ка ; уклад. : С. Н. Грипич, І. Б. Шиховцова. Рівне : РДГУ, 2012. 125 с. (Діячі культури та мистецтв РДГУ).

Н. Л. Очеретовська

СУРЖИНА́ Нонна Андріївна (17.10.1937, Дніпропетровськ) – відома оперна і камерна співачка (мецо-сопрано). Засл. артистка УРСР (1968). Нар. артистка УРСР (1975). Нар. артистка СРСР (1976). Доц. (1964). Лауреат Держ. премії УРСР ім. Т. Шевченка (1978, за оперу «Богдан Хмельницький» К. Данькевича в нов. редакції у Дні-

пропетр. т-рі опери та балету). Орден Св. Станіслава V ступеня із врученням Рицарського Хреста (Українська Асоціація Кавалерів Ордену Св. Станіслава, 2001).

Закінч. Харків. ін-т мистецтв (1964, кл. проф. *П. В. Голубєва*). Від 1963 – солістка Харків. т-ру опери і балету (нині ХНАТОБ ім. М. Лисенка). Від 1974 – солістка Дніпропетр. т-ру опери та балету. Від 1974 – викл. Дніпропетр. муз. уч-ща (нині Муз. академія ім. М. Глінки м. Дніпро). Серед її випускників – солістка Нац. опери України І. Петрова, солістка ХНАТОБу ім. М. Лисенка Ж. Німенська. Від 1978 – організатор та беззмінний співголова журі (з В. Буймистером) фестивалю-конкурсу вок. мистецтва ім. Б. Гмирі.

Як оперну і камерну співачку Н. Суржину вирізняють багатство тембрової палітри голосу, тонкий артистизм, чудове володіння вокально-мовною інтонацією. Окрім великої кількості провідних оперних партій, в її репертуарі – камерні твори Ф. Шуберта, К. Сен-Санса, К. Дебюсси, П. Чайковського, С. Рахманінова, О. Гречанінова, радян. і укр. композиторів, які вона виконувала в сольних програмах. Гастролювала по містах СРСР та за кордоном (Італія, Іспанія, Фінляндія, Югославія, Франція та ін.

Оперні партії: Соломія («Богдан Хмельницький» К. Данькевича), Графіня та Поліна («Пікова дама» П. Чайковського), Ольга («Євгеній Онегін» П. Чайковського), Марина Мнішек («Борис Годунов» М. Мусоргського), Кончаковна («Князь Ігор» О. Бородіна), Любаша («Царева наречена» М. Римського-Корсакова), Весна та Лєль («Снігуронька» М. Римського-Корсакова), Кармен («Кармен» Ж. Бізе), Амнеріс («Аїда» Дж. Верді), Еболі («Дон Карлос» Дж. Верді), Азучена («Трубадур» Дж. Верді), Іоанна («Орлеанська діва» П. Чайковського), Зібель («Фауст» Ш. Гуно), Сузукі («Мадам Баттерфляй» Дж. Пуччіні) та ін.

Літ.: Зарубин В. И. Суржина Нонна Андреевна / В. И. Зарубин // *Музыкальная энциклопедия. В 6 т. / Гл. ред. Ю. В. Келдыш. Т. 5. М. : Совет. энциклопедия, 1981. Стб. 352;* Суржина Н. А. // *Українська радянська енциклопедія : [в 12 т.] / гол. ред. М. П. Бажан. 2-ге вид. Київ, 1984. Т. 11. С. 73*; Укр. радян. енцикл. словник : у 3 т. 2-ге вид. Київ, 1987. Т. 3. С. 332*;* Шевченківські лауреати. 1962–2001: Енцикл. довідник / авт.-упоряд. М. Г. Лабінський. Київ, 2001. С. 534–535; Краснопольская Т. Нонна Суржина / Т. Краснопольская // *Совет. музыка. 1966. № 5. С. 156–157*; Проценко Н. Нонна Суржина / Н. Проценко. Днепропетровск : Літограф, 2013. 310 с.

СУТУ́ЛОВА Наталія Олександрівна (5.10.1957) – піаністка, педагог. Дипломант Міжнар. конкурсу камер. ансамблів «Київська весна» (1986). Закінч. Луган. муз. уч-ще (1976), ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1988, кл. проф. *Т. Б. Вєркіної*), асистентуру-стажування за фахом «концертмейстерська майстерність» (1998, кер. – доц. *Є. С. Нікітська*) і аспірантуру ХДІМ (2002, наук. кер. – доц. *Г. Б. Полтавцева*). Від 2002 – ст. викл. каф. спеціального ф-но ХНУМ ім. І. П. Котляревського. За роки роботи на кафедрі показала себе як високопрофесійний педагог. Студенти її класу регулярно беруть участь у концертах кафедри, виступають на різних сцен. майданчиках міста, виїздять в інші укр. міста (Луганськ, І та ІІ Всеукр. фестивалі ка-

мер. фортепіан. музики, 2011, 2013; концерти у Миколаїв. муз. уч-щі, 2008, 2011 та ін.). Її учениці О. Василенко та Я. Сердюк успішно виступили на 11 Міжнар. конкурсі піаністів (11е «Rencontres Internationales des Jeunes Pianistes») під егідою ЕРТА в Гре-Дуассо (Grez-Doiceau), Брабант, Бєльгія (2012): О. Василенко стала дипломантом конкурсу, Я. Сердюк була запрошена на майстер-класи за участю європ. професорів; остання також 2017 стала дипломантом V Міжнар. інструмент. конкурсу Є. Станковича (Київ) у номінації «камерний ансамбль» та XIII Всеукр. конкурсу «Класичний меридіан» у номінації «кращий концертмейстер».

Н. Сутулова – досвідчений методист; бере участь у наук. конференціях, має наук.-метод. публікації з питань звуковидобування. В 2012 вона три місяці працювала консультантом в серед. муз. навч. закладах Китаю.

Основні праці: К истоку фортепианного звуковедения // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / за ред. Н. Є. Гребенюк. Київ : Науковий світ, 2002. Вип. 8. С. 233–237*; Звуковедение в рефлексии музыкантов-исполнителей // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. Вип. 37. Шлях до майстерності в реаліях мистецької практики та освіти / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків : Вид-во ТОВ «С. А. М», 2012. С. 334–344*.

СУХЛЄ́НКО Ірина Юріївна (6.10.1976, Харків) – піаністка, викладач, муз.-громадський діяч. Канд. мистецтвознавства (2011, дис. «Виконавський стиль Володимира Горовиця у руслі розвитку романтичної традиції»). Доц. (2012). Нагороджена почесними грамотами Упр. культури Харків. міськради та Упр. культури Харків. облдержадміністрації.

Закінч. ХДУМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (2001), асистентуру-стажування (там само) за спец. «фортепіано» (кл. проф. *В. О. Сирятського*), була здобувачем каф. інтерпретології та аналізу музики ХНУМ (наук. кер. – д-р мистецтвознавства, проф. В. Г. Москаленко); у теперішній час – докторант НМАУ ім. П. І. Чайковського (наук. консультант – В. Г. Москаленко).

Працювала у ХНУМ від 1999 як концертмейстер різних кафедр, ст. лаб. (2002) та інспектор навч. відділу (2003). Від 2005 дотепер – зав. відділом аспірантури, асистентури-стажування та докторантури ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Також, від 2006 – викл., 2009 – ст. викл., 2012 – доц. каф загального та спеціалізованого ф-но, від – 2015 (додатково) – каф. спеціального ф-но.

Окрім роботи зі студентами у кл. спеціального ф-но, виступає в концертах у складі фортепіан. ансамблю, веде лекційні курси «Музична педагогіка», «Методика викладання ф-но», керує бакалавр., магістер., дисертац. роботами. Авторка 14 наук. статей, програми з курсу загального та спеціалізованого ф-но, метод. рекомендацій «Індивідуальний виконавський стиль у фортепіанному мистецтві: від явища до визначення». Учасниця міжнар. та всеукр. наук. конференцій; редактор наук. збірок.

Веде активну організаційну і просвітницьку роботу як пропагандист класичної музики. Директор благодійного фонду, виконавчий директор

Міжнар. муз. фестивалю «Харківські асамблеї». Чл. оргкомітету Відкритого конкурсу молодих музикантів-виконавців та композиторів фестивалю «Харківські асамблеї». Співавтор та куратор ряду просвіт. проектів – «Дитяча філармонія», «Відкритий університет», «Практична музикологія», «Канікули в університеті мистецтв», конкурс «Карл Черні: більше, ніж етюди…» та ін.

Основні праці: О генеалогии исполнительского стиля // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. Вип. 20. С. 362–373*; «Звучащий образ» фортепиано Владимира Горовица // *Традиции и новации в высшем архитектурно-художественном образовании : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2010. Вип. 1. С. 228–232*; Секреты мастерства: в классе Виктора Сирятского // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 36. С. 48–57*; Временная организация музыкального произведения: исполнительский аспект // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2015. Вип. 42. С. 334–344*; Жанровый аспект исполнительской интонации // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2015. Вип. 44. С. 23–32.*

Т

ТАРАРА́К Юрій Петрович (6.08.1956, Харків) – трубач, концерт. виконавець, педагог. Лауреат ІІ Всесоюз. конкурсу виконавців на мідних дух. інструментах (у складі квартету трубачів, 1990, ІІ премія).

Закінч. оркестр. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1978–1983) та асистентуру-стажування при ДМПІ (нині РАМ) ім. Гнесіних в Москві (1986–1988, кл. нар. артиста Росії, проф. Т. О. Докшицера).

Працював артистом оркестру Харків. філармонії (1980–1984). Від 1985 і до сьогодні – викл., ст. викл., доц. каф. оркестр. духових та ударних інструментів ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського. З верес. 2008 також веде кл. труби на каф. муз. мистецтва естради та джазу ХНУМ. У різні роки як сумісник працював на посадах соліста оркестру ХНАТОБ ім. М. Лисенка, а також Молодіж. акад. симф. оркестру «Слобожанський».

Ю. Тарарак є одним з найактивніших концертуючих педагогів кафедри дух. інструментів. Протягом своєї артистичної діяльності постійно виступав із сольними концертами, в камерних ансамблях, брав участь у муз. фестивалях та виконував провідні партії в концертах симф. оркестрів в Україні, Росії, Іспанії, Франції, Німеччині, США, Італії, Данії, Бельгії, Голландії, Чорногорії.

1990 став ініціатором створення та керівником Брас-квінтету, до

складу якого входили музиканти МАСО «Слобожанський» та викладачі ХДІМ. Брас-квінтет, керований Ю. Тарараком, багато гастролює в Україні та за її межами, записав компакт-диск (2003).

Ю. Тарарак був творчим керівником Квартету трубачів, який було створено у зв'язку з підготовкою до Всесоюз. конкурсу камер. ансамблів та мідних дух. інструментів, де ансамбль здобув почесне ІІ місце (Харків, 1990). До складу колективу увійшли студенти його класу – лауреати та дипломанти виконав. конкурсів.

Постійно працює в журі міжнар. дитячих та дорослих конкурсів виконавців на дух. інструментах, що відбуваються у Тернополі, Кривому Розі, Маріуполі, Харкові та ін.

За часи пед. діяльності ним вихована ціла плеяда справжніх митців, професійних музикантів, лауреатів міжнар. та всеукр. конкурсів, які на сьогоднішній день посідають гідні місця в різних оркестрах України та зарубіжжя. За високопрофесійну підготовку лауреатів конкурсів і фестивалів був відзначений дипломами (Тернопіль, листоп. 2008, конкурс ім. М. Старовецького, «Музика без кордонів», Харків, лют. 2010, ін.). Серед його учнів багато концертуючих музикантів, а також прекрасних педагогів, які увібрали в себе найкращі традиції школи Т. О. Докшицера, передані Ю. П. Тарараком.

Як педагог-методист бере участь у наук.-практич. конференціях, семінарах та ін., зокрема, є дипломантом Всеукр. конференції «Теорія і практика виконавства на духових інструментах в контексті розвитку національної культури України» (Київ, 5–6 груд. 2007); має низку публікацій.

Основні праці: Навчальна програма з курсу спеціальний інструмент – «Труба» для ВНЗ культури і мистецтв ІІІ–ІV рівнів акредитації. Спеціальність № 7.020205 «Музичне мистецтво». Харків, 2013. 43 с.; Звукообразование и артикуляция при игре на духовых инструментах // *История, теория и практика исполнительства на духовых и ударных инструментах. Тезисы Межд. научн. конф. Ростов-на-Дону, 1997. С. 123–126;* Формування музично-творчого потенціалу майбутнього виконавця в контексті мистецької освіти // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2005. Вип. 15. С. 249–258;* Об'єктивізація системи орієнтування виконавської діяльності при виконанні «базінгу» на трубі // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. Вип. 19. С. 294–305;* Роль «базинга» в формировании исполнительского аппарата трубача // *Проблеми методики та виконавства на духових інструментах. Київ, 2008. Вип. 70. С. 35–42.*

ТАРА́СОВА (МОРОЗОВА-ТАРАСОВА) Лариса-Нінель Всеволодівна (18.08.1931, Харків) – співачка, педагог. Засл. артистка України (1975). Доц. (1989). Дочка Морозової Катерини Олексіївни – солістки Харків. т-ру опери та балету.

Від 1939 навчалась в харків. СШ № 17, у 1946–1950 – в муз. шк.-десятирічці при ХДК (нині ХССМШ-і). Згодом закінч. два ф-ти Харків. держ. консерваторії: з відзнакою іст.-теорет. (1951–1956, кл. проф. *М. Д. Тіца*, тема диплом. дослідження – «До питання

про побудову фуги», диплом) та вокальний (1957, кл. доц. Г. С. Селюк, з кваліф. «солістка опери»).

По закінченні консерваторії Л. В. Морозова-Тарасова обрала творчий шлях. Від 1957 протягом 30 років працювала провідною солісткою ХДАТОБ (нині ХНАТОБ) ім. М. Лисенка, де виконала більше 30 партій.

Маючи красивий тембр голосу, відмінну музикальність, худож. смак та ерудицію, вміла тонко поєднувати їх з природним артистизмом як на оперній сцені, створивши низку яскравих образів, так і у концертно-камерному репертуарі. В її концертні програми входили твори радян. композиторів, рос., укр. та зарубіж. класиків, нар. пісні. Артистка співала для різної аудиторії – працівників промисл. підприємств, колгоспів, військ. частин, наук.-дослідних ін-тів Харкова, Ленінграда та ін., в авторських концертах-зустрічах з харків. композиторами *П. Гайдамакою, Ф. Богдановим, М. Кармінським, І. Польським, О. Жуком, Н. Юхновською*, ін.

Пед. діяльність почала у 1971 як викл. вок. ансамблю в Харків. муз. уч-щі. Від 1982 – викл. вок. ансамблю, від 1986 – ст. викл. кл. концертно-камерного співу ХДІМ ім. І. П. Котляревського, у 1989 – 2012 – доцент каф. сольного співу.

Авторка метод. розробки «Вокальний ансамбль» з додатком репертуару, нарису, присвяч. 100-річчю від дня народження *І. М. Полян* (2005), роботи «Деякі сторінки з життя Харківського оперного театру».

Підготувала понад 50 випускників по класах сольного, камерного співу, вок. ансамблю, серед них – І. Мисько – лауреат конкурсу вокалістів (Чернівці, 1993), О. Коляда, Н. Заїка, Е. Сарихалілова – дипломанти фестивалю «Золотая колыбель» (Ялта, 2005–2006), Н. Заїка (грамота фестивалю польської музики в Любліні, 2006).

Оперні партії: Людмила («Руслан і Людмила» М. Глінки), Розіна («Севільський цирульник» Дж. Россіні), Недда («Паяци» Р. Леонкавалло), Оксана («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка-Полтавка» М. Лисенка), Царівна-Лебідь («Казка про царя Салтана» М. Римського-Корсакова), Іоланта («Іоланта» П. Чайковського), Снігуронька («Снігуронька» М. Римського-Корсакова) та ін.

Літ.: Цуркан Л. Вірність традиціям: кафедра сольного співу / Л. Цуркан // *Pro Domo Mea : Нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. котляревськго. Х., 2007. С. 69*; Рывина И. Кафедра сольного пения / И. Рывина // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков. 1992. С. 243–244*. Також про співачку: С. 49, 88, 140, 231, 243, 244, 246, 382, 396, 406.

ТИШКО́ Наталя Солімівна (18.04.1931, Харків) – музикознавець, педагог, музичний критик-журналіст. Засл. працівник культури України (1988). Чл. НСКУ.

Закінчила іст.-теорет. ф-т ХДК по кл. проф. *Г. О. Тюменєвої* (1955, диплом. робота «Опера “Декабристи” Ю. О. Шапорина»). У 1955–1995 – викл. ХССМШ-і, вела у різні роки класи ф-но, сольфеджіо, теорії музики та муз. літератури. Від 1961 – завідувач теорет. відділом школи. У 1969–1975 – викл. каф. історії музики ХДІМ (за сумісн.), вела курси історії рос. музики та методики викладання муз.-історич. дисциплін. У теперішній час живе в Німеччині.

Будучи членом СК України, активно займалась популяризацією творчості харків. авторів, опублікувала понад 200 матеріалів, серед яких – монографічні брошури з серії «Творчі портрети композиторів України» (про *В. Борисова* та *І. Ковача*), аналітичні статті про музику *В. Губаренка, М. Кармінського, Г. Цицалюка, Л. Шукайло, В. Золотухіна* та ін. в збірниках, журналах, газетах респ. та всесоюз. рівня. Очолювала секцію муз.-естетичного виховання дітей та юнацтва; серед інших публікацій – проблемні статті з питань проф. муз. освіти та худож. виховання дітей. Вела активну лекторську діяльність в Україні та за її межами. Була автором та ведучою багатьох радіо- і телепередач.

Основні праці: Валентин Борисов. Київ : Муз. Україна¸ 1972; Ігор Ковач. Київ : Муз. Україна, 1980. 52 с.; Стверджуючи правду життя // *Мистецтво. 1964. № 4;* Запорука творчих успіхів // *Мистецтво, 1965. № 6;* Завтрашній слухач росте сьогодні // *Культура і життя. 1974. 25 лют.;* Твори Людмили Шукайло // *Музика. 1975. № 4;* М. В. Карминский // *Они пишут для детей : сб. ст. М. : Совет. композитор, 1977;* Неутомимая, активная деятельность // *Советская музыка. № 11;* Пора майских гроз // *Музыкальная жизнь. 1983. № 1;* Спеціальна музична – час змін // *Культура та життя. 1984. 25 берез.;* Набаты памяти // *Музика. 1985. № 2;* М. В. Карминский // *О тех, кто пишет музыку для детей. Київ : Музична Україна, 1987*.

Літ.: Тышко, Наталия Солимовна [Електрон. ресурс] // *Академик. Большая биографическая энциклопедия. 2009. URL : https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/125526/Тышко*.

ТИШКО́ Сергій Віталійович (08.03.1953, Харків) музикознавець, педагог. Д-р мистецтвознавства (1994, дис. «Національний стиль російської опери. Теорія та еволюція»). Проф. (1996).

Закінчив ХССМШ-і (1971) та музикознавчий ф-т ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1976, кл. проф. Г. О. Тюменєвої). У 1972–1975 був головою СНТТ ін-ту. У 1976–1981 – аспірант Київ. консерваторії ім. П. І. Чайковського; 1984 захистив канд. дисертацію.

З 1981 викладає в НМАУ ім. П. І. Чайковського, від 1986 – доц., від 1996 – проф. У 1981–2008 викладав на кафедрах історії музики НМАУ; в 1998 організував та очолив каф. теорії й історії культури, яка виникла на хвилі пошуків нової вітчизняної культурно-орієнтованої системи муз. освіти, ставши піонером у цьому напрямі. Новий освітній напрям синтезував загальногуманітарні і художні практики, наблизив навч. процес до новітніх запитів сучасного культур. життя.

Багато років С. Тишко працює (за сумісн.) професором каф. історії музики Київ. ін-ту музики ім. Р. М. Глієра. Від 1991 – чл. різних спеціалізованих вчених рад із захисту доктор. дисертацій. У 1998–2002; 2015–16 був Головою експертної Ради з мистецтва і культурології ВАК України (М-ва освіти та науки України).

С. Тишко створив власну наук. школу. Її вихідні позиції – нові принципи дослідження опери, авторська концепція теорії та історії стилю в музиці (на матеріалі, в першу чергу, XVIII–XIX ст.), оригінальні ідеї в розумінні природи муз. романтизму (канд. і доктор. дисертації). Вперше в муз. науці, слідом за видатними вченими-філологами, філософами,

письменниками М. Гершензоном, Б. Ейхенбаумом, Ю. Лотманом, У. Еко почав розробку методу наук. коментаря до вербальних і муз. текстів, що дало блискучі результати в фундамент. дослідженні «Путешествия Глинки» в 4 кн. (дві – у співавторстві з С. Мамаєвим, одна – з Г. Куколь). Зійшлися воєдино скрупульозна робота вченого-текстолога, яскраві враження автора від особистих мандрів по «дорожній карті» рос. класика (Україна, Німеччина, Іспанія, Кавказ) і глибина іст.-культурологіч. проникнення в зібраний фактологіч. матеріал. В результаті сталося нове «створення Глинки»: в «дзеркалах чужих культур» відкрилися невідомі раніше грані особистості композитора. Принцип «повільного читання» (в автор. варіанті – «читання із зупинками») успішно був застосований і в ін. роботах С. Тишка, «героями» яких стали юний М. Глинка, церков. наспів, використаний у «Всенощній» С. Рахманінова, В. Горовиць в переломний момент його творчої біографії тощо. Метод дослідження, використаний вченим, здобув високу оцінку в Україні і за кордоном, свідченням чого стали численні відгуки й рецензії музикознавців. Важлива особливість праць С. Тишка – зверненість як до фахівців, так і до широкого кола читачів. Діалогічний підхід, при якому автор, вступаючи в спілкування з текстами, залишає свої інтерпретації «відкритими», дає простір для читацьких роздумів і коментарів.

Школа С. Тишка сьогодні – це доктор і 14 канд. мистецтвознавства, безліч випускників класу, магістрів та спеціалістів, які працюють в багатьох містах України (Київ, Харків, Одеса, ін.) і за кордоном (Італія, Росія, Португалія, ін.).

Основні праці. **Монографії:** Проблема национального стиля в русской опере: Глинка, Мусоргский, Римский-Корсаков : исследование. К. : Музинформ, 1993. 117 с.; Странствия Глинки. Комментарий к «Запискам» : в 3 ч. Ч. 1 : Украина / С. Тышко, С. Мамаев. К., 2000; переиздание : К. : Радуга, 2005. 214 с. Ч. II: Глинка в Германии, или Апология романтического сознания / С. Тышко, С. Мамаев. К. : Задруга, 2002. 509 с.; Странствия Глинки. Комментарий к «Запискам» : в 3 ч. Ч. III: Путешествие на Пиренеи, или Испанские арабески / С. Тышко, Г. Куколь. К. : Типографія «Клякса», 2011. 542 с.; Странствия Глинки: комментарий к «Запискам» : Ч. IV: Кавказ / С. Тышко. К. : LAT&K, 2015. 244 с. **Статті:** Проблема национального стиля в оперном творчестве Глинки. «Руслан и Людмила» *// Очерки по истории русской музыки. К., 1995. С. 72–109;* Динамические компоненты национального стиля в опере М. И. Глинки «Руслан и Людмила» *// Київське музикознавство. Вип. 16 : Культурологія та мистецтвознавство. К., 2004. С. 118–134;* «В меру, а не чрез меру»: некоторые проблемы XXI века в жизни М. И. Глинки *// Музыкальная академия. 2006. № 1. С. 159–165;* До проблеми комунікаційних технологій в музичній культурі: PR доби романтизму: перші кроки *// Київське музикознавство. Вип. 25: Культурологія та мистецтвознавство. К., 2007. С. 24–34;* Владимир Горовиц: от Чайковского к Рахманинову. (Пять комментариев к малоизвестному письму С. В. Рахманинова В. С. Горовицу) / С. Тишко, Ю. Зильберман *// Музыкальная академия. 2007. № 2. С. 125–150;* Християнські ідеї в музичній культурі другої половини XIX сторіччя (на матеріалі оперних концепцій М. П. Мусоргського) *// Часопис НМАУ ім. П. І. Чайковського. 2008. № 1. С. 69–81*; Засоби транспортної комунікації: рефлексії музичної культури. (Про деякі аспекти дослідження творчих

біографій музикантів) // *Київське музикознавство. К., 2009. Вип. 30. С. 72–80;* Проблемы изучения творческой биографии в современном музыкознании // *Науковий вісник НМАУ. Вип. 80. К., 2009. С. 207–221;* М. И. Глинка в транспортных сетях романтической Испании: мулы, дилижансы, галеры и разбойники // *Наследие: XVIII–XIX века : сб. ст., материалов и документов. Вып. II. М : Науч.-издат. центр «Москов. консерватория», 2013. С. 133–142;* Подорож Михайла Глінки на Кавказ: українські ремінісценції (про один напис олівцем на полях рукопису) // *Часопис НМАУ ім. П. І. Чайковського. 2015. № 4 (25). С. 51–65;* Музикознавство в інтерпретації диригента і педагога: погляд у майбутнє на перетині століть і художніх тенденцій // *Часопис НМАУ ім. П. І. Чайковського. К., 2015. Вип. 32. С. 40–46;* Из опыта комментария к текстам музыкантов: «медленное чтение» или чтение с остановками? // *[Электрон. ресурс, 2016]. URL : http://imti.sias.ru/authors/456.html.*

Літ.: Гуменюк Т. К. Продовження глинкіани: стиль автора у просторі сучасного наукового мислення / Т. К. Гуменюк // *Часопис НМАУ ім. П. І. Чайковського. К., 2015. № 3 (28). С. 150–156. Рец. на кн.: Странствия Глинки. Комментарий к «Запискам». Ч. 4. Кавказ / С. В. Тышко. К. : Лат&к, 2015. 243 с.*; Дьячкова Е. А. Еще раз о туризме Глинки и его исследованиях [Електрон. ресурс] / Е. А. Дьячкова // *Искусство музыки. Теория и история. 2012. С. 125–136. URL : http://imti.sias.ru/2016-15/.*

Л. І. Шубіна

ТКАЧЕ́НКО Наталія Володимирівна (15.07.1953, с. Ракітне Бєлгород. обл.) – музикознавець, педагог. Мати диригента *О. П. Пивоварського* (Австрія). Закінч. іст.-теорет. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1979, кл. ст. викл. *Л. І. Григор'євої*). Відтоді працювала на посаді методиста заочного відділення ХДІМ (тепер – ХНУМ) та (у різні часи) ст. викладачем кафедр історії і теорії музики (до 2015).

36 років Н. Ткаченко вміло організовувала роботу педагогів ВНЗ зі студентами заоч. форми навчання, досконало оволодівши тонкощами ведення документації, комунікації і спілкування фактично з усіма кафедрами і структур. підрозділами муз. ф-ту. Виконувала величезний обсяг завдань, як адміністративних, так і педагогічних, від вчасного створення зручного розкладу занять і обліку успішності всіх курсів і груп студентів-заочників, інформ. забезпечення навч. процесу і розподілу навантаження викладачів згідно з навч. планами, контролюючих і виховних заходів для забезпечення навч. дисципліни студентів до надання останнім у разі необхідності консультативної допомоги та проф. порад з вивчення учбового матеріалу, а також у розв'язанні побутових складнощів. До неї йшли зі своїми проблемами як студенти, так і професори, знаючи, що завжди знайдуть небайдужий відгук, щиру пораду та дійову допомогу.

Н. Ткаченко як педагог тривалий час працювала на підгот. відділенні, вела курси сольфеджіо, ЕТМ, гармонії в групах вок. та оркестр. ф-ту; майже щорічно була задіяною на вступних іспитах до ВНЗ з теорет. дисциплін, ретельно, але завжди доброзичливо та об'єктивно відбираючи серед абітурієнтів майбутніх зірок виконавського мистецтва.

Н. Л. Очеретовська, Л. В. Русакова

ТОПЧІЙ Марко Юрійович (07.01.1991, Київ) – гітарист, концертний виконавець, лауреат численних міжнар. конкурсів гітаристів, стипендіат фонду «Україна» Л. Д. Кучми. Мати – Топчій Наталія Юріївна, укр. композиторка-пісняр. Рідні брати діда – польський скульптор В'ячеслав Сем'ярчук (Winczesław Siemiarczuk) та польський художник Володимир Сіверський (Wlodzimierz Siwierski).

М. Топчій у своєму ще дуже молодому віці має величезну кількість перемог у міжнар. гітарних конкурсах: понад 60 премій, у т. ч. – майже 40 – перших (див. список нижче). Ще під час навчання у школі він став учасником і неодноразовим переможцем і призером численних фестивалів і конкурсів як в Україні, так і за кордоном.

Марко почав займатись музикою в чотири роки в кл. педагога В. А. Гоменюка, згодом – *Б. М. Бельського*. Закінчив ХНУМ ім. І. П. Котляревського по кл. гітари засл. артиста України, проф. *В. І. Доценка* (2011, диплом магістра). У теперішній час є асистентом-стажистом НМАУ ім. П. І. Чайковського (кл. засл. артиста України, проф. Ю. Ю. Алексика). Брав майстер-класи у Ю. Фоміна, Н. Марунич, О. Галузевської, А. Дезідеріо, К. Маркіоне, Ж. Перуа, Д. Рассела, М. Дилли.

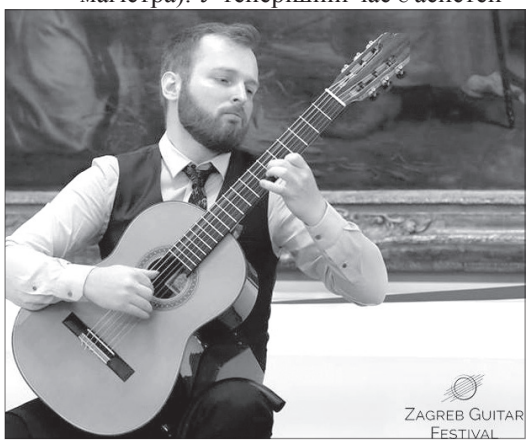

В 10-річному віці (бер. 2001) М. Топчій дебютував на своєму першому фестивалі – Всеукр. конкурсі гітарного мистецтва В. Петренка – і відтоді не припиняє успішної концертної та конкурсної діяльності в Україні та за її межами – в США, Японії, Італії, Португалії, Франції, Іспанії, Мексиці, Німеччині та ін. країнах світу – як сольної, так і у супроводі симф. оркестрів. Є офіційним артистом D'Addario – провідного виробника струн та аксесуарів для муз. інструментів.

Серед знакових подій, що відбулись нещодавно в творчій біографії М. Топчія – концерт у Карнегі-Холі та запис сольного диску у США (2015). 28 лют. 2015 вчетверте виступив з сольним концертом гітарної музики в Колонній зали ім. М. В. Лисенка Нац. філармонії України (вперше виступав у 18-річному віці).

Слухачі відзначають майстерність, досконалість виконання та яскраву індивідуальність таланту молодого гітариста.

Нагороди на міжнародних конкурсах гітаристів:

Перші премії:

50 Concorso Internazionale di Chitarra Classica Michele Pittaluga (2017, Alessandria, Italy); I Concorso internazionale di chitarra classica Valle dei Laghi (2017, Vezzano, Italy); 3 Zagreb Guitar Festival, Međunarodno Natjecanje Klasične Gitare (2017, Zagreb, Croatia); 2 Concorso Internazionale di Chitarra «Alvaro Mantovani» (2017, Follonica, Italy); 7th Singapore internation-

al Guitar Festival and Competition (2016, Singapore, Singapore); 23 Concurso Internacional de Guitarra Ciudad de Linares Andrés Segovia (2016, Linares, Spain); 16 Śląska Jesień Gitarowa, Konkurs Gitarowy im. Jana Edmunda Jurkowskiego (2016, Tychy, Poland); 4th Adelaide Guitar Festival and International Classical Guitar Competition (2016, Adelaide, Australia); 3rd International Guitar Competition Maurizio Biasini (2016, San Francisco, CA, US); 41 Incontri Chitarristici di Gargnano – Concorso Internazionale de Gargnano (2016, Gargnano, Italy); 10th Montenegro International Guitar Competition (2016, Podgorica, Montenegro); 12 Международен конкурс «Млади виртуози» (2016, Sofia, Bulgaria); 7th Daejeon International Guitar Competition (2015, Daejeon, South Korea); 5th Concurso Internacional de Guitarra Clásica «Gredos San Diego» (2015, Madrid, Spain); 4th Concours de Guitare en Pays Tarnais (2015, Albi, France); 6th Jo Ann Falletta International Guitar Concerto Competition (2014, Buffalo, USA); 1st Jakarta International Guitar Festival and Competition (2014, Jakarta, Indonesia); 6th Taiwan International Guitar Festival&Competition (2014, Taipei, Taiwan); 3rd International Guitar Festival China Changsha (2014, Changsha, China); 7th International Guitar Competition «Ruggero Chiesa – Cittàdi Camogli» (2014, Camogli, Italy); 56th Tokyo International Guitar Competition (2013, Tokyo, Japan); 12th Annual Texas Guitar Competition and Festival (2013, Texas, USA); 42nd International Guitar Competition «Fernando Sor»(2013, Rome, Italy); 4th International Guitar Competition «Ferdinando Carulli» (2013, Rome, Italy); 6th International Guitar Competition Culiacán (2013, Culiacan, Mexico); 1st Festival International de Guitare de Lausanne, International Guitar Competition «Victor Pellegrini» (2013, Lausanne, Switzerland); 6th International ligita Guitar Competition (2011, Eschen, Liechtenstein); 3rd International Classical Guitar Competition Robert J. Vidal (2011, Barbezieux, France); 12th Guitar Art Festival (Serbia, Belgrad, 2011); 13th International Classical Guitar Competition and Festival of Sernancelhe (2011, Portugal); 12th International Guitar Competition «Ville d'Antony» (2011, Antony, France); 18th International Competition of Guitar – Mottola (2010, Mottola, Italy); 3rd International Guitar Festival and Competition (2009, Heinsberg, Germany); 6th European Classical Guitar Competition «Enrico Mercatali» (2009, Gorizia, Italy); 1st International Festival of Guitar Music «Kiev» (2007, Kyiv, Ukraine).

Другі премії, серед них: 47th International Guitar Competition «Francisco Tarrega» (2013, Benicassim, Spain); 13th Asia International Classical Guitar Competition (2013, Bangkok, Thailand); 5th International Guitar Festival & International Guitar Competition (2011, Singapore, Singapore); 14th International Guitar Festival «Ciudad-de Coria» (2010, Coria, Spain); 1st Calcutta International Guitar Festival&Competition (2010 – Calcutta, India).

Численні треті премії та спец. призи, серед них: Audience Award, Musicians Award – Jo Ann Falletta International Guitar Concerto Competition (2014); Special prize (best F. Tarrega work interpretation) – 47th, 48th Certamen Internacional de Guitarra «Francisco Tarrega» (2013, 2014); Audience Award, Concurso Internacional de Guitarra (2014, Viseu, Portugal); Audience Award, 6th Taiwan International Guitar Festival&Competition (2014) Taipei, Taiwan; «Carla Minen» prize (best F. Sor work interpretation) (2013, Rome, Italy); Special prize for the best interpretation of a classical work – 15th Forum Gitarre Wien (2010); Audience Award, Junior Jury Prize – 3rd International Guitar Festival and Competition

Heinsberg (2009); Audience Award, President of the Italian Republic Medal – 6th European Classical Guitar Competition «Enrico Mercatali» (Gorizia, Italy).

Джерела: Marko Topchii. Classical guitarist [Електрон. ресурс]. URL : https://www.topchii.com; Марко Топчій [Електрон. ресурс] *// Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL : http://en.wikipedia.org/wiki/Marko_Topchii#cite_note-Annual_Texas_Guitar_Competition_and_Festival:_website-15;* Topchii, la sensibilità del grande *// L 'Arena. Spettacoli. 2017/29.10. URL : http://www.larena.it/permanent-link/1.6062090/.*

Посилання: https://www.youtube.com/user/MarkoTopchii ; https://www.facebook.com/MarkoTopchii.

Н. Ю. Топчій

ТУРНЄЄВ Сергій Петрович (08.04.1955, м. Лисичанськ, Кремін. р-ну Луган. обл.) – композитор, педагог, муз.-громад. діяч. Чл. НСКУ (1985), НВМС (1998). Засл. діяч мистецтв України (2008). Доц. (2011). Голова Луган. осередку НСКУ (1994), чл. правління НСКУ (2008). Відзначений Почесними грамотами М-ва освіти і науки України, М-ва культури України, Луган. облради та Луган. облдержадміністрації, Департаменту культури і туризму Харків. облдержадміністрації. Учасник V Міжнар. фест. камерної інстр. духової музики (Польща, 1989), Міжнар. муз. фест. «Скоп'євське літо» (Македонія, 1992), XXVI Міжнар. фест. сучасної музики «Московская осень-2004» (Москва), Міжнар. муз. фест. «Musik Forum» (Австрія, 2004, 2005), Міжнар. муз. фест. «Харківські асамблеї» (Харків, 2006), Укр. міжнар. муз. фест. «Київ-Музик-Фест» (1993, 1995, 1998, 2000, 2002–2007, 2009, 2011, 2013, 2015–16). Його музика звучить у концерт. залах України, Росії, Франції, США, Канади, Бельгії, Іспанії.

У 1972–76 навч. на теорет. відділі Сєвєродонецк. муз. уч-ща ім. С. С. Прокоф'єва. У 1976–1981 – студент композитор. ф-ту ХДІМ ім. І. П. Котляревського (кл. проф. *В. Т. Борисова*).

У 1982–2001 – викл. муз.-теорет. дисциплін у Луган. муз. уч-щі, Луган. коледжі культури і мистецтв. У 2002–2006 – викл., 2006–2014 – декан ф-ту муз. мистецтва Луган. держ. акад. культури і мистецтв. Від 2014 працює в ХНУМ ім. І. П. Котляревського на посаді проф. каф. теорії музики, від 2015 – декан виконавсько-музикознавчого ф-ту, проф. каф. композиції та інструментування. Серед його вихованців – композитори К. Карпенко, О. Кривуля, Н. Поклад, М. Селезньова, К. Почтарьова.

Твори: **для симф. оркестру** – Концерт для орк. (1981); Награвання (1984); Ноктюрн (1996); Танц. сюїта (1998), Симф. фрески «Тарас Бульба» (2011); **для камер. оркестру** – Сюїта (1978); Концерт для гобоя, фагота та камер. орк. (1991); Ескіз, (1997); Lamentoso для альта та камер. орк. (2004); Waldbua для труби та камер. орк. (2005), Концерт для кларнета та камер. орк. в стилі Бароко (2008), 2 ред. (2015), Елегія для кларнету та струнного орк. (2012); **для квінтету дух. інструментів** – Скерцо (1983), Пасторалі (1987); **для ф-но** – Прелюдії (1976); Варіації (1977); Соната (1982); Дитячий зошит (1992); Прелюдії (1999); **для флейти і ф-но** – Пастораль (1998); **для кларнету** – П'ять рефлексій, (2007); **для баса і ф-но** – «Монолог Вечного Огня» на сл. О. Самарцевої (1985); **для сопрано і ф-но** – «Детская музика» на вір. К. Чуковського та С. Мар-

шака (1984); **романси:** «Чого являєшся мені у сні» на сл. І. Франка (1993); «Вона співа» на сл. Б. Грінченка, (1994); «Цветь весенней красы» на сл. Л. Лазор (2002); дві **обробки** фінських нар. пісень: «Единственная дочь», «В лодке» (2006); **для жін. хору** – обр. укр. нар. пісень (1998); «Вислухай, Боже, благання моє» (2000); «Душа улыбается» (Псалом 124), 2002; **театр. музика** – М. Старицький, «Ніч під Івана Купала» (1997); Г. Квітка-Основ'яненко, «Сватання на Гончарівці» (1999); І. Кочерга, «Свіччине весілля» (2002); М. Бартєнєв, О. Усачов, «Бык, осел и звезда», за Жюлем Сувервьелло, (2004); М. Кропивницький, Т. Шевченко, «Титарівна», муз. драма (2004); Л. Тома (за М. Гоголем), «Тарас Бульба», епічна драма (2008); **для солістів, хору та симф. оркестру** – «Луганщина – світанок України» (1999); **пісні** (1978–2007); **Гімн Луганщини** (1998), **Гімн Біловодська** (2003).

Видані твори. Sergey Turneev. Funf Reflexion en fur clarinette. Golden River Music. Belgium. 2014; Sergey Turneev. Children's album for piano. Golden River Music. Belgium. 2014.

Літ.: Турнеев Сергей Петрович [Електрон. ресурс] // *Лисичанская Централизованная библиотечная система. URL : http://lislib.at.ua/index/turneev_sergej_petrovich/0-34*; Михальова Є. На землі Ворошиловградській / Є. Михальова // *Музика, 1984. № 2. 15 груд.;* Павлишин С. Молодые входят в жизнь / С. Павлишин // *Совет. музыка. 1986. № 11;* Копиця М. Д. Доробок молодих: здобутки і завдання / М. Д. Копиця // *Музика. 1986. № 1;* Конькова Г. Хорова муза України / Г. Конькова // *Культура і життя. 1998. № 43. 28 жовт.;* Герланец В. Свет и тени фестивальной рампы / Валерий Герланец // *Вечерний Донецк, № 52 (7916). 2004. 7 апр.;* Судьба музыканта // *Новый ракурс. 2004. № 24, 02 июн.;* Радецкая М. Счастливое возвращение «Титаривны»: [О премьере муз.-героич. действа «Титаривна» М. Кропивницкого по одноим. поэме Тараса Шевченка в Луган. обл. акад. укр. муз.-драм. театре] / Мира Радецкая // *Наша газета. 2004. 2 дек. (№ 170). С. 12;* Михалёва Е. Неоромантические тенденции в концерте для гобоя, фагота и камерного оркестра С. Турнеева / Е. Михалёва // *Науковий вісник НМАУ ім.. І. П. Чайковського. К., 2004. Вип. 38. С. 242–246;* Князева О. Семь нот Сергея Турнеева : Творческие портреты / Ольга Князева // *Наша газета. 2005. № 78–79. 09 июн. С. 16;* Мальцева Л. О. «Lamentoso» С. Турнеева: опыт целостного анализа / Л. О. Мальцева // *Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : зб. наук. праць. Вип. 4 (2005). Харків–Луганськ : Стиль Іздат, 2005. С. 183–192;* Поклад Н. С. Камерна творчість Сергія Турнєєва в аспекті взаємодії «композитор-виконавець» // *Традиції та новації у вищий архітектурно-художній освіті. Вип. 2/2013. Мистецтвознавство. Харків, 2013. С. 57–59;* Горбунова І. Особливості втілення сміхової культури скоморохів у сучасній українській музиці (на прикладі симфонічної картини «Награвання» Сергія Турнєєва) / Ірина Горбунова // *Студії мистецтвознавчі. 2015. № 1 (49). С. 42–48;* Борисенко М. Ю. Точніше, аніж точно: Сергій Турнєєв – Людина та Музикант [Електрон. ресурс] / М. Ю. Борисенко. 2016. URL : http://mus.art.co.ua/tochnishe-anizh-tochno-serhij-turnjejev-lyudyna-muzykant/; Поклад Н. С. Роль музики у сучасному драматичному театрі (на прикладі музики до театральних постанов С. Турнєєва) // *Велес : зб. наук. публікацій, К. : Центр наук. публікацій, 2016. С. 125–130.*

У

УДОВИЧЕ́НКО Микола Миколайович (10.08.1960, м. Дружківка Донец. обл.) – альтист, концертний виконавець, викладач, учасник струн. квартету. Лауреат конкурсів виконавців на струн. інструментах та муз. фестивалів: Респ. конкурсу в Києві (1983, І премія); Міжнар. муз. фестивалю (Мальта, 1989, І премія); Міжнар. конкурсу ім. С. С. Прокоф'єва (2000, І премія у номінації «струн. квартет»). Держ. нагороди: медаль «За участь у ліквідації наслідків аварії ЧАЕС у 1986 р.».

Ініціатор створення, один із співзасновників Асоціації «Камерний Альянс» (Свідоцтво про держ. реєстрацію № 342 від 18 груд. 2003), яка об'єднала провідних виконавців, солістів та кращі ансамблі Харківщини. Тривалий час був головою правління Асоціації. Ініціатор створення струнного «Харків-квартету» (1996; *Ігор Чернявський*, Олена Рой – скрипка, Микола Удовиченко – альт; Ніна Барашкова – віолончель).

Закінч. з відзнакою оркестр. ф-т ХДІМ (нині – ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1984, кл. проф. *С. Г. Кочаряна*) та асистентуру-стажування Київ. держ. консерваторії (тепер – НМАУ) ім. П. І. Чайковського (1991, кл. проф. Б. І. Палшкова).

Від 1984 – викл., з верес. 2008 – на посаді доц. каф. каф. оркестр. струн. інструментів ХДІМ (ХНУМ) ім. І. П. Котляревського.

Веде активну концертну діяльність, виступає в містах України (Харків, Полтава, Київ, Дніпропетровськ, Луганськ, Донецьк, Суми), неодноразово концертував за кордоном (Польща, Німеччіна, Франція, Іспанія, Мальта).

Є першим виконавцем в Харкові та Україні низки муз творів: А. Хачатурян – Соната-пісня (перше виконання в Україні); Е. Оганесян – Соната для альта-соло (перше виконання у Харкові); Н. Паганіні – Велика соната для альта та фортепіано, 1834 (вперше у Харкові); Й. Хубай – Концертна п'єса для альта і ф-но (вперше у Харкові); Е. Блох – Сюїта для альта і ф-но (вперше у Харкові); М. Брух – 8 п'єс для скрипки, альта і ф-но ор. 83, Концерт для скрипки та альта з оркестром (вперше у Харкові); *В. Бібік* – Соната для альта і ф-но (**перше виконання**); *О. Гнатовська* – Фантазія (**перше виконання**); В. Пацера – Концерт для альта з оркестром.

Основні праці: Временные аспекты исполнительской моторики *// Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського: Проблеми організації художнього часу в музичному творі / [упоряд. В. Г. Москаленко]. К., 2010. Вип. 90. С. 152–160;* Временные отношения в музыке и факторы, влияющие на их реализацию в моторике *// Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : зб. наук. пр. / Луган. держ. ін-т культури і мистецтв ; за заг. ред. В. Л. Філіппова. Вип. 13. Луганськ : Вид-во ЛДІКМ, 2010. С. 300–311*; Время исполнителя: психология постижения *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Когнітивне музикознавство : зб. наук. ст. / ХДУМ*

ім. І. П. Котляревського. Харків, 2010. Вип. 29. С. 533–547.

Літ.: Харьков-квартет [Электрон. ресурс] *// Камерный альянс. Ассоциация профессиональных музыкантов. URL : https://cameralliance.org.ua/participants/kharkov-quartet/;* Щелкановцева Е. М. Кафедра оркестровых струнных инструментов / Е. М. Щелкановцева *// Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревского. (1917–1992). Х., 1992. С. 173, 376;* Щелкановцева О. М. Concerto grosso: кафедра струнних інструментів / О. М. Щелкановцева *// Pro Domo Mea : Нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х., 2007. С. 81.*

Ф

ФЕДОРКО́В Олег Вікторович (24.05.1952, Харків) – тромбоніст, концертний виконавець, педагог. Канд. мистецтвознавства (28.04.2009, дис. «Український ансамбль тромбонів у контексті світового музичного мистецтва, ХДУМ, 2008). Доц. (2008). Володар спец. призу Всесоюз. конкурсу виконавців на дух. інструментах (Таллін, 1980). Дипломант міжнар. фестивалю (Іспанія, Кадіз, 2003). Як кер. та учасник брас-ансамблів відзначений званням лауреата (Київ, 1983; міжнар. муз. фестивалі в Ялті, 2009; Сумах, 2011), дипломами Всесоюз. конкурсу в Харкові (1990), міжнар. фестивалю у Рівному (2000), міжнар. конкурсу в Ниж. Новгороді (1999).

Нагородж. дипломами за пед. майстерність та професіоналізм у підготовці учасників конкурсів (Харків, 2004; Львів, 2004; Ялта, 2009; Полтава, 2011).

Закінч. ХССМШ-і (кл. тромбона В. Ф. Мартинюка), Москов. консерваторію ім. П. І. Чайковського (1970–1975, кл. тромбона проф. М. М. Зейналова) та асистентуру-стажировку там само (1983).

Від 1978 по теперішній час працює на каф. оркестр. духових та ударних інструментів ХДІМ (тепер – ХНУМ) ім. І. П. Котляревського, від 2008 – доц. Від 1993 – також концертмейстер групи тромбонів Молодіж. акад. симф. оркестру «Слобожанський» (Харків).

О. Федорков веде плідну пед. роботу. Його студенти та випускники працюють в симф. і оперних оркестрах України в Харкові, Києві, Донецьку та ін. містах, за кордоном, в Росії (Бєлгород), Канаді (Ванкувер), ін. Багато з них – лауреатами й дипломанти нац. конуцрсів: Л. Виноградов (Луганськ, 1986), Р. Іматдінов (Харків, 2004, Полтава, 2011), Д. Клименко (Харків, 2004), І. Шевченко (Львів, 2004, Харків, 2008), І. Гудсков (Запоріжжя, 2005), В. Іващук (Харків, 2006), С. Шпаков (Харків, 2006), Я. Музиченко (Харків, 2006), А. Білоусов (Рівне, 2007, Харків, 2009), Н. Ткачук (Харків, 2011).

З кін. 1970-х О. Федорков веде активну концертну діяльність, давши більше 300 концертів як соліст та учасник духових ансамблів (брас-квартету, квартету тромбонів, брас-ансамблю). Від 1978 по теперішній час – кер. та учасник чотирьох квартетів тромбонів, які були відзначені нагородами виконав. конкурсів і фестивалів (див. вище). Постійний учасник музичних фестивалів: «Музик-фест» та «Прем'єри сезону»

(Київ), «Альтернатива» (Москва), «Харківські асамблеї», ін.

Гастролює за кордоном як соліст та у складі творчих колективів, зокрема, харків. симф. та оперних оркестрів (Франція, 1990, 1993), Данія (Копенгаген, 1996), брас-квартету (Німеччина, Нюрнберг, Гослар, 1995), фольклор. т-ру «Обереги» (Польща, Познань, 1999; Іспанія, 2003–2005). Виступав як соліст та у складі ансамблів в Колонному залі та Всесоюз. Домі композиторів в Москві, Колонному залі філармонії та Органному залі у Києві, в Органному залі та філармонії Харкова, у Великій залі ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Є першим виконавцем більше 40 творів сучасних укр. композиторів: В. Чепеленка, В. Пацери, *О. Литвинова*, О. Белугіної, *О. Гнатовської, В. Іванова*, Ю. Мішина, Л. Колодуба, В. Губи, Л. Донник, О. Похило, О. Протопопової, Р. Гольцова, Є. Мілки, Т. Хмельницької та ін. Постійний учасник авторських концертів харків. композиторів і концертів Спілки композиторів у Харкові та Києві.

Має фондові записи в складі брас-ансамблю на Нац. радіо (Київ). Автор, ведучий та концертний виконавець муз. проекту «Вечори музики для тромбону з оркестром» (Харків, 2008, 2009).

Веде активну наукову діяльність, автор 24 публікацій, присвяч. проблемам репертуару для ансамблів тромбонів. Виступав з наук. доповідями на міжнар. та респ. конференціях (Ростов-на-Дону, Київ, Донецьк, Харків).

Основні праці: Воплощение традицій искусства Г. Берлиоза в сонате Р. Гольцова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2003. Вип. 12. С. 316–326*; Украинская сюита для ансамбля тромбонов на рубеже тысячелетий (на примере сюиты для квартета тромбонов Е. Протопоповой) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2004. Вип. 13. С. 298–309*; Джазові пошуки в «MAII EA TUTE» А. Кабатченко для квартету тромбонів // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2006. Вип. 18. С. 352–365*; Мемориальная семантика в музыке для ансамбля тромбонов («Не вернуться») Л. Котохина // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2009. Вип. 25. С. 118–125*; Исторические прототипы ансамбля тромбонов // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2011. Вип. 32. С. 68–78*; Гала-симфонія В. Пацери «Джазовий вернісаж»: новий жанрово-стильовий вимір // *Часопис Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2011. № 2 (11). С. 48–51*.

Літ.: Марценюк Г. П. Етапи становлення і розвитку Харківської виконавської школи тромбона / Г. П. Марценюк // *Вісник ХДАДМ. 2011. № 4. С. 215–218. [С. 217 – про нього];* Богданов В. Історія духового музичного мистецтва України від найдавніших часів до поч. XX ст. : монографія / В. Богданов. Х. : Основа, 2000. 287 с.; Кафедра оркестровых духовых и ударных инструментов и оперно-симфонического дирижирования [Электрон. ресурс] [Интервью з зав. каф., канд. искусствоведения, нар. арт. Украины, проф. Г. А. Абаджяном] Беседовала Мария Чер-

няк // *Dominanta. Часопис Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського. Травень 2013. Вип. № 7 (26). URL : http://dum.kharkov.ua/doc/gazeta26_pipes.pdf.*

Фото газ. «Dominanta».

ФЕ́КЕТЕ Ольга Валентинівна (24.10.1965, Харків) – піаністка, педагог. Канд. мистецтвознавства (2010; дис. «Формування виконавської концепції музичного твору», ХДУМ, 2009; наук. кер. – д-р мистецтвознавства, проф. *Л. В. Шаповалова*), доц. (2013). Закінч. з відзнакою Донец. консерваторію ім. С. С. Прокоф'єва (1986–1992, кл. проф. О. Ю. Вітовського) та асистентуру-стажування ХНУМ ім. І. П. Котляревського (1999–2002, кер. – засл. артист України, доц. *С. Ю. Юшкевич)*.

Від 1994 працює у ХДІМ, спочатку як конфертмейстер різних кафедр, від 2000 – провідний концертмейстер каф. оперної підготовки, від 2003 – ст. викл. каф. спеціального ф-но, від 2011 – на посаді доц. За час роботи на каф. спец. ф-но підготувала кілька десятків випускників (магістрів та спеціалістів). Від 2014 викладає також у ХСССМШ-і.

О. Фекете постійно виступає з концерт. програмами камер. музики в дуеті з чоловіком, скрипалем *С. А. Євдокимовим*. Репертуар дуету включає шедеври світової класики. Також у творчому доробку піаністки – сольні концерти та виступи з оркестром.

Авторка 11 наук. статей у фахових виданнях, учасниця міжнар. та всеукр. наук. конференцій.

Основні праці: Онтологическая динамика музыкального образа // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1999. Вип. 3. С. 53–57*; Онтологические особенности музыкальной драматургии // *Організація та зміст становлення професійної підготовки в умовах національної системи освіти : зб. наук. пр. / Обл. метод. каб. учб. закл. мистецтв та культури. Харків, 1999. С. 182–193*; О «Французской увертюре» И. С. Баха (размышления исполнителя) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2001. Вип. 6. С. 208–214*; Об особенностях ансамблевого исполнения вокального цикла Л. ван Бетховена «К далекой возлюбленной» // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Київ, 2002. Вип. 8. С. 237–245*; Роль концептуального мислення в роботі піаніста-інтерпретатора // *Сучасні проблеми художньої освіти в Україні : зб. наук. пр. / Ін-т проблем сучасного мистецтва АМУ. Київ, 2006. Вип. 1. С. 151–158*; Структура концептуального мышления исполнителя // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2009. Вип. 24. С. 305–312*; Художній простір сонати ор. 111 Л. ван Бетховена // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2009. Вип. 32. С. 78–88*; Понятие «исполнительская концепция»: параметры и структура // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2010. Вип. 29. С. 459–476*;

Два прочтения Сонаты А. Н. Скрябина, Ор. 70 (В. Ашкенази – М. Плетнев) // *Вісн. Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2010. В. 7. С. 297–301*; Сонатное творчество Л. ван Бетховена в исполнительских версіях // *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2011. Вип. 1. С. 48–51*; А. Скрябин: взгляд на русскую духовность // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 34. С. 103–111*.

Х

ХА́ЙНЕР Олена Володимирівна (21.02.1961, Ленінград, СРСР) – музикознавець, відомий муз. педагог, авторка інноваційної навчаючої програми, у якій за допомогою цифрових технологій висота муз. звуку, його тривалість та розташування на нотному стані представлені у єдиному асоціативному ряді. Розробник «Абеткового» нотоносця та його поступових модифікацій до традиційного. Володар патенту США «Machine and method for teaching music and piano» No. 7.629.527 на винахід унікальної компьютерізованої методики для самостійного оволодіння нотною грамотою та опанування гри на клавішних інструментах дітьми від наймолодшого дошкільного віку й дорослими без муз. освіти, яка успішно використовується у США, Канаді, Великий Британії, Франції, Швейцарії, Нідерландах, Іспанії, Німеччині, Сингапурі, РФ, Казахстані та ін. (загалом близько 60 країн).

Закінч. іст.-теорет. ф-т ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського, кл. канд. мистецтвознавства, доц. *Л. І. Шубіної* (1982–1988). Від 1988 до 1993 працювала як викл. муз.-теорет. дисциплін ДМШ № 2 м. Запоріжжя. У 1993–1994 – асистент вихователя у шк. Монтессорі м. Хьюстон (Техас, США). У 1994–1998 – власник компанії «Little Mozart, Developmental Music Program» на базі авторської програми розвитку дошкільників (м. Хьюстон); у 1998–2002 – директор Акад. музики системи шкіл Монтессорі; у 2002–2011 – власниця компанії муз. технологій «Do Re Mi Fa Soft» у м. Хьюстон, від 2011 до сьогодні – власниця інтернаціональної компанії із розробки та впровадження зорового та інтерактивного підходів у навчанні музиці «Music Vision International LLC». Авторка низки публікацій та Інтернет-ресурсів, присвяч. розробленій нею методиці.

Основні праці. **Публікації:** «Стать музыкантом? Легко!» [Електрон. ресурс] / за ред. Ник. Курдюмова. URL : http://pianolearningsoftware.com/pages/9-1; Компьютерный путь к Моцарту // *Как преподавать сольфеджио в XXI веке. Мастеркласс : [учеб.-метод. пособ.] / сост. О. Л. Берак, М. В. Карасева ; вступ. ст. М. В. Карасева. М. : Классика-XXI, 2009. С. 96–115*; Музыкально-компьютерные технологии как информационно-трансляционная система в Школе цифрового века / Горбунова И. Б., Заливадный М. С., Хайнер Е. // *Вестник Орловского государственного университета : Федеральный научно-практический журнал / Сер.: Новые гуманитарные исследования. 2014. № 4 (39). С. 99–104*;

Интерактивные сетевые технологии обучения музыке в Школе цифрового века: программа «Soft Way to Mozart» / Горбунова И. Б., Хайнер Е. // *Вестник Орловского государственного университета : Федеральный научно-практический журнал / Сер.: Новые гуманитарные исследования. 2014. № 4 (39). С. 104–110*. **WEB-сайти:** Soft Mozart community. Everyone CAN play piano. URL : http://www.softmozart.com/; Soft Mozart Store. The Most Effective Piano Lessons. URL : http://pianolearningsoftware.com/; Soft Mozart. Каждый МОЖЕТ играть на фортепиано. Making sheet music visual & interactive. URL : http://www.softmozart.ru/.

ХОЛОДЄ́НКО Леонід Олексійович (13.06.1935, м. Лебедянь Рязан. (Липецької) обл.) – скрипаль, педагог, диригент. Доц. (1990). Проф. (1994) і зав. каф. оркестр. струн. інструментів ХНУМ (від 2011). Відзначений Подякою Кабміну України «За значний внесок у розвиток культури та багаторічну сумлінну працю» (Київ, 2002). Переможець XVII Обл. конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» у номінації «За високі досягнення в творчій та культ.-просвіт. діяльності» (2015).

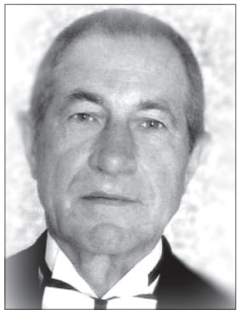

Закінч. Горківську (Нижньогородську) держ. консерваторію ім. М. І. Глинки (1961, кл. скрипки М. Р. Дрейєра, випускника А. І. Ямпольського) та аспірантуру Муз.-пед. ін-ту (нині – РАМ) ім. Гнесіних (Москва, 1966, кл. К. К. Родіонова та М. І. Фіхтенгольца). Стажувався у професорів Москов. консерваторії, в класах скрипки О. В. Криси, І. С. Бєлєнького (1980); І. С. Безродного, В. О. Клімова (скрипка), В. Ю. Григор'єва з історії виконавства та методики викладання струн. інструментів (11.10.1982–15.01.1983).

У 1961–1968 – викл. з кл. скрипки Таганроз. муз. уч-ща. У 1968–1978 – ст. викл. каф. інструмент. музики муз.-пед. ф-ту Таганроз. пед. ін-ту. Від 1978 працює у ХДІМ ім. І. П. Котляревського, від 1979 – також в ХССМШ-і. Впродовж всього періоду роботи виховав понад 130 скрипалів, серед них більш 25 лауреатів міжнар. конкурсів та фестивалів – А. Печенєжський (І місце, диплом М-ва культури і мистецтв України, Херсон, 1994), Г. Степаненко (І премія, Concours international Jean-Sébastien Bach, Париж, 1996) та ін.

У 1970 Л. Холоденко створив ансамбль скрипалів, який виступав з концертами в Україні, Росії (Ростов-на-Дону, Москва), брав участь у радіо- і телепередачах. 1994 став керівником щойно створеного камер. оркестру «Слобожанська академія» – активного учасника концертного життя міста і регіону. У 2000–2002 – худож. кер. і соліст створеного ним ансамблю скрипалів «Violino». Ансамбль виступав у Харкові, Львові, Івано-Франківську, Дніпропетровську, Києві (Нац. філармонія), Херсоні, отримав подяку Кабміну Украни (2002). З верес. 2010 Л. Холоденко – худож. кер. та диригент камер. оркестру ХНУМ, який успішно виступає в концертах (Велика зала ХНУМ, Харків. обл. філармонія, ін.).

Л. Холоденко постійно проводить виїзні майстер-класи, як в Україні (Дніпродзержинськ, 1978–79; Сєвєродонецьк, 1981, Суми, 1982–83, 1985, 2003, 2005, 2007, 2011); Крим, Феодосія та Керч, 2000, 2003, 2004), так і за кордоном (Москва, 1993, на базі міжнар. організації «Нові імена»;

Ліон, Франція (1980); Бєлград. муз. школа ім. С. Бинички, Сербія, 1994; Стокгольм, Швеція1995; Ольденбург, Німеччина, 1998; Лоніго, Італія, 2008; Манніта, Фінляндія, 2012). Працює в журі різноманітних конкурсів і фестивалів.

Учасник наук.-творчих конференцій, автор науково-метод. розробок, багато з яких – із грифом М-ва освіти та науки.

Основні праці: Розвиток техніки лівої руки скрипаля. Харків : Ротапринт ХІРЕ, 1983. 32 с.; Розвиток техніки правої руки скрипаля. Харків : Ротапринт ХІРЕ, 1983. 14 с.; Трансформація національних народо-пісенних інтонацій в скрипкових концертах Т. Хреннікова // *Музика : З життєдайних джерел. Київ, 1986. Вип. 3. С. 15–22*; Организация домашних занятий скрипача : метод. рек. Харків, 1988. 12 с; Воспитание рациональных движений правой руки скрипача в процессе работы над 3-й Партитой для скрипки соло И. С. Баха : метод. рек. Харків, 1992. 16 с.; Оркестрові струнні інструменти : програма для вищих муз. навч. закладів. Херсон, 2000. 25 с.; Концерти для скрипки з оркестром українських композиторів : метод. рекомендації з виконавським аналізом. Дніпропетровськ : Вид-во ІМА-Прес, 2002. 32 с.; Редакція Сонат та Партит для скрипки соло І. С. Баха. Харків : ТОВ «Рейтинг», 2010. 60 с.; Збірка перекладів для ансамблю скрипалів. Харків : ФОП «Лаврунов», 2013. 116 с.

Літ: Щелкановцева Е. М. Кафедра оркестровых струнных инструментов / Щелкановцева Е. М. // *Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревского. (1917–1992). Х., 1992. С. 171, 180, 376;* Щелкановцева О. М. Concerto grosso: кафедра струнних інструментів / О. М. Щелкановцева // *Pro Domo Mea : Нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Х., 2007. С. 79;* Корнев А. Талантливый скрипач отпраздновал 70-летие / Андрей Корнев // *Вечерний Харьков. 2005. 17 окт*.

Ц

ЦИПО́ЛА Гізела Альбертівна (27.09.1944, с. Гать, нині Берегів. р-ну Закарпат. обл. України) – оперна співачка (лірико-драм. сопрано), викладач. Нар. артистка України (1976). Нар. артистка СРСР (1988). Лауреат Всесоюз. конкурсу камерних виконавців у Києві (І премія, 1967), IV Всесоюз. конкурсу вокалістів ім. М. Глинки (І премія, 1968). Лауреат Держ. премії Грузин. РСР ім. З. Паліашвілі (1973). Переможниця Міжнар. конкурсу вокалістів «Мадам Баттерфляй» ім. Міурі Тамакі (Токіо, 1976) – єдиний випадок в історії конкурсу, коли співачка стала володаркою усіх трьох кубків – золотого, срібного, бронзового, а також титулу «Найкраща Баттерфляй світу» і «золотого» кімоно.

Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1969, кл. проф. *Т. Я. Веске*). В 1969–1994 – солістка Київ. т-ру опери та балету. Від 1985 викладала у Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського.

За свій творчий шлях виконала на сценах театрів різних держав світу понад 50 оперних партій. У концертному репертуарі співачки – більше 400 романсів М. Глинки, М. Римського-Корсакова, С. Рахмані-

нова, П. Чайковського, С. Прокоф'єва, Д. Шостаковича, Г. Свиридова, Ф. Ліста, Ф. Еркеля, З. Кодая, Б. Бартока, Ф. Шуберта, Р. Шумана, І. Брамса, А. Дворжака, А. Рубінштейна, М. де Фальї, Р. Гліера), арій з опер і оперет, нар. пісень. Гастролювала у Німеччині, Болгарії, Польщі, Фінляндії, Франції, Іспанії, Швейцарії, Японії, Угорщині. Записала три компакт-диски з творами угорських композиторів (Угорщина, 1995).

Оперні партії: Тетяна, Ліза («Євгеній Онєгін», «Пікова дама» П. Чайковського), Марфа («Царева наречена» М. Римського-Корсакова), Ксенія, Емма («Борис Годунов», «Хованщина» М. Мусоргського), Чіо-чіо-сан («Мадам Баттерфляй» Дж. Пуччіні), Тоска, Мімі («Тоска», «Богема» Дж. Пуччіні), Сантуцца («Сільська честь» П. Масканьї), Недда («Паяци» Р. Леонкавалло), Дездемона, Аїда, Леонора, Єлизавета, Амелія («Отелло», «Аїда», «Трубадур», «Дон Карлос», («Бал-маскарад» Дж. Верді), Маргарита («Фауст» Ш. Гуно), Манон Леско («Манон» Ж. Массне), Еврідіка («Орфей і Еврідіка» К. Глюка), Маженка («Продана наречена» Б. Сметани), Катерина («Катерина Ізмайлова» Д. Шостаковича), Етері («Абесалом і Етері» З. Паліашвілі), Оксана («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Марьяна («Арсенал» Г. Майбороди), Марильця («Тарас Бульба» М. Лисенка), Наталя («Тихий Дон» Дзержинського).

Кінематограф: знялась у фільмі О. Бійми «Пастка», зігравши оперну співачку (1993); у фільмі О. Фіалка «Повернення Баттерфляй» (1982) виконавиця головної ролі О. Сафонова співає голосом Г. Циполи.

Літ.: Ципола Гізела Альбертівна // *Митці України: Енциклопедичний довідник. К., 1992. С. 622;* Мистецтво України: Біографічний довідник / Упор.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський. За ред. А. В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. 700 с. Гизела Ципола [Электрон. ресурс] // *Кино-Teamp.ru. URL : http://www.kino-teatr.ru/teatr/acter/w/sov/11803/forum/#s3164408;* Туркевич В. Звезда по имени Гизела Ципола / Василий Туркевич // *День [газ.]. 1996. 17 мар.;* Москалец А. Гизела Ципола: «Мое место на сцене остается незанятым» / А. Москалец // *Зеркало недели. 1997. 5 сент*.

ЦУРКА́Н Людмила Георгіївна (22.08.1937, Миколаїв) – оперна і камерна співачка (сопрано), провідний укр. вокальний педагог, зав. каф. сольного співу ХНУМ ім. І. П. Котляревського (2002–2015). Засл. діяч мистецтв України (1997), проф (1994). Лауреат Всеукр. конкурсу вокалістів (Київ, 1959). Сім'я: чоловік – музикознавець Ілля Львович Глауберман (н. 1934), викл. ХМУ та ХДІМ, дочка – театрознавець Марія Цуркан (викладала на театр. відділенні ХДІМ), зять – композитор *О. С. Грінберг*.

Закінч. з відзнакою Одес. держ. консерваторію ім. А. В. Нежданової (1960, кл. нар. артистки України, проф О. М. Благовидової).

Працювала провідною солісткою оперних театрів Одеси, Челябінська, Харкова; в її репертуарі – більше 30 оперних партій. Партнерами Л. Цуркан по сцені були видатні майстри оперного мистецтва – І. Архипова, З. Паллі, Д. Узунов, В. Атлантов, З. Анджапарідзе, Ю. Мазурок, Є. Червонюк, М. Манойло, Н. Суржина. Співала з відомими диригентами – І. Заком, І. Штейманом, Є. Дущенком, А. Калабухіним. З успіхом гастролювала у Росії, Болгарії, Польщі,

Угорщині; пропагувала на концерт. сцені маловідомі твори вітчизняних і західноєвроп. композиторів – співачка вирізняється чималою муз. та загальнокультурною освіченістю та ерудицією.

Працювала в журі міжнар. конкурсів вокального мистецтва ім. С. Рахманінова в Москві (1997), ім. М. Глинки в Самарі (1997) і Астрахані (2003), ім. З. Долуханової «Бурштиновий соловей» в Калінінграді (2004, 2006, 2010), ім. А. Солов'яненка «Солов'їний ярмарок» в Донецьку (2004, 2006, 2008, 2011, 2013), ім. Г. Свиридова в Курську (2011), «Алчевський-дебют» в Харкові (2003, 2005, 2007, 2009 2011, 2013), «Fortissimo» (Харків, 2006, 2013).

Вихованці Л. Цуркан співають на провідних оперних сценах світу, гастролюють в багатьох країнах. Серед них – нар. артистка України, солістка Нац. філармонії України *О. Чубарева*; соліст Великого т-ру Росії *М. Пастер*; засл. артистка України, лауреат нац. премії ім. Т. Шевченка, солістка Нац. опери України *О. Крамарєва*; лауреат І та ІІ премій чотирьох міжнар. конкурсів в Італії (2004, 2005), солістка опер. т-рів Італії та Європи (за контрактами) О. Журавель; лауреат двох міжнар. конкурсів (Харків, 2005), Миколаїв (2006), соліст і педагог у Китаї Лі Сяолун; солісти ХНАТОБ ім. М. Лисенка – лауреат міжнар. конкурсів ім. І. Паторжинського (І премія, Луганськ, 1997), ім. Лисенка (Київ, 1997), ім. І. Алчевського (Алчевськ, 2001), дипломант міжнар. конкурсу ім. Віньяса (Барселона, 1999) Ж. Німенська та багато ін.

Від 2015 співачка мешкає з сім'єю у Німеччині.

Оперні партії: Тетяна, Іоланта («Євгеній Онєгін», «Іоланта» П. Чайковського), Тамара («Демон» А. Рубінштейн), Маргарита («Фауст» Ш. Гуно), Манон, Мімі, Чіо-чіо-сан («Манон Леско», «Богема», «Мадам Баттерфляй» Дж. Пуччіні), Дездемона («Отелло» Дж. Верді) та ін.

Основні праці: Вокальна школа Людмили Цуркан, заслуженого діяча мистецтв України, професора Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського [Текст+DVD] : [відеопосібник з коментарем]. Харків : ХНУМ, 2009. 22 с., [комплект DVD]; Вірність традиціям: кафедра сольного співу // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Х., 2007. С. 56–75;* Музыкально-художественные и вокально-технические аспекты международных конкурсов вокалистов // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. Вип. 41. Класика в сучасній культурі / Харків. нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. Х., 2014. С. 6–17.*

Літ.: Алиев В. Лифт моей жизни / Валерий Алиев. М. : Композитор, 2011. С. 148–151; Чепалов А. Записки «призрака оперы» / Александр Чепалов. Харьков : Золотые страницы, 2012. С. 148–149; Чиженко М. Універсалізм особистості Л. Г. Цуркан / Марина Чиженко // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. На честь Тараса Кравцова (до 90-ліття) : зб. наук. ст. Вип. 39 / Ред.-упоряд. Г. І. Ганзбург. Харків, 2014. С. 338–346;* Северин В. Людмила Цуркан: штрихи к творческому портрету / Володимир Северін // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. Вип. 41. Класика в сучасній культурі / Харків. нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. Х., 2014. С. 17–29.*

ЦУРКАНЕ́НКО Ірина Володимирівна (30.11.1969, Херсон) – музикознавець, викладач. Канд. мистецтвознавства (1999, дис. «Принципи фактурно-поліфонічної організації в сучасній українській фортепіанній музиці», наук. кер. – проф. *Г. І. Ігнатченко*). Доц. (2002).

Закінч. іст.-теорет. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1994, кл. проф. *Г. І. Ігнатченка*).

Працювала викладачем, від 2002 – доцентом каф. муз.-інструмент. підготовки вчителя у ХДПУ ім. Г. С. Сковороди (1999–2004). Від 2004 – доц. каф. інтерпретології та аналізу музики ХДУМ (згодом – ХНУМ) ім. І. П. Котляревського. Викладає курси «Аналіз музичних творів», «Основи наукових досліджень», «Музична інтерпретація», «Науково-дослідницька майстерність», керує студ. атестат. та магістер. роботами (випустила більше 30 магістрів). Підготувала 3 канд. дисертації (В. Ткаченко, В. Гіголаєва-Юрченко, О. Кригін). Бере активну участь у навч.-метод. та наук.-метод. забезпеченні кафедри; виконує обов'язки секретаря кафедри. Редагувала наукові видання ун-ту («Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти», збірники матеріалів студ. наук. конференцій, ін.).

Сфера наукових інтересів – музична фактура; теорії музичної мови і музичного мислення; міждисциплінарний синтез і новітні музикознавчі концепти у навчальному процесі. Учасниця багатьох наук. конференцій, регулярно виступає з доповідями, має низку публікаційй у фахових виданнях.

Основні праці:. К анализу понятия полифонии в контексте эволюции средств музыки XX века / Г. И. Игнатченко, И. В. Цурканенко // *Исторические и теоретические проблемы музыкального стиля : тематич. сб. науч. трудов. Киев : Киевская гос. консерватория имени П. И. Чайковского, 1993. С. 23–32;* Деякі прояви дії поліфонічних закономірностей в сучасній українській музиці // *Проблеми сучасного мистецтва і культури : зб. наук. пр. Мистецтвознавство та теорія і практика освіти / голов. ред. Г. Є. Гребенюк. Київ, 1998. С. 11–14;* Музична фактура як актуальний об'єкт вивчення // *Наука і сучасність : зб. наук. праць Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Київ : Логос, 2001. Том XXIX. С. 157–163;* Проблема трансформации музыкального языка в переломные периоды развития культуры // *Человек и христианское мировоззрение. Сохранение нравственного и физического здоровья в мире изменяющейся культуры : Альманах. Симферополь, 2004. Вып. 9. С. 174–176;* Гендерна семантика в дослідженнях виконавського процесу // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / ХДУМ ім. І. П. Котляревського. Харків , 2010. Вип. 29. Когнітивне музикознавство (на честь 55-річчя Л. В. Шаповалової). С. 424–433;* «Горизонт событий» как музыковедческий концепт // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Когнітивне музикознавство : зб. наук. ст. Вип. 40. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського; ред.-упоряд. Л. В. Шаповалова. Харків, 2014. С. 490–498.*

Ч

ЧЕРЕДНИЧЕ́НКО Ольга Вікторівна (нар. 1972) – піаністка, педагог. Канд. мистецтвознавства (2008, дис. «Фортепіанна творчість С. Борткевича в світлі класико-романтичної традиції», ХДУМ, наук. кер. – канд. мистецтвознавства *А. А. Мізітова*). Закінч. ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1997, кл. проф. *Т. Б. Вєркіної*). Від 1999 – викл. фортепіан. відділу ХМУ ім. Б. М. Лятошинського. У 2004–2007 – директор комунального закладу «Обл. навч.-метод. центр підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів» при Управлінні культури Харків. облдержадміністрації. Продовжуючи роботу в ХМУ як викл. фортепіан. відділу, з січня 2008 обіймає посаду Голови предметно-циклової комісії «Фортепіано».

Основні праці: Историография творческой деятельности Сергея Борткевича: проблемы и перспективы // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. Вип. 20. С. 313–325*; Традиция и новаторство в фортепианных сонатах Сергея Борткевича // *Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : зб. наук. пр. / Луган. держ. ін-т культури і мистецтв. Луганськ, 2007. Вип. 8. С. 192–203*; Фортепианная пьеса в творчестве С. Борткевича // *Київське музикознавство : зб. ст. / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2008. Вип. 27. С. 222–230*; Генезис виртуозного фортепианного стиля Сергея Борткевича // *Мистецька освіта в Україні: традиції, сучасність, перспективи : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., 21–23 берез., 2007 р. Луганськ, 2007. С. 471–475*; Фортепианная пьеса в творчестве С. Борткевича // *Молоді музикознавці України : IX міжнар. наук.-практ. конф., 26–30 берез. 2007 р. : тези. Київ, 2007. С. 110–112*; Прелюдии С. Борткевича : повторение или развитие традиции? / Чередниченко Ольга Викторовна // *Молоді музикознавці України : X міжнар. наук.-практ. конф., 24–29 берез. 2008 р. Київ, 2008. С. 88–90.*

ЧЕРКА́ШИНА-ГУБАРЕ́НКО Марина Романівна (22.06.1938, Харків) – музикознавець, засновник вітчизн. оперознавства, викладач, журналіст, лібретист, поет. Дочка *Р. О. Черкашина* і Ю. Г. Фоміної – акторів курбасівського театру «Березіль» (нині Харків. акад. укр. т-р ім. Т. Шевченка), дружина композитора *В. С. Губаренка*, мати театр. діяча, режисера, композитора, поета *І. В. Губаренко*. Д-р мистецтвознавства (1985, дис. «Історична опера першої половини XIX ст. Проблеми інтерпретації історії, доля жанру»); проф. (1985). Чл. СК СРСР та України (1970), НСТДУ (1968), чл.-кор. Нац. акад. мистецтв України (2000), засл. діяч мистецтв України (2008). Нагороджений орденом княгині Ольги III ступеня (2013), Золотою медаллю АМУ (2008); лауреат премії Укр. театр. т-ва (1987), премії ім. М. В. Лисенка (1998). Засновник і голова київ. відділення Вагнерівського товариства.

Закінч. ХДК (1962) (кл. проф. *Г. О. Тюменєвої*), аспірантуру

при Москов. держ. консерваторії (1970) (кл. проф. Б. О. Ярустовського; канд. дис. «Сучасна музично-психологічна драма: деякі тенденції розвитку жанру», 1972). З 1963 по 1984 працювала у ХДІМ ім. І. П. Котляревського: як ст. викл., від 1973 – доц., у 1979–1985 – зав. каф. історії музики. Від 1985 – проф. Київ. держ. консерваторії (тепер НМАУ України ім. П. І. Чайковського); у 1985–1989 – зав. каф. історії музики, 1989–2015 – історії зарубіж. музики.

Авторка численних наук. праць, досліджень, критично-аналітичних матеріалів переважно в галузі муз. театру, які постійно публікуються у спеціальних журналах, наук. виданнях, засобах масової інформації; її ім'я як дослідника-науковця і муз. журналіста широко визнане не тільки в Україні, але й у багатьох країнах світу; найвищий наук. авторитет М. Р. Черкашиної-Губаренко засвідчують виступи на численних всеукр. конференціях та міжнар. симпозіумах. Під її керівництвом написані й захищені вісім докторських і 32 канд. дисертації. Серед декількох поколінь учнів – музикознавці *К. Гейвандова*, Г. Куколь, *О. Сердюк*, Н. Савицька, *С. Лащенко*, Л. Мельник, М. Ржевська, О. Чепалов, Л. Мудрецька, Л. Кучер, О. Енська, *І. Копоть*, Я. Іваницька, О. Сакало, *Г. Ганзбург*, Л. Гнатюк, *І. Драч*.

Основні праці. **Монографії (7):** Опера XX століття : нариси. К. : Муз. Україна, 1981. 208 с.; Александр Николаевич Серов. М. : Музыка, 1985. 162 с.; Историческая опера эпохи романтизма. К. : Муз. Україна, 1986. 182 с.; Історія опери: Західна Європа XVII–XIX століття : навч. посібн. [співавт. Іванова І. Л., Куколь Г. В.] / за ред. М. Р. Черкашиної. К. : Заповіт, 1998. 384 с.; Творчі дебюти Жанни Колодуб. К. : [Б. в.], 1999. 24 с.; Музыка и театр на перекрестке эпох : сб. ст. В 2 т. К., 2002. Т. 1. 184 с.; Т. 2. 208 с.; Оперный театр в пространстве меняющегося мира. Страницы оперной истории в картинках и лицах. К. : Акта, 2013. 468 с. (укр. перекл.: «Оперний театр у мінливому часопросторі». Харків : Акта, 2015. 330 с.). **Статті** у збірках наукових праць (85), статті у журналах (195), статті у газетах (близько 200)**. Оперні лібрето до творів В. С. Губаренка:** «Вій». Опера-балет (у співавторстві з Л. Михайловим, 1980); «Сват мимоволі». Опера (1984); «Альпійська балада». Опера (1985); «Згадайте, братія моя». Опера-ораторія (1990); «Самотність» (1992); «Монологи Джульєтти» (1998). **Поетичні збірки:** Шум жизни. К., 2008. 224 с.; Вірші про музику й музикантів. Харків : Акта, 2015. 120 с.; Тревоги возраста и времени. Х. : Акта, 2016. 304 с.

Літ.: Союз композиторов Украины : справочник. К. : Муз. Україна, 1984. Изд. 2-е, доп. С. 243–244; Союз композиторов СССР : справочник. М. : Музыка, 1987. С. 457; Музыкальный энциклопедический словарь. М. : Совет. энциклопедия, 1991. С. 622; Митці України : енциклопедичний довідник. К. : Укр. енциклопедія, 1992. С. 628–629; Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского: 1917–1992. Х., 1992. С. 7, 42, 60, 67, 68, 76, 97, 101, 335, 360, 362, 369, 396; Данько Л. Динамика живого театра и функции оперной критики / Д. Данько *// Современный оперный театр и проблемы опероведения. Марине Романовне Черкашиной-Губаренко посвящается : сб. ст. Научный вестник НМАУ. Вып. 89. Киев, 2010. С. 11–20;* Савицкая О. Под знаком любви и музыки / О. Савицкая *// День. 2008. № 115;* Драч І., Тишко С. Слово про вчителя і колегу. Харків : ХНУМ імені І. П. Котляревського, 2008. 56 с.

І. С. Драч

ЧЕРНИ́ЧКО (Епштейн) Інна Соломонівна (21.10.1953, Хар-

ків) – піаністка, концертмейстер. Засл. артистка України (2000). У якості концертмейстера нагороджена рядом Почесних дипломів виконавських конкурсів та фестивалів.

Закінч. із золотою медаллю ХССМШ-і (кл. В. О. Кричевської, 1971) та, з відзнакою, ХДІМ ім І. П. Котляревського (1976), де навчалась в кл. доц. *В. І. Лозової* (спец. ф-но), *С. Колобкова* (камерний ансамбль), Н. Чернової, І. Козловської та *І. М. Полян* (концертмейстерська майстерність).

Навчаючись на 5 курсі ін-ту, почала працювати концертмейстером вокальної кафедрі в кл. проф. *Є. І. Червонюка*. По закінченні ХДІМ розпочала творчу діяльність в ХАТОБ ім. М. Лисенка; у 1992 була призначена головним концертмейстером ХАТОБу. Від 2003 живе в Німеччині.

Завдяки чудовій проф. підготовці, відразу ж звернула на себе увагу керівництва т-ру і оперних співаків-солістів. Численні концерти з провідними солістами т-ру, серед яких були нар. артисти СРСР *М. Ф. Манойло, Є. І. Червонюк*, нар. арт. України *В. Ф. Арканова, К. Г. Шаша*, засл. артисти України О. В. Арцемюк, *А. Е. Резілова*, А. Д. Дубінін, Я. І. Іванов та ін., сприяли швидкому розширенню репертуару і майстерності І. Черничко як концертмейстера.

Особливо плідним виявився концертний союз піаністки із нар. артисткою України *І. Д. Яценко*. З сольними програмами співачки від Союзконцерту і Укрконцерту дует об'їздив майже всі столиці республік колишнього СРСР, зробив численні фондові записи на телебаченні і радіо Харкова і Києва (в т. ч. були записані «Пісні і танці смерті» М. Мусоргського, вок. твори М. Лисенка та К. Стеценка), брав участь у багатьох фестивалях і авторських вечорах. За ініціативою І. Черничко було створене інструментальне тріо, незмінною учасницею якого вона була. Піаністка виступала в співдружності з чудовими скрипалями В. Пріцкером, *І. Шаповаловим, Г. Куперманом, В. Лінецьким*; віолончелістами М. Гінзбургом, В. Кругляковим, *І. Гайдой*, Л. Судаковою.

І. Черничко підготувала цілий ряд лауреатів міжнар. та нац. конкурсів, солістів ХАТОБ та Київ. нац. т-ру опери та балету, серед них – нар. артистка України *О. Романенко*, Д. Грішин, В. Манолов, *О. Басенко*.

Тісна співдружність з композиторами України, насамперед, з *В. Губаренко*, участь в концертах-звітах СК в Києві і Москві, концертні програми з чудовими співаками, нар. артистами СРСР, які приїжджали на гастролі до Харкова (Б. Мінжілкієв, В. Пьявко та ін.), творче спілкування з Є. Мірошниченко, З. Анджапарідзе, робота з чудовими диригентами (*А. Калабухін*, Я. Скібинській, А. Реммерайт, В. Горелик, *В. Жорданія*, Р. Нігматулін, *Ю. Янко* та ін.), участь у численних концертах Французького товариства в Харкові, шефських концертах; виконання циклів концертів з романсів Чайковського, Рахманінова, Глинки (солісти – засл. артисти України П. Бойко, *А. Романовська*, О. Соболєва), перше прочитання і підготовка циклів Л. Тимофеєвої-Русіної на вірши Т. Шевченка, Лесі Українки (вокалісти – нар. арт. України М. Коваль, засл. артисти України М. Чиженко, С. Шадрін, М. Олійник) завжди високо оцінювались.

Авторитет І. Черничко в колективі театру був дуже високим; піаністка проводила відкриті уроки для молодих колег-концертмейстерів, була опорою диригентів в щоденній роботі.

ЧЕРНЯ́ВСЬКА Маріанна Станіславівна (13.07.1967, Харків) – піаністка, педагог. Канд. мистецтвознавства (2001; дис. «Л. ван Бетховен і фортепіанна культура кінця XVIII – початку XIX ст. (проблема формування фортепіанної фактури)», НМАУ ім. П. І. Чайковського), доц. (2003). Лауреат І премії І Міжресп. конкурсу піаністів ім. Х. Еллера (1987, Таллінн, Естонія). Нагороди: Золота медаль за особливі успіхи в навчанні та творчості М-ва культури СРСР (1991), дипломи Міжнар. муз. фестивалю «В гостях у Айвазовського» (2005, 2006) та Міжнар. форуму «Музичне виконавство і педагогіка» (2010, 2011, 2013) за високу пед. майстерність.

Закінч. з відзнакою ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1985–1990, кл. ф-но проф. *М. О. Єщенко*) та асистентуру-стажування при Київ. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського (з відзнакою, 1990–1992, кл. засл. діяча мистецтв України, проф. І. М. Рябова).

У роки навчання розпочала трудову діяльність у ХДІМ ім. І. П. Котляревського на посаді асистента каф. загального та спеціалізованого ф-но (1989–1990). По закінченні асистентури-стажування працює на каф. спеціального ф-но: у 1992–2001 – ст. викл., 2002–2015 – доц., від 2016 донині – на посаді проф. кафедри. Від 2004 – Вчений секретар спеціалізованої ради з захисту канд. дисертацій за фахом «Музичне мистецтво» при ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Діяльність М. Чернявської гармонійно поєднує різні творчі сфери: фортепіанне виконавство, педагогіку, зокрема, викладання лекційних курсів – «Історія фортепіанного виконавського мистецтва» та «Проблеми сучасного фортепіанного виконавства», наук. керівництво роботами магістрів та канд. дисертаціями. Піаністка виступає з сольними та ансамблевими концерт. програмами, проводить майстер-класи в Україні та за кордоном, працює у журі конкурсів «Харківські асамблеї», «Мистецтво XXI століття». Веде активну наук. діяльність: автор більше 30 публікацій (навч. посібник, наук. статті, програми лекційних курсів), учасниця міжнар. та всеукр. наук. конференцій (Україна, Росія, Іспанія, Італія).

Серед учнів М. Чернявської – Оксана Міц, лауреат конкурсу «Харківські асамблеї» (III премія, 2007), конкурсів «Мистецтво XXI століття» в Мадриді (I премія, 2010), Лоніго (I премія, 2011), Відні (I премія, 2011); Анастасія Шаповалова, лауреат конкурсів «Ночі Мадрида» (II премія, 2013), «Мистецтво XXI століття» у Відні (II премія, 2013); Лу Лінь, лауреат конкурсу «Мистецтво XXI століття» в Лоніго (III премія, 2013); Тетяна Конохова, дипломант конкурсу «Ночі Мадрида» (2013); Костянтин Греченко, лауреат конкурсу «Харківські асамблеї» (III премія, 2016).

Основні праці: Піанізм бетховенської доби. Становлення фортепіанної фактури : навч. посібник до курсу «Історія фортепіанного виконавського мистецтва» / Маріанна Чернявська. Харків, 2015. 208 с.; Піаністичні дуелі Л. Бетховена і його сучасників-віртуозів // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та тео-*

рії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т. мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2015. Вип. 45. С. 59–69; Некоторые особенности актуализации исполнительского интонирования фортепианной фактуры // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2015. С. 128–140*; Кафедра специального фортепиано Харьковского национального университета искусств им. И. П. Котляревского в европейском музыкальном пространстве // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 37. С. 3–14*.

ЧЕРНЯ́ВСЬКИЙ Ігор Віталійович (29.04.1967, м. Марганець Дніпропетров., тепер – Дніпров. обл.) – скрипаль, концертний виконавець, викладач, артист камерного ансамблю. Засл. діяч мистецтв РФ. Лауреат І премії Міжнар. конкурсу ім. С. С. Прокоф'єва у номінаціях «ансамбль» і «квартет» (Україна, 2000).

Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1993, кл. скрипки, проф. *Л. А. Холоденко*)

Від 1993 – концертмейстер, у 1995–1998 – викл. каф. камерного ансамблю і квартету ХДІМ. Від 1998 – ст. викл. каф. оркестрових струнних інструментів ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Від 2000 – соліст Харків. філармонії. Виконав понад 80 сольних програм, у складі квартету – близько 30, концертів з оркестром – 20. Більш ніж 100 разів брав участь у філармонічних, міських концертах, дав понад 150 концертів під час гастролей. Репертуарний список артиста налічує понад 200 творів різних форм. Працював в журі Міжнар. конкурсу скрипалів ім. М. Ерденка (Бєлгород, 2009, 2011), Всеукр. конкурсу виконавців на струнних інструментах – (Дніпропетровськ, 2007, 2013, заст. голови журі). Голова журі всеукр. дитячого конкурсу виконавців на струнних інструментах (Дніпродзержинськ, 1996); голова журі обл. дит. конкурсів скрипалів (Марганець, 1994; Павлоград, 1996).

Дискографія: «У струнах і органі». Диск 1 (2006, Будинок органної та камерної музики, Харків); «Шість сонат для скрипки і чембало» (у транскрипції для скрипки і органу). Диск 1; Диск 2 (2011, Харків, Будинок органної та камерної музики).

ЧУ́БАРЕВА Ольга Олексіївна (05.10.1975, Казахстан) – концертна співачка. Нар. артистка України (2015). Володарка титулів «Чарівний голос України», «Берегиня», «Визнання-2011». Лауреат понад десяти міжнар. конкурсів, стипендіат Вагнерівського фестивалю в Байройті. Чл. Піклувальної ради Укр. фонду культури.

Закінч. ХДІМ (тепер – ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1998, кл. проф. *Л. Г. Цуркан*).

По закінченні навчання багато виступала, гастролювала, працювала за контрактами. Від 2006 – провідна солістка Нац. філармонії України. Проф. каф. постановки голосу Ін-ту мистецтв Нац. пед. ун-ту ім. М. Драгоманова.

Виступала на концертах у Європарламенті, на щоріч. прийомах мера

Страсбурга для парламентарів. У репертуарі співачки арії з опер В. Белліні, Дж. Верді й Д. Пуччіні, номери з оперет І. Кальмана і Ф. Легара, популярні іспанські, італійські пісні, джазові обробки укр. пісень, концертні програми з творів німецьких і австрійських композиторів, вечори укр. пісні і романсу, сучасної музики і джазу, оперної класики. О. Чубарева виступає в Україні і за кордоном: в Німеччині, Польщі, Італії, Люксембурзі, Чехії, Франції. Часто бере участь у всеукр. і міжнар. фестивалях.

Літ.: Сергачова Е. Ольгу Чубареву висунули на заслужену артистку України / Еліна Сергачова // *Газета по-українськи. 2008. 16 трав.;* Бентя Ю. «Артист повинен зловити хвилю зали…» / Юлія Бентя // *День. 2011. 21 апр.;* Бентя Ю. Від Пуччіні до... Поклада / Юлія Бентя // *День. 2013. 14 трав.;* Москалець О. Співачка Ольга Чубарева: «Я серйозно займалася гравіюванням по металу» / Олександр Москалець // *Урядовий кур'єр. 2013. 14 трав.*; Шестак А. Ольга Чубарева: «Я люблю поєднувати непоєднуване...» / Анна Шестак // *День. 2015. № 65. 15 апр.*

Фото «УК». URL : http://ukurier.gov.ua/uk/articles/spivachka-olga-chubareva-ya-serjozno-zajmalasya-gr/.

ЧУДІНО́ВИЧ Євгенія Ігорівна, (29.11.1972, м. Харків), сценічне ім'я – GéNIA – піаністка, композитор, педагог. Чл. Європ. асоціації фортепіан. педагогів (EPTA). Правнука видатного укр. муз. педагога *Р. С. Горовиць*, сестри В. С. Горовиця – зірки світового фортепіан. виконавства. Володар І премії Ґілдхольської школи музики та театру (Guildhall School of Music and Drama) 1997; Срібної медалі Почесної гільдії музикантів (Worshipful Company of Musicians, Лондон), 1998; премій ім. Гарольда Кракстона (Craxton Trust Award), 1997, ім. Дами Майри Хесс (Dame Myra Hess Trust Award), 1998; премії засновників Трініті-коледжу (Trinity College of Music) Кембридж, 1999.

Від 1990 навчалася на фортепіан. ф-ті ХДІМ ім. І. П. Котляревського у професорів *В. Л. Макарова* та *С. Ю. Юшкевича*, по кл. якого у 1995 закінчила ВНЗ. Далі вчилась у Ґілдхольській школі музики та театру (Guildhall School of Music and Drama) в Лондоні під керівництвом професорів Джоан Хавилл і Каролін Палмер (1995–1998) та у Трініті-коледжу (Trinity College of Music) в Кембриджі (1999–2000), де здобула звання магістра під керівництвом проф. Д. Фінча.

Є. Чудінович – засновниця напряму «Piano-Yoga®», який є оригінальним поєднанням класичної методики фортепіанної гри та базових засад йоги. Створила школу «Piano-Yoga®» у Лондоні, яку очолила як директор і де викладає у теперішній час. У 2008 заснувала однойменну компанію з метою розповсюдження принципів школи у Великій Британії та за її межами. Узагальнила власну методику у виданні «Piano-Yoga®: Transform Your Hands. 10 Week Course of Piano Exercises» – 10-тижневому курсі фортепіан. вправ (2009).

Регулярно виступає на концерт. сценах Європи, Північ. Америки, Азії; також активно займається композицією. У 2003 дала два концерти у South Bank Centre (Лондон), які були організовані благодійним фондом і Нац. фізичною лабораторією Великої Британії для дослідження інфразвуку. Концерти були першим

світовим експериментом у цій галузі і привернули увагу як муз., так і наук. спільноти.

Записала компакт-диски: 1. «Transformation» (тв. композиторів XX ст. для ф-но і скрипки за участю скрипаля Романа Мінца), Вел. Британія, 1999; 2. «Russian Women Composers» (Г. Уствольська, С. Губайдуліна, О. Фірсова), Вел. Британія, Black Box Label, 2000; 3. «Suite for Piano and Electronics» Джона Ричардса (J. Richards), Вел. Британія, Nonclassial Label, 2009; 4. «Piano Book» Габріеля Прокоф'єва (онук С. Прокоф'єва) Вел. Британія, Nonclassical Label, 2010 (написаний спеціально для Є. Чудінович); 5. Подвійний альбом (на двох дисках) власних творів: «Dreams of Today, Thoughts of Tomorrow» («Мрії сьогодення, думки майбутнього»), Вел. Британія, 2014.

Творча діяльність Є. Чудінович висвітлювалась у ряді ***періодич. видань***: «The Times Newspaper», 1999; «Observer Newpaper», 1999; «Chopin Journal, Japan», 2000; «Wellcome Trust Book», 2004; «Financial Times Newspaper» 2010; «Yoga and Health Magazine», 2011; «Music Teacher Magazine», 2011; «Piano Professional Magazine», 2011; «International Piano Magazine», 2012; «Arts Newspaper», 2012; «International Arts Magazine», 2013; «Kings Place Magazine», 2013/14, «The Times Newspaper», 2015, «Pianist Magazine», 2015, ін.

Джерело : GéNIA Music [The home page of GéNIA …Electronic resource] : URL **:** http://www.genia-music.com.

ЧУРИ́ЛОВ Василь Іванович (05.06.1944, с. Хотмижськ Борисівського р-ну Бєлгород. обл.) – хоровий диригент, викл. хор. дисциплін. Засл. працівник культури України (1988), депутат Лозівської міськради XXII скликання. Закінч. ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1985, спец. «хорове диригування», кл. *Ю. І. Кулика*).

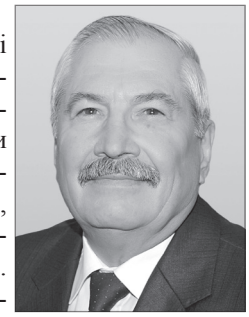

Нагороди: почесні грамоти Кабміну України (2004), М-ва культури і мистецтв України (2004), Харків. облдержадміністрації (2006), Об'єднання профспілок Харків. обл. (2013). Орден Укр. Православної Церкви Святителя Миколая Чудотворця (2014). Почесний громадянин м. Лозова Харків. обл. (2011).

Як хоровий диригент, кер. хору – лауреат І Всеукр. конкурсу хор. колективів ім. М. Леонтовича (диплом ІІ ступеня, Київ, 1989); дипломант обл. огляду-конкурсу нар. творчості «Слобожанські передзвони» (2004, Харків), переможець Всеукр. фестивалю «Мистецька молодь України в європейському просторі XXI століття» (2007, Київ); лауреат Міжнар. фестивалю нар. музики і пісні «Радужний світ мелодій» (2007, 2012, смт Комсомольський Харків. обл.); лауреат ІІІ премії ІІ Міжнар. конкурсу вок. ансамблів ім. Д. Бортнянського (2014, Київ); дипломант IX Міжнародного фестивалю «Хотмижська осінь» (2013, с. Хотмижськ Бєлгород. обл.).

У 1966–1969 – викл. Борисівської ДМШ Бєлгород. обл., у 1972–1975 – кер. вок. гуртка БК Харків. райвідділу культури. У 1976–1977 – директор клубу Завкому з-ду підйомно-транспорт. обладнання, у 1977–1978 – диригент, 1988–1979 – худож. кер., 1978–1987 – директор ПК Лозівського ковально-механічного заводу (м. Лозова Харків. обл.). У 1978–1987 – диригент хору Лозівської ДМШ. У 1991–2004 – зав. Лозівської філії Харків. муз. уч-ща (тепер обл. комун. заклад «Лозівське уч-ще культури і мистецтв»), від 2004 – його директор.

В. І. Чуриловим створено студ. хор укр. пісні «Сузір'я» та однойменний ансамбль пісні і танцю, який здобув звання «нар. художній колектив» (2013). Під його керівництвом працюють також вок. ансамбль «Слов'яночка», фольклор. ансамбль «Чорнобривці», оркестр та ансамбль нар. інструментів, оркестр дух. інструментів, естрадно-дух. ансамбль «Art Angelis».

Серед випускників Лозівського уч-ща культури і мистецтв, яке очолює В. І. Чурілов – відомі музиканти Роман Куштим, Іван Чурилов, Віктор Коротич, Оксана Помінчук та Ольга Шаповал.

С. М. Прокопов

ЧУ́РІКОВ Віктор Васильович (4.11.1948, Слов'янськ Донец. обл.) – концерт. виконавець на дух. інструментах (саксофон, кларнет), викладач. Доц. (1994). Чл. НВМС (2000). Лауреат ІІІ ступеню Респ. конкурсу камерних ансамблів та виконавців (Київ, вересень 1987) в дуеті з І. М. Приходько (ф-но). Лауреат джаз. фестивалів у Харківі, Кривому Розі (1991, 1992, 1994, 1996). Засновник харків. шк. проф. навчання мистецтву саксофонової джазової імпровізації. Зав. каф. муз. мистецтва естради та джазу ХНУМ (від 2007). Дипломант XIV обл. конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» у номінації «Завідувач кафедри» (2012).

Закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1969–1974, кл. кларнета доц. Я. О. Токарчука).

Працював другим кларнетистом в симф. орк. ХАТОБ ім. М. Лисенка (від 1973), саксофоністом естр. оркестру концерт. бригади БК Будівників ім. М. Горького (1973–1974). Викладав в ХДІК в класах кларнета, саксофона, ансамблю дух. інструментів, джазового ансамблю, диригування естр. оркестром (1974–78); за сумісн. у 1977–1988 – в ХДІМ ім. І. П. Котляревського (класи кларнета та ансамблю дух. інструментів, згодом (1988–2003) також класи саксофона, джаз. ансамблю). Одночасно працював диригентом естр. оркестру БК ім. В. І. Леніна УВС Харк. облвиконкому (1987–88) та в ін. муз. колективах. Також – викладач у класах саксофона і кларнета в ХССМШ-і (1988–2000, від 2011 до сьогодні).

Створення В. Чуріковим джазового ансамблю «Консенсус», до складу якого увійшли його колеги по каф. дух. та ударних інструментів, стало одним з імпульсів до відкриття в ун-ті кафедри естради та джазу. «Консенсус» став активним учасником муз. життя ун-ту і міста (концерти на фест. «Дні Моцарта у Харкові» та ін.), виступав у звітних програмах Харків. області, гастролював у ін. містах України (Київ, Львів), Росії (Москва), за кордоном – у Франції і Німеччині. Ансамбль неодноразово ставав лауреатом міжнар. джаз. фестивалів (Харків, Кривий Ріг та ін.) «Консенсус» має численні фондові записи, зроблені Держ. Укртелерадіо (Київ) та Радіокомітетом у Москві. Так, у липні 1991 в Москов. Будинку звукозапису і радіомовлення був зроблений фондовий аудіозапис ансамблю «Консенсус» у складі: Лев Шпігель (труба, флюгельгорн), Віктор Чуріков (саксофон-альт), Сергій Давидов (ф-но), Леонід Хайсман (гітара-бас), Юрій Медовник (ударні інструменти). В програмі – 11 джазових стандартів (час звучання – 1 год. 22 хв.).

Як учасник ансамблю та соліст В. Чуріков неодноразово запрошувався до участі в авторських концертах харківських композиторів. Він є першим виконавцем творів для саксофону В. Золотухіна (Концерт-блюз), Ю. Іщенка (Соната для саксофона і фортепіано), В. Іванова. Фірмою «Мелодія» в Києві був записаний Концерт В. Золотухіна для саксофону-альта з естр.-симф. оркестром, де В. Чуріков виконував партію соліста (1987).

В. Чуріков входив до журі міжнар., всесоюз. міжресп. та всеукр. академічних та джазових конкурсів і фестивалів (Рівне, Мінськ, Житомир, Львів, Харків, Київ).

За часи пед. діяльності В. Чуріков виховав 64 лауреата та дипломанта джаз. та акад. конкурсів і фестивалів, які успішно працюють в оркестрах та ансамблях України й зарубіжжя; серед його випускників чимало концертуючих музикантів, а також прекрасних педагогів.

В. Чуріков – автор навч.-метод. посібника «Джазова імпровізація на саксофоні» (2011), навч. програм, редакцій муз. творів та ін.

Основні праці: Редакція партії саксофону Концерту-поеми В. Золотухіна. Київ : Муз. Україна, 1988 8 с.; Основы исполнительской техники при игре на саксофоне : учеб.-метод. пособие. Харьков, 1996. 22 с.; Рациональное использование аппликатуры при игре на саксофоне : учеб.-метод. пособие. Харьков, 1996. 42 с.; Методика навчання гри на музичних інструментах у системі підготовки вчителя музики : навч.-метод. посіб. Київ : ІЗМН, 1997. 72 с.; Джазова імпровізація на саксофоні : навч.-метод. посібник. Харків : С.А.М,2011. 840 с.; Авторська програма з курсу спеціальний інструмент – «Саксофон» для вищих навчальних закладів культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації. Напрям 6.020204, 7,02020401, 8.202020401 «Музичне мистецтво». Спеціалізація «Музичне мистецтво естради». Харків, 2011. 28 с.; Методика викладання гри на спецінструменті. Навчальна програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації. Напрям 6.020204 «Музичне мистецтво». Спеціалізація «Музичне мистецтво естради». Харків, 2016. 36 с.

Ш

ШАПОВА́ЛОВ Ігор Петрович (15.09.1946, Харків) – скрипаль, концертній виконавець, соліст оркестру. Доц. (2011) каф. оркестрових струнних інструментів ХНУМ. Засл. артист України (1988). Нар. артист Україні (2005). Лауреат Регіон. рейтингу «Харків'янин року» (2006). Відзначений подякою Президента України (2009); а також медаллю «За трудовую доблесть».

Закінч. Харків. ін-т мистецтв по спец. «скрипка» (1969, кл. І. В. Заславського). Від 1968 працює в симф. оркестрі Харків. філармонії, від 1975 – на посаді концертмейстера симф. оркестру.

Висока професійна майстерність І. Шаповалова неодноразово відмічалась провідними вітчизняними та закордонними диригентами. Блискуча скрипкова школа, ерудиція, інтелігентність, працелюбність дозволили йому стати лідером оркестру і залишатися його першою скрипкою вже

більше 40 років. За цей період ним були створені ансамбль скрипалів, ансамбль старовинної музики, струнний квартет. Важливою подією у муз. житті Харкова було народження першого в місті проф. камерного оркестру «Харківські солісти» (1990). Як його диригент і соліст І. Шаповалов з успіхом гастролював у Франції, де були здійснені записи на компакт-диски, у Германії, Швейцарії, Іспанії тощо.

Артист має великий досвід концертної діяльності як соліст. Його ім'я відомо не тільки у Харкові, але й у країнах СНД, Польщі, Франції, Швейцарії. Він також виступав з іншими відомими виконавцями – Б. Которовичем, В. Жуком, А. Шароєвим, В. Кошубою, І. Гавришем, фр. музикантами Б. Мулєном і А. Дабанкуром.

І. Шаповалов у своїх концертах охоче виконує твори українських, насамперед, харківських, композиторів. Він є першим виконавцем концертів для скрипки Б. Яровинського, В. Борисова, Концерту для чотирьох скрипок В. Золотухіна, які були записані у фонд Українського радіо.

Свій виконавський досвід скрипаль з успіхом передає студентам ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Багато його випускників працюють в оркестрах України й за кордоном.

Глибоке знання оркестру і талант виконавця-інтерпретатора І. Шаповалов реалізує протягом останніх часів у диригентській діяльності. Концерти симф. оркестру під його керуванням відзначаються точністю музичного фразування у передачі стильових особливостей твору. 2016 р. І. Шаповалов був диригентом на ІІІ турі конкурсу імені В. Крайнєва.

Літ.: Игорь Шаповалов [Електрон. ресурс] // *Харківська філармонія. URL : http://filarmonia.kh.ua/filarmonia/igor-shapovalov/;* Первая скрипка харьковской филармонии Игорь Шаповалов : [відеозапис телепередачі] [бесіду веде журналіст Оксана Кречківська] // *ЧАЙ ВДВОЕМ. Опубликовано: 15 апр. 2014. URL : https://www.youtube.com/watch?v=91Th-R13BnE.*

ШАПОВА́ЛОВА Людмила Володимирівна (2.03.1955, м. Лисичанськ Луган. обл.) – музикознавець, викладач. Д-р мистецтвознавства (2008), проф. (2011). Доктор. дис. «Музика як аналог особистості: до проблеми рефлексійної свідомості» пов'язана з розвитком нових напрямків когнітивного музикознавства, християнської антропології та духовного аналізу музики. Нагородж. дипломом «Вища школа України» (2009) та Почесною грамотою Голови м. Харкова (2012).

Закінч. Сєвєродонецьке муз. уч-ще за фахом «фортепіано» та «теорія музики» (1974) та іст.-теорет. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1979, кл. д-ра мистецтвознавства, проф. *Н. Л. Очеретовської*). У 1979–1982 навчалася в аспірантурі Київ. держ. консерваторії (тепер НМАУ) ім. П. І. Чайковського (кл. д-ра мистецтвознавства, проф. І. А. Котляревського; канд. дис. «Про взаємодію внутрішньої та зовнішньої форми в процесі історичної еволюції музичної жанровості» (1987). У 1994–1997 – докторант НМАУ.

Від 1983 викладала на каф. теорії музики ХДІМ, від 1992 – доц.; у 1987–1992 – декан іст.-теорет. ф-ту. За її ініціативою у 2004 було створено каф. інтерпретології та аналізу музики – наук. центр для підготовки магістрів виконавських спеціальностей. Відтоді до сьогодні – зав. кафедрою.

Клас Л. Шаповалової закінч. 90 випускників-музикознавців та магістрів різних виконавських спеціальностей, які плідно працюють за фахом в муз. закладах України та за її межами. Підготувала 25 канд. мистецтвознавства, у т. ч. 10 викладачів, що увійшли до кадрового складу ХНУМ ім. І. П. Котляревського, зокрема, каф. інтерпретології та аналізу музики – канд. мистецтвознавства, доц. *Ю. В. Ніколаєвська* та канд. мистецтвознавства, в. о. доц. І. А. Романюк; за межами України працюють канд. мистецтвознавства Л. А. Роменська (Зайцева) – Бєлгород. ін-т культури і мистецтв, В. В. Чконія – Курський муз. коледж та ін.

Постійна учасниця міжнар. та всеукр. конференцій, на яких репрезентує наукові досягнення та педагогічний досвід рідного ун-ту (Київ, Москва, С.-Петербург, Ростов, Мінськ, Курськ, Даугавпілс). Автор біля 100 публікацій з проблем аналізу муз. форм та жанрів, тенденцій розвитку сучасної культури та муз. освіти в Україні.

Постійний редактор фахового видання «Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти» (2001–2017).

Основні праці: Рефлексивный художник. Проблемы рефлексии в музыке : монография. Харьков : Скорпион, 2007. 272 с.; Рефлексія як образ людини // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 1999. Вип. 4. С. 152–162;* Рефлексия и язык музыки // *Організація та зміст становлення професійної підготовки в умовах національної системи освіти. Харків, 1999. С. 193–202*; Рефлексія як образ людини (постановка проблеми) // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Вип. 4. Х. : Каравела, 1999. С. 152–162;* Авторська концепція жанру хорового концерту в творчості Ю. Алжнєва // *Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство. Х. : ГЛАС, 1999. С. 39–43;* На шляхах духовного синтезу (культура рефлексії у творчості А. Тарковського і А. Шнітке) // *Теоретичні та практичні питання культурології. Вип. 2. Запоріжжя : ЗДУ, 1999. С. 136–147;* О рефлексии светской и духовной // *Музичне мистецтво і культура. Вип. І. Одеса, 2000. С. 23–30*; Онтология и психология личности в культуре музыкального романтизма // *Саратов : Юл, 2001, вып. 2. С. 36–40;* Рефлексивный художник: о духовном опыте музыки Рахманинова (размышления после фестиваля «Рахманинов и Украина») // *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. Вип. 4–5. Х. : ХХПІ, 1999. С. 49–52;* О двух типах личности: к определению рефлексии в музыке // *Музыкальная культура христианского мира. Ростов, 2001. С. 133–141*; Рефлексия как текст культуры // *Київське музикознавство. Київ, 2001. Вип. 7. С. 17–27;* Онтология личности и путь духовного восхождения: на примере Третьей сонаты для фортепиано Г. Уствольской // *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Музичний твір: проблема розуміння. К., 2002. Вип. 20. С. 138–148;* Рефлексія як феномен духовної культури. Літературні та філософські джерела рефлексії // *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті Х., 1999–2000. № 6-1. С. 99–104;* Образ автора как тип рефлексии // *Культура України. Мистецтвознавство. Х. : ХДАК, 2000. Вип. 6. С. 97–104;* Альтова соната Д. Шостаковича (образ автора як тип рефлексії) // *Педагогічна наука та мистецтвознавство на межі століть. Х. : Каравела, 1999. С. 76–84;* Музыка как объект культурологии // *Соціокультурні комунікації в інформаційному суспільстві. Х. : ХДАК, 2003. 139–140*; Вокально-хорова твор-

чість Ю. Алжнєва: до проблеми народного стилю виконавства [у співавторстві з Т. Томчук] // *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. Вип. 1–2. Х., ХХПІ, 2003. С. 43–47;* Семантическое пространство музыки Г. Уствольской // *Проблемы семантики музыкального языка. М., 2004. С. 234–241;* Знаки и символы рефлексии в музыке Валентина Сильвестрова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. Вип. 6. Х. : ХДІМ, 2001. С. 83–91*; Про історичні прототипи музичної рефлексії в європейській музичний культурі: Бетховен, Моцарт // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Х. : ХДІМ, 2001. Вип. 7. С. 20–29;* Шаповалова Л. Целокупное бытие музыки: о задачах и перспективах интерпретологии // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. праць. Х. : ХДУМ ім. І. П. Котляревського, 2005. Вип. 16. С. 196–204;* Виконавська рефлексія як об'єкт інтерпретології // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогики та теорії і практики освіти : зб. наук. праць. Х., ХДУМ ім. І. П. Котляревського, 2007. С. 178–188*; Логос музыки, или апология когнитивного музыковедения // *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. Харків, 2007. Вип. 4–6. С. 89–93;* Харківська аналітична школа: кафедра інтерпретології та аналізу музики // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 201–207;* Смысл как категория ценностной семантики музыки // *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського : Теоретичні та практичні аспекти музичного смислоутворення. К., 2006. Вип. 60. С. 17–25;* Апология когнитивного музыковедения // *Мир музыки. Издание Бакинской консерватории. 2013. № 1. С. 49–55;* Духовная реальность музыкального произведения // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Вип. 40 : Когнітивне музикознавство. Харків, Видавництво «С. А. М», 2014. С. 3–12;* Музыка Свиридова как духовная реальность // *Творческое наследие Г. В. Свиридова в контексте русской истории и культуры. Курск, 2015. С. 59–68;* Интерпретология как интегративная наука: опыт встречи исполнительства и гуманитаристики // *Искусствоведение в контексте других наук в России и за рубежом: параллели и взаимодействия : сб. тр. междунар. науч. конф. 13–18 апреля 2015 г. [ред.-сост. Г. Р. Консон]. М. : Liteo, 2015. С. 590–599;* Spiritual reality of the musical Composition and Methods of its Cognition // *Music Science Today: the permanent and the changeable : abstracts of the 10th International Scientific Conference. Daugavpils : Daugavpils University Academic Press «Saule», 2015. P. 16–18*.

ШАША́ Костянтин Григорович (8.01.1929, м. Мелітополь Запоріз. обл.) – оперний співак (тенор). Засл. артист України. Нар. артист України (2007). Проф. (1995).

Навчався деякий час у ХССМШ-і (від 1943) по кл. скрипки *А. А. Лещинського*, але за станом здоров'я пішов зі школи; у 1946–1947 грав на скрипці та співав популярні естрадні пісні того часу в ПК залізничників, з першим у повоєнному Харкові самодіяльним джаз-оркестром (кер. – В. Моргун), який згодом виріс у відомий симфоджаз М. Молдавського.

Закінч. автодорожній технікум (з відзнакою) та Харків. автодорож. ін-т (1954); був направлений на роботу в Пермь – на той час місце з ви-

сокою оперною культурою, де залишилася частина евакуйованої під час війни трупи Ленінград. Кіровської опери. За результатами смотру худож. самодіяльності був запрошений співати в оперному т-рі, незважаючи на відсутність проф. освіти. Та невдовзі був переведений до Харкова, де, хоча й робить успішну кар'єру інженера, за настійливою рекомендацією видатного вок. педагога *П. В. Голубєва*, який відмітив красивий «собіновський» тембр його голосу, стає студентом вок. ф-ту Харків. консерваторії (1957–1962, кл. доц. *О. П. Петрової*). Ще протягом чотирьох років суміщав роботу інженера з навчанням на денному ф-ті ХДК.

У 1962 запрошений до ХНАТОБ ім. М. Лисенка. З театром багато гастролював (Запоріжжя, Севастополь, Новоросійськ, Миколаїв, Одеса, міста Золотого кільця Росії та ін.); у його репертуарі – більше 25 провідних тенорових партій. Великий вплив на творчій ріст співака мали чудові музиканти: диригенти І. Штейман, А. Калабухін, А. Людмилін, Л. Джурмій, В. Мутін, Я. Скібінський та режисери-постановники О. Геращенко, М. Авах, В. Скляренко, В. Лукашов, Д. Смолич. Окрім виступів у спектаклях, вів концертну діяльність. Виступав на сценах багатьох ВУЗів і палаців культури, як у складі концертних бригад, так і з сольними програмами. Велике значення надавав пропаганді нац. культури, співаючи у концертах укр. народні пісні. Під час виступив співака на телебаченні (які завжди проходили в «живому» ефірі) нерідко траплялись випадки, коли українці, які мешкали в Росії, телефонували з проханням виконати ту чи іншу пісню, й такі прохання завжди задовольнялись.

Ще під час роботи в т-рі К. Шаша був запрошений викладачем в ХДПІ ім. Г. Сковороди на каф. музики, а 1988 – в ХДІК (нині ХДАК), де працює сьогодні проф. каф. хорознавства та хор. диригування; викладає дириг.-хорові дисципліни і постановку голосу. В його вок. класі здобули проф. знання більш. 100 студентів, серед них – *Н. Говорухіна* (сопрано), дипломант конкурсу ім. Дворжака, канд. мистецтвознавства, доц. каф. сольного співу ХНУМ ім. І. П. Котляревского; О. Руденко (тенор) – зав. відділом у Сум. муз. уч-щі; С. Фурманова (сопрано), Р. Ялпута (бас), О. Хибник (тенор), О. Качуровський (тенор), Г. Воскобойников (тенор), В. Комаров (баритон) – артисти хору ХНАТОБ ім. М. Лисенка та багато ін.

З муз. колективами академії К. Шаша багато гастролюв по Україні та за кордоном (Німеччіна, Бельгія, Росія), концертну діяльність співак не припиняє навіть і в досі поважному віці.

На свій 75-й ювілей (2004) співак виконав партію Ленського в опері «Евгеній Онєгін» П. Чайковского на сцені ХАТОБ ім. Лисенка, вразивши слухачів бездоганною вок. технікою, музикальністю, артистизмом і правдою сценічного втілення образа. На своє 80-річчя (2009) дав концерт у 2 відділеннях з оркестром Харків. обл. філармонії (дир. – *Ю. Янко*).

Оперні партії: Овлур («Князь Ігор» О. Бородіна), Художник Біллі («Трільбі» О. Юрасовського), Ленський, Водемон («Євгеній Онєгін», «Іоланта» П. Чайковський), царевич Гвідон, цар Берендей («Казка про Царя Салтана», «Снігуронька» М. Римського-Корсакова), Альфред («Травіата» Дж. Верді), Альмавіва («Се-

вільський цирульник» Дж. Россіні), Беппе-Арлекін («Паяци» Р. Леонкавалло), Пінкертон («Мадам Батерфляй» Дж. Пуччіні), Паоліно («Таємний шлюб» Д. Чимарози), Петро («Наталка-Полтавка» С. Гулака-Артемовського), Андрій («Тарас Бульба» М. Лисенка), Трубадур («Бременські музиканти» Г. Гладкова), Ганс («Хоробрий портняжка» І. Польський), Іван Жаркий («Павка Корчагін» Н. Юхновської), Льонька («В Бурю» Т. Хреннікова) та ін.

Основні праці: Постановка голосу : програма курсу / М-во культури і туризму України, Харків. держ. акад. культури, Каф. хорознавства та хор. диригування ; [уклад. К. Г. Шаша]. Харків : ХДАК, 2010. 10 с.; Творчий портрет Миколи Манойла // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2011. Вип. 32 : Когнітивне музикознавство–2. С. 367–370.*

Джерела: Шаша Костянтин Григорович [Електрон. ресурс] // *Бібліотека Харківської державної академії культури. URL : http://lib-hdak.in.ua/unfold-teachers/printing-teachers-hdak-2009-2013/812-shasha-kostyantin-grigorovich.html;* Чиженко М. В. Творческий портрет Константина Шаша / М. В. Чиженко // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. 2011. Вип. 33. С. 364–372.*

За М. В. Чиженко

ШЕ́ЙКО Неллі Миколаївна (24.10.1936, м. Петровськ-Забайкальськ Читин. обл. РФ) – хоровий диригент, педагог. Засл. працівник культури України (2006). Нагороди: подяка М-ва культури і мистецтв України (1998), Почесна грамота М-ва культури і туризму (2006), Почес. знак Полтав. облради (2006).

Син – Шейко В. О. – засл. діяч мистецтв України, худож. кер. і головний диригент Засл. акад. симф. оркестру Нац. радіокомпанії України, директор Об'єднання худож. колективів «Музика» Нац. радіокомпанії України.

Закінч. ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1964, кл. О. Т. Середи, *Ю. І. Кулика*).

Від 1964 до 2014 працювала у Полтав. Муз. уч-щі ім. М. В. Лисенка як викл. диригентсько-хор. дисциплін, заст. директора з навч.-виховної роботи (1976–1979), кер. хору студентів (1965–1976; 1979–1984). На респ. конкурсі-огляді худож. колективів муз. училищ (1972) хор студентів під орудою Н. Шейко здобув звання лауреата й посів ІІ місце.

Керувала хором ветеранів Полтав. обл. (1964–1970) та хором студентів Полтав. сільськогосп. ін-ту – лауреатом респ. конкурсу «Студентська весна» (1981–1985). Була призначена хормейстером творчих звітів майстрів мистецтв та худож. колективів Полтав. обл. у Києві (1973, 1982). Організатор і кер. вок. ансамблю «Мрія» (1990–2014) – лауреата Всеукр. студ. фестивалю укр. пісні «Червона калина». Серед її учнів – В. М. Луценко, Г. К. Серьожкін, Л. О. Криса, С. А. Горюнович.

Літ.: Демченко М. «Мрія» дарує свято / Марина Демченко // *Зоря Полтавщини. 1999. 18 трав.;* Цебрій В. Творчий звіт за 100 літ / Віталій Цебрій // *Полтав. вісник. 2003. 23 трав.*

Н. А. Белік-Золотарьова

ШИРИ́НСЬКИЙ Харис Ганєєвич (31.01.1949) – концертно-камерний співак (баритон). Нар. артист України (2009). Засл. артист України (1995). Лауреат Міжнар. конкурсу во-

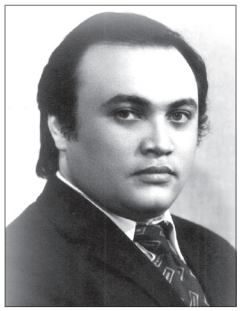

калістів ім. М. Глінки (Таллін, Естонія, 1979). Лауреат І премії Всесоюз. конкурсу, присвяч. Всесвіт. фестивалю молоді та студентів на Кубі (Харків, 1978). Проф. каф. вокалу та хор. дисциплін Херсон. держ. ун-ту.

Закінч. ХМУ (1971) як артист хору і ансамбля та ХДІМ ім. І. П. Котляевського (1976). У 1976–1978 – соліст оперної студії ХДІМ та вокаліст Луган. обл. філармонії. Від 1980-х (одночасно) – викл. вок. відділення ХМУ. Від 1982 – соліст Херсон. обл. філармонії.

В репертуарі Х. Ширинського – оперні арії, романси рос. та укр. авторів, народні пісні, італ. класика. На його рахунку – сотні гастрольних поїздок по містах колишнього СРСР: Одеса, Мінськ, Таллінн, Київ, Москва, Рига, С.-Петербург.

Від 2010 працює в Херсон. держ. ун-ті на каф. вокалу та хорових дисциплін ф-ту культури і мистецтв як викладач курсів «Постановка голосу», «Вокал», «Солоспів». Поряд з пед. практикою веде активну творчу та концертну діяльність. За роки роботи взяв участь у багатьох культ. заходах Херсон. держ. ун-ту, міста та області, серед яких – святкування річниць заснування міста, концерти до дня соборності України; «Шевченківські дні», концерти проекту «Жінка року» та ін. Нагороджений багатьма грамотами та дипломами різного рівня. Неодноразово був членом журі різноманітних фестивалів та конкурсів («Всеукр. конкурс вокалістів ім. О. Петрусенко», «Маленька зірка», «Молода хвиля», ін.). Має численні записи на обл. радіо і телебаченні.

Літ.: Бойко Т. Харис Ширинский: «Жизнь моя – песня!» [Електрон. ресурс] / Татьяна Бойко // *Херсонці. 2014. 22 февр. URL : http://khersonci.com.ua/public/5164-kharis-shirinskij-zhizn-moya-pesnya.htm;* Марус В. Большой Харис для малого Херсона [Електрон. ресурс] / Владимир Марус // *Таврия News. 2015. 30 мар. URL : http://tnua.info/2015/03/30/bolshoy-haris-dlya-malogo-hersona.html.*

ШУ́БІНА Лідія Іванівна (1944, с. Тамбовка Хабаров. краю, Росія) – музикознавець, педагог. Канд мистецтвознавства (1988). Доц. (2004). Чл. НСКУ (1988). Нагороди: Почесний знак «Відмінник освіти України» (1999), Муніцип. творча премія ім. І. Слатіна (2008), Почесні грамоти М-ва освіти України, обл. та міської адміністрації, Подяка Харків. міськ. голови.

Закінч. Волгоград. муз. уч-ще по кл. ф-но і теорії музики (1966), муз.-теорет. ф-т ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1971, кл. проф. *Г. О. Тюменєвої*), аспірантуру Всесоюз. наук.-дослідн. ін-ту мистецтвознавства (Москва); захистила канд. дис. (1987, «Проблемы жанрообразования в советской массовой песне». М., ВНИИ искусствознания, наук. кер. – д-р мистецтвознавства, проф. М. Д. Сабініна).

Працює в ХНУМ на каф. історії музики (від 1971); від 1989 – зав. кафедри (нині – каф. історії укр. та зарубіж. музики). Тричі підвищувала каліф. на кафедрах теорії музики та історії рос. музики Москов. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського. На початку пед. діяльності спеціалізувалась на курсах історії музики (російської і музики

XX ст.). Нині за авторськими програмами веде дисципліни прикладн. навч. комплексу, пов'язані з практ. підготовкою студ.-музикознавців в галузі муз. педагогіки, критики та журналістики, редактор., архівно-бібліогр. роботи. З класу Л. Шубіної вийшло більше 30 спеціалістів та магістрів. Ще в роки роботи над дисертацією почала заохочувати студентів до розробки питань масово-популярних жанрів – у 1970–80 рр. ця галузь знаходилась на узбіччі акад. музикознавства. У поле зору студентів її класу входили рок-музика, міський фольклор, сучасна муз. естрада тощо. Працювала в журі, у т. ч. як голова, обл. та всесоюз. конкурсів бардівської пісні, самодіяльної студ. творчості, молодіжних дискотек. Серед інших наук. інтересів – рос. музика XIX–XX ст., творчість сучасних укр. композиторів. Учасниця наук. конференцій та семінарів у Варшаві, Києві, Москві, Нижньому Новгороді, Ставрополі.

Основні праці: Галина Олександрівна Тюменєва. Харків : Кортес–2001, 2008. 60 с. (Біогр. та бібліогр. видатних музикантів); Песня : [розділ в колектив. праці] // *История музыки народов СССР : учебник. М. : Композитор, 1995. Т. 6. С. 102–130*; Об одной публикации Г. А. Тюменевой // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2008. Вип. 22. С. 13–22*; Пушкін і Стравінський // *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, № 449. Серія «Філологія» : Пушкін наприкінці XX століття. Харків, 1999. С. 250–255*; Слово в музыке: заметки о творчестве Даниила Ратгауза // *Аспекти історичного музикознавства-IV. Правда фантастики і фантастика правди. Магічне «Дев'ять» в історії художньої культури : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2010. С. 141–151*; Тюменєва Г. О. Микола Коляда. Життя та творчість / Г. О. Тюменєва ; ред. Н. Л. Очеретовська, Л. І. Шубіна. Харків : Глас, 2002. 176 с.; Тетяна Вєркіна: мистецтвом змінювати світ / заг. ред. та упоряд. Л. І. Шубіна. Харків : Фактор, 2016. 432 с.

Лит.: Иванова И. Л. Кафедра истории музыки / И. Л. Иванова, А. А. Мизитова // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 69*; Іванова І. Л., Мізітова А. А., Рощенко О. Г. ARS LONGA історичного музикознавства / І. Л. Іванова, А. А. Мізітова, О. Г. Рощенко // *Pro Domo Mea : Нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 194*.

ШУКА́ЙЛО Валентина Федорівна (23.01.1940, Ленінград, тепер С.-Петербург) – піаністка, педагог. Чл. НВМС (1998), голова асоціації педагогів-піаністів Харк. відділення НВМС. Чл. Асоціації піаністів-педагогів України. Лауреат творчої премії міськвиконкому ім. Б. Гмирі (2008). Дипломант обл. конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» (2009). Ін. нагороди за виконавську, наук., пед., громадську діяльність: медаль «Ветеран праці» (1987); подяки М-ва культури та мистецтв України (1997), М-ва культури і туризму України, облдержадміністрації (2007), Харків. міського голови (2002), начальника Упр. культури Харків. облвиконкому (1991); дипломи та почесні грамоти за підготовку лауреатів та проф. роботу у складі журі муз. конкурсів.

Відомі члени родини – сестра, *Л. Ф. Шукайло,* композитор, засл. діяч мистецтв України; брат – Шукайло В. Ф. – д-р технічних наук, професор.

Закінч. фортепіан. ф-т ХДК з відзнакою (1963, кл. проф. *А. Л. Лунца*, асистент – *В. І. Лозова*).

У 1962–1966 – концертмейстер ХДК, згодом – викл. (1966–1974), ст. викл. (1974–1988), доц. (1988–2000), проф. (від 2001 по теперішній час) каф. спеціального ф-но ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського.

У виконавському списку піаністки – понад 140 концерт. виступів. Серед них – сольні монографічні концерти з тв. М. Метнера (1983), Ф. Шопена (1984), Р. Шумана (1985), Ф. Ліста (1982), угорських (1982), французьких (2000), українських композиторів (2006). Виступи відбувалися у залах Харкова, Києва, Москви, Орла, Дніпропетровська, Полтави, Кременчука. Камерні концерти пройшли у залах ДМПІ (нині РАМ) ім. Гнесіних (Москва, 1969), Буд. вчених (Харків, 1972), Буд. органної та камер. музики (Харків, 1992), ХДУМ ім. І. П. Котляревського (1972, 1975); також виступала із симф. оркестрами Харків. філармонії (1962) та ХДІМ (ХДУМ) у 1982, 2008.

Серед її вихованців – 17 лауреатів міжнар. конкурсів та фестивалів – В. Бублик, Г. Балдіна, О. Карпизіна, В. Сушанова, Н. Федоренко, О. Федорова та ін. Неодноразово запрошувалась у журі фортепіан. конкурсів. Здобула відзнаки (почесні грамоти, дипломи) за підготовку лауреатів та роботу у журі конкурсів юних піаністів ім. П. Луценка (Харків, 1993), ІІ Всеукр. конкурсу піаністів Ф. Шопена (Дніпропетровськ, 1997), Міжнар. конкурсу «На Батьківщині С. Прокоф'єва» (1998, 2000, м. Маріуполь), Міжнар. форуму «Музичне мистецтво та педагогіка» (Чехія, 2007; Італія–Австрія, 2008; Фінляндія–Швеція, 2010); Міжнар. фестивалю слов'янської фортепіан. музики (2006, 2007, 2008, 2010, м. Мелітополь).

Проводить метод. роботу серед викладачів муз. училищ та шкіл Харкова й України, зокрема, виступала з доповідями на семінарах з питань фортепіан. педагогіки Харків. обл. метод. кабінету (2008); для педагогів ХССМШ-і («Педалізація», 2010); педагогів ДМШ Луган. обл. та Сєвєродонец. муз. уч-ща (2008); провела семінар для слухачів курсів підвищення кваліфікації (Маріуполь, 2010). Автор 15 наук.-метод. публікацій.

Основні праці: Педалізація у професійній підготовці піаніста : навч. посібник. Харків : Факт, 2004. 160 с.; К вопросу развития техники общения у студентов музыкального вуза // *Воспитание музыканта-педагога : сб. трудов ГМПИ им. Гнесиных. Москва, 1990. Вып. 114. С. 41–56;* Стиль спілкування // *Музика. 1983. № 5. С. 27*; Робота над романтичною сонатою // *П. Луценко і сучасність : зб. матеріалів міжнарод. наук. конф. Харків : Факт, 2001. С. 76–88*; Редакція та коментарі : методична розробка // *Концертні п'єси для фортепіано Л. Шукайло [Ноти]. К. : Мелосвіт, Красовський В. Я., 2009. С. 3–72*.

ШУКА́ЙЛО Людмила Федорівна (26.12.1942, м. Верхня Салда, Свердл. обл., Росія) – композитор, педагог. Засл. діяч мистецтв України (1999). Чл. НСКУ (1973). Нагороджена медаллю «За трудову доблесть» (1986). Лауреат регіон. рейтингу «Харків'янин року» (2001). Лауреат Муніцип. премії ім. *С. Богати-*

рьова (2005), премії ім. В. Косенка (2010), «Гранд-премії» Харків. обл. адміністрації (2013).

У 1961 закінч. ХССМШ-і за спец. «фортепіано» (кл. *Р. С. Горовиць*) та «композиція» (кл. *Л. М. Булгакова*), у 1966 – Харків. консерваторію по кл. композиції *В. Нахабіна* та по кл. ф-но *А. Лунца* та *І. Полян*. З 1965 по теперішній час – викл. муз.-теорет. дисциплін і композиції в ХССМШ-і.

У музиці Л. Шукайло яскрава національна основа поєднується із стилістикою ХХ ст. Особливе місце в її творчому доробку займає музика для дітей. Її твори входили у число обов'язкових для виконання на І, ІІ та ІІІ Міжнар. конкурсах юних піаністів В. Крайнева. Вони часто виконуються в Україні та за її межами: в Росії, Угорщині, Іспанії, Франції, Німеччині, зокрема, Сюїта для камерного оркестру з великим успіхом була виконана на фестивалі «Bodensee-Festival».

Серед вихованців Л. Шукайло – понад 20 лауреатів всеукр. та міжнар. конкурсів юних композиторів. В її класі починали свій творчий шлях такі відомі композитори, як *О. Щетинський* та Л. Десятников.

Твори: для **симф. орк.** – Сюїта (1965), Варіації (1985); **для кам. орк.** – Сюїта (1990), 2 симфонієти (1964, 1990); Симфонія для струнних (1992); **для фп. з орк.** – Концерт (1966); **для скр. з кам. орк.** – Концертіно (1973); **для кларнета з кам. орк.** – Концерт (2003); **кам.-інстр. і ф-п. муз.:** Струн. Квартет (1963), фп. тріо (1977); для 2-х фп. – Дивертисмент (1981), Концертіно (1993); для фп. – 3 сонати (1960, 1963, 1986), Токата (1971), Укр. каприччіо (1982), Поема (2001), Скерцо (1992), Токката-кампана (1994), Рапсодія (1996), Партита (2008), Фантазія (2004); для альта і фп. – Рапсодія (1975); для скр. і фп. – Десять п'єс; для гобоя та фп. – Каприччіо (1988); **для дит. хору** – кантата «Пори року»; для мішаного **хору без супроводу** – Духовний хоровий концерт (2012), «Осінній день»; **хорові твори для дітей, вокальні цикли, романси, пісні; фп. музика для дітей**.

Літ.: Шукайло Людмила Федорівна [Електрон. ресурс] *// НСКУ. URL : http://composersukraine.org/index.php?id=1521;* Тишко Н. Твори Л. Шукайло / Н. Тишко // *Музика, 1975, № 4*; Дубінін І. Концерт Шукайло [Електрон. ресурс] / І. Дубінін. *// НСКУ. Новини. 12.04.2011. URL : http://composersukraine.org/index.php?id=27&tx_ttnews%5Btt_news%5D=132&cHash=b8d45102f26b14a5d19d01323889d49f;* Немцова И. Авторский концерт Людмилы Шукайло [Електрон. ресурс] / И. Немцова // *НСКУ. Новини. 15.03.13. URL : http://composersukraine.org/index.php?id=27&tx_ttnews%5Btt_news%5D=191&cHash=ae66ce8567899412ac9aa2b1e8a2ccb6.*

ШУХ Михайло Аркадійович (14.12.1952, м. Красний Луч, Луган. обл.) – композитор, педагог. Доц. (2002), проф. (2017). Засл. діяч мистецтв України (2001). Член НСКУ (1980), Всеукр. Гильдии кинорежиссеров «24/1» (1999), член Всесвітньої федерації хорової музики IFCM (2003). Володар премії ім. С. С. Прокоф'єва (1991), диплому за найкращу пісню фестивалю «Червона рута» (1994), дипломант Міжнар. конкурсу «IBLA Grand Prize» (2000), володар почесного знаку «Відмінник освіти України» (2001), лауреат держ.

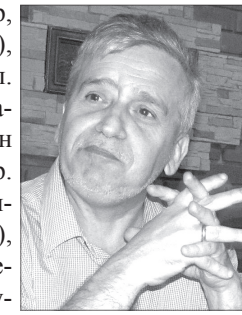

премії ім. Лисенка (2003), муніципальної премії «Київ» ім. А. Веделя. (2013).

У 1977 закінч. ХДІМ ім. І. П. Котляревського (кл. проф. *Д. Л. Клебанова, В. М. Золотухіна*). Від 2002 викладає на каф. теорії та історії музики НПУ ім. М. Драгоманова. Дир. і худож. керівник Всеукр. хорового фестивалю «Певчий собор» (2002–2007).

Учасник численних міжнар. фестивалів суч. музики, серед яких: «Київ-Музик-Фест» (1990–2009), Міжнар. хор. фест. В. Горі (Грузія, 1990), Тиждень органної духовної музики в Бонні (Німеччина, 1991), Міжнар. фест. органної музики по 11 містах СНД (1992), Київські органні фестивалі (1994–2002), Фест. сучасної музики в м. Аліканте (Іспанія, 1996), Міжнар. фест. ім. В. Горовиця (1997), хор. фест. «Золотоверхий Київ» (1998–2008), Дні музики по містах Польщі (1999), фест. «Контрасти» (Львів, 2002), «Прем'єри сезону» (Київ, 2003–2009), Дні музики Кракова (2004), Гоголь-Fest (2008), «Певчий Собор» (2002–2007), чл. журі хор. фест. ім. М. Теодоракіса (Греція, 2005).

Дав багато авторських концертів у містах України, Польщі, Німеччини та Австралії, у яких брали участь орк. «ARCHI», «Камерата», «Sinfonietta», «Viola»; хор. колективи: Нац. засл. капела України «Думка», Держ. акад. чол. хор. капела України ім. Л. Ревуцького, камер. хори «Київ», «Хрещатик», «Кредо», «Благовіст», Жін. хор ім. Р. Глієра, Хор хлопчиків штату Вікторія (Австралія); дир. П. Шмельцер (Австрія), Андре де Квадрос (США), І. Блажков, І. Андрієвський, В. Матюхін, В. Рунчак, В. Редя; органісти О. Дмитренко, Н. Чеснокова, І. Калиновська; вокалісти Л. Войнаровська, В. Іваненко, Т. Лагунова, О. Шіналь, В. Солодкий, Ю. Олійник; гітарист Вольфганг Вайгель (Німеччина); піаністи Н. Чеснокова, М. Соловей (Австралія); скрипалі М. Могилевський, О. Бондаренко, М. Пархомівський, *С. Євдокимов* і багато ін.

Зробив вагомий внесок у справу відродж. та пошир. нац. спадщини духовної музики. У 2001–2007 разом з дир. М. Гобдичем здійснив нотний набір майже всієї бібліотеки хору «Київ»: 12 нотних збірок, серед яких – повн. зібр. творів А. Веделя (452 стор.) і десятки окремих творів. Нотні збірки й окремі композиції Є. Станковича, М. Скорика, В. Степурка, Г. Гаврилець, В. Сильвестрова набрано з автографів. Зважаючи на те, що ці збірки – *єдине видання* золотого фонду укр. духовно-хорової культури, труд М. Шуха важко переоцінити.

В творчості композитора одвічні філософсько-релігійні ідеї постають у новому, сучасному ракурсі. Прагнення до осмислення глибинних законів краси та гармонії є основою його творчого кредо.

Твори: **для симф. орк.:** Симфонія (1984), Камерна симфонія (1986); **для камерн. орк.:** «Три Присвяти» для струн. орк. (2000–2004); **кант.-оратор. твори:** Requiem «Lux aeterna» на канонічні латин. тексти та вірші рос. поетів-символістів Н. Мінського, В. Соловйова і К. Бальмонта (1988), Меса «In excelsis et in terra» (1992), Меса «І сказав я в серці своєму» на канонічні латинські тексти (1995), Літургійні славослів'я Іоанна Златоуста на канонічні тексти (2005), Духовний концерт «Відроди мене, затверди» на вір. Н. Шноралі (1993), Кантата «З повісті минулих років» (1980); Кантата «Різдвяне сольфеджіо»; Органна меса «Via dolorosa» (1989); Медитативне дійство «Пісні весни» на вір. давньокитай. поетів (1986); **для хору без**

супроводу: «Задзвонив дзвіночок мідний»: П'ять маленьких пасторалей на тексти дит. болгар. пісеньок в переказі В. Вікторова (1980), «Пісні за околицею», вір. А. Прокоф'єва (1982), «З лірики О. Блока» (1983), Три молитви (2000), Духовний концерт «Спокуса Світлого Ангела» – Співи та молитви за мотивами поезії Н. Шноралі для хору a cappella (2008), «Диптих» для жін. хору (2003); **для хору та ф-но:** Духовний концерт «Одкровення блаженного Ієроніма» для хору і соло рояля (2008), «Бирюльки» на вір. А. Барто для дит. хору та фортепіано (1988); **інстр. твори:** «Пам'яті Д. Д. Шостаковича». Концерт для трьох скрипок (1975); **для ф-но та органу:** Сюїта «Старі галантні танці» (1981), Дві молитви-медитації для ф-но (1995), «І була ніч, і був ранок, і були тихі небесні флейти»: Медитація для органу (1999), Фортепіанний альбом «Перші кроки». Збірник «Маленький музикант» (2001), **камерн.-вок. твори:** «Осінні вірші» – вок. цикл для голосу, скрипки і ф-но на вір. С. Єсеніна, О. Блока, А. Фета, Ф. Тютчева (2012); «Голгофа» – вок. триптих на вір. В Войцеховського (2017) та ін.

Літ.: Варнавская В., Филатова Т. В поисках гармонии. [Електрон. ресурс] / В. Варнавская, Т. Филатова *// «Музыкальная академия». 1996. № 2. Москва. URL : http://www.shukh.narod.ru/MusAcademia.html;* Шух Михайло Аркадійович [Електрон. ресурс] // *НСКУ. URL : http://composersukraine.org/index.php?id=717;* Композитор Михаил Шух. Персональный сайт [Електрон. ресурс]. *URL : http://www.shukh.narod.ru/bio.html;* Михайло Шух [Електрон. ресурс] // *«Наша парафія». URL : https://parafia.org.ua/person/shuh-myhajlo/.*

ШЬО́НІНГ (ШТРИФА́НОВА) Катерина Валеріївна (4.06.1979, Харків) – музикознавець, викладач, науковець-дослідник. Канд. мистецтвознавства (2007, дис. «Фантазія для лютні XVI століття: становлення жанру», ХДУМ ім. І. П. Котляревського, наук. кер. – доц. Л. Т. Жигачова).

Закінч. фортепіанний відділ ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1998, кл. М. П. Дубіненка, доц. *Н. І. Руденко*) та іст.-теорет. ф-т ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (2003, кл. доц. Л. Т. Жигачової). У 2004–2008 – викл. кафедр історії музики, історії української та світової культури ХДУМ ім. І. П. Котляревського.

2006 здобула стипендію ДААД для наук.-дослідної роботи в Німеччині у Вищій школі музики (Лейпциг).

У 2008–2016 – доц. Ін-ту музикознавства при Вищій школі музики ім. Ф. Мендельсона-Бартольді в Лейпцигу. У 2010–2013 – наук. співробітник Держ. вищої школи зображальних мистецтв та музики в Майнгеймі. Від 2016 – наук. співробітник. Віденського Ін-ту музикознавства при Ун-ті.

Досліджує музику XVI ст.: композицію, імпровізацію, нотацію у культурологічному аспекті; рос. театр. музику XVIII–XIX ст.; слов'янську музику XVIII–XX ст.; методологію та історію музикознавства у колишній НДР. Є автором численних публікацій за даною проблематикою у німецько-, англо- та україномовних наук. виданнях.

Основні праці (харків. період): Жанрові особливості старовинної французької фантазії для лютні (на прикладі фантазії № 8 Альберто да Ріпа, розшифровка з табулатури авторки) *// Гектор Берліоз та світова культура : зб. наук. праць. Харків : ХДІМ, 2003. Вип. 12. С. 55–65;* Михайло Плетньов у Харкові : [Про кон-

церт рос. піаніста Михайла Плетньова] // *Слобід. край. 2003. 16 жовт.*; Формульні мотиви у фантазії для лютні XVI століття // *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії. К. : ІМФЕ НАНУ, 2004. Вип. 5. С. 115–120;* Особливості ладогармонічної мови фантазії для лютні XVI століття // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків : ХДУМ, 2004. Вип 13. С. 314–325;* Воплощение жанра фантазии в творчестве П. И. Чайковского // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Спадщина. С. 183–196;* Структурні особливості фантазії для лютні XVI століття у порівнянні з жанром старовинної пісні // *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії. К. : ІМФЕ НАНУ, 2005. Вип. 6. С. 66–73;* Жанр фантазії в творчості українських композиторів кінця XIX–XX століття // *Українське музикознавство. К. : НМАУ, 2005. Вип. 34. С. 146–163;* Модальність і тональність у фантазії для лютні XVI ст. // *Студії мистецтвознавчі. Число 4 (28). Театр. Музика. Кіно. / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики і етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. К., 2009. С. 7–21.*

Щ

ЩЕЛКА́НОВЦЕВА Олена Михайлівна (16.10.1939, м. Люберці Москов. обл.) – віолончелістка, концертний виконавець, педагог. Канд. мистецтвознавства (1989). Проф. (1998). Президент фонду підтримки молодих музикантів «NEXT».

Закінч. ХССМШ-і та Москов. держ. консерваторію ім. П. І. Чайковського (1963; кл. проф. С. М. Кнушевицького, після його смерті – Н. М. Шаховської, лауреата І премії конкурсу ім. П. І. Чайковського). Навчалась в аспірантурі Москов. консерваторії, у 1983 захистила там само канд дис. «Виолончельные сюиты И. С. Баха и их значение в формировании музыканта-исполнителя» (наук. керівник – д-р мистецтвознавства, проф. Л. С. Гінзбург).

Від 1967 постійно живе і працює в Харкові. В її творчій біографії – численні виступи з сольними та камерними програмами, робота (протягом 10 років) в симф. оркестрі Харків. обл. філармонії, педагогічна робота у ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського, де вона веде спец. клас віолончелі на каф. оркестрових струнних інструментів, та в ХССМШ-і, а також – видання двох монографій, публікація низки наук. статей, робота в журі різноманітних конкурсів, фестивалів та участь в науково-творчих конференціях.

У 1986–1991 – зав. каф. оркестрових струнних інструментів.

В класі О. Щелкановцевої навчалися більш 70 учнів, серед яких – 7 лауреатів і дипломантів міжнар. та респ. конкурсів та одна учасниця конкурсу ім. П. І. Чайковського.

Основні праці: Сюиты для виолончели соло И. С. Баха. М. : Музыка, 1997. 112 с.; Валентин Фейгин и его время : монографический очерк. Х. : Издат. дом «Райдер», 2003. 240 с.; Кафедра струнных инструментов // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 158–181;* Concerto grosso: кафедра струнних інструментів // *Pro Domo Mea :*

Нариси. До 90-річчя від дня заснування харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 76–83; Его величество МАСТЕР. (Штрихи к портрету А. А. Лещинского) [Електрон. ресурс]. Харьков : 7 мая 2002. [Перша публікація]. URL : http://www.elmichsch.narod.ru/Razd3/PraNign33.html; Из истории харьковских струнных классов… [Електрон. ресурс]. 18 февр. 2006 г. Харьков. URL : http://www.elmichsch.narod.ru/Razd3/PraNign34.html; Из истории Харьковских скрипичных классов. (К 150-летию со дня рождения Константина Горского) [Електрон. ресурс] 12 июня 2009 г., г. Харьков. URL : http://www.elmichsch.narod.ru/Razd3/PraNign35.html; Valentin Feigin [Вст. ст.] *// Valentin Feigin plays Boris Tchaikovsky : [альбом; аудіо]. USA : Albani records, 2005.*

Літ.: Елена Михайловна Щелкановцева [Електрон. ресурс] : [Персональный сайт]. URL : www.elmichsch.narod.ru; Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 155, 177.

ЩЕРБІ́НІН Юрій Леонідович (30.05.1941, Харків) – музикознавець, краєзнавець, педагог, муз.-громад. діяч, критик-публіцист, лектор-просвітник, фотохудожник. Засновник та дир. громад. музею «Обереги музичної Харківщини». Чл. НСКУ (1973). Лауреат муніцип. творчої премії ім. *І. Слатіна* (2013). Нагородж. медаллю М-ва оборони України «За сприяння збройним силам України» (2016).

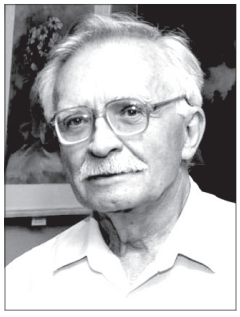

Мати – Щербініна (Лаврова) Антоніна Павлівна (1905–1983) – викл. по кл. спец. ф-но ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (1951–1965), випускниця Харків. Муздраміну по кл. *В. Д. Петрова* (1932), муз.-теорет. дисципліни студіювала в кл. проф. *С. С. Богатирьова*, вокал – в кл. відомого співака М. В. Микиши.(Про особливості викон. стилю А. П. Щербініної (Лаврової) див.: Лисенко Л. Ф. Павло Кіндратович Луценко та його учні: Шляхи формування Харківської піаністичної школи. Харків : Лівий берег, 1998. С. 38). Батько, Щербінін Леонід Коронатович (1901–1984) – поетично обдарована людина, інженер-механік за фахом. В роки Великої Вітчиз. війни у числі інших відповідав за серійне виготовлення танку Т-34 в Челябінську та Ниж. Тагилі.

Ю. Л. Щербінін з відзнакою закінч. ХМУ (1964, кл. ф-но *Я. О. Фейгіна*) та вступив на фортепіан. ф-т С.-Петербург. консерваторії ім. М. А. Римського-Корсакова в кл. доц. К. О. Муріної (асистента проф. П. О. Серебрякова). У 1967–1970 за сімейними обставинами продовжив навчання у ХДІМ (нині ХНУМ) ім. І. П. Котляревського на іст.-теорет. ф-ті (кл. проф. *Г. О. Тюменєвої*).

Від 1964 – викл. та концертмейстер ДМШ № 1 ім. Бетховена, паралельно (до 1967) працював у ХМУ ім. Б. М. Лятошинського. В 1967–1973 – викл. та зав. каб. історії і теорії музики ХДІМ ім. І. П. Котляревського. В 1973–1978 та 1984–1997 – відп. секретар Харків. орг. СКУ. У 1978–1984 – директор ХМУ ім. Б. М. Лятошинського. У 2000–2003 – фотохудожник салону АС-фото «KONIKA» в Харкові.

У 1997–2000, 2003 і на сьогодні – співробітник відділу роботи з особовим складом Харків. ун-ту Повітряних Сил ім. І. Кожедуба.

З 1973 по 2009 неодноразово обирався чл. правлінь всеукр. та харків. організації НСКУ. Від 2015 – голова ревізій. комісії Харків. орг. НСКУ.

30.08.2014 за ініціативою Ю. Щербініна на базі його особистого архіву за активною підтримкою міськ. адміністрації Харкова і командування Харків. ун-ту Повітряних Сил ім. І. Кожедуба в клубі ун-ту було відкрито постійно діючий загальнодоступний громад. музей «Обереги музичної Харківщини», який Ю. Щербінін очолив. Музей вже відвідало більш 3000 осіб, серед них – гості з Німеччини, Франції, Польщі, Індії, Нової Зеландії, Англії, США, Литви, Словенії. Міністр оборони України, генерал С. Т. Полторак, який відвідав музей, особисто вручив Ю. Щербініну держ. нагороду (див. вище).

Протягом десятиріч діяльність Ю. Щербініна спрямована на відродження, розвиток та збереження муз. культ. Слобожанщини. 1965 за його ініціативою тоді вперше в країні в обл. газеті «Соц. Харківщина» була відкрита щомісячна муз. сторінка «Мелодія». Наприкінці 60-х з'явились перші публікації в СМІ, присвячені І. І. Слатіну та його оточенню, створені музикознавцем на базі особистих колекційних зібрань, до яких входять, зокрема, ексклюзивні архівні матеріали про діяльність І. Слатіна, Я. Степового, Ф. Акименка, В. Горовиця, С. Ріхтера, П. Кравцова, В. Топіліна, М. Таріверді єва, М. Тіца, Д. Клебанова. З 1965 до поч. 90-х був автором і ведучим радіо- і телевізійних циклів пошуково-просвіт. характеру «Подорож у минуле», «Музика та сучасність», «Музика, народжена у нашому місті», «До пошуків портрета віолончеліста князя М. Голіцина», «Бути чи не бути музичному музею у Харкові?».

Ю. Щербінін – автор та голов. ред. муз. оформлення харків. Меморіалу вічної Слави в Лісопарку (1977). Провів більш 10 тис. тв. зустрічей в промисл. та сільськогосп. колективах, у вищ. та серед. навч. закладах України, в колах наук. інтелігенції, в прикордонних військ. частинах. Постійно висвітлює життя муз. Харківщини в своїх інтернет-блогах у соц. мережах. Автор більш ніж 200 публікацій у зб. та періодиці. Учасник міжнар. конф., у т. ч. «Музика України XVI–XVIII ст.» (Київ, 1971); «Музика Л. ван Бетховена» (Мінськ, 1974), ін.

Основні праці: Біля джерел музичної освіти в Харкові // *Українське музикознавство / упоряд. та вступ. ст. Н. Шреєр-Ткаченко, Київ, 1971. Вип. 6. С. 228–237*; Харьков // *Музыкальная энциклопедия : [в 6 т.] / гл. ред. Ю. В. Келдыш. М., 1981. Т. 5. Стб. 1031–1035*; До 200-річчя Харківського театру опери та балету ім. М. Лисенка : [буклет]. Харків, 1995; Продовжувачі найкращих традицій: до 100-річчя Харківського музичного училища : [буклет]. Харків, 1983; «Біограф від бога»; «На хвилях духовності» // *Переступи поріг бібліотеки : зб. ст. / Харків. міська спеціалізована муз.-театр. б-ка ім. К. С. Станіславського. Харків, 2006. С. 143, 228–230;* Музика та військово-патріотичне виховання військовослужбовців // *Науково-практична конференція Харківського університету Повітряних Сил : зб. матеріалів. Харків, 2008. С. 93;* «Листая прошлого страницы»: о пианисте Л. Ф. Пактовском // *«В милом городе моём» : историко-краеведческий альманах НСКУ. Харьков, 2016. С. 148–159.*

Лит.: Союз композиторов Украины : справочник. Изд. 2-е, доп. / авт.-сост. А. Муха. К. : Муз. Україна, 1984. С. 262–263; Ученый кабинет истории

музыки / Л. И. Григорьева, Ю. Л. Щербинин // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского 1917–1992. Харьков, 1992. С. 336–337;* Харківському музичному училищу імені Б. М. Лятошинського 120 років / ред. О. О. Єфременко. Харків, 2003; Ганзбург Г. Историк музыкальной культуры Харьковщины / Г. Ганзбург // *Время. 2011. 31 мая.*

Г. І. Ганзбург

ЩЕТИ́НСЬКИЙ Олександр Степанович (22.06.1960, Харків) – відомий укр. композитор. Лауреат міжнар. і нац. композитор. конкурсів: Головна і спеціальна премії Конкурсу ім. К. Сероцького (Польща, 1990); Перша премія Конкурсу духовної музики (Фрібур, Швейцарія, 1991); Друга премія Конкурсу ім. В. Лютославського (Польща, 1995); Друга премія Конкурсу ім. А. Дютійо (Франція, 1996); Третя премія Конкурсу ім. Ґ. Малєра (Австрія, 1998); Російська нац. театр. премія «Золота маска» за постановку камер. опери «Благовіщення» в т-рі «Гелікон-Опера» (Москва, 2000; опера записана на CD америк. фірмой «Кембріа»); Другий приз Конкурсу композиторів в Люксембурзі (2006) за Камер. концерт для ф-но і 12 інструментів.

Закінч. композитор. ф-т ХДІМ ім. І. П. Котляревського (1983, кл. *В. Т. Борисова*). На формування його композитор. світогляду значно вплинула і творча особистість *В. Бібіка* (викладав у той час історію оркестр. стилів, інструментування та ін.), на тлі загального захоплення муз. молоді тих часів хвилею європ. авангарду 1960-х, яка досягла тоді радян. культур. простору. Найближчими тв. орієнтирами для молодого композитора на шляху його формування стала творчість Е. Денісова, С. Губайдуліної, А. Шнітке, А. Пярта, В. Сільвестрова.

По закінченні консерваторії О. Щетинський продовжував активно вчитись, узявши участь у Літніх курсах для молодих композиторів у м. Кажімеж Дольни в Польщі (1990, 1991), де прослухав лекції Л. Андріссена, В. Лютославського, К. Пендерецького, Б. Шеффера, М. Ліндберґа, Дж. Креймера та ін. Закінчив Курси комп'ютерної музики у Краківській Муз. Академії (1991). У 1992 брав участь в композитор. майстер-класах П. Рудерса та Е. Денісова, а також майстерні ударника Ґ. Серенсена в Данії. Ретельно вивчав також музику Нововіденської шк., Д. Лігеті, О. Мессіана.

Паралельно у 1983–1990 викладав композицію в ДМШ. У 1991–1995 вів класи композиції, інструментування і спец. курс композиторських технік XX ст. в ХДІМ ім. І. П. Котляревського. Від 1995 – на творчій роботі. Виступав з лекціями про нову укр. музику і власними композиціями на міжнар. симпозіумах в Австрії, Голландії, Німеччині, Словаччині, Україні, Швейцарії; провів у 1999 і 2001 майстер-класи в Охриді (Македонія).

Від кін. 1980-х його твори поступово виходять за межі країни і звучать на престижних фестивалях Європи і Америки. Серед його виконавців – Москов. т-р «Гелікон-Опера», Пермський т-р опери і балету, Нац. оркестр ВВС Уельсу, Оркестр Варшав. філармонії, дит. хор Метріс Радіо Франс, струнний квартет Ардітті (Велика Британія), Москов. ансамбль сучасної музики, Ансамбль

Віденського Коледжу (Австрія), Стокгольм. Квартет саксофонів, камерні ансамблі СОН (Швеція), ГЕКС (Нідерланди), диригенти Теодор Курентзіс, Жолт Надь, Тадаакі Отака, сопрано Філіс Брін-Джулсон (США), піаністи Айвар Міхашофф (США), Юрій Полубєлов (Росія), саксофоністи Марк Сіффер (Франція), Крістоф Кіршке (Німеччина), фаґотист Валерій Попов, ударник Марк Пекарський і його Ансамбль перкуссіоністів (Росія) та ін. Серед видавців музики А. Щетинського – Alain Van Kerckhoven Editeur, Boosey & Hawkes, Le Chant du Monde, Gerard Billaudot Editeur S. A. В США і Франції видані компакт-диски А. Щетинського.

З 1997 до 2005 був членом мистец. ради Міжнар. фестивалю сучасної музики «Контрасти» у Львові. Був серед організаторів кількох фестивалів сучасної камерної музики в Україні та Росії. У 1995–2001 провів концертну серію «Нова музика в Харкові»; у 2001–2005 був координатором програм Міжнар. форуму музики молодих в Києві.

Автор понад 100 творів у різноманітних муз. жанрах, у т. ч. інноваційних.

Основні твори. Музика до к/ф «Delirium» (2012), «Las Meninas» (2008) реж. Ігора Подольчака; **2005:** «Ромео і Джульєтта». Фраґмент, музика і звукова інсталяція до драм. вистави А. Жолдака за мотивами В. Шекспіра; «Сім миттєвих кадрів» для контрабаса і ф-но; «Різдвяні наспіви» для гобоя, скрипки, віолончелі, баяна і ф-но; **2004:** «Бестіарій», опера на 2 дії» (постановка: ХНАТОБ ім. М. Лисенка, 2011); «Реквієм» для міш. хору і струн. орк.; «Нагірна проповідь» для сопрано, альтового саксофона і ф-но; **2003:** «Узнай себе!», симфонія для міш. хору a cappella; «Втрачена пісня» для 4 інструментів; Е. Де Кавальєрі. «Дійство про Душу і Тіло» – сакральна вистава на 3 дії з прологом. Нове інструментування та виконавська адаптація для 8 вокалістів і 8 інструментів; «Апостол Іван засвідчив», кантата для солістів, міш. хору і орк.; **2002:** «Маятник» для тромбона і маримби; Con Re для 7 інструментів; «Сліпа ластівка», опера на 2 дії; «Зелені луки» (інтерлюдія з опери «Сліпа ластівка») для 6 інструментів; **2001:** «Без ілюзій» для кл., тромбона, влч і ф-но; П'ять мініатюр для ґітари; Соната для влч соло; «Помин» для литавр соло; **2000:** «Арабеска» для кл., бас-кл., альта і віолончелі; «Під покровом Всевишнього» для міш. хору a cappella; «Дві пісні мандрованого філософа» для мецо-сопрано і віоли д'амур або альта; «Етюд про душу» для сопрано, тенора і струн. орк.; Соната для ф-но і ударних; **1999:** «Обриси і кольори» для органа; «Кортеж» для квартету саксофонів; Па-де-катр для саксофона, тромбона, ударних і ґітари; Pater noster для дит. або жін. хору і флейти; **1998:** «Благовіщення», одноактна камерна опера; Sonata da camera для влч і камер. ансамблю; «Промовляння» для бас-кл. соло (2 версія для сакс. соло); «Набік» для кл. соло; **1997:** «A prima vista» для орк.; «Як хмаринка над Пескарою» для орк.; «Пісня сходження» для мецо-сопрано і камер. ансамблю; А. Шенберґ. 6 малих п'єс, op. 19. Інструментування для камерного ансамблю; **1996:** «Хрещення, спокуса і молитва Господа нашого Ісуса Христа» для баса і 5 інструментів; «Послання про А. В» для влч і ф-но; «Світло обличчя Твого» для ансамблю ударних; Па-де-де для 2 влч; Чотири рухи для кл., альта і ф-но; «Погляд на небеса» для двох флейт і ф-но (2 версія для фл., кл. і ф-но; «Двоє... Паралельно... Не перехрещуючись?» для кл. і баяна; «Інтроспекція» для фл. і клавесина; **1995:** Квінтет для кл., валторни, скр.,

влч і ф-но; «Тихими голосами» для камер. ансамблю; «Разом», 5 п'єс для скр. і баяна; **1994:** «Корабель диваків», вок. цикл для сопрано і 7 інструментів; «Зимова елегія» для сакс. і камер. ансамблю; Арія для тромбона соло; «Наодинці» для ф-но; Lento pensieroso для фагота; «Навхрест» для сакс. і влч (2 версія для кл. і влч); **1993:** Концерт для фл. з оркестром; «Нині відпущаєши...» для камер. ансамблю; «Післямова» для 5 інструментів; **1992:** «Музика задзеркалля» для камер. ансамблю; «Промінь надії» для 5 інструментів; «Три ескізи» у чвертьтонах для 2 гітар; «Звук для звука» для ансамблю ударних; «Різдво Івана Предтечі для дит. хору і ансамблю ударних; Соната для 2 ф-но; **1991:** «Обличчям до зірки» для камер. ансамблю; Струнний квартет; Квінтет для блокфлейт, вібрафона і там-тама; «Біля входу» для стрічки; Poco misterioso для баяна; «Слово Проповідника» для сопрано і струн. квартету; **1990:** «Шлях до медитації» для 5 інструментів; «Напередодні» для квінтету мідних; Lamento для камер. ансамблю; «Молитва про чашу» для ф-но; Соната для скрипки і ф-но; **1989:** «Глоссолалії» для оркестру; «Криптограма» для вібрафона; «Музика Харкова» для ф-но; «Світ во откровеніє», духовна кантата для міш. хору і 2 дзвонів; **1988:** «Перехрещення» для орк. і солюючого гобоя; «Хваліте імя Господнє» для ф-но; **1987:** Соната для кл. і органа; Сюїта для кл. і ф-но; **1985:** Духовий квінтет; Чотири інвенції для баяна; Соната для альта соло; **1984:** «З поезії Павла Мовчана», вок. цикл для баса-баритона і ф-но; Сумна пісня для баяна; **1983:** Антифони для влч і ф-но; Соната для баяна; Інтермеццо для фл. і ф-но; **1982:** Концерт для влч з орк.; Соната для кл. і ф-но.

Джерела: Муха А. Композитори України та української діаспори : Довідник / А. Муха. К. : Муз. Україна, 2004. 352 с.; Кияновська Л. Українська музична культура : навч. посіб. / Л. Кияновська. Львів : Тріада плюс, 2008. С. 294–297; Александр Щетинский: Стараюсь не обращать внимания на препоны [Електрон. ресурс] [Беседовал Александр Чепалов] // *CN-Столичные новости. MIGnews.com.ua. 20.01.2010. URL : http://mignews.com.ua/avtor/intervyu/2435552.html;* Бабій О. П. Опера Олександра Щетинського «Бестіарій»: відображення внутрішнього сенсу твору як містерії перевтілення засобами режисерського театру / О. П. Бабій // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 37. С. 76–97*; Alexander Shchetynsky (Shchetinsky), composer [Сайт композитора ; англ. мовою] [Електрон. ресурс]. URL : http://mignews.com.ua/avtor/intervyu/2435552.html; Alexander Shchetinsky [Електрон. ресурс]. URL : http://www.newconsonantmusic.com/composers/index.php?ID=1480&CompositeurName=Alexander%20SHCHETINSKY.

Ю

ЮШКЕ́ВИЧ Сергій Юрійович (12.01.1953, Харків) – відомий піаніст та педагог. Засл. артист України (2007). Лауреат міжнар. конкурсу Королеви Єлизавети у Брюсселі, Бельгія (1975; V премія, срібна медаль та спеціальний приз м. Брюсселя). Доц. (2011).

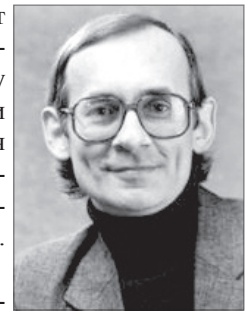

У 1958–1959 навчався у О. І. Уварової в дитячий студії Харків. обл. Будинку вчителя, у В. І. Любимської (1959–1960) та у В. А. Кричевської (1960–1969)

в ХССМШ-і; в 1969–1976 – у проф. В. К. Мержанова в Москві: 1969–1971 – в ЦМШ, 1971–1976 – Москов. держ. консерваторії ім. П. І. Чайковського. Під керівництвом В. К. Мержанова закінчів ассистенуру-стажування Москов. консерваторії (1984).

Від 1976 працює на каф. спеціального ф-но ХДІМ, від 1984 – ст. викл., 1996 – на посаді доцента, від 2016 – проф. кафедри. У 2005–2006 – декан фортепіанно-музикознавчого ф-ту ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Серед його випускників – ряд лауреатів міжнар. та регіон. конкурсів: *І. Денисенко,* І. Ірха*, Є. Чудінович, Т. Багінець*, О. Єпанешникова, Г. Сотнікова, В. Харенко, І. Довбня, А. Довбня та ін. Як концертуючий піаніст, багато виступав із сольними програмами, з симф. оркестром, у складі камер. ансамблів; гастролював у Бельгії, Франції, Угорщині, Україні, СРСР та Росії. Працював у журі регіон. та нац. конкурсів.

Є автором багатьох транскрипцій та обробок для ф-но, які були видані трьома збірками: у Росії (1997), Франції («Badinerie», 1999) та Україні (2014). У 1999 фр. фірма «Suoni e colori» випустила компакт-диск «Badinerie» з авторскою інтерпретацією усіх творів однойменного збірника.

Основні концертні виступи (понад 70). **Сольні із симф. оркестром:** Прокоф'єв. Концерт № 1. Брюссель, Палац прекрасних мистецтв. 06. 1975, диригент Д. Октopc (Бельгія); Харків. філармонія, 27.05.1979, дириг. В. Жорданія. Прокоф'єв. Концерт № 3; Харків. філармонія, 11.04.1976, дириг. М. Шпак. Шуман. Концерт a-moll; Харків. філармонія, 1985, дириг. В. Куценко; ХАТОБ, 01.10.1997, дириг. У. Фогт (Німеччина); ХАТОБ, 26.10.2004, дириг. Г. Хейне (США) Чайковський. Концерт № 1; Єсентуки, 09.04.1987, П'ятигорськ, 10.04.1987, Кісловодськ, 11.04.1987, дириг. В. Міцка (Чехословаччина); ХАТОБ, 04.11.2003, дириг. Г. Хейне (США); Дніпропетр. філармонія, 09.06.2004, дириг. Н. Пономаренко. Рахманінов Концерт № 2; ХАТОБ, 09.09.1995; Луган. філармонія, 09.1985, дириг. Р. Нігматулін; Харків. філармонія, 06.1999, II Міжнар. фестиваль ім. Рахманінова, дириг. О. Шадрін (Росія). Рахманінов. Концерт № 3, ХАТОБ, 09.06.1994, дириг. Р. Нігматулін; Харків. філармонія, 02.1995, дириг. А. Власенко. Равель. Концерт для лівої руки ХАТОБ, 28.03.1995, дириг. Р. Нігматулін; Харків. філармонія, 11.12.1999, дириг. В. Жадько; Казанська філармонія, Росія, 14.11.2004, дириг. Р. Нігматулін; Бєлгород. філармонія, 10.2005, дириг. Е. Шестаков (Росія). Моцарт. Концерт Es-dur, К. 449. Фестиваль «Musique de chambre et Arts plastiques du prieure de Chirence», Шаран, 24.07.1998; «Гій-Дюранс», Гійєстр (Франція), 27.07.1998, дириг. О. Брусіловський (Франція). **Чисельні сольні концерти з іншими програмами, серед них:** Бетховен. Соната № 30. Шуман. Соната № 2 g-moll; Брамс. Два інтермецо. Рапсодія h-moll. Равель. Човен посеред океану. Альборада; Прокоф'єв. Сарказми. Щедрін. Наслідуючи Альбенісу. Харків. філармонія, 12.04.1976. Бетховен. Анданте F-dur; Брамс. Рапсодія h-moll, Три інтермецо, тв. 117, Прокоф'єв. Сарказми. Шуман. Крейслеріана. ВЗ ХДІМ, 23.10.1976 Шуберт. Соната a-moll, тв. 143. Два муз. моменти. ВЗ ХДІМ, 09.1979, у монограф. циклі «Ф. Шуберт» каф. спеціального ф-но. Моцарт. Соната a-moll. Бетховен. Соната № 18. Шопен. 6 етюдів з тв. 25, Шуберт. Соната c-moll. ВЗ Харків. Буд. вчених, 12.1979. Шопен. Балада № 1, № 2, 4 етюди, 2 мазурки, Сонати № 2, № 3. СК Вірменії, Єреван, 05.1980. Куперен. Шість п'єс. Рамо. Гавот та Рігодон. Франк. Прелюдія, хорал та фуга.

Дебюссі. Бергамазька сюїта. Равель. Благородні та сентиментальні вальси. Харків. філармонія, 15.02.1983. Шопен. Полонез-фантазія. Москва, МЗ Москов. консерваторії, 1989, концерт до 70-річчя В. К. Мержанова. Бах. Хроматична фантазія та фуга. Моцарт. Фантазія c-moll, К. 396. Шопен. Полонез-фантазія. Шуман. Крейслеріана. Брюссель, Салон «Кауфман», 27.03.1990. Куперен. Шість п'єс. Рамо. Гавот та Рігодон. Шуберт. Два експромти. Рахманінов. Три прелюдії. Дебюссі. Бергамазька сюїта. Шопен. Полонез-фантазія. Харків. філармонія, 03.1993. Дебюссі. Бергамазька сюїта. Шуберт. Два експромти, Рахманінов. Три прелюдії Фестиваль «Nuits de Bicêtre», Париж, Франція, 09.06.1995 Куперен. Шість п'єс. Рамо. Гавот. Дебюссі. Бергамазька сюїта. Шопен. Полонез-фантазія. Прокоф'єв. Сарказми. Рахманінов. Три прелюдії. С. Юшкевич. Маленька українська сюїта. Мулен д'Анде, Франція, 09.10.1996 Куперен. Три п'єси. Рамо. Гавот. Дебюссі. Бергамазька сюїта. Прокоф'єв. Сарказми. С. Юшкевич. Маленька українська сюїта. Шопен. Полонез-фантазія. Фестиваль «Гій-Дюранс», Аржант'єр-ля-Бессе, Франція, 23.07.1998. Рамо. Гавот. Шуберт. Два експромти. С. Юшкевич. Маленька укр. сюїта. Шопен. Полонез-фантазія. І. С. Бах–С. Юшкевич. Шутка. Ж. Бізе–С. Юшкевич. Сегідилья. Мюлуз, Франція, 28.11.1998 Куперен. Шість п'єс. Рамо. Гавот. Сен-Санс. Гавот. Франк. Прелюдія, хорал та фуга. Дебюссі. Бергамазька сюїта. Равель. Благородні та сентиментальні вальси. ХАТОБ, 27.06.1996. **Ансамблеві виступи, серед них:** Стравінський. Російська (транскрипція для скр. та ф-но), із Б. Которовичем. КЗ «Росія», Москва, 1979, у рамках культурної програми «Олімпіада-1980», 08.1979. Моцарт. Соната C-dur. Шуберт. Фантазія f-moll. Брамс. Чотири угорські танці. Дворжак. П'ять слов'янських танців. Сен-Санс. Карнавал тварин для 2-х ф-но. Фестиваль «Nuits de Bicêtre», Париж, Франція, 11.06.1995; ВЗ готелю «Конкорд», Париж, Франція, 27.10.1996. Концерт у 2 відділ. у фортепіан. дуеті із С.-Ж. Кім (Корея) Штраус. Фортепіанний квартет. Танєєв. Фортепіанний квартет E-dur, тв. 20. ВЗ ХДІМ. 26.06.1998, із О. Рой, Ф. Щелкановцевим та Г. Чєлпановою. Штраус. Фортепіанний квартет c-moll. Танєєв. Фортепіанний квартет, E-dur, тв. 20. Фестиваль «Гій-Дюранс», Егліер, Франція, 29.07.1998, із О. Брусіловським (Франція), З. Тот (Угорщина) та М. Штільц (Німеччина), **концертні програми у рамках співпраці з Французьким центром в Україні** (Харків. філія) переважно з тв. фр. композиторів (Куперен, Рамо, Равель, Дебюссі, Пуленк, Сен-Санс, Мійо, Онеггер, Форе, Андре-Блох, П'єрне, Робер, Рюефф та ін.) із С. Низькодубом (кларнет), Ф. Кюпером (соліст «Гранд Опера», Париж), Г. Куперманом (скрипка), Ф. Щелкановцевим (альт), В. Возною (віолончель), «Харків-квартетом» (І. Чернявський, А. Замотайло, М. Удовіченко, М. Чернявська) у залах ХАТОБу, ХДУМ, Харків., Полтав. філармоній.

Аудіозаписи: Р. Шуман. «Крейслеріана» : грамплатівка (разом з Ю. Єгоровим), «Deutsche Grammophon», 1975; компакт-диск «Badinerie», вид. фірмою «Suoni e colori» (Франція), 1999.

Основні публікації: Великі очі жаху // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Київ, 2001. Вип. 6. С. 202–208;* Фортепіанні транскрипції Рахманінова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Київ, 1997. Вип. 2. С. 53–58;* С. Франк. Прелюдия, фуга и вариация [Ноты] : транскрипция для фп. Харьков : САГА, 2014. 14 с.;

Транскрипції та обробки для фортепіано [Ноти] : збірка. М. : Весть-ВИМО, 1997. 24 с.; Badinerie [Ноти] : збірка транскрипцій та обробок для фортепіано. Париж : Suoni e colori, 1999. 60 с.

Я

ЯНКО́ Юрій Володимирович (16.X.1961, с. Манченки Харків. р-ну Харків. обл.) – диригент, викладач. Засл. діяч мистецтв України (2004). Чл. НВМС. Депутат Харків. облради (від 2010). Нагороди: орден «За заслуги» (2009), почесна грамота М-ва культури України «За досягнення в галузі культури і високий професіоналізм». Лауреат І премії Міжнар. конкурсу диригентів «Вахтанг Жорданія – нове тисячоліття» (Харків, 2002), регіон. премій «Народное признание» (2005) та ім. *Б. Гмирі* (2007).

Лауреат рейтингу «Харків'янин року» в номінації «Культура» (2001, 2002, 2003, 2004), переможець конкурсу «Справжній харків'янин-2005».

Закінч. ХССМШ-і (1980), ХДІМ (тепер ХНУМ) ім. І. П. Котляревського (1985, кл. *А. А. Мірошникової*), НМАУ ім. П. І. Чайковського (1991, спец. «оперно-симфонічне диригування», кл. С. В. Турчака, Є. В. Дущенко).

У 1991–1994 – диригент Акад. симф. оркестру Запорізької обл. філармонії. У 1994 – диригент ХАТОБу ім. М. В. Лисенка. У 1994–2000 – диригент МАСО ХАТОБу ім. М. В. Лисенка. Від 2001 – худож. кер. і головний диригент симф. оркестру Харків. обл. філармонії. Від 2004 – ст. викл. каф. хор. диригування, 2007 – доц. каф. оркестрових дух. інструментів і оперно-симф. диригування ХДІМ ім. І. П. Котляревського. Від 2004 – директор Харк. обл. філармонії, від 2005 – викл. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди.

Гастролював у Голландії, Єгипті, Іспанії, Німеччині, Південній Кореї, Росії, США, Франції, Швейцарії; диригував на сценах Берлінської, Віденської, Софійської філармоній.

Основні праці : Музыка и живопись эпохи классицизма: культурный диалог между различными видами искусства в концертном зале Харьковской филармонии *// Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. На честь Тараса Кравцова (до 90-ліття) : зб. ст. Вип. 39 / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Г. І. Ганзбург. Харків : Вид-во ТОВ «С. А. М.». 2014. С. 378–390.*

Літ.: Гайворонская Ю. Установка на оптимизм : [беседа с директором Харьковской областной филармонии Ю. Янко] / Ю. Гайворонская *// Время. 2011. № 14 (январь). С. 7;* Можейко И., Лисянский М. Юрий Янко: «Пришло время действовать» : беседа с директором Харьковской областной филармонии / И. Можейко, М. Лисянский *// Слобожанський край. 2010. 23 жовт. (№ 124). С. 13;* Трубаев С. Все чисто симфонически / С. Трубаєв *// События. 2006. 6–12 апр.;* Семененко Н. Диригент у нас більше, ніж просто диригент / Н. Семененко *// Музика. 2015. № 6. С. 48–51.*

С. М. Прокопов

Колективи

«CÁNTUS FÍRMUS» – вокальний ансамбль старовинної музики каф. хорового диригування ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Один із творчих колективів, який веде активний пошук практичних і теоретичних підходів до освоєння світської вокальної музики епохи Відродження. Ансамбль «Cantus Firmus» був створений у 2010 за підтримкою керівництва та педагогів кафедри О. М. Батовської та Г. В. Савельєвої. До участі у ансамблі залучено викладачів та студентів кафедри. У різний час до його складу входили доценти О. Батовська, Г. Савельєва, В. Кутлуєв, викл. О. Фартушка, студенти Д. Дурсенєв, Ю. Загребельний, О. Іванець, Д. Кругляк, М. Ліщук, Є. Маляревський, Е. Перепелиця, О. Процюк, Н. Руденко. Всіх учасників колективу об'єднує любов до хор. співу, захопленість музикою Відродження і бажання її відтворення з метою пропаганди кращих зразків хор. мистецтва та ансамблевого хор. виконавсвтва.

Виконавська концепція колективу передбачає оволодіння вок. стилем Ренесансу та його інтерпретацію в умовах сучасної нац. муз. культури. Репертуар ансамблю складається з хор. творів доби Відродження, творів зарубіж. композиторів ін. часів, хор. п'єс і обробок нар. пісень, як українських, так і багатьох народів світу.

Вокальний ансамбль бере активну участь у концертному житті Харкова, виступає на сценах ХНУМ ім. І. П. Котляревського, ХАТОБу ім. М. В. Лисенка, є співавтором культурного проекту «Діалог епох – діалог культур» кафедр хор. диригування ХНУМ ім. І. П. Котляревського та Львів. нац. муз. академії ім. М. В. Лисенка. У 2012 та 2015 колектив з успіхом виступив на концертах в рамках XIX Міжнар. муз. фестивалю «Харківські асамблеї» (2012), XXII Міжнар. фестивалю «Харківські асамблеї» («Новые пространства звука», 2015); фестивалю «Французька весна» (Харків, 2015). Ансамбль є учасником II та III Харків. православ. хор. фестивалю «Різдвяночка» (Харків, 2013, 2014), XVII Всеукр. Різдвяного фестивалю «Велика Коляда» (Львів, 2016); лауреатом Міжнар. муз. конкурсу-фестивалю Art-Домінанта (Гран-Прі, Харків, 2013); XX та XXI Всеукр. фестивалів духовних піснеспівів «Від Різдва до Різдва» (I Премія, 2013; II Премія, 2014, Дніпропетровськ). Традицією стала співтворчість з харків. громадською орг. «Польський Дім» та виступи у Соборі Успіння Пріснодіви Марії. Названі мистецькі імпрези ансамблю старовинної музики «Cantus Firmus» займають гідне місце у вокальному автентичному виконавстві України.

Г. В. Савельєва

DOMINANTA – часопис ХНУМ ім. І. П. Котляревського (свідоцтво про держ. реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 166435315 Р від 09.06.2010). Перші випуски були видані як додаток до міської газети «Время» та розповсюджувалися тиражем 1000 екземплярів. У квітні–червні 2009 газета виходила під назвою «Акценти», з вересня 2009 – знов як «Dominanta». 34 випуски Часопису, присвячені пропаганді та розповсюдженню високих гуманітарних та культурних цінностей, містять матеріали, у яких відображені культурні процеси історії мистецтва та сьогодення унту. Окремі випуски висвічують події фестивалю та конкурсу «Харківські асамблеї», у т. ч. спецвипуск (Special issue) англ. мовою (2010); діяльність кафедр ун-ту (серія «До 95-річчя ХНУМ імені І. П. Котляревського); присвячені Дню Тетяни (2010–2015), Дню театру (2010–2011); видано спецвипуски до ювілеїв Т. С. Кравцова, Т. Б. Вєркіної.

Ю. В. Ніколаєвська

«АСПЕКТИ ІСТОРИЧНОГО МУЗИКОЗНАВСТВА» – періодичне наук. видання (збірник статей) ХНУМ ім. І. П. Котляревського, започатковане каф. історії музики. Перший вип. (Аспекти історичного музикознавства: дослідження і матеріали. — Х. : Прапор, 1998. — 264 с.) відзначив 50-річний ювілей кафедри. У даний час внесене до «Переліку фахових видань» з мистецтвознавства рішенням Атестаційної комісії МОН України від 22.12.2016, наказ №1609.

БІГ-БЕНД кафедри музичного мистецтва естради та джазу ХНУМ ім. І. П. Котляревського народився у 1996 під керівництвом нар. артиста України, проф. О. І. Литвинова. З 2008 року керівником оркестру став засл. діяч мистецтв України Юрій Володимирович Персидський, під орудою якого колектив був учасником ІІІ Міжнар. фестивалю «KHARKIV za jazz fest», 2009 та інших джаз. форумів. Нове конкурсне та концертне життя оркестру фактично розпочалось з появою на посаді його худож. керівника та диригента лауреата міжнар. джазових конкурсів Юрія Ігоровича Ковача (2006). За цей час студ. джазовий оркестр здобув численні позитивні оцінки та відгуки у пресі за активну участь у міських концертах та міжнар. джаз. фестивалях і конкурсах (зокрема, спеціалізованому фестивалі біг-бендів, що вперше відбувся у Харкові 2012 р.), На багатьох з них біг-бенд під орудою Ю. І. Ковача отримав звання лауреата. Це V Міжнар. молодіж. джаз. фестиваль «Джалітон-2010, (м. Ялта), І премія, диригент Ю. Ковач, Всеукр. джаз. фестиваль «Coco джаз» (2010, м. Південний Одеської обл.) – І премія; Міжнар. джаз. фестиваль «Черкаські джазові дні» (2011, м. Черкаси, диплом 1 ступеня); Міжнар. конкурс «Organum-2011» у межах XVIII Міжнар. фестивалю «ORGANUM-2011» у м. Суми (диплом І ступеня); Всеукр. джаз. фестиваль «International Jazz Day», 2012, м. Запоріжжя, диплом лауреата І ступеню; ІІ джаз. фестиваль біг-бендів, 2013, Харків – диплом лауреата І ступеню; ІІ міський фестиваль джаз. оркестрів “Кривба’ss Jazz”, 2013, м. Кривий Ріг – диплом за збереження та розвиток джаз. традицій; Всеукр. фестиваль «Українська JAZZ весна», 2016, м. Дергачі, Харків. обл. – диплом; та ін.

У біг-бенді грали такі відомі тепер музиканти, як Дмитро Александров, (Бобін), Денис Дудко, Олексій Саранчін, Дмитро Бондарів, Єфим Чупа-

хін, Євген Абін, Богдан Стецюк, Роман Стецюк, Павло Роденко та ін.

Біг-бенд неодноразово виступав у Харків. філармонії, зокрема, її новому Органному залі, у ХНАТОБі, ПК студентів НТУ «ХПІ», Великому залі ХНУМ та ін. престижних концерт. залах міста. Творча діяльність колективу знайшла відображення у сюжеті харків. телебачення (канал ОТБ, програма «Вечірня кава», транслювалася в ефірі 25 та 26.05.2013), який включав співбесіду з Ю. І. Ковачем та інтерв'ю з зав. каф. естради та джазу ХНУМ, доц. В. Чуріковим, композитором та звукорежисером Камілом Шуаєвим і випускницею каф. Оленою Лісняк (естрадно-джазовий спів, кл. доц. В. Ф. Харитонової). Виступи музикантів також висвітлювались в інформаційних стрічках укр. засобів масової інформації в Інтернеті, зокрема, на сайті «РепортерUA.com» (події «Jazz Fest 2011», Міждунар. Дню Джазу в Запоріжжі, 27.04.2012), «Jazzmag.com.ua» («Big Band Fest 2013», джазові концерти, зокрема, до 100-річчя ХНУМ), на сайті ун-ту, в газетних публікаціях.

Програми концерт. виступів біг-бенду звичайно вибудовуються за принципом контрасту джазових стилів: звучать блюз, свінг, фанкі, джаз-рок, латиноамериканські ритми. Оркестр грає як відомі в усьому світі стандарти XX ст., так і музику сучасних композиторів.

Щороку на базі біг-бенду складають державний іспит з диригування студенти, які здобувають кваліфікацію диригента естрадного оркестру під керівництвом доц. Ш. Г. Палтаджяна та ст. викл. Н. В. Біляєвої.

Літ.: Кизлова О. Джазовый ветер «Французской весны» / О. Кизлова // *Зеркало недели. 2009. 11–17 апр. № 13. С. 16*; Салімонович Л. «Зорепад» під куполом парашута: харківський «За джаз фест» зібрав рекордну кількість музикантів зі світовим ім'ям / Л. Салімонович // *Слобідський край. 2008. 29 берез. (№ 36). С. 17*; Соколик О. Ялта – Родина «Джалитона» / Оксана Соколік // *Губерния [газ.]. Ялта, 2010. 15 мая. № 17 (573).*

Ю. І. Ковач

ГІТАРНИЙ ОРКЕСТР ХНУМ ім. І. П. Котляревського – колектив, заснований у вересні 2016 року засл. артистом України, проф. Володимиром Ігоровичем Доценком (художній керівник і диригент оркестру) в руслі актуальних світових тенденцій.

Основу репертуару оркестру складають твори сучасних зарубіжних та українських авторів, таких як Лео Брауер, Роланд Дієнс, Карло До-

меніконі, Штефан Рак, Філіп Гласс, Ендрю Йорк, Давид Павлович, Микита Кошкін, Валерій Живалєвський, Мирослав Скорик, Андрій Андрушко, Олександр Кулик, Володимир Богатирьов та ін.

Концертні виступи молодого колективу проходили на міжнар. фестивалі «Нові простори звука» у концерті «Митець і твір: парадокси часу» (25.02.17), «Гітара у ансамблі» (2.06.17), «Парад оркестрів», присвячений 100-річчю ХНУМ імені І. П. Котляревского (16.09.17).

Літ.: Казакова Т. 2 червня. Концерт класу В. Доценка [Електрон. ресурс] / Т. Казакова // *Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського [Офіц. сайт]. Події. URL : http://dum.kharkov.ua/events1706.htm*; Казакова Т. Японская точность и славянская душевность / Т. Казакова // *Харьковские известия. 2017. 14 черв. URL : http://izvestia.kharkov.ua/on-line/18/1242117.html.*

ЗАГАЛЬНОГО ТА СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ФОРТЕПІАНО КАФЕДРА ХНУМ ім. І. П. Котляревського. «Кафедра загального фортепіано» – так спочатку називалася дана структурна одиниця ХДК, яка набула автономії 1960 р. під керівництвом Л. С. Пестриченко. Тривале ж її формування відбувалося у лоні кафедри спец. фортепіано, що обумовило високий проф. рівень її викладачів. Цей висновок напрошується сам собою при вивченні особистих справ перших викладачів загального ф-но, які є випускниками провідних консерваторій – С.-Петербурзької – доц. А. М. Гольдінгер, Московської – доц. Г. К. Степанова, Берлін. консерваторії Кліндворта-Шарвенка – М. Л. Гузікова.

Не є випадковістю, що піаністи, які яскраво виявили себе на інших кафедрах – спец. фно, камер. ансамблю, концертмейстер. майстерності – у свій час мали часткове навантаження по курсу загального ф-но. Серед них – В. В. Топілін, В. Д. Захарченко, В. О. Сирятський, С. П. Колобков, Т. Б. Вєркіна, Н. І. Руденко, В. Л. Макаров, М. С. Чернявська, Ю. К. Попов, а також Н. В. Горецька, К. В. Тимофєєва, К. В. Підпорінова, котрі захистили канд. дисертації під час роботи на каф. загального та спеціалізованого фортепіано. Отже, для молоді такий поворот долі – це корисне проф. стажування, а пед. діяльність на міжфакультетській кафедрі провідних спеціалістів, безсумнівно, сприяє підвищенню рівню кваліфікації всіх співробітників колективу.

Курс загального та спеціалізованого фортепіано, що входить в коло основних дисциплін поряд зі спеціальними, зараджує естетичному розвитку

студентів, формуванню їх особистості як музикантів-фахівців. Тому адмін. та пед. діяльність керівників кафедри завжди була спрямована на невпинне підняття фахового рівня викладачів і вдосконалення методів викладання фно студентам різних факультетів. Першого завідувача кафедри змінила вихованка проф. М. С. Хазановського Є. П. Леонтьєва (1968), яка передала естафету О. О. Журавльовій (1976), випускниці того ж класу. У 1984–1988 кафедру очолювала доц. Л. А. Кузьоміна. Від 1988 посаду завідувача обіймає канд. мистецтвознавства О. В. Кононова.

Кардинально змінили рейтингову ситуацію на кафедрі два захисти канд. дисертацій – Н. В. Смоляги та В. І. Приходько у 1987 р., поклавши початок активній наук. діяльності молодших колег. Наразі на кафедрі працюють дев'ять викладачів із наук. ступенем: др пед. н., проф. каф. І. І. Полубоярина, канд. мистецтвознавства, професори каф. О. В. Кононова та М. В. Бевз, доц. каф. І. Є. Денисенко та Є. Б. Чорна, за сумісництвом – доц. Н. Ю. Зимогляд, доц. Т. О. Сирятська та ст. викладачі М. С. Линник і О. В. Погода. До каф. загального та спеціалізованого ф-но були також прикріплені два здобувача, які успішно захистили канд. дисертації – С. В. Пташенко і А. О. Мельник (керівник – О. В. Кононова).

Протягом 1997–2017 вийшли друком декілька монографій: «Музыкальная фактура и исполнитель» В. І. Приходько, «Павло Кіндратович Луценко та його учні» Л. Ф. Лисенко; «Володимир Підгорний. Творчі портрети українських композиторів»[1], «Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст.» та «Мария Александровна Ещенко: концертная и педагогическая деятельность» О. В. Кононової; «Професійна підготовка музично обдарованих студентів: теоретико-методичний аспект» І. І. Полубояриної, «Етюди оптимізму з Валентином Борисовим» М. В. Бевз; «Олена Борисівна Гнатовська» В. Т. Стогній. Викладачі кафедри – постійні учасники наук. конференцій ХНУМ. На всеукр. наук. форумах неодноразово виступали з докладами О. В. Кононова, М. В. Бевз, І. І. Полубоярина; в міжнар. конференціях беруть участь О. В. Кононова (Німеччина, Іспанія, Сербія, Румунія, Фінляндія, Білорусь, Росія), І. І. Полубоярина (online – Польща, Німеччина, США), Є. Б. Чорна (заочно – Литва). Як наслідок – з'явилось понад 20 зарубіж. публікацій. У наук. дослідженнях викладачі розробляють актуальні теми з історії розвитку піаністичної культури України, підіймають нагальні проблеми муз. педагогіки, розглядають питання жанрово-стильової атрибутики, особливостей фактури та виконав. інтерпретації фортепіан. творів укр. і західноєвроп. композиторів, що не тільки підвищує кваліфікацію фахівців, їх авторитет, а й сприяє розширенню репертуарних списків для студентів, стимулює їх зацікавленість піаністичним мистецтвом.

На це ж спрямована й виконавська діяльність викладачів, які беруть активну участь у концерт. житті рідного міста, України та зарубіжжя. Імена педагогів кафедри нерідко з'являються на афішах міжнар. фестивалів: «Харківські асамблеї» (всі члени кафедри), «С. Рахманінов та українська культура» (О. В. Кононова, В. Т. Стогній, Н. Ю. Зимогляд, І. Є. Денисенко), імені Ф. Шопена (Тулуза;

[1] У співавторстві з О. І. Назаренком.

І. Є. Денисенко), «Французька весна» (Харків; І. Є. Денисенко, М. В. Бевз, В. Т. Стогній), «Дні грецької культури в Харкові» (І. Є. Денисенко), «Київ-Musik-Fest» (О. Б. Гнатовська, Н. В. Смоляга, М. В. Бевз), «Музичні прем'єри сезону» (Київ; О. Б. Гнатовська), фестиваль Харків. організації НСКУ «Музичні паралелі» (О. Б. Гнатовська, О. В. Кононова, І. Є. Денисенко), «Kharkiv Contemporary-2016» (І. Є. Денисенко), «Павло Луценко і сучасність» (Л. Ф. Лисенко, М. В. Бевз, І. Є. Денисенко), ініціатором та організатором останнього була доц. Л. Ф. Лисенко.

В репертуарі викладачів кафедри репрезентований спадок композиторів різних стилів та епох, разом з тим, значна увага приділяється доробку укр. митців. Зокрема, «Американський альбом» для двох ф-но В. Золотухіна вперше пролунав у виконанні М. Бевз і Н. Смоляги, «Дитячий альбом» та «Шість характерних п'єс» В. Борисова – в інтерпретації М. Бевз; першими виконавцями Сонати для скрипки та фортепіано М. Кармінського стали А. Мельник (скрипка) і О. Кононова. На вечорах пам'яті М. Кармінського[2] членами кафедри був представлений цілий ряд камер. творів композитора, які ще не звучали публічно. Прем'єри багатьох фортепіан., камерно-інструмент. та камерно-вок. опусів О. Гнатовської відбулись як в авторській інтерпретації, так і у виконанні колег. Колектив кафедри здійснив запис циклу «24 колядки» для ф-но І. Польського, чия кандидатура була висунена Харків. організацією НСКУ на державну премію. Нерідко програми тематичних кафедральних концертів повністю формувалися з творів харків. композиторів різних поколінь – І. Ковача, В. Бібіка, В. Птушкіна, Л. Шукайло, І. Альбової тощо.

Сидять зліва направо: О. О. Чулок, О. Б. Гнатовська, О. О. Журавльова (зав. каф.), Н. В. Смоляга, О. В. Кононова. Стоять зліва направо: Б. А. Чурилова, Л. А. Кузьоміна (зав. каф.), В. Б. Лінецький, В. І. Приходько, В .Т. Стогній, В. В. Василець

Зі змістовними програмами сольних концертів, присвяч. фортепіан. доробку Л. ван Бетховена, Ф. Шопена, Ф. Ліста, Р. Шумана, М. Мусоргського, С. Рахманінова, О. Скрябіна, М. Метнера, С. Прокоф'єва у різні роки виступали В. Лінецький,

[2] 2016 року в ДМШ № 3 ім. *М. В. Кармінського* було відкрито музей пам'яті видатного митця, який організувала дружина композитора.

В. Стогній, Н. Смоляга, В. Приходько, В. Василець, О. Гнатовська, І. Денисенко. Особливою популярністю на каф. користується ансамблеве виконавство. У цьому виді музикування беруть участь усі викладачі, формуючи фортепіанні дуети, різноманітні інструмент. ансамблі та залучаючи до концертної діяльності своїх студентів. Творчим довголіттям вирізнялися дуети В. Стогній – В. Лінецький та М. Бевз – Н. Смоляга. Останніми роками з'явився цікавий творчий проект М. В. Бевз «Чотири сторінки музики», який вона реалізує сумісно з провідним концертмейстером каф. сольного співу О. Л. Левашовою, знайомлячи публіку з рідко виконуваними творами видатних композиторів. Віддаючи данину пам'яті своїм колегам – В. І. Приходько, О. Б. Гнатовській, вчителям – Марії та Наталії Єщенко, композиторам-харків'янам – В. Борисову, В. Золотухіну – викладачі кафедри є ініціаторами та учасниками меморіальних концертів. Зокрема, на вечорі пам'яті В. Золотухіна, що відбувся з нагоди 80-річчя від дня народження митця в Органному залі Харків. філармонії, І. Денисенко виконала його Концерт для ф-но у супроводі симф. оркестру.

Фортепіанний дует В. Т. Стогній – В. Б. Лінецький (стоять). За роялем – композитор О. Б. Гнатовська, яка писала для дуету

Викладачів кафедри регулярно запрошують в журі різноманітних конкурсів і фестивалів. Так, І. М. Кармінська є постійним «суддею» дитячих

Кафедра загального та спеціалізованого фортепіано (сидять: О. В. Погода, Є. Б. Чорна, І. М. Кармінська, завідувач кафедри О. В. Кононова, С. Н. Бєлокур; стоять: Т. О. Сирятська, І. І. Полубоярина, Н. Ю. Зимогляд, М. В. Бевз, В. Т. Стогній, М. С. Линник, О. Р. Міц)

та юнацьких муз. «баталій», що проводяться в нашому місті: фестивалю «Харків – місто добрих надій», Обл. конкурсів фортепіан. ансамблів у рамках Дельфійських Ігор Слобожанщини «Надія. Молодість. Талант» та «Карл Черни. Не только этюды», Всеукр. конкурсу «Ландыш», Відкритого конкурсу польської та укр. музики ім. К. Шимановського. О. В. Кононова входила до складу журі Відкритих конкурсів піаністів «Маестро» (Харків), дит. фест.конкурсу «Зимові візерунки» (Генічеськ), Міжнар. конкурсу фортепіан. підготовки Урал. консерваторії ім. М. П. Мусоргського (Єкатеринбург). І. І. Полубоярина була чл. журі конкурсу «Fortissimo» та фестивалю «Рондо» (Харків); І. Є. Денисенко – Міжнар. конкурсу грецької пісні ім. Т. Каци (Маріуполь) і фест.-конкурсу «Greek Rhapsody» (Серрес, Греція).

Особливим досягненням у цій сфері діяльності колектив каф. вважає заснування та проведення Відкритого конкурсу молодих музикантів-виконавців і композиторів «Харківські асамблеї» в номінації «Загальне та спеціалізоване фортепіано», ініціатором і організатором якого є І. І. Полубоярина (2015). Членами журі трьох проведених конкурсів були О. В. Кононова (голова), І. І. Полубоярина, М. В. Бевз, С. Н. Бєлокур, І. М. Кармінська та В. Т. Стогній. Муз. змагання є суттєвим стимулом для обдарованих студентів у реалізації їх творчих задумів – набути навичок конкурсної боротьби, що стане в нагоді в їх подальшій муз. кар'єрі, а для композиторів-початківців – це одна з форм пропаганди власної творчості. Викладачі ж отримали можливість ставити перед студентами більш складні завдання, спрямовані на їх інтенсивне проф. зростання. Серед лауреатів конкурсу – А. Дмитрієва, О. Рубанова, Л. Сухова (кл. О. В. Кононової), Д. Козик, В. Любченко (кл. М. В. Бевз), Є. Золотухін, (кл. І. І. Полубояриної), І. Тарасенко (кл. В. Т. Стогній), А. Гома (кл. С. Н. Бєлокур), М. Момот (кл. І. М. Кармінської), А. Лавринюк (кл. Є. Б. Чорної).

Заснування конкурсу в номінації «Загальне та спеціалізоване фортепіано» в рамках Міжнар. фест. «Харківські асамблеї» – результат тривалої планомірної пед. роботи всього колективу кафедри. Регулярні збірні концерти студентів, концерти класів О. В. Кононової, М. В. Бевз, В. Т. Стогній, що проводяться вже не одне десятиліття, і робота в цьому напрямку, розпочата молодшим поколінням викладачів, а також вельми показові ансамблеві програми юних виконавців у двох відділеннях та клавірабенди С. Калініна, Д. Бочарова (кл. О. В. Кононової), А. Мікрюкової, В. Солодовнікова, О. Лисички (кл. М. В. Бевз) – є свідоцтвом великого потенціалу кафедри, прагнення колективу знаходити та вдосконалювати нові форми і методи підготовки високопрофесійних, відданих своїй справі музикантів.

О. В. Кононова

ІНТЕРПРЕТОЛОГІЇ ТА АНАЛІЗУ МУЗИКИ КАФЕДРА – створена у вересні 2004 р. за підтримки ректора Т. Б. Вєркіної, з ініціативи д-ра мистецтвознавства Л. В. Шаповалової як відповідь на історичний виклик перебудови вищої музичної освіти професійних музикантів-виконавців, її інтеграції до європейської системи (за зразком Болонської конвенції). Модель підготовки науковця на ґрунті виконавської професії, успішно втілена у практику, містить спадкоємність трьох когнітивних етапів («теоретич-

на рефлексія – виконавське мислення – наукова творчість») і складається з таких обов'язкових дисциплін: для бакалаврів – «Основи наукових досліджень» (III к.) і «Музична інтерпретація» з написанням бакалаврської роботи та її захисту (IV к.); для магістрів – «Наукова дослідницька майстерність», «Методологія наукових досліджень» (V к.) і «Наукова практика» (участь у конференціях і видання друком статей).

На кафедрі працюють усі генерації музикознавців: від представників славної когорти «Тарасової родини» (кафедра теорії музики за часів проф. Т. С. Кравцова) – це Л. Т. Жигачова і Л. С. Салманова – до молоді, яку підготувала зав. кафедрою Л. В. Шаповалова: це Ю. В. Ніколаєвська (авторка блискучого курсу «Музична інтерпретація», науковий керівник п'яти кандидатських дисертацій), І. А. Романюк (керівник студентського фольклорного гурту «Стежка»), Д. М. Жалєйко (розробляє авторські курси для студентів підготовчого відділення та театрального факультету).

І. М. Полусмяк, яка підготувала першу в Україні кандидатську дисертацію, присвячену проблемам виконавської інтерпретації (1989), представляє наукову школу проф., доктора мистецтвознавства В. Г. Москаленка (НМАУ ім. П. І. Чайковського). І. В. Цурканенко є незмінним секретарем кафедри, автором розробки кафедральної документації з навчально-методичної та творчо-наукової діяльності. Л. І. Новикова очолює етномузикознавчий напрям, здійснює практичну підготовку з розшифровки записів фонду навчальної лабораторії слобожанського фольклору.

Кафедра відповідає за централізоване керівництво написанням та захистом магістерських робіт, на системних засадах долучаючи до цього провідних фахівців інших кафедр (історії музики та теорії музики). Завдяки цьому критерії оцінювання на різних виконавських кафедрах університету є єдиними, а рівень таким, що відповідає найвищим стандартам МОН України з музичного мистецтва. За такої моделі уможливлюється прискорення підготовки аспірантів та їх успішний захист у якості кандидатів мистецтвознавства (3–5 % від кількості одного випуску). Приклади – чисельні; тільки з викладацького складу ХНУМ: кандидатами мистецтвознавства стали М. В. Бондаренко, Н. Є. Костенко, І. А. Романюк, К. В. Тимофєєва, О. В. Погода, К. В. Підпорінова, А. Й. Хуторська, К. Штрифанова та ін.

За матеріалами підготовлених магістерських робіт вийшло друком 14 випусків «Магістерських читань» (відповідальний редактор-укладач – проф. Л. В. Шаповалова). Здійснено три науково-дослідницьких теми: «Шляхи розвитку сучасної інтерпретології» (2004–2008), «Історія та методологія інтерпретології» (2008–2012) та «Когнітивні моделі виконавської інтерпретології» (2012–2017).

Кафедра слугує центром для організації професійної допомоги закладам середньої та вищої ланки музичної освіти Харкова і молодим навчальним закладам України (у мм. Луганськ, Ялта). Діяльність її членів характеризується креативними проектами (Ю. В. Ніколаєвська, І. А. Романюк), пропагандою рідного університету на міжнародному рівні (Л. В. Шаповалова, І. В. Цурканенко) у Білорусі, Латвії, Росії.

Л. В. Шаповалова

ІСТОРІЇ МУЗИКИ кафедра ХНУМ ім. І. П. Котляревського репрезентує сучасну харківську школу історичного музикознавства, період зародження якої слід віднести до 20–30 рр. XX ст. В той час традиція професійного навчання музикантів асоціювалася насамперед, із здобуттям виконавських навичок, засвоєнням знань у сфері теорії музики та композиції. Через це курс історії музики в існуючих навчальних закладах мислився не як спеціальний, а, скоріше, загальногуманітарний, наслідуючи в цьому просвітницьку тенденцію, що склалася в межах діяльності ІРМТ, очолюваного в Харкові І. І. Слатіним. Формування харківської школи історичного музикознавства як окремої наукової галузі пов'язане з діяльністю С. С. Богатирьова та його учня О. В. Ольховського, який систематизував навчальні дисципліни історії музики на початку 30-х років XX ст. Заснована С. С.Богатирьовим у новоствореній Харківській консерваторії кафедра історії, теорії музики і композиції стала спільним витоком для існуючих сьогодні в ун-ті музикознавчих кафедр, зокрема, історії музики. Харківська школа історичного музикознавства на етапі свого формування успадкувала традиції петербурзької – по лінії С. С. Богатирьова, а згодом – І. М. Міклашевського, і московської шкіл: для читання лекційних курсів у той час запрошувалися фахівці з Московської консерваторії – К. Кузнецов, Т. Ліванова, Е. Ферман, Т. Федорова, які сприяли формуванню музично-історичної науки як спеціальної сфери музикознавства. Згодом – у період становлення і розвитку – досвід київської музикознавчої школи. С. С. Богатирьов доручив розробку і ведення курсів історії музики випускниці свого класу Г. О. Тюменєвій та Б. О. Любимову. Згідно штатному розкладу від 15 вересня 1946 р., з дванадцяти членів кафедри теорії музики та композиції лише Г. О. Тюменєва та Б. О. Любимов читали історичні курси; І. М. Міклашевський, що завідував кабінетом історії музики, вів факультативні дисципліни і бібліографію. Рік потому до складу факультету теорії музики та композиції за наказом Міністерства вищої освіти СРСР від 2 серпня 1947 р. – через 30 років після заснування Харків. консерваторії – була введена кафедра історії музики. Її першими викладачами були канд. мистецтвознавства, доц. Г. О. Тюменєва, канд. мистецтвознавства, ст. викл. І. М. Міклашевський, автор перших фундаментальних праць з історії муз. культури Харкова XVIII–XIX ст., і Б. О. Любимов, чудовий спеціаліст в галузі музичного архівознавства, який завдяки енциклопедичним знанням та володінню кількома іноземними мовами сприяв систематичному поповненню бібліотечного фонду новими вітчизняними і зарубіжними виданнями, як лектор-освітянин вів концертні цикли в філармонії.

Відкриття кафедри історії музики стало свідчення закінчення етапу формування та початку становлення харківської школи історичного музикознавства. ЇЇ першим керівником стала Г. О. Тюменєва. Більше 30 років (1947 по 1979) вона очолювала кафедру історії музики. Тюменівська епоха в розвитку харківської школи історичного музикознавства відрізняється взаємодією дослідницького і культурно-просвітницького напрямів. Цьому сприяли робота Галини Олександрівни як художнього керівника філармонії (1943–1949),

керована нею лекторська діяльність та її активна наукова робота. Наукові дослідження Г. О. Тюменєвої охоплювали проблемне поле розвитку української культури в її міжнаціональних культурних зв'язках (праці «Чайковській і Україна», «Чайковській і українська народна пісня»), питання взаємодії мистецтв («Гоголь і музика», «Музика в житті Рєпіна», «Тичина і музика»), заповнювали «білі плями», відроджуючи несправедливо забуті імена музикантів-харків'ян, зокрема, вона створила монографію про М. Коляду (опублікована вже після її смерті завдяки її учениці Л. І. Шубіній) і підготувала до видання його твори; була авторкою ряду статей для Української радянської енциклопедії (про О. Аляб'єва, С. Аренського, В. Асаф'єва, С. Богатирьова та ін); також активно займалася вивченням фольклору Слобожанщини, розробила й викладала курс народної музичної творчості. Перші випускники її класу вийшли зі стін Харківської консерваторії в 1938 р., останні – в 1989 р. 117 випускників класу Г. О. Тюменєвої продовжили її справу, займаючись фольклористикою та історією музичної культури.

Керована Галиною Олександрівною кафедра стала джерелом підготовки професійних кадрів високого рівня. Впродовж 50–70 рр. XX ст. каф. історії музики поповнювали випускники класу Г. О. Тюменєвої – Л. І. Мицька (Шуаєва), Н. О. Пирогова, М. Р. Черкашина-Губаренко, Л. І. Шубіна, О. Г. Лисяна.

Діяльність кафедри розвивалася відразу в кількох напрямках: розширення кола дисциплін, що читаються, широкого спектру наукових досліджень, музично-критичної та просвітницької роботи, стимулювання науково-творчих пошуків студентів. Вже в 1947 р. при кафедрі було відкрито кабінет фольклору, який очолив знавець української народної творчості О. Стеблянко. До традиції кафедри входили регулярні експедиції, в яких брали участь не лише музикознавці, але й композитори. З того ж часу починає постійну роботу студентський науковий гурток, проводиться практика в Будинку-музеї П. І. Чайковського в Клину.

Єднальною ланкою поміж фундаторами кафедри та її представниками на сучасному етапі стали такі досвідчені фахівці, як ст. викладачі Т. В. Красногорська, Л. О. Ложнікова, Л. І. Мицька (Шуаєва), Н. О. Пирогова, Н. С. Тишко, П. В. Шокальський, канд. мистецтвознавства, проф. З. Б. Юферова, яка зробила великий внесок у розробку питань, що пов'язані з історією української західноєвропейської музики, зокрема з творчою діяльністю В. Сокальського, Г. Ф. Генделя, В. А. Моцарта.

Естафету Г. О. Тюменєвої, що очолювала кафедру понад 30 років, прийняли наступні керівники: д-р мистецтвознавства М. Р. Черкашина-Губаренко (з 1979 по 1985), заступником якої тимчасово була канд. мистецтвознавства О. В. Гусарова, канд. філос. наук Л. О. Мірошнікова (з 1985 по 1989), і з 1989 р. – канд. мистецтвознавства Л. І. Шубіна.

Фундаментальна професійна підготовка дозволила багатьом випускникам кафедри продовжити навчання в аспірантурі й докторантурі Київської, Московської, Санкт-Петербурзької консерваторій, Інституту фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського, Академії наук України, Російського інституту мистецтвознавства.

Сьогодні кафедру представляють Л. І. Шубіна, зав. кафедри, канд. мистецтвознавства, доц., проф. каф. історії музики Іванова І. Л., канд. мистецтвознавства, доц., проф. каф. історії музики, Мізітова А. А., кандидат мистецтвознавства, доцент, професор кафедри історії музики, Драч І. С., доктор мистецтвознавства, професор, проректор з наукової роботи ХНУМ, професор кафедри історії музики, Анфілова С. Г., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії музики, Воронцов С. О., кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри історії музики, Жданько А. М., кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри історії музики, Сердюк О. В., кандидат мистецтвознавства, доцент, Ващенко О. В., кандидат мистецтвознавства, старший викладач.

В активі кафедри низка виданих монографій, зокрема: І. Іванова, А. Мізітова «Опера и миф в музыкальном театре И. Стравинского» (1992), О. Лисяна «Пути развития развития русской и украинской музыкальной культуры: от средневековья до XIX ст.» (1993), фахове видання «Аспекти історичного музикознавства» (1997–2016) та багато ін.

За останні десятиріччя навчальна програма ХНУМ поповнилася спеціальними курсами, розробленими педагогами кафедри: «Основи оперної драматургії», «Історія та теорія естрадного і джазового мистецтва», «Основи журналістики», «Основи редагування на радіо й телебаченні», «Основи лекторської майстерності», «Історія світової літератури» та ін. З 1994 р. викладачі проводять роботу з аспірантами та здобувачами, з 2001 – магістрантами. Кафедра підтримує й розвиває творчі контакти з провідними вищими навчальними закладами мистецтв і культури в Україні та за рубежем, з випускниками, що працюють у країнах СНД, США, Німеччині, Англії, виступає ініціатором проведення міжнародних фестивалів і конференцій, зокрема «В. Горовиц и пианистическая культура XX века», «Рахманінов та українська культура», «Аспекти історичного музикознавства», «Пушкін наприкінці XX століття» (спільно з Харківським державним університетом ім. В. Н. Каразіна), «Музика М. І. Глинки: досвід зустрічі Сходу та Заходу», «Шопен у сузір'ї мистецтв» тощо.

Джерела: Pro Domo mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / ред. Т. Б. Вєркіна, Г. Я. Ботунова та ін. Х., 2007. С. 185–201.

ІСТОРІЇ МУЗИКИ КАБІНЕТ (Навчальна лабораторія історії української та зарубіжної музики). Кабінет історії музики був заснований при кафедрі теорії музики і композиції у 1940 р., коли на посаду завідувача С. С. Богатирьов запросив Й. М. Миклашевського, всебічно освічену, широко ерудовану людину. Й. М. Миклашевський займався систематизацією літератури, складанням картотеки, бібліографічних списків, архівною роботою, надавав консультації викладачам і студентам. За монографію «Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII – першої половини XIX ст.», на підставі вивчення архівних документів, він отримав ступінь кандидата мистецтвознавства (1947 р.).

У 1947 р., з утворенням кафедри історії музики, робота кабінету припиняється, і відновлюється тільки 1959 р., вже при кафедрі історії музики, із зарахуванням старшого лаборанта Олени Миколаївни Дмитрен-

ко. Від 1960 р. на посаді завідувача кабінетом працювали Т. В. Краснопольська, М. Р. Черкашина-Губаренко, І. Я. Белєнкова, Ю. Л. Щербинін, Є. Д. Жилевська. У 1986 р. завідувачем кабінету (навчальної лабораторії історії музики) становиться Л. І. Григор'єва, яка ділить цю посаду спочатку з Є. Д. Жилевською, з 2001 р. – Л. С. Салмановою, потім із К. В. Штрифановою, О. С. Садовніковою та О. П. Бабій.

Діяльність навчальної лабораторії відбувається у декількох напрямках. Передусім, це робота по забезпеченню навчального процесу чотирьох кафедр: історії української і зарубіжної музики, теорії музики, інтерпретології та аналізу музики, композиції та інструментування. Це є можливим тому, що нотний і книжковий фонди кабінету включають підручники і навчальні посібники з дисциплін історико-теоретичного циклу, збірки сольфеджіо і диктантів, хрестоматії і довідники. Значну частину фондів складають наукові видання університету, нові авторські програми викладачів кафедр, що відповідають сучасним завданням освіти.

Кабінет здійснює методичну і навчально-організаційну роботу: систематизацію матеріалів, видачу викладачам і студентам літератури, вимог до семінарів, модульного контролю, екзаменаційних сесій тощо; надає консультації з різних питань, студентам, магістрам, аспірантам, викладачам інших кафедр.

Одним із напрямків діяльності є робота з архівами, що зберігаються в кабінеті, які висвітлюють минуле університету – це рукописи, афіші, фотографії. Вони часто використовуються у наукових, навчальних виданнях університету, при створенні виставок, кінороликів.

Кабінет історії музики бере активну участь у підготовці різноманітних науково-творчих заходів університету: щорічних конференцій професорсько-викладацького складу, студентів і аспірантів ВНЗ, всеукраїнських олімпіад, міжнародних конференцій, Круглих столів, конкурсів, фестивалів. Разом з кураторами проводить виховну роботу зі студентами, заохочує їх до участі у цих заходах.

Важливим аспектом діяльності кабінету є організація сумісно з бібліотекою виставок на стендах університету, присвячених знаменним історичним датам, подіям та ювілеям. Серед них – щорічні виставки до Міжнародного музичного фестивалю «Харківські асамблеї», який пропонує власні теми, «героїв», девізи. За 25 років діяльності «Харківських асамблей» була представлена велична панорама музичного мистецтва за чотири століття: від В. Моцарта до Г. Берліоза, від Г. Персела та Й. С. Баха до М. Глінки, П. Чайковського та М. Лисенка. Цікавими були виставки до Міжнародних молодіжних фестивалів композиторів та виконавців «Дні нової музики». Постійною стає виставка до конкурсу з теорії музики імені Т. С. Кравцова, а також виставки, присвячені студентським святам.

Кабінет історії музики підтримує зв'язки з усіма кафедрами та підрозділами університету, з вузами України та зарубіжжя (конференції, творчі зустрічі, обмін виданнями), з провідними бібліотеками міста – Харківською державною науковою бібліотекою ім. В. Г. Короленка і Харківською міською спеціалізованою музично-театральною бібліотекою ім. К. С. Станіславського.

Зазначені види навчально-методичної і організаційної діяльності

кабінету історії музики – його необхідний внесок в удосконалення професійної музичної освіти, розвиток духовної культури.

Літ.: Григор'єва Л. І., Щербінін Ю. Л. Учебный кабинет истории музыки / Л. І. Григор'єва, Ю. Л. Щербінін // *Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 334–340.*

Л. І. Григор'єва

КАМЕРНИЙ ОРКЕСТР ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Сторічний ювілей ХНУМ ім. І. П. Котляревського висвітив ще одну чудову дату – 50-річчя студентського камерного оркестру, рік створення якого – 1967. Його засновник, художній керівник і диригент – засл. діяч мистецтв України, проф. каф. оркестрових струнних інструментів Сурен Гарнікович Кочарян (1920–2010).

Першим серйозним творчим іспитом став виступ оркестру у Малому залі Московської ордена Леніна консерваторії ім. П. І. Чайковського – 1975 р., слідом за чим розпочалися гастролі у Києві, Ризі, Львові, Кривому Розі.

Високий професійний рівень колективу неодноразово був відзначений на конкурсах і фестивалях. Камерний оркестр – лауреат І премії Респ. конкурсу (1983 р., м. Київ), переможець фестивалей «Київська весна», «Молоді голоси», «Золота осінь», міжнар. фестивалю «Київ-фест», дипломант Міжнар. фестивалю музики в Італії (1989, о. Мальта).

Репертуар оркестру – від музики Й. С. Баха, Г. Ф. Генделя, В. А. Моцарта до музики сучасних композиторів – Б. Бріттена, Я. Ряетса, Д. Шостаковича, Г. Свірідова. У концертних програмах оркестру чимало творів харківських композиторів (В. Т. Борисова, Д. Л. Клебанова, І. К. Ковача, В. С. Бібіка та ін).

У 2010 р. художнє керівництво оркестром успадкував завідуючий кафедри оркестрових струнних інструментів професор Л. О. Холоденко. Основу оркестру, що є постійним учасником музичних фестивалей «Харківські асамблеї» та «Музика – наш спільний дім», продовжує складати струн-

на група з 21 виконавця: 12 скрипок, 4 альта, 4 віолончелі та контрабас.

Успадковуючи традиції, закладені його засновником та керівником С. Г. Кочаряном, свою роботу й репертуар колектив будує на вивченні та виконанні музики від епохи Бароко до творів сучасних авторів. Впродовж навчального року оркестр виступає, як правило, з двома-трьома програмами, в яких представлені твори, що вперше звучать у Харкові й, навіть в Україні. Харків'яни почули опуси видатного австрійського композитора А. Шенберга «Просвітлена ніч» та «Сюїту у старовинному стилі», Концерт для фортепіано, скрипки та камер. оркестру Е. Шоссона, «Пори року у Буенос-Айросі» А. П'яццоли, вальси Й. Штрауса «Казки віденського лісу» й «На прекрасному блакитному Дунаї» та ін.

Оркестр часто виступає з тематичними програмами – «Вечір серенади»: В. А. Моцарт, П. Чайковський, Й. Сук, Е. Елгар; «Вечір популярних концертних мініатюр», «Вечір творів австрійських композиторів», «Вечір вальсів та польок сімейства Штраусів» та ін.

Камерний оркестр постійно співпрацює з українськими, зокрема, харківськими композиторами, охоче виконуючи твори В. Борисова, А. Гайденка, В. Птушкіна, С. Турнєєва.

КАМЕРНОГО АНСАМБЛЮ КАФЕДРА – як самостійний підрозділ була створена у 1964, чому в значній мірі сприяв процес диференціації оркестрового факультету, що відбувався у 1960-ті в межах структурної реорганізації вишу. В значній мірі це рішення було обумовлено розумінням тієї значної ролі, яка належить камерно-інструментальному виконавству в системі виховання молодих фахівців високого рівня. Керувати кафедрою доручили чудовому музиканту І. М. Полян (1908–1987). В перші роки існування на кафедрі викладались дві дисципліни – камерний ансамбль та концертмейстерська майстерність. Першими викладачами були В. М. Мурзіна, І. Й. Козловська, Б. М. Берлін, Л. А. Монахова, О. В. Обухова, Е. Д. Цукурова. Незабаром до педагогічної роботи на кафедрі приступають Р. Г. Вернік та С. Б. Дмитренко. На початку 1968–1969 н. р. кафедра розширюється за рахунок включення до її складу квартетного класу. Для роботи викладачами струнного квартету запрошуються І. М. Гельфандбейн та І. Д. Сиротін. Наступного навчального року (1969–1970) кафедра знов розділяється на два структурних підрозділи: кафедру концертмейстерської майстерності (зав. І. М. Полян) та кафедру камерного ансамблю (зав. І. М. Гельфандбейн). У 1970 р. кафедру очолив видатний музикант С. Г. Кочарян. Новий завідувач пішов шляхом корінного оновлення викладацького складу кафедри, запросивши групу молодих талановитих музикантів – І. Гайду, А. Аветіс'янца, С. Колобкова; пізніше – Н. Гнатовську, О. Могілевську, нар. артиста України О. І. Літвінова та Л. С. Меркулову. З 1986 по 1991 рр. кафедрою керувала О. М. Щелкановцева, у 1991–2014 – І. Ф. Гайда. Одним з тих, хто став «легендою» кафедри, був Азат Амазасович Аветіс'янц (1943–1995) з класу якого вийшли чудові музиканти Е. Сковородников, І. Чернявський, І. Русанова та багато ін. З ім'ям Фелікса Спартака Карловича Щелкановцева (1929–2007) ст. викладача кафедри з 1991 р., пов'язане започаткування так званих «квартетних четвергів». Випускник Казан-

ської консерваторії, він умів дійсно захопити студентів музикуванням у струнному квартеті, зацікавити не тільки класичними, але й сучасними квартетними творами, сам із задоволенням грав з ними. Студентські квартети під його керівництвом одержали треті премії. VIII та IX конкурсів ім. С. Прокоф'єва (Маріуполь). Багатогранно обдарованим музикантом був Сергій Павлович Колобков (1947–2005) – піаніст і композитор, учень Р. С. Горовиць, який свою майстерність ансамбліста вдосконалював в асистентурі Московського муз.-пед. інституту ім. Гнесіних по класу камерного ансамблю Т. С. Імохіної. З 1970 р. – викладач, з 1994 – доцент, з 1999 – професор кафедри камерного ансамблю ХДІМ. Як педагог класу камерного ансамблю, С. П. Колобков є автором цілої низки творів в жанрі камерно-інструментальної музики, також активно займався науковою діяльністю створив монографію. До 2006 р. на кафедрі працювала Людмила Сергіївна Меркулова – випускниця Харківського інституту мистецтв (1984) по класу віолончелі професора Г. Б. Авер'янова, володарка спеціальної премії Міжнародному конкурсу в Парижі (2004). Талановитий музикант, вона багато концертувала по містах країни та за її межами. Викладала камерний ансамбль та струнний квартет і випустила близько 70 молодих фахівців.

Від 2024 р. кафедру очолює канд. мистецтвознавства, доц. Жанна Вікторівна Дедусенко, випускниця університету (тоді ХДІМ) 1987 р., учениця В. І. Лозової та О. М. Снєгірьова (Київ). Працює на кафедрі камерного ансамблю ХНУМ від 2005 р, активно займається як виконавською діяльністю – неодноразово виступала з ансамблевими концертами з відомими інструменталістами, лауреатами Міжнародних конкурсів: Л. Поповим (кларнет), В. Івановим (флейта), Р. Лехник (скрипка), А. Мельник (скрипка), М. Удовиченко (альт) – так і методичною та науково-дослідницькою діяльністю (2002 р захистила в Києві канд. дисертацію). Серед вихованців класу Ж. В. Дедусенко – лауреати Міжнародних конкурсів камерних ансамблів О. Пупіна, Л. Попов, О. Сердюченко, Р. Лехник, О. Копелюк, О. Сидоренко, М. Бобкова.

Педагогічну роботу ведуть проф. І. Ф. Гайда, доценти, Е. Б. Купріяненко, О. Ю. Сидоренко, ст. викладачі М. М. Удовіченко, Н. Б. Міхєєва, О. О. Пупіна.

Професор Ігор Федорович Гайда – відомий музикант і досвідчений педагог. Естафету виконавської майстерності прийняв від чудового віолончеліста Г. Б. Авер'янова, по класу якого закінчив Харківський інститут мистецтв (1964). За роки праці в консерваторії пройшов шлях від концертмейстера кафедри до декана оркестрового факультету і зав. кафедри. Засновник (1980) фортепіанного тріо, куди, окрім нього, входили В. Лозова (фортепіано) та Г. Куперман (скрипка), в складі якого тривалий час з успіхом виступав в країні й за кордоном (згодом В. Лозову замінів І. Приходько, тріо одержало назву «Classic»). У 1984–1987 гідно репрезентував харківську педагогічну школу за кордоном, працюючи в консерваторії м. Алеппо в Сирії. На кафедрі камерного ансамблю ХНУМ – від 1968 р.,

випустив понад 400 учнів. Серед них – лауреати численних Міжнародних конкурсів Володимир Самошко, Андрій Цигічко, Анастасія Напльокова, Наталія Золотарьов та ін.

Емма Борисівна Купріяненко – кандидат мистецтвознавства, доцент. Закінчила ХДІМ (1990) по класу альта засл. діяча мистецтв України, проф. С. Г. Кочаряна. У 1993–1996 навчалася в асистентурі-стажуванні при Київській консерваторії у проф. І. С. Царевич. Брала участь у конкурсах, здобувши І премію на конкурсі камерних ансамблів «Сходина до Парнасу» (Донецьк); виступає з концертами в Харкові та Києві у супроводі камерного та симфонічного оркестру. Ансамблі її класу виступають в залах ХНУМ та Харківської філармонії, виконуючи такі складні твори, як «Спогади про Флоренцію» П. Чайковського, «Форельний квінтет» Ф. Шуберта та ін., виборюють звання лауреатів на конкурсах в Києві, С.-Петербузі, Великомуі Новгород (за останні роки – 10 колективів). Низка її випускників продовжує навчання в учбових закладах Німеччини. Купріяненко Е. Б. – автор наукових публікацій, підсумком її 20-річного пед.-виконавського досвіду стали підготовка та захист у 2010 році канд. дисертації «Альт у політембровому камерно-інструментальному ансамблі австро-німецької традиції (пізнє Бароко – Й. Брамс)»

Міхєєва Надія Борисівна – старший викладач, випускниця ХДІМ 1985 р., кл. фортепіано ст. викладача Р. П. Папкової. Працювала на посаді провідного концертмейстера кафедри духових інструментів, виступаючи зі студентами-кларнетистами, неодноразово відзначалась дипломами «кращий концертмейстер» (ІІ міжнар. конкурс. імені Дмитра Біди, 2000, Львів; міжнар. конкурс виконавців (кларнет) «Geneva», Швейцарія, Женева, 2007; І міжнар. конкурс виконавців ім. В. Антонова, 2013 та ін.). На кафедрі камерного ансамблю – з 2002 року. У 2003–2006 навчалась в асистентурі-стажування (кер. – проф. І. Ф. Гайда). З 2006р. – ст. викладач кафедри камерного ансамблю; має наукові публікації.

Олеся Олександрівна Пупіна – піаністка, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри камерного ансамблю. У 2010 р. закінчила магістратуру ХДІМ у кл. нар. артистки України, професора Т Б. Вєркіної, в якої продовжила навчання в асистентурі-стажуванні (2010–2013). У 2014 р. закінчила аспірантуру ХНУМ, захистила канд. дисертацію («Виконавське втілення художнього світу “Третього року мандрів” Ф. Ліста», наук. кер. – проф. І. І. Іванова). З 2011 р. працює в ХНУМ, з 2013 викладає на кафедрі камерного ансамблю, від 2015 – доцент. Призер кількох міжнар. та нац. конкурсів, у т. ч. дипломант V міжнар. конкурсу «Современное искусство и образование» (Москва), лауреатом І міжнар. конкурсу інструмент. ансамблів ім. Д. Бортнянського (Київ) у дуеті з кларнетистом Л. Поповим Учасниця концертів межах декількох міжнар. музичних фестивалів: «Харківські асамблеї», «Музика – наш спільний дім» (Харків), «Київ-М’юзік-Фест» (Київ), «В гостях у Ай-

Кафедра камерного ансамблю (сидять: І. Ф. Гайда, завідувач кафедри Ж. В. Дедусенко, Н. Б. Міхєєва, Е. Б. Купріяненко; стоять: М. М. Удовіченко, О. О. Пупіна, В. Китайгора, В. Литовченко, В. Федоров, О. Сидоренко, О. О. Копелюк)

вазовського» (Феодосія), «Пам'яті А. Зілотті» (Луганськ). Веде постійну концертну діяльність. Авторка 8 наукових фахових публікацій, рецензій, статей та відгуків у журналі «Dominanta», учасниця наукових конференцій, де виступала з доповідями. Нагородж. Подякою М-ва культури України за підготовку учасника Міжнар. культурно-мистецького проекту ССМШ та музичних академій (Львів, 2015). дипломом за педагогічну майстерність ІІ Відкритого конкурсу в межах XXII Міжнар. муз. фестивалю виконавського мистецтва «Музика – наш спільний дім» (Харків, 2015).

Сидоренко Ольга Юріївна – скрипалька, випускниця ХНУМ (2012, клас проф. Л. О. Холоденка). За роки навчання та після його завершення ставала лауреатом різноманітних конкурсів у номінації соло (І премія – 2008, International Forum «Musical Performance and Pedagogics», ІІ премія – 2012, Мадрид, Іспанія, Segundo Concurso y Festival Internacional de Musicos «Noche en Madrid»), квартету (І премія – 2010, Ворзель, Україна) та камерного ансамблю (ІІІ премія – 2011, Ворзель, Україна, ІІ премія – 2012, Мадрид, Іспанія, Segundo Concurso y Festival Internacional de Musicos «Noche en Madrid», І премія – 2012, Москва, ІІІ Міжнар. конкурс музикантів-виконаців «Романтизм: витоки та горизонти» пам'яті А. Караманова, ІІІ премія – 2012, Київ, Україна, ІІІ Міжнародний конкурс інструментальних ансамблів ім. Дм. Бортнянського, ІІІ премія, 2013, XIV Міжнар. конкурс

ім. М. Юдіної). Має наукові статті з проблем виконавства та камерного музикування.

Кафедра завжди пишалась своїми колегами-концертмейстерами. Сьогодні на кафедрі камерного ансамблю працюють чудові музиканти – лауреати Міжнародних конкурсів – провідні концертмейстери І. В. Чернявський, В. І. Кравець, В. С. Литовченко, концертмейстери І. В. Єременко, О. Ю. Сидоренко, В. І. Петрик, І. К. Воронкова.

КАФЕДРА КОМПОЗИЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТУВАННЯ: ТРАДИЦІЯ ЄДНАЄ ЧАС. Кафедра композиції та інструментування як самодостатня одиниця в структурі Харківського інституту мистецтв виокремилася з кафедри теорії та композиції 1970 року. Її очолювали учні С. С. Богатирьова – Д. Л. Клєбанов (1970–1973) та В. Т. Борисов (1973–1983), учень В. А. Барабашова – І. К. Ковач (1983–1990), учні Д. Л. Клєбанова – В. С. Бібік (1990–1993), В. М. Золотухін (1993–2010), В. М. Птушкін (з 2010 до сьогодні). У різні роки на кафедрі працювали композитори Ю. Б. Алжнєв, В. Г. Іванов, О. С. Щетінський, О. С. Грінберг, М. Г. Стецюн, І. А. Гайденко, Ю. М. Грицун та ін.

Кафедра композиції зростила цілу плеяду видатних композиторів, творчість яких стала здобутком не тільки вітчизняної, а й світової музичної культури. Корінням, від якого проростають численні відгалуження, є постать фундатора харківської композиторської школи С. С. Богатирьова. Серед багатьох його учнів – талановитих музикознавців та композиторів, котрі працювали не тільки в Харкові – І. Й. Дунаєвський, В. А. Барабашов, В. Н. Нахабін, М. Д. Тіц, В. Т. Борисов, Д. Л. Клєбанов, Ю. С. Мейтус, А. Я. Штогаренко, О. І. Стеблянко та ін. У свою чергу, вони передали творчий і науковий досвід своїм учням. У класі В. А. Барабашова навчались І. К. Ковач, М. І. Сильванський, у класі М. Д. Тіца – П. Д. Гайдамака, А. А. Жук, Т. С. Кравцов, Л. М. Булгаков, Л. Б. Решетніков, Л. М. Колодуб. Із класу Д. Л. Клєбанова вийшли І. С. Польський, В. С. Губаренко, С. П. Колобков, М. В. Кармінський, В. М. Золотухін, В. С. Бібік, В. М. Птушкін та ін. Справу В. Т. Борисова продовжили С. П. Турнєєв, В. І. Дробязгіна, В. Я. Підгорний, О. С. Щетинський, у В. Н. Нахабіна навчалась Л. Ф. Шукайло. Учні, які стали Майстрами, витворили свої школи. В. С. Бібік передав таємниці композиторської майстерності В. С. Мужчилю, О. А. Гугелю. Школу В. М. Золотухіна репрезентують А. П. Гайденко, І. А. Гайденко, Ю. Б. Алжнєв, М. А. Шух, О. Невілько, Б. О. Севастьянов та ін., школу І. К. Ковача – М. Г. Стецюн, О. С. Грінберг тощо. Розростаючись, древо кафедри композиції дає молоді творчі особистості, що розбудовують сучасний культурний простір.

Композитори – викладачі кафедри – поєднували творчу та наукову діяльність, виявом чого є праці, які складають науковий доробок вітчизняного музикознавства й не втрачають своєї актуальності сьогодні. Назвемо оригінальні роботи В. Т. Борисова «Оркестрові стилі композиторів-класиків. Оркестровка М. І. Глінки», «Оркестровка О. П. Бородіна», теоретичні праці М. Д. Тіца «Про тематичну та композиційну структуру музичних творів», «Нариси з курсу поліфонії», фундаментальні роботи з інструментування Д. Л. Клєбанова

«Мистецтво інструментування», «Естетичні основи інструментування» (робота за редакцією С. П. Турнєєва готується до друку).

Результатом науково-методичних розробок останніх років став навчальний посібник В. С. Мужчиля для вищих навчальних закладів культури й мистецтв «Нетрадиційні прийоми гри в акустичній структурі інструментального звуковибудування (струнно-смичкова група)» (Харків, 2015).

На кафедрі працювали й працюють викладачі, які здобули науковий ступінь канд. мистецтвознавства. Це Л. Б. Решетніков, В. С. Мужчиль, І. А Гайденко, Ю. М. Грицун, Г. С. Савченко.

Зараз склад кафедри представляють різні покоління викладачів-композиторів: нар. артист України, професор В. М. Птушкін, засл. діяч мистецтв України, канд. мистецтвознавства, професор В. С. Мужчиль, засл. діяч мистецтв України, професор С. П. Турнєєв, доц. В. І. Дробязгіна, засл. діяч мистецтв України, доц. Ш. Г. Палтаджян, канд. мистецтвознавства, доц. Г. С. Савченко, ст. викл. О. В. Імаметдінова.

Основою підготовки високопрофесійних кадрів є науково-методична робота викладачів кафедри. На кафедрі розроблені та читаються курси, необхідні для формування загальних й професійних складових студента-композитора, який здобуває кваліфікацію «композитор, викладач» і має бути конкурентоспроможним на сучасному ринку праці. Це «Композиторсько-педагогічна майстерність», «Читання симфонічних партитур», «Інструментознавство», «Теорія інструментування», «Практикум з інструментування», «Техніка композиції в музиці ХХ століття», «Робота режисера з композитором», «Композитор і театр», «Основи хорового письма», «Основи оркестрового диригування», «Історія оркестрових стилів», «Сучасні оркестрові стилі» тощо. Курси «Теорія інструментування» та «Композитор і театр» є авторськими. Вони розроблені професором В. М. Птушкіним і викладаються тільки у нашому університеті більше 20 років. Курс «Сучасні оркестрові стилі» запроваджений із 2016 р. для магістрів (композитори та музикознавці) в авторській розробці Г. С. Савченко. Кафедра також здійснює навчання студентів спеціалізації «Симфонічне диригування», «Музикознавство» та «Спеціальне фортепіано». Наша кафедра вперше в Україні з успіхом запровадила курс «Читання партитур» для студентів кафедри спеціального фортепіано.

Наукова робота викладачів кафедри є досить результативною. За останні роки членами кафедри були захищені дві дисертації на здобуття наукового ступеня канд. мистецтвознавства. 2013 року В. С. Мужчиль захистив дисертацію «Акустична структура інструментального звукоутворення в музиці ХХ століття: струнно-смичкова група», 2014 року Ю. М. Грицун захистила дисертацію «Жанрово-стилістичні особливості композиторської творчості Ігоря Ковача».

Наукові та методичні пошуки викладачів кафедри йдуть у різних напрямках. Сферою наукових інтересів В. М. Птушкіна є проблема «композитор і театр», питання, пов'язані з естетикою і практикою інструментування. В. С. Мужчиль досліджує сучасну нотну графіку, засоби звуковибудування в сучасній музиці. С. П. Турнєєв розробляє проблеми жанру, зо-

крема, інтерпретації жанру концерту в творчості І. Карабиця. В. І. Дробязгіна працює над питаннями особливостей оркестрових стилів композиторів різних епох. Наукові розробки Г. С. Савченко присвячені сучасним оркестровим стилям, зокрема, українських композиторів та композиторів харківської школи, та принципам структурно-семантичної організації музичної композиції.

Викладачі кафедри беруть участь у роботі Всеукраїнських та Міжнародних наукових та науково-практичних конференцій (Всеукраїнська науково-практична конференція «Виконавська інтерпретація та сучасний навчальний процес», (Луганськ); «Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва», (Харків); «Сучасна музична освіта: проблеми, пошуки, тенденції», (Харків); «Технології художньо-педагогічної комунікації в системі мистецької освіти у ВНЗ», (Миколаїв) та ін. Результатом дослідницької та методичної роботи викладачів є публікації в наукових (зокрема, фахових) виданнях.

Серед напрямків діяльності кафедри одним з головних, напевно, є творчість. Музичні твори композиторів звучать в авторських, фестивальних, звітних концертах у Харкові, містах України та зарубіжжя. Інструментальна музика В. М. Птушкіна за останні роки виконувалась на фестивалях симфонічних оркестрів в Катовіце (Польща), пам'яті Б. М. Лятошинського, Париж (Франція), на Міжнародному конкурсі «Ніч у Мадриді», Мадрид (Іспанія). Кожного року твори В. М. Птушкіна включається до програм Міжнародних фестивалів «Харківські асамблеї» та «Київ-Музик-Фест». Музика С. П. Турнєєва звучить у концертних залах України, Росії, Франції, США, Канади, Бельгії, Іспанії. Він неодноразово брав участь у Міжнародних фестивалях сучасної музики: «Скоп'євське літо» (Македонія), «Московская осень – 2004» (Росія), «Musik Forum» (Австрія), «Харківські асамблеї» (Україна), «Київ-Музик-Фест» (Україна). Хорові полотна В. С. Мужчиля звучать у виконанні провідних хорових колективів різних міст України (Харків, Київ, Дніпро, Миколаїв, Житомир), ближнього та далекого зарубіжжя (Росія, Канада, Велика Британія). Твори композитора протягом багатьох років звучать на фестивалях «Київ-Музик-Фест» та «Харківські асамблеї». В. І. Дробязгіна завжди плідно працювала у сфері дитячої та хорової музики, її твори включались до програм Міжнародного фестивалю «Київ-Музик-Фест». Знайшла своїх слухачів як у нашій країні, так і за кордоном музика І. А. Гайденка.

За останні роки творча діяльність членів кафедри відзначена преміями й нагородами. В. М. Птушкін здобув звання лауреата на Міжнародному композиторському конкурсі до 300-річчя Санкт-Петербурга (2003), отримав почесне звання нар. артиста України (2009), став лауреатом премії ім. В. С. Косенка (2007), премії ім. Б. М. Лятошинського (2011) та премії «Народне визнання» (2003), одержав звання дипломанта обласного конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» в номінації «Завідувач кафедри» (2014) та «Certificate of Appreciation» на Міжнародному конкурсі «Euro TV music» у Парижі за підготовку лауреата І премії А. Дмитрієвої (2015). В. С. Мужчиль – лауреат премії ім. М. Лисенка (1992), ім. Д. Яворницького (1995) та Муніципальної премії ім. І. І. Слатіна (2006).

В. І. Дробязгіна стала лауреатом премії ім. В. С. Косенка за досягнення в галузі музичної творчості для дітей та юнацтва (Київ, 2011). І. А. Гайденко здобув звання лауреата Першого міжнародного конкурсу композицій для бандури ім. Г. Китастого (Канада, 2000), лауреата Муніципальної премії ім. І. Слатіна (2000), отримав Приз за найкращий твір на Третьому відкритому конкурсі юних бандуристів ім. Г. Хоткевича (Харків, 2007) та Диплом за найкраще аранжування на співацькому конкурсі «Бравіссімо» (м. Харків, 2007). Ю. М. Грицун удостоєна творчої премії ім. І. І. Слатіна (2013), О. В. Імаметдінова – Муніципальної премії ім. С. С. Богатирьова (2013).

Композитори – викладачі кафедри плідно співпрацюють із провідними музикантами та музичними колективами Харкова, України й зарубіжжя: симфонічним оркестром та хором Національного радіо, симфонічним оркестром ХНУМ, симфонічним оркестром Харківської філармонії, Слобожанським симфонічним оркестром, Одеським філармонійним оркестром, симфонічними оркестрами Полтави, Дніпра, хоровими колективами Харкова, Житомира, Києва, зокрема з Камерним хором Харківської філармонії ім. В. С. Палкіна.

Результатом творчої співпраці з симфонічним оркестром Національного радіо став фондовий запис фортепіанного концерту В. М. Птушкіна (диригент – В. Шейко, партія фортепіано – автор), із хором Національного радіо – фондовий запис І частини кантати «Псалми Давидові» О. В. Імаметдінової.

За останні роки кафедрою випущені також численні CD. До 95-річчя Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського було зроблено запис трьох дисків музики композиторів харківської композиторської школи, серед яких були твори В. Т. Борисова, В. М. Золотухіна, І. К. Ковача, В. С. Бібіка, М. В. Кармінського, Т. С. Кравцова, В. М. Птушкіна, В. І. Дробязгіної, В. С. Мужчиля, І. А. Гайденка, О. В. Імаметдінової та інших. Було випущено два диски на базі Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського: «Інструментальні концерти Птушкіна В. М.» та «Храни меня, мой талисман» (Тетяна Вєркіна виконує вокальні твори Володимира Птушкіна).

Доробок С. П. Турнєєва у сфері дискографії представлений такими CD: «Композитор Сергей Турнеев» (Луганский государственный інститут культуры и искусств, студия «Центр Д», 2007), «Лунає пісня над Луганню»(Диски 1, 2. Луганський обласний центр народної творчості. Професійна студія «Центр Д», 2008), «Співай, Луганський краю. Збірка творів композиторів Луганщини» (Луганська обласна державна адміністрація, 2011).

Музичні твори членів кафедри звучать на радіо і телебаченні, виходять друком, що є важливим для створення сучасного репертуару. За кордоном видано твори С. П. Турнєєва: . Funf Reflexionen fur clarinette. Golden River Music. Belgium. 2014; Sergey Turneev. Children's album for piano. Golden River Music. Belgium. 2014. Хоровий та вокальний репертуар поповнили твори В. М. Мужчиля, видані 2015 р. Це «Lacrimosa» та «Perpetuum Mobile» для мішаного хору a cappella та «Ave Maria» для сопрано, скрипки, фортепіано та трикутника. Фортепіанні твори

В. М. Птушкіна «Українське капричіо», «Імпровізація і бурлеска», «Коломийка» видано 2016 року в серії «Вибрані фортепіанні твори українських композиторів». Твори композитора «Сумна розмова», «Веселий дощик», «Коломийка», «Настирлива муха», призначені для юних музикантів, видано у збірці «Фортепіанні твори композиторів міста Харкова» 2014. Для дуету баяністів опубліковані «Старовинна французька пісенька» та «Галоп» 2016 р.

Одним із напрямків діяльності кафедри є профорієнтаційна робота серед випускників муз. навч. закладів України середньої ланки. Ця діяльність передбачає проведення майстер-класів, лекцій, авторських концертів на базі училищ, середніх спеціальних музичних шкіл, а також муз.-просвітницьку роботу в ДМШ, яку постійно здійснюють викладачі кафедри. Кафедрою встановлено міцні творчі та методичні зв'язки з Харківським, Полтавським, Запорізьким, Вінницьким, Сумським, Миколаївським, Херсонським, Чернігівським, Сєвєродонецьким музичними уч-щами, з ХССМШ-і. Зокрема, виявом творчої та професійної дружби між нашою кафедрою та середніми навчальними закладами є Міжнародний конкурс молодих композиторів ім. Ревуцького (Чернігів) серед учнів музичних уч-щ, головою журі якого є В. М. Птушкін, членом журі – Ю. М. Грицун. Випускники названих навчальних закладів уже багато років продовжують своє професійне зростання на кафедрі композиції та інструментування.

Окрім названих конкурсів, викладачі кафедри постійно беруть участь як члени журі інших Всеукраїнських та Міжнародних конкурсів. Зокрема, В. М. Птушкін є членом журі Всеукраїнського конкурсу композиторів ім. І. Карабиця (Київ), головою журі конкурсу композиторів в рамках Міжнародного фестивалю «Харківські асамблеї», головою журі Міжнародного конкурсу «Созвучие» (Маріуполь). М. Г Стецюн очолював журі Міжнародного конкурсу польської та української музики ім. К. Шимановського (Харків) та журі відкритого конкурсу юних композиторів «Натхнення» (Харків). Головувала на обласному конкурсі юних композиторів «Створюємо музику» (Полтава) Ю. М. Грицун. В. І. Дробязгіна – голова журі щорічного Міжрегіонального учнівського конкурсу юних композиторів «Золоте яєчко» (Харків). Як члени журі відкритого конкурсу юних композиторів-учнів ДМШ «Натхнення» (Харків) працювали І. А. Гайденко, В. І. Дробязгіна та В. С. Мужчиль, який є також членом журі конкурсу композиторів в рамках Міжнародного фестивалю «Харківські асамблеї». С. П. Турнєєв – головою журі теоретичного конкурсу ім. Т. С. Кравцова (Харків), Всеукраїнського конкурсу «Сольфеджіада» (Харків), членом журі II Міжнародного конкурсу вокальної та диригентсько-хорової майстерності «Viva la voce» (Луганськ) та Міжнародної олімпіади «Мой мир – искусство» (Харків).

Творчість студентів кафедри композиції також має свій «вихід» у концертній діяльності та у Всеукраїнських та Міжнародних конкурсах молодих композиторів. Традицією стала участь студентів і аспірантів кафедри в концертах Міжнародного молодіжного фестивалю «Дні нової музики в Харкові», фестивалю сучасної музики «Kharkiv contemporary», Міжнародного фестивалю «Три дні

і дві ночі» (Одеса), Міжнародного форуму «Музика молодих», фестивалю «Музика без меж», у концертах Міжнародної науково-творчої конференції студентів та аспірантів «Мистецтво та шляхи його осмислення в дослідженнях молодих науковців»,

Високий професіоналізм викладачів кафедри підтверджується нагородами, здобутими їхніми учнями на творчих конкурсах. Неодноразово студенти нашої кафедри підкорювали Міжнародний конкурс композиторів «Gradus ad Parnassum»: 2004 р. лауреатом стала Є. Марчук (клас проф. В. С. Мужчиля), 2005 р звання лауреата отримала О. Похило (зараз – ст. викладач кафедри О. В. Імаметдінова) (клас проф. В. М. Птушкіна); 2007 р. – Є. Андрєєв (клас проф. В. С. Мужчиля). Із великим успіхом студенти кафедри щороку беруть участь у Всеукраїнському конкурсі молодих композиторів ім. І. Карабиця (Київ). Лауреатами конкурсу за останні роки стали Е. Таваккол, В. Ібрямова-Сиворакша, Є. Палачова, Ю. Філіпська, Н. Наконечна, Х. Зуєва (клас проф. В. М. Птушкіна); Н. Максимова, А. Мікаелян, М. Козиряцький, В. Солодовніков (клас проф. В. С. Мужчиля); Р. Каширцев, М. Зроль (клас доц. В. І. Дробязгіної); Є. Почтарьова (клас ст. викл. О. В. Імаметдінової, проф. С. П. Турнєєва); А. Наконечна (клас проф. С. П. Турнєєва). Численні премії та нагороди наші студенти здобувають на конкурсі «ПентаТОN» (Миколаїв). Це О. Шевченко та О. Малацковська (клас проф. В. М. Птушкіна), Д. Малий, Г. Вишневська та Г. Литвінова (протягом 2009, 2010, 2011) (кл. проф. В. С. Мужчиля), Є. Почтарьова (клас ст. викл. О. В. Імаметдінової, проф. С. П. Турнєєва), В. Нитка (клас ст. викл. О. В. Імаметдінової), О. Шишкова (клас доц. В. І. Дробязгіної), О. Тадеуш (клас І. А. Гайденка). Студенти кафедри та викладачі брали участь у конкурсі «Хоровая лабораторія. XXI век. Музыка для детей и юношества» (Санкт-Петербург, Росія). 2016 року Є. Палачова стала дипломантом цього конкурсу (клас проф. В. М. Птушкіна). Учениця В. М. Птушкіна А. Дмитрієва здобула Першу премію на Міжнародному конкурсі «Euro TV music» у Парижі (січень 2015).

Слід підкреслити, що на кафедрі культивується ідея «живого виконавства, живого звучання»: усі твори, написані студентами, повинні прозвучати. Це спонукає студентів до творчої співпраці з виконавцями, музичними та театральними колективами, зокрема, з академічним хором ХНУМ ім. І. П. Котляревського, театральним відділенням ХНУМ, із Київським театром «Театральний центр “Пасіка”» тощо. Студенти виконавських кафедр ХНУМ виконують твори студентів-композиторів на іспитах, концертах та фестивалях. Так, у березні 2015 р. в рамках XV Міжнародної науково-творчої конференції студентів та аспірантів «Мистецтво та шляхи його осмислення в дослідженнях молодих науковців» відбувся концерт із поліфонічних творів студентів кафедри композиції та інструментування за участю студентів-інструменталістів та студентів кафедри хорового диригування. Відзначимо цікаву творчу співпрацю студенток О. Шевченко та В. Ібрямової-Сиворакши (клас проф. В. М. Птушкіна) з кафедрою акторів драми та кіно (музика до вистави «Ідіот» за Ф. Достоєвським, 2011 р. та вистави «Різдвяна ніч» за п’єсою «Назар Стодоля» Т. Шевченка,

2014 р.). Прем'єри відбулись на сцені театрального відділення ХНУМ. Також у жовтні-листопаді 2011 р. в концертах Полтавського симфонічного оркестру музично-драматичного театру з успіхом була виконана бакалаврська робота О. Шишкової «Ранковий бриз» (диригент В. Скакун) (клас доц. В. І. Дробязгіної).

Окрім продуктивної творчої роботи, студенти кафедри демонструють високий рівень теоретичної оснастки. Так, Ю. Філіпська (клас проф. В. М. Птушкіна) взяла участь у XIV Всеукраїнській молодіжній науково-творчій конференції «Музичне мистецтво та наука на початку третього тисячоліття» (Одеса, 2016) та у XVIII Міжнародній науково-практичній конференції «Молоді музикознавці» (Київ, 2016).

У нашому університеті твори випускників виконуються симфонічним оркестром. Історія кафедри знає унікальні випуски, коли на державних іспитах звучали твори 7 випускників (2012 та 2016). Багато років поспіль почути свої твори в живому виконанні та попрацювати з оркестром і диригентом дає випускникам можливість Ш. Г. Палтаджян, який викладає студентам-композиторам курс оркестрового диригування.

Усе це дозволяє кафедрі готувати композиторів високого професійного рівня, тому наші студенти та випускники отримують визнання не тільки в Україні, але й за кордоном. Серед випускників кафедри останнім часом є лауреати Міжнародних і Всеукраїнських конкурсів, члени творчих спілок. Так, членами НСК України після завершення навчання у ХНУМ стали О. Протопопова, І. Левая (випускники В. І. Дробязгіної), А. Левандовський, Є. Марчук, С. Воробйов (випускники В. С. Мужчиля), Д. Бочаров (випускник І. А. Гайденка). Д. Бочаров став стипендіатом Вагнерівського фестивалю у Байрейті (Німеччина, 2011). Випускники В. М. Птушкіна Н. Кальна, О. Шевченко та Д. Бочаров успішно стажувалися в Польщі, отримавши грант Міністра культури «Программа «Gaude Polonia». О. Шевченко навчається в докторантурі (Лодзь, Польща). Після завершення навчання в університеті учень В. С. Мужчиля А. Винокуров став лауреатом І премії Всеукраїнського конкурсу композиторів ім. Г. Хоткевича та Фестивалю «Срібна хвиля» в номінації «композиція» (Запоріжжя). Випускники кафедри працюють у навчальних закладах України й зарубіжжя, виховуючи нові покоління музикантів, докладають творчих зусиль для створення сучасного українського культурного простору. Випускниця кафедри О. Малацковська (клас В. М. Птушкіна) є автором музики до кількох коротко- і повнометражних художніх фільмів: «Нахлебники» (2013), «Инакомыслие» (2013), «Однажды в Украине» (2014) та ін. (режисер І. Парфьонов). За музику до фільму «Инакомыслие» О. Малацковська одержала спеціальний приз «За краще музичне оформлення».

Кафедра живе насиченим життям. Подією останніх часів стала організація музичного клубу (семінара-лекторія) із сучасної музики «Росо а росо». Перше засідання було присвячене творчості В. М. Птушкіна, презентація творів супроводжувалась коментарями автора. У планах – проведення авторських концертів викладачів кафедри та студентів, видання CD.

Кафедра співпрацює з вищими музичними закладами Польщі, планує розширення міжнародних зв'яз-

ків, зокрема, з Брюссельською королівською консерваторією (Бельгія).

Час минає. Постійними залишаються висока професійність, переплетіння міцних традицій і новаційних пошуків та дух творчості, які визначають ритм життя кафедри композиції та інструментування сьогодні.

В. І. Дробязгіна, Г. С. Савченко

КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ КАФЕДРА веде початок від каф. камерного ансамблю та концертмейстерства, яка була заснована 1939 р. Її очолювала (вірогідно, до 1957) випускниця Москов. консерваторії Л. І. Фінкельштейн, учениця К. І. Ігумнова. Тоді ж відбувся перший випуск концертмейстерського класу, яким до того керувала Л. І. Фінкельштейн. Від 1969 каф. концертмейстер. майстерності виокремилась у самостійний навч. підрозділ фортепіанного фту. До 1978 нею керувала І. М. Полян. У той час на кафедрі працювали в. о. доцентів І. О. Козловська, Л. Л. Монахова, О. В. Хлопова-Обухова, ст. викладачі В. М. Мурзіна, Н. С. Крамаренко. Вже тоді склалася традиція активної виконавської діяльності членів кафедри, утворився «інститут» ілюстраторів-вокалістів та інструменталістів. У 1978–1980 обов'язки зав. кафедри виконувала О. В. Хлопова-Обухова, а у 1980–1989 каф. очолювала проф. А. А. Мірошникова.

Від 1989 дотепер кафедрою концертмейстер. майстерності завідує засл. діяч мистецтв України, проф. Є. С. Нікітська. На сьогодні в складі кафедри – доц. Т. І. Кондратьєва, засл. артист України, доц. В. Ю. Соляников, канд. мистецтвознавства, доценти Н. В. Інюточкіна, Г. О. Зуб, К. В. Підпорінова, ст. викладачі А. П. Тарабанов, І. О. Седюк та

Є. Нікітська та Ж. Німенська. Барселона, 2000

концертмейстери кафедри І. Сахно, А. Баранов, М. Гончаров, Р. Ткаченко, О. Скворцова, Т. Жукова, Ж. Німенська, О. Старікова, Ю. Пересада, Ю. Вакулович, Ю. Шость, Г. Помпеєєва, Я. Каушнян, В. Коваль, М. Вінцерська, Л. Павлик, С. Алєксєєва (вокалісти), Є. Амстібовський, А. Амстібовський (інструменталісти).

Концертмейстерський клас готує студента-піаніста до практич. діяльності в якості концертмейстера опер. театрів, вок., оркестр. та диригентських (симф. і хорових) класів муз. навч. закладів, до роботи в якості акомпаніатора у філармоніях, на радіо і телебаченні. Викладачі кафедри не тільки виховують у студентів-піаністів необхідні концертмейстеру професійні якості, але й підтримують і розвивають традицію тісного зв'язку навч. процесу з концертно-виконавською діяльністю. Репертуар студентів кафедри охоплює майже всю камерно-вок. та оперну літературу, інструментальні твори всіх часів, напрямків, стилів; постійно йде процес його оновлення сучасними композиціями, зокрема, українських авторів. Концертні виконання опер студента-

ми кафедри, чисельні виступи її викладачів із провідними музикантами України та зарубіжжя стають значними культурними подіями. Багато уваги приділяється на кафедрі наук.-дослід. роботі, результати якої впроваджуються у практику навчання. Постійно розробляються нові навчальні програми з урахуванням сучасних вимог вищої школи. За останні роки значно зросла кількість наук. публікацій викладачів, серед яких – статті, що присвячені актуальним питанням теоретичної, виконавської чи суто методичної проблематики.

Професія концертмейстера містить багато чорнової, зовні непомітної, але дуже складної роботи, що вимагає, крім гарних піаністичних даних, педагогічних здібностей і тонкого ансамблевого чуття, ще й подвижницької любові до своєї справи, позбавленої честолюбства й марнославства – якості, що поєднує колектив кафедри та визначає її особливу творчу атмосферу.

МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЕСТРАДИ ТА ДЖАЗУ КАФЕДРУ (перша назва кафедри – «Інструменти естрадного оркестру») засновано у 1992 р. як відділення при кафедрі оркестрових духових та ударних інструментів. З вересня 1994 відділення отримало статус кафедри з назвою «Інструменти естрадного оркестру». У липні 2008 р. рішенням Вченої ради ХНУМ нова кафедра була перейменована, отримавши свою сучасну назву – кафедра музичного мистецтва естради та джазу. Першим її завідувачем став нар. артист України, проф., дійсний член (академік) Української академії наук національного прогресу Олександр Ісаакович Литвинов (1927–2007) – видатний диригент і композитор, талановитий аранжувальник, завдяки ініціативі та за активною участю якого кафедру було започатковано та під керуванням якого молодий структурний підрозділ пройшов складний етап формування.

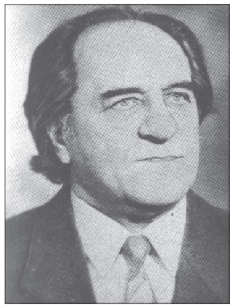

О. І. Литвинов

Від 3 травня 2007 р. кафедру очолює Віктор Васильович Чуріков, доцент (1994), засновник харківської школи професійного навчання мистецтву та методології саксофонової джазової імпровізації. Викладає клас саксофону, кларнету, джазового ансамблю, виконавсько-педагогічну майстерність, педагогічну практику, джазову імпровізацію, методику викладання спецдисциплін та історію музичного виконавства, працює на кафедрі з дня її заснування.

Склад кафедри.

Сергій Петрович Давидов – канд. мистецтвознавства (2015), доцент кафедри (1997), засновник харківської школи професійного навчання мистецтву фортепіанної джазової імпровізації. Викладає спеціальне фортепіано, виконавсько-педагогічну майстерність, джазову імпровізацію, гармонію у джазі, історію джазового мистецтва, джазовий ансамбль, мистецтво акомпанементу в джазі та педагогічну практику. Працює на кафедрі від її заснування. 2 липня 2015 р. С. П. Давидов захистив канд. дисертацію за темою «Фактурна організація джазового твору (на матеріалі фортепіанного мистецтва)».

Наталя Володимирівна Дрожжина – канд. мистецтвознавства (2008), доцент (2009) працює на кафедрі з 2002 р., викладає курси фахових дисциплін для вокалістів з естрадно-джазового співу, виконавсько-педагогіч-

ної майстерності, співу з естрадним ансамблем, постановки голосу, методики викладання вокалу, методики викладання спеціальних дисциплін та історії музичного виконавства. В 2008 р. Н. Дрожжина захистила канд. дисертацію за темою «Вокальне виконавство в системі музичного мистецтва естради».

Вікторія Вікторівна Михайлець – канд. мистецтвознавства (2004), доцент (2012), викладач з постановки голоса, основ вокальної методики, педагогічної практики студентів-вокалистів. У 2004 р. захистила дисертацію на тему «Вокальна основа хорового мистецтва: історичний та теоретичний аспекти» та отримала науковий ступень кандидата мистецтвознавства.

Надія В'ячеславівна Біляєва, ст. викладач (2009), веде диригування, аранжування, читання партитур, вокальний ансамбль (2016) інструментознавство, постановку голосу, естрадно-джазовий спів, спів з естр. ансамблем. Зарахована на кафедру за направленням як молодий фахівець на 0,5 робочого дня з вересня 2006 р. У 2006–2009 рр. навчалась у денній асистентурі-стажуванні ХДУМ за спеціальністю «Диригування», отримала кваліфікацію «Диригент естрадного оркестру».

Олександр Люс'єнович Блінков, викладач (з 2003), ст. викладач (з 2009), веде клас електрогітари, бас-гітари, клас джазового ансамблю.

Шаліко Гарегинович Палтаджян, засл. діяч мистецтв України, професор кафедри від 2010, в 2015 р. звання професора підтверджено Вищою атестаційною комісією. Викладає інструментознавство, диригування, аранжування, читання партитур. Також – диригент МАСО «Слобожанський», з яким Ш. Г. Палтаджян підготував і виконав багато концертних програм.

Юрій Ігоревич Ковач, ст. викладач (2010), лауреат міжнародних джазових конкурсів та фестивалів. Веде оркестровий клас, клас джазового ансамблю. Диригент джазового біг-бенду [Див. ст. Біг-бенд. – прим. ред.]. На кафедрі працює з січня 2010 р.

Андрій Вікторович Тимошенко, заслужений артист України (2007), ст. викладач (2008), доцент кафедри (2014), лікар отоларинголог-фоніатр, викладає естрадно-джазовий спів, спів з естрадним ансамблем.

Віра Федорівна Харитонова, викладач (2008), доцент (2010), заслужена артистка України (1988). Викладала (22.11.2015 р. пішла з життя) клас естрадно-джазового співу, співу з естрадним ансамблем. Серед студентів її класу є лауреати виконавських фестивалів та конкурсів.

Юрій Петрович Тарарак, ст. викладач (2007), доцент кафедри духових інструментів та оперно-симфонічного диригування (1989), викладає клас труби з вересня 2008 р.

Олег Вікторович Федорков, доцент (2008), професор кафедри духових інструментів та оперно-симфонічного диригування (2014), канд. мистецтвознавства (2014), викладає клас тромбону, педпрактику з 2003 р. 16 студентів його класу стали лауреатами та дипломантами національних конкурсів.

Олександр Тимофійович Агеєв, ст. викладач (1992), веде клас ударних інструментів з дня заснування кафедри. Працює також з 1979 по теперішній час артистом симфонічного оркестру у гурті ударних інструментів харківської обласної філармонії.

Олександр Іванович Богомолов, викладач дисциплін «Основи звукорежисури», «Тракти звукопередачі та прилади обробки звуку», «Техніка безпеки» з вересня 2007 р. по червень 2012 р.

Олександр Сергійович Федорченко, викладач, канд. мистецтвознавства (2014). Викладав вокальний ансамбль, спів з естрадним ансамблем, з листопада 2009 р. по липень 2012 р.

Наталія Олександрівна Чілікіна, ст. викладач (2005), канд. мистецтвознавства (2014). Викладала основи сценічного руху, основи сучасної хореографії з вересня 2009 року по березень 2013 р. Хореограф-постановник 26 вистав і понад 90 танцювальних номерів, автор 35 наукових публікацій та більше 10 навчальних програм (в тому числі типових), член журі багатьох міжнародних та всеукраїнських фестивалів і конкурсів.

Стецюк Роман Олександрович, викладач кафедри від 2015 р.

Поряд із педагогами кафедри працює високопрофесійний колектив концертмейстерів, які активно сприяють покращенню навчального процесу, збільшенню здобутків кафедри, беруть участь у виховній роботі.

Провідний концертмейстер Мілена Олександрівна Романова працює концертмейстером в ХНУМ з 1995 р., провідним концертмейстером кафедри «Музичне мистецтво естради та джазу» – з 2001 р. Провідний концертмейстер Вікторія Венедиктівна Утленко працює концертмейстером в ХНУМ з 1995 року, провідним концертмейстером кафедри – з 2000 р. Провідний концертмейстер Олена Вячеславівна Воропаєва працює концертмейстером (2005), провідним концертмейстером (2009) на кафедрі у класі естрадно-джазового співу та співу з естрадним ансамблем доц. Дрожжиної Н. В., бере активну участь в концертах її класу. Стецюк Богдан Олександрович – концертмейстер кафедри від 2012 р. у класі естрадно-джазового співу, та співу з естрадним ансамблем доц. В. Ф. Харитонової, доц. А. В. Тимошенка, ст. викл. Н. В. Біляєвої. Концертмейстер Тимченко Ганна Анатоліївна працює з 2013 р. в класах доц. В. В. Михайлець, доц. Н. В. Дрожжиної, доц. А. В. Тимошенка по дисципліні «постановка голосу», в класі ст. викладача Н. В. Біляєвої по дисципліні «диригування». Концертмейстер Юхим Володимирович Чупахін працював на кафедрі з 2006 по 2012 рік у класі естрадно-джазового співу доцента В. Ф. Харитоновій, після закінчення навчання по класу фортепіано у доц. С. П. Давидова.

За роки існування кафедри викладачами по сумісництву працювали: В. Є. Бортник (1992–1996) – клас бас-гітари, Л. Б. Хайсман (1992–1995) – клас бас-гітари, ел. гітари, концертмейстер, С. М. Новаков (1992–1996) – клас тромбону, О. Є. Дорожко (1993–2007) – клас труби, Г. Г. Кравченко (1993–1994) – клас флейти, В. К. Петров (1994–1995) – клас електрогітари, О. А. Глотов (1994–1997) – диригування, Ю. М. Логвинов (1995–1996) – клас труби, Н. Є. Гребенюк (1998–2008) – клас естрадно-джазового співу, Л. П. Іванова (2001–2002) – клас естрадно-джазового співу, Ю. В. Персидський (2004–2009) – диригент студентського біг-бенду, М. М. Бурховецький (2003–2006) – клас саксофону, А. В. Карпена (2007–2009) – основи сценічного руху, танок, М. В. Герасимова (2005–2007) – клас естрадно-джазового співу, О. С. Дубка (2007–2008) – клас тромбону, О. І. На-

заренко (2008–2009) – клас акордеону, В. С. Мужчиль (2008–2009) – основи композиції, Н. О. Чілікіна (2009–2012) – основи сценічного руху, танок, Т. М. Соболєв (2008–2009) – клас вокального ансамблю, хор. клас, О. С. Федорченко (2009–2012) – вокальний ансамбль, естрадно-джазовий спів, спів з естрадним ансамблем; концертмейстерами кафедри працювали: І. М. Приходько (1995–1996), В. Марковський (1995–1996), І. А. Дьякова (1992–2000), М. О. Сердюк (1995–1996), Ю. В. Чупахін (2006–2012), Д. В. Дашутіна (2011–2012), Е. В. Сердюченко (2011–2012), О. Р. Міц (2011–2012), С. А. Корепанов (2011–2013).

Випускники кафедри – викладачі середніх та вищих навчальних закладів, музиканти професійних оркестрів і ансамблів. Серед них – В. Алтухов (1996, ф-но) – концертмейстер та викладач ХДАК; О. Саранчін (ф-но) – доцент Київського державного вищого музичного училища імені Р. М. Глієра (КДВМУ), Д. Дудко (контрабас) – музикант групи «Океан Ельзи», О. Блінков (1997, бас-гітара) – викладач ХМУ, ХДАК, ст. викладач ХНУМ; Г. Скиртенко (1998, ф-но) – концертмейстер і викладач ХМУ; О. Воропаєва (2005, ф-но) – провідний концертмейстер ХНУМ; Н. Біляєва (2006, естрадно-джазовий спів, 2009, диригування) – ст. вик. ХНУМ; Д. Замишляєв (2006, ударні інструменти) – артист джазового ансамблю Американського пароплавства, С. Балалаєв (2007, ударні інструменти) – викладач по класу ударних інструментів ХМУ; А. Зінченко (2007, саксофон) – викладач класу саксофона, кларнета, керівник і диригент дитячого джаз-оркестру Криворіз. ДМШ № 10; Я. Ліхачьова (2007, естрадно-джазовий спів) – викладач класу естрадно-джазового співу, зав. вок. відділом Винниц. уч-ща культури і мистецтв ім. Леонтовича; О. Баркулов (2008, труба) – соліст МАСО «Слобожанський»; М. Герасименко (2008, саксофон) – соліст воєнного оркестру сухопутних військ Москов. воєнного округу; О. Данильченко (2008, естрадно-джазовий спів) – викл. класу вокалу Харків. гуманітарно-пед. ін-ту; Ю. Чупахін (2008, ф-но) – на стажуванні в США; Я. Роденко (2008, бас-гітара) – артист симф. орк. Харків. муз. комедії, викладач ДМШ № 2; В. Тигіїв (2008, естрадно-джазовий спів) – артист хору оперної студії ХНУМ, соліст театру естрадної пісні В. Мулермана в м. Харкові, М. Сидоренко (2009, саксофон, магістр) – соліст джаз-оркестру Харків. держ. цирку, Д. Бондарєв (2009, труба, магістр) – навчається в Німеччині; Л. Кондакова (2009, ф-но) – музичний критик-журналіст, кліпмейкер (Київ), О. Лебеденко (2009, ударні, інструменти) – артист гурту «Віагра» (Київ); Т. Брагін (2010, тромбон) – артист Америк. круїзного пароплавства, Я. Місік (2012, саксофон) – соліст Харків. держ. цирку, Є. Абін (2013, саксофон) – артист Америк. круїзного пароплавства, Р. Стецюк (2013, саксофон, магістр) – асистент-стажист ХНУМ; Б. Стецюк (2013, ф-но, магістр) – аспірант ХНУМ; О. Базанович (2013, ф-но, магістр) звукорежисер студії звукозапису (Москва), О. Романов (2013, ударні інструменти) – артист джаз. ансамблю Америк. пароплавства; І. Сидоренко (2014, саксофон) – артист ансамблю гастрольних концертів в Туреччині, Є. Балабанов (2014, саксофон) – асистент-стажист ХНУМ; О. Баранова (2015, ф-но) – кер. концерт. джаз. ан-

самблю (Ялта); С. Щебликін (2015, труба) – артист джаз. ансамблю Америк. пароплавства.

Відомості про діяльність кафедри надали: професори Ш. Г. Палтаджян, О. В. Федорков, доценти С. П. Давидов, В. Ф. Харитонова, Ю. П. Тарарак, В. В. Михайлець, Н. В. Дрожжина, А. В. Тимошенко, ст. викладачі Ю. І. Ковач, О. Л. Блінков, Н. В. Біляєва, викладачі О. С. Федорченко, О. І. Богомолов, Н. О. Чілікіна, Р. О. Стецюк, провідні концертмейстери М. О. Романова, В. В. Утленко, О. В. Воропаєва, концертмейстери Б. О. Стецюк, Г. А. Тимченко, та інші.

Автор статті – доц. В. В. Чуріков

НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ОРКЕСТР. Оркестрове виконавство на народних інструментах у Харкові має давні традиції. Перший аматорський оркестр домро-балалаєчного складу було створено у 1899 р. Д. І. Катанським, а перший професійний оркестр народних інструментів – у 1920 р. – В. А. Комаренком. Методична база для роботи оркестрового класу була розроблена ще у 1935 р., тому навчальний план створеної у 1926 р. в Харківському музично-драматичному інституті кафедри народних інструментів включав дисципліну «Оркестровий клас». З того часу оркестром керували В. А. Комаренко, І. С. Гусман, М. Т. Лисенко, В. А. Кончич, В. Ф. Савіних, Є. О. Бортник, Б. О. Міхєєв, Д. Ф. Журавель. З 1998 р. по цей час оркестр очолює засл. діяч мистецтв України, проф. Борис Олександрович Міхєєв.

Дисципліна «Оркестровий клас» відноситься до циклу професійно-практичної підготовки. Оркестр є базою проведення диригентської практики та державних іспитів з дисципліни «Диригування оркестром народних інструментів». Окрім цього, систематична концертна робота оркестру виконує важливу культурно-виховну функцію в суспільстві, сприяючи формуванню естетичних смаків сучасного слухача. Оркестр народних інструментів бере постійну активну участь у концертному житті Харкова і України. Виступи колективу відбуваються на сценах Харківської обласної філармонії, Дому органної і камерної музики, ХНАТОБу імені М. Лисенка, він багаторазово виступав в концертах Міжнародного фестивалю «Харківські асамблеї». Оркестр брав участь в концерті-звіті Харківської області у м. Києві (2001).

Широкий репертуар оркестру складають твори вітчизняної та зарубіжної класики, у тому числі такі складні, як «Половецькі танці» О. Бородіна, «Три дива» М. Римського-Корсакова, увертюри до опер

«Викрадення з сералю» В. Моцарта і «Тарас Бульба» М. Лисенка, «Три російські пісні» для хору та оркестру С. Рахманінова, «Хустина» Л. Ревуцького, Концерт для органу, литаврів та струнних Ф. Пуленка. Оркестр також активно працює як пропагандист творів українських композиторів, зокрема, харківських: В. Борисова, Д. Клебанова, В. Подгорного, А. Гайденка, М. Стецюна, Б. Міхєєва та ін.

Колектив відрізняє висока виконавська культура, технічна досконалість, виразне, віртуозне володіння звуком та артистизм. Тому зацікавленість до співпраці з оркестром постійно виказують видатні харківські музиканти. З оркестром виступали виступали видатні українські співаки Є. Червонюк, М. Манойло, Г. Ципола, В. Арканова, Н. Суржина, І. Яценко І. Журіна, В. Соколик, В. Болдирев, В. Самарцев, Д. Пастер та інші; інструменталісти: Т. Веркіна, І. Коган, В. Лозова, С. Полусмяк, В. Мальцев. Багато разів с оркестром виступали талановиті виконавці-випускники кафедри народних інструментів України ХНУМ ім. І. П. Котляревського : В. Матряшин, Н. Костенко, Я. Данилюк, В. Леончик, С. Костогриз, І. Кононова та багато ін.

Оркестр неодноразово здобував звання лауреата Республіканських конкурсів-оглядів творчих колективів музичних вузів України. На міжнар. конкурсах виконавців на українських нар. інструментах ім. Г. Хоткевича оркестр акомпанував учасникам III тура, де вперше виконав твори харківських композиторів, написані на замовлення конкурсу. Виконавська майстерність оркестру стала підставою для присудження йому тричі звання дипломанта Міжнародного конкурсу ім. Г. Хоткевича.

Літ.: Бортник Е., Савиных В. Кафедра народных инструментов Украины / Е. Бортник, В. Савиных // *Харьковский институт искусств. 1917–1992. Харьков, 1992. С. 197–220.*

Б. О. Міхєєв, І. І. Снєдков

ОПЕРНО-СИМФОНІЧНОГО ДИРИГУВАННЯ ХАРКІВСЬКА ШКОЛА. В 2017 році виповнюється 90 років з часу заснування класу оперно-симфонічного диригування в харківському Музично-драматичному інституті. Щє у вересні 1923 р. з Москви до Харкова приїхав М. А. Малько (1883–1961) – у майбутньому всесвітньо відомий диригент, народжений в маєтку Браїлові біля Жмеринки Подільської губернії. Вихованця М. А. Римського-Корсакова, М. М. Черепніна, Ф. Мотля запросили на посаду диригента Російської державної опери (Харківський оперний театр), керівника міського і студентського симфонічних оркестрів, а також викладача Вищого музичного інституту. Незадоволений роботою, М. А. Малько у грудні того ж року залишив Харків. Але протягом трьох місяців студенти мали можливість спостерігати роботу першокласного диригента, брати у нього уроки та визначитись з вибором професії.

Влітку 1925 р. через недобір студентів до Музично-драматичного інституту, «Главпрофобразование» забов'язало всі профільні технікуми України виділити претендентів для заповнення вільних місць в столичній вищі. Для навчання на диригентському факультеті С. С. Богатирьов рекомендував учня III курсу струнного відділення Харківського державного музичного технікуму К. Л. Дорошенка. Посада викладача за фахом на протязі двох років залишалася вакантною, тому студенти-дири-

генти навчалися на теоретичному відділенні, лише спостерігая роботу Л. П. Штейнберга, М. А. Малька, В. В. Бердяєва та інших. Потім К. Л. Дорошенко, Д. Л. Клебанов, В. М. Нахабін і В. П. Рибальченко умовили Я. А. Розенштейна – професора по класу віолончелі, який керував студентським симфонічним оркестром, стати їх наставником. Так восени 1927 р. був відкритий клас оперно-симфонічного диригування.

В 1928 р. в Харкові заснували Українську філармонію, 14 жовтня 1929 р. вона отримала офіційний статус, а симфонічний оркестр на чолі з Я. А. Розенштейном став філармонічним. В 1932 р. на посаду головного диригента було запрошено Германа Адлера – вихованця Празької консерваторії, згодом – всесвітньо відомого діяча мистецтв. За сумісництвом в 1932–1934 роках він викладав диригування в Муз.-драм. ін-ті. Крім них, оперно-симфонічне диригування викладали професор Й. Ю. Вейсенберг (1934–1939 рр.) та доценти В. С. Тольба (1935–1941 рр.), К. Л. Дорошенко (1939–1941, 1943–1947 рр.), В. Й. Пірадов (1945–1947 рр.).

Враховуючи малу кількість студентів ХДК в післявоєнний період, влітку 1947 р. клас оперно-симфонічного диригування був закритий. З цього часу професійна підготовка оркестрових диригентів здійснювалась на кафедрі народних інструментів під керівництвом К. Л. Дорошенка. В 1968–1973 рр. студенти А. Мархлєвський, В. Мутін, Ш. Палтаджян, М. Сєчкін, М. Сукач і М. Шпак отримали другу вищу освіту в класі Є. В. Дущенка – головного диригента ХАТОБу ім. М. В. Лисенка, але після його від'їзду з Харкова спеціальний клас в ХІМ був знову закритий.

В 2008 р. доценти В. М. Плужніков і Ю. В. Янко відновили роботу класа оперно-симфонічного диригування в ХДУМ ім. І. П. Котляревського. В 2010–2013 рр. його вели доценти В. Д. Куценко і Ш. Г. Палтаджян, з вересня 2016 року дотепер – професор А. В. Калабухін. Серед випускників за цей період – Л. Карачевцева, Г. Крупська, Т. Куценко, С. Нєвєров, Т. Нікогосян, О. Радієвська, І. Соловей, Р. Ущаповський, О. Чемерис, Ю. Яковенко.

Літ.: Вениамин Тольба: портрет дирижёра в воспоминаниях современников / сост. В. В. Тольба. Нежин : ООО «Гідромакс», 2009. С. 97–102; Малько Н. Воспоминания. Статьи. Письма / Сост., вст. статья и прим. О. Данскер. Л. : Музыка, 1972. С. 25–26; Плужніков В. «К. Л. Дорошенко – диригент, педагог, просвітник» : монографія. Харків : Колегіум, 2016. С. 44–95.

В. М. Плужніков

ОРКЕСТРОВИХ ДУХОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ КАФЕДРА: ШКОЛА ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ. 1 жовтня 1871 р. в Харкові відбулося відкриття Муз. класів ІРМТ, зокрема, й з духових інструментів, але на другому р. існування духові класи довелося закрити з причини відсутності бажаючих навчатися в них. 8 вересня 1883 р. на базі вже зміцнілих Муз. класів відбулося відкриття Муз. уч-ща, директором якого було призначено І. Слатіна. Розуміючи, що концертну діяльність у Харківському відділенні ІРМТ немає можливості широко розгорнути з-за відсутності оркестрових музикантів, особливо, виконавців на духових інструментах, І. Слатін на засіданні дирекції відділення у травні 1886 р. запропонував вжити усіх заходів для відкриття в 1886/1887 навч. р. класів

духових інструментів. За активної підтримки дирекції (а саме М. Летуновського, О. Залеської, В. Іванова і А. Рубінштейна) уч-щу було виділено кошти на придбання потрібних духових інструментів, і через 15 років з дня заснування Муз. класів класи гри на духових інструментах було відкрито.

Харківське муз. уч-ще було одним з кращих по підготовці оркестрових музикантів. Тут у різні роки викладали відмінні виконавці – К. Кестнер, Ф. Прохазка, брати А. і Ю. Юр'ян, Е. Прилль, Г. Гек, Ф. Кучера, К. Брінкбок, Б. Кричевський й інші. Добрі муз. традиції і любов до оркестрового виконання сприяли успішному вихованню молоді. Варто згадати, що в 1890–1898 рр. тут навчався відомий згодом гобоїст Я. Куклес, який потім продовжив навчання в Берлін. консерваторії. У 1901 р. закінчив уч-ще по класу гобоя М. О. Іванов, який протягом тривалого часу був солістом оркестру Великого театру СРСР, а потім (1939–1941 і 1943–1957) вів клас гобоя в Москов. консерваторії (з 1943 р. – професор). У 1903 р. уч-ще по класу валторни закінчив Г. Я. Білоцерківський – майбутній проф. Саратов. консерваторії, по класу труби – П. В. Рязанцев, який протягом тривалого часу був солістом оркестрів харків., київ. оперних театрів, москов. радіо й оперної студії при Москов. консерваторії, вів клас труби в Київ. консерваторії (1920–1932). В уч-щі навчався Б. Н. Кричевський – майбутній проф. по класу флейти в Харків. консерваторії і т. ін.

Таким чином, класи духових інструментів музичного уч-ща зіграли важливу роль в підготовці і формуванні консерваторської виконавської і педагогічної шкіл Харкова. Ось рядки з кореспонденції в «Русскую музыкальную газету» від 1 грудня 1917 р., які змальовують атмосферу того часу стосовно відкриття консерваторії в Харкові: «С первых же чисел сентября в новой Харьковской консерватории ИРМО музыкально-педагогическая жизнь забила ключом: сначала шли приемные экзамены, а затем, после скромного молебна, начались занятия; музыкальные торжества с разными адресами и кантатами отложены до более светлых дней. Развиваясь органически и последовательно в течение почти полстолетия, наше бывшее музыкальное учще просто и естественно преобразовалось в консерваторию, доказав прочность и плодотворность своей работы. Теперь консерватория насчитывает 650 учащихся (из них – 100 стипендиатов). Администрации и художественному совету пришлось энергично работать все лето, чтобы в должной мере подготовить почву для дела вновь реформированного учреждения. Помещение расширено, вновь отремонтировано, выглядит приветливо и нарядно». Потрібно також відзначити, що в числі шістьох адміністративних співробітників директора консерваторії І. Слатіна були і викладачі класів духових інструментів – Д. І. Катанський і Б. Н. Кричевський.

Відділ духових і ударних інструментів існував спочатку при кафедрі струнних інструментів, яка була сформована в консерваторії у 1921 р. і лише в 1968 р. одержав статус самостійної кафедри.

Впродовж десятиліть кафедра виховувала професійні кадри, які отримували солідну виконавську і загальномузичну підготовку і вправно застосовували свої знання в різних сферах муз. діяльності.

Класи духових дерев'яних інструментів.

Клас флейти. З дня заснування консерватори і до своєї кончини викладав в класі флейти проф. Борис Нісанович Кричевський (1883–1933), вихованець класу Ф. В. Кучери в Харківському музичному училищі та Санкт-Петербурзькій консерваторії, де він навчався у проф. Ф. В. Степанова, соліста Маріїнського оперного театру – видатного флейтиста, який першим (від 1905 р.) розпочав викладання на інструментах системи Т. Бема (кращі ідеї клапанної системи флейти Т. Бема з плином часу були запозичені майстрами усіх інших інструментів групи дерев'яних духових).

Б. Н. Кричевський, будучи прекрасним виконавцем – він працював в кількох оркестрах та вів концертну діяльність, – чия гра відрізнялась красотою звука, продуманістю, чіткістю й завершеністю інтерпретації, виховував ці якості також у своїх учнів, з якими сумлінно працював близько 16 років.

Після смерті Б. Н. Кричевського клас флейти вели його учні Ф. Прохачьов і Порфирій Костянтинович Риков (1902–1966). Закінчивши Харків. музичне уч-ще, а потім і наш ВНЗ, П. К. Риков продовжив справу свого вчителя. Одним з найкращих його учнів, продовжувачем педагогічних надбань був Олександр Григорович Шустер (1929–1989). Закінчивши в 1951 р. Грозненське муз. уч-ще, а потім і Харків. консерваторію, він прийняв клас флейти після смерті свого вчителя в 1966 р. Ставши солістом Харків. філармонічного оркестру, О. Г. Шустер розкрив свої неабиякі виконавські здібності. Йому були підвладні найскладніші твори флейтового репертуару, що безсумнівно накладало відбиток і на його педагогічну діяльність. Незадовго до смерті він залишив клас, і всі сили віддав роботі в симфонічному оркестрі філармонії.

Московську школу в класі флейти представляла випускниця проф. Ю. Г. Ягудіна Ізольда Володимирівна Андріяш (1937–1982), яка 10 років очолювала клас флейти в ХДІМ (1972–1982). У 1956 р. вона закінчила Донецьке муз. уч-ще, а в 1962 р. і Москов. консерваторію й аспірантуру (1962–1966). Від 1967 р. починає викладацьку діяльність в Донец. муз.-пед. ін-ті спочатку педагогом, а потім і зав. кафедрою духових і ударних інструментів. І. В. Андріяш володіла чудовим звуком, виразною кантиленою, тембровою різноманітністю. Ці якості вона успішно формувала у своїх учнях, але, на жаль, передчасна смерть обірвала її яскраве творче і педагогічне життя.

В нинішній час в класі флейти викладають Аркадій Васильович Войнов (нар. 1945) і Валерій Олексійович Марченко (нар. 1964). Перший в 1974 р. закінчив Москов. держ. муз.-пед. ін-т ім. Гнесіних. У 1982 р. його було запрошено вести клас флейти, коли він був солістом симф. оркестру філармонії. Обдарований флейтист, він часто виступає з сольними програмами, які відрізняються високим ступенем майстерності. Це визначає цільові установки доц. кафедри А. В. Войнова при вихованні студентів, в кожному з яких він хоче бачити істинного професіонала.

Його учень, викладач В. О. Марченко, також суміщає пед. роботу з виконавською. Ґрунтовна професійна база (у 1983 р. він закінчив Харків.

музичне училище, в 1990 р. – Харків. ін-т мистецтв, в 2001 р. – аспірантуру при Харків. ін-ті мистецтв) дозволяє йому бути першим флейтистом оркестрів ХАТОБу і молодіжного «Слобожанського».

Клас гобоя. З 1917 по 1920 рік в класі гобоя викладав Гуго Альбертович Гек (1861–1935). Музичну освіту він здобув у Магдебурзі (Німеччина). У 1879 р. закінчив Магдебур. муз. школу, потім приїхав до Росії і грав в багатьох провінційних оркестрах. У 1885 р. Г. А. Гек переїхав до Харкова, де працював в оркестрі оперного театру. З 1890 р. і до відкриття консерваторії Г. А. Гек викладав в Харків. муз. уч-щі. Чудовий виконавець, він був вимогливим педагогом, непримиренно боровся з проявами вульгарності і дилетантизму в музиці. Заняття його відрізнялися продуманістю, суворою послідовністю. Потрібно також відзначити його велику заслугу в організації класів духових інструментів в консерваторії. Не випадково в 1920 р. він був запрошений очолити клас гобоя в Москов. консерваторії, де пропрацював до 1935 р. (з 1926 на посаді професора).

Після переїзду Г. А. Гека до Москви клас гобоя очолив його учень Василь Володимирович Бровкович, випускник Харків. муз. уч-ща (1905). Музикант романтичного напряму, В. В. Бровкович вважав, що на духовому інструменті треба грати мелодійно навіть в складних технічних епізодах. Для передачі тонких ліричних відчуттів він вдавався до різноманітної динаміки, збагачуючи тим самим спектральний склад звуку гобоя. У такій манері В. В. Бровкович виховував і своїх учнів. Зазначимо, однак, що традиції німецької класичної школи (й Г. А. Гека) залишалися своєрідним еталоном. Тому вийшов особливий сплав метод. напрямів, який багато в чому визначив шлях становлення харків. школи.

Перед війною В. В. Бровковича запросили працювати в оркестр Великого театру (Москва) і клас гобоя очолив один з його кращих учнів – Михайло Олександрович Шевченко (1899–1976). Він закінчив Харків. муз. уч-ще (1916, кл. Г. А. Гека), з 1919 по 1923 рік навчався у нашому ВНЗ, але не закінчив його. З молодих років і до кінця своїх днів працював солістом Харків. симф. оркестру. Заняття зі студентами М. О. Шевченко проводив з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня, у його класі завжди панувала атмосфера доброзичливості. Більше уваги М. О. Шевченко приділяв розвитку звуку, звукоутворенню і шляхом багаторазових повторень примушував учня доводити муз. фрази до досконалості. Трохи менше зверталося уваги на технічну сторону, але учні були зобов'язані щодня працювати над гамами і етюдами. М. О. Шевченко вважав, що звучання гобоя слід підрозділяти на оркестрове і камерне – все залежить від технічних установок: формування амбушюра, дихання і т. ін.

Кращими учнями М. О. Шевченка були М. Богаченко, В. Лебедев, Г. Головін, Ю. Горський, С. Лабазов, Р. Литвицький, І. Морштейн й Михайло Вікентьєвич Армєйцев (1937–1987), який очолив клас після М. О. Шевченка (1972–1973). На зміну йому (1973–1979) прийшов Анатолій Григорович Андріяш (нар. 1943). У 1961 р. він закінчив Донецьке муз. училище, в 1966 р. – Москов. консерваторію, працював солістом оркестру Донец. оперного театру (1966–1972), з 1972 р. поєднував викладацьку

роботу в ХДІМ з виконавською діяльністю (соліст оркестру Харків. філармонії).

З 1979 до 2010 р. клас гобоя вів проф. Володимир Ілліч Лебедев (1940–2010), випускник ХМУ та Харків. ін-ту мистецтв (1962, кл. І. Є. Морштейна) запам'ятався, насамперед, як яскравий винахідник. Завдяки здібностям до точних наук він створив унікальний прилад – «Індикатор зовнішнього дихання людини», що дозволяв виконавцю на духових інструментах бачити і контролювати дію свого дихального апарату. Прилад користувався популярністю і навіть здобув Золоту медальна престижній Виставці досягнень народного господарства (ВДНГ) в Москві.

Клас кларнета в перші роки існування консерваторії вів випускник Харків. музичного уч-ща Михайло Абрамович Гольдштейн. Ще як студент останнього курсу, він за рекомендацією свого вчителя Г. А. Гека практикував як педагог зі студентами молодших курсів. У 1927–1929 рр., в період створення симф. оркестру Харків. філармонії, М. А. Гольдштейн став його солістом. Прекрасне володіння звуковою динамікою, необмежені технічні можливості, майстерність віртуоза створили йому славу яскравого музиканта. Багато закордонних диригентів, які гастролювали в Харкові, неодноразово запрошували його на роботу в інші країни. Педагогічна діяльність М. А. Гольдштейна, що тривала приблизно до середини 30 рр., значно вплинула на подальший розвиток школи гри на кларнеті, заснованої Г. А. Геком.

Певний час педагогом консерваторії був кларнетист І. Розенберг, який, за спогадами музикантів, хоча і не відрізнявся віртуозним володінням інструментом, але володів чудовим звуком.

Високий престиж класу кларнета наприкінці 30-х років забезпечував Григорій Костянтинович Риков (1898–1955). Вихованець Г. А. Гека (музичне уч-ще закінчив у 1915 р.) розпочав свою творчу діяльність в оркестрі Харків. оперного театру. Г. К. Риков був прекрасним музикантом, який володів великими технічними і звуковими можливостями. У педагогічній практиці він приділяв велику увагу постановці амбушюра, не дозволяв формального ставлення до музичного тексту, вимагав осмисленого виконання вже на початкових етапах вивчення твору. В процесі занять з учнями він часто брав кларнет і показував їм, як потрібно виконувати той або інший твір. Відомий композитор, народний артист України, академік, проф. НМАУ Л. М. Колодуб, згадуючи ці заняття, говорить, що саме Г. К. Риков зробив його музикантом. Кращими учнями Г. К. Рикова є В. Іванов, Л. Колодуб, В. Коломиченко, А. Олійник, А. Шевчук, А. Сиромуков, П. Калашник. Останній (1932–1993) був завідувачем кафедри теорії музики ХІМ, канд. мистецтвознавства, професором.

З 1955 по 1972 рік клас кларнета вів Борис Олександрович Козлов. У 1944 р. він закінчив Московську консерваторію по класу професора А. В. Володіна. Ще студентом консерваторії грав в оркестрі Великого театру СРСР, з 1944 по 1948 рік був солістом оркестру Харків. філармонії, з 1949 по 1953 – солістом оперної студії при Харків. консерваторії. З 1955 по 1957 рік Б. О. Козлов – завідувач відділенням духових інструментів при струнній кафедрі консерваторії. Він був талановитим виконавцем

і педагогом. Його інтелігентність, обов'язковість і коректність в спілкуванні сприяли вихованню загальнолюдських і музикантських якостей його студентів.

У 1968 р. вести клас кларнета був запрошений Ян Олексійович Токарчук (нар. 1942). У цьому ж році відділ духових інструментів перетворили в кафедру, яку він і очолив. Освіту Я. О. Токарчук здобув у Ставропол. музичному уч-щі (закінчив у 1961 р.), Горьківській консерваторії (закінчив у 1966 році), аспірантурі при Московській консерваторії (1968 рік). Він виховав декілька лауреатів Республіканських конкурсів: В. Курилова (Київ, 1976), Я. Яхніна (Донецьк, В. Чурікова (Київ, 1987), С. Низькодуба (Київ, 1987). Саме Сергій Іванович Низькодуб (нар. 1953) вів клас кларнета після Я. О. Токарчука (1982–2000). Ініціативний музикант-виконавець, він часто виступав з сольними програмами, що включали часто і твори харківських композиторів. Піклуючись про підготовку кадрів для вузу, С. І. Низькодуб приділяв велику увагу навчанню юних кларнетистів – учнів Харківської середньої спеціальної музичної школи-інтернату.

З 1994 р. і по теперішній час клас кларнета веде за сумісництвом проф. кафедри, директор ХССМШ-і, засл. діяч мистецтв Валерій Миколайович Алтухов (нар. 1941), лауреат (1957) і дипломант (1963) Всесоюзн. і Респ. конкурсів кларнетистів, досвідчений педагог. Початкову музичну освіту В. М. Алтухов отримав у Ташкентській військово-музичній школі, яку закінчив в 1960 р. із золотою медаллю. У 1965 р. він з відзнакою закінчив Ленінград. консерваторію по класу видатного музиканта, проф. В. І. Генслера. З 1966 р. він працює в ХССМШ-і, на сьогодні є її директором і організатор декількох муз. фестивалів і дитячих виконавських конкурсів. Чудовий педагог з великим досвідом роботи, В. М. Алтухов володіє як класичним, так і сучасним репертуаром, що створює в його класі справжню творчу атмосферу. Його кларнетовий клас закінчили біля 30 лауреатів міжнародних конкурсів.

У 2003 р. за вагомий особистий внесок у розвиток культури і мистецтва Кабінет міністрів України нагородив В. М. Алтухова Почесною грамотою.

З 2000 р. клас кларнета за сумісництвом веде Ігор Олександрович Галь (нар. 1976), випускник ХССМШ-і (1991) та ХДІМ (1998) по кл. В. М. Алтухова, лауреат Всесоюз. і Респ. конкурсів, соліст оркестру ХАТОБу.

Клас фагота бере свій початок у 1917 р., коли його очолював (по 1920) Карл Францевич Брінкбок, випускник Амстердам. консерваторії, викладач Харків. музичного уч-ща по класах фагота і контрабаса (з 1911 р.). Учень К. Ф. Брінкбока К. Н. Білоцерківський розповідав про майстерну гру свого вчителя на багатьох духових і струнних інструментах. Володіння, до того ж на належному рівні, ігрою на декількох інструментах – особливість виконавської культури XVIII (частково XVII) століття зникає в XIX, але тільки не у К. Ф. Брінкбока.

Після від'їзду К. Ф. Брінкбока за кордон (1920) в консерваторію був запрошений вести клас фагота Микола Миколайович Арабей (1881–1928), вихованець Харків. музичного уч-ща по класу Ф. В. Після закінчення уч-ща (1901) до 1904 р. грав в оркестрі Харків. оперного театру, з 1905 по 1920 рік і з 1922 по 1928 –

в оркестрі москов. Великого театру. М. М. Арабей викладав в класі фагота лише два роки (1920–1922), але залишив по собі добрі спогади.

Його спадкоємцем став Костянтин Наумович Білоцерківський (1894–1978). Хоча з його ім'ям зазвичай поєднують народження харківської школи гри на фаготі, сам музикант вважав себе нащадком педагогічного досвіду К. Ф. Брінкбока. Його педагогічна діяльність відрізнялася активністю і високою мірою самовіддачі. Він ніколи не обмежував час уроку і був готовий займатися з учнем до цілковитого досягнення мети. К. Н. Білоцерківський надавав великого значення розвитку техніки, володів різними технічними прийомами, багато уваги приділяв опрацюванню штрихів, особливо стаккато. Спеціальний час відводився для самостійного виготовлення тростин, про що всі його учні і дотепер із вдячністю згадують.

З 1976 р. справу наставника продовжив його учень Гаррій Артушевич Абаджян (нар. 1939). Випускник Харків. музичного уч-ща (1961), ХДІМ (1968), асистентури-стажування в Москов. консерваторії (1971–1974, кер. – проф. Р. П. Терьохін). У 1982 р. він захистив канд. дисертацію на тему «Розвиток засобів художньої виразності при грі на фаготі у світлі сучасних наукових досліджень». Розроблені ним наук.-метод. настанови Г. А. Абаджян успішно застосовує в педагогічній практиці. Його виконавська і педагогічна діяльність стала вагомим внеском у музичну культуру Харкова. Студенти Г. А. Абаджяна грають приємним вібруючим звуком і володіють тонким фразуванням. З 1983 р. і по теперішній час заслужений діяч мистецтв України, проф. Г. А. Абаджян – зав. каф. орк. дух. інструментів, з 2005 р. одночасно – проректор з навч. роботи. За час своєї пед. діяльності у вузі професором Г. А. Абаджяном було виховано більше 20 лауреатів нац і міжнар. конкурсів.

У 1992 р. під керівництвом професора Г. А. Абаджяна з найбільш талановитих студентів оркестрового факультету був створений Молодіжний симфонічний оркестр «Слобожанський», який став справжньою школою виховання високопрофесійних музикантів. Відтоді проф. Г. А. Абаджян є його художнім керівником. За підтримку молодих талантів і вміле керівництво Молодіжним симф. оркестром «Слобожанський» в березні 2006 р. він став лауреатом престижної премії «Народне визнання».

З 2006 р. в класі фагота викладає випускник нашого вузу Михайло Анатолійович Зозуля (нар. 1979). У 1998 р. він закінчив Луган. муз. уч-ще по класу В. Я. Ляшенко, в 2003 р. з відзнакою – клас проф. Г. А. Абаджяна. З 1998 р. працював в оркестрі Харків. т-ру муз. комедії і Молодіжному оркестрі «Слобожанський», нині є концертмейстером групи фаготів в симфонічному оркестрі Харківської філармонії.

Клас саксофона вперше відкрився на кафедрі в 1985 р. Його очолив доц. Віктор Васильович Чуріков (нар. 1948). Закінчивши Харків. ін-т мистецтв як кларнетист, він з 1977 р. почасово працював на кафедрі і протягом багатьох років грав на саксофоні в різних оркестрах міста. Любов до цього інструмента визначила його подальшу долю. В. В. Чуріков – талановитий музикант і вимогливий педагог, його випускники є лауреатами Міжресп. і Респ. конкур-

сів. За цей час клас саксофона завоював визнання не тільки в Україні, але і за її межами.

Класи мідних духових і ударних інструментів.

Клас валторни. У перші роки існування консерваторії клас валторни вів соліст Харків. оперного театру В. А. Кокотов – відмінний виконавець, який бездоганно володів технікою, культурою звуку, тонким нюансуванням. Педагогічні успіхи В. А. Кокотова не поступалися і його виконавським якостям, але незадовго до початку війни він виїхав до Сталінграду (нині Волгоград) і присвятив себе виконавській діяльності в оркестрі т-ру оперети.

За наступні 10 років у класі валторни змінилося три викладачі. З 1946 по 1948 рік в класі валторни викладав В. С. Селіванов, про якого відомо, що він був випускником Харків. муз. уч-ща (1915) і працював в оркестрах Харкова. Далі (1948–1951) клас валторни вів Олександр Іосифович Кричевський (1892–1957). Випускник Полтав. муз. училища, він грав в симф. оркестрах, якими диригували Курт Зандерлінг, Олександр Глазунов, Натан Рахлін й ін., а також в довоєнні роки – у оркестрі Харків. радіокомітету. У 1951 р. з Тбілісі до Харкова приїхав Євген Іванович Друпп (1915–1968), який став працювати першим валторністом в оркестрі філармонії. Не дивлячись на зайнятість в оркестрі, він ніколи не нехтував своїми педагогічними обов'язками і його популярність як педагога була значною. У 1957 р. він виїхав з Харкова працювати в оркестр Запорізької філармонії.

Тридцять років (1957–1997), коли клас валторни вів доктор мистецтвознавства, проф. Іван Васильович Якустіді (1926–1997), випускник харківської консерваторії (1957) стали роками стабілізації харківської валторнової школи. І. В. Якустіді завідував відділом дух. інструментів при струнній кафедрі до 1968 р. і працював педагогом класу валторни. Педагогічну і виконавську практику (грав в оркестрі філармонії) сполучав із активною науково-методичною роботою, присвятивши обидві свої дисертації, канд. й докторську, актуальним проблемам техніки звуковидобування на валторні. Свій природний композиторський дар І. В. Якустіді теж спрямував у педагогічне русло, створивши серію конструктивних дитячих етюдів для валторни на різні види техніки. Серед численних учнів І. В. Якустіді – лауреат 1-й премії Респ. конкурсу (1986) А. Кононко.

Після смерті професора І. В. Якустіді клас валторни з 1997 по 1999 рік вів його учень Олександр Павлович Овчар (нар. 1956). Грамотний виконавець, О. П. Овчар суміщає виконавську діяльність з педагогічною, працюючи артистом оркестру Харків. філармонії та викладачем класу валторни в ХССМШ-і (1993–1998), ХМУ та ХДУМ. З 1999 р. і по теперішній час клас валторни успішно веде Олександр Вікторович Маліченко (нар. 1958). У 1973 р. він закінчив Харків. муз. училище, а в 1983 р. Петрозавод. філіал Ленінград. консерваторії по кл. валторни професора П. К. Орєхова. Впродовж багатьох років з успіхом грає як концертмейстер групи валторн в оркестрі Харків. оперного театру і Молодіжного симф. оркестру «Слобожанський», є також солістом Брас-квінтета, викладачем ХССМШ-і. У складі оркестрів оперного театру і Молодіжного симфонічного брав участь в міжнародних фес-

тивалях в Голландії, Німеччині, Італії, Іспанії й Франції.

Першим викладачем класу труби був Ф. Ф. Губічка. Відомо, що він закінчив Празьку консерваторію і вів в перші роки існування нашого вузу ще класи туби і контрабаса. Декілька років клас труби вів чудовий трубач, соліст оркестру оперного театру Федір Костянтинович Пархомов. За короткий час він підготував ряд яскравих музикантів, таких як Ф. Жогов, А. Родман і С. Лібман. Інтенсивна виконавська практика Ф. К. Пархомова ніколи не велася в збиток заняттям зі студентами, на неї завжди вистачало терпіння і наполегливості. Велику увагу Ф. К. Пархомов приділяв зміцненню амбушюра, бо вважав, що якщо губний апарат у студента слабкий і не розвинений – і результат буде низький. Багато часу Ф. К. Пархомов приділяв розвитку техніки і для цього ретельно підбирав тренувальний матеріал, на кожному уроці проходив зі студентами етюди, вважаючи їх необхідним компонентом занять.

На початку 1920 рр. викладали також і гру на корнеті-а-пістоні. Ці традиції, що йдуть з середини XIX століття, збереглися тому, що довгий час труба вважалася недосконалим інструментом, а корнет володів м'яким, оксамитовим звуком. Тому композитори XIX ст. включали в партитури не тільки дві труби, але і два корнети. У Харків. консерваторії в перші роки її існування клас корнета-а-пістона вів Антонов, суміщаючи роботу у вузу з виконавською діяльністю в оркестрі оперного театру. Методичні принципи Антонова ґрунтувалися на традиції школи знаменитого французького корнетиста Ж. Б. Арбана.

На початку 1930 рр. класи цих двох інструментів об'єднав блискучий трубач, учень Ф. К. Пархомова, Федір Іванович Жогов (1904–1943). З його ім'ям пов'язано становлення виконавської школи трубачів, яка розвивалася не без впливу московських музикантів, зокрема, професора М. І. Табакова. Ф. І. Жогов не раз їздив консультуватися до Москви, що, поза сумнівом, допомагало виховувати нове покоління трубачів. Величезний вплив на педагогічну практику Ф. І. Жогова мала його виконавська діяльність в оркестрах філармонії і оперної студії. На жаль, в 1943 р. Ф. І. Жогов загинув в Лебедині.

З 1943 по 1945 рік клас труби вів І. Гедроїц, а у 1945 р. його прийняв Абрам Григорович Родман, вихованець Ф. К. Пархомова (закінчив Харків. муз.-драм. ін-ту 1929 р.). Так само, як і Ф. І. Жогов, він неодноразово бував у професора М. І. Табакова, виявляв живе зацікавлення стосовно методики знаменитого трубача. У середині 30 рр. А. Г. Родман працював регулятором першої труби в симфонічному оркестрі, а після загибелі Ф. І. Жогова став солістом. А. Г. Родман володів прекрасним сріблястим звуком, грав легко і невимушено, чому неабиякою мірою допомагав і сам інструмент, вентильна труба з томпаку знаменитої фірми Г. Ю. Циммермана. За багато років роботи у вузі А. Г. Родман виховав плеяду трубачів, які прославили його ім'я. Це В. Чумак, Р. Паржицький, лауреат Всесоюз. конкурсі А. Дитяткін (на останньому курсі він перевівся в Москов. консерваторію) і багато інших. У 1976 р., у зв'язку з виходом на пенсію, А. Г. Родман залишив роботу в класі труби.

Вихованець ХССМШ і Московської консерваторії (кл. проф. Ю. О. Усова), лауреат Всесоюзн. конкурсу (1980), доц. кафедри Олек-

сандр Сергійович Бевз (нар. 1951) працював у Харківському інституті мистецтв з 1976 по 1988 рік. Фанатично відданий своєму інструменту, О. С. Бевз багато часу приділяв вдосконаленню виконавської майстерності, що створило йому авторитет першокласного виконавця на трубі.

Один з кращих учнів О. С. Бевза – Юрій Петрович Тарарак (нар. 1956) свій виконавський рівень підвищував, навчаючись в аспірантурі у видатного трубача Т. О. Докшицера. Доцент кафедри Ю. П. Тарарак – лауреат II Всесоюзн. конкурсу виконавців на мідних духових інструментах. Лауреатські звання мають і деякі його студенти. Ю. П. Тарарак є одним з найактивніших концертуючих педагогів кафедри. Він виступає як соліст, а також і у складі квартету трубачів, що складається зі студентів його класу, є солістом оркестрів оперного театру і Молодіжного «Слобожанського». Брас-квінтет, керований Ю. П. Тарараком, часто гастролює не тільки в Україні, але і за її межами.

Клас тромбона і туби. Першим викладачем в класі тромбона був Дмитро Іосифович Катанський (1864–1927). Ще учнем він відрізнявся вже неабиякими здібностями, свідченням чого є тромбон, подарований йому за відмінні успіхи після закінчення муз. уч-ща. Не дивлячись на слабке здоров'я, Д. І. Катанський суміщав роботу в оркестрі Харків. оперного театру і муз. училищі, де працював як бухгалтер і завідувач бібліотекою. Очевидно, бібліотечна справа серйозно захопила Д. І. Катанського, оскільки після відкриття консерваторії, відновивши заняття зі студентами в класі тромбона, він не залишив роботи в бібліотеці і одночасно був зав. відділом духових інструментів.

Незадовго до смерті Д. І. Катанський передав свій клас тромбоністу оперного театру Михайлу Челпанову, який за спогадами колег, хоча і не мав академічної освіти, проте був зарахований викладачем в консерваторію завдяки прекрасному володінню інструментом. Відсутність міцної теоретичної і методичної бази спонукала М. Челпанова покладатися на заняттях зі студентами виключно на власний практичний досвід і, судячи з відгуків, він добивався непоганих результатів. У 1932 р. він залишив клас і протягом декількох років, а саме з 1933 по 1935, клас тромбона і студентський духовий оркестр очолював Натан Григорович Рахлін (1905/1906–1979) – згодом відомий радянський диригент, народний артист СРСР, професор. У юності трубач-сигналіст в бригаді Г. І. Котовського, потім музикант в оркестрі Вищої об'єднаної школи командного складу в Києві (1922–1926): спочатку трубач, потім кларнетист, баритоніст, і, нарешті, тромбоніст. Не можна не відзначити, що останніми двома інструментами – баритоном і тромбоном – Н. Г. Рахлін володів досконало, виконуючи на них складні віртуозні п'єси. У 1926 р. він служив баритоністом в оркестрі школи зв'язку, у 1923–1927 р. займався в Київській консерваторії (клас скрипки), у 1930 р. закінчив музично-драматичний ін-т ім. М. В. Лисенка, де навчався в класі диригування у В. Бердяева й А. І. Орлова. Був диригентом першого симфонічного оркестру на радіо в Харкові.

Після від'їзду Н. Г. Рахліна до Києва в 1935 р. клас тромбона очолив Митрофан Захарович Корнєєв – військовий диригент із м. Суми. У 30 рр. на струнній кафедрі нашого вузу також працював Іван Іванович Углиць-

кий, який був прекрасним контрабасистом і педагогом. Одночасно він грав у симф. оркестрі на тубі і вів заняття на цьому інструменті на відділі духових інструментів. У 1935 р. консерваторію в його класі закінчив О. І. Удовенко, лауреат ІІІ премії ІІ Всесоюзн. конкурсу в Ленінграді (1935), артист Харків. оперного театру (1929–1943). З 1945 по 1953 рік І. І. Углицький продовжував працювати в класі туби.

У 1939–1950 рр. клас тромбона вів досвідчений оркестровий музикант Микола Осипович Кашиць (1908–1950), а після його смерті – Валентин Октавіанович Труський (1908–1977). Відмінний музикант, з 1945 р. соліст симфонічного оркестру філармонії, він досяг успіху і на педагогічному терені. М'який, делікатний в спілкуванні зі студентами, він умів створити на уроках спокійну обстановку, що сприяла творчій роботі. Не випадково результат його праці був завжди високий. Його клас (він викладав до 1969 р.) закінчили майбутні педагоги кафедри Юрій Ізраїльович Еленкриг (нар. 1929), який викладав у класі тромбона в 1965–1971 рр., та Микола Микитович Резван (нар. 1937), відомий музикант, концертмейстер групи тромбонів оркестру Харків. філармонії (викладав у 1970–1972 рр.).

Двадцять років (1972–1992) на кафедрі почасово працював Борис Іванович Бакатанов (нар. 1936), випускник Воронезької військово-музикантської школи (1952) і Новосибір. консерваторії (1964, кл. доц. Г. І. Степанова). Талановитий виконавець і педагог, він з 1972 р. і по теперішній час викладає в ХССМШ, виховавши велику кількість музикантів-духовиків.

Певний час, а саме з 1973 по 1978 рік, клас тромбона вів також Ізраїль Григорович Ганзбург (1923–1995), учасник війни і музикант військових оркестрів. У 1952 р. він закінчив Харків. консерваторію по класу тромбона М. О. Кашиця, а потім В. О. Туського, був артистом оркестру оперної студії при Харків. консерваторії (1950–1953), солістом оркестру Харків. оперного театру (1953–1978), викладав у Харків. муз. уч-щі (1953–1995), був членом Всеукр. муз. спілки. Серед його кращих учнів слід назвати А. Новакова, Л. Виноградова і ін.

З 1978 р. і по теперішній час клас тромбона і туби веде ст. викл. кафедри Олег Вікторович Федорков (нар. 1952). Початкову музичну освіту він здобув у ХССМШ-і по кл. тромбона у В. Ф. Мартинюка. В 1975 р. закінчив Москов. консерваторію по кл. проф. М. М. Зейналова, а в 1983 р. – асистентуру-стажування в Москов. консерваторії (кер. – проф. М. М. Зейналов).

О. В. Федорков плідно веде педагогічну роботу. Її основа – особистий приклад і передача учням власного виконавського досвіду. Він займається наук.-метод. роботою, яка присвячена питанням розвитку ансамблевого виконавства. Крім цього, О. В. Федорков активно займається і виконавською діяльністю за трьома напрямками: сольною, ансамблевою й оркестровою. Як соліст-виконавець, він дав більше 150 сольних концертів в багатьох містах і країнах, є першим виконавцем багатьох творів для тромбона укр. і зарубіж. композиторів. Постійний учасник і керівник студ. квартету тромбонів, який є лауреатом і дипломантом низки конкурсів і фестивалів. У складі симф. і оперного оркестрів гастролював в багатьох країнах Європи. Ст. викл. кафедри О. В. Федорков

і багато хто з його студентів – лауреати і дипломанти різних конкурсів.

Клас ударних інструментів у Харків. консерваторії виник на початку 1920 рр. років завдяки наполегливості, ініціативності, творчому ентузіазму Костянтина Баглікова, концертмейстера групи ударних інструментів оркестру оперного театру, який став першим педагогом класу. Передбачаючи зростаючу популярність ксилофона, він наполегливо і цілеспрямовано займався на ньому, чим зацікавив цілу групу музикантів, які чудово оволоділи не тільки ксилофоном, але і малим барабаном – ще одним предметом захопленості К. Баглікова. Так були закладені традиції школи, збережені до теперішнього часу. Напередодні Великої Вітчизн. війни К. Баглікова запросили працювати в оркестр Великого театру СРСР.

З 1946 по 1953 і у 1957–1964 роках клас ударних інструментів вів Олександр Герасимович Мултанов (1903–1983). У 1928 р. він закінчив Одеський музичний технікум, а в 1931–1934 роках навчався у Саратовській консерваторії, але не закінчив її. З 1944 р. працював солістом оркестру Харків. філармонії. Кваліфікований, освічений музикант, він завжди починав урок з глибокого аналізу твору. Завдяки широкій ерудиції О. Г. Мултанов був дуже цікавим співрозмовником і студенти слухали його з великою увагою. Від своїх учнів він добивався високої технічної якості, над якою міг працювати годинами. З його класу вийшли добре навчені виконавці (серед них – його донька Н. О. Мултанова), що зайняли гідне місце в оркестрах оперних театрів і філармоній.

Чималий внесок у навчання і виховання молоді вніс досвідчений оркестровий музикант Олексій Анатолійович Розов, який вів клас у 1953–1957 рр.

З великою віддачею займався педагогічною роботою Євген Семенович Іванов (1925–1984), який працював у класі ударних інструментів після О. Г. Мултанова (з 1964 р.). Серед його студентів ніколи не було тих, що відстають, а їх виступи відрізнялися високим професійним рівнем. Вимогливість педагога поєднувалася у Є. С. Іванова з добротою і чуйністю. Тому учні і колеги згадують про нього з теплотою.

У 1985–1993 роках в класі ударних інструментів викладав учень Є. С. Іванова Юрій Григорович Медовник (нар. 1940). Початкову музичну освіту він здобув у Полтаві, де навчався грі на скрипці в муз. училищі. Як скрипаль, працював в оркестрі Харків. філармонії, там освоїв ударні інструменти, гра на яких стала сенсом всього його життя. Успішно розвиваючи педагогічні традиції свого вчителя, Ю. Г. Медовник багато часу і сил приділяв сучасним виконавським методикам, які вміло застосовував у класі за фахом. Студенти Ю. Г. Медовника були дипломантами (А. Бєлєнький, Дніпропетровськ, 1991) та лауреатами (А. Бабій, Луганськ, 1986, III премія) Респ. конкурсів.

Сьогодні клас ударних інструментів веде ще один вихованець Є. С. Іванова – досвідчений музикант, соліст симф. оркестру Харків. філармонії Олександр Тимофійович Агеєв (нар. 1954), який за 25 років роботи в класі підготував чимало професійних виконавців на ударних інструментах.

На кафедрі вельми змістовно і планомірно проводиться робота в класах камерного ансамблю. Сьо-

годні тут працює заслужений діяч мистецтв України Шаліко Гарегінович Палтаджян (нар. 1941). Початкову музичну освіту він здобув у музичному училищі м. Гюмрі (Вірменія, 1959), у 1964 р. закінчив Харків. ін-т мистецтв по кл. валторни професора І. В. Якустіді і працював у Харківській філармонії як соліст симфонічного оркестру (1961–1972). У 1972 р. закінчив ф-т оперно-симфонічного диригування по кл. нар. артиста України, проф. Є. В. Дущенка. Відтоді працював диригентом Луган. філармонії (1972–1975), оперної студії Харків. інституту мистецтв (1975–1979), голов. диригентом Харків. т-ру муз. комедії (1979–1993), з 1992 р. постійно співпрацює з Молодіжним оркестром «Слобожанський». Ш. Г. Палтаджян багато гастролював по містах України, Росії, Грузії, Латвії, Іспанії, Італії і Македонії, нині успішно займається диригентською і викладацькою діяльністю.

У класах камерного ансамблю за сумісництвом працює Сергій Миколайович Третьяков (нар. 1974), випускник ХССМШ (1992) й ХДІМ (1997) по кл. кларнета проф. В. М. Алтухова, лауреат ІІ премії Нац. конкурсу юних музикантів (1990), концертмейстер групи кларнетів в оркестрі Харківської філармонії (з 1994 р.).

У 1992–1994 рр., а також з 2005 р. і по теперішній час в класі камер. ансамблю працює канд. мистецтвознавства, доц. кафедри Валерій Олександрович Богданов (нар. 1939). У 1962 р. закінчив Військово-диригентський ф-т при Москов. консерваторії. У 1962–1974 рр. диригент військових оркестрів. Від 1974 по 1987 рік – начальник оркестр. служби ряду військ. оркестрів і групи радян. військ у Німеччині. Засл. артист РСФСР (1981), член Нац. Спілки композиторів України (2004), лауреат муніцип. премії імені І. І. Слатіна (2001), полковник у відставці.

Починаючи з кінця 70-х років ХХ ст. на кафедрі значно активізувалася науково-методична і дослідницька робота. В цей час відчутнішим стає внесок педагогів кафедри в створенні навч.-метод. літератури для навчання гри на духових інструментах. За цей час на кафедрі були написані і захищені одна докторська дисертація (професор І. В. Якустіді); три кандидатські дисертації (проф. Г. А. Абаджян, доц. В. О. Богданов, проф. І. В. Якустіді), видано 2 монографії «Історія духового музичного мистецтва України (від найдавніших часів до початку ХХ століття)» (В. О. Богданов, Харків, 2000; 2007). З'явилися роботи, що ставлять перед собою практичні завдання – «Методика навчання гри на валторні» І. В. Якустіді (Київ, 1977), «Новая методика обучения игры на духовых инструментах» (Харків, 1980) й «Новое о вибрато на фаготе» (Москва, 1987) Г. А. Абаджяна, «Развитие исполнительского дыхания духовика» В. І. Лебедева (Харків, 1985). Розроблені методичні рекомендації «Развитие исполнительской техники на духовых инструментах с помощью визуального индикатора» (Харків, 1981) й «Развитие рациональных способов создания вибрато на язычковых инструментах» (Харків, 1984) Г. А. Абаджяна; «Гами для гобоя» В. І. Лебедева (Харків, 1992); видані методичний посібник «Ежедневные упражнения для разыгрывания на кларнете» С. І. Низькодуба (Харків, 1996) й навчально-методичний посібник «Методика навчання гри на музичних інструментах у системі

підготовки вчителя музики» В. В. Чурікова (Київ, 1997). Викладачі кафедри постійно працюють над розробкою нових програм учбових курсів, в тому числі вузівських. Серед них: «Програма по імпровізації на мідних інструментах для музичних відділень дитячих музичних шкіл-інтернатів (1–10 класів)» І. В. Якустіді (Харків, 1993), «Історія та теорія виконавського мистецтва на духових інструментах» В. І. Лебедева (Харків, 1994); «Вивчення оркестрових партій та читання нот. Валторна, фагот, гобой, труба, кларнет, саксофон, тромбон, флейта» (ред. І. В. Якустіді, Г. А. Абаджян, В. І. Лебедев, Ю. П. Тараракк, С. І. Низькодуб, В. В. Чуріков, О. В. Федорков, В. О. Марченко, Харків, 1994); «Методика навчання гри на духових інструментах для вузів» В. І. Лебедева (Харків, 1997).

З перших днів існування консерваторії при відділі духових інструментів був створений духовий оркестр. Першим його керівником був Д. І. Катанський. В 30 рр. його очолювали Н. Г. Рахлін і Н. Д. Леонтьев. З 40-х і аж до 80-х років минулого століття діяльність духового оркестру звелася до обслуговування святкових і суспільно-масових заходів, що нівелювало усталену практику підготовки диригентів. Проте потреба в кваліфікованих кадрах примусила кафедру поставити в 1988 р. питання про необхідність планомірної підготовки диригентів духового оркестру зі студентів, що виявили схильність і здібність до цієї спеціальності. З 1988 і по 1994 рік клас диригування вів народний артист України, проф. Олександр Ісаакович Литвинов (1927–2007), у 1992–1994 роках – канд. мистецтвознавства, засл. артист Росії В. О. Бощанов.

Суттєве значення у вихованні і навчанні майбутніх виконавців на духових інструментах має робота концертмейстерів кафедри. Так, в різні роки в класах працювали: А. М. Агішева, А. І. Волков, О. І. Габай, Е. С. Клігман, І. В. Крижевая, Л. Н. Лозинська, С. Я. Рабинович, В. І. Саламатіна, Е. А. Шпедт, В. Ф. Шукайло й ін. В останні роки на кафедрі працюють досвідчені концертмейстери, лауреати і дипломанти творчих конкурсів О. В. Грицина-Алтухова, А. Ю. Должикова, Л. М. Суздальцева, В. В. Киряєв, М. С. Мохначьова-Линник, Н. Б. Міхєєва, О. Ю. Першина, С. Т. Стеценко.

Можна з впевненістю сказати, що викладачі кафедри оркестрових духових інструментів як в минулому, так і тепер із честю справилися і справляються зі своїм завданням. Найбільш переконливо про успіхи цієї роботи свідчать справи випускників, які працювали і працюють на важкому терені музичної культури як в Україні, так і за її межами.

В. О. Богданов

ОРКЕСТРОВИХ СТРУННИХ ІНСТРУМЕНТІВ КАФЕДРА ХНУМ ім. І. П. Котляревського. У Харківській консерваторії, що відкрилася 1917 р., струнна кафедра в силу малої кількості студентського контингенту входила до складу оркестрового факультету поряд із класами духових, ударних та народних інструментів. І тільки у 1921 р. вона стала самостійним підрозділом. В перші роки існування кафедру представляли чотири імені: В. М. Гольдфельд, Є. І. Гольдберг, І. В. Добржинець та Л. Ф. Тимошенко. В. М. Гольдфельд (1893–1982) очолював кафедру. Після занять у С. Томсона в Брюсселі він навчався у Петербурзі по класу

Л. С. Ауера. Коли у вересні 1941 р. В. М. Гольдфельд переїхав до Києва, керівництво кафедрою перейшло до проф. І. В. Добржинця – вихованця Петербурзької консерваторії, учня Л. С. Ауера. В класі І. В. Добржинця навчалися К. Варенберг (в майбутньому концертмейстер симфонічного оркестру Ленінградської філармонії під керівництвом Є. Мравинського), В. Добржинець, І. Заславський, Ю. Андрусенко, Р. Рихнін, Л. Сароян, Р. Клименська, Л. Зейде та ін.

З 1921 р. на кафедрі струнних інструментів працював проф. Є. І. Гольдберг, який здобув освіту у Варшавській консерваторії. У нього навчалися І. А. Жук – в майбутньому концертмейстер оркестру Великого театру та Державного симфонічного оркестру СРСР, А. Гринштпун, Ф. Новиков.

В кінці 1930-х років у Харкові заблищала нова музична зірка – А. А. Лещинський (1915–1995). Він був єдиним з наших співвітчизників учнем К. Флеша – всесвітньо прославленого проф. Берлінської Вищої школи. Блискучий віртуоз, тонкий музикант, він виступав не тільки як соліст, але і як камерний виконавець в дуеті із піаністом Б. А. Скловським; разом з тим очолював квартет ім. Леонтовича, а згодом – квартет викладачів Харківської консерваторії.

У А. А. Ліщинського навчались лауреати різних престижних конкурсів: А. Марков (нині живе у США), В. Селицький, Г. Фейгін (працює у Японії), М. Могілевський (працює в Мельбурні, Австралія), Л. Лазарев (працює в Німеччині), М. Пітельман (працює у Фінляндії), А. Холоденко (проживає у Франції), В. Ушаков, А. Мельник. проф. А. А. Ліщинський завідував струнною кафедрою з 1958 по 1980 рр.

У середині 1940-х на струнній кафедрі працювали колишні випускники Харківської консерваторії Р. Я. Клименська та І. В. Заславський. І. В. Заславський разом із Р. С. Горовиць та І. М. Коганом був учасником фортепіанного тріо, у виконанні якого вперше прозвучало багато творів харківських композиторів. Своє життя присвятила педагогічній діяльності дипломант Республіканського конкурсу Р. Я. Клименська, яка очолювала кафедру струнних інструментів з 1987 по 1989 р. Вихованка славетного одеського скрипкового педагога П. А. Столярського та, згодом, проф. І. В. Добржинця у Харківській консерваторії, вона сама стала чудовим викладачем, зумівши передати набуту професійну майстерність власним учням, серед яких були засл. діяч мистецтв України Г. М. Куперман – концертмейстер оркестру Харківського театру опери та балету ім. М. В. Лисенка, засл. артист України, концертмейстер оркестру Дніпропетровського оперного театру Л. Логвинов та ін.

На струнній кафедрі працював після закінчення аспірантури Київської консерваторії ім. П. І. Чайковського Г. О. Гиносян, згодом продовживши свою діяльність у Єреванській консерваторії.

В середині 60-х років клас скрипки вів В. І. Руденко (1938) – учень А. А. Ліщинського, нині директор музею-квартири С. Голованова у Москві та педагог Московської консерваторії з дисциплін «Історія скрипкового мистецтва» та «Методика викладання гри на скрипці», автор навчальних програм з цих курсів.

Протягом семи років (1980–1987) кафедру струнних інструментів очолював спадкоємець традицій

Петербурзької скрипкової школи А. Ю. Юр'єв (1933–1994) – канд. мистецтвознавства, професор, який закінчив Ленінградську консерваторію та аспірантуру при ній по класу проф. Ю. І. Ейдліна. Велику увагу у своїй діяльності А. Ю. Юр'єв приділяв питанням розвитку методичної науки. Посмертно у видавництві «Ut» вийшла в світ його монографія «Нариси історії та теорії смичкової культури скрипаля» (Санкт-Петербург, 2002). В класі А. Ю. Юр'єва навчалися І. Сайфутдинова – артистка оркестру С.-Петербурзької філармонії, А. Рахліс – артист Маріїнського театру, лауреат Респ. конкурсу скрипалів ім. Лисенко І. Холкіна. Протягом двох років на кафедрі струнних інструментів працював випускник Московської консерваторії (клас проф. Ю. І. Янкелевича) Г. Є. Жислін (1945) – лауреат багатьох престижних конкурсів, зокрема, І премії конкурсу скрипалів ім. Н. Паганіні в Генуї. У різні роки на кафедрі працювали лауреат Респ. конкурсу скрипалів М. Н. Пітельман (1948) – учень А. А. Ліщинського, А. Хургін – вихованець видатного музиканта О. В. Криси, лауреат Респ. конкурсу скрипалів ім. М. В. Лисенка І. Холкіна.

Зараз кафедру очолює проф. Л. О. Холоденко (скрипка). Крім того, у класі скрипки працюють професори І. П. Шаповалов, Є. С. Лебедєв, С. А. Євдокимов, ст. викладачі А. О. Мельник, І. В. Чернявський, викладач Барановська М. Є.

Клас альта на струнній кафедрі вів Ф. М. Хоміцер – учасник квартету педагогів консерваторії (А. А. Ліщинський, Р. Я. Клименська, Ф. М. Хоміцер, І. М. Гельфандбейн). У нього навчалися І. Сиротін, В. Банкевич, О. Бахтіозін.

З 1989 до 2010 р. кафедру струнних інструментів очолював засл. діяч мистецтв України, проф. Сурен Гарнікович Кочарян (1920–2010). Вихованець Київської консерваторії (клас І. Г. Вакса), він протягом восьми років грав у Київському квартеті ім. Лисенка. С. Г. Кочарян був деканом оркестрового факультету, завідувачем кафедри камерного ансамблю. З 1987 р. до 2010 р. він був художнім керівником та диригентом студентського камерного оркестру – дипломанта міжнародного фестивалю музики на Мальті, лауреата І премії Респ. конкурсу, переможця фестивалів «Київська весна», «Молоді голоси», «Золота осінь», «Київ-Фест». В класі проф. С. Г. Кочаряна навчались лауреати респ. та міжнародних конкурсів Г. Вайнштейн (працює у Німеччині), М. Удовиченко, В. Шульга, Е. Купріяненко, О. Красюкова (Воробйова), О. Чуйко, М. Тіунов, Є. Данилова, В. Ткаченко, Ю. Холодов, С. Шелест, Ю. Тіунова.

На струнній кафедрі працювали учні С. Г. Кочаряна В. В. Ковальчук, Є. А. Амстібовський, О. Л. Чуйко У теперішній час клас альта ведуть випускники класу проф. С. Г. Кочаряна доц. М. М. Удовиченко та ст. викладач О. С. Красюкова .

Клас віолончелі на струнній кафедрі очолювала Л. Ф. Тимошенко – учениця А. А. Брандукова в Москві. У її класі розпочав навчання майбутній видатний віолончеліст В. Фейгін, її учнем був І. М. Гельфандбейн, який протягом багатьох років керував квартетним класом Харківської консерваторії.

Після війни керівництво віолончельним класом перейшло до вихованця Ленінградської консерваторії, учня А .Я. Штримера, І. М. Когана (1902–1995). У нього навчався Ю. Ло-

євський – концертмейстер групи віолончелей Державного симфонічного оркестру Росії, Є. І. Ільготович, О. М. Щелкановцева – проф. Харківського університету мистецтв.

Г. Б. Авер'янов (1930–1991) приїхав до Харкова після закінчення аспірантури Київської консерваторії, де він навчався у класі професорів Г. І. Пеккера та Г. І. Васильєва. Він багато грав соло та в ансамблях. Його партнерами в тріо були піаніст Г. Л. Гельфгат та скрипач І. В. Заславський, якого згодом замінив А. Ю. Юр'єв. В класі у Г. Б. Авер'янова навчалися лауреати конкурсу ім. Лисенка різних років В. Мальцев, Н. Клочко, В. Кругляков, С. Рассох, А. Єздаков, М. Авер'янова, А. Шапіро.

У різні роки на кафедрі струнних інструментів працювали її вихованці В. Мальцев, В. Кругляков, Є. І. Ільготович – концертмейстер групи віолончелей оркестру харківської філармонії, учень І. М. Когана, І. Ф. Гайда – учень Г. Б. Авер'янова, нині завідувач кафедри камерного ансамблю, Барашкова Н. Ю., Кравець В. І. Зараз на кафедрі оркестрових струнних інструментів клас віолончелі викладають канд. мистецтвознавства, проф. О. М. Щелкановцева, викладач Подмарьова О. А.

У зв'язку із невеликою чисельністю студентів класу контрабасу та арфи викладачами за цими спеціальностями були солісти симфонічного оркестру Харківської філармонії та оперного театру. Перед війною на кафедрі працювали контрабасисти А. Резинкін – учень К. В. Кучери, та І. Углицький – учень Ф. В. Кучери. З 1950 по 1960 рр. клас контрабаса вів концертмейстер симфонічного оркестру І. Ф. Дяченко (1917–1960), якого змінив на цій посаді В. І. Герасичкін. Далі контрабасистів навчав Г. Я. Грабовський (1914–1973), після якого на кафедрі працювали А. Г. Грабовський (1947), В. А. Смирнов (1944) – учень В. І. Герасичкіна, С. Г. Мельник. У теперішній час клас контрабаса веде В. В. Ашмарін.

Клас арфи протягом довгих років очолювала А. Я. Гельрот (1890–1973) – вихованка Петербурзької консерваторії, учениця Вальтера Кюне. Далі на кафедрі працювала К. А. Дяченко (1920–2002) – солістка оркестру філармонії. Її змінила Н. Г. Каневська, потім А. І. Дяченко, Л. В. Клєвцова. Останнім часом клас арфи викладає І. В. Дашкєєва

Прикрасою струнної кафедри завжди були концертмейстери, які допомагали створювати творчу атмосферу в класі. Гра багатьох з них відзначена дипломами на республіканських та міжнародних конкурсах. Серед них – К. А. Скловська, Е. М. Цукурова, Ю. Є. Чурюкіна, Н. А. Зац, Н. Ю. Гольдінгер, К. І. Кац, Т. Я. Сирота, Е. А. Шпедт, О. І. Могілевська, М. І. Ровинська, Г. Р. Павловська, Н. Б. Гнатовська, А. М. Агішева, Н. Б. Прокопович, І. З. Сурженко, П. І. Дейнова, А. І. Радченко, О. І. Волкова, С. Н. Білокур, Т. І. Кравченко, Т. Б. Смоловик, І. О. Русанова, Г. О. Візавітіна, О. Є. Манівська, Н. А. Іванова, С. О. Калінін, Є. В. Присяжна, О. Ю. Пєршина.

ОРКЕСТР БАЯНІВ І АКОРДЕОНІВ – студентський творчий колектив – засновано в 1993 р. Художній керівник і диригент – проф., засл. діяч мистецтв України Олександр Іванович Назаренко. Існування нового оркестрового колективу, що має певну специфічну жанровість, вимагало скрупульозної роботи по створенню репертуару. До нього увійшли тво-

ри органної музики, насамперед, І. С. Баха; різноманітні оркестрові твори П. Чайковського, С. Рахманінова, І. Стравинського, А. Вівальді та ін.; п'єси французьких клавесиністів Ж. Ф. Рамо, Ф. Куперена; фортепіанна музика Й. Гайдна, С. Рахманінова, Й. Брамса, А. Пьяццоли, К. Молчанова та ін.; насамкінець, музика для нар. інструментів В. Подгорного, В. Золотарьова, Є. Дербенка, А. Тимошенка, Ю. Романова та багатьох інших композиторів Слобожанщини, України та зарубіжжя. Для поширення тембрового спектру в оркестр включаються додаткові інструменти: флейта, гобой, арфа, вібрафон і різноманітні ударні.

З оркестром виступали видатні вокалісти: Народний артист України В. Болдирєв; заслужені артисти О. Чубарева, Л. Величко; солісти Харківської обласної філармонії Яна Боброва, Дмитро Костенко, Олена Старікова.

Грали з інструменталістами: ксилофон – І. Степанова; фортепіано – Т. Степанова; скрипка – Н. Безгодкова; акордеон – Р. Супрун.

Оркестр неодноразово виступав на ТБ.

Майданчиками для виступу оркестру є сцени Харківських ВНЗ: університету мистецтв, академії культури, гуманітарно-педагогічної академії; музичного училища, училища культури, муз. шкіл міста, зали бібліотеки ім. Г. Короленка і санаторія «Березівські мінеральні води».

Оркестр виїжджав з концертами в Білгородський інститут культури і мистецтва. Брав участь у фестивалях в м. Харкові і м. Пшемишле (Польща), де відзначався дипломами.

«ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ МИСТЕЦТВА, ПЕДАГОГІКИ ТА ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ОСВІТИ» – періодичне наукове видання ХНУМ ім. І. П. Котляревського (збірник статей) для публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наук. ступенів д-ра та канд. за спец. «мистецтвознавство»; виходить з 1995. У даний час внесене до «Переліку фахових видань» з мистецтвознавства рішенням Атестаційної комісії МОН України від 22.12.2016, наказ № 1609.

СОЛЬНОГО СПІВУ КАФЕДРА ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Витоки кафедри сольного співу Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського сягають в далеке минуле.

В XIX ст. з відкриттям музичних класів ІРТМ (1864) та музичного училища (1883) розпочалась славетна історія харківської вокальної школи, яка тісно пов'язана з іменами видатних педагогів європейського рівня: К. А. Прохоровой-Мауреллі (випускниці Петербурзької консерваторії, клас Г. Ніссен-Соломан), С. Мотте (учениці П. Віардо), Ф. Бугамеллі (вихованця італійських маестро Мазетті, Бузоні, Масканьї), П. Тихонова (представника Московської консерваторії, клас С. Габеля).

В XX ст., після створення Харківської консерваторії (1917), вокальний клас цього закладу започаткував Федеріко Алессандро Бугамеллі (1876–1946), ставши фундатором Харківської вокальної школи.

Професійними вокальними педагогами того часу, які працювали в консерваторії, були М. А. Вітте (одержала вокальну освіту в Мілані, клас Л. Казані), Н. Л. Чемезов-Чєстнейший (учень Прохорової), М. І. Михайлов (вихованець О. А. Муравйової, С. Є. Єгорової), П. В. Голубєв (учень та послідовник Ф. Бугамеллі), З. Н. Малютина (ви-

пускниця Московської консерваторії, клас У. Мазетті).

Становлення харківської вокальної школи пов'язано з трьома ключовими фігурами: П. В. Голубєв, М. Г. Михайлов, Т. Я. Веске.

У довоєнні та післявоєнні часи XX ст., протягом 23 років (1930–1953) посаду професора кафедри сольного співу обіймав Павло Васильович Голубєв (1883–1966). Багато талановитих вихованців цього Майстра стали всесвітньо відомими співаками, це – народні артисти СРСР Б. Гмиря, М. Манойло, Н. Суржина та багато інших. Він був творчою особистістю, мав могутній інтелект, багату внутрішню культуру. Його велика заслуга – не тільки величезний практичний досвід вокальної педагогіки, а й узагальнення її засадничих принципів у теоретичних наукових дослідженнях.

Осмислюючи принципи й методи виховання співака на непростому історичному етапі становлення нового навчально-мистецького осередку – харківської школи академічного сольного співу, професор Михайло Гнатович Михайлов (1890–1956) викладає власний метод вокально-технічного та художнього розвитку молодих вокалістів у методичному посібнику «Питання вокальної педагогіки» (1930). Серед його учнів багато талановитих музикантів, в тому числі – професор Тамара Яківна Веске (1914–2005). Від 1968 до 1988 р. саме вона очолювала вокальну кафедру та понад 60 років виховувала співаків. В пресі Т. Я. Веске справедливо називали «педагогом золотих голосів», тому що багато її учнів стали гордістю харківської вокальної школи.

Саме в цей час когорту викладачів кафедри сольного співу поповнили: нар. арт. СРСР, проф. Є. І. Червонюк, нар. артисти України проф. В. Ф. Арканова, проф. І. Д. Яценко; засл. артисти України проф. Т. М. Ісіченко-Бурцева, доц. Л. В. Морозова-Тарасова; доценти І. Г. Азбель, М. М. Долідзе, К. В. Козорєзова, В. Г. Монахов, О. О. Костюк, Л. Є. Куриленко, В. Г. Смаглій, Л. С. Юкеліс; ст. викладачі О. П. Монастирний, М. М. Суховольська, М. І. Червонюк та інші.

У 1988–1994 рр. кафедрою сольного співу керував народний артист СРСР, професор Микола Федорович Манойло (1927–1998). Свій яскравий виконавський досвід М. Ф. Манойло успішно втілював у педагогічній роботі.

Від 1994 до 2002 р. кафедрою завідувала заслужена артистка України, професор Алла Еммануїлівна Резілова (1935–2002). Вона щиро віддавала свої знання студентам, сприяючи розвитку як вокально-технічних, так і виконавських можливостей учнів.

З 2002 по 2015 рік посаду завідувача кафедри сольного співу обіймала професор Людмила Георгіївна Цуркан (1937). Значний виконавський досвід поєднувався у Л. Г. Цуркан з високою музичною культурою, аналітичним мисленням, працьовитістю.

З 2015 по теперішній час кафедрою сольного співу керує нар. артист України, проф. Володимир Олександрович Болдирєв (1955). Багаторічна практика різноманітної виконавської діяльності дозволяє митцю активно впливати на формування та розвиток у студентів високої вокальної культури і музичного смаку.

Сьогодні сольний спів на кафедрі викладають нар. арт. України, проф. М. П. Коваль, заслужені артисти України проф. А. Г. Гроза, доценти Л. А. Величко, О. П. Старі-

кова, М. В. Чиженко, Д. М. Маклюк, ст. викл. С. А. Шадрін; д-р. мистецтвознавства проф. Н. Є. Гребенюк, кандидати мистецтвознавства проф. Т. П. Мадишева, доц. Н. О. Говорухіна, доц. Л. А. Деркач, доц. Н. В. Полікарпова, доц. Т. В. Жаркіх; засл. артистка, канд. пед. наук, доц. О. В. Слєпцова; доц. кафедри І. К. Присталов, ст. викладачі Ф. М. Можаєв, В. А. Северін та інші.

У плідній та результативній роботі вокальної кафедри на всіх етапах її історії значну роль відігравала діяльність концертмейстерів, серед яких були: Є. П. Піскарьова, І. М. Полян, І. Й. Козловська, В. М. Мурзіна, Б. М. Берлін, Д. А. Гендельман, С. В. Клебанова, Є. С. Нікитська, М. М. Тальвінська та ін. Сьогодні на кафедрі працюють Л. І. Венжега, О. М. Кобленц, дипломанти міжнар. конкурсів О. Л. Левашова, Є. В. Дашкєєва, В. В. Крамаренко, О. М. Дьомочка, С. В. Стеценко та ін.

Важливе значення для всебічного виховання співака має клас концертно-камерного співу. Протягом багатьох років його вели віддані своїй справі фахівці: І. М. Полян, Б. М. Берлін, дипломанти міжнар. та нац. конкукрсів Д. А. Гендельман, С. В. Клебанова. М. М. Тальвінська. Сьогодні до цього напрямку вокального виховання приєднались нові викладачі: канд. мистецтвознавства, доц. Т. В. Жаркіх, ст. викл. Д. В. Тренічев, викл. В. В. Крамаренко.

За 100 років свого існування харківська вокальна школа виховала багато високопрофесійних співаків, якими пишається Україна. Харківська вокальна школа – це сузір'я відомих виконавців: народні артисти СРСР – Б. Р. Гмиря, М. О. Рейзен, Т. О. Альошина, П. С. Білинник, Н. А. Суржина, Н. О. Ткаченко, В. Я. Третяк, Г. А. Ципола, Є. І. Червонюк, М. Ф. Манойло; народні артисти України – В. Ф. Арканова, О. А. Востряков, М. П. Коваль, І. Д. Яценко, О. В. Романенко, В. О. Болдирєв, Х. Г. Ширинський, К. Г. Шаша, Г. Г. Калікін, В. І. Самарцев, О. О. Чубарєва; народні артисти Росії – Л. Б. Сергієнко, В. А. Вересніков, І. М. Журіна; заслужені артисти України – Т. М. Ісіченко-Бурцева, А. Г. Гроза, Л. В. Морозова-Тарасова, Л. А. Величко, О. П. Старікова, М. В. Чиженко, Д. М. Маклюк, С. А. Шадрін.

Протягом 1950–2017 років багато талановитих випускників здобули блискучі перемоги на Міжнародних конкурсах: Л. Морозов – переможець міжнар. конкурсу виконавців у Женеві (1958), Є. Іванов – ІІ премія міжнар. конкурсу ім. Джордже Енеску (Бухарест, 1964), В. Тришин – ІІІ премія IV міжнар. конкурсу ім. П. І. Чайковського (Москва, 1970), Л. Сергиенко – лауреат міжнар. конкурсу виконавців у Женеві (1973) та V міжнар. конкурсу ім. П. І. Чайковського (Москва, 1974), Г. Ципола – лауреат міжнар. конкурсу вокалістів «Мадам Баттерфляй» (Токіо, 1976), В. Болдирєв – дипломант міжнар. конкурсу вокалістів «Мін-Он» (Токіо, 1987), лауреат міжнар. конкурсу ім. Глинки (Баку, 1987), М. Пастер – лауреат міжнар. конкурсу ім. Дворжака (Карлови Вари, 2000), володар Гран-прі міжнар. конкурсу ім. Солов'яненка (Донецьк, 2002), І премія міжнар. конкурсу «Янтарный соловей» (Калінінград, 2002), лауреат міжнар. конкурсу ім. Б. Гмирі (Київ, 2004), лауреат міжнар. конкурсу ім. П. І. Чайковського (Москва, 2007), О. Журавель – лауреат міжнар. конкурсу в Італії (2004, 2005), О. Крамарева – лауреат І премії міжнар.

конкурсу ім. О. Образцової (С.-Петербург, 2005), лауреат нац. премії ім. Т. Г. Шевченка, Л. Деркач – дипломант міжнар. конкурсу «Янтарный соловей» (Калінінград, 1994), лауреат міжнар. конкурсу ім. Паторжинського (Луганськ, 1997), Ж. Німенська – лауреат міжнар. конкурсу ім. Паторжинського (Луганськ, 1997), Н. Полікарпова – лауреат міжнар. конкурсу «XXI сторіччя» (Фінляндія, 2010).

Відмінною рисою сучасного стану вокальної кафедри є значне зростання науково-методичного рівня педагогів, що відповідає сучасним тенденціям світового вокального мистецтва. Наукові дослідження дозволяють вирішувати актуальні проблеми виконавського мистецтвознавства. Серед досліджень викладачів кафедри – докторська дисертація проф. Н. Є. Гребенюк, яка стала новим кроком у пізнанні законів вокального виконавства; кандидатська дисертація проф. Т. П. Мадишевої та її методичний посібник «Співак і мова», що дозволили сучасним виконавцям усвідомлено співати мовою оригіналу. Плідним було останнє десятиріччя: успішно захистили кандидатські дисертації та отримали вчене звання доцента: Н. О. Говорухіна, Л. А. Деркач, Т. В. Жаркіх, О. В. Слєпцова, Н. В. Полікарпова.

Харківська вокальна школа XXI століття – це збереження кращих традицій минулого часу та використання сучасних новацій в галузі вокального виконавства. І це дає можливість сподіватися на великі досягнення в майбутньому, оскільки все краще – ще попереду!

Кандидати мистецтвознавства, проф. Т. П. Мадишева, доц. Т. В. Жаркіх

«СОНЦЕ» – капела бандуристів ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Ініціатором створення колективу був відомий громад. діяч Слобожанщини, палкий патріот укр. мистецтва П. Г. Черемський. Його ідею, висловлену в середині 1990-х, підтримали викладачі тоді ще ХДІМ – зав. кафедри нар. інструментів України, проф. Б. О. Міхеєв та зав. цикловою комісією диригентських дисциплін проф. В. І. Ніколаєв. Таким чином, колектив було створено з ціллю реалізації суто навчальної мети – надання практичної допомоги студентам-бандуристам в оволодінні навичками концерт. ансамблевого виконавства та диригент. практики. Організацію та керівництво новою творчою одиницею було вирішено довірити нещодавній випускниці – лауреату міжнар. конкурсів Надії Валентинівні Мельник. Обдарована бандуристка, солістка, ансамблістка, диригент, вона з ентузіазмом очолила новий колектив. В 1996–1997 навч. році, що став експериментальним в історії колективу, його склад був традиційним для вокально-бандурного мистецтва (лише бандури). Недостатність тембрового забарвлення, потужності звучання призвела до необхідності розширення його інструментального складу шляхом введення оркестрової групи. Саме 1998 р. став початком історії існування капели бандуристів в її нинішньому складі – 14 квітня відбувся публічний дебют капели – виступ на державному іспиті з диригування. Серед специфічних рис колективу, що визначили його неповторність і самобутність, в першу чергу слід виділити особливості інструментального складу капели, який має яскраво виражені регіональні характеристики, тому що звучання бандур підтримують та розцвічують народні інструменти, що застосовуються в академічному музичному мистецтві Слобідського краю (баяни, чотирьох-

струнні домри, трьохструнні альтові та басові домри, балалайка контрабас, цимбали та ударні інструменти). Показовим з точки зору виконавської самобутності колективу є також креативне концертне виконання програм, що не відповідає академічним канонам. Ще однією незміною специфічною рисою капели є молодий вік виконавців. Це студентський колектив, особливістю якого є постійне оновлення складу учасників, що відбувається на початку кожного навчального року. Зі зміною виконавців, які мають різний рівень музичних здібностей, кожен твір з репертуару капели при його втіленні набуває нової якості музичної інтерпретації. Репертуар капели постійно поповнюється творами в сучасних аранжуваннях, нерідко з елементами естрадної культури, що також підкреслює молодість та виконавський ентузіазм її учасників.

Вперше новий колектив заявив про себе на всю країну у 2001 р., прийнявши участь у звіті Харківської області «Симфонія землі Слобожанської» (м. Київ). У 2004 р. капела бандуристів стала лауреатом І премій VIII Міжнародного конкурсу «Дзвени, бандуро» (м. Дніпропетровськ), а у 2009 р. – володарем Гран-При Міжнародного конкурсу «Самородки» (м. Севастополь). Протягом останніх років з програмою «Поклон земле родной» капела з успіхом давала концерти в Харкові, Донбасі, Києві. Серед визначних подій 2011 р. – участь у Міжнародному фольклорному балі м. Прага (Чехія) та XXII Міжнародному студентському фольклорному фестивалі в м. Катовіце (Польща).

За період свого існування капела бандуристів ХНУМ, пройшовши нелегкий шлях становлення, змін та самоствердження, поступово вийшла за рамки студентського середовища, завоювала любов і повагу широкої публіки та стала повноцінною концертною одиницею, відомою не лише в Україні, а й поза її межами.

Протягом останніх років капела виступала із різноманітними сольними програмами у двох відділеннях («Уклін рідній землі», 2009–2010; «Спасибі Вам, мамо», 2010–2011; «Вшануймо своїх героїв», 2011–2012; «Це моя Земля», 2013–2014, «Збе-

ремося, Роде», 2015, «Щедрий Вечір» – 2015; «Ми вас раді привітати», 2016), з успіхом давала концерти в Харкові, Києві та в містах Донбасу. Навесні 2013 у Великій залі ХНУМ імені І. П. Котляревського відбувся ювілейній концерт з нагоди 15-річчя капели бандуристів, на якому вперше була презентована назва колективу, що мала символічне значення.

Продуманий Н. В. Мельник влучний й різноманітний репертуар не тільки робить виступи капели цікавими і незабутніми, але й стверджує бандуру у якості сучасного інструменту з великими можливостями. Велике значення в цьому аспекті має й співпраця колективу з сучасними відомими харківськими композиторами – А. Гайденко, Л. Донник, М. Стецюном та ін.

СПЕЦІАЛЬНОГО ФОРТЕПІАНО КАФЕДРА. Харківська фортепіанна школа, чиї витоки сходять до подвижницької діяльності І. І. Слатіна та заснованих ним 1871 муз. класів Харків. відділення ІРМО – попередників Муз. уч-ща (1883) і Консерваторії (1917) – майже за півтора віка свого існування виховала чимало видатних музикантів: Олександр та Регіна Горовиць, Павло Луценко, Леонід Сагалов, Всеволод Топілін, Марія Єщенко, Валентина Шукайло, Сергій Юшкевич, Тетяна Вєркіна – і це лише декілька яскравих імен.

Основу піаністичної шк. Харкова від 1917 складає каф. спеціального фортепіано консерваторії. Першим ректором Харків. консерваторії став І. Слатін, учень О. Дрейшока і Т. Куллака, який викладав спеціальне фортепіано. Його сподвижником був Р. Геніка, учень Т. Лешетицького і М. Рубінштейна – піаніст високого рівня майстерності й ерудиції, що збагатив світове муз. мистецтво фундаментальними працями в галузі історії піанізму та увійшов у вітчизняну муз. культуру як перший теоретик фортепіан. мистецтва. Пед. і просвіт. діяльність фундаторів каф. стала потужним підґрунтям, на якому почала свій інтенсивний розвиток проф. сфера харків. фортепіан. педагогіки, були закладені традиції високої якості муз. освіти в цілому. Ці традиції були збережені і продовжені послідовниками І. Слатіна і Р. Геніки.

Велику роль у становленні фортепіанної каф. також зіграла діяльність С. Брікнера, Є. Нібур, О. Горовиця, А. Шульца-Евлера, Н. Ландесман, П. Луценка. Всі вони – учні О. Дрейшока, Ф. Ліста, Антона та Миколи Рубінштейнів, Т. Лешетицького, К. Таузіга, Л. Брассена. Ці музиканти сприяли підйому фортепіан. виконавства в рідному місті та репрезентації його на конкурсних сценах інших міст і країн. Багато зусиль спрямовувалось на просвіт. діяльність – концерти-лекції, тематичні цикли, де виконувались тв. класиків та сучас. композиторів. Перший зав. каф. спеціального ф-но, згодом ректор консерваторії, П. Луценко узагальнив досвід європ. фортепіанних шкіл, збагативши ним харків. піаністичні традиції. Його концертні виступи, плідна педагогічна і напружена суспільна діяльність стали яскравими сторінками в історії Харків. консерваторії. Випускники П. Луценка В. Дмитрієв та Л. Сагалов увійшли в історію харків. фортепіан. мистецтва як блискучі виконавці світового рівня, як і В. Топілін, учень П. Луценка і Г. Нейгауза.

Серед засновників харків. фортепіан. шк. – проф. Л. Фаненштіль, чия різнобічна діяльність охоплювала численні концертні виступи, просвітниць-

ку, науково-метод. та композит. роботу (зав. каф. у 1937–1952). Він виховав понад 70 піаністів, серед них – М. Хазановський, Б. Скловський, Р. Папкова, котрі стали його наступниками на каф. спеціального ф-но.

Деякий час (у період між 1928 та 1964) кафедру очолював проф. А. Лунц – видатний музикант і педагог, який поєднував плідну пед. та наук. діяльність, неодноразово представляв Харків у журі різних муз. конкурсів.

Діяльність проф. М. Хазановського, зав. каф. у 1953–1971, у значній мірі сприяла розвитку виконав. і пед. досягнень його попередників. Багато музикантів, які вийшли з його класу – М. Єщенко, Н. Єщенко, В. Сирятський, Г. Гельфгат, В. Крамаренко, І. Кармінська, Н. Смоляга, Н. Казимирова та ін. – утворили базис фортепіан. шк. Харкова другої пол. XX ст.

Велика заслуга кафедри полягала в тому, що майбутні педагоги консерваторії виховувалися в її стінах. Багато хто з випускників ХДК удосконалював свою майстерність в аспірантурах Москви, Ленінграду, Києва і потім повертався в рідний ВНЗ справжнім майстром. Так, у кл. проф. А. Лунца вчилися В. Лозова, В. Шукайло (стажувалися у Л. Власенка); у кл. В. Захарченка – Т. Вєркіна (стажувалася у Є. Малініна), Л. Кузьоміна, О. Кононова; у кл. проф. В. Шапіро – С. Кривоніс (стажувався у Т. Кравченко), Ю. Вахраньов, В. Приходько. Результатом пед. діяльності Р. Горовиць стала ціла плеяда талановитих харків. піаністів, серед яких – С. Полусмяк, В. Макаров (стажувалися у Т. Кравченко), Л. Маргаріус, Н. Руденко (стажувалися у Г. Аксельрода).

У 1968 році була створена друга кафедра спеціального ф-но, яку у різні роки очолювали В. Захарченко, Б. Скловський, Ю. Смірнов, Ю. Вахраньов, Н. Мельникова. Ке-

Вихованці класу М. С. Хазановського різних років.
Сидять зліва направо: В. О .Сирятський, М. О. Єщенко, Ю. Є. Чурюкіна,
М. С. Хазановський, О. О. Журавльова, І. О. Перець (Кривоніс), В. Журавльов.
Стоять зліва направо: В. Є. Крамаренко, І. М. Кармінська, Н. О. Єщенко,
Н. Б. Казимирова, О. Л. Наймарк (Могилевська), Г. Павловська, Є. П. Леонт›єва,
М. І. Ровінська, Н. В. Смоляга, В. Т. Стогній, В. Г. Запорожський

рівництво кафедрою № 1 прийняла М. Єщенко, яка обіймала цю посаду у 1971–1989. Лауреат Міжнар. конкурсу ім. Б. Сметани (Прага), канд. мистецтвознавства, М. Єщенко по праву вважається одним з корифеїв харків. піаністичної шк. Репертуар талановитої піаністки становили як монограф. програми (6 клавір. концертів Й. Баха, 32 сонати Л. Бетховена, 24 прелюдії, 24 етюди Ф. Шопена та ін.), так і різні тв. фортепіан. класики і сучас. композиторів. Серед випускників її кл. – лауреати міжнар. та нац. конкурсів піаністів.

Видатний внесок у розвиток харків. фортепіан. шк. належить засл. діячеві мистецтв України, проф. Н. Єщенко, яка виховала понад 80 учнів різних поколінь, які працюють в Україні та за кордоном.

Кращі традиції фортепіан. виконавства передав харків'янам за більш ніж 50-річний період плідної педагогічної (понад 100 випускників) і виконав. діяльності лауреат регіон. конкурсу піаністів, ст. викл. В. Крамаренко.

Значну роль у зміцненні авторитету каф. відіграла доц. Р. Папкова, що випустила велику кількість піаністів, серед яких – лауреат Міжнар. конкурсів Є. Сковородников.

Діяльність піаніста, композитора, канд. мистецтвознавства, проф. В. Сирятського, що виховав понад 70 випускників, збагатила харків. піаністичну шк. значною кількістю опублікованих муз. творів і наук. праць з теорет. і метод. проблем виконавства.

У 1970–80 рр. харків. фортепіан. школа досягла вражаючих успіхів, завдяки чому у місті відбувся блискучий злет концерт. діяльності. Обома кафедрами спеціального ф-но була організована і проведена величезна кількість монограф. концертів, присвяч. творчості Л. Бетховена, Ф. Шуберта, Ф. Шопена, Ф. Ліста, П. Чайковського, С. Рахманінова, С. Прокоф'єва, В. Косенка та ін. В переповнених залах інту мистецтв та філармонії постійно відбувалися концерти як видатних харків. піаністів, професорів консерваторії, так і приїжджих гастролерів – М. Аз, М. Грінберг, С. Ріхтера, Я. Флієра, Д. Башкірова, Р. Керера, В. Крайнєва, Н. Штаркмана, В. Мєржанова, П. Серебрякова, В. Горностаєвої, Є. Ржанова та ін.

1990-ті, внаслідок політичних негараздів у країні, стали складними і для харків. фортепіан. шк. В умовах загальної кризи та дестабілізації економіки багато відомих харків. піаністів не могли більш залишатися в рідному місті, і протягом 1990-х каф. втратила професорів М. Єщенко, Ю. Вахраньова, С. Полусмяка, доцентів С. Кривоноса, Л. Маргаріуса, Н. Казимирову, які виїхали за кордон та продовжували пропагувати харківські піаністичні традиції за межами країни. Дві кафедри спеціального фно ХДІМ у 1988 знов були об'єднані в одну, яку до 2004 очолювала доц. Н. Мельникова. На жаль, кризу концертно-виконавського життя міста та падіння престижу проф. фортепіан. освіти за тих часів здолати не вдалося.

Величезним є внесок у відродження та формування сучас. харків. піаністичної шк. нар. артистки України, канд. мистецтвознавства, проф. Т. Вєркіної (зав. каф. від 2004 дотепер). Як педагог і піаністка, Т. Вєркіна вважає своїм обов'язком вести про-

світницьку діяльність: повернення до справ, розпочатих засновниками харків. фортепіан. шк., потреба відчути своє глибинне коріння є необхідною умовою виходу з кризи та продовження славетних традицій. Т. Вєркіна впевнена, що пропаганда класичного виховання і освіти в Харкові повинна сприяти інтеграції укр. культури в європейську. Початковими кроками на цьому шляху стало проведення нею у кін. 1980-х перших в Україні майстер-класів на базі ХДІМ за участю відомих рад. і зарубіж. педагогів та участь піаністки у майстер-класах в Німеччині (Нюрнберг), Швейцарії (Тун), Франції (Дюнкерк), США (Рованунт, штат Нью-Джерсі), Великій Британії (Лондон, Трініті-коледж). Т. Вєркіна та С. Полусмяк також організували і провели у Харкові Українсько-Французький (1990) та Українсько-Австрійський (1991) муз. фестивалі.

За ініціативою проф. Т. Вєркіної був заснований Міжнар. фестиваль класич. музики «Харківські асамблеї» (1991), який став основою відродження і справжнього розквіту класичної фортепіан. музики в місті. За 25 років існування «Харківські асамблеї» перетворилися на масштабну резонансну культурну подію, що збирає відомих музикантів високого рівня з різних країн та надає викладачам і кращим студентам ХНУМ унікальну можливість зустрічатися на одній сцені з видатними світовими виконавцями. Серед гостей фестивалю – відомі піаністи Г. Отто (Німеччина), М. Белл, Г. Скотт (Велика Британія), Д. Бател, А. Галло, Ф. Аттесті (Італія), Л. Стратулат (Іспанія), А. Затін та В. Васильєва (Мексика). М. Плетньов, П. Єгоров, Л. Кузнєцова, І. Котляревський (Росія), Т. Шевченко (Одеса), А. Ляхович (Київ). Поруч з ними виступають викладачі каф. спеціального ф-но Т. Вєркіна, Н. Руденко, Н. Горецька, М. Чернявська, М. Бондаренко, Г. Сагалова, Д. Треничев та ін., відбуваються концерти за участю лауреатів та дипломантів міжнар. і нац. конкурсів – студентів каф. спеціального ф-но, класу Т. Вєркіної, учнів фортепіанного відділу ХССМШ-і. Поруч із сольними проходять виступи із оркестром під кер. таких відомих диригентів, як Т. Рейніш, Р. Янг (Велика Британія), А. Лізаррага (Мексика–Австрія), Ю. Насушкін (Іспанія). Кожного року у межах фестивалю працює міжнар. наук. конференція, що дає змогу музикознавцям обмінюватися наук. новаціями. Її тема завжди співзвучна основній тематиці фестивалів,дозволяючи краще осягнути зміст музики, що виконується.

Творчі досягнення піаністів-харків'ян у XXI ст. можна назвати «ренесансом» фортепіан. мистецтва у межах не тільки міста, а й всієї України. Діяльність каф. спеціального ф-но ХНУМ досягла за останні роки небувалого досі масштабу та здобула визнання у світі. Прекрасна творча атмосфера в колективі призвела до колосального злету і чудових проф. досягнень. Справжній розквіт каф. спеціального ф-но пов'язаний, перш за все, із діяльністю її завідувача і, водночас, ректора ХНУМ Т. Вєркіної. Значні досягнення навч. закладу під її керівництвом стали приводом для присвоєння ун-ту статусу національного (2011). Піклуючись як ректор про нагальні потреби ВНЗ, Т. Вєркіна все ж своєю найулюбленішою спра-

вою вважає роботу на каф. спеціального ф-но, спілкування з колегами, заняття зі студентами.

Піаністична школа Т. Вєркіної належить до найбільших досягнень світової фортепіанної педагогіки. Блискуча виконавиця, учениця Є. Малініна і С. Нейгауза, Музикант з великої літери, завдяки своїй постійній активній діяльності в різних країнах Європи вона вбирала найрізноманітніші естетичні враження і збагачувала свою майстерність й ерудицію. Основою піаністичної майстерності Т. Вєркіна вважає формування ідеального звукового образу муз. твору за допомогою слухових уявлень. Її концепція формування худож. образу муз. твору через процес інтонування перевірена в багаторічній практичній роботі з учнями та викладена в низці наук. праць, насамперед,її канд. дис. «Актуальне інтонування як виконавська проблема». За час роботи в ХНУМ з кл. Т. Вєркіної вийшло понад 80 високопрофесійних музикантів, серед яких – численні лауреати і дипломанти всеукр. і міжнар. конкурсів; багато хто з учнів піаністки продовжує її пед. традиції, працюючи як в Україні, так і за кордоном (Латвія, Німеччина, США, Швеція, Ізраїль, Голландія, Китай). Найкращі її учні – канд. мистецтвознавства, доценти М. Бондаренко, К. Тимофеєва, К. Підпорінова, ст. викладачі Н. Сутулова, Г. Сагалова, Н. Скрєбцова, О. Копелюк, викл. Д. Треничев) зарекомендували себе на каф. спеціального фно як талановиті педагоги, блискучі виконавці, вдумливі науковці.

Діяльність провідних професорів та доцентів каф. спеціального ф-но – міцний фундамент розвитку харків. фортепіан. шк. Сьогодні серед видатних педагогів-корифеїв кафедри – проф. В. Шукайло, яка виховала понад 90 учнів різних поколінь, що працюють в Україні і за кордоном, серед них – лауреати і дипломанти міжнар. і нац. конкурсів та муз. фестивалів. Протягом кількох десятиріч плідна виконавська, пед. і наук.-метод. діяльність В. Шукайло помітно впливає на розвиток муз. культури Харкова й України. Свій піаністичний досвід піаністка втілює в наук.-метод. роботі, зокрема, численних публікаціях, серед яких особливе місце належить навч. посібнику «Педалізація у професійній підготовці піаніста» та редакції збірки «Концертних п'єс» Л. Шукайло з коментарями до творів композиторки.

Яскравою сторінкою у літописі харків. фортепіан. шк. є плідна багаторічна діяльність лауреата міжнар. конкурсу піаністів ім. Королеви Єлизавети, засл. артиста України, проф. С. Юшкевича – блискучої творчої особистості, піаніста, відомого у багатьох країнах світу. Його грі притаманні масштабність, чудова звукова майстерність, невичерпна енергія. Музикант записує компакт-диски, багато концертує як соліст і ансамбліст, є автором оригінальних фортепіан. транскрипцій та обробок. За роки роботи на каф. спеціального ф-но С. Юшкевич виховав більш ніж 70 піаністів, серед яких – лауреати та дипломанти міжнар. і нац. конкурсів.

Взагалі сьогодні можна говорити про цілу блискучу плеяду представників сучасної харків. піаністичної шк., продовжувачів кращих традицій її фундаторів у вихованні молодих піаністів. Це – відомі в Україні та за кордоном виконавці та педагоги, професори Т. Вєркіна, В. Шукайло, С. Юшкевич, Н. Горецька, О. Кононова, В. Птушкин, М. Чернявська, доценти Н. Руденко, М. Бондаренко,

К. Тимофеєва, Ю. Попов, К. Підпорінова та ін.

Невід'ємна частина діяльності каф. спеціального ф-но – виконавство. Піаністи кафедри виступають не тільки з сольними програмами, а й демонструють свою майстерність в камер. ансамблях, концертах з оркестром. Незмінним успіхом супроводжувалися укр. та закордонні концертні виступи нар. артистки України, проф. Т. Вєркіної, засл. артиста України, проф. С. Юшкевича, професорів В. Шукайло, Н. Горецької, М. Чернявської, доцентів М. Бондаренко, Ю. Попова, К. Тимофеєвої, К. Підпорінової, ст. викладачів Г. Сагалової та О. Копелюка, авторські концерти нар. артиста України, проф. В. Птушкіна, ансамблеві концерти доц. О. Фекете разом із скрипалем С. Євдокимовим. Особливо слід відзначити низку масштабних проектів – монографічні концерти кл. Т. Вєркіної, присвяч. фортепіан. спадщині Й. Баха, Л. Бетховена, Ф. Мендельсона, Ф. Шопена; концерти класів М. Бондаренко, Г. Сагалової, Н. Горецької, Н. Руденко, В. Птушкіна; сольні концерти кращих студентів, зокрема, О. Волика, М. Шадька, Д. Кашуби, Д. Старцева, О. Макухіної; ансамблеві проекти О. Копелюка та І. Седюка, вихованців проф. Т. Вєркіної. Викладачами та студентами кафедри було підготовлено низку концертів, серед яких – «Вечір фортепіанних транскрипцій», «Музика А. Шнітке», «Антологія фортепіанного ансамблю», спільні із ХССМШ-і вечори пам'яті М. Єщенко, проект «Музика – наш спільний дім» та ін. Знаменними подіями стали здійснені під патронатом ректора ХНУМ проекти останніх років – конкурс «Черні – не тільки етюди», «Дитяча філармонія», «Відкритий університет», цикл концертів «Бесіди про музику» (організатор-виконавець – І. Сухленко). Каф. спеціального фно бере активну участь у проведенні щоріч. Відкритого конкурсу молодих музикантів-виконавців «Харківські асамблеї» (проходить з 2003 у рамках однойменного фестивалю) – музичного заходу, що спрямований на відкриття нових імен та привертання уваги талановитої молоді – майбутніх абітурієнтів – до університету.

Піаністичний рівень студентів каф. сьогодні дуже високий, що підтверджує найвищий в Україні конкурс серед абітурієнтів. Цьому сприяє і постійна профорієнтаційна робота членів каф. в багатьох містах України: сольні концерти викладачів, студентів, концерти класів, виступи з оркестром в укр. філармоніях, творчі зустрічі з викладачами муз. уч-щ, майстер-класи професорів, доцентів та викладачів каф. спеціального ф-но в середніх муз. закладах країни. Викладачі, асистенти та студенти каф. виступають в різних залах Харкова (ФТІНТ, Художній музей, бібліотеки ім. Станіславського, ім. Бєлінського та ін.) та за власний рахунок здійснюють концертні поїздки по містах України (Київ, Одеса, Полтава, Суми, Дніпропетровськ, Куп'янськ, Дніпродзержинськ, Запоріжжя, Дрогобич, Чернігів, Миколаїв, Кіровоград, Артемівськ, Ромни, Мерефа, Миргород та ін.).

Високий професіоналізм викладачів каф. підтверджується запрошеннями їх до складу журі регіон., нац., міжнар. конкурсів. Серед постійних чл. журі таких конкурсів, як «Ніч в Мадриді» (Іспанія), «Мистецтво XXI століття», «Харківські асамблеї», «Співзвуччя», «Конвалія», «Слобожанська фантазія», «Ка-

ховка запрошує», «Музичний калейдоскоп», «Мій світ – мистецтво» та ряду ін. – Т. Вєркіна, Н. Горецька, В. Птушкін, С. Юшкевич, М. Чернявська, Н. Руденко, М. Бондаренко, С. Захарова, В. Шукайло, О. Фекете, І. Кармінська. Викладачі каф. постійно проводять майстер-класи і відкриті уроки в містах України (Маріуполь, Дрогобич, Житомир, Запоріжжя, Кіровоград, Сєвєродонецьк, Сімферополь, Суми, Херсон, Каховка, Полтава та ін.) і за кордоном (Катовіце – Польща; Мадрид – Іспанія; Пекін, Харбін, Сюйчжоу, Ухань – Китай). Також вони плідно працюють, виконуючи адміністративні обов'язки. Проф. Н. Горецька є проректором ун-ту з наук.-пед. та виховної роботи, багато часу приділяючи спілкуванню зі студентами, організації творчого та концерт. життя ун-ту, зокрема, студ. фестивалів («Музика без меж», «Україна–Росія», Фестиваль молодих композиторів та ін.). Доц. С. Юшкевич, працюючи деканом (2005–2006), виявив неабияку майстерність у вдосконаленні навч. процесу, здійснивши структурну реформу ф-тів ХДУМ. Доц. К. Тимофеєва є вченим секр. Вченої ради ун-ту, проф. М. Чернявська тривалий час виконує обов'язки вченого секр. спеціалізованої Вченої ради з захисту канд. дисертацій, ст. викл. Г. Сагалова – керівник Ради молодих вчених.

Важливим кроком в розвитку кафедри стала можливість навчати іноземних студентів, що надало її діяльності міжнар. масштабу. Найкращі з іноземних студентів виступають з сольними концертами, грають з оркестром, беруть участь в концертах каф., захищають честь ун-ту на конкурсах і фестивалях.

Інтеграцію в європ. і світовий простір і підтвердження європ. стандарту муз. освіти, як ректор і зав. каф., проф. Т. Вєркіна вважає одним із головних завдань розвитку ун-ту і харківської піаністичної шк. на найближчі часи. За останні роки значно розширились творчі і наукові контакти ХНУМ та харківських піаністів із зарубіж. муз. і театр. ун-тами та академіями, серед яких – вищі муз. навч. заклади Цинциннаті (США), Нюрнберга (Німеччина), Неаполя та Венеції (Італія), Женеви (Швейцарія), Гельсінкі (Фінляндія), Катовіце (Польща), Будапешта (Угорщина) та ін. У 2012 вперше в історії каф. спеціального ф-но на держ. іспит був запрошений Головою випускної комісії проф. відділення спеціального ф-но Нюрнберзької Вищої шк. музики Г. Розенберг (Німеччина). По закінченні іспиту Г. Розенберг відзначив високий піаністичний рівень випускників, особливо виділивши «п'ятірку» магістрів, які виконували програму протягом двох днів 18–19 травня, соло (у перший) та з оркестром (у другий). Згідно його відгуку, молоді піаністи, «які постають "музичними діамантами" цього випуску, продемонстрували високий європейський рівень фортепіанного виконавства, показали себе не просто піаністами-віртуозами, а справжніми художниками. Їх виконання суттєво вирізнялося підвищеною складністю та масштабністю програм, піаністичною досконалістю, художньою довершеністю та високою інтелектуальністю гри»[1].

Серед досягнень кафедри останніх років – низка зарубіж. концертів за участю її викладачів і студентів:

[1] Зі звіту Голови ДЕК Габріеля Розенберга на кафедрі спеціального фортепіано, 2012 рік.

в Укр. культурно-інформац. центрі Посольства України (жовтень, 2013); в рамках проекту «Мистецтво за єдину і неділиму Україну» (квітень 2014, Париж, Франція) та IV Міжнар. фестивалю акад. симф. оркестрів, де партії ф-но виконували викладачі кафедри (квітень 2014, Катовіце, Польща); гастрольні поїздки І. Седюка та О. Копелюка до Бельгії з метою репрезентації ХНУМ (лютий 2015), до Італії (Рим) на конкурс фортепіан. ансамблів, де вони здобули І премію («Дует в 4 руки») та ІІ премію («Дует на два роялі»), до Чехії (дипломи); виступи студентів та аспірантів в ряді європ. міст. Збільшилася кількість студентів, що брали участь у престижних міжнар. конкурсах та зайняли призові місця.

Яскраві успіхи харків. піаністичної шк. є свідоцтвом того, що вона володіє сьогодні ціннішим досвідом на рівні найвищих досягнень світової фортепіан. педагогіки і виконавства, репрезентує багато плідних мистецьких ідей та заслуговує на широке визнання. Акумулювавши кращі здобутки вітчизняної худож. культури та професійної музичної освіти, харків. фортепіан. шк. вийшла на новий сучасний рівень свого розвитку, чуйно відгукуючись на вимоги часу.

М. С. Чернявська

«СТЕ́ЖКА» – фольклористичний гурт ХНУМ ім. І. П. Котляревського, створений у 2011 зі студентів різних спеціалізацій («Музикознавство», «Композиція», «Фортепіано. Орган» та ін); кер. – канд. мистецтвознавства І. А. Романюк. Концепція гурту базується на глибинному вивченні та відтворенні традиції нар. аутентич. виконавства Слобідської України в її природному вигляді. Левова частина репертуару гурту виформована з експедиційних аудіозаписів різножанрових зразків народнопісенної традиції з фондів Фольклору навчальної лабораторії ХНУМ як результат попереднього докладного опрацювання муз. матеріалу від етапу розшифровки до його озвучення. Доконечною метою учасників гурту є відповідність виконання нар. музики, зокрема, звуковидобування, традиц. еталонам. Вбрання учасників підібране у відповідності до типових зразків селян. нар. костю-

му Слобожанщини XIX – поч. XX ст. (старовинні сорочки, прикраси та ін. елементи одягу, що мають етногр. цінність, а також сучасні зразки елементів костюму, створені учасниками гурту за традиц. технологією та орієнтовані на фольклорні прототипи).

Розмаїта концертно-виконавська діяльність гурту представлена виступами на мистецьких заходах різного формату у Харкові та в Україні (концерти, фестивалі, конкурси, презентації, виступи на телебаченні), власними творчими проектами («Народна псальма в традиційній музичній культурі України», «Шлях ЕТНО»), творчою співпрацею з іншими фольклористичними гуртами та мистецькими спілками (фольклористичний гурт «Муравський Шлях», Харків. кобзарський Цех, джаз-клуб ХНУМ імені І. П. Котляревського, Jazz Road Quartet тощо).

Діяльність студ. фольклористичного гурту «Стежка» покликана зберегти живе звучання слобожанської народнопісенної традиції як феномена муз. культури України у сучасному мистецькому просторі. «Стежка» – постійний учасник і лауреат фольклорних фестивалів-конкурсів: «Кроковеє коло», «Покуть+» (Харків); молодіж. муніцип. конкурсу «Сад Шевченка» (Харків), Всеукр. фестивалю «Червона Рута» (Київ).

І. А. Романюк

СТУДЕНТСЬКИЙ СИМФОНІЧНИЙ ОРКЕСТР – великий колектив, виступи якого поєднують майже усі виконавські кафедри Харківського Національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Існує з 1921 року, коли остаточно завершилося формування оркестрової кафедри. Його першим керівником був І. І. Слатін, видатний музикант і чудовий симфонічний диригент, який заклав традиції просвітництва: студентський оркестр під його орудою повністю обслуговував музичні потреби Харкова. На сучасному етапі ця традиція не тільки підтримується колективом, але й активно розвивається: одним з важливих завдань колективу є популяризація, а нерідко – перше виконання музичних творів академічної традиції. Однак найголовніше, заради чого створювався колектив – це можливість навчати студентів професійній роботі оркестранта.

За диригентським пультом студентського оркестру стояли багато відомих музикантів. В довоєнні роки диригентом колективу були В. С. Тольба, І. В. Добржинець, Я. А. Розенштейн. Продовжуючи традицію музичного просвітництва, студентський оркестр виступав тоді в консерваторському музичному лекторії, виконуючи твори вітчизняної та світової класики. У післявоєнний період диригентами були такі відомі в музичному світі постаті, як Д. І. Злобинський, І. С. Штейман, І. Б. Гусман, В. С. Міхелевич, Є. В. Дущенко, В. Г. Жорданія, Н. А. Шпак, А. В. Алексєєв, О. І. Литвинов, Д. Ф. Журавель. До 2010 р. диригентом студентського симфонічного оркестру був Ш. Г. Палтаджян.

Від 2013 року художнім керівником і головним диригентом Симфонічного оркестру ХНУІ імені І. П. Котляревського стає професор Юрій Насушкін-Лабовський (Іспанія–Україна) – скрипаль, диригент, автор і керівник багаточисельних артистичних і освітніх проектів – киянин за народженням, який вже 25 років працює в Іспанії і інших країнах Європи. Від 2015 р. з ним співпрацює випускниця нашого вишу,

кандидат мистецтвознавства, доцент Ірина Вербицька. Завдяки поєднанню європейської системи роботи студентських оркестрів та безперечних надбань вітчизняної музичної освіти робота колективу протягом навчального року вийшла на якісно новий організаційний рівень. Як результат – за навчальний рік реалізується багато повноцінних концертних програм, що складаються з найкращих зразків класичного оркестрового репертуару. За цей період колектив в значній мірі активізував свою професійну діяльність. Свідоцтвом тому стали і постійна участь у Міжнародному музичному фестивалі «Харківські асамблеї» з декількома різними програмами кожної осені, і запрошення оркестру з концертами до європейських країн. Так, у квітні 2014 р. відбувся виступ оркестру на Четвертому Міжнародному фестивалі академічних симфонічних оркестрів у м. Катовіце (Польща), що був організований Музичною академією імені К. Шимановського. Надзвичайно схвальні відгуки на концерт підтвердили професіоналізм студентського колективу, який продемонстрував високохудожній підхід до процесу виконання. Гідно репрезентував оркестр свої здобутки і під час останньої поїздки до Німеччини у листопаді 2015 р. Два концерти пройшли у рамках співробітництва із Університетом музики м. Нюрнберг, ще один – у Берліні – завдяки запрошенню Муніципального відділу партнерства зі Східною Європою.

Завдяки підтримці ректора університету, нар. артистки України Т. Б. Вєркіної студенти-оркестранти мають змогу працювати під керуванням відомих у світі диригентів, серед яких – Гвідо Румштадт (Німеччина), Антоніо Лізаррага (Мексика–Австрія), Аллін Власенко (Україна), Віталій Ковальчук (Україна–Німеччина), Юрій Янко (Україна), Віктор Пласкіна (Україна). А також – з високопрофесійними солістами-інструменталістами, такими як лауреати Міжнародних конкурсів Марія Бондаренко, Ганна Сагалова, Олег Копелюк, Ігор Седюк, Максим Шадько, Деніс Кашуба, Валентин Смолянінов (фортепіано), Петер Розенберг (Німеччина), Ольга Сідоренко, Ірина Воронкова, Олександр Капралов (скрипка), Віталій Кітайгора, Ольга Воробйова (альт), Володимир Федоров (віолончель), Олександр Пастухов (фагот), Роман Резнік (фагот, Норвегія), Дельфин Константин Резник (арфа, Норвегія), а також яскравими співаками, серед яких – Юлія Вакуловіч, Юлія Піскун, Наталія Полікарпова, Анастасія Дорошенко, Марія Вінцерська, Дар'я Пономарьова (сопрано), Лілія Кутіщева, Олександра Кузьміна (мецо-сопрано), Олексій Срібницький, Марк Сердюк, Максим Ворочек, Ріхард Реш (Німеччина) (тенор), Сергій Замицький, Тан Чжан Чен (бас), Крістіан Хільц (Німеччина) и Сергій Стильмашенко (Франція).

Кожного року Студентський симфонічний оркестр поповнює свій репертуар багатьма творами музичного мистецтва.

Репертуар студентського симфонічного оркестру: **Класичні твори** – Й. С. Бах. Кантата BWV 140; Й. С. Бах. «Магніфікат»; К. Ф. Е. Бах. Концерт для фагота з оркестром; Й. С. Бах. Арія тенора з Кантати BWV 102; Й. С. Бах Сюїта для оркестру № 3; Л. Бетховен. Симфонії; Л. Бетховен. Концерт для фортепіано с оркестром № 1; Л. Бетховен. Концерт для фортепіано с оркестром № 5; Л. Бетховен. Увертюра «Егмонт»; Й. Брамс. Симфо-

нія № 3; Г. Ф. Гендель. «Музика на воді» Г. Ф. Гендель. Концерт для арфи з оркестром; Г. Ф. Гендель. «Te Deum» HWV 283; К. Дебюссі. Концерт для кларнета с оркестром; І. Дунаєвський. Увертюра «Діти капітана Гранта»; І. Карабиць. П'ять фрагментів для фортепіано з оркестром; Ф. Легар. Фрагмент з балету «Сільвія»; Ф. Лист Концерт для фортепіано з оркестром № 2; Ф. Мендельсон. Шотландська симфонія; Ф. Мендельсон. Італійська симфонія; Ф. Мендельсон. Реформаторська симфонія; Ф. Мендельсон. Два концерти для двох фортепіано з оркестром; Ф. Мендельсон. Псалом № 114 Ф. Мендельсон. Увертюра «Гебріди»; Ф. Мендельсон. Ораторія «Ілія»; Фанні Мендельсон. Увертюра; Ф. Мендельсон. Концерт для скрипки зоркестром; В. Моцарт. Кончертанто для квартету духових інструментів з оркестром; В. Моцарт Концерт для фортепіано з оркестром № 14; В. Моцарт Симфонія № 40; С. Прокофьєв. Концерт для фортепіано з оркестром № 2; С. Прокофьєв Концерт для фортепіано з оркестром № 3; В. Птушкін. Пошуткуємо з Бетховеном; Я. Сібеліус Концерт для скрипки з оркестром; Е. Таваколю «Сувеніри від Скарлатті»; П. Чайковський. Симфонія № 5; П. Чайковський. Концерт для фортепіано з оркестром № 1; П. Чайковський «Полонез» з опери «Євгеній Онєгін»; К. Черні Концерт для двох фортепіано з оркестром, 1 частина; Ф. Шопен. Концерт для фортепіано з оркестром № 1; Ф. Шопен. «Шопеніана»; В. Птушкін «Екзерсіси по Генделю»; Й. Штраус. Вальси та польки. **Сучасні твори** – Р. Каширцев, «Вершники Апокаліпсису»; О. Антонов, Дві п'єси для симфонічного оркестру, Н. Максимова, «Драма»; В. Ібрямова, «Деконструкція», В. Петруніна, «Симфоніетта»; К. Почтарьова, Концерт для кларнета та фортепіано з оркестром; А. Дмітрієва, Концертіно для фортепиано з оркестром; М. Юшко, Концерт для фортепіано з оркестром; О. Тадеуш, Симфонія-молитва; Е. Таваккол, Рапсодія для скрипки з оркестром.

І. В. Вербицька

ТЕОРІЇ МУЗИКИ КАФЕДРА. Своєрідною історичною передумовою для заснування та розвитку кафедри теорії музики стала діяльність викладачів Харківського музичного училища, заснованого в 1883 р. Це були, переважно, музиканти-виконавці – А. А. Юр'ян, І. С. Панфілов, С. С. Береза та ін. Музично-теоретичні дисципліни тоді виконували суто допоміжну роль в опануванні виконавського мистецтва. Помітною подією у розвитку саме музично-теоретичної думки стало видання у Харкові в 1888 р. наукової праці композитора і музикознавця П. П. Сокальського (1832–1887) «Російська народна музика, великоруська і малоруська, в її будові мелодійній та ритмічній на відміну від сучасної гармонічної музики».

Історія власне кафедри теорії музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського складається з декількох періодів.

Перший період (1920–1940 рр.) пов'язаний із діяльністю Харківської Консерваторії. Він проходив під знаком творчості видатного педагога, композитора, музикознавця – Семена Семеновича Богатирьова (1890–1960). Очолений ним музично-теоретичний факультет об'єднував класи композиції, теорії та історії музики, мав розроблену систему дисциплін у даній галузі. Учні С. С. Богатирьова склали когорту «теоретиків – богатирьовців», які поєднували засади теоретичного мислення і композиторства з науково-дослідницькою роботою.

В 1925 р. з'являється підручник Сергія Прокоповича Дрімцо-

ва (1867–1937) «Музична теорія». С. П. Дрімцов навчався композиції під керуванням М. В. Лисенка. В його практичному курсі музично-професійної підготовки широко використовувались музичні приклади української народної пісні, а теоретичні основи курсу поєднувались з практичними формами навчальної роботи.

Другий період (1950–1960 рр.) пов'язаний з різнобічною діяльністю видатного педагога, композитора, музикознавця, піаніста – Михайла Дмитровича Тіца (1898–1978). Очолюваний ним колектив педагогів-теоретиків створює ряд підручників, навчальних посібників, наукових статей, які збагатили музично-теоретичну думку. Серед них: «Про тематичну і композиційну структуру музичних творів» М. Д. Тіца, «Практичний курс гармонії» В. А. Барабашова, «Гармонія в музичних прикладах» П. І. Андросюка, «Гармонія» І. М. Дубініна та ін.

У цей час написані і захищені перші кандидатські дисертації (Т. С. Кравцова, О. В. Гусарової, П. П. Калашника, І. Л. Золотовіцької).

У наступний період (70-ті роки) коло кандидатів мистецтвознавства розширилось (Н. Л. Очеретовська, Л. Т. Жигачова, І. Г. Іванченко).

У 80-ті роки захищають кандидатські дисертації Г. І. Ігнатченко, Л. М. Трубнікова, І. М. Полусмяк, Г. Б. Полтавцева. На кафедрі теорії музики з'являються перші доктори мистецтвознавства – Т. С. Кравцов, Н. Л. Очеретовська. Інтенсивністю у цей період відзначається науково-методична діяльність: це три випуски «Прикладів екзаменаційних завдань з сольфеджіо і гармонії» П. П. Калашника, «Музичні диктанти і мелодії для гармонізації» П. П. Калашника і Л. М. Булгакова, «210 озвучених музичних диктантів» П. П. Калашника та «300 триголосних поліфонічних диктантів» П. П. Калашника і Л. Б. Решетнікова, хрестоматія «Поліфонія в прикладах» Г. Н. Цицалюка, монументальна праця «Нариси з курсу поліфонії» М. Д. Тіца.

Початок XXI століття пов'язаний із реорганізацією музичної освіти у Харкові – утворенням Харківського державного (а далі і національного) університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Кафедра теорії музики була розділена на кафедру гармонії та поліфонії (на чолі із завідувачем кафедрою – доктором мистецтвознавства, професором Н. Л. Очеретовською), а також – інтерпретології та аналізу музики (завідувач кафедрою – доктор мистецтвознавства, професор Л. В. Шаповалова). Цей період (2004–2014) характеризується інтенсивним розвитком науково-дослідницької і навчальної роботи представників усіх поколінь. Зокрема, поряд з традиційними для кафедри теорії музики дисциплінами, такими як гармонія, поліфонія, сольфеджіо, у навчальних планах з'являються музична естетика та музична соціологія. Соціологічні дослідження включають як теоретичні проблеми, так і емпіричні розвідки у галузі сучасної музичної практики, концертного та музично-театрального життя. Їх відображено у створеному в цей період навчальному посібнику з музичної соціології (автор – Н. Л. Очеретовська). Особливо слід відзначити масштабну діяльність у складі кафедри гармонії та поліфонії корифея вітчизняної музично-теоретичної думки – доктора мистецтвознавства, професора Т. С. Кравцова, який відкрив дорогу в науку і мистецтво багатьом вче-

ним-музикознавцям, магістрам мистецтв, педагогаммузикантам. Свій 90-річний ювілей Т. С. Кравцов зустрів новими творчими досягненнями, які подали приклад представникам наступних генерацій теоретиків. За цей період були захищені кандидатські дисертації М. Ю. Борисенко, І. М. Приходька, Н. В. Червинської, Є. В. Андрєєва, Т. С. Кондратьєвої, музикантів-виконавців Ю. К. Попова, Г. О. Зуб, О. С. Федорченка, І. В. Гребньової, Лянь Юнь (Китай), композиторки А. М. Утіної та ін.

З 2014 року і по теперішній час розвиток теоретичної думки пов'язаний з поновленням кафедри теорії музики, яка була реорганізована на базі кафедри гармонії та поліфонії. Продовжуючи традиції харківської теоретичної школи, викладачі, аспіранти і студенти кафедри багато уваги приділяють розв'язанню питань національної специфіки музичного мислення та мови.

В останні десять років кафедрою теорії музики впроваджена низка масштабних університетських проектів міжнародного та всеукраїнського статусу. Серед них – Бахівські читання, Всеукраїнський конкурс із теорії музики імені Тараса Кравцова для студентів мистецьких навчальних закладів I–II рівня акредитації та учнів середніх спеціалізованих музичних шкіл, Міжнародний Круглий стіл «Актуальні питання методології, методики і практики викладання дисциплін музично-теоретичного циклу».

Бахівські читання – масштабний міжнародний науковий проект, започаткований до 300-річчя І. С. Баха (1985 р.) М. С. Друскіним (Ленінград – Санкт-Петербург). Протягом 2006–2012 рр. Читання п'ять разів проводилися в ХНУМ імені І. П. Котляревського (за ініціативи доцента кафедри І. М. Приходька). Поступово намітилася «відцентрова» тенденція до розширення меж не тільки щодо кількості і географії учасників заходу, а й також його суворої тематичної спрямованості: від авторського, «монографічного» характеру Перших і Других читань за участю видатних музикознавців, професорів Санкт-Петербурзької консерваторії А. П. Мілки («Символіка в "Мистецтві фуги" і Месі h-moll І. С. Баха») і К. Й. Южак («Поетика бахівської фуги»), до подальшого різновекторного за своїм змістом активного полілогу таких знаних вчених як Н. О. Герасимова-Персидська, С. М. Шабалтіна, О. М. Жарков, І. Г. Тукова (Київ), І. С. Хусаїнов (Москва), Д. Терефенко (Рочестер), а також представників харківської наукової школи І. М. Приходька, Г. Б. Полтавцевої, Г. І. Ганзбурга, І. Ю. Сухленко (ХНУМ ім. І. П. Котляревського). Форум супроводжувався тематичними концертними програмами (зокрема, концертом клавесинної музики С. М. Шабалтіної, виконанням хорових творів Вільяма Берда тощо), відкритим семінаром студентів-музикознавців ХНУМ ім. І. П. Котляревського «Органний хорал до І. С. Баха» (наук. керівник – Н. М. Беліченко).

Всеукраїнський конкурс із теорії музики імені Тараса Кравцова для студентів мистецьких навчальних закладів I–II рівня акредитації та учнів середніх спеціалізованих музичних шкіл було започатковано кафедрою теорії музики ХНУМ ім. І. П. Котляревського в 2016 р. з метою залучення творчої молоді до активної науково-дослідницької діяльності, а також вивчення наукового доробку Т. С. Кравцова – видатного українського музикознавця, композитора,

громадського діяча, корифея харківської музично-теоретичної школи С. С. Богатирьова – М. Д. Тіца. За два роки існування конкурсу в ньому взяло участь понад 40 студентів різних спеціалізацій з 14 міст України (чимало з них наразі навчаються у ХНУМ імені І. П. Котляревського).

В рамках ІІ Всеукраїнського конкурсу імені Тараса Кравцова у лютому 2017 року в Харківському національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського з нагоди святкування 100-річчя заснування та 95-річчя з Дня народження Т. С. Кравцова відбувся перший в історії ВИШу Міжнародний Круглий стіл з актуальних питань методології, теорії і практики викладання дисциплін музично-теоретичного циклу (модератори – кандидати мистецтвознавства, доценти кафедри теорії музики – Н. М. Беліченко, М. Ю. Борисенко).

Масштабна програма засідання об'єднала музикознавців та композиторів чотирьох університетських кафедр – теорії музики, інтерпретології та аналізу музики, історії української та зарубіжної музики, композиції та інструментування, а також гостей з 6 інших держав і 10 міст України.

Мета Круглого столу, що пов'язана із назрілою необхідністю консолідації зусиль спеціалістів в галузі викладання базових дисциплін музично-теоретичного циклу, визначила головну стратегію і тематику засідання, спрямованих на покращення ситуації у сфері мистецької педагогіки в спеціальних музичних навчальних закладах від початкової, середньої до вищої ланок фахової освіти; підвищення професійної майстерності викладачів дисциплін музично-теоретичного циклу ДМШ, ДШМ, ВНЗ І–ІІ та ІІІ–ІV рівнів акредитації; активізацію конструктивного діалогу освітян України та зарубіжжя.

Підсумком засідання Круглого столу стало прийняття проекту Резолюції щодо проведення на базі Харківського національного університету мистецтв щорічних круглих методичних столів задля оптимізації ефективності традиційних методик, поширення інноваційних підходів в галузі викладання музично-теоретичних дисциплін, укріплення системи «школа мистецтв – училище – ВНЗ», налагодження обміну методичними матеріалами тощо.

Головною стала надзвичайно важлива пропозиція гостей Круглого столу щодо створення в Україні на базі ХНУМ імені І. П. Котляревського Асоціації теорії музики та Інформаційно-методичного Центру, який буде координувати (анонсувати та звітувати) навчально-методичні і творчі заходи різноманітного формату у ВНЗ усіх рівнів акредитації.

Н. Л. Очеретовська, Н. М. Беліченко, М. Ю. Борисенко

ФОЛЬКЛОРУ НАВЧАЛЬНА ЛАБОРАТОРІЯ, діяльність якої була розпочата з метою збирання та вивчення нар. музичної творчості Слобожанщини, у 2017 святкує 70 років з моменту свого заснування. Створений за ініціативою проф. *Г. О. Тюменєвої*, фундатора каф. історії музики Харків. консерваторії, кабінет муз. фольклору з 1947 очолив *О. І. Стеблянко* (1896–1977) – композитор та відомий фольклорист, який присвятив вивченню народнопісенної традиції близько 60 років свого життя. Як поціновувач і захоплений збирач слобідської пісні він своєю подвижницькою працею зробив безцінний внесок у розвиток вивчення традиційної муз. культури України, зібрав-

ши понад 2000 фольклорних зразків (видані друком зібрання нар. пісень у запису О. Стеблянка: «Українські народні пісні», 1965; «Пісні Слобідської України. Вип. 2. Пісні Лебединщини», 1998).

Наприкінці 1950-х діяльність кабінету муз. фольклору припиняється за браком фінансування. Можна лише здогадуватися, скільки перлин нар. муз. творчості було безповоротно втрачено для науки через цей сумнозвісний факт; адже кожен задокументований запис поставав оригінальним документом тогочасної особливої фольклорної ситуації.

Після тривалої перерви функціонування каб. муз. фольклору, знов завдяки наполегливим зусиллям проф. Г. О. Тюменєвої, відновлюється. Від 1976 його завідувачем працює Сергій Олександрович Нікітін, зусиллями якого фонд аудіозаписів зразків народнопісенної та інструментальної традиції Слобожанщини помітно поповнився. Результатом польових досліджень навч. лабораторії фольклору стало унікальне зібрання експедиційних аудіозаписів та їх розшифровок, здійснених студентами-музикознавцями та співробітниками лабораторії. У різні роки, з ентузіазмом займаючись нелегкою копіткою справою, на лаборантських посадах працювали Л. І. Новикова, І. І. Прісняк, Г. Ш. Войтова.

Від 2005 очолити навч. лабораторію фольклору було запрошено

випускницю ХНУМ ім. І. П. Котляревського І. А. Романюк, під керівництвом якої пріоритетною стала діяльність, пов'язана з комп'ютерізацією роботи навч. лабораторії як необхідністю сучасної її реорганізації. Вона започаткувала систематичний перезапис у цифровий формат раритетного аудіофонду (перші записи датовані 1976) з бобин та аудіокасет, розробивши відповідну методику та алгоритми роботи.

Діяльність навчальної лабораторії фольклору пов'язана з декількома аспектами. Передусім, це – збереження та архівне опрацювання експедиційних аудіозаписів шляхом перезапису на сучасні носії експедиційних матеріалів. За час функціонування лабораторії було здійснено близько 100 експедицій теренами Схід. України (дослідження фольклору Харків., Полтав., Донецьк., Сумськ., Білгородськ., Воронезьк. областей). Зібрані шляхом польових розвідок найрізноманітніші зразки муз. фольклору Слобожанщини представляють широкий жанровий спектр народнопісенної та інструментальної традицій (близько 400 годин аудіозаписів). Матеріали експедицій складають фонд лабораторії й використовуються у навч. процесі, виконавській практиці (студ. фольклористичний гурт «Стежка») та н.-д. діяльності студентів.

Невід'ємним аспектом функціонування лабораторії (поруч із архівною, бібліогр., наук.-метод. роботою, забезпеченням навчального процесу) є організація фольклорної практики для студентів виконавсько-музикознавчого ф-ту (спеціалізації «Музикознавство» і «Композиція»). Вона пов'язана із записом зразків традиційної муз. культури, а також із розшифровкою записів, зібраних в багатому аудіофонді лабораторії.

Діяльність навч. лабораторії фольклору є свідченням відповідальності у справі збереження артефактів традиційної муз. культури Слобожан-

щини й щирого намагання виховувати творчу молодь на засадах зв'язку поколінь.

І. А. Романюк

ХАРКІВСЬКА НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ШКОЛА ВИКОНАВСТВА. Виконавська творчість на нар. інструментах є важливою складовою музичного мистецтва України, що протягом останніх десятиріч привертає увагу як інтерпретаторів, так і науковців. На межі II–III тисячоліть в мистецтвознавстві значно підвищився інтерес до вивчення регіон. традицій розвитку нар. інструментальної культури, які тісно пов'язані з формуванням і розквітом самобутніх осередків нар.-інструмент. музикування в Україні. Центробіжні хвилі професіоналізму, що, на думку М. Давидова, сконцентровані переважно в столиці, вплинули і на регіони, де поступово створювались власні школи, представлені іменами видатних укр. діячів мистецтва В. Бесфамільнова, В. Воєводіна, В. Власова, М. Давидова, М. Оберюхтіна, В. Онуфрієнка, В. Подгорного, М. Ризоля, А. Семешка та ін. Розвиток Харків. акад. нар.-інструмент. школи відбувався в царині загальноукраїнських процесів.

Закладання основ нар. акад. виконавського мистецтва в Слобожанщині пов'язане з концертною творчістю і пед. діяльністю знаних харківських народників старшої та середньої генерації: В. А. Комаренка, Г. М. Хоткевича, К. Л. Дорошенка, Н. Т. Лисенка, Л. М. Горенка В. Я. Подгорного, Ф. І. Коровая, В. І. Міхєліса, В. І. Гризодуба, П. К. Потапова, В. Ф. Савіних, М. М. Ткачева, М. В. Чекмарєва, В. І. Ніколаєва, О. І. Назаренка, Б. О. Міхєєва, А. П. Гайденка. Їх творчі здобутки репрезентують багатющий досвід виконавства на нар. інструментах новітнього часу, що безпосередньо сприяє створенню і впровадженню в життя програми проф. підготовки виконавців цієї спеціалізації, підвищенню майстерності виконання, формуванню оригінального репертуару.

Серед чинників, що сприяли оптимізації процесу виховання та навчання інструменталістів-народників Слобожанщини: композиторська творчість В. Подгорного, Б. Міхеєва, А. Гайденка, М. Стецюна, Ю. Алжнєва (1950–80 рр.); здобутки в науково-дослідній діяльності з кінця 70-х Л. Горенка, Є. Бортника, В. Заболотного, О. Назаренка, й донині – професорів Ю. Лошкова, Т. Большакової, О. Міщенка, І. Снєдкова, доцентів Л. Шемет, Л. Мандзюк, Н. Костенко, Л.Снєдкової, Н. Башмакової, В. Цицарева; нарешті, розквіт виконавської діяльності нової генерації музикантів народного ансамблево-інструментального складу (90 рр. XX – поч. XXI ст.).

Досягнення представників Харків. шк. гри на нар. інструментах на всесвітній муз. арені неможливо уявити без вагомого внеску викладачів кафедри нар. інструментів України ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Першість Харкова в створені муз. класів при Рабфаці, муз. курсів, класів для навчання гри на нар. інструментах при профшколах визначила можливість виховувати велику кількість аматорів, які згодом ставали проф. виконавцями.

Творча праця перших викладачів кафедри В. А. Комаренка, Г. М. Хоткевича, К. Л. Дорошенка, Н. Т. Лисенка, Л. М. Горенка, В. Я. Подгорного, Ф. І. Коровая, В. І. Міхєліса, В. І. Гризодуба, П. К. Потапова, В. Ф. Савіних, М. М. Ткачева, М. В. Чекмарєва, В. І. Ніколаєва, О. І. Назаренка, Б. О. Міхєєва, А. П. Гайденка, Ю. Лошкова, Т. Большакової, О. Міщенка, І. Снєдкова, Л. Шемет, Л. Мандзюк, Н. Костенко, Л.Снєдкової, Н. Башмакової, В. Цицарева, Ю. Алжнєва, М. Стецюна, Є. Бортника, О. Назаренка, Б. Міхеєва, А. Гайденка, В. Заболотного, Л. Горенка, В. Подгорного, Б. Міхеєва, А. Гайденка, М. Стецюна, Ю. Алжнєва, Є. Бортника, В. Заболотного, О. Назаренка

них, М. Ткачева, М. В. Чекмарєва, В. І. Ніколаєва, а згодом О. І. Назаренка Б. О. Міхєєва, А. П. Гайденка сприяла поширенню музичної освіти в Харкові ,створенню і впровадженню в життя програми проф. підготовки виконавців на нар. інструментах, розвитку методики викладання, підвищенню майстерності виконання на нар. інструментах, формуванню оригінального репертуару та аранжованих творів з кращих зразків світової музики ХХ ст.

Завідувачі кафедри нар. інструментів України ХНУМ ім. І. П. Котляревського (1926–2017):

1. Володимир Андрійович Комаренко (1887–1969) – засновник кафедри, якою керував з 1926 по 1941 та з 1944 по 1947 роки.

2. Константин Леонтійович Дорошенко (1906–1992) – керував кафедрою з 1947 по 1957; та з 1963 по 1968 роки.

3. Михайло Тимофійович Лисенко (1918–2007) – керував кафедрою з 1957 по 1963 роки.

4. Леонід Миронович Горенко (1925–1989) – керував кафедрою з 1968 по 1972 роки.

5. Володимир Федорович Савіних (1929–2002) – керував кафедрою з 1973 по 1985 роки.

6. Федір Гнатович Коровай (1927–1989) – керував кафедрою з 1985 по 1989.

7. Борис Олександрович Михеєв (1937 р. н.) керував кафедрою з 1989 по 2008 ріки.

8. Ігор Іванович Снєдков (1954 р. н.) керує кафедрою з 2008 року.

Секція струнних щипкових інструментів.

Клас домри. Засновниками професійного домрового мистецтва на Харківщини, його виконавської та викладацької сфери стали: В. А. Комаренко, М. Т. Лисенко, В. І. Міхеліс, Ф. І. Коровай, Б. О. Міхєєв.

Музикант, просвітник, перший педагог по класу домри та оркестровому класу Володимир Андрійович Комаренко (1887–1969) брав участь в становленні наук.-дослідницької діяльності з вивчення нар.-інструментального акад. мистецтва у Харкові. Метод. принципи пед. діяльності В. А. Комаренка стали фундаментом, на якому формувалась Харків. акад. нар.-інструментальна виконавська школа.

Микола Тимофійович Лисенко (1918–2007) – викладав класи домри, гітари, балалайки, а також диригування, інструментування, ансамбль, методику, приділяв велику увагу науково-методичному забезпеченню навч. процесу на кафедрі. Автор «Школи гри на чотириструнній домрі» (співавтор – Б. О. Міхєєв, 1989) і «Методики навчання гри на домрі»(1990).

Віктор Іванович Міхєліс (1913–1993) – викладав клас домри і диригування. Він написав дві «Школы для четырёхструнной домры» (1963 – спільно з О. Калініним та 1978 – спільно з В. Грізодубом).

Федір Гнатович Коровай (1927–1989) – видатний представник харків. школи гри на домрі, особистість надзвичайно яскрава. З його ім'ям пов'язані становлення та розвиток сольного домр. виконавства в Україні та, зокрема, в Харкові. Серед домристів він був першим з удостоєних почесного звання засл. діяча мистецтв України (1979).

Борис Олександрович Міхєєв (1937 р. н.) засл. діяч мистецтв України, проф., уславлений домрист-вір-

туоз, талановитий композитор, диригент, педагог, веде клас домри, диригування та керує студентським оркестром нар. інструментів ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Б. О. Міхєєв посів ІІ місце на Міжнар. конкурсі композиторських творів для нар. інструментів (Москва, 2000) та ввійшов як автор обов'язкового твору в ІІІ тур програми ІІ Міжнародного конкурсу ім. Г. Хоткевича (Харків, 2001). Неодноразово був головою та членом журі нац. та міжнар. конкурсів виконавців на нар. інструментах, зокрема, очолював журі І, ІІ ІІІ IV та V міжнар. конкурсів виконавців на українських нар. інструментах ім. Гната Хоткевича у Харкові.

Наталія Євгеніївна Костенко (06.XI.1980 р. н.). – доцент, канд. мистецтвознавства, лауреат міжнар. конкурсів – яскрава сучасна концертуюча виконавиця-домристка, працює на каф. з 2004 р. Викладає клас домри, ансамблю, читає лекційні курси «Історія виконавства на нар. інструментах» і «Репертуар для нар. інструментів та проблеми сучасного виконавства». З 2002 р. – концертмейстер оркестру нар. інструментів ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Багато виступає з сольними концертами як в Україні, так і в ближньому і далекому зарубіжжі: Німеччина, Греція, Італія, Франція, Угорщина, Фінляндія, Македонія, Польща, Росія, та ін. Постійно є членом журі міжнар. і всеукраїнських конкурсів, проводить майстер-класи и семінарські заняття для студентів и педагогів муз. училищ, і шкіл естетичного виховання.

Ліна Степанівна Колуканова (29.XII.1968 р. н.) – старший викладач кафедри нар. інструментів ХНУМ класу домри, диригування і ансамблю. Закінчила ХДІМ (1989–1993) та асистентуру-стажування (1994–1997, кл. Б. О. Міхєєва). Викладач домри у ХДІМ з 1993, з 1997 – ст. викл. кафедри. Лауреат Респ. конкурсу (Донецьк, 1992, І премія). Виступала з концертами в Україні (Харків, Донецьк, Кривий Ріг, Житомир), постійно оновлює учбовий репертуар домристів та ансамблів нар. інструментів перекладами та обробками.

Яна Владиславівна Данилюк (19.I.1979 р. н.) – талановита домристка, представниця Харківської домрової школи, концерт. виконавець, артистка оркестру, ансамблю нар. інструментів. Викладає на кафедрі нар. інструментів України з 2003 р. клас домри і ансамблю.

Закінчила ХДІМ (1998–2003) та асистентуру-стажування (2003–2006) в кл. проф. Б. О. Міхєєва. Лауреат міжнар. конкурсів: ІІ міжнар. конкурсу виконавців на українських нар. інструментах ім. Гната Хоткевича (ІІ премія, Харків, 2001), ІІІ міжнар. конкурсу виконавців на українських нар. інструментах ім. Гната Хоткевича (І премія, Харків, 2001), дипломант VIII Міжнар. фестивалю «Созвездие мастеров» (м. Москва, РАМ ім. Гнесіних, 2011). Разом з концертмейстером Т. Міленіною записала компакт диск (2008). Член НВМС (2014).

Клас балалайки був сформований одним з перших на кафедрі нар. інструментів і очолив його М. М. Данькшев. На шляху становлення професіоналізму і академізації балалайкового мистецтва стояли визначні особистості Слобожанської України – В. Комаренко, М. Лисенко, М. Ткачов, В. Волковий, Д. Журавель, Є. Богдан.

В післявоєнні роки клас балалайки вів Микола Тимофійович Лисенко (1918–2007). Під його керівництвом

почалась активна наукова розробка низки виконавських проблем, зокрема артикуляції, штрихової техніки, виховання культури звука та ін.

Протягом 1954–1986 років клас балалайки очолював Микола Михайлович Ткачов (1921 р. н.). Він також читав курси «Методики навчання гри на нар. інструментах» та «Читання партитур», займався науково-методичною роботою, опублікував ряд статей та матеріали до дисертації «Еволюція муз. штрихів». Серед його випускників – засл. артист України С. Добров, лауреат Респ. конкурсу, а також відомі балалаєчники І. Борисенко, В. Короткий, А. Ерніков, В. Ряполов, О. Волковий, Є. Богдан.

Спадкоємцем М. М. Ткачова з класу балалайки став Дмитро Тодосьович Журавель (1949 р. н.) – випускник Одеської консерваторії (1972, клас Т. М. Шишкіна). У 1978–1980 рр. пройшов асистентуру-стажування в Ленінграді (клас диригування І. О. Мусіна). Викладав спецінструмент (балалайку) та диригування, очолював (з 1991) студ. симф. оркестр. Д. Т. Журавель – лауреат респ. конкурсів: Київ (1975, 1983), Івано-Франківськ (1989). Серед його випускників – лауреати респ. конкурсів І. Касьяненко (Івано-Франківськ, 1988,), А. Нестеренко (Донецьк, 1991). С. Костогриз – лауреат Міжнар. конкурсу в Клінгенталі (1996) у складі дуету з баяністом А. Гетьманом.

У 1996 р. клас балалайки очолив Сергій Олександрович Костогриз (1972 р. н.) – обдарований виконавець, викладач, активний пропагандист вітчизняного балалайкового виконавства. Багато виступаючи як соліст та учасник ансамблю «3+2», вніс свій вклад в розвиток сольного виконавства на балалайці в Україні, чимало посприявши затвердженню балалайки як повноправного акад. інструменту. Викладає в класі балалайки, веде курс методики викладання гри на спец. інструменті. Камерний дует – Сергій Костогриз (балалайка) та Тетяна Єфімова (ф-но) користується успіхом у слухачів.

Система професійної балалайкової освіти, створення оригінального репертуару для балалайки відомими харків. композиторами, формування харків. балалайкової виконавської школи є значущою складовою муз. мистецтва України.

Клас гітари. На професійному рівні гітарне мистецтво в Харкові почало розвиватися ще у 1930-х, а наприкінці 1950 рр. М. Т. Лисенком була зроблена спроба розглянути питання викладання гітари в Харківській консерваторії. І тільки 1989 р. завдяки пропозиції Ф. І. Коровая та конструктивній підтримці Б. О. Міхєєва у ХДІМ ім. І. П. Котляревського було відкрито клас гітари.

З 1989 року клас гітари в інституті мистецтв викладає професор, засл. артист України Доценко Володимир Ігорович (нар. 1962) – відомий гітарист та педагог – один із засновників сучасної школи гри на класичній гітарі в Україні, член президії НВМС (Асоціація гітаристів України). Репертуар В. І. Доценка включає шість сольних програм від Баха до сучасних авторів, а також 5 концертів для гітари з оркестром. В. І. Доценко має фондові записи на Українському Держтелерадіо, їм також записаний ліцензійний СД «Барви». Є переможцем Всеросійського (м. Тула, 1986) та лауреатом Міжнародного (Польща, м. Краків, 1990) конкурсів. Концертну діяльність В. І. Доценко успішно поєднує з пед. та метод. роботою, є авто-

ром чотирьох навчальних посібників (з грифами М-ва освіти і науки, М-ва культури). З 1992 по 2017 рр. його студенти понад 80 разів ставали лауреатами Міжнар. конкурсів виконавців на класичній гітарі.

З 1998 р. працює на кафедрі лауреат міжнар конкурсів, канд. мистецтвознавства, доц. Вікторія Миколаївна Ткаченко (1973 р. н.). Обдарована гітаристка є учасницею різноманітних ансамблів – гітарного квартету Харківської обласної філармонії, дуету з В. Доценком, Харків. муніципального струнного квартету, дуету «Фієста». Постійна учасниця гітарних фестивалів та конкурсів (Україна, Росія, Біларусь), В. Ткаченко у складі дуету з В. Доценком та з сольними програмами здійснила гастрольні виступи у Німеччині, Польщі, Угорщині, Росії, Білорусі, Україні, мала позитивні відгуки у пресі. У 2013 р. В. М. Ткаченко захистила дисертаційне дослідження, здобула ступінь канд. мистецтвознавства й продовжує плідно займатися наук. та метод. роботою. Член журі міжнар. конкурсів та фестивалів гітарного мистецтва. За сумісництвом – солістка Харків. обл. філармонії у складі дуету «Фієста» з Амалією Мартем'яновою, має фондові записи на обласному радіо. Її вихованці неодноразово ставали лауреатами міжнар. конкурсів.

Отже, клас гітари, пройшовши шлях становлення, став невід'ємною ланкою навч. процесу в ХНУМ ім. І. П. Котляревського, готуючи висококваліфіковані кадри гітаристів-виконавців і педагогів як для Харків. регіону і України, так і для країн Європи.

Секція «баян, акордеон». Важливою подією в житті відділу став перший набір у 1951 р. до класу баяна, котрий очолив випускник Київ. консерваторії Леонід Миронович Горенко (1925–1989). Діяльність першого викладача баяну в Харків. консерваторії сприяла популяризації баяна на Харківщині. Серед найвідоміших перших випускників-баяністів відділу нар. інструментів Харків. консерваторії – видатний композитор, талановитий виконавець, блискучий майстер перекладень та аранжувань для баяна Володимир Якович Подгорний (1928–2010).

Багаторічна педагогічна діяльність В. Я. Подгорного у Харків. консерваторії та муз. уч-щі сформувала його метод. принципи виховання, підвалинами яких стали тісний зв'язок традицій нар. виконавства із класичною музикою, використання кращих її здобутків; підкорення художньому задуму твору всіх виразних можливостей баяна; в навчанні – пріоритет творчості.

Виконавцем перших віртуозніших творів для баяна В. Я. Подгорного став Павло Кирилович Потапов (1931 р. н.) – випускник Харків. консерваторії, який активно поєднував педагогічну діяльність з виконавською. З 1962 р. на кафедрі викладав Михайло Віталійович Чекмарьов (1928–1998) – палкий пропагандист баянного мистецтва. Першим з харків'ян він почав грати на готово-виборному баяні, власним прикладом підтверджуючи переваги та перспективи цього інструмента.

Значне місце серед кращих представників Харків. школи нар.-інструментального виконавства посідає засл. діяч мистецтв України, проф. Олександр Іванович Назаренко (1938 р. н.) – відомий баяніст-виконавець, педагог, диригент, кер. оркестру баяністів, автор чис-

ленних аранжувань і транскрипцій, надрукованих у збірках видавництв «Музыка» (Москва) і «Музична Україна» (Київ), наук.-метод. розробок і статей. О. І. Назаренко – продовжувач традицій харків. баянної школи. Він виконував баянні твори свого вчителя В. Подгорного на численних пленумах композиторів та авторських концертах у Харкові, Києві, Москві. Виступав на радіо і телебаченні. Серед його випускників – засл. діяч мистецтв України М. Сукач, д-р мистецтвознавства Ю. Ложков, засл. працівник культури України М. Герес, засл. артист України В. Губанов та багато ін.

Українське баянне мистецтво багате яскравими композиторськими індивідуальностями, серед яких виділяється фігура послідовника досвіду В. Я. Подгорного Анатолія Павловича Гайденка (1937 р. н.). Лауреат кількох респ. та міжнародного конкурсу композиторів у Канаді (Торонто, 2000, І премія), премії ім. Б. Лятошинського, володар інших численних нагород, засл. діяч мистецтв України, він належить до композиторів, які в значній мірі визначають сьогоднішнє обличчя сучасної української музики. Автор великої кількості масштабних творів в різних жанрах, особливого значення він надає роботі над творами для баяна та інших нар. інструментів. Має численні фондові записи у телерадіокомпаніях України, Росії. Є головою журі Всеукр. конкурсу «Слобожанський вернісаж» (2010), конкурсу баяністів-акордеоністів «Акком-Світязь» м. Луцьк, (2010), учасник Міжнар. муз. фестивалів. Має численних випускників-лауреатів муз. конкурсів, виконавців та композиторів (Ю. Алжнєв Є. Іванов А. Жуков, В. Гейко та ін.

Олександр Володимирович Міщенко (1956 р. н.) – проф., засл. артист України, лауреат міжнар. конкурсів, учень В. Я. Подгорного, з 1980 р. викладає на кафедрі клас баяна, ансамблю, диригування та методику викладання гри на баяні. Плідну педагогічну працю поєднує з концертно-виконавською та науково-методичною. Виступав як соліст з симф. та камерними оркестрами під орудою провідних диригентів В. Гнєдаша, В. Жорданії, А. Калабухіна, В. Куценка, В. Савиних та ін., у складі інструмент. ансамблів. У складі дуету баяністів з І. Снєдковим став переможцем міжнар. конкурсу баяністів у Німеччині (м. Клінгенталь, 1996) та призером ще трьох конкурсів: Кубок Далекого Сходу (Росія, м. Владивосток, 1998), «Чіта ді Кастельфідардо» (Італія, м. Кастельфідардо, 1994), ІІІ Всеросійського конкурсів виконавців на нар. інструментах (м. Тула, 1986). Має численні фондові записи українських та російських державних радіокомпаній, гастролював в Україні, Росії, США, Франції, Німеччині, Італії, Болгарії, Норвегії, Литві.

Серед його вихованців – лауреати міжнар. фестивалів А. Гейко та В. Гейко, лауреати нац. та міжнар. конкурсів І. Нікулін, В. Зеленюк, В. Луньов, Ю. Мараховський, Д. Шаршонь, М. Шейко та багато ін.

Ігор Іванович Снєдков – талановитий виконавець-баяніст, соліст, ансамбліст, проф., засл. діяч мистецтв України, від 2008 по теперішній час – зав. каф. нар. інструментів України ХНУМ ім. І. П. Котляревського. На кафедрі працює викладачем з 1981 р., з 1996 – доцент, з 2004 – на посаді професора. Ансамблі народної музики під худож. керівництвом І. І. Снєдкова – дипломанти,

лауреати нац. та міжнар. конкурсів: «3+2» – ІІ премія (м. Клінгенталь, Німеччина, 1999), «Гран-При» (м. Севастополь, 2007); «Біс +Х» – І премія Нац. конкурсу артистів естради (м. Київ, 2002). Ансамблі здобули щире визнання на Україні і за її межами, одержавши численні схвальні відгуки в нац. та зарубіжній пресі. Як соліст, І. І. Снєдков неодноразово представляв національне мистецтво за кордоном у США, Франції, Норвегії, Бельгії, Німетчіні, Італії, Люксембурзі, Іспанії, Болгарії, Літві, Белорусії, Росії; дав більше 1000 концертів на різних концертних сценах. Має понад 40 фондових записів на Національному та Російському держтелерадіо, компакт-диски. Виступав з симфонічним оркестром харк. філармонії під керівництвом В. Жордаії та Ю. Янка. Створений ним дует баяністів (у співдружності з О. В. Міщенко) отримав широке визнання на Украйні та за її межами. І. Снєдков – автор численних перекладень та аранжувань класичних та сучасних творів для дуету та ансамблів нар. інструментів.

І. Снєдков та О. В. Міщенко, у співпраці з В. Я. Подгорним, Ж. Колодуб, М. Корндорфом, Б. Претчем та іншими композиторами створили нові оригінальні твори для дуету баяністів.

Концертну та викладацьку діяльність І. Снєдков поєднує з методичною та громадською: постійний член журі міжнар., всеукр. та обл. конкурсів. Проводить майстер-класи в містах: Київі, Харкові, Луганську, Сумах, Житомирі, Донецьку, а також в Росії – Белгороді, Губкіні та ін. Виступає на наукових конференціях різного рівня, має низку публікацій. Його плідна робот а відзначена низкою нагород – дипломом «Вища школа Харківщини – кращі імена» ІІ обл. конкурсу, Муніципальною премією ім. І. І. Слатіна, почесними грамотами, подяками, та дипломами М-ва культури і мистецтв України та Харків. облдержадміністрації за досягнення в галузі мистецтва та культури. Серед його випускників лауреати та дипломанти нац. і міжнар. конкурсів: А. Стрілець, А. Гетьман, С. Шелест, А. Хорошуля, А. Свєтов та багато ін.

Андрій Миколайович Стрілець (1974 р. н.) викладає в класах баяна, диригування, ансамблю, педагогічної практики. А. М. Стрілець – лауреат Міжнародного конкурсу «Дні гармоніки» (І премія, м. Клінгенталь, Німеччина, 1995), брав участь у концертах переможців міжнар. конкурсів у м. Ауербах (Німеччина) та ін. За час викладацької роботи на кафедрі підготував ряд студентів-лауреатів: М. Лозко, В. Султанбеєва, Ю. Савченко та ін. Вагомим є його внесок у створення «Великого академічного ансамблю пісні і танцю» Слобожанщини: він є автором та аранжувальником всього музичного та пісенного репертуару колективу. За плідну творчу і концертну роботу А. М. Стрілець нагороджений почесною відзнакою Харків. облради «Слобожанська слава» (2016), почесною відзнакою Укр. козацтва орденом «Гетьмана Івана Виговського» (2016), медаллю «Почесний діяч мистецтв» громадського об'єднання ISPI (2016), Нац. сертифікатом зі званням «Спеціаліст року 2013», муніципальною премією ім. О. С. Масельського у галузі культури і мистецтва за 2016 р., подяками міських держ. установ.

Дячéнко Юрій Станіславович (1986 р. н.) Концертний виконавець, ансамбліст. Ст. викладач ХНУМ ім. І. П. Котляревського з 2015 р.,

аспірант кафедри інтерпретології та аналізу музики ХНУМ ім. І. П. Котляревського, стипендіат «Фонду підтримки молодих дарувань» (2007), Харків. міського голови «Обдарованість» (2009), Харків. фонду «Ренесанс» (2010 р.), М-ва культури Республіки Польща «Gaude Polonia» (2011), володар премії імені Гната Хоткевича (2011), лауреат численних міжнар. та всеукраїнських конкурсів, зокрема, І премії VII Міжнар. конкурсу «Citta di Lanciano» (м. Ланчіано, Італія, 2007); VII міжнар конкурсу виконавців на нар. інструментах «Кубок Белогорья» – ІІІ премія (м. Бєлгород, Росія, 2008 р.) та ін.

Жариков Дмитро Володимирович. (1986 р. н) – концертний виконавець. Ансамбліст, учень А. В. Міщенка, з 2010 – соліст Харків. обл. філармонії. Учасник, дипломант та лауреат нац. і міжнар. конкурсів та фестивалів, зокрема, регіон. конкурсу молодих виконавців у м. Донецьк (І премія, 2005), Всеукр. конкурсу «Провесінь» (м. Кіровоград, 2006, 2 премія), дипломант «Akkordeon Wettbewerb» (м. Клінгенталь, Німеччина, 2010) та ін.

Пташенко Сергій Вікторович (1983 р. н.) – концертний виконавець, учень С. М. Дядечка, А. М. Стрільця та О. В. Міщенка. Працює в ХНУМ від 2014 р. – зав. навч. лабораторії медіатехнологій (фонотека, відеотека); від 2015 – ст. викл. кафедри нар. інструментів України. У 2014 р. захистив дисертацію за спеціальністю «Музичне мистецтво» за темою «Жанри танцю та пісні у баянній творчості українських композиторів», канд. мистецтвознавства. Учасник, дипломант та лауреат всеукр. і міжнар. конкурсів та фестивалів

Клас бандури. Педагогічна діяльність всесвітньо відомого бандуриста Гната Хоткевича в Харків. муз.-драм. ін-ті (з 1934 р. – консерваторії) ознаменована створенням першого у музичній практиці вищої академічної освіти України класу бандури й заснуванням професійної школи бандурного мистецтва письмової традиції. Гнат Мартинович Хоткевич (1877–1938) – видатний бандурист, композитор, етнограф, письменник. Він став одним із засновників теорії та практики гри на бандурі. Керував класом бандури у Харків. консерваторії 12 років Разом із зав. кафедри В. А. Комаренком Гнат Мартинович розробляв та наполегливо втілював у життя плани виховання музикантів-професіоналів.

Післявоєнні роки викладачами класу бандури в Харківській консерваторії були П. Г. Іванов, В. І. Лобас, Н. В. Брояко.

З 1989 р. клас бандури веде Любов Сергіївна Мандзюк (1964 р. н.) – доц., канд. мистецтвознавства (2007), талановита бандуристка, педагог, випускниця Київ. консерваторії, лауреат Міжнар. конкурсу бандуристів ім. Г. Хоткевича у номінації «Бандурист-інструменталіст» (1993), І Міжнар. конкурсу виконавців на укр. нар. інструментах ім. Г. Хоткевича у номінації «Ансамблі» (1998). Успішно виступала з сольними концертами в Німеччині, Польщі, Литві, Латвії, Грузії, Києві.

За роки викладацької роботи студенти доц. Л. С. Мандзюк. відзначалися багатьма нагородами на Всеукр. та Міжнар. конкурсах (М. Заїченко, Т. Таран, А. Тимощенко, Б. Стандара, С. Захарець, К. Соболєва, Л. Авдимирець, О. Хмирова, А. Калашник, О. Беженарь, ін.). Випускниці кл. Л. С. Мандзюк – тріо «Купава» у складі: О. Гізімчук, Т. Слюсаренко,

Ю. Меліхової – удостоєні почесного звання нар. артисток України.

Великого значення в класі надається розвиткові наук. думки (Л. С. Мандзюк є автором майже опублікованих 40 робіт); кандидатами наук стали І. Мокрогуз, О. Беженарь, Ю. Меліхова, Н. Барсукова, Т. Слюсаренко.

З метою поширення на Слобожанщині традиційного для неї інструмента та підвищення мистецького рівня бандуристів-виконавців Мандзюк Л. С. втілила ідею проведення Всеукр. конкурсу виконавців на бандурі ім. Г. Хоткевича (професіонал)., Всеукр. конкурсу композиторів ім. Г. Хоткевича, Всеукр. фестивалю «Пісня славить Кобзаря».

Надія Валентинівна Мельник (1969 р. н.) – обдарована бандуристка – солістка, ансамблістка, диригент, учениця Л. С. Мандзюк), з 1996 р. – викладач бандури, кер. студентської капели бандуристів, з 1999 викладач ХДАК, в ХНУМ працює за сумісництвом. Лауреат міжнар. конкурсів (Хмельницький, 1995, ІІ премія, соло; Харків, 1998, ІІІ премія, у складі тріо). Активно працює над перекладеннями творів для бандури, створює обробки пісень для тріо бандуристок та аранжування для капели бандуристів «Сонце», яка двічі ставала лауреатом міжнар. конкурсів (Дніпропетровськ, 2006; Сімферополь, 2009). Серед учнів – квартет «Ладо» лауреат Міжнародного конкурсу «Самородки» (Сімферополь, 2009), ансамбль «Квітка-душа» лауреат всеукраїнського конкурсу «Арт-Домінанта» (Харків, 2015).

Невід'ємною складовою бандурного виконавства завжди був спів, тому академічна форма навчання також передбачає обов'язкове для бандуристів оволодіння вокальними навичками. Допомагали їм у цьому Т. М. Адеєва, заслужені артистки України Л. А. Величко-Стецюн, О. Д. Соболева, Т. М. Томчук, О. П. Старікова.

Петро Григорович Черемський (1942–2006), почесний проф. кафедри, активний пропагандист творчої спадщини Г. Хоткевича, віце-президент Державно-громадського фонду національно-культурних ініціатив ім. Г. Хоткевича. Був головою «Асоціації захисту історичного середовища», співзасновник і директор міжнар. конкурсів виконавців на українських нар. інструментах та всеукраїнських оглядів автентичного виконавства на традиційних кобзарських інструментах, які отримали широкий громадський резонанс як на Україні так і за її межами.

Клас цимбалів. Історію поширення цимбалів в Слобожанщині найбільш повно описав видатний харківський музикант-виконавець, етнограф і літератор Гнат Хоткевич. Він перший заклав основи для організації сучасного оркестру українських нар. інструментів, у якому цимбали виконували певну визначену функцію.

У 1958–1960 в Харків. консерваторії під керуванням засл. діяча культури України, проф. Харків. ін-ту культури Є. Бортника був організований студентський квартет цимбалістів, учасниками якого були відомі музиканти – композитор, засл. діяч мистецтв України, проф. Б. Міхєєв, заслу. діяч мистецтв України, проф. О. Назаренко, викладач-методист ХМУ Лятошинського В. Петров, а також С. Рильська.

Подальший розвиток навчання гри на цимбалах у Харкові пов'язаний з ім'ям засл. діяча мистецтв

України, доц. ХНУМ Олени Опанасівни Костенко (1947 р. н.), активного пропагандиста цимбалів в Слобожанщині, учениці професора І. І. Жиновича (працює на кафедрі нар. інструментів України з 1990 р.). Завдяки її зусиллям в регіоні була реалізована ідея професійного навчання на цимбалах на трьох рівнях навчання – від музичної школи до консерваторії: у 1980 р. було відкрито клас цимбалів у дитячій школі № 9 Харкова, у 1986 р. – у ХМУ, а у 1990 р. – у ХДІМ.

Цей період характеризується становленням харківської цимбальної школи, яку відрізняє самобутність і оригінальність репертуару, пошук нових форм вираження, використання нетрадиційних прийомів гри на інструменті.

Костенко О. О. – автор навчальних посібників та репертуарних збірок для цимбалів, численних проектів та концертних програм («Цимбали від А до Я», «Вечір музики українських нар. інструментів», «Фестиваль ансамблів українських нар. інструментів», «Цимбальна малеча», «Слобожанська малеча»). Виховала понад 40 лауреатів та дипломантів міжнар., всеукр. та регіон. конкурсів (О. Польова, О. Савицька, Л. Тюкова, М. Кислова, О. Юрченко, О. Лебединська, та багато ін.)

За значні творчі та професійні досягнення О. О. Костенко нагороджена знаком «Відмінник освіти України» М-ва освіти і науки України (2001), подякою Всесвітньої асоціації цимбалістів (2001), дипломом VII-го обласного конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» (2005), низкою почесних грамот та подяк Міністерства культури і мистецтв України, Харківської обласної державної адміністрації, Управління культури м. Харкова та ін.

Секція диригування. Цикл диригентських дисциплін включив до навчального плану підготовки фахівців-народників Константін Леонтьєвич Дорошенко (1906–1992). Здійснюючи цей важливий крок, видатний музикант, який здобув безумовний авторитет серед колег, прагнув підняти навчання виконавців на нар. інструментах на новий рівень. Результатом постійної роботи К. Л. Дорошенка над удосконаленням методики викладання диригування стали раціональні принципи й форми навчання засадам диригент. мистецтва, що сприяли становленню самобутньої диригент. школи, залишились актуальними й до нашого часу.

Розвитку означених традицій у викладанні диригування на кафедрі у другий пол. XX ст. сприяла діяльність плеяди видатних диригентів (більшість з яких – учні К. Л. Дорошенка): В. І. Михєліса, В. Ф. Савіних, В. О. Гризодуба, В. Н. Кончича, Є. О. Бортника, Б. О. Міхеєва, О. І. Назаренко, В. І. Ніколаєва та Є. Г. Морозової.

У різні роки на кафедрі нар. інструментів викладали такі корифеї диригент. мистецтва, як випускник Москов. консерваторії, нар. артист Росії Й. Б. Гусман, засл. діяч мистецтв Росії О. В. Алєксєєв, диригент симф. оркестру Харків. обл. філармонії П. Ф. Шеметов, диригент Харків. т-ру муз. комедії А. К. Відуліна, диригент симф. оркестру Харків. філармонії, заслужений діяч мистецтв України В. Г. Жордания, диригент симф. оркестру Харків. ін-ту мистецтв Д. Ф. Журавель, директор та голов. диригент Харків. обл. філармонії Ю. В. Янко.

Творче перетворення методичних та організаційних ідей К. Л. Дорошенко спрямовувало педагогічну діяльність його учня й наступника на посаді зав. секцією диригування В. І. Ніколаєва.

Володимир Іванович Ніколаєв (1939–2008) – талановитий диригент, досвідчений педагог, методист, активний громадський діяч. Працював диригентом Харків. театру муз. комедії, з 1965 – викл. каф. нар. інструментів ХДІМ, в. о. професора (1992). Тривалий час очолював секцію диригування на кафедрі.

У теперішній час секцію очолює учень К. Л. Дорошенко проф., засл. діяч мистецтв України Б. О. Міхєєв – видатний виконавець, композитор. Разом з ним засадам диригентського мистецтва студентів-народників навчають: засл. артист України, проф. О. В. Міщенко; доц., канд. мистецтвознавства В. І. Плужніков; ст. викладач Н. В. Мельник, ст. викл. А. М. Стрілець.

Активну участь в процесі підготовки диригентів беруть провідні концертмейстери кафедри: О. С. Ровная, Т. С. Цимбалюк, О. В. Батаєва, Г. Г. Чумаченко, Г. О. Подпоринова, О. М. Калашнікова, О. В. Михайлова.

Конкурсний екзамен, що завершує загальний дворічний курс диригування, сприяє виявленню найбільш обдарованих студентів, які заслуговують на здобуття кваліфікації «диригент оркестру нар. інструментів», при цьому робота на кафедрі трьох навчальних колективів умовно дозволяє орієнтувати студентів III–V курсів по трьом спеціалізаціям: диригент оркестру нар. інструментів, диригент капели бандуристів, диригент баянного оркестру.

Вже більше півсторіччя ХНУМ ім. І. П. Котляревського завдяки роботі секції диригування на кафедрі нар. інструментів забезпечує потреби професійних оркестрів нар. інструментів в диригентах вищої кваліфікації та комплектує диригентсько-педагогічними кадрами навч. заклади усіх рівнів, як в Україні так і за її межами. Серед визначних випускників-диригентів кафедри – д-р мистецтвознавства, проф. Ю. Лошков, засл. діячі мистецтв України проф. Т. В. Большакова, В. Н. Городовенко, викладачі В. Баскаков, О. Гончаров, Є. Булгаков, О. Голев, С. Неверов, Л. Верещако та ін.

Видатні випускники кафедри, представники харківської диригентської школи, які керували або керують зараз професійними оркестрами:

Калабухін Анатолій Васильйович – нар. артист України, проф., голов. диригент Харків. оперного театру, голов. диригент симф. оркестру Харків. філармонії – багаторічний диригент оперної студії ХНУМ, яка є лауреатом численних творчих смотрів і конкурсів; Відуліна Аліса Константинівна – доцент ХДАК, диригент Харків. т-ру муз. комедії; Остапенко Дмитро Іванович – проф., засл. діяч мистецтв України, генеральний директор Нац. філармонії України, займав посаду міністра культури України; Михайло Миколайович Репка – засл. артист Росії, голов. диригент симф. оркестру Орлов. обл. філармонії, Валерій Миколайович Городовенко – засл. діяч мистецтв України, кер. та диригент оркестру нар. інструментів ХМУ ім. Б. М. Лятошинського; Стецюн Микола Григорович – засл. діяч мистецтв України, худож. кер. Харків. обласної філармонії, диригент оркестру нар. інструментів «Коробейніки», член Спілки композиторів України; Андрій Ми-

колайович Стрілець – диригент оркестру «Великого Слобожанського ансамблю пісні і танцю», Алжнєв Юрий Борисович – художній кер. та диригент оркестру т-ру нар. музики України «Обереги» Харків. міської ради; Шаршонь Юлія Ігоровна – диригент Харків. театру муз. комедії; Яковенко Юрій Олександрович – диригент Харків. нац. акад. т-ру опери та балету ім. М. В. Лисенка.

Відомий в Україні та поза її межами оркестр нар. інструментів ХНУМ ім. І. П. Котляревського було засновано у 30-ті роки минулого сторіччя. За навчальним планом оркестр виконував функції підготовки артистів оркестру нар. інструментів та диригентів. Окрім цього, колектив проводить активну концертну діяльність. Керівниками оркестру були відомі музиканти В. Комаренко, М. Лисенко, Й. Гусман, В. Кончич, Є. Бортнік, В. Савіних, Д. Журавель. Останні роки оркестр очолює відомий виконавець – домрист, композитор та диригент заслужений діяч мистецтв, проф. Борис Олександрович Міхеєв. Головною метою керівника-диригента є виховання високої муз. культури колективу, опанування тонкощів звуковидобування, збалансованість звучання груп оркестру та засвоєння класичного і оригінального репертуару. Розширенню репертуару оркестру сприяє активна робота Б. О. Міхєєва по створенню нових композицій для оркестру нар. інструментів, як власних, так і транскрипцій класичної та сучасної музики. Професійна майстерність колективу було підтверджено присудженням йому тричі звання дипломанта Міжнар. конкурсу ім. Г. Хоткевича. Колектив є незмінntм учасником концертного життя міста.

Студентський творчий колектив – оркестр баянів і акордеонів – засновано в 1993 р. Художній керівник і диригент – проф., засл. діяч мистецтв України Олександр Іванович Назаренко. Репертуар оркестру досить широкий: від творів французьких клавесиністів до п'єс сучасних укр. і зарубіж композиторів.

Капела бандуристів ХНУМ ім. І. П. Котляревського була створена у 1998 р. і стала продовжувачем традицій колективного музикування з участю бандури, що розвивались не теренах Слобожанщини протягом XX ст. Першорядне значення в цьому процесі мала діяльність Г. М. Хоткевича який самовіддано працював над створенням та пропагандою різних форм ансамблевого виконавства на бандурі, які вперше були презентовані на XII Всеросійському археологічному з'їзді (м. Харків, 1902). Капелу бандуристів очолила Мельник Надія Валентинівна (1969 р. н.) – обдарована бандуристка-солістка, ансамблістка, диригент.

Важливою стороною діяльності кафедри є композиторська творчість її представників. Твори для нар. інструментів та оркестрів нар. інструментів, що належать композиторам Харківщини, нерідко виконуються студентами і творчими колективами Слобожанщини. Найбільш відомі твори композиторів В. Борисова, О. Стеблянка, І. Польського, Т. Кравцова, К. Ковача, В. Іванова, Д. Клебанова, В. Золотухіна, П. Гайдамаки, Л. Доннік, І. Гайденка та ін. Плідно в цьому напряму працюють і композитори-«народники», домристи М. Стецюн (Скерцо для домри з ф-но, Концертіно для домри з баяном, Концерт для гітари з орк. «Іспанський», Болеро для орк. укр. нар. інструмен-

тів та ін.), Б. Міхєєв (Диптих «Протяжна і Весела» для домри з нар. оркестром, Три концерти для домри з орк. нар. інструментів (або з симф. та камерним), цикли «Ліричний альбом», «Дитячий альбом», «Сім характерних п'єс» для домри соло та ін.), Ю. Алжнєв – автор численних творів, які знаходяться в репертуарі Нац. оркестру нар. інструментів; композитори-баяністи, насамперед, В. Подгорний – автор численних обробок нар. українських, білоруських та російських пісень і танців для сучасного багатотембрового готово-виборного інструмента («Російська фантазія», «Циганська рапсодія», «Ретро-сюїта», «Присвята Карузо», фантазії на нар. теми «Повій вітре на Вкраїну», «Ноченька» та ін.); О. Назаренко (баянні транскрипції кращих зразків популярної та класичної музики, в т. ч. творів Ф. Богданова, В. Подгорного, В. Бібіка); А. Гайденко (твори для оркестру укр. нар. інструментів – симф. сюїти «Українські майоліки» (в 5-ті частинах), «Українські сюжетні танці» (в 5-ті частинах), симфонія «Рідні джерела» (в 7-мі частинах); концертні твори: «Весняні ігрища», «Українські візерунки», «Українські перегуки», концерти для баяна та акордена з оркестром та багато ін.). В останні роки почали з'являтися твори для гітари, створені харківськими композиторами («Іспанський концерт», варіації на теми Кореллі, Куперена, Преторіуса, Берда, М. Стецюна, прем'єри творів пройшли в США, Швейцарії), твори для гітари в різних жанрах У. Мачневої, Д. Панченко (випускники В. Доценка), які відомі вже за межами України («Карпатська легенда» Д. Панченко була в 2001 р. обов'язковим твором на Міжнар. конкурсі гітаристів у м. Ужгороді.

Більшість творів харківських композиторів отримали визнання серед музикантів-народників і були видані в Україні, Росії та за кордоном, записані в фонди радіокомпаній, звучать на концерт. сценах міжнар. конкурсах, фестивалях, в програмах студентів вузів, муз. училищ.

Лекційні курси в різні роки на кафедрі викладали: М. Т. Лисенко (1918–2007) – інструментування, ансамбль, методику; М. М. Ткачов (1921 р. н.) –курси «Методика навчання гри на нар. інструментах», та «Читання партитур»; канд. мистецтвознавства Євген Олександрович Бортник – вчений і методист, читав лекційні курси «История исполнительства на народных инструментах», «Теоретические основы дирижирования; д-р мистецтвознавства, академік. Михайло Йосипович Імханицький (1946 р. н.) – вчений, педагог, методист, виконавець-баяніст, композитор, багато років викладав читання і аналіз партитур, інструментознавство, інструментовку, історію виконавства на нар. інструментах.

Сьогодні лекційні курси викладають професора О. В. Мищенко, І. І. Снєдков, канд. мистецтвознавства, доц. Н. Костенко, ст. викладач, канд. мистецтвознавства С. О. Костогриз.

Протягом свого існування (з 1926 року) кафедра постійно поповнювалась талановитою молоддю, більша частина з них – випускники кафедри.

Сьогодні молоді викладачі – лауреати перших премій різних виконавських конкурсів – працюють на кафедрі, продовжуючи кращі традиції харківської нар.-інструментальної школи: домристи Н. Костенко, Я. Данилюк, Л. Колуканова; баяніст

А. Стрілець, Д. Жаріков, Ю. Дьяченко, С. Пташенко; балалаєчник С. Костогриз; бандуристка Н. Мельник, гітаристка В. Ткаченко.

Поряд із педагогами кафедри працює високопрофесійний колектив концертмейстерів. Серед них – неодноразові дипломанти міжнар. та нац. конкурсів: Т. Міленіна, Т. Єфімова, О. Калашнікова, О. Батаєва та ін.

Харківська народно-інструментальна школа удосконалюється на підставі творчого використання авторських навчальних програм, навч.-методичної, нотної літератури, творів сучасних харківських композиторів – заслужених діячів мистецтв України професорів Б. О. Міхєєва, А. П. Гайденка, досягнень в науково-дослідній діяльності професорів О. І. Назаренка, В. І. Доценка, О. В. Мищенка, кандидатів мистецтвознавства Н. Є. Костенко, Л. С. Мандзюк, В. І. Ткаченко, засл. діяча мистецтв України О. О. Костенко та ін.

Сприяють оптимізації навчального процесу всебічний обмін досвідом, а також демонстрація власних здобутків знаних викладачів кафедри. Спонукають до власної творчості студентів активна концертна діяльність професорсько-викладацького складу кафедри: профессорів Б. Міхеєва, І. Снєдкова, О. Міщенка, О. Назаренка, В. Доценка, доцентів В. Ткаченко, Н. Костенко, Л. Мандзюк, ст. викладачів А. Стрільця, Н. Мельник, Я. Данилюк, Л. Калуканової, С. Костогриза.

Завдяки керівництву та за участю випускників кафедри підвищується художній рівень численних професійних і самодіяльних нар. оркестрів та ансамблів Харківщини. Найвідоміші з них – оркестр театру нар. музики України «Обереги» Харків. міської ради (худож. кер. Ю. Алжнєв, диригент А. Стрілець); інструментальні: ансамбль «3 + 2» (Харківська обласна філармонія, худож. кер. І. Снєдков), «Ярмарок» (худож. кер. В. Гейко), «Великий ансамбль пісні і танцю Слобожанщини» (головний диригент А. М. Стрілець), народний колектив «Жайвір» харків. райдержадміністрації (керівник А. М. Дудка). Творчі колективи вищих та середніх навчальних закладів: «Сірий Фольк» (керівник Ю. Яковенко), «Цим-Бан-До» (ХДАК, кер. Н. Мельник), «Стожари» (ХДАК, кер. О. Савицька), «Гротеск» (ХНПУ ім. Г. С. Сковороди кер. М. Данилюк), «Веселі лошкарі» (ХГПА (керівник С. Добров), «Народник» (ХГПА, кер. О. Співак), «Унісон» (ХГПА, кер. Л. Снєдкова), «Гончарівські музики» (Харківське училище культури, кер. А. Дудка).

Творчі здобутки відомих колективів спонукають до творчості талановитих студентів-виконавців. Створюються однородні та мішані за інструментальним складом ансамблі: А. Акулов, В. Василенко; А. Агаев, Р. Столбунов; Л. Верещако – Д. Жаріков, Р. Кудря – П. Архипенко; квартет нар. інструментів «Тільки дівчата» (керівник Л. Верещако); ансамбль «Симфоджаз» (керівник А. Акулов); ансамбль «Ах, гітара» (керівник О. Тулінов); «Весела банда» зі складу студенті та аспірантів ХНУМ, ансамбль театру «Розмарія» (керівник М. Шейко) та ін. Багато з цих колективів беруть участь в нац. та міжнар. конкурсах та отримують звання лауреатів та дипломантів.

Висновки. Утворення Харківської регіональної професійної школи народно-інструментального виконавства відбулося завдяки загальним

процесам розвитку народно-інструментального мистецтва України.

Використання науково-методичної та нотної літератури, досягнення науково-дослідної діяльності у даній сфері, міжнародні та всеукраїнські науково-практичні конференції, творчість харківських композиторів для нар. інструментів, проведення всеукраїнських та міжнар. конкурсів виконавців на нар. інструментах сприяють утвердженню професійного народно-інструментального виконавства митців Харківщини в музичному просторі України та світової культури.

Літ.: Давидов М. А. Історія виконавства на нар. інструментах (Українська академічна школа) : Підручник для вищих та середніх навч. закладів / М. А. Давидов. К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2005. С. 112–132; Имханицкий М. И. История исполнительства на русских народных инструментах : учеб. пособие для муз. вузов и уч–щ / М. И. Имханицкий. М. РАМ им. Гнесиных, 2002. 351 с.; Музична Харківщина : зб. наук. пр. [упоряд. : Калашник П. П., Очеретовська Н. Л.]. Х., 1992. С. 191–206; Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревського. 1917–1992. Харьков. 1992. С. 197–220; Н. Є Костенко, Л. С. Мандзюк, Ю. В. Ніколаєвська. Перші в Україні: кафедра нар. інструментів // *Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харків. державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського / Харків. держ. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського [ред. Т. Б. Веркіна, Г. А. Абаджан, Г. Я. Ботунова та ін.]. Х. : ХДУМ імені І. П. Котляревського, 2007. С. 123–136;* Снєдков І. Фундатори харківської баянної школи / І. Снєдков // *ІІ Всеукраїнська науково-практична конференція на відзначення 70-річчя кафедри нар. інструментів Київської консерваторії (НМАУ) ім. П. І. Чайковського. 16–19 бер. 2010, Київ. 2010. С. 43–49*; Снєдкова Л. Володимир Подгорний: формула життєтворчості (до 60-річчя відкриття класу баяну в Харківській консерваторії) / Л. Снєдкова // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Когнітивне музикознавство : зб. наук. ст. (на честь 55-річчя Л. В. Шаповалової) / ХДУМ ім. І. П. Котляревського. Харків : С. А. М, 2010. Вип. 29. С. 523–532*; Снєдкова Л. А, Снєдков І. І. Професійне народно-інструментальне виконавство: сучасний аспект / Зоряний час : Нариси до 95-річчя утворення ХНУМ імені І. П. Котляревського / ред.-упоряд. Г. І. Ганзбург. Харків : Вид-во ТОВ «С. А. М.», 2012. С. 94–127.

І. І. Снєдков, Л. А. Снєдкова

«ХАРКІВСЬКІ АСАМБЛЕЇ» – міжнародний фестиваль класичної музики, який майже щорічно з 1991 р. проходить у Харкові наприкінці вересня – першій половині жовтня на базі ХНУМ імені І. П. Котляревського. Автор ідеї – Т. Б. Вєркіна, яка є незмінним художнім керівником заходу, виступає в концертах як піаністка і співачка. Фестиваль проходить під гаслом «Противлення злу мистецтвом» і є яскравою культурно-просвітницькою акцією. Фестивальні програми за участю всесвітньо визнаних музикантів і талановитої студентської молоді присвячені кожного року новій актуальній темі і мають свого «культурного героя», який є символом високого мистецтва. Вибір героя «Ассамблей» підказують виклики часу. У рамках фестивалю проходять наукові симпозіуми та цикли майстер-класів з видатними майстрами сьогодення. Тематика фестивалів: «Дні Моцарта в Харкові» (1991), «Барокко і ХХ сторіччя» (1992), «Шуберт та український романтизм» (1993),

«Мендельсон і традиції музичного професіоналізму» (1994), «Шуман і артистична молодь» (1995), «Ференц Ліст і традиції професійної музичної освіти» (1997), «Генрі Перселл – синтез інтелекта і краси» (1999), «Бах, Бетховен, Брамс – символи людської гідності і духу» (2001), «М. Глінка та світова культура» (2002), «Гектор Берліоз. Музичний Париж як центр європейської культури XIX сторіччя» (2003), «П. Чайковський. Противлення злу мистецтвом» (2004), «Гете в музиці світу» (2005), Ілля Слатін. До 135 річчя професійної музичної освіти на Слобожанщині» (2006), «90 років Харківському державному університету мистецтв імені І. П. Котляревського» (2007), «Від Мендельсона до Лисенка: Резонанс культур» (2008), «Гайдн та Котляревський: мистецтво оптимізму» (2009), «Брати Рубінштейн та консерваторське братерство» (2010), «Моцарт знову і назавжди» (2011), «Граємо разом – до 95-річчя заснування ХНУМ імені І. П. Котляревського» (2012), Антоніо Вівальді в аурі музичних ювілеїв року» (2013), «Людвіг ван Бетховен. Людина – міра усіх речей» (2014), «Гендель, Бах, Скарлатті: барокові опори людяності» (2015), «Фелікс Мендельсон. Магія єдності» (2016).

Друковані видання фестивалю:

● Харківські асамблеї. Міжнародний музичний фестиваль 1992 р. «Барокко та XX століття». Зб. матер. / Упоряд. Г. І. Ганзбург. — Харків, 1992.

● Харківські асамблеї. Міжнародний музичний фестиваль 1993 р. «Шуберт та український романтизм». Зб. матер. / Упоряд. Г. І. Ганзбург. — Харків, 1993. — 132 с.

● Харківські асамблеї. Міжнародний музичний фестиваль 1994 р. «Ф. Мендельсон-Бартольді та просвітництво». Зб. матер. / Упоряд. Г. І. Ганзбург. — Харків, 1994. — 148 с.

● Шуберт и шубертианство. Сб. матер. науч. музыковедческого симпозиума / Сост. Г. И. Ганзбург. — Харьков, 1994. — 120 с.

● Ф. Мендельсон-Бартольди и традиции музыкального профессионализма : Сб. науч. тр. / Сост. Г. И. Ганзбург. — Харьков, 1995. — 172 с.

● Харківські асамблеї-1995. Міжнародний музичний фестиваль «Роберт Шуман і мистецька молодь» : Зб. матер. / Упоряд. Г. І. Ганзбург. — Харків, 1995. — 160 с.

● Роберт Шуман и перекрестье путей музыки и литературы : Сб. науч. трудов. / Сост. Г. И. Ганзбург. — Харьков : РА – Каравелла, 1997. — 272 с.

● Ференц Лист и проблемы синтеза искусств : Сб. науч. трудов / Сост. Г. И. Ганзбург. Под общей ред. Т. Б. Веркиной. — Харьков : РА – Каравелла, 2002. — 336 с.

● Моцарт снова и навсегда. 1992—2011: К 20-летию международного фестиваля классической музыки / Авт.-сост. Ю. Николаевская. — Харьков, 2011. — 64 с.

● XX Международный музыкальный фестиваль «Харьковские ассамблеи — противление злу искусством»: Антонио Вивальди в ауре музыкальных юбилеев года / Авт.-сост. Ю. Николаевская. — Харьков : С. А. М., 2013. — 80 с.

Літ.: Іванова І., Мізітова А. Під сузір'ям Моцарта / І. Іванова, А. Мізітова // Музика. 1991. № 1. С. 9–10; Мізітова А. «Харківські асамблеї» / А. Мізітова // *Музика. 1993. № 1. С. 12–13*; Мізітова А. Чи потрібен Харкову Шуберт? / А. Мізітова // *Музика. 1994. С. 5*; Мізітова А. Мендельсону присвячено / А. Мізітова // *Му-*

зика. 1995. С. 5–6; Мізітова А. «Харківські асамблеї-95» / А. Мізітова // *Музика. 1996. № 1. С. 21*; Мізітова А. На музыкальной волне Харькова / А. Мізітова // *Музыкальная академия. 2008. № 4. С. 169–173*; Чепалов О. Усі ми парафіяни у храмі музики… / О. Чепалов // *Губернія. 2004. № 9. С. 13–14*; Черкашина М. Грипп искусству не помеха / М. Черкашина // *Зеркало недели. 2000. № 5. 5 февр.*; Чепалов А. Как муза наша отзовется? / А. Чепалов // *Зеркало недели. 2007. № 41. 3 нояб.*; Шаповалова Л. Музичні ландшафти «Харківських асамблей» 2009 / Л. Шаповалова // *День. 2009. 16 окт.*; Анфилова С. Концерт класса. Классный концерт! / С. Анфилова // *Время. 2011. 14 окт.*; Драч І. Народження радості / І. Драч // *Музика. 2015. № 1–2. С. 42–47*; Санина О. Татьяна Веркина приглашает / О. Санина // *Время. 2005. 13 янв.*; Николаевская Ю. Музыкант: профессия или призвание / Ю. Николаевская // *Тетяна Вєркіна: Мистецтвом змінювати світ. Зб. наук.-метод. матеріалів. Харків : Фактор, 2016. С. 300–315*; Зуєв С. П. Сучасний культурний простір та семіотика музичного фестивалю (на матеріалах Харкова) : Авторефер. дис. … канд. мистецтвознавства / С. П. Зуєв. Харків, 2007, ін.

ХОР ВИКОНАВСЬКО-МУЗИКОЗНАВЧОГО ФАКУЛЬТЕТУ ХНУМ ім. І. П. Котляревського – створений у 1986 спочатку як «Хор фортепіанного та музично-теоретичного факультетів» хоровим диригентом, проректором ХДІМ (нині ХНУМ), проф. Ю. І. Куликом (1937–1988) спільно із хормейстером В. В. Башевським, випускником його класу. Головною метою створення хору було залучення студентів-інструменталістів, композиторів, музикознавців до колективної форми виконавства – ансамблевого співу як одного з найбільш корисних та вражаючих його різновидів. Заняття в хорі, допомагаючи студентам оволодіти ще одним «інструментом» – своїм співацьким голосом, без сумніву, створюють сприятливі умови й для вдосконалення муз. слуху, зокрема, спів a cappella. Особливо корисними заняття були для композиторів, які на практиці вивчали специфіку хор. письма, хор. фактури, виконавські можливості акад. хору. Попри короткий термін існування (два роки), хор підготував програму, що включала кантату Дж. Перголезі «Stabat Mater», оброб. укр. нар. пісень, зокрема, М. Д. Леонтовича. Твори цього видатного укр. композитора прозвучали у виконанні хору в одному з концертів на честь 100-річчя з дня його народження (1987).

У 2006 за ініціативою ректора ун-ту, проф. Т. Б. Вєркіної, завдяки її зусиллям і підтримці, колектив був відроджений під назвою «Хор виконавсько-музикознавчого факультету». У 2006–2009 з ним працював викл. каф. хор. диригування, лауреат ІІІ Всеукр. конкурсу хор. диригентів Є. С. Панков. З 2009 хор очолив тоді ще студент, згодом асистент-стажист, ст. викл. каф. хор. диригування Д. А. Дорошенко. Художнє credo творчого колективу та його керівника розкривається, насамперед, в репертуарній політиці. З огляду на постійну роботу з пропаганди класичного виховання й освіти, яку проводить ун-т, її основою стала хор. класика. Це духовні твори Д. Бортнянського, М. Лисенка, О. Архангельського, П. Чайковського, П. Чеснокова, хор. музика Й. С. Баха, Дж. Верді, А. Лотті, В. А. Моцарта, М. Глінки, твори М. Леонтовича. Якісна вок.-хорова та організаційна робота колективу дозволила йому виконувати достатньо складні програми в кон-

церт. залах ХНУМ, Буд. органної та камерної музики, брати участь в хор. фестивалях. Крім того, хор виконавсько-музикознавчого ф-ту, основу якого сьогодні складають студенти фортепіанного відділу, виконує ще одну, дуже важливу, функцію: він був і залишається творчою базою для проведення практики роботи з хором студентів-хормейстерів.

С. М. Прокопов

ХОР ОПЕРНОЇ СТУДІЇ заснований 1939 року. Виконавський склад колективу складає, зазвичай, 40 артистів хору. У колективі працювали відомі нині співаки: народний артист України Г. Касьяненко, засл. діяч мистецтв України, доц. Н. Говорухіна, доц. Н. Дрожжина, лауреат між нар. конкурсу Ю. Піскун та ін. Творче обличчя хору оперної студії завжди визначали його керівники: М. Долгова (1939–1941), Д. Гершман (1947–1986), Н. Бєлік-Золотарьова (1981–2009, 2012 – до теперішнього часу), І. Вербицька (2009–2012). Помічниками хормейстера працювали Л. Бакуменко (1974–1990), Т. Карпова (1991 – дотепер). Хор бере участь у постановках численних оперних вистав, серед яких, за функціональним навантаженням хорового чинника, такі шедеври світового мистецтва як «Борис Годунов» М. Мусоргського (1939), «Алеко» С. Рахманінова (1947), «Продана наречена» Б. Сметани (1966, 1994, 2012), «Не тільки любов» Р. Щедріна (1982), «Любов до трьох помаранчів» С. Прокоф'єва (1989), «Утоплена» М. Лисенка (1959, 1990), «Франческа да Ріміні» С. Рахманінова (1993), «Царева наречена» М. Римського-Корсакова (1995), «Дідона і Еней» Г. Перселла (2002), «Євгеній Онєгін» П. Чайковського (1963, 1988, 2016) та ін. Хоровий колектив веде активну концертну діяльність. Вперше в Україні виконано «Requiem» А. Сальєрі (2008), «Український реквієм» В. Птушкіна (2002), кантату «Псалми Давидові» О. Похило (2006); вперше в Харкові – «Magnificat» Й. С. Баха (1985), «Te Deum» А. Брукнера (1995), «Carmina Burana» К. Орфа (1996), «Антиформалістичний райок» Д. Шостаковича (2001), у співпраці з камерним хором – «Ромео та Джульєта» Г. Берліоза (2003). Концертний репертуар хорового колективу складає понад 100 творів, як вокально-симфонічного жанру (зокрема «Requiem» Дж. Верді, «Иоанн Дамаскин» С. Танєєва, «Весна» та «Три руські пісні» С. Рахманінова, XIII симфонія «Бабин яр» Д. Шостаковича) так і хорові композиції a cappella Д. Бортнянського, М. Вербицького, М. Лисенка, П. Чайковського, С. Рахманінова, Г. Свиридова, Ю. Фаліка, В. Стеценка, Г. Гаврилець, А. Шуха та ін. Хор оперної студії приймав участь у міжнародних і всеукраїнських фестивалях: «Харківські асамблеї» (1995, 2003, 2014), «С. Рахманінов і українська культура» (2006), «Православної хорової музики "До 250-річчя від дня народження Дмитра Бортнянського"» (2001), «Полтавська ліра» (2004); концертах-звітах майстрів мистецтв та художніх колективів Харківської області у Києві «Симфонія землі Слобожанської» (2001) та «Харків – моя любов» (2004), концертах духовної музики «До 2000-ліття Різдва Христового» (2001), на честь 15-річчя Харківського архієрейського собору (2007); виступав з концертними програмами «І чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь» до ювілею Т. Г. Шевченка (2014, 2015), «Пам'яті видатних хорових диригентів Слобідської України» (2015) та ін.

ХОР СТУДЕНТІВ КАФЕДРИ ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ ХНУМ ім. І. П. Котляревського, лауреат міжнар. та національних конкурсів – навчальний колектив, головним завданням якого є вдосконалення практ. виконавських навичок студентів-хормейстерів. У різні періоди хор очолювали такі відомі на Слобожанщині хор. диригенти, як К. Греченко, З. Заграничний, С. Файнтух, А. Бас-Лебединець, Ю. Кулик, С. Прокопов, О. Ліньков, В. Апарін, А. Сиротенко. Хормейстерами колективу працювали: В. Палкін, Д. Бондаренко, В. Ходько, С. Прокопов, Н. Бєлік-Золотарьова, Г. Савельєва, В. Кутлуєв, Д. Дорошенко, О. Фартушка.

Найкращі харківські майстри хор. справи К. Греченко, З. Заграничний, С. Файнтух, А. Бас-Лебединець заклали фундамент виконавського стилю цього навч. хор. колективу. Висока худож. цінність репертуару, вимогливість до якості худож.-виразних засобів хор. співу та наслідування кращих акад. традицій виконавської культури – ось головні принципи роботи хор. класу, які зберігаються і дотепер наступними поколіннями керівників та хормейстерів хору студентів.

Часи керування хором Ю. Куликом (1964–1988) знаменують розквіт виконавської майстерності колективу. Чистота та багатство інтонації, тембральної палітри, експресія та динамізм виконання стали його візитівкою. Репертуар розширився за рахунок творів майже усіх жанрів: звучали масштабні вок.симф. полотна та хор. мініатюри С. Танєєва, С. Рахманінова, Г. Свиридова, М. Лисенка, А. Вівальді, Ш. Гуно, В. Моцарта. Особливе місце в концерт. програмах посідала укр. нар. пісня і твори харків. композиторів (В. Бібіка, В. Борисова, В. Золотухіна, І. Ковача, Т. Кравцова, Г. Цицалюка та ін.). Хор з великим успіхом виступав у концерт. залах Харкова, Києва, Львова, Луганська, С.-Петербурга, Риги та ін., неодноразово здобував звання лауреата і дипломанта всеукр. конкурсів студ. колективів муз. ВНЗ, що регулярно проводились у 1970–1980. Репетиційні методи Ю. Кулика, його художні інтерпретації, яскраві індивідуальні диригентські жести знайшли високу оцінку сучасників та увійшли сьогодні в проф. арсенал диригентів-хормейстерів.

Під орудою С. Прокопова (1988–1990) хор студентів виходить на міжнар. арену, репрезентуючи нову програму духовної музики з творів О. Архангельського, Д. Бортнянського, С. Дегтярьова, С. Рахманінова, П. Чайковського, П. Чеснокова у числен. концертн. залах не тільки України, а й Польщі, Росії. Зберігаючи традиції колективу, С. Прокопов привносить до його творчого портрету нові штрихи: яскраву артистичну манеру подання муз. змісту, динамізм та експресію втілення худож. образів. Головним матеріалом для розвитку виконавської майстерності майбутніх диригентів стає класична хор. музика.

За часів керування О. Лінькова (1990–1996) репертуар хору поповнився такими творами, як «Stabat Mater» Ф. Шуберта, Ф. Пуленка, «Літургія» О. Шведова, «Симфонія псалмів» І. Стравинського, «Три русские песни» С. Рахманинова та ін. Центром уваги стають хор. композиції XX ст. та пов'язаний з ними арсенал художньо-технічних засобів виконання.

В. Апарін (2001–2002) за невеликий період свого керівництва орієнтував колектив на виконання нових для нього творів, серед яких – «Requiem»

Дж. Раттера, хори З. Заграничного; хор підготував тематичний концерт «Ave Maria» з творів композиторів різних епох та стилів.

Під орудою А. Сиротенка (1996–2011) хор підтверджує вірність закладеним фундаторами харків. хор. шк. виконавським традиціям, завойовуючи найвищі нагороди на конкурсах та фестивалях: Гран-прі IV Міжнар. конкурсу хор. колективів ім. С. А. Дегтярьова та Г. А. Ломакіна (Росія, 2004); IV Всеукр. хор. конкурсу ім. Лесі Українки (Луцьк, 2006); перші премії Всеукр. хор. конкурсу ім. М. Леонтовича (Київ, 2007), Всеукр. конкурсу камерних вок. форм та хор. колективів ім. Б. М. Лятошинського (Київ, 2008). У 2007 хор з успіхом взяв участь в концертах у м. Магдебург (Німеччина). Його репертуар охоплював твори як з «золотого фонду» хор. класу, так і прем'єри, ініційовані керівником, педагогами та студентами кафедри. Серед них – «Всенічна» С. Рахманінова, хор. цикли С. Танєєва, Г. Свірідова, «Nelson-Messe» Й. Гайдна, «Три духовних хори» Дж. Верді, «Requiem» М. Дюруфлє, «Чичестерські псалми» Л. Бернстайна, циклічні композиції Л. Дичко, В. Зубицького, К. Пендерецького, Є. Станковича, В. Птушкіна, Дж. Раттера, хори a cappella Ф. Пуленка, А. Шнітке, В. Степурка, Г. Гаврилець, В. Мужчиля, В. Тиможинського, В. Ходоша та ін.

Від 2011 хор очолив засл. діяч мистецтв України, проф., зав. каф. С. Прокопов. Хормейстерами колективу стали доц. В. Кутлуєв (2010–2012), викл. Д. Дорошенко (з 2010), доц. Г. Савельєва (з 2013), викл. О. Фартушка (з 2016). Відбулося переосмислення репертуар. політики хору, співвідношення навч.-пед. та концертно-виконавських завдань, вектор якого звернувся до широкої палітри світової класич. хор. музики. В останні роки склад хору досяг 60–65 співаків, за рахунок збільшення прийому студентів на спец. «Хорове диригування» та залучення додаткового складу. Це уможливило виконання великих хор. форм – ораторій, мес, кантат, багаточастинних композицій Й. С. Баха, Г. Ф. Генделя, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена, Й. Брамса, А. Шнітке та ін. Репертуар 2011–2012 навч. р. з ініціативи В. Кутлуєва поповнився музикою епохи Відродження (О. Лассо, Я. Аркадельт, К. Монтеверді та ін.). Від 2013 репертуар узгоджувався із широкомасштабними програмними проектами Міжнар. муз. фестивалю «Харківські асамблеї». В їх рамках виконувались такі твори, як «Gloria» А. Вівальді, Фінал 9 симфонії Л. ван Бетховена, «Magnificat», кантата № 140 Й. С. Баха, «The Coronation Anthem», «Te Deum» Г. Ф. Генделя, «Requiem» В. А. Моцарта, ораторія «Elias», Псалом 114 Ф. Мендельсона-Бартольді. У 2013 хор також дав концерт у Сумській обл. філармонії в рамках XVIII фестивалю музики Й. С. Баха та епохи Бароко «Bach-Fest» (диригенти – Г. Савельєва, Д. Дорошенко).

Зараз у репертуарі хору широко представлена класична хор. музика: твори великої форми із супроводом (композиції А. Вівальді, Й. С. Баха, Г. Ф. Генделя, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена, Ф. Шуберта, Л. Керубіні, Дж. Россіні, Дж. Верді, Й. Брамса, П. Чайковського, С. Рахманінова, В. Гавриліна, А. Шнітке, І. Карабіца); національна хор. класика (твори М. Лисенка, М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Ве-

деля, М. Леонтовича, О. Кошиця, К. Стеценка та ін.); хор. твори укр. та зарубіж. композиторів XIX–XX ст. (Б. Лятошинського, Г. Майбороди, В. Бібіка, Є. Станковича, Л. Дичко, І. Шамо, В. Зубицького, Г. Гаврилець, О. Некрасова. Є. Козака, П. Чайковського, С. Танєєва, С. Рахманінова, Г. Свірідова, Р. Щедріна, В. Калістратова, В. Ходоша); хор. музика харків. композиторів (Т. Кравцова, В. Бібіка, М. Стецюна, Ю. Алжнєва, М. Кармінського, В. Дроб'язгіної, А. Гайденка, І. Гайденка, В. Мужчиля, а також хор. аранжування провідних слобожан. хормейстерів З. Заграничного, Ю. Кулика, В. Бриліанта, В. Палкіна).

Хор студентів – база практики асистентів-стажистів каф. хор. диригування ХНУМ. З ним працювали Н. Михайлова, Д. Сиротинський, І. Григорович, Є. Панков, М. Сидоров, А. Волотка, Д. Дорошенко, О. Фартушка, О. Кварта, Х. Корєпанова, О. Яструб, М. Гузинець. У 2010–2011 з хором стажувався диригент Д. Бітнер (США), підготувавши концертну програму переважно з творів сучасної америк. хор. музики.

Маючи великі виконавські можливості, хор студентів не став центром виконавських амбіцій керівників хор. класу. Головна мета його роботи – виховання високопрофесійних, досвідчених і конкурентоспроможних фахівців-хормейстерів. Тому кожний студент проходить повноцінну практику роботи з хором, має можливість самостійно добирати репертуар та виконувати його у відповідних мистецьких акціях. Хор активно підтримує ректор ун-ту Т. Б. Вєркіна, що позначається на всіх складових його функціонування, від ідей щодо організації творчих проектів з відомими світовими диригентами та добору репертуару до конкретних дій – збільшення чисельності колективу, створення посад для додаткового складу хору, вирішення проблеми сцен. вбрання і оновлення інтер'єру хор. зали, яка сьогодні є однією з кращих аудиторій нашого навч. закладу.

Сьогодні, як і за часи керівництва Ю. Кулика, хор займає активну громадську позицію, постійно беручи участь у творчих проектах ХНУМ, міста, країни. У 2014 хор студентів під кер. Г. Савельєвої став лауреатом І премії ІІ Міжнар. конкурсу ім. Д. Бортнянського (Київ).

Гордість каф. хор. диригування і ХНУМ ім. І. П. Котляревського, хор студентів – це плеяда обдарованої, добре навченої, амбітної та відданої хор. мистецтву музичної молоді.

Г. В. Савельєва

ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ КАФЕДРА виконавсько-музикознавчого ф-ту ХНУМ ім. І. П. Котляревського за свою 80-річну історію пройшла складний шлях, подолавши низку реформ та реорганізацій. На початку XXI ст. вона стала одним з провідних центрів хор. мистецтва на Україні, що готує висококваліфікованих, конкурентоздатних фахівців у галузі хор. освіти та забезпечує кадрами виконавські колективи і муз. навчальні заклади в Україні та поза її межами, розвиваючись у річищі світових інтеграційних освітніх процесів. На кафедрі працюють авторитетні спеціалісти в галузі хор. виконавства різних профілів – керівники академічних, оперних, студентських, дитячих та аматорських хорів, симф. диригенти, музикознавці, відомі співаки – сольні виконавці. Сьогодні каф. хор. диригування є головним уособленням харків. хорової школи, принципові напрямки освітньої діяльності якої були закладені стараннями багатьох вітчизняних музикантів.

Дослідженню традицій харків. шк. хор. мистецтва, її педагогіки та виконавської діяльності її видатних представників присвячено праці Н. А. Бєлік-Золотарьової, О. В. Васильєвої, Л. С. Каданера, О. М. Коломієць, О. В. Кононової, О. О. Конопльової, В. Ф. Кравець, А. Ю. Кулик, В. В. Королевського, А. П. Лащенка, А. К. Мартинюка, В. П. Матюхіна, В. С. Палкіна, С. М. Прокопова, В. І. Рожка, Г. В. Савельєвої, Т. А. Смирнової, З. Б. Юферової та ін. Автори з позицій власного досвіду і аналізу діяльності провідних харків. хормейстерів позначили фундамент харків. хор. школи та обґрунтували її своєрідність.

Серед факторів, що вплинули на формування харків. хор. школи, слід врахувати географічне розташування міста, перехрестя торгівельних шляхів, у якому від самого його заснування налагодились тісні освітні контакти з Братськими школами Києва, Луцька, Львова, Острозькою та Київо-Могілянською академіями, що було сприятливим для просвіт. діяльності мандрівних учителів. Із заснуванням Харковської славяно-греко-латинської школи з її вихованців утворився перший в місті церков. хор (співав у церкві Покровського монастиря). Одним з головних осередків хор. культури став заснований 1726 Харків. колегіум, близький за принципами навчання до Чернігів. та Переяславського, із музичними «додатковими класами», де значна увага приділялася співу. Талант і найвищий професіоналізм видатних викладачів Харків. колегіуму – філософа, поета й музиканта Г. Сковороди, композиторів і співаків А. Веделя (керував хором казенних класів), М. Концевича (був вчителем музики і співу) – суттєво вплинули на формування виконав. хор. традиції Харківщини. Частина вихованців Колегіуму увійшла до створеного пізніше архієрейського хору Луки Чижевського. Важливою від кін. XVIII ст. була меценатська функція міської влади – намісників та губернаторів міста, які мали при своїх будинках хори «півчих». Також, від 1780, хор, що існував за губернаторський кошт, співав в Успенському соборі протягом чверті століття.

Міцним імпульсом для розвитку хор. виконавства стало відкриття Харків. ун-ту (1805) із Муз. класами при ньому. У 20 рр. XIX ст. у Харкові хори вже функціонували в Гімназії, Ін-ті шляхетних дівчат, Казенному уч-щі. З університетськими Муз. класами у 1805–1815 та Ін-том шляхетних дівчат у 1821–1830 пов'язана діяльність композитора І. М. Вітковського, учня Й. Гайдна і автора, зокрема, хор. творів. Йому Харків завдячує першим озвученням власними силами гайднівських ораторій. До того ж, в університетській Свято-Антонієвській церкві до 1853 співав архієрейський хор; згодом утворився хор студентів. Від 1873 до 1885 в Університетській церкві співав кращий в місті архієрейський хор регента (О. Є. ?) Літинського (щоб послухати його, харків'яни натовпом збиралися у Троїцьку церков, де хор співав у 1860–70-ті). Помічником регента у др. пол. 1870-х – на поч. 1880-х був П. М. Гордовський (за ін. даними – Гродовський – прим. ред.) – випускник Придворної співацької капели, згодом – відомий диригент церков. хорів, автор духовних хор. піснеспівів [1, с. 870–872]. Від др. пол. 1860-х до 1867 у Харкові жив і працював К. П. Вільбоа, який, зокрема, диригував оперними виставами. Постійна робота оперного театру (прибл. від 1874) стала ще одним важливим кроком на шляху формування проф. хор. школи в регіоні (так, 1895 у постановці «Гугенотів» Мейербера в Харкові дебютував як диригент учень З. Фібіха В. І. Сук, згодом гол. диригент Великого т-ру у Москві). Визначним внеском у розвиток хор. мистецтва стала концертна та освітня діяльність Харків. відділення ІРМТ (від 1871) на чолі з його засновником, видатним диригентом І. І. Слатіним. Саме Муз. класи Харків. відділення ІРМТ, що, завдячуючи подвижництву І. І. Слатіна, стали базою для створення Муз. уч-ща (1883) і Консерваторії (1917), започаткували лінію спадкоємності проф. хор. освіти, що прямує у сьогодення харків. школи хор. мистецтва: хоровий спів увійшов до перших навч. програм згаданих академічних закладів.

Отже, на межі XX ст. Харків як значний культур. центр мав багаті власні музичні й співочі традиції. Неабияку роль відігравали й муз.-просвітницькі товариства: у 1897–1907 – муз. гурток П. Кравцова (співака-аматора, диригента, організатора жін. хору при недільній шк. Х. Алчевської), у якому існували оперні класи і симф. оркестр, а його «оперні бригади», що мандрували Харківщиною, мали в репертуарі понад 10 оперних творів. Муз.-пропагандистські завдання вирішували також Харків. т-во любителів хор. співу, Харків. церковно-співоче т-во, Харків. т-во поширення в народі грамотності, численні муз.-драм. т-ва повітових міст. Засадниче для розвитку хор. мистецтва значення у ці часи мала діяльність харків. муз. просвітян – І. Слатіна, А. Юр'яна, І. Бірюкова, О. Літинського, С. Дрімцова та ін., у перші декади нового ст. – Г. Хоткевича, засновника Харків. нац. хору (1918), згодом реорганізованого у Державний хор, фундатором та першим диригентом якого став С. Дрімцов. Останній також брав участь в організації Харків. відділення Муз. т-ва ім. М. Леонтовича (1922), пізніше – Харків. філармонії (1928).

У 1920–30 рр. на хвилі загальних динамічних процесів в укр. культурі хоровий рух помітно активізується, що повною мірою відчувається

в Харкові як тодішній столиці Україні (1919–1934). По всій країні створюються аматорські та проф. хорові колективи, серед них у Харкові – відомий Держ. український хор («ДУХ») ім. М. Леонтовича під кер. Ф. Соболя і П. Карпова; велика кількість самодіяльних хорів при щойно організованих клубах, заводських будинках культури (зокр., БК «Металіст», ХТЗ, «Харчовик») та ін., що спричинило зростаючу потребу в хормейстерських кадрах. Створення постійно діючого центру проф. хормейстер. освіти відповідало вимогам часу, що потребував збільшення числа кваліфікованих, професійно підготовлених хор. диригентів, які б гідно продовжували та розвивали кращі традиції проф. освіти.

Таким осередком стала Харків. консерваторія (від 1920 – Муз. академія, 1923 – Муз.-драм. ін-т, 1934 – знов Консерваторія), де у 20–30 рр. викладали блискучі майстри-практики хорового мистецтва, музиканти-універсалісти, що зіграли доленосну роль у розвитку харків. хор. школи – О. А. Перунов (навчався у С.-Петербурзі, Харкові), К. М. Греченко (навчався у Києві), З. Д. Заграничний (навчався у Одесі, Харкові), А. Д. Бас-Лебединець (навчався у Києві, Харкові), С. Є. Файнтух (навчався у Харкові), учень М. Лисенка В. М. Верховинець (викл. у Харків. муз.-драм. ін-ті у 1927–28), П. О. Козицький (викл. 1925–1935). Тобто, від самого заснування у Харкові вищого акад. муз. навч. закладу в ньому викладалися хорові дисципліни, але попередниця сучасної кафедри хор. диригування функціонувала при муз.-педагогічному ф-ті Муздраміна, що свідчить про її достатньо широке спрямування.

У др. пол. 30 рр. (точні дані втрачені за часів війни) у Харків. консерваторії (знов відділеній 1934 р. від театр. ф-ту) було сформовано кафедру хор. диригування. Звідси починається відлік її історії саме в «консерваторському» розумінні – як акад. структури з відповідними навч. програмами створених раніше кафедр Київ., Москов., Ленінград. консерваторій. Почалося реформування кафедри з метою вдосконалення системи якісної підготовки фахівців за спец. «Хорове диригування». На тлі збереження традицій відбувався пошук нових, більш сучасних, методів навчання молодих фахівців. Однак основний склад кафедри фактично підібрався ще у Муздраміні, і майже всі започаткування в області вищої диригентсько-хор. освіти Харків. регіону не пройшли без участі його видатних викладачів О. А. Перунова (працював у Муздраміні від 1928), З. Д. Заграничного (від 1929), К. М. Греченка (від 1930). Пізніше кафедру поповнили випускники Муздраміна С. Є. Файнтух (працював з перервами у 1932–1935, 1940–1941, 1946–1950) і А. Д. Бас-Лебединець (1944), подовживши ланцюжок проф. спадкоємності.

Свідоцтвом ефективності їх педагогічної та диригентської діяльності є виховання трьох поколінь викладачів кафедри – митців харків. хор. школи, які, в свою чергу, доклали чимало зусиль для розвитку її виконавських засад.

Справу засновників харків. диригент.-хор. школи успішно продовжували їх учні, кращі з яких вписали яскраві сторінки в її історію. Все своє життя присвятила кафедрі хор. диригування З. В. Яковлева, яка по закінчення кл. К. М. Греченка почала викладацьку роботу (1948), виховавши

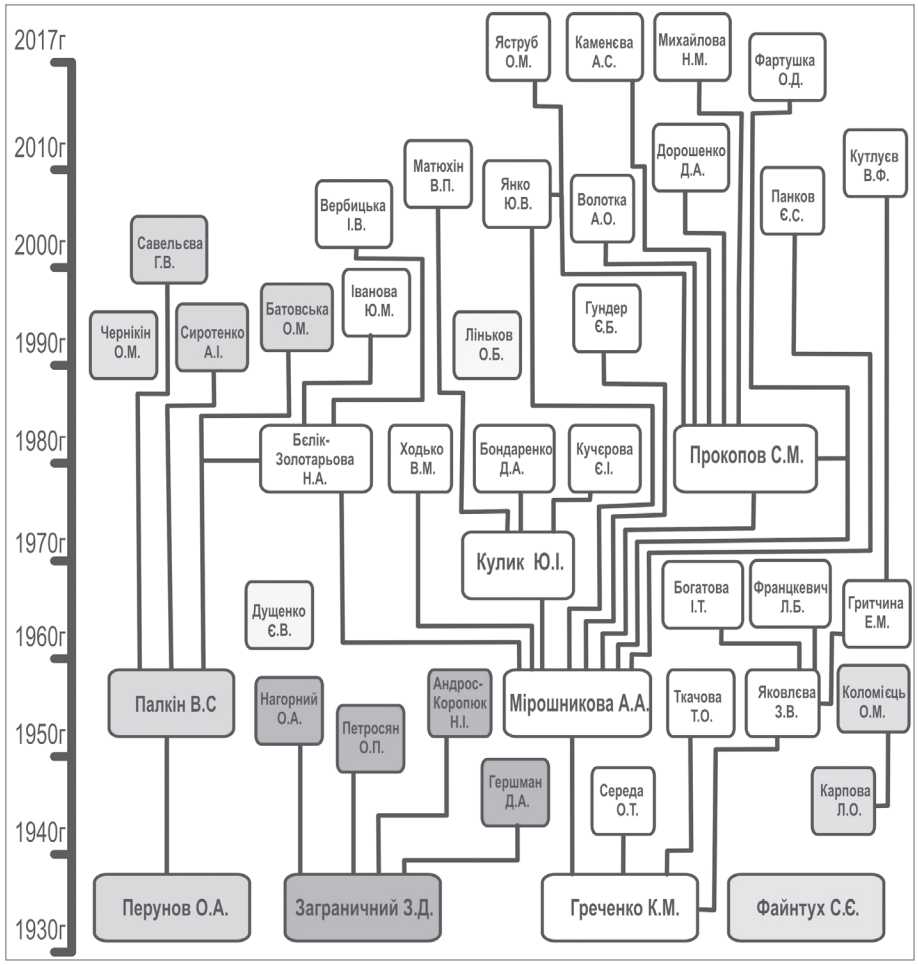

Генеалогічне дерево спадкоємності кафедри хорового диригування ХНУМ ім. І. П. Котляревського

плеяду відомих музикантів (засл. арт РФ А. С. Пономарьов, нар. арт. України, проф. ХДУМ О. І. Літвінов та ін.; від 1943 до 1970 (з перервами) викладала на каф. учениця З. Д. Заграничного, найдосвідченіший оперний диригент-хормейстер, проф. Є. О. Конопльова. У 1950 рр. працював випускник К. М. Греченка О. Т. Середа, виховавши близько 30 кваліфікованих фахівців; з них у ХДІМ у 1967–1983 викладала хор. дисципліни і завідувала сектором педпрактики Т. О. Ткачова. Найкраще з традицій харків. і київської хормейстер. шкіл поєднувала у своїй пед. роботі засл. діяч мистецтв України, проф., канд. мистецтвознавства А. А. Мірошникова – одна з провідних викладачів вузу. В історії ф-ту і муз. життя Харкова вирізняється ім'я засл. діяча мистецтв України, проф. Ю. І. Кулика, талановитого вихованця А. А. Мірошникової. Видатний диригент і педагог, майстер хорових обробок, близько 25 років він був незмінним керівником хору студентів. Під його орудою хор звучав надзвичайно професійно, демонструючи виняткову виконавську гнучкість, чуйність до проявів диригентської

волі; його виступи ставали непересічними подіями в муз. житті міста. Свій внесок у розвиток кафедри у різні часи доклали нар. артист України Є. В. Дущенко, проф. Н. І. Андрос, доц. Є. М. Гритчина; О. А. Нагорний, Д. А. Гершман, О. М. Коломієць, засл. діяч мистецтв України, проф. О. П. Петросян, Д. А. Бондаренко, В. М. Ходько, О. Б. Лінькoв, лауреат респ. конкурсу А. І. Сиротенко, засл. артистка України, доц. О. М. Арцемюк, доц. С. В. Письменна.

Прямий спадкоємець фундаторів кафедри та її завідувач протягом тривалого часу, учень О. А. Перунова, нар. арт., засл. діяч мистецтв, лауреат Нац. премії України ім. Т. Шевченка і володар ряду ін. почес. звань, чл.-кор. АМУ, проф. В. С. Палкін поєднував пед. діяльність з блискучою виконавською, що її кульмінацією стало перетворення скромного аматорського колективу в високопрофесійний академічний – Камерний хор Харків. філармонії, один з найкращих в Україні. Натхненні та переконливі інтерпретації Майстром таких творів, як «Stabat mater» Д. Россіні, Реквієми В. Моцарта, Л. Керубіні, А. Шнітке, «Іоанн Дамаскін» С. Танєєва, «Передзвони» В. Гавриліна та ін. по праву займають місце серед вершинних досягнень виконав. мистецтва.

У всі часи існування кафедри на її чолі стояли кращі хорові диригенти, педагоги та організатори[1]: О. А. Перунов (1954–1959), О. Т. Середа (1959–1960), К. М. Греченко (1951–1972), А. А. Мірошникова (1970–1972), Ю. І. Кулик (1972–1983), В. С. Палкін (1983–2008).

Від 2008 кафедру очолює засл. діяч мистецтв України, проф. С. М. Прокопов, чиє керівництво органічно поєднує увагу до збереження проф. традицій харків. шк. хор. виконавства з постійним рухом до модернізації проф. іміджу диригента хору, оптимізації практичної діяльності студента. Різні покоління педагогів кафедри – вчителі і учні – працюють в єдиному руслі проф. вимог, колегіально вирішуючи проблеми виховання диригентів-хормейстерів.

Сьогодні у складі кафедри – 12 викладачів: проф., канд. мистецтвознавства, засл. діяч мистецтв України Н. А. Бєлік-Золотарьова; доц., засл. діяч мистецтв України Ю. В. Янко; доц., канд. мистецтвознавства, докторант О. М. Батовська; доц., канд. мистецтвознавства Н. М. Михайлова; канд. мистецтвознавства, доц. каф. Г. В. Савельєва (Парфьонова); ст. викладачі А. О. Волотка, Д. А. Дорошенко, О. Д. Фартушка; викладачі А. С. Каменєва, О. М. Яструб; педагоги класу сольного співу – доц., засл. артистка України Т. М. Томчук; доц., канд. мистецтвознавства В. В. Михайлець.

Важливою ланкою виховання хор. диригента є продуктивна робота в рамках діалогу «студент-концертмейстер». На кафедрі завжди працювали у якості концертмейстерів досвідчені музиканти і яскраві піаністи, високопрофесійні майстри в сфері роботи з хор. диригентом. У 1950–60 рр. концертмейстерами кафедри були М. М. Гольцман, О. В. Гончарова, П. М. Марголіна, О. Я. Рабіновіч, К. І. Зоріч; у 1970–90-х – Т. Й. Володарська, О. Є. Остроконь, С. В. Фрадкіна, М. О. Волчукова, В. В. Бєлий, Л. Н. Маргаріус, В. Б. Лінецький, С. П. Давидов, І. М. Приходь-

[1] Наводимо лише ті дані, що збереглися у архівних матеріалах.

ко; у 2000–2010 – О. Ю. Коренєва, О. В. Михайлова, Г. О. Зуб, Д. П. Лаврова, А. А. Суслова, до недавнього часу – Г. О. Поврозіна.

Сьогодні на каф. працюють провідні концертмейстери хор. класу та класів диригування, дипломанти нац. конкурсів Г. О. Саламатова та О. А. Рукіна, провідні концертмейстери О. О. Голенко, Г. В. Колонєй, С. А. Присталова, О. Б. Прокопович, М. В. Фісун, концертмейстери С. С. Казанцев, М. А. Чуб, Є. М. Маляревський.

Лаборантську роботу кафедри очолювали (в різні роки) доценти З. В. Яковлєва, О. М. Батовська, Ю. М. Іванова, ст. викл. А. О. Волотка, викл. А. С. Каменєва.

З характерних рис діяльності кожного з викладачів кафедри складається узагальнюючий образ «школи». У той же час, творче кредо окремого її викладача, яке виявляється у множинності форм його спілкування, неминуче «декодує» найважливіші засади школи, котру він представляє.

Діяльність фундаторів кафедри демонструє універсалізм їх творчих позицій, про що свідчить широкий діапазон їх диригентсько-виконав. практики, композитор. творчості, муз.-просвітницької роботи. Творча праця корифеїв кафедри О. А. Перунова, К. М. Греченка, З. Д. Загранично-го, В. С. Палкіна, А. А. Мірошникової та професорів, що нині впроваджують засади школи – С. М. Прокопова, Н. А. Бєлік-Золотарьової – сформувала визначальні риси пед. стилю кафедри – методику навчання хор. співу і практику роботи з хором, теорію диригент. техніки, сучасні виконавські тенденції та притаманний її представникам особливий «хоровий патріотизм».

Серед усіх навч. дисциплін, стараннями керівників студ. хору, за традицією, яка укорінилася, домінуюча роль належить хоровому класу. Виняткове значення надається навчально-художній роботі, яку проводить його керівник. Хор. клас і сьогодні є головним інструментом хормейстерської освіти на кафедрі; саме тут студенти мають можливість проявити свої індивідуальні творчі здібності. За час існування хор. класу його очолювали досвідчені хорові диригенти – К. М. Греченко, З. Д. Загранич-ний, С. Є. Файнтух, А. Д. Бас-Лебединець, Ю. І. Кулик, С. М. Прокопов, О. Б. Ліньков, В. Д. Апарін, А. І. Сиротенко, В. Ф. Кутлуєв. Їх зусиллями була налагоджена чітка навчальна, методична і організаційна робота в колективі, яка принципово поєднується з широкою концертно-просвітницькою діяльністю. До появи проф. колективу в Харків. обл. філармонії хор студентів кафедри хор. диригування був головним учасником міських концерт. заходів. За час свого існування він неодноразово ставав переможцем багатьох нац. конкурсів та фестивалів. У якості хормейстерів у ньому працювали В. С. Палкін, Д. А. Бондаренко, В. М. Ходько, С. М. Прокопов, Н. А. Бєлік-Золотарьова, Г. В. Савельєва, Д. А. Дорошенко, О. Д. Фартушка; зараз хор студентів кафедри знов очолює проф. С. М. Прокопов, хормейстери – Г. В. Савельєва, О. Д. Фартушка.

У втіленні комплексу творчих спрямувань Харків. хор. школи особливу роль відіграє клас диригування. Методика викладання дисципліни «хорове диригування» набула за часів роботи кафедри своїх усталених рис, основними з яких є багатоскладовість структури роботи в класі, її направ-

леність на виховання самостійності студента, що передбачає індивідуальний підхід до особистості кожного, формування активності, здібності до пошуку, засад інтерпретаторського мислення, розвиток фантазії, масштабності творчої уяви. Серед засадничих принципів роботи в кл. хор. диригування – висока культура спілкування, незмінне дотримання норм проф. етики; усталеність професійних вимог викладачів каф. до дирігент. техніки студентів, що передбачають академізм дирігент. жесту, урівноваженість всіх елементів худож. виразності, прояв вольових якостей, розвиток емоційності, пошук індивідуальної манери диригування; розподілення навч. виконавських програм по курсам за стильовими та технічними ознаками з метою виховання розуміння естетичної природи музики, збагнення закономірностей муз. мови та відмінних рис стилів, жанрів і форм. Репертуарною основою дисципліни є твори хор. класики та постійне поповнення списку виконуваних творів новими сучасними композиціями.

На іспитах особливо відзначається продемонстрований студентом власний обґрунтований виконавський стиль, не скопійований з манери свого викладача. Особлива увага надається якості мануальної техніки студента, яка відображає внутрішні процеси освоєння твору, ерудованість і зрілість муз. мислення. Держ. екзамен з диригування хором завжди проводиться в урочистій атмосфері Великої зали унту. Екзамени-концерти перетворюються на справжні творчі досягнення кафедри, яскраві події в житті молодих хормейстерів, очікувані мистецькі заходи для глядачів та прихильників хору студентів кафедри.

Найважливішою умовою правильного розвитку хормейстера є постійне втілення теорет. метод. настанов у практику керування хором. Засновники диригент.-хор. навчання у Харків. консерваторії були, в першу чергу, виконавцями-практиками, що на базі власного досвіду мали можливість переглянути, доповнити, розширити метод. принципи фахової освіти хормейстера. Традицію тісного зв'язку теорії з практикою нині збережено не в останню чергу завдяки функціонуванню при кафедрі хорової лабораторії на базі студ. хору та колективів, очолюваних викладачами кафедри, де студенти проходять хормейстерську практику, оволодіваючи прийомами і методами роботи з хором, самостійної підготовки до хор. занять, вмінням створювати власні інтерпретації, майстерністю відтворення муз.-худож. образів.

Активна робота студентів з хором починається з II курсу дисципліною «Практика роботи з дитячим хором» на базі дит. хорів сектору пед. практики ХНУМ, зразкових хорів ХОПДЮТ «Весняні голоси», «Скворушка» (керівники практики – С. М. Прокопов, Ю. М. Іванова, А. О. Волотка, О. Д. Фартушка, О. М. Яструб).

«Практика роботи з самодіяльним хором» 3 курсу реалізується на базі хору виконав.-музикознав. ф-ту ХНУМ, камер. хорів ХНУ ім. В. Н. Каразіна, НТУ «ХПІ», Камер. хору ХМУ ім. Б. М. Лятошинського (кер. практики – С. М. Прокопов, А. І. Сиротенко, Г. В. Савельєва, Є. С. Панков, А. О. Волотка, Д. А. Дорошенко, О. М. Батовська, Х. С. Корєпанова, Є. М. Маляревський).

«Практика роботи з навчальним хором» студентів 4 курсу відбувається

ся на базі хору студентів каф. хор. диригування (кер. практики у різні роки – Е. М. Гритчина, О. П. Петросян, Д. М. Бондаренко, О. Б. Ліньков, А. І. Сиротенко, С. М. Прокопов (у даний час), О. Д. Фартушка).

На V курсі студенти мають «Практику роботи з оперним хором» (кер. – Д. А. Гершман, Є. О. Конопльова, Н. А. Бєлік-Золотарьова, О. М. Чернікін, Н. М. Михайлова). Деякий час здійснювалась «Практика роботи в професійному академічному хорі» на базі камер. хору Харків. філармонії (кер. практики – В. С. Палкін). Кращі випускники V курсу мають можливість виявити свою індивідуальність, готуючи власні дипломні програми на базі хору студентів.

Педагогічна практика студентів IV курсу відбувається на базі ХМУ ім. Б. М. Лятошинського. Студенти мають можливість реалізуватися як викладачі серед. ланки системи муз. освіти на індивід. та лекційних заняттях. У різні роки пед. практикою керували досвідчені випускники та педагоги кафедри – Г. С. Семененко, Л. І. Бакуменко, З. В. Яковлєва, С. М. Прокопов, Ю. І. Іванова, Г. В. Савельєва.

Урізноманітнюючи спектр жанрів хор. мистецтва, завдяки яким студенти могли б поглибити свої знання та самореалізуватись, кафедра ініціює створення малих форм ансамбл. співу. Як результат, за ініціативою та участю студентів-хормейстерів, виникають ансамблі високого проф. рівня. Серед них – чоловічий квінтет «DITEM», жіночий вок. ансамбль, вок. ансамбль студентів 1–2 курсів (кер. – доцент В. Ф. Кутлуєв) вок. ансамбль старовинної музики «Cantus Firmus».

Керівництво кафедри підтримує студентів, що активно проявляють себе у практич. хормейстер. роботі. Більша частина студентів кафедри – керівники дит. хор. колективів та регенти церков. хорів Харкова й області.

Від початку функціонування кафедри велике значення надається класу сольного співу, куди завжди запрошували до роботи спеціалістів високої кваліфікації з великим досвідом проф. виконавства. Так, у 60–70 рр. XX ст. сольний спів викладала солістка Донецьк. та Харків. оперних театрів Л. М. Скляр-Білокур; у 70–80-х вок. клас вели канд. мистецтвознавства, проф. каф. сольного співу Т. П. Мадишева, актриса і сольна співачка В. Г. Кузьміна, солістка Т-ру муз. комедії В. Є. Парчеллі-Якубова; у 80–90-ті – засл. арт. України, доц. О. М. Арцемюк-Райгородська, у 1997–2000 –д-р мистецтвознавства, проф. О. Г. Стахевич. У даний час сольний спів викладають досвідчені педагоги і сольні виконавці – засл. артистка України, доц. Т. М. Томчук та канд. мистецтвознавства, доц. В. В. Михайлець.

Кафедра співпрацює з Навч.-наук. центром міжнар. освіти та співробітництва ХНУМ з навчання інозем. студентів. Більше 10 років кафедра тісно контактує з кафедрою інтерпретології та аналізу музики ХНУМ у підготовці студентів-магістрів. Проблематика публікацій та якість дипломних магістер. робіт свідчить про значне зростання рівня наук. діяльності молодих хормейстерів.

При кафедрі відкрито асистентуру-стажування (1996), де підвищують свій проф. рівень її найбільш перспективні випускники. Серед асистентів-стажистів кафедри у різні роки були О. Батовська, Л. Єськова, В. Осипенко, С. Черногор, В. Тушева, Г. Савельєва, М. Сокол, Д. Сиро-

тинський, І. Григорович, Н. Торба, Є. Панков, А. Волотка, Д. Дорошенко, О. Фартушка, О. Кварта, Х. Корєпанова, О. Яструб, М. Голенко. Частина випускників продовжила навчання і в аспірантурі ХНУМ ім. І. П. Котляревського – І. Вербицька, А. Волотка, А. Криченкова, А. Каменєва, Г. Харакоз, аспірантурі та асистентурі-стажуванні НМАУ ім. П. І. Чайковського – О. Бабенко, Т. Герасимчук, М. Ковтунова.

Захисти дисертацій, публікації монографій, статей, створення численних методичних розробок, виступи у конференціях є невід'ємною частиною широкої наук.-метод. роботи кафедри. Вже багато років проводяться відкриті лекції, майстер-класи, науково-метод. семінари в рамках кураторства над молодшими муз.-освітніми ланками (ХМУ та ін. муз. уч-ща України, ХССМШ-і, муз. школи Харкова та області), яке успішно доводить свою доцільність. На базі кафедри проходять стажування викладачі вищ. та серед. навч. закладів культури і мистецтв країни та світу.

Студенти кафедри постійно знаходяться у вирі мистецьких подій, виступаючи у численних концертах в ХНУМ і концерт. залах міста, беручи участь у фестивалях, конкурсах, конференціях, творчих зустрічах з відомими виконавцями та музикознавцями (А. Авдієвський, Вл. Соколов, Вл. Чернушенко, В. Мінін, В. Рожок, А. Лащенко, О. Бєлоненко, Ю. Насушкін, Ю. Янко, Б. Тараканов, Г. Румштадт, А. Власенко та ін.).

Кафедра проводить активну муз.-просвітницьку роботу як організатор мистецьких акцій. Яскравими подіями за останній період історії кафедри стали концерт до 100-річчя з дня народження З. Заграничного (2001); конкурс хор. диригентів серед студентів кафедри (2005); мистецька акція «Діалог епох – діалог культур» спільно з каф. хор. та оперно-симф. диригування ЛНМА ім. М. Лисенка (2012); фестиваль хор. співу пам'яті Г. Свиридова (2013); цикл хор. концертів на честь Т. Шевченка (2014); конкурс з хор. диригування, читання хор. партитур та ораторського мистецтва ім. В. Палкіна серед студентів 2–4 курсів (2015); хор. фестиваль пам'яті Ю. Кулика (2012); хор. концерт пам'яті В. Палкіна (2016); конкурс з хор. диригування та аранжування ім. А. Мірошникової (2017); хор. концерт до 80-річчя з дня народження Ю. Кулика (2017).

Кафедра пишається випускниками та студентами, що стали переможцями Всеукр. конкурсу хор. диригентів (Київ), серед них – лауреати А. Сиротенко (1998), Є. Гундер (1998), Н. Лукіна (2001), Д. Морозов (2001, 2005), Г. Савельєва (2005), Є. Панков (2005), О. Юнек (2008), Д. Кругляк (2016); дипломанти Т. Герасимчук (2005, 2008), О. Бабошина (2005), О. Бабенко (2008), Д. Дорошенко (2008), О. Фартушка (2012), Х. Корєпанова (2016), О. Яструб (2016). Переможці Всеукр. студ. конкурсу хор. диригентів у Івано-Франківську (2014), Кіровограді (2016) – М. Голенко (Гузинець), гран-прі; А. Каменєва, М. Дзівалтівський, Є. Маляревський (лауреати); Д. Орехівська, М. Жданов (дипломанти).

Випускники кафедри керують численними проф. та аматор. хор. колективами України і зарубіжжя, працюють викладачами вищих та серед. муз. навч. закладів. Деякі з них нині є диригентами відомих симф. оркестрів – нар. артист Росії С. І. Скрипка (Москва), Л. А. Кар-

пова, засл. діячі мистецтв України Ю. В. Янко, Я. Я. Сорочук (Харків), лауреат міжнар. конкурсів Д. П. Морозов (Київ, Харків), Н. В. Лукіна (Австрія), О. Пивоварський (Австрія), І. В. Вербицька (Харків). Серед випускників кафедри – відомі співаки та муз. діячі – нар. артистка України Р. М. Кириченко, нар. артист України Г. Кас'яненко, голова Ростов. відділення СК, проф. В. Ф. Красноскулов (1975–1989), засл. діяч мистецтв України, голова Харків. організації НВМС Н. А. Бабіч, засл. діяч мистецтв України О. Є. Чумак, засл. діяч мистецтв України, голов. хормейстер козацького ансамблю пісні і танцю «Запорожці» С. В. Черногор, засл. артистка України В. В. Осипенко та ін. У ВНЗ та мистецьких колективах країни і зарубіжжя кафедру гідно представили її випускники – ректор НМАУ ім. П. І. Чайковського, д-р мистецтвознавства, проф., нар. арт. України В. І. Рожок, ректор ДНМА ім. С. С. Прокоф'єва, канд. пед. н., проф., засл. діяч мистецтв України В. Л. Бахарєв, канд. мистецтвознавства, проф. НМАУ ім. П. І. Чайковського Н. І. Андрос-Королюк, доц. НМПУ ім. Драгоманова Е. М. Гритчина, проф. ЛДІК В. Ф. Чабанний, засл. працівник культури України І. В. Бідак, засл. діяч мистецтв України, директор ХАТОБ ім. М. Лисенка Г. В. Селіхов, д-р пед. н. О. В. Михайліченко, викл. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки Ю. П. Кресак, доц. ХДІМ ім. І. П. Котляревського та ХНПУ ім. Г. С. Сковороди О. А. Нагорний, д-р пед. н. Т. А. Смирнова, д-р пед. н. А. В. Соколова, д-р пед. н. В. В. Тушева, канд. мистецтвознавства А. К. Мартинюк, канд. мистецтвознавства, худож. кер. хору «Скворушка» Ю. М. Іванова, канд. мистецтвознавства Я. О. Кириленко, канд. мистецтвознавства, худож. кер. хору «Льонок» І. І. Мартиненко, канд. пед. н. Р. О. Любар; диригенти і артисти хорів Є. С. Панков, Ф. М. Сокол (Германія) та ін.

За часів існування кафедри хор. диригування було сформовану цілісну навчально-освітню систему диригентсько-хорової освіти, яка підтвердила свою актуальність. Розглянуті принципи і методи навчання є результатом дбайливого збереження традицій і втілення настанов фундаторів кафедри та постійного їх оновлення й збагачення їх спадкоємцями. Діяльність сучасних викладачів кафедри – представників різних вікових генерацій – є свідченням продовження й розвитку славетних традицій, закладених засновниками кафедри, тісного зв'язку поколінь представників харків. школи хорового диригування.

Літ.: *Багалей Д. И. История города Харькова за 250 лет его существования (1655–1905) : ист. монография. В 2 т. Т. 2. XIX – начало XX века / Д. И. Багалей, Д. П. Миллер. Репр. издание. Харьков, 1993. С. 870–872;* Миклашевський Й. М. Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII – першої половини XIX ст. / Й. М. Миклашевський. Київ : Наук. думка, 1967. 160 с.; Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX століття / О. В. Кононова. Харків : Основа, 2004. 176 с.; Коноплева Е. А. Страницы из музыкальной жизни Харькова / Е. А. Коноплева. Київ : Муз. Україна, 1990. 48 с.; Бєлік-Золотарьова Н. А. Сузір'я майстрів: кафедра хорового диригування / Н. А. Бєлік-Золотарьова // *Pro Domo Mea : нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 100–123*; Каданер Л. С. Хоровая самодеятельность Харькова за 50 лет (1917–1967 гг.) / Л. С. Каданер // *Вопросы*

искусствознания : (науч. и метод. работы ХИИ) / Харьков. ин-т искусств. Харьков, 1969. Вып. 1. С. 129–148; Лащенко А. П. Українське хорове мистецтво XX століття / А. Лащенко // *Наук. вісн. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. 1999. Вип. 14, кн. 6. С. 18–31*; Рожок В. І. В'ячеслав Палкін і хорова культура України другої половини XX століття / Рожок В. І. // *Творчо-педагогічна діяльність В'ячеслава Палкіна в контексті хорової культури України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 16 верес. 2005 р. / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського [та ін.]. Харків, 2006. С. 6–11*; Гамкало І. Д. Диригентське мистецтво / І. Д. Гамкало // *Енциклопедія Сучасної України / Ін-т енцикл. досліджень НАН України. Київ, 2007. Т. 7. С. 609–613*; Данилюк М. М. [Гнат Мартинович Хоткевич (1877–1938) – видатна постать української педагогіки] // *Музичне народне мистецтво в педагогічній та творчій спадщині. Педагогіка. Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. URL: http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/18493-muzichne-narodne-mistectvo-v-pedagogichnij-tatvorchij-spadshhini-g-xotkevicha.html. (дата звернення: 18.09.2017).*

Г. В. Савельєва

Кафедра спеціального фортепіано (зліва направо сидять О. В. Кононова, В. Ф. Шукайло, завідувач кафедри Т. Б. Вєркіна, І. М. Кармінська, С. І. Захарова; другий ряд:Т. О. Сирятська, О. В. Фекете, Н. Г. Скребцова, Н. В. Горецька, К. В. Тимофєєва, Н. І. Руденко, Н. О. Сутулова, В. М. Птушкін, М. С. Чернявська, С. Ю. Юшкевич; третій ряд: Ю. К. Попов, І. Ю. Сухленко, І. О. Седюк, М. В. Бондаренко, О. О. Копелюк, Г. В. Сагалова, Д. В. Треничев, К. В. Подпорінова)

Кафедра загального та спеціалізованого фортепіано (сидять О. В. Погода, Є. Б. Чорна, І. М. Кармінська, завідувач кафедри О. В. Кононова, С. Н. Бєлокур; стоять Т. О. Сирятська, І. І. Полубоярина, Н. Ю. Зимогляд, М. В. Бевз, В. Т. Стогній, М. С. Линник, О. Р. Міц)

Кафедра музичного мистецтва естради та джазу (сидять Н. В. Біляєва, Н. В. Дрожжина, завідувач кафедри В. В. Чуриков, О. В. Воропаєва, А. А. Тимченко; стоять О. В. Федорков, О. Л. Блінков, В. В.Утленко, С. П. Давидов, Ю. П. Тарарак, М. О. Романова, Б. О. Стецюк, А. В. Тимошенко)

Кафедра оркестрових струнних інструментів (сидять Т. І. Кравченко, завідувач кафедри Л. О. Холоденко, А. О. Мельник, О. С. Красюкова; стоять О. С.Подмарьова, Є. С. Лєбєдєв, І. П. Шаповалов, Г. О. Візавітіна, І. В. Чернявський, Д. В. Дашутіна, А. Ю. Дубова, С. А. Євдокимов

Кафедра народних інструментів України (зліва направо сидять Б. О. Міхєєв, І. І. Снєдков, О. І. Назаренко, А. П. Гайденко, В. І. Доценко, О. В. Міщенко; другий ряд: Ю. С. Дяченко, Т. С. Цимбалюк, Г. Г. Чумаченко, Н. Є. Костенко, О. О. Костенко, О. М. Калашникова, Л. С. Мандзюк, Н. В. Мельник, Я. В. Данилюк, С. О. Костогриз; третій ряд: С. В. Пташенко, О. В. Михайлова, В. М. Ткаченко, Т. В. Міленіна, Г. О. Паврозіна, Л. С. Колуканова, А. М. Стрілець, Т. Б. Єфімова, О. С. Ровная, О. В. Батаєва

Деканат музичних факультетів (зліва направо сидять: заст. декана виконавсько-музикознавчого ф-ту Ж. В. Дедусенко, декан оркестрового факультету М. В. Бевз, стоять: заст. декана оркестрового ф-ту М. О. Пономарьова, М. А. Тимошенко, декан виконавсько-музикознавчого ф-ту С. П. Турнєєв, І. В. Володарська)

Кафедра оркестрових духових та ударних інструментів та оперно-симфонічного диригування (сидять В. М. Алтухов, О. В. Алтухова, завідувач кафедри Г. А. Абаджян, Л. М. Суздальцева, В. О. Богданов, А. В. Войнов; другий ряд: О. В. Федорков, О. В. Пастухов, А. Г. Агєєв, О. Ф. Міц, О. В. Маліченко, Ю. П. Тарарак, Г. О. Курилко; третій ряд: В. В. Кіряєв, О. П. Овчар, М. М. Оболенська, В. О. Марченко)

Кафедра композиції та інструментування
(зліва направо: С. П. Турнєєв, Г. О. Савченко,
завідувач кафедрою В. М. Птушкін, В. С. Мужчіль)

Кафедра камерного ансамблю (сидять І. Ф. Гайда, завідувач кафедри Ж. В. Дедусенко, Н. Б. Міхєєва, Е. Б. Купріяненко; стоять М. М. Удовіченко, О. О. Пупіна, В. Китайгора, В. Литовченко, В. Федоров, О. Сидоренко, О. О. Копелюк)

Кафедра оперної підготовки (сидять: Л. К. Маркова, Н. А. Бєлік-Золотарьова, завідувач кафедри А. В. Калабухін, Л. І. Кучер, Н. І. Стулова; другий ряд А. М. Калоян, К. Ю. Климентовська, Л. О. Рябцева, І. В. Сурков, Т. С. Андріївська, О. В. Данілова, І. В. Вербицька, В. М. Плужніков; третій ряд: М. В. Чиженко, А. В. Лісова, О. В. Дугінов, Д. Ю. Зуєва)

Кафедра концертмейстерської майстерності (сидять: Т. І. Кондратьєва, В. Ю. Соляніков, завідувач кафедри Є. С. Нікітська, Н. В. Інюточкіна, І. Л. Сахно; другий ряд: А. Є. Амстібовський, Ю. В. Пересада, К. В. Подпорінова, В. Н. Господинька, В. М. Коваль, Л. М. Павлік, Г. О. Зуб, М. О. Гончаров; третій ряд: А. Є. Баранов, Р. Ткаченко, О. М. Скворцова, Д. В. Кашуба, І. В. Седюк, М. О. Шадько, І. Л. Пасісніченко, А. П. Тарабанов, О. Халімончук)

Кафедра теорії музики (сидять: Н. М. Бєліченко, О. Г. Пінчук, завідувач кафедри Н. Л. Очеретовська, Г. Б. Полтавцева, О. Козак; стоять: Я. О. Сердюк, П. В. Рудь, С. П. Турнєєв, Н. В. Біляєва, Л. І. Григорьєва, А. М. Жданько, М. Ю. Борисенко)

Кафедра сольного співу (сидять: Ф. М. Можаєв, Л. А. Деркач, Т. П. Мадишева, Н. О. Говорухіна, завідувач кафедрою В. О. Болдирєв, С. В. Клєбанова, Л. А. Стецюн, Л. І. Венжега; другий ряд: О. Л. Левашова, Д. В. Тренічев, К. Ю. Краснощок, С. В. Стеценко, В. В. Крамаренко, Н. В. Полікарпова, А. Г. Гроза, Н. Є. Гребенюк, В. А. Северін, О. М. Кобленц, М. П. Колваль, Д. М. Муньос-Абросімова, Д. М. Маклюк, М. А. Касьяненко; третій ряд: Д. Старцев, О. А. Кузьміна, І. В. Седюк, А. І. Тупалова, Д. В. Кашуба, П. Янчук, М. О. Семко, Седемченко, О. М. Демочка, М. О. Шадько, М. В. Чиженко, С. А. Шадрін)

Кафедра інтерпретології та аналізу музики (сидять: завідувач кафедрою Л. В. Шаповалова, І. В. Цурканенко, Л. І. Новікова; стоять: І. А. Романюк, Ю. В. Ніколаєвська, Д. Жалейко)

Кафедра історії української та зарубіжної музики (сидять: І. Л. Іванова, завідувач кафедри Л. І. Шубіна, О. В. Ващенко; стоять: М. Ю. Борисенко, А. М. Жданько, А. А. Мізітова, С. О. Воронцов, С. Г. Анфілова)

Кафедра хорового диригування (сидять: В. В. Михайлець, Т. М. Томчук, Г. В. Савельєва, завідувач кафедри С. М. Прокопов, Ю. В. Янко, Н. А. Бєлік-Золотарьова, О. М. Батовська; другий ряд: О. Б. Прокопович, Н. Михайлова, Г. С. Камєнєва, О. Д. Фартушка, А. О. Чорна, Є. М. Малєрівський, М. Чуб; третій ряд: О. А. Рукіна, Г. О. Саламатова, О. О. Томенко, М. В. Фісун, С. А. Куліченко, Г. В. Колонєй, О. Яструб)

Основні скорочення

адмін. – адміністративний
акад. – академічний
америк. – американський
англ. – англійський
АПН – Академія педагогічних наук
арт. – артист/-ка, артистичний
АТ – акціонерне товариство
атестац. – атестаційний
аудіовізуал. – аудіовізуальний
багатомов. – багатомовний
бібліогр. – бібліографічний
буд. – будинок
БК – Будинок культури
будівельний – буд.
буд-во – будівництво
ВВВ (рос. ВОВ) – Велика Вітчизняна війна (1941–1945)
ВГКО – Всесоюзне гастрольно-концертне об'єднання
верх. – верховний
ВЗ – Велика Зала
викл. – викладач
викон. – виконавський
вип. – випуск
вищ. – вищий
ВІА – вокально-інструментальний ансамбль
військ. – військовий
вір. – вірши
вітчизн. – вітчизняний
вок. – вокальний
всесоюз. – всесоюзний
всеукр. – всеукраїнський
ВТТ (рос. ВТО) – Всеросійське театральне товариство (1932–86), нині Спілка театральних діячів РФ
газ. – газета
госп. – господарський
гуманіт. – гуманітарний
ДААНІС – Державні академічні ансамблі і солісти
ДДМА ім. С. С. Прокоф'єва – Донецька державна музична академія ім. С. С. Прокоф'єва
держ. – державний
дисц. – дисципліна
дит. – дитячій
ДМПІ ім. Гнесіних – Державний музично-педагогічний інститут ім. Гнесіних
ДМШ – дитяча музична школа
д-р – доктор
д-р мед. н. – доктор медичних наук
д-р пед. н. – доктор педагогічних наук
д-р філос. н. – доктор філософських наук
докт. дис. – докторська дисертація
драм. – драматичний
ДСТ – добровільне спортивне товариство
ДСШ – дитяча спортивна школа
дух. – духовий
ДЮСШ – дитячо-юнацька спортивна школа
екон. – економічний
екзаменац. – екзаменаційний
естет. – естетичний
етногр. – етнографічний
європ. – європейський
жін. – жіночий
журн. – журнал
зав. – завідуючий
засл. – заслужений
заст. – заступник
зарубіж. – зарубіжнний/-на
Зах. – Західний
зб. – збірник
з-д – завод
ЗОШ, ЗШ – загальноосвітня школа
інж. – інженерний
ІМФЕ НАН України – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського Національної академії наук України
інозем. – іноземний
інформ. – інформаційний
ІРМТ – Імператорське Російське музичне товариство
іст. – історичний
італ. – італійський
камер. – камерний

канд. – кандидат
канд. екон. н. – кандидат економічних наук
канд. іст. н. – кандидат історичних наук
канд. психол. н. – кандидат психологічних наук
канд. філол. н. – кандидат філологічних наук
канд. філос. н. – кандидат філософських наук
канд. юрид. н. – кандидат юридичних наук
каф. – кафедра
кер. – керівник
КЗ – концертна зала
кл. – клас
класич. – класичний
ком. – комітет
композит. – композиторський
комун. – комунальний
концерт. – концертний
лаб. – лабораторія
лібр. – лібрето
лінгвіст. – лінгвістичний
літ. – літературний
м. – місто
МАСО «Слобожанський» – Молодіжний академічний симфонічний оркестр «Слобожанський»
МДУ ім. М. В. Ломоносова – Московський державний університет ім. М. В. Ломоносова
метод. – методичний
міжнар. – міжнародний
М-во – Міністерство
молодіж. – молодіжний
Москов. – Московський.
муз. – музичний/-а
муніцип. – муніципальний
навч. закл. – навчальний заклад
навч. – навчальний/-а
нар. – народний/-а/-і
наук. – науковий/-а
наук.-метод. – науково-методичний/а
наук.-теорет. – науково-теоретичний/-а
НБУВ – Національна бібліотека України імені. В. І. Вернадського
НВМС – Національна всеукраїнська музична спілка
н.-д. – науково-дослідний/-на
нім. – німецький
НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ
НМАУ ім. П. І. Чайковського – Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського
НПУ ім. М. П. Драгоманова – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
НСКінУ – Національна спілка кінематографістів України
НСКУ – Національна спілка композиторів України
НСТДУ – Національна спілка театральних діячів України
НЮАУ, НЮУ – Національна юридична академія України, згодом – Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого (м. Харків)
обл. – область, обласний
оброб. – обробка
ОКР – освітньо-кваліфікаційний рівень
ОНМА ім. А. В. Неждановой – Одеська національна музична академія ім. А. В. Неждановой
опер. – оперний
орг. – організація
оркестр. – оркестровий
пед. – педагогічний
Півд. – Південний
Півн. – Північний
ПК – Палац культури
політех. – політехнічний
попул. – популярний
почес. – почесний
практ. – практичний
присвяч. – присвячений
проректр. – проректор
просвітн. – просвітницький
психол. – психологічний

проф. – професор, професійний
присвяч. – присвячений
публ. – публікація
ПЦК – предметно-циклова комісія
РАМ – Російська академія музики імені Гнесіних
р-н, р-ну – район, району
регіон. – регіональний
ред. – редактор
респ. – республіканський
різноманіт. – різноманітний
р. – рік
редкол. – редакційна колегія
рос. – російський
с-ще – селище
с. – село
секр. – секретар
світ. – світовий/-ва/-ві
СДПУ ім. А. С. Макаренка – Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка
секр. – секретар
середн. – середній
серп. – серпня
СЖ – Спілка журналістів
симф. – симфонічний/-на/-ні
СК, СКУ – Спілка композиторів, Спілка композиторів України
сл. – слова
смт – селище міського типу
СНТ – Студентське наукове товариство
СНТТ – Студентське науково-творче товариство
спец. – спеціальний, спеціальність, спеціалізація
спорт. – спортивний/-на
ст. – старший
струн. – струнний
СТДУ – Спілка театральних діячів України
студ. – студентський
сучас. – сучасни
Сх. – Східний
сцен. – сценічний
театр. – театральний/-на
т-р – театр
техн. – технічний
т-во – товариство
традиц. – традиційний
труд. – трудовий
УВС – Управління внутрішніх справ
УІПА – Українська інженерно-педагогічна академія
укр. – український/-ка/
унів. – університетський
UNIMA або УНІМА – фр. Union Internationale de la Marionnette, тобто «Міжнародна асоціація театру ляльок» (укр. офіційна назва — Міжнародна Спілка діячів театру ляльок)
ун-т – університет
УТТ – Українське театральне товариство
уч-ще – училище
фіз. – фізичний
філол. – філологічний
філос. – філософський
ф-но – фортепіано
фольклор. – фольклорний
фп. – фортепіано (фортепіанний) – в нотних виданнях і переліках муз. творів
ФПК – факультет підвищення кваліфікації
ф-т – факультет
Харк. – Харківський/-а/-і
ХАТМК – Харківський академічний театр музичної комедії
ХАТОБ ім М. В. Лисенка – Харківський академічний театр опери і балету імені М. В. Лисенка
ХГІ – Харківський гірничий інститут
ХДАДТ ім. Т. Шевченка – Харківський державний академічний драматичний театр імені Т. Г. Шевченка
ХДАК – Харківська державна академія культури
ХДАФК – Харківська державна академія фізичної культури
ХДАРДТ ім. О. С. Пушкіна – Харківський державний академічний

російський драматичний театр імені О. С. Пушкіна
ХДІК – Харківський державний інститут культури (тепер ХДАК)
ХДІМ ім. І. П. Котляревського – Харківський державний інститут мистецтв імені І. П. Котляревського
ХДК – Харківська державна консерваторія
ХДТЮГ – Харківський державний театр юного глядача
ХДУ – Харківський державний університет (ім. А. М. Горького, ім. В. Н. Каразіна), нині Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
ХДУМ ім. І. П. Котляревського – Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського
Херсонськ. – Херсонське
ХЕМЗ – Харківський електромеханічний завод
ХІМЕСГ – Харківський інститут механізації та електрифікації сільського господарства
ХМДІ – Харківський музично-драматичний інститут (назва ХНУМ між 1923 та 1934 рр.)
ХМУ ім. Б. М. Лятошинського – Харківське музичне училище імені Б. М. Лятошинського
ХНАТОБ ім. М. В. Лисенка – Харківський національний академічний театр опери і балету імені М. В. Лисенка
ХНЕУ ім. С. Кузнеця – Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця
ХНПУ ім. Г. С. Сковороди – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
ХНТУ «ХПІ» – Харківський національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
ХНТУСГ – Харківський національний технічний університет сільського господарства
ХНУ ім. В. Н. Каразіна – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ХНУМ ім. І. П. Котляревського – Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського
хор. – хоровий
хореогр. – хореографічний
худож. – художній
ХНУРЕ – Харківський національний університет радіоелектроніки
ХОПДЮТ – Харківський обласний палац дитячої та юнацької творчості
ХПІ – Харківський політехнічний інститут
ХССМШ-і – Харківська середня спеціальна музична школа-інтернат
ХТЗ – Харківський тракторний завод
ЦДЮТ – Центр дитячої та юнацької творчості
центр. – центральний
ЦМШ – Центральна музична школа (при Московській консерваторії)
ЦНБ – Центральна наукова бібліотека
ЦР ДСТ – Центральна рада Добровольного спортивного товариства (рос. «ЦС ДСО»)
чл. – член
чл.-кор. – член-кореспондент
чол. – чоловічий
шк. – школа
щоріч. – щорічний
щотиж. – щотижневий
ювіл. – ювілейний
юн. – юнацький
EPTA – European Piano Teachers Association
ISME – Internftional Society for Music Education

ДОДАТОК 1

Харківський національний університет мистецтв
ім. І. П. Котляревського

ХРОНОГРАФ СТРУКТУРНИХ РЕОРГАНІЗАЦІЙ

	Музичне відділення	Театральне відділення
1871	**Музичні класи ІРМТ** (Імператорського Російського Музичного товариства), засновані І. І. Слатіним	
1883	**Музичне училище** (директор – І. І. Слатін)	
1917	**КОНСЕРВАТОРІЯ** (перший директор – І. І. Слатін)	
1920	**Музична академія**	
1921	**Музичний інститут**	
1922		**Вищий театральний технікум** (створений на базі театральних студій, директор – І. С. Туркельтауб)
1923	**Музично-драматичний інститут** (Муздрамін, МДІ)	
1934	**Харківська державна консерваторія (ХДК)**	**1934** **Харківське театральне училище**
		1941 (початок ВВВ) Евакуйоване в Саратов, де стає частиною московського «ГИТИС»
		1943 (звільнення Харкова) **Харківський театральний інститут**
1963	**Харківський державний інститут мистецтв** (перший в Україні)	
1969	**Харківський державний інститут мистецтв імені І. П. Котляревського** (присвоєне ім'я видатного драматурга)	
2004	**Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського** (наданий статус університету)	
2011	**Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського** (наданий статус національного)	

ДОДАТОК 2

КЕРІВНИКИ
Харківського національного університету мистецтв
ім. І. П. Котляревського

Музичне відділення

Харківська консерваторія (1917–1920)

Слатін Ілля Ілліч – **1917** – квіт. **1920**

Музична академія (1920–1921)

Корещенко Арсеній Миколайович –
травень **1920** – **6.01.1921**

Луценко Павло Кіндратович –
січ. **1921** – верес. **1921**

Музичний інститут (1921–1924)

Луценко Павло Кіндратович –
верес. **1921** – жовт. **1922**

Рославець Микола Андрійович –
сер. жовтня **1922** – **1.01.1923**

Яновський Борис Карлович – січ. **1923** – **5.04.1923**

Чернов Іван Іванович – **5.04.1923** – літо **1924** (?)

Музично-драматичний інститут (1924–1934)

Полфьоров Яков Якович – **1924–1925**

Дрімцов Сергій Прокопович – осінь **1925–1927**

Грудина Дмитро Якимович – **1927–1934**

Харківська державна консерваторія
(+ Муз. технікум до 1936, на заг. держбюджеті)
(1934/36–1963)

Дьяковська Ніна Родіонівна – **1934–1941**

Богатирьов Семен Семенович –
1941 (травень – жовтень)

Комаренко Володимир Андрійович – **1941–1944**
(директор Муз. комбінату у складі ХДК + ХССМШ-і + ХМУ)

Борисов Валентин Тихонович – **1944–1948**

Курочкін Федір Якович – **1948–1951**

Лебединець Антон Дмитрович – **1951–1962**

Нахабін Володимир Миколайович – від **1962**

Театральне відділення

Вищий театральний технікум
(1922–1934)

Туркельтауб Ісаак Самойлович – бер. – жовт. **1922**

Грудина Дмитро Якимович – жовт. – груд. **1922**

Вільнер Володимир Бертольдович –
груд. **1922** – квіт. (трав.) **1923**

Харківське держ. театральне училище
(**техникум**), 1934–1943

Михайло Григорович Новіков – **1934–1941**

Чабаненко Іван Іванович (ректор Київ. театр. ін-ту) –
1941–1942 (кер. укр. групи в ДІТМ («ГИТИС»)
в Саратов. період евакуації

Тарханов Михайло Михайлович – **1942–1943**
(кер. укр. курсу в ДІТМ («ГИТИС») в Москов. період евакуації)

Харківський держ. театральний інститут
(1943–1963)

Чабаненко Іван Іванович – верес. – груд. **1943**

Грім Федір Семенович –
кін. груд. **1943** – верес. **1945**

Мизніков О. О. (майор, кер. військ. каф.) – в. о. ректора
з **20.09** до **4.10.1945**

Смоктій Захарій Маркович – **5.10.1945** – **1950**

Дубовик Леонтій Федорович – **1950** – серп. **1951**

Власюк Дмитро Ілліч – **1951–1963**

Харківський державний інститут мистецтв (1963) – **Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського** (2011)

Нахабін Володимир Миколайович – до **1967**

Корнієнко Віктор Степанович – **1967–1975**

Авер'янов Георгій Борисович – **1975–1991**

Ігнатченко Георгій Ігорович – **1991–2003**

Вєркіна Тетяна Борисівна – від **2003**

Науково-довідкове видання

Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100 річчя від дня заснування : мала енциклопедія
у двох томах

Том 1

Відповідальний за випуск, укладач – І. С. Драч, д-р мистецтвознавства, професор

Наукові консультанти – С. Ю. Юшкевич, доц., засл. арт. України; **О. В. Кононова**, доц., канд. мистецтвознавства; **Г. Я. Ботунова**, доц., засл. працівник культури України; **Я. В. Партола**, доц., канд. мистецтвознавства

Редактор, коректор, технічний редактор – Л. В. Русакова
(окрім вступних статей О. В. Кононової та Г. Я. Ботунової, які подані в редакціях авторів)

Оформлення бібліографічних списків – **О. М. Захарова**, **Л. В. Русакова**, **Я. О. Сердюк**
Допоміжна редакторська робота – **Я. Сердюк**, **М. Дербас**, **С. Щелканова**, **П. Індех**
Архівні розшуки – **Л. Б. Бортник**
Ідея обкладинки – **В. Ю. Панасюк**

Комп'ютерна верстка – О. Б. Мальцев

Підписано до друку 11.12.2017 р. Формат 70*100/16
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 60,1. Обл. вид. 61,6
Зам. № 725. Наклад 100 прим.

Видавництво ТОВ «Водний спектр Джі-Ем-Пі»
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 5116 від 07.06.2016 р.
Україна, м. Харків, вул. Тимурівців, 17-б, кв. 26
Телефон: (057) 716-35-39

Віддруковано у друкарні ФОП Кучерявенко О. А.
Україна, м. Харків, вул. Лозовська, 5